

BAŞLANGIÇ SEVİYESİ

İÇİNDEKİLER

RİSALE-İ NUR.....	1
SÖZLER	2
Ondördüncü Söz.....	2
Onbeşinci Söz.....	12
Onaltıncı Söz.....	26
Onyedinci Söz.....	33
Onsekizinci Söz.....	58
Ondokuzuncu Söz.....	61
Yirminci Söz.....	69
Yirmibirinci Söz.....	89
Yirmiikinci Söz.....	98
Yirmiüçüncü Söz.....	126
PIRLANTA	144
ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER-2	145
“Zaman ihtiyarladıkça Kur’ân gençleşiyor.” deniliyor, izah eder misiniz?.....	145
Kur’ân, Peygamberimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanı olamaz mı? Değilse nasıl ispat edilir?	152
Dünyaya gelen peygamberlerin sayısı ne kadardır? Hepsî erkek midir? Niçin?	167
Allah’ın bizim ibadetimize ihtiyacı olmadığına göre, biz ibadetlerimizi neden kendi keyif ve isteğimize göre yapmıyoruz?	176
Şeytan, Cehennem’e gideceğini bildiği hâlde niçin küfürde ısrar ediyor?	183
Kıyamet âlameti olarak anlatılan dabbetülarzın AIDS hastalığı ile alâkası var mıdır, izah eder misiniz? ..	186
Ecnebi memleketlerinde doğanların durumları ötede nasıl olacaktır?	197
“Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sualine “Evet Rabbimizsin!” ile cevap verildiğine aklî delil var mıdır?	212
“İslâm, emperyalist sistemler gibi, ‘fetih’ adı altında değişik yerleri işgal ve istilâ etmiş, sonra da sömürmüştür.” diyorlar. İzah eder misiniz?	217
İslâmiyet bir taraftan “Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğ ruluk, sapıklık ve eğrilikten ayrılmıştır.” ⁹⁵ ve “De ki: Hak Rabbinizdir, öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” ⁹⁶ gibi âyetlerle, müsamaha, hoşgörü ve insanların inanıp inanmamalarını onların iradelerine havale etmeyi esas alıyor görünürken diğer taraftan, “Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla savaş ve onlara sert davran. Onların varacağı yer Cehennem’dir. O ne kötü gidilecek bir yerdir.” ⁹⁷ ve “Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayınız, bulduğunuz yerde öldürünüz ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyiniz!” ⁹⁸ ve “Kendilerine kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlü’nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini din edinmeyenlerle, hor hakir duruma düşüp cizye verecekleri âna kadar savaşınız!” ⁹⁹ gibi beyanlarla İslâmiyet’te kılıç ve zorlama olduğu, dolayısıyla da onun silahla yayıldığı mânâsı anlaşılmaktadır. Bu hususların telifi ve İslâm’daki cihad emrinin mânâsını izah eder misiniz?	224
Kur’ân-ı Kerim’in 23 senede inmesinin hikmeti nedir?	244
Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri çok rahatsız, baygın olduğu bir ânında mânevî âlemde birisinin kendisini düşmanlardan koruduğunu, sonra da “Ben Yâsîn sûresiyim.” dediğini, kendisine gelince de başında Yâsîn sûresinin okunduğunu söylüyor. Böylece her sûrenin bir şahs-ı mânevîsi bulunduğu iddia ediliyor. Şimdi, bazı Müslümanların, devamlı okudukları virdler ve tefsirler için de aynı şeyleri söyleyebilir miyiz? Söylenebilir mi? Yoksa bütün bunlar bir his yanılması mı?.....	250
Rızkın Allah’ın taahhüdü altında olduğu söyleniyor. Hâlbuki, biz bazı ülkelerde elli-altmış günlük açlıktan sonra ölenleri biliyoruz. Açıklar mısınız?.....	257
Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri’nin “eş-Şeceretü’n-Nu’mâniyye” isimli eserindeki işaretleri hakikatlerle ne ölçüde telif edilebilir?	259
Mü’minde gerilim nelere karşı ve nasıl olmalıdır?	265
Bizim salavât getirmemizle Cenâb-ı Allah, Peygamberimiz üzerine rahmeti ve selâmı indirir mi? Zaten Cenâb-ı Allah, O’nun üzerine rahmetini indiriyor. Bizim salavât getirmemizin hikmeti nedir?.....	269
Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir defasında “Bu ağızdan sadece hak çıkar.” demesine rağmen hurmaların aşılınması tavsiyesi üzerine meydana gelen netice için “Ben bir beşerim.” demesi nasıl tevfiik edilir?.....	271
Hazreti Havva’nın, Hazreti Âdem’in (aleyhisselâm) ege kemiğinden yaratıldığı söyleniyor, ne dersiniz? 277	
“Ve alleme Âdeme’l-esmâe küllehâ” âyeti neler anlatmaktadır?.....	285
Hızır (aleyhisselâm) ile görüşülebilir mi?	290
“Ruhlar mütegayyir olmadığına göre hâdis de olamaz.” sualine nasıl cevap verebiliriz?.....	294

Cenâb-ı Hak bir âyetinde “Ben istediğim kulumu hidayete erdiririm.” diyor. Bu durumda Cenâb-ı Hak kulları arasında bir ayırım yapıyor mu?.....	297
<i>Vefat etmiş evliyâdan, sağ olan evliyâyâ nazaran daha çok yardım görüldüğü iddia ediliyor; bu doğru mudur?</i>	301
Bazıları, akraba evliliklerinin zararlı olduğunu iddia ediyor. Bu hususu izah eder misiniz?	306
“Bir saat tefekkür, bir sene nafil ibadet hükmüne geçer.” mealindeki tefekkürün yolu, usûlü, metodu nasıldır? Belli bir vird veya zikri var mıdır? En çok tefekküre sevk eden âyetler hangileridir? Sessizce yapılan dualar tefekkür yerine geçer mi?	311
“Ümmetimin fesada gittiği bir dönemde, Sünnet’ime sınıksız sarılana yüz şehit ecri vardır.” ²¹² deniliyor. Sünnet-i Seniyye’yi öğrenip asrın şartları içinde tatbik keyfiyetini açıklar mısınız?	316
Cin nedir? Nasıl çağrılır? Tedavide ve kayıp bulmakta kullanılabilir mi? Cincilik yapan hocaların İslâm’da yeri nedir? Mahzuru var mıdır? Uğraşan ilim adamları var mıdır?	320
Osmanlılar hakkındaki söylentilere ne dersiniz? Türkler Müslümanlığı niçin kabul etmişlerdir?	330
Lut kavmi, Nuh kavmi gibi bazı kavimler belli suçlardan helâk edilmişlerdir. Bugün bütün ahlâksızlıklar yapıldığı hâlde, neden toplu olarak milletler helâk edilmiyor?.....	336
Peygamberimiz’in peygamberliğinin kendi devrine ait ve Araplara mahsus olduğu iddia ediliyor. Bu hususu açıklar mısınız?	340
İslâm’da meşrepçilik var mıdır? Sahabe-i kiram arasında böyle ayrılıklar oluyor muydu? Birleştirici bir fikir ne olabilir?	347
Hazreti Hasan ve Hazreti Muaviye (radiyallâhu anhüma) varken Ömer İbn Abdülaziz’in beşinci halife sayılmasının hikmetini açıklar mısınız?	357
TECVİD	361
KUR’AN EZBER	364
MEAL	374
NİSA SÜRESİ	375
MÂİDE SÜRESİ	385
EN’ÂM SÜRESİ	410
A’RÂF SÜRESİ	438
ENFAL SÜRESİ	470
TÖVBE SÜRESİ	482
FIKİH	492
BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ	493
İmamlık ve Cemaat	493
Kadınların Aynı Hizada Durmaları	500
Namazlar Nasıl Kılınır?	502
Vitr Namazına Dair Bazı Meseleler	505
Namazların Cemaatle Kılınma Şekli	507
Cuma Namazı	508
Cumanın Vücubunun Şartları	509
Cumanın Edasının Şartları	509
Cuma namazına müteallik bazı mes'eleler:	512
Bayram ve Bayram Namazları	513
Teravih Namazı	517
Hastaların Namazları	519
Seferin Anlamı ve Müddeti	520
Seferin Hükümleri	521
Yolculuğun Sona Erip Ermemesi	524
Eda ile Kazanın Farkları ve Kaza Namazları	525
Müdrük Hakkında Meseleler	529
Lâhık Hakkında Meseleler	531
Mesbuk Hakkındaki Meseleler	532
Sehiv (Yanıma) Secdeleri ile İlgili Meseleler	534
Tilavet Secdesi ile ilgili Meseleler	541
Şükür Secdesi	547
Korku Namazına Ait Bilgi	547
Nafil Namazlar	548
Mekruh Vakitler	555
Namazlarda Mekruh Olan ve Olmayan Okuyuşlar	556
Zelletü'l-Kari'ye (Okuyucunun Yanılmasına) Ait Esaslar	559
Kur'an-ı Kerim'i Öğrenip Okumak ve Dinlemek Görevleri	565

Namazların Mekruhları.....	566
Namazı Bozan ve Bozmayan Şeyler.....	571
İskat-ı Salât (Namaz Borcunu Düşürme) Meselesi	576
Mescidlere Ait Hükümler.....	579
Cenaze İle İlgili Vacipler ve Görevler	584
Cenazelerin Yıkanması	585
Cenazelerin Kefenlenmesi	587
Cenaze Namazları	589
Cenazelerin Kabirlerine Konulması	596
Kabir ve Makbereler.....	600
Şehidler ve Onlara Ait Hükümler.....	603
HADİS	605
RİYÂZUS-SÂLİHİN	606
BÖLÜM: 22.....	606
NASİHAT İKAZ VE HATIRLATMA	606
BÖLÜM: 23.....	607
İSLAMIN İYİ DEDİKLERİNİ EMRETMEK,	607
KÖTÜ DEDİKLERİNDEN SAKINDIRMAK	607
BÖLÜM: 24.....	613
DİNİN İYİ DEDİKLERİNİ EMREDİP KÖTÜ DEDİKLERİNDEN SAKINDIRDIĞI HALDE SÖZÜ İLE İŞİ BİRBİRİNE BENZEMEYENİN CEZASININ ŞİDDETİ	613
BÖLÜM: 25.....	614
EMANETİ YERİNE GETİRMEK	614
BÖLÜM: 26.....	619
ZULMÜN HARAM OLUŞU	619
BÖLÜM: 27.....	627
MÜSLÜMANLARIN HAKLARINA SAYGI GÖSTERMEK	627
BÖLÜM: 28.....	632
MÜSLÜMANLARIN AYIPLARINI ÖRTMEK	632
BÖLÜM: 29.....	633
MÜSLÜMANLARIN İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK	633
BÖLÜM: 30.....	634
YARDIM VE ARACILIK YAPMAK	634
BÖLÜM: 31.....	635
İNSANLARIN ARASINI BULMA	635
BÖLÜM: 32.....	638
ZAYIF GÜÇSÜZ ADI ANILMAYAN MÜSLÜMANLARIN DEĞERLERİ	638
BÖLÜM: 33.....	642
YETİM KİMSESİZ VE ZAYIFLARI KORUYUP GÖZETMEK	642
BÖLÜM: 34.....	646
KADINLARA İYİ DAVRANMAK	646
BÖLÜM: 35.....	650
KOCANIN KARISI ÜZERİNDEKİ HAKLARI	650
BÖLÜM: 36.....	652
AİLENİN GEÇİMİ.....	652
BÖLÜM: 37.....	654
MÜ'MİN İYİ VE DEĞERLİ ŞEYLERİ İNFAK ETMELİ	654
BÖLÜM: 38.....	655
AİLEDE DİN EĞİTİMİ.....	655
BÖLÜM: 39.....	657
KOMŞU VE KOMŞULUK HAKKI	657
BÖLÜM: 40.....	659
ANA BABAYA İYİLİK VE AKRABAYI ZİYARET	659
BÖLÜM: 41.....	669
ANA BABAYA KARŞI GELMENİN VE.....	669
AKRABA İLE İLGİYİ KESMENİN HARAMLIĞI	669
BÖLÜM: 42.....	671
ANA BABAYA DOSTLARINA VE	671
İKRAMA LAYIK KİMSELERE İKRAM ETMEK.....	671
BÖLÜM: 43.....	673

RASULULLAH'IN SOYUNA İKRAM	673
BÖLÜM: 44.....	675
ALİMLERE VE BÜYÜKLERE SAYGILI OLMAK.....	675
BÖLÜM: 45.....	679
İYİ KİŞİLERİ ZİYARET EDİP SOHBETTE BULUNMAK.....	679
BÖLÜM: 46.....	686
ALLAH İÇİN SEVMEK VE BUNU YAYMAK.....	686
BÖLÜM: 47.....	690
ALLAH'IN KULUNU SEVMESİNİN İŞARETLERİ	690
BÖLÜM: 48.....	692
FAKİR VE GÜÇSÜZLERE EZİYET ETMEMEK.....	692
BÖLÜM: 49.....	693
GÖRÜNÜŞE GÖRE HÜKÜM VERMEK.....	693
KALBLERDEKİNİ ALLAH'A BIRAKMAK	693
BÖLÜM: 50.....	696
ALLAH'IN GÜÇ VE AZABINA KARŞI DEVAMLI	696
SORUMLULUK BİLİNCİNDE OLMAK	696
BÖLÜM: 51.....	703
ALLAH'IN RAHMETİNİ ÜMİD ETMEK.....	703
BÖLÜM: 52.....	717
ALLAH'TAN RAHMETİNİ ÜMİD ETMEK	717
HADİS EZBER	719
TESBİHAT VE EVRAD	723
VAAZ	745
KURAN VAAZLARI-1	746

RISALE-İ NUR

SÖZLER

Ondördüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

* كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[Kur'an-ı Hakîm'in ve Kur'anın müfessir-i hakikîsi olan hadîsin bir kısım yüksek ve ulvî hakaikına çıkmak için teslim ve inkıyadı noksan olan kalblere yardım edecek basamaklar hükmünde o hakikatların bir kısım nazirelerine işaret edeceğiz ve hâtimesinde bir ders-i ibret ve bir sırr-ı inayet beyan edilecek. O hakikatlardan Haşır ve Kıyametin nazireleri, Onuncu Söz'de, bilhassa Dokuzuncu Hakikatında zikredildiği için tekrara lüzum yoktur. Yalnız sair hakikatlardan nümune olarak "Beş Mes'ele" zikrederiz.]

Birincisi: Meselâ: خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

"Altı günde gökleri ve yerleri yarattık" demek olan; hem belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibaret olan eyyam-ı Kur'aniye ile insan dünyası ve hayvan âlemi altı günde yaşıyacağına işaret eden hakikat-ı ulviyesine kanaat getirmek için, birer gün hükmünde olan herbir asırda, herbir senede, herbir günde Fâtır-ı Zülcelal'in halkettiği seyyal âlemleri, seyyar kâinatları, geçici dünyaları, nazar-ı şuhuda gösteriyoruz. Evet güya insanlar gibi dünyalar dahi, birer misafirdir. Her mevsimde Zât-ı Zülcelal'in emriyle âlem dolar, boşanır.

İkincisi: Meselâ:

وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ * لَا يَعْرُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

gibi âyetlerin ifade ettikleri ki: "Bütün eşya, bütün ahvaliyle vücuda gelmeden ve geldikten sonra ve gittikten sonra yazılıdır ve yazılır ve yazılıyor." demek olan hakikat-ı âliyesine kanaat getirmek için Nakkaş-ı Zülcelal, rûy-i zeminin sahifesinde, her mevsimde, bahusus baharda değiştirdiği nihayetsiz muntazam mahlukatın fihriste-i vücudlarını, tarihçe-i hayatlarını, desatir-i hareketlerini; çekirdeklerinde, tohumlarında, köklerinde manevî bir surette derc ve muhafaza ettiğini ve zevalden sonra semerelerinde aynen kalem-i kaderiyle, manevî bir tarzda basit tohumcuklarında yazdığını, hattâ her geçici baharda, yaş-kuru ne

varsa, mahdud zerrecikler ve kemikler hükmünde olan tohumlarda, ölmüş odunlarda, kemal-i intizam ile muhafaza ettiğini nazar-ı şuhuda gösteriyoruz. Güya her bir bahar, birtek çiçek gibi, gayet muntazam ve mevzun olarak, zeminin yüzüne bir Cemil ve Celil'in eliyle takılıp koparılıyor; konup kaldırılıyor. Hakikat böyle iken, beşerin en acib bir dalaleti budur ki: Kader kaleminin sahifesi olan Levh-i Mahfuz'un yalnız bir cilve-i aksi olarak, fihriste-i san'at-ı Rabbanîye olup, ehl-i gafletin lisanında tabiat denilen bu kitabet-i fitriyeyi, bu nakş-ı san'atı, bu münfail mistar-ı hikmeti, tabiat-ı müessire diyerek masdar ve fâil telakki etmesidir. **أَيْنَ التَّرَا مِنَ التُّرَيَّا** Hakikat nerede? Ehl-i gafletin telakkileri nerede?

Üçüncüsü: Meselâ, hamele-i arş ve yer ve göklerin melaike-i müekkelleri ve sair bir kısım melekler hakkında Muhibir-i Sadık'ın tasvir ettiği, meselâ kırkbinler başlı, herbir başta kırkbinler lisan ve her lisanda kırkbinler tarzda tesbihat ettiklerini ve intizam ve külliyyet ve vüs'at-i ubudiyetlerini ifade eden hakikata çıkmak için, şuna dikkat et ki: Zât-ı Zülcelal :

**سَخَّرْنَا الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ مَعَهُ ve تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ
إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ**

gibi âyetlerle tasrih ediyor ki: Mevcudatın en büyüğü ve küllîsi dahi, kendi külliyyetine göre ve azametine münasib bir tarzda tesbihat ettiğini gösteriyor ve öyle de görünüyor. Evet bir bahr-ı müsebbih olan şu semavatın kelimat-ı tesbihîyesi; güneşler, aylar, yıldızlar olduğu gibi, bir tayr-ı müsebbih ve hâmid olan şu zeminin dahi elfaz-ı tahmidîyesi; hayvanlar, nebatlar ve ağaçlardır. Demek herbir ağacın, herbir yıldızın cüz'î birer tesbihatı olduğu gibi; zeminin de ve zeminin herbir kıt'asının da ve herbir dağ ve derenin de ve berr ve bahrının da ve göklerin herbir feleğinin de ve her bir burcunun da birer tesbih-i küllîsi vardır. Şu binler başları olan zeminin her başında yüzbinler lisanlar bulunan ve her lisanda yüzbin tarzda tesbihat çiçeklerini, tahmidat meyvelerini, âlem-i misalde tercümanlık edip gösterecek ve âlem-i ervahta temsil edip ilân edecek, ona göre elbette bir melek-i müekkeli vardır.

Evet müteaddid eşya bir cemaat şekline girse, bir şahs-ı manevîsi olacaktır. Eğer o cem'iyet, imtizaç edip ittihad şeklini alsa, onu temsil edecek bir şahs-ı manevîsi, bir nevi ruh-u manevîsi ve vazife-i tesbihîyesini görecek bir melek-i müekkeli olacaktır. İşte bak, misal olarak bu Barla ağzının, şu dağ lisanının bir muazzam kelimesi olan bu odamızın önündeki çınar ağacına bak, gör: Ağacın şu üç başının her başında kaç yüz dal dilleri var ve her dilde bak, kaç yüz mevzun ve muntazam meyve kelimeleri var ve her meyvede dikkat et, kaç yüz kanatlı mevzun tohumcuk harfleri, Emr-i **كُنْ فَيَكُونُ** e mâlik Sâni-i Zülcelal'ine ne kadar belig bir medih ve fasih bir tesbih ettiğini işittiğin,

gördüğün gibi; ona müekkel melek dahi, ona göre âlem-i manada müteaddid diller ile tesbihatını temsil ediyor ve hikmeten öyle olmak gerektir.

Dördüncüsü:Meselâ:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ * وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمَحِ الْبَصَرِ * وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ * تَعْرُجُ
الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ

gibi âyetlerin ifade ettikleri hakikat-ı ulviyesine ki, Kadîr-i Mutlak o derece sühulet ve sür'atle ve mualecesiz ve mübaşeretsiz eşyayı halkeder ki, yalnız sırf bir emir ile icad eder gibi görünüyor, fehmediliyor. Hem o Sâni'-i Kadîr nihayet derecede masnuata karib olduğu halde, masnuat nihayet derecede ondan baiddir. Hem nihayetsiz kibriyasıyla beraber, gayet cüz'î ve hakir umûru dahi, ehemmiyetle tanzim ve hüsn-ü san'attan hariç bırakmıyor. İşte bu hakikat-ı Kur'anîyenin vücuduna, mevcudatta meşhud sühulet-i mutlak içinde intizam-ı ekmel şahadet ettiği gibi, gelecek temsil dahi, onun sırr-ı hikmetini gösterir. Meselâ: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Sâni'-i Zülcelal'in esma-i hüsnasından Nur isminin bir kesif âyinesi hükmünde olan güneşin, emr-i Rabbanî ve teshir-i İlahî ile mazhar olduğu vazifeler, şu hakikatı fehme takrib eder. Şöyle ki:

Güneş ulviyetiyle beraber bütün şeffaf ve parlak şeylere nihayet derecede yakın, belki onların zâtlarından onlara daha yakın olduğu, cilvesiyle ve timsaliyle ve tasarrufa benzer çok cihetlerle onları müteessir ettiği halde; o şeffaf şeyler ise, binler sene ondan uzaktırlar. Onu hiçbir vecihle müteessir edemezler, kurbiyet dava edemezler. Hem o Güneş, her şeffaf zerreye, hattâ ziyası nereye girmiş ise orada hazır ve nâzır gibi olduğu, o zerrenin kabiliyet ve rengine göre Güneşin aksisi ve bir nevi timsali görünmesiyle anlaşılır. Hem Güneşin azamet-i nuraniyeti derecesinde ihatası, nüfuzu ziyadeleşir. Nuraniyet azametindedir ki, en küçük ufak şeyler, ondan gizlenip kaçamazlar. Demek azamet-i kibriyası, cüz'î ve ufak şeyleri, nuraniyet sırrıyla harice atmak değil; bilakis daire-i ihatasına alıyor. Hem güneşi, mazhar olduğu cilvelerde ve vazifelerde farz-ı muhal olarak fâil-i muhtar farzetsek, o derece sühulet ve sür'at ve vüs'at içinde, zerreden katreden deniz yüzünden seyyarata kadar izn-i İlahî ile öyle işliyor ki, şu tasarrufat-ı azîmeyi yalnız bir mahz-ı emir ile yapar, tahayyül edilebilir. Zerre ile seyyare, emrine karşı müsavidirler. Deniz yüzüne verdiği feyzi, zerreye de kabiliyetine göre kemal-i intizam ile verir. İşte, sema denizinin yüzünde ziyadar bir kabarcık ve Kadîr-i Mutlak'ın Nur isminin cilvesine kesif bir âyinecik olan şu güneşin, bilmüşahede şu hakikatın üç esasının nümunelerine mazhar olduğunu görüyoruz. Elbette güneşin nur ve harareti, ilim ve kudretine nisbeten toprak gibi kesif hükmünde, "Nur-un Nur, Münevvir-un Nur, Mukaddir-un Nur" olan Zât-ı Zülcelal, herşeye, ilim ve kudretiyle nihayetsiz yakın ve hazır ve nâzır ve eşya ondan gayet uzak

olduğuna, hem o derece külfetsiz, mualecesiz, sühuletle işleri yapar ki, yalnız mahz-ı emrin sür'at ve sühuletiyle icad eder gibi anlaşıldığına; hem hiçbir şey, cüz'î-küllî, küçük-büyük, daire-i kudretinden harice çıkmadığına ve kibriyası ihata ettiğine şuhud derecesinde bir yakîn-i imanî ile iman ederiz ve iman etmek gerektir.

Beşincisi:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ

den tut, tâ **وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ** ye kadar.. hem

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ den tut, tâ

يَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا يُغْلِبُونَ e kadar.. hem

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ dan tut, tâ

خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ e kadar.. hem

مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ den tut, tâ

وَمَا تَشَاؤُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ya kadar hudud-u azamet-i rububiyeti ve kibriya-i uluhiyeti

tutmuş olan Ezel ve Ebed Sultanı, şu âciz ve nihayetsiz zaîf ve nihayetsiz fakir ve nihayetsiz muhtaç ve yalnız cüz'î bir ihtiyar ile icada kabiliyeti olmayan zaîf bir kesb ile mücehhez benî-âdeme karşı şedid şikayat-ı Kur'anîyesi ve azîm tehdidatı ve müdhiş vaîdleri ne hikmete binaendir ve ne vecihle tevfiik edilir?. ne suretle münasib düşer?. demek olan derin ve yüksek hakikata kanaat getirmek için şu gelecek iki temsile bak:

Birinci Temsil: Meselâ şâhane bir bağ var ki, nihayetsiz meyvedar ve çiçekdar masnu'lar içinde bulunuyorlar. Ona nezaret etmek için pek çok hademeler tayin edilmiş. Bir hizmetkârın vazifesi dahi, yalnız o bağı yayılacak ve içilecek suyun mecrasındaki deliğin kapağını açmaktır ve şu hizmetkâr ise tenbellik etti, deliğin kapağını açmadı. O bağı tekemmülüne halel geldi veyahut kurudu. O vakit Hâlık'ın san'at-ı Rabbaniyesinden ve Sultan'ın nezaret-i şahanesinde ve ziya ve hava ve toprağın hizmet-i bendeganesinden başka bütün hademelerin, o sersemden şekvaya hakları vardır. Zira hizmetlerini akîm bıraktı veya zarar verdi.

İkinci Temsil: Meselâ cesîm bir sefine-i Sultaniyede, âdi bir adam cüz'î vazifesini terketmesiyle, bütün gemideki vazifedarların netaic-i hidematına halel getirdiğinden ve bazı da mahvettiğinden, bütün o vazifedarlar namına gemi sahibi ondan şedid şikayet eder. Kusur sahibi ise, diyemez ki: "Ben bir âdi adamım, ehemmiyetsiz ihmalimden şu şiddete müstehak değildim." Çünkü tek bir adem, hadsiz ademleri intac eder. Fakat vücud kendine göre semere verir.

Çünkü bir şeyin vücudu, bütün şerait ve esbabın vücuduna mütevakkıf olduğu halde; o şeyin ademi, intifası, tek bir şartın intifasıyla ve tek bir cüz'ün ademiyle netice itibariyle mün'adim olur. Bundandır ki: "Tahrib, tamirden pek çok defa eshel olduğu" bir düstur-u mütearife hükmüne geçmiştir. Madem küfür ve dalalet, tuğyan ve masiyet esasları, inkârdır ve reddir, terktir ve adem-i kabuldür. Suret-i zahiriyede ne kadar müsbet ve vücudlu görünse de, hakikatta intifadır, ademdir. Öyle ise cinayet-i sâriyedir. Sair mevcudatın netaic-i amellerine hâlel verdiği gibi esma-i İlahiyenin cilve-i cemallerine perde çeker.

İşte bu hadsiz şikayete hakları olan mevcudat namına o mevcudatın sultanı, şu âsi beşerden azîm şikayet eder ve etmesi, ayn-ı hikmettir ve o âsi, şiddetli tehdidata elbette müstehaktır ve dehşetli vaîdlere, bilâşübhe sezâdır.

* * *

Hâtîme

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

[Gafil kafaya bir tokmak ve bir ders-i ibrettir.]

Ey gaflete dalıp ve bu hayatı tatlı görüp ve âhireti unutup, dünyaya talib bedbaht nefsim! Bilir misin neye benzersin? Deve kuşuna... Avcıyı görür, uçamıyor; başını kuma sokuyor, tâ avcı onu görmesin. Koca gövdesi dışarda. Avcı görür. Yalnız o, gözünü kum içinde kapamış, görmez.

Ey nefis! Şu temsile bak gör: Nasıl dünyaya hasr-ı nazar, aziz bir lezzeti, elîm bir eleme kalb eder.

Meselâ; şu karyede (yani Barla'da) iki adam bulunur. Birisinin yüzde doksandokuz ahababı İstanbul'a gitmişler. Güzelce yaşıyorlar. Yalnız birtek burada kalmış. O dahi oraya gidecek. Bunun için şu adam İstanbul'a müştaktır, orayı düşünür. Ahbaba kavuşmak ister. Ne vakit ona denilse "Oraya git", sevinip gülererek gider. İkinci adam ise, yüzde doksandokuz dostları buradan gitmişler. Bir kısmı mahvolmuşlar. Bir kısmı, ne görür, ne de görünür yerlere sokulmuşlar. Perişan olup gitmişler, zanneder. Şu bîçare adam ise, bütün onlara bedel yalnız bir misafire ünsiyet edip teselli bulmak ister. Onunla o elîm âlâm-ı firakı kapamak ister.

Ey nefis! Başta Habibullah, bütün ahbabın kabrin öbür tarafındadırlar. Burada kalan bir-iki tane ise, onlar da gidiyorlar. Ölümden ürküp, kabirden korkup, başını çevirme. Merdane kabre bak, dinle ne talep eder. Erkekçesine ölümün yüzüne gül, bak ne ister. Sakın gafil olup ikinci adama benzeme.

Ey nefsim! Deme: "Zaman değişmiş, asır başkalaşmış, herkes dünyaya dalmış, hayata perestiş eder. Derd-i maişetle sarhoştur." Çünkü ölüm değişmiyor. Firak, bekaya kalbolup başkalaşmıyor. Acz-i beşerî, fakr-ı insanî değişmiyor, ziyadeleşiyor. Beşer yolculuğu kesilmiyor, sür'at peyda ediyor.

Hem deme: "Ben de herkes gibiyim." Çünkü herkes sana kabir kapısına kadar arkadaşlık eder. Herkesle musibette beraber olmak demek olan teselli ise, kabrin öbür tarafında pek esassızdır. Hem kendini başıboş zannetme. Zira şu misafirhane-i dünyada nazar-ı hikmetle baksan, hiçbir şeyi nizamsız gayesiz göremezsin. Nasıl sen nizamsız, gayesiz kalabilirsin? Zelzele gibi vakıalar olan şu hâdisat-ı kevnîye, tesadüf oyuncağı değil. Meselâ: Zemine nebatat ve hayvanat enva'ından giydirilen birbiri üstünde, birbiri içinde, gayet muntazam ve gayet münakkaş gömlekler; baştan aşağıya kadar gayelerle, hikmetlerle müzeyyen, mücehhez olduklarını gördüğün ve gayet âlî gayeler içinde kemal-i intizam ile meczub melevî gibi devredip döndürmesini bildiğin halde, nasıl oluyor ki, küre-i arzın benî-Âdemden, bhusus ehl-i imandan beğenmediği bir kısım etvar-ı gafletin sıklet-i manevîyesinden omuz silkmeye benzeyen zelzele gibi (Haşiye)mevt-âlûd hâdisat-ı hayatiyesini; bir mülhidin neşrettiği gibi gayesiz, tesadüfî zannederek bütün musibetzedelerin elîm zayıyatını bedelsiz hebâen-mensur gösterip, müdhiş bir ye'se atarlar. Hem büyük bir hata, hem büyük bir zulüm ederler. Belki öyle hâdiseler, bir Hakîm-i Rahîm'in emriyle ehl-i imanın fâni malını, sadaka hükmüne çevirip ibka etmektir ve küfran-ı nimetten gelen günahlara keffarettir. Nasılki bir gün gelecek, şu müsahhar zemin yüzünün zîneti olan âsâr-ı beşeriyeyi şirk-âlûd, şükürsüz görüp, çirkin bulur. Hâlık'ın emriyle büyük bir zelzele ile bütün yüzünü siler, temizler. Allah'ın emriyle ehl-i şirki Cehennem'e döker. Ehl-i şükre "Haydi, Cennet'e buyurun" der.

* * *

(Haşiye): İzmir'in zelzelesi münasebetiyle yazılmıştır.

Ondördüncü Sözün Zeyli

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا * وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا * يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا * بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا * الخ

Şu sure kat'iyyen ifade ediyor ki: Küre-i Arz, hareket ve zelzelesinde vahy ve ilhama mazhar olarak emir tahtında depreniyor. Bazan da titriyor.

[Manevî ve ehemmiyetli bir canibden şimdiki zelzele münasebetiyle altı-yedi cüz'î suale karşı yine manevî ihtar yardımıyla cevapları kalbe geldi. Tafsilten yazmak kaç defa niyet ettimse de izin verilmedi. Yalnız icmalen kısacık yazılacak.]

Birinci Sual: Bu büyük zelzelenin maddî musibetinden daha elîm manevî bir musibeti olarak, şu zelzelenin devamından gelen korku ve me'yusiyet ekser halkın ekser memlekette gece istirahatını selbederek dehşetli bir azab vermesi nedendir?

Yine manevî cevab: Şöyle denildi ki: Ramazan-ı Şerifin teravih vaktinde kemal-i neş'e ve sürur ile sarhoşçasına gayet heveskârane şarkıları ve bazan kızların sesleriyle radyo ağzıyla bu mübarek merkez-i İslâmiyetin her köşesinde cazibedarane işittirilmesi, bu korku azabını netice verdi.

İkinci Sual: Niçin gavurların memleketlerinde bu semavî tokat başlarına gelmiyor? Bu bîçare müslümanlara iniyor?

Elcevab: Büyük hatalar ve cinayetler te'hir ile büyük merkezlerde ve küçük cinayetler ta'cil ile küçük merkezlerde verildiği gibi; mühim bir hikmete binaen ehl-i küfrün cinayetlerinin kısm-ı a'zamı, Mahkeme-i Kübra-yı Haşre te'hir edilerek ehl-i imanın hataları, kısmen bu dünyada cezası verilir.(Haşiye)

Üçüncü Sual: Bazı eşhasın hatasından gelen bu musibet bir derece memlekette umumî şekle girmesinin sebebi nedir?

Elcevab: Umumî musibet, ekseriyetin hatasından ileri gelmesi cihetiyle ekser nâsın o zalim eşhasın harekâtına fiilen veya iltizamen veya iltihaken taraftar olmasıyla manen iştirak eder, musibet-i âmmeye sebebiyet verir.

Dördüncü Soru: Madem bu zelzele musibeti, hataların neticesi ve keffaret-üz zünubdur. Masumların ve hatasızların o musibet içinde yanması nedendir? Adaletullah nasıl müsaade eder?

Yine manevî canibden elcevab: Bu mes'ele sırr-ı kadere taalluk ettiği için, Risale-i Kader'e havale edip yalnız burada bu kadar denildi:

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً Yani: "Bir bela, bir musibetten çekininiz ki, geldiği vakit yalnız zalimlere mahsus kalmayıp masumları da yakar."

Şu âyetin sırrı şudur ki: Bu dünya bir meydan-ı tecrübe ve imtihandır ve dâr-ı teklif ve mücahededir. İmtihan ve teklif iktiza ederler ki, hakikatlar perdeli kalıp, tâ müsabaka ve mücahede ile Ebubekirler a'lâ-yı illiyyîne çıksınlar ve Ebucehiller esfel-i safilîne girsınlar. Eğer masumlar böyle musibetlerde sağlam kalsaydılar, Ebucehiller aynen Ebubekirler gibi teslim olup, mücahede ile manevî terakki kapısı kapanacaktı ve sırr-ı teklif bozulacaktı.

Madem mazlum, zalim ile beraber musibete düşmek, hikmet-i İlahîce lâzım geliyor. Acaba o bîçare mazlumların rahmet ve adaletten hisseleri nedir?

(Haşiye): Hem Rus gibi olanlar, mensuh ve tahrif edilmiş bir dini terk etmekle, hak ve ebedî ve kabil-i nesh olmayan bir dine ihanet etmek derecesinde gayretullaha dokunmadığından, zemin şimdilik onları bırakıp, bunlara hiddet ediyor.

Bu suale karşı cevaben denildi ki: O musibetteki gazab ve hiddet içinde onlara bir rahmet cilvesi var. Çünkü o masumların fâni malları, onların hakkında sadaka olup, bâki bir mal hükmüne geçtiği gibi, fâni hayatları dahi bir bâki hayatı kazandıracak derecede bir nevi şahadet hükmünde olarak, nisbeten az ve muvakkat bir meşakkat ve azabdan büyük ve daimî bir kazancı kazandıran bu zelzele, onlar hakkında ayn-ı gazab içinde bir rahmettir.

Beşinci Soru: Âdil ve Rahîm, Kadîr ve Hakîm, neden hususî hatalara hususî ceza vermeyip, koca bir unsuru musallat eder. Bu hal cemal-i rahmetine ve şümül-ü kudretine nasıl muvafık düşer?

Elcevab: Kadîr-i Zülcelal, herbir unsura çok vazifeler vermiş ve herbir vazifede çok neticeler veriyor. Bir unsurun birtek vazifesinde, birtek neticesi çirkin ve şer ve musibet olsa da, sair güzel neticeler, bu neticeyi de güzel hükmüne getirir. Eğer bu tek çirkin netice vücuda gelmemek için, insana karşı

hiddete gelmiş o unsur, o vazifeden men'edilse; o vakit o güzel neticeler adedince hayırlar terkedilir ve lüzumlu bir hayrı yapmamak, şer olması haysiyetiyle, o hayırlar adedince şerler yapılır. Tâ birtek şer gelmesin gibi; gayet çirkin ve hilaf-ı hikmet ve hilaf-ı hakikat bir kusurdur. Kudret ve hikmet ve hakikat kusurdan münezzehtirler.

Madem bir kısım hatalar, unsurları ve arzı hiddete getirecek derecede bir şümüllü isyandır ve çok mahlukatın hukukuna bir tahkirli tecavüzdür. Elbette o cinayetin fevkalâde çirkinliğini göstermek için, koca bir unsura, küllî vazifesi içinde "Onları terbiye et" diye emir verilmesi ayn-ı hikmettir ve adalettir ve mazlumlara ayn-ı rahmettir.

Altıncı Sual: Zelzele, küre-i arzın içinde inkılabat-ı madeniyenin neticesi olduğunu ehl-i gaflet işaa edip, âdeta tesadüfî ve tabîî ve maksadsız bir hâdisenazarıyla bakarlar. Bu hâdisenin manevî esbabını ve neticelerini görmüyorlar; tâ ki intibaha gelsinler. Bunların istinad ettiği maddenin bir hakikatı var mıdır?

Elcevab: Dalaletten başka hiçbir hakikatı yoktur. Çünkü her sene elli milyondan ziyade münakkaş, muntazam gömlekleri giyen ve değiştiren küre-i arzın üstünde binler enva'ın birtek nev'i olan, meselâ sinek taifesinden hadsiz efradından birtek ferdin yüzer a'zasından birtek uzvu olan kanadının kasd ve irade ve meşiet ve hikmet cilvesine mazhariyeti ve ona lâkayd kalmaması ve başıboş bırakmaması gösteriyor ki, değil hadsiz zîşuurun beşiği ve anası ve mercii ve hamisi olan koca küre-i arzın ehemmiyetli e'fal ve ahvali belki hiçbir şeyi, -cüz'î olsun küllî olsun- irade ve ihtiyar ve kasd-ı İlahî haricinde olmaz. Fakat Kadîr-i Mutlak hikmetinin muktezasıyla zahir esbabı tasarrufatına perde ediyor. Zelzeleyi irade ettiği vakit, bazan da bir madeni harekete emredip, ateşlendiriyor. Haydi madenî inkılabat dahi olsa, yine emir ve hikmet-i İlahî ile olur; başka olamaz. Meselâ: Bir adam bir tüfek ile birisini vurdu. Vuran adama hiç bakılmasa, yalnız fişekteki barutun ateş alması noktasına hasr-ı nazar edip, bîçare maktûlün büsbütün hukukunu zayi' etmek; ne derece belâhet ve divaneliktir. Aynen öyle de: Kadîr-i Zülcelal'in müsahhar bir memuru, belki bir gemisi, bir tayyaresi olan küre-i arzın içinde bulunan ve hikmet ve irade ile iddihar edilen bir bombayı, ehl-i gaflet ve tuğyanı uyandırmak için "ateşlendir" diye olan emr-i Rabbanîyi unutmak ve tabiata sapmak, hamakatın en eşneidir.

Altıncı Sualin Tetimmesi ve Haşiyesi: Ehl-i dalalet ve ilhad, mesleklerini muhafaza ve ehl-i imanın intibahlarına mukabele ve mümanaat etmek için, o derece garib bir temerrüd ve acib bir hamakat gösteriyorlar ki, insanı insaniyetten pişman eder. Meselâ: Bu âhirde beşerin bir derece umumiyet şeklini alan zulümlü, zulümatlı isyanından, kâinat ve anasır-ı külliye kızdıklarından ve Hâlık-ı Arz ve Semavat dahi, değil hususî bir rububiyet, belki bütün kâinatın, bütün âlemlerin Rabbi ve Hâkimi haysiyetiyle, küllî ve geniş bir

tecelli ile kâinatın heyet-i mecmuasında ve rububiyetin daire-i külliyesinde nev'-i insanı uyandırmak ve dehşetli tuğyanından vazgeçirmek ve tanımak istemedikleri kâinat sultanını tanıttırmak için emsalsiz, kesilmeyen bir su, hava ve elektrikten; zelzeleyi, fırtınayı ve harb-i umumî gibi umumî ve dehşetli âfâtı nev'-i insanın yüzüne çarparak onunla hikmetini, kudretini, adaletini, kayyumiyetini, iradesini ve hâkimiyetini pek zahir bir surette gösterdiği halde; insan suretinde bir kısım ahmak şeytanlar ise, o küllî işaret-ı Rabbaniyeye ve terbiye-i İlahiyeye karşı eblehane bir temerrüd ile mukabele edip diyorlar ki: "Tabiattır; bir madenin patlamasıdır, tesadüfidir. Güneşin harareti elektrikle çarpmasıdır ki, Amerika'da beş saat bütün makinaları durdurmuş ve Kastamonu vilayeti cevvinde ve havasında semayı kızartmış, yangın suretini vermiş" diye manasız hezeyanlar ediyorlar. Dalaletten gelen hadsiz bir cehalet ve zındıkadan neş'et eden çirkin bir temerrüd sebebiyle bilmiyorlar ki: Esbab yalnız birer bahanedirler, birer perdedirler. Dağ gibi bir çam ağacının cihazatını dokumak ve yetiştirmek için bir köy kadar yüz fabrika ve tezgâh yerine küçük çekirdeği gösterir: "İşte bu ağaç bundan çıkmış" diye Sâniinin o çamdaki gösterdiği bin mu'cizatı inkâr eder misillü bazı zahirî sebepleri irae eder. Hâlık'ın ihtiyar ve hikmet ile işlenen pek büyük bir fiil-i rububiyetini hiçe indirir. Bazan gayet derin ve bilinmez ve çok ehemmiyetli, bin cihette de hikmeti olan bir hakikata fennî bir nam takar. Güya o nam ile mahiyeti anlaşıldı, âdileşti, hikmetsiz, manasız kaldı.

İşte gel! Belâhet ve hamakatin nihayetsiz derecelerine bak ki: Yüz sahife ile tarif edilse ve hikmetleri beyan edilse ancak tamamıyla bilinecek derin ve geniş bir hakikat-ı meçhuleye bir nam takar; malûm bir şey gibi: "Bu budur" der. Meselâ: "Güneşin bir maddesi, elektrikle çarpmasıdır. Hem birer irade-i külliye ve birer ihtiyar-ı âmm ve birer hâkimiyet-i nev'iyenin ünvanları bulunan ve "âdetullah" namıyla yâdedilen fitrî kanunların birisine, hususî ve kasdî bir hâdise-i rububiyeti irca' eder. O irca' ile, onun nisbetini irade-i ihtiyariyeden keser; sonra tutar tesadüfe, tabiata havale eder. Ebucehil'den ziyade muzaaf bir eçheliyet gösterir. Bir neferin veya bir taburun zaferli harbini bir nizam ve kanun-u askeriyeye isnad edip; kumandanından, padişahından, hükûmetinden ve kasdî harekâttan alâkasını keser misillü âsi bir divane olur. Hem meyvedar bir ağacın bir çekirdekten icadı gibi, bir tırnak kadar bir odun parçasından çok mu'cizatlı bir usta, yüz okka muhtelif taamları, yüz arşın muhtelif kumaşları yapsa; bir adam o odun parçasını gösterip dese: "Bu işler, tabiî ve tesadüfî olarak bundan olmuş." O ustanın hârika san'atlarını, hünelerini hiçe indirse, ne derece bir hamakattır. Aynen öyle de...

Yedinci Sual: Bu hâdise-i arziye, bu memleketin ahali-i İslâmiyesine bakması ve onları hedef etmesi, ne ile anlaşılıyor ve neden Erzincan ve İzmir taraflarına daha ziyade iliştiriyor?

Elcevab: Bu hâdisse, hem şiddetli kışta, hem karanlıklı gecede, hem dehşetli soğukta, hem Ramazanın hürmetini tutmayan bu memlekete mahsus olması; hem tahribatından intibaha gelmediklerinden, hafifçe gafilleri uyandırmak için, o zelzelenin devam etmesi gibi çok emarelerin delaletiyle bu hâdisse ehl-i imanı hedef edip, onlara bakıp namaza ve niyaza uyandırmak için sarsıyor ve kendisi de titriyor. Bîçare Erzincan gibi yerlerde daha ziyade sarsmasının iki vechi var:

Biri: Hataları az olmak cihetiyle temizlemek için ta'cil edildi.

İkincisi: O gibi yerlerde kuvvetli ve hakikatlı iman muhafızları ve İslâmiyet hâmileleri az veya tam mağlub olmak fırsatıyla, ehl-i zındıkanın orada tesirli bir merkez-i faaliyet tesisleri cihetiyle en evvel oraları tokatladı, ihtimali var.

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Onbeşinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

Ey kozmoğrafyanın ruhsuz mes'eleleriyle zihni darlaşan ve aklı gözüne inen ve şu âyetin azametli sırrını, o sıkışmış zihninde yerleştiremeyen mektebli efendi! Şu âyetin semasına yedi basamaklı bir merdivenle çıkılabilir. Gel, beraber çıkacağız!

Birinci Basamak: Hakikat ve hikmet ister ki: Zemin gibi, semavatın da kendine münasib sekeneleri bulunsun. Lisan-ı şer'îde o ecnas-ı muhtelifeye, melaike ve ruhaniyat tesmiye edilir. Evet, hakikat öyle iktiza eder. Zira zemin küçüklüğü ve hakaretiyle beraber, zîhayat ve zîşuur mahluklardan doldurulması ve arasına boşaltılıp yeniden zîşuurularla şenlendirilmesi işaret eder, belki tasrih eder ki: Şu muhteşem burçlar sahibi, müzeyyen kasırlar hükmünde olan semavat dahi, zîşuur ve zevil-idrak mahluklarla doludur. Onlar dahi ins ve cin gibi, şu âlem sarayının seyircileri ve şu kâinat kitabının mütalaacıları ve şu saltanat-ı

rububiyetin dellâllarıdır. Çünkü kâinatı hadd ü hesaba gelmeyen tezyinat ve mehasin ve nukuş ile süslendirip tezyin etmesi; bilbedahe mütefekkir istihsan edici ve mütehayyir takdir edicilerin enzarını ister. Evet, hüsün elbette bir âşık ister; taam ise, aç olana verilir. Halbuki ins ve cin, şu nihayetsiz vazifeye, şu haşmetli nezarete ve şu vüs'atli ubudiyete karşı milyondan birisini ancak yapabilir. Demek bu nihayetsiz ve mütenevvi vezaiife ve ibadeta, nihayetsiz melaike enva'ı ve ruhaniyat ecnası lâzımdır. Bazı rivayatın işaretleriyle ve intizam-ı âlemin hikmetiyle denilebilir ki: Bir kısım ecsam-ı seyyare, seyyarattan tut tâ katarata kadar, bir kısım melaikenin merakibidirler. Onlar bunlara izn-i İlahî ile binerler, âlem-i şehadeti seyredip gezerler. Hem denilebilir ki, bir kısım ecsam-ı hayvaniye, hadîste "Tuyurun Hudrun" tesmiye edilen cennet kuşlarından tut, tâ sineklere kadar bir cins ervahın tayyareleridirler. Onlar, bunların içine emr-i Hak ile girerler, âlem-i cismaniyatı seyran edip o cesedlerdeki hasselerin pencereleriyle, cismanî mu'cizat-ı fitratı temaşa ederler. Elbette kesafetli topraktan ve küduretli sudan mütemadiyen letafetli hayatı ve nuraniyetli zevil-idraki halkeden Hâlık'ın, elbette ruha ve hayata münasib şu nur denizinden ve hattâ zulmet bahrinden bir kısım zîşuur mahlukları vardır. Hem çok kesretli olarak vardır. Melaike ve ruhaniyatın vücudlarına dair "Nokta" namında bir risalemde ve Yirmidokuzuncu Söz'de iki kerre iki dört eder derecesinde bir kat'iyetle isbat edilmiştir. Eğer istersen ona müracaat et.

İkinci Basamak:Zemin ile gökler, bir hükûmetin iki memleketi gibi birbirine alâkadarlırlar. Ortalarında ehemmiyetli irtibat ve mühim muameleler vardır. Zemine lâzım olan ziya, hararet ve bereket ve rahmet gibi şeyler semadan geliyor, yani gönderiliyor. Vahye istinad eden bütün edyan-ı semaviyenin icmaı ile ve şuhuda istinad eden bütün ehl-i keşfin tevatürüyle, melaike ve ervah semadan zemine geliyorlar. Bundan, hisse karib bir hads-i kat'î ile bilinir ki: Sekene-i arz için, semaya çıkmak için bir yol vardır. Evet nasıl herkesin akıl ve hayal ve nazarı her vakit semaya gider. Öyle de: Ağırıklarını bırakan ervah-ı enbiya ve evliya veya cesedlerini çıkaran ervah-ı emvat, izn-i İlahî ile oraya giderler. Madem hıffet ve letafet bulanlar oraya giderler. Elbette cesed-i misalî giyen ve ervah gibi hafif ve latif bir kısım sekene-i arz ve hava, semaya gidebilirler.

Üçüncü Basamak:Semanın sükût ve sükûneti ve intizam ve ittıradı ve vüs'at ve nuraniyeti gösterir ki: Sekenesi, zeminin sekenesi gibi değildir; belki bütün ahali muti'dirler. Ne emrolunsa onu işlerler. Müzahame ve münakaşayı îcab edecek bir sebep yoktur. Zira memleket geniş, fitratları safi, kendileri masum, makamları sabittir. Evet zeminde ezdad içtima etmiş, eşrar ahyara karışmış, içlerinde münakaşat başlamış; o sebebden ihtilafat ve ızdırabat düşmüş ve ondan imtihanat ve müsabakat teklif edilmiş ve ondan terakkiyat ve tedenniyat çıkmış. Şu hakikatın hikmeti şudur ki:

Beşer, şecere-i hilkatin en son cüz'ü olan meyvesidir. Malûmdur ki, bir şeyin semeresi en uzak, en cem'iyetli, en nazik, en ehemmiyetli cüz'üdür. İşte bunun için semere-i âlem olan insan en câmi', en bedi', en âciz, en zaîf ve en latif bir mu'cize-i kudret olduğundan, beşiği ve meskeni olan zemin, âsumana nisbeten maddeten küçüklüğüyle ve hakaretiyle beraber manen ve san'aten bütün kâinatın kalbi, merkezi, bütün mu'cizat-ı san'atın meşheri, sergisi ve bütün tecelliyat-ı esmasının mazharı, nokta-i mihrakiyesi ve nihayetsiz faaliyet-i Rabbaniyenin mahşeri ve ma'kesi ve hadsiz Hallakîyet-i İlahiyenin, hususan nebatat ve hayvanatın kesretli enva'-ı sagiresinde, cevvadane icadın medar ve çarşısı; ve pek geniş âhîret âlemlerindeki masnuatın küçük mikyasta nümunegâhı ve mensucat-ı ebediyenin sür'atle işleyen tezgâhı ve menazır-ı sermediyenin sür'atle değişen taklidgâhı ve besatîn-i daimenin tohumcuklarına sür'atle sünbüllenen dar ve muvakkat mezraası ve terbiyegâhı olmuştur. İşte arzın (Haşiye)bu azamet-i maneviyesinden ve ehemmiyet-i san'aviyesindendir ki, Kur'an-ı Hakîm, semavata nisbeten, büyük bir ağacın küçük bir meyvesi hükmünde olan arzı, bütün semavata denk tutuyor. Onu bir kefedede, bütün semavatı bir kefedede koyuyor. Mükerreren رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ der. Hem arzın şu mezkûr hikmetlerden neş'et eden sür'atli tahavvülü ve devamlı tegayyürü iktiza eder ki; sekenesi de ona göre mazhar-ı tahavvülat olsun. Hem şu mahdud arz, hadsiz mu'cizat-ı kudrete mazhar olduğundandır ki, en mühim sekeneleri olan ins ve cinnin kuvalarına, sair zîhayatlar gibi fitrî bir had ve hulkî bir kayıt konulmadığı için nihayetsiz terakki ve nihayetsiz tedenniye mazhar olmuştur. Enbiyadan, evliyadan tut, tâ nemrudlara, tâ şeytanlara kadar uzun bir meydan-ı imtihanları peyda olmuştur. Madem öyledir, elbette firavunlaşmış şeytanlar, hadsiz şeraretiyle semaya ve ehline taş atacaktırlar.

(Haşiye): Evet, küre-i arz küçüklüğüyle beraber semavata karşı gelebilir. Çünkü nasilki daimî bir çeşme, vâridatsız büyük bir gölden daha büyük denilebilir. Hem bir ölçek ile bir şey ölçerek başka yere nakledilen ve onun elinden geçmiş ve ona girmiş çıkmış bir mahsulâtla, zahiren binler defa ölçekten büyük ve dağ gibi bir cisimle o ölçek müvazeneye çıkabilir. Aynen öyle de: Küre-i arz, Cenab-ı Hak onu san'atına bir meşher ve icadına bir mahşer ve hikmetine medar ve kudretine mazhar ve rahmetine mezher ve Cennetine mezraa ve hadsiz kâinata ve mahlukat âlemlerine ölçek ve mazi denizlerine ve gayb âlemine akacak bir çeşme hükmünde icad etmiş. Her sene kat kat ve katmerli yüzbin tarzda, masnuattan dokunmuş gömleklerini değiştirdiği ve çok defa dolup maziye boşaltarak gayb âlemine döktüğü bütün o müteceddid âlemleri ve arzın müteaddid gömleklerini nazara al; yani, bütün mazarını hazır farzet. Sonra yeknesak ve bir derece basit semavata karşı müvazene et.

Göreceksin ki: *Arz, ziyade gelmezse, noksan da kalmaz. İşte رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ* sırrını anla.

Dördüncü Basamak:Bütün âlemlerin Rabbi ve Müdebbiri ve Hâlıkı olan Zât-ı Zülcelal'in, ahkâmları ayrı ayrı pek çok namları ve ünvanları ve esma-i hüsnası vardır. Meselâ: Ashab-ı Nebi safında küffara karşı muharebe etmek için melaikeleri göndermesini iktiza eden hangi isim ve ünvan ise, o isim ve ünvan iktiza eder ki, melaike ile şeyatîn ortasında muharebe bulunsun ve ahyar-ı semaviyyîn ve eşrar-ı arzîn mabeynlerinde mübareze olsun. Evet küffarın nüfus ve enfasları kabza-i kudretinde olan Kadîr-i Zülcelal, bir emir ile, bir sayha ile onları mahvetmiyor. Rububiyet-i âmme ünvanıyla, Hakîm ve Müdebbir ismiyle bir meydan-ı imtihan ve mübareze açıyor. Temsilde hata olmasın, görüyoruz ki: Nasilki bir padişahın daire-i hükûmeti itibariyle ayrı ayrı pek çok ünvanları, isimleri bulunur. Meselâ: Daire-i adliye onu "Hâkim-i Âdil" namıyla yâd eder. Daire-i askeriye onu "Kumandan-ı A'zam" namıyla bilir. Daire-i meşihat onu "Halife" ismiyle zikreder. Daire-i mülkiye onu "Sultan" namıyla tanır. Mutî' ahali ona "Merhametkâr Padişah" derler. Âsi insanlar ona "Kahhar Hâkim" derler. Daha bunlara kıyas et. İşte bazı vakit oluyor ki, bütün ahali onun elinde olan o padişah-ı âlî; âciz, zelil bir âsiyi bir emir ile i'dam etmiyor. Belki Hâkim-i Âdil ismiyle onu mahkemeye gönderir. Hem muktedir, hem sadık bir memurunu taltife liyakatını biliyor. Fakat hususî ilmiyle, hususî telefonuyla onu taltif etmiyor. Belki haşmet-i saltanat ve tedbir-i hükûmet ünvanıyla mükâfata istihkakını teşhir etmek için bir meydan-ı müsabaka açar; vezirine emreder, ahaliyi temaşaya davet eder. Bir istikbal-i siyasî yaptırır. Muhteşem bir imtihan-ı ulvî neticesinde bir mecma-ı âlîde onu taltif eder. Liyakatını ilân eder. Daha başka cihetleri bunlara kıyas et.

İşte *وَاللَّهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى* ezel ve ebed sultanının pek çok esma-i hüsnası vardır. Tecelliyat-ı celaliye ve tezahürat-ı cemaliye ile pek çok şununatı ve ünvanları vardır. Nur ve zulmet, yaz ve kış, Cennet ve Cehennem'in vücudunu iktiza eden isim ve ünvan ve şe'n ise; kanun-u tenasül, kanun-u müsabaka, kanun-u teavün gibi pek çok umumî kanunlar misillü, kanun-u mübarezenin dahi bir derece tamimini isterler... Kalb etrafındaki ilhamat ve vesveselerin mübarezelerinden tut, tâ sema âfâkında melaike ve şeytanların mübarezesine kadar o kanunun şumulünü iktiza eder.

Beşinci Basamak:Madem arzdan semaya gidip gelmek var. Semadan arza inip çıkmak oluyor. Ehemmiyetli levazımat-ı arziye, oradan gönderiliyor ve madem ervah-ı tayyibeler semaya gidiyorlar. Elbette ervah-ı habise dahi, ahyarı takliden semavat memleketine gitmeğe teşebbüs edecekler. Çünkü vücudça letafet ve hıffetleri var. Hem şübhesiz tard ve reddedilecekler. Çünkü mahiyetçe şeraret ve nühusetleri vardır. Hem bilâşek velâ şübhe, şu muamele-i mühimmenin ve şu

mübareze-i maneviyenin âlem-i şehadette bir alâmeti, bir işareti bulunacaktır. Çünkü saltanat-ı rububiyetin hikmeti iktiza eder ki: Zîşuur için, bahusus en mühim vazifesi müşahede ve şehadet ve dellâllık ve nezaret olan insan için tasarrufat-ı gaybiyenin mühimlerine bir işaret koysun, birer alâmet bıraksın. Nasilki nihayetsiz bahar mu'cizatına yağmuru işaret koymuş ve havarik-ı san'atına esbab-ı zahiriye alâmet etmiş. Tâ, âlem-i şehadet ehlini işhad etsin. Belki o acib temaşaya, umum ehl-i semavat ve sekene-i arzın enzar-ı dikkatlerini celbetsin. Yani o koca semavatı, etrafında nöbetarlar dizilmiş, burçları tezyin edilmiş bir kal'a hükmünde, bir şehir suretinde gösterip haşmet-i rububiyetini tefekkür ettirsin. Madem şu mübareze-i ulviyenin ilânı, hikmeten lâzımdır. Elbette ona bir işaret vardır. Halbuki hâdisat-ı cevviye ve semaviye içinde şu ilâna münasib hiçbir hâdise görünmüyor. Bundan daha ensebi yoktur. Zira yüksek kalelerin muhkem burçlarından atılan mancınıklar ve işaret fişeklerine benzeyen şu hâdisat-ı necmiye, bu recm-i şeytana ne kadar enseb düştüğü bedaheten anlaşılır. Halbuki şu hâdisenin, bu hikmetten ve şu gayeden başka ona münasib bir hikmeti bilinmiyor. Sair hâdisat öyle değil. Hem şu hikmet, zaman-ı Âdem'den beri meşhurdur ve ehl-i hakikat için meşhuddur.

Altıncı Basamak:Beşer ve cin, nihayetsiz şerre ve cühuda müstaid olduklarından, nihayetsiz bir temerrüd ve bir tuğyan yaparlar. İşte bunun için Kur'an-ı Kerim, öyle i'cazkâr bir belâgatla ve öyle âlî ve bahir üslûblarla ve öyle gâlf ve zahir temsiller ve mesellerle ins ve cinni isyandan ve tuğyandan zecreder ki; kâinatı titretir. Meselâ:

Ey ins ve cin! Emirlerime itaat etmezseniz, haydi hudud-u mülkünden elinizden gelirse çıkınız, meseline işaret eden

يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ * فَبِأَيِّ آيَةٍ رَجَعْتُمْ
تُكَذِّبَانِ * يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ

âyetindeki azametli inzara ve dehşetli tehdide ve şiddetli zecre dikkat et. Nasıl, ins ve cinnin gayet mağrurane temerrüdlerini, gayet mu'cizane bir belâgatla kırar. Aczlerini ilân eder. Saltanat-ı rububiyetin genişliği ve azameti nisbetinde ne kadar âciz ve bîçare olduklarını gösterir. Güya şu âyetle, hem **وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا** **لِلشَّيَاطِينِ** âyetiyle böyle diyor ki:

"Ey hakareti içinde mağrur ve mütemerrid ve ey za'f ve fakrı içinde serkeş ve muannid olan cin ve ins! Nasıl cesaret edersiniz ki isyanınızla öyle bir Sultan-ı Zîşan'ın evamirine karşı geliyorsunuz ki; yıldızlar, aylar, güneşler emirber neferleri gibi emirlerine itaat ederler. Hem tuğyanınızla öyle bir Hâkim-i Zülcelal'e karşı mübareze ediyorsunuz ki, öyle azametli muti' askerleri var; faraza şeytanlarınız dayanabilseler, onları dağ gibi güllelerle recmedebilirler.

Hem küfranınızla öyle bir Mâlik-i Zülcelal'in memleketinde isyan ediyorsunuz ki, ibadından ve cünudundan öyleleri var ki, değil sizin gibi küçük âciz mahlukları, belki farz-ı muhal olarak dağ ve arz büyüklüğünde birer adüvv-ü kâfir olsaydınız, arz ve dağ büyüklüğünde yıldızları, ateşli demirleri, şüvazlı nühasları size atabilirler, sizi dağtırlar. Hem öyle bir kanunu kırıyorsunuz ki, o kanun ile öyleler bağlıdır, eğer lüzum olsa, arzınızı yüzünüze çarpar. Gülleler gibi küreniz misillü yıldızları üstünüze yağdırabilirler."

Evet Kur'anda bazı mühim tahşidat vardır ki, düşmanların kuvvetli olduğundan ileri gelmiyor. Belki haşmetin izharı ve düşman şenaatinin teşhiri gibi sebeplerden ileri geliyor. Hem bazan kemal-i intizamı ve nihayet adli ve gayet hilmi ve kuvvet-i hikmeti göstermek için, en büyük ve kuvvetli esbabı, en küçük ve zaîf bir şeye karşı tahşid eder ve üstünde tutar; düşürmez, tecavüz ettirmez. Meselâ şu âyete bak:

وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ

Ne kadar Nebi hakkına hürmet ve ne kadar ezvacın hukukuna merhamet var. Şu mühim tahşidat, yalnız hürmet-i Nebinin azametini ve iki zaîfenin şekvalarının ehemmiyetini ve haklarının riayetini, rahîmane ifade etmek içindir.

Yedinci Basamak: Melekler ve semekler gibi, yıldızların dahi gayet muhtelif efradları vardır. Bir kısmı nihayet küçük, bir kısmı gayet büyüktür. Hattâ gök yüzünde her parlayana yıldız denilir. İşte bu yıldız cinsinden bir nev'i de, nazenin sema yüzünün murassa zînetleri ve o ağacın münevver meyveleri ve o denizin müsebbih balıkları hükmünde, Fâtır-ı Zülcelal, Sâni'-i Zülcemal onları yaratmış ve meleklerine mesireler, binekler, menziller yapmıştır ve yıldızların küçük bir nev'ini de, şeyatînin recmine âlet etmiş. İşte bu recm-i şeyatîn için atılan şahabların üç manası olabilir:

Birincisi: Kanun-u mübareze, en geniş dairede dahi cereyan ettiğine remz ve alâmettir.

İkincisi: Semavatta hüşyar nöbetarlar, muti' sekeneler var. Arzlı şerirlerin ihtilatından ve istima'larından hoşlanmayan cünudullah bulunduğu ilân ve işarettir.

Üçüncüsü: Müzahrefat-ı arziyenin mümessilât-ı habiseleri olan casus şeytanları, temiz ve temizlerin meskeni olan semayı telvis etmemek ve nüfus-u habise hesabına tecessüs ettirmemek için, edesiz casusları korkutmak için atılan mancınıklar ve işaret fişekleri misillü, o şeytanları ebvab-ı semadan o şahablarla red ve tardır.

İşte yıldız böceği hükmünde olan kafa fenerine itimad eden ve Kur'an güneşinden gözünü yuman kozmografyacı efendi! Şu yedi basamaklarda işaret edilen hakikatlara birden bak. Gözünü aç, kafa fenerini bırak, gündüz gibi i'caz ışığı içinde şu âyetin manasını gör!. O âyetin semasından bir hakikat yıldızı al, senin başındaki şeytana at, kendi şeytanını recmet!.. Biz dahi etmeliyiz ve رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ beraber demeliyiz.

قَلِيلٌ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ وَالْحِكْمَةُ الْقَاطِعَةُ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Onbeşinci Söz'ün Zeyli

[Yirmialtıncı Mektub'un Birinci Mebhası]

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَمَّا يَنْزِعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Hüccet-ül Kur'an aleş-şeytan ve hizbihi... İblisi ilzam, şeytanı ifham, ehl-i tuğyanı iskat eden "Birinci Mebhas": Bîtarafane muhakeme içinde şeytanın müdhiş bir desisesini kat'î bir surette reddeden bir vakıadır. O vakıanın mücmel bir kısmını on sene evvel Lemaat'ta yazmıştım. Şöyle ki:

Bu risalenin te'lifinden onbir sene evvel Ramazan-ı Şerifte İstanbul Bayezid câmi-i şerifinde hâfızları dinliyordum. Birden şahsını görmedim, fakat manevî bir ses işittim gibi bana geldi. Zihnimi kendine çevirdi. Hayalen dinledim. Baktım ki, bana der:

"Sen, Kur'anı pek âlî, çok parlak görüyorsun. Bîtarafane muhakeme et, öyle bak. Yani bir beşer kelâmı farzet bak... Acaba o meziyetleri, o zînetleri görecek misin?" dedi. Hakikaten ben de ona aldandım. Beşer kelâmı farzedip, öyle baktım. Gördüm ki: Nasıl Bayezid'in elektrik düğmesi çevrilip söndürülünce ortalık karanlığa düşer. Öyle de o farz ile Kur'anın parlak ışıkları gizlenmeğe başladı. O vakit anladım ki, benim ile konuşan şeytandır. Beni vartaya yuvarlandırıyor. Kur'andan istimdad ettim. Birden bir nur kalbime geldi.

Müdafaaya kat'î bir kuvvet verdi. O vakit şöylece şeytana karşı münazara başladı.

Dedim: Ey şeytan! Bîtarafane muhakeme, iki taraf ortasında bir vaziyettir. Halbuki hem senin, hem insandaki senin şakirdlerin, dediğiniz bîtarafane muhakeme ise, taraf-ı muhalifi iltizamdır. Bîtarafılık değildir, muvakkaten bir dinsizliktir. Çünkü Kur'ana kelâm-ı beşer diye bakmak ve öyle muhakeme etmek şikk-ı muhalifi esas tutmaktır. Bâtılı iltizamdır. Bîtarafane muhakeme değildir. Belki, bâtıla tarafgirliktir.

Şeytan dedi ki: Öyle ise ne Allah'ın kelâmı, ne de beşer kelâmı deme. Ortada farzet, bak.

Ben dedim: O da olamaz. Çünkü münaza'un fih bir mal bulunsa, eğer iki müddeî birbirine yakın ise ve kurbiyet-i mekân varsa; o vakit o mal, ikisinden başka birinin elinde veya ikisinin elleri yetişecek bir surette bir yere bırakılacak. Hangisi isbat etse o alır. Eğer o iki müddeî birbirine gayet uzak, biri maşrıktta, biri mağribde ise; o vakit kaideten "sahib-ül yed" kim ise onun elinde bırakılacaktır. Çünkü ortada bırakmak kabil değildir. İşte Kur'an kıymettar bir maldır. Beşer kelâmı Cenab-ı Hakk'ın kelâmından ne kadar uzaksa, o iki taraf o kadar, belki hadsiz birbirinden uzaktır. İşte, seradan süreyyaya kadar birbirinden uzak o iki taraf ortasında bırakmak mümkün değildir. Hem ortası yoktur. Çünkü vücut ve adem gibi ve iki nakızeyn gibi iki zıddırlar. Ortası olamaz. Öyle ise Kur'an için sahib-ül yed, taraf-ı İlahîdir. Öyle ise onun elinde kabul edilip, öylece delail-i isbata bakılacak. Eğer öteki taraf onun Kelâmullah olduğuna dair bütün bürhanları birer birer çürütse, elini ona uzatabilir. Yoksa uzatamaz. Heyhat! Binler berahin-i kat'iyenin mihlalarıyla Arş-ı A'zam'a çakılan bu muazzam pırlantayı hangi el bütün o mihlaları söküp, o direkleri kesip (onu) düşürebilir?

İşte ey şeytan! Senin rağmına ehl-i hak ve insaf bu suretteki hakikatlı muhakeme ile muhakeme ederler. Hattâ en küçük bir delilde dahi Kur'ana karşı imanını ziyadeleştirirler. Senin ve şakirdlerinin gösterdiği yol ise: Bir kerre beşer kelâmı farzedilse, yani arşa bağlanan o muazzam pırlanta yere atılsa; bütün mihlaların kuvvetinde ve çok bürhanların metanetinde birtek bürhan lâzım ki, onu yerden kaldırıp arş-ı manevîye çaksın. Tâ küfrün zulümatından kurtulup, imanın envârına erişsin. Halbuki buna muvaffak olmak pek güçtür. Onun için senin desisen ile şu zamanda, bîtarafane muhakeme sureti altında çokları imanını kaybediyorlar...

Şeytan döndü ve dedi: Kur'an beşer kelâmına benziyor, onların muhaveresi tarzındadır. Demek, beşer kelâmıdır. Eğer Allah'ın kelâmı olsa, ona

yakışacak, her cihetçe hârikulâde bir tarzı olacaktı. Onun san'atı nasıl beşer san'atına benzemiyor, kelâmı da benzememeli?

Cevaben dedim: Nasılki Peygamberimiz, mu'cizatından ve hasaisinden başka, ef'al ve ahval ve etvarında beşeriyette kalıp, beşer gibi âdet-i İlahiyeye ve evamir-i tekviniyesine münkad ve muti' olmuş. O da soğuk çeker, elem çeker ve hâkeza... Herbir ahval ve etvarında hârikulâde bir vaziyet verilmemiş. Tâ ki ümmetine ef'aliyle imam olsun, etvarıyla rehber olsun, umum harekâtıyla ders versin. Eğer her etvarında hârikulâde olsa idi, bizzât her cihetçe imam olamazdı. Herkese mürşid-i mutlak olamazdı. Bütün ahvaliyle Rahmeten lil-âlemîn olamazdı. Aynen öyle de:

Kur'an-ı Hakîm ehl-i şuura imamdır, cin ve inse mürşiddir, ehl-i kemale rehberdir, ehl-i hakikata muallimdir. Öyle ise, beşerin muhaveratı ve üslûbu tarzında olmak zarurî ve kat'îdir. Çünkü cin ve ins münacatını ondan alıyor, duasını ondan öğreniyor, mesailini onun lisanıyla zikrediyor, edeb-i muaşeretini ondan taallüm ediyor ve hâkeza... Herkes onu merci yapıyor. Öyle ise, eğer Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın Tur-i Sina'da işittiği Kelâmullah tarzında olsa idi; beşer bunu dinlemekte, işitmekte tahammül edemezdi ve merci edemezdi. Hazret-i Musa gibi bir ulü-l azm, ancak birkaç kelâmı işitmeye tahammül etmiştir. Musa Aleyhisselâm demiş:

أَهَكَذَا كَلَامُكَ قَالَ اللَّهُ لِي قُوَّةُ جَمِيعِ الْأَلْسِنَةِ

Şeytan döndü, yine dedi ki:

-Kur'anın mesaili gibi çok zâtlar o çeşit mes'eleleri din namına söylüyorlar. Onun için bir beşer, din namına böyle bir şey yapmak mümkün değil mi?

Cevaben Kur'anın nuruyla dedim ki:

Evvelâ, dindar bir adam; din muhabbeti için "Hak böyledir. Hakikat budur. Allah'ın emri böyledir" der. Yoksa, Allah'ı kendi keyfine konuşmaz. Hadsiz derecede haddinden tecavüz edip, Allah'ın taklidini yapıp, onun yerinde konuşmaz. **فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ** düsturundan titrer.

Ve sâniyen, bir beşer kendi başına böyle yapması ve muvaffak olması hiçbir cihetle mümkün değildir. Belki, yüz derece muhaldir. Çünkü birbirine yakın zâtlar birbirini taklid edebilirler. Bir cinsten olanlar, birbirinin suretine girebilirler. Mertebeye birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklid edebilirler. Muvakkaten insanları iğfal ederler. Fakat daimî iğfal edemezler.

Çünkü ehl-i dikkat nazarında alâküllihal etvar ve ahvali içindeki tasannuatlar ve tekellüfatlar sahtekârlığını gösterecek. Hilesi devam etmeyecek. Eğer, sahtekârlıkla taklide çalışan; ötekinden gayet uzaksa, meselâ âdi bir adam, İbn-i Sina gibi bir dâhîyi ilimde taklid etmek istese ve bir çoban bir padişahın vaziyetini takınsa elbette hiç kimseyi aldatamayacak. Belki kendi maskara olacak. Herbir hali bağıracak ki: Bu sahtekârdır. İşte, hâşâ yüzbin defa hâşâ!.. Kur'an, beşer kelâmı farzedildiği vakit: Nasıl bir yıldız böceği bin sene tekellüfsüz hakikî bir yıldız olarak rasad ehline görünsün.. hem bir sinek bir sene tamamen tavus suretini tasannu'suz, temaşa ehline göstereyim.. hem sahtekâr, âmi bir nefer; namdar, âlî bir müşirin tavrını takınsın, makamında otursun, çok zaman öyle kalsın, hilesini ihsas etmesin.. hem müfteri, yalancı itikadsız bir adam; müddet-i ömründe daima en sadık, en emin, en mu'tekid bir zâtın keyfiyetini ve vaziyetini en müdakkik nazarlara karşı telaşsız göstereyim, dâhîlerin nazarında tasannu saklansın!.. Bu ise yüz derece muhaldir. Ona hiçbir zîakıl mümkün diyemez. Öyle de farzetmek dahi, bedihî bir muhali vaki' farzetmek gibi bir hezeyandır.

Aynen öyle de: Kur'anı kelâm-ı beşer farzetmek; lâzım gelir ki: Âlem-i İslâm'ın semasında bilmüşahede pek parlak ve daima envâr-ı hakaikî neşreden bir yıldız-ı hakikat, belki bir şems-i kemalât telakki edilen "Kitab-i Mübin" in mahiyeti; hâşâ bir yıldız böceği hükmünde tasannu'cu bir beşerin hurafatlı bir düzmesi olsun ve en yakınında olanlar ve dikkatle ona bakanlar farkında bulunmasın ve onu daima âlî ve menba-ı hakaik bir yıldız bilsin. Bu ise, yüz derece muhal olmak beraber, sen ey şeytan yüz derece şeytaniyette ileri gitsen, buna imkân verdiremezsin! Bozulmamış hiçbir akli kandıramazsın! Yalnız manen pek uzaktan baktırmakla aldatıyorsun. Yıldızı, yıldız böceği gibi küçük gösteriyorsun.

Sâlisen: Hem Kur'anı beşer kelâmı farzetmek, lâzım gelir ki; âsârıyla, tesiratıyla, netaiciyle âlem-i insaniyetin bilmüşahede en ruhlu ve hayat-feşan, en hakikatlı ve saadet-resan, en cem'iyetli ve mu'cizbeyan, âlî meziyetleriyle yaldızlı bir Furkan'ın gizli hakikatı; hâşâ muavenetsiz, ilimsiz birtek insanın sahtekâr, âdi fikrinin tasniatı olsun ve yakından onu temaşa eden ve merakla dikkat eden büyük zekâlar, ulvî dehalar ondan hiçbir zaman hiçbir cihetle sahtekârlık ve tasannu eseri görmesin! Daima ciddiyeti, samimiyeti, ihlası bulsun! Bu ise, yüz derece muhal olmakla beraber, bütün ahvaliyle, akvaliyle, harekâtıyla bütün hayatında emaneti, imanı, emniyeti, ihlası, ciddiyeti, istikameti gösteren ve ders veren ve sıddıkînleri yetiştiren en yüksek, en parlak, en âlî haslet telakki edilen ve kabul edilen bir zâtı; en emniyetsiz, en ihlassız, en itikadsız farzetmekle, muzaaf bir muhali vaki' görmek gibi şeytanı dahi utandıracak bir hezeyan-ı küfrîdir. Çünkü şu mes'elenin ortası yoktur. Zira farz-ı muhal olarak Kur'an Kelâmullah olmazsa, arştan zemine düşer gibi sukut eder. Ortada kalmaz. Mecma-i hakaik iken, menba-ı hurafat olur ve o hârika fermanı

gösteren Zât, -hâşâ sümme hâşâ!- eğer Resulullah olmazsa; a'lâ-yı illiyyînden esfel-i safilîne sukut etmek ve menba-ı kemalât derecesinden maden-i desais makamına düşmek lâzımgelir. Ortada kalmaz. Zira Allah namına iftira eden, yalan söyleyen en edna bir dereceye düşer. Bir sineği, daimî bir surette tavus görmek ve tavusun büyük evsafını onda her vakit müşahede etmek ne kadar muhal ise, şu mes'ele de öyle muhaldir. Fıtraten akılsız, sarhoş bir divane lâzım ki, buna ihtimal versin.

Râbian: Hem Kur'anı kelâm-ı beşer farzetmek lâzımgelir ki; nev'-i benî-Âdemin en büyük ve muhteşem ordusu olan ümmet-i Muhammediyenin (A.S.M.) mukaddes kumandanı olan Kur'an, bilmüşahede kuvvetli kanunlarıyla, esaslı düsturlarıyla, nafız emirleriyle o pek büyük orduyu, iki cihanı fethedecek bir derecede bir intizam verdiği ve bir inzibat altına aldığı ve maddî-manevî teçhiz ettiği ve umum o efradın derecatına göre akıllarını talim ve kalblerini terbiye ve ruhlarını teshir ve vicdanlarını tathir ve aza ve cevarihlerini istimal ve istihdam ettiği halde; hâşâ, yüzbin defa hâşâ kuvvetsiz, kıymetsiz, asılsız bir düzme farzedip yüz derece muhali kabul etmek lâzım gelmekle beraber.. müddet-i hayatında ciddî harekâtıyla Hakk'ın kanunlarını benî-Âdeme ders veren ve samimî ef'aliyle hakikatın düsturlarını beşere talim eden ve hâlis ve makul akvâliyle istikametini ve saadetini usûllerini gösteren ve tesis eden ve bütün tarihçe-i hayatının şهادetiyle Allah'ın azabından çok havf eden ve herkesten ziyade Allah'ı bilen ve bildiren ve nev'-i beşerin beşten birisine ve küre-i arzın yarısına bin üçyüzelli sene kemal-i haşmet ile kumandanlık eden ve cihanı velveleye veren ve şöhretşiar şununatıyla nev'-i beşerin belki kâinatın elhak medar-ı fahri olan bir Zâtı; -hâşâ, yüzbin defa hâşâ- sahtekâr, Allah'tan korkmaz ve bilmez ve haysiyetini tanımaz, insaniyetin âdi derecesinde farzetmekle yüz derece muhali birden irtikâb etmek lâzım gelir. Çünkü şu mes'elenin ortası yoktur. Zira farz-ı muhal olarak Kur'an Kelâmullah olmazsa; arştan düşse, ortada kalmaz. Belki yerde yalancı birinin malı olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Bu ise ey şeytan! Yüz derece sen katmerli bir şeytan olsan, bozulmamış hiçbir akli kandıramazsın ve çürümemiş hiçbir kalbi ikna edemezsin.

Şeytan döndü, dedi: Nasıl kandıramam? Ekser insanlara ve insanın meşhur âküllerine Kur'anı ve Muhammed'i inkâr ettirdim.

Elcevab: Evvelâ, gayet uzak mesafeden bakılsa, en büyük şey, en küçük şey gibi görünebilir. Bir yıldız, bir mum kadar denilebilir.

Sâniyen: Hem tebaî, sathî bir nazarla bakılsa, gayet muhal bir şey, mümkün görünebilir. Bir zaman bir ihtiyar adam Ramazan hilâlini görmek için semaya bakmış. Gözüne bir beyaz kıl inmiş. O kılı Ay zannetmiş. Ay'ı gördüm demiş. İşte muhaldir ki; hilâl, o beyaz kıl olsun. Fakat kasden ve bizzât Ay'a

baktığı ve saçı tebaî ve dolayısıyla ve ikinci derecede görüldüğü için o muhali mümkün telakki etmiş.

Sâlisen: Hem kabul etmemek başkadır, inkâr etmek başkadır. Adem-i kabul bir lâkaydlıktır, bir göz kapamaktır ve cahilane bir hükümsüzlüktür. Bu surette çok muhal şeyler onun içinde gizlenebilir. Onun akli onlarla uğraşmaz. Amma inkâr ise; o adem-i kabul değil, belki o kabul-ü ademdir. Bir hükümdür. Onun akli hareket etmeye mecburdur. O halde senin gibi bir şeytan onun aklını elinden alır, sonra inkârı ona yutturur. Hem ey şeytan! Bâtılı hak ve muhali mümkün gösteren gaflet ve dalalet ve safsata ve inad ve mugalata ve mükâbere ve iğfal ve görenek gibi şeytanî desiselerle çok muhalatı intaç eden inkâr ve küfrü, o bedbaht insan suretindeki hayvanlara yutturmuşsun!

Râbian: Hem Kur'anı, kelâm-ı beşer farzetmek, lâzımgelir ki: Âlem-i insanîyetin semavatında yıldızlar gibi parlayan asfiyalara, sıddıkînlere, aktablara bilmüşahede rehberlik eden ve bilbedahe mütemadiyen hakk u hakkaniyeti, sıdk u sadakati, emn ü emaneti umum tabakat-ı ehl-i kemale talim eden ve erkân-ı imaniyenin hakaikiyle ve erkân-ı İslâmiyenin desatiriyle iki cihanın saadetini temin eden ve bu icraatının şehadetiyle bizzarure hak ve hâlis ve safi hakikat ve gayet doğru ve pek ciddî olmak lâzım gelen bir kitabı; kendi evsafının ve tesiratının ve envârının zıddıyla muttasıf tasavvur edip, -hâşâ sümme hâşâ- bir sahtekârın tasniat ve iftiralarının mecmuası nazarıyla bakmak; sofestaîleri ve şeytanları dahi utandıracak ve titretecek şeni' bir hezeyan-ı küfrî olmakla beraber; izhar ettiği din ve şeriat-ı İslâmiyenin şehadetiyle ve müddet-i hayatında gösterdiği bilittifak fevkalâde takvasının ve hâlis ve safi ubudiyetinin delaletiyle ve bilittifak kendinde görünen ahlâk-ı hasenenin iktizasıyla ve yetiştirdiği bütün ehl-i hakikatın ve sahib-i kemalâtın tasdikiyle en mu'tekid, en metin, en emin, en sadık bir Zâtı, -hâşâ sümme hâşâ, yüzbin kerre hâşâ- itikadsız, en emniyetsiz, Allah'tan korkmaz bir vaziyette farzetmek; muhalatın en çirkin ve menfur bir suretini ve dalaletin en zulümlü ve zulümatlı bir tarzını irtikâb etmek lâzımgelir.

ELHASIL: Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretinde denildiği gibi; nasıl kulaklı ami tabakası i'caz-ı Kur'an fehminde demiş: Kur'an, bütün dinlediğim ve dünyada mevcut kitablara kıyas edilse, hiçbirisine benzemiyor ve onların derecesinde değildir. Öyle ise ya Kur'an umumunun altındadır veya umumunun fevkinde bir derecesi vardır. Umumun altındaki şık ise, muhal olmakla beraber, hiçbir düşman hattâ şeytan dahi diyemez ve kabul etmez. Öyle ise Kur'an, umum kitabların fevkindedir. Öyle ise mu'cizedir.

Aynen öyle de, biz de ilm-i usûl ve fenn-i mantıkça sebr ü taksim denilen en kat'î bir hüccetle deriz: Ey şeytan ve ey şeytanın şakirdleri! Kur'an, ya arş-ı a'zamdan, ism-i a'zamdan gelmiş bir kelânullahtır veyahut -hâşâ sümme hâşâ,

yüzbin kerre hâşâ- yerde sahtekâr ve Allah'tan korkmaz ve Allah'ı bilmez, itikadsız bir beşerin düzmesidir. Bu ise ey şeytan, sâbık hüccetlere karşı bunu sen diyemedin ve diyemezsin ve diyemeyeceksin. Öyle ise bizzarure ve bilâşübhe Kur'an, Hâlık-ı Kâinat'ın kelâmıdır. Çünkü ortası yoktur ve muhaldir ve olamaz. Nasılki kat'î bir surette isbat ettik. Sen de gördün ve dinledin.

Hem Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm, ya Resulullahtır ve bütün Resullerin ekmeli ve bütün mahlukatın efdalidir veyahut -hâşâ yüzbin defa hâşâ- Allah'a iftira ettiği ve Allah'ı bilmediği ve azabına inanmadığı için itikadsız, esfel-i safilîne sukut etmiş bir beşer farzetmek (Haşiye)lâzımgelir ki: Bu ise ey İblis, ne sen ve ne de güvendiğin

(Haşiye): Kur'an-ı Hakîm, kâfirlerin küfriyatlarını ve galiz tabiratlarını ibtal etmek için zikrettiğine istinaden, ehl-i dalaletin fikr-i küfrîlerinin bütün bütün muhaliyetini ve bütün bütün çürüklüğünü göstermek için şu tabirâtı farz-ı muhal suretinde titreyerek kullanmağa mecbur oldum. Avrupa feylesofları ve Asya münafikları bunu diyemezsiniz ve diyememişsiniz ve diyemeyeceksiniz ve dememişsiniz ve demeyeceksiniz. Çünkü bu şıkkı dinleyecek ve kabul edecek dünyada yoktur. Onun içindir ki, güvendiğin o feylesofların en müfsidleri ve o Asya münafiklarının en vicdansızları dahi diyorlar ki: "Muhammed-i Arabî (A.S.M.) çok akıllı idi. Çok güzel ahlâklı idi." Madem şu mes'ele iki şıkka münhasırdır ve madem ikinci şık muhaldir ve hiçbir kimse buna sahib çıkmıyor ve madem kat'î hüccetlerle isbat ettik ki, ortası yoktur. Elbette bizzarure senin ve hizb-üş şeytanın rağmına olarak bilbedahe ve bihakkalyakîn, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm Resulullahtır ve bütün Resullerin ekmelidir, bütün mahlukatın efdalidir.

عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِعَدَدِ الْمَلَكِ وَالْإِنْسِ وَالْجَانِّ

* * *

ŞEYTANIN İKİNCİ KÜÇÜK BİR İTİRAZI

Sure-i ق و الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ i okurken

مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ * وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ * وَ نَفَخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمَ الْوَعِيدِ * وَ جَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَ شَهِيدٌ * لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ * وَ قَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَىٰ عَتِيدٌ * أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

Şu âyetleri okurken şeytan dedi ki: "Kur'anın en mühim fesahatını, siz onun selasetinde ve vuzuhunda buluyorsunuz. Halbuki şu âyette nereden nereye atlıyor? Sekerattan tâ kıyamete atlıyor. Nefh-i Sur'dan muhasebenin hitamına intikal ediyor. Ondan Cehennem'e idhali zikrediyor. Bu acib atlamalar içinde hangi selaset kalır? Kur'anın ekser yerlerinde, böyle birbirinden uzak mes'eleleri birleştiriyor. Böyle münasebetsiz vaziyetiyle selaset ve fesahat nerede kalır?"

ELCEVAB: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın esas-ı i'cazı, en mühimlerinden belâgatından sonra îcazdır. Îcaz, i'caz-ı Kur'anın en metin ve en mühim bir esasıdır. Kur'an-ı Hakîm'de şu mu'cizane îcaz o kadar çoktur ve o kadar güzeldir ki; ehl-i tedkik, karşısında hayrettedirler. Meselâ:

وَ قِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْبَلِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودَىٰ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

Kısa birkaç cümle ile, Tufan hâdisi-i azîmesini netaiciyle öyle îcazkârane ve mu'cizane beyan ediyor ki; çok ehl-i belâgatı, belâgatına secde ettirmiş.

Hem meselâ:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوِيهَا * إِذِ انبَعَثَ أَشْقِيهَا * فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيِيهَا * فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا * فَدَمَدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنبِهِمْ فَسَوَّيْهَا * وَلَا يَخَافُ عُقْبِيهَا

İşte, Kavm-i Semud'un acib ve mühim hâdisatını ve netaicini ve sû-i akibetlerini, böyle kısa birkaç cümle ile îcaz içinde bir i'caz ile selasetli ve vuzuhlu ve fehmi ihlâl etmez bir tarzda beyan ediyor. Hem meselâ:

وَ ذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

İşte *فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ* cümlesinden *أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ* cümlesinden *أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ* cümlesinden kadar çok cümleler matvîdir. O mezkûr olmayan cümleler ise, fehmi ihlâl etmiyor, selasetine zarar vermiyor. Hazret-i Yunus'un kıssasında mühim esasları zikreder, mütebâkisini akla havale eder. Hem meselâ: Sure-i Yusuf'ta *أَرْسَلُونِ* kelimesinden *يُوسُفُ أَيُّهَا* ortasında yedi-sekiz cümle îcaz ile tayyedilmiş. Hiç fehmi ihlâl etmiyor, selasetine zarar vermiyor. Bu çeşit mu'cizane îcazlar Kur'anda pek çoktur, hem pek güzeldir. Amma Sure-i Kaf'ın âyeti ise; ondaki îcaz pek acib ve mu'cizanedir. Çünkü kâfirlerin pek müdhiş ve çok uzun ve bir günü elli bin sene

Temsil, i'caz-ı Kur'an'ın en parlak bir âyinesi olduğundan, biz dahi bir temsil ile şu sırra bakacağız. Şöyle ki:

Bir tek zât, muhtelif meraya vasıtasıyla külliyet kesbeder. Cüz'î-yi hakikî iken, umumî şununata mâlik bir küllî hükmüne geçer. Meselâ: Şems bir cüz'î-yi müşahhas iken, eşya-yı şeffafe vasıtasıyla öyle bir küllî hükmüne geçer ki, rûy-i zemini timsalleriyle, akisleriyle dolduruyor. Hattâ katarat ve parlak zerrat adedince cilveleri bulunuyor. Güneşin harareti ve ziyası ve ziyanın içinde olan yedi renkli elvan-ı seb'ası, herbirisi mukabilindeki eşyaya muhit, âmm ve şamil oldukları halde; herbir şeffaf şey dahi güneşin timsaliyle beraber harareti, hem ziyayı, hem elvan-ı seb'ayı göz bebeğinde saklıyor. Ve safi kalbini ona bir taht yapıyor. Demek Şems, vâhidîyet haysiyetiyle ona mukabil umum eşyaya muhit olduğu gibi, ehadiyet cihetiyle herbir şeyde Güneş çok vasıflarıyla beraber bir nevi cilve-i zâtıyla bulunur. Madem temsilden temessül bahsine geçtik. Temessülün çok enva'ından şu mes'eleye medar olacak üç nev'ine işaret ederiz.

Birincisi: Kesif, maddî şeylerin akisleridir. O akisler hem gayrdır, ayn değil. Hem mevattır, ölüdür. Hüviyet-i suriyesinden başka hiçbir hasiyete mâlik değil. Meselâ sen âyineler mahzenine girsen, bir Said binler Said olur. Fakat zîhayat yalnız sensin, ötekiler ölüdürler. Hayat hassaları onlarda yoktur.

İkincisi: Maddî nuraninin akisleridir. Şu akis ayn değil, fakat gayr da değil. Mahiyeti tutmuyor, fakat o nuraninin ekser hasiyetlerine mâliktir. Onun gibi hayy sayılıyor. Meselâ: Şems dünyaya girdi. Herbir âyinede aksini gösterdi. O akislerin herbirinde, Güneş'in hassaları hükmünde olan ziya ve ziyadaki elvan-ı seb'a bulunuyor. Eğer faraza Güneş zîşuur olsa idi, harareti ayn-ı kudreti, ziyası ayn-ı ilmi, elvan-ı seb'ası sıfat-ı seb'ası olsa idi; o vakit o tek ve yekta bir güneş, bir anda herbir âyinede bulunur, herbirisini kendine bir arş ve bir çeşit telefon yapabilirdi. Birbirine mani olmazdı. Herbirimizle âyinemiz vasıtasıyla görüşebilirdi. Biz ondan uzak iken, o bize bizden daha yakın olurdu.

Üçüncüsü: Nurani ruhların aksidir. Şu akis, hem hayydır hem ayndır. Fakat âyinelerin kabiliyeti nisbetinde tezahür ettiğinden, o ruhun mahiyet-i nefis-ül emriyesini tamamen tutmuyor. Meselâ: Hazret-i Cebraîl Aleyhisselâm, Dihye suretinde huzur-u Nebevîde bulunduğu bir anda, huzur-u İlahîde haşmetli kanatlarıyla Arş-ı A'zam'ın önünde secdeye gider. Hem o anda hesabsız yerlerde bulunur, evamir-i İlahiyeyi tebliğ ederdi. Bir iş bir işe mani olmazdı. İşte şu sırdandır ki; mahiyeti nur ve hüviyeti nuraniye olan Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm, dünyada bütün ümmetin salavatlarını birden işitir ve kıyamette bütün asfiya ile bir anda görüşür. Birbirisine mani olmaz. Hattâ evliyadan, ziyade nuraniyet kesbeden ve ebdal denilen bir kısmı, bir anda birçok yerlerde müşahade ediliyormuş. Aynı zât, ayrı ayrı çok işleri görüyormuş. Evet nasıl cismaniyata cam ve su gibi şeyler âyine olur. Öyle de, ruhaniyata dahi

hava ve esir ve âlem-i misalin bazı mevcudatı âyine hükmünde ve berk ve hayal sür'atinde bir vasıta-i seyr ü seyahat suretine geçerler ve o ruhanîler hayal sür'atıyla o meraya-yı nazifede, o menazil-i latifede gezerler. Bir anda binler yerlere girerler. Madem Güneş gibi âciz ve müsahhar mahluklar ve ruhanî gibi madde ile mukayyed nim-nurani masnu'lar, nuraniyet sırrıyla bir yerde iken pekçok yerlerde bulunabilirler. Mukayyed bir cüz'î iken, mutlak bir küllî hükmünü alırlar. Bir anda cüz'î bir ihtiyar ile pek çok işleri yapabilirler.

Acaba, maddeden mücerred ve muallâ ve tahdid-i kayd ve zulmet-i kesafetten münezzeh ve müberra ve şu umum envâr ve bütün nuraniyat onun envâr-ı kudsiye-i esmasının bir kesif zıllali ve umum vücud ve bütün hayat ve âlem-i ervah ve âlem-i misal nim-şeffaf bir âyine-i cemali ve sıfâtı muhita ve şuunatı külliye olan bir Zât-ı Akdes'in irade-i külliye ve kudret-i mutlaka ve ilm-i muhitle tecelli-i sıfâtı ve cilve-i ef'ali içindeki teveccüh-ü ehadiyetinden hangi şey saklanabilir, hangi iş ağır gelebilir, hangi şey gizlenebilir, hangi ferd uzak kalabilir, hangi şahsiyet külliyyet kesbetmeden ona yanaşabilir?

Evet nasıl Güneş kayıdsız nuru, maddesiz aksi vasıtasıyla sana, senin göz bebeğinden daha yakın olduğu halde; sen mukayyed olduğun için ondan gayet uzaksın. Ona yanaşmak için, çok kayıdlardan tecerrüd etmek, çok meratib-i külliyyeden geçmek lâzım gelir. Âdeta manen yer kadar büyüyüp, Kamer kadar yükselip, sonra doğrudan doğruya Güneşin mertebe-i asliyesine bir derece yanaşabilir ve perdesiz görüşebilirsin. Öyle de: Celil-i Zülcemal, Cemil-i Zülkemat sana gayet yakındır, sen ondan gayet uzaksın. Kalbin kuvveti, aklın ulviyeti varsa; temsildeki noktaları, hakikata tatbik çalış.

İKİNCİ ŞUA: Ey nefis-i bîhuş! Diyorsun ki:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

Hem

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاذَاهُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

gibi âyetler, vücud-u eşya, sırf bir emr ile ve def'î olduğunu ve

صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ

Hem **أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ** gibi âyetler; vücud-u eşya, ilim içinde azîm bir kudretle, hikmet içinde dakik bir san'atla tedricî olduğunu gösteriyorlar. Vech-i tevfi ki nedir?

Elcevab: Kur'anın feyzine istinaden deriz: Evvelâ, münafat yoktur. Bir kısım öyledir: İbtidadaki icad gibi. Bir kısmı böyledir: Mislini iade gibi...

Sâniyen: Mevcudatta meşhud olan sühulet ve sür'at ve kesret ve vüs'at içinde nihayet intizam, gayet ittikan ve hüsn-ü san'at ve kemal-i hilkat, şu iki kısım âyetlerin vücud-u hakikatlarına kat'iiyen şهادet eder. Öyle ise, şunların hariçte tahakkukları medar-ı bahs olması lüzumsuzdur. Belki yalnız "sırr-ı hikmeti nedir" denilebilir. Öyle ise, biz dahi bir kıyas-ı temsilî ile şu hikmete işaret ederiz. Meselâ: Nasilki terzi gibi bir san'atçı, birçok külfetler, meharetlele musanna birşeyi icad eder ve ona bir model yapar. Sonra onun emsalini külfetsiz çabuk yapabilir. Hattâ bazan öyle bir derece sühulet peyda eder ki, güya emreder yapılır ve öyle kuvvetli bir intizam kesbeder, (saat gibi) güya bir emrin dokunmasıyla işlenir ve işler. Öyle de: Sâni'-i Hakîm ve Nakkaş-ı Alîm, şu âlem sarayını müştamilâtıyla beraber bedi' bir surette yaptıktan sonra cüz'î ve küllî, cüz ve küll herşeye bir model hükmünde bir nizam-ı kaderî ile bir mikdar-ı muayyen vermiştir. İşte bak o Nakkaş-ı Ezelî, herbir asrı bir model yaparak mu'cizat-ı kudreti ile murassa, taze bir âlemi ona giydiriyor. Herbir seneyi bir mikyas ederek, havarik-ı rahmetiyle musanna, taze bir kâinatı o kamete göre dikiyor. Herbir günü bir satır yaparak dekaik-i hikmetiyle müzeyyen, mücedded mevcudatı onda yazıyor. Hem o Kadîr-i Mutlak, herbir asrı, herbir seneyi, herbir günü bir model yaptığı gibi, rûy-i zemini, herbir dağ ve sahayı, bağ ve bostanı, herbir ağacı birer model yapmıştır. Vakit-bevakit, taze taze birer kâinatı zeminde kuruyor, birer yeni dünyayı icad ediyor. Birer âlemi alıp da diğər muntazam bir âlemi getiriyor. Mevsim be-mevsim her bağ ve bostanda taze taze mu'cizat-ı kudretini ve hedaya-yı rahmetini gösterir. Yeni birer kitab-ı hikmet-nüma yazıyor. Taze taze birer matbaha-i rahmetini kuruyor. Mücedded bir hulle-i san'at-nüma giydiriyor. Her baharda, herbir ağaca sündüsmisal taze bir çarşaf giydiriyor. Lü'lü-misal yeni bir murassaatla süslendiriyor. Yıldız-misal rahmet hediyeleriyle ellerini dolduruyor. İşte şu işleri nihayet hüsn-ü san'at ve kemal-i intizam ile yapan ve şu birbiri arkasında gelen ve zaman ipine takılan seyyar âlemleri, nihayet hikmet ve inayet ve kemal-i kudret ve san'at ile değıştiren Zât; elbette gayet Kadîr ve Hakîm'dir. Nihayet derecede Basîr ve Alîm'dir. Tesadüf onun işine karışamaz. İşte o Zât-ı Zülcelal'dir ki, şöyle ferman ediyor:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ * وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمَحٍ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ

deyip, hem kemal-i kudretini ilân, hem kudretine nisbeten Haşir ve Kıyamet gayet sehl ve külfetsiz olduğunu beyan ediyor. Emr-i tekvinîsi, kudret ve iradeyi tazammun ettiğini ve bütün eşya, evamirine gayet müsahhar ve münkad olduklarını ve mübaşeretsiz, mualecesiz halkettiği için icadındaki sühulet-i

mutlakayı ifade için, sırf bir emirle işler yaptığını, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan ile ferman ediyor.

Hasıl-ı kelâm: Bir kısım âyetler eşyada hususan bidayet-i icadında gayet derecede hüsn-ü san'atı ve nihayet derecede kemal-i hikmeti ilân ediyor. Diğer kısmı; eşyada, hususan tekrar icadında ve iadesinde gayet derecede sühulet ve sür'atini nihayet derecede inkıyad ve külfetsizliğini beyan eder.

ÜÇÜNCÜ ŞUA: Ey haddinden tecavüz etmiş nefs-i pürvesvas! Diyorsun ki:

بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ * مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَّتِهَا * وَ نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

gibi âyetler, nihayet derecede kurbiyet-i İlahiyeyi gösteriyor.

وَ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ * تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ

ve hadîste vârid olan: "Cenab-ı Hak yetmiş bin hicab arkasındadır" ve Mi'rac gibi hakikatler, nihayet derecede bu'diyetimizi gösteriyor. Şu sırr-ı gamızı fehme takrib edecek bir izah isterim?"

Elcevab: Öyle ise dinle:

Evvelâ, Birinci Şuam âhirinde demiştik: Nasılki Güneş, kayıdsız nuruyla ve maddesiz aksi cihetiyle; sana, senin ruhun penceresi ve onun âyinesi olan gözbebeğinden daha yakın olduğu halde; sen, mukayyed ve maddede mahpus olduğun için ondan gayet uzaksın. Onun, yalnız bir kısım akisleriyle, gölgeleriyle temas edebilirsin ve bir nevi cilveleriyle ve cüz'î tecellileriyle görüşebilirsin ve bir sınıf sıfatları hükmünde olan elvanlarına ve bir taife isimleri hükmünde olan şualarına ve mazharlarına yanaşabilirsin. Eğer, Güneşin mertebe-i aslîsine yanaşmak ve bizzât doğrudan doğruya güneşin zâtı ile görüşmek istersen, o vakit pek çok kayıtlardan tecerrüd etmekliğin ve pek çok meratib-i külliyyetten geçmekliğin lâzımgelir. Âdeta sen, manen tecerrüd cihetiyle Küre-i Arz kadar büyüüp, hava gibi ruhen inbisat edip ve Kamer kadar yükselip, bedir gibi mukabil geldikten sonra bizzât perdesiz onunla görüşüp, bir derece yanaşmak dava edebilirsin. Öyle de: O Celil-i Pürkemal, o Cemil-i Bîmisal, o Vâcib-ül Vücut, o Mûcid-i Küll-i Mevcud, o Şems-i Sermed, o Sultan-ı Ezel ve Ebed, sana senden yakındır. Sen, ondan nihayetsiz uzaksın. Kuvvetin varsa, temsildeki dekaikı tatbik et...

Sâniyen: Meselâ: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Bir padişahın çok isimleri içinde "kumandan" ismi çok mütedâhil dairelerde tezahür eder. Serasker daire-i külliyesinden tut, müşiriyet ve ferikiyet, tâ yüzbaşı, tâ onbaşıya kadar geniş ve

dar, küllî ve cüz'î dairelerde de zuhur ve tecellisi vardır. Şimdi, bir nefer hizmet-i askeriyesinde onbaşı makamında tezahür eden cüz'î kumandanlık noktasını merci tutar, kumandan-ı a'zamına şu cüz'î cilve-i ismiyle temas eder ve münasebettar olur. Eğer asıl ismiyle temas etmek, ona o ünvan ile görüşmek istese, onbaşılıktan tâ serasker mertebe-i külliyesine çıkmak lâzımgelir. Demek padişah, o nefere ismiyle, hükmüyle, kanunuyla ve ilmiyle, telefonuyla ve tedbiriyle ve eğer o padişah, evliya-i ebdaliyeden nuranî olsa, bizzât huzuruyla gayet yakındır. Hiçbir şey mani olup, hail olamaz. Halbuki o nefer, gayet uzaktır. Binler mertebeler hail, binler hicablar fâsıldır. Fakat bazan merhamet eder, hilaf-ı âdet; bir neferi huzuruna alır, lütfuna mazhar eder. Öyle de: Emr-i **كُنْ فَيَكُونُ** e mâlik; güneşler ve yıldızlar, emirber nefer hükmünde olan Zât-ı Zülcelal, herşeye herşeyden daha ziyade yakın olduğu halde, herşey ondan nihayetsiz uzaktır. Onun huzur-u kibriyasına perdesiz girmek istenirse, zulmanî ve nurani, yani maddî ve ekvanî ve esmaî ve sıfatî yetmiş binler hicabdan geçmek, her ismin binler hususî ve küllî derecat-ı tecellisinden çıkmak, gayet yüksek tabakat-ı sıfatında mürur edip tâ ism-i a'zamına mazhar olan arş-ı a'zamına uruc etmek; eğer cezb ve lütuf olmazsa, binler seneler çalışmak ve sülûk etmek lâzım gelir. Meselâ: Sen, ona Hâlık ismiyle yanaşmak istersen; senin hâlıkın hususiyetiyle, sonra bütün insanların hâlıkı cihetiyle, sonra bütün zîhayatların hâlıkı ünvanıyla, sonra bütün mevcudatın hâlıkı ismiyle münasebettarlık lâzım gelir. Yoksa zilde kalırsın, yalnız cüz'î bir cilveyi bulursun.

Bir İhtar: Temsildeki padişah, aczi için, kumandanlık isminin meratibinde müşir ve ferik gibi vasıtalar koymuştur. Fakat **بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** olan Kadîr-i Mutlak, vasıtalarından müstağnidir. Vasıtalar, sırf zahirîdirler; perde-i izzet ve azamettirler. Ubudiyet ve hayret ve acz ve iftikar içinde saltanat-ı rububiyetine dellâldırlar, temaşagerdirler. Muini değiller, şerik-i saltanat-ı rububiyet olamazlar.

DÖRDÜNCÜ ŞUA: İşte ey tenbel nefsim! Bir nevi Mi'rac hükmünde olan namazın hakikatı; sâbık temsilde bir nefer, mahz-ı lütuf olarak huzur-u şâhaneye kabulü gibi; mahz-ı rahmet olarak Zât-ı Celil-i Zülcemal ve Mabud-u Cemil-i Zülcelal'in huzuruna kabulüdür. "Allahü Ekber" deyip, manen ve hayalen veya niyeten iki cihandan geçip, kayd-ı maddiyattan tecerrüd edip bir mertebe-i külliye-i ubudiyete veya küllînin bir gölgesine veya bir suretine çıkıp, bir nevi huzura müşerref olup, **إِيَّاكَ نَعْبُدُ** hitabına (herkesin kabiliyeti nisbetinde) bir mazhariyet-i azîmedir. Âdeta, harekât-ı salâtiyede tekrarla "Allahü Ekber" "Allahü Ekber" demekle kat-ı meratibe ve terakkiyat-ı maneviyeye ve cüz'iyattan devair-i külliyeeye çıkmasına bir işaretir ve marifetimiz haricindeki kemalât-ı kibriyasının mücmel bir ünvanıdır. Güya herbir "Allahü Ekber" bir basamak-ı mi'racyeyi kat'ına işaretir. İşte şu hakikat-ı salâttan manen veya

niyeten veya tasavvuren veya hayalen bir gölgesine, bir şuaına mazhariyet dahi, büyük bir saadettir. İşte Hacda pek kesretli "Allahü Ekber" denilmesi, şu sırdandır. Çünkü hacc-ı şerif bil'asale herkes için bir mertebe-i külliye de bir ubudiyettir. Nasılki bir nefer, bayram gibi bir yevm-i mahsusta ferik dairesinde bir ferik gibi padişahın bayramına gider ve lütfuna mazhar olur. Öyle de: Bir hacı, ne kadar ami de olsa, kat'-ı meratib etmiş bir veli gibi umum aktar-ı arzın Rabb-ı Azîmi ünvanıyla Rabbine müteveccihdir. Bir ubudiyet-i külliye ile müşerrefdir. Elbette hac miftahıyla açılan meratib-i külliye-i rububiyet ve dûrbîniyle nazarına görünen âfâk-ı azamet-i uluhiyet ve şeariyle kalbine ve hayaline gittikçe genişlenen devair-i ubudiyet ve meratib-i kibriya ve ufk-u tecelliyatın verdiği hararet, hayret ve dehşet ve heybet-i rububiyet "Allahü Ekber" "Allahü Ekber" ile teskin edilebilir ve onunla o meratib-i münkeşife-i meşhude veya mutasavvire ilân edilebilir. Hacdan sonra şu manayı, ulvî ve küllî muhtelif derecelerde bayram namazında, yağmur namazında, husuf küsuf namazında, cemaatle kılınan namazda bulunur. İşte şear-i İslâmiyenin velev sünnet kabilinden dahi olsa ehemmiyeti şu sırdandır.

سُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ حَزَائِنَهُ بَيْنَ الْكَافِ وَالنُّونِ

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

رَبَّنَا لَا تُرْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى رَسُولِكَ الْأَكْرَمِ مَظْهَرِ إِسْمِكَ الْأَعْظَمِ وَعَلَّالِهِ وَاصْحَابِهِ وَإِخْوَانِهِ وَاتَّبَاعِهِ آمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

* * *

Küçük Bir Zeyl

Kadîr-i Alîm ve Sâni'-i Hakîm, kanuniyet şeklindeki âdâtının gösterdiği nizam ve intizamla, kudretini ve hikmetini ve hiçbir tesadüf işine karışmadığını izhar ettiği gibi; şüzuzat-ı kanuniye ile, âdetinin hârikalarıyla, tegayyürat-ı suriye ile, teşahhusatın ihtilafatıyla, zuhur ve nüzul zamanının tebeddülüyle meşietini, iradetini, fâil-i muhtar olduğunu ve ihtiyarını ve hiçbir kayıd altında olmadığını izhar edip yeknesak perdesini yırtarak ve herşey, her anda, her şe'nde, her şeyinde ona muhtaç ve rububiyetine münkad olduğunu i'lam etmekle

gafleti dağıtıp, ins ve cinnin nazarlarını esbabdan Müsebbib-ül Esbab'a çevirir. Kur'anın beyanatı şu esasa bakıyor.

Meselâ: Ekser yerlerde bir kısım meyvedar ağaçlar bir sene meyve verir, yani rahmet hazinesinden ellerine verilir, o da verir. Öbür sene, bütün esbab-ı zahiriye hazırken meyveyi alıp vermiyor. Hem meselâ: Sair umûr-u lâzıme muhalif olarak yağmurun evkat-ı nüzulü o kadar mütehavvildir ki, mugayyebat-ı hamsede dâhil olmuştur. Çünkü vücudda en mühim mevki, hayat ve rahmetindir. Yağmur ise, menşe-i hayat ve mahz-ı rahmet olduğu için elbette o âb-ı hayat, o mâ-i rahmet, gaflet veren ve hicab olan yeknesak kaidesine girmeyecek, belki doğrudan doğruya Cenab-ı Mün'im-i Muhyî ve Rahman ve Rahîm olan Zât-ı Zülcelal perdesiz, elinde tutacak; tâ her vakit dua ve şükür kapılarını açık bırakacak. Hem meselâ: Rızık vermek ve muayyen bir sîma vermek, birer ihsan-ı mahsus eseri gibi ummadığı tarzda olması; ne kadar güzel bir surette meşiet ve ihtiyar-ı Rabbaniyeyi gösteriyor. Daha tasrif-i hava ve teshir-i sehab gibi şununat-ı İlahiyeyi bunlara kıyas et...

* * *

Onyedinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا * وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا * وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ
وَهُوَ

(Bu Söz, İki Âlî Makam Ve Bir Parlak Zeylden İbaredir.)

Hâlık-ı Rahîm ve Rezzak-ı Kerim ve Sâni'-i Hakîm; şu dünyayı, âlem-i ervah ve ruhaniyat için bir bayram, bir şehrayin suretinde yapıp bütün esmasının garaib-i nukuşuyla süslendirip küçük-büyük, ulvî-süflî herbir ruha, ona münasib ve o bayramdaki ayrı ayrı hesabsız mehasin ve in'amattan istifade etmeğe muvafık ve havas ile mücehhez bir cesed giydirir, bir vücut-u cismanî verir, bir defa o temaşagâha gönderir. Hem zaman ve mekân cihetiyle pek geniş olan o bayramı; asırlara, senelere, mevsimlere hattâ günlere, kıt'alara taksim ederek herbir asrı, herbir seneyi, herbir mevsimi, hattâ bir cihette herbir günü, herbir kıt'ayı, birer taife ruhlu mahlukatına ve nebatî masnuatına birer resm-i geçit tarzında bir ulvî bayram yapmıştır ve bilhassa rûy-i zemin, hususan bahar ve yaz zamanında masnuat-ı sagirenin taifelerine öyle şaşaalı ve birbiri arkasında bayramlardır ki, tabakat-ı âliyede olan ruhaniyatı ve melaikeleri ve sekene-i

semavatı seyre celbedecek bir cazibedarlık görünüyor ve ehl-i tefekkür için öyle şirin bir mütalaagâh oluyor ki, akıl tarifinden âcizdir. Fakat bu ziyafet-i İlahiye ve bayram-ı Rabbaniyedeki İsm-i Rahman ve Muhyî'nin tecellilerine mukabil İsm-i Kahhar ve Mümît, firak ve mevt ile karşılıklarına çıkıyorlar. Şu ise **وَسِعَتْ رَحْمَتِي كُلَّ شَيْءٍ** rahmetinin vüs'at-i şümülüne zahiren muvafık düşmüyor. Fakat hakikatte birkaç cihet-i muvafakatı vardır. Bir ciheti şudur ki:

Sâni'-i Kerim, Fâtır-ı Rahîm, herbir taifenin resm-i geçit nöbeti bittikten ve o resm-i geçitten maksud olan neticeler alındıktan sonra, ekseriyet itibariyle dünyadan, merhametkârane bir tarz ile tenfir edip usandırıyor, istirahatata bir meyil ve başka bir âleme göçmeğe bir şevk ihsan ediyor ve vazife-i hayattan terhis edildikleri zaman, vatan-ı aslîlerine bir meyelan-ı şevk-engiz, ruhlarında uyandırıyor. Hem o Rahman'ın nihayetsiz rahmetinden uzak değil ki, nasıl vazife uğrunda, mücahede işinde telef olan bir nefere şehadet rütbesini veriyor ve kurban olarak kesilen bir koyuna, âhirette cismanî bir vücud-u bâki vererek Sırat üstünde, sahibine burak gibi bir bineklik mertebesini vermekle mükâfatlandırıyor. Öyle de, sair zîruh ve hayvanatın dahi, kendilerine mahsus vazife-i fitriye-i Rabbaniyelerinde ve evamir-i Sübhaniyenin itaatlerinde telef olan ve şiddetli meşakkat çeken zîruhlardan, onlara göre bir çeşit mükâfat-ı ruhaniye ve onların istidadlarına göre bir nevi ücret-i maneviye, o tükenmez hazine-i rahmetinde baîd değil ki bulunmasın. Dünyadan gitmelerinden pek çok incinmesinler, belki memnun olsunlar.

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

Lâkin zîruhlardan en eşrefi ve şu bayramlarda kemmiyet ve keyfiyet cihetiyle en ziyade istifade eden insan, dünyaya pek çok meftun ve mübtela olduğu halde, dünyadan nefret ve âlem-i bekaya geçmek için eser-i rahmet olarak iştiyak-engiz bir halet verir. Kendi insanıyeti dalalette boğulmayan insan, o haletten istifade eder. Rahat-ı kalb ile gider. Şimdi, o haleti intac eden vecihlerden, nümune olarak beşini beyan edeceğiz.

Birincisi: İhtiyarlık mevsimiyle; dünyevî, güzel ve cazibedar şeyler üstünde fena ve zevalin damgasını ve acı manasını göstererek o insanı dünyadan ürkütüp, o fâniye bedel, bir bâki matlubu arattırıyor.

İkincisi: İnsanın alâka peyda ettiği bütün ahablardan yüzde doksandokuzu, dünyadan gidip diğer bir âleme yerleştikleri için, o ciddî muhabbet saikasıyla o ahabın gittiği yere bir iştiyak ihsan edip, mevt ve eceli mesrurane karşılatıyor.

Üçüncüsü: İnsandaki nihayetsiz zaîflik ve âcizliği, bazı şeylerle ihsas ettirip, hayat yükü ve yaşamak tekâlifi ne kadar ağır olduğunu anlattırıp, istirahatata ciddî bir arzu ve bir diyar-ı âhere gitmeye samimî bir şevk veriyor.

Dördüncüsü: İnsan-ı mü'mine nur-u iman ile gösterir ki: Mevt, i'dam değil; tebdil-i mekândır. Kabir ise, zulümatlı bir kuyu ağzı değil; nuraniyetli âlemlerin kapısıdır. Dünya ise, bütün şaşaaıyla âhirete nisbeten bir zindan hükmündedir. Elbette zindan-ı dünyadan bostan-ı cinana çıkmak ve müz'ic dağdağa-i hayat-ı cismaniyeden âlem-i rahata ve meydan-ı tayeran-ı ervaha geçmek ve mahlukatın sıkıntılı gürültüsünden sıyrılıp huzur-u Rahman'a gitmek; bin can ile arzu edilir bir seyahattir, belki bir saadettir.

Beşincisi: Kur'anı dinleyen insana, Kur'andaki ilm-i hakikatı ve nur-u hakikatle dünyanın mahiyetini bildirmekliği ile dünyaya aşk ve alâka pek manasız olduğunu anlatmaktadır. Yani, insana der ve isbat eder ki: "Dünya, bir kitab-ı Samedanîdir. Huruf ve kelimatı nefislerine değil, belki başkasının zât ve sıfât ve esmasına delalet ediyorlar. Öyle ise manasını bil al, nukuşunu bırak git.

Hem bir mezraadır, ek ve mahsulünü al, muhafaza et; müzahrefatını at, ehemmiyet verme.

Hem birbiri arkasında daim gelen geçen âyineler mecmuasıdır. Öyle ise, onlarda tecelli edeni bil, envârını gör ve onlarda tezahür eden esmanın tecelliyatını anla ve müsemmalarını sev ve zevale ve kırılmaya mahkûm olan o cam parçalarından alâkanı kes.

Hem seyyar bir ticaretgâhtır. Öyle ise alış-verişini yap, gel ve senden kaçan ve sana iltifat etmeyen kabilelerin arkalarından beyhude koşma, yorulma.

Hem muvakkat bir seyrangâhtır. Öyle ise, nazar-ı ibretle bak ve zahirî çirkin yüzüne değil; belki Cemil-i Bâki'ye bakan gizli, güzel yüzüne dikkat et, hoş ve faydeli bir tenezzüh yap, dön ve o güzel manzaraları irae eden ve güzelleri gösteren perdelerin kapanmasıyla akılsız çocuk gibi ağlama, merak etme.

Hem bir misafirhanedir. Öyle ise, onu yapan Mihmandar-ı Kerim'in izni dairesinde ye, iç, şükret. Kanunu dairesinde işle, hareket et. Sonra arkana bakma, çık git. Herzekârane fuzulî bir surette karışma. Senden ayrılan ve sana ait olmayan şeylerle manasız uğraşma ve geçici işlerine bağlanıp boğulma." gibi zahir hakikatlarla dünyanın iç yüzündeki esrarı gösterip dünyadan müfarakatı gayet hafifleştirir, belki hüşyar olanlara sevdirebilir ve rahmetinin herşeyde ve her şe'ninde bir izi bulunduğunu gösterir. İşte Kur'an şu beş veche işaret ettiği gibi, başka hususî vecihlere dahi âyât-ı Kur'aniye işaret ediyor.

Veyl o kimseye ki, Şu beş vecihten bir hissesi olmaya...

* * *

Onyedinci Söz'n İkinci Makamı

(Haşiye)

Bırak bıçare feryadı, beladan gel tevekkül kıl!

Zira feryad, bela-ender, hata-ender beladır bil!

Bela vereni buldunsa, atâ-ender, safa-ender beladır bil!

Bırak feryadı, Şükür kıl manend-i belâbil, dema keyfinden güler hep gl ml.

Ger bulmazsan, bütün dünya cefa-ender, fena-ender hebadır bil!

Cihan dolu bela başında varken, ne bağırırısın küçük bir beladan, gel tevekkül kıl!

Tevekkül ile bela yüzünde gl, tâ o da gülsün.

O gldkçe küçülür, eder tebeddül.

Bil ey hodgâam! Bu dünyada saadet, terk-i dünyada.

Hudabn isen, o kâfidir, bıraksan da bütün eşya lehinde

Ger hodbn isen, helâkettir, ne yaparsan bütün eşya aleyhinde.

Demek terki gerektir her iki halde bu dünyada.

Terki demek: Huda mlk, onun izni, onun namıyla bakmakta.

Ticaret istiyorsan ger, Şu fâni ömrünü bâkiye tebdilde.

Eğer nefesine talib isen, çürüktür hem temelsiz de.

Eğer âfâkı ister isen, fena damgası üstünde.

Demek değmez ki alınsa, çürük maldır hep bu çarşıda.

Öyle ise geç, iyi mallar dizilmiş arkasında...

* * *

(Haşiye): Bu ikinci makamdaki parçalar şiire benzer, fakat şiir değiller. Kasdî nazmedilmemişler. Belki hakikatların kemal-i intizamı cihetinde, bir derece manzum suretini almışlar.

Siyah Dutun Bir Meyvesi

[O Mübarek Dut Başında Eski Said, Yeni Said Lisaniyla Söylemiştir.]

Muhatabım Ziya Paşa değil, Avrupa meftunlarıdır.

Mütekellim nefsim değil, tilmiz-i Kur'an namına kalbidir.

Geçen sözler hakikattir, sakın şaşma, hududundan hazer aşma,

Ecanib fikrine sapma, dalalettir kulak asma, eder elbet seni nâdim.

Görürsün en ziyadarın, zekâvette alemdarın,

O hayretten der daim: "Eyvah, kimden kime şekva edeyim ben dahi şaşım!"

Kur'an dedirtir ben de derim, hiç de çekinmem.

Ondan ona şekva ederim sen gibi şaşmam

Hak'tan Hakk'a feryad ederim, sen gibi aşmam,

Yerden göğe dava ederim, sen gibi kaçmam.

Ki, Kur'anda hep dava nurdan nuradır, sen gibi caymam.

Kur'andadır hak hikmet, isbat ederim, muhalif felsefeyi beş paraya saymam.

Furkan'dadır elmas hakikat, dercan ederim, sen gibi satmam.

Halktan Hakk'a seyran ederim, sen gibi sapmam.

Dikenli yolda tayran ederim, sen gibi basmam.

Ferşten arşa şükran ederim, sen gibi asmam.

Mevte, ecele dost bakarım, sen gibi korkmam.

Kabre gülerekten girerim, sen gibi ürkmem.

Ejder ağzı, vahşet yatağı, hiçlik boğazı; sen gibi görmem.

Ahbaba kavuşturur beni, kabirden darılmam, sen gibi kızmam.

Rahmet kapısı, Nur kapısı, Hak kapısı, ondan sıkılmam, geri çekilmem.

Bismillah diyerek çalıyorum, (Haşiye-1) arkama bakmam, dehşet de almam.

Elhamdülillah diyerek rahat bulup yatacağım, zahmeti çekmem, vahşette kalmam.

Allahü Ekber diyerek ezan-ı haşri işitip kalkacağım, (Haşiye-2) mahşer-i ekberden çekinmem, mescid-i a'zamdan çekilmem.

Lütf-u Yezdan, nur-u Kur'an, feyz-i iman sayesinde hiç üzülmem.

Durmayıp koşacağım, arş-ı Rahman zılline uçacağım, sen gibi şaşmam inşaallah.

* * *

(Haşiye-1): Eyvah diyerek kaçmıyorum.

(Haşiye-2): İsrafil'in ezanını fecr-i haşirde işitip Allahü Ekber diyerek kalkacağım. Salât-ı kübradan çekilmem, mecma-ı ekberden çekinmem.

Kalbe Farisî Olarak Tahattur Eden Bir Münacat

هَذِهِ الْمُنَاجَاةُ تَخَطَّرَتْ فِي الْقَلْبِ هَكَذَا بِالْبَيَانِ الْفَارِسِيِّ

[Yani bu münacat, kalbe Farisî olarak tahattur ettiğinden Farisî yazılmıştır. Evvelce matbu olan "Hubab Risalesi"nde dercedilmişti.]

يَا رَبِّ بَشْشْ جِهَتْ نَظَرٌ مِيكَدَمْ دَرْدِ حُودْرَا دَرْمَانُ مِي دِيدَمْ

Ya Rab! Tevekkülsüz, gafletle, iktidar ve ihtiyarımaya dayanıp derdime derman aramak için cihat-ı sitte denilen altı cihette nazar gezdirdim. Maatteessüf derdime derman bulamadım. Manen bana denildi ki: "Yetmez mi derd, derman sana."

دَر رَاسْت مِي دِيدَمْ كِه دِي رُوزُ مَزَارِ بَدَرِ مَنَسْت

Evet, gafletle sağımdaki geçmiş zamandan teselli almak için baktım. Fakat gördüm ki: Dünkü gün, pederimin kabri ve geçmiş zaman, ecdadımın bir mezar-ı ekberi suretinde göründü. Teselli yerine vahşet verdi.

(İman, o vahşetli mezar-ı ekberi, ünsiyetli bir meclis-i münevver ve bir mecma-ı ahbab gösterir.)

وَ دَرِ چَپِ دِيدَمْ كِه فَرْدَا قَبْرِ مَنَسْت

Sonra soldaki istikbale baktım. Derman bulamadım. Belki yarınki gün, benim kabrim ve istikbal ise, emsalimin ve nesl-i âtinin bir kabri ekberi suretinde görünüp ünsiyet değil, belki vahşet verdi.

(İman ve huzur-u iman, o dehşetli kabri ekberi sevimli saadet saraylarında bir davet-i Rahmaniye gösterir.)

وَ لِيَمْرُوزُ تَابُوتِ جِسْمِ پُرِ اضْطِرَابِ مَنَسْت

Soldan dahi hayır görünmediği için, hazır güne baktım. Gördüm ki: Şu gün, güya bir tabuttur. Hareket-i mezbuhanede olan cismimin cenazesini taşıyor.

(İman, o tabutu, bir ticaretgâh ve şaşaalı bir misafirhane gösterir.)

بَرِ سَرِ عُمَرِ جَنَازَهٗ مَنْ اِسْتَادَهٗ اَسْت

İşbu cihetten dahi deva bulamadım. Sonra başımı kaldırıp, şecere-i ömrümün başına baktım. Gördüm ki: O ağacın tek meyvesi, benim cenazemdir ki, o ağacın üstünde duruyor, bana bakıyor.

(İman, o ağacın meyvesini cenaze değil, belki ebedî hayata mazhar ve ebedî saadete namzed olan ruhumun eskimiş yuvasından yıldızlarda gezmek için çıktığını gösterir.)

دَر قَدَمِ آبِ خَاكِ خَلَقْتِ مَنْ وَ خَاكِسْتِ عِظَامِ مَنْسَتِ

O cihetten dahi me'yus olup başımı aşağıya eğdim. Baktım ki: Aşağıda ayak altında kemiklerimin toprağı ile mebde-i hilkatimin toprağı birbirine karışmış gördüm. Derman değil, derdime dert kattı.

(İman, o toprağı rahmet kapısı ve Cennet salonunun perdesi olduğunu gösterir.)

چُونِ دَرِ پَسِ مِیَنِگَرَمِ بِنَمِ لَیْنِ دُنْیَاوِ بِنِ بُنْیَادِ هِیْجِ دَرِ هِیْجَسْتِ

Ondan dahi nazarı çevirip arkama baktım. Gördüm ki: Esassız, fâni bir dünya, hiçlik derelerinde ve adem zulümatında yuvarlanıp gidiyor. Derdime merhem değil, belki vahşet ve dehşet zehirini ilâve etti.

(İman o zulümatta yuvarlanan dünyayı, vazifesi bitmiş, manasını ifade etmiş, neticelerini kendine bedel vücudda bırakmış mektubat-ı Samedaniye ve sahaif-i nukuş-u Sübhaniye olduğunu gösterir.)

وَ دَرِ پِشِ اَنْدَازِهٖ نَظَرُ مِیْکُنَمِ دَرِ قَبْرِ کُشَادِهٖ اَسْتِ

وَ رَاهِ اَبَدِ بَدُوْرِ دِرَازُ بَدِیدَارَسْتِ

Onda dahi hayır görmediğim için ön tarafıma, ileriye nazarımı gönderdim. Gördüm ki: Kabir kapısı yolumun başında açık görünüp; onun arkasında ebede giden cadde, uzaktan uzağa nazara çarpıyor.

(İman, o kabir kapısını, âlem-i nur kapısı ve o yol dahi, saadet-i ebediye yolu olduğunu gösterdiğinden dertlerime hem derman, hem merhem olur.)

مَرَا جُزْ جُزْ اِخْتِیَارِی چِیْزِی نِیْسْتِ دَرِ دَسْتِ

İşte şu altı cihette ünsiyet ve teselli değil, belki dehşet ve vahşet aldığım onlara mukabil benim elimde bir cüz'-i ihtiyarîden başka hiçbir şey yoktur ki, ona dayanıp onunla mukabele edeyim.

(İman, o cüz'-i lâ-yetecezza hükmündeki cüz'-i ihtiyarî yerine, gayr-ı mütenahî bir kudrete istinad etmek için bir vesika verir ve belki iman bir vesikadır.)

كَيْهٍ أَوْ جُزْءٍ هَمَّ عَاجِزٌ هَمَّ كَوْنَاهُ وَ هَمَّ كَمَّ عَيَّارَسْتِ

Halbuki o cüz'-i ihtiyarî denilen silâh-ı insanî hem âciz, hem kısadır. Hem ayarı noksandır. İcad edemez, kesbden başka hiçbir şey elinden gelmez.

(İman, o cüz'-i ihtiyarîyi, Allah namına istimal ettirip, her şeye karşı kâfi getirir. Bir askerın cüz'î kuvvetini devlet hesabına istimal ettiği vakit, binler kuvvetinden fazla işler görmesi gibi.)

نَهْ دَرِّ مَاضِي مَجَالِ حُلُولِ نَهْ دَرِّ مُسْتَقْبَلِ مَدَارِ نُفُوذِ أَسْتِ

Ne geçmiş zamana hulûl edebilir, ne de gelecek zamana nüfuz edebilir. Mazi ve müstakbele ait emellerime ve elemelerime faidesi yoktur.

(İman, dizginini cism-i hayvanînin elinden alıp kalbe, ruha teslim ettiği için; maziye nüfuz ve müstakbele hulûl edebilir. Çünkü kalb ve ruhun daire-i hayatı geniştir.)

مَيِّدَانِ أَوْ إِيْنِ زَمَانِ حَالِ وَ يَكُ آيِ سَيَّالَسْتِ

O cüz'-i ihtiyarînin meydan-ı cevelanı, kısacık şu zaman-ı hazır ve bir ân-ı seyyaldır.

بَا إِيْنِ هَمَّ فَقْرَهَا وَ ضَعْفَهَا قَلَمِ قُدْرَتِ تُوْ أَشْكَارَهْ نُوشْتَهْ أَسْتِ

دَرِّ فِطْرَتِ مَا مَبِيلِ أَبَدِ وَ أَقْبَلِ سَرْمَدِ

İşte şu bütün ihtiyaçlarımla ve zaîfliğimle ve fakr ve aczimle beraber altı cihetten gelen dehşetler ve vahşetlerle perişan bir halde iken; kalem-i kudretle sahife-i fitratımda ebede uzanan arzular ve sermede yayılan emeller aşikâre bir surette yazılmıştır, mahiyetimde dercedilmiştir.

بَلْكَه هَرُ چِه هَسْت هَسْت

Belki dünyada ne varsa, nünuneleri fitratımda vardır. Umum onlara karşı alâkadarım. Onlar için çalıştırıyorum, çalışıyorum.

دَائِرَهٗ اِخْتِیَاجِ مَانَنْدِ دَائِرَهٗ مَدِّ نَظَرِ بُرُزْگِیِ دَارَسْت

İhtiyaç dairesi, nazar dairesi kadar büyüktür, geniştir.

حِیَالِ کُدَامِ رَسَدِ اِخْتِیَاجِ نِیَزُ رَسَدُ

دَرِ دَسْتِ هَرُ چِه نِیَسْت دَرِ اِخْتِیَاجِ هَسْت

Hattâ hayal nereye gitse, ihtiyaç dairesi dahi oraya gider. Orada da hacet vardır. Belki her ne ki elde yok, ihtiyaçta vardır. Elde olmayan, ihtiyaçta vardır. Elde bulunmayan ise hadsizdir.

دَائِرَهٗ اِقتِدَارِ هَمْچُو دَائِرَهٗ دَسْتِ کُوتَاهِ کُوتَاهَسْت

Halbuki daire-i iktidar, kısa elimin dairesi kadar kısa ve dardır.

پَسِ فَقْرِ وِ حَاجَاتِ مَا بَقْدَرِ جِهَانَسْت

Demek fakr ve ihtiyaçlarım, dünya kadardır.

وَ سَرْمَایَهٗ مَا هَمَّ چُو جُزْءِ لَایْتَجَزَّ اَسْت

Sermayem ise, cüz'-i lâ-yetecezza gibi cüz'î bir şeydir.

اِیْنِ جُزْءِ کُدَامِ وَ اِیْنِ کَائِنَاتِ حَاجَاتِ کُدَامَسْت

İşte şu cihan kadar ve milyarlar ile ancak istihsal edilen hacet nerede?

Ve bu beş paralık cüz'-i ihtiyarî nerede? Bununla onların mübayaasına gidilmez. Bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise başka bir çare aramak gerektir.

پَسِ دَرِ رَاهِ تُو اَزْ اِیْنِ جُزْءِ نِیَزُ بَا زِ مِی کُدَشْتَنْ چَا رَهٗ مَنِ اَسْت

O çare ise şudur ki: O cüz'-i ihtiyarîden dahi vazgeçip, irade-i İlahiyeye işini bırakıp, kendi havl ü kuvvetinden teberrî edip, Cenab-ı Hakk'ın havl ü

kuvvetine iltica ederek hakikat-ı tevekküle yapışmaktır. Ya Rab! Madem çare-i necat budur. Senin yolunda o cüz'-i ihtiyarîden vazgeçiyorum ve enaniyetimden teberri ediyorum.

تَا عِنَايَتِ تُو دَسْتِگِيرِ مَن شَوْد رَحْمَتِ بِي نِهَايَتِ تُو پَنَاهِ مَن اَسْت

Tâ senin inayetin, acz ve za'fıma merhameten elimi tutsun. Hem tâ senin rahmetin, fakr ve ihtiyacıma şefkat edip bana istinadgâh olabilsin, kendi kapısını bana açsın.

اَن كَسَن كِه بَحْرِ بِي نِهَايَتِ رَحْمَتِ يَافْتِ اَسْت

تَكْتِيَه نَه كُنْدُ بَرِّ اَيْنِ جُزْءِ اِحْتِيَارِي كِه يَكُ فَطْرَه سَرَابَسْت

Evet, herkim ki rahmetin nihayetsiz denizini bulsa, elbette bir katre serab hükmünde olan cüz'-i ihtiyarına itimad etmez; rahmeti bırakıp ona müracaat etmez...

اَيَوَاهِ اَيْنِ زَنْدِگَانِي هَم چُو خَابَسْت

وَيِنِ عُمُرِ بِي بُنْيَادِ هَم چُو نَادَسْت

Eyvah! Aldandık. Şu hayat-ı dünyeviyeyi sabit zannettik. O zan sebebiyle bütün bütün zayi' ettik. Evet şu güzeran-ı hayat bir uykudur, bir rü'ya gibi geçti. Şu temelsiz ömür dahi, bir rüzgâr gibi uçar gider...

اِنْسَانُ بَرَوَالِ دُنْيَا بَقْنَا اَسْت اَمَالِ بِي بَقَا اَلَامِ بَقْنَا اَسْت

Kendine güvenen ve ebedî zanneden mağrur insan, zevale mahkûmdur. Sür'atle gidiyor. Hane-i insan olan dünya ise, zulümat-ı ademe sukut eder. Emeller bekasız, elemeler ruhta bâki kalır.

بِيَا اَيِ نَفْسِ نَاكَرَجَامِ وُجُودِ فَايِي خُوْدُرَا فَدَا كُنْ

خَالِقِ خُوْدُرَا كِه اَيْنِ هَسْتِي وَدِيْعَه هَسْت

Madem hakikat böyledir; gel ey hayata çok müştak ve ömre çok talib ve dünyaya çok âşık ve hadsiz emeller ile ve elemeler ile mübtela bedbaht nefsim! Uyan aklını başına al! Nasılki yıldız böceği, kendi ışıkçığına itimad eder. Gecenin hadsiz zulümatında kalır. Bal arısı, kendine güvenmediği için,

gündüzün güneşini bulur. Bütün dostları olan çiçekleri, Güneşin ziyasıyla yaldızlanmış müşahede eder. Öyle de: Kendine, vücuduna ve enaniyetine dayansan; yıldız böceği gibi olursun. Eğer sen, fâni vücudunu, o vücudu sana veren Hâlıkın yolunda feda etsen, bal arısı gibi olursun. Hadsiz bir nur-u vücud bulursun. Hem feda et. Çünkü şu vücud, sende vedia ve emanettir.

و مَلِكٍ أَوْ وَ أُو دَادَهُ فَنَّا كُنْ نَا بَعَا يَا بَدُ

أَزْ أَنْ سِرِّي كِه نَفِي نَفِي إِثْبَاتِ أَسْتِ

Hem onun mülküdür. Hem o vermiştir. Öyle ise, minnet etmeyerek ve çekinmeyerek fena et, feda et; tâ beka bulsun. Çünkü nefy-i nefy, isbattır. Yani: Yok, yok ise; o vardır. Yok, yok olsa; var olur.

حُدَايِ بُرْكَرْمُ حُودُ مَلِكِ حُودُزَا مِي حَرْدُ أَزْ تُو

بَهَايِ بِي كِرَانِ دَادَهُ بَرَايِ تُو نِگَاةِ دَارَسْتِ

Hâlık-ı Kerim, kendi mülkünü senden satın alıyor. Cennet gibi büyük bir fiatı verir. Hem o mülkü senin için güzelce muhafaza ediyor. Kıymetini yükselttiriyor. Yine sana, hem bâki, hem mükemmel bir surette verecektir. Öyle ise, ey nefsim! Hiç durma. Birbiri içinde beş kârlı bu ticareti yap. Tâ beş hasarettten kurtulup, beş ribhi birden kazanasın.

* * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَلَمَّا أَقَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ

لَقَدْ أَبْكَانِي نَعْيُ (لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ) مِنْ خَلِيلِ اللَّهِ

İbrahim Aleyhisselâm'dan sudûr ile, kâinatın zeval ve ölümünü ilân eden na'y-i **لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ** beni ağlattırdı.

فَصَبَّبْتُ عَيْنُ قَلْبِي قَطْرَاتٍ بَاكِياتٍ مِنْ شُؤْنِ اللَّهِ

Onun için kalb gözü ağladı ve ağlayıcı katreleri döktü. Kalb gözü ağladığı gibi, döktüğü herbir damlası da, o kadar hazîndir. Ağlattırıyor, güya kendisi de ağlıyor. O damlalar, gelecek farisî fıkralardır.

لِتَفْسِيرِ كَلَامٍ مِنْ حَكِيمٍ آى نَبِيِّ فِي كَلَامِ اللَّهِ

İşte o damlalar ise, Nebiyy-i Peygamber olan bir Hakîm-i İlahî'nin Kelâmullah içinde bulunan bir kelâmının bir nevi tefsiridir.

مَي زِيَاستُ أَفُولَدَه كَم شَدَنْ مَحْبُوب

Güzel değil batmakla gaib olan bir mahbub. Çünkü zevale mahkûm, hakikî güzel olamaz. Aşk-ı ebedî için yaratılan ve âyine-i Samed olan kalb ile sevilmez ve sevilmemeli.

مَي آرزُ عُرُوبَدَه عَيْب شَدَنْ مَطْلُوب

Bir matlub ki, gurubda gaybubet etmeye mahkûmdur; kalbin alâkasına, fikrin merakına değmiyor. Âmâle merci olamıyor. Arkasında gam ve kederle teessüf etmeye lâayık değildir. Nerede kaldı ki kalb ona perestiş etsin ve ona bağlansın kalsın.

مَي حَوَاهِم فَنَادَه مَحُو شَدَنْ مَقْصُود

Bir maksud ki, fenada mahvoluyor; o maksudu istemem. Çünkü fâniyim, fâni olanı istemem; neyleyeyim?..

مَي حَوَاتِم زَوَالَدَه دَفَنْ شَدَنْ مَعْبُود

Bir mabud ki, zevalde defnoluyor; onu çağırmam, ona iltica etmem. Çünkü nihayetsiz muhtacım ve âcizim. Âciz olan, benim pek büyük derdlerime deva bulamaz. Ebedî yaralarım merhem süremez. Zevalden kendini kurtaramayan nasıl mabud olur?

عَقْل فَرِيَاذُ مَي دَارُ نِدَاء (لَا أَحِبُّ الْآفِيلِينَ) مَي زَنْدُ رُوحَم

Evet zahire mübtela olan akıl, şu keşmekeş kâinatta perestiş ettiği şeylerin zevalini görmek ile me'yusane feryad eder ve bâki bir mahbubu arayan ruh dahi لَا أَحِبُّ الْآفِيلِينَ feryadını ilân ediyor.

نَمِي حَوَاهِمَ نَمِي حَوَاتِمَ نَمِي تَاتَمَ فِرَاقِي

İstemem, arzu etmem, tâkat getirmem müfarakati...

نَمِي آرزُو مَرَاقَه اَيْنِ زَوَالِ دَرِ پَسِنِ تَلَاقِي

Der-akab zeval ile acılanan mülâkatlar, keder ve meraka değmez. İştiyaka hiç lâayık değildir. Çünkü zeval-i lezzet, elem olduğu gibi; zeval-i lezzetin tasavvuru dahi bir elemdir. Bütün mecazî âşıkların divanları, yani aşknameleri olan manzum kitabları, şu tasavvur-u zevalden gelen elemden birer feryaddir. Herbirinin, bütün divan-ı eş'arının ruhunu eğer sıksan, elemkârane birer feryad damlar.

آز آن دَرْدِ گَرِينِ (لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ) مِي زَنْدِ قَلْبِمِ

İşte o zeval-âlûd mülâkatlar, o elemli mecazî muhabbetler derdinden ve belasındandır ki, kalbim İbrahimvari لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ ağlamasıyla ağlıyor ve bağırıyor.

دَرِ لَيْنِ فَايِ بَقَا حَازِي بَقَا خَيْرِ دُ فَنَادَانُ

Eğer şu fâni dünyada beka istiyorsan; beka, fenadan çıkıyor. Nefs-i emmare cihetiyle fena bul ki, bâki olasın.

فَنَا شُدْ هَمِ فَدَا كُنْ هَمِ عَدَمِ يِنِ كِهِ آزِ دُنْيَا بَقَايَه رَاهِ فَنَادَانُ

Dünyaperestlik esasatı olan ahlâk-ı seyyieden tecerrüd et. Fâni ol! Daire-i mülkünde ve malındaki eşyayı, Mahbub-u Hakikî yolunda feda et. Mevcudatın adem-nüma akibetlerini gör. Çünkü şu dünyadan bekaya giden yol, fenadan gidiyor.

فِكْرِ فَيْرَازِ مِي دَارْدِ آيِنِ (لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ) مِي زَنْدِ وَجْدَانِ

Esbab içine dalan fikr-i insanî, şu zelzele-i zeval-i dünyadan hayrette kalıp, me'yusane fizar ediyor. Vücut-u hakikî isteyen vicdan, İbrahimvari لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ eniniyle mahubbat-ı mecaziyeden ve mevcudat-ı zâileden kat-ı alâka edip, Mevcud-u Hakikî'ye ve Mahbub-u Sermedi'ye bağlanıyor.

بِدَانِ آيِ نَفْسِي نَادَاتَمِ كِهِ دَرِ هَرِّ فَرْدِ آزِ فَايِ دُو رَاهِ هَسْتِ

بَا بَاقِي دُو سِرِّ جَانِ جَانَانِي

Ey nâdan nefsim! Bil ki: Çendan dünya ve mevcudat fânidir. Fakat her fâni şeyde, bâkiye îsal eden iki yol bulabilirsin ve can-ı canan olan Mahbub-u Lâyezal'in tecelli-i cemalinden iki lem'ayı, iki sırrı görebilirsin. An şart ki: Suret-i fâniyeden ve kendinden geçebilirsen...

کِه دَر نِعْمَتَهَا اِنْعَامِ هَسْت وَ پَسِ اَتَاژَهَا اَسْمَا بَکَيْرِ مَعْرِی وَ مِیَزَنُ دَر فَنَا اَنْ فِشْرِ بِي مَعْنَا

Evet, nimet içinde in'am görünür; Rahman'ın iltifatı hissedilir. Nimetten in'ama geçsen, Mün'im'i bulursun. Hem her eser-i Samedanî, bir mektub gibi, bir Sâni'-i Zülcelal'in esmasını bildirir. Nakıştan manaya geçsen, esma yoluyla Müsemmayı bulursun. Madem şu masnuat-ı fâniyenin mağzını, içini bulabilirsin; onu elde et, manasız kabuğunu kışırını, acımadan fena seyline atabilirsin.

بَلِي اَتَاژَهَا گُوینْد زَا سَمَا لَفْظِ پُر مَعْنَا بِخَانُ مَعْنَا وَ مِیَزَنُ دَر هَوَا اَنْ لَفْظِ بِي سَوْدَا

Evet masnuatta hiçbir eser yok ki, çok manalı bir lafz-ı mücessem olmasın, Sâni'-i Zülcelal'in çok esmasını okutturmasın. Madem şu masnuat, elfazdır, kelimat-ı kudrettir; manalarını oku, kalbine koy. Manasız kalan elfazı, bilâperva zevalin havasına at. Arkalarından alâkadarane bakıp meşgul olma.

عَقْلُ فَرِيَاذِ مِي دَارْدُ غِيَاثِ (لَا اُحِبُّ الْاَفْلِيْنَ) مِیَزَنُ اَنْ نَفْسَمِ

İşte zahirperest ve sermayesi âfâkî malûmattan ibaret olan akl-ı dünyevî böyle silsile-i efkârı, hiçe ve ademe incirar ettiğinden, hayretinden ve haybetinden me'yusane feryad ediyor. Hakikate giden bir doğru yol arıyor. Madem uful edenlerden ve zeval bulanlardan ruh elini çekti. Kalb dahi mecazî mahbublardan vazgeçti. Vicdan dahi fânilerden yüzünü çevirdi. Sen dahi bîçare nefsim, İbrahimvari لَا اُحِبُّ الْاَفْلِيْنَ gıyasını çek, kurtul.

چِه حُوشِ گُوینْد اَوْ شَيْدَا جَامِي عِشْقِ حُوئِ

Fıtratı aşkla yoğrulmuş gibi sermest-i câm-ı aşk olan Mevlâna Câmî, kesretten vahdete yüzleri çevirmek için, bak ne güzel söylemiş:

يَكِي خَوَاهُ يَكِي خَوَانُ يَكِي جُوئِ يَكِي بِيْنُ يَكِي دَانُ يَكِي گُوئِ

demiştir. (Haşiye)

1 - Yani: Yalnız biri iste, başkaları istenmeye değmiyor.

2 - Biri çağır, başkaları imdada gelmiyor.

(Haşiye): Yalnız bu satır Mevlâna Câmî'nin kelâmıdır.

3 - Biri talep et, başkalar lââyık değiller.

4 - Biri gör, başkalar her vakit görünmüyorlar, zeval perdesinde saklanıyorlar.

5 - Biri bil, marifetine yardım etmeyen başka bilmekler faidesizdir.

6 - Biri söyle, ona aid olmayan sözler malayani sayılabilir.

نَعَمْ صَدَقْتَ أَيَّ جَامِي هُوَ الْمَطْلُوبُ هُوَ الْمَحْبُوبُ هُوَ الْمَقْصُودُ هُوَ الْمَعْبُودُ

Evet Câmî pek doğru söyledin. Hakikî mahbub, hakikî matlub, hakikî maksud, hakikî mabud; yalnız odur.

كِه لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَابَرٌ مِيزَنْدُ عَالَمٌ

Çünkü bu âlem bütün mevcudatıyla muhtelif dilleriyle, ayrı ayrı nağamatıyla zikr-i İlahinin halka-i kübrasında beraber "Lâ ilahe illa Hu" der, vahdaniyete şehadet eder. لَا أَحَبُّ الْآفِلِينَ in açtığı yaraya merhem sürüyor ve alâkayı kestiği mecazî mahbublara bedel, bir Mahbub-u Lâyezalî'yi gösteriyor.

* * *

[Bundan yirmibeş sene kadar evvel İstanbul Boğazındaki Yuşa Tepesinde, dünyanın terkine karar verdiğim bir zamanda, bir kısım mühim dostlarım beni dünyaya, eski vaziyetime döndürmek için yanıma geldiler. Dedim: "Yarına kadar beni bırakınız, istihare edeyim." Sabahleyin kalbime bu iki levha hutur etti. Şiire benzer, fakat şiir değiller. O mübarek hatıranın hatırı için ilişmedim. Geldiği gibi muhafaza edildi. Yirmiüçüncü Söz'ün âhirine ilhak edilmişti. Makam münasebetiyle buraya alındı.]

Birinci Levha

[Ehl-i Gaflet Dünyasının Hakikatını Tasvir Eder Levhadır.]

Beni dünyaya çağırma	Ona geldim fena gördüm.
Dema gaflet hicab oldu	Ve nur-u Hak nihan gördüm.
Bütün eşya-yı mevcudat	Birer fâni muzır gördüm.
Vücut desen onu giydim	Ah ademdi çok bela gördüm.
Hayat desen onu tattım	Azab ender azab gördüm.
Akıl ayn-ı ikab oldu	Bekayı bir bela gördüm.
Ömür ayn-ı heva oldu	Kemal ayn-ı heba gördüm.
Amel ayn-ı riya oldu	Emel ayn-ı elem gördüm.
Visal, nefis-i zeval oldu	Devayı ayn-ı dâ' gördüm.
Bu envâr, zulümat oldu	Bu ahbabı yetim gördüm.
Bu savtlar, na'y-ı mevt oldu	Bu ahyayı mevat gördüm.
Ulûm, evhama kalboldu	Hikemde bin sekam gördüm.
Lezzet, ayn-ı elem oldu	Vücutta bin adem gördüm.
Habib desen onu buldum	Ah! Firakta çok elem gördüm.

İkinci Levha

[Ehl-i Hidayet Ve Huzurun Hakikat-ı Dünyalarına İşaret Eder Levhadır.]

Dema gaflet zeval buldu	Ve nur-u Hak ayan gördüm.
Vücut, bürhan-ı Zât oldu	Hayat, mir'at-ı Hak'tır gör.
Akıl, miftah-ı kenz oldu	Fena, bab-ı bekadır gör.
Kemalin lem'ası söndü	Fakat, şems-i Cemal var gör.

Zeval, ayn-1 visal oldu	Elem, ayn-1 lezzettir gör.
Ömür nefis-i amel oldu	Ebed ayn-1 ömürdür gör.
Zalâm zarf-1 ziya oldu	Bu mevtte hak hayat var gör.
Bütün eşya enis oldu	Bütün asvat zikirdir gör.
Bütün zerrat-1 mevcudat	Birer zâkir, müsebbih gör.
Fakrı kenz-i gına buldum	Aczde tam kuvvet var gör.
Eğer Allah'ı buldunsa	Bütün eşya senindir gör.
Eğer Mâlik-i Mülk'e memluk isen	Onun mülkü senindir gör.
Eğer hodbin ve kendi nefesine mâlik isen:	Bilâ-addin beladır gör,
Bilâ-haddin azabdır tad,	Bilâ-gayet ağırdır gör.
Eğer hakikî abd-i hudabin isen	Hududsuz bir safadır gör.
Hesabsız bir sevab var tad	Nihayetsiz saadet gör...

[Yirmibeş sene evvel Ramazanda ikindiden sonra Şeyh-i Geylanî'nin (K.S.) Esmâ-i Hüsnâ manzumesini okudum. Bana bir arzu geldi ki, esmâ-i hüsnâ ile bir münacat yazayım. Fakat o vakit bu kadar yazıldı. O kudsî üstadımın mübarek Münacat-ı Esmâyesine bir nazire yapmak istedim. Heyhat!. Nazma istidadım yok. Yapamadım, noksan kaldı. Bu münacat, Otuzüçüncü Söz'ün Otuzüçüncü Mektub'u olan Pencerele Risalesine ilhak edilmişti. Makam münasebetiyle buraya alındı.]

هُوَ الْبَاقِي

حَكِيمُ الْقَضَايَا نَحْنُ فِي قَبْضِ حُكْمِهِ * هُوَ الْحَكْمُ الْعَدْلُ لَهُ الْأَرْضُ وَالسَّمَاءُ

عَلِيمُ الْخَفَايَا وَالْغُيُوبِ فِي مُلْكِهِ * هُوَ الْقَادِرُ الْقَيُّومُ لَهُ الْعَرْشُ وَالْكَرْسِيُّ

لَطِيفُ الْمَرَايَا وَالنُّفُوسِ فِي صُنْعِهِ * هُوَ الْقَاطِرُ الْوَدُودُ لَهُ الْحُسْنُ وَالْبَهَاءُ

جَلِيلُ الْمَرَايَا وَ الشُّؤْنِ فِي خَلْقِهِ * هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ لَهُ الْعِزُّ وَ الْكِبْرِيَاءُ

بَدِيعُ الْبَرَايَا نَحْنُ مِنْ نَفْسِ صُنْعِهِ * هُوَ الدَّائِمُ الْبَاقِي لَهُ الْمُلْكُ وَ الْبَقَاءُ

كَرِيمُ الْعَطَايَا نَحْنُ مِنْ رُكْبِ صُنْعِهِ * هُوَ الرَّزَّاقُ الْكَافِي لَهُ الْحَمْدُ وَ الثَّنَاءُ

جَمِيلُ الْهَدَايَا نَحْنُ مِنْ نَسْجِ عِلْمِهِ * هُوَ الْخَالِقُ الْوَاقِي لَهُ الْجُودُ وَ الْعَطَاءُ

سَمِيعُ الشُّكَايَا وَ الدُّعَاءِ لِخَلْقِهِ * هُوَ الرَّاحِمُ الشَّافِي لَهُ الشُّكْرُ وَ الثَّنَاءُ

عَفُورُ الْخَطَايَا وَ الذُّنُوبِ لِعَبْدِهِ * هُوَ الْعَفَّارُ الرَّحِيمُ لَهُ الْعَفْوُ وَ الرِّضَاءُ

Ey nefsim! Kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

"Fâniyim, fâni olanı istemem. Âcizim, âciz olanı istemem. Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem. İsterim, fakat bir yâr-ı bâki isterim. Zerreyim, fakat bir şems-i sermed isterim. Hiç ender hiçim, fakat bu mevcudatı umumen isterim."

BARLA YAYLASI; ÇAM, KATRAN, ARDIÇ KARAKAVAĞIN BİR MEYVESİDİR

[Makam Münasebetiyle Buraya Alınmış. Onbirinci Mektub'un Bir Parçasıdır.]

Bir vakit esaretimde dağ başında azametli çam ve katran ve ardıç ağaçlarının heybet-nüma suretlerini, hayret-feza vaziyetlerini temaşa ederken pek latif bir rüzgâr esti. O vaziyeti, pek muhteşem ve şirin velvele-âlûd bir zelzele-i raks-nüma, bir tesbihat-ı cezbe-edâ suretine çevirdiğinden; eğlence temaşası, nazar-ı ibrete ve sem'-i hikmete döndü. Birden Ahmed-i Cizrî'nin kürdçe şu fıkrası:

هَرَكْسِنِ بَتَمَاشَاگِهْ حُسْنَاتَهْ زَهْرَجَائِ تَشْبِيهِ نِگَارَانِ بِجَمَالَاتَهْ دِنَارِنِ

hatırıma geldi. Kalbim, ibret manalarını ifade için şöyle ağladı:

يَا رَبِّ هَمْ حَيِّ بَتَمَاشَاگِهْ صُنْعِ تُو زَهْرَجَائِ بِنَازِي.. زَنْشِيْبِ اَزْ فِرَازِي مَانْتِدِ دَلَالَانُ بِنْدَاءِ بِاَوَازِي.. دَمِ دَمِ زَجَمَالِ نَفْسِ تُو دَرِ رَقْصِ
بَازِي.. رَكَمَالِ صُنْعِ تُو حُوشِ حُوشِ بَگَازِي.. زِشِيرِيْنِي اَوَازِ حُودِ هِيْ هِيْ دِنَازِي.. اَزْ وِيْ رَقْصِ اَمَدِ جَدْبَهْ حَازِي.. اَزِيْنِ اَنَارِ رَحْمَتِ

يَأْتِ هُرَّ حَى دَرْسِ تَسْبِيحِ تَمَازَى.. اِسْتَدَسْتُ هُرَّ يَكِي بَرِّ سَنَكِ بَالَا سَرَفَرَايَى.. دِرَازُ كَرَدَسْتُ دَسْتَهَارَا بَدَرُگَاهِ اِلَهَى هَمَّ چُو شَهَبَايَى.. بَجْنِيْدَسْتُ زُلْفَهَارَا بَشُوْقِ اَنگِيْزِ شَهَنَارَى.. بِيَالَا مِيْرَنَنْدُ اَزْ پَزْدَه هَايِ هَايِ هُوِيْ عِشْقِ بَارَى.. مِيْدِهْدُ هُوْشَه گِيْرِيْنَهَايِ دِيْرِيْنَهَايِ زَوَالِيْ اَزْ حُبِّ مَجَارَى.. بَرِّ سَرِّ مَحْمُوْدَهَا نَعْمَهَايِ حُزْنِ اَنگِيْزِ اِيَايَى
 مُزْدَهَارَا نَعْمَهَايِ اَزَلِيْ اَزْ حُزْنِ اَنگِيْزِ نَوَارَى.. رُوْحَه مِيْ اَبِدْ اَرُوْ زَمَزَمَهْ نَارُ نِيَايَى.. قَلْبِ مِيْحَوَانْدُ اَزِيْنِ اِيَاثْمَا سِرِّ تَوْحِيْدِ زَعْلُوْ نَظْمِ اِعْجَايَى.. نَفْسِ مِيْحَوَاهْدُ دَرِ اِيْنِ وُلُوْهَا زَلْزَلْمَا دَوَقِ بَاقِيْ دَرِ فَنَائِيْ دُنْيَا بَارَى.. عَقْلِ مِيْبِيْنْدُ اَزِيْنِ زَمَزَمَهَا دَمْدَمَهَا نَظْمِ خِلْفَتِ نَفْسِ حِكْمَتِ كُنْزِ رَايَى.. اَزْرُوْ مِيْدَارْدُ هَوَا اَزِيْنِ هَمَهَمَهَا هُوْهَوَهَا مَرگِ حُوْدِ دَرِ تَرْكِ اَدْوَابِ مَجَارَى.. حَيَالِ بِيْنْدُ اَزِيْنِ اَشْجَازِ مَلَائِكَتِ رَا جَسْدِ اَمْدِ سَمَاوِيْ بَاهَزَارَانُ نَى.. اَزِيْنِ نِيَهَا شُنِيْدَتِ هُوْشِ سِتَايِشَهَايِ دَاتِ حَى.. وَرَقَهَارَا زَبَانِ دَارَنْدُ هَمَه هُو هُو دَكْرِ اَرَنْدُ بَدَرِ مَعْنَايِ حَى حَى.. چُو لَا اِلَهَ اِلَّا هُو بَرَابَرِ مِيْرَنْدُ هُرَّ شَى.. دَمَادَمِ جُوِيْدَنْدُ يَا حَقِّ سَرَاَسَرِ گُوِيْدَنْدُ يَا حَى بَرَابَرِ مِيْرَنْدُ اَللّٰهَ

فِيَا حَى يَا قِيُوْمُ بِحَقِّ اِسْمِ حَى قِيُوْمِ

حَيَاتِيْ دِهْ بَايِنِ قَلْبِ پَرِيْشَانُ رَا اِسْتِقَامَتِ دِهْ بَايِنِ عَقْلِ مُشَوُّشِ رَا اَمِيْنِ

Barla Yaylası Tepelicede Çam, Katran, Ardiç, Karakavak Meyvesi Hakkında Yazılan Farisî Beyitlerin Manası:

هَرْكَسِ بَتَمَاشَاگِهْ حُسْنَانَهْ زَهْرَجَائِ تَشْبِيْهِ نِيْگَارَانِ بِجَمَالَتِهْ دِنَارِنِ

Hatırıma geldi. Kalbim dahi ibret manalarını ifade için şöyle ağladı:

Yani: Senin temaşana, hüsnüne, herkes her yerden koşup gelmiş. Senin cemalinle nazdarlık ediyorlar.

يَا رَبِّ هُرَّ حَى بَتَمَاشَاگِهْ صُنْعِ تُوْ زَهْرَجَائِ بَنَارَى

Her zîhayat senin temaşana, san'atın olan zemin yüzüne her yerden çıkıp bakıyorlar.

زَنْشِيْبُ اَزْ فِرَايَى مَانَنْدِ دَلَالَانُ بِنْدَاءِ بَاوَارَى

Aşağıdan, yukarıdan dellâllar gibi çıkıp bağıyorlar.

(نُسْنَحَهْ) دَمْ دَمْ زِيْجَمَالِ نَفْسِ تُوْ زِ هَوَايِ شَوُقِ تُوْ دَرِ رَقْصِ بَارَى

Senin cemal-i nakşından keyiflenip, o dellâl-misal ağaçlar oynuyorlar.

زَكَمَالِ صُنْعِ تُوْ حُوْشِ حُوْشِ بِيْگَارَى

Senin kemal-i san'atından neş'elenip, güzel güzel sadâ veriyorlar.

ز شیرینی آواز خود همی دِنازی

Güya sadâlarının tatlılığı, onları da neş'elendirip nazeninane bir naz ettiriyor.

آز وی رقصه آمد جدبه خازی

İşte ondandır ki; şu ağaçlar raksa gelmiş, cezbe istiyorlar.

آزین آثار رحمت یافت هر حی دزس تسبیح نمازی

Şu rahmet-i İlahiyenin âsârıyladır ki; her zîhayat, kendine mahsus tesbih ve namazın dersini alıyorlar.

ایستادست هر یکی بز سنگ بالا سرفرازی

Ders aldıktan sonra, herbir ağaç yüksek bir taş üstünde arşa başını kaldırıp durmuşlar.

دراز گردست دستهارا بدرگاهِ اِلهِی هم چو شهبازی

Herbirisi, yüzler ellerini Şebaz-ı Kalender (Haşiye-1) gibi dergâh-ı İlahîye uzatıp muhteşem bir ibadet vaziyetini almışlar.

بجانبیدست رُلفهارا بشوق انگیز شهناری (Haşiye-2)

Oynattırıyorlar zülüfvari küçük dallarını ve onunla, temaşa edenlere de latif şevklerini ve ulvî zevklerini ihtar ediyorlar.

بنالاً میرزند از پرده های های هوی عشق بازی

Aşkın "Hay Huy" perdelerinden en hassas tellere, damarlara dokunuyor gibi sadâ veriyorlar.(Nüsha)

میدهد هوشه گیرینهای دیرینهای زوالی از حب مجازی

Fikre şu vaziyetten şöyle bir mana geliyor: Mecazî muhabbetlerin zeval elemiyle gelen ağlayış, hem derinden derine hazîn bir enîni ihtar ediyorlar.

بز سر محمودها نغمهای حزن انگیز آيازی

Mahmudların, yani Sultan Mahmud gibi mahbubundan ayrılmış bütün âşıkların başlarında, hüzn-âlûd mahbublarının nağmesinin tarzını işittiriyorlar.

مُرَدَّهَارًا نَعْمَهَايَ آزَلِي آزِ حُزْنِ أَنْكَبِيرِ نَوَازِي

Dünyevî sadâların ve sözlerin dinlemesinden kesilmiş olan ölmüşlere; ezeli nağmeleri, hüzn-engiz sadâları işittiriyor gibi bir vazifesi var görünüyorlar.

رُوحَهُ مِي آيَدِ آوُ زَمَزَمَةٍ نَازِ نِيَازِي

Ruh ise şu vaziyetten şöyle anladı ki: Eşya, tesbihat ile Sâni'-i Zülcelal'in tecelliyat-ı esmasına mukabele edip, bir naz-niyaz zemzemesidir, geliyor.

(Haşiye-1): Şehbaz-ı Kalender, meşhur bir kahramandır ki, Şeyh-i Geylanî'nin irşadıyla dergâh-ı İlahîye iltica edip mertebe-i velayete çıkmıştır.

(Haşiye-2): Şehnaz-ı Çelkezî, kırk örme saç ile meşhur bir dünya güzelidir.

Nüsha: Şu nüsha mezaristandaki ardıç ağacına bakar:

بَبَالَا مَبِيرَنْدِ آزِ پَرْدَه هَايِ هَايِ هُوِي چَرِيخِ بَارِي مُرَدَّهَارًا نَعْمَهَايَ آزَلِي آزِ حُزْنِ أَنْكَبِيرِ نَوَازِي

قَلْبِ مَبِيخَوَانَدِ آزِينِ آيَاتُهَا سِرِّ تَوْجِيدِ زَعْلُو نَظْمِ اِعْجَازِي

Kalb ise, şu herbiri birer âyet-i mücesseme hükmünde olan şu ağaçlardan sırr-ı tevhidî, bu i'cazın ulüvv-ü nazmından okuyor. Yani, hilkatlerinde o derece hârika bir intizam, bir san'at, bir hikmet vardır ki: Bütün esbab-ı kâinat birer fâil-i muhtar farzedilse ve toplansalar taklid edemezler.

نَفْسِ مَبِيخَوَاهَدِ دَرِ اَيْنِ وَلَوْهَا زَلْزَلُهَا دَوَقِ بَاقِي دَرِ فَنَائِ دُنْيَا بَارِي

Nefis ise, şu vaziyeti gördükçe; bütün rûy-i zemin, velvele-âlûd bir zelzele-i firakta yuvarlanıyor gibi gördü, bir zevk-i bâki aradı. "Dünya-perestliğin terkinde bulacaksın" manasını aldı.

عَقْلٌ مِيسِينْدُ آزِينُ زَمَزَمَهَا دَمَدَمَهَا نَظْمٌ خَلَقْتُ نَفْسِي حِكْمَتُ كَنْزِ رَازِي

Akıl ise, şu zemzeme-i hayvan ve eşcardan ve demdeme-i nebat ve havadan gayet manidar bir intizam-ı hilkat, bir nakş-ı hikmet, bir hazine-i esrar buluyor. Her şey, çok cihetlerle Sâni'-i Zülcelal'i tesbih ettiğini anlıyor.

آرْزُو مِيدَارْدُ هَوَا آزِينُ هَمَّهَمَهَا هَوَّهَوَّهَا مَرْگِ خُودُ دَرِ تَرْكِ اَدْوَاقِ مَجَازِي

Heva-yı nefis ise şu hemheme-i hava ve hevheve-i yapraktan öyle bir lezzet alıyor ki, bütün ezvak-ı mecazîyi ona unutturup, o heva-yı nefsin hayatı olan zevk-i mecazîyi terketmekle, bu zevk-i hakikatte ölmek istiyor.

خَبَالٌ يَبِينْدُ آزِينُ اَشْجَارُ مَلَائِكُ رَا جَسَدُ اَمَدُ سَمَاوِي بَاهَزَارَانُ نِي

Hayal ise, görüyor; güya şu ağaçların müekkel melaikeleri içlerine girip herbir dalında çok neyler takılan ağaçları cesed olarak giymişler. Güya Sultan-ı Sermedî, binler ney sadâsıyla muhteşem bir resm-i küşadda onlara onları giydirmiş ki; o ağaçlar camid, şuursuz cisim gibi değil.. belki gayet şuurkârane manidar vaziyetleri gösteriyorlar.

آزِينُ نَيْهَا شُنَيْدَتُ هُوشِ سِتَائِشْهَائِي دَاتِ حِي

İşte o neyler; semavî, ulvî bir musikîden geliyor gibi safi ve müessirdirler. Fikir o neylerden, başta Mevlâna Celaleddin-i Rumî olarak bütün âşıkların işittikleri elemkârane teşekkiyat-ı firakı işitmiyor. Belki, Zât-ı Hayy-ı Kayyum'a karşı takdim edilen teşekkürat-ı Rahmaniye ve tahmidat-ı Rabbaniyeyi işitiyor.

وَرَقْفَهَارَا زَبَانُ دَارَنْدُ هَمَّه هُو هُو دَكْرُ آرَنْدُ بَدْرُ مَعْنَائِي حِي حِي

Madem ağaçlar, birer cesed oldu. Bütün yapraklar dahi diller oldu. Demek herbiri, binler dilleri ile havanın dokunmasıyla "Hu Hu" zikrini tekrar ediyorlar. Hayatlarının tahiyyatıyla Sâniinin Hayy-ı Kayyum olduğunu ilân ediyorlar.

چُو لَا اِلَهَ اِلَّا هُو بَرَابَرُ مِيَزَنْدُ هَرُ شَيْ

Çünkü bütün eşya "Lâ ilahe illa Hu" deyip, kâinatın azîm halka-i zikrinde beraber zikrederek çalışıyorlar.

دَمَادِمُ جُوَيْدُنْدُ يَا حَقُّ سَرَّاسِرُ كُوَيْدُنْدُ يَا حَيُّ بَرَابَرُ مَبْرَزُنْدُ آلَلَهُ

Vakit-bevakit lisan-ı istidad ile Cenab-ı Hak'tan hukuk-u hayatını "Ya Hak" deyip hazine-i rahmetten istiyorlar. Baştan başa da hayata mazhariyetleri lisanıyla "Ya Hayy" ismini zikrediyorlar.

فَيَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِحَقِّ اِسْمِ حَيِّ قَيُّوْمِ

حَيَاتِي دِهْ بَايِنُ قَلْبِ پَرِيشَانِ رَا اِسْتِقَامَتِ دِهْ بَايِنُ عَقْلِ مُشَوَّشِ رَا آمِينُ

* * *

[Bir vakit Barla'da Çam Dağı'nda yüksek bir mevkide, gecede semanın yüzüne baktım. Gelecek fıkralar, birden hutur etti. Yıldızların lisan-ı hal ile konuşmalarını hayalen işittim gibi bu yazıldı. Nazım ve şiir bilmediğim için şiir kaidesine girmedim. Tahattur olduğu gibi yazılmış. Dördüncü Mektub ile Otuzikinci Söz'ün Birinci Mevkîfının âhirinden alınmıştır.]

YILDIZLARI KONUŞTURAN BİR YILDIZNAME

Dinle de yıldızları şu hutbe-i şirinine

Name-i nurîn-i hikmet, bak ne takrir eylemiş.

Hep beraber nutka gelmiş, hak lisanıyla derler;

"Bir Kadîr-i Zülcelal'in haşmet-i Sultanına

Birer bürhan-ı nur-efşanız vücud-u Sânia

Hem vahdete, hem kudrete şahidleriz biz.

Şu zeminin yüzünü yaldızlayan

Nazenin mu'cizatı çün melek seyranına.

Bu semanın arza bakan, cennete dikkat eden

Binler müdakkik gözleriz biz (Haşiyeye)

(Haşiyeye): Yani Cennet çiçeklerinin fidanlık ve mezraacığı olan zeminin yüzünde hadsiz mu'cizat-ı kudret teşhir edildiğinden; semavat âlemindeki melaikeler o mu'cizati, o hârikaları temaşa ettikleri gibi, ecram-ı semaviyenin gözleri hükmünde olan yıldızlar dahi, güya melaikeler gibi zemin yüzündeki nazenin masnuatı gördükçe Cennet âlemine bakıyorlar. O muvakkat hârikaları bâki bir surette Cennet'te dahi müşahede ediyorlar gibi bir zemine, bir Cennet'e bakıyorlar. Yani o iki âleme nezaretleri var demektir.

Tûbâ-i hilkatten semavat şikkına, hep kehkeşan ağsanına

Bir Cemil-i Zülcelal'in, dest-i hikmetle takılmış pek güzel meyveleriyiz biz.

Şu semavat ehline birer mescid-i seyyar, birer hane-i devvar, birer ulvî âşiyane,

Birer misbah-ı nevvar, birer gemi-i cebbar, birer tayyareleriz biz.

Bir Kadîr-i Zülkemaal'in, bir Hakîm-i Zülcelal'in birer mu'cize-i kudret

Birer hârîka-i san'at-ı hâlıkane; birer nadire-i hikmet, birer dâhiye-i hilkat, birer nur âlemiyiz biz.

Böyle yüzbin dil ile yüzbin bürhan gösteririz, işittiririz insan olan insana.

Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü, hem işitmez sözümüzü, hak söyleyen âyetleriz biz.

Sikkemiz bir, turramız bir, Rabbimize müsahharız. Müsebbihiz, zikrederiz abîdane.

Kehkeşanın halka-i kübrasına mensub birer meczublarız biz." dediklerini hayalen dinledim.

* * *

Onsekizinci Söz

(Bu Sözün İki Makamı Var. İkinci Makamı Daha Yazılmamıştır. Birinci Makamı Üç Noktadır.)

BİRİNCİ NOKTA:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُجِبُونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Nefs-i emmareme bir sille-i te'dib:

Ey fahre meftun, şöhrete mübtela, medhe düşkün, hodbinlikte bîhemta serserem nefsim! Eğer binler meyve veren incirin menşei olan küçücük bir çekirdeği ve yüz salkım ona takılan üzümün siyah kurucuk çubuğu; bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri olduğu ve onlardan istifade edenler o çubuğa, o çekirdeğe medh ve hürmet etmek lâzım olduğu, hak bir dava ise; senin dahi sana yüklenen nimetler için fahre, gurura belki bir hakkın var. Halbuki sen, daim zemme müstehaksın. Zira o çekirdek ve o çubuk gibi değilsin. Senin bir cüz'-i ihtiyarın bulunmakla, o nimetlerin kıymetlerini fahrin ile tenkis ediyorsun. Gururunla tahrib ediyorsun ve küfranıyla ibtal ediyorsun ve temellükle gasbediyorsun. Senin vazifen fahr değil, şükürdür. Sana lâyük olan şöhret değil, tevazudur, hacalettir. Senin hakkın medih değil istiğfardır, nedamettir. Senin kemalin hodbinlik değil, hüdabinliktedir. Evet sen benim cismimde, âlemdeki tabiata benzersin. İkiniz, hayrı kabul etmek, şerre merci olmak için yaratılmışsınız. Yani fâil ve masdar değilsiniz, belki münfail ve mahalsiniz. Yalnız bir tesiriniz var: O da hayr-ı mutlaktan gelen hayrı, güzel bir surette kabul etmemenizden şerre sebep olmanızdır. Hem siz birer perde yaratılmışsınız. Tâ güzelliği görülmeyen zahirî çirkinlikler size isnad edilip, Zât-ı Mukaddese-i İlahiyenin tenzihine vesile olasınız. Halbuki bütün bütün vazife-i fitratınıza zıd bir suret giymişsiniz. Kabiliyetsizliğinizden hayrı şerre kalbettiğiniz halde, Hâlıkınızla güya iştirak edersiniz. Demek nefisperest, tabiatperest gayet ahmak, gayet zalimdir.

Hem deme ki: "Ben mazharım. Güzele mazhar ise, güzelleşir." Zira, temessül etmediğinden mazhar değil, memur olursun.

Hem deme ki: "Halk içinde ben intihab edildim. Bu meyveler benim ile gösteriliyor. Demek bir meziyetim var." Hâyır, hâşâ! Belki herkesten evvel sana verildi; çünkü herkesten ziyade sen müflis ve muhtaç ve müteallim olduğundan en evvel senin eline verildi. (Haşiye)

İKİNCİ NOKTA:

أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلْقَهُ

âyetinin bir sırrını izah eder. Şöyle ki:

Herşeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakikî bir hüsün ciheti vardır. Evet kâinattaki herşey, her hâdiseye ya bizzât güzeldir, ona hüsn-ü bizzât denilir. Veya neticeleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsn-ü bilgayr denilir. Bir kısım hâdiseler var ki, zahirî çirkin, müşevveştir. Fakat o zahirî perde altında gayet parlak güzellikler ve intizamlar var. Ezcümle:

Bahar mevsiminde fırtınalı yağmur, çamurlu toprak perdesi altında nihayetsiz güzel çiçek ve muntazam nebatatın tebessümleri saklanmış ve güz mevsiminin haşin tahribatı, hazîn firak perdeleri arkasında tecelliyat-ı celaliye-i Sübhaniyenin mazharı olan kış hâdiselerinin tazyikinden ve tazibinden muhafaza etmek için nazdar çiçeklerin dostları olan nazenin hayvancıkları vazife-i hayattan terhis etmekle beraber, o kış perdesi altında nazenin taze güzel bir bahara yer ihzar etmektir. Fırtına, zelzele, veba gibi hâdiselerin perdeleri altında gizlenen pek çok manevî çiçeklerin inkişafı vardır. Tohumlar gibi neşv ü nemasız kalan birçok

(Haşiye): *Hakikaten ben de bu münazarada Yeni Said, nefsinin bu derece ilzam ve iskat etmesini çok beğendim ve "Bin Bârekâllah" dedim.*

istidad çekirdekleri, zahirî çirkin görünen hâdiseler yüzünden sünbüllenip güzelleşir. Güya umum inkılablar ve küllî tahavvüller, birer manevî yağmurdur. Fakat insan, hem zahirperest, hem hodgâm olduğundan zahire bakıp çirkinlikle hükmeder. Hodgâmlık cihetiyle yalnız kendine bakan netice ile muhakeme ederek şer olduğuna hükmeder. Halbuki eşyanın insana aid gayesi bir ise, Sâniinin esmasına aid binlerdir.

Meselâ: Kudret-i Fâtıranın büyük mu'cizelerinden olan dikenli otları ve ağaçları muzır, manasız telakki eder. Halbuki onlar, otların ve ağaçların mücehhez kahramanlarıdır. Meselâ: Atmaca kuşu serçelere tasliti, zahiren rahmete uygun gelmez. Halbuki serçe kuşunun istidadı, o taslit ile inkişaf eder. Meselâ: Kar'ı, pek bâridane ve tatsız telakki ederler. Halbuki o bârid, tatsız perdesi altında o kadar harareti gayeler ve öyle şeker gibi tatlı neticeler vardır ki, tarif edilmez. Hem insan hodgâmlık ve zahirperestliğiyle beraber, herşeyi kendine bakan yüzüyle muhakeme ettiğinden, pek çok mahz-ı edebî olan şeyleri, hilaf-ı edeb zanneder. Meselâ âlet-i tenasül-i insan, insan nazarında

bahsi hacalet-âverdir. Fakat şu perde-i hacalet, insana bakan yüzedir. Yoksa hilkate, san'ata ve gayat-ı fitrata bakan yüzler öyle perdelerdir ki, hikmet nazarıyla bakılsa ayn-ı edebdir, hacalet ona hiç temas etmez.

İşte menba-ı edeb olan Kur'an-ı Hakîm'in bazı tabirâtı bu yüzler ve perdeler göredir. Nasılki bize görünen çirkin mahlukların ve hâdiselerin zahirî yüzleri altında gayet güzel ve hikmetli san'at ve hilkatine bakan güzel yüzler var ki, Sâniine bakar ve çok güzel perdeler var ki, hikmetleri saklar ve pek çok zahirî intizamsızlıklar ve karışıklıklar var ki, pek muntazam bir kitabet-i kudsiyedir.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: **إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ**

Madem kâinatta hüsn-ü san'at, bilmüşahede vardır ve kat'îdir. Elbette risalet-i Ahmediye (A.S.M.), şuhud derecesinde bir kat'iyetle sübutu lâzımgelir. Zira şu güzel masnuattaki hüsn-ü san'at ve zînet-i suret gösteriyor ki: Onların san'atkârında ehemmiyetli bir irade-i tahsin ve kuvvetli bir taleb-i tezyin vardır ve şu irade ve taleb ise; o Sâni'de, ulvî bir muhabbet ve masnu'larında izhar ettiği kemalât-ı san'atına karşı kudsi bir rağbet var olduğunu gösteriyor ve şu muhabbet ve rağbet ise, masnuat içinde en münevver ve mükemmel ferd olan insana daha ziyade müteveccih olup temerküz etmek ister. İnsan ise, şecere-i hilkatin zîşuur meyvesidir. Meyve ise, en cem'iyetli ve en uzak ve en ziyade nazarı âmm ve şuuru küllî bir cüz'üdür. Nazarı âmm ve şuuru küllî zât ise, o San'atkâr-ı Zülcemal'e muhatab olup görüşen ve küllî şuurunu ve âmm nazarını tamamen Sâniin perestişliğine ve san'atının istihsanına ve nimetinin şükürüne sarfeden en yüksek, en parlak bir ferd olabilir.

Şimdi iki levha, iki daire görünüyor. Biri: Gayet muhteşem, muntazam bir daire-i rububiyet ve gayet musanna, murassa bir levha-i san'at... Diğeri: Gayet münevver, müzehher bir daire-i ubudiyet ve gayet vâsi', câmi' bir levha-i tefekkür ve istihsan ve teşekkür ve iman vardır ki, ikinci daire bütün kuvvetiyle birinci dairenin namına hareket eder.

İşte o Sâniin bütün makasîd-ı san'atperveranesine hizmet eden o daire reisinin ne derece o Sâni' ile münasebettar ve onun nazarında ne kadar mahub ve makbul olduğu bilbedahe anlaşılır.

Acaba hiç akıl kabul eder mi ki: Şu güzel masnuatın bu derece san'atperver, hattâ ağzın her çeşit tadını nazara alan in'amperver san'atkârı, Arş ve Ferşi çınlattıracak bir velvele-i istihsan ve takdir içinde, berr ve bahri cezbeyle getirecek bir zemzeme-i şükran ve tekbir ile perestişkârane ona müteveccih olan en güzel masnuuna karşı lâkayd kalsın ve onunla konuşmasın

ve alâkadarane onu resul yapıp, güzel vaziyetinin başkalara da sirayet etmesini istemesin? Kellâ! Konuşmamak ve onu resul yapmamak mümkün değil.

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ * مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ

* * *

[Firkatli Ve Gurbetli Bir Esarete, Fecir Vaktinde Ağlayan Bir Kalbin Ağlayan Ağlamalarıdır]

Seherlerde eser bâd-ı tecelli

Uyan ey gözlerim vakt-i seherde

İnayet hah zidergâh-ı İlahî

Seherdir ehl-i zenbin tövbegâhı

Uyan ey kalbim vakt-i fecirde

Bikün tövbe, bicû gufran zidergâh-ı İlahî

سَحَرُ حَشْرِيسْت دَرُو هُشْيَاز دَرُ تَسْبِيحِ هَمَه شَيِّ...بِخَوَابِ عَقَلْتِ سَرَسَمِ نَفْسَمِ حَتَّى كَى...عُمْرِ عَصْرِيسْت سَفَرُ بَاقِرِ مِي بَايَدُ زَهْرُ
حَى...بِرَّخِيَرِ نَمَازِي چُو نِيَازِي كُو بَكُنْ آوَازِي چُونِ نِي...بَكُو يَا رَبِّ پَشِيمَا تَمَّ حَجِيلَمِ شَرْمَسَارَمِ آزْ كُنَاهُ بِي شُمَارَمِ پَرِشَا تَمَّ ذَلِيلَمِ
أَشْكُ بَارَمِ آزْ حَيَاتِ بِي قَرَارَمِ عَرِيَمِ بِي كَسَمِ ضَعِيَمِ نَأْتُو تَمَّ عَلِيلَمِ عَاجِزَمِ إِحْتِيَارَمِ بِي إِحْتِيَارَمِ أَلَمَانِ كُو يَمَّ عَفُو جُو يَمَّ مَدَدُ حَوَاهَمِ
زِدَرَكَا هَتْ إِلهِي

Ondokuzuncu Söz

Risalet-i Ahmediye'ye Dairdir

(وَ مَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي * وَ لَكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ (ع.ص.م)

Evet şu söz güzeldir. Fakat onu güzelleştiren, güzellerin güzeli olan evsaf-ı Muhammediyedir.

"Ondört Reşhat"ı tazammun eden Ondördüncü Lem'anın

BİRİNCİ REŞHASI:Rabbimizi bize tarif eden üç büyük, küllî muarraf var. Birisi: Şu kitab-ı kâinattır ki, bir nebze şهادetini onüç lem'a ile arabî Nur

Risalesinden Onüçüncü dersten işittik. Birisi: Şu kitab-ı kebirin âyet-i kübrası olan Hâtem-ül Enbiya Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Birisi de Kur'an-ı Azîmüşşan'dır. Şimdi şu ikinci bürhan-ı nâtîkî olan Hâtem-ül Enbiya Aleyhissalâtü Vesselâm'ı tanımalıyız, dinlemeliyiz.

Evet, o bürhanın şahs-ı manevîsine bak: Sath-ı Arz bir mescid, Mekke bir mihrab, Medine bir minber... O bürhan-ı bahir olan Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm bütün ehl-i imana imam, bütün insanlara hatib, bütün enbiyaya reis, bütün evliyaya seyyid, bütün enbiya ve evliyadan mürekkeb bir halka-i zikrin serzâkiri... Bütün enbiya hayattar kökleri, bütün evliya taravettar semereleri bir şecere-i nuraniyedir ki; herbir davasını, mu'cizatlarına istinad eden bütün enbiya ve kerametlerine itimad eden bütün evliya tasdik edip imza ediyorlar. Zira o, لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ der, dava eder. Bütün sağ ve sol, yani mazi ve müstakbel taraflarında saf tutan o nuranî zâkirler, aynı kelimeyi tekrar ederek, icma' ile manen "Sadakte ve bil-hakkı natakte" derler. Hangi vehmin haddi var ki, böyle hesabsız imzalarla teyid edilen bir müddeaya parmak karıştırsın.

İKİNCİ REŞHA:O nurani bürhan-ı tevhid, nasilki iki cenahın icma' ve tevatürüyle teyid ediliyor. Öyle de, Tevrat ve İncil gibi Kütüb-ü Semaviyenin (Haşiye)yüzler işaretleri ve irhasatın binler rumuzatı ve hatiflerin meşhur beşaratı ve kâhinlerin mütevatir şehadatı ve şakk-ı Kamer gibi binler mu'cizatının delalatı ve şeriatın hakkaniyeti ile teyid ve tasdik ettikleri gibi, zâtında gayet kemaldeki ahlâk-ı hamîdesini ve vazifesinde nihayet hüsnündeki secaya-yı galiyesini ve kemal-i emniyetini ve kuvvet-i imanını ve gayet itminanını ve nihayet vüsukunu gösteren fevkalâde takvası, fevkalâde ubudiyeti, fevkalâde ciddiyeti, fevkalâde metaneti; davasında nihayet derecede sadık olduğunu güneş gibi aşîkâre gösteriyor.

ÜÇÜNCÜ REŞHA:Eğer istersen gel Asr-ı Saadet'e, Ceziret-ül Arab'a gideriz. Hayalen olsun onu vazife başında görüp ziyaret ederiz. İşte bak: Hüsn-ü sîret ve cemal-i suret ile mümtaz bir zâtı görüyoruz ki; elinde mu'ciznüma bir kitab, lisanında hakaik-aşına bir hitab, bütün benî-Âdeme, belki cin ve inse ve meleğe, belki bütün mevcudata karşı bir hutbe-i ezeliyeyi tebliğ ediyor. Sırr-ı hilkat-ı âlem olan muamma-i acibanesini hall ve şerh edip ve sırr-ı kâinat olan tılsım-ı muğlakını fetih ve keşfederek, bütün mevcudattan sorulan, bütün ukûlü hayret içinde meşgul eden üç müşkil ve müdhiş sual-i azîm olan "Necisin? Nereden geliyorsun? Nereye gidiyorsun?" suallerine mukni, makbul cevap verir.

DÖRDÜNCÜ REŞHA:Bak! Öyle bir ziya-yı hakikat neşreder ki: Eğer onun o nurani daire-i hakikat-ı irşadından hariç bir surette kâinata baksan; elbette kâinatın şeklini bir matemhane-i umumî hükmünde ve mevcudatı birbirine ecnebi, belki düşman ve camidatı dehşetli cenazeler ve bütün zevil-hayatı zeval ve firakın sillesiyle ağlayan yetimler hükmünde görürsün. Şimdi bak: Onun

neşrettiği nur ile o matemhane-i umumî, şevk u cezbe içinde bir zikirhaneye inkılab etti. O ecnebi, düşman mevcudat, birer dost ve kardeş şekline girdi. O camidat-ı meyyite-i samite; birer munis memur, birer müsahhar hizmetkâr vaziyetini aldı ve o ağlayıcı ve şekva edici kimsesiz yetimler, birer tesbih içinde zâkir veya vazife paydosundan şâkir suretine girdi.

(Haşiye): Hüseyin-i Cîsrî "Risale-i Hamîdiye"sinde yüzondört işaretini, o kitablardan çıkarmıştır. Tahriften sonra bu kadar bulunsa, elbette daha evvel çok tasrihat varmış.

BEŞİNCİ REŞHA: Hem o nur ile; kâinattaki harekât, tenevvüat, tebeddülât, tegayyüat manasızlıktan ve abesiyetten ve tesadüf oyuncaklığından çıkıp birer mektubat-ı Rabbanîye, birer sahife-i âyât-ı tekvîniye, birer meraya-yı esma-i İlahîye ve âlem dahi bir kitab-ı hikmet-i Samedaniye mertebesine çıktılar. Hem insanı bütün hayvanatın madûnuna düşüren hadsiz za'f ve aczi, fakr ve ihtiyacı ve bütün hayvanlardan daha bedbaht eden, vasıta-i nakl-i hüzn ve elem ve gam olan aklı, o nur ile nurlandığı vakit, insan bütün hayvanat, bütün mahlukat üstüne çıkar. O nurlanmış acz, fakr, akıl ile niyaz ile nazenin bir sultan ve fizar ile nazdar bir halife-i zemin olur. Demek o nur olmazsa kâinat da, insan da, hattâ herşey dahi hiçe iner. Evet elbette böyle bedi' bir kâinata, böyle bir zât lâzımdır. Yoksa kâinat ve eflâk olmamalıdır.

ALTINCI REŞHA: İşte o zât, bir saadet-i ebediyenin muhbiri, müjdecisi, bir rahmet-i bînihayenin kâşifi ve ilâncısı ve saltanat-ı rububiyetin mehasininin dellâlı, seyircisi ve künuz-u esma-i İlahîyenin keşşafı, göstericisi olduğundan; böyle baksan -yani ubudiyeti cihetiyle- onu bir misal-i muhabbet, bir timsal-i rahmet, bir şeref-i insanîyet, en nurani bir semere-i şecere-i hilkat göreceksin. Şöyle baksan, -yani risaleti cihetiyle- bir bürhan-ı Hak, bir sirac-ı hakikat, bir şems-i hidayet, bir vesile-i saadet görürsün. İşte bak nasıl berk-i hâtif gibi onun nuru, şarktan garbı tuttu ve nısf-ı arz ve hums-u beşer, onun hediye-i hidayetini kabul edip hız-ı can etti. Bizim nefis ve şeytanımıza ne oluyor ki; böyle bir zâtın bütün davalarının esası olan "Lâ ilahe illallah"ı, bütün meratibiyle beraber kabul etmesin?

YEDİNCİ REŞHA: İşte bak: Şu cezire-i vasiada vahşi ve âdetlerine mutaassıb ve inadçı muhtelif akvamı, ne çabuk âdât ve ahlâk-ı seyyie-i vahşiyanelerini def'aten kal' ve ref' ederek bütün ahlâk-ı hasene ile techiz edip bütün âleme muallim ve medenî ümeme üstad eyledi. Bak! Değil zahirî bir tasallut, belki

akılları, ruhları, kalbleri, nefisleri fetih ve teshir ediyor. Mahbub-u kulûb, muallim-i ukûl, mürebbi-i nüfus, sultan-ı ervah oldu.

SEKİZİNCİ REŞHA: Bilirsin ki, sigara gibi küçük bir âdeti, küçük bir kavimde büyük bir hâkim, büyük bir himmetle ancak daimî kaldırabilir. Halbuki bak bu zât, büyük ve çok âdetleri; hem inadçı, mutaassıb büyük kavimlerden, zahirî küçük bir kuvvetle, küçük bir himmetle, az bir zamanda ref'edip yerlerine öyle secaya-yı âliyeyi ki, dem ve damarlarına karışmış derecede sabit olarak vaz' ve tesbit eyliyor. Bunun gibi daha pek çok hârika icraatı yapıyor. İşte şu Asr-ı Saadeti görmeyenlere, Ceziret-ül Arab'ı gözlerine sokuyoruz. Haydi yüzer feylesofu alsınlar, oraya gitsinler. Yüz sene çalışsınlar. O zâtın, o zamana nisbeten bir senede yaptığının yüzden birisini acaba yapabilirler mi?

DOKUZUNCU REŞHA: Hem bilirsin: Küçük bir adam, küçük bir haysiyetle, küçük bir cemaatte, küçük bir mes'elede, münazaralı bir davada hicabsız, pervasız; küçük, fakat hacaletâver bir yalanı, düşmanları yanında hilesini hissettirmeyecek derecede teessür ve telaş göstermeden söyleyemez. Şimdi bak bu zâta; pek büyük bir vazifede, pek büyük bir vazifedar, pek büyük bir haysiyetle, pek büyük emniyete muhtaç bir halde, pek büyük bir cemaatte, pek büyük husumet karşısında, pek büyük mes'elelerde, pek büyük davada, pek büyük bir serbestiyetle, bilâ-perva, bilâ-tereddüd, bilâ-hicab, telaşsız, samimî bir safvetle, büyük bir ciddiyetle, hasımlarının damarlarına dokunduracak şedid, ulvî bir surette söylediği sözlerinde hiç hilaf bulunabilir mi? Hiç hile karışması mümkün müdür? Kellâ! **إِنَّهُوَ إِلَّا وَخِي يُوحَى** Evet, hak aldatmaz, hakikatbîn aldanmaz. Hak olan mesleği hileden müstağnidir; hakikatbînin gözüne hayalin ne haddi var ki, hakikat görünsün aldatsın?

ONUNCU REŞHA: İşte bak: Ne kadar merak-âver, ne kadar cazibedar, ne kadar lüzumlu, ne kadar dehşetli hakaikı gösterir ve mesaili isbat eder.

Bilirsin ki: En ziyade insanı tahrik eden meraktır. Hattâ eğer sana denilse: "Yarı ömrünü, yarı malını versen; Kamer'den ve Müşteri'den biri gelir, Kamer'de ve Müşteri'de ne var ne yok, ahvalini sana haber verecek. Hem doğru olarak senin istikbalini ve başına ne geleceğini doğru olarak haber verecek." Merakın varsa vereceksin. Halbuki şu zât, öyle bir Sultan'ın ahbarını söylüyor ki: Memleketinde Kamer bir sinek gibi bir pervane etrafında döner. O Arz olan o pervane ise, bir lâmba etrafında pervaz eder ve o Güneş olan lâmba ise, o Sultan'ın binler menzillerinden bir misafirhanesinde binler misbahlar içinde bir lâmbasıdır. Hem öyle acaib bir âlemden hakikî olarak bahsediyor ve öyle bir inkılabdan haber veriyor ki: Binler Küre-i Arz bomba olsa patlasalar, o kadar acib olmaz. Bak! Onun lisanında

gibi sureleri işit... Hem öyle bir istikbalden doğru olarak haber veriyor ki: Şu dünyevî istikbal, ona nisbeten bir katre serab hükmündedir. Hem öyle bir saadetten pek ciddî olarak haber veriyor ki; bütün saadet-i dünyeviye ona nisbeten bir berk-i zâilin, bir şems-i sermede nisbeti gibidir.

ONBİRİNCİ REŞHA: Böyle acib ve muamma-âlûd şu kâinatın perde-i zahiriyesi altında elbette ve elbette böyle acaib bizi bekliyor. Böyle acaibi haber verecek, böyle hârika ve fevkalâde mu'ciznüma bir zât lâzımdır. Hem bu zâtın gidişatından görünüyor ki; o görmüş ve görüyor ve gördüğünü söylüyor. Hem bizi nimetleriyle perverde eden şu Semavat ve Arzın İlahı bizden ne istiyor, marziyatı nedir, pek sağlam olarak bize ders veriyor. Hem bunlar gibi daha pekçok merak-âver, lüzumlu hakaikî ders veren bu zâta karşı herşeyi bırakıp ona koşmak, onu dinlemek lâzım gelirken; ekser insanlara ne olmuş ki sağır olup, kör olmuşlar, belki divane olmuşlar ki; bu hakkı görmüyorlar, bu hakikati işitmiyorlar, anlamıyorlar?

ONİKİNCİ REŞHA: İşte şu zât, şu mevcudat Hâlıkının vahdaniyetinin hakkaniyeti derecesinde hak bir bürhan-ı nâtık, bir delil-i sadık olduğu gibi; haşrin ve saadet-i ebediyenin dahi bir bürhan-ı katı, bir delil-i satıdır. Belki nasilki o zât; hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebab-i husulü ve vesile-i vusulüdür. Öyle de; duasıyla, niyazıyla o saadetin sebab-i vücudu ve vesile-i icadıdır. Haşir mes'elesinde geçen şu sırrı, makam münasebetiyle tekrar ederiz:

İşte bak: O zât öyle bir salât-ı kübrada dua ediyor ki: Güya şu cezire, belki Arz, onun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder. Bak, hem öyle bir cemaat-ı uzmada niyaz ediyor ki: Güya benî-Âdemin zaman-ı Âdem'den asrımıza, kıyamete kadar bütün nuranî kâmil insanlar, ona ittiba ile iktida edip duasına âmîn diyorlar. Hem bak, öyle bir hacet-i âmme için dua ediyor ki: Değil ehl-i arz, belki ehl-i semavat, belki bütün mevcudat, niyazına "Evet yâ Rabbena ver, biz dahi istiyoruz" deyip iştirak ediyorlar. Hem öyle fakirane, öyle hazînane, öyle mahubane, öyle müştakane, öyle tazarrukârane niyaz ediyor ki; bütün kâinatı ağılattırıyor, duasına iştirak ettiriyor.

Bak! Hem öyle bir maksad, öyle bir gaye için dua ediyor ki: İnsanı ve âlemi, belki bütün mahlukatı esfel-i safilînden, sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan a'lâ-yı illiyyîne, yani kıymete, bekaya, ulvî vazifeye çıkarıyor.

Bak! Hem öyle yüksek bir fizar-ı istimdakârane ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârane ile istiyor, yalvarıyor ki: Güya bütün mevcudata ve semavata ve arşa işittirip, vecde getirip duasına "Âmîn Allahümme âmîn" dedirtiyor. Bak! Hem öyle Semi', Kerim bir Kadîr'den, öyle Basîr, Rahîm bir Alîm'den hacetini

istiyor ki: Bilmüşahede en hafî bir zîhayatın en hafî bir hacetini, bir niyazını görür, işitir, kabul eder, merhamet eder. Çünkü istediğini, -velev lisan-ı hal ile olsun- verir ve öyle bir suret-i hakîmane, basîrane, rahîmanede verir ki, şübhe bırakmaz bu terbiye ve tedbir öyle bir Semi' ve Basîr ve öyle bir Kerim ve Rahîm'e hastır.

ONÜÇÜNCÜ REŞHA:Acaba bütün efazıl-ı beni-Âdemi arkasına alıp, Arz üstünde durup, Arş-ı A'zama müteveccihen el kaldırıp dua eden şu şeref-i nev-i insan ve ferîd-i kevn ü zaman ve bihakkın fahr-ı kâinat ne istiyor? Bak dinle: Saadet-i ebediye istiyor, beka istiyor, lika istiyor, Cennet istiyor. Hem meraya-yı mevcudatta ahkâmını ve cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlahiye ile beraber istiyor. Hattâ eğer rahmet, inayet, hikmet, adalet gibi hesabsız o matlubun esbab-ı mûcibesi olmasa idi; şu zâtın tek duası, baharımızın icadı kadar kudretine hafif gelen şu Cennet'in binasına sebebiyet verecekti. Evet nasılkı onun risaleti şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi. Öyle de, onun ubudiyeti dahi öteki dârın açılmasına sebebedir. Acaba ehl-i akıl ve tahkika **لَيْسَ فِي الْإِمْكَانِ أَبَدُغٌ بِمَا كَانَ** dediren şu meşhud intizam-ı faik, şu rahmet içinde kusursuz hüsn-ü san'at ve misilsiz cemal-i rububiyet; hiç böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabul eder mi ki: En cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip îfa etsin... En ehemmiyetli, en lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ!. Yüzbin defa hâşâ! Böyle bir cemal, böyle bir çirkinliği kabul etmez, çirkin olmaz.

Yahu ey hayalî arkadaşım! Şimdilik kâfidir, geri gitmeliyiz. Yoksa yüz sene şu zamanda, şu cezirede kalsak, yine o zâtın garaib-i icraatını ve acaib-i vezaifini, yüzden birisine tamamen ihata edip temaşasında doyamayız.

Şimdi gel! Üstünde döneceğimiz her asra birer birer bakacağız. Bak nasıl her asır, o Şems-i Hidayet'ten aldıkları feyz ile çiçek açmışlar! Ebu Hanife, Şafiû, Bayezid-i Bistamî, Şah-ı Geylanî, Şah-ı Nakşibend, İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî gibi milyonlar münevver meyveler veriyor. Meşhudatımızın tafsilâtını başka vakte ta'lik edip, o mu'ciznüma ve hidayet-eda'ya bir kısım kat'î mu'cizatına işaret eden bir salavat getirmeliyiz:

عَلَى مَنْ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْفُرْقَانَ الْحَكِيمُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مِنَ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ أَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ حَسَنَاتِ أُمَّتِهِ عَلَى مَنْ بَشَّرَ بِرِسَالَتِهِ التَّوْرَةَ وَ الْإِنْجِيلَ وَ الرَّبُّوبُ وَ بَشَّرَ بِنُبُوَّتِهِ الْإِزْهَاصَاتِ وَ هَوَاتِفِ الْحَيِّ وَ أَوْلِيَاءِ الْإِنْسِ وَ كَوَاهِنُ الْبَشَرِ وَ انْشَقَّ بِإِشَارَتِهِ الْقَمَرُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ سَلَامٍ بَعْدَ أَنْفَاسِ أُمَّتِهِ عَلَى مَنْ جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الشَّجَرُ وَ نَزَلَ سُرْعَةً بِدُعَائِهِ الْمَطَرُ وَ أَظَلَّتْهُ الْعِمَامَةُ مِنَ الْحَرِّ وَ شَبِعَ مِنْ صَاعٍ مِنْ طَعَامِهِ مَاتَ مِنَ الْبَشَرِ وَ تَبِعَ الْمَاءُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ثَلَاثَ مَرَاتٍ كَالْكَوْثَرِ وَ أَنْطَقَ اللَّهُ لَهُ الضَّبَّ وَ الظَّبْيَ وَ الْجِدْعَ وَ الدَّرَاعَ وَ الْجَمَلَ وَ الْجَبَلَ وَ الْحَجَرَ وَ الْمَدَرَ صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَ مَا زَاغَ الْبَصَرُ سَيِّدِنَا وَ شَفِيعِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ سَلَامٍ بَعْدَ كُلِّ الْخُرُوفِ الْمُتَشَكِّلَةِ فِي الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِأَذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا

تَمَّوجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ قَارِئٍ مِنْ أَوَّلِ التُّرُوقِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ وَ اغْفِرْ لَنَا يَا اِهْمَنَّا يَا اِهْمَنَّا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا آمِينَ

[Şuaat-1 Marifet-ün Nebi namındaki Türkçe bir risalede ve Ondokuzuncu Mektub'da ve şu sözde icmalen işaret ettiğimiz delail-i nübüvvet-i Ahmediyeyi (A.S.M.) beyan etmişim. Hem onda Kur'an-ı Hakîm'in vücuh-u i'cazı icmalen zikredilmiş. Yine "Lemaat" namında Türkçe bir risalede ve Yirmibeşinci Söz'de Kur'anın kırk vecihle mu'cize olduğunu icmalen beyan ve kırk vücuh-u i'cazına işaret etmişim. O kırk vecihte, yalnız nazımda olan belâgatı, "İşarat-ül İ'caz" namındaki bir tefsir-i arabîde kırk sahife içinde yazmışım. Eğer ihtiyacın varsa şu üç kitaba müracaat edebilirsin.]

ONDÖRDÜNCÜ REŞHA: Mahzen-i mu'cizat ve mu'cize-i kübra olan Kur'an-ı Hakîm; nübüvvet-i Ahmediye (A.S.M.) ile vahdaniyet-i İlahiyyeyi, o derece kat'î isbat ediyor ki, başka bürhana hacet bırakmıyor. Biz de onun tarifine ve medar-ı tenkid olmuş bir-iki lem'a-i i'cazına işaret ederiz.

İşte Rabbimizi bize tarif eden Kur'an-ı Hakîm; şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi... Şu sahaif-i Arz ve Semada müstetir künuz-u esma-i İlahiyenin keşşafı... Şu sutur-u hâdisatın altında muzmer hakaikın miftahı... Şu âlem-i şehadet perdesi arkasındaki âlem-i gayb cihetinden gelen iltifatat-ı Rahmaniye ve hitabat-ı ezeliyenin hazinesi... Şu âlem-i maneviye-i İslâmiyenin güneşi, temeli, hendesesi... Âlem-i uhreviyenin haritası... Zât ve sıfât ve şunun-u İlahiyenin kavli-i şârihi, tefsir-i vâzihı, bürhan-ı nâtıkı, tercüman-ı sâtı... Şu âlem-i insaniyetin mürebbsi, hikmet-i hakikîsi, mürşid ve hâdîsi... Hem bir kitab-ı hikmet ve şeriat, hem bir kitab-ı dua ve ubudiyet, hem bir kitab-ı emir ve davet, hem bir kitab-ı zikir ve marifet gibi; bütün hacat-ı maneviyesine karşı birer kitab ve bütün muhtelif ehl-i mesalik ve meşarib olan evliya ve sıddıkînin, asfiya ve muhakkikînin (her birinin) meşreblerine lâyük birer risale ibraz eden bir "Kütübhan-e-i Mukaddese"dir.

Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekraratındaki lem'a-i i'caza bak ki: Kur'an hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı davet olduğundan içinde tekrar müstahsendir, belki elzendir ve eblağdır. Ehl-i kusurun zannı gibi değil... Zira zikrin şe'ni; tekrar ile tenvidir. Duanın şe'ni; terdad ile takrirdir. Emir ve davetin şe'ni; tekrar ile te'kidir. Hem herkes her vakit bütün Kur'anı okumağa muktedir olamaz. Fakat bir sureye galiben muktedir olur. Onun için en mühim makasid-ı Kur'aniye ekser uzun surelerde derc edilerek her bir sure bir küçük Kur'an hükmüne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için Tevhid ve Haşir ve Kıssa-i Musa gibi bazı maksadlar tekrar edilmiş. Hem cismanî ihtiyaç gibi, manevî hacat dahi muhtelifdir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur. (Cisme hava, ruha hû gibi). Bazısına her saat (Bismillah gibi) ve

hâkeza... Demek tekrar-ı âyet, tekerrür-ü ihtiyaçtan ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret ederek uyandırıp teşvik etmek, hem iştiyakı ve iştihayı tahrik etmek için tekrar eder. Hem Kur'an müessistir. Bir Din-i Mübin'in esasıdır ve şu âlem-i İslâmiyet'in temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi değiştirip, muhtelif tabakata, mükerrer suallerine cevabdır. Müessise, tesbit etmek için tekrar lâzımdır. Te'kid için terdad lâzımdır. Teyid için takrir, tahkik, tekrar lâzımdır. Hem, öyle mesail-i azîme ve hakaik-i dakikadan bahsediyor ki: Umumun kalblerinde yerleştirmek için çok defa muhtelif suretlerde tekrar lâzımdır. Bununla beraber sureten tekrardır, fakat manen herbir âyetin çok manaları, çok faideleri, çok vücuh ve tabakatı vardır. Herbir makamda ayrı bir mana ve faide ve maksadlar için zikrediliyor. Hem Kur'anın, mesail-i kevnîyenin bazısında ibham ve icmali ise; irşadî bir lem'a-i i'cazıdır. Ehl-i ilhadın tevehhüm ettikleri gibi medar-ı tenkid olamaz ve sebep-i kusur değildir.

Eğer desen: "Acaba neden Kur'an-ı Hakîm felsefenin mevcudattan bahsettiği gibi etmiyor? Bazı mesaili mücmel bırakır, bazısını nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i âmmeyi rencide etmeyecek, fikr-i avamı taciz edip yormayacak bir suret-i basitane-i zahiranede söylüyor?"

Cevaben deriz ki: Felsefe, hakikatın yolunu şaşırmış onun için... Hem, geçmiş derslerden ve Sözlerden elbette anlamışsın ki: Kur'an-ı Hakîm, şu kâinattan bahsediyor; tâ, zât ve sıfât ve esma-i İlahiyeyi bildirsın. Yani bu kitab-ı kâinatın maânîsini anlattırıp, tâ Hâlîkını tanıttırsın. Demek mevcudata kendileri için değil, belki mücidleri için bakıyor. Hem umuma hitab ediyor. İlm-i hikmet ise, mevcudata mevcudat için bakıyor. Hem hususan ehl-i fenne hitab ediyor. Öyle ise mademki Kur'an-ı Hakîm, mevcudatı delil yapıyor, bürhan yapıyor. Delil zahirî olmak, nazar-ı umuma çabuk anlaşılacak gerektir. Hem mademki Kur'an-ı Mürşid, bütün tabakat-ı beşere hitab eder. Kesretli tabaka ise, tabaka-i avamdır. Elbette irşad ister ki; lüzumsuz şeyleri ibham ile icmal etsin ve dakik şeyleri temsil ile takrib etsin ve mugalatalara düşürmemek için zahirî nazarlarında bedihî olan şeyleri, lüzumsuz belki zararlı bir surette tağyir etmemektir.

Meselâ Güneşe der: "Döner bir siracdır, bir lâmbadır." Zira Güneşten, Güneş için, mahiyeti için bahsetmiyor. Belki bir nevi intizamın zenbereği ve nizamın merkezi olduğundan, intizam ve nizam ise Sâniin âyine-i marifeti olduğundan bahsediyor. Evet der: **الشَّمْسُ تَجْرِي** "Güneş döner." Bu döner tabiriyle; kış yaz, gece gündüzün deveranındaki muntazam tasarrufat-ı kudreti ihtar ile azamet-i Sâniî ifham eder. İşte bu dönmek hakikatı ne olursa olsun, maksud olan ve hem mensuc, hem meşhud olan intizama tesir etmez. Hem der:

وَجَعَلْنَا الشَّمْسَ سِرَاجًا Şu sirac tabiriyle, âlemi bir kasır suretinde, içinde olan eşya ise; insana ve zîhayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat'umat ve levazimat

olduğunu ve Güneş dahi müsahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile rahmet ve ihsan-ı Hâlıkı ifham eder. Şimdi bak şu sersem ve geveze felsefe ne der? Bak diyor ki:

"Güneş, bir kitle-i azîme-i mayia-yi nariyedir. Ondan fırlamış olan seyiyaratı etrafında döndürüp, cesameti bu kadar, mahiyeti böyledir şöyledir." Muvahhiş bir dehşetten, müdhiş bir hayretten başka, ruha bir kemal-i ilmî vermiyor. Bahs-i Kur'an gibi etmiyor. Buna kıyasen bâtınen kof, zahiren mutantan felsefî mes'elelerin ne kıymette olduğunu anlarsın. Onun şaşaa-i suriyesine aldanıp, Kur'anın gayet mu'ciznüma beyanına karşı hüremetsizlik etme!..

اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ شِفَاءً لَنَا وَ لِكَاتِبِهِ وَ أُمَّتَالِهِ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ مُؤْنِسًا لَنَا وَ لَهُمْ فِي حَيَاتِنَا وَ بَعْدَ مَوْتِنَا وَ فِي الدُّنْيَا قَرِينًا وَ فِي الْقَبْرِ
مُؤْنِسًا وَ فِي الْفِيَامَةِ شَفِيعًا وَ عَلَى الصِّرَاطِ نُورًا وَ مِنَ النَّارِ سِتْرًا وَ حِجَابًا وَ فِي الْجَنَّةِ رَفِيقًا وَ إِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلًا وَ إِمَامًا
بِفَضْلِكَ وَ مَجُودِكَ وَ كَرَمِكَ وَ رَحْمَتِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ وَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ آمِينَ * اللَّهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلَيَّ مَنْ أَنْزَلَ عَلَيَّ الْقُرْآنَ
الْحَكِيمُ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ آمِينَ

İHTAR: Arabî Risale-i Nur'da Ondördüncü Reşha'nın Altı Katresi, bahusus Dördüncü Katre'nin Altı Nüktesi; Kur'an-ı Hakîm'in kırk kadar enva'-ı i'cazından onbeşini beyan eder. Ona iktifaen burada ihtisar ettik. İstersen ona müracaat et, bir hazine-i mu'cizat bulursun.

* * *

Yirminci Söz

[İki Makamdır]

Birinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ * إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقْرَةً * ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ
كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

Bir gün şu âyetleri okurken İblis'in ilkaatına karşı Kur'an-ı Hakîm'in feyzinden üç nükte ilham edildi. Vesvesenin sureti şudur:

Dedi ki: "Dersiniz: Kur'an mu'cizedir. Hem nihayetsiz belâgattadır. Hem, umuma her vakitte hidayettir. Halbuki, şöyle bazı hâdisat-ı cüz'iyeyi tarihvari bir surette musırrane tekrar etmekte ne mana var? Bir ineği kesmek gibi bir vakıa-i cüz'iyeyi, o kadar mühim tavsifat ile böyle zikretmek, hattâ o sure-i azîmeye de El-Bakara tesmiye etmekte ne münasebet var? Hem de Âdem'e secde olan hâdis, sırf bir emr-i gaybîdir. Akıl ona yol bulamaz. Kavî bir imandan sonra teslim ve iz'an edilebilir. Halbuki Kur'an, umum ehl-i akla ders veriyor. Çok yerlerde أَفَلَا يَعْقِلُونَ der, akla havale eder. Hem taşların tesadüfi olan bazı hâlât-ı tabiiyesini ehemmiyetle beyan etmekte ne hidayet var?"

İlham olunan nüktelerin sureti şudur:

Birinci Nükte:Kur'an-ı Hakîm'de çok hâdisat-ı cüz'iyeye vardır ki, herbirisinin arkasında bir düstur-u küllî saklanmış ve bir kanun-u umumînin ucu olarak gösteriliyor. Nasılki, عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا Hazret-i Âdem'in melaikelere karşı kabiliyet-i hilafet için bir mu'cizesi olan talim-i esmadır ki, bir hâdis-i cüz'iyedir. Şöyle bir düstur-u küllînin ucudur ki: Nev'-i beşere câmiyet-i istidad cihetiyle talim olunan hadsiz ulûm ve kâinatın enva'ına muhit pek çok fûnun ve Hâlıkın şunat ve evsafına şamil kesretli maarifin talimidir ki; nev'-i beşere değil yalnız melaikelere, belki semavat ve arz ve dağlara karşı emanet-i kübrayı haml davasında bir rüchaniyet vermiş ve heyet-i mecmuasıyla arzın bir halife-i manevîsi olduğunu Kur'an ifham ettiği misillü; melaikelerin Âdem'e secdesiyle beraber, Şeytan'ın secde etmemesi olan hâdis-i cüz'iyeye-i gaybiye, pek geniş bir düstur-u külliye-i meşhudenin ucu olduğu gibi, pek büyük bir hakikatı ihsas ediyor. Şöyle ki: Kur'an, şahs-ı Âdem'e melaikelerin itaat ve inkiyadını ve Şeytan'ın tekebbür ve imtinasını zikretmesiyle; nev'-i beşere kâinatın ekser maddî enva'ları ve enva'nın manevî mümessilleri ve müekkelleri müsahhar olduklarını ve nev'-i beşerin hassalarının bütün istifadelerine müheyya ve münkad olduklarını ifham etmekle beraber, o nev'in istidadatını bozan ve yanlış yollara sevkeden mevadd-ı şerire ile onların mümessilleri ve sekene-i habiseleri, o nev'-i beşerin tarîk-i kemalâtında ne büyük bir engel, ne müdhiş bir düşman teşkil ettiğini ihtar ederek, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, bir tek Âdem'le (A.S.) cüz'î hâdiseyi konuşurken bütün kâinatla ve bütün nev'-i beşerle bir mükâleme-i ulviye ediyor.

İkinci Nükte:Mısır Kıt'ası, kumistan olan Sahra-yı Kebîr'in bir parçası olduğundan Nil-i Mübarek'in feyziyle gayet mahsuldar bir tarla hükmüne geçtiğinden, o cehennem-nümun sahra komşuluğunda şöyle cennet-misal bir mevki-i mübarekin bulunması, felahat ve ziraatı ahalisinde pek mergub bir surete getirmiş ve o sekenenin seciyesine öyle tesbit etmiş ki, ziraatı kudsiye ve vasıta-i ziraat olan "bakar"ı ve sevri mukaddes, belki mabud derecesine çıkarmış. Hattâ o zamandaki Mısır milleti sevre, bakara ibadet etmek

derecesinde bir kudsiyet vermişler. İşte o zamanda Benî-İsrail dahi, o kıt'ada neş'et ediyordu ve o terbiyeden bir hisse aldıkları, İcl mes'elesinden anlaşılıyor.

İşte Kur'an-ı Hakîm, Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın risaletiyle, o milletin seciyelerine girmiş ve istidadlarına işlemiş olan o bakarperestlik mefkûresini kesip öldürdüğünü, bir bakarin zebhi ile ifham ediyor.

İşte şu hâdis-e cüz'iyeye ile bir düstur-u küllîyi, her vakit, hem herkese gayet lüzumlu bir ders-i hikmet olduğunu ulvî bir i'caz ile beyan eder.

Buna kıyasen bil ki: Kur'an-ı Hakîm'de bazı hâdisat-ı tarihiye suretinde zikredilen cüz'î hâdiseler, küllî düsturların uçlarıdır. Hattâ çok surelerde zikr ve tekrar edilen Kıssa-i Musa'nın yedi cümlelerine misal olarak Lemaat'ta İ'caz-ı Kur'an Risalesinde o cüz'î cümlelerin herbir cüz'ünün nasıl mühim bir düstur-u küllîyi tazammun ettiğini beyan etmişiz. İstersen o risaleye müracaat et.

Üçüncü Nükte:

ثُمَّ قَسَتْ فُلُوبِكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

Şu âyeti okurken, müvesvis dedi ki: "Herkes malûm ve âdi olan taşların şu fitrî bazı hâlât-ı tabiiyesini, en mühim ve büyük mes'eleler suretinde bahis ve beyanda ne mana var, ne münasebet var, ne ihtiyaç var?"

Şu vesveseye karşı feyz-i Kur'andan şöyle bir nükte ilham edildi:

Evet, münasebet var ve ihtiyaç var. Hem o derece büyük bir münasebet ve ehemmiyetli bir mana ve o derece muazzam ve lüzumlu bir hakikat var ki, ancak Kur'anın îcaz-ı mu'cizi ve lütf-u irşadıyla bir derece basitleştirilmiş ve ihtisar edilmiş. Evet i'caz-ı Kur'anın bir esası olan îcaz, hem hidayet-i Kur'anın bir nuru olan lütf-u irşad ve hüsn-ü ifham, iktiza ediyorlar ki: Kur'anın muhatabları içinde ekseriyeti teşkil eden avama karşı küllî hakikatları ve derin ve umumî düsturları, me'luf ve cüz'î suretler ile gösterilsin ve fikirleri basit olan umumî avama karşı, muazzam hakikatların yalnız uçları ve basit bir sureti gösterilsin. Hem âdet perdesi tahtında ve zeminin altında hârikulâde olan tasarrufat-ı İlahiye, icmalen gösterilsin. İşte bu sırta binaendir ki, Kur'an-ı Hakîm şu âyetle diyor:

Ey Benî-İsrail ve ey Benî-Âdem! Sizlere ne olmuş ki: Kalbleriniz taştan daha camid ve daha ziyade katılaştıdır. Zira görmüyor musunuz ki, o pek sert ve pek camid ve toprak altında bir tabaka-i azîme teşkil eden o koca taşlar, o

kadar evamir-i İlahiyeye karşı muti' ve müsahhar ve icraat-ı Rabbaniye altında o kadar yumuşak ve emirberdir ki, havada ağaçların teşkilinde tasarrufat-ı İlahiye ne derece sühuletle cereyan ediyor. Öyle de; taht-ez zemin ve o sert, sağır taşlarda o derece sühulet ve intizam ile, hattâ damarlara karşı kanın cevelanı gibi muntazam su cedvelleri (Haşiye) ve su damarları, kemal-i hikmetle o taşlarda mukavemet görmeyerek cereyan ediyor. Hem havada nebatat ve ağaçların dallarının sühuletle suret-i intişarı gibi; o derece sühuletle köklerin nazik damarları, yer altındaki taşlarda mümanaat görmeyerek evamir-i İlahî ile muntazam intişar ettiğini Kur'an işaret ediyor ve geniş bir hakikatı, şu âyetle ders veriyor ve o ders ile, o kasavetli kalblere bu manayı veriyor ve remzen diyor:

Ey Benî-İsrail ve ey Benî-Âdem! Za'f ve acziniz içinde nasıl bir kalb taşıyorsunuz ki, öyle bir zâtın evamirine karşı o kalb kasavetle mukavemet ediyor. Halbuki o koca sert taşların tabaka-i muazzaması, o zâtın evamiri önünde kemal-i inkıyadla karanlıkta nazik vazifelerini mükemmel îfa ediyorlar. İtaatsizlik göstermiyorlar. Belki o taşlar, toprak üstünde bulunan bütün zevilhayata, âb-ı hayatla beraber sair medar-ı hayatlarına öyle bir hazinedarlık ediyor ve öyle bir adaletle taksimata vesiledir ve öyle bir hikmetle tevziata vasıta oluyor ki, Hakîm-i Zülcelal'in dest-i kudretinde, balmumu gibi ve belki hava gibi yumuşaktır, mukavemetsizdir ve azamet-i kudretine karşı secdededir. Zira toprak üstünde müşahede ettiğimiz şu masnuat-ı muntazama ve şu hikmetli ve inayetli tasarrufat-ı İlahiye misillü, zemin altında aynen cereyan

(Haşiye): Evet, zemin denilen muhteşem ve seyyar sarayın temel taşı olan taş tabakasının Fâtır-ı Zülcelal tarafından tavzif edilen en mühim üç vazifeyi beyan etmek, ancak Kur'an'a yakışır.

İşte birinci vazifesi: Toprağın, kudret-i Rabbaniye ile nebatata analık edip yetiştirdiği gibi, kudret-i İlahiye ile taş dahi toprağa dâyelik edip yetiştiriyor.

İkinci vazifesi: Zeminin bedeninde deveran-ı dem hükmünde olan suların muntazam cevelanına hizmetidir.

Üçüncü vazife-i fitriyesi: Çeşmelerin ve ırmakların, uyûn ve enharın muntazam bir mizan ile zuhur ve devamlarına hazinedarlık etmektir. Evet taşlar, bütün kuvvetiyle ve ağızlarının dolusuyla akıttıkları âb-ı hayat suretinde, delail-i vahdaniyeti zemin yüzüne yazıp serpiyor.

ediyor. Belki hikmeten daha acib ve intizamca daha garib bir surette hikmet ve inayet-i İlahiye tecelli ediyor. Bakınız! En sert ve hissiz o koca taşlar, nasıl balmumu gibi evamir-i tekviniyeye karşı yumuşaklık gösteriyorlar ve memur-u İlahî olan o latif sulara, o nazik köklere, o ipek gibi damarlara o derece mukavemetsiz ve kasavetsizdir. Güya bir âşık gibi, o latif ve güzellerin temasıyla kalbini parçalıyor, yollarında toprak oluyor.

Hem **وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ** ile şöyle bir hakikat-ı muazzamanın ucunu gösteriyor ki: "Taleb-i Rü'yet" hâdisesinde, meşhur dağın tecelli ile parçalanması ve taşlarının dağılması gibi; umum rûy-i zeminde aslı sudan incimad etmiş âdeta yekpare taşlardan ibaret olan ekser dağların zelzele veya bazı hâdisat-ı arziye suretinde tecelliyat-ı celaliye ile o dağların yüksek zirvelerinden o haşyet verici tecelliyat-ı celaliyenin zuhuruyla taşlar parçalanarak, bir kısmı ufalanıp toprağa kalbolup, nebatata menşe' olur. Diğer bir kısmı taş kalarak, yuvarlanıp derelere, ovalara dağılıp, sekene-i zeminin meskeni gibi birçok işlerinde hizmetkârlık ederek ve mahfi bazı hikem ve menafi' için kudret ve hikmet-i İlahiyeye secde-i itaat ederek, desatir-i hikmet-i Sübhaniyeye emirber şeklini alıyorlar. Elbette o haşyetten, o yüksek mevkii terkedip mütevaziane aşağı yerleri ihtiyar etmek ve o mühim menfaatlara sebep olmak beyhude olmayıp, başıboş değil ve tesadüfi dahi olmadığını, belki bir Hakîm-i Kadîr'in tasarrufat-ı hakîmanesiyle, o intizamsızlık içinde zahir nazara görünmeyen bir intizam-ı hakîmane bulunduğu delil ise; o taşlara müteallik faideler, menfaatler ve onlar üstünde yuvarlandıkları dağın cesedine giydirilen ve çiçek ve meyvelerin murassaatıyla münakkaş ve müzeyyen olan gömleklerin kemal-i intizamı ve hüsn-ü san'atı; kat'î, şübhesiz şehadet eder.

İşte şu üç âyetin, hikmet nokta-i nazarında ne kadar kıymettar olduğunu gördünüz. Şimdi bakınız Kur'anın letafet-i beyanına ve i'caz-ı belâgatına; nasıl şu zikrolunan büyük ve geniş ve ehemmiyetli hakikatların uçlarını üç fıkra içinde üç vakıa-yı meşhure ve meşhude ile gösteriyor ve medar-ı ibret üç hâdise-i uhrayı hatırlatmakla latif bir irşad yapar, mukavemetsûz bir zecreder.

Meselâ: İkinci fıkra der: **وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَسْفِكُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ**

Şu fıkra ile Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın asâsına karşı kemal-i şevk ile inşikak edip oniki gözünden oniki çeşme akıtın taşa işaret etmekle, şöyle bir manayı ifham ediyor ve manen diyor: Ey Benî-İsrail! Bir tek mu'cize-i Musa'ya (A.S.) karşı koca taşlar yumuşar, parçalanır. Ya haşyetinden veya sürurundan ağlayarak sel gibi yaş akıttığı halde, hangi insafla bütün mu'cizat-ı Museviyeye (A.S.) karşı temerrüd ederek ağlamayıp, gözünüz cümud ve kalbiniz katılık ediyor.

Hem üçüncü fıkırada der: **وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ**

Şu fıkra ile Tûr-i Sina'daki münacat-ı Museviyede (A.S.) vuku bulan tecelliye-i celaliye heybetinden koca dağ parçalanıp dağılması ve o haşyetten taşların etrafa yuvarlanması olan vakıa-yı meşhureyi ihtar ile şöyle bir manayı ders veriyor ki: Ey Kavm-i Musa (A.S.)! Nasıl, Allah'tan korkmuyorsunuz? Halbuki taşlardan ibaret olan dağlar, onun haşyetinden ezilip dağılıyor ve sizden ahz-ı misak için üstünüzde Cebel-i Tur'u tuttuğunu, hem taleb-i rü'yet hâdisesinde dağın parçalanmasını bilip ve gördüğünüz halde, ne cesaretle onun haşyetinden titremeyip, kalbinizi katılık ve kasavette bulunduruyorsunuz?

Hem birinci fıkırada diyor: **وَإِنَّ مِنَ الْحِجَاةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ**

Bu fıkra ile dağlardan nebean eden Nil-i Mübarek, Dicle ve Fırat gibi ırmakları hatırlatmakla, taşların evamir-i tekviniyeye karşı ne kadar hârikânüma ve mu'cizevari bir surette mazhar ve müsahhar olduğunu ifham eder ve onunla böyle bir manayı müteyakkız kalblere veriyor ki: Şöyle azîm ırmakların elbette mümkün değil, şu dağlar hakikî menbaları olsun. Çünkü faraza o dağlar tamamen su kesilse ve mahrutî birer havuz olsalar, o büyük nehirlerin şöyle sür'atli ve kesretli cereyanlarına müvazeneyi kaybetmeden, birkaç ay ancak dayanabilirler ve o kesretli masarıfa karşı galiben bir metre kadar toprakta nüfuz eden yağmur, kâfi vâridat olamaz. Demek ki, şu enharın nebeanları, âdi ve tabîî ve tesadüfî bir iş değildir. Belki pek hârika bir surette Fâtır-ı Zülcelal, onları sırf hazine-i gaybdan akıttırıyor.

İşte bu sırra işareten bu manayı ifade için hadîste rivayet ediliyor ki: "O üç nehrin herbirine Cennet'ten birer katre her vakit damlıyor ve ondan bereketlidirler." Hem bir rivayette denilmiş ki: "Şu üç nehrin menbaları Cennet'tendir." Şu rivayetin hakikatı şudur ki: Madem esbab-ı maddiye, şunların bu derece kesretli nebeanına kabil değildir. Elbette menbaları, bir âlem-i gaybdadır ve gizli bir hazine-i rahmetten gelir ki, masarîf ile vâridatın müvazenesi devam eder.

İşte Kur'an-ı Hakîm, şu manayı ihtar ile şöyle bir ders veriyor ki, der: Ey Benî-İsrail ve ey Benî-Âdem! Kalb katılığı ve kasavetinizle öyle bir Zât-ı Zülcelal'in evamirine karşı itaatsizlik ediyorsunuz ve öyle bir Şems-i Sermedî'nin ziya-yı marifetine gafletle gözlerinizi yumuyorsunuz ki, Mısır'ınızı Cennet suretine çeviren Nil-i Mübarek gibi koca nehirleri, âdi camid taşların ağızlarından akıtıp mu'cizat-ı kudretini, şevahid-i vahdaniyetini o koca nehirlerin kuvvet ve zuhur ve ifazaları derecesinde kâinatın kalbine ve zeminin dimağına vererek, cin ve insin kulûb ve ukûlüne isale ediyor. Hem hissiz, camid bazı taşları böyle acib bir tarzda (Haşiye)mu'cizat-ı kudretine mazhar etmesi;

Güneşin ziyası Güneşi gösterdiği gibi, o Fâtır-ı Zülcelal'i gösterdiği halde, nasıl onun o nur-u marifetine karşı kör olup görmüyorsunuz?

İşte şu üç hakikate nasıl bir belâgat giydirilmiş gör. Ve belâgat-ı irşadiyeye dikkat et. Acaba hangi kasavet ve katılık vardır ki, böyle hararetli şu belâgat-ı irşada karşı dayanabilsin, ezilmesin?

İşte baştan buraya kadar anladınsa, Kur'an-ı Hakîm'in irşadî bir lem'a-i i'cazını gör, Allah'a şükret.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ فَهَمْنَا أَسْرَارَ الْقُرْآنِ كَمَا نُحِبُّ وَ تَرْضَى وَ وَقَفْنَا لِحُدُودِهِ آمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ الْحَكِيمَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

* * *

(Haşiye): Nil-i Mübarek, Cebel-i Kamer'den çıktığı gibi, Dicle'nin en mühim bir şubesi, Van Vilayetinden Müküs nahiyesinde bir kayanın mağarasından çıkıyor. Fırat'ın da mühim bir şubesi, Diyadin taraflarında bir dağın eteğinden çıkıyor. Dağların aslı, hilkaten bir madde-i mayiadan incimad etmiş taşlar olduğu fennen sabittir. Tesbihat-ı Nebviyeden olan *سُبْحَانَ مَنْ بَسَطَ* kat'î delalet ediyor ki: Asl-ı hilkat-ı arz şöyledir ki: Su gibi bir madde, emr-i İlahî ile incimad eder, taş olur. Taş, izn-i İlahî ile toprak olur. Tesbihteki Arz lafzı, toprak demektir. Demek o su, çok yumuşaktır; üstünde durulmaz. Taş çok serttir, ondan istifade edilmez. Onun için Hakîm-i Rahîm, toprağı taş üstünde serer, zevilhayata makarr eder.

Yirminci Söz'ün İkinci Makamı

[Mu'cizat-ı Enbiya Yüzünde Parlayan Bir Lem'a-i İ'caz-ı Kur'an]

Âhirdeki İki Sual Ve İki Cevaba Dikkat Et.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ

Ondört sene evvel, (şimdi otuz seneden geçti) şu âyetin bir sırrına dair İşarat-ül İ'caz namındaki tefsirimde arabıyy-ül ibare bir bahis yazmıştım. Şimdi arzuları bence ehemmiyetli olan iki kardeşim, o bahse dair Türkçe olarak bir parça izah istediler. Ben de Cenab-ı Hakk'ın tevfikine itimaden ve Kur'anın feyzine istinaden diyorum ki:

Bir kavle göre Kitab-ı Mübin, Kur'andan ibarettir. Yaş ve kuru, herşey içinde bulunduğunu, şu âyet-i kerime beyan ediyor. Öyle mi? Evet, herşey içinde bulunur. Fakat herkes herşeyi içinde göremez. Zira muhtelif derecelerde bulunur. Bazan çekirdekleri, bazan nüveleri, bazan icmalleri, bazan düsturları, bazan alâmetleri; ya sarahaten, ya işareten, ya remzen, ya ibhamen, ya ihtar tarzında bulunurlar. Fakat ihtiyaca göre ve maksad-ı Kur'ana münasib bir tarzda ve iktiza-yı makam münasebetinde şu tarzların birisiyle ifade ediliyor. Ezcümle:

Beşerin san'at ve fen cihetindeki terakkiyatlarının neticesi olan havarik-1 san'at ve garaib-i fen olarak tayyare, elektrik, şimendifer, telgraf gibi şeyler vücuda gelmiş ve beşerin hayat-ı maddiyesinde en büyük mevki almışlar. Elbette umum nev'-i beşere hitab eden Kur'an-ı Hakîm, şunları mühmel bırakmaz. Evet bırakmamış. İki cihet ile onlara da işaret etmiştir:

Birinci cihet: Mu'cizat-1 Enbiya suretiyle...

İkinci kısım şudur ki: Bazı hâdisat-1 tarihiye suretinde işaret eder. Ezcümle:

قِيلَ أَصْحَابُ الْأَخْضُدِ * النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ * إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ * وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُوءَمِنِينَ شُهُودٌ * وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَن يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

Keza: (Haşiyeye-1) فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ gibi âyetlerle şimendifere işaret ettiği gibi,

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ

(Haşiyeye-2)

لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَىٰ نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ

âyeti, pek çok envâra, esrara işaretle beraber elektriğe dahi remz ediyor. Şu ikinci kısım, hem çok zâtlar onlarla uğraştığından, hem çok dikkat ve izaha muhtaç olduğundan ve hem çok olduğundan; şimdilik şimendifer

(Haşiye-1): Şu cümle işaret ediyor ki: Şimendiferdir. Âlem-i İslâm'ı esaret altına almıştır. Kâfirler onunla İslâm'ı mağlub etmiştir.

(Haşiye-2): *يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ*

cümlesi, o remzi ışıklandırıyor. ve elektriğe işaret eden şu âyetlerle iktifa edip o kapıyı açmayacağım.

Birinci kısım ise, mu'cizat-ı Enbiya suretinde işaret ediyor. Biz dahi o kısımdan bazı nümuneleri misal olarak zikredeceğiz.

Mukaddeme: İşte Kur'an-ı Hakîm; enbiyaları, insanın cemaatlerine terakkiyat-ı maneviye cihetinde birer pişdar ve imam gönderdiği gibi; yine insanların terakkiyat-ı maddiye suretinde dahi o enbiyanın herbirisinin eline bazı hârikalar verip yine o insanlara birer ustabaşı ve üstad etmiştir. Onlara mutlak olarak ittibaa emrediyor. İşte enbiyaların manevî kemalâtını bahsetmekle insanları onlardan istifadeye teşvik ettiği gibi, mu'cizatlarından bahis dahi; onların nazirelerine yetişmeye ve taklidlerini yapmaya bir teşviki işmam ediyor. Hattâ denilebilir ki: Manevî kemalât gibi maddî kemalâtı ve hârikaları dahi en evvel mu'cize eli nev'-i beşere hediye etmiştir. İşte Hazret-i Nuh'un (Aleyhisselâm) bir mu'cizesi olan sefine.. ve Hazret-i Yusuf'un (Aleyhisselâm) bir mu'cizesi olan saati en evvel beşere hediye eden, dest-i mu'cizedir. Bu hakikate latif bir işarettir ki: San'atkârların ekseri, herbir san'atta birer peygamberi pîr ittihaz ediyor. Meselâ gemiciler Hazret-i Nuh'u (Aleyhisselâm), saatçılar Hazret-i Yusuf'u (Aleyhisselâm), terziler Hazret-i İdris'i (Aleyhisselâm).

Evet madem Kur'anın herbir âyeti, çok vücuh-u irşadî ve müteaddid cihat-ı hidayeti olduğunu ehl-i tahkik ve ilm-i belâgat ittifak etmişler. Öyle ise Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın en parlak âyetleri olan mu'cizat-ı Enbiya âyetleri; birer hikâye-i tarihiye olarak değil, belki onlar çok maânî-i irşadiyeyi tazammun ediyorlar. Evet, mu'cizat-ı Enbiyayı zikretmesiyle fen ve san'at-ı beşeriyenin nihayet hududunu çiziyor. En ileri gayatına parmak basıyor. En nihayet hedeflerini tayin ediyor. Beşerin arkasına dest-i teşviki vurup o gayeye sevk ediyor. Zaman-ı mazi, zaman-ı müstakbel tohumlarının mahzeni ve şununun âyinesi olduğu gibi; müstakbel dahi mazinin tarlası ve ahvalinin âyinesidir. Şimdi misal olarak o çok vasi' menba'dan yalnız birkaç nümunelerini beyan edeceğiz:

Meselâ: Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'ın bir mu'cizesi olarak teshir-i havayı beyan eden: **وَلَسَلِيمَ الرِّيحَ عُدُّوْهَا شَهْرٌ وَ رَوَاحَهَا شَهْرٌ** âyeti; "Hazret-i Süleyman, bir günde havada tayeran ile iki aylık bir mesafeyi kat'etmiştir" der. İşte bunda işaret ediyor ki: Beşere yol açıktır ki, havada böyle bir mesafeyi kat'etsin. Öyle ise ey beşer! Madem sana yol açıktır. Bu mertebeye yetiş ve yanaş. Cenab-ı Hak, şu âyetin lisanıyla manen diyor: "Ey insan! Bir abdim, heva-i nefsini terk ettiği için havaya bindirdim. Siz de nefsin tenbelliğini bırakıp bazı kavanin-i âdetimden güzelce istifade etseniz, siz de binebilirsiniz."

Hem Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın bir mu'cizesini beyan eden:

فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا

ilâ âhir... Bu âyet işaret ediyor ki: Zemin tahtında gizli olan rahmet hazinelerinden, basit âletlerle istifade edilebilir. Hattâ taş gibi bir sert yerde, bir asâ ile âb-ı hayat celbedilebilir. İşte şu âyet, bu mana ile beşere der ki: "Rahmetin en latif feyzi olan âb-ı hayatı, bir asâ ile bulabilirsiniz. Öyle ise haydi çalış bul!" Cenab-ı Hak şu âyetin lisan-ı remziyle manen diyor ki: "Ey insan! Madem bana itimad eden bir abdimin eline öyle bir asâ veriyorum ki: Her istediği yerde âb-ı hayatı onunla çeker. Sen de benim kavanin-i rahmetime istinad etsen; şöyle ona benzer veyahut ona yakın bir âleti elde edebilirsin, haydi et!" İşte beşer terakkiyatının mühimlerinden birisi; bir âletin icadıdır ki: Ekser yerlerde vurulduğu vakit suyu fişkırtıyor. Şu âyet, ondan daha ileri, nihayat ve gayat-ı hududunu çizmiştir. Nasılki evvelki âyet, şimdiki hal-i hazır tayyareden çok ileri nihayetlerinin noktalarını tayin etmiştir.

Hem meselâ: Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın bir mu'cizesine dair:

وَأَبْرَأُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ

Kur'an, Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın nasıl ahlâk-ı ulviyesine ittibaa beşeri sarihane teşvik eder. Öyle de, şu elindeki san'at-ı âliyyeye ve tıbb-ı Rabbanîye, remzen tergiib ediyor. İşte şu âyet işaret ediyor ki: "En müzmin dertlere dahi derman bulunabilir. Öyle ise ey insan ve ey musibetzedede benî-Âdem! Me'yus olmayınız. Her dert, -ne olursa olsun- dermanı mümkündür. Arayınız, bulunuz. Hattâ ölüme de muvakkat bir hayat rengi vermek mümkündür." Cenab-ı Hak, şu âyetin lisan-ı işaretiyle manen diyor ki: "Ey insan! Benim için dünyayı terk eden bir abdime iki hediye verdim. Biri, manevî dertlerin dermanı; biri de, maddî dertlerin ilâcı... İşte ölmüş kalbler nur-u hidayetle diriliyor. Ölmüş gibi hastalar dahi, onun nefesiyle ve ilâcıyla şifa buluyor. Sen de benim eczahane-i hikmetimde her dertine deva bulabilirsin. Çalış, bul! Elbette ararsan bulursun."

İşte beşerin tıp cihetindeki şimdiki terakkiyatından çok ilerideki hududunu, şu âyet çiziyor ve ona işaret ediyor ve teşvik yapıyor.

Hem meselâ Hazret-i Davud Aleyhisselâm hakkında:

وَأَلَّأ لَهُ الْحَدِيدَ * وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَضَّلْنَا الْخِطَابِ

Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm hakkında: وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ âyetleri işaret ediyorlar ki: Telyin-i hadîd, en büyük bir nimet-i İlahiyedir ki; büyük bir peygamberinin fazlını, onunla gösteriyor. Evet telyin-i hadîd, yani demiri hamur gibi yumuşatmak ve nühası eritmek ve madenleri bulmak, çıkarmak; bütün maddî sanayi-i beşeriyenin aslı ve anasıdır ve esası ve madenidir. İşte şu âyet işaret ediyor ki: "Büyük bir resule, büyük bir halife-i zemine, büyük bir mu'cize suretinde, büyük bir nimet olarak; telyin-i hadîddir ve demiri hamur gibi yumuşatmak ve tel gibi inceltmek ve bakırı eritmekle ekser sanayi-i umumiyeye medar olmaktır." Madem bir resule, hem halife yani hem manevî hem maddî bir hâkime, lisanına hikmet ve eline san'at vermiş. Lisanındaki hikmete sarihan teşvik eder. Elbette elindeki san'ata dahi tergib işareti var. Cenab-ı Hak, şu âyetin lisan-ı işaretiyle manen diyor:

"Ey benî-Âdem! Evamir-i teklifiyeme itaat eden bir abdimin lisanına ve kalbine öyle bir hikmet verdim ki: Herşeyi kemal-i vuzuh ile fasledip hakikatını gösteriyor ve eline de öyle bir san'at verdim ki; elinde balmumu gibi demiri her şekle çevirir. Halifelik ve padişahlığına mühim kuvvet elde eder. Madem bu mümkündür, veriliyor. Hem ehemmiyetlidir. Hem hayat-ı içtimaiyenizde ona çok muhtaçsınız. Siz de evamir-i tekviniyeme itaat etseniz, o hikmet ve o san'at size de verilebilir. Mürur-u zamanla yetişir ve yanaşabilirsiniz." İşte beşerin san'at cihetinde en ileri gitmesi ve maddî kuvvet cihetinde en mühim iktidar elde etmesi; telyin-i hadîd iledir ve izabe-i nühas iledir. Âyette nühas, "kıtr" ile tabir edilmiş. Şu âyetler, umum nev'-i beşerin nazarını şu hakikate çeviriyor ve şu hakikatın ne kadar ehemmiyetli olduğunu takdir etmeyen eski zaman insanlarına ve şimdiki tenbellerine şiddetle ihtar ediyor...

Hem meselâ: Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'a taht-ı Belkîs'i yanına celbetmek için vezirlerinden bir âlim-i ilm-i celb dedi: "Gözünüzü açıp kapayınca kadar sizin yanınızda o tahtı hazır ederim" olan hâdise-i hârikaya delalet eden şu âyet:

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رآه مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ

ilâ âhir... İşaret ediyor ki: Uzak mesafelerden eşyayı aynen veya sureten ihzar etmek mümkündür. Hem vaki'dir ki; risaletiyle beraber saltanatla müşerref olan

Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm, hem masumiyetine, hem de adaletine medar olmak için pek geniş olan aktar-ı memleketine bizzât zahmetsiz muttali olmak ve raiyetinin ahvalini görmek ve dertlerini işitmek; bir mu'cize suretinde Cenab-ı Hak ihsan etmiştir. Demek, Cenab-ı Hakk'a itimad edip Süleyman Aleyhisselâm'ın lisan-ı ismetiyle istediği gibi, o da lisan-ı istidadıyla Cenab-ı Hak'tan istese ve kavanin-i âdetine ve inayetine tevfik-i hareket etse; ona dünya, bir şehir hükmüne geçebilir. Demek taht-ı Belkıs Yemen'de iken, Şam'da aynıyla veyahut suretiyle hazır olmuştur, görülmüştür. Elbette taht etrafındaki adamların suretleri ile beraber sesleri de işitilmiştir. İşte uzak mesafede, celb-i surete ve savta haşmetli bir surette işaret ediyor ve manen diyor:

"Ey ehl-i saltanat! Adalet-i tâmme yapmak isterseniz; Süleymanvari, rûy-i zemini etrafiyla görmeye ve anlamaya çalışınız. Çünkü bir hâkim-i adalet-pîşe, bir padişah-ı raiyet-perver; aktar-ı memleketine, her istediği vakit muttali olmak derecesine çıkmakla mes'uliyet-i maneviyeden kurtulur veya tam adalet yapabilir." Cenab-ı Hak, şu âyetin lisan-ı remziyle manen diyor ki: "Ey benî-Âdem! Bir abdime geniş bir mülk ve o geniş mülkünde adalet-i tâmme yapmak için; ahval ve vukuat-ı zemine bizzât ittıla veriyorum ve madem herbir insana fitraten, zemine bir halife olmak kabiliyetini vermişim. Elbette o kabiliyete göre rûy-i zemini görecek ve bakacak, anlayacak istidadını dahi vermesini, hikmetim iktiza ettiğinden vermişim. Şahsen o noktaya yetişmezse de, nev'an yetişebilir. Maddeten erişemezse de, ehl-i velayet misillü, manen erişebilir. Öyle ise, şu azîm nimetten istifade edebilirsiniz. Haydi göreyim sizi, vazife-i ubudiyetinizi unutmamak şartıyla öyle çalışınız ki, rûy-i zemini, her tarafı herbirinize görülen ve her köşesindeki sesleri size işittiren bir bahçeye çeviriniz.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ دَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ

deki ferman-ı Rahmanîyi dinleyiniz." İşte beşerin nazik san'atlarından olan celb-i suret ve savtların çok ilerisindeki nihayet hududunu şu âyet, remzen gösteriyor ve teşviki işmam ediyor.

Hem meselâ: Yine Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm, cin ve şeytanları ve ervah-ı habiseyi teshir edip, şerlerini men ve umûr-u nâfiada istihdam etmeyi ifade eden şu âyetler: **وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يُغْوِصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونََ** ilâ âhir... **مُفَرِّقِينَ فِي الْأَصْفَادِ** ilâ âhir... âyetiyle diyor ki: Yerin, insandan sonra, zîşuur olarak en mühim sekene olan cin, insana hizmetkâr olabilir. Onlarla temas edilebilir. Şeytanlar da düşmanlığı bırakmaya mecbur olup, ister istemez hizmet edebilirler ki, Cenab-ı Hakk'ın evamirine müsahhar olan bir abdine, onları müsahhar etmiştir. Cenab-ı Hak manen şu âyetin lisan-ı remziyle der ki: Ey insan! Bana itaat eden bir abdime cin ve şeytanları ve şerirlerini itaat ettiriyorum. Sen de benim

emrime müsahhar olsan, çok mevcudat, hattâ cin ve şeytan dahi sana müsahhar olabilirler."

İşte beşerin, san'at ve fennin imtizacından süzülen, maddî ve manevî fevkalâde hassasiyetinden tezahür eden ispartizma gibi celb-i ervah ve cinlerle muhabereyi şu âyet, en nihayet hududunu çiziyor ve en faideli suretlerini tayin ediyor ve ona yolu dahi açıyor. Fakat şimdiki gibi; bazan kendine emvat namını veren cinlere ve şeytanlara ve ervah-ı habiseye müsahhar ve maskara olup oyuncak olmak değil, belki tılsimat-ı Kur'aniye ile onları teshir etmektir, şerlerinden kurtulmaktır.

Hem temessül-ü ervaha işaret eden Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'ın ifritleri celb ve teshirine dair âyetler, hem **فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا** misillü bazı âyetler, ruhanîlerin temessülüne işaret etmekle beraber celb-i ervaha dahi işaret ediyorlar. Fakat işaret olunan celb-i ervah-ı tayyibe ise, medenîlerin yaptığı gibi hezeliyat suretinde bazı oyuncaklara o pek ciddî ve ciddî bir âlemde olan ruhlara hürmetsizlik edip, kendi yerine ve oyuncaklara celbetmek değil, belki ciddî olarak ve ciddî bir maksad için Muhyiddin-i Arabî gibi zâtlar ki, istediği vakit ervah ile görüşen bir kısım ehl-i velayet misillü onlara münceleb olup münasebet peyda etmek ve onların yerine gidip âlemlerine bir derece takarrüb etmekle ruhanîyetlerinden manevî istifade etmektir ki, âyetler ona işaret eder ve işaret içinde bir teşviki ihsas ediyorlar ve bu nevi san'at ve fünün-u hafiyenin en ileri hududunu çiziyor ve en güzel suretini gösteriyorlar.

Hem meselâ: Hazret-i Davud Aleyhisselâm'ın mu'cizelerine dair:

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ

يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرُ وَالنَّوْلُ لَهُ الْحَدِيدُ وَعَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ âyetler delalet ediyor ki: Cenab-ı Hak, Hazret-i Davud Aleyhisselâm'ın tesbihatına öyle bir kuvvet ve yüksek bir ses ve hoş bir eda vermiştir ki: Dağları vecde getirip birer muazzam fonograf misillü ve birer insan gibi bir serzâkirin etrafında ufkî halka tutup; bir daire olarak tesbihat ediyorlardı. Acaba bu mümkün müdür, hakikat mıdır?

Evet hakikattir. Mağaralı her dağ, her insanla ve insanın diliyle papağan gibi konuşabilir. Çünkü aks-i sadâ vasıtasıyla dağın önünde sen "Elhamdülillah" de. Dağ da aynen senin gibi "Elhamdülillah" diyecek. Madem bu kabiliyeti, Cenab-ı Hak dağlara ihsan etmiştir. Elbette o kabiliyet, inkişaf ettirilebilir ve o çekirdek sümbüllerir.

İşte Hazret-i Davud Aleyhisselâm'a risaletiyle beraber hilafet-i rûy-i zemini müstesna bir surette ona verdiğiinden, o geniş risalet ve muazzam saltanata lâayık bir mu'cize olarak o kabiliyet çekirdeğini öyle inkişaf ettirmiş ki; çok büyük dağlar birer nefer, birer şakird, birer mürid gibi Hazret-i Davud'a

iktida edip onun lisanıyla, onun emriyle Hâlık-ı Zülcelal'e tesbihat ediyorlardı. Hazret-i Davud Aleyhisselâm ne söylese, onlar da tekrar ediyorlardı. Nasılki şimdi vesait-i muhabere ve vesail-i irtibatın kesret ve tekemmülü sebebiyle haşmetli bir kumandan, dağlara dağılan azîm ordusuna bir anda "Allahü Ekber" dedirir ve o koca dağları konuşTURUR, velveleye getirir. Madem insanın bir kumandanı, dağları sekenelerinin lisanıyla mecazî olarak konuşTURUR. Elbette Cenab-ı Hakk'ın haşmetli bir kumandanı, hakikî olarak konuşTURUR, tesbihat yaptırır. Bununla beraber her cebelin bir şahs-ı manevîsi bulunduğunu ve ona münasib birer tesbih ve birer ibadeti olduğunu, eski Sözlere beyan etmişiz. Demek her dağ, insanların lisanıyla aks-i sadâ sırrıyla tesbihat yaptıkları gibi, kendi elsinde-i mahsusalarıyla dahi Hâlık-ı Zülcelal'e tesbihatları vardır.

وَالطَّيْرُ مَحْشُورَةٌ * عَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ

cümleleriyle Hazret-i Davud ve Süleyman Aleyhisselâm'a, kuşlar enva'ının lisanlarını, hem istidadlarının dillerini, yani hangi işe yaradıklarını, onlara Cenab-ı Hakk'ın ihsan ettiğini şu cümleler gösteriyorlar. Evet madem hakikattir. Madem rûy-i zemin, bir sofraya-i Rahman'dır. İnsanın şerefine kurulmuştur. Öyle ise, o sofradan istifade eden sair hayvanat ve tuyurun çoğu insana müsahhar ve hizmetkâr olabilir. Nasılki en küçüklerinden bal arısı ve ipek böceğini istihdam edip ilham-ı İlahî ile azîm bir istifade yolunu açarak ve güvercinleri bazı işlerde istihdam ederek ve papağan misillü kuşları konuşTURURARAK, medeniyet-i beşeriyenin mehasinine güzel şeyleri ilâve etmiştir. Öyle de, başka kuş ve hayvanların istidad dili bilinirse, çok taifeleri var ki; karındaşları hayvanat-ı ehliye gibi, birer mühim işde istihdam edilebilirler. Meselâ: Çekirge âfetinin istilâsına karşı; çekirgeyi yemeden mahveden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzim edilse, ne kadar faydeli bir hizmette ücretsiz olarak istihdam edilebilir. İşte kuşlardan şu nevi istifade ve teshiri ve telefon ve fonograf gibi camidatı konuşTURURmak ve tuyurdan istifade etmek; en münteha hududunu şu âyet çiziyor. En uzak hedefini tayin ediyor. En haşmetli suretine parmakla işaret ediyor ve bir nevi teşvik eder. İşte Cenab-ı Hak şu âyetlerin lisan-ı remziyle manen diyor ki:

"Ey insanlar! Bana tam abd olan bir hemcinsinize, onun nübüvvetinin ismetine ve saltanatının tam adaletine medar olmak için, mülkümdeki muazzam mahlukatı ona müsahhar edip konuşTURURuyorum ve cünudumdan ve hayvanatımdan çoğunu ona hizmetkâr veriyorum. Öyle ise, herbirinize de madem gök ve yer ve dağlar hamlinden çekindiği bir emanet-i kübrayı tevdi etmişim, halife-i zemin olmak istidadını vermişim. Şu mahlukatın da dizginleri kimin elinde ise, ona râm olmanız lâzımdır. Tâ onun mülkündeki mahluklar da size râm olabilsin ve onların dizginleri elinde olan zâtın namına elde edebilseniz ve istidadlarınıza lâyık makama çıksanız... Madem hakikat böyledir. Manasız bir eğlence hükmünde olan fonograf işlettirmek, güvercinlerle oynamak, mektub postacılığı yapmak, papağanları konuşTURURmaya bedel; en hoş, en yüksek,

en ulvî bir eğlence-i masumaneye çalış ki, dağlar sana Davudvari birer muazzam fonograf olabilsin ve hava-i nesîminin dokunmasıyla eşcar ve nebatattan birer tel-i musikî gibi nağamat-ı zikriye kulağına gelsin ve dağ, binler dilleriyle tesbihat yapan bir acaib-ül mahlukat mahiyetini gösterebilir ve ekser kuşlar, Hüdhüd-ü Süleymanî gibi birer munis arkadaş veya muti' birer hizmetkâr suretini giysin. Hem seni eğlendirsin, hem müstaid olduğun kemalâta da seni şevk ile sevk etsin. Öteki lehviyat gibi, insaniyetin iktiza ettiği makamdan seni düşürmesin.

Hem meselâ: Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm'ın bir mu'cizesi hakkında olan

فُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ âyetinde üç işaret-i latife var:

Birincisi: Ateş dahi, sair esbab-ı tabiiye gibi kendi keyfiyle, tabiatıyla, körükörüne hareket etmiyor. Belki emir tahtında bir vazife yapıyor ki; Hazret-i İbrahim'i (Aleyhisselâm) yakmadı ve ona, yakma emrediliyor.

İkincisi: Ateşin bir derecesi var ki, bürüdetiyle ihrak eder. Yani ihrak gibi bir tesir yapar. Cenab-ı Hak, سَلَامًا (Haşiye) lafzıyla bürüdete diyor ki: "Sen de hararet gibi bürüdetinle ihrak etme." Demek, o mertebedeki ateş, soğukluğuyla yandırır gibi tesir gösteriyor. Hem ateştir, hem berddir. Evet, hikmet-i tabiiyede nâr-ı beyza halinde ateşin bir derecesi var ki; harareti etrafına neşretmiyor ve etrafındaki harareti kendine celbettiği için, şu tarz bürüdetle, etrafındaki su gibi mayi şeyleri incimad ettirip, manen bürüdetiyle ihrak eder. İşte zemherir, bürüdetiyle ihrak eden bir sınıf ateştir. Öyle ise, ateşin bütün derecatına ve umum enva'ına câmi' olan Cehennem içinde, elbette "Zemherir" in bulunması zarurîdir.

Üçüncüsü: Cehennem ateşinin tesirini men'edecek ve eman verecek iman gibi bir madde-i maneviye, İslâmiyet gibi bir zırh olduğu misillü; dünyevî ateşinin dahi tesirini men'edecek bir madde-i maddiye vardır. Çünkü Cenab-ı Hak, İsm-i Hakîm iktizasıyla; bu dünya dâr-ül hikmet olmak hasebiyle, esbab perdesi altında icraat yapıyor. Öyle ise Hazret-i İbrahim'in cismi gibi, gömleğini de ateş yakmadı ve ateşe karşı mukavemet haletini vermiştir. İbrahim'i yakmadığı gibi, gömleğini de yakmıyor. İşte bu işaretin remziyle manen şu âyet diyor ki: "Ey Millet-i İbrahim! İbrahimvari olunuz. Tâ maddî ve manevî gömlekleriniz, en büyük düşmanınız olan ateşe hem burada, hem orada bir zırh olsun. Ruhunuza imanı giydirip, cehennem ateşine karşı zırhınız olduğu gibi;

(Haşiye): Bir tefsir diyor: *سَلَامًا* demese idi, bürüdetiyle ihrak edecekti.

Cenab-ı Hakk'ın zeminde sizin için sakladığı ve ihzar ettiği bazı maddeler var. Onlar sizi ateşin şerrinden muhafaza eder. Arayınız, çıkarınız, giyiniz." İşte beşerin mühim terakkiyatından ve keşfiyatındandır ki, bir maddeyi bulmuş ateş yakmayacak ve ateşe dayanır bir gömlek giymiş. Şu âyet ise, ona mukabil bak ne kadar ulvî, latif ve güzel ve ebede kadar yırtılmayacak "Hanifen Müslimen" tezgâhında dokunacak bir hulleyi gösteriyor.

Hem meselâ: *وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا* "Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ın dava-yı hilafet-i kübrada mu'cize-i kübrası, talim-i esmadır" diyor. İşte sair enbiyanın mu'cizeleri, birer hususî hârika-i beşeriyeye remzettiği gibi, bütün enbiyanın pederi ve divan-ı nübüvvetin fatıhası olan Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ın mu'cizesi umum kemalât ve terakkiyat-ı beşeriyenin nihayetlerine ve en ileri hedeflerine sarahate yakın işaret ediyor. Cenab-ı Hak (Celle Celalühü), manen şu âyetin lisan-ı işaretiyle diyor ki: "Ey benî-Âdem! Sizin pederinize, melaikelere karşı hilafet davasında rüchaniyetine hüccet olarak, bütün esmayı talim ettiğimden, siz dahi madem onun evlâdı ve vâris-i istidadısınız. Bütün esmayı taallüm edip, mertebe-i emanet-i kübrada, bütün mahlukata karşı, rüchaniyetinize liyakatınızı göstermek gerektir. Zira kâinat içinde, bütün mahlukat üstünde en yüksek makamata gitmek ve zemin gibi büyük mahluklar size müsahhar olmak gibi mertebe-i âliyeye size yol açıktır. Haydi ileri atılınız ve birer ismime yapışınız, çıkınız. Fakat sizin pederiniz bir defa şeytana aldandı, cennet gibi bir makamdan rûy-i zemine muvakkaten sukut etti. Sakın siz de terakkiyatınızda şeytana uyup hikmet-i İlahiyenin semavatından, tabiat dalaletine sukuta vasıta yapmayınız. Vakit be-vakit başınızı kaldırıp esma-i hüsnama dikkat ederek, o semavata uruc etmek için fûnununuzu ve terakkiyatınızı merdiven yapınız. Tâ fûnun ve kemalâtınızın menbaları ve hakikatları olan esma-i Rabbaniyeme çıkasınız ve o esmanın dûrbîniyle, kalbinizle Rabbinize bakasınız.

Bir Nükte-i Mühimme Ve Bir Sırr-ı Ehemm

Şu âyet-i acibe, insanın câmiyet-i istidadı cihetiyle mazhar olduğu bütün kemalât-ı ilmiye ve terakkiyat-ı fenniye ve havarik-ı sun'iyeyi "talim-i esma" ünvanıyla ifade ve tabir etmekte şöyle latif bir remz-i ulvî var ki: Herbir kemalin, herbir ilmin, herbir terakkiyatın, herbir fennin bir hakikat-ı âliyesi var ki; o hakikat, bir ism-i İlahîye dayanıyor. Pek çok perdeleri ve mütenevvi tecelliyatı ve muhtelif daireleri bulunan o isme dayanmakla o fen, o kemalât, o san'at kemalini bulur, hakikat olur. Yoksa yarım yamalak bir surette nâkıs bir gölgedir.

Meselâ: Hendese bir fendir. Onun hakikatı ve nokta-i müntehası, Cenab-ı Hakk'ın İsm-i Adl ve Mukaddir'ine yetişip, hendese âyinesinde o ismin hakîmane cilvelerini haşmetiyle müşahede etmektir.

Meselâ: Tıb bir fendir, hem bir san'attır. Onun da nihayeti ve hakikatı; Hakîm-i Mutlak'ın Şâfi ismine dayanıp, eczahane-i kübrası olan rûy-i zeminde rahîmane cilvelerini edviyelerde görmekle tıb kemalâtını bulur, hakikat olur.

Meselâ: Hakikat-ı mevcudattan bahseden Hikmet-ül Eşya, Cenab-ı Hakk'ın (Celle Celalühü) "İsm-i Hakîm"inin tecelliyat-ı kübrasını müdebbirane, mürebbiyane; eşyada, menfaatlarında ve maslahatlarında görmekle ve o isme yetişmekle ve ona dayanmakla şu hikmet hikmet olabilir. Yoksa, ya hurafata inkılab eder ve malayaniyat olur veya felsefe-i tabiiye misillü dalalete yol açar.

İşte sana üç misal... Sair kemalât ve fûnunu bu üç misale kıyas et.

İşte Kur'an-ı Hakîm, şu âyetle beşeri, şimdiki terakkiyatında pek çok geri kaldığı en yüksek noktalara, en ileri hududa, en nihayet mertebelere, arkasına dest-i teşviki vurup, parmağıyla o mertebeleri göstererek "Haydi arş ileri" diyor. Bu âyetin hazine-i uzmasından şimdilik bu cevherle iktifa ederek o kapıyı kapıyoruz.

Hem meselâ: Hâtem-i divan-ı nübüvvet ve bütün enbiyanın mu'cizeleri onun dava-i risaletine birtek mu'cize hükmünde olan enbiyanın serveri ve şu kâinatın mâ-bihil iftiharî ve Hazret-i Âdem'e (Aleyhisselâm) icmalen talim olunan bütün esmanın bütün meratibiyle tafsilen mazharı (Aleyhissalâtü Vesselâm) yukarıya celal ile parmağını kaldırmakla şakk-ı Kamer eden ve aşağıya cemal ile indirmekle yine on parmağından kevser gibi su akıtan ve bin mu'cizat ile musaddak ve müeyyed olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın mu'cize-i kübrası olan Kur'an-ı Hakîm'in vücuh-u i'cazının en parlaklarından olan hak ve hakikata dair beyanatındaki cezalet, ifadesindeki belâgat, maânîsindeki câmiyet, üslûblarındaki ulviyet ve halâveti ifade eden:

قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

gibi çok âyât-ı beyyinatla ins ü cinnin enzarını, şu mu'cize-i ebediyenin vücuh-u i'cazından en zahir ve en parlak vechine çeviriyor. Bütün ins ü cinnin damarlarına dokunduruyor. Dostlarının şevklerini, düşmanlarının inadını tahrik edip, azîm bir teşvik ile, şiddetli bir tergib ile dost ve düşmanları onu tanzire ve taklide, yani nazirini yapmak ve kelâmını ona benzetmek için sevk ediyor, hem öyle bir surette o mu'cizeyi nazargâh-ı enama koyuyor; güya insanın bu

dünyaya gelişinden gaye-i yegânesi; o mu'cizeyi hedef ve düstur ittihaz edip, ona bakarak, netice-i hilkat-ı insaniyeye bilerek yürümektir.

Elhasıl: Sair Enbiya Aleyhimüsselâm'ın mu'cizatları, birer havarik-ı san'ata işaret ediyor ve Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ın mu'cizesi ise; esasat-ı san'at ile beraber, ulûm ve fûnunun, havarik ve kemalâtının fihristesini bir suret-i icmalîde işaret ediyor ve teşvik ediyor. Amma mu'cize-i kübra-i Ahmediye (A.S.M.) olan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan ise, talim-i esmanın hakikatına mufassalan mazhariyetini; hak ve hakikat olan ulûm ve fûnunun doğru hedeflerini ve dünyevî, uhrevî kemalâtı ve saadâtı vazıhan gösteriyor. Hem pek çok azîm teşvikatla, beşeri onlara sevk ediyor. Hem öyle bir tarzda sevk eder, teşvik eder ki; o tarz ile şöyle anlattırıyor: "Ey insan! Şu kâinattan maksad-ı a'lâ; tezahür-ü rububiyete karşı, ubudiyet-i külliye-i insaniyedir ve insanın gaye-i aksası, o ubudiyete ulûm ve kemalât ile yetişmektir." Hem öyle bir surette ifade ediyor ki, o ifade ile şöyle işaret eder ki: "Elbette nev'-i beşer, âhir vakitte ulûm ve fûnuna dökülecektir. Bütün kuvvetini ilimden alacaktır. Hüküm ve kuvvet ise, ilmin eline geçecektir." Hem o Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, cezalet ve belâgat-ı Kur'anîyeyi mükerreren ileri sürdüğünden remzen anlattırıyor ki: "Ulûm ve fûnunun en parlağı olan belâgat ve cezalet, bütün enva'ıyla âhircamanda en mergub bir suret alacaktır. Hattâ insanlar, kendi fikirlerini birbirlerine kabul ettirmek ve hükümlerini birbirine icra ettirmek için, en keskin silâhını cezalet-i beyandan ve en mukavemet-sûz kuvvetini belâgat-ı edadan alacaktır."

Elhasıl: Kur'anın ekser âyetleri, herbiri birer hazine-i kemalâtın anahtarı ve birer defîne-i ilmin miftahıdır.

Eğer istersen Kur'anın semavatına ve âyâtının nücumlarına yetişsin; geçmiş olan yirmi aded Sözlere, yirmi basamaklı (Haşiyeye-1) bir merdiven yaparak çık. Onunla gör ki: Kur'an ne kadar parlak bir güneştir. Hakaik-i İlahiyeye ve hakaik-i mümkinat üstüne nasıl safi bir nur serpiyor ve parlak bir ziya neşrediyor bak...

Netice: Madem enbiyaya dair olan âyetler, şimdiki terakkiyat-ı beşeriyenin hârikalarına birer nevi işaretle beraber, daha ilerideki hududunu çiziyor gibi bir tarz-ı ifadesi var ve madem herbir âyetin müteaddid manalara delaleti muhakkaktır, belki müttefekun aleyhtir ve madem enbiyaya ittiba etmek ve iktida etmeye dair evamir-i mutlaka var. Öyle ise, şu geçmiş âyetlerin maânî-i sarihalarına delaletle beraber, san'at ve fûnun-u beşeriyenin mühimlerine işaret bir tarzda delalet, hem teşvik ediliyor denilebilir.

İki Mühim Suale Karşı İki Mühim Cevab

Birincisi: Eğer desen: "Madem Kur'an, beşer için nâzil olmuştur. Neden beşerin nazarında en mühim olan medeniyet hârikalarını tasrih etmiyor? Yalnız gizli bir remz ile, hafî bir îma ile, hafif bir işaretle, zaîf bir ihtar ile iktifa ediyor?"

Elcevab: Çünkü medeniyet-i beşeriye hârikalarının hakları, bahs-i Kur'anîde o kadar olabilir. Zira Kur'anın vazife-i asliyesi: Daire-i rububiyetin kemalât ve şununatını ve daire-i ubudiyetin vezaif ve ahvalini talim etmektir. Öyle ise şu havarik-ı beşeriyenin o iki dairede hakları; yalnız bir zaîf remz, bir hafif işaret, ancak düşer. Çünkü onlar, daire-i rububiyetten haklarını isteseler, o vakit pek az hak alabilirler. Meselâ; tayyare-i beşer (Haşiye-2) Kur'ana dese: "Bana bir hakk-ı kelâm ver, âyâtında bir mevki ver." Elbette o daire-i rububiyetin tayyareleri olan Seyyarat, Arz, Kamer; Kur'an namına diyecekler: "Burada cirmin kadar bir mevki alabilirsin." Eğer beşerin taht-el bahrleri, âyât-ı Kur'aniyeden mevki isteseler; o dairenin taht-el bahrleri (yani, bahr-ı muhit-i havaîde ve esîr denizinde yüzen) zemin ve yıldızlar ona diyecekler: "Yanımızda senin yerin, görünmeyecek derecede azdır." Eğer

(Haşiye-1): Belki otuzüç aded Sözlere, otuzüç aded Mektupları, otuzbir Lem'aları, onüç Şuaları; yüzyirmi basamaklı bir merdivendir.

(Haşiye-2): Şu ciddî mes'eleyi yazarken ihtiyarsız olarak, kalemim üslûbunu, şu latif latifeye çevirdi. Ben de kalemimi serbest bıraktım. Ümid ederim ki, üslûbun latifeliği, mes'elenin ciddiyetine halel vermesin.

elektriğin parlak, yıldız-misal lâmbaları, hakk-ı kelâm isteyerek, âyetlere girmek isteseler; o dairenin elektrik lâmbaları olan şimşekler, şahablar ve gökyüzünü zînetlendiren yıldızlar ve misbahlar diyecekler: "Işığın nisbetinde bahis ve beyana girebilirsin." Eğer havarik-ı medeniyet, dekaik-ı san'at cihetinde haklarını isterlerse ve âyetlerden makam talep ederlerse; o vakit, birtek sinek onlara "Susunuz" diyecek. "Benim bir kanadım kadar hakkınız yoktur. Zira sizlerdeki, beşerin cüz'-i ihtiyarıyla kesbedilen bütün ince san'atlar ve bütün nazik cihazlar toplansa, benim küçücük vücudumdaki ince san'at ve nazenin cihazlar kadar acib olamaz.

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ

ilâ âhir.. âyeti sizi susturur."

Eğer o hârikalar, daire-i ubudiyete gidip, o daireden haklarını isterlerse; o zaman o daireden şöyle bir cevap alırlar ki: "Sizin münasebetiniz bizimle pek azdır ve dairemize kolay giremezsiniz. Çünkü programımız budur ki: Dünya bir misafirhanedir. İnsan ise onda az duracaktır ve vazifesi çok bir misafirdir ve kısa bir ömürde hayat-ı ebediyeye lâzım olan levazımatı tedarik etmekle mükelleftir. En ehemm ve en elzem işler, takdim edilecektir. Halbuki siz ekseriyet itibariyle şu fâni dünyayı bir makarr-ı ebedî nokta-i nazarında ve gaflet perdesi altında, dünyaperestlik hissiyle işlenmiş bir suret sizde görülüyor. Öyle ise, hakperestlik ve âhireti düşünmeklik esasları üzerine müesses olan ubudiyetten hisseniz pek azdır. Lâkin eğer kıymettar bir ibadet olan sırf menfaat-ı ibadullah için ve menafi'-i umumiye ve istirahat-ı âmmeye ve hayat-ı içtimaiyenin kemaline hizmet eden ve elbette ekalliyet teşkil eden muhterem san'atkârlar ve mühlhem keşşâflar, arkanızda ve içinizde varsa; o hassas zâtlara şu remz ve işaret-ı Kur'aniye -sa'ye teşvik ve san'atlarını takdir etmek için-elhak kâfi ve vâfidir."

İkinci suale cevab: Eğer desen: "Şimdi şu tahkikattan sonra şübhem kalmadı ve tasdik ettim ki; Kur'anda sair hakaikla beraber, medeniyet-i hazıranın hârikalarına ve belki daha ilerisine işaret ve remz vardır. Dünyevî ve uhrevî saadet-i beşere lâzım olan herşey, değeri nisbetinde içinde bulunur. Fakat niçin Kur'an, onları sarahatla zikretmiyor? Tâ, muannid kâfirler dahi tasdike mecbur olsunlar, kalbimiz de rahat olsun?"

Elcevab: Din bir imtihandır. Teklif-i İlahî bir tecrübedir. Tâ, ervah-ı âliye ile ervah-ı safîle, müsabaka meydanında birbirinden ayrılınsın. Nasılki bir madene ateş veriliyor; tâ elmasla kömür, altunla toprak birbirinden ayrılınsın. Öyle de bu dâr-ı imtihanda olan teklifat-ı İlahiye bir ibtilâdır ve bir müsabakaya sevtir ki; istidad-ı beşer madeninde olan cevahir-i âliye ile mevadd-ı süfliye, birbirinden tefrik edilsin... Madem Kur'an, bu dâr-ı imtihanda bir tecrübe suretinde, bir müsabaka meydanında beşerin tekemmülü için nâzil olmuştur. Elbette şu dünyevî ve herkese görünecek umûr-u gaybiye-i istikbaliyeye yalnız işaret edecek ve hüccetini isbat edecek derecede akla kapı açacak. Eğer sarahaten zikretse, sırr-ı teklif bozulur. Âdeta gökyüzündeki yıldızlarla vazıhan "Lâ ilahe illallah" yazmak misillü bir bedahete girecek. O zaman herkes ister istemez tasdik edecek. Müsabaka olmaz, imtihan fevt olur. Kömür gibi bir ruh ile elmas gibi bir ruh (Haşiye)beraber kalacaklar...

Elhasıl: Kur'an-ı Hakîm, hakîmdir. Herşeye, kıymeti nisbetinde bir makam verir. İşte Kur'an, binüçyüz sene evvel, istikbalin zulûmatında müstetir ve gaybî olan semerat ve terakkiyat-ı insaniyeyi görüyor ve gördüğümüzden ve göreğümüzden daha güzel bir surette gösterir. Demek Kur'an, öyle bir zâtın kelâmıdır ki; bütün zamanları ve içindeki bütün eşyayı bir anda görüyor.

İşte mu'cizat-ı Enbiya yüzünde parlayan bir lem'a-i i'caz-ı Kur'an...

اللَّهُمَّ فَهَمَّنَا أَسْرَارَ الْقُرْآنِ وَ وَفَّقْنَا لِحَدِيثِهِ فِي كُلِّ آيٍ وَ زَمَانٍ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

(Haşiye): Ebu Cehil-i Laîn ile Ebu Bekir-i Sıddık müsavi görünecek. Sırr-ı teklif zayi' olacak.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ وَ بَارِكْ وَ كَرِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا وَ مَوْلَانَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ نَبِيِّكَ وَ رَسُولِكَ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَ عَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ
وَ أَرْوَاجِهِ وَ ذُرِّيَّاتِهِ وَ عَلَى النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ الْمَلَكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَ الْأَوْلِيَاءِ وَ الصَّالِحِينَ * أَفْضَلَ صَلَاةٍ وَ أَرْكَى سَلَامٍ وَ أَمْنِي
بَرَكَاتٍ بَعْدَ سُورِ الْقُرْآنِ وَ آيَاتِهِ وَ حُرُوفِهِ وَ كَلِمَاتِهِ وَ مَعَانِيهِ وَ إِشَارَاتِهِ وَ زُمُورِهِ وَ دَلَالَاتِهِ وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَ الْوَالِدِ الْوَالِدَاتِ
آمِينَ * خَالِقِنَا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ * وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Yirmibirinci Söz

[İki Makamdır]

Birinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا

Bir zaman sinnen, cismen, rütbeten büyük bir adam bana dedi: "Namaz iyidir. Fakat hergün hergün beşer defa kılmak çoktur. Bitmediğinden usanç veriyor."

O zâtın o sözünden hayli zaman geçtikten sonra, nefsimi dinledim. İştittim ki, aynı sözleri söylüyor ve ona baktım gördüm ki; tenbellik kulağıyla şeytandan aynı dersi alıyor. O vakit anladım: O zât o sözü, bütün nüfus-u emmarenin

namına söylemiş gibidir veya söylettirilmiştir. O zaman ben dahi dedim: "Madem nefsim emmaredir. Nefsini ıslah etmeyen, başkasını ıslah edemez. Öyle ise, nefsimden başlarım."

Dedim: Ey nefis! Cehl-i mürekkebe içinde, tenbellik döşeginde, gaflet uykusunda söylediğin şu söze mukabil "beş ikaz"ı benden işit.

Birinci ikaz:Ey bedbaht nefsim! Acaba ömrün ebedî midir! Hiç kat'î senedin var mı ki, gelecek seneye belki yarına kadar kalacaksın? Sana usanç veren, tevehhüm-ü ebediyettir. Keyf için, ebedî dünyada kalacak gibi nazlanıyorsun. Eğer anlasa idin ki, ömrün azdır hem fairesiz gidiyor. Elbette onun yirmidörtten birisini, hakikî bir hayat-ı ebediyenin saadetine medar olacak bir güzel ve hoş ve rahat ve rahmet bir hizmete sarfetmek; usanmak şöyle dursun, belki ciddî bir iştiyak ve hoş bir zevki tahrike sebep olur.

İkinci ikaz:Ey şikem-perver nefsim! Acaba hergün hergün ekmek yersin, su içersin, havayı teneffüs edersin; sana onlar usanç veriyor mu? Madem vermiyor; çünkü ihtiyaç tekerrür ettiğinden, usanç değil belki telezzüz ediyorsun. Öyle ise: Hane-i cismimde senin arkadaşların olan kalbimin gıdası, ruhumun âb-ı hayatı ve latife-i Rabbaniyemin hava-yı nesimini cezb ve celbeden namaz dahi, seni usandırmamak gerektir. Evet nihayetsiz teessürat ve elemlere maruz ve mübtela ve nihayetsiz telezzüzata ve emellere meftun ve pürsevda bir kalbin kut ve kuvveti; herşeye kadir bir Rahîm-i Kerim'in kapısını niyaz ile çalmakla elde edilebilir. Evet şu fânî dünyada kemal-i sür'atle vaveylâ-yı firakı koparan giden ekser mevcudatla alâkadar bir ruhun âb-ı hayatı ise; herşeye bedel bir Mabud-u Bâki'nin, bir Mahbub-u Sermedî'nin çeşme-i rahmetine namaz ile teveccüh etmekle içilebilir. Evet fitraten ebediyeti isteyen ve ebed için halkolunan ve ezelî ve ebedî bir zâtın âyinesi olan ve nihayetsiz derecede nazik ve letafetli bulunan zîşuur bir sırr-ı insanî, zînur bir latife-i Rabbaniyeye; şu kasavetli, ezici ve sıkıntılı, geçici ve zulümatlı ve boğucu olan ahval-i dünyeviye içinde, elbette teneffüse pek çok muhtaçtır ve ancak namazın penceresiyle nefes alabilir.

Üçüncü ikaz:Ey sabırsız nefsim! Acaba geçmiş günlerdeki ibadet külfetini ve namazın meşakkatini ve musibet zahmetini, bugün düşünüp muzdarib olmak, hem gelecek günlerdeki ibadet vazifesini ve namaz hizmetini ve musibet elemi, bugün tasavvur edip sabırsızlık göstermek hiç kâr-ı akıl mıdır? Şu sabırsızlıkta misalin şöyle bir serser kumandana benzer ki: Düşmanın sağ cenah kuvveti onun sağındaki kuvvetine iltihak etmiş ve ona taze bir kuvvet olduğu halde; o tutar mühim bir kuvvetini sağ cenaha gönderir, merkezi zayıflattırır. Hem sol cenahta düşmanın askeri yok iken ve daha gelmeden, büyük bir kuvvet gönderir, "Ateş et!" emrini verir. Merkezi bütün bütün kuvvetten düşürür. Düşman işi anlar, merkeze hücum eder; tar ü mar eder. Evet buna benzersin. Çünkü geçmiş günlerin zahmeti, bugün rahmete kalbolmuş;

elemi gitmiş, lezzeti kalmış. Külfeti, keramete iltihak ve meşakkati, sevaba inkılab etmiş. Öyle ise ondan usanç almak değil, belki yeni bir şevk, taze bir zevk ve devama ciddî bir gayret almak lâzımgelir. Gelecek günler ise madem gelmemişler. Şimdiden düşünüp usanmak ve fütur getirmek; aynen o günlerde açlığı ve susuzluğu ile bugün düşünüp bağırıp çağırmak gibi bir divaneliktir. Madem hakikat böyledir. Âkıl isen, ibadet cihetinde yalnız bugünü düşün ve onun bir saatini, ücreti pek büyük, külfeti pek az, hoş ve güzel ve ulvî bir hizmete sarfediyorum, de. O vakit senin acı bir füturun, tatlı bir gayrete inkılab eder. İşte ey sabırsız nefsim! Sen üç sabır ile mükellefsin. Birisi: Taat üstünde sabırdır. Birisi: Masiyetten sabırdır. Diğeri: Musibete karşı sabırdır. Aklın varsa, şu üçüncü ikazdaki temsilde görünen hakikatı rehber tut. Merdane "Ya Sabur" de, üç sabrı omuzuna al. Cenab-ı Hakk'ın sana verdiği sabır kuvvetini eğer yanlış yolda dağıtmazsan, her meşakkate ve her musibete kâfi gelebilir ve o kuvvetle dayan.

Dördüncü ikaz:Ey sersem nefsim! Acaba şu vazife-i ubudiyet neticesiz midir, ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Halbuki bir adam sana birkaç para verse veyahut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır ve fütursuz çalışırsın. Acaba bu misafirhane-i dünyada âciz ve fakir kalbine kut ve gına ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıda ve ziya ve herhalde mahkemen olan Mahşer'de sened ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsü'nde nur ve burak olacak bir namaz, neticesiz midir veyahut ücreti az mıdır? Bir adam sana yüz liralık bir hediye va'detse, yüz gün seni çalıştırır. Hulf-ul va'd edebilir o adama itimad edersin, fütursuz işlersin. Acaba hulf-ul va'd hakkında muhal olan bir zât, Cennet gibi bir ücreti ve saadet-i ebediye gibi bir hediyeyi sana va'd etse, pek az bir zamanda, pek güzel bir vazifede seni istihdam etse; sen hizmet etmezsen veya isteksiz, suhre gibi veya usançla, yarım yamalak hizmetinle onu va'dinde ittiham ve hediyesini istihfaf etsen, pek şiddetli bir te'dibe ve dehşetli bir tazibe müstehak olacağını düşünmüyor musun? Dünyada hapsin korkusundan en ağır işlerde fütursuz hizmet ettiğin halde; Cehennem gibi bir haps-i ebedînin havfı, en hafif ve latif bir hizmet için sana gayret vermiyor mu?

Beşinci ikaz:Ey dünyaperest nefsim! Acaba ibadetteki füturun ve namazdaki kusurun meşagil-i dünyeviye'nin kesretinden midir veyahut derd-i maişetin meşgalesiyle vakit bulamadığından mıdır? Acaba sırf dünya için mi yaratılmışsın ki, bütün vaktini ona sarfediyorsun! Sen istidad cihetiyle bütün hayvanatın fevkinde olduğunu ve hayat-ı dünyeviye'nin levazımını tedarikte iktidar cihetiyle, bir serçe kuşuna yetişemediğini biliyorsun. Bundan neden anlamıyorsun ki, vazife-i asliyen hayvan gibi çabalamak değil; belki hakikî bir insan gibi, hakikî bir hayat-ı daime için sa'y etmektir. Bununla beraber meşagil-i dünyeviye dediğin, çoğu sana ait olmayan ve fuzuli bir surette karıştığın ve karıştırdığın malayani meşgalelerdir. En elzemini bırakıp, güya binler sene ömrün var gibi en lüzumsuz malûmat ile vakit geçiriyorsun. Meselâ: Zühal'in

etrafındaki halkaların keyfiyeti nasıldır ve Amerika tavukları ne kadardır? gibi kıymetsiz şeylerle kıymettar vaktini geçiriyorsun. Güya kozmoğrafya ilminden ve istatistikçi fenninden bir kemal alıyorsun.

Eğer desen: "Beni namazdan ve ibadetten alıkoyan ve fütur veren öyle lüzumsuz şeyler değil, belki derd-i maişetin zarurî işleridir." Öyle ise ben de sana derim ki: Eğer yüz kuruş bir gündelik ile çalışsan; sonra biri gelse, dese ki: "Gel on dakika kadar şurayı kaz, yüz lira kıymetinde bir pırlanta ve bir zümrüt bulacaksın." Sen ona: "Yok, gelmem. Çünkü on kuruş gündeliğimden kesilecek, nafakam azalacak" desen; ne kadar divanece bir bahane olduğunu elbette bilirsin. Aynen onun gibi; sen şu bağında, nafakan için işliyorsun. Eğer farz namazı terketsen, bütün sa'yin semeresi, yalnız dünyevî ve ehemmiyetsiz ve bereketsiz bir nafakaya münhasır kalır. Eğer sen istirahat ve teneffüs vaktini, ruhun rahatına, kalbin teneffüsüne medar olan namaza sarfetsen; o vakit, bereketli nafaka-i dünyeviye ile beraber, senin nafaka-i uhreviyene ve zâd-ı âhiretine ehemmiyetli bir menba olan, iki maden-i manevî bulursun:

Birinci maden: Bütün bağındaki (Haşiye)yetiştirdiğin -çiçekli olsun, meyveli olsun- her nebatın, her ağacın tesbihatından, güzel bir niyet ile, bir hisse alıyorsun.

İkinci maden: Hem bu bağdan çıkan mahsulâtta kim yese -hayvan olsun, insan olsun; inek olsun, sinek olsun; müşteri olsun, hırsız olsun- sana bir sadaka hükmüne geçer. Fakat o şart ile ki: Sen, Rezzak-ı Hakikî namına ve izni dairesinde tasarruf etsen ve onun malını, onun mahlukatına veren bir tevziat memuru nazarıyla kendine baksan...

İşte bak, namazı terk eden ne kadar büyük bir hasaret eder, ne kadar ehemmiyetli bir serveti kaybeder ve sa'ye pek büyük bir şevk veren ve amelde büyük bir kuvve-i manevî temin eden o iki neticeden ve o iki madenden mahrum kalır, iflas eder. Hattâ ihtiyarlandıkça bahçecilikten usanır, fütur gelir. "Neme lâzım" der. "Ben zâten dünyadan gidiyorum. Bu kadar zahmeti ne için çekeceğim?" diyecek, kendini tenbelliğe atacaktır. Fakat evvelki adam der: "Daha ziyade ibadetle beraber sa'y-i helâle çalışacağım. Tâ, kabrime daha ziyade ışık göndereceğim âhiretime daha ziyade zahîre tedarik edeceğim."

Elhasıl: Ey nefis! Bil ki dünkü gün senin elinden çıktı. Yarın ise

(Haşiye): *Bu makam, bir bağda bir zâta bir derstir ki, bu tarz ile beyan edilmiş.*

senin elinde sened yok ki, ona mâliksin. Öyle ise hakikî ömrünü, bulunduğun gün bil. Lâakal günün bir saatini, ihtiyat akçesi gibi, hakikî istikbal için teşkil olunan bir sandukça-i uhreviye olan bir mescide veya bir seccadeye at. Hem bil ki: Her yeni gün, sana hem herkese, bir yeni âlemin kapısıdır. Eğer namaz kılmazsan, senin o günkü âlemin zulümatlı ve perişan bir halde gider, senin aleyhinde âlem-i misalde şهادet eder. Zira herkesin, her günde, şu âlemden bir mahsus âlemi var. Hem o âlemin keyfiyeti, o adamın kalbine ve ameline tabidir. Nasılki âyinende görünen muhteşem bir saray, âyinenin rengine bakar. Siyah ise, siyah görünür. Kırmızı ise, kırmızı görünür. Hem onun keyfiyetine bakar. O âyine şişesi düzgün ise, sarayı güzel gösterir. Düzgün değil ise, çirkin gösterir. En nazik şeyleri kaba gösterdiği misillü; sen kalbinle, aklınla, amelikle, gönlünle, kendi âleminin şeklini değiştirirsin. Ya aleyhinde, ya lehinde şهادet ettirebilirsin. Eğer namazı kılsan, o namazın ile o âlemin Sâni'-i Zülcelal'ine müteveccih olsan; birden, sana bakan âlemin tenevvür eder. Âdeta namazın bir elektrik lâmbası ve namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi, o âlemin zulümatını dağıtır ve o herc ü merc-i dünyeviyedeki karmakarışık perişanîyet içindeki tebeddülât ve harekât, hikmetli bir intizam ve manidar bir kitabet-i kudret olduğunu gösterir. **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** âyet-i pür-envârından bir nuru, senin kalbine serper. Senin o günkü âlemini, o nurun in'ikasıyla ışıklandırır. Senin lehinde nuranîyetle şهادet ettirir.

Sakın deme: "Benim namazım nerede, şu hakikat-ı namaz nerede?" Zira bir hurma çekirdeği, bir hurma ağacı gibi, kendi ağacını tavsif eder. Fark yalnız icmal ve tafsil ile olduğu gibi; senin ve benim gibi bir âminin -velev hissetmezse- namazı, büyük bir velinin namazı gibi şu nurdan bir hissesi var, şu hakikattan bir sırrı vardır -velev şuurun taalluk etmezse-. Fakat derecata göre inkişaf ve tenevvürü ayrı ayrıdır. Nasıl bir hurma çekirdeğinden, tâ mükemmel bir hurma ağacına kadar ne kadar meratib bulunur. Öyle de: Namazın derecatında da daha fazla meratib bulunabilir. Fakat bütün o meratibde, o hakikat-ı nuranîyenin esası bulunur.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ قَالَ الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

* * *

Yirmibirinci Söz'ün İkinci Makamı

[Kalbin Beş Yarasına Beş Merhemi Tazammun Eder.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ * وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ

Ey maraz-ı vesvese ile mübtela! Biliyor musun vesvesen neye benzer? Musibete benzer. Ehemmiyet verdikçe şişer. Ehemmiyet vermezsen söner. Ona büyük nazarıyla baksan büyür. Küçük görsen, küçülür. Korksan ağırlaşır, hasta eder. Havf etmezsen hafif olur, mahfî kalır. Mahiyetini bilmezsen devam eder, yerleşir. Mahiyetini bilsen, onu tanısan gider. Öyle ise, şu musibetli vesvesenin aksam-ı kesîresinden kesîr-ül vuku olan yalnız beş vechini beyan edeceğim. Belki sana ve bana şifa olur. Zira şu vesvese öyle bir şeydir ki, cehil onu davet eder, ilim onu tardeder. Tanımazsan gelir, tanısan gider.

Birinci Vecih - Birinci Yara:Şeytan evvelâ şübheyi kalbe atar. Eğer kalb kabul etmezse, şübheden şetme döner. Hayale karşı şetme benzer bazı pis hatıraları ve münafî-i edeb çirkin halleri tasvir eder. Kalbe "Eyvah" dedirtir. Ye'se düşürtür. Vesveseli adam zanneder ki kalbi, Rabbine karşı sû'-i edebde bulunuyor. Müdhiş bir halecan ve heyecan hisseder. Bundan kurtulmak için huzurdan kaçır, gaflete dalmak ister. Bu yaranın merhemi budur:

Bak ey bîçare vesveseli adam! Telaş etme. Çünkü senin hatırına gelen şetm değil, belki tahayyüldür. Tahayyül-ü küfür, küfür olmadığı gibi; tahayyül-ü şetm dahi, şetm değildir. Zira mantıkça tahayyül, hüküm değildir. Şetm ise, hükümdür. Hem bununla beraber o çirkin sözler, senin kalbinin sözleri değil. Çünkü senin kalbin ondan müteessir ve müteessiftir. Belki kalbe yakın olan lümme-i şeytanîden geliyor. Vesvesenin zararı, tevehhüm-ü zarardır. Yani onu zararlı tevehhüm etmekle, kalben mutazarrır olmaktır. Çünkü hükümsüz bir tahayyülü hakikat tevehhüm eder. Hem şeytanın işini kendi kalbine mal eder. Onun sözünü, ondan zanneder. Zarar anlar, zarara düşer. Zâten şeytanın da istediği odur.

İkinci Vecih budur ki: Manalar kalbden çıktıkları vakit, suretlerden çıplak olarak hayale girerler; oradan suretleri giyerler. Hayal ise, her vakit bir sebep tahtında bir nevi suretleri nesceder. Ehemmiyet verdiği şeyin suretlerini yol üstünde bırakır. Hangi mana geçse ya ona giydirir, ya takar, ya bulaştırır, ya perde eder. Eğer manalar münezzeh ve temiz iseler, suretler mülevves ve rezil ise giymek yoktur, fakat temas var. Vesveseli adam, teması telebbüsle iltibas eder. "Eyvah!" der. "Kalbim ne kadar bozulmuş. Bu sefillik, bu hisset-i nefis, beni matrud eder." Şeytan onun şu damarından çok istifade eder. Şu yaranın merhemi şudur:

Dinle ey bîçare! Nasilki, senin namazın edeb-i nezihanesinin vesilesi olan zahirî taharete, batnının bâtınındaki necaset ona tesir etmez ve bozmaz. Öyle de: Maânî-i mukaddesenin, suret-i mülevveseye mücavereti zarar etmez. Meselâ sen âyât-ı İlahiyeyi tefekkür ediyorsun. Birden bir maraz, ya bir iştiha, ya bevl

gibi bir emr-i müheyyic şiddetle senin hissine dokunuyor. Elbette senin hayalin, deva-i illet ve kaza-i hacetin levazimatını görecek, bakacak, onlara münasib süflî suretleri nescedecek ve gelen manalar ortalarından geçecekler. Geçecekler ne beis vardır, ne televvüs var ve ne zarar var ve ne hatar var. Yalnız hatar ise hasr-ı nazardır, zann-ı zarardır.

Üçüncü Vecih budur ki: Eşya mabeynlerinde, bazı münasebat-ı hafiyeye bulunur. Hattâ hiç ümid etmediğin şeyler içinde münasebet ipleri bulunur. Ya bizzât bulunur veya senin hayalin, meşgul olduğu san'ata göre o ipleri yapmış, onları birbiriyle bağlamış. Şu sırr-ı münasebettendir ki, bazan bir mukaddes şeyi görmek, bir mülevves şeyi hatıra getirir. Fenn-i Beyan'da beyan olunduğu gibi, "Hariçte uzaklık sebebi olan zıddiyet ise, hayalde sebep-i kurbiyettir." Yani: İki zıddın suretlerinin cem'ine vasıta, bir münasebet-i hayalidir. Bu münasebetle gelen tahattura, tedai-yi efkâr tabir edilir. Meselâ: Sen namazda, münacatta, Kâ'be karşısında, huzur-u İlahîde iken, âyâtı tefekkürde olduğun bir halde; şu tedai-yi efkâr, seni tutup en uzak malayaniyat-ı rezileye sevkeder. Senin başın, böyle bir tedai-yi efkâra mübtela ise, sakın telaş etme. Belki intibaha geldiğin anda, dön. "Aman ne kusur ettim" deyip tedkikle meşgul olup durma. Tâ o zaîf münasebet, senin dikkatinle kuvvet peyda etmesin. Zira teessür gösterdikçe, ehemmiyet verdikçe, senin o zaîf tahatturun melekeye döner. Bir maraz-ı hayalî olur. Korkma, maraz-ı kalbî değil. Şu nevi tahattur ise, galiben ihtiyarsızdır. Hususan hassas asabilerde daha galibdir. Şeytan, şu nevi vesvesenin madenini çok işlettirir. Şu yaranın merhemi şudur ki:

Tedai-yi efkâr, galiben ihtiyarsızdır. Onda mes'uliyet yoktur. Hem tedaide, mücaveret var; temas ve ihtilat yoktur. Onun için, efkârın keyfiyetleri, birbirine sirayet etmez, birbirine zarar vermez. Nasılki şeytan ile melek-i ilham, kalb taraflarında mücaveretleri var ve fücvar ve ebrarın karabetleri ve bir meskende durmaları, zarar vermez. Öyle de, tedai-yi efkâr saikasıyla istemediğin pis hayalat, gelip nezih efkârın içine girse; zarar vermez. Meğer kasden olsa veya zarar zannıyla onunla ziyade meşgul olsa. Hem kalb yoruluyor. Fikir, kendini eğlendirmek için rastgele bir şeyle meşgul olur. Şeytan fırsat bulur, pis şeyleri önüne seriyor, sürüyor.

Dördüncü Vecih: Amelin en iyi suretini taharriden neş'et eden bir vesvesedir ki, takva zannıyla teşeddüd ettikçe hal ona şiddetlenir. Hattâ bir dereceye varır ki, o adam amelin daha evlâsını ararken, harama düşer. Bazan bir sünnetin araması, bir vâcibi terkettiriyor. "Acaba amelim sahih oldu mu?" der, iade eder. Bu hal devam eder. Gayet ye'se düşer. Şeytan şu halinden istifade eder, onu yaralar. Şu yaranın iki merhemi var:

Birinci merhem: Bu gibi vesvese ehl-i İtizale lâyıktır. Çünkü onlar derler: "Medar-ı teklif olan ef'al ve eşya, kendi zâtında, âhiret itibariyle ya hüsnü var;

sonra o hüsne binaen emredilmiş veya kubhu var; sonra ona binaen nehyedilmiş. Demek eşyada, âhiret ve hakikat nokta-i nazarında olan hüsün ve kubh zâtîdir; emir ve nehy-i İlahî ona tabidir." Bu mezhebe göre, insan her işlediği amelde şöyle bir vesvese gelir: "Acaba amelim nefs-ül emirdeki güzel surette yapılmış mıdır?" Amma mezheb-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat derler ki: "Cenab-ı Hak bir şeye emreder, sonra hasen olur. Nehyeder, sonra kabih olur. Demek emir ile güzellik, nehy ile çirkinlik tahakkuk eder. Hüsün ve kubh mükellefin ittilana bakar ve ona göre takarrür eder. Şu hüsün ve kubh ise, surî ve dünyaya bakan yüzünde değil, belki âhirete bakan yüzedir. Meselâ, sen namaz kıydın veya abdest aldın. Halbuki namazını ve abdestini fesada verecek bir sebep, nefs-ül emirde varmış. Lâkin sen ona hiç muttali olmadın. Senin namazın ve abdestin hem sahihtir, hem hasendir. Mu'tezile der: "Hakikatte kabih ve fasiddir. Lâkin senden kabul edilir. Çünkü cehlin var, bilmedin ve özrün var." Öyle ise Ehl-i Sünnet mezhebine göre, zahir-i şeriate muvafik olarak işlediğin amelini: "Acaba sahih olmuş mu?" deyip vesvese etme. Fakat, "Kabul olmuş mu?" de. Gururlanma, ucbe girme.

İkinci merhem: Dinde harec yoktur. **لا حرج في الدين** Madem dört mezheb haklıdır. Madem istiğfara müncer olan derk-i kusur ise, gurura müncer olan hüsün-ü amelin rü'yetine -böyle vesveseli adama- müreccahtır. Yani böyle vesveseli adam, amelini güzel görüp gurura düşmektense, amelini kusurlu görse, istiğfar etse, daha evlâdır. Madem böyledir, sen vesveseyi at. Şeytana de ki: Şu hal, bir harecdir. Hakikat-ı hale muttali olmak güçtür. Dindeki yüsre münafidir. **الدين يُستر** esasına muhaliftir. Elbette böyle amelim bir mezheb-i hakka muvafik gelir. O bana kâfidir. Hem lâakal ben aczimi itiraf ederek ibadeti lâıyık-ı veçhile edemediğimden istiğfar ve tazarru' ile merhamet-i İlahiyeye dehalet edip, kusurum affolunmak, kusurlu amelim kabul olunmak için mütezellilane bir niyaza vesiledir.

BEŞİNCİ VECİH: Mesail-i imaniyede şübhe suretinde gelen vesvesedir. Bîçare vesveseli adam, bazan tahayyülü, taakkul ile iltibas eder. Yani: Hayale gelen bir şübheyi, akla girmiş bir şübhe tevehhüm edip, itikadına hâlel gelmiş zanneder. Hem bazan tevehhüm ettiği bir şübheyi, imana zarar veren bir şek zanneder. Hem bazan tasavvur ettiği bir şübheyi, tasdik-ı aklîye girmiş bir şübhe zanneder. Hem bazan bir emr-i küfrîde tefekkürü, küfür zanneder. Yani dalaletin esbabını anlamak suretinde kuvve-i müfekkirenin cvelanını ve tedkikatını ve bîtarafane muhakemesini, hilaf-ı iman zanneder. İşte telkinat-ı şeytaniyenin eseri olan şu zanlardan ürkerek, "Eyvah! Kalbim bozulmuş, itikadıma hâlel gelmiş" der. O haller, galiben ihtiyarsız olduğundan, cüz'-i ihtiyarîsiyle ıslah edemediğinden ye'se düşer. Bu yaranın merhemi şudur ki:

Tahayyül-ü küfür, küfür olmadığı gibi; tevehhüm-ü küfür dahi, küfür değildir. Tasavvur-u dalalet dalalet olmadığı gibi; tefekkür-ü dalalet dahi, dalalet değildir. Çünkü hem tahayyül, hem tevehhüm, hem tasavvur, hem tefekkür; tasdik-ı aklîden ve iz'an-ı kalbîden ayırdılar, başkadılar. Onlar bir derece serbesttirler. Cüz'-i ihtiyariyeyi pek dinlemiyorlar. Teklif-i dinî altına çok giremiyorlar. Tasdik ve iz'an, öyle değiller. Bir mizana tabidirler. Hem tahayyül, tevehhüm, tasavvur, tefekkür, nasilki tasdik ve iz'an değiller. Öyle de şübhe ve tereddüd sayılmazlar. Fakat eğer lüzumsuz tekrar ede ede müstakar bir hale gelse, o vakit hakikî bir nevi şübhe, ondan tevellüd edebilir. Hem bîtarafane muhakeme namıyla veya insaf namına deyip, şıkk-ı muhalifi iltizam ede ede, tâ öyle bir hale gelir ki, ihtiyarsız taraf-ı muhalifi iltizam eder. Ona vâcib olan hakkın iltizamı kırılır. O da tehlikeye düşer. Hasımın veya şeytanın bir vekil-i fuzulîsi olacak bir halet, zihninde takarrür eder.

Şu nevi vesvesenin en mühimi budur ki: Vesveseli adam, imkân-ı zâtî ile imkân-ı zihniyi birbiriyle iltibas eder. Yani: Bir şeyi zâtında mümkün görse, o şeyi zihnen dahi mümkün ve aklen meşuk tevehhüm eder. Halbuki İlm-i Kelâm'ın kaidelerindendir ki: İmkân-ı zâtî ise, yakîn-i ilmiye münafî değil ve zaruret-i zihniyeye zıddiyeti yoktur. Meselâ: Şu dakikada Karadeniz'in yere batması, zâtında mümkündür ve o imkân-ı zâtî ile muhtemeldir. Halbuki yakînen, o denizin yerinde olduğunu hükmediyoruz, şübhesiz biliyoruz ve o ihtimal-i imkânî ve o imkân-ı zâtî, bize şek vermez, bir şübhe getirmez, yakînimizi bozmaz. Meselâ: Şu güneş zâtında mümkündür ki, bugün gurub etmesin veya yarın tulû' etmesin. Halbuki bu imkân yakînimize zarar vermez, şübhe getirmez. İşte bunun gibi, meselâ hakaik-i imaniyeden olan hayat-ı dünyeviye'nin gurubuna ve hayat-ı uhreviye'nin tulû'una, imkân-ı zâtî cihetinde gelen vehimler, yakîn-i imanîye zarar vermez. Hem **لَا عِبْرَةَ لِمَنْ لَّا يَخْتِمَالِ الْعَيْزِ النَّاشِئِ عَنْ دَلِيلٍ** yani: "Bir delilden neş'et etmeyen bir ihtimalin hiç ehemmiyeti yoktur" olan kaide-i meşhure; hem usûl-üd din, hem usûl-ül fikhın kaide-i mukarreresindendir.

Eğer desen: Bu derece mü'minlere muzır ve müz'ic olan vesvese, ne hikmete binaen bize bela olmuş?"

Elcevab: İfrata varmamak, hem galebe çalmamak şartıyla, asl-ı vesvese teyakkuza sebebidir, taharriye dâîdir, ciddiyete vesiledir. Lâkaydlığı atar, tehavünü def'eder. Onun için Hakîm-i Mutlak, şu dâr-ı imtihanda, şu meydan-ı müsabakada bize bir kamçı-yı teşvik olarak, vesveseyi şeytanın eline vermiş. Beşerin başına vuruyor. Şayet ziyade incitse, Hakîm-i Rahîm'e şekva etmeli, "Eûzü billahi mineşşeytanirracim" demeli.

* * *

Yirmiikinci Söz

[İki makamdır]

Birinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ * وَ تِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

Bir zaman iki adam, bir havuzda yıkandılar. Fevkalâde bir tesir altında kendilerinden geçtiler. Gözlerini açtıkları vakit gördüler ki; acib bir âleme götürülmüşler. Öyle bir âlem ki, kemal-i intizamından bir memleket hükmünde, belki bir şehir hükmünde, belki bir saray hükmündedir. Kemal-i hayretlerinden etraflarına baktılar. Gördüler ki: Bir cihette bakılsa azîm bir âlem görünüyor. Bir cihette bakılsa, muntazam bir memleket... Bir cihette bakılsa, mükemmel bir şehir... Diğer bir cihette bakılsa, gayet muhteşem bir âlemi içine almış bir saraydır. Şu acıib âlemde gezerek seyran ettiler. Gördüler ki: Bir kısım mahluklar var; bir tarz ile konuşuyorlar, fakat bunlar onların dillerini bilmiyorlar. Yalnız işaretlerinden anlaşılıyor ki, mühim işler görüyorlar ve ehemmiyetli vazifeler yapıyorlar.

O iki adamdan birisi, arkadaşına dedi ki: "Şu acib âlemin elbette bir müdebbiri ve şu muntazam memleketin bir mâliki, şu mükemmel şehrin bir sahibi, şu musanna sarayın bir ustası vardır. Biz çalışmalıyız, onu tanımalıyız. Çünkü anlaşılıyor ki, bizi buraya getiren odur. Onu tanımazsak kim bize meded verecek? Dillerini bilmediğimiz ve onlar bizi dinlemedikleri şu âciz mahluklardan ne bekleyebiliriz? Hem koca bir âlemi bir memleket suretinde, bir şehir tarzında, bir saray şeklinde yapan ve baştan başa hârika şeylerle dolduran ve müzeyyenatın enva'ıyla tezyin eden ve ibretnüma mu'cizatlarla donatan bir zât, elbette bizden ve buraya gelenlerden bir istediği vardır. Onu tanımalıyız. Hem ne istediğini bilmekliğimiz lâzımdır." Öteki adam dedi: "İnanmam, böyle bahsettiğin gibi bir zât bulunsun ve bütün bu âlemi tek başıyla idare etsin." Arkadaşı cevaben dedi ki: "Bunu tanımazsak, lâkayd kalsak, menfaati hiç yok; zararı olsa pek azîmdir. Eğer tanınmasına çalışsak, meşakkati pek hafiftir, menfaati olursa pek azîmdir. Onun için ona karşı lâkayd kalmak, hiç kâr-ı akıl değildir." O serseri adam dedi: "Ben bütün rahatımı, keyfimi; onu düşünmemekte görüyorum. Hem böyle aklıma sığışmayan şeylerle uğraşmayacağım. Bütün bu işler, tesadüfi ve karmakarışık işlerdir, kendi kendine dönüyor; benim neme lâzım." Akıllı arkadaşına ona dedi: "Senin bu temerrüdün beni de, belki çokları da belaya atacaktır. Bir edepsizin yüzünden, bazan olur ki, bir memleket harab olur." Yine o serseri dönüp dedi ki: "Ya

kat'iyyen bana isbat et ki; bu koca memleketin tek bir mâliki, tek bir sâni'i vardır. Yahut bana ilişme." Cevaben arkadaşı dedi: "Madem inadın divanelik derecesine çıkmış; o inadınla bizi ve belki memleketi bir kahre giriftar edeceksin. Ben de sana oniki bürhan ile göstereceğim ki: Bir saray gibi şu âlemin, bir şehir gibi şu memleketin, tek bir ustası vardır ve o usta, herşeyi idare eden yalnız odur. Hiçbir cihette noksanıyeti yoktur. Bize görünmeyen o usta, bizi ve herşeyi görür ve sözlerini işitir. Bütün işleri mu'cize ve hârikadır. Bütün bu gördüğümüz ve dillerini bilmediğimiz şu mahluklar onun memurlarıdır."

Birinci Bürhan

Gel her tarafa bak, herşeye dikkat et! Bütün bu işler içinde gizli bir el işliyor. Çünkü bak, bir dirhem (Haşiye-1) kadar kuvveti olmayan bir çekirdek küçüklüğünde bir şey, binler batman yükü kaldırıyor. Zerre kadar şuuru olmayan, (Haşiye-2) gayet hakîmane işler görüyor. Demek bunlar kendi kendilerine işlemiyorlar. Onları işlettiren gizli bir kudret sahibi vardır. Eğer kendi başına olsa, bütün baştan başa bu gördüğümüz

(Haşiye-1): Ağaçları başlarında taşıyan çekirdeklere işaretir.

(Haşiye-2): Kendi kendine yükselmeyen ve meyvelerin sıkletine dayanmayan üzüm çubukları gibi nazenin nebatatın, başka ağaçlara latif eller atıp sarmalarına ve onlara yüklenmelerine işaretir.

memlekette her iş mu'cize, herşey mu'cizekâr bir hârika olmak lâzımgelir. Bu ise, bir safsatadır.

İkinci Bürhan

Gel bütün bu ovaları, bu meydanları, bu menzilleri süslendiren şeyler üstünde dikkat et. Herbirisinde o gizli zâttan haber veren işler var. Âdeta herbiri birer turra, birer sikke gibi, o gaybî zâttan haber veriyorlar. İşte gözünün önünde, bak; bir dirhem pamuktan (Haşiye-3) ne yapıyor. Bak, kaç top çuha ve patiska ve çiçekli kumaş çıktı. Bak, ondan ne kadar şekerlemeler, yuvarlak tatlı köfteler yapılıyor ki, bizim gibi binler adam giyse ve yese, kâfi gelir. Hem de bak, bu demiri, toprağı, suyu, kömürü, bakır, gümüşü, altunu gaybî avucuna aldı, bir et parçası (Haşiye-4) yaptı; bak gör... İşte ey akılsız adam! Bu işler öyle

bir zâta mahsustur ki; bütün bu memleket, bütün eczasıyla onun mu'cize-i kuvveti altında duruyor, her arzusuna râm oluyor.

Üçüncü Bürhan

Gel, bu müteharrik antika (Haşiye-5) san'atlarına bak! Herbirisi öyle bir tarzda yapılmış; âdeta bu koca sarayın bir küçük nüshasıdır. Bütün bu sarayda ne varsa, o küçükçük müteharrik makinelerde bulunuyor. Hiç mümkün müdür ki, bu sarayın ustasından başka birisi gelip, bu acib sarayı küçük bir makinede dercetsin? Hem hiç mümkün müdür ki, bir kutu kadar bir makine bütün bir âlemi içine aldığı halde, tesadüfî veyahut abes bir iş içinde bulunsun? Demek bütün gözün gördüğü ne kadar antika makineler var, o gizli zâtın birer sikkesi hükmündedirler. Belki birer dellâl, birer ilânname hükmündedirler. Lisan-ı halleriyle derler ki: "Biz öyle bir zâtın san'atıyız ki: Bütün bu âlemimizi, bizi yaptığı ve sühuletle icad ettiği gibi kolaylıkla yapabilir bir zâttır."

(Haşiye-3): Tohuma işarettir. Meselâ: Zerre gibi bir afyon bezri, bir dirhem gibi bir zerdali nevatı, bir kavun çekirdeği, nasıl çuhadan daha güzel dokunmuş yapraklar, patiskadan daha beyaz ve sarı çiçekler, şekerlemeden daha tatlı ve köftelerden ve konserve kutularından daha latif, daha leziz, daha şirin meyveleri hazine-i rahmetten getiriyorlar, bize takdim ediyorlar.

(Haşiye-4): Unsurlardan cism-i hayvanîyi halk ve nutfeden zîhayatı icad etmeye işarettir.

(Haşiye-5): Hayvanlara ve insanlara işarettir. Zira hayvan, şu âlemin küçük bir fihristesi ve mahiyet-i insaniye, şu kâinatın bir misal-i musaggarı olduğundan; âdeta âlemde ne varsa, insanda nümunesi vardır.

Dördüncü Bürhan

Ey muannid arkadaş! Gel, sana daha acibini göstereceğim. Bak, bu memlekette bütün bu işler, bu şeyler değişti, değişiyor, bir halette durmuyor. Dikkat et ki, bu gördüğümüz camid cisimler, hissiz kutular; birer hâkim-i mutlak suretini aldılar; âdeta herbir şey, bütün eşyaya hükmediyor. İşte bu yanımızdaki bu makineye bak; (Haşiye-6) güya emrediyor. İşte onun tezyinatına

ve işlemesine lâzım levazımat ve maddeler, uzak yerlerden koşup geliyorlar. İşte oraya bak: O şuursuz cisim (Haşiye-7) güya bir işaret ediyor, en büyük bir cismi, kendine hizmetkâr ediyor, kendi işlerinde çalıştırıyor. Daha başka şeyleri bunlara kıyas et. Âdeta herbir şey, bütün bu âlemdeki hilkatleri müsahhar ediyor. Eğer o gizli zâtı kabul etmezsen, bütün bu memleketteki taşında, toprağında, hayvanında, insana benzer mahluklarda; o zâtın bütün hünerlerini, san'atlarını, kemalâtlarını, birer birer (o şeylere) vereceksin. İşte aklın uzak gördüğü birtek mu'ciznüma zâtın bedeline, milyarlar onun gibi mu'ciznüma, hem birbirine zıd, hem birbirine misil, hem birbiri içinde bulunsun; bu intizam bozulmasın, ortalığı karıştırmasınlar. Halbuki bu koca memlekette iki parmak karışsa, karıştırır. Çünkü bir köyde iki müdür, bir şehirde iki vali, bir memlekette iki padişah bulunsa, karıştırır. Nerede kaldı, hadsiz hâkim-i mutlak beraber bulunsun!

Beşinci Bürhan

Ey vesveseli arkadaş! Gel, bu azîm sarayın nakışlarına dikkat et ve bütün bu şehrin zînetlerine bak ve bütün bu memleketin tanzimatını gör ve bütün bu âlemin san'atlarını tefekkür et! İşte bak: Eğer nihayetsiz mu'cizeleri ve hünerleri olan gizli bir zâtın kalemi işlemezse, bu nakışları sair şuursuz sebeblere, kör tesadüfe, sağır tabiata vdrilse, o vakit ya bu memleketin herbir taşı, herbir otu, öyle mu'ciznüma nakkaş, öyle bir hârikulâde kâtib olması lâzımgelir ki, bir harfte bin kitabı yazabilsin, bir nakışta milyonlar san'atı dercedebilsin. Çünkü bak bu

(Haşiye-6): Makine, meyvedar ağaçlara işarettir. Çünkü yüzer tezgâhları, fabrikaları incecik dallarında taşıyor gibi; hayretnüma yaprakları, çiçekleri, meyveleri dokuyor, süslendiriyor, pişiriyor, bizlere uzatıyor. Halbuki çam ve katran gibi muhteşem ağaçlar, kuru bir taşta tezgâhını atmış, çalışıp duruyorlar.

(Haşiye-7): Hububata, tohumlara, sineklerin tohumcuklarına işarettir. Meselâ bir sinek bir kara ağacın yaprağında yumurtasını bırakır. Birden o koca kara ağaç, yapraklarını o yumurtalara bir rahm-ı mader, bir beşik, bal gibi bir gıda ile dolu bir mahzene çeviriyor. Âdeta o meyvesiz ağaç, o surette zîruh meyveler veriyor.

taşlardaki nakşa, (Haşiye-8) herbirisinde bütün sarayın nakışları var, bütün şehrin tanzimat kanunları var, bütün memleketin teşkilât programları var.

Demek bu nakışları yapmak, bütün memleketi yapmak kadar hârikadır. Öyle ise herbir nakış, herbir san'at, o gizli zâtın bir ilânnamesidir, bir hâtemidir.

Madem bir harf, kâtibini göstermeksizin olmaz. San'atlı bir nakış, nakkaşını bildirmemek olmaz. Nasıl olur ki: Bir harfte koca bir kitabı yazan, bir nakışta bin nakşı nakşeden nakkaş, kendi kitabıyla ve nakşıyla bilinmesin?

Altıncı Bürhan

Gel, bu geniş ovaya çıkacağız (Haşiye-9). İşte o ova içinde yüksek bir dağ var. Üstüne çıkacağız, tâ bütün etrafı görülsün. Hem herşeyi yakınlaştıracak güzel dûrbînleri de beraber alacağız. Çünkü bu acib memlekette, acib işler oluyor. Her saatte hiç aklımıza gelmeyen işler oluyor. İşte bak! Bu dağlar ve ovalar ve şehirler, birden değişiyor. Hem nasıl değişiyor.. öyle bir tarzda ki: Milyonlarla birbiri içinde işler gayet muntazam surette değişiyor. Âdeta milyonlar mütenevvi kumaşlar birbiri içinde beraber dokunuyor gibi, pek acib tahavvülât oluyor. Bak, o kadar ünsiyet ettiğimiz ve tanıdığımız çiçekli-miçekli şeyler kayboldular. Muntazaman yerlerine ve mahiyetçe onlara benzer, fakat suretçe ayrı, başkaları geldiler. Âdeta şu ova, dağlar birer sahife; yüzbinlerle ayrı ayrı kitablar içinde yazılıyor. Hem hatasız, noksansız olarak yazılıyor. İşte, bu işler yüz derece muhaldir ki; kendi kendine olsun. Evet nihayet derecede san'atlı, dikkatli şu işler, kendi kendine olmak bin derece muhaldir ki: Kendilerinden ziyade, san'atkârlarını gösteriyorlar. Hem bunları işleyici öyle mu'ciznüma bir zâttır ki, hiçbir iş, ona ağır gelmez. Bin kitab yazmak, bir harf kadar ona kolay gelir. Bununla beraber her tarafa bak ki, hem öyle bir hikmetle herşeyi yerli yerine koyuyor ve öyle mükrimane herkese lâyük oldukları lütufları yapıyor; hem

(Haşiye-8): *Şecere-i hilkatın meyvesi olan insana ve kendi ağacının programını ve fihristesini taşıyan meyveye işarettir. Zira kalem-i kudret, âlemin kitab-ı kebirinde ne yazmış ise, icmalini mahiyet-i insaniyede yazmıştır. Kalem-i kader, dağ gibi bir ağaçta ne yazmış ise, tırnak gibi meyvesinde dahi dercetmiştir.*

(Haşiye-9): *Bahar ve yaz mevsiminde zeminin yüzüne işarettir. Zira yüzbinler muhtelif mahlukatın taifeleri, birbiri içinde beraber icad edilir, rûy-i zeminde yazılır. Galatsız, kusursuz, kemal-i intizamla değiştirilir. Binler sofrayı Rahman açılır, kaldırılır, taze taze gelir. Herbir ağaç birer tablacı, herbir bostan birer kazan hükmüne geçer.*

öyle ihsan-perverane umumî perdeler ve kapılar açıyor ki, herkesin arzularını tatmin ediyor. Hem öyle sehavet-perverane sofralar kuruyor ki, bütün bu memleketin halklarına, hayvanlarına, herbir taifesine has ve lââyık, belki herbir ferdine mahsus ismiyle ve resmiyle bir tabla-yı nimet veriliyor. İşte dünyada bundan muhal bir şey var mı ki, bu gördüğümüz işler içinde tesadüfî işler bulunsun veya abes ve faidesiz olsun veya müteaddid eller karışsın veya ustası herşeye muktedir olmasın veya herşey ona müsahhar olmasın! İşte ey arkadaş! Haddin varsa buna karşı bir bahane bul!

Yedinci Bürhan

Ey arkadaş gel! Şimdi bu cüz'iyatı bırakıp, saray şeklindeki bu acib âlemin eczalarının birbirine karşı olan vaziyetlerine dikkat edeceğiz. İşte bak: Bu âlemde o derece intizam ile küllî işler yapılıyor ve umumî inkılablar oluyor ki, âdeta bütün bu saraydaki mevcut taşlar, topraklar, ağaçlar, herbir şey, birer fâil-i muhtar gibi bütün bu âlemin nizamat-ı külliyesini gözetip, ona göre tevfik-ı hareket ediyor. Birbirinden en uzak şeyler, birbirinin imdadına koşuyor. İşte bak: Gaibden acib bir kafil (Haşiye-10) çıkıp geliyor. Merkepleri ağaçlara, nebatlara, dağlara benzerler. Başlarında birer tabla-yı erzak taşıyorlar. İşte bak: Bu tarafta bekleyen muhtelif hayvanatın erzaklarını getiriyorlar. Hem de bak: Bu kubbede o azîm elektrik lâmbası (Haşiye-11) onlara ışık verdiği gibi, bütün taamlarını öyle güzel pişiriyor; yalnız, pişirilecek taamlar bir dest-i gaybî tarafından birer ipe takılıp (Haşiye-12) ona karşı tutuluyor. Bu tarafa da bak: Bu bîçare zaîf, nahif, kuvvetsiz hayvancıklar... Nasıl onların başı önünde, latif gıda ile dolu iki tulumbacık (Haşiye-13) takılmış, iki çeşme gibi; yalnız o kuvvetsiz mahluk, onu ağzına yapıştırmayı kâfidir.

Elhasıl: Bütün bu âlemin bütün eşyası, birbirine bakar gibi, birbirine yardım eder. Birbirini görür gibi, birbirine el-ele verir. Birbirinin işini tekmil için, birbirine omuz-omuza veriyor. Bel-bele verip beraber çalışıyorlar. Her şeyi buna kıyas et; ta'dad ile bitmez... İşte bütün bu haller, iki kerre iki dört eder derecesinde kat'î gösterir ki; şu saray-ı acibin ustasına yani şu garib âlemin sahibine herşey müsahhardır. Herşey

(Haşiye-10): Umum hayvanatın erzakını taşıyan, nebatat ve eşcar kafileleridir.

(Haşiyeye-11): O azîm elektrik lâmbası, Güneş'e işarettir.

(Haşiyeye-12): İp ve ipe takılan taam ise, ağacın ince dalları ve leziz meyveleridir.

(Haşiyeye-13): İki tulumbacık ise, vâlidelerin memelerine işarettir.

onun hesabına çalışır. Herşey ona bir emirber nefer hükmündedir. Herşey onun kuvvetiyle döner. Herşey onun emriyle hareket eder. Herşey onun hikmetiyle tanzim olur. Herşey onun keremiyle muavenet eder. Herşey onun merhametiyle başkasının imdadına koşar, yani koşturulur. Ey arkadaş! Haddin varsa buna karşı bir söz söyle!

Sekizinci Bürhan

Gel, ey nefsim gibi kendini âkıl zanneden akılsız arkadaş! Şu saray-ı muhteşemin sahibini tanımak istemiyorsun! Halbuki herşey onu gösteriyor, ona işaret ediyor, ona şahadet ediyor. Bütün bu şeylerin şahadetini nasıl tezkib ediyorsun! Öyle ise, bu sarayı da inkâr et ve "Âlem yok, memleket yok" de ve kendini de inkâr et, ortadan çık. Yahut aklını başına al, beni dinle! İşte bak: Şu saray içinde bulunan ve memleketi ihata eden yeknesak unsurlar, madenler var(Haşiyeye-14). Âdeta memlekette çıkan herşey, o maddelerden yapılıyor. Demek o maddeler kimin mülkü ise, bütün ondan yapılan şeyler de onundur. Tarla kimin ise, mahsulât da onundur. Deniz kimin ise, içindekiler de onundur. Hem bak, bu dokunan şeyler, bu nescolunan münakkaş kumaşlar, birtek maddeden yapılıyor. O maddeyi getiren, ihzar eden ve ip haline getiren, elbette bilbedahe birdir. Çünkü o iş, iştirak kabul etmez. Öyle ise bütün nescolunan san'atlı şeyler, ona mahsustur. Hem de bak, bu dokunan, yapılan şeylerin herbir cinsi, bütün memleketin her tarafında bulunuyor; bütün ebna-yı cinsleriyle öyle intişar etmiş; beraber olarak birbiri içinde, bir tarzda, bir anda yapılıyor, nescediliyor. Demek birtek zâtın işidir, birtek emirle hareket ediyor. Yoksa böyle bir anda, bir tarzda, bir keyfiyette, bir heyette ittifak ve muvafakat, muhaldir. Öyle ise bu san'atlı şeylerin herbirisi, o gizli zâtın bir ilânnamesi hükmünde, onu gösteriyor. Güya herbir çiçekli kumaş, herbir san'atlı makine, herbir tatlı lokma, o mu'ciznüma zâtın birer sikkesi, birer hâtemi, birer nişanı, birer turrası hükmünde; lisan-ı hal ile herbirisi der: "Ben kimin san'atıyım, bulunduğum sandıklar ve dükkânlar da onun mülküdür." Ve herbir nakış der: "Beni kim dokudu ise, bulunduğum top da onun dokumasıdır." Herbir tatlı lokma der: "Beni kim yapıyor, pişiriyorsa bulunduğum kazan dahi onundur."

Herbir makine der: "Beni kim yapmış ise, memlekette intişar eden bütün emsalimi de o yapıyor ve bütün memleketin her tarafında

(Haşiye-14): *Unsurlar, madenler ise pek çok muntazam vazifeleri bulunan ve izn-i Rabbanî ile her muhtacın imdadına koşan ve emr-i İlahî ile herbir yere giren, meded veren ve hayatın levazımını yetiştiren ve zîhayatı emziren ve masnuat-ı İlahiyenin nescine, nakşına menşe ve müvellid ve beşik olan hava, su, ziya, toprak unsurlarına işarettir.*

bizi yetiştiren, odur. Demek memleketin mâliki de odur. Öyle ise, bütün bu memlekete, bu saraya mâlik kimse, o bize mâlik olabilir." Meselâ, nasıl mîrîye mahsus tek bir palaska veyahut birtek düğmeye mâlik olmak için, onları yapan bütün fabrikalara mâlik olmak lâzımdır ki, onlara hakikî mâlik olsun. Yoksa o boşboğaz başıbozuktan, "mîrî malıdır" diye elinden alınıp, tecziye edilir.

Elhasıl: Nasıl bu memleketin anasırı, memlekete muhit birer maddedir. Onların mâliki de, bütün memlekete mâlik birtek zât olabilir. Öyle de, bütün memlekette intişar eden san'atlar, birbirine benzediği ve birtek sikke izhar ettikleri için, bütün memleket yüzünde intişar eden masnular, herbir şeye hükmeden tek bir zâtın san'atları olduğunu gösteriyorlar.

İşte ey arkadaş! Madem şu memlekette, yani şu saray-ı muhteşemde bir birlik alâmeti vardır; bir vahdet sikkesi var. Çünkü bir kısım şeyler, bir iken; ihatası var. Bir kısım, müteaddid ise -fakat birbirine benzediği ve her tarafta bulunduğu için- bir vahdet-i nev'îye gösteriyor. Vahdet ise, bir vâhidi gösterir. Demek ustası da, mâliki de, sahibi de, sâniî de bir olmak lâzımgelir. Bununla beraber sen buna dikkat et ki, bir perde-i gaybdan kalınca bir ip çıkıyor.(Haşiye-15) Bak, sonra binler ipler ondan uzanmış. Herbir ipin başına bak: Birer elmas, birer nişan, birer ihsan, birer hediye takılmış. Herkese göre birer hediye veriyor. Acaba bilir misin ki, böyle garib bir gayb perdesinden, böyle acib ihsanâtı, hedayayı şu mahluklara uzatan zâtı tanımamak, ona teşekkür etmemek, ne kadar divanece bir harekettir. Çünkü onu tanımazsan bilmeceburiye diyeceksin ki: "Bu ipler; uçlarındaki elmasları, sair hediyeleri kendileri yapıyorlar, veriyorlar." O vakit her ipe, bir padişahlık manasını vermek lâzımgelir. Halbuki gözümüzün önünde bir dest-i gaybî, o ipleri dahi yapıp o hedayayı onlara takıyor. Demek bütün bu sarayda herşey, kendi nefsinden ziyade, o mu'ciznüma zâtı gösteriyor. Onu tanımazsan, bütün bu şeyleri inkâr etmekle, hayvandan yüz derece aşağı düşeceksin.

Dokuzuncu Bürhan

Gel, ey muhakemesiz arkadaş! Sen şu sarayın sahibini tanıyorsun ve tanımak da istemiyorsun. Çünkü istib'ad ediyorsun. Onun acib

(Haşiye-15): *Kalınca bir ip, meyvedar ağaca; binler ipler ise, dallarına ve ipler başındaki elmas, nişan, ihsan, hediyeler ise, çiçeklerin aksamına ve meyvelerin enva'ına işarettir.*

san'atlarını ve hâlâtını, akla sığdıramadığından inkâra sapıyorsun. Halbuki asıl istib'ad, asıl müşkilât ve hakikî suubetler ve dehşetli külfetler, onu tanımamaktadır. Çünkü onu tanısak, bütün bu saray, bu âlem birtek şey gibi kolay gelir, rahat olur; bu ortadaki ucuzluk ve mebzuliyete medar olur. Eğer tanımazsak ve o olmazsa, o vakit herbir şey, bütün bu saray kadar müşkilâtlı olur. Çünkü herşey, bu saray kadar san'atlıdır. O vakit ne ucuzluk ve ne de mebzuliyet kalır. Belki bu gördüğümüz şeylerin birisi, değil elimize, hiç kimsenin eline geçmezdi. Sen, yalnız şu ipe takılan tatlı konserve kutusuna bak.(Haşiye-16) Eğer onun gizli matbaha-i mu'ciznümasından çıkmasa idi, şimdi kırk para ile aldığımız halde, yüz liraya alamazdık.

Evet bütün istib'ad, müşkilât, suubet, helâket belki muhaliyet, onu tanımamaktadır. Çünkü nasıl bir ağaca bir kökte, bir kanunla, bir merkezde hayat veriliyor. Binler meyvelerin teşekkülü, bir meyve gibi sühulet peyda eder. Eğer o ağacın meyveleri, ayrı ayrı merkeze ve köke, ayrı ayrı kanunla rabtedilse, herbir meyve bütün ağaç kadar müşkilâtlı olur. Hem nasıl bütün ordunun teçhizatı bir merkezde, bir kanunda, bir fabrikadan çıkarsa; kemmiyetçe bir neferin teçhizatı kadar kolaylaşır. Eğer herbir neferin ayrı ayrı yerlerde teçhizatı yapılırsa, alınsa; herbir neferin teçhizatı için, bütün ordunun teçhizatına lâzım fabrikalar bulunması lâzımdır.

Aynen bu iki misal gibi: Şu muntazam sarayda, şu mükemmel şehirde, şu müterakki memlekette, şu muhteşem âlemde, bütün bu şeylerin icadı birtek zâta verildiği vakit o kadar kolay olur, o kadar hıffet peyda eder ki; gördüğümüz nihayetsiz ucuzluğa ve mebzuliyete ve sehavete sebebiyet verir. Yoksa herşey o kadar pahalı, o kadar müşkilâtlı olacak ki, dünya verilse birisi elde edilemez.

Onuncu Bürhan

Gel, ey bir parça insafa gelmiş arkadaş! Onbeş gündür(Haşiye-17) biz buradayız. Eğer şu âlemin nizamlarını bilmezsek, padişahını tanımazsak; cezaya

müstehak oluruz. Özrümüz kalmadı. Zira onbeş gün (güya bize mühlet verilmiş gibi) bize ilişmiyorlar. Elbette biz başıboş değiliz.

(Haşiye-16): *Konserve kutusu; kudret konserveleri olan kavun, karpuz, nar, süt kutusu hindistan cevizi gibi rahmet hediyelerine işarettir.*

(Haşiye-17): *Onbeş gün, sinn-i teklif olan onbeş seneye işarettir.*

Bu derece nazik san'atlı, mizanlı, letafetli, ibretli masnular içinde hayvan gibi gezip bozamayız, bize bozdurmazlar. Şu memleketin haşmetli mâlikinin elbette cezası da dehşetlidir. O zât ne kadar kudretli, haşmetli bir zât olduğunu şununla anlayınız ki: Şu koca âlemi, bir saray gibi tanzim ediyor, bir dolap gibi çeviriyor. Şu büyük memleketi; bir hane gibi, hiçbirşey noksan bırakmayarak idare ediyor. İşte bak, vakit-bevakit bir kabı doldurup boşaltmak gibi şu sarayı, şu memleketi, şu şehri kemal-i intizamla doldurup, kemal-i hikmetle boşalttırıyor. Bir sofrayı da kaldırıp indirmek gibi, koca memleketi baştan başa, çeşit çeşit sofralar,(Haşiye-18) bir dest-i gaybî tarafından kaldırır, indirir tarzında mütenevvi yemekleri sıra ile getirip yedirir. Onu kaldırıp başkasını getirir, sen de görüyorsun ve aklın varsa anlarsın ki, o dehşetli haşmet içinde hadsiz sehavetli bir kerem var.

Hem de bak ki, o gaybî zâtın saltanatına, birliğine bütün bu şeyler şahadet ettiği gibi; öyle de kabile kabile arkasından gelip geçen, o hakikî perde perde arkasından açılıp kapanan bu inkılablar, bu tahavvülâtlar; o zâtın devamına, bekasına şahadet eder. Çünkü zeval bulan eşya ile beraber esbabları dahi kayboluyor. Halbuki onların arkasından, onlara isnad ettiğimiz şeyler, tekrar oluyor. Demek o eserler, onların değilmiş; belki zevalsiz birinin eserleri imiş. Nasılki bir ırmağın kabarcıkları gidiyor, arkasından gelen kabarcıklar, gidenler gibi parladığından anlaşılıyor ki; onları parlattıran, daimî ve yüksek bir ışık sahibidir. Öyle de: Bu işlerin sür'atle değişmesi, arkalarından gelenlerin aynı renk alması gösteriyor ki; zevalsiz daimî birtek zâtın cilveleridir, nakışlarıdır, âyineleridir, san'atlarıdır.

Onbirinci Bürhan

Gel ey arkadaş! Şimdi sana geçmiş olan on bürhan kuvvetinde kat'î bir bürhan daha göstereceğim. Gel, bir gemiye bineceğiz;(Haşiye-19) şu uzakta bir cezire var, oraya gideceğiz. Çünkü bu tılsımlı âlemin anahtarları

(Haşiyeye-18): Sofralar ise, yazda zeminin yüzüne işarettir ki, yüzer taze taze ve ayrı ayrı olarak matbaha-i rahmetten çıkan Rahmanî sofralar serilir, değışirler. Herbir bostan bir kazan, herbir ağaç bir tablacıdır.

(Haşiyeye-19): Gemi tarihe ve cezire ise Asr-ı Saadet'e işarettir. Şu asrın zulümatlı sahilinde, mimsiz medeniyetin giydirdiği libastan soyunup, zamanın denizine girip, tarih ve siyer sefinesine binip, Asr-ı Saadet ceziresine ve Ceziret-ül Arab meydanına çıkıp, Fahr-i Âlem'i (A.S.M.) iş başında ziyaret etmekle biliriz ki, o zât o kadar parlak bir bürhan-ı tevhiddir ki, zeminin baştan başa yüzünü ve zamanın geçmiş ve gelecek iki yüzünü ışıktandırmış, küfür ve dalalet zulümatını dağıtmıştır.

orada olacak. Hem herkes o cezireye bakıyor, oradan birşeyler bekliyor, oradan emir alıyorlar. İşte bak gidiyoruz. Şimdi şu cezireye çıktık. Bak pek büyük bir içtima var. Şu memleketin bütün büyükleri buraya toplanmış gibi, mühim ihtifal görünüyor. İyi dikkat et. Bu cem'iyet-i azîmenin bir reisi var. Gel daha yakın gideceğiz. O reisi tanımalıyız. İşte bak ne kadar parlak ve binden(Haşiyeye-20) ziyade nişanları var. Ne kadar kuvvetli söylüyor. Ne kadar tatlı bir sohbet ediyor. Şu onbeş gün zarfında, bunların dediklerini ben bir parça öğrendim. Sen de benden öğren. Bak o zât, şu memleketin mu'ciznüma sultanından bahsediyor. O sultan-ı zîşan, beni sizlere gönderdi söylüyor. Bak, öyle hârikalar gösteriyor; şübhe bırakmıyor ki, bu zât o padişahın bir memur-u mahsusudur. Sen dikkat et ki, bu zâtın söylediği sözü, değil yalnız şu ceziredeki mahluklar dinliyorlar, belki hârikulâde suretinde bütün memlekete işittiriyor. Çünkü uzaktan uzağa herkes buradaki nutkunu işitmeye çalışıyor. Değil yalnız insanlar dinliyor, belki hayvanlar da hattâ bak dağlar da onun getirdiği emirlerini dinliyorlar ki, yerlerinden kımıldanıyorlar. Şu ağaçlar, işaret ettiği yere gidiyorlar. Nerede istese su çıkarıyor. Hattâ parmağını da bir âb-ı kevser memesi gibi yapar; ondan âb-ı hayat içiriyor. Bak, şu sarayın kubbe-i âlisinde mühim lâmba,(Haşiyeye-21) onun işaretiyle, bir iken ikileşiyor. Demek, bu memleket bütün mevcudatıyla onun memuriyetini tanıyor. Onu "gaybî bir zât-ı mu'ciz-nümanın en has ve doğru bir tercümanıdır, bir dellâl-ı saltanatı ve tılsımının keşşafı ve evamirinin tebliğine emin bir elçisi" olduğunu biliyor gibi, onu dinleyip itaat ediyorlar. İşte bu zâtın her söylediği sözü, etrafındaki bütün akli başında olanlar: "Evet, evet doğrudur" derler, tasdik ederler. Belki şu memlekette dağlar, ağaçlar, bütün memleketleri ışıktandıran büyük nur lâmbası,(Haşiyeye-22) o zâtın işaret ve emirlerine baş eğmesiyle, "Evet, evet her dediğin doğrudur" derler.

İşte ey sersem arkadaş! Şu padişahın hazine-i hassasına mahsus bin nişan taşıyan şu nuranî ve muhteşem ve pek ciddî zâtın bütün kuvvetiyle

(Haşiye-20): *Bin nişan ise, ehl-i tahkik yanında bine baliğ olan mu'cizat-ı Ahmediyedir. (A.S.M.)*

(Haşiye-21): *Mühim lâmba Kamer'dir ki, onun işaretiyle iki parça olmuş. Yani: Mevlâna Câmi'nin dediği gibi; "Hiç yazı yazmayan o ümmi zât, parmak kalemiyle sahife-i semavîde bir elif yazmış; bir kırkı, iki elli yapmış." Yani; şakktan evvel, kırk olan mime benzer; şakktan sonra iki hilâl oldu, elliden ibaret olan iki nuna benzedi.*

(Haşiye-22): *Büyük bir nur lâmbası Güneş'tir ki; arzın şakktan geri dönmesiyle yeniden Güneş'in görünmesi, kucağında Peygamber'in (A.S.M.) yatmasıyla ikinci namazını kılmayan İmam-ı Ali (R.A.) o mu'cizeye binaen ikinci namazını edaen kılmış.*

bütün memleketin ileri gelenlerinin taht-ı tasdikinde bahsettiği bir Zât-ı Mu'ciznümadan ve zikrettiği evsafından ve tebliğ ettiği evamirinde, hiçbir vecihle hilaf ve hile bulunabilir mi? Bunda hilaf-ı hakikat kabilsen; şu sarayı, şu lâmbaları, şu cemaati hem vücudlarını, hem hakikatlarını tekzib etmek lâzım gelir. Eğer haddin varsa buna karşı itiraz parmağını uzat gör, nasıl parmağın bürhan kuvvetiyle kırılıp, senin gözüne sokulacak.

Onikinci Bürhan

Gel, ey bir parça akli başına gelen birader! Bütün onbir bürhan kuvvetinde bir bürhan daha göstereceğim. İşte bak: Yukarıdan inen ve herkes ona hayretinden veya hürmetinden kemal-i dikkatle bakan, şu nuranî fermana(Haşiye-23) bak. O bin nişanlı zât, onun yanına durmuş, o fermanın mealini umuma beyan ediyor. İşte şu fermanın üslûbları öyle bir tarzda parlıyor ki, herkesin nazar-ı istihsanını celbediyor ve öyle ciddî, ehemmiyetli mes'eleleri zikrediyor ki, herkes kulak vermeye mecbur oluyor. Çünkü bütün bu memleketi idare eden ve bu sarayı yapan ve bu acaibi izhar eden zâtın şuunatını, ef'alini, evamirini, evsafını birer birer beyan ediyor. O fermanın heyet-i umumiyesinde bir turra-i a'zam olduğu gibi, bak herbir satırında, herbir cümlesinde taklid edilmez bir turra olduğu misillü, ifade ettiği manalar, hakikatlar, emirler,

hikmetler üstünde dahi, o zâta mahsus birer manevî hâtem hükmünde ona has bir tarz görünüyor.

Elhasıl: O Ferman-ı A'zam, güneş gibi o Zât-ı A'zam'ı gösterir; kör olmayan görür.

İşte ey arkadaş! Aklın başına gelmiş ise, bu kadar kâfi... Eğer bir sözün varsa, şimdi söyle. O inadçı adam cevaben dedi ki: "Ben, senin bu bürhanlarına karşı yalnız derim: "Elhamdülillah inandım. Hem güneş gibi parlak ve gündüz gibi aydın bir tarzda inandım ki: Şu memleketin tek bir Mâlik-i Zülkemali, şu âlemin tek bir Sahib-i Zülcelali, şu sarayın tek bir Sâni'-i Zülcemali bulunduğunu kabul ettim. Allah senden razı olsun ki, beni eski inadımdan ve divaneliğimden kurtardın. Getirdiğin bürhanların herbirisi tek başıyla bu hakikati göstermeye kâfi idi. Fakat herbir bürhan geldikçe daha revnakdar, daha şirin, daha hoş, daha nurani, daha güzel marifet tabakaları, tanımak perdeleri, muhabbet pencereleri açıldığı için bekledim, dinledim."

(Haşiye-23): *Nuranî ferman Kur'ana ve üstündeki turra ise i'cazına işaretir.*

Tevhidin hakikat-ı uzmasına ve "Âmentü Billah" imanına işaret eden hikâye-i temsiliye tamam oldu. Fazl-ı Rahman, feyz-i Kur'an, nur-u iman sayesinde tevhid-i hakikînin güneşinden, hikâye-i temsiliyedeki oniki bürhana mukabil, oniki lem'a ile bir mukaddemeyi göstereceğiz.

وَ مِنَ اللَّهِ التَّوْفِيقُ وَ الْهُدَايَةُ

* * *

Yirmiikinci Sözün İkinci Makamı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيمٌ * لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ * فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَآلَيْهِ تُرْجَعُونَ * وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ * مَا مِنْدَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَّتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Mukaddeme

Erkân-ı imaniyenin kutb-u a'zamı olan iman-ı billaha dair "Katre Risalesi"nde, şu mevcudatın herbirisi, ellibeş lisanla Cenab-ı Hakk'ın vücub-u vücuduna ve vahdaniyetine delalet ve şهادetlerini icmalen beyan etmişiz. Hem "Nokta Risalesi"nde, Cenab-ı Hakk'ın delaail-i vücub ve vahdaniyetinden, herbirisi bin bürhan kuvvetinde dört bürhan-ı küllî zikretmişiz. Hem oniki kadar arabî risalelerimde, Cenab-ı Hakk'ın vücub-u vücudunu ve vahdaniyetini gösteren yüzler kat'î bürhanları zikrettiğimizden, şimdi onlara iktifaen derin tedkikata girişmeyeceğiz. Yalnız şu Yirmiikinci Söz'de Risalet-ün Nur'da icmalen yazdığım oniki lem'ayı, iman-ı billah güneşinden göstermeğe çalışacağız.

Birinci Lem'a: Tevhid iki kısımdır. Meselâ: Nasılki bir çarşıya ve bir şehre büyük bir zâtın mütenevvi malları gelse, iki çeşitle onun malı olduğu bilinir. Biri; icmalî, âmiyanedir ki: "Bu kadar azîm mal, ondan başka kimsenin haddi değil ki sahib olabilsin." Fakat böyle âmi bir adamın nezaretinde çok hırsızlık olabilir. Parçalarına çok adamlar sahib çıkabilir. İkinci çeşit odur ki; her denk üzerinde yazıyı okur, her bir top üstünde turrayı tanır, herbir ilân üstünde mührünü bilir bir surette "Herşey o zâtındır" der. İşte şu halde herbir şey o zâtı manen gösterir.

Aynen öyle de: Tevhid dahi iki çeşittir.

Biri: Tevhid-i âmi ve zahirîdir ki, "Cenab-ı Hak birdir, şeriki naziri yoktur, bu kâinat onundur."

İkincisi: Tevhid-i hakikîdir ki, herşey üstünde sikke-i kudretini ve hâtem-i rububiyetini ve nakş-ı kalemini görmekle doğrudan doğruya herşeyden onun nuruna karşı bir pencere açıp onun birliğine ve her şey onun dest-i kudretinden çıktığına ve uluhiyetinde ve rububiyetinde ve mülkünde hiçbir vechile, hiçbir şeriki ve muini olmadığına, şuhuda yakın bir yakîn ile tasdik edip iman getirmektir ve bir nevi huzur-u daimî elde etmektir. Biz dahi şu Söz'de, o hâlis ve âlî tevhid-i hakikîyi gösterecek şuaları zikredeceğiz.

Birinci nükte içinde bir ihtar: Ey esbab-perest gafil! Esbab, bir perdedir. Çünkü izzet ve azamet öyle ister. Fakat iş gören, kudret-i Samedaniyedir. Çünkü tevhid ve celal öyle ister ve istiklali iktiza eder. Sultan-ı Ezelî'nin memurları, saltanat-ı rububiyetin icraatçıları değillerdir. Belki o saltanatın dellâllarıdır ve o rububiyetin temaşager nâzırlarıdır. Ve o memurlar, o vasıtalar; kudretin izzetini, rububiyetin haşmetini izhar içindir. Tâ umûr-u hasise ile kudretin mübaşeretini görünmesin. Acz-âlûd, fakr-pişe olan insanî bir sultan gibi, acz ve ihtiyaç için memurları şerik-i saltanat etmiş değildir. Demek esbab vaz'edilmiş,

tâ aklın nazar-ı zahirîsine karşı kudretin izzeti muhafaza edilsin. Zira âyinenin iki veçhi gibi, herşeyin bir "mülk" ciheti var ki, âyinenin mülevven yüzüne benzer. Muhtelif renklere ve hâlâta medar olabilir. Biri "melekût"tur ki, âyinenin parlak yüzüne benzer. Mülk ve zahir veçhinde, kudret-i Samedaniyenin izzetine ve kemaline münafî hâlât vardır. Esbab, o hâlâta hem merci, hem medar olmak için vaz'edilmişler. Fakat melekûtiyet ve hakikat canibinde, herşey şeffaftır, güzeldir. Kudretin bizzât mübaşeretine münasibdir, izzetine münafî değildir. Onun için esbab sırf zahirîdir, melekûtiyette ve hakikatte tesir-i hakikîleri yoktur.

Hem esbab-ı zahiriyenin diğeri bir hikmeti şudur ki: Haksız şekvaları ve bâtil itirazları Âdil-i Mutlak'a tevcih etmemek için, o şekvalara, o itirazlara hedef olacak esbab vaz'edilmiştir. Çünkü kusur onlardan çıkıyor, onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor. Bu sırra bir misal-i latif suretinde bir temsil-i manevî rivayet ediliyor ki: Hazret-i Azrail Aleyhisselâm, Cenab-ı Hakk'a demiş ki: "Kabz-ı ervah vazifesinde senin ibadın benden şekva edecekler, benden küsecekler." Cenab-ı Hak lisan-ı hikmetle ona demiş ki: "Seninle ibadımın ortasında, musibetler, hastalıklar perdesini bırakacağım. Tâ şekvaları onlara gidip senden küsmesinler." İşte bak, nasıl hastalıklar perdedir; ecelde tevehhüm olunan fenalıklara mercedirler ve kabz-ı ervahta hakikat olarak olan hikmet ve güzellik, Azrail Aleyhisselâm'ın vazifesine mütealliktir. Öyle de: Hazret-i Azrail dahi bir perdedir. Kabz-ı ervahta zahiren merhametsiz görünen ve rahmetin kemaline münasib düşmeyen bazı hâlâta merci olmak için, o memuriyete bir nâzır ve kudret-i İlahiye bir perdedir. Evet izzet ve azamet ister ki, esbab perdedar-ı dest-i kudret ola aklın nazarında... Tevhid ve celal ister ki; esbab ellerini çeksinler tesir-i hakikîden...

İkinci Lem'a:Bak şu kâinat bostanına, şu zeminin bağına, şu semanın yıldızlarla yaldızlanmış güzel yüzüne dikkat et!. Göreceksin ki, bir Sâni-i Zülcelal'in, bir Fâtır-ı Zülcemal'in, o serilmiş ve serpilmiş masnuattan herbir masnu üstünde Hâlık-ı Küll-i Şey'e mahsus bir sikkesi ve herbir mahluku üstünde Sâni-i Küll-i Şey'e has bir hâtemi ve kalem-i kudretin birer menşuru olan sahaif-i leyl ü nehar, yaz ve baharda yazılan tabakat-ı mevcudat üstünde taklid kabul etmez bir turra-i garrası vardır. Şimdi o sikkelerden, o hâtemlerden, o turralardan nümune olarak birkaçını zikredeceğiz. Meselâ: Hesabsız sikkelerinden, hayat üzerinde koyduğu çok sikkelerinden şu sikkeye bak ki: "Bir şeyden herşey yapar, hem herşeyden birtek şey yapar." Çünkü nutfe suyundan ve hem içilen basit bir sudan, hesabsız âza ve cihazat-ı hayvaniyeyi yapar. İşte birşeyi herşey yapmak elbette bir Kadîr-i Mutlak'ın işidir. Hem yenilen hadsiz taamlardan, -o taam ise hayvanî olsun, nebatî olsun- o müteaddid maddeleri, has bir cisme kemal-i intizam ile çeviren ve ondan mahsus bir cild nesceden ve ondan basit cihazları yapan; elbette bir Kadîr-i Küll-i Şey'dir ve Alîm-i Mutlak'tır. Evet, Hâlık-ı Mevt ve Hayat, şu destgâh-ı dünyada, hikmetiyle hayatı

öyle bir kanun-u emriye-i mu'ciz-nüma ile idare ediyor ki, o kanunu tatbik ve icra etmek; bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutan bir zâta mahsustur.

İşte eğer aklın sönmemiş ise, kalbin kör olmamış ise anlarsın ki; bir şeyi kemal-i sühulet ve intizamla herşey yapan ve herşeyi kemal-i mizan ve intizamla san'atkârane birtek şey yapan, herşeyin Sâniine has ve Hâlık-ı Küll-i Şey'e mahsus bir sikkedir. Meselâ görsen: Hârika-pişe bir zât, bir dirhem pamuktan yüz top çuha ve ipek veya patiska gibi mütenevvi sair kumaşları o tek dirhem pamuktan nescetmekle beraber; helva, baklava gibi çok taamları dahi ondan yapıyor. Sonra görsen ki o zât, demiri ve taşı, balı ve yağı, suyu ve toprağı avucuna alır, bir güzel altun yapar. Elbette kat'iyyen hükmedeceksin ki o zât, öyle kendine has bir san'ata mâliktir; bütün anasır-ı arziye, onun emrine müsahhar ve bütün mevalid-i türabiye, onun hükmüne bakar. Evet hayattaki tecelli-i kudret ve hikmet, bu misalden bin derece daha acibdir.

İşte hayat üstündeki çok sikkelerden birtek sikke...

Üçüncü Lem'a:Bak, şu kâinat-ı seyyalede, şu mevcudat-ı seyyarede cevalan eden zîhayatlara! Göreceksin ki: Bütün zîhayatlardan herbir zîhayat üstünde Hayy-ı Kayyum'un koyduğu çok hâtemleri vardır. O hâtemlerden bir hâtemi şudur ki: O zîhayat, meselâ şu insan, âdeta kâinatın bir misal-i musaggarı, şecere-i hilkatın bir semeresi ve şu âlemin bir çekirdeği gibi ki, enva'-ı âlemin ekser nümunelerini câmi'dir. Güya o zîhayat bütün kâinattan gayet hassas mizanlarla süzölmüş bir katredir. Demek, şu zîhayatı halketmek ve ona Rab olmak, bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutmak lâzımgelir.

İşte, eğer aklın evhamda boğulmamış ise anlarsın ki: Bir kelime-i kudreti, meselâ "bal arısı"nı ekser eşyaya bir nevi küçük fihriste yapmak ve bir sahifede meselâ "insan"da şu kitab-ı kâinatın ekser mes'elelerini yazmak, hem bir noktada meselâ küçücük "incir çekirdeği"nde koca incir ağacının programını dercetmek ve bir harfte meselâ "kalb-i beşer"de şu âlem-i kebirin safahatında tecelli ve ihata eden bütün esmanın âsârını göstermek ve bir mercimek tanesi kadar mevki tutan "kuvve-i hâfıza-i insaniyede" bir kütübhaneye kadar yazı yazdırmak ve bütün hâdisat-ı kevnîyenin mufassal fihristesini o kuvvecikte dercetmek, elbette ve elbette Hâlık-ı Küll-i Şey'e has ve bu kâinatın Rabb-i Zülcelal'ine mahsus bir hâtemdir.

İşte zîhayat üstünde olan pek çok hâtem-i Rabbanîden birtek hâtem, böyle nurunu gösterse ve onun âyâtını şöyle okuttursa, acaba birden bütün o hâtemlere bakabilsen, görebilsen: **سُبْحَانَ مَنْ احْتَمَى بِشِدَّةِ الظُّهُورِ** demeyecek misin?

Dördüncü Lem'a:Bak, şu semavatın denizinde yüzen ve şu zeminin yüzünde serpilren rengârenk mevcudata ve çeşit çeşit masnuata dikkat et! Göreceksin ki;

herbiri üstünde Şems-i Ezelî'nin taklid kabul etmez turraları vardır. Nasıl hayatta sikkeleri, zîhayatta hâtemleri görünüyor ve bir-ikisini gördük. İhya üstünde dahi öyle turraları vardır. Temsil, derin manaları fehme yakınlaştırdığından bir temsil ile şu hakikatı göstereceğiz.

Meselâ, Güneş seyyarelerden tut tâ katrelere kadar, tâ camın küçük parçalarına kadar ve kar'ın parlak zerreciklerine kadar şu Güneş'in misaliyesinden ve in'ikasından bir turrası, Güneş'e mahsus bir eser-i nuranisi görünüyor. Şayet o hadsiz şeylerde görünen güneşçiklerini, Güneş'in cilve-i in'ikası ve tecelli-i aksi olduğunu kabul etmezsen, o vakit herbir katrede ve ziyaya maruz herbir cam parçasında ve ışığa mukabil her şeffaf bir zerrecikte; tabîî, hakikî bir Güneş'in vücudunu bil'asale kabul etmek gibi gayet derece bir divanelikle, nihayetsiz bir belâhete düşmekliğin lâzım gelir.

Öyle de: Şems-i Ezelî'nin tecelliyat-ı nuraniyesinden "ihya" yani "hayat vermek" cihetinde, herbir zîhayat üstünde öyle bir turrası vardır ki; faraza bütün esbab toplansa ve birer fâil-i muhtar kesilseler, yine o turrayı taklid edemezler. Zira herbiri birer mu'cize-i kudret olan zîhayatlar, herbiri o Şems-i Ezelî'nin şuaları hükmünde olan esmasının nokta-i mihrakıyesi suretindedir. Eğer zîhayat üstünde görünen o nakş-ı acib-i san'atı, o nazm-ı garib-i hikmeti ve o tecelli-i sırr-ı ehadiyeti, Zât-ı Ehad-i Samed'e verilmediği vakit; herbir zîhayatta, hattâ bir sinekte, bir çiçekte nihayetsiz bir kudret-i fâtıra içinde saklandığını ve herşeyi muhit bir ilim bulunduğunu ve kâinatı idare edecek bir irade-i mutlaka onda mevcut olduğunu, belki Vâcib-ül Vücut'a mahsus bâki sıfatları dahi onların içinde bulunduğunu kabul etmek, âdetâ o çiçeğin, o sineğin herbir zerresine bir uluhiyet vermek gibi dalaletin en eblehçesine, hurafatın en ahmakçasına bir derekesine düşmek lâzım gelir. Zira o şeyin zerreciklerine, hususan tohum olsalar, öyle bir vaziyet verilmiş ki; o zerre, cüz'ü olduğu zîhayata bakar, onun nizamına göre vaziyet alır. Belki o zîhayatın bütün nev'ine bakar gibi, o nev'in devamına yarayacak her yerde zer'etmek ve nev'inin bayrağını dikmek için kanatçıklarla kanatlanmak gibi bir keyfiyet alır. Belki o zîhayat alâkadar ve muhtaç olduğu bütün mevcudata karşı muamelâtını ve münasebat-ı rızkıyesini devam ettirecek bir vaziyet tutuyor.

İşte eğer o zerre, bir Kadîr-i Mutlak'ın memuru olmazsa ve nisbeti o Kadîr-i Mutlak'tan kesilse; o vakit o zerreye, herşeyi görür bir göz, herşeye muhit bir şuur vermek lâzımdır.

Elhasıl: Nasıl şu katrelerde ve camın zerreciklerinde olan güneşçikler ve çeşit çeşit renkler, Güneş'in cilve-i aksine ve in'ikasının tecellisine verilmezse, birtek Güneş'e mukabil nihayetsiz güneşleri kabul etmek lâzım gelir. Muhal ender muhal bir hurafeyi kabul etmek iktiza eder. Aynen bunun gibi, eğer herşey Kadîr-i Mutlak'a verilmezse, birtek Allah'a mukabil nihayetsiz belki

zerrat-ı kâinat adedince ilahları kabul etmek gibi, yüz derece muhal içindeki bir muhali mevcut kabul etmek gibi bir divanelik hezeyanına düşmek lâzım gelir.

Elhasıl: Herbir zerreden üç pencere, Şems-i Ezelî'nin nur-u vahdaniyetine ve vücub-u vücuduna açılır.

Birinci Pencere: Herbir zerre; bir nefer gibi askerî dairelerinin herbirinde, yani takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında, ordusunda herbirisinde bir nisbeti, o nisbete göre bir vazifesi ve o vazifeye göre nizamı dairesinde bir hareketi olduğu gibi...

Hem meselâ: Senin gözbebeğindeki o camid zerrecik dahi, senin gözünde, başında, vücudunda ve kuvve-i müvellide, kuvve-i cazibe, kuvve-i dafia, kuvve-i musavvire gibi deveran-ı deme ve his ve harekeye hizmet eden evride ve şerayın ve sair asablarda, hem senin nev'inde, ilâ âhir.. birer nisbeti, birer vazifesi bulunduğunu, bilbedahe bir Kadîr-i Ezelî'nin eser-i sun'u ve memur-u muvazzafı ve taht-ı tedbirinde olduğunu, kör olmayan göze gösterir.

İkinci Pencere: Havadaki herbir zerre, herbir çiçeği, herbir meyveyi ziyaret edebilir. Hem her çiçeğe, her meyveye girer işleyebilir. Eğer herşeyi görür ve bilir bir Kadîr-i Mutlak'ın memur-u müsahharı olmasa, o serseri zerre, bütün meyvelerin, çiçeklerin cihazatını ve yapılmasını ve ayrı ayrı san'atlarını ve onlara giydirilen suretlerin terziliğini ve hıyatat-ı kâmile-i muhita-i san'atını bilmek lâzım gelir. İşte şu zerre, bir güneş gibi bir nur-u tevhidin şuaını gösteriyor. Ziyayı, havaya; mâi, türaba kıyas et.

Zâten eşyanın asıl menşe'leri, şu dört maddedir: Yeni hikmetle müvellid-ül ma, müvellid-ül humuza, karbon, azottur ki, bu anasır evvelki unsurların eczalarıdır.

Üçüncü Pencere: Zerrelere mürekkebin bir parça toprak, herbir çiçekli ve meyveli nebatatın neşv ü nemasına menşe olabilir bir kâseyi o zerreciklerden doldursan, bütün dünyadaki her nevi çiçek ve meyveli nebatatın tohumcukları ki, o tohumcuklar hayvanatın nutfeleri gibi ayrı ayrı şeyler değil, nutfeler bir su olduğu gibi, o tohumlar da karbon, azot, müvellid-ül mâ, müvellid-ül humuzadan mürekkebin, mahiyetçe birbirinin misli, keyfiyetçe birbirinden ayrı, yalnız kader kalemiyle sırf manevî olarak aslının programı tevdi edilmiş. İşte o tohumları nöbetle o kâseye koysak, herbiri hârika cihazatıyla, eşkal ve vaziyetiyle zuhur edeceğini, vuku bulmuş gibi inanırsın. Eğer o zerrelere herbir şeyin herbir hal ve vaziyetini bilen ve herşeye (ona) lâayık vücudu ve vücudun levazimatını vermeye kadir ve kudretine nisbeten herşey kemal-i sühuletle müsahhar olan bir zâtın memuru ve emirber bir vazifedarı olmazlarsa, o toprağın herbir zerresinde, ya bütün çiçekli ve meyvedarların adedince manevî

fabrikalar ve matbaalar içinde bulunması lâzım gelir ki, o cihazları ve eşkalleri birbirinden uzak ve birbirinden ayrı mevcudat-ı muhtelifeye menşe' olabilsin. Veya bütün o mevcudata muhit bir ilim ve bütün onların teşkilâtına muktedir olacak bir kudret vermek lâzımdır. Tâ bütün onların teşkilatına medar olsun. Demek Cenab-ı Hak'tan nisbet kesilse, toprağın zerrati adedince ilahlar kabul edilmesi lâzım gelir. Bu ise bin defa muhal içinde muhal bir hurafedir. Fakat memur oldukları vakit çok kolaydır. Nasıl bir sultan-ı azîmin bir âdi neferi, o padişahın namıyla ve onun kuvvetiyle bir memleketi hicret ettirebilir, iki denizi birleştirebilir, bir şahı esir edebilir. Öyle de; Ezel ve Ebed Sultanı'nın emriyle, bir sinek bir Nemrud'u yere serer, bir karınca bir Firavun'un sarayını harab eder, yere atar. Bir incir çekirdeği, bir incir ağacını yüklenir.

Hem herbir zerrede, vücub ve vahdet-i Sâni'a iki şahid-i sadık daha var. Birisi; herbir zerre, acz-i mutlakıyla beraber pek büyük ve pek mütenevvi vazifeleri kaldırıyor ve cümudiyeti ile beraber bir şuur-u küllî gösteren intizamperverane nizam-ı umumîye tevfiğ-i hareket eder. Demek herbir zerre, lisan-ı acziyle Kadîr-i Mutlak'ın vücub-u vücuduna ve nizam-ı âlemi gözetmesiyle vahdetine şahadet eder.

كَمَا أَنَّ فِي كُلِّ ذَرَّةٍ شَاهِدَانَ عَلَى أَنَّهُ وَاجِبٌ وَاحِدٌ كَذَلِكَ فِي كُلِّ حَيٍّ لَهُ آيَاتَانِ عَلَى أَنَّهُ أَحَدٌ صَمَدٌ

Evet herbir zîhayatta; biri Ehadiyet sikkesi, diğeri Samediyet turrası bulunuyor. Zira bir zîhayat ekser kâinatta cilveleri görünen esmayı birden kendi âyinesinde gösteriyor. Âdeta bir nokta-i mihrakiye hükmünde, Hayy-ı Kayyum'un tecelli-i ism-i a'zamını gösteriyor. İşte ehadiyet-i zâtiyeyi, Muhyî perdesi altında bir nevi gölgesini gösterdiğinden, bir sikke-i ehadiyeti taşıyor. Hem o zîhayat, bu kâinatın bir misal-i musaggarı ve şecere-i hilkatın bir meyvesi hükmünde olduğu için, kâinat kadar ihtiyacatını birden kolaylıkla küçücük daire-i hayatına yetiştirmek, Samediyet turrasını gösteriyor. Yani o hal gösteriyor ki, onun öyle bir Rabbi var ki; ona, herşeye bedel bir teveccühü var ve bütün eşyanın yerini tutar bir nazarı var. Bütün eşya, onun bir teveccühünün yerini tutamaz.

نَعَمْ يَكْفِي لِكُلِّ شَيْءٍ شَيْءٌ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا يَكْفِي عَنْهُ كُلُّ شَيْءٍ وَ لَوْ لِشَيْءٍ وَاحِدٍ

Hem o hal gösteriyor ki: Onun o Rabbi, hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi, hazinesinden hiçbir şey eksilmez ve kudretine de hiç bir şey ağır gelmez. İşte Samediyetin gölgesini gösteren bir nevi turrası...

Demek herbir zîhayatta; bir sikke-i Ehadiyet, bir turra-i Samediyet vardır. Evet herbir zîhayat, hayat lisanıyla قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ okuyor. Bu iki sikkeden

başka, birkaç pencere-i mühimme de var. Başka bir yerde tafsil edildiği için burada ihtisar edildi.

Madem şu kâinatın herbir zerresi böyle üç pencereyi ve iki deliği ve hayat dahi iki kapıyı birden Vâcib-ül Vücut'un vahdaniyetine açıyor, zerreten tâ şemse kadar tabakat-ı mevcudat, Zât-ı Zülcelal'in envâr-ı marifetini ne suretle neşrettiğini kıyas edebilirsin.

İşte marifetullahta terakkiyat-ı maneviyenin derecatını ve huzurun meratibini bundan anla ve kıyas et.

Beşinci Lem'a:Nasılki bir kitab eğer yazma ve mektub olsa, onun yazmasına bir kalem kâfidir. Eğer basma ve matbu olsa, o kitabın hurufatı adedince kalemler, yani demir harfler lâzımdır. Tâ o kitab tab'edilip vücud bulsun. Eğer o kitabın bazı harflerinde gayet ince bir hat ile o kitabın ekseri yazılmış ise -Sure-i Yâsin, lafz-ı Yâsin'de yazıldığı gibi- o vakit bütün o demir harflerin küçücükleri, o tek harfe lâzımdır, tâ tab'edilsin. Aynen öyle de: Şu kitab-ı kâinatı, kalem-i kudret-i Samedaniyenin yazması ve Zât-ı Ehadiyet'in mektubu desen, vücub derecesinde bir sühulet ve lüzum derecesinde bir makuliyet yoluna gidersin.

Eğer tabiata ve esbaba isnad etsen, imtina derecesinde subetli ve muhal derecesinde müşkilâtli ve hiçbir vehim kabul etmeyen hurafatlı şöyle bir yola gidersin ki; tabiat için herbir cüz' toprakta, herbir katre suda, herbir parça havada, milyarlarca madenî matbaalar ve hadsiz manevî fabrikalar bulunması lâzım. Tâ ki, hesabsız çiçekli, meyveli masnuatın teşkilâtına mazhar olabilsin. Yahut herşeye muhit bir ilim, herşeye muktedir bir kuvvet, onlarda kabul etmek lâzım gelir. Tâ şu masnuata hakikî masdar olabilsin. Çünkü toprağın ve suyun ve havanın herbir cüz'ü, ekser nebatata menşe olabilir. Halbuki herbir nebat -meyveli olsa, çiçekli olsa- teşkilâtı o kadar muntazamdır, o kadar mevzundur, o kadar birbirinden mümtazdır, o kadar keyfiyetçe birbirinden ayrıdır ki; herbirisine, yalnız ona mahsus birer ayrı manevî fabrika veya ayrı birer matbaa lâzımdır. Demek tabiat, mistarlıktan masdarlığa çıksa; herbir şeyde bütün şeylerin makinelerini bulundurmağa mecburdur. İşte bu tabiatperestlik fikrinin esası, öyle bir hurafattır ki, hurafeciler dahi ondan utanıyorlar. Kendini âkil zanneden ehl-i dalaletin, nasıl nihayetsiz hezeyanlı bir akılsızlık iltizam ettiklerini gör, ibret al!..

Elhasıl: Nasıl bir kitabın herbir harfi, kendi nefsinin bir harf kadar gösterip ve kendi vücuduna tek bir suretle delalet ediyor ve kendi kâtibini on kelime ile tarif eder ve çok cihetlerle gösterir. Meselâ: "Benim kâtibimin hüsn-ü hattı var: Kalem-i kırmızıdır, şöyledir böyledir" der. Aynen öyle de: Şu kitab-ı kebir-i âlemin herbir harfi, kendine cirmi kadar delalet eder ve kendi sureti kadar

gösterir. Fakat Nakkaş-ı Ezelî'nin esmasını, bir kaside kadar tarif eder ve keyfiyetleri adedince işaret parmaklarıyla o esmayı gösterir, müsemmasına şahadet eder. Demek hem kendini, hem bütün kâinatı inkâr eden safsatacı gibi bir ahmak, yine Sâni'-i Zülcelal'in inkârına gitmemek gerektir!..

Altıncı Lem'a:Hâlîk-ı Zülcelal'in nasılki mahlukatının her bir ferdinin başında ve masnuatının herbir cüz'ünün cebhesinde, ehadiyetinin sikkesini koymuştur. (Nasılki geçmiş lem'alarda bir kısmını gördün.) Öyle de; herbir nev'in üstünde çok sikke-i ehadiyet, herbir küll üstünde müteaddid hâtem-i vâhidiyet, tâ mecmu-u âlem üstünde mütenevvi turra-i vahdet, gayet parlak bir surette koymuştur. İşte pek çok sikkelerden ve hâtemlerden ve turralardan, sath-ı Arz sahifesinde bahar mevsiminde vaz'edilen bir sikke, bir hâtemi göstereceğiz. Şöyle ki:

Nakkaş-ı Ezelî, zeminin yüzünde yaz, bahar zamanında en az üçyüzbin nebatat ve hayvanatın enva'ını, nihayetsiz ihtilat, karışıklık içinde nihayet derecede imtiyaz ve teşhis ile ve gayet derecede intizam ve tefrik ile haşır ve neşretmesi, bahar gibi zahir ve bahir parlak bir sikke-i tevhiddir. Evet bahar mevsiminde ölmüş arzın ihyası içinde, üçyüzbin haşrin nümunelerini kemal-i intizam ile icad etmek ve arzın sahifesinde birbiri içinde üçyüzbin muhtelif enva'ın efradını hatasız ve sehivsiz, galatsız, noksansız, gayet mevzun, manzum, gayet muntazam ve mükemmel bir surette yazmak, elbette nihayetsiz bir kudrete ve muhit bir ilme ve kâinatı idare edecek bir iradeye mâlik bir Zât-ı Zülcelal'in, bir Kadîr-i Zülkemal'in ve bir Hakîm-i Zülcemal'in sikke-i mahsusası olduğunu zerre miktar şuuru bulunanın derketmesi lâzımgelir. Kur'an-ı Hakîm ferman ediyor ki:

فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Evet zeminin diriltilmesinde, üçyüz bin haşrin nümunelerini, birkaç gün zarfında yapan, gösteren Kudret-i Fâtıraya; elbette insanın haşrı ona göre kolay gelir. Meselâ: Gelincik Dağı'nı ve Sübhan Dağı'nı bir işaretle kaldıran bir Zât-ı Mu'ciznümaya, "Şu dereden, yolumuzu kapayan şu koca taş kaldırabilir misin?" denilir mi? Öyle de: Gök ve dağ ve yeri altı günde icad eden ve onları vakit-bevakit doldurup boşaltan bir Kadîr-i Hakîm'e, bir Kerim-i Rahîm'e: "Ebed tarafından ihzar edilip serilmiş, kendi ziyafetine gidecek yolumuzu seddeden şu toprak tabakasını üstümüzden kaldırabilir misin? Yeri düzeltip bizi ondan geçirebilir misin?" İstib'ad suretinde söylenir mi?

Şu zeminin yüzünde yaz zamanında bir sikke-i tevhidi gördün. Şimdi bak! Gayet basîrane ve hakîmane zeminin yüzündeki şu tasarrufat-ı azîme-i bahariye üstünde, bir hâtem-i vâhidiyet gayet aşikâre görünüyor. Çünkü şu icraat, bir vüs'at-i mutlaka içinde ve o vüs'atle beraber bir sür'at-i mutlaka ile ve

sür'at ile beraber bir sehavet-i mutlaka içinde görünen intizam-ı mutlak ve kemal-i hüsn-ü san'at ve mükemmeliyet-i hilkat; öyle bir hâtemdir ki, gayr-ı mütenahî bir ilim ve nihayetsiz bir kudret sahibi ona sahib olabilir. Evet görüyoruz ki; bütün yeryüzünde bir vüs'at-i mutlaka içinde bir icad, bir tasarruf, bir faaliyet var. Hem o vüs'at içinde, bir sür'at-i mutlaka ile işleniyor. Hem o sür'at ve vüs'atle beraber teksir-i efradda bir sehavet-i mutlaka görünüyor. Hem o sehavet ve vüs'at ve sür'atle beraber bir sühulet-i mutlaka görünüyor. Hem o sehavet ve sühulet ve sür'at ve vüs'atle beraber; herbir nevide, herbir ferde görünen bir intizam-ı mutlak ve gayet mümtaz bir hüsn-ü san'at ve nihayet ihtilat içinde bir imtiyaz-ı etemm ve gayet mebzuliyet içinde gayet kıymetdar eserler ve gayet geniş daire içinde tam bir muvafakat ve gayet sühulet içinde gayet san'atkârane bediaları icad etmek, bir anda, her yerde, bir tarzda, her ferde bir san'at-ı hârika, bir faaliyet-i mu'ciz-nüma göstermek; elbette ve elbette öyle bir zâtın hâtemidir ki, hiçbir yerde olmadığı halde, her yerde hazır, nâzırdır. Hiç bir şey ondan gizlenmediği gibi, hiçbir şey ona ağır gelmez. Zerrelere yıldızlar, onun kudretine nisbeten müsavidirler.

Meselâ: O Rahîm-i Zülcemal'in bağistan-ı kereminden, mu'cizatının salkımlarından bir tanecik hükmünde gördüğüm iki parmak kalınlığında bir üzüm asmasına asılmış olan salkımları saydım: Yüz ellibeş çıktı. Bir salkımın tanesini saydım: Yüzyirmi kadar oldu. Düşündüm, dedim: "Eğer bu asma çubuğu, ballı su musluğu olsa, daim su verse, şu hararete karşı o yüzer rahmetin şurub tulumbacıklarını emziren salkımlara ancak kifayet edecek. Halbuki, bazan az bir rutubet ancak eline geçer. İşte bu işi yapan, herşeye kadir olmak lâzımgelir.

سُبْحَانَ مَنْ تَخَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ

Yedinci Lem'a:Bak, nasıl sahife-i Arz üstünde Zât-ı Ehad-i Samed'in hâtemlerini az dikkatle görebilirsin. Başını kaldır, gözünü aç, şu kâinat kitab-ı kebirine bir bak; göreceksin ki: O kâinatın heyet-i mecmuası üstünde, büyüklüğü nisbetinde bir vuzuh ile hâtem-i vahdet okunuyor. Çünkü şu mevcudat bir fabrikanın, bir kasrın, bir muntazam şehrin eczaları ve efradları gibi bel-bele verip, birbirine karşı muavenet elini uzatıp, birbirinin sual-i hacetine "Lebbeyk! Baş üstüne" derler. Elele verip, bir intizam ile çalışırlar. Başbaşa verip, zevilhayata hizmet ederler. Omuz-omuza verip, bir gayeye müteveccihen bir Müdebbir-i Hakîm'e itaat ederler. Evet Güneş ve Ay'dan, gece ve gündüzden, kış ve yazdan tut, tâ nebatatın, muhtaç ve aç hayvanların imdadına gelmelerinde ve hayvanların zaîf, şerif insanların imdadına koşmalarında, hattâ mevadd-ı gıdaiyenin latif, nahif yavruların ve meyvelerin imdadına uçmalarında, tâ zerrat-ı taamiyenin hüceyrat-ı beden imdadına geçmelerinde cari olan bir düstur-u teavünle hareketleri, bütün bütün kör

olmayana gösteriyorlar ki; gayet kerim birtek Mürebbi'nin kuvvetiyle, gayet hakîm birtek Müdebbir'in emriyle hareket ediyorlar.

İşte şu kâinat içinde cârî olan bu tesanüd, bu teavün, bu tecavüb, bu teanuk, bu müsahhariyet, bu intizam, birtek Müdebbir'in tertibiyle idare edildiklerine ve birtek Mürebbi'nin tedbiriyle sevk edildiklerine kat'iyen şahadet etmekle beraber; şu bilbedahe san'at-ı eşyada görünen hikmet-i âmme içindeki inayet-i tâmmе ve o inayet içinde parlayan rahmet-i vasia ve o rahmet üstünde serilen ve rızka muhtaç herbir zîhayata onun hacetine lâıyk bir tarzda iâşe etmek için serpilen erzak ve iâşe-i umumî, öyle parlak bir hâtem-i tevhiddir ki, bütün bütün aklı sönmeyen anlar ve bütün bütün kör olmayan görür. Evet, kasd ve şuur ve iradeyi gösteren bir perde-i hikmet, umum kâinatı kaplamış ve o perde-i hikmet üstünde lütuf ve tezyin ve tahsin ve ihsanı gösteren bir perde-i inayet serilmiştir ve o müzeyyen perde-i inayet üstünde kendini sevdirmek ve tanıttırmak, in'am ve ikram etmek lem'alarını gösteren bir hulle-i rahmet, kâinatı içine almıştır ve o münevver perde-i rahmet-i âmme üstüne serilen ve terahhumu ve ihsan ve ikramı ve kemal-i şefkat ve hüsn-ü terbiyeyi ve lütf-u rububiyeti gösteren bir sofr-a-i erzak-ı umumiye dizilmiştir.

Evet şu mevcudat, zerrelere güneşlere kadar; ferdler olsun nevilere olsun, küçük olsun büyük olsun, semerat ve gayatla ve faideler ve maslahatlarla münakkaş bir kumaş-ı hikmetten muhteşem bir gömlek giydirilmiş ve o hikmet-nüma suret gömleği üstünde lütuf ve ihsan çiçekleriyle müzeyyen bir hulle-i inayet her şeyin kametine göre biçilmiş ve o müzeyyen hulle-i inayet üzerine tahabbüb ve ikram ve tahannün ve in'am lem'alarıyla münevver, rahmet nişanları takılmış ve o münevver ve murassa nişanları ihsan etmekle beraber, zeminin yüzünde bütün zevilhayatın taifelerine kâfi, bütün hacetlerine vâfi bir sofr-a-i rızk-ı umumî kurulmuştur. İşte şu iş, Güneş gibi aşikâre, nihayetsiz Hakîm, Kerim, Rahîm, Rezzak bir Zât-ı Zülcemal'e işaret edip gösteriyor.

Öyle mi? Herşey rızka muhtaç mıdır?

Evet, bir ferd rızka ve devam-ı hayata muhtaç olduğu gibi, görüyoruz ki: Bütün mevcudat-ı âlem, bahusus zîhayat olsa, küllî olsun cüz'î olsun, küll olsun cüz' olsun; vücudunda, bekasında, hayatında ve idame-i hayatta maddeten ve manen çok metalibi var, çok levazımatı var. İftikaratı ve ihtiyacatı öyle şeylere var ki, en ednasına o şeyin eli yetişmediği, en küçük matlubuna o şeyin kuvveti kâfi gelmediği bir halde, görüyoruz ki: Bütün metalibi ve erzak-ı maddiye ve maneviyesi **مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ** ummadığı yerlerden kemal-i intizamla ve vakt-i münasibde ve lâıyk bir tarzda kemal-i hikmetle ellerine veriliyor. İşte bu iftikar ve ihtiyac-ı mahlukat ve bu tarzda imdad ve iane-i gaybiye, acaba Güneş gibi bir Mürebbi-i Hakîm-i Zülcelal'i, bir Müdebbir-i Rahîm-i Zülcemal'i göstermiyor mu?

Sekizinci Lem'a:Nasılki bir tarlada ekilen bir nevi tohum delalet eder ki: O tarla herhalde tohum sahibinin taht-ı tasarrufunda olduğunu; hem o tohumu dahi, tarla mutasarrıfının taht-ı tasarrufunda olduğunu gösterir. Öyle de: Şu anasır denilen mezraa-i masnuat, vâhidiyet ve besatet ile beraber, külliyyet ve ihataları ve şu mahlukat denilen semerat-ı rahmet ve mu'cizat-ı kudret ve kelimat-ı hikmet olan nebatat ve hayvanat, mümaselet ve müşabehetleriyle beraber çok yerlerde intişarı, her tarafta bulunup tavattunları; tek bir Sâni'-i Mu'ciznûma'nın taht-ı tasarrufunda olduklarını öyle bir tarzda gösteriyor ki; güya herbir çiçek, herbir semere, herbir hayvan, o Sâniin birer sikkesidir, birer hâtemidir, birer turrasıdır. Her nerede bulunsa, lisan-ı haliyle herbirisi der ki: "Ben kimin sikkesiyim, bu yer dahi onun masnuudur. Ben kimin hâtemiyim, bu mekân dahi onun mektubudur. Ben kimin turrasıyım, bu vatanım dahi onun mensucudur." Demek en edna bir mahluka rububiyet; bütün anasırı kabza-i tasarrufunda tutana mahsustur ve en basit bir hayvanı tedbir ve tedvir etmek; bütün hayvanatı, nebatatı, masnuatı kabza-i rububiyetinde terbiye edene has olduğunu kör olmayan görür. Evet herbir ferd, sair efrada mümaselet ve misliyet lisanı ile der: "Kim bütün nev'im'e mâlik ise, bana mâlik olabilir, yoksa yok." Her nev', sair nevilerle beraber yeryüzünde intişarı lisanıyla der: "Kim bütün sath-ı Arza mâlik ise, bana mâlik olabilir; yoksa yok." Arz, sair seyyarat ile bir Güneşe irtibatı ve semavat ile tesanüdü lisanıyla der: "Kim bütün kâinata mâlik ise, bana mâlik o olabilir; yoksa yok." Evet faraza zîşuur bir elmaya biri dese: "Sen benim san'atımsın." O elma lisan-ı hal ile ona "Sus!" diyecek. "Eğer bütün yeryüzünde bütün elmaların teşkiline muktedir olabilirsen, belki yeryüzünde münteşir bütün hemcinsimiz olan bütün meyvedarlara, belki sefinesiyle hazine-i rahmetten gelen bütün hedaya-yı Rahmaniyyeye mutasarrıf olabilirsen, bana rububiyet dava et." O elma böyle diyecek ve o ahmağın ağzına bir tokat vuracak.

Dokuzuncu Lem'a:Cüz'de cüz'îde, küllde küllîde, küll-i âlemde, hayatta, zîhayatta, ihyada olan sikkelerden, hâtemlerden, turralardan bazılarına işaret ettik. Şimdi, nevilerde hesabsız sikkelerden bir sikkeye işaret edeceğiz.

Evet nasılki meyvedar bir ağacın hesabsız semereleri, bir terbiye-i vâhide, bir kanun-u vahdetle, birtek merkezden idare edildiklerinden, külfet ve meşakkat ve masraf, o kadar sühulet peyda eder ki, kesretle terbiye edilen tek bir semereye müsavi olurlar. Demek kesret ve taaddüd-ü merkez, her semere için, kemmiyetçe bütün ağaç kadar külfet ve masraf ve cihazat ister. Fark yalnız keyfiyetçedir. Nasılki birtek nefere lâzım teçhizat-ı askeriyyeyi yapmak için, orduya lâzım bütün fabrikalar kadar fabrikalar lâzımdır. Demek iş, vahdetten kesrete geçse, efrad adedince -kemmiyet cihetiyle- külfet ziyadeleşir. İşte, her nevide bilmüşahede görünen sühulet-i fevkalâde, elbette vahdetten, tevhidden gelen bir yüsr ve sühuletin eseridir.

Elhasıl: Bir cinsin bütün enva'ı, bir nev'in bütün efradı âza-yı esasîde muvafakat ve müşabehetleri nasıl isbat ederler ki, tek bir Sâniin masnularıdır. Çünkü vahdet-i kalem ve ittihad-ı sikke öyle ister. Öyle de: Bu meşhud sühulet-i mutlaka ve külfetsizlik, vücub derecesinde îcab eder ki; bir Sâni'-i Vâhid'in eserleri olsun. Yoksa imtina' derecesine çıkan bir suubet, o cinsi in'idama ve o nev'i ademe götürecekti.

Velhasıl: Cenab-ı Hakk'a isnad edilse, bütün eşya birtek şey gibi bir sühulet peyda eder. Eğer esbaba isnad edilse herbir şey, bütün eşya kadar suubet peyda eder. Madem öyledir; kâinatta şu görünen fevkalâde ucuzluk ve şu göz önündeki hadsiz mebzuliyet, sikke-i vahdeti güneş gibi gösterir. Eğer gayet mebzuliyetle elimize geçen şu meyveler, Vâhid-i Ehad'in malı olmazsa, bütün dünyayı verse idik, birtek narı yiyemezdik.

Onuncu Lem'a: Tecelli-i cemaliyeyi gösteren hayat; nasıl bir bürhan-ı ehadiyettir, belki bir çeşit tecelli-i vahdettir. Tecelli-i celali izhar eden memat dahi, bir bürhan-ı vâhidiyettir. Evet meselâ **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** nasilki Güneşe karşı parlayan ve akan büyük bir ırmağın kabarcıkları ve zemin yüzünün mütelemmi' şeffafatı, Güneşin aksini ve ışığını göstermek suretiyle Güneşe şahadet ettikleri gibi, o kataratın ve şeffafatın gurubuyla, gitmeleriyle beraber arkalarından yeni gelen katarat taifeleri ve şeffafat kabileleri üstünde yine Güneşin cilveleri haşmetle devamı ve ışığının tecellisi ve noksansız istimrarı kat'iyen şahadet eder ki: Sönüp yanan, değişip tazelenen, gelip parlayan misalî güneşçikler ve ışıklar ve nurlar; bir bâki, daimî, âlî, tecellisi zevalsiz birtek Güneşin cilveleridir. Demek o parlayan kataratlar; zuhuruyla ve gelmeleriyle Güneşin vücudunu gösterdikleri gibi; gurublarıyla, zevalleriyle, Güneşin bekasını ve devamını ve birliğini gösteriyorlar.

Aynen öyle de: Şu mevcudat-ı seyyale, vücudlarıyla ve hayatlarıyla Vâcib-ül Vücut'un vücub-u vücuduna ve ehadiyetine şahadet ettikleri gibi; zevalleriyle, ölümleriyle o Vâcib-ül Vücut'un ezeliyetine, sermediyetine ve ehadiyetine şahadet ederler. Evet gece gündüz, kış ve yaz, asırlar ve devirlerin değişmesiyle gurub ve uful içinde teceddüd eden ve tazelenen masnuat-ı cemile, mevcudat-ı latife, elbette bir âlî ve sermedî ve daim-üt tecelli bir cemal sahibinin vücud ve beka ve vahdetini gösterdikleri gibi; o masnuat, esbab-ı zahiriye-i süfliyeleriyle beraber zeval bulup ölmeleri, o esbabın hiçliğini ve bir perde olduğunu gösteriyorlar. Şu hal kat'iyen isbat eder ki; şu san'atlar, şu nakışlar, şu cilveler; bütün esması kudsiye ve cemile olan bir Zât-ı Cemil-i Zülcelal'in tazelenen san'atlarıdır, tahavvül eden nakışlarıdır, taharrük eden âyineleridir, birbiri arkasından gelen sikkeleridir, hikmetle değişen hâtemleridir.

Elhasıl: Şu kitab-ı kebir-i kâinat, nasılki vücud ve vahdete dair âyât-ı tekviniyeyi bize ders veriyor. Öyle de: O Zât-ı Zülcelal'in bütün evsaf-ı kemaliye ve cemaliye ve celaliyesine de şهادet eder. Ve kusursuz ve noksansız kemal-i zâtîsini isbat ederler. Çünkü bedihîdir ki, bir eserde kemal, o eserin menşe ve mebdei olan fiilin kemaline delalet eder. Fiilin kemali ise, ismin kemaline ve ismin kemali, sıfatın kemaline ve sıfatın kemali, şe'n-i zâtînin kemaline ve şe'nin kemali, o zât-ı zîşuunun kemaline, hadsen ve zarureten ve bedaheten delalet eder. Meselâ: Nasılki kusursuz bir kasrın mükemmel olan nukuş ve tezyinatı, arkalarında bir usta ef'alinin mükemmeliyetini gösterir. O ef'alın mükemmeliyeti, o fâil ustanın rütbelerini gösteren ünvanları ve isimlerinin mükemmeliyetini gösterir. Ve o esma ve ünvanlarının mükemmeliyeti, o ustanın san'atına dair sıfatlarının mükemmeliyetini gösterir ve o san'at ve sıfatlarının mükemmeliyeti, o san'at sahibinin şunun-u zâtiye denilen kabiliyet ve istidad-ı zâtiyesinin mükemmeliyetini gösterir ve o şunun ve kabiliyet-i zâtiyenin mükemmeliyeti, o ustanın mahiyet-i zâtiyesinin mükemmeliyetini gösterdiği misillü... Aynen öyle de: Şu kusursuz, futursuz

هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ سırrına mazhar olan şu âsâr-ı meşhude-i âlem, şu mevcudat-ı muntazama-i kâinata olan san'at ise; bilmüşahede bir müessir-i zil-iktidarın kemal-i ef'aline delalet eder. O kemal-i ef'al ise, bilbedahe o Fâil-i Zülcelal'in kemal-i esmasına delalet eder. O kemal-i esma ise, bizzarure o esmanın müsemma-i zülcemalinin kemal-i sıfatına delalet ve şهادet eder. O kemal-i sıfat ise, bilyakîn o mevsuf-u zülkemalin kemal-i şunununa delalet ve şهادet eder. O kemal-i şunun ise, bihakkalyakîn o zîşuunun kemal-i zâtına öyle delalet eder ki, bütün kâinata görünen bütün enva'-ı kemalât, onun kemaline nisbeten sönük bir zıll-ı zaîf suretinde bir Zât-ı Zülkemal'in âyât-ı kemali ve rumuz-u celali ve işarat-ı cemali olduğunu gösterir.

Güneşler kuvvetinde Onbirinci Lem'a: Ondokuzuncu Söz'de tarif edilen ve kitab-ı kebirin âyet-i kübrası ve o Kur'an-ı Kebirdeki ism-i a'zamı ve o şecere-i kâinatın çekirdeği ve en münevver meyvesi ve o saray-ı âlemin güneşi ve Âlem-i İslâmın bedr-i münevveri ve rububiyet-i İlahiyenin dellâl-ı saltanatı ve tılsım-ı kâinatın keşşaf-ı zîhikmeti olan Seyyidimiz Muhammed-ül Emin Aleyhissalâtü Vesselâm, bütün enbiyayı sayesi altına alan risalet cenahı ve bütün Âlem-i İslâmı himayesine alan İslâmiyet cenahlarıyla hakikatın tabakatında uçan ve bütün enbiya ve mürselîni, bütün evliya ve sıddıkîni ve bütün asfiya ve muhakkikîni arkasına alıp bütün kuvvetiyle vahdaniyeti gösterip, arş-ı ehadiyete yol açıp gösterdiği iman-ı billah ve isbat ettiği vahdaniyet-i İlahiyeyi hiç vehim ve şübhenin haddi var mı ki, kapatabilsin ve perde olabilsin? Madem Ondokuzuncu Söz'de ve Ondokuzuncu Mektub'da o bürhan-ı katın âb-ul hayat-ı marifetinden ondört Reşha ve ondokuz İşarat ile, o zât-ı mu'ciz-nümanın enva'-ı mu'cizatıyla beraber, icmalen bir derece tarif ve beyan etmişiz. Şurada şu işaret ile iktifa edip, o vahdaniyetin bürhan-ı katını tezkiye eden ve sıdkına şهادet eden esasata işaret suretinde bir salavat-ı şerife ile hatmederiz.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِكَ وَوَحْدَانِيَّتِكَ وَ شَهِدَ عَلَى جَلَالِكَ وَ جَمَالِكَ وَ كَمَالِكَ الشَّاهِدُ الصَّادِقُ الْمُصَدِّقُ وَ
 الْبُرْهَانُ النَّاطِقُ الْمُحَقِّقُ سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ الْحَامِلُ سِرِّ إِجْمَاعِهِمْ وَ تَصَدِيقِهِمْ وَ مُعْجَزَاتِهِمْ وَ إِمَامُ الْأَوْلِيَاءِ وَ الصِّدِّيقِينَ الْحَاوِي
 سِرِّ اتِّفَاقِهِمْ وَ تَحْقِيقِهِمْ وَ كَرَامَاتِهِمْ دُو الْمُعْجَزَاتِ الْبَاهِرَةِ وَ الْحَوَارِقِ الطَّاهِرَةِ وَ الدَّلَائِلِ الْفَاطِعَةِ الْمُحَقَّقَةِ الْمُصَدِّقَةِ لَهُ دُو الْحِصَالِ
 الْعَالِيَةِ فِي ذَاتِهِ وَ الْأَخْلَاقِ الْعَالِيَةِ فِي وَظِيفَتِهِ وَ السَّجَايَا السَّامِيَةِ فِي شَرِيعَتِهِ الْمُكْمَلَةِ الْمُنَزَّهَةِ لَهُ عَنِ الْخِلَافِ مَهْبِطُ الْوَحْيِ الرَّبَّانِيِّ
 بِإِجْمَاعِ الْمُنَزَّلِ وَ الْمُنَزَّلِ عَلَيْهِ سَيَّارُ عَالَمِ الْعَيْبِ وَ الْمَلَكُوتِ مُشَاهِدُ الْأَرْوَاحِ وَ مُصَاحِبُ الْمَلَائِكَةِ أَمُودُجِ كَمَالِ الْكَائِنَاتِ
 شَخْصًا وَ نَوْعًا وَ جِنْسًا (أَنْوُرُ قَمَرَاتِ شَجَرَةِ الْحِلْقَةِ) سِرَاجُ الْحَقِّ بُرْهَانُ الْحَقِيقَةِ بِمَثَالِ الرَّحْمَةِ مِثَالِ الْمُحَبَّةِ كَشَافُ طَلْسِمِ الْكَائِنَاتِ
 دَلَالُ سُلْطَنَةِ الرُّبُوبِيَّةِ الْمُرْمُزِ بِعُلُوبِيَّةِ شَخْصِيَّتِهِ الْمَعْنَوِيَّةِ إِلَى أَنَّهُ نُصِبَ عَيْنِ فَاطِرِ الْعَالَمِ فِي خَلْقِ الْكَائِنَاتِ دُو الشَّرِيعَةِ الَّتِي هِيَ بِوَسْعَةِ
 دَسَاتِيرِهَا وَ قُوَّتِهَا تُشِيرُ إِلَى أَهْمَا نِظَامِ الْكَوْنِ وَ وَضْعِ خَالِقِ الْكَائِنَاتِ نَعَمْ إِنَّ نَاطِمَ الْكَائِنَاتِ بِهَذَا النِّظَامِ الْأَكْمَلِ هُوَ
 نَاطِمُ هَذَا الدِّينِ بِهَذَا النِّظَامِ الْأَحْسَنِ الْأَجْمَلِ سَيِّدُنَا نُحْنُ مَعَاشِرَ بَنِي آدَمَ وَ مُهْدِينَا إِلَى الْإِيمَانِ نُحْنُ مَعَاشِرَ الْمُؤْمِنِينَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ
 اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ وَ أَمُّ التَّسْلِيمَاتِ مَا دَامَتِ الْأَرْضُ وَ السَّمَوَاتُ فَإِنَّ ذَلِكَ الشَّاهِدَ الصَّادِقَ الْمُصَدِّقَ
 يَشْهَدُ عَلَى رُوَيْسِ الْأَشْهَادِ مُنَادِيًا وَ مُعَلِّمًا لِأَجْيَالِ الْبَشَرِ حَلْفَ الْأَعْصَارِ وَ الْأَفْطَارِ نِدَاءً عُلوِيًّا بِجَمِيعِ قُوَّتِهِ وَ بَعَايَةِ جَدِّيَّتِهِ وَ
 بِنَهَايَةِ وُثُوقِهِ وَ بِقُوَّةِ إِطْمِئِنَانِهِ وَ بِكَمَالِ إِيْمَانِهِ بِأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ

Güneşler kuvvetinde Onikinci Lem'a:Şu Yirmiikinci Sözü'n Onikinci Lem'ası, öyle bir bahr-ı hakaiktir ki; bütün yirmiiki Söz, ancak onun yirmiiki katresi ve öyle bir menba-ı envârdır ki, şu yirmiiki Söz, o güneşten ancak yirmiiki lem'asıdır. Evet o yirmiiki aded Sözülerin herbirisi, sema-i Kur'anda parlayan birtek necm-i âyetin bir lem'ası ve bahr-ı Furkan'dan akan bir âyetin ırmağında tek bir katresi ve bir kenz-i a'zam-ı Kitabullah'ta herbiri bir sandukça-i cevahir olan âyetlerin birtek âyetinin birtek incisidir. İşte Ondokuzuncu Sözü'n Ondördüncü Reşhasında bir nebze tarif edilen o Kelâmullah; İsm-i A'zamdan, Arş-ı A'zamdan, rububiyetin tecelli-i a'zamından nüzul edip, ezeli ebede rabtecek, ferşi arşa bağlayacak bir vüs'at ve ulviyet içinde bütün kuvvetiyle ve âyâtının bütün kat'iyyetiyle mükerreren

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ der, bütün kâinatı işhad eder ve şehadet ettirir. Evet

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَابَرٌ مِيزَنْدُ عَالَمٌ

Evet o Kur'ana selim bir kalb gözüyle baksan göreceksin ki: Cihat-ı sittesi öyle parlıyor, öyle şeffaftır ki; hiçbir zulmet, hiçbir dalalet, hiçbir şübhe ve rayb, hiçbir hile içine girmeye ve daire-i ismetine duhûle fürce bulamaz. Çünkü üstünde sikke-i i'caz; altında bürhan ve delil; arkasında nokta-i istinadı, mahz-ı vahy-i Rabbanî; önünde saadet-i dâreyn; sağında, akli istintak edip tasdikini temin; solunda, vicdanı istişhad ederek teslimini tesbit; içi, bilbedahe safi hidayet-i Rahmaniye; üstü, bilmüşahede hâlis envâr-ı imaniye; meyveleri, biaynelyakîn kemalât-ı insaniye ile müzeyyen asfiya ve muhakkikîn-i evliya ve siddikîn olan o lisan-ı gaybın sinesine kulağını yapıştırıp dinlesen; derinden

derine, gayet munis ve mukni, nihayet ciddî ve ulvî ve bürhan ile mücehhez bir sadâ-yı semavî işiteceksin ki, öyle bir kat'iyetle **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** der ve tekrar eder ki; hakkalyakîn derecesinde söylediğini, aynelyakîn gibi bir ilm-i yakîni sana ifade ve ifaza ediyor.

Elhasıl: Herbirisi birer güneş olan, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ile Furkan-ı Ahkem ki biri âlem-i şehadetin lisanı olarak bin mu'cizat içinde bütün enbiya ve asfiyanın taht-ı tasdiklerinde İslâmiyet ve risalet parmaklarıyla işaret ederek bütün kuvvetiyle gösterdiği bir hakikatı...

Diğeri: Âlem-i gaybın lisanı hükmünde, kırk vücut-u i'caz içinde, kâinatın bütün âyât-ı tekviniyesinin taht-ı tasdiklerinde, hakkaniyet ve hidayet parmaklarıyla işaret edip bütün ciddiyetle gösterdiği aynı hakikatı.. acaba o hakikat, güneşten daha bahir, gündüzden daha zahir olmaz mı?

Ey dalalet-âlûd mütemerrid insancık! (Haşiye)Ateşböceğinden daha sönük kafa fenerinle nasıl şu güneşlere karşı gelebilirsin? Onlardan istiğna edebilirsin? Üflemele onları söndürmeye çalışırsın? Tuuuh! tuf.. senin o münkir aklına... Nasıl o iki lisan-ı gayb ve şehadet, bütün âlemlerin Rabbi ve şu kâinatın sahibi namına ve Onun hesabına söyledikleri sözleri ve davaları inkâr edebilirsin? Ey bîçare ve sinekten daha âciz, daha hakir! Sen necisin ki, şu kâinatın Sahib-i Zülcelal'ini tekzibe yelteniyorsun?

(Haşiye): *Bu hitab, Kur'anı kaldırmağa çalışanadır.*

Hâtime

Ey akli hüşyar, kalbi müteyakkız arkadaş! Eğer şu Yirmiikinci Söz'ün başından buraya kadar fehmetmişsen, Oniki Lem'ayı birden elinde tut. Binler elektrik kuvvetinde bir sirac-ı hakikat bularak, Arş-ı A'zamdan uzatılıp gelen âyât-ı Kur'anîyeye yapış. Burak-ı tevfiğe bin, semavat-ı hakaikte uruc et, arş-ı marifetullaha çık...

de. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

Hem

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

diyerek, bütün mevcudat-ı kâinatın başları üstünde ve meşid-i kebir-i âlemde vahdaniyeti ilân et...

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ
وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ * رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً
إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ * رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ أُمَّتَهُ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ آمِينَ

وَ آخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Yirmiüçüncü Söz

[Şu sözün iki mebası vardır.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ * ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

Birinci Mebas

İmanın binler mehasininden yalnız beşini "Beş Nokta" içinde beyan ederiz.

Birinci Nokta:İnsan, nur-u iman ile a'lâ-yı illiyyîne çıkar; Cennet'e lâıyk bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile, esfel-i safilîne düşer; Cehennem'e ehil (olacak) bir vaziyete girer. Çünkü iman, insanı Sâni'-i Zülcelal'ine nisbet ediyor; iman, bir intisabdır. Öyle ise insan, iman ile insanda tezahür eden san'at-ı İlahiye ve nukuş-u esma-i Rabbaniye itibariyle bir kıymet alır. Küfür, o nisbeti kat'eder. O kat'dan san'at-ı Rabbaniye gizlenir. Kıymeti dahi yalnız madde itibariyle olur. Madde ise, hem fâniye, hem zâile, hem muvakkat bir hayat-ı hayvanî olduğundan, kıymeti hiç hükmündedir.

Bu sırrı bir temsil ile beyan edeceğiz. Meselâ: İnsanların san'atları içinde nasılki maddenin kıymeti ile san'atın kıymeti ayrı ayrıdır. Bazan müsavi, bazan madde daha kıymettar, bazan oluyor ki; beş kuruşluk demir gibi bir maddede

beş liralık bir san'at bulunuyor. Belki bazan, antika olan bir san'at, bir milyon kıymeti aldığı halde, maddesi beş kuruşa da değmiyor. İşte öyle antika bir san'at, antikacıların çarşısına gidilse, hârika-pişe ve pek eski hünerver san'atkârına nisbet ederek o san'atkârı yâd etmekle ve o san'atla teşhir edilse, bir milyon fiatla satılır. Eğer kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir bahasına alınabilir.

İşte insan, Cenab-ı Hakk'ın böyle antika bir san'atıdır ve en nazik ve nazenin bir mu'cize-i kudretidir ki; insanı, bütün esmasının cilvesine mazhar ve nakışlarına medar ve kâinata bir misal-i musaggar suretinde yaratmıştır.

Eğer nur-u iman, içine girse, üstündeki bütün manidar nakışlar, o ışıkla okunur. O mü'min, şuur ile okur ve o intisabla okutur. Yani: "Sâni'-i Zülcelal'in masnuuyum, mahlukuyum, rahmet ve keremine mazharım" gibi manalarla insandaki san'at-ı Rabbanîye tezahür eder. Demek Sâniine intisabdan ibaret olan iman; insandaki bütün âsâr-ı san'atı izhar eder. İnsanın kıymeti, o san'at-ı Rabbanîyeye göre olur ve âyine-i Samedaniye itibariyledir. O halde şu ehemmiyetsiz olan insan, şu itibarla bütün mahlukat üstünde bir muhatab-ı İlahî ve Cennet'e lâyük bir misafir-i Rabbanî olur.

Eğer kat'-ı intisabdan ibaret olan küfür, insanın içine girse; o vakit bütün o manidar nukuş-u esma-i İlahîye karanlığa düşer, okunmaz. Zira Sâni' unutulsa, Sâniâ müteveccih manevî cihetler de anlaşılmaz. Âdetâ baş aşağı düşer. O manidar âlî san'atların ve manevî âlî nakışların çoğu gizlenir. Bâki kalan ve göz ile görülen bir kısmı ise; süflî esbaba ve tabiata ve tesadüfe verilip, nihayet sukut eder. Herbiri birer parlak elmas iken, birer sönük şişe olurlar. Ehemmiyeti yalnız madde-i hayvaniyeye bakar. Maddenin gayesi ve meyvesi ise; -dediğimiz gibi- kısacık bir ömürde hayvanatın en âcizi ve en muhtacı ve en kederlisi olduğu bir halde yalnız cüz'î bir hayat geçirmektir. Sonra tefessüh eder gider. İşte küfür, böyle mahiyet-i insaniyeyi yıkar, elmastan kömüre kalbeder.

İkinci Nokta: İman nasıllı bir nurdur, insanı ışıklandırıyor, üstünde yazılan bütün mektubat-ı Samedaniyeyi okutturuyor. Öyle de, kâinatı dahi ışıklandırıyor. Zaman-ı mazi ve müstakbeli, zulümattan kurtarıyor. Şu sırrı, bir vakıada **اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ** âyet-i kerimesinin bir sırrına dair gördüğüm bir temsil ile beyan ederiz. Şöyle ki:

Bir vakıa-i hayaliyede gördüm ki: İki yüksek dağ var birbirine mukabil. Üstünde dehşetli bir köprü kurulmuş. Köprünün altında pek derin bir dere. Ben o köprünün üstünde bulunuyorum. Dünyayı da, her tarafı karanlık, kesif bir zulümat istila etmişti. Ben sağ tarafıma baktım; nihayetsiz bir zulümat içinde bir mezar-ı ekber gördüm, yani tahayyül ettim. Sol tarafıma baktım; müdhiş zulümat dalgaları içinde azîm fırtınalar, dağdağalar, dâhiyeler hazırlandığını

görüyor gibi oldum. Köprünün altına baktım; gayet derin bir uçurum görüyorum zannettim. Bu müdhiş zulümata karşı sönük bir cep fenerim vardı. Onu istimal ettim, yarım yamalak ışığıyla baktım. Pek müdhiş bir vaziyet bana göründü. Hattâ önümdeki köprünün başında ve etrafında öyle müdhiş ejderhalar, arslanlar, canavarlar göründü ki; keşke bu cep fenerim olmasa idi, bu dehşetleri görmese idim, dedim. O feneri hangi tarafa çevirdim ise, öyle dehşetler aldım. "Eyvah! Şu fener, başıma beladır" dedim. Ondan kızdım; o cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güya onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük elektrik lâmbasının düşmesine dokundum gibi birden o zulümat boşandı. Her taraf o lâmbanın nuru ile doldu. Herşeyin hakikatını gösterdi. Baktım ki: O gördüğüm köprü, gayet muntazam yerde, ova içinde bir caddedir. Ve sağ tarafımda gördüğüm mezar-ı ekber; baştan başa güzel, yeşil bahçelerle nuranî insanların taht-ı riyasetinde ibadet ve hizmet ve sohbet ve zikir meclisleri olduğunu farkettim. Ve sol tarafımda, fırtınalı, dağdağalı zannettiğim uçurumlar, şahikalar ise; süslü, sevimli cazibedar olan dağların arkalarında azîm bir ziyafetgâh, güzel bir seyrangâh, yüksek bir nüzhetgâh bulunduğunu hayal meyal gördüm. Ve o müdhiş canavarlar, ejderhalar zannettiğim mahluklar ise, munis deve, öküz, koyun, keçi gibi hayvanat-ı ehliye olduğunu gördüm. "Elhamdülillahi alâ nur-il iman" diyerek

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

âyet-i kerimesini okudum, o vakıdan ayıldım.

İşte o iki dağ; mebde-i hayat, âhir-i hayat.. yani âlem-i arz ve âlem-i berzaktır. O köprü ise, hayat yoludur. O sağ taraf ise, geçmiş zamandır. Sol taraf ise, istikbaldir. O cep feneri ise, hodbin ve bildiğine itimad eden ve vahy-i semavîyi dinlemeyen enaniyet-i insaniyedir. O canavarlar zannolunan şeyler ise âlemin hâdisatı ve acib mahlukatıdır.

İşte enaniyetine itimad eden, zulümat-ı gaflete düşen, dalalet karanlığına mübtela olan adam; o vakıda evvelki halime benzer ki: O cep feneri hükmünde nâkıs ve dalalet-âlûd malûmat ile zaman-ı maziyi, bir mezar-ı ekber suretinde ve adem-âlûd bir zulümat içinde görüyor. İstikbali, gayet fırtınalı ve tesadüfe bağlı bir vahşetgâh gösterir. Hem herbirisi, bir Hakîm-i Rahîm'in birer memur-u müsahharı olan hâdisat ve mevcudatı, muzır birer canavar hükmünde bildirir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُوهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

hükmüne mazhar eder. Eğer hidayet-i İlahiye yetişse, iman kalbine girse, nefsin firavuniyeti kırılrsa, Kitabullah'ı dinlese, o vakıda ikinci halime benzeyecek. O vakit birden kâinat bir gündüz rengini alır, nur-u İlahî ile dolar. Âlem **اللَّهُ نُورٌ**

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ âyetini okur. O vakit zaman-ı mazi, bir mezar-ı ekber değil, belki herbir asrı bir nebinin veya evliyanın taht-ı riyasetinde vazife-i ubudiyeti îfa eden ervah-ı sâfiye cemaatlarının vazife-i hayatlarını bitirmekle "Allahü Ekber" diyerek makamât-ı âliyye uçmalarını ve müstakbel tarafına geçmelerini kalb gözü ile görür. Sol tarafına bakar ki; dağlar-misal bazı inkılabat-ı berzahiye ve uhreviye arkalarında Cennet'in bağlarındaki saadet saraylarında kurulmuş bir ziyafet-i Rahmaniyyeyi o nur-u iman ile uzaktan uzağa fark eder. Ve fırtına ve zelzele, taun gibi hâdiseleri, birer müsahhar memur bilir. Bahar fırtınası ve yağmur gibi hâdisatı; sureten haşin, manen çok latif hikmetlere medar görüyor. Hattâ mevdi, hayat-ı ebediyenin mukaddemesi ve kabri, saadet-i ebediyenin kapısı görüyor. Daha sair cihetleri sen kıyas eyle. Hakikatı temsile tatbik et...

Üçüncü Nokta: İman hem nurdur, hem kuvvettir. Evet hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir ve imanın kuvvetine göre hâdisatın tazyikatından kurtulabilir. "Tevekkeltü alallah" der, sefine-i hayatta kemal-i emniyetle hâdisatın dağlarvari dalgaları içinde seyran eder. Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın yed-i kudretine emanet eder, rahatla dünyadan geçer, berzahta istirahat eder. Sonra saadet-i ebediyeye girmek için Cennet'e uçabilir. Yoksa tevekkül etmezse, dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i safilîne çeker. Demek iman tevhidî, tevhid teslimî, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dareyni iktiza eder. Fakat yanlış anlama. Tevekkül, esbabı bütün bütün reddetmek değildir. Belki esbabı dest-i kudretin perdesi bilip riayet ederek; esbaba teşebbüs ise, bir nevi dua-i fiilî telakki ederek; müsebbebatı yalnız Cenab-ı Hak'tan istemek ve neticeleri ondan bilmek ve ona minnettar olmaktan ibarettir.

Tevekkül eden ve etmeyen misalleri, şu hikâyeye benzer:

Vaktiyle iki adam hem bellerine, hem başlarına ağır yükler yüklenip, büyük bir sefineye bir bilet alıp girdiler. Birisi girer girmez yükünü gemiye bırakıp, üstünde oturup nezaret eder. Diğeri hem ahmak, hem mağrur olduğundan yükünü yere bırakmıyor. Ona denildi: "Ağır yükünü gemiye bırakıp rahat et." O dedi: "Yok, ben bırakmayacağım. Belki zayi' olur. Ben kuvvetliyim. Malımı, belimde ve başımda muhafaza edeceğim." Yine ona denildi: "Bizi ve sizi kaldıran şu emniyetli sefine-i sultaniye daha kuvvetlidir. Daha ziyade iyi muhafaza eder. Belki başın döner, yükün ile beraber denize düşersin. Hem gittikçe kuvvetten düşersin. Şu bükülmüş belin, şu akılsız başın gittikçe ağırlaşan şu yüklere tâkat getiremeyecek. Kaptan dahi eğer seni bu halde görse, ya divanedir diye seni tardedecek. Ya haindir, gemimizi ittiham ediyor, bizimle istihza ediyor, hapis edilsin, diye emredecektir. Hem herkese maskara olursun. Çünkü ehl-i dikkat nazarında, za'fî gösteren tekebbürün ile, aczi gösteren gururun ile, riyayı ve zilleti gösteren tasannuun ile kendini halka mudhike yaptın. Herkes sana gülüyor." denildikten sonra o bîçarenin aklı başına geldi.

Yükünü yere koydu, üstünde oturdu. "Oh!.. Allah senden razı olsun. Zahmetten, hapisten, maskaralıktan kurtuldum." dedi.

İşte ey tevekkülsüz insan! Sen de bu adam gibi aklını başına al, tevekkül et. Tâ bütün kâinatın dilencililiğinden ve her hâdisenin karşısında titremekten ve hodfüruşluktan ve maskaralıktan ve şekavet-i uhreviyeden ve tazyikat-ı dünyeviye hapsinden kurtulasın.

Dördüncü Nokta: İman, insanı insan eder. Belki insanı sultan eder. Öyle ise, insanın vazife-i asliyesi, iman ve duadır. Küfür, insanı gayet âciz bir canavar hayvan eder.

Şu mes'elenin binler delillerinden yalnız hayvan ve insanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o mes'eleye vâzih bir delildir ve bir bürhan-ı katı'dır. Evet insanıyet, iman ile insanıyet olduğunu; insan ile hayvanın dünyaya gelişindeki farkları gösterir. Çünkü hayvan dünyaya geldiği vakit âdeta başka bir âlemde tekemmül etmiş gibi istidadına göre mükemmel olarak gelir, yani gönderilir. Ya iki saatte, ya iki günde veya iki ayda, bütün şerait-i hayatiyesini ve kâinatla olan münasebetini ve kavanin-i hayatını öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı iktidar-ı hayatiyeyi ve meleke-i ameliyeyi, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder, yani ona ilham olunur. Demek hayvanın vazife-i asliyesi; taallümle tekemmül etmek değildir ve marifet kesbetmekle terakki etmek değildir ve aczini göstermekle meded istemek, dua etmek değildir. Belki vazifesi; istidadına göre taammüldür, amel etmektir, ubudiyet-i fiiliyedir. İnsan ise dünyaya gelişinde herşeyi öğrenmeye muhtaç ve hayat kanunlarına cahil, hattâ yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki âhir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç, hem gayet âciz ve zaîf bir surette dünyaya gönderilip bir-iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. Onbeş senede ancak zarar ve menfaatı farkeder. Hayat-ı beşeriyenin muavenetiyle, ancak menfaatlarını celb ve zararlardan sakınabilir. Demek ki, insanın vazife-i fitriyesi; taallümle tekemmüldür, dua ile ubudiyettir. Yani: "Kimin merhametiyle böyle hakîmane idare olunuyorum? Kimin keremiyle böyle müşfikane terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin lütuflarıyla böyle nazeninane besleniyorum ve idare ediliyorum?" bilmektir ve binden ancak birisine eli yetişemediği hacatına dair Kadı-ül Hacat'a lisan-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır ve istemek ve dua etmektir. Yani aczin ve fakrın cenahlarıyla makam-ı a'lâ-yı ubudiyete uçmaktır.

Demek insan bu âleme ilim ve dua vasıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir. Mahiyet ve istidad itibariyle herşey ilme bağlıdır. Ve bütün ulûm-u hakikiyenin esası ve madeni ve nuru ve ruhu; marifetullahtır ve onun üss-ül esası da iman-ı billahtır.

Hem insan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyata maruz ve hadsiz a'danın hücumuna mübtela ve nihayetsiz fakrıyla beraber nihayetsiz hacata giriftar ve nihayetsiz metalibe muhtaç olduğundan, vazife-i asliye-i fitriyesi, imandan sonra "dua"dır. Dua ise, esas-ı ubudiyettir. Nasıl bir çocuk, eli yetişmediği bir meramını, bir arzusunu elde etmek için, ya ağlar, ya ister. Yani ya fiilî, ya kavli lisan-ı acziyle bir dua eder. Maksuduna muvaffak olur. Öyle de: İnsan bütün zîhayat âlemi içinde nazik, nazenin, nazdar bir çocuk hükmündedir. Rahmanürrahîm'in dergâhında; ya za'f ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyacıyla dua etmek gerektir. Tâ ki, makasıdı ona müsahhar olsun veya teshirin şükrünü eda etsin. Yoksa bir sinekten vaveylâ eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi; "Ben kuvvetimle bu kabil-i teshir olmayan ve bin derece ondan kuvvetli olan acib şeyleri teshir ediyorum ve fikir ve tedbirimle kendime itaat ettiriyorum." deyip küfran-ı nimete sapmak, insaniyetin fitrat-ı asliyesine zıd olduğu gibi, şiddetli bir azaba kendini müstehak eder.

Beşinci Nokta: İman duayı bir vesile-i kat'iyeye olarak iktiza ettiği ve fitrat-ı insaniye, onu şiddetle istediği gibi; Cenab-ı Hak dahi "Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?" mealinde **قُلْ مَا يَعْجَبُونَ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ** ferman ediyor. Hem **أُدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ** emrediyor.

Eğer desen: "Bir çok defa dua ediyoruz, kabul olmuyor. Halbuki, âyet umumîdir.. her duaya cevap var ifade ediyor.

Elcevab: Cevab vermek ayrıdır, kabul etmek ayrıdır. Her dua için cevap vermek var; fakat kabul etmek, hem ayn-ı matlubu vermek Cenab-ı Hak'ın hikmetine tâbi'dir. Meselâ: Hasta bir çocuk çağırır: "Ya Hekim! Bana bak." Hekim: "Lebbeck" der.. "Ne istersin?" cevap verir. Çocuk: "Şu ilâcı ver bana" der. Hekim ise; ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez. İşte Cenab-ı Hak, Hakîm-i Mutlak hazır, nâzır olduğu için, abdin duasına cevap verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, huzuruyla ve cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat insanın hevaperestane ve heveskârane tahakkümüyle değil, belki hikmet-i Rabbaniyenin iktizasıyla ya matlubunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem, dua bir ubudiyettir. Ubudiyet ise semeratı uhreviyedir. Dünyevî maksadlar ise, o nevi dua ve ibadetin vakitleridir. O maksadlar, gayeleri değil. Meselâ: Yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir. Yoksa o ibadet ve o dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa; o dua, o ibadet hâlis olmadığından kabule lâayık olmaz. Nasilki güneşin gurubu, akşam namazının vaktidir. Hem Güneş'in ve Ay'ın tutulmaları, kûsuf ve husuf namazları denilen iki ibadet-i mahsusanın vakitleridir. Yani gece

ve gündüzün nurani âyetlerinin nikablanmasıyla bir azamet-i İlahiyeyi ilâna medar olduğundan, Cenab-ı Hak ibadını o vakitte bir nevi ibadete davet eder. Yoksa o namaz, (açılması ve ne kadar devam etmesi, müneccim hesabıyla muayyen olan) Ay ve Güneş'in husuf ve küsüflarının inkişafı için değildir. Aynı onun gibi; yağmursuzluk dahi, yağmur namazının vaktidir. Ve beliyyelerin istilasası ve muzır şeylerin tasallutu, bazı duaların evkat-ı mahsusalarıdır ki; insan o vakitlerde aczini anlar, dua ile niyaz ile Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına iltica eder. Eğer dua çok edildiği halde beliyyeler def'olunmazsa denilmeyecek ki: "Dua kabul olmadı." Belki denilecek ki: "Duanın vakti, kaza olmadı." Eğer Cenab-ı Hak fazl u keremiyle belayı refetse; nurun alâ nur.. o vakit dua vakti biter, kaza olur. Demek dua, bir sırr-ı ubudiyettir.

Ubudiyet ise, hâlisen livechillah olmalı. Yalnız aczini izhar edip, dua ile ona iltica etmeli. Rububiyetine karışmamalı. Tedbiri ona bırakmalı. Hikmetine itimad etmeli. Rahmetini ittiham etmemeli. Evet hakikat-ı halde âyât-ı beyyinatın beyanıyla sabit olan: Bütün mevcudat, herbirisi birer mahsus tesbih ve birer hususî ibadet, birer has secde ettikleri gibi; bütün kâinattan dergâh-ı İlahiyeye giden, bir duadır. Ya istidad lisanıyladır. (Bütün nebatatın duaları gibi ki; herbiri lisan-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir suret taleb ediyorlar ve esmasına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.) Veya ihtiyac-ı fitrî lisanıyladır. (Bütün zîhayatın, iktidarları dâhilinde olmayan hacat-ı zaruriyeleri için dualarıdır ki; her birisi o ihtiyac-ı fitrî lisanıyla Cevvad-ı Mutlak'tan idame-i hayatları için bir nevi rızık hükmünde bazı metalibi istiyorlar.) Veya lisan-ı ızdırarıyla bir duadır ki: Muztar kalan herbir zîruh; kat'î bir iltica ile dua eder, bir hâmi-i meçhulüne iltica eder, belki Rabb-ı Rahîm'ine teveccüh eder. Bu üç nevi dua, bir mani olmazsa daima makbuldür.

Dördüncü nevi ki; en meşhurdur, bizim duamızdır. Bu da iki kısımdır; Biri, fiilî ve halî; diğeri, kalbî ve kalîdir. Meselâ: Esbaba teşebbüs, bir dua-yı fiilîdir. Esbabın içtimaı; müsebbebi icad etmek için değil, belki lisan-ı hal ile müsebbebi Cenab-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Hattâ çift sürmek hazine-i rahmet kapısını çalmaktır. Bu nevi dua-yı fiilî, Cevvad-ı Mutlak'ın isim ve ünvanına müteveccih olduğundan, kabule mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır. İkinci kısım; lisan ile kalb ile dua etmektir. Eli yetişmediği bir kısım metalibi istemektir. Bunun en mühim ciheti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: "Dua eden adam anlar ki: Birisi var; onun hatırat-ı kalbini iştirir, herşeye eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir, aczine merhamet eder, fakrına meded eder."

İşte ey âciz insan ve ey fakir beşer! Dua gibi hazine-i rahmetin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin medarı olan bir vesileyi elden bırakma, ona yapış, a'lâ-yı illiyyîn-i insaniyete çık. Bir sultan gibi bütün kâinatın dualarını, kendi

duan içine al. Bir abd-i küllî ve bir vekil-i umumî gibi **إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** de. Kâinatın güzel bir takvimi ol.

* * *

İkinci Mebhas

İnsanın Saadet Ve Şekavetine Medar Beş Nükteden İbaredir.

[İnsan ahsen-i takvimde yaratıldığı ve ona gayet câmi' bir istidad verildiği için; esfel-i safilînden tâ a'lâ-yı illiyyîne, ferşten tâ arşa, zerreden tâ şemse kadar dizilmiş olan makamata, meratibe, derecata, derekata girebilir ve düşebilir bir meydan-ı imtihana atılmış, nihayetsiz sukut ve suuda giden iki yol onun önünde açılmış bir mu'cize-i kudret ve netice-i hilkat ve acube-i san'at olarak şu dünyaya gönderilmiştir. İşte insanın şu dehşetli terakki ve tedennisinin sırrını "Beş Nükte"de beyan edeceğiz.]

Birinci Nükte:İnsan, kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacı âlemin her tarafına dağılmış, arzuları ebede kadar uzanmış... Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zülcelal'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksandokuz ahababını ziyaret etmek ve fırak-ı ebedîden kurtulmak için koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acaib olan âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına ilticaya muhtaçtır. İşte şu vaziyette bir insana hakikî Mabud olacak; yalnız, herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazinesi yanında, herşeyin yanında nâzır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelal, bir Rahîm-i Zülcemal, bir Hakîm-i Zülkemat olabilir. Çünkü nihayetsiz hacat-ı insaniyeyi îfa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyle ise, mabudiyete lâyük yalnız odur.

İşte ey insan! Eğer yalnız ona abd olsan, bütün mahlukat üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer ubudiyetten istinkaf etsen, âciz mahlukata zelil bir abd olursun. Eğer enaniyetine ve iktidarına güvenip tevekkül ve duayı bırakıp, tekebbür ve davaya sapsan; o vakit iyilik ve icad cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zaîf düşersin. Şer ve tahrib cihetinde; dağdan daha ağır, taundan daha muzır olursun.

Evet ey insan! Sende iki cihet var: Birisi, icad ve vücud ve hayır ve müsbet ve fiil cihetidir. Diğeri; tahrib, adem, şer, nefy, infial cihetidir. Birinci

cihet itibariyle; arıdan, serçeden aşağı.. sinekten, örümcekten daha zaîfsin. İkinci cihet itibariyle; dağ, yer, göklerden geçersin. Onların çekindiği ve izhar-ı acz ettikleri bir yükü kaldırırsın. Onlardan daha geniş, daha büyük bir daire alırsın. Çünkü sen iyilik ve icad ettiğin vakit, yalnız vüs'atin nisbetinde, elin ulaşacak derecede, kuvvetin yetiyecek mertebede iyilik ve icad edebilirsin. Eğer fenalık ve tahrib etsen, o vakit fenalığın tecavüz ve tahribin intişar eder:

Meselâ: Küfür bir fenalıktır, bir tahribdir, bir adem-i tasdiktir. Fakat o tek seyyie; bütün kâinatın tahkirini ve bütün esma-i İlahiyenin tezyifini, bütün insaniyetin terzilini tazammun eder. Çünkü şu mevcudatın âlî bir makamı, ehemmiyetli bir vazifesi vardır. Zira onlar, mektubat-ı Rabbaniye ve meraya-yı Sübhaniye ve memurîn-i İlahiyedirler. Küfür ise; onları âyinedarlık ve vazifedarlık ve manidarlık makamından düşürüp, abesiyet ve tesadüfün oyuncağı derekesine ve zeval ve firakın tahribiyle çabuk bozulup değişen mevadd-ı fâniyeye ve ehemmiyetsizlik, kıymetsizlik, hiçlik mertebesine indirdiği gibi.. bütün kâinata ve mevcudatın âyinelerinde nakışları ve cilveleri ve cemalleri görünen esma-i İlahiyeyi inkâr ile tezyif eder. Ve insanlık denilen, bütün esma-i kudsiye-i İlahiyenin cilvelerini güzelce ilân eden bir kaside-i manzume-i hikmet ve bir şecere-i bâkiyenin cihazatını câmi' çekirdek-misal bir mu'cize-i kudret-i bahire ve emanet-i kübrayı uhdesine almakla yer, gök, dağa tefevvuk eden ve melaikeye karşı rüchaniyet kazanan bir sahib-i mertebe-i hilafet-i arziyeyi; en zelil bir hayvan-ı fâni-i zâilden daha zelil, daha zaîf, daha âciz, daha fakir bir derekeye atar. Ve manasız, karmakarışık, çabuk bozulur bir âdi levha derekesine indirir.

Elhasıl: Nefs-i emmare tahrib ve şer cihetinde nihayetsiz cinayet işleyebilir, fakat icad ve hayırda iktidarı pek azdır ve cüz'îdir. Evet, bir haneyi bir günde harab eder, yüz günde yapamaz. Lâkin eğer enaniyeti bıraksa, hayrı ve vücudu tevfik-i İlahiyeden istese, şer ve tahribden ve nefse itimaddan vazgeçse, istiğfar ederek tam abd olsa; o vakit **يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ** sırrına mazhar olur. Ondaki nihayetsiz kabiliyet-i şer, nihayetsiz kabiliyet-i hayra inkılab eder. Ahsen-i takvim kıymetini alır, a'lâ-yı illiyyîne çıkar.

İşte ey gafıl insan! Bak Cenab-ı Hakk'ın fazlına ve keremine! Seyyieyi bir iken bin yazmak, haseneyi bir yazmak veya hiç yazmamak adalet olduğu halde; bir seyyieyi bir yazar, bir haseneyi on, bazan yetmiş, bazan yediyüz, bazan yedi bin yazar. Hem şu nükteden anla ki; o müdhiş Cehennem'e girmek ceza-yı ameldir, ayn-ı adildir. Fakat Cennet'e girmek, mahz-ı fazıldır.

İkinci Nükte:İnsanda iki vecih var. Birisi, enaniyet cihetinde şu hayat-ı dünyeviyeye nâzırdır. Diğer ubudiyet cihetinde hayat-ı ebediyeye bakar. Evvelki vecih itibariyle öyle bir bîçare mahluktur ki; sermayesi yalnız ihtiyardan bir şa're (saç) gibi cüz'î bir cüz'-i ihtiyarî ve iktidardan zaîf bir kesb

ve hayattan çabuk söner bir şu'le ve ömürden çabuk geçer bir müddetçik ve mevcudiyetten çabuk çürür küçük bir cisimdir. O haliyle beraber kâinatın tabakatında serilmiş hadsiz enva'ın hesabsız efradından nazik zaîf bir ferd olarak bulunuyor.

İkinci vecih itibariyle ve bilhassa ubudiyete müteveccih acz ve fakr cihetinde pek büyük bir vüs'ati var. Pek büyük bir ehemmiyeti bulunuyor. Çünkü Fâtır-ı Hakîm, insanın mahiyet-i maneviyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesîm bir fakr dercetmiştir. Tâ ki, kudreti nihayetsiz bir Kadîr-i Rahîm ve gınası nihayetsiz bir Ganiyy-i Kerim bir zâtın hadsiz tecelliyatına câmi' geniş bir âyine olsun.

Evet insan bir çekirdeğe benzer. Nasılki o çekirdeğe kudretten manevî ve ehemmiyetli cihazat ve kaderden ince ve kıymetli program verilmiş. Tâ ki, toprak altında çalışıp, tâ o dar âlemden çıkıp, geniş olan hava âlemine girip, Hâlıkından istidad lisanıyla bir ağaç olmasını isteyip, kendine lâıyk bir kemal bulsun. Eğer o çekirdek, sû'-i mizacından dolayı ona verilen cihazat-ı maneviyeyi, toprak altında bazı mevadd-ı muzırrayı celbine sarfetse; o dar yerde kısa bir zamanda faidesiz tefessüh edip çürüyecektir. Eğer o çekirdek, o manevî cihazatını

فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى

nın emr-i tekvinîsini imtisal edip hüsn-ü istimal etse; o dar âlemden çıkacak, meyvedar koca bir ağaç olmakla küçücük cüz'î hakikatı ve ruh-u manevîsi, büyük bir hakikat-ı külliye suretini alacaktır. İşte aynen onun gibi; insanın mahiyetine, kudretten ehemmiyetli cihazat ve kaderden kıymetli programlar tevdi edilmiş. Eğer insan, şu dar âlem-i arzîde, hayat-ı dünyeviye toprağı altında o cihazat-ı maneviyesini nefsin hevesatına sarfetse; bozulan çekirdek gibi bir cüz'î telezzüz için kısa bir ömürde, dar bir yerde ve sıkıntılı bir halde çürüyüp tefessüh ederek, mes'uliyet-i maneviyeyi bedbaht ruhuna yüklenecek, şu dünyadan göçüp gidecektir.

Eğer o istidad çekirdeğini İslâmiyet suyu ile, imanın ziyasıyla ubudiyet toprağı altında terbiye ederek, evamir-i Kur'aniyeyi imtisal edip cihazat-ı maneviyesini hakikî gayelerine tevcih etse, elbette âlem-i misal ve berzahta dal ve budak verecek ve âlem-i âhîret ve Cennet'te hadsiz kemalât ve nimetlere medar olacak bir şecere-i bâkiyenin ve bir hakikat-ı daimenin cihazatına câmi' kıymettar bir çekirdek ve revnakdar bir makine ve bu şecere-i kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır.

Evet hakikî terakki ise; insana verilen kalb, sır, ruh, akıl hattâ hayal ve sair kuvvelerin hayat-ı ebediyeye yüzlerini çevirerek, herbiri kendine lâıyk

hususî bir vazife-i ubudiyet ile meşgul olmaktadır. Yoksa ehl-i dalaletin terakki zannettikleri, hayat-ı dünyeviye'nin bütün inceliklerine girmek ve zevklerinin her çeşitlerini, hattâ en süflisini tatmak için bütün letaifini ve kalb ve aklını nefis-i emmareye müsahhar edip yardımcı verse; o terakki değil, sukuttur. Şu hakikati bir vakıa-i hayaliyede, şöyle bir temsilde gördüm ki:

Ben büyük bir şehre giriyorum. Baktım ki, o şehirde büyük saraylar var. Bazı sarayların kapısına bakıyorum, gayet şenlik, parlak bir tiyatro gibi nazar-ı dikkati celbeder, herkesi eğlendirir bir cazibedarlık vardı. Dikkat ettim ki, o sarayın efendisi kapıya gelmiş, it ile oynuyor ve oynamasına yardım ediyor. Hanımlar, yabancı gençlerle tatlı sohbetler ediyorlar. Yetişmiş kızlar dahi, çocukların oynamasını tanzim ediyorlar. Kapıcı da onlara kumandanlık eder gibi bir aktör tavrını almış. O vakit anladım ki, o koca sarayın içerisi bomboş. Hep nazik vazifeler muattal kalmış. Ahlâkları sukut etmiş ki, kapıda bu sureti almışlardır.

Sonra geçtim, bir büyük saraya daha rast geldim. Gördüm ki; kapıda uzanmış vefadar bir it ve kaba, sert, sâkin bir kapıcı ve sönük bir vaziyet vardı. Merak ettim. Ne için o öyle? Bu böyle? İçeriye girdim. Baktım ki, içerisi çok şenlik... Daire daire üstünde, ayrı ayrı nazik vazifeler ile saray ehli meşguldürler. Birinci dairedeki adamlar sarayın idaresini, tedbirini görüyorlar. Üstündeki dairede kızlar, çocuklar ders okuyorlar. Daha üstünde hanımlar, gayet latif san'atlar, güzel nakışlarla iştilal ediyorlar. En yukarıda efendi, padişahla muhabere edip halkın istirahatını temin için ve kendi kemalâtı ve terakkiyatı için kendine has ve ulvî vazifeler ile iştilal ediyor gördüm. Ben onlara görünmediğim için, "Yasak" demediler, gezebildim. Sonra çıktım, baktım. O şehrin her tarafında bu iki kısım saraylar var. Sordum dediler: "O kapısı şenlik ve içi boş saraylar, kâfirlerin ileri gelenlerindedir ve ehl-i dalaletindedir. Diğerleri, namuslu müslüman büyüklerindedir." Sonra bir köşede bir saraya rast geldim. Üstünde "Said" ismini gördüm. Merak ettim. Daha dikkat ettim, suretimi üstünde gördüm gibi bana geldi. Kemal-i taaccübümden bağırarak, aklım başıma geldi, ayıldım.

İşte o vakıa-i hayaliyeyi sana tabir edeceğim. Allah hayır etsin.

İşte o şehir ise, hayat-ı içtimaiye-i beşeriye ve medine-i medeniyet-i insaniyedir. O sarayların herbirisi, birer insandır. O saray ehli ise; insandaki göz, kulak, kalb, sır, ruh, akıl gibi letaif ve nefis ve heva ve kuvve-i şehviye ve kuvve-i gazabiye gibi şeylerdir. Herbir insanda her bir latifenin ayrı ayrı vazife-i ubudiyetleri var. Ayrı ayrı lezzetleri, elemeleri var. Nefis ve heva, kuvve-i şehviye ve gazabiye, bir kapıcı ve it hükmündedirler. İşte o yüksek letaifi, nefis ve hevaya müsahhar etmek ve vazife-i asliyelerini unutturmak, elbette sukuttur, terakki değildir. Sair cihetleri sen tabir edebilirsin.

Üçüncü Nükte: İnsan, fiil ve amel cihetinde ve sa'y-i maddî itibariyle zaîf bir hayvandır, âciz bir mahluktur. Onun o cihetteki daire-i tasarrufatı ve mâlikiyeti o kadar dardır ki; elini uzatsa ona yetişebilir. Hattâ, insanın eline dizginini veren hayvanat-ı ehliye, insanın za'f ve acz ve tenbelliğinden birer hisse almışlardır ki; yabani emsallerine kıyas edildikleri vakit, azîm fark görünür (Ehlî keçi ve öküz, yabanî keçi ve öküz gibi). Fakat o insan, infial ve kabul ve dua ve sual cihetinde, şu dünya hanında aziz bir yolcudur. Ve öyle bir Kerim'e misafir olmuş ki nihayetsiz rahmet hazinelerini ona açmış. Ve hadsiz bedi' masnuatını ve hizmetkârlarını ona müsahhar etmiş. Ve o misafirin tenezzühüne ve temaşasına ve istifadesine öyle büyük bir daire açıp müheyya etmiştir ki; o dairenin nısf-ı kutru -yani merkezden muhit hattına kadar- gözün kestiği miktar, belki hayalin gittiği yere kadar geniştir ve uzundur.

İşte eğer insan, enaniyetine istinad edip hayat-ı dünyeviye için gaye-i hayal ederek derd-i maişet içinde muvakkat bazı lezzetler için çalışsa, gayet dar bir daire içinde boğulur gider. Ona verilen bütün cihazat ve âlât ve letaif, ondan şikayet ederek haşırde onun aleyhinde şehadet edeceklerdir. Ve davacı olacaklardır. Eğer kendini misafir bilse, misafir olduğu Zât-ı Kerim'in izni dairesinde sermaye-i ömrünü sarfetse, öyle geniş bir daire içinde uzun bir hayat-ı ebediye için güzel çalışır ve teneffüs edip istirahat eder. Sonra, a'lâ-yı illiyyîne kadar gidebilir. Hem de bu insana verilen bütün cihazat ve âlât, ondan memnun olarak âhirette lehinde şehadet ederler. Evet insana verilen bütün cihazat-ı acibe, bu ehemmiyetsiz hayat-ı dünyeviye için değil; belki, pek ehemmiyetli bir hayat-ı bâkiye için verilmişler. Çünkü insanı hayvana nisbet etsek görüyoruz ki: İnsan, cihazat ve âlât itibariyle çok zengindir. Yüz derece hayvandan daha ziyadedir. Hayat-ı dünyeviye lezzetinde ve hayvanî yaşayışında yüz derece aşağı düşer. Çünkü her gördüğü lezzetinde, bir elem izi vardır. Geçmiş zamanın elemi ve gelecek zamanın korkuları ve herbir lezzetin dahi elem-i zevali, onun zevklerini bozuyor ve lezzetinde bir iz bırakıyor. Fakat hayvan öyle değil. Elemsiz bir lezzet alır, kedersiz bir zevk eder. Ne geçmiş zamanın elemi onu incitir, ne de gelecek zamanın korkuları onu ürkütür. Rahatla yaşar, yatar, Hâlıkına şükreder.

Demek ahsen-i takvim suretinde yaratılan insan, hayat-ı dünyeviye hasr-ı fikr etse; yüz derece sermayece hayvandan yüksek olduğu halde, yüz derece serçe kuşu gibi bir hayvandan aşağı düşer. Başka bir yerde bir temsil ile bu hakikatı beyan etmiştim. Münasebet geldi, yine o temsili tekrar ediyorum. Şöyle ki:

Bir adam, bir hizmetkârına on altın verip "Mahsus bir kumaştan bir kat elbise yaptır" emreder. İkincisine, bin altın verir, bir pusula içinde bazı şeyler yazılı o hizmetkârın cebine koyar, bir pazara gönderir. Evvelki hizmetkâr on altın ile a'lâ kumaştan mükemmel bir elbise alır. İkinci hizmetkâr, divanelik

edip, evvelki hizmetkâra bakıp, cebine konulan hesap pusulasını okumayarak bir dükkâncıya bin altun vererek bir kat elbise istedi. İnsafsız dükkâncı da kumaşın en çürüğünden bir kat elbise verdi. O bedbaht hizmetkâr, seyyidinin huzuruna geldi ve şiddetli bir te'dib gördü ve dehşetli bir azab çekti. İşte edna bir şuuru olan anlar ki, ikinci hizmetkâra verilen bin altun, bir kat elbise almak için değildir. Belki mühim bir ticaret içindir.

Aynen onun gibi: İnsandaki cihazat-ı maneviye ve letaif-i insaniye ki, herbirisi hayvana nisbeten yüz derece inbisat etmiş. Meselâ; güzelliğin bütün meratibini farkedenden insan gözü ve taamların bütün çeşit çeşit ezvak-ı mahsusalarını temyiz eden insanın zaika-i lisaniyesi ve hakaikın bütün inceliklerine nüfuz eden insanın akli ve kemalâtın bütün enva'ına müştak insanın kalbi gibi sair cihazları, âletleri nerede? Hayvanın pek basit yalnız bir-iki mertebe inkişaf etmiş âletleri nerede? Yalnız şu kadar fark var ki; hayvan, kendine has bir amelde (münhasıran o hayvanda bir cihaz-ı mahsus) ziyade inkişaf eder. Fakat o inkişaf, hususîdir.

İnsanın cihazat cihetiyle zenginliği şu sırdandır ki: Akıl ve fikir sebebiyle insanın hasseleri, duyguları fazla inkişaf ve inbisat peyda etmiştir. Ve ihtiyacatın kesreti sebebiyle çok çeşit çeşit hissiyat peyda olmuştur. Ve hassasiyeti çok tenevvü etmiş. Ve fitratın câmiyeti sebebiyle pek çok makasıda müteveccih arzulara medar olmuş ve pek çok vazife-i fitriyesi bulunduğu sebebiyle, âlât ve cihazatı ziyade inbisat peyda etmiştir. Ve ibadatin bütün enva'ına müstaid bir fitratta yaratıldığı için bütün kemalâtın tohumlarına câmi' bir istidad verilmiştir. İşte şu derece cihazatça zenginlik ve sermayece kesret, elbette ehemmiyetsiz muvakkat şu hayat-ı dünyeviye için tahsili için verilmemiştir. Belki şöyle bir insanın vazife-i asliyesi, nihayetsiz makasıda müteveccih vezaifini görüp, acz ve fakr ve kusurunu ubudiyet suretinde ilân etmek ve küllî nazarıyla mevcudatın tesbihatını müşahede ederek şehadet etmek ve nimetler içinde imdadat-ı Rahmaniye'yi görüp şükretmek ve masnuatta kudret-i Rabbaniyenin mu'cizatını temaşa ederek nazar-ı ibretle tefekkür etmektir.

Ey dünya-perest ve hayat-ı dünyeviye âşık ve sırr-ı ahsen-i takvimden gafil insan! Şu hayat-ı dünyeviye'nin hakikatını bir vakıa-i hayaliyede Eski Said görmüş. Onu Yeni Said'e döndürmüş olan şu vakıa-i temsiliye'yi dinle:

Gördüm ki, ben bir yolcuym. Uzun bir yola gidiyorum. Yani gönderiliyorum. Seyyidim olan zât, bana tahsis ettiği altmış altundan tedricen birer miktar para veriyordu. Ben de sarfedip pek eğlenceli bir hana geldim. O handa bir gece içinde on altunu kumara mumara, eğlencelere ve şöhret-perestlik yoluna sarfettim. Sabahleyin elimde hiç bir para kalmadı. Bir ticaret edemedim. Gideceğim yer için bir mal alamadım. Yalnız o paradan bana kalan elemeler,

günahlar ve eğlencelerden gelen yaralar, bereler, kederler benim elimde kalmıştı. Birden ben o hazîn halette iken orada bir adam peyda oldu. Bana dedi: "Bütün bütün sermayeni zayi' ettin. Tokata da müstehak oldun. Gideceğin yere de müflis olarak elin boş gideceksin. Fakat aklın varsa, tövbe kapısı açıktır. Bundan sonra sana verilecek bâki kalan onbeş altundan her eline geçtikçe yarısını ihtiyaten muhafaza et. Yani gideceğin yerde sana lâzım olacak bazı şeyleri al." Baktım nefsim razı olmuyor. "Üçte birisini" dedi. Ona da nefsim itaat etmedi. Sonra dörtte birisini dedi. Baktım nefsim mübtela olduğu âdetini terkedemiyor. O adam hiddetle yüzünü çevirdi gitti.

Birden o hal değişti. Baktım ki; ben, tünel içinde sukut eder gibi bir sür'atle giden bir şimendifer içindeyim. Telaş ettim. Fakat ne çare ki, hiç bir tarafa kaçılmaz. Garaibden olarak o şimendiferin iki tarafında pek cazibedar çiçekler, leziz meyveler görünüyordu. Ben de akılsız acemîler gibi onlara bakıp elimi uzattım. O çiçekleri koparmak, o meyveleri almak için çalıştım. Fakat o çiçekler ve meyveler, dikenli mikenli, mülâkatında elime batıyor, kanatıyor. Şimendiferin gitmesiyle müfarakatından elimi parçalıyorlar. Bana pek pahalı düşüyorlardı. Birden şimendiferdeki bir hademe dedi: "Beş kuruş ver, sana o çiçek ve meyvelerden istediğin kadar vereceğim. Beş kuruş yerine elin parçalanmasıyla yüz kuruş zarar ediyorsun. Hem de ceza var, izinsiz koparamazsın." Birden sıkıntıdan ne vakit tünel bitecek diye başımı çıkarıp ileriye baktım. Gördüm ki, tünel kapısı yerine çok delikler görünüyor. O uzun şimendiferden o deliklere adamlar atılıyorlar. Bana mukabil bir delik gördüm. İki tarafında iki mezar taşı dikilmiş. Merak ile dikkat ettim. O mezar taşında büyük harflerle "Said" ismi yazılmış gördüm. Teessüf ve hayretimden "Eyvah!" dedim. Birden o han kapısında bana nasihat eden zâtın sesini işittim. Dedi: "Aklın başına geldi mi?" Dedim: "Evet geldi fakat kuvvet kalmadı, çare yok." Dedi: "Tövbe et, tevekkül et." Dedim: "Ettim!"

Ayıldım... Eski Said kaybolmuş. Yeni Said olarak kendimi gördüm.

İşte o vakıa-i hayaliyeyi, -Allah hayr etsin- bir-iki kısmını ben tabir edeceğim, sair cihetleri sen kendin tabir et.

O yolculuk ise; âlem-i ervahtan, rahm-ı maderden, gençlikten, ihtiyarlıktan, kabirden, berzahtan, haşirden, köprüden geçen ebed-ül âbâd tarafına bir yolculuktur. O altmış altun ise, altmış sene ömürdür ki; bu vakıayı gördüğüm vakit kendimi kırkbeş yaşında tahmin ediyordum. Senedim yok, fakat bâki kalan onbeşinden yarısını âhirete sarfetmek için Kur'an-ı Hakîm'in hâlis bir tilmizi beni irşad etti. O han ise, benim için İstanbul imiş. O şimendifer ise, zamandır. Herbir yıl bir vagonudur. O tünel ise, hayat-ı dünyeviyedir. O dikenli çiçekler ve meyveler ise, lezaiz-i nâmeşruadır ve lehviyat-ı muharremedir ki; mülâkat esnasında tasavvur-u zevaldeki elem, kalbi kanatıyor.

Müfakatında parçalıyor. Cezayı dahi çektiriyor. Şimendifer hademesi demişti: "Beş kuruş ver, onlardan istediğin kadar vereceğim." Onun tabiri şudur ki: İnsanın helâl sa'yiyle meşru dairede gördüğü zevkler, lezzetler, keyfine kâfidir. Harama girmeye ihtiyaç bırakmaz. Sair kısımları sen tabir edebilirsin...

Dördüncü Nükte:İnsan şu kâinat içinde pek nazik ve nazenin bir çocuğa benzer. Za'fında büyük bir kuvvet ve aczinde büyük bir kudret vardır. Çünkü o za'fin kuvvetiyle ve aczin kudretiyledir ki, şu mevcudat ona müsahhar olmuş. Eğer insan za'fini anlayıp, kalen, halen, tavren dua etse ve aczini bilip istimdad eylese; o teshirin şükrünü eda ile beraber matlubuna öyle muvaffak olur ve maksadları ona öyle müsahhar olur ki, iktidar-ı zâtîsiyle onun öşr-i mi'şarına muvaffak olamaz. Yalnız bazı vakit lisan-ı hal duasıyla hasıl olan bir matlubunu yanlış olarak kendi iktidarına hamleder. Meselâ: Tavuğun yavrusunun za'findaki kuvvet, tavuğu arslana saldırtır. Yeni dünyaya gelen arslanın yavrusu, o canavar ve aç arslanı kendine müsahhar edip onu aç bırakıp kendi tok oluyor. İşte cây-ı dikkat, za'ftaki bir kuvvet ve şâyan-ı temaşa bir cilve-i rahmet...

Nasılki nazdar bir çocuk ağlamasıyla, ya istemesiyle, ya hazîn haliyle matlublarına öyle muvaffak olur ve öyle kavîler ona müsahhar olurlar ki; o matlublardan binden birisine bin defa kuvvetçiğiyle yetişemez. Demek za'f ve acz, onun hakkında şefkat ve himayeti tahrik ettikleri için küçücük parmağıyla kahramanları kendine müsahhar eder. Şimdi böyle bir çocuk, o şefkati inkâr etmek ve o himayeti ittiham etmek suretiyle ahmakane bir gurur ile "Ben kuvvetimle bunları teshir ediyorum" dese, elbette bir tokat yiyecektir.

İşte insan dahi Hâlıkının rahmetini inkâr ve hikmetini ittiham edecek bir tarzda küfran-ı nimet suretinde Karun gibi **إِنَّمَا أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ** yani: "Ben kendi ilmimle, kendi iktidarım ile kazandım" dese, elbette sille-i azaba kendini müstehak eder. Demek şu meşhud saltanat-ı insaniyet ve terakkiyat-ı beşeriye ve kemalât-ı medeniyet; celb ile değil, galebe ile değil, cidal ile değil, belki ona onun za'fi için teshir edilmiş, onun aczi için ona muavenet edilmiş, onun fakrı için ona ihsan edilmiş, onun cehli için ona ilham edilmiş, onun ihtiyacı için ona ikram edilmiş. Ve o saltanatın sebebi, kuvvet ve iktidar-ı ilmî değil, belki şefkat ve re'fet-i Rabbanîye ve rahmet ve hikmet-i İlahiyedir ki; eşyayı ona teshir etmiştir. Evet, bir gözsüz akrep ve ayaksız bir yılan gibi haşerata mağlub olan insana, bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren; onun iktidarı değil, belki onun za'finin semeresi olan teshir-i Rabbanî ve ikram-ı Rahmanîdir.

Ey insan! Madem hakikat böyledir; gururu ve enaniyeti bırak. Uluhiyetin dergâhında acz ve za'fını, istimdad lisanıyla; fakr ve hacatını, tazarru' ve dua lisanıyla ilân et ve abd olduğunu göster. Ve **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** de, yüksel.

Hem deme ki: "Ben hiçim; ne ehemmiyetim var ki, bu kâinat bir Hakîm-i Mutlak tarafından kasdî olarak bana teshir edilsin, benden bir şükr-ü küllî istenilsin?"

Çünkü sen çendan, nefsin ve suretin itibariyle hiç hükmündesin. Fakat vazife ve mertebe noktasında, sen şu haşmetli kâinatın dikkatli bir seyircisi, şu hikmetli mevcudatın belâgatlı bir lisan-ı nâtıkı ve şu kitab-ı âlemin anlayışlı bir mütalaacısı ve şu tesbih eden mahlukatın hayretli bir nâzırı ve şu ibadet eden masnuatın hürmetli bir ustabaşısı hükmündesin.

Evet ey insan! Sen, nebatî cismaniyetin cihetiyle ve hayvanî nefsin itibariyle; sagir bir cüz, hakir bir cüz'î, fakir bir mahluk, zaîf bir hayvansın ki; bütün dehşetli mevcudat-ı seyyalenin dalgaları içinde çalkanıp gidiyorsun. Fakat muhabbet-i İlahiyenin ziyasını tazammun eden imanın nuruyla münevver olan İslâmiyetin terbiyesiyle tekemmül edip; insaniyet cihetinde, abdiyetin içinde bir sultansın ve cüz'iyetin içinde bir küllîsin, küçüklüğün içinde bir âlemsin ve hakaretin içinde öyle makamın büyük ve daire-i nezaretin geniş bir nâzırsın ki, diyebilirsin: "Benim Rabb-ı Rahîm'im dünyayı bana bir hane yaptı. Ay ve güneşi, o haneme bir lâmba; ve baharı, bir deste gül; ve yazı, bir sofrayı nimet; ve hayvanı, bana hizmetkâr yaptı. Ve nebatatı, o hanemin zînetli levazımatı yapmıştır."

Netice-i kelâm: Sen eğer nefis ve şeytanı dinlersen, esfel-i safilîne düşersin. Eğer Hak ve Kur'an'ı dinlersen, a'lâ-yı illiyyîne çıkar, kâinatın bir güzel takvimi olursun.

Beşinci Nükte: İnsan, şu dünyaya bir memur ve misafir olarak gönderilmiş, çok ehemmiyetli istidada ona verilmiş. Ve o istidadata göre ehemmiyetli vazifeler tevdi edilmiş. Ve insanı, o gayeye ve o vazifelere çalıştırmak için, şiddetli teşvikler ve dehşetli tehditler edilmiş. Başka yerde izah ettiğimiz vazife-i insaniyetin ve ubudiyetin esasatını şurada icmal edeceğiz. Tâ ki, "ahsen-i takvim" sırrı anlaşılsın.

İşte insan, şu kâinata geldikten sonra "iki cihet ile" ubudiyeti var: Bir ciheti; gaibane bir surette bir ubudiyeti, bir tefekkürü var. Diğeri; hazırane, muhataba suretinde bir ubudiyeti, bir münacatı vardır.

Birinci vecih şudur ki: Kâinatta görünen saltanat-ı rububiyeti, itaatkârane tasdik edip kemalâtına ve mehasinine hayretkârane nezaretidir.

Sonra, esma-i kudsiye-i İlahiyenin nukuşlarından ibaret olan bedi' san'atları, birbirinin nazar-ı ibretlerine gösterip dellâlık ve ilâncılıktır.

Sonra, herbiri birer gizli hazine-i maneviye hükmünde olan esma-i Rabbaniyenin cevherlerini idrak terazisiyle tartmak, kalbin kıymet-şinaslığı ile takdirkârane kıymet vermektir.

Sonra kalem-i kudretin mektubatı hükmünde olan mevcudat sahifelerini, arz ve sema yapraklarını mütalaa edip hayretkârane tefekkürdür.

Sonra, şu mevcudattaki zînetleri ve latif san'atları istihsankârane temaşa etmekle onların Fâtır-ı Zülcemal'inin marifetine muhabbet etmek ve onların Sâni'-i Zülkemal'inin huzuruna çıkmağa ve iltifatına mazhar olmaya bir iştiyaktır.

İkinci Vecih, huzur ve hitab makamıdır ki; eserden müessire geçer, görür ki: Bir Sâni'-i Zülcelal, kendi san'atının mu'cizeleri ile kendini tanıttırmak ve bildirmek ister. O da iman ile marifet ile mukabele eder.

Sonra görür ki: Bir Rabb-ı Rahîm, rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek ister. O da ona hasr-ı muhabbetle, tahsis-i taabbüdle kendini ona sevdirebilir.

Sonra görüyor ki: Bir Mün'im-i Kerim, maddî ve manevî nimetlerin lezizleriyle onu perverde ediyor. O da ona mukabil; fiiliyle, haliyle, kaliyle, hattâ elinden gelse bütün hasseleri ile, cihazatı ile şükür ve hamd ü sena eder.

Sonra görüyor ki: Bir Celil-i Cemil, şu mevcudatın âyinelerinde kibriya ve kemalini ve celal ve cemalini izhar edip nazar-ı dikkati celbediyor. O da ona mukabil: "Allahü Ekber, Sübhanallah" deyip, mahviyet içinde hayret ve muhabbet ile secde eder.

Sonra görüyor ki: Bir Ganiyy-i Mutlak, bir sehavet-i mutlak içinde nihayetsiz servetini, hazinelerini gösteriyor. O da ona mukabil, ta'zim ve sena içinde kemal-i iftikar ile sual eder ve ister.

Sonra görüyor ki: O Fâtır-ı Zülcelal, yeryüzünü bir sergi hükmünde yapmış. Bütün antika san'atlarını orada teşhir ediyor. O da ona mukabil: "Mâşâallah" diyerek takdir ile, "Bârekâallah" diyerek tahsin ile, "Sübhanallah" diyerek hayret ile, "Allahü Ekber" diyerek istihsan ile mukabele eder.

Sonra görüyor ki: Bir Vâhid-i Ehad, şu kâinat sarayında taklid edilmez sikkeleriyle, ona mahsus hâtemleriyle, ona münhasır turralarıyla, ona has fermanlarıyla bütün mevcudata damga-i vahdet koyuyor ve tevhidin âyâtını nakşediyor. Ve âfâk-ı âlemin aktarında vahdaniyetin bayrağını dikeyiyor ve rububiyetini ilân ediyor. O da ona mukabil; tasdik ile, iman ile, tevhid ile, iz'an ile, şehadet ile, ubudiyet ile mukabele eder.

İşte bu çeşit ibadat ve tefekküratla hakikî insan olur, ahsen-i takvimde olduğunu gösterir. İmanın yümnüyle emanete lâyık, emin bir halife-i arz olur.

Ey ahsen-i takvimde yaratılan ve sû'-i ihtiyarıyla esfel-i safilîn tarafına giden insan-ı gafil! Beni dinle. Ben de senin gibi gençlik sarhoşluğuyla gaflet içinde dünyayı hoş ve güzel gördüğüm halde, gençlik sarhoşluğundan ihtiyarlık sabahında ayıldığım dakikada, o güzel zannettiğim âhirete müteveccih olmayan dünyanın yüzünü nasıl çirkin gördüğümü ve âhirete bakan hakikî yüzü ne kadar güzel olduğunu, Onyedinci Söz'ün İkinci Makamının 219-220'nci sahifelerinde yazılan iki levha-i hakikate bak, sen de gör:

Birinci Levha: Ehl-i dalalet gibi, fakat sarhoş olmadan gaflet perdesiyle eskiden gördüğüm ehl-i gaflet dünyasının hakikatını tasvir eder.

İkinci Levha: Ehl-i hidayet ve huzurun hakikat-ı dünyalarına işaret eder. Eskiden ne tarzda yazılmış, o tarzda bıraktım. Şiire benzer, fakat şiir değillerdir.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي * وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي * يَفْقَهُوا قَوْلِي

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى الدَّاتِ الْمُحَمَّدِيَّةِ اللَّطِيفَةِ الْأَحَدِيَّةِ شَمْسِ سَمَاءِ الْأَسْرَارِ وَمَظْهَرِ الْأَنْوَارِ وَمَرْكَزِ مَدَارِ الْجَلَالِ وَ قُطْبِ فَلَكِ
الْجَمَالِ اللَّهُمَّ بِسِرِّهِ لَدَيْكَ وَ بِسِرِّهِ إِلَيْكَ آمِنْ خَوْفِي وَ أَقْلَ عُنْتَرِي وَ أَذْهَبْ حُزْنِي وَ جِرْصِي وَ كُنْ لِي وَ حُدْنِي إِلَيْكَ مَعِي وَ ارْزُقْنِي
الْفَنَاءَ عَنِّي وَ لَا تَجْعَلْنِي مَفْتُونًا بِنَفْسِي مَحْجُوبًا بِحِسِّي وَ اكْشِفْ لِي عَنْ كُلِّ سِرٍّ مَكْتُومٍ يَا حَيُّ يَا قَبُومُ يَا حَيُّ يَا قَبُومُ يَا حَيُّ يَا قَبُومُ
* وَارْحَمْنِي وَارْحَمْ رُفَقَائِي وَ ارْحَمْ أَهْلَ الْإِيمَانِ وَ الْقُرْآنَ آمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ

وَ آخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

PIRLANTA

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER-2

“Zaman ihtiyarladıkça Kur’ân gençleşiyor.” deniliyor, izah eder misiniz?

Kur’ân-ı Kerim ezelden gelmiş, ebede kadar da devam edecektir. Hâlihazır, geçmiş ve gelecek zamanı bütünüyle, tabir caizse son noktasına kadar bilen Hazreti Allah’ın ilminden gelmiş Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan’ın, günümüze ve günümüzden sonraki devrelere ait meseleleri, insanlığın durumunu ve onun kazanacağı hâlleri parlak olarak anlatması Kur’ân’ın mucizesidir ve Kur’ân’a şayeste bir keyfiyettir. Evet, Kur’ân 14 asır evvel nazil olmuştur ama, O, Mele-i A’lâ’dan, her şeye hâkim bir noktadan, dünü, bugünü, yarını kabza-i kudretinde tesbih taneleri gibi çeviren, sistemleri idare eden, kalbimizin atışlarını dahi bilen Allah’ın ezelî ve ebedî ilminden gelmiştir.

Evet, zamanın ihtiyarlaması ile Kur’ân gençleşiyor.¹ Nasıl ki, insan yaşlandıkça beynine doğru giden bir kısım damarlar açılıyor, genişliyor; belki hafızasında zaaf hâsıl oluyor. Fakat terkip kabiliyetinde inkişaf meydana geliyor, daha salim, daha oturaklı düşünüyor ve daha isabetli karar veriyor. İşte fert böyle olduğu gibi cemaatler de böyle, zaman da böyledir. Yani zaman ihtiyarladıkça sanki zamanı besleyen bir kısım kanallar ve damarlar açılıp genişliyor ve zamanın içinde ona esas değer kazandıran insanların sa’yi, cehdi ve gayreti ile kâinattaki sırlı şeyleri gözlerimiz önüne seren ilimler ortaya çıkıyor. Bu hâlde, sanki fizik, zamanın damarları içinde gelişen, inkişaf eden ve onu besleyen; daha doğrusu onu aksettiren bir ilim olarak karşımıza çıkıyor. Kimya, astronomi, astrofizik, tıp ve sair ilimler de böyle... Yani her fen zamanın içinde ve zamanın seyri ile kâinata ait bir kısım esrarı alıyor ve onu teşhir ediyor. Dolayısıyla zaman kıyamete doğru giderken, biz dünyamızı

daha olgunlaşmış ve daha kâmil bir hâlde görüyoruz. İlimler âdeta, dünyamızın şakaklarında ak tüyler gibi kemal emaresi olarak belirmiş ve ahir zamanda ölüm kendisine yaklaştıkça o daha da kâmil görünüyor.

İşte bu hâl, Kur'ân'ın anlaşılmasına yardım ediyor; ve bir gün gelecek Avrupa'da en âli mahfillerde, ilimlerin sırlı hakikatleri casus gibi araştırması neticesinde Kur'ân'ın anlaşılması ile rükûa giden insanlar olacak ve insanlık, "Allah'ım ne büyüksün!" diyecektir. Evet, teleskoplarla, ışık hızıyla trilyon sene ötelere gördüklerinde, Paskal gibi hıçkırığa hıçkırığa ağlayacak ve "Allah'ım ne büyüksün!" diyecekler.

Kur'ân-ı Kerim 14 asır evvel en arızasız bir toplumun içtimaî kanununu vaz'etmiş, fakat biz bunu henüz anlayamamışız, anlayamadığımız için de, kapitalizm, komünizm, faşizm, liberalizm karşısında Kur'ân'ın bu içtimaî yönünü aksettiren meseleleri gerektiği gibi anlatamamışız. Sadece, içtimaî noktaları değil, beşerin hayatına taalluk eden diğer bütün noktaları da anlayamamışız... Şimdi bütün bunları izah edip asrın hastalıklarına karşı çare hâline getirme, bir reçete gibi arz etme bize düşüyor. Biz, Allah'ın izniyle bunu yaptığımızda, Kur'ân-ı Kerim'in nasıl derin bir menbadan geldiği, dış görünüş itibarıyla derinliği sezilememesine rağmen içinde bin bir ilmî gerçeğin sergilendiği görülecektir. Biz bugün daha iktisadî meselelerimizi halledememiştik! Dün bir ekonomik sistem ortaya konuyor, ertesi gün o sistem başımıza bin gaile açınca, bu sefer "Bu memleket şu sistemle yükselir." diyor; ancak onun uygulanması sonucunda da bir sürü banker ve bunun karşısında birçok mağdur, sefil ve perişan insanlarla karşılaşıyoruz. Bütün bunlar durmadan değişip gidiyor ve bizler de çeşit çeşit iktisadî sistemlerin elinde oyuncak olup gidiyoruz. Kur'ân-ı Kerim yeniden ele alındığında ve zaman ihtiyarladıkça gelişen ilimler sayesinde ondan çok cedit ve ceyyit şeyler anlaşılacak ve o yeni nazil olmuş gibi kendisini gösterecektir. Henüz Kur'ân hakkında çok derin araştırmalar yapılmadığı günümüzde bile minik kafalarımızla ve hiçbir hakikat içerisine girmeyecek kadar dar gönüllerimizle,

bazen Kur'ân'dan öyle şeyler anlıyoruz ki; “Bunu beşer söyleyemez.” demek mecburiyetinde kalıyoruz.

Evet, fennin çeşitli dallarına ait hakikatleri Kur'ân birer cümleyle ifade etmiş ve gözlerimiz önüne sermiştir. Bu zaviyeden hangi sahada araştırma yapılırsa yapılsın, elde edilecek ilmî neticeler ile Kur'ân âyetleri arasında muvafakat bulunacak ve her yerde Kur'ân'ın bayrağının dalgalandığı görülecektir. Buraya kadar söylediğimiz sözler birer iddia değil, ilmî tecrübe ve denemelerle ortaya konarak ispatlanmış şeylerdir.

Bir iki misal ile buna ışık tutmaya çalışalım:

“Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de saptırmak isterse onun göğsünü (o kimse) göğe çıkıyormuş gibi dar ve tıkanık yapar. Allah, inanmayanların üstüne işte böyle pislik (sıkıntı ve musibet) çökertir.”²

Bu âyet, bir tabiat kanununa işaret etmektedir. Şöyle ki, burada “sema” kelimesi kullanılıyor. “Yessa'adu” fiilinin aslı “saide yes'adu” yükselme, yukarı doğru çıkma demektir. Bu, tefe'ul babına konulup “yessa'adu” denilerek, tekellüfün hâkim olduğu, yani yukarılara doğru çıkarken bir zorlamanın esas olduğu hakikatine işaret edilmektedir. “Yessa'adu” fiili okunurken bile, okuyanın nefesini kesmektedir. İşte bunlarla Kur'ân şu gerçeği dile getiriyor: İnsan yükseğe çıktıkça basınç düşer ve nefes alması zorlaşır. Zira her yüz metre yükseldikçe hava basıncı bir derece düşmektedir. 20.000 metreyi geçince özel cihazlar (oksijen maskeleri) olmadıkça insan nefes alamaz ve ölür.

Başka bir misal:

“Rüzgârları aşılایıcı olarak gönderdik de gökten su indirdik, böylece sizi suladık. (Yoksa) siz suyu depo edemezsiniz.”³

Bu âyet de henüz 20. yüzyılda anlaşılan ilmî gerçeği Kur'ân'ın 14 asır önce söylediğinin bir göstergesidir. Şöyle ki; rüzgârlar su buharından meydana gelen bulutları birbirine çarpıştırır. Bu çarpışmada bulutlarda

pozitif-negatif elektron geçişmesi olur, şimşek meydana gelir. Rüzgârlar bulutları sıkıştırarak yere yağmurun yağmasını sağlar. Aynı zamanda rüzgârlar, bitkiler üzerinden eserken erkek tohumları dişi tohumların üzerine kondurmak suretiyle onları aşılar. Bitkilerde döllemeye yardım eder.

Yine bu âyet, gökten inen yağmur sularının yerin dibinde depo edildiğini, oradan çeşmeler ve kuyular açmak suretiyle çıkarılarak canlıların sulanabileceğini anlatmaktadır ki, Kur’ân 14 asır önce bu tabiat kanununa işaret ederek mucize olduğunu göstermektedir.

Bir başka âyet; *“Ve min külli şey’in halaknâ zevceyn – Her şeyden iki çift (erkek, dişi) yarattık.”*⁴ Arapça’da, “umum, bütün” mânâsına gelen “küll” kelimesi mârifeye muzaaf olursa umum eczayı ifade eder. Yani bütünün parçalarını içine alır. Nekreye muzaaf olursa umum efrâdı ifade eder. Ne kadar fert varsa hepsini ihtiva eder. *“Ve min külli şey’in halâknâ zevceyn”* derken buradaki “şey” kelimesi nekredir. *“Her şeyi çift yarattık.”* demektir. Allah’a bile “şey” denir. Fakat sözü söyleyen Allah olduğundan O, bunun dışındadır. O’nun dışında olan her şey çift olarak yaratılmıştır.

İnsanlar nasıl çiftse, sair canlılar da öyle çifttir. Nebatat da çift olup onlar arasında da erkeklik dişilik vardır. Âyetteki “zevceyn” kelimesi erkek ve dişiye belirtir. Hatta her şeyin asıl maddesi olan atomlar bile çifttir. Onların da bir kısmı artı, bir kısmı eksi yüklüdür. Ayrıca her şeyde câzibe ve dâfia olmak yönüyle de bu ikilik değişik bir şekilde tezahür etmektedir. Eşyadaki bu hususiyet ortadan kalktığı takdirde, mevcudatın kendi kendilerini devam ettirmeleri de düşünülemez.

Yâsîn sûresindeki âyet, bu hakikati daha mufassal olarak şöyle anlatıyor:

*“O Allah’ı tesbih ü takdis ederiz ki yerin bitirdiklerinden, nefislerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden olan bütün çiftleri yaratmıştır.”*⁵

Görüldüğü gibi o günün insanının müşâhedesine arz edilen tablonun dışında, o devre göre bilinmeyen bir kısım şeylerden bahsediliyor. Ve diyor

ki, *“Daha sizin bilmediğiniz şeyleri de çift yarattı.”*

Başka bir âyet ve başka bir mevzu:

*“Semayı azametle Biz kurduk ve ona durmadan vüs’at veriyor ve genişletiyoruz.”*⁶

Arapça’da fiil cümleleri teceddüt, isim cümleleri sebat ve süreklilik ifade eder. *“Ve innâ le mûsiûn”* bir isim cümlesidir ve mânâ itibarıyla üç zamandan birine inhisar etmeyip süreklilik ifade eder. Yani, *“Eskiden genişlettik, bıraktık.”*, *“Şu anda genişletiyoruz.”*, *“İleride genişleteceğiz.”* gibi mânâlara değil de *“Devamlı ve sürekli olarak durmadan genişletiyoruz.”* mânâsına geliyor.

En yakındaki beş veya altı galaksi müstesna, bütün galaksilerin bizden uzaklıkları ile mütenasip hızlarla uzaklaştıklarını 1922’de astronom Hubble bildirmişti. Ona göre bir milyon ışık senesi bizden uzak olan bir sehâbiye, bizden senede yüz altmış sekiz bin kilometrelik bir hızla uzaklaşıyor; iki milyon ışık senesi uzaklıkta olan iki misli, üç milyon ışık senesi uzaklıkta olan da üç misli hızla uzaklaşmakta. Bu da Belçikalı matematik âlimi, rahip Lemaitre’nin iddia ettiği gibi kâinatın, genişleme (*expansion*) hâlinde olduğuna delâlet eder.

İlim mahfillerinde ağırlığını devam ettiren *“mekân genişlemesi”* 1400 sene evvel Kur’ân-ı Kerim’de zikrediliyordu.

Bütün ilim dünyası, ilim âlemi, bir ümmînin gözüyle görülen bu hakikat karşısında Kur’ân’a *“Senin taleben oldum.”* deyip hayret secdesine kapanması gerekirken, maalesef ortada görülen yalnız onların nankörlükleridir.

Bir diğer âyette ise:

*“Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine doluyor, gündüzü de gecenin üzerine doluyor. Güneş’i ve Ay’ı buyruğu altına aldı.”*⁷ buyruluyor.

Dünya, kutuplardan biraz basık bir küre şeklindedir. Arapça'da “tekvîr” kelimesi, bir yuvarlak etrafına sarık sarma, bir yuvarlak etrafında dönme mânâsına gelir. Buna göre âyet, “*Geceyi gündüze, gündüzü geceye sarıyor.*” demektir. Böylece “yükevviru” kelimesiyle küre-i arzın küreviyetine apaçık parmak basmaktadır. Diğer taraftan Nâziât sûresinin 30. âyetinde bu mesele kelimenin kökü itibarıyla daha açık anlatılmaktadır: “*Ve'l-arda ba'de zâlike dehâhâ – Gökleri nizama, intizama koyduktan sonra yeri de Allah, devekuşu yumurtası hâline getirdi.*”⁸

Demek oluyor ki dünyamız, kutuplardan basık bir küre, bir devekuşu yumurtası şeklindedir. Tevil ve tefsire girmeden çok sarih bir şekilde Kur'ân'ın bu hakikatini de hafızada tutmada yarar var.

Bu hususlarda Kur'ân'ın işaret etmiş olduğu çok âyet-i kerimleri sıralamak mümkün. Fakat bu kadarı ile iktifa ediyoruz.

Ayrıca, Kur'ân terbiyeye ait bir kısım esaslar da vaz'etmiştir. Ama terbiye-i Kur'ân bırakılarak denenen bütün terbiye sistemleri, psikoloji ve sosyolojinin uygulanan bütün kanunları karşımıza bir sürü problemlili genç, sergerdan ve çakırkef tipler çıkarmıştır. Bu böyle devam ettiği müddetçe beşer bunalımdan bunalıma sürüklenecektir. Ama insanlık Kur'ân'la tanıştığı zaman, onu anlayacak, idrak edecek, ona teslim olacak; gönülleri huzura kavuşturma, kalbleri düzene koyma, kafaları zapturapt altına alma da yine Kur'ân'ın emirleri ile tahakkuk edecektir.

İşte bütün bunlardan dolayıdır ki, zaman ihtiyarlarken daha doğrusu kâmilleşirken, bizim “ahir zaman” dediğimiz zamanın şu devresinde, Kur'ân'ın hakikatleri -inşâallah- araştırmacılar tarafından gökteki yıldızlardan daha parlak, daha derin, daha yapıcı ve beşerin gönlünü ikna edici mahiyette ortaya konulacak ve Kur'ân'ın gençliği bir kere daha apaçık görülecektir. Belki insanın iradesi elinden alınmayacak ama, akla çok kapılar açılacak ve çok kimseler “*Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah*” diyecektir.

DİPNOTLAR

1. Nursi, Bediüzzaman Said, *Mektubat*, s. 498 (Hakikat Çekirdekleri, No: 79).
2. En'âm sûresi, 6/125.
- 3 Hicr sûresi, 15/22.
- 4 Zâriyât sûresi, 51/49.
- 5 Yâsîn sûresi, 36/36.
- 6 Zâriyât sûresi, 51/47.
- 7 Zümer sûresi, 39/5.
- 8 Nâziât sûresi, 79/30.

Câzibe ve dâfia: Çekme ve itme kuvveti.

İnhisar etmek: Yalnız bir şeye mahsus olmak.

Kabza-i kudret: Gücü, kuvveti altında.

Mele-i A'lâ: En büyük meleklerin içinde bulunduğu yüce meclis.

Şâyeste: Lâyık, yaraşır, münasip.

Vüs'at: Genişlik.

Kur'ân, Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanı olamaz mı? Değilse nasıl ispat edilir?

Bu mevzuda şimdiye kadar, hiçbir tereddüde, hiçbir şüpheye meydan bırakmayacak şekilde, pek çok şey söylenmiş ve pek çok şey yazılmıştır. Biz, soru-cevap sütununun müsaadesi ölçüsünde ve hülâsa mahiyetinde birkaç ana başlığı zikretmekle yetineceğiz.

Kur'ân-ı Kerim'in, Efendimiz veya başka biri tarafından tertip edildiği iddiası, birkaç gözü dönmüş cahiliye insanıyla, günümüzün, Kur'ân düşmanı bazı müsteşrikleri tarafından sık sık ortaya atılan bir mevzudur ve bununla bilgisiz, görgüsüz kimselerin zihinlerinin bulandırılması hedeflenmektedir. Kanaatimce, dünün müşrikleri gibi, bugünün müşrikleri de, bu mevzuda düşünmeden, garazlı davranıyor ve garazlı konuşuyorlar. Zira Kur'ân, kim tarafından olursa olsun, inşafı ele alındığı zaman bir beşere mâl edilemeyecek kadar muallâ ve ilâhî olduğu anlaşılacaktır.

Şimdi bu ciddî mevzuun derinlemesine tahlilini dev adamların devâsâ kitaplarına havale edip sadece birkaç ana başlığı hatırlatacağız:

1. Bir kere Kur'ân'ın üslûbuyla hadislerin üslûbu birbirlerinden o kadar farklıdır ki; Araplar, Efendimiz'in Kur'ân dışı beyanlarını, kendi muhavere ve konuşma tarzlarına uygun buluyorlardı ama, Kur'ân karşısında hayret ve hayranlıktan kendilerini alamıyorlardı.

2. Hadisleri okurken, arkasında düşünen, konuşan, Allah haşyetiyle iki büklüm olan bir insan imajı sezilir. Oysaki, Kur'ân'ın sesinde yüksek bir celâdet, heybetli bir eda ve cebbar bir şive hissedilir. Bir insan beyanında, birbirinden öyle çok farklı iki üslûbu birden tasavvur etmek ne mâkuldür ne de mümkün.

3. Mektep-medrese görmemiş ümmî bir insanın –O Ümmî'ye ruhlar feda olsun!– eksiksiz, kusursuz; ferdî, ailevî, içtimaî, iktisadî ve hukukî bir sistem getirip vaz'etmesi, her şeyden evvel düşünce ve aklın bedahetine

terstir. Hele bu sistem, asırlar boyu, dost-düşman bir sürü millet tarafından tatbik edilecek kadar harika ve bugüne kadar tazeliğini korumuşsa.

4. Kur'ân'da varlık, hayat ve bunlarla alâkalı ibadet, hukuk ve iktisat gibi mevzular birbiriyle öyle dengeli ve yerli yerince ele alınmıştır ki; bunları görmezden gelerek onu beşer kelâmı farz etmek, bir bakıma onun Mübelliği'ni beşer kabul etmemek demektir. Zira, yukarıdaki meselelerin bir teki bile, süreklilik ve zaman üstü olma gibi hususiyetleriyle, en büyük dâhilerin dahi altından kalkamayacağı ağır meselelerdir. Böyle, yüzlerce meselesinden her biri, birkaç dâhinin üstesinden gelemeyeceği zengin muhtevalı bir kitabı, mektep-medrese görmemiş bir Ümmî'ye isnat etmek mücerret bir iddiadır.

5. Kur'ân, geçmişe-geleceğe dair verdiği haberler itibarıyla da harikadır ve kat'iyen beşer kelâmı olamaz. Bugün, yeni yeni keşiflerle ortaya çıkarılan, geçmiş kavimlerin yaşayış tarzları, iyi veya kötü akıbetleri, kelimesi kelimesine asırlarca evvel Kur'ân-ı Kerim'in haber verdiği gibi çıkmıştır. İşte, Hazreti Salih, Hazreti Lut ve Hazreti Musa gibi peygamberler, işte onların kavimleri ve işte her biri başlı başına birer ibret meşheri olan meskenleri..!

Kur'ân'ın, geçmişe dair verdiği haberlerin kat'iyet ve doğruluğu kadar, geleceğe ait ihbaratı da o ölçüde önemli ve başlı başına bir mucizedir. Meselâ senelerce evvel Mekke'nin fethedileceğini ve Kâbe'ye emniyet içinde girileceğini “*Allah dilediğinde, güven içinde başlarınızı tıraş ederek ve saçlarınızı kısaltarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz.*”⁹ âyetiyle haber verdiği gibi, İslâm'ın bütün bâtil sistemlere galebe çalacağını da “*O, Resûlünü, hidayet ve hak dinle gönderdi ki bütün dinlere galebe çalsın. Şahit olarak Allah yeter.*”¹⁰ beyanıyla ilân etti. Keza, o gün Romalılar karşısında savaş galibi görünen Sasâniler'in yenileceğini ve aynı zamanda, Bedir galibiyetiyle Müslümanların da sevineceğini “*Rum yenildi (bölgenize) en yakın bir yerde. Onlar bu mağlubiyetten sonra (yeniden) galebe çalacaklar.*

Birkaç yıl içinde. Bundan önce de sonra da iş Allah'a aittir. O gün mü'minler de sevinirler."¹¹ müjdesiyle duyurmuştu; vakti gelince Kur'ân'ın haber verdiği gibi çıktı. Bunun gibi, *"Ey Resûl, Rabbinden sana indirileni duyur; eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni (insanlardan gelen kötülüklerden) koruyacaktır."*¹² âyetiyle de, en yakınındaki amcasından, düşman millet ve düşman devletlere kadar çevresi düşmanlıklarla sarılı olduğu hâlde, hayatını emniyet içinde geçireceği vaad olunmuştu ve öyle de oldu.

Değişik ilim dallarının inkişafıyla, âfâk ve enfüsün yani insan mahiyeti ve mekânların didik didik edileceğini, ilmî buluş ve tespitlerin, yeni yeni keşiflerin insanoğlunu inanmaya zorlayacağını *"Biz onlara, ufuklarda ve kendi nefislerinde mucizelerimizi göstereceğiz ki, onun (Kur'ân ve Kur'ân'ın getirdikleri) gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?"*¹³ mucizevî beyanıyla ifade etmişti ki, günümüzde süratle o noktaya doğru gidilmektedir.

Ayrıca, Kur'ân, nazil olduğu günden bu yana *"De ki: And olsun, eğer insanlar ve cinler şu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için toplansalar, yine onun benzerini getiremezler. Birbirlerine arka verseler de."*¹⁴ deyip, hasımlarının damarlarına dokundurduğu hâlde, bir iki küçük hezeyanın dışında, kimsenin ona nazîre yapmaya teşebbüs etmemesi ve edememesi, onun verdiği haberi doğrulamakta ve mucize olduğunu ilân etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'in nazil olduğu ilk yıllarda, Müslümanlar az, zayıf, iktidarsız ve geleceğe ait hiçbir düşünceleri yoktu. Ne bir devlet, ne dünya hâkimiyeti ne de yeryüzündeki sistemleri altüst edecek dinamikleri hâvi yeni dinin güç kaynağı adına hiçbir şey bilmiyorlardı. Oysaki Kur'ân *"Allah sizden, inanıp iyi işler yapanlara vaad etti ki; onlardan öncekilerini nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini sağlama bağlayacak ve korkularının ardından da*

onları güvene erdirecektir."¹⁵ âyetiyle onlara, bu yüksek hedefleri gösteriyor ve cihanın hâkimi olacakları müjdesini veriyordu.

Daha bunlar gibi, Müslümanlığın ve Müslümanların geleceği, zafer ve hezimetleri, terakki ve tedennileriyle alâkalı pek çok âyetler var ki, hepsini burada zikretmemiz mümkün değil.

Kur'ân-ı Kerim'in gelecekle alâkalı verdiği haberlerin büyük bir bölümünü, değişik ilim dallarının varacakları nihaî hudutlarla ilgili olan âyetler teşkil eder. İlmî tespitlerle alâkalı, kısa fezlekeler hâlinde, Kur'ân'ın verdiği haberler o kadar harika ve o kadar erişilmezdir ki, onun bu mevzudaki beyanlarını kulak ardı etmek mümkün olmayacağı gibi, bu mevzudaki beyanlarıyla ona beşer kelâmı demek de mümkün değildir.

Yüzlerce âyetin sarahat, delâlet ve işaret yoluyla ifade ettikleri harikalara dair pek çok eser yazıldığından, bu meselenin tafsilâtını o eserlere havale ederek, misal teşkil edecek birkaç âyetin işaret ve delâlet ettikleri hususları kaydedip geçeceğiz.

1. Kâinatın Yaratılışı

Kâinatın yaratılışıyla alâkalı olarak "*İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik bir durumdayken, onları birbirinden ayırdığımızı, sonra da bütün canlıları sudan yarattığımızı görüp düşünmüyorlar mı? Hâlâ iman etmeyecekler mi?*"¹⁶ âyetinin anlattığı yüksek hakikat, teferruatına dair farklı mütalâalar ileri sürülse bile, ilk hilkatle alâkalı değişmeyen en sabit bir prensiptir. Âyette anlatılan, bitişik olma ve ayrılma, ister gazlardan müteşekkil kitlenin, nebülözlere ayrılması, ister Güneş sistemi gibi sistemlere bölünüp şekillenmesi ve manzumelerin ortaya çıkması, isterse bir sehâbiye ve bir dumanın bölünüp, parçalanıp, zapturapt altına alınması şeklinde olsun netice değişmez. Âyet, kullandığı malzeme ve seçtiği üslûp itibarıyla, ilmî araştırmalar için hep bir ışık kaynağı olmuş, bütün faraziye ve nazariyelerin eskiyip atılmasına karşılık o, tazeliğini korumuş, bugünlere gelmiş ulaşmış ve

yarınlara hâkim olmaya da namzet görünmektedir.

2. Astronomi

Kur'ân-ı Kerim'de astronomiye esas teşkil edecek o kadar çok âyet vardır ki, bunların bir araya getirilerek teker teker tahlil edilmeleri, ciltler ister. Biz bir iki âyetin işaretiyle iktifa edeceğiz. *“Allah o Zât'tır ki, gökleri, görebildiğiniz bir direk olmaksızın yükseltti; sonra da iradesini (tekvin) arşına yöneltti. Güneş'i ve Ay'ı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi. Artık hepsi belli bir süreyle kayıtlı olarak akıp gitmektedir.”*¹⁷ Âyet, göklerin yükseltilmesini, genişleyip büyümesini hatırlattığı gibi, her şeyin nizam içinde baş başa, omuz omuza olmasını da (bilebileceğimiz cinsten bir direk olmaksızın) sözüyle ifade etmektedir. Evet, kubbe-i âsumânı tutup, dağılmasına meydan vermeyen görebileceğimiz cinsten bir direk yok ama, yine de bütün bütün direksiz değil. Zira, kütlelerin dağılmaması ve gelip birbirine çarpıması için, görülsün görülmesin mevcut nizama esas teşkil edebilecek kanun, kaide, prensip mânâsında böyle bir direğin vücudu zarurîdir.

Kur'ân bu ifadesiyle bizlere, kütleler arası ilermerkez (merkezçek) anilmerkez (merkezkaç) prensibini düşündürmektedir ki, bunun Newton'un “çekim kanunu”na veya Einstein'in “hayyiz”ine uyup uymaması bir şey ifade etmez.

Hele âyetin, Güneş ve Ay'ın akıp gittiğini ifade etmesi çok enteresandır ve üzerinde durulmaya değer. Rahmân sûresinde *“Güneş ve Ay'ın hareketleri tamamen bir hesaba bağlıdır.”*¹⁸, Enbiyâ sûresinde *“Geceyi, gündüzü, Güneş'i, Ay'ı yaratan O'dur. Bunların her biri bir yörüngede yüzmektedirler.”*¹⁹; Yâsîn sûresinde *“Güneş kendine mahsus yörüngede akıp gitmektedir.”* denildikten sonra *“Bunların her biri belli bir yörüngede döner dururlar.”*²⁰ buyrulur, Güneş, Ay ve sair gezegenlerin bir nizama göre yaratıldıkları, bir âhengi temsil ettikleri ve riyazî bir gerçeğe dayalı

buldukları apaçık dile getirilmektedir.

Yerin Yuvarlaklığı

“Geceyi gündüzün üstüne, gündüzü de gecenin üstüne doluyor.”²¹ âyeti, kullandığı malzeme itibarıyla, gece ve gündüzün birbirini takip etmesini, sarığın başa sarılması gibi, ışık ve karanlığın, yerkürenin başına “sarık gibi dolanması” sözüyle anlatıyor. Bir diğer âyette ise “Arkasından da yeryüzünü mücessem kat’ı nâkıs (yani yerküreyi elips şeklinde) söbüleştirdi.”²² diyerek müşahidlere peygamberlik buudunda varılmış en nihaî noktayı göstermektedir.

Mekân Genişlemesi

“Semayı biz kendi elimizle kurduk ve sürekli genişletmekteyiz.”²³ Bu genişleme ister Einstein’ın anladığı mânâda, ister Edwin Hubble’in Güneş Sisteminin dahil olduğu galaksiden, nebülözlerin uzaklaşması şeklinde olsun fark etmez. Önemli olan Kur’ân’ın, ana temaya parmak basıp, tecrübî ilimlerin çok önünde zirveleri tutup onlara ışık neşretmesidir.

3. Meteoroloji

Hava akımları, bulutların kesafet kazanması, havanın elektriklenmesi, şimşeklerin çakması ve yıldırımların meydana gelmesi Kur’ân-ı Kerim’de, yer yer ilâhî nimetleri hatırlatma ve yer yer de insanları tehdit etme sadedinde çokça zikredilen hususlardan biri. Meselâ, “Baksana, Allah bulutları sürüyor, sonra toparlayıp birleştiriyor, sonra da üst üste yığıyor... Bir de bakıyorsun bunun arkasından yağmur ortaya çıkıyor. Doluyu da yukarıda dağlar gibi olanlardan indiriyor; onunla dilediğini vuruyor, dilediğinden de onu öteye çeviriyor.”²⁴ Her yerde olduğu gibi, burada da Kur’ân yağmur vak’asının nihaî durumunu ihtar ederek, fezayı velveleye veren, bulut, yağmur, şimşek ve yıldırımlar gibi ürperten, haşyet veren hâdiselerin arkasındaki in’am-

perver eli göstermek ve ruhları ona karşı uyanık olmaya çağırmakta, aynı anda, belli disiplinlere bağlı olarak yağmur ve dolunun meydana geliş keyfiyetlerini ve sonra da yeryüzüne inmelerini öyle garip bir biçimde anlatmaktadır ki; böyle bir anlatış tarzından hemen herkes, bugün bilinene ters düşmeyecek şekilde yağmur ve dolunun meydana geliş keyfiyetlerini anlar ve Kur'ân'ın beyanına hayranlık duyar.

Kur'ân, iki ayrı çeşit elektriğin birbirini çekmesi, aynı cinsten elektrik yükünün birbirini itmesi, rüzgârların devreye girerek birbirini iten bu bulutları birleştirmesi, yerden yukarıya yükselen pozitif yüklü akımların fezadaki mevcut elektrikle birleşmesi neticesinde elektriklenmenin meydana gelmesi ve bu noktada buharın su damlaları hâlinde yere inmesi gibi teferruatla meşgul olmaz. O, ana vak'a ve asıl tema üzerinde durur; teferruata ait diğer meselelerin izah ve isimlendirilmelerini zamanın tefsirine bırakır.

Hicr sûresindeki “*Aşılایıcı rüzgârları gönderip onunla gökyüzünden su indirip size takdim ettik. (Yoksa) siz o suyu depo edemezsiniz.*”²⁵ âyeti, bu hususa ayrı bir buud ilâve ederek ağaçların ve çiçeklerin aşılınmasında rüzgârların fonksiyonuna dikkati çektiği gibi, onların bilhassa, bulutları aşılama vazifesini de ihtar etmektedir. Oysaki, Kur'ân nazil olduğu zaman, ne otun, ağacın, çiçeğin ne de bulutların aşılama ihtiyaçları bilinmediği gibi, rüzgârların çelik-çavak bu önemli vazifeyi gördüklerinden de hiç kimse haberdar değildi...

4. Fizik

Varlığın ana unsuru madde ve onun çift ve tek olma gibi hususiyetleri de Kur'ân-ı Kerim'in ele alıp anlattığı mevzulardandır.

Meselâ, Zâriyât sûresinde “*İyice düşünesiniz diye biz her şeyi çift olarak yarattık.*”²⁶ fehvasınca her şeyin çift olarak yaratıldığı ve Kur'ân'ın kullandığı malzeme itibarıyla, bunun önemli bir esas ve âlemşümül bir

prensip olduğu anlaşılmakta. Şuarâ sûresindeki âyette ise “*Yeryüzüne bakmıyorlar mı? Biz onda nice iç açıcı çiftler yaratıp yetiştirdik.*”²⁷ denilerek, her sene gözümüzün önünde haşır u neşır olan yüz binlerce çift dikkat çekilmekte ve Allah’ın nimetleri hatırlatılmakta. Yâsîn sûresindeki âyet ise, daha şümüllü ve daha enteresan:

*“Ne yücedir o Allah ki toprağın bitirdiklerinden, (onların) kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden hep çiftler yaratmıştır.”*²⁸ şeklindeki beyanıyla, bugün bilip tespit edebildiğimiz çift yaratıkların yanında, henüz bilemediğimiz birçok çiftlerin varlığı da ihtar edilmektedir.

Evet, Allah, insanlardaki erkeklik ve dişilikten, otların, ağaçların çift olma esasına; atomlar, atomlardaki elektron ve çekirdek ikiliğinden, madde-antimadde zıt eşliliğine kadar, canlı-cansız, yerde-gökte değişik keyfiyet ve buudda ne kadar çift varsa, umum nimetlerini tâdât sadedinde, kendinden başka her şeyin çift olduğunu zikredip bizleri düşünmeye davet ediyor.

Sırf birer misal teşkil etsin diye yukarıda zikrettiğimiz âyetlerden başka, pek çok ilâhî beyan var ki, her birisi başlı başına birer mucize olması itibarıyla, hem Kur’ân’ın Allah kelâmı olduğuna hem de Peygamberimiz’in O’nun elçisi bulunduğuna apaçık delâlet etmektedir.

Evet, Kur’ân, yeryüzünde hayatın ortaya çıkışından, bitkilerin aşılama ve üremelerine, hayvan topluluklarının yaratılmasından hayatlarını onlarla devam ettirdikleri bir kısım sırlı düsturlara, bal arısı ve karıncanın esrarlı dünyalarından kuşların uçuş keyfiyetine, hayvan sütünün hâsıl olma yollarından insanın anne karnında geçirdiği safhalara kadar pek çok mevzuda, kendine has ifade tarzıyla, öyle veciz, öyle muhtevalı, öyle hâkim bir üslûpla ele aldığı şeyleri takip etmektedir ki, bizim yorumlarımız bir yana, ne zaman onlara müracaat edilse, hep taze, genç ve ilimlerin varabilecekleri en son hedefleri tutmuş oldukları görülecektir.

Şimdi, bir kitap, binlerce insanın, bilmem kaç asırlık çalışmaları

neticesinde varabildikleri noktaların dahi ötesine parmak basıyor, mevzua hâkim bir üslûpla o mevzuun hulâsasını veriyorsa, o kitabı, değil on dört asır evvelki bir insana, günümüzün mütefennin yüzlerce, binlerce dâhisinin mesaisine vermek dahi mümkün değildir. Hele o kitap, Kur’ân gibi muhtevası zengin, ifadeleri çarpıcı, üslûbu âli, şivesi de ilâhî olursa...

Şimdi dönüp muhatabımıza soralım: Ümmîliği mucize o Zât, mektebin, medresenin, kitabın bilinmediği o cahilî vasatta, canlılarda sütün meydana geliş keyfiyetini kimden öğrendi? Rüzgârların aşılایıcı olduğunu, nebatat ve bulutları telkih ettiğini, yağmur ve dolunun meydana gelme noktalarını nasıl bilebildi? Yerkürenin elipsî olduğunu O’na kim talim etti? Mekân genişlemesini hangi rasathanede ve hangi dev teleskoplarla tespit edebildi? Atmosferin yapı taşlarını ve yukarılara doğru çıktıkça oksijenin azlığını hangi laboratuvarda öğrendi? Hangi röntgen şualarıyla ceninin anne karnında geçirdiği safhaları aynı aynıya tespit etti? Sonra da bütün bu bilgilerin teferruatına vâkîf, mütehassıs bir ilim adamı edasıyla, tereddütsüz, fütursuz ve kendinden gayet emin bir tarzda muhataplarına anlattı?..

5. Efendimiz’e Yapılan İkaz

Kur’ân-ı Kerim, Efendimiz’in vazife, mesuliyet ve salâhiyetlerini anlatıp O’na yol gösterdiği gibi, yer yer de seviyesine uygun olarak O’na itapta bulunmakta ve ikaz edip ırgalamaktadır. Meselâ: Bir defa münafıklara, izin vermemesi gerekirken izin verdiğiinden dolayı “*Allah seni affetsin, doğru söyleyenler sana iyice belli olup ve yalan söyleyenleri bilmezden önce niçin onlara izin verdin?*”²⁹ şeklinde tembihte bulunduğu gibi, Bedir esirleri hakkındaki tatbikatından dolayı da “*Yeryüzünde tam yerleşip istikrar kazanıncaya kadar hiçbir peygambere esirler sahibi olmak yakışmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, Allah ise (sizin için) ahireti istiyor. Allah daima üstün ve hikmet sahibidir...*”³⁰ “*Eğer Allah’tan (affınıza dair) bir yazı ve takdir geçmemiş olsaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azap*

dokunurdu.”³¹ mahiyetinde itapta bulunmuştu.

Bir keresinde, Allah’ın dilemesine havale etmeden, “*Yarın bu işi yaparım.*” dediği için “*Hiçbir şey için bunu yarın yapacağım deme! Ancak ‘Allah dilerse.’ (de). Unuttuğun zaman Rabbini an ve ‘Umarım Rabbim beni bundan daha doğru bir bilgiye ulaştırır.’ de.*”³² emir ve tembihinde bulunmuş, bir başka sefer “*İnsanlardan korkup çekiniyordun; oysa asıl çekinmeye lâyık olan Allah idi.*”³³ itap işmam eder mahiyette sadece Allah’tan korkulması lâzım geldiğini ihtar etmişti.

Zevcelerinin bir meseledeki tavırlarına karşı, bal şerbeti içmemeye yemin edince “*Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak Allah’ın sana helâl kıldığı şeyi niçin haram kılıyorsun? Allah çok gafûr ve rahimdir.*”³⁴ diyerek sertçe ikaz ediyordu.

Daha bunlar gibi, pek çok âyetle, bir taraftan O’nun vazife, mesuliyet ve salâhiyetlerinin sınırları belirlenirken, diğer taraftan az dahi olsa bu sınırlara riayet edilmediği, vazife ve mesuliyetin mukarrabîne göre yerine getirilmediği zamanlarda O’na itap edilmiş, tembihte bulunulmuş ve yer yer sertçe uyarmalar yapılmıştır.

Şimdi hiç akıl kabul eder mi ki, bir insan bir kitap telif etsin, sonra da o kitabın muhtelif yerlerine kendi hakkında, itap, kınama, ikaz ve ihtar ifade eden âyetler yerleştirsin. Hâşâ!... O kitap Allah Kitabı, o Zât (sallallâhu aleyhi ve sellem) da O’nun şerefli mübelliğidir...

6. Belâgat Harikası

Kur’ân-ı Kerim, bir belâgat harikasıdır ve bu sahada eşi menendi yoktur. Bu itibarla da onu bir beşere mâl etmek mümkün değildir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberlikle ortaya çıktığı zaman, kitleleri arkasından sürükleyen bir sürü şair, edip ve söz üstadı vardı. Bunlar pek çoğu itibarıyla da O’na muarız idiler. Yer yer kafa kafaya verip

düşünüyor; Kur'ân'ı bir kalıba yerleştirmek, bir şeye benzetmek ve ne olursa olsun mutlaka hakkından gelmek istiyorlardı. Hatta, zaman zaman Hıristiyan ve Yahudi âlimleriyle de görüşüyor, onların düşüncelerini alıyorlardı. Ne pahasına olursa olsun Kur'ân çağlayanını durdurmak ve kurutmak için akıllarına gelen her şeyi yapma kararındaydılar. Bütün bu engellere ve engellemelere, akla hayale gelmedik karşı koymalara aldırmadan yoluna devam eden Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), bilimum inkârlara, ilhadlara karşı sadece ve sadece Kur'ân'la muaraza ediyor ve mücadelesini de zaferle noktalıyordu. Hem de bunca hasma rağmen.

Evet, o gün, Hıristiyan ve Yahudi ulemâsıyla beraber, belâgatın dev temsilcileri, tek cephe olup etrafı velveleye verdikleri bir dönemde, Kur'ân o üstün ifade gücü, o büyüleyici beyanı, o baş döndürücü üslûbu, o insanın içini ürperten ledünnîliği ve ruhanîliğiyle muhataplarının gönlüne girdi; Arşı, ferşi çınlatacak bir ses, bir soluk oldu yükseldi.. bir mübâriz gibi hasımlarını muarazaya çağırdı, tehdit etti, meydan okudu. Siz de Kur'ân'a benzer bir kitap, hiç olmazsa onun bir sûresine denk bir şey, daha da olmazsa aynı ağırlıkta bir âyet ortaya koyun; yoksa savulun gidin!..³⁵ dediği ve o günden bugüne de: *“Eğer kulumuz Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) indirdiğimizden şüphe içindeyseniz, haydi onun gibi bir sûre getiriniz ve eğer doğru iseniz Allah'tan başka bütün yardımcılarınızı da çağırınız.”*³⁶

*“De ki: And olsun, eğer insanlar ve cinler şu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için toplansalar, yine onun benzerini getiremezler. Birbirlerine arka çıkıp yardım etseler de.”*³⁷

“Yoksa onu uydurdu mu diyorlar? De ki: Öyle ise siz de onun benzeri on uydurulmuş (dahi olsa) sûre getiriniz!

*(Hatta) eğer doğru iseniz, Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de çağırınız!”*³⁸ âyetleriyle aynı şeyleri tekrar edip durduğu hâlde, bir-iki hezeyanın dışında, Kur'ân'ın bu meydan okuyuşuna cevap verilmemesi, onun

kaynağının beşerî olmadığını gösterir. Zira, tarih şahittir ki, Kur'ân'ın muarızları ona ve onun mübelliğine her türlü kötülük yapmayı denedikleri hâlde, Kur'ân'a nazîre yapmayı akıllarından bile geçirmedi. Böyle bir şeye güçleri yetseydi, nazîre ile Kur'ân'ın sesini kesecek, tehlikelerle dolu muharebe yoluna girmeyeceklerdi.³⁹

Evet, o koca belâgat üstadlarının, şeref, haysiyet hatta ırz, namus gibi en değerli şeylerini tehlikeye atıp muharebe yolunu seçmeleri, Kur'ân'a nazîre yapılamamasının en açık delilidir. Eğer nazîre yapmak mümkün olsaydı, münazara yolunu muharebe yoluna tercih edecek ve geleceklerini kat'iyen tehlikeye atmayacaklardı.

Arap şair ve nâsirlerinin, Kur'ân'ın benzerini getirememeleri tahakkuk edince, ona Hıristiyan ve Yahudiler arasında menşe aramak beyhude ve bir çaresizlik ifadesidir. Hem, Hıristiyan ve Yahudilerin bu muhteva ve bu ifade zenginliğinde bir kitap hazırlayıp ortaya koymaya güçleri yetseydi, ne diye onu başkasına nispet edeceklerdi. “Biz yaptık.” der ve onunla övünürlerdi...

Kaldı ki, dünden bugüne, dikkatsiz veya garazlı bir iki müsteşrik ve müşrike bedel, bir sürü ilim adamı, araştırmacı ve mütefekkir; Kur'ân'ın muhteva zenginliği, ifade gücü karşısında hayranlıklarını gizleyememiş ve onu alkışlamışlardır.

Charles Miller; Kur'ân'ın üslûbundaki zenginlik itibarıyla tanzir ve tercüme edilmeyecek kadar yüksek bir edaya sahip olduğunu... Victor İmberdes; Kur'ân'ın, bütün hukuk esaslarına kaynak olabilecek zengin bir muhtevaya sahip bulunduğunu... Ernest Renan; Kur'ân'ın dinî bir inkılâp kadar edebî bir inkılâp da yaptığını... Gustave Le Bon; Kur'ân'la gelen İslâm'ın en saf, en hâlis bir tevhid anlayışını dünyaya tebliğ ettiğini... C. Huart; Kur'ân'ın Allah kelâmı olup, vahiy yoluyla Hazreti Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebliğ edildiğini... H. Holman; Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın son peygamberi, İslâmiyet'in de

vahyedilmiş dinlerin en sonuncusu bulunduğunu... Emile Dermenyhem; Kur'ân'ın, Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) birinci mucizesi olduğunu, edebî güzelliği itibarıyla da erişilmez bir muamma olduğunu... Arthur Bellegrı; Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebliğ ettiği Kur'ân'ın bizzat Allah'ın eseri olduğunu... Jean Paul Roux; Peygamberimiz'in en güçlü mucizesinin melek vasıtasıyla gönderilen Kur'ân-ı Kerim olduğunu... Raymond Charles; Kur'ân'ın, hükmü hâlâ devam eden ve Allah'ın bir elçi vasıtasıyla mü'minlere tebliğ ettiği beyanların en canlısı olduğunu... Dr. Maurice; Kur'ân'ın her türlü tenkidin fevkinde bir mucize, bir harika olduğunu hatta daha da ileri giderek, edebiyatla ilgilenenler için Kur'ân'ın bir edebî kaynak, lisan mütehasısları için lâfızlar hazinesi ve şairler için bir ilham menbaı bulunduğunu... Manuel King; Kur'ân'ın, Peygamberimiz'in peygamberliği süresince Allah'tan aldığı emirlerin mecmuu bulunduğunu... Mr. Rodwell; insanın Kur'ân'ı okudukça hayretler içinde kaldığını ifade eder ve onu takdirlerle alkışlarlar.

Sadece birer cümleciklerini alıp naklettiğimiz bu seçkin ilim adamı ve mütefekkirler gibi, daha yüzlerce düşünür ve araştırmacı, bilgilerinin vüs'ati nispetinde, aynı hakikatlere parmak basmış ve Kur'ân karşısında takdirle iki büklüm olmuşlardır.

Binlerce mütehasıs ve üstad kalemlerden çıkmış çok ciddî eserlerin yanında, Kur'ân hakkında söz söylemek bize düşmezdi ama, başta Sahib-i Kur'ân'ın, sonra da kalem erbabının bağışlayacağı mülâhazasıyla, yaptıkları hizmete iştirak arzusıyla bu cürette bulduk.

DİPNOTLAR

⁹ Fetih sûresi, 48/27.

- 10 Fetih sûresi, 48/28.
- 11 Rum sûresi, 33/2-4.
- 12 Mâide sûresi, 33/67.
- 13 Fussilet sûresi, 41/53.
- 14 İsrâ sûresi, 17/88.
- 15 Nur sûresi, 24/55.
- 16 Enbiyâ sûresi, 21/30.
- 17 Ra'd sûresi, 13/2.
- 18 Rahmân sûresi, 55/5.
- 19 Enbiyâ sûresi, 21/33.
- 20 Yâsîn sûresi, 36/38-40.
- 21 Zümer sûresi, 39/5.
- 22 Nâziât sûresi, 79/30.
- 23 Zâriyât sûresi, 51/47.
- 24 Nur sûresi, 24/43.
- 25 Hicr sûresi, 15/22.
- 26 Zâriyât sûresi, 51/49.
- 27 Şuarâ sûresi, 26/7.
- 28 Yâsîn sûresi, 36/36.
- 29 Tevbe sûresi, 9/43.30 Enfâl sûresi, 8/67.
- 31 Enfâl sûresi, 8/68.
- 32 Kehf sûresi, 18/23-24.
- 33 Ahzâb sûresi, 33/37.
- 34 Tahrîm sûresi, 66/1.
- 35 Tahaddi (meydan okuma) âyetleri ile ilgili bkz.: Bakara sûresi, 2/23-24; Mü'minûn sûresi, 10/38; Hûd sûresi 11/13-14; İsrâ sûresi, 17/88; Tûr sûresi, 52/33-34.
- 36 Bakara sûresi, 2/23.
- 37 İsrâ sûresi, 17/88.
- 38 Hûd sûresi, 11/13.
- 39 Bkz.: Nursi, Bediüzzaman Said, *Sözler*, 482-484 (Yirmi Beşinci Söz, Birinci Şu'le, Birinci Şua).

Haşr u neşr: Öldükten sonra tekrar dirilip mahşer meydanında toplanma.

Hayyiz: Bir cismin boşlukta kapladığı yer, genişlik.

İlhâd: İnançsızlık, dinsizlik.

İşmâm: Hissettirme, duyurma.

Sergerdan: Başı dönen, şaşkın.

Söbü: Oval.

Tâdât: Sayma, sayım.

Dünyaya gelen peygamberlerin sayısı ne kadardır? Hepsi erkek midir? Niçin?

Dünyanın her yerine peygamber gönderilmiştir. Peygamberlerin sayısını bilemiyoruz. Yalnız hadis kitaplarında, bir rivayette 124 bin,⁴⁰ diğer bir rivayette de 224 bin⁴¹ peygamber gönderildiği bildirilmektedir. Hadis usûlü açısından bu rivayetlerin hepsi tenkit edilebilir. Ancak, ister 124 bin, ister 224 bin olsun, sayı mühim değildir. Mühim olan husus şudur: Allah, hiçbir devri boş bırakmamış, hemen her devirde peygamber göndermiştir.

Peygamberler bir bölgeye ve belli topluluklara değil, dünyanın çeşitli ülkelerine, ayrı ayrı mıntikalara gönderilmişlerdir. Nass-ı kat'î ile: *“Hiçbir millet yoktur ki, içlerinde, onları eğri yolun encamından sakındıran bir nebi zuhur etmiş olmasın.”*⁴² buyrulmaktadır. Kur'ân'ın bu kat'î nassı gösteriyor ki, yeryüzünde hemen her topluluk içinde peygamber zuhur etmiştir. Bunun böyle olması kat'îdir.

Başka bir âyette, Allah şöyle ferman etmiştir:

*“Peygamber göndermedikçe (hiçbir millete) azap edecek değiliz.”*⁴³ Yani Allah'ın peygamber göndermedikten sonra, bir cemaati hesaba, sigaya çekmesi ve azap etmesi, O'nun rahmetinin şümülüne muvafık değildir. Zira O: *“Kim zerre kadar hayır yaparsa onu görecektir, kim de zerre kadar şer yaparsa onu görecektir.”*⁴⁴ kat'î fermanıyla, hayrın, şerrin karşılıksız bırakılmayacağını ifade etmektedir. Oysaki, kendilerine peygamber gönderilmemiş kimseler, hayrı-şerri bilmediklerine göre, azap olacakları da söylenemez. Binaenaleyh Allah (celle celâluhu), hayrın-şerrin hesabını soracağına göre, demek ki, herkese peygamber gönderilmiştir. Herkese peygamber gönderen Allah, bu hükmü: *“Hiçbir millet yoktur ki, içlerinde onları eğri yolun encamından sakındıran bir nebi gönderilmiş olmasın.”*⁴⁵ şeklinde ifade etmiştir.

Şu birbirine bağlı mantık silsilesi içindeki üç kanuna dikkati çektikten

sonra, Şimdi esas meseleyi arz etmeye çalışayım: Yeryüzünün hemen her tarafına Allah, muhtelif devirlerde, ayrı ayrı peygamberler göndermiştir. Bu peygamberler, bir kısım kimselerin zannettikleri gibi, sadece Arap Yarımadası'nda da zuhur etmemiştir. Hiçbir delile dayanmadan, bütün peygamberlerin Arap Yarımadası'nda zuhur ettiğini iddia etmek, Kur'ân'ın nasslarına aykırıdır. Aslında biz, ne Arap Yarımadası'nda zuhur eden peygamberlerin bütünü, ne de dünyanın başka yerlerinde zuhur eden peygamberleri bilmiyoruz. İster peygamberlerin sayısı 224 bin, ister 124 bin olsun, biz bunların içinde ancak, üçü Şüpheli olmak kaydıyla, 28 tanesini bilebiliyoruz.

Evet, Kur'ân-ı Kerim'in bildirmesiyle, Hazreti Âdem'den Efendimiz'e (aleyhimüsalâtü vesselâm) kadar ancak 28 tanesini bildiğimizi söyleyebiliriz. Bunların da, nerelerde zuhur ettiklerini göstermek mümkün değildir. Hazreti Âdem'in türbesinin Cidde'de olduğu kanaati kavidir. Ancak bunların hiçbiri de sıhhatli değildir. Hazreti Havva ile Hazreti Âdem'in Cidde'de buluŐtuklarına dair rivayetler de kuvvetli değildir. Binaenaleyh, biz, daha başta, Hazreti Âdem'in nerede peygamberlik yaptığını bilmiyoruz. Birazcık Hazreti İbrahim'i bildiğimizi söyleyebiliriz. Evet, Bâbil ve Anadolu dolaylarında dolaŐmış, Suriye'ye gitmiştir. Lut Peygamberin de, Sodom, Gomora ve Lut Gölü çevresinde vazife yaptığını zannediyoruz. Medyen'de bulunan Hazreti Şuayb'ı, Mısır'da neş'et eden Hazreti Musa'yı tanıdığımızı söyleyebiliriz. Hz. Yahya ve Zekeriya'nın da Akdeniz memleketlerinde bulduklarını kabul edebiliriz. Muhtemelen Anadolu'ya da geçmiş olabilirler... Meselâ, Efes'in Hazreti İsa ve Hazreti Meryem'le alâkası, bu mevzuda fikir verebilir, ama, bunların hiçbiri müdellel ve kat'î değildir.

Bu yirmi sekiz nebini dışındaki peygamberlerin pek çoğunun, nerede neş'et ettiğini ise hiç bilemiyoruz. Bundan anlaşılıyor ki, bizim bu mevzuda bir hükme varabilmemiz kat'iyen mümkün değildir. Hele bir de bu dinlerin aslı kaybolmuş, peygamberliğin izi, âsârı kalmamış ise... Bu itibarla,

peygamber gelmiş midir, gelmemiş midir? Herhangi bir hükme varmamız tamamen imkânsızdır.

Meselâ Hıristiyanlık ele alınacak olursa, ilk Hıristiyanlık anlayışına ters olarak, tarihî süreç içerisinde meseleye ayrı bir veche verildi. Tevhid anlayışı bütün bütün terk edilerek, onun yerine “ekânim-i selâse” anlayışı yerleştirildi ve Hıristiyanlık bazı mensupları tarafından en büyük ihanete uğradı. Evet, onun, gökten inmiş kitabı, doğrudan doğruya Hazreti İsa'nın arkasından gelenler tarafından tahrif edildi.. ilâhî iken, beşerîleştirildi. Tevhidle gelmişken teslise alet edildi: Kimisi peygamberlerine “Allah'ın oğlu” dedi ve o mübareklerden mübarek zatın mübarek annesine de –hâşâ ve kellâ– ulûhiyet gerçeğinin bir parçası nazarıyla baktı. Kimisi de, Allah'ı cisimlerle birleştirdi, cisimlere hulûl ettirdi ve sapıklığın en ürperticilerini irtikâb etti. İşte bu şekilde bir mânâda vesenîleştirilmiş Hıristiyanlık akidesi ile Yunanlıların Zeus ve Afrodit anlayışı arasında esas itibarıyla hiçbir fark yoktur. Kitaplarını tahrif edenler de, tıpkı Yunanlılar gibi, büyüklerini ilâh kabul etti ve şirke girdiler.

İnsanlık tarihindeki bütün inhiraflar hep böyle başlamış, sonra da bu yanlışlıklar, bu tahrifler sürüp gitmiştir. Şayet Kur'ân-ı Kerim, Hazreti İsa'nın, Allah'ın peygamberi olduğunu, Hazreti Meryem'in de çok azize bir kadın bulunduğunu⁴⁶ söylemeseydi, kim bilir belki de, Hazreti Mesih'e de Hazreti Meryem'e de, Zeus ve Afrodit'e bakıldığı gibi bakılacaktı...

Demek ki, pek çok dinler var ki, insanlar tarafından tahrip edildiğinden bunların ilâhîlik yanı da tamamen silinip gitmiştir. Onun için bugün; şu ülkeye, şu mıntıkaya, şu topluluğa bir peygamber gitmiş midir, gitmemiş midir; kat'î hüküm vermek oldukça zordur. Kim bilir, (kat'î bir şey söylenemez ama) belki de, Konfüçyüs nübüvvetten hissedardı. Dinler tarihinin bu mevzudaki beyanı tatmin edici değildir. Hakkında yazılıp çizilenler de, derleme-toplama malumattan ibarettir. Ama biz, tarihte bir Konfüçyüs, bir

Buda'nın var olduklarını ve bunların birer dinlerinin bulunduğunu ve bu dinlerin çok kalabalık cemaatler içinde hükümferma olduklarını.. şu andaki hüviyetleriyle, ilâhî, fitrî, tabîî olmadıklarını, içlerinde yanlışlıkların, tahriflerin mevcut olduğunu biliyor, bundan dolayı da, sığıra tapma, kendini yakma, altı ay bir şey yemeden girip mağarada yatma gibi acayiplikleriyle bunları din olarak kabul edemiyoruz. Belki, bunlar da, birer hak kaynağa bağlı idiler; ama, daha sonra tahrif edilen diğer dinler gibi bunlar da değişikliğe uğradılar ve bir yönüyle din görünümlü beşerî bir sistem hâline geldiler.

Eğer Müslümanlar, dinlerinin kaynaklarını hassasiyetle korumamış olsalardı, aynı akıbet Müslümanlığın da başına getirilmek istenecekti. Aslında, dünden-bugüne böyle bir gayretin yok olduğu da söylenemez. Bir taraftan kasıtlı kimseler, diğer taraftan da gafil Müslümanlar, yakıştırma tevilleriyle aynı şeyleri yapmak istemektedirler. Meselâ bir kişinin içki içerken, zina irtikâp ederken yine de, kendini bütünüyle Müslümanlığı yaşıyor gibi görmesi, amelî sahada böyle bir tahribin ifadesidir. Hırsızlığı, kumarı, faizi de buna kıyas edebiliriz.

Konfüçyüs'e "peygamber" diyemeyiz, çünkü peygamber olmayana "peygamberdir" demek küfür olduğu gibi, peygamber olana da "değildir" demek yine küfürdür. Konfüçyüs ve ülkesi için düşündüğümüz aynı şeyler, Avrupa için de bahis mevzuudur. Ama kat'î bir şey söyleyemeyiz. Zira, bir şey bilemiyoruz.

Sokrates için söylentiler vardır, ama, Sokrates'in hayatı da bize tam intikal etmemiştir. Yahudiliğin tesirinde bir feylesof mudur, başka bir fikir adamı mıdır? Tam bir şey bilemiyoruz. Bazı düşünürler, onun Yahudilik tesirinde bir feylesof olduğuna hükmederler. Ancak tarihî vesikalar, Sokrates'in böyle olduğu mevzuunda, herhangi bir kanaat serdetmemektedirler. Eflâtun'un, kendisinden naklettiği şeylere bakılırsa, Sokrates diyor ki: "Benim gözüme bazı şeyler görünüyordu –Halüsinasyon

olabilir—. Bana insanlığın irşadı için bir şeyler telkin ediyorlardı. Çocukluğumdan beri, bütün insanlara, Allah fikrini telkin etmek, onları Allah'a tevcih etmek için vazifeli bir insan olacağımı biliyordum...” Binaenaleyh, Sokrates’in söylediklerinde şayet bir hakikat payı olsaydı fikre, felsefeye daha yakın ve daha uyumlu Avrupa topluluğu için zuhur etmiş bir peygamber olduğu söylenebilirdi. Dikkat buyurun “Sokrates peygamberdir.” demiyorum. Çünkü değilse küfre girerim. Ama bir ihtimal ile sadece “olabilir” diyoruz...

Hadisin beyanına göre 124 bin veya 224 bin peygamber gelmiş. Biz bunların nerede zuhur ettiğini bilemiyoruz; ancak dört tanesinin yerini bilebiliyoruz. Muhbir-i Sadık Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), her yerde bunların zuhur edebileceğini söylüyor. O’nun bu irşadına binaen size, dünyanın çeşitli yerlerinde, adını ve sayısını bilemediğimiz bu peygamberlerin zuhur ettiğine dair bir kısım emareler arz edeceğim:

Bunlardan birisini bugün Riyad Üniversitesi’nde matematik profesörü, Kerkük Türklerinden Adil Bey’den nakledeceğim. Hoca diyor ki: “Amerika’da doktoramı yaptığım sırada, yer yer Amerika yerlileri ve zencilerle görüştüğüm oluyordu. Bu kabileler arasında bazen öyle dinî prensiplerle karşı karşıya kaldım ki, bu prensipler aynen bizdeki ulûhiyet akidesine uyuyordu. Meselâ: *“Allah’ın eşi ortağı yoktur. Çünkü iki ilâh olsa idare karışır...”* diyorlardı ki, bu, hemen hemen *“Eğer yerde, gökte Allah’tan başka tanrılar olsaydı, ikisi de (yer de gök de) bozulup gitmişti.”*⁴⁷ âyetinin mânâsını ifade ediyordu. Eğer bu hakikati zencilere bir peygamber fisıldamasaydı, bunu kendi kendilerine bilmeleri mümkün değildi. Yine bu zenciler “Allah doğmaz, doğurmaz.” diyorlardı ki; bu da ancak aydınlanmış bir zihnin ifadesi olabilirdi. Çünkü doğmak, doğurmak beşere ait bir hassadır ve ihtiyaçtan ileri gelir. Allah böyle şeylerden müstağnidir. Eğer bir peygamber onların kulaklarına bu meseleyi üflemeseydi bunu nereden bileceklerdi? Binaenaleyh, hâlâ ateş dansları,

yaşlıların kesilip yenmesi ve daha değişik telakkileriyle bu iptidâî cemaatlerde, böylesine derin, köklü ve ancak mütekâmil milletlerde rastlayabileceğimiz bir ulûhiyet akidesinin bulunması mümkün değildir. Olsa olsa bu onlara, dıştan bir nebi diliyle üflenmiş, telkin edilmiş bir hakikat olabilir.

Asrımızın fikir adamlarından, ateizmden dönmüş Profesör Mustafa Mahmud, daha evvel günümüzün modası olarak materyalizmin hayranı iken, Kur'ân-ı Kerim'i tetkik edip, İslâmiyet'i inceledikten sonra, 180 derece bir dönüşle küfürden uzaklaşmış ve füze hızı ile mescide ulaşmış birisidir. Mustafa Mahmud bir seyahatinden bahsederken diyor ki: Afrika'da, Neyam-Neyam ve Maw-Maw kabileleriyle karşılaştım. Neye inandıklarını sordum. Dediler ki; "Biz öyle bir Mâbud'a inanıyoruz ki, gökte durur, yerdekileri idare eder." Allah gerçi gökte durmaz ama, öteden beri "*O Rahmân, Arş'a istiva etmiştir (oturmuş).*"⁴⁸ âyet-i kerimesiyle ifade edildiği gibi, ilâhî emir ve hükümler gökten gelir. Onun için nazarlar ve eller göklere doğru kaldırılır.. ve gördüm ki, İhlâs sûresinin mânâsını söylüyorlar: "Allah, her şey kendisine dayanan ve kendisi hiçbir şeye dayanmayan bir varlıktır. O bir ana ve babadan doğmamıştır. O'nun eşi benzeri yoktur..." Başka bir kabileye gittim. Hâlâ, yaşlı ve hastaları kesip-yiyor olmalarına rağmen, bu vahşiler, Allah'a tıpkı bizler gibi inanıyorlardı. Kur'ân'ın anlattığına yakın bir tevhid anlayışları vardı.

Şayet bu hususlar onların kulaklarına bir nebi tarafından fısıldanmış olmasaydı, bunları bilmeleri düşünülemezdi. Evet bu gerçekleri onlara nebiler fısıldadı. Sonra da âbâ an-ced, bu asra kadar gelip ulaştı...

Evet, ister Kur'ân-ı Kerim, ister realite, isterse tarihî gerçekler, bizlere, sayısını tam bilmesek bile, dünyanın hemen her yanına pek çok peygamberin gelmiş olduğunu göstermektedir.

Bu arada kadından peygamberler gelip gelmeyeceğini arz etmekte de yarar var. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ten, ulemâ, fukahâ ve cumhur-u muhaddisîn derler ki, kadından peygamber gelmemiştir. Şaz olarak rivayet

edilen, Hazreti Meryem ve Hazreti Âsiye'nin peygamberliği meselesi ise, kuvvetli değildir. Neticede de şu hükme varılır: Kadınlardan peygamber geldiğine dair kat'î bir hüküm yoktur. Esas itibarıyla kadından bir peygamberin gelip-gelmeyişi de bir eksiklik değildir. Cenâb-ı Hak bütün eşyayı yaratırken zâid (+) nâkıs (-) esası üzerine yaratıyor. Müsavi şeyler arasında birbirini itme vardır. Madde parça ve parçacıkları dahi eğer sırlı bir izolasyona tâbi tutulmasalardı, aynı yükleri taşıyanlar birbirlerini iterlerdi ve çekirdek de dağılıverirdi. Esasen patlama işi de bundan ileri gelmektedir. Bunlar öyle bir hesapla yapılmıştır ki, kimi zâid, kimi nâkıs bu zıtlar, en küçük âlem olan atomlardan tutun da, ta nebülözlere kadar hepsinde aynı kanun cereyan etmektedir. Atomların teşkil ettiği insan ise, mikro âlem ile makro âlem arasında muvazene kuracak yapıdadır ve normo âlemin efendisidir. Ve insanda da, aynı kanunlar hükümfermadır. Yani insanda da, artı ve eksi olacak ki, birbirini celp etsin. Birinin şefkati, zaafı; öbürünün gücü, kuvveti bunları bir araya getirsin ve böylece atomdaki, nebülözlerdeki vahdet gibi bunların aralarında bir aile vahdeti teşekkül etsin.

Kadını sun'î olarak erkekleştirmek, artık günümüzde, herkesin gülüp geçtiği ve zaman zaman da içini çekip üzüldüğü mevzulardan biri olmuştur. Zamanla kadın kadınlıktan çıkarılıp bütün bütün erkekleştirilince, bu sefer o kendini farklı şekillerde ifade etme arayışlarına girmiş, ailede âhenk kalmayınca da, ailenin huzuru kaçmış, derken çocuklar ana okullarına, kreşlere bırakılmış, anne baba da kendilerine yeni muhitler aramaya başlamışlardır.

Allah'ın kadın mevzuundaki bu umumî kanunu, bir kadının peygamber olup olmama meselesinde de üzerinde durulmaya değer önemli bir husustur.

Ayrıca kadın çocuk doğuruyor. Bu çocuğu erkek dahi doğursaydı her hâlde erkekten peygamber gelmemesi lâzımdı. Çünkü, nübüvvet vazifesini ayda 15 gün hayızdan dolayı yapamayacak, imamete geçemeyecek, orucunu tutamayacaktı. Tabiî bir de lohusalık durumu var... ve hele hamile olunca,

işleri yürütmesi bütün bütün zorlaşacaktı. Zira çocuğu karnında veya kucağında taşıırken, sevkülceş yapacak; insanları idare edecek; strateji tespitinde bulunacak ve fizikî durumunun gereği, bütün boşluklara rağmen, en önde bulunması gerekli olan bir insan kadar çelik-çavak hareket edecek... Bütün bunlar, kadının peygamberliğini imkânsız kılan şeylerdir. Evet, bunların kadınlar tarafından, kadınlara has arızalarla birlikte yürütülmesinin imkânı yoktur. Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu hususa dikkati çekmiş ve onları: “Yani dine ait meseleleri tam yerine getiremeyen ve o günkü sosyal hayat itibarıyla bazı şeyleri idrak edemeyenler.”⁴⁹ diye anlatmıştır. Evet, dediğimiz gibi, neredeyse, ayın yarısı arızalı... Keza, çocuğu olduğu dönemde de ibadetleri noksan ve bazı vazifeleri açısından eksik... sonra da peygamberlik..! Hâlbuki peygamber, muktedâ bih, rehber ve kusursuz bir önderdir. Çünkü, herkes onun vaziyetine bakıp durumunu ayarlayacaktır. Herkes kadınlığa ait keyfiyetleri de, peygamberin saadet hanesindeki kadınlardan öğrenecektir.

DİPNOTLAR

40 124 bin nebi olduğuna dair bkz.: Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 5/265; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/77; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 8/217; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/652; et-Taberî, *Tarihu'l-ümem ve'l-mülûk*, 1/95.

41 Bursevî, İsmail Hakkı, *Tefsiru Ruhü'l-Beyan*, 2/323; 6/49; 8/215.

42 Fâtır sûresi, 35/24.

43 İsrâ sûresi, 17/15.

44 Zilzâl sûresi, 99/7-8.

45 Fâtır sûresi, 35/24.

46 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/171; Mâide sûresi, 5/75; Tevbe sûresi, 10/30-31.

47 Enbiyâ sûresi, 21/22.

48 Tâhâ sûresi, 20/5.

49 Buhârî, *hayz* 6, *zekât* 44, *iman* 21, *küsûf* 9, *nikâh* 88; Müslim, *küsûf* 17, *iman* 132; Nesâî, *küsûf* 17, *Muvatta*, *küsûf* 2.

İrtikâb: Kötü bir fiilde bulunma, yanlış bir şey yapma.

Muktedâ bih: Kendisine tâbi olunan, uyulan.

Serdetmek: İleri sürmek.

Nass-ı kat'î: Kur'ân'ın kesin ifadesi, hükmü.

Vesenîleştirmek: Putperest yapmak.

Allah'ın bizim ibadetimize ihtiyacı olmadığına göre, biz ibadetlerimizi neden kendi keyif ve isteğimize göre yapmıyoruz?

İbadet duygusu insanda Cenâb-ı Hakk'ı bilmeye terettüp eden bir keyfiyettir. Yani insan, bir tarafta bu muhteşem kâinatı yaratan Zât'a delâlet edecek tablolar, levhalar.. meselâ, nizam ve intizam levhaları görür. Sonra bu fevkalâde nizamı kuran, nizam sahibi Nâzım'a intikal eder. İşte böyle, dikkat ve ibretle kâinata bakabilen hiçbir şeyi gayesiz, nizamsız göremez ve dolayısıyla kendisinin de bu nizama göre hareket etmesi lâzım geldiğini anlar.

Keza; varlığa güzellik ve estetik yönünden baksa, onu öylesine güzel, o kadar harika bulur ki, âdetâ daha güzelini tasavvur etmek imkânsızdır. İnsanın çehresinden zeminin yüzüne, ondan semanın yıldızlarla yaldızlanmış simasına kadar öyle büyüleyici bir güzellik, öyle baş döndürücü bir eda ve insanı çıldırtan öyle tatlı bir şive vardır ki, bu çizgiler, bu renk ve bu âhengi görüp de bu muhteşem ve sihirli meşheri sergileyen Zât'ı görüp bilmemek mümkün değildir...

İster âfâkî, ister enfüsî tetkik ve tefekkür, insana, içini okşayan öyle şirin ilhamlar kazandırır, öyle coşturur ve öyle tablodan tabloya koşturur ki, sevinç ve heyecandan bir çocuk gibi çılgık atıp zıplamak gelir insanın içinden... En güzel iş ve icraat üzerinde en güzel isimlerin ışıktan kelebekler gibi konup kalktığını gördükçe, bizleri bütün insanî duygularımızla alıp içinde eriten bu güzelliklerin kaynağı güzel sıfatları takdirlerle alkışlar; hayret, hayranlık ve edeple onların Sahib-i Zîşan'ı karşısında kendimizden geçersiz.

Bir başka zaviyeden kâinatta her şey, âdetâ bir başka yerde hazırlanmış ve insanın istifadesine arz edilmiş gibidir. Kimisi konserve, kimisi meyve şeklinde takdim edilen bu nimetlerle, yeryüzü âdetâ geniş bir nimet sofrası; bağlar, bahçeler de birer tablacı hâline gelirler. İnsan, önüne konan bu nimet sofrasındaki nimetlere elini uzattıkça, gerçek nimet Sahibini duyuyor,

hissediyor gibi olur. Ve kendini bir başka zevk, haz, hayret ve hayranlık buudunda bulur. Evet, şuurlu farz edildiği takdirde bir yavru, ağzını, rahmet muslukları olan annesinin memelerine yapıştırdığı zaman, kendisi için hazırlanmış çok nâfi bir gıdanın, bir başka âlemden onun imdadına koştüğünü duyar ve hâdiselerin ötesinde fevkalâde nimet veren, fevkalâde ikramda bulunan Birisini hissederek, O'nu düşünür, O'nun nimetleri karşısında iki büklüm olur.

Evet, her nimet, her ihsan bir taraftan o nimet ve ihsan sahibine delâlet eder, diğer taraftan da bizleri, O'nun karşısında saygılı olmaya zorlar. Nerede bir nimet, bir güzellik, bir nizam ve intizam tablosu varsa, orada, o nimet, o güzellik, o in'am, o ihsan tablolarına karşı takdir, hayranlık ve kulluk tablosu da olmalıdır. Yani Allah'ın (celle celâluhu) Kendisini bildirmesine karşı, hemen ubûdiyetle mukabele edilmelidir. Bu noktadan hareket ederek, Mutezile ve bir ölçüde Maturîdîler –ki, itikatta bizim de bağlı bulunduğumuz mezheptir– derler ki: Hiçbir nebi gelmeseydi ve hiçbir mürşid insanları irşad etmeseydi, kâinatın yüzüne serpiştirilen hakikatlere bakarak, insan Allah'ı bilme ve ona göre tavır alma mecburiyetindeydi. Maturîdîlerin nokta-i nazarına bir hayli misal bulmak mümkündür.

Meselâ, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çevresindeki bazı kimseler, putlarla dolu olan Kâbe'nin harîminde neş'et etmiş, kendilerine Allah'a giden yolu gösteren kimseyi görmemişlerdi. Başta Efendimiz olmak üzere, tevhid adına kendilerine bir şey telkin edilmemişti. Fakat bedevinin dediği gibi: “Bir yerde bir hayvan tersi oradan hayvan geçtiğini, bir yerde izler ise orada birisinin yürümüş olduğunu gösterir. Bakın şu burç burç olan sema ve onun âhengine ve vadi vadi yeryüzüne! Bütün bunlar, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah'a delâlet etmez mi?”⁵⁰ Bedevi söylüyor bunu. Çölden, kumdan başka bir şey bilmeyen birisi böyle düşünürse, diğerlerini hesap etmek lâzım...

Efendimiz insanlığı kurtarıp yükseltecek çok geniş bir idrakle gelmişti. Tabir caizse insanüstü bir insandı. O, ismarlama anlayış ve idrakiyle kâinatın gerçek mânâsını kavramış ve kendisine henüz peygamberlik gelmeden kâinat kitabında Hakk'ı sezmiş; aramaya başlamış ve Gâr-ı Hira'ya çekilerek kendini ibadete vermişti... Âişe Validemiz, Buhârî'nin başındaki bir hadis-i şerifte, – Hatice Validemizden naklen– kendisini ibadete verdiğini ve ancak azığına tedarik etmek maksadıyla ara sıra evine döndüğünü söylüyor ki,⁵¹ bunlar, idrakle, insanın bazı şeyleri keşfedeceğini ve keşfettikten sonra da Cenâb-ı Hakk'a belli ölçüde kulluk yapılabileceğini ifade etmektedir. Bu mevzuda, Zeyd İbn Amr'ın vefatı esnasındaki düşünce ve sözleri de üzerinde durulmaya değer mahiyettedir. Zeyd, Hazreti Ömer'in amcası oluyordu. Vefatı sırasında, bütün aile efradını etrafına topladı ve gelecek Peygamber'le alâkalı bildiği şeyleri onlara anlattı. Bu zat, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğine yetişememişti. Yani atını sürmüştü, sahile yanaşmış, fakat İslâm vapuruna yetişememişti... Ama, bütün ruhuyla Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) atmosferini, O'nun gerçek mânâ ve mahiyetini, hakikat-i Ahmediye'yi sezmiş, iliklerine kadar doymuş; ancak, duyduğu hissettiği bu şeylere ad koyamamıştı. Diyor ki: “Allah'ın ufukta bir nuru var. Zuhur edeceğine inanıyorum. O'nun âsârını başımızın üzerinde görüyor gibi oluyorum.” Sonra, Cenâb-ı Hakk'a teveccüh ediyor: “Ey Yüce Yaraticı, ben Seni tam bilemedim; bilseydim yüzümü yere koyacak bir daha da kaldırmayacaktım.” mealinde hislerini ifade ediyor. Görüldüğü gibi, tertemiz, dupduru bir vicdan, şayet putperestlikle telvis edilmemiş ve şartlanmamışsa kâinata, nizama, âhenge baktığı zaman, bu umumî armoni içinde o da kendine çeki düzen verip ubûdiyet tavrı takınacak ve Allah'a kulluk yapacaktır.

Demek Allah'ı bilme ve tanımanın yanında, hemen Allah'a kulluk başlıyor... Evet, madem bu bin bir nimetle bizi perverde eden Allah var. Öyle ise kulluk da var. İşte Allah (celle celâluhu), insan vicdanında meknû olan bu kulluk düşüncesini formüle ediyor. Yani “Yüzümü yere koyacağım, kıyamete

kadar başımı kaldırmayacağım.. azametın karşısında iki büküm duracağım..” ve Recaizade Ekrem’in “Nerede Allah’ım dizlerin, başımı koyayım...”; bir başkasının: “Nerede o mübarek elin ki başımın üstünde olduğunu hissediyorum.”... Bunlar ve bunlar gibi ilâhî aşk, ilâhî heyecanla, insanın ne diyeceğini bilemediği esnada, vahy-i semavî gerçek kulluk düşüncesi, kulluk şekli ve kulluk anlayışıyla gelip, bizlerde düşünce sürçmelerine meydan vermeyecek, aşk ve heyecanımızı Yaratıcı’nın emirlerine göre imale edecektir. Yani, Allah O’na: “Ben Allah’ım, sen de Benim kulumsun. Nimetlerimle Beni tanıdın. Ben de sana kulluğun âdâbını öğreteceğim. Benim huzuruma şöyle girilir. Evvelâ abdest alınır, ondan sonra içeriye girildiği zaman da nefsi boğazlama mânâsına “Büyük Sensin Allah’ım, Senden gayri her şey küçüktür.” denir.. kulluk şuuru içinde el pençedivan durulur ve sonra, Benim huzurunda derinleşilebildiği kadar derinleşilir. Miracının gölgesinde, dereceye göre, ruhen Nebiler Sultanı’nın yükseldiği yerlere yükselme arzusu uyanır, yükseldikçe şükran hissiyle rükua gidilir, rükuda eğildikçe yeni bir buuda ulaşılır, derken, secdeye varılır; oradaki mahviyet ve tevazuu ölçüsünde ayrı bir derinliğe erilir. Kalkılır, bir soluk alınır, sonra yeni bir arayışla tekrar ikinci secdeye gidilir ve daha sonra “Kulun Rabbisine en yakın olduğu an secde ânıdır. Secde ettiğiniz zaman Allah’a çok dua ediniz.”⁵² buyruğu vicdanlarda duyulur. “*Secde edenler arasında dolaşmanı da görüyor.*”⁵³ sırrıyla, secde edenler arasında kıvrım kıvrım eğilip bükülmeler ve hakikî namaz içinde, kabiliyetlere göre, namazın aslı sayılan miraca muvaffak olunur.

İşte, ibadet, “Allah’a iman ve Zât-ı Ulûhiyet hakkındaki mârifet ve buğu buğu bu mârifetten yükselen muhabbet ve hayretle yapılması gerekli olan şeylerin, Cenâb-ı Hakk’ın iş’ar ve irşadıyla yine O’nun emirlerine göre kanalize ve formüle edilmesi.” demektir.

Bunlarla meselenin bir yönünü arz etmiş oluyorum. Yani, Rabbimizi

bilip tanıma karşısında şaşkınca ve uygunsuz işler yapmamak için, O'nun âyât-ı beyyinâtının rehberliği ve Efendimiz'in neşrettiği ışıklar altında, matluba uygun kulluk yapıyor ve Yaratıcı'nın hoşnutluğunu araştırıyoruz.

İkinci meseleye gelince, insan; ticarî, ilmî, fennî, ziraî, ve sınaî işlerinde daima bir rehber ve ondan bazı şeyler öğrenmeye muhtaçtır. Meselâ diyelim ki, her birerlerinizin bir işi var. Kiminizin bir fabrikası var ve mensucatçılık yapıyor; kiminiz plastikle meşgul oluyor, kiminiz de tuhafiyecilikle... Birisi, bizim menfaat ve faydamızı, yaptığımız şeylerde aldanmamamızı, ticarî prensipleri iyi bilerek iyi iş yapmamızı temin için bizleri alıp önüne oturtuyor ve diyor ki: “Siz bu işi mutlaka yapacaksınız. Çünkü, bunu yapmanız hem bir zaruret hem de bir ihtiyaçtır. Ancak, bu işi en iyi şekilde, en semereli biçimde yapmanız için, insan unsurunu, güç unsurunu çok iyi kullanmanız, şu tasarruf tedbirlerini almanız ve daha şunu şunu yapmanız lâzımdır...”

Şimdi, bizde zerre kadar insaf varsa, onun yaptığı bu ikaz ve irşad karşılığında hiçbir talepte bulunmayan bu ihlâslı, bu hayırhah insanı dinler, onun fizibilite raporlarına önem verir ve tekliflerine göre bir düzenlemeye gideriz. Aynen bunun gibi; Rabbinize karşı olan ibadet ü taati, kendi arzumıza ve şaşkınlık içinde yapacağımız herhangi bir keyfiyete göre değil de, belki her birisiyle bizleri ayrı bir sema yolculuğuna hazırlayan, her birisinde ayrı bir miraç ruhu bulunan O'nun formüle ettiği ibadet kalıpları içinde yerine getirdiğimiz zaman, yaptığımız şeyler “yediveren” başaklar gibi bereketlenecektir. Bilemiyoruz; belki de, “Allahu Ekber” dediğimiz zaman rahmet âlemlerinin düğmesine dokunmuş oluyor ve ruhumuz bunlarla ilhamlara açılıyordur. Belki, Fatiha-i Şerife'yi okuduğumuz zaman sırlı bir anahtarla, şifreli bir kilidi açıyoruzdur. Ve daha namazın diğer rükünleriyle, hatta diğer ibadet şekilleriyle kim bilir ne sırlı kapıları açmaya muvaffak oluyoruzdur. Evet, secdeye vardığımızda bütün yolların dümdüz olup, bütün

kapıların açıldığını söyleyebiliriz. Dualarımızın O'na yükselip, soluklarımızın nezd-i ulûhiyette duyulduğunu ve melâike-i kiramın etrafımızı aldığını ifade edebiliriz. Bütün bunların olmadığını kim iddia edebilir ki!.. Kaldı ki Muhbir-i Sadık'ın bunları destekleyen nurlu beyanları da var...

Öyleyse en mâkul ibadet keyfiyeti, Rabbimizin bize tarif buyurduğu keyfiyettir. Zira, şu insan makinesini yapan Allah (celle celâluhu), bu makinenin en semereli şekilde çalışmasını, dünya ve ukbâ adına en verimli olmasını da yine Kendisi bilir. Makine ve fabrikayı yapan zat, onun bir tarafına şayet bir katalog sıkıştırmışsa, onu, ona göre idare etmek en akıllıca idare şeklidir. İşte bu itibardır ki, şu-bu şekilde değil; Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) talim dairesi içinde ve Allah'ın emirlerine uygun şekilde kulluk yapmak en akıllıca kulluk şeklidir. Bunu Allah, ümmet-i Muhammed'e ihsan etmiş.. Ümmet-i Muhammed içinde de bihakkın, kulluk şuurunda olanlara ve bilhassa, değişik devirlerde, dini ihya yolunda hizmet edenlere lütfetmiş ve gözlerini hakikate açmıştır. Buna, sadece “*Hâzâ min fadli Rabbî*” veya “*Min fadli Rabbinâ*” deriz. Evet bu, Rabbimiz'in bize sırf bir ihsanıdır. Rabbim lütfuyla, bunu bizlere verdiği, bağışladığı gibi, yine lütfuyla devam ve temâdisini temin buyursun. Bizi –Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) duasıyla arz edeyim– göz açıp kapayıncaya kadar, hatta daha az bir süre içinde nefsimizle baş başa bırakmasın!..⁵⁴

DİPNOTLAR

⁵⁰ el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî*, 26/62; İbn Kayyim el-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr*, 1/362.

⁵¹ Buhârî, *bed'ü'l-vahy* 1; Müslim, *iman* 252; Tirmizi, *menakıp* 13.

⁵² Müslim, *salât* 215; Ebû Dâvûd, *salât* 152.

⁵³ Şuarâ sûresi, 26/219.

⁵⁴ Bkz.: Ebû Dâvûd, *edep* 110; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/42; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/730.

Âyât-ı beyyinât: Apaçık âyetler.

Nezd-i ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın yüce katı, huzuru.

Ukbâ: Ahiret âlemi.

Şeytan, Cehennem'e gideceğini bildiği hâlde niçin küfürde ısrar ediyor?

Şeytan, kelime mânâsı itibarıyla, Hakk'ın dergâhından kovulmuş, rahmetten uzaklaştırılmış; elindeki bütün kozları aleyhine çevirmiş, kazanç kuşağında kaybeden demektir. O, bulunduğu bu durum itibarıyla hakkı duyup anlayamayacak mesafelere kayıp gitmiş bir fasit daire kurbanıdır. Bir hususa dikkatinizi rica edeceğim. Fasit daire (kısır döngü) sözcüğünü hekimlikteki mânâsından biraz farklı kullanıyorum. Hekimlikte fasit daire, meselâ sinir, gazı tevlit etti, gaz siniri, sinir gazı, gaz siniri... Fasit bir halka teşekkül eder ve sürer gider. Şeytan evvelâ gurur ve kibirle vurulmuştur. Meselâ: “*Ben ondan daha hayırlıyım.*”⁵⁵ demiş ve ilk şeytanî düşünce, ilk diyalektik olarak fasit dairenin ilk turunu yapmış, öldürücü girdaba ilk adımını atmış, bütün istiğfar menfezlerini mazeret çamuruyla sıvamıştır. Bunda evvelâ, bir iç beğenme sonra da dışa taşmış bir kibir vardır. Ve bu hareketle fasit dairenin ilk halkası meydana gelmiş olur.

Şeytan günah işlediği zaman, Hazreti Âdem de hata etmiş ve o memnu meyveye elini uzatmıştı. Fakat Hazreti Âdem meseleyi anlayınca, hemen dize gelmiş: “*Rabbimiz, nefsimize zulmettik. Eğer mağfiret etmezsen, bütün bütün kaybedenlerden olacağız.*”⁵⁶ demiştir. Af araya girince Âdem hakkında fasit daire teşekkül etmemiş ve Âdem Nebi kurtulmuştu. Şeytansa, şeytanî mazeretlerle nefsini müdafaa etti. Hakkında yapılan ikazat karşısında kusurunu itiraftan kaçındı ve “Ben ondan hayırlıyım.” diyerek helâk oldu. Daha sonra da insanoğlunun baş düşmanı kesildi.

Bakın, nasıl görülüyor: “*Senin ulûhiyetine yemin ediyorum ki, onların hepsini baştan çıkaracağım.*”⁵⁷ Başka bir âyet-i kerimede: “*Sağlarından, sollarından, önlerinden, arkalarından geleceğim ve onların çoğunu, şükürsüz bulacaksınız.*”⁵⁸ Yani hep nankör yaşayacaklar. Senin nimetlerini yiyecek, başkalarına kulluk yapacaklar. Nimetlerin içinde yüzecek Seni bilmeyecekler... diyor. Kur'ân-ı Kerim daha pek çok yerde şeytanın bu mevzudaki

mübarezesini, insanoğluna karşı düşmanlığını ve Rabbine karşı da isyanını anlatır. Şimdi onun bu isyanı, Allah tarafından kovulmayı netice verdi. O, “*Ben ondan hayırlıyım.*” deyince, Cenâb-ı Hak da ona karşı: “*İnin aşağıya hepiniz.*”⁵⁹ hizlanına uğrattı. Bir taraftan kabahatinden büyük mazeretleri, diğer taraftan da yeminli, kaseimli insanoğluna düşmanlığı, onu, Rabbin yapıcı, yumuşatıcı, yükseltici rahmet atmosferinden bütün bütün uzaklaştırdı. Daha sonra tamamen şeytanî mantığa teslim oldu ve “*İzzetine and olsun, onların hepsini baştan çıkaracağım.*”⁶⁰ diye homurdandı ve yol olarak aldaticılığı seçti. Aldattıkça uzaklaştı; uzaklaştıkça hıncı arttı; derken fesatla, nankörlükle bütünleşmiş ikinci bir fitrat kazandı. Her uzaklaştıkça iyice azıtıyor, kovuldukça kinini, nefretini, gayzını, kibrini ve ucbünü ifade edip duruyordu.⁶¹ Allah’a karşı cedele kalkışıyor, diyalektik yapıyor ve böylece Allah’ın rahmetinden uzaklaşması onu isyana, isyan da uzaklaşmaya sevk ediyordu. Ve şeytan, kendi fasit dairesinin kurbanı olarak “hatm”e maruz kaldı; yani kalbi mühürlendi. Bunun mânâsı şu demektir: İçinde fenalık düşüncesinden başka bir şey kalmadı ve iyiliğe ait bütün fakülteler, bütün ışık kaynakları da sönüp gitti.

Bunu anlayabilmemiz için bir misal arz edeyim: İnsan çok mükerrem bir varlıktır; kendisine bahşedilen dinamikleri değerlendirdiği takdirde melekleşebilir. Şimdi, gayet şefkatli, namazında, niyazında, orucunda, haccında, zekâtında ve insanlarla münasebetlerinde fevkalâde mükemmel bir insan düşünün. Ama, bu mükemmel insanın bir yerde ırzına dokunulmuş, namusuyla uğraşılmış, hassasiyeti rencide edilmiş ve bir insan olarak asla kâle alınmamış; derken sinir sistemi üzerine kocaman dağlar gibi yükler yüklenmiş; hatta bir aralık, öyle bir hâle gelmiş ki, adam dayanamamış patlayıvermiş. O esnada onun kafasında artık, ne hilm, ne silm, ne af, ne de müsamaha kalır. Atmosferi bütünüyle kin ve nefret şahaplarıyla dolmuş bu adamı, o anda formüle etseniz Cehennem’den fişkırان kıvılcımlar gibi sadece kin ve öfke görürsünüz. O dakikada ona nasihat etseniz dahi hiçbir şey

anlatamazsınız...

Herkes kendi şahsî hayatında buna benzer şeyler görmüş ve yaşamıştır. İşte şeytan, hayatının her saniyesinde, her âşiresinde, her sâlisinde, böyle kinlerin, nefretlerin, gayzların, içinde kol gezip durduğu bir varlıktır. Bütün hayatı boyunca ve yaşadığı sürece kötülükten başka bir şey düşünmemektedir. O kadar gerilim içindedir ki, –tabiî faydalı bir gerilim değil, şeytanî bir gerilim.– bu hâliyle o sadece şeytanlık düşünmektedir. İçi tamamen fenalıklarla dolu olduğundan dolayı da hiçbir iyilik düşünmeye fırsat bulamamaktadır. Bu itibardır ki o, bir yönüyle Allah'ı biliyor gibi olsa da, öfkeli mü'minin Allah'ı bildiği hâlde öfkelenmesi esnasında hilmi, silmi unuttuğu gibi, o da, Allah'ı biliyor olduğu hâlde, Allah'ı hatırlayamıyor ve iman edemiyor. Çünkü içindeki şeyler buna mânidir. Böyle fasit dairelerin kurbanı şeytan gibi aynı şeylere kurban olmuş pek çok insan da vardır. Onlar da böyle fena duygu ve tutkuların kurbanı olmuş ego ve nefis putuna taabbüd etmektedirler. Bu mevzuda, kimsenin teminat altında olduğu da söylenemez. Hatta bizlerin de mü'minler olarak tek teminatımız, Allah'a (celle celâluhu) güven ve itimadımızdır. O'na tevekkül ediyor ve O'na dayanıyoruz. Rabbim, şeytanî yollara sülûk etmekten bizi muhafaza buyursun!

DİPNOTLAR

55 A'râf sûresi, 7/12.

56 A'râf sûresi, 7/23.

57 Sâd sûresi, 38/82.

58 A'râf sûresi, 7/17.

59 Bkz.: Bakara sûresi, 2/28.

60 Sâd sûresi, 38/72.

61 Bkz.: Sâd sûresi, 38/72-85.

Hilm-silm: Yumuşak huyluluk, halim selimlik, etrafına huzur ve emniyet verme.

Hizlan: Mahrum bırakma.

Kıyamet alâmeti olarak anlatılan dabbetülarzın AIDS hastalığı ile alâkası var mıdır, izah eder misiniz?

Bu mesele günün meselelerinden ve aktüel mevzulardan biri olması itibarıyla, bir seneden beri belki birkaç defa soruldu; ben de her defasında bir şeyler demeye çalıştım. Şimdi bir kere daha sormuş oluyorlar. Ben de bu arzuya hürmeten bir kere daha arz edeceğim.

Dabbetülarz tabiri hem Kur’ân-ı Kerim’de hem de hadis-i şeriflerde var. Dabbe kelimesi, yerde debelenen, ayakları üzerine yürüyen canlı demektir.

Meselâ, Allah, yeryüzünde debelenip duran, yürüyen, ayakları üzerine emekleyen değişik varlıkları bir çırpıda anlatırken buyuruyor ki: *“Allah her canlıyı sudan yarattı: Onlardan kimi karnı üzerinde (sürünerek) yürür, kimi iki ayak üstünde yürür, kimi de dört (ayak) üstünde yürür. Allah dilediğini yaratır...”*⁶² Bunlar, şu âna kadar sizin bildikleriniz. Evet mikroorganizmalardan en büyük varlıklara kadar, eskilerin dinozorları, daha sonraların mamutları, filleri ve gergedanları; bütün bu varlıkların hepsi, bu umumî hükmün altına girer. Ama, bir de sizin bilmediğiniz şeyler vardır ki, Allah murat buyurduğu zaman, ileride, değişik değişik türleriyle onlar da yaratılacaktır. Mikroorganizma türüyle AIDS de onlardan olabilir. Atmosfere, iklime göre değişik, çeşit çeşit varlıklar olabilir. Hatta bunlar canlı varlık olmayıp başka tür varlıklar da olabilir...

Kur’ân-ı Kerim’de, başka bir yerde dabbe, Allah’ın rızıklandığı dabbeler sadedinde *“Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah’a ait olmasın.”*⁶³, *“Nice canlı (dabbe) var ki rızkını taşıyamaz, onları da sizi de Allah besler.”*⁶⁴ Evet, nice dabbeler vardır ki, sizin de onların da rızkını Allah tekeffül ve taahhüt buyurmuştur. Besleyen, büyüten ve çoğaltan yalnız O’dur.

Mevzumuzla alâkalı dabbe ise, Neml sûresinde geçer. *“O söz, başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir dabbe (canlı) çıkarırız; o, onlara*

insanların, âyetlerimize içtenlikle inanmadıklarını söyler.”⁶⁵ Yani, işiniz bitti artık; yeryüzünde teşhir vazifesini gördünüz, yeryüzü de meşher olma vazifesini bitirdi. Bu meşherin açılmasından maksat şu idi: Allah burada, bilinip tanınmasını ve bunun ilân edilmesini istiyordu. Şu anda artık bilinmediğine ve yeryüzünde Allah diyenlerin sayısı her gün biraz daha azaldığına göre, öyleyse, Allah sizin hakkınızda yok olma hükmünü verdi. İşte bu hükmün verilmesi için de biz, yerden konuşan bir dabbe çıkarıverdik. O dabbe ister kâliyle, ister mikrofonla, isterse hâl diliyle olsun konuşan bir dabbedir ve artık bundan böyle, insanların iman etmeyeceklerini ilân edecektir. Yani dabbenin çıkması, mevcut imanî durumun ve inananların duraklaması, bir ölçüde geriye gitmesi, zayıflaması, hatta bitmesi ve tükenmesi demektir. Zaten bu âyetin arkasında da hemen haşr u neşirle alâkalı âyetler geliyor ki bundan da, bunun önemli bir kıyamet alâmeti olduğu anlaşılıyor.

Dabbetülarz, zuhur edecek 10 kıyamet alâmetinden bir tanesi⁶⁶ ve ihtimal ki aynı zamanda sonuncularından birisidir. Öyle bir sonuncu ki, âyetin siyak ve sibakından anlaşıldığına göre, bu hayvanın zuhuruyla artık yeryüzünde iman mevcelenmesi, çağlaması duracak ve İslâm’a ait her şey, süratle kuruma ve tükenmeye doğru gidecek. İnanmışları, arkadan başka inananlar takip etmeyecek, inanmış olanlar da bundan böyle inançları adına yakîn hâsıl edemeyecekler. Demek ki, fen ve felsefe çok ileriye gidecek, teknik ve teknolojiye baş döndürücü muvaffakiyetler olacak, insanlar yaratma(!) sevdasına kapılacaklar.. tüplerde, tüp bebekler yapacaklar ve robot adamlar yapılacak; dünyanın idaresi de onlara bırakılacak... Her yanı, “yarattım” diyen sergerdanlar saracak ve kat’iyen Allah hakkında yakîne yanaşmayacaklar. İşte âyetin siyak ve sibakından anlaşılan şeyler...

Dabbetülarz, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek hadislerinde de, Kur’ân-ı Kerim’in anlattığı şekle uygun olarak ele alınmakta

ve yapacağı şeylere temas edilmektedir: “Dabbe çıkacak, yeryüzünde dolaşacak ve hemen her tarafta görülecek...”

Dabbetülarz'ın AIDS⁶⁷ ile alâkası olup olmadığına gelince, evvelâ, şunu arz etmek istiyorum: Bir kısım arkadaşlarımız –muhtemelen ki hüsnü niyetlidirler– günümüzde zuhur eden bir kısım hâdiselerle, âyetler ve hadisler arasında bir mutabakat aramak suretiyle, Kur'ân ve Efendimiz'in beyanlarının takviyesini düşünmektedirler. Bir yönüyle bu türlü gayretler, gelişen fünûn-u müsbete, pozitivizm ve rasyonalizm cereyanları karşısında –doğru veya yanlış– Kur'ân ve Sünnet'e ait meseleleri, ilmî ve tecrübî neticelerle tevfiik etmek, desteklemek; bu yolla ilim ve tecrübe insanına bir şeyler anlatmak maksadıyla yapılmaktadır. Ve kanaat-i âcizanemce, gelecekte tenkit edilebilme durumu mahfuz olmakla beraber, şimdilik bütün bütün zararlı olduğunu söylemek de acelecilik olsa gerek... Vâkıa, Kur'ân'ın ve Sünnet'in nurlu beyanları, ilimlerin koltuk değneğine ihtiyaç olmadan da, insan vicdanı tarafından sezilecek kadar parlak ve yanıltmaz olduğundan, her zaman hüsnü kabul görecektir mahiyettedir. Bundan da öte, beyan edilecek her delil, Kur'ân ve Sünnet'i, ilimlerle uzlaştırma, anlaşırma, tevfiik etme istikametinde gösterilen her gayrete, bizim, kendi zavallı akıllarımızı saran tozu toprağı süpürme maksadıyla müracaat ediliyorsa, buna bir şey demeyeceğim; kimse de dememelidir. Yok, bu deliller, bu sözler, bu beyan ve bu gayretler, Kur'ân ve Sünnet hakikatini omuzlayıp taşımak içinse, bence o omuzlar bu yüce hakikatleri taşıyamayacak kadar cılız ve çelimsizdirler. Binaenaleyh, hâlihazırdaki durumları itibarıyla dahi ümit ve itimat vaad etmeyen bu şeylere nasıl bel bağlanabilir? Yarın bir başka ilmî fırtına tarafından sürüklenip bir tarafa itilmeyeceklerine kim teminat verebilir? Ve böyle vâhi emirlere Kur'ân ve Resûlullah'ın beyanlarını bina etmek, hatta Kitap ve Sünnet'i ilme vize ettirmeye kalkmak, müdafaasını üzerimize aldığımız hakikatlere karşı saygısızlık olmaz mı?

Şimdi de, AIDS ile dabbetülarzın alâkası üzerinde duralım: Bildiğiniz gibi bu mesele, asrın dışı vurmuş çirkinliklerinden sadece bir tanesi... Düşüncem icabı, bâtilı tasvir etmek istemem. Hele AIDS gibi, söylerken dahi, utanıp kulaklarımıza kadar kızardığımız bir mevzuda...

Şimdi sâfi zihinleri bulandırmayacak şekilde arz etmeye çalışayım. Evvelâ, “AIDS, dabbetülarz cüz’iyatının bir parçasıdır.” denmesi doğru olsa da, “AIDS, dabbedir.” demek doğru değildir. Zira, onu âyete biricik tevil yapmak, yıkılıp gittiği zaman, âyetin ruhunu zedeleyecektir. Bugüne kadar çok hastalıklar çıktı ve insanlığı kastı kavurdu, sonra da çekip gitti. Allah Resûlü, Buhârî ve İbn Mâce’nin rivayet ettiği bir hadislerinde şöyle buyururlar: “Allah, bir hastalık göndermiş olmasın ki, akabinde onun için bir de tedavi yaratmış olmasın!”⁶⁸

Yani, ne kadar hastalık çeşidi varsa, muhakkak Allah (celle celâluhu) onlar için bir de çare ve tedavi şekli yaratmıştır. Ebû Dâvûd’un rivayetinde “Her derde deva vardır.”⁶⁹ buyrulur. Başka bir hadis-i şerifte: “Dikkat edin, tedavide kusur etmeyin! Allah, bir hastalık göndermişse muhakkak arkasından tedavi yolunu da göstermiştir. Bir tek hastalığın tedavisi yoktur. O da ihtiyarlıktır.”⁷⁰ Efendimiz bir diğer ifadesinde ölümün çaresi olmadığına işaret etmektedir.⁷¹ Herkes behemehâl ihtiyarlayacak ve ölecektir. Evet ihtiyarlık ve ölümün çaresi yoktur, ama bunun dışında her derde derman olabilir...

Şimdi bununla onun tevfikini yapmaya çalışalım:

Bir kere, AIDS dediğimiz bu hastalık, dünyanın bazı yerlerinde görüldü ama –çok şükür– Türkiye’de çok fazla görüldüğü söylenemez. Bunu da, kafalarımızdan atıp ruhlarımızdan söküp atamadığımız, İslâm’ın yüksek ahlâk ve disiplinlerine borçluyuz. AIDS bir zamanların verem ve vebasının, şimdilerin kanserinin ulaştığı noktaya henüz ulaşmamıştır. Dün o hastalıklara, bugün de kansere dabbetülarz denebilirdi ve denmelidir de. Ama “dabbetülarz” küllî hakikatinin bir cüz’ü olarak, geçmişin o dehşetli heyûlaları

verem ve veba, Allah'ın yarattığı ilâçlara yenildi ve “dabbetülarz” defterinden silindiler. Kanser son tabyelerini kullanıyor; darısı AIDS'in başına... Veba eskilerin korkulu rüyasıydı. Düşünün ki, tek bir tablo olarak, Amvas'ta, ashab-ı kiram arasında otuz bine yakın insanı alıp götürmesi ne müthiş hâdise!..⁷² Bazı ihmale uğramış ülkeler müstesna, günümüzde artık bu türlü hastalıklara rastlanmıyor. Eğer veba, önü alınmadan evvel böyle âyet ve hadislerle, günümüzde yorumlandığı gibi yorumlansaydı, dabbetülarza veba virüsü demek uygun düşecekti. Zira hem çok yaygın, hem de çok korkunçtu.

Keza, bugün insanların çoğunda kanser var. Bu mevzuda uzmanlar diyorlar ki; bir insanda beliren kanser hücrelerinin, ancak çok zaman sonra, önü alınmaz bir tehlike olduğu sezilebilmektedir. Bugün, dünya çapında yapılan istatistiklere göre, kanserli nispetinin, insanın içinde ürperti hâsil edecek seviyede olduğu söylenmektedir. Ve henüz ciddî bir tedavi sisteminin tatbik edildiği de söylenemez. Söylenemez ama, uğraşıyorlar; Allah'ın izni ve inayetiyle önleyecek gibi görünüyorlar. Şimdi eğer bir şeye dabbetülarz nazarıyla bakılacaksa, bence kanser de bu mevzuda hatırı sayılan namzetlerden biridir. Hatta, kanser ve AIDS bugüne göre nispetlendirilse, AIDS'in, kanserin yüzde birine ulaşmadığı görülür. Evet, mesele kemmiyet plânında ele alınacak olursa, bugünkü durumu itibarıyla AIDS'in çok önünde korkunç hastalıklar var. Dermanı olmadığından dolayı, keyfiyet plânında düşünülüyorsa; yarın, buna da derman bulunduğu takdirde acaba, hadise karşı itimadı sarsmış olmaz mıyız? Müsaadenizle bir hadisle alâkalı, küçük bir mütalâa ile buna ışık tutmaya çalışacağım:

Birçoğunuz duymuşsunuzdur; bir kısım kimseler, önünü arkasını düşünmeden ve ilim adına bir şeyler yapıyorum diye hadisleri ve âyetleri aceleden tevil ederek, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Cüzzamdan aslandan kaçır gibi kaçınız.”⁷³ mealindeki hadisine, sözde ilmî ve Efendimiz'in gaybe âşına olduğuna delâlet eder bir yorum getirmek için,

diyorlar ki: “Biliyor musunuz, neden Peygamberimiz, aslandan kaçma teşbihiyle anlattı? Çünkü, cüzzamın mikrobi, tıpkı aslana benziyor da ondan...” Şimdi bu, o kadar aceleden söylenmiş bir sözdür ki, ileride bu mikrobun, mikroskobun altında hiç de aslana benzemediği ortaya çıkınca, dine yararlı mı, zararlı mı olacağı hesap edilmemiştir. Zira izah, hadise dayandırılarak yapıldığından, sanki hadis böyle demiş gibi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla izahın yanlışlığı mikroskop altında ortaya çıkınca –hâşâ– bu hilâf-ı vâki beyan, Efendimiz’den şerefsudur olmuş gibi kabul edilecek ve dolayısıyla hadis darbelenecektir.

Bu itibarlardır ki, işin aslını iyi öğrenmeden böyle şeyler söylemek çok yanlış ve zararlı olmaktadır. Değil bunlar gibi vâhi teviller; İslâmî meseleler, pozitif usûllerle en sağlam yorumlara tâbi tutulduğunda dahi, eskilerin ifadesiyle “Fîhi nazar” deyip mülâhaza dairesini açık bırakmak, başka ihtimalleri göz ardı etmemek ve ifadelerin müsaadesi ölçüsünde alternatif yorumlara da yer vermek mecburiyetindeyiz. Kaldı ki bugün, pozitivizmin ayakları yerden kesilmiştir. Ve ona artık şüphe ve tereddüt içinde bakılmaktadır. Bugün Batıda ilim adına en yaygın düşünce, her şeyin bir ölçüde yanlışlığını kabul etmek çizgisinden hareketle, ilim adına bu yanlışları bıraka bıraka ileride yanlışsız ilme ulaşma düşüncesidir. Bu düşünce de, diğer düşünce sistemleri gibi tenkit edilebilir. Ne var ki, pozitivizm ve rasyonalizmin saltanatlarının sarsıldığını ifade etme bakımından oldukça önemlidir.

Binaenaleyh, bugün en sağlam gibi görülen, tecrübî ilimlerde dahi bu kadar kuşku, bu kadar tereddüt bahis mevzuu olursa o kadar dahi güç ve ağırlığı olmayan nazariyelerle, âyât-ı beyyinâtı ve hadis-i şerifleri bu nazariyelere göre tevil etmek; “Âyete ve Sünnet’e kuvvet kazandırıyoruz.” derken, onlara karşı bir cinayet mânâsındadır. Günümüzde bu mevzuda bir kitap enflasyonu var. Evet kısa zamanda çok kitap yazıldı; ama fazla değil, birkaç sene sonra, bunların hepsini alıp okuyacak nesiller, bunlara gülecek ve

bizler gibi yazıp anlatanların talihsizliğine vereceklerdir... Ama meseleyi değişik ihtimaller içinde ve daha geniş perspektifli ele alarak, şu da, şu da olur diyenler, yazıp söyledikleri şeylerin üzerinden 100 sene dahi geçse, yine de taze ve orijinal bulunacaklardır.

Evet, bu anlayışla yazılan eserlerin üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen hâlâ tatlı, hâlâ cedit, hâlâ ceyyit, hâlâ taze, hâlâ duru, hâlâ tertemiz olarak bulunuyorlar.

Meselâ, önce delil dediğimiz nesnelere doğruluğunu kabul ediyor; sonra, netice ve müddeayı bunlara dayıyoruz. Oysa yukardan aşağıya doğru tedellî usûlüyle gelmek de mümkün. Meselâ: Allah var ve bu deliller de O'nu gösteriyor, Resûlullah Hâtemü'l-Enbiyâ'dır; şunlar da ona delâlet ediyor. Ayağımın altında şu küçük karıncalar, şu mikroskobik organizma size anlatmak istediğim hakikatlere işaret ediyorlar... şeklinde olmalı. Bu bakış başka; "delil" diye ele aldığımız bu zayıf, bu cılız şeylere tutuna tutuna, göklerin ve yerin Yaratıcısı, O, "*Lehû makâlîdü's-semâvâti ve'l-ard*"⁷⁴ olan Zât'ı anlatmak başkadır. İşte, zannımca AIDS'te de, böyle bir bakış zaviyesi hatası yapıldı. Bunu imanlı ve insafli kimseler yaptıkları için yaptıkları işin sevabını da kazandılar. Ancak, yarınki imansız ve insafsızlar, bu tahlil ve tevilleri, serrişte ettikleri zaman, bu iman ve Kur'ân kahramanları çok utanacak ve yanlış yorumlarının hacaletiyle iki büklüm olacaklardır.

Bu itibarladır ki, hadisler ve Kur'ân'ın âyetleri bahis mevzuu olduğu yerlerde, her mü'min, çok dikkatli konuşmalı, dikkatli düşünmeli ve onlarla alâkalı hususlarda dikkatli olmalıdır.

Eğer bu mevzuu hüsnü niyetle ele alan kardeşlerimiz deselerdi ki, AIDS de dabbetülarz nev'inden bir fert olabilir –inşâallah maksat ve niyetleri de budur– ben bunu öper başıma kordum. Evet AIDS, dabbetülarz hakikatının bir parçası olabilir ve ona ait bir vazifeyi de görebilir. Hâlâ tahribatını bütün şiddetiyle devam ettiren kanser de o dabbetülarz nev'inin bir ferdi olup ona ait

bir kısım küçük vazifeleri görebilir. Ancak, bütün bunlar, insanların artık sağlam inanmayacağına bir dil, bir tercüman olduğu ifade edilen, teknoloji ve ilmin suiistimalinden meydana geleceği sezilen, kendine has mânâsıyla “dabbetülarz”, her şeyden başka hatta kendi cüzlerinden de başka, nev’i şahsına mahsus, garabetinden zor sezilen bir harikadır ve onun çıkması da İslâmî değerlerin sonu demektir. Oysa biz hâlâ, Müslim’de zikredilen bir hadis-i şerife⁷⁵ dayanarak diyoruz ki: İslâm’ın sesi bir gün mutlaka bütün dünyada duyulacak ve ona karşı her vicdanda saygı hisleri hâsıl olacaktır. Şimdi eğer dabbetülarz çıkmışsa; bu bizim ümidimize indirilmiş büyük darbedir. Çünkü dabbetülarz diyor ki bundan sonra yakîn, bundan sonra iman yok; bundan sonra sukut, bundan sonra gerileme var. Oysaki biz, İslâm’ın, afâk-ı âlemde şebâl açacağına ve dünya muvazenesinde yeniden ağırlık kazanacağına inanıyoruz. Bugün burada gördüğümüz insanlar gibi, dünyanın dört bir bucağında da Müslümanlar, soluk soluğa Hazreti Muhammed’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) arayacak ve O’nunla bir kere daha buluşacaklardır. Dabbetülarzın canı Cehennem’e! Biz onu daha sonraları bekliyoruz ve inancımıza göre o, kâfirlerin başına kıyametin kopacağı âna yakın zuhur edecektir. Aksine bir düşünce ise hem akidemize ters, hem de ümidimize indirilmiş bir darbeden başka bir şey değildir.

Hem, dabbetülarz olmaya namzet, sıra bekleyen, muhakkak ve mutasavver daha bir sürü yaratık var. Meselâ, onlardan bir tanesi şimdi de kurgu bilim yazarlarını meşgul eden ve ileride insanlığın kaderine hâkim olacağından bahsedilen robotlar... Kur’ân işaret ediyor ki; yeryüzünde şu tür, şu tür canlıların dışında Allah’ın yaratacağı bazı şeyler var ki siz onları bilmiyorsunuz⁷⁶. Yani ne lâf dinlerler, ne merhametten anlarlar. Ne ağlamaları, sızlamaları dinler ne de ayaklarına kapanmakla merhametlerini celbedebilirsiniz...

Hatta böyle bir şey, şimdiden o kadar endişe salmaktadır ki, bu teknolojiyle meşgul olanlar bile, bir gün bunlar programlanıp, ayarlanıp

fezaya salındıktan sonra etrafı yakıp yıkacaklarından, sulh istense dahi sulha yanaşmayacaklarından; yeryüzünde tam bir fesat unsuru olarak her şeyin altını üstüne getireceklerinden bahsediyorlar ki, dabbe hakikatinin bir cüz'üne ciddî bir namzet gibi görünmekte...

Ancak bu kadarı dahi, aceleden verilmiş bir karar olacağından, daha dikkatli konuşmak icap edecektir. Öyleyse tekniğin tankından, geleceğin robot adamlarına kadar, bugünün küçük virüslerinden, bilmem daha sonraların hangi azgın ve salgın hastalıklarına ve küçük yaratıklara kadar, ondan da, ahir zamanda eşi görülmedik büyük katliamlarla hortlayacak ve milyonların ölümünü netice verecek, henüz adı konmamış hastalık âmillerine kadar hepsi, önce ruhun, sonra beden ölümünün dili olan “dabbetülarz”ın birer temsilcisi olabilir. Bence, meseleye böyle bakmakla, bir ölçüde, Kur'ân'ın âyât-ı beyyinâtına ve Sünnet'e karşı saygı korunduğu gibi, diğer yandan da metinlerin lâhûtî buudları açık tutulmuş olacaktır.

Şunu kemal-i samimiyetle ifade edeyim ki, yukarıda bahsedilen yorumcu arkadaşların safvet ve samimiyetleri yanında, kendime bir dirhemlik beyan hakkını dahi lâyıık görmediğim o muhlis kardeşlerim, çok ihlâslı olmalarına rağmen, ihlâsın sadece bir rükün teşkil ettiği çok yönlü bir meselede yanlış iş yapıyorlar. İhlâs ayrı mesele; Sünnet'e, Kitab'a saygılı olma ve onların ruhuna sadakat içinde bulunma ayrı bir meseledir.

AIDS ilk olarak 1981 yılında fark edildi ve gösterilen alâka sonraki yıllarda giderek büyüdü. Tıp camiası ne olduğunu, nasıl bulaştığını, nasıl seyrettiğini, tedavisini ortaya koymak için seferber olurken, halk arasında da büyük bir panik meydana geldi.

1980'li yıllara kadar böyle bir hastalık bilinmezken AIDS'in aniden ortaya çıkışı hakkında bazı ilim adamları, gelişmiş ülkelerde virüslerle yapılan araştırmalarda, bazı virüslerin yapısının değiştirildiği ve bu virüslerin

iyi muhafaza edilemeyerek insanları enfekte etmesi ile AIDS'in yaygınlık kazandığı iddiasında bulunmaktadırlar.

Başlıca bulaşma yolu eşcinsel ilişkidir ve kurbanların yaklaşık %72'si eşcinsel erkeklerdir. Kan ve kan ürünlerinin verilmesi ile bulaşabileceği gibi virüsü taşıyan hamile anneden çocuğuna geçebilir. Hastaların yaklaşık %17'si uyuşturucu müptelâlarıdır.

Virüslerle her enfekte olanda AIDS gelişmez. Bu kişilerde ya belirti yoktur veya hafif şikâyetler vardır, fakat virüsü taşırlar ve yukarıda bahsedilen yollarla başkalarına AIDS'i bulaştırabilirler.

AIDS âmilleri, bağışıklık sisteminin işleyişini bozduğu için bulaşıcı hastalıklara direnci azalır ve Pneumocystis Carinü pnomonisi, Condida albicans, Herpes, Simpiex enfeksiyonları gibi fırsatçı enfeksiyonlar, Kapesi sarkomu baş gösterir ve hasta kısa sürede ölüme gider.

DİPNOTLAR

62 Nur sûresi, 24/45.

63 Hûd sûresi, 11/6.

64 Ankebût sûresi, 29/60.

65 Neml sûresi, 27/82.

66 Müslim, *iman* 249, *fiten* 118; Tirmizî, *tefsir* 6; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/201, 491.

67 AIDS (*Acquired Immun Deficiency Syndrome: Kazanılmış Immun Yetmezlik Sendromu*): Virüslerin sebep olduğu bir enfeksiyon olup hızla yayıldığı ve öldürücü olduğu için "asrın hastalığı" olarak isimlendirilmektedir. Yakalanan kişi sayısı 10 ayda iki katına çıkmakla birlikte AIDS'i ilk tarif eden ilim adamlarından olan Dr. M. Gottlieb'in tabiri ile "Tedavi kelimesi henüz lügatte yoktur."

68 Buhârî, *tıb* 1; İbn Mâce, *tıb* 1.

69 Ebû Dâvûd, *tıb* 11; Müslim, *selâm* 69; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/335.

70 Ebû Dâvûd, *tıb* 1; Tirmizî, *tıb* 2; İbn Mâce, *tıb* 1.

71 Müslim, *selâm* 88-89; Tirmizî, *tıb* 5; İbn Mâce, *tıb* 6.

72 Bkz.: İbn Abdi'l-Berr, *el-İstîâb*, 4/1711; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 7/90-91;

İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, 2/560.

73 Buhârî, *tib* 19; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/443.

74 “Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nun yanındadır.” (Zümer sûresi, 39/63; Şûrâ sûresi, 42/12)

75 Müslim, *fiten* 19; Ebû Dâvût, *fiten* 1; Tirmizî, *fiten* 14; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/123, 5/278.

76 Bkz.: Nahl sûresi, 16/8.

Âyât-ı beyyinât: Kur'ân-ı Kerim'in apaçık âyetleri.

Cedit: Yeni.

Ceyyit: İyi, güzel, hoş, saf.

Fîhi nazar: “Bakmak, araştırmak gerek.” “Söz götürür.”

Mevcelenme: Dalgalanma, yayılma.

Şebhâl açmak: Kanatlarını açmak, uçmak, yükselmek.

Vâhi: Temelsiz, tutarsız, zayıf.

Ecnebi memleketlerinde doğanların durumları ötede nasıl olacaktır?

Bu soru, öteden beri sorulagelen meselelerden biridir ve zannımca, diyalektik yapılmak istenmektedir. Yani “Biz, Allah’a ve O’nun Peygamberine inandığımızdan dolayı Cennet’e gireceğiz; ama İslâm dünyasına çok uzak memleketlerde, meselâ, Paris’te, Londra’da, Moskova’da doğan kimseler bizim sahip bulunduğumuz imkânlarla sahip olamadıklarından erdiğimiz nura eremeyecekler ve dolayısıyla bütünüyle Cehennem’e mi girecekler?” sorusunda iki husus var:

Merhamet-i ilâhiyeden daha fazla merhamet gösterme; İslâm’a karşı sinsice bir tenkit...

Evvelâ, soruda belirtildiği ve çoklar tarafından zannedildiği gibi “Bize uzak diyarlarda bulunan kimseler, Cehennem’e girecekler.” şeklinde umumî bir hüküm yok. Şöyle bir hüküm var: Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) davasını duymuş, davetini işitmiş, O’nun neşrettiği nura şahit olmuş kimseler, inatlarından bu işi kabul etmiyor ve kulaklarını kapıyorlarsa, evet bunlar Cehennem’e gireceklerdir. Burada Allah’ın merhametinden daha fazla merhamet ileri sürerek, başka türlü iddialarda bulunmak ukalâlıktan başka bir şey değildir. Evet, Cehennem’e gireceklerdir. Hem Kur’ân’a ve hadis-i şeriflere göre; sadece yabancı ülkelerde olanlar değil, Müslümanların yaşadığı memleketlerde de, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) davasını işitip O’na icabet etmeyenler, getirdiği esaslarda O’na başkaldırıp arkasından gitmeyenler de Cehennem’e girecek ve ebedî hüsrana uğrayanlardan olacaklardır.

Rabbin sonsuz rahmetinden ümit ediyoruz ki, bizleri O’nun davetine icabet eden, arkasından koşan, herkesin O’nu terk ettiği dönemde O’na sahip çıkan kimselerden eylesin!..

Bu mevzu, öteden beri Kur’ân ve Sünnet’in meselelerini akıl, mantık, muhakeme, saf düşünce ve felsefe yoluyla ispat, teyit ve takviyeye çalışan

kelâmcılar tarafından da ele alınmış ve enine boyuna tahlil edilmiş bir mevzudur. Evet, acaba, O’na icabet etmeyenler gibi, icabet etme fırsatını bulamayanlar da ehl-i Cehennem midir? Yoksa bu ikisi arasında bir fark var mıdır?

Günümüzün pek çok önemli meselelerinin yanında, şimdilik bu kabîl sorular üzerinde durulmalı mı, durulmamalı mı? Bu türlü soruların cevabını bulmak, uhrevî hayatımız adına bize ne kazandırır? Pratik hayatımız adına vaad ettiği şeyler nelerdir? Dev mezhep imamlarının, bu kadar titizlikle üzerinde durdukları bu mesele o kadar önemli ve hayatî bir mesele miydi ki, onu halletmek için bu kadar mesai sarf ettiler?...

Şimdi, bunlar ve bunlar gibi bir sürü soruyu da beraberinde getiren bu meseleyi önce, akaid imamlarının mütalâa ve görüşlerinin hulâsası içinde takdim etmeye çalışalım:

Akidede, iki önemli Ehl-i Sünnet akımından Eş’arîler derler ki: “Cenâb-ı Hakk’ın adını duymayan, O’na dair hiçbir tebliğe şahit olmayan kimse, nerede, nasıl yaşarsa yaşasın, ehl-i fetret, dolayısıyla da ehl-i necattır.”

Sizler, Ümmet-i Muhammed olarak Efendimiz’e ait mesajları alıp, dünyanın karanlık iklimlerine götürmemiş iseniz, Eş’arî’ye göre o karanlıktaki kimseler ehl-i necattırlar ve kurtulmuşlardır. Cenâb-ı Hak, belli bir ölçüde onları mükâfatlandırarak ve Cennet’ten istifade ettirecektir...

Maturîdîlere gelince –ki bir noktada Mutezile’nin düşüncesi de aynıdır– derler ki: “Bir insan, aklıyla Yaraticı’sını bulursa, adını unvanını bilsin bilmesin kurtulur. Ama aklıyla –mücerret olsun– Yaraticı’yı bulamamışsa o kurtulamaz.”

Aslında bu iki görüş aynı olmasa bile, birbirinden çok uzak da sayılmaz. Maturîdî’ye göre bir insan nerede olursa olsun, –dağda, bayırda, çölde şurada veya burada– güneşlerin doğup batmasından, ayların tulû ve gurubuna, yıldızların parıldamasından, zeminin nizam u intizam içindeki bin bir

güzelliklerine, dağların mehip duruşlarından, tepelerin ünsiyetli esintilerine; koruların gürül gürül inleyen ikliminden otların-ağaçların ince ince salınmalarına, çiçeklerin cilve çakıp tebessüm etmelerine kadar her şey, O'ndan sırlı birer mesaj ve o Sultanlar Sultanı'nı anlatan beliğ birer lisandır. İşte, akli başında bir insan, göz kamaştırıcı bu tablolar ve yürekleri hoplatan bu ses ve renk cümbüşü karşısında, her şeyin arkasındaki o gizli eli sezecek ve mutlaka bir Yaratıcı'nın olduğuna inanacaktır. O Yaratıcı'nın ad ve unvanlarını, O'nun kitap ve elçilerini bilmese de böyle birisi ehl-i necattır.

İşte bu itibardır ki, başka memleketlerde yaşayan insanlar hakkında hemen ulu orta, “İnanmadı, öyle ise Cehennem'e gidecektir.” demiyoruz, diyemeyiz de. Zira, mezhep imamlarının bu şekildeki nokta-i nazarı en azından sükut etmemizi gerektirmektedir...

İmam Eş'arî Hazretleri elde ettiği hükmü, “*Biz Peygamber göndermedikçe (hiçbir millete) azap edecek değiliz.*”⁷⁷ gibi âyetlerden istinbat ediyordu. Evet, Allah Kur'ân'da: “*Peygamber göndermeden azap etmeyeceğiz.*” diyordu. Öyle ise peygamber görmemiş, duymamış kimselere azap edilmese gerek.⁷⁸

Maturîdî Hazretleri'ne göre akıl, “hüsün-kubuh” mevzuunda da üzerinde durulduğu gibi, önemli bir unsurdur ve bir ölçüde iyiyi kötüden ayırt edecek kapasitededir. İnsan, akıyla bir kısım şeyleri birbirinden tefrik edebilir, bu güzel, bu da çirkin diyebilir. Vâkıa aklın, her şeyi sezip bilebileceğini iddia da yanlışdır... Onun içindir ki, Allah iyileri emretmiş, kötülerini de yasaklamış ve bu önemli işi her zaman yanılabilirliği müsellemlen olan akla havale etmemiştir. Vahiy ile bunları tanzim etmiş, aydınlatmış; peygamberleriyle vuzuha kavuşturmuş ve bir muzlim nokta bırakmamıştır. Maturîdîlere göre akıl, zinanın çirkinliğini sezebilir. Çünkü onda nesebin zayi olup karışması bahis mevzuu. Kimin malı kimin evlâdına kalacak? Şayet bir kadın iffetini koruyamıyorsa ve çocuklarının nesebi şüpheliyse, evet o zaman kimin malı kime kalacak? Öyleyse zinanın aklen çirkin olduğu söylenebilir.

Hırsızlığın da aklen çirkin olduğu sezilebilir. Çünkü, başkasının kan-ter elde ettiği şeyleri onun elinden almak çirkindir. Aklen içkinin çirkinliği de sezilebilir. Çünkü insanın aklını izale ediyor. Nesiller üzerinde menfî tesiri sürüp gidiyor ve bir kısım hastalıklara da sebep oluyor... Daha bunlar gibi bir kısım şeylerin bir ölçüde aklîliği her zaman söylenebilir...⁷⁹

İyi ve güzel şeyler hakkında da aynı durum bahis mevzuudur. Meselâ adalet, başkalarına iyilikte bulunma güzel şeylerdir ve bunlar aklen sezilebilir. Kur'ân ve Sünnet ise bu mevzuda emirler vermiş, aydınlatmış ve bizi yanlış anlamadan kurtarmıştır.

Bunun gibi Allah'a iman da güzel bir şeydir. Çünkü insan o sayede itminana ulaşır. Daha hayatta iken başı cennetlere erer ve ötelere ait güzellikleri burada yaşar. Aynı zamanda, imana ulaştıran yol da, akıl ve muhakeme ile sezilecek mahiyettedir. Nitekim çöldeki bir bedevi bile bunu hissetmiştir. Huzur-u Risaletpenâhî'ye gelmiş ve nasıl bir yolla Yüce Yaratıcı'ya ulaştığı sorulunca: “Bir yerde bir deve tersi, oradan bir devenin geçtiğine, ayak izleri de orada yüründüğüne delâlet eder. Şu sema burç burç âhenk içinde, bu yer, vadi vadi güzellikleriyle, bir Alîm ve Habîr olan Allah'a delâlet etmez mi?”⁸⁰ diyor. Demek ki bir deve çobanı dahi aklıyla her şeyi kabza-i tasarrufunda tutan, her şeyi ilimle idare eden ve her şeyden haberdar olan bir Zât'ın varlığına intikal edebiliyor. Öyleyse imanda, aklîliği bütün bütün kulak ardı da edemeyiz.

İşte bu noktadan hareketle, Maturîdî “İnsan, aklıyla Yaratıcı'yı sezebilir.” demiştir. Nitekim cahiliye döneminde ve fetret devrinde bu mesele, çok kimse tarafından hissedilmiştir. Meselâ, bunlardan biri Varaka İbn Nevfel'dir ki, büyük kadın Hatice-i Kübrâ Validemiz'in amcazadesidir. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) ilk vahiy gelince, Cebrâil'i, arz ve sema arasında, bütün buudlarıyla, kanatlarıyla görmüş, irkilmiş, ürpermiş, koşa koşa evine gelmiş ve durumu Hatice Validemiz'e hikâyeye etmişti. O da Peygamberimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) alıp Varaka'ya götürmüştü.⁸¹

İşte bu zat, daha Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberlik gelmeden, Yüce Yaratıcı'nın varlığını sezmiş, putların hiçbir şey yaratamayacağını hissetmiş ve aklıyla Allah'ın var olduğuna inanmıştı...⁸²

Bunlardan bir diğeri de Zeyd İbn Amr idi. Hazreti Ömer Efendimiz'in amcası... Yer yer putlara sırtını döner ve şöyle derdi: “Bunlara ibadet edilmez, bunların hepsi bâtıldır, bir Yaratıcı var ama, ben bilemiyorum kimdir?” Vefat ederken de Hazreti Ömer ve oğlu Hazreti Said de dahil, aile fertlerini topladı ve şöyle dedi: “Ben, Allah'ın bir dini olduğuna inanıyorum ki, onun gölgesi, emareleri başınızın üzerindedir.” Efendimiz, peygamberliğini henüz ilân etmiş veya etmemiş; işte o dönemlerde “Ben o dinin gölgesinin başınızın üzerinde olduğunu hissediyorum. O din zuhur ettiği zaman, vakit fevt etmeden hemen dehalet ediniz.” diyor, birçok şeyi aklı ve firasetiyle anlamış olduğunu gösteriyordu ki, bu da, “İnsanların elleriyle yapılan bu şeyler asla ilâh olamazlar.” demekti. Dolayısıyla, insan eliyle dikilen bu put ve heykellerin hiçbiri, insanların ihtiyaçlarını karşılayamaz. Zira, aslında onlar insanlara muhtaç. Kendileri muhtaç olunca, başkalarının ihtiyaçlarına nasıl cevap verecekler ki?

Binaenaleyh böyle basit bir düşünce ile dahi, hemen herkes, gökleri ve yeri elinde tutan bir Zât'ı idrak edebilir. Zeyd ve Varaka, yakınlarının vicdanlarında birer çılgık olarak kalakalsınlar, Zaman ve Mekânın Efendisi ilk talihli dostlarını, hakikate erken uyanmış bu halkadan seçip, muhakeme ve aklın dizginlerini vahyin eline vererek sonsuzluğa yelken açıp yürüyecektir...

Şimdi yeniden dönüp soruyu tekrar edelim: İslâm diyarının dışında doğan kimseler hemen Cehennem'e mi gidecekler? Evet, Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) duymuş, Kur'ân'ı işitmiş ve Peygamberimiz'in peygamberliğine şahit olmuş, ama bunların hakikatini araştıracağına inadına karşı çıkıp mücadele etmiş olanlar Cehennem'e girecekler. Fakat bu kadarcık olsun herhangi bir imkâna sahip olamamış, karanlıkta yetişmiş, karanlıkta

kalmış, hep karanlık soluklamış, karanlık içinde yatmış-kalkmış kimselere gelince, ümit ederiz ki, Cenâb-ı Hakk'ın merhametinden istifade ederek muaheze görmesinler...

Müsaadenizle bizi alâkadar etmesi bakımından meselenin bir başka buudunu arz etmek istiyorum. İlk Müslümanlar, Müslümanlığı tam temsil edip, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait mesajları dünyanın dört bir yanına götürüyor ve mâşerî vicdanı uyarıyorlardı. Bugün, onların menkıbelerinin gölgelerinde dahi, öyle büyük, öyle derin bir ruh hâleti sezilmektedir ki, insan onların hakikatlerini düşününce, götördükleri mesajlara insanlığın lâkayt kalamayacağını hemen anlar. Bu, alabildiğine pervasız, alabildiğine fütursuz, gözünü budaktan esirgemeyen insanlar, çok kısa zamanda, dünyanın dört bir yanında öyle bir velvele meydana getirdiler ki, âdetâ seslerini duymadık hiçbir yer kalmadı. Ve İslâm nuru en karanlık, en muzlim noktaları dahi aydınlattı. Evet, onlar çok hızlı, çok hareketli ve çok üst seviyede İslâm'ı temsil etti ve Kur'ân'ın mesajlarını, Sebt Boğazı'ndan Aral Gölü'ne, Anadolu kıyılarından Çin Seddi'ne kadar ulaştırdılar. Evet Hazreti Osman döneminde Müslümanlık buralara kadar gelip ulaşmış, Hazreti Muaviye döneminde Ukbe İbn Nâfîler vasıtasıyla Herkül burcuna gidip dayanmıştı.⁸³ Bütün Berberîler, bugünkü Fas, Tunus, Cezayir topyekün Mağrip memleketleri İslâm'ın vesâyâsı altına girmiş ve artık emri ondan alıyordu. Başlangıç itibarıyla hesap edilecek olursa henüz 30 sene olmamıştı. Bu 30 sene içinde dünyanın dört bir yanında şem'alar, meşaleler yaktı ve dünyaları aydınlattılar. Girdikleri yerlerde bihakkın İslâm'ı temsil etti, herkes tarafından sevilip sayıldı ve benimsendiler. Hem öylesine benimsendiler ki, artık Hıristiyan ve Yahudiler onları kendi dindaşlarına tercih ediyorlardı. Hazreti Ömer Mescid-i Aksa'ya giderken, Ebû Ubeyde Şam'a girerken sevgiyle karşılanıyordu. Hatta bir aralık Müslümanların Şam'dan çekilmeleri bahis mevzuu olunca, Hıristiyanlar, rahip ve ruhbanlarıyla kiliselere dolup Müslüman vesâyâsının devamı için dua ettiler. Ve Müslümanlara, "Gittiğiniz

gibi inşâallah yine gelirsiniz. Cizye verir ve himayenizde oluruz.” dediler.⁸⁴ İlk Müslümanların böyle şirin görünmesinden gürül gürül Müslümanlığa akın oluyordu. Aslında her birisi birer Ömer o mübarek topluluğu görenlerin, Müslüman olmaması da düşünülemezdi ya!... Gece, Hak huzurunda ibadet ü taat ve âh u enînlerle yürekler yakan, gündüz at üstünde elinde kılıç, kahramanlardan kahraman ve o “*Ruhbânun fi'l-leyl ve firsânun fi'n-nehâr*” olan yiğitler, öyle gönüllere girmiş, herkes üzerinde öyle bir intiba bırakmışlardı ki, çok yakın bir gelecekte bütün cihan kapılarının onlara açılacağına muhakkak nazarıyla bakılıyordu.

Şimdilerde bizler, birer ada ve adacığa söz geçiremememize, elde ettiğimiz yerlerde dahi asayişi temin edemememize karşılık, onların emniyet, kiyaset, dirayet ve diyanetleri karşısında, onlara, kalelerin kapıları ardına kadar açılıyor ve fahrî hemşehrilikler, sembolik anahtarlar değil; hakikî reislik ve gerçek anahtarlar veriliyordu.

Bugünkü Suriye ve Filistin, Müslümanların eline geçince, orada bulunan ordu kumandanları Mescid-i Aksa'nın anahtarlarını istemişlerdi. Vazifeli papaz: “Mescid-i Aksa'nın anahtarlarını alacak zatın şemâilini biliyoruz ve bu anahtarları ondan başkasına vermemiz mümkün değildir.” diyordu. Onlar aralarında konuşadursunlar, Hazreti Ömer çoktan yola çıkmış geliyordu bile... Ve kimsenin nasıl geldiğinden de haberi yoktu. Ama o, papazın bildiği gibi geliyordu. Hazineden bir deve almış onunla yola revan olmuştu. Taksi yok, araba yoktu ama, bir tane at olabilirdi. Ne var ki, o at da yoktu. Hizmetçisiyle beraber bir deveye münavebeten binerek geliyordu. Yaklaştıklarında kumandanlar, dua ettiler; inşâallah, Ürdün nehrini geçerken binme sırası Hazreti Ömer'e gelir. Zira, bu Bizans halkı, kendi saraylarında ihtişam ve debdebeden başka bir şey görmediği için, başımızdaki halifeyi böyle görürlerse; yani, paçalarını sıvamış, hizmetçisi devenin üzerinde ve kendi deveyi yediyor görürlerse ayıp olur. Haddizatında ayıp olan şey, adaletsizlik ve hakkaniyetsizlikti; Hazreti Ömer de bunu irtikâp etmemeye

çalışıyordu. Onlar dua ededursunlar, Allah (celle celâluhu) en hayırlı olanı tahakkuk ettirmişti bile. Tam nehri geçecekleri zaman, devenin yularından tutma sırası Hazreti Ömer'e gelmişti. O, deveden indi yerine köle bindi ve Hazreti Ömer devenin yularından tuttu ırmağı öyle geçtiler!.. Devenin üstünde oraya gelinceye kadar, elbiseleri, semere sürtüne sürtüne yırtılmıştı. Oraya gelinceye kadar kim bilir kaç defa eline bir iğne, bir iplik aldı ve bir kenara oturdu, elbisesini yamadı... Üzerindeki elbisede o gün, 14 tane yama vardı. - Estağfirullah! Ona yama dememek, ona şeref işareti demek lâzım...- Bu durumu gören papaz: "Tamam, bizim kitaplarımızda yazılı olan bu zattır." diye bağırdı. Meğer büyüklerinin istihraçlarına göre seyahat boyu Hazreti Ömer'in yaptığı şeylerin hepsi biliniyormuş. Onun için Hazreti Ömer'i tanıma fırsatı bulan papaz: "Biz anahtarları ancak buna veririz." dedi.

Anahtarların ona verilmesi, Mescid-i Aksa'nın Müslümanlara teslim edilmesi gürül gürül Müslümanlığa iltihaklara vesile oldu.

Ben size, Hazreti Ömer gibi İslâm'ın şerefli bir kametiyle alâkalı vak'aları sıralayıp, his dünyanızı tehyiç etmeyi düşünmedim. Maksadım, dün olduğu gibi, acaba bugün de İslâm, kendi ulviyetine uygun temsil edilebiliyor mu? Onlar 20-25 sene içinde büyük ölçüde Afrika'yı, Taşkentleri, Semerkantları, Buhâraları... Buhârîleri, Müslimleri, Tirmizîleri, İbn Sinaları, Fârâbîleri, Birûnîleri yetiştiren mübarek bir dünyayı bir solukta, bir hamlede, bir nefhada elde etmiş; Kafkasya, Azerbaycan, Irak ve İran üzerinde hâkimiyet kurmuşlardı. Evet bir hamlede dünyanın dört bir bucağında "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" hakikatini temsil etmiş ve İslâm mesajını herkese duyurmuşlardı.

Bugün o uzak ülkeleri bırakın, biz doğru dürüst kendi dünyamıza dahi bir şey anlattığımızı söyleyemeyiz. Bizi dinleyen bir cemaat içinde bulunuyor, onları inandırmaya çalışıyoruz. Ama, bir türlü inanmıyorlar. Söylediğimiz sözler, buzdan duvarlara aksediyor gibi, soğuk soğuk gelip yüzümüze

çarpıyor. Sözde anlatıyoruz ama, bir türlü ruhlarına giremiyoruz. Bunları, Rabbimizin sonsuz lütuflarına karşı küfran-ı nimet sadedinde arz etmiyorum; edemem de. İlk devrin insanlarıyla bizleri mukayese ederken, ashab-ı kiramla aramızdaki mesafeye dikkatlerinizi çekmek maksadıyla takdim ediyorum.

Üveyikler gibi kanatlanmış, küheylânlar gibi şahlanmış ve omuzladıkları ilâhî mesajı herkese, her yere duyurmak için dört bir yana dağılmışlardı; İran'a, Turan'a ve bütün bir dünyaya... Ukbe İbn Nâfi'ye de Afrika'nın fethi düşmüştü. Üst üste muvaffakiyetleriyle, Müslümanların yüzünün akı hâline gelen Ukbe, çekemeyenler tarafından gammazlanmış, devrin emîri tahrik edilmiş ve koluna bir zincir vurularak, İslâm'ı duyurma hareketinden alıkonmuştu. Bileklerinde zincir, beş senelik hicran döneminde en büyük hasreti, İslâm'ı anlatmadan alıkonması olmuştu. "Bir baştan bir başa Afrika'da Müslümanlığı neşretmek istiyorum, buna mâni oldular ve işte buna üzülüyorum." diyordu. Bir gün, İslâm'a çok büyük zararlarının yanında, Ukbe'nin kolundaki zinciri de çözüp, onu yeniden Afrika'ya vali tayin etmek suretiyle, en büyük iyiliği yapmış olan Yezid, seyyiatına denk bir hayır yapıp Ukbe'yi salıvermekle, tıkanan İslâm fütuhâtı ve İslâmlaştırma hareketini yeniden başlattı; Ukbe de varıp bir solukta son noktaya ulaştı. Atını okyanusa sürüyor, denizin içine kadar giriyor ve "Allah'ım" diyor, "Bu zulmet denizi önüme çıkmasaydı, Senin yüce adını denizler aşırı dünyalara da götürecektim!..."⁸⁵ Dünyayı öyle biliyor. İhtimal ki, ona yeni bir dünyadan, Amerika'dan bahsedilseydi, "Oraya nasıl gidilir?" diye onu da düşünecekti...

Evet, bu insanların yaşadığı dönemde, Müslümanlık duyuruluyor ve herkese anlatılıyordu. Duyuramadıkları yerler adına da ızdıraplar çekiliyordu. Bize gelince, ne onu kendi değerleri ölçüsünde temsil edebildik, ne de yıldırım hızıyla dünyanın dört bir yanına götürebildik. Evet, onlar gibi, bu işi varlığımızın gayesi olarak bilemedik. Onun için şahsî işlerimizi terk edemedik. Onun için bir kerecik olsun evlerimizin yolunu unutmadık. Bu işe "Birinci iştir." deyip diğer işlerimize, sırasıyla "ikinci, üçüncü, dördüncü..."

diyemedik. Vâkıa, biz de diyar-ı küfre gittik; gittik ama, mark getirmeye, dolar getirmeye, şilin getirmeye, frank getirmeye gittik. Allah'ın yüce adını götürmeye gitmedik. Binaenaleyh, onlara yüce hakikatleri duyuramadık. Bugün onlar bizim gayretsizliğimizden, bizim acimizden, bizim beceriksizliğimizden, dalâlet, küfür ve küfranlarını yaşıyorlarsa, herhâlde bir soru onlara, bir soru da bize sorulacaktır.

Dün bir arkadaşımızın mârifetiyle oralarda verilen bir konferansı seyretme imkânına sahip oldum. Konferans Almanca veriliyordu ve ben hiçbir kelime anlayamıyordum. Fakat, tablo ve manzara bana çok şey ifade ediyordu. Çok kısa zaman önce Berlin'de bir mezarın başında ayaklarımın bağı çözülmüş ve: “Kurban olayım Allah'ım, Senin mübarek namını buralara ve buradakilere duyuramadık.” deyip inlemiştim. Şimdi, bu kasedi seyrederken, kendi kendime neler hissettim neler! Hollanda'da bir kilisede, bir Müslüman genç konferans veriyor ve kilisenin papazı da oturmuş onu dinliyor. Müslüman olmuş, başı kapalı Hollandalı kadınlar ve iştiyakla İslâm'ı öğrenmek isteyen daha başka kadınlar.. sorular soruluyor, cevaplar veriliyor... Şimdi, burada onları dile getirmekten âciz bulunuyorum. Ancak, bütün bunlar birer cılız ses ve deneme mahiyetinde amatörce şeylerden ibaret... Bu türlü gayretler, dine ve millete hizmet yolunda bulunmak sayılsa da, hizmetin kendisi olmadığı muhakkak.

Biz, bugün henüz bu büyük sarayın sofasında dolaşıp durmaktayız. Çok büyük şeyler yaptığımız söylenemez. Ve işte bundan dolayı da çok kimseler hâlâ dalâletlerini yaşamaktadırlar. Zaman zaman oralara din, diyanet adına gittiğimiz de oldu; ama, kısır çekişmelerden kendimizi kurtaramadık. Ve hâlâ kat'iyen, bir Hazreti Ömer seviyesinde, Ukbe İbn Nâfi seviyesinde, Ebû Ubeyde seviyesinde, Ahnef İbn Kays seviyesinde, Mugîre İbn Şu'be seviyesinde, Ka'kâ seviyesinde bu meseleyi temsil edemedik. Kim bilir onların celâdeti, civanmertliği, insanlığı, inancı, azmi ve kararlılığı karşısında hasımlarının yüreği kaç defa hopluyordu ve onları gören gözler kaç defa

iman etmeye karar verdiler?.. Onların bu mevzudaki gayretlerine, çok azı müstesna, bugün bağrında Müslümanları barındıran ülkelerin, o ilk kudsîler tarafından fethedilmesi şahit olarak yeter!..

İşte meseleyi bu zaviyeden ele alınca, o zaman Paris'te, Londra'da, New York'ta yaşayanlara biraz daha müsamahalı bakacak hatta belki dizinizi dövecek ve elinizi vicdanınıza götürerek, “Bizlere yazıklar olsun! Diyemedik, duyuramadık ve karanlıkları yararak bunları ak günlere çıkaramadık.” diyeceksiniz.

Burada meşhur vaizlerimizden Necmeddin Nursaçan Hoca'nın hikâye ettiği yaşanmış bir vak'ayı aklımda kalanlarıyla nakletmek istiyorum: Bizim işçilerden birisi, Avrupa'da bir evde misafir olarak kalıyor. Beraber oturuyor, beraber kalkıyor, belki beraber yiyor ve beraber içiyorlar. Sonra o işine gidiyor, onlar da kendi işlerine.. ama; Müslüman, dinî duygu ve dinî düşüncelerini yaşama ve anlatmada kusur etmiyor. Gel zaman, git zaman hane sahibi Müslüman oluyor ve tıpkı Âmir İbn Tufeyl gibi, o Müslüman olunca, hanımı “Efendi şimdiye kadar hep beraberdik yine beraber olalım. Sırat'ta beraber, Cennet'te beraber. Şayet, Müslümanlık insanı ötelere ulaştıran bir şey ise, sen gideceksin de ben niye kalacağım.” diyor ve “Lâ ilâhe illallah” cümlesiyle o da kanatlanıyor. Derken, cıvıl cıvıl çocuklar ve bütün aile fertleri tek mil Müslüman oluyorlar.

İslâmiyet'le tanıştıktan sonra, evleri birdenbire Cennet köşelerinden bir köşe hâline geliyor. Aradan bir zaman geçtikten sonra, bir gün ev sahibi, mürşidine, hepimizi şaşırtacak şu sözleri söylüyor: “Vallahi bazen sevinç ve inşirahımdan seni bağrına basıp her tarafından öpesim geliyor. Fakat, bazen de öyle öfkeleniyorum ki, yakandan tutup hırpalamak, tokatlamak, dövmek geliyor içimden. Zira, sen bizim evimize geldin, şeref misafiri oldun, seni Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) takip etti. Evet, sen gelince Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) de geldi, Kur'ân da geldi, Allah'a

iman da geldi. Ve sayende evimiz bir Cennet köşesi oldu. Ama benim bir babam vardı. Saf, temiz bir insandı. Sen gelmeden az önce Hıristiyan olarak vefat etmişti. Niye daha önce gelip ona da anlatmadın?”

Bence bu feryat, bu çığlık, bu sarsma ve ırgalama, ışığa muhtaç bütün insanların Müslümanlara karşı siteminin bir ifadesidir. Biz gidemedik. İslâm'ı götüremedik. Hatta, bulunduğumuz yerlerde dahi dîn-himmet olarak davrandık; onu çevremize götüremedik. İslâm'ı yaşayamadık, anlatamadık ve onu muhtaç gönüllere duyuramadık.

Müsaadenizle bir başka hususa da temas etmek istiyorum. Bizi Müslümanlıktan uzaklaştıranlar, –onların ifadesiyle arz edeyim– bu millete sürekli Batı uygarlığı seviyesinde bir hayat tarzı vaad ettiler. Aradan bir asra yakın, hatta bir yönüyle 150 sene gibi bir zaman geçmiş olmasına rağmen, hâlâ Batı kapısında dilencilik yapıyoruz. Değişen hiçbir şey yok. Bir çuvaldız boyu yol alındığı dahi söylenemez. O gün bugün de Batı bizleri hep kapıkulu ve halâyıkı gibi gördü. Üç-beş kuruş için yurdunu yuvasını terk eden kapıkulları... Şimdi ben size bir şey soracağım: “Hıristiyan ve Yahudiler Müslüman olmuyor ve elimizdeki bu güzel prensipleri kabul etmiyorlar. Bunun neden böyle olduğunu hiç düşündünüz mü? Sebep gayet basit; birisi böyle güzel prensiplerle size gelse ve mesajların en güzelini getirse, hatta göklerin kapılarını açsa, cennetlere giden yolu gösterse; ama bu zat sizin kapıkulunuz olsa, sizin hizmetlerinizi görse, küçük gördüğünüz işlerde çalışsa siz bunun dinine girmeyi düşünür müsünüz?.. Herhâlde, kapıkulunuzun arkasından gitmeyecek hizmetçinize tâbi ve dilencinize dilenci olmayacaksınız!..”

Bugün âlem-i İslâm denen bu dünya, beklendiği şekilde derlenip toparlanamamış, kendine gelememiş; İslâm'ı, hayatıyla gösterememiş, temsil edememiş ve hâlâ Batı kapısında dilencilik yapmaktadır. Sen, çünkü kapıkullarının karşısında böyle elli defa nakavt olur, elli defa onların eşiklerine yüz sürer ve onların karşısında tir tir titrersen, Batılının seni dinlemesi, mesajlarına kulak vermesi kat'iyen düşünülemez. Binaenaleyh,

tıpkı seleflerimiz gibi izzetli ve şahsiyetli insanlar olarak çok üst seviyede İslâm'ı temsil edip onun temsilcileri hüviyetiyle Batı kapılarını çaldığımız zaman, bizi dinleyecek ve kabul edeceklerdir. “Dilencilerinin dinini kabul etmek istemiyor, kapılarında amele ve işçi olarak çalıştırdıkları kimselere kulak vermek istemiyorlarsa bir bakıma haklıdırlar.” diyemeyeceğim ama, kendilerini mazur görebilir ve ihtimal ki, ötede, bir soru onlara sorulduğu takdirde, bir soru da, İslâm'ı temsil ediyor gibi görünüp de yüzüne gözüne bulaştıranlara sorulacaktır.

Bence, mesele evvelâ bu zaviyeden ele alınmalı, bize ve onlara ait mesuliyetler müşterek olarak mütalâa edilmeli, hükümler de adalet ve istikamet dairesi içinde verilmelidir. Yoksa bir kısım muvazenesiz kimselerin, dış ülkelerde yaşayan herkesi Cehennem'e doldurup, kapısına bekçi gibi dikilmesi gibi bir anlayıştan biz fersah fersah uzağız. Keza, Müslümanlık adına ortaya çıkıp yarım yamalak mesajlarını sunar sunmaz, âlemin koşup onları takip edeceklerini bekleme hayalperestliklerinden de fersah fersah uzak bulunuyoruz.

Ama inanıyoruz ki, bir gün dünya muvazenesinde bir değişiklik olacak. Orta kuşağın inci mercan dünyası Türkiye ve Mısır gibi ülkeler, Orta Asya'daki Türkî milletler derlenip toparlanacak. Bu mübarek coğrafya, şahsiyetli ve yaşatma zevkiyle yaşama arzularından sıyrılabilmiş, tertemiz ve hasbî ruhlar sayesinde yeniden dünya muvazenesindeki yerini alacak... İşte o zaman cihanın doğusu da, batısı da bizi dinleyecektir.

Bu olmayacak diye bir şey yok. Olacaktır, hatta olmaya başlamıştır da. Bugün Batının fikir adamları, Müslümanlığın çarpıcılığı, tazeliği karşısında büyülenmiş gibidir. Ve bu bakış çok ciddî değişikliklere sebep olacak gibi görünmektedir. Çok yakın bir gelecekte, içtimaî coğrafyada ciddî değişikliklerin olacağını uzak görmemek lâzım. Evet, insanlığın düşünce dünyasında bir kısım değişiklikler olacaktır. Ancak, bunu, şahsiyetli, özülle

bütünleşmiş insanlar yapacaktır; kendi işinin altında kalıp ezilmiş, bu türlü meseleleri, bulacağı boş vakitlere bırakmış, tutarsız, yetersiz insanlar değil...

Bir başka zaman arz ettiğim gibi, başlarını mezardan kaldırıp, mezar taşlarının arasından size bakanlar, “İşte bunlar onlardır.” dedikleri zaman, siz hak ve hakikati lâıykıyla temsil ediyorsunuz ve işiniz tamam; bâtılın, demagojinin ve muğalatanın da işi bitmiş demektir. Evet, işte o zaman dünyaya kendinizi ifade edebilirsiniz.

DİPNOTLAR

77 İsrâ sûresi, 17/15.

78 el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, s. 127; Fahu'l-İslâm el-Pezdevî, *el-Usûl*, 4/1350-1351; el-İsferâyinî, *et-Tebîr fi'd-dîn*, s. 170-171; Abdulkâhir el-Bağdâdî, *Usûlü'd-din*, s. 24-25; en-Nesefî, *Bahru'l-keâm*, s. 8; Tâcuddin es-Subkî, *Cem'u'l-cevâmi'*, 1/61-63; es-Suyûtî, *Mesâlikü'l-hünefâ fi vâlideyi'l-Mustafa*, s. 1-2, 12-13, 16-18.

79 Pezdevî, *Usûlü'd-dîn*, s. 207; Fahu'l-İslâm el-Pezdevî, *el-Usûl*, 4/1349-1350; Nesefî, *Tebîretü'l-edille*, 1/453-457; İbnü'l-Hümâm, *el-Müsâyere*, s. 165-166; Beyâzîzâde, *İşârâtü'l-merâm*, s. 74-82.

80 el-Âlûsî, *Ruhu'l-meânî*, 26/62; İbn Kayyim el-Cevzî, *Zâdul-mesîr*, 1/362.

81 Buhârî, *bed'ü'l-vahy* 3; *ta'bir* 1; Müslim, *iman* 252; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/312; 4/198; 6/ 223, 233.

82 İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'ânî'l-azim*, 1/115.

83 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-tarih*, 4/106, 562.

84 Şiblî Nu'manî (terc: Talip Yaşar Alp), *Bütün Yönleriyle Hz Ömer ve Devlet İdaresi*, 1/212-214; T.W., Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi*, s. 95-98.

85 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/106.

Diyanet: Dindarlık.

Dûn-himmet: Gayretsiz, himmetsiz.

Huzur-u Risaletpenâhî: Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuru, meclisi.

Hüsün-kubuh: İyilik-kötülük.

Kiyaset-dirayet: İncelikleri kavrama, kuvvetli zekâ.
Beceriklilik.

İrtikâp etme: Kötü bir fiilde bulunma, yanlış bir şey yapma.

Mâşerî vicdan: Kamuoyu.

Mehip: Heybetli, ihtişamlı.

Muaheze: Hesaba çekilme, sorgulanma.

Münavebeten: Sırayla, nöbetleşerek.

“Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sualine “Evet Rabbimizsin!” ile cevap verildiğine aklî delil var mıdır?

Bazı meseleler vardır ki, bunları aklen izah etmek çok zordur. Ancak bu gibi şeylerin imkânı anlatılabilir.

Aslında, Allah (celle celâluhu) böyle bir şeyden bahsediyorsa, artık meselenin itiraz edilecek tarafı kalmaz. Bu soruyu iki cihetten ele alabiliriz:

1. Böyle bir şey vâki olmuş mudur? Olmuşsa, bunun ispatı nasıl yapılır?
2. Mü'min fert bu işten haberdar olmuş mudur? Evvelâ,

“Cenâb-ı Hakk’ın, bir âlemde, ruhlara ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ Onların da: ‘Evet Rabbimizsin.’ demesi, kat’î midir?” suali vârid oluyor.

Bu mevzu Kur’ân-ı Kerim’de iki âyette ele alınmıştır. Birisinde: *“Rabbin, Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutarak ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ (demişti)...”*⁸⁶ denilmekte ve böyle bir sözün alındığından bahsedilmektedir. Eski ve yeni bütün tefsirciler bu söz alınma meselesinin zamanı hakkında ihtilaf içindedirler.

Bir kısmı “Zerrat âleminde daha atomlar hâlindeyken, ileride terkip hâline gelecek bu zerrelere, ruhları ile beraber söz alınmıştır.” demektedir.

Bazı tefsirciler ise “Bu, çocuğun anne karnına düştüğü zaman alınmış bir sözdür.” derler.

Bir hadis-i şerifin de teyidine dayanarak, bazı müdakkik müfessirler de derler ki, “Hayat nefh edildiği anda o, insandan alınmış bir sözdür.”⁸⁷

Esas itibarıyla Cenâb-ı Hakk’ın varlıklarla konuşması çeşit çeşit ve değişiktir. Biz burada, belli bir şekil, belli bir stilde konuşuyoruz. Ama, bundan başka bizim iç ve dış duygularımız, zâhir ve bâtınımız, kafa ve ruhumuz, nefsî ve lâfzî konuşma tarzlarımız var... Zaman zaman bu dilleri

de kullanır ve onlardan anlayanlara bir şeyler anlatırız.

Kalbin kendine göre bir konuşması vardır ki, kalb konuşur ama bu konuşma duyulmaz. Bize deseler: “Kendi içinizden ne konuştunuz öyle?” Biz de: “Şunu, şunu dedik.” diye anlatırız. Kelimeleri de sırayla diziveririz. Bu, nefsî bir konuşmadır.

Bazen olur ki, rüyalarımızda bir şeyler konuşuruz. Başkalarından da bir şeyler duyarız. Ama yanımızda bulunan hiç kimse bunu duymamıştır. Sonra da kalkar, kelimesi kelimesine, konuştuğumuz ve duyduğumuz şeyleri başkalarına naklederiz. Bu da değişik stilde bir konuşma şeklidir.

Bazı kimseler uyanıkken dahi, misal âleminden nazarlarına arz edilen misalî levhaları görür ve misalî şahıslarla konuşurlar. Belki çok maddeciler bunlara inanmaz ve “halüsinasyon” derler; varsın desinler... Resûl-i Ekrem’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mazhariyetlerinden bir tanesi de bu idi. Âlem-i misale, âlem-i berzaha ait misalî levhalar, O’nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) kudsî nazarına arz edilir, O da gördüğünü, duyduğunu, anladığını başkalarına naklederdi. Bu da ayrı bir konuşma şeklidir. Vahiy ise, başka bir konuşma tarzıdır. Hazreti Peygamber’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahiy geliyordu. Efendimiz de şuuru açık olarak duyuyor ve hissediyordu; ama, buudlar âdeta başkaydı. Efendimiz’in dışında kimse bir şey duymuyor ve anlamıyordu. Eğer bu maddî kulağa gelecek bir şey idiyse yakınında bulunan kimselerin de duyması gerekirdi. Oysaki, bazen zevcelerinden bir tanesinin dizine başını koyup yatarken, bazen bir sahabinin göğsüne başını dayayıp otururken, mübarek dizini birinin dizine koyduğu hâlde vahiy gelirdi de, O (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyardı ama, öbürleri ne bir şey duyar, ne de hissederlerdi. Resûl-i Ekrem, vahiyi, harfiyen beller ve onlara anlatırdı: Bu da başka bir ses, başka bir konuşma tarzı.

Velinin kalbine ilham geliyor, âdeta onun içine fısıldanıyor. Bu da değişik stilde bir konuşma. Morsla konuşma gibi bir şey... Morsta nasıl

“di..di..dit; dâ..dâ..dit” = ..., ---., denir; operatör hemen maksadı anlar. Öyle de, bir kısım şeyler velinin kalbine dikte edilir, veli de onlardan bir kısım mânâlar çıkarır. Meselâ, veli: “Şu anda falan oğlu falan kapının önüne geldi.” der, açarlar kapıyı, bakarlar o adam karşılarında... Bu da ayrı bir konuşmadır.

Bir de telepati var... Şimdinin ilim adamları, bir gün o yolla muhabereleşmeyi hesaplıyorlar. Bu da ayrı bir konuşma şeklidir. Kalbin kalbe teveccühü, insanların birbiriyle içten muhabereleşmesi. Bu da bir başka beyan.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Allah (celle celâluhu) “lâ yuad velâ yuhsâ” (sayısız, pek çok) konuşma stilleri yaratmış.

Şimdi gelelim meselemize. Allah (celle celâluhu) bize “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*” buyurdu; ama, bunu hangi konuşma stilinde söyledi, bilemiyoruz. Şayet, velinin kalbine dikte edilen mors alfabesi gibi bir tarzla bildirmişse bunu, herhâlde kulaklarımızla duyacağımız bir sesle beklememiz doğru olmaz. Bu bir ilham ise, vahiy değildir. Vahiy ise, ilham değildir. Ruha bir konuşma ise, cesede bir konuşma değildir. Cesede bir hitap ise ruha hitap nev’inden değildir...

Şu nokta çok önemlidir, insanlar, misal âleminde, berzah âleminde veya ervah âleminde gördükleri, duydukları şeyleri, bu âlemin mikyasları ile değerlendirdikleri takdirde yanılırlar. Muhibir-i Sadık (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize diyor ki:

“Kabirde Münker-Nekir gelir, size soru sorar.”⁸⁸ Acaba adamın neyine soru soracaklar? İster cesedine sorsunlar, ister ruhuna; netice değişmez; ama, ölü duysa bile onun yanında bulunan kimseler bunu duymazlar. Hatta bir teyp koyup, mikrofonunu da kabrin içine sokuverseler, yine bir ses tespit edemezler. Çünkü, artık mükâleme başka buudlarda oluyor; sizin buudlarınızda değil. Tıpkı Einstein’in ve daha başkalarının ortaya attığı dördüncü, beşinci buud gibi, mekân değişikliğine göre mesele değişecek,

başka bir hüviyetle karşınıza çıkacaktır.

Binaenaleyh, bu “*Elestü bi-Rabbiküm*”⁸⁹, Allah’ın (celle celâluhu) ruhla olan, ruha mahsus bir mükâlemesidir. Bunun tesirini ben duyayım hıfzedeyim şeklinde beklememek lâzımdır. Belki vicdandan bir his şeklinde aksedeceğini intizar etmek gerektir. Biz vicdanla ve ona gelen ilhamlarla bunu hissedebiliriz.

Bir keresinde bu meselenin izahını yaparken, birisi dedi ki: “Ben bunu duymadım.” Ben de “Duydum.” dedim. “Sen duymamışsan başının çaresine bak! Çünkü, ben duyduğumu çok iyi hatırlıyorum.” Ne ile duyduğum sorulacak olursa, içimdeki ebed arzusuyla, mütenâhi olduğum hâlde nâmütenâhî arzularıyla duydum bu sesi. Evet, esasen ben nâmütenâhî olan Zât-ı Ulûhiyeti bilemem; çünkü sınırlıyım. Sınırsızı nasıl idrak edeyim. İşte sınırsıza karşı içimdeki bu hâhişkârlık ve arzu ile duyduğumu anlıyorum. Şu sınırlı âlemde benim gibi bir böcek, sınırlı âleminde, sınırlı hayatını yaşayıp ölmesi gerekirken ve onun düşünce sahasına giren şeyler de böyle sınırlı şeylerden ibaret olması gerekirken, ben sınırsızlık içinde nâmütenâhîyi düşünüyorum. İçimde ebed arzusu var; Cennet ve Cemalullah arzusunu taşıyorum. Bütün dünya benim olsa, gamım gitmiyor. İçimde bu hâl var da, bundan dolayı ben “Onu duydum.” diyorum.

Vicdan dediğimiz şey ne ise, kendisine ait fakülteleriyle, bölümleriyle daima Allah’ı terennüm eder ve hiç yalan söylemez. Ona arzu ettiği, talep ettiği şeyi verdiğiniz zaman, onu huzura kavuşturmuş olursunuz. Onun için latîfe-i rabbâniye olan kalbin ancak, vicdanın bu huzuru ile huzura kavuşacağına işareten Kur’ân-ı Kerim, “*Dikkat edin, kalbler, ancak Allah’ı anış ve O’nu duyuşla mutmain olur, oturaklaşır ve huzura kavuşur.*”⁹⁰ buyuruyor.

Bir diğer husus da şudur: Bergson gibi bir kısım feylesoflar bütün aklî, naklî delilleri bir tarafa bırakarak, Allah’ın varlığında sadece vicdanlarını

delil olarak kullanmışlardır. Bir noktada Kant, “Ben, Allah’ı azametine uygun anlayabilmek için bütün malumatımı arkaya attım!” diyor. Bergson sadece “sezgi”siyle bu istikamette gidiyor; tek delil de vicdanı...

Vicdan, Allah’ı inkârdan muzdariptir. Vicdan, Allah’a imanla huzura kavuşur. İnsan, vicdanının sesini derinden derine dinlediği zaman ezeli ve ebedi bir Mâbud arzusunu onun içinde duyacaktır. İşte bu hava, bu eda, insanın vicdanında sessiz kelimelerle ifadesini bulan ve Allah Teâlâ’nın: “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*” hitabına verilen “*Evet Rabbimizsin.*”⁹¹ cevabıdır ki, dikkat etse herkes, ruhun derinliklerinden kopup yükselen bu sesi duyabilir. Yoksa bu, kafada, cesette aranırsa tenakuza düşülmüş olur. O, herkesin vicdanında vardır, meknûdir. Ancak, ispatı, kendi sahasında yapılabilir bir husustur. Ehl-i tahkik, ehl-i şühud, asfiyâ, evliyâ ve enbiyâ, bunu açık ve seçik, görmüş ve göstermişlerdir.

Ama, aklî ispatına gelince, tabii, bazı meselelere aklî dendiği zaman mahsusâtı ispat ettiğimiz gibi, yani size bir çınar ağacını, bir çam ağacını göstermek gibi, bunu göstermemiz mümkün değildir. Vicdanını dinleyen, içinden geçenleri seyreden bunu görecektir, bilecek ve duyacaktır.

DİPNOTLAR

⁸⁶ A’râf sûresi, 7/172-173.

⁸⁷ Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kurân Dili*, 4/167-175 (sadeleştirilmiş baskı).

⁸⁸ Buhârî, *cenâiz* 87.

⁸⁹ “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*”

⁹⁰ Ra’d sûresi, 13/28.

⁹¹ A’râf sûresi, 7/172.

Hâhişkârlık: İstekli, arzulu olma.

Mütenâhî: Sonlu, sınırlı.

Nâmütenâhî: Sonsuz, sınırsız.

Mahsusât: Duyularla hissedilen şeyler.

“İslâm, emperyalist sistemler gibi, ‘fetih’ adı altında değişik yerleri işgal ve istilâ etmiş, sonra da sömürmüştür.” diyorlar. İzah eder misiniz?

Bu iddianın da, benzeri isnatlar gibi İslâm düşmanları tarafından maksatlı olarak ortaya atılmış diğer isnatlardan farkı yoktur. Her meselede olduğu gibi, bunda da İslâm’ı bilmeyen Müslümanlar yanıltılmak ve idlâl edilmek istenmektedir.

Bir kere, Arap Yarımadası’nda, Mekke ve Medine’deki insan, kimi sömürecek ve neyi istismar edecektir? Bir insanın kendi kavim ve kabilesini işgal ve istilâsı, sonra da sömürmesi nerede görülmüş? Hele, sömürüldüğü iddia edilen, o günkü Hicaz insanı ve Hicaz toprakları gibi fakir halk ve verimsiz arazi olursa!

Kaldı ki, İslâm’ın mesajını dünyanın dört bir yanına ulaştırmak için yığın yığın tehlikeyi göğüsleyen ve inandığı dava uğrunda şehit olmayı en büyük pâyeye sayan ve ömürlerini dört bir bucakta, kendilerinden on beş-yirmi kat daha fazla güçlerle yaka-paça olarak geçiren o yüksek ruhlu ideal insanlara müstemlekeciliği, emperyalizmi, sömürüyü yakıştırmak gülünçtür ve imkânsızdır. Acaba, bu insanlar bunca sıkıntı, bunca mahrumiyet ve bunca fedakârlık karşılığı neyi elde etmiş, neyi istismar etmiş ve nelerden faydalanmışlardır?

Aslında senelerce, yurdundan, yuvasından, çoluk-çocuğundan uzak yerlerde Rabbisini anlatmaktan başka bir şey düşünmeyen, ölümü ve şehadeti en tatlı ideal hâline getiren ve her muharebe neticesinde ölüp dostlarına kavuşamamanın üzüntüsünü yaşayan bu insanlara sömürü isnadında bulunmayı, bu iddiayı ortaya atanlar da kabul etmezler ya!..

Yeryüzünde işgal ve istilâyı, en iğrenç yanlarıyla emperyalizmi, İskender’den Napolyon’a, Romalılar’dan Cermenler’e, Moğollar’dan günümüzde onları takip eden bazı devletlere kadar “sömürü” sistemleri yaptılar. Girdikleri yerleri harap ettiler. Ahlâkı bozup milleti birbirine

düşürdüler; sonra da arkalarında *harap eller, yıkılmış hânümanlar, kimsesiz çöller, emek mahrumu günler, fikr-i ferdâ bilmez akşamlar* ve kandan, irinden seylâplar bırakıp öyle gittiler.

Bugün ise, yavuz hırsız hesabı, kalkmış kendi iğrenç işlerini, utandırıcı muamelelerini örtmek için İslâm'ı ve onun şanlı Peygamberi'ni (sallallâhu aleyhi ve sellem), Peygamber'in mümtaz Halifelerini ve şanlı Osmanlı Devletini, devlet idarecilerini, müstemlekecilik ve sömürü ile karalamak istiyorlar.

Müslümanlar, tarihin hiçbir devrinde ve dünyanın hiçbir yerinde ne devlet ve millet olarak ne de fert olarak kimseyi sömürmedikleri, kimseyi istismar etmedikleri gibi, hâkim oldukları yerlerde sömürü ve istismara da izin vermediler.

Evet, cihanın dört bir yanında, fetihlerin fetihleri takip ettiği bir dönemde, İslâm devletinin başındaki halife: “Bana Müslüman fertlerin, en fakirinin hayat seviyesinde yaşamak yaraşır.” diyerek günlük birkaç zeytinle hayatını geçirirken⁹² neyi sömürdüğünü ve kimi istismar ettiğini iddia edeceğiz?..

Bir muharebe esnasında öldürdüğü şahsın eşyası kendisine verilmek istendiğinde, elini gırtlığına götürerek: “Ben gırtlığından bir ok yiyip şehit olmak için bu muharebeye iştirak ettim; ganimet için değil!” diyen gözü ötelere uyanmış birisi neyi sömürüyordu?

Bir başka karşılaşmada, Müslümanlara ciddî zarar veren kâfirlerin ileri gelenlerinden birisini öldürüp yoluna devam eden bir Müslüman, maktûlün ganimeti başında İslâm ordusu komutanının Allah adına and verdirerek çağırmasına karşılık, komutanın yanına gelmeye mecbur olur ve yüzü peçeli muhariple komutan arasında şu konuşma cereyan eder:

Allah için bunu sen mi öldürdün?

Evet.

Öyleyse al şu bin dinarı.

Ben bu işi Allah için yapmıştım.

Senin ismin ne?

Ne yapacaksın ismimi? Yoksa âleme duyurup da sevabımı zayi etmek mi istiyorsun?..

Rica ederim, bu insanların insanlığı sömürmesine ve yeryüzünde müstemlekeler kurmasına imkân var mıdır? Doğrusu, kin ve adavet belli bir seviyeye ulaşıncı insanın ne gözü görüyor, ne kulağı işitiyor ne de mâkul ve mantıkî olabiliyor...

Şimdi gelelim asıl meseleye: Sömürü ve emperyalizm nedir ve onu kim yapmıştır?

Emperyalizm veya diğeri bir ifadesiyle müstemlekecilik, bir toplumun başka bir toplum veya bir devletin başka bir devlet üzerinde hâkimiyet kurması, onu sömürmesi ve ondan faydalanması şeklinde tarif edilebilir. Ancak, işgal, hâkimiyet ve sömürme her zaman aynı olmayabilir. Bunu günümüzdeki şekilleriyle şöyle sıralayabiliriz:

1. Mutlak işgal ve hâkimiyet: Bir ülkenin asıl sahiplerini bertaraf ederek gelip o ülkeye yerleşmeye denir ki, şimdiye dek en batısından en doğusuna kadar dünyanın değişik bölgelerinde yerli halkın mezarları üzerine binalar kuran ve onları kendi topraklarından kovan bir sürü millet görülmüştür.

2. Askerî işgal: Bir ülke üzerinde askerî hâkimiyet kurup o ülke insanının her meselesine müdahale etmeye denir ki, meselâ, bazı ülkeler Hindistan'ı işgal ettikten sonra orayı uzun süre terk etmemiş, o işgal devletlerinin askerleri senelerce yerli halka böyle davranmışlardı.

3. Müdahalecilik: Bir ülkenin hâriciye, emniyet, müdafaa ve iktisadî işlerine açık-kapalı müdahale şeklinde olur ki, günümüzde Doğu ve Batının, fakir, güçsüz ve geri kalmış ülkelere karşı tavrı hep bu türlü müdahalecilik

şekliyle olmuştur.

4. Entelektüel transfer etme sistemi ki, günümüzde emperyalizmin en yaygın ve en tehlikeli olanıdır. Bu sisteme göre sömürölmek üzere plâna alınan ölkenin, kabiliyetli, atılgan, müteşebbis evlâtları seçilerek, yurt içinde, yurt dışında hususî eğitimden geçirilip, hususî localara kaydettirilip ölkenin kaderine hâkim hâle getirilirler. Daha sonra ise, bu yerli-yabancı entelektüel, sistemli olarak ölkenin idaresinde en hayatî noktalara yerleştirilerek kale içten fethedilmiş olur.

Son asırlarda, Batılı müstemlekeçilerin kullandıkları bu sistem çok geçerli olmuş ve bu yolla karşı tarafa boy hedefi olmadan, onlarda nefret uyandırmadan yumuşakça hedefe varılmıştır ki, günümüzün İslâm dünyasını, büyük ölçüde bu kabîl bir istismar ve sömürü çıkmazı içinde sayabiliriz.

Hangi şekliyle olursa olsun, emperyalizmin işgaline uğrayan ölkelerde:

1. Asimilasyonlarla yerli halk özünden uzaklaştırılmış, geçmişi ve tarihi unutturulmaya çalışılmış ve bir kimlik bunalımına çekilmiştir.

2. Millî himmet öldürölmüş, arazi verimsizleştirilmiş, sanayi emperyalist öлкеye bağılı hâle getirilmiş, ilim kısırlaştırılmış ve araştırmacılığın yerine şablonculuk ikame edilmiştir.

3. Öldürmeme-kaldırmama politikasıyla, yerli halk, cankeş edilerek hep başkalarına muhtaç hâle getirilmiş ve bütün bir hayat boyu, ilericilik, Batıcılık, uygarlık, çağdaşlık gibi ne ifade ettikleri belli olmayan kelimelerle avutulmuş ve uyutulmuşlardır.

4. Dış destek ve dış yardımlar itibarıyla öлке ablukaya alınmış, ithalat ve ihracata açık-kapalı hacir konmuş, kalkınma ve büyüme inhisara alınarak bütün bütün zorlaştırılmıştır.

5. Bir taraftan öлке insanının fakir bırakılması için lâzım gelen her şey yapılmış, diğere yandan da, yığınlar lükse, israfa çekilmiş ve millet içine sürekli tatminsizlik hissi saçılarak kavgaya varan hoşnutsuzluklar meydana

getirilmiştir.

6. İlim-teknik-teknoloji açısından araştırma ruhu öldürülmüş, maarif yuvaları kopyacılığa, fabrikalar montajcılığa alıştırılmış, kışlalar da emperyalist güçlerin döküntü harp malzemelerinin meşherleri hâline getirilmiştir.

Şimdi acaba, İslâm'ı ve İslâm fütuhâtını, bu kadar kötülüğü de beraberinde getiren emperyalist sistemlere ve sömürü düzenlerine benzetmek ne derece mâkuldür?..

Bir kere İslâm, kimseyi yurdundan, yuvasından etmediği gibi, kimsenin eline, ayağına zincir vurarak çalışmasını da engellememiştir. O, fethettiği ülkelerin insanlarını dinleriyle, duygularıyla, düşünceleriyle serbest bırakmış ve onları her hususta kendi dindaşları, vatandaşları gibi himaye etmiştir. Müslüman fatihler, girdikleri hemen her ülkeye huzur ve emniyet getirmiş ve yerli halk arasında kabul edilen, sevilen, sayılan insanlar olmuşlardır. Böyle olmasaydı, Suriye Hıristiyanları, ülkelerinin Roma imparatoru tarafından istirdat edileceği endişesi karşısında kiliselere dolup Müslümanların zaferi için dua ederler miydi?⁹³ Ve böyle olmasaydı, bir ucundan diğer ucuna altı ayda varılamayan alabildiğine geniş bir ülkede asırlar boyu emniyet ve asayiş devam ettirmek nasıl mümkün olabilirdi?.. Bugünkü komunikasyon imkânları, son model askerî araç ve gereçlere rağmen, avuç kadar bir yerde bunca mekanize güçlerimizle emniyet ve asayişin temin edilemediğini gördükçe onların bu mevzuda başvurdukları dinamiklere hayran kalmamak mümkün mü? Zannediyorum, günümüzün pek çok münevveri de bu hakikati anlamış olacak ki, dünya hâkimiyeti dönemimize ait varlık ve bekâmıza esas teşkil eden dinamiklerin yeniden gözden geçirilmesi lüzumunu izhar etmeye başladılar.

Müslüman fatihler, fethettikleri ülkelerin kapılarıyla beraber, gönül kapılarının da kendilerine açılmasını başarabildi ve fethettikleri ülke insanlarının saygı, itimat ve güvenine mazhar oldular.

Girdikleri ülkelerdeki ilim ve sanat birikimini değerlendirip, ilim ve sanat adamlarına çalışma zemini hazırladılar. Hangi dinden olursa olsun, âlimlere ve fikir adamlarına ayrı birer değer atfederek onları İslâmî toplum içinde aziz ve mükerrem tuttular.

Müslüman fatihler hiçbir zaman, müstemlekeci devletlerin istila ve işgal ettikleri ülkelerin halkına yaptıkları zulmü yapmadılar. Yapmak şöyle dursun, fethettikleri ülke halkına kendi dindaşları, kendi soydaşları gibi davrandı ve onlara, aynı vatandaşları gibi muamelede bulundular.

Halife Hazreti Ömer, Mekkeli bir soyludan tokat yiyen bir kıptiye: “Dön; sen de ona bir tokat vur.” diyor; Amr İbn Âs’ın Mısır yerlilerinden birisini rencide ettiğini duyunca da:

“İnsanlar analarından hür olarak doğdular. Ne zamandan beri onları kul-köle olarak kullanıyorsunuz?” diyerek itapta bulunuyordu. Mescid-i Aksa’nın anahtarlarını almak için Filistin’de bulunduğu sırada, namaz vakitlerinden birisini içinde bulunduğu bir kilisede idrak ettiğinde papazın ısrarla kilisede namaz kılmasını istemesine rağmen: “Hayır! Halife Ömer burada namaz kıldı diye yarın sizi iz’âc edebilirler.”⁹⁴ diyerek dışarıda toprak üzerinde namaz kılmayı tercih ediyor ve mağluplara karşı İslâm’ın fevkalâde insanî, alabildiğine yumuşak ve henüz günümüzde ulaşılamamış seviyedeki tavrını gösteriyordu.

Rica ederim, bu insanların başkalarını istismar etmeleri mümkün mü? Bunların başkalarını sömürmesi düşünülebilir mi? Ve bu yüksek ruhların temsil ettikleri Kur’ân sistemine emperyalist düzen denir mi?

DİPNOTLAR

⁹² Bkz.: es-Suyûtî, *Târîhu ’l-hulefâ*, s. 132.

⁹³ Bkz.: Şiblî Nu’manî, *Bütün Yönleriyle Hz Ömer ve Devlet İdaresi*, 1/212-214.

⁹⁴ T.W., Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi*, s. 99-100.

Cankeş etmek: Can çekişir hâle getirmek.

Hânuman: Ev, bark, ocak.

İz'âc: Rahatsız etme, bunaltma.

İslâmiyet bir taraftan “Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğ ruluk, sapıklık ve eğrilikten ayrılmıştır.”⁹⁵ ve “De ki: Hak Rabbinizdendir, öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.”⁹⁶ gibi âyetlerle, müsamaha, hoşgörü ve insanların inanıp inanmamalarını onların iradelerine havale etmeyi esas alıyor görünürken diğer taraftan, “Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla savaş ve onlara sert davran. Onların varacağı yer Cehennem’dir. O ne kötü gidilecek bir yerdir.”⁹⁷ ve “Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayınız, bulduğunuz yerde öldürünüz ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyiniz!”⁹⁸ ve “Kendilerine kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlü’nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini din edinmeyenlerle, hor hakir duruma düşüp cizye verecekleri âna kadar savaşınız!”⁹⁹ gibi beyanlarla İslâmiyet’te kılıç ve zorlama olduğu, dolayısıyla da onun silahla yayıldığı mânâsı anlaşılmaktadır. Bu hususların telifi ve İslâm’daki cihad emrinin mânâsını izah eder misiniz?

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekke’de takriben 13 sene halkı açık-kapalı tevhide ve İslâm’ın getirdiği yüksek anlayışa davet etti. Daha sonra davetini Mekke’nin dışında Taif ve Medine halkına müteveccihen sürdürdü. O’nun bu değişik yerlerdeki davet ve tebliğ vazifesine karşı ilk duyarlılık gösteren, daha doğrusu, topluca icabet eden Medine halkı oldu. Ve çok kısa zaman zarfında İslâmiyet’in ilk pâyitahtı ve İslâm medeniyetinin beşiği Medine’de, tevhid dininin girmediği bir ev kalmadı. O güne kadar yapılan hizmetlerde ve İslâmlaştırma hareketinde ne bir zorlama, ne bir tazyik, ne de silah bahis mevzuu olmadı. Herkes dinledi, tetkik etti, düşündü ve seçeceği nurlu yolu kendi iradesiyle seçti.

Böylece, Müslümanlar için gidip yerleşecekleri ve İslâm dinini neşredecekleri bir vasat meydana gelmişti ki, bu da onların kendi düşünce dünyalarını, iman ve akide hayatlarını serbest ve müdahalesiz yaşamaları demektir.

Bu yeni toplum, kendine has çizgileriyle, Arap Yarımadası’nda kendini hissettirip, muzdarip ve karanlıkta olan insanlığa başvurulacak bir mihrap hâline geldikçe, zaten ruhlarında ciddî düşmanlık olan Kureyş, her gün biraz daha azgınlaşıyor, her fırsatta Müslümanlığa ve Müslümanlara saldırıyor ve ne

pahasına olursa olsun, bu yeni dinin hakkından gelmek istiyordu. Ondaki bu şiddetli arzu ve düşmanlık duygusu, zaten cibilliyetinde her dine karşı adavet bulunan, o bölgedeki gayrimüslimlerin zekâ ve nifakıyla birleşince, henüz hayatının baharında bir filiz ve bir fide durumunda bulunan bu yeni dinin etrafında bir kısım tehdit edici rüzgârlar esmeye başladı ki, bu esintiler gelecekte Sasânileri, Romalıları da içine alacak şekilde yayılacak, genişleyecek, İslâm ve Müslümanlara karşı ebedî bir düşmanlık olarak sürüp gidecekti.

Günümüze kadar devam edegelen, İslâm'a karşı, bir kısım farmason ve Haçlı ortak düşmanlığının nüveleri, ta site İslâm devleti temelinin atıldığı o ilk Medine günlerine dayanır. İslâm'ın, her türlü yanlış ve sapık düşüncelerle mücadelesi ve insana, kaybettiği haysiyetini kazandırma yolundaki kavgası, putperestlerin yanında bir kısım diyanet mensuplarını ve kiliseye, havraya bağlı olduğunu söyleyen bazı kimseleri de harekete geçirmişti. O günden bugüne de –değişik ad ve unvanlarla da olsa– bu tür müfsitlerin kan seylâpları İslâm'ın bağrında akıp durmaktadır.

Bu itibarlardır ki, Peygamberimiz döneminde, İslâm nurunu söndürmeye azimli bu üç grupta muharebeler meydana geldi. Bu üç grubu şöyle bir tasnife tâbi tutarak teker teker üzerlerinde durmakta yarar var:

1. Mekke müşrikleri.
2. Medine ve Hayber Yahudileri.
3. Romalılar ve onların emrinin altındaki Gassan Arapları.

1. Mekke Müşrikleri

a. Bedir Savaşı:

Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), önce de geçtiği gibi, 13 sene Mekke'de, fevkalâde bir sabır ve tahammül ile, akla hayale gelmedik sıkıntılara katlandı, gördüğü şeyleri sinesine çekti, Kur'ân-ı Kerim'in "*O hâlde*

peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar (düşmanların) hakkında acele etme; onlar vaad edildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada bir günün sadece bir saati kadar kaldıklarını sanırlar.”¹⁰⁰ ve “*Sen şimdi sabret. Bil ki Allah’ın vaadi gerçektir. İyi inanmamış olanlar sakın seni gevşekliğe sevk etmesin.*”¹⁰¹ ve “*Şimdi sen sabret. Çünkü Allah’ın vaadi gerçektir ve günahının bağışlanmasını iste; akşam-sabah da Rabbini hamd ile tesbih et.*”¹⁰² gibi âyetleriyle kendinden evvel gelmiş geçmiş peygamberleri misal kabul ederek ulü’l-azmâne bir sebatla vazifesini sürdürdü.

Bin bir sıkıntı içinde geçirilen 13 senelik bu ilk süreden sonra tazyik, tahammül-fersâ hâle geldi. Baskılar arttı ve onlar için artık Mekke yaşanmaz bir yer oldu. Derken hicrete müsaade çıktı ve Müslümanlar peyderpey yurtlarını yuvalarını, hatta çoluk çocuklarını Mekke’de bırakarak Medine’ye hicret etmeye başladılar. Onların hicretini müteakip de, müşrikler iyice işi azıttı ve Müslümanların arkada bıraktıkları mallarını aralarında yağma ettiler. Artık onların ne Mekke’de ne de Medine’de dünya adına hiçbir şeyleri kalmamıştı. Vâkıa, bu yeni mübarek belde, tarihin bu en şerefli mazlum ve mağdurlarına bağrını açıp “Buyurun” etmişti; etmişti ama, ne başlarını sokacak kendilerine ait bir yerleri, ne de kendi öz mallarından bir lokma yiyecekleri yoktu. Kutlu beldenin mübarek insanları, kendilerine “Ensar” namının verilmesine vesile olabilecek şekilde, muhacirlerin bu iç içe yokluklarını göğüsleyip onlara bir şey hissettirmemeye çalıştı iseler de, bir taraftan ele-âleme bâr olma gibi vicdanî sıkıntı, diğer taraftan el konulan mallarının şurada burada pazara sürüldüğünü gördükçe ihkâk-ı hak etme ve mallarını geriye alma düşüncesiyle gerildikçe geriliyorlardı.

İşte, bir tarafta böyle her türlü yaşama hakkından mahrum edilmek istenen bu mazlum ve mağdur insanlar, diğer tarafta ise, Müslümanları yurtlarından yuvalarından ettikten sonra mallarına el koyup, servetlerini katlayan zalim ve gaddarlar... Buna, Medine’deki Yahudi ve münafıkların,

Kureyş müşriklerini, Müslümanların aleyhinde tahrik edip, bütün İslâm nurunu söndürme gayretleri de inzimam edince, doğrusu, Müslümanların sabır ve tahammüllerine, Allah'ın emirlerine boyun eğmedeki hassasiyetlerine hayran kalmamak mümkün değil.

İşte böyle, zulmün ve gadrin doruğa ulaştığı, mü'minlerin de sabırda zirveleştiği esnadaydı ki, içinde Müslümanların malı ve hakkı da bulunan Kureyş kervanının Medine yakınlarından geçtiği haberi Müslümanlara ulaştı. O güne kadar Müslümanlar bütün servetlerini müşriklere kaptırmışlardı. İlk plânda düşündükleri şey, haklarını geriye almak ve Medine insanına yük olmaktan kurtulmak idi. Ancak Allah, Müslümanlara, müşrikleri tedip etme, Yahudi ve münafıkları sindirme, yani Kureyş'le hesaplaşma ve her fırsatta Müslümanlığın üzerine çullanmayı plânlayan bu dev gaileye haddini bildirme yolunu gösterdi.

*“Kendileri ile savaşılanlara (mü'minlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş mevzuunda) izin verildi. Şüphesiz ki Allah onlara yardım etmeye kâdirdir. Onlar başka değil, sırf ‘Rabbimiz Allah’tır.’ dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir.”*¹⁰³ mealindeki âyetlerle cihada izin verildiği gibi; *“Onları (yani size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Onlar sizi (yurtlarınızdan) çıkardıkları gibi, siz de onları çıkarın. (Onlar fitne çıkarıyorlar) fitne çıkarmak adam öldürmekten daha kötüdür.”*¹⁰⁴ gibi beyanlarla da her fırsatta Müslümanlara karşı zulümde, tecavüzde bulunan, ev ve arsalarına el koyan, mallarını yağma eden saldırganlara hadlerini bildirme emri veriliyordu.

Evet işte, böyle zulme uğrayıp yurtlarından edilen, kendi ülkelerinde bin bir türlü haksızlığa uğratılıp, bir lokma ekmeğe muhtaç bırakılan bu mağdur ve mazlum insanlara 13 senelik çileden sonra hasımlarıyla hesaplaşma ve ellerinden alınan şeylerin geriye alınması yolu gösteriliyordu. Artık, “Allah” adını açıkça ilân edebilecek ve bunu engellemek isteyenlerle de savaşıyorlardı. *“Size ne oldu da Allah yolunda ve ‘Rabbimiz! Bizi, halkı zalim*

olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder ve bir yardımcı yolla.’ diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşıyorsunuz?’¹⁰⁵ ilâhî beyanıyla Allah yolunda, İslâm’ın izzeti uğrunda ve kâfirlerin elinde inim inim inleyen yaşlı, zayıf çoluk çocuk ve kadınları kurtarıp hürriyete kavuşturma, onları koruyup kollama istikametinde savaşıyorlardı ve bu savaş, yaşama hakkını kaybedenlere bu haklarını iade, itibarlarını yitirenlere itibarlarını yeniden kazandırma ve cihan dininin yayılmasını engelleyenleri de sindirmeyi hedefliyordu ki, Hakk’ın takdiriyle plânlanan şeylerin bütünü tahakkuk etmiş ve Bedr-i Kübrâ (Bedir Savaşı) meydana gelmişti. Bilmem ki, müşrik ve putperestlerin ettiği bunca şeyden sonra “Gelmeseydi” diyebilecek birisi çıkar mı?..

b. Uhud Savaşı:

Zulme, gadre alışmış; talanı, yağmayı meslek hâline getirmiş; gaddar, mütecaviz, mağrur bir toplumun, Bedir’deki hesaplaşmayı hazmedememesi ve böyle giderse, kendilerine yağmacılık yollarının kapanması endişesi ve Mekke liderliğinin Medine’ye kayması Kureyş zorbalarını çileden çıkarıyor ve onlarda yeni bir intikam ve hesaplaşma duygusu meydana getiriyordu. Bu hınç ve duyguyla da ta Medine önlerine kadar geldiler ve zalimlerin harp anlayışı içinde Müslümanlara saldırdılar. Bu muharebede Müslümanlar tamamen bir müdafaa savaşı verdiler. Dinlerini, ırzlarını, namuslarını korumak için başka bir şey de yapamazlardı. Kimse de yapamazdı ve aslında yapılmamalıydı da...

c. Hendek Vak’ası:

Bir türlü sönme bilmeyen müşriklerin kan ve nefretleri, Uhud’dan sonra yeniden alevlendi, müteakip aylar içinde bu yangın yayıldı, büyüdü; Yahudilerin düşmanlığıyla da bütünleşerek, bütün bütün İslâm nurunu söndürme düşüncesiyle Medine-i Münevvere’yi dört bir yandan sardı. Bunca

yıllık müşrik kin ve nefreti, Yahudi hesap ve plânı Medine'deki bir avuç Müslüman'ı boğmak için omuz omuza vermiş ve tarihin en utandırıcı şenaati işleniyordu. Buna karşılık Müslümanlar da, yine tarihte eşi görülmedik bir sebat ve cesaretle, din, iman, ırz ve namuslarını koruma uğrunda ebedlere kadar iftihar edilecek ve sinelerde bir yâd-ı cemil olarak kalıp gidecek en büyük kahramanlıkları gösteriyorlardı.

Hendek de bir müdafaa harbiydi; dün olduğu gibi, bugün de aynı şekilde tecavüze uğrayan her milletin yapabileceği cinsten bir muharebeydi.

d. Mekke Fethi:

Zulüm ve gadrin en utandırıcısıyla yurtlarından, yuvalarından edilmiş, mallarına, mülklerine el konmuş Müslümanların, yuvalarına dönmek, bağ ve bahçelerini tımar etmek isterken karşılıklarına çıkan haksız engellemeleri bertaraf edip, günde beş defa dönüp namaz kıldıkları Kâbe'yi putlardan temizlemeleri, yıllardan beri müşriklerin elinde esir bulunan zayıf, mağdur, âciz kadın ve çocukları, yaşama, ibadet etme hak ve hürriyetine kavuşturmaları maksadıyla, kan dökülmemesi mevzuunda hassasiyet gösterilerek gerçekleştirilmiş peygamberâne bir operasyon ve beklenen bir fetihtir. Hem de, hayat, duygu ve düşüncelerini Mekke reislerinin arzu, istek ve anlayışlarına göre ayarlayan çevredeki bütün kabile ve cemaatlerin akın akın İslâm'a girmelerine, bütün gönüllerin İslâm'a açılmasına vesile olan bereketli bir fetih.

Mekke fethi, başta düşünülüp plânlandığı gibi tahakkuk etti. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Ebû Süfyan'ın evine giren, Hakîm İbn Hizam'ın hanesine giren, Kâbe'ye sığınan ve evine girip kapısını kapayan herkes emniyettedir."¹⁰⁶ sözleriyle ilân ettiği umumî af, müsamaha ve yücelik karşısında, o katı ve müsamahasız ruhlar, birdenbire yumuşamış, gözleriyle beraber gönülleri de açılmış ve emin beldenin emin insanları olmaya namzet hâle gelmişlerdi. Artık, o güne kadar ettiklerinin hicabıyla iki büklüm oluyor

ve günahlarına keffaret arıyorlardı.

Bu kısa ve mücmel hatırlatmalarla da görüldüğü gibi, Allah Resûlü, hemen bütün muharebelerini; imanı neşir, hakkı ikame, mazlum ve mağduru müdafaa, maddî-mânevî mutluluğa giden yolları engellerden temizleme, İslâm nurunun yayılmasına mâni teşkil eden düşmanlıkları bertaraf etme düşünce, mülâhaza ve gayretiyle yapmıştır. Ve çok gariptir; bu 23 senelik muharebe ve hesaplaşmalar neticesinde sadece ve sadece 375 insan ölmüştür ki; bu da şimdilerde bir aylık trafik kazası kurbanlarının sayısına ya denk gelir ya da gelmez!

2. Efendimiz'in Bazı Yahudilere Karşı Muharebeleri

Bir kısım Ehl-i Kitap, hiçbir zaman Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğini hazmedemediler. Bedir muvaffakiyetinden sonra ise, bütün bütün kindarlık ve kıskançlıkla hareket etmeye başladılar ve düşmanlıklarını açığa vurdular.

Evet, Bedir'den sonra, Benî Kaynuka Yahudileri işi iyice azıtmış; bir taraftan gizli gizli düşman kutuplarla Müslümanlar ve Müslümanlığın aleyhinde oyunlar çevirirken, diğer yandan da “Yâ Muhammed! Bedir'de, harp ve darpten anlamayan bir cemaati yendim diye gururlanma...”¹⁰⁷ diyerek açıktan açığa Peygamber'i tehdit ediyor ve O'nunla karşılaşmaya vesile arıyorlardı. Hatta, İbnü'l-Esîr'in tespitine göre bu esnada Kaynuka civarında bir Müslüman kadına da saldırmışlardı.¹⁰⁸ Böylece, Medine-i Münevvere'de ilk defa ahdi bozan, fitne çıkaran ve Müslüman kadınlara taarruz eden Kaynuka kabilesi oluyordu.

Benî Nadîr, baştan Peygamberimiz'le anlaşma yaptıkları hâlde daha sonra, el altından Kureyş'le söz birliği ederek Efendimiz'e karşı müşterek bir cephe oluşturdular. Benî Kurayza da, önceleri Müslümanlarla sözleşme

akdetmiş olmasına rağmen, Hendek Vak'ası gibi en kritik, en sıkışık bir anda anlaşmayı bozup Kureyş cephesine iltihak etti ve bilfiil İslâmiyet'i içten çökertmek istediler.

Hasan İbrahim Hasan'ın da "*İslâm Tarihi*" adlı kitabında belirttiği gibi, Yahudilerden üst üste gelen bu hıyanet darbelerine karşı Peygamberimiz adalet, istikamet ve yumuşaklıktan kat'iyen ayrılmadı. Onların bunca ihanet ve İslâm'ı arkadan vurmaya çalışmalarına karşı, Müslümanların ve Müslümanlığın hukuku adına, ancak yaptıkları cürümler ölçüsünde cezalandırdı.¹⁰⁹

Onların bir türlü dinme bilmeyen kin ve nefreti Hendek Vak'ası'ndan sonra da sürüp gitti. Bir taraftan, Peygamberimiz'in yiyeceği ete zehir katıyor¹¹⁰, oturduğu yere yukarıdan taş atıyor¹¹¹ ve ard arda komplolar hazırlıyor; diğer yandan da Müslümanlığa karşı her çeşit İslâm düşmanını tahrik ediyor ve gizli açık harp vaziyetini almadan geri durmuyordu. Hele, Medine-i Münevvere'de fitne çıkarma arzu ve isteklerinin bir türlü ardı arkası kesilmiyordu. Bütün bunları nazar-ı itibara alarak İslâm pâyitahtının emniyet ve güvenliği için Peygamberimiz onları Medine'den çıkarmaya karar verdi. Bu defa da, Medine'den uzaklaştırılan bu Yahudiler ve daha başkaları Hayber'i bir üs ve karargâh olarak kullanmak üzere orada toplanmaya başladılar. Şimdi durum daha da ciddiyet arz ediyordu. Zira, Hayber Yahudileri, bir yandan çeşitli ticarî ahlâksızlıklarla fakir Arapları eziyor, diğer yandan da kâh Kureyş'le, kâh Romalılarla iş birliği yaparak, mutlaka Müslümanların hakkından gelmek ve İslâm nurunu söndürmek istiyorlardı. Bunların bir türlü bitip tükenme bilmeyen bu entrikaları karşısında Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'i de İslâmî usûllerle idare etmeye karar verdi ve Ahzâb Vak'ası'ndan sonra orayı da fethederek Allah'ın âdil nizamıyla Yahudileri hâkimiyeti altına aldı. Bu son fetihle, bir taraftan o çevredeki, işleri, muameleleri, hile, entrika, yalan ve başkalarını aldatmadan ibaret olan ve her şeyi nifaka bağlayanlar zapturapt altına alınıyor,

başkalarına zarar vermeleri önleniyor, diğer taraftan da Müslümanların ve Müslümanlığın geleceği emniyet altına alınıyordu.

Ehl-i Kitap'tan bazıları, Peygamberimiz'den sonra, Raşid Halifeler döneminde de hıyanet ve ihanetlerine devam ettiler. İrtidat hâdiselerinde kışkırtıcı rollerini oynadılar, Müslümanlar iç meseleleriyle meşgul olurken Romalıları tahrik ettiler, onlar ve Sasâniler hesabına casusluk şebekeleri kurarak Müslümanlığı çökertmeye çalışmaktan bir lâhza geri durmadılar. En nihayet, Emîrû'l-Mü'minîn Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah'a suikaste bulundular.¹¹² Sonunda Hazreti Ömer, Müslümanlar ve Müslümanlık için daima bir çıbanbaşı olan bazı Yahudilerin Peygamberimiz'in de bir işaretine¹¹³ binaen Arap Yarımadası'ndan çıkarılması hususunu ashabla müzakere etti ve başka yerlerde kendilerine mal-mülk ve arazi verilmek üzere, pâyitahttan uzak yerlere yerleştirildiler.¹¹⁴

Bilmem ki, Yahudilerin o günkü Müslümanlara yaptıkları, bugünkü devletlerden herhangi birine yapılıyorsa başka bir muamelede mi bulunurlardı?..

3. Gassan Hıristiyanlarına Karşı Peygamberimiz'in Hareketi:

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hicretin 8. senesi, Şucâ İbn Vehbü'l-Esedî'yi, Roma imparatorunun yakını Gassan meliki Hâris'e göndermiş ve onu nezih bir üslûpla İslâm'a davet etmişti. Devletler arası bir prensip olarak kabul edilen "Elçiye zeval yoktur." esasına rağmen Hâris, elçiyi öldürmüştü ve Medine üzerine yürümek istediğini belirterek Roma imparatorundan yardım istemişti.¹¹⁵ Bu maksatla büyük bir ordu teşekkül etmeye başlamıştı ki, Efendimiz tam vaktinde haberdar oldu ve Zeyd İbn Hârise kumandasındaki 3 bin kişilik bir orduyu gayet seri olarak Mute'ye gönderdi. Müslümanlar Mute'de, kendilerinden 20-30 kat daha fazla Roma destekli Gassanîlerle karşılaştılar ve Halid'in usta manevraları sayesinde az bir zayıyla düşmanı durdurup Medine'ye döndüler.¹¹⁶

Daha sonra, hem Roma cephesinde hem de Sasâni cephesinde İslâm'a karşı tavır daha da ciddîleşti, muharrirler daha da arttı ama, Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerinde değişik grup ve kesimlere karşı, büyük ölçüde müdafaa harplerinin hulâsası bundan ibaretti. Denebilir ki, O, nurlu hayatlarında, harbin içine çekilmeden kat'iyen kılıç kullanmadı. Aslında O, peygamber olarak gönderilmişti. Allah'tan getirdiği âlemşümül mesajları dünyanın dört bir yanına ulaştıracak ve bütün insanlığa tebliğ edecekti. Bunu yapmamak elinden gelmezdi. Zira O, Hakk'ın elçisiydi ve insanlık da O'nun sunacağı bu mesajlar sayesinde Hakk'a, hakikate, saadete uyanacaktı. Cihan Peygamberi, bu mutlak hayrı yerine getirirken, yukarıda bahsi geçen cephelerden engellemeler olacaktı; oldu da. Ama, Allah Resûlü bunları birer birer aştı ve bir kısım aklı gözüne inmişlerce yadırganacak şeylerin de bulunmasına rağmen güzeller güzeli neticelere ulaştı ki, önemli olan da oydu.

Aslında Cihan Peygamberi, Kur'ân'ın elmas burhanlarıyla gönülleri fethetmek, insanlığı dünya ve ukbâ saadetine uyarmak, şuraya buraya dağılmış gönülleri Allah'a bağlayıp tevhide yöneltmek, insanoğluna insanlığını yeniden kazandırmak, insanlar arasında sarsılan denge ve yıkılan müsâvatı ihya edip âlemşümül ilâhî adaleti bir kere daha tesis etmek; ırz, namus, mal, can ve nesil emniyetini sağlam esaslara bağlamak için gönderilmişti. Bu büyük vazifeyi yaparken de akılları, kalbleri, ruhları muhatap alacak ve kat'iyen zor kullanmayacaktı; öyle de yaptı. Evet O *"Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklık ve eğrilikten artık ayırt edilmiştir."*¹¹⁷ ilâhî prensibine uyarak ikna ve talim usûlünü seçip *"Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve mücadeleni yolların en güzeliyle sürdür."*¹¹⁸ düsturunun ışığında kafa ve kalblere seslendi ve *"De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirseniz şunu biliniz ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine, sizin mükellefiyetiniz de size aittir. Eğer O'na itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz. Zaten Peygamber'e düşen de açık seçik duyurmaktır."*¹¹⁹ âyetinin irşadıyla, Peygamber'in vazifesinin şe'n-i

rubûbiyetin gereğiyle karıştırılmaması lâzım geldiğini bilip “*Öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin.*”¹²⁰ ilâhî ihtarını kendisine düstur-u hareket ve rehber kabul ederek, “*Biz onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin. Sen sadece uyarıcı bir elçisin. Şimdi sadece tehdidinden korkanlara Kur’ân’la öğüt ver.*”¹²¹ beyanının aydınlığında yoluna devam etti. Hem de bütün uygunsuz hareket ve davranışlara rağmen. Evet, O, senelerce yılmadan, usanmadan ve kendisine karşı yapılan kötülöklere mukabele etmeden temiz ruh ve temiz vicdanları aradı, insanlığını yitirmemiş kalblere seslendi; küfür ve ilhadla şahlanmamış dimağlarla diyalöğe geçti ve en ağır şartlar altında dahi vazifesini yerine getirmeden geri durmadı.

Bir gün gelip Hak nuru dört bir yanı tutunca, karanlığa, zulme, haksızlığa alışmış ruhlar, iyiden iyiye rahatsız olmaya başladı ve ne pahasına olursa olsun İslâm nurunu söndürmek, Müslümanların hakkından gelmek için cepheler teşkil ettiler. Ne var ki artık, Allah’ın emri, Peygamber’in de vazifesi olan bu nurlu iş, mü’minler tarafından da benimsenmiş ve onların sevdası, mefkûresi hâline gelmişti. Gayri neye mâl olursa olsun insanın cahilî düşüncelerden kurtarılmasına, hurafelerin yıkılmasına, yalancı mâbutların mâbet ve sinelerden atılmasına, zayıf ve mazlumların himaye edilmesine, her türlü zulüm ve taşkınlığın önlenmesine, din ve itikat hürriyetinin yerleştirilmesine, İslâm nurunun emniyet ve güven içinde neşredilmesine, insanlar arasında adalet, müsâvat ve kardeşlik düşüncesinin gelişmesine kendini adanmış bu insanların, İslâm’ın bu nurlu yolundan geriye dönmeleri düşünülemezdi ve dönmediler de...

Bundan böyle, Hak nurunun cihanı aydınlatmasına engel olanların bertaraf edilmesi, İslâm’a tecavüzde bulunanların karşılık görmesi, onun nurunu söndürmek isteyenlerin cezalandırılması, cihan sulh ve salâhı adına zaruret hâlini almıştı ve bu, kat’iyen İslâm’ın kılıçla yayıldığı mânâsına gelmemeliydi.

Bir kere İslâm, dünden bugüne hâkim olduğu yerlerin pek çoğuna askersiz ve muharebesiz girmişti. Peygamber Efendimiz döneminde Araplar arasında böyle yayıldığı gibi, daha sonra Afrika ve Cenubî Asya'da da böyle intişar etmişti. Hatta denebilir ki ilk Müslümanlar Müslümanlığı şuraya buraya götürmekten daha ziyade, dünyanın dört bir yanındaki insanların kalblerini fethedip onları Müslümanlığın yanına getirip onlarla bütünleştiler. Evet, bir kısım küçük istisnalar bertaraf edilecek olursa, Müslümanlar, sadece ve sadece dünya muvazenesi, mazlum ve mağdurların himayesi ve İslâm nurunun intişarının engellenmesi karşısında sert davrandı; zalimi, gaddarı, nur düşmanını tedip ettiler; ama kat'iyen adalet ve istikametten ayrılmadılar.

Evet, harp ederken, cezalandırırken, hatta müstahak birini öldürürken dahi hak ve istikametten ayrılmayan bir toplum varsa o da İslâm toplumdur. İşte ilk halifeden günümüze kadar tatbik edilegelen önemli düsturlardan sadece birkaçı:

1. Hıyanet etmeyin ve yağmacılık yapmayın.
2. Düşmanlarınız dahi olsa gadirde bulunmayın ve işkence etmeyin.
3. Zinhar küçük çocuklara ilişmeyin.
4. Yaşlılara ve kadınlara dokunmayın.
5. Hurma ağaçlarını kesmeyin, bağ ve bahçeleri yakıp harap etmeyin.
6. Koyun, sığır ve develeri öldürmeyin.
7. İbadethanelere çekilmiş ve kendilerini ibadete vermiş kimselere dokunmayın.¹²²

Sadece bir kısmını ifadeye çalıştığımız bu cihad disiplinleriyle dahi, ilk Müslümanların modern dünyayı çok gerilerde bırakmış oldukları görülecektir.

Evet, İslâmiyet, düşmanlara dahi işkenceyi, ateşle azabı, onların bağ ve bahçelerini yakmayı yasaklamış; ilân-ı harp etmeden evvel, düşman cepheye,

harp edeceğini iletmeyi esas kabul etmiş ve harbe hazırlanırken de, dine davet ve hakikati duyurmadan taarruza geçmeyi tasvip etmemiştir. Harekete geçerken de, sırf Allah'ın yüce adını dört bir yana duyurmak için hareket edilmesi lâzım geldiği hususu üzerinde ısrarla durmuştur. Onların bu hasbîlik ve samimiyetleri, Allah için oturup Allah için kalkmaları, Allah için işleyip Allah için başlamaları sayesinde ki, fethedilen yerlerde çarçabuk emniyet ve güven telkin ettiler ve arkasından da kitleler hâlinde İslâmiyet'e iltihaklar başladı. Zaten olmasaydı, çölden gelen bir avuç insanın, dünyanın üç kıtasında hâkimiyet tesis edip, onu asırlarca devam ettirmesini izah etmek mümkün olmayacaktı. Tarihte silah zoru ve asker gücüyle kurulmuş pek çok imparatorluklar vardır ki, kurucuları ile beraber yıkılıp gitmişlerdir de geriye izleri bile kalmamıştır. İslâm, bunca haricî taarruz ve tahribe rağmen bin küsur seneden beri dünyanın pek çok yerlerinde hâlâ ağırlığını hissettiriyorsa, bunun sırrı onun ruhundaki sulh u salâh, emniyet ve güven ve âlemşümül merhamettir.

Hâsılı, İslâm'da silah ve kuvvet esas değil, o bir tâbi, Kur'ân hikmetinin bekçisi ve İslâm nurunun da muhafızıdır. O, hakkı kuvvette gören, cismanî yaşayışı gaye bilen, zulüm ve gadirden lezzet alan ve kendilerini yarî ilâh gören şartlanmış düşünce, kapalı gönüllere karşı, hakkın ihyası, düşünce hürriyetinin ikamesi, mazlum ve mağdur ahlarının dindirilmesi, zayıf ve güçsüzlere melce ve dayanak olması yolunda kullanılmış; herkese seçme ve inanma imkânını hazırlamıştır ki, bu da, herkesin, temiz vicdanlarla, salim düşüncelerle, akıl, mantık ve tabiatla içli-dışlı olan İslâm'ı kabullenip benimsemesine yetmiş artmıştır.

Evet, o, ruhun aradığı, düşüncenin fitrî ve tabîî bulduğu, muhakeme ve mantığın teslim-i silah ettiği bir sistemdi. Silah ise, güç ve kuvveti her şey sayan beden insanına karşı, bir güzellikler meşheri olan İslâm'ın görülmesine mâni perdeleri parçalıyor; onun güzel iklimine giden yollardaki hakikate baş

kaldırmış ifritleri bertaraf ediyor; masum, mağdur ve hakikati arayan ruhlara, üzerinden geçip ebedî mutluluğa erecekleri köprüleri gösteriyordu.

Aslında dünden bugüne, bütün İslâm düşmanları, kendi zulüm ve gadirlerini, kendi çapulculuk ve hunharlıklarını perdelemek ve dikkatleri başka tarafa çekmek için bir lâhza olsun, Müslümanlığı ve Müslümanları karalamadan geriye durmamışlardır.

Zulmü Firavun yapmış, silah ve askeri o kullanmış, milletini “Aton”a ibadete zorlamak için başka mâbutlara karşı harp ilân etmiş ve başka bütün mâbetleri kapamıştı. Budizm “Azoka”nın gayret, baskı ve zorlamaları ile Seylan ve Cenûbî Asya’ya ulaşabilmişti. Mazdeizm, “Kobat”ın akıttığı kan seylâplarıyla yürüyen bir gemiydi ve kendiyse beraber de tarihe gömüldü. Hıristiyanlık milâdın 313. senesinden itibaren, Konstantin’in akla-hayale gelmedik hileleri, zulmü ve istibdadıyla zorla herkese kabul ettirildi. Şarlman Saksonlarla tam 33 sene savaşarak, onları bîtap hâle getirip Hıristiyanlığa girmeye mecbur etti. Mısır, dünyalar kadar kan döküldükten sonra Hıristiyanlaştırılabilmiştir. Rusya, Danimarka karşısında, kandan-irinden göller içinde boğulmamak için kerhen Mesihîyyete girdi.¹²³

Zaten Ehl-i Salîb’in bir hiç uğruna asırlarca İslâm dünyasına çektirdikleri, her türlü tarif ve tavsifin üzerindedir; nitekim, yakın geçmişte Vatikan bu mevzuda özür dilemiştir. Bunlar sözde, Hıristiyanlık uğruna, geçtikleri yerleri yakıp yıkıyor; kadın, çoluk çocuk demeden insanları kesiyor; mezarları, mâbetleri soyuyor; mescitleri, zaviyeleri hayvan ahırları hâline getiriyorlardı ki, kendi kitapları ve günümüzde her tarafta teşhir ettikleri antik-İslâm eserleri bunun en canlı şahitleridir.

Hele dünyadaki bir kısım müstebitler, baskıcılar ve tek başlarına bütün dünyayı idare etme peşinde olanlar!.. Bugün olsun onların işlediği bunca fezaat ve şenatleri görmeyen veya görmezlikten gelen Batılı yazarlar ve onların İslâm dünyasındaki şuarsuz mukallitleri bu mevzuda ne derece objektif

olabilirler ki onlara ve dediklerine itimat edilebilsin.

Arz ettiğimiz hususlar, mücerret iddialar değil; bilhassa son zamanlarda Thomas Arnold ve Toynbee gibi insafılı yazarların yüzlercesinin yazıp üzerinde durdukları müdellel gerçeklerdir. Bunlar, İslâm'ın, girdiği yerlerde kan dökülmediği, kuvvet ve cebir kullanılmadığını ısrarla ifade etmektedirler.¹²⁴

Bu cümleden olarak birkaç vak'ayı hatırlatmakta fayda mülâhaza ediyoruz:

1. Müslümanlar Şam'ı aldıklarında, halkın büyük bir kısmı hemen Müslüman oldu. Diğerleri de önce Müslümanların zimmetini kabul edip bir süre öyle kaldıktan sonra, peyderpey kendi irade ve ihtiyarlarıyla Müslümanlığı seçtiler. Hatta bir aralık, Şam'ın yeniden Romalıların eline geçmesi endişesi belirince, Hıristiyan ahali mâbetlere dolup, Müslümanların zaferi için dualar ettiler.¹²⁵

2. Başta Mısır olmak üzere, Romalıların girdiği her Afrika ülkesinin, oralarda İslâm'ın ses ve soluğunun duyulacağı güne kadar, Hıristiyan idarecilerin elinde inim inim inlediğini "*İntişar-ı İslâm Tarihi*"¹²⁶ kitabında Thomas Arnold yazıyor.¹²⁷

Müslümanlık'la yeniden insanlığa uyanan Mısır halkı, bir baştan bir başa Afrika'nın fethinde önemli bir merkez, daha sonraki dönemlerde de ilim ve kültür hareketlerinin beşiği hâline gelmişti.

3. İspanya halkının İslâm'a karşı hâhiş izhar etmesi ve sekiz asır İslâm'ın önemli bir ilim ve kültür merkezi hâline gelmesi, çok dostlarla beraber bir kısım düşmanların da, düşünce ve söz birliği ettiği bir gerçektir. Daha sonra bazı Batılı ülkelerin, insana, insanlığa, ilim ve kültüre karşı edip-eylediklerini ifade etmeye terbiyemiz müsait değil.

4. İstanbul, Balkanlar ve Şarkî Avrupa'nın Osmanlılar tarafından fethedilmesi, tamamen insaf, istikamet, adalet ve merhamet çerçevesi içinde

cereyan etmiş ve mağlup ülkelerin irade ve ihtiyarlarıyla İslâm'ı benimsemesine vesile olmuştur.

5. Maverâünnehir halkı ve daha sonraları Selçukluların kendi rıza ve kendi istekleriyle İslâmiyet'i seçtikleri, asırlarca İslâm'ın bayraktarlığı vazifesini yüklendikleri ve bunu İslâm nurunun aydınlığında geliştirdikleri, hemen herkesin üzerinde ittifak ettiği gerçeklerdendir.

6. Zaten, Uganda, Somali, Sumatra, Cawa ve Filipinlere İslâm, sofî ve dervişler vasıtasıyla girdi. Bu sevimli müşidlerin sevimli davranışlarıyla, girdiği her yerde hüsnü kabul gördü, yaşandı ve kitleler tarafından benimsendi. Bunun böyle olduğunu T. Carlyl, Gustave Le Bon, Thomas Arnold ve Toynbee gibi münsif yazarlar da kabul etmektedirler.

Başlangıçtan bugüne kadar, İslâm hâkimiyeti altına giren hemen her yerde, Müslümanlar sıyanet melekleri gibi tanınıp kabul edildi ve hiçbir zaman zimmîlerden bir şikâyet olmadı; bu uzun sükûnet ve itminan hâli, Batılıların İslâm bünyesindeki zimmîleri tahrik edip dünyanın dört bir yanında peşi peşine hâdiseler çıkaracakları güne kadar da devam etti. Vâkıa, Batılıların oyununa gelip tahrik olan bu milletler, daha sonraları ettiklerine nâdim olup ağladılar; ağladılar ama artık iş işten geçmişti.

Evet, İslâmiyet cihan sulhü prensipleriyle gelmiş, akla, ruha, vicdana beraber seslenmiş ve hasımlarına ikna ile galebe çalmış eşi olmayan tek sistemdir. Bu sistemin temsilcileri olan Müslümanlar, cân-u gönülden bağlı oldukları Kur'ân ve Sünnet'in aydınlık ikliminde, kâinata "mehd-i uhuvvet" nazarıyla baktı ve bir ölçüde herkesle diyaloga girme yollarını araştırdılar. Kur'ân onlara "*Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilikte bulunmayı ve âdil davranmayı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.*"¹²⁸ diyerek mürüvvet ve insanlığın esas olduğunu ihtar ediyor ve mü'minlere hedeflerin en yükseğini gösteriyordu. Hatta denebilir ki, kime karşı olursa olsun, o daima iyiliği ve güzelliği

yeğliyordu. “Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Zira anası onu nice sıkıntılarla taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (Bunun için) önce Bana, sonra da anne-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak Banadır. Eğer onlar seni hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmak için zorlarsa, onlara itaat etme. (Bununla beraber dünyada onlarla iyi geçin...)”¹²⁹ fermanıyla, Müslüman evlâda, müşrik anne ve babasına karşı insanca davranmayı tavsiye ediyor; “İçlerinden zulmedenleri bir yana, Kitap ehliyle en güzel tarzda (münazara ve) mücadele edin.”¹³⁰ beyan-ı sübhânisiyle de Ehl-i Kitap’a hak ve hakikatin anlatılmasında yolların en yumuşağını gösteriyordu.

Bu itibarladır ki, Peygamberimiz, hayat-ı seniyyelerinde İslâm’a sığınan hemen herkese iyi davranmış, onlara ikramda bulunmuş ve zimmetimizi kabul edenleri, hukukta Müslümanlarla bir tutmuş, her fırsatta, âlemlere rahmet olduğunu¹³¹ onlara da hissettirmiştir. Davet ettiklerinde davetlerine icabet etmiş¹³², cenazelerine saygı göstermiş¹³³ ve hastalarına ziyarette bulunmuştur. Ehl-i Kitap’tan borç para almış, onlara rehin vermiş¹³⁴, onlarla ticaret yapmış ve Müslümanların vesâyâsı altında bulunanları gül gibi aziz tutmuştur. “Zimmîye eziyet eden, benden değildir.”¹³⁵ buyurarak zimmî hukukunu en ulaşılmaz seviyede ele almış ve “Ahd u zimmetimizde bulunan birisini öldüren, Cennet’in kokusunu duyamaz.”¹³⁶ ferman ederek hayatını Müslümanların içinde geçiren zimmîlere yapılan eziyetin Cennet’ten mahrumiyete sebebiyet vereceği terhibinde bulunmuş; ne evvel ne de âhir hiçbir hukukî sistemin, hiçbir hümanist düşüncenin ulaşamadığı ve ulaşamayacağı en yüksek insanî değerler zirvesini göstermiştir.

O’nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) aydınlık döneminde, her şey böyle seviyeler üstü cereyan ettiği gibi, pek az tali’siz devirlerin istisnasıyla, günümüze kadar gelen Müslüman idareciler de O’ndan tevârüs ettikleri İslâm emanetinin korunması hususunda aynı hassasiyeti göstermişlerdir.

Allah'ın rıza ve rıdvanı üzerlerine olsun.

DİPNOTLAR

95 Bakara sûresi, 2/256.

96 Kehf sûresi, 18/29.

97 Tahrîm sûresi, 66/9.

98 Nisâ sûresi, 4/89.

99 Tevbe sûresi, 9/29.

100 Ahkâf sûresi, 46//35.

101 Rum sûresi, 30/60.

102 Mü'min sûresi, 40/55.

103 Hac sûresi, 22//39-40.

104 Bakara sûresi, 2/191.

105 Nisâ sûresi, 4/75.

106 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/331-332; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/47.

107 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/137; et-Taberî, *Câmiu'l-beyan*, 3/192 (Âl-i İmrân sûresi, 3/12. âyetinin tefsirinde).

108 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/137-138.

109 Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, 1/132.

110 Buhârî, *cizye* 7; Ebû Dâvûd, *diyât* 6; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/451; Dârimî, *mukaddime* 11.

111 el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 3/180; es-Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ*, 1/525; Kâdi İyâz, *eş-Şifâ*, 1/352.

112 el-Belâzürî, *Futûhu'l-buldan*, s. 38-40; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-buldan*, Hayber mad.

113 Muvatta, *Medine* 17-19; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 6/ 274.

114 el-Belâzürî, *Futûhu'l-buldan*, s. 38-40; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-buldan*, Hayber mad.

115 Bkz.: Hamidullah, Muhammed, *Mecmûatu'l-vesâiki's-siyâsiyye*, s. 126.

116 Buhârî, *megâzî* 44; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/15-30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/291-295.

117 Bakara sûresi, 2/256.

- 118 Nahl sûresi, 16/125.
- 119 Nur sûresi, 24/54.
- 120 Gâşiye sûresi, 88/21-22.
- 121 Kâf sûresi, 50/45.
- 122 Ebû Dâvûd, *cihad* 82; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1/300; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3/227; et-Taberî, *Tarihu 'l-umem ve 'l-mülûk*, 3/226.
- 123 Gazâlî, Muhammed, *et-Taassub ve 't-tesamuh beyne 'l-Mesihîyye ve 'l-İslâm*, s. 87.
- 124 Bkz.: T.W., Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi*, s. 159-196.
- 125 Şiblî Nu'manî, *Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi*, 1/212-214.
- 126 Kitabın Arapça ismi “*ed-Da 've ile 'l-İslâm bahs fî tarihi neşri 'l-akîdeti 'l-İslâmî*”.
- 127 Bkz.: T.W., Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi*, s. 159-196.
- 128 Mümtahine sûresi, 60/8.
- 129 Lokman sûresi, 31/14-15.
- 130 Ankebût sûresi, 29/46.
- 131 Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/107.
- 132 Meselâ Hayber'de önde gelen sahabileri ile beraber katıldığı yemek daveti için bkz.: Buhârî, *cizye* 7, *tib* 55; Ebû Dâvûd, *diyât* 6; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/219.
- 133 Meselâ Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi vesellem), bir Yahudi cenazesi geçerken ona insan olduğundan dolayı saygı duyarak ayağa kalkmış ve kendisine onun bir Yahudi olduğu hatırlatıldığında da “Ama bir insan.” cevabını vermiş (Nesâî, *cenâiz* 46) ve İslâm'ın insana verdiği değeri göstermiştir.
- 134 Buhârî, *rehin* 2, *büyü* ' 14; Müslim, *müsâkât* 124.
- 135 Benzer hadisler için bkz.: el-Münâvî, *Feyzu 'l-kadîr*, 6/19; el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdad*, 8/170; el-Aclûnî, *Keşfu 'l-hafâ*, 2/342.
- 136 Buhârî, *diyât* 29.

Âlemşümul: Evrensel.

Ehl-i Salîb: Haçlılar.

Hâhiş izhar etmek: İstekli, arzulu olduğunu göstermek.

İrtidat: Dinden çıkma.

Şe'n-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'a ait iş.

Sıyanet Meleği: Koruyucu melek.

Şenaat: Kötülük, fenalık, rezalet.

Te'dib: Cezalandırma, haddini bildirme.

Zimmî: İslâm Devletinin hâkimiyeti altında yaşayan gayr-i müslim.

Kur'ân-ı Kerim'in 23 senede inmesinin hikmeti nedir?

Kur'ân-ı Kerim 23 yılda inmeseydi de, bir anda inseydi, o zaman da “Niçin Kur'ân-ı Kerim birdenbire indi de, ceste ceste inmedi?” derlerdi...

Bu gibi meselelerde esas, teslimiyet ve Hakk'ın takdirini yerinde bulma olmalıdır. Yoksa, her meselede sorular sorulmaya başlar: “Öğle namazı niçin on rekâttır? Cuma namazı neden cuma günü; zekât neden kırkta bir de, kırk birde bir değil? ilh...” soruların arkası kesilmez, gider. Onun için bunların bir ubûdiyet sırrı olduğunu bilmemiz lâzımdır. Zatî olarak namazın bir kısım hikmetleri olabilir. Evet, ferdin günde beş defa, Mevlâsının huzuruna gelmesinin, elbette birtakım maslahatları ve faydaları vardır. Ama, rekâtların adetlerine gelince, vitir üç rekât, akşamın farzı üç rekât, ikindinin dört rekâttır. Ve bu sayılar Allah tarafından vaz'edilmiştir. Eğer bize denilseydi ki: “Günde beş defa ibadetle mükellefsiniz, fakat ibadet şekillerini siz tespit ediniz.” Biz rekât sayıları üzerinde çeşitli fikirler yürütebilirdik... Ve tabîî günlük işlerimize, yaşayış şartlarımıza göre bir program düşünürdük. Adedi tayin keyfiyetinde aklın yolu başka, vahyin yolu başka... Vahiye, senin mâneviyatın, ledünniyâtın hesabına ayrı bir kalem oynamakta, ayrı bir hikmet nescedilmektedir. Binaenaleyh burada namazın hikmetleri araştırılır, rekât sayılarınıninki değil...

Kur'ân-ı Kerim'in 23 senede nüzulünde de bu türlü hikmetler vardır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'in nazil olduğu dönem, beşerin kemale yüz tuttuğu bir dönemdir. Onun için en kâmil ve en mütekâmil Nebi gelmişti. Evet, yeryüzüne, Allah'ın matmah-ı nazarı, kâinatın, yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmişti. O'nun cemaatinin yapacağı şey, o gün için en müterakki, en mütekâmil olma, tekâmülün merdivenlerini son basamağına kadar katetme, medenî milletlere muallimlik yapma işi idi. Hâlbuki o güne kadar onların iktisap ettikleri kötü ahlâk ve fena huylar ruh ve damarlarına öylesine işlemişti ki, bunları teker

teker söküp atmak ayrıca yerlerine ahlâk-ı âliyeyi getirip vaz'etmek, fitratlarına güzel huyları yerleştirmek, ayrı ayrı işlerdi. Kur'ân bir anda bütün emirleri ile birden gelip onların karşılıklarına dikilseydi, altından kalkamazlardı. Aslında, böyle bir durum, insanlığın tekemmülünde takip ettiği seyre de aykırı olurdu.

Günümüzden misal verecek olursak bir kısım sigara, içki müptelâsı veya sokaklarda gezme hastası, yahut kahvehanede oturma alışkanlığı olan kimseler düşünelim. Bunların başlarını kesseniz ve “Arkadaş kahvehaneye gidersen öleceksin.” desiniz, o yine birtakım bahaneler ileri sürerek gidecektir. Eğer bir gün kahvehaneye gitmeyip evde kalsa, evinde bir köşeye oturacak, üf üf edecek ve fırsat bulunca da kahvehanenin yolunu tutacaktır. Çünkü alışageldiği hayat şekli değişmiştir. Hâlbuki o, lüzumlu olmayan basit bir âdetini terk etmiştir.

Şimdi bir de sigara tiryakisini ele alalım: Nikotik olmuş bir adama diyorsunuz ki: “Vücuduna zararlı olan bu sigarayı terk et. Çünkü senin sigara içmen tedricî bir intihardır. Sanki elindeki hançeri birdenbire değil de, yavaş yavaş sinene saplıyor ve âheste âheste intiharı tamamlamış oluyorsun.” Hatta bunu bir hekime anlattırsanız, yani doktor dese ki: “Sigarada, hiçbir fayda olmadığı gibi, şöyle şöyle zararları da var.” Bu adam sigarayı terk etmek için bir hayli tereddüt geçirecektir. Bırakın onu, bildiği hâlde doktorun kendisi de vazgeçmiyor ya!

Bir de alkolik kimseyi ele alınız; adam mesh olmuş, sîreti değişmiş, iç âlemi başkalaşmış. O kadar ki, bir adım daha atsa kendinden aşağı tabakadaki mahluklara benzeyecek. Şimdi bu kimseye birden “İçkiyi bırak!” demek “Fıtratını değiştir!” demek gibi olacaktır.

Böylesine, insanların dem ve damarlarına işlemiş âdetleri, ahlâk-ı seyyiyeyi binlerceye çıkarınız ve sonra Kur'ân'ın inişindeki tedriciliği düşününüz...

Evet, dikenleri kesip evvelâ çapa yapıyor, kötü şeyleri tahliye edip temizliyor. Sonra tezyin ediyor. Yani kötü huyları onların ruhlarından çıkararak, âlî huyları getirip yerleştiriyor ve kısa denecek bir zamanda binlerce iş yapıyor. Buna göre biz, Kur'ân-ı Kerim'in 23 senede nüzulünü çok süratli buluyoruz. Nur Mürşid'in dediği gibi: “Acaba şu asrın filozofları Ceziretü'l-Arab'a gitseler, çalışsalar, o zamana nispeten, o zatın bir senede yaptığının yüzde birini yüz senede yapabilirler mi?”¹³⁷ İşte, hodri meydan! İçkiden binlerce yuvanın yıkıldığı meydandadır. Yeşilay Cemiyeti her sene konferanslar vermektedir. Bu işi genişleterek orta, lise mekteplerine kadar götürmektedir. Buna karşılık acaba kaç kişi içkiyi terk etmektedir? Buyurun üniversite, bütün profesörleriyle seferber olsun, bir sene çalışsınlar acaba yirmi adama içkiyi terk ettirebilecekler mi? Şayet başarabilirlerse, bunu onlar hesabına çok büyük muvaffakiyet sayacak ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) icraatının yanına altın yazılarla yazıp asıvereceğiz... Heyhat, o bir kere olmuştu! Dost-düşman, o surette ikincisini muhal görüyor.

Evet, 23 sene çok seridir; bu yüzden de, Kur'ân'ın yaptıkları mucizedir. Beşer, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) 23 senede katettiği mesafeyi binlerce senede katedememiş; katedemez de...

Kur'ân-ı Kerim bir taraftan böyle kötü huyların binlercesinin kaldırılmasını hedef almış, diğer taraftan da kaldırılan bu kötü huyların yerini ahlâk-ı âliye-i Kur'âniye ile donatmak, tezyin etmek vazifesini hedeflemiş ve bütün bunları kimseyi örselemeden, törpülemeden, ürkütmeden, ruhlarını rencide etmeden onlara kabul ettirmiş... Ortaya attığı birçok meseleyi o kadar çeşitli safhalardan geçirip tatbikat sahasına getirmiştir ki bugün onların birkaçının pratik hayata hâkim olması için dahi, bilmem ne kadar 23 seneye ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu 23 sene, süreye ihtiyaç duyulan bir kısım emir ve yasakların, o günün insanının kabullenip benimsemesi için gerekli olan bir zamandı ve belli

şeylerin tedricen kaldırılması, belli şeylerin de vaz'edilmesi için bu süreye ihtiyaç vardı. Meselâ bu süre zarfında üç dört devrede içki yasaklanmış,¹³⁸ iki devrede kız çocuklarının diri diri gömülmesi kaldırılmış,¹³⁹ darmadağınık kabile hayatı, bir iki hamlede halledilmiş ve kabileler arasında vahdet temin edilerek kitleler içtimaî şuura yükseltilmiş, böylece kendilerine bir cemiyet teşkil etme liyâkati kazandırılmıştır ki bu, bütün kötü huyların atılması, onların yerlerine ahlâk-ı âliyenin getirilip ikame edilmesi gibi çok çetin icraatlarla mümkün olabilmiştir. Bundan dolayı da daha uzun zamana ve mehile ihtiyaç hâsıl olmuştur.

Ayrıca görüyoruz ki, bizim hayatımızda, şu sene şartlar şöyle gitti, binaenaleyh şöyle bir içtimaî denge ve düzen iktiza ediyor. Buna göre gelecek sene şartların değişeceği hesap edilerek, plân elastikiyeti ona göre ayarlanıyor; daha sonraki senelerin şartlarına göre, teferruattaki değişmelerin dizaynı yapılıyor, derken zamanın akıcılığı ve eşyanın tabiatına uygunluk aranarak yaptığımız şeylerin sürekliliğini temine çalışıyoruz. Bunun gibi, Saadet Devri'nde de, Müslümanlar tıpkı bir ağaç gibi büyüyor, âheste âheste yeni şartlara adapte oluyor ve fitrî olarak geliştireyorlardı. Müslümanlığa her gün iltihaklar, ısınmalar oluyor, her gün yeni yeni fikirler, şuurular kazanılıyor; onlara alıştırmalar yapılıyor ve derken fertler, içtimaî fertler hâline geliyordu. Bunlar yavaş yavaş oluyordu ama; bütün olmalar âhenk içinde birbirini takip ediyordu. İşte, bu seyir içindeki çeşitli safhalar, ebedlere kadar devam edecek olan İslâm hakikatinin mikro plânda, zaman buuduna ait bütün hususiyetlerini aksettiren bir ayna oluyordu...

Bu, 23 senede değil de, birdenbire yapılmak istenseydi, bir ölçüde o bedevî cemiyet bu işe dayanamayacak ve ölecekti. Bunu, şuna benzetebiliriz: Meselâ bir insan güneşe maruz kaldığı zaman, cildinde değişmeler olur. Soğuk memleketlere götürüldüğü zaman da bu defa ona göre birtakım küçük küçük değişmeler meydana gelir, ama kat'iyen 20 mutasyon ağırlığında ciddî

bir değişiklik birden olamaz. Olsa, bu türlü seri fizikî değişmelerde canlı öldüğü gibi, bunda da öyle olur. Bu, tıpkı (bir) atmosfer basınç altında duran birinin birdenbire 20 bin fitlik bir irtifaya çıkması gibi bir şey olur ki, insan orada hemen ölüverir. O noktaya uçaklar dahi çıkarken, oksijen maskeleri vesaire ile sizi ihtiyatla çıkarıyorlar.

İşte böyle birden 20 bin fit irtifaa yükselmek nasıl öldürüyor; öyle de hayat anlayışı, aile anlayışı, fert anlayışı sıfır derecede olan bir cemiyete, birdenbire, Kur’ân inip aynı günde hemen “İşte ahkâmı tatbik edin. Bu kitaptaki hükümlerin hepsini eksiksiz yaşayın.” diye karşılına çıksaydı, o cemiyetten hiç kimse bunu kabul etmezdi. Çünkü bu, birdenbire cemiyetin 20 bin fite yükselmesi demekti ki o cemiyet buna dayanamayacaktı. Öyleyse Kur’ân-ı Kerim’in, ahkâmını insanlara 23 senede getirmesi, ceste ceste, peyderpey telkin etmesi, insan fitratına riayetin iktizasıdır ve tabiat-ı beşere de en uygun olanıdır.

İnsanı kâinattan ayıramayacağımıza göre, onu kâinatın içindeki hâdiselerin seyrine göre ele alma mecburiyetinde olduğumuzu ve onu kâinattaki gelişmelerin dışında mütalâa edemeyeceğimizi kabullenme mecburiyetindeyiz. Kâinatta nasıl ki tedricî gelişme oluyor ve kanunlar o istikamette hareket ediyor, insanın tekâmül ve terakkisi de, aynı şekilde olacaktır. O terakkinin zembereği, esası ve prensipler mecmuası olan Kur’ân-ı Kerim de, işte bu esasa binaen 23 senede nazil olmuştur.

Allah’ın hikmeti bu süreyi 23 yapmış... Bu 24 de olabilirdi, 25 de. Nebiler Sultanı’nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) mukaddes hayatları 63 yıl olacakmış. 23 sene sonra hayatına, nübüvvetten hâtime verilecekmiş, vahiy de sona erecekmiş. Ama 64 sene olurdu, vahiy de 24 seneye çıkardı. Biz de onu, aynı hikmet çerçevesi içinde kabul ederdik...

Gerçeği yalnız Allah bilir.

DİPNOTLAR

137 Bkz.: Nursî, Bediüzzaman Said, *Sözler*, s. 311 (On Dokuzuncu Söz, Sekizinci Reşha).

138 Bkz.: Bakara sûresi, 2/219; Nisâ sûresi, 4/43; Mâide sûresi, 5/90-91.

139 Bkz.: En'âm sûresi, 6/140, 151; İsrâ sûresi, 17/31.

Nescedilmek: Dokunmak, örülmek, işlenmek.

Ceste ceste: Azar azar, parça parça.

Matmah-ı nazar: Gözde.

Ledünniyât: İnsanın iç âlemi.

Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri çok rahatsız, baygın olduğu bir ânında mânevî âlemde birisinin kendisini düşmanlardan koruduğunu, sonra da “Ben Yâsîn sûresiyim.” dediğini, kendisine gelince de başında Yâsîn sûresinin okunduğunu söylüyor. Böylece her sûrenin bir şahs-ı mânevîsi bulunduğu iddia ediliyor. Şimdi, bazı Müslümanların, devamlı okudukları virdler ve tefsirler için de aynı şeyleri söyleyebilir miyiz? Söylenbilir mi? Yoksa bütün bunlar bir his yanılması mı?

Muhyiddin İbn Arabî gibi hakikatbîn bir göz, eğer bir şey gördüğünü söylüyorsa bu doğrudur, muhakkaktır. Bizlerin hilâf-ı vâki beyanda bulunması ihtimal dahilinde olsa bile, Allah’a bu denli merbut bulunan ruh insanları için bunu düşünmek mümkün değildir. Evet, bizim gibi zayıf ve hakikate pamuk ipliğiyle bağlı kimselerden ara sıra hilâf-ı vâki beyanlar sudûr edebilir. Fakat, Muhyiddin İbn Arabî gibi daima Rabbin azametini, mehâbetini üstünde hisseden ve her zaman kesret cehennemlerinin dehşetini ruhunda duyan, vahdet cennetlerinin büyüleyici güzellikleri karşısında mest ü mahmur dolaşan birisinin, haktan, hakikatten ayrılıp hilâf-ı vâki beyanlarda bulunması muhaldir. Binaenaleyh, ne demişlerse doğrudur. Ancak, söyledikleri sözler içinde, -Kur’ân ve hadisin müteşabihatı olduğu gibi, yani, bizler tarafından asıl maksadının anlaşılması imkânsız veya çok zor bir kısım beyanlar bulunduğu gibi- mânâsını hiç anlayamadığımız ifadeler de bulunmaktadır. Meselâ, Kur’ân-ı Kerim “*Allah’ın eli, onların ellerinin üzerindedir.*”¹⁴⁰ buyuruyor. Şimdi bu kelimeleri hakikatine hamletmek -hâşâ- Allah’a bizim ellerimiz gibi el isnat etme mânâsına geleceğinden, selef: “Allah’a el, yüz, ayak gibi isnat edilen kelimeler hem Kur’ân’da, hem de Sünnet’te vardır ama; bunların, hakikatlerini sadece Allah bilir.” demişler... Sonradan gelen ulemâ (halef) ise, tecsim, teşbih gibi meselelere kapı açar endişesiyle bu kelimeleri uygun şekilde tevil etmişlerdir. Meselâ, “yed”i kudretle, “vech”i de Zât’la tevil etmişlerdir.

Sonraki ulemânın bu mevzuda gösterdikleri endişe ve hassasiyet yerindeydi. Zira, Müslümanlar sahabe dönemindeki gibi artık saf değillerdi.

Az dahi olsa, teşbihçi ve tecsimci felsefeyle tanışmış ve yara almışlardı. Bu kelimelerin olduğu gibi bırakılmasında, suiniyetli kimselere, suiistimal kapısı açılabilirdi. Bu itibarla onları, “muhkemat”la tespit edilen hakikatlere irca etmekte zaruret vardı. Vâkıa, bugün dahi, Kur’ân’ın bu türlü müteşabihi, ya ilm-i ilâhîye havale edilir veya halefîn yaptığı gibi tefsire tâbi tutulur.

Kur’ân’da bu türlü, anlaşılmayan veya tevil isteyen kelime ve cümleler olduğu gibi, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanında da müteşabihat görüyoruz. Meselâ, Tirmizî’nin rivayet ettiği bir hadiste buyuruyorlar ki: “Allah elini benim göğsüme koydu ve bana dedi ki: ‘Yâ Muhammed, Mele-i A’lâ’nın sakinleri neyin mütalâa ve müzakeresini yapıyorlar?...’ O esnada ben O’nun elinin soğukluğunu göğsümün üzerinde hissettim...”¹⁴¹ Bu da bir müteşabihdir ve halefe göre, Cenâb-ı Hakk’ın rahmetiyle rezonans olma, bâtınî hakikatlere tam uyanma göklerin sırlarına, eşyanın hakikatine vâkıf olma şeklinde tevil edilir ki, hadisin sonu da bunu teyit eder mahiyettedir.

Bu hadiste olduğu gibi, daha pek çok yerde, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanları içinde, düz mânâ ile işin içinden çıkamayacağımız bir hayli müteşabih göstermek mümkündür. Ancak asıl mevzumuz bu olmadığı için, bu kadarıyla yetinmek istiyoruz...

Muhyiddin İbn Arabî gibi zevatın da sözlerinde müteşabihat vardır. Yâsîn sûre-i celilesinin temessül edip başında durması, olduğu gibi de kabul edilebilir, müteşabih de sayılabilir.

Temessül ve misalî levhalar, Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri gibi, İmam Rabbânî Hazretleri ve “Hüccetullahi’l-Bâliğa” sahibi Şah Veliyyullah Dihlevî Hazretleri tarafından kabul görüp sık sık başvurulmuş bir mevzu ve bir gerçektir. Temessül, Kur’ân-ı Kerim’de: “(Melek, Meryem Validemizin yanına gelince) müstakîm, görkemli bir erkek suretinde temessül etti.”¹⁴² âyetiyle ele alınır ve anlatılır. Melek, Allah’ın nurdan yarattığı bir varlıktır. Kendi şeklinde

görüldüğü, görünebildiği gibi başka şekillerde de görünebilir. Onun, asıl şeklinin dışındaki bütün görünme şekillerine “temessül” diyoruz. Yani belli bir hâle ait, belli bir zatın belli bir keyfiyetini veya Cenâb-ı Hakk’ın icraatına ait herhangi bir şeyi temsil ediyor demektir. Meselâ, yerinde Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyi getirmeye has bir keyfiyetle geliyor ve o vazifede bir hakikati temsil ediyor. Yerinde bir muharibi temsil ediyor. Meselâ, Ahzâb Vak’ası’ndan sonra Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Benî Kurayza’ya gideceği zaman, Cebrâil (aleyhisselâm) bir muharip kıyafetinde gelmişti. Üstü başı toz toprak içindeydi. Bu vak’a münasebetiyle Âişe Validemiz diyor ki:

“Sütreyi sıyırdım; Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında birisi vardı ve Efendimiz’le konuşuyordu. Diyordu ki: “Yâ Muhammed! Siz zırhlarınızı, miğferlerinizi çıkardınız mı? Biz melekler tayfası henüz çıkarmadık. Namaz, falan yerde kılınacak...”¹⁴³ Bir başka sefer, Dihye sûretinde gelmiş ve Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyi getirmişti...¹⁴⁴ Bunun gibi melek hangi vazife ile Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna gelirse o vazifenin keyfiyetine göre temessül ederdi. Şayet, başkalarının başına ateş saçacaksa, ona göre bir keyfiyet ve bir şekil alırdı...

Melekler, Allah’ın emri ve izniyle başka başka şekil ve suretler aldıkları gibi, ruhanîler, cinler, şeytanlar; eşyanın ruhundaki kanunlar, mânâlar.. Kur’ân’lar, dualar, tesbihler hepsi Allah’ın izniyle temessül edebilir. İnsanın rüyalarına akseden şeylerin bütünü, bu temessülâtan ibarettir.

Meselâ, siz rüyanızda bir elma görürsünüz. Bu elma, âlem-i mânâ ve âlem-i misalde bir hakikati temsil eder. Elma, tatlı söze de delâlet eder. Meselâ, elma gören bir insan, yarın tatlı söz konuşacak ve birinin gönlünü alacak demektir...

Ancak, Kur’ân ve Sünnet ışığı altında, mülhem gönüllerin bu türlü

şeylerden bahsetmelerinde bir mahzur olmasa bile, hakikate kapalı ruhların böyle şeylerden bahsetmeleri, kat'iyen doğru değildir. Bunu bir vak'a ile teyit etmek istiyorum: Geçende bir arkadaş, "Falanın evine, falan büyük zat uçarak gelmiş, evden içeriye girmiş ve sonra da çıkıp gitmiş.." dedi. Tabî böyle güzel görünümlü bir rüyadan herkes memnun, rüyayı gören de, rüyanın, içinde cereyan ettiği ev halkı da... Çünkü başlarına devlet kuşu konmuş gibi bir iltifat sanıyorlardı bu rüyayı. Derken orada bulunan bir zat ürperdi ve dedi ki: "O, cenazeye delâlet eder. Bu daire içinde mühim zatlardan birisi ölecek demektir." Aradan az bir zaman geçmişti ki, gelip dediler: "Arkadaşlarımızdan falan kıymetli zat, hiç beklenmedik bir anda, zâhirî esbap açısından yanlış bir iğne ile birdenbire vefat etti..." Demek ki, misal âlemine ait tabloların umumî güzelliklerinin yanında belki ondan da evvel, sembollerin ne mânâyâ geldiğini anlamak ve ona göre çözmek icap edecek...

Kur'ân, dua ve münacâtlar da böyle değişik şekillerde temessül edebilir. Bazen bir dua, Kur'ân'dan bir sûre, sahabeden Üseyd İbn Hudayr'a olduğu gibi, bir bulut, bir buğu şeklinde temessül edip görülebilir ki,¹⁴⁵ Muhyiddin İbn Arabî Hazretlerinin müşâhede ettiği şey de işte böyle, duadan, senâdan, evrâddan, ezkârdan temessül etmiş bir şeydir...

Bu mevzuda ikinci bir husus da şudur: Her hakikate, her şe'ne, her zikre, her fikre müekkel bir melek vardır; bizim evrâd u ezkârımızı, Cenâb-ı Hakk'a intikal ettirmek için o işe nezaret eder. Yâsîn-i Şerif'i intikal ettirmede de öyle vazifeli bir melek vardır ve o, Yâsîn'in muhtevasına göre bir şekildedir. Âdeta Yâsîn o meleğin şemâilini çizmektedir. Yâsîn için bir şekil düşünebilirsiniz, ki düşünmek biraz zor, hatta çokları için imkânsızdır. Bunu mümkün görsek de, bu ancak âlem-i misale muttali olanlar için mümkündür. İşte, bilenlerin bileceği, bizim bilemeyeceğimiz bir surette, Yâsîn'i temsil eden melek, Yâsîn'in misalî hakikatine uygun temessül eder. Bir başka melek de Amme sûre-i celilesini temsil eder. Böylece, sûrelerin

temessül edip belli bir şekilde ortaya çıkması, çok lüzumlu bir anda bize yâr-ı vefadâr olması mümkün olabileceği gibi, aynı zamanda o sûreye nezaret eden meleğin görünmesi de mümkündür.

Sahih hadis-i şeriflerde rivayet edilmiştir ki: “Mü’min, kabrine konduğu zamanda başının ucunda güzel yüzlü bir kişi görünür. Adam ona der ki: ‘Sen nesen?’ O da: ‘Ben senin amelinim. Kıyamete kadar sana yâr-ı vefadâr ve enîsim...’” Keza kötü bir insan da kabre konduğu zaman başının ucunda, habis, çirkin ve manzarası Cehennem azabını tattıracak bir insan beliriverir. Adam ona sorar: “Sen nesen?” O da: “Ben senin kötü amelinim. Kıyamete kadar senin vefasız yârın ve dostunum...”¹⁴⁶

Tabirlerde tasarrufla, meseleyi takdimde farklı sözler söylemiş olabiliriz; ama, meselenin hakikati aynen Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ifade buyurdıkları gibidir. Demek ki, amel de temessül ediyor. Hatta denebilir ki Cennet’te çeşit çeşit nimetlerin inkişafı, mü’minin ameline bağlıdır. Binaenaleyh, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat’ın görüşüne göre, Cennet mevcuttur.¹⁴⁷ Cennet’i inkâr etmek Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat daire-i kudsiyesinden dışarıya çıkmak demektir. Ancak, Cennet’in, bir çekirdeğin bir ağaç hâline gelmesi gibi, gelişip inkişaf etmesi, mü’minlerin amellerine bağlıdır. Ameller devam ettikçe de o, inkişaf edecektir. O hâlde denebilir ki, her bir mü’minin Cennet’i, henüz kendisi hakkında tam inkişaf etmemiş, bir kısım dalı budağı henüz tamamlanmamış.. mü’min, namazıyla, orucuyla, haccıyla, zekâtıyla, Müslümanlıkta sadakatiyle o Cennet’e yeni yeni buudlar, renkler kazandıracak, revnaktarlığını artıracak, nihayet, haşr u neşr olup ahirete gittiği zaman onu tam inkişaf etmiş olarak bulacaktır. Bunun gibi, insanın amelleri de Cennetlerde temessül edecek ve mü’min onlardan istifade edecektir. Bu hususu ifade için, ehlullahtan bir zat: “Burada bir Sübhanallah der, orada bir meyve-i Cennet yersin.”¹⁴⁸ buyurur. Evet, burada bir Elhamdülillah der, orada Allah’ın nimetlerinden istifade edersin. Binaenaleyh her amel, orada değişik şekilde insanın istifadesine takdim edilecektir ki, biz

bunların hepsine “temessül” diyoruz.

Bazı Müslümanların devamlı olarak okudukları evrâd da böyle temessül edebilir. Veya o evrâd, bir melek tarafından Cenâb-ı Hakk’a takdim edilirken, o melek ona nezaret eder. Sanki o melek, okunan evrâdı temsil ediyor gibi olur. Hazreti Muhyiddin gibi kimselerin gözüne görünen de işte odur. Sahabe-i kiram ve daha başkalarına da, Kur’ân-ı Kerim okudukları zaman böyle sekîne inmiş ve onlara görünmüştü...

Ezcümle, hitâm-ı misk olsun diye, Üseyd İbn Hudayr’la alâkalı bir husus arz edeceğim:

Efendimiz’e geliyor, telaş ve heyecan içinde:

“Yâ Resûlallah! Akşam Kur’ân-ı Kerim okuyordum. Yanımda da atım vardı. Çocuk da ata yakın bir yerde duruyordu: Birdenbire at kişnedi, coştı, şahlandı. Çocuğu çığneyecek diye Kur’ân-ı Kerim’i kestim. Ben Kur’ân’ı kesince de at durdu. Ben okumaya başlayınca, sanki bir şeyler görüyor gibi o da serkeşleşiyordu. Ben Kur’ân’ı bıraktınca yine duruyordu. Sonra başımı kaldırdım baktım. Bizi bir bulut sarmıştı. Ben Kur’ân okudukça o yaklaşıyordu. Ben Kur’ân’ı kesince de o bizden uzaklaşıyordu.” dedi.

Efendimiz buyurdular ki:

“Şayet sabaha kadar Kur’ân okusaydın, o da sizi sarmaya devam edecekti. O, sekîneydi.”¹⁴⁹

Kur’ân-ı Kerim’de de birkaç yerde geçen bu “sekîne” tabiri, ister gönüllere Allah’tan gelen bir itminan, isterse meleklerin dışında insanın ruhuna istikrar kazandıran ve onun kuvve-i mâneviyesini takviye eden Ruhü’l-Kudüs, isterse, doğrudan doğruya, Zât-ı Ulûhiyet’in tecellîsi olsun alâ külli hâl, bir kısım evrâd u ezkâr ve Kur’ân’a karşı böyle bir teveccühün olduğuna emare, işaret ve delil demektir.

Her şeyin doğrusunu Allah bilir.

DİPNOTLAR

¹⁴⁰ Fetih sûresi, 48/10.

¹⁴¹ Tirmizî, *tefsiru'l-Kur'ân* 39.

¹⁴² Meryem sûresi, 19/17.

¹⁴³ Buhârî, *cihad* 18; *megâzî* 30; Müslim, *cihad* 65.

¹⁴⁴ Buhârî, *iman* 37; Müslim, *iman* 271; *menakıp* 27.

¹⁴⁵ Bkz.: Müslim, *müsâfirûn* 257; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; Tirmizî, *fiten* 59; İbn Mâce, *fiten* 33.

¹⁴⁶ Müslim, *iman* 34; Ebû Dâvûd, *taharet* 26; Tirmizî, *kıyame* 26.

¹⁴⁷ Cennet'le alâkalı âyetler için Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/133; Kehf sûresi, 18/21; Yâsîn sûresi, 36/56; Sâffât sûresi, 37/47; İnsân sûresi, 76/13; Muhammed sûresi, 47/15; Vâkı'a sûresi, 56/28-29; Nebe' sûresi, 78/32; Mutaffifîn sûresi, 83/25. Ayrıca hadisler için bkz.: Buhârî, *tefsir* 32; Müslim, *cennet* 1; Tirmizî, *tefsir* 32.

¹⁴⁸ Nursî, Bediüzzaman Said, *Sözler*, s. 899 (Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkıf, İkinci Mebhas, Birinci İşaret).

¹⁴⁹ Buhârî, *fezâilü'l-Kur'ân* 15; Müslim, *müsâfirûn* 257; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; Tirmizî, *fiten* 59; İbn Mâce, *fiten* 33.

Mele-i A'lâ': En büyük meleklerin içinde bulunduğu yüce meclis.

Müekkel: Görevli, vekâleten iş gören.

Mülhem: İlhama mazhar olan.

Tecsim: Allah'ın (hâşâ) cisim olduğu ve bir mekânda bulunduğu iddiası.

Teşbih: Cenâb-ı Hakk'ı varlıklara benzetme.

Temessül: Belli bir şekle, surete girme.

Rızkın Allah'ın taahhüdü altında olduğu söyleniyor. Hâlbuki, biz bazı ülkelerde elli-altmış günlük açlıktan sonra ölenleri biliyoruz. Açıklar mısınız?

Rızkın Allah'ın taahhüdü altında olduğunu Kur'ân'da pek çok âyet anlatıyor. Meselâ “*Yeryüzünde yürüyen, hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, Allah onun rızkını taahhüt altına almış olmasın.*”¹⁵⁰ “*Kuvvet ve metanet sahibi Hazreti Allah, Rezzak-ı Âlem O'dur.*”¹⁵¹ Evet, rızkı veren O'dur. Kur'ân-ı Kerim'de aynı mealde daha pek çok âyet var.¹⁵² Bunların hepsi de rızkın taahhüd-ü rabbânî altında olduğunu gösterir. Kimse acıdan ölmemektedir. Ancak, insanlar bilmelidirler ki, vücutlarının zarurî ihtiyacı olan rızıkları taahhüt altına alınmıştır ama; zarurî ihtiyaçlarının dışındaki rızık taahhüt altına alınmamıştır. Yani israfla, suiistimalle, suiitiatla, kötü alışkanlıklarla rızık sayılmayan bir kısım şeyler, onun için zarurî rızık hâline gelmişse ve o insan, o türlü rıziksızlıktan ölüyorsa, böyle bir rızık, taahhüt altına alınmamıştır ki, bu ölen insanlara da, “Rıziksızlıktan ölüyorlar.” diyelim...

Şimdi bir kısım basit misallerle arz etmeye çalışalım. Meselâ bir afyonkeş, afyona alışıyor. Onu afyondan alıkoydukları zaman çıldırıyor. Belki de, alışkanlık derecesine göre ölüyor. Şimdi bu adam, afyon verilmediğinden ölüyor. Ölüyor ama evvelâ afyon alışkanlığından, sonra da o alışkanlığı usûlüne uygun olmayacak şekilde terk ettiğinden dolayı ölüyor. Keza, bir başkası sigaraya alışmış ve nikotik olmuş. Sigarayı usûlsüz bırakınca bir kısım a'razlar baş gösteriyor. Hatta bazen eli, yüzü, ayağı şişiyor ve doktorlar ona diyorlar ki: “Sen bunu bu şekilde terk edemezsin. Böyle münasebetsiz kesişin bir kısım komplikasyonları olabilir.” Bundan dolayı eskiler “Âdetleri terk, öldürür.” demişler... Daha başka alışkanlıklar da olabilir. Bir insanın vücudunun günlük ihtiyacı elli gramlık bir protein olmasına karşılık, o her gün bir iki kilo yemeye alışmışsa hatta bu arada, aynı şahıs bir kilo meyve, bir kilo baklava, bir kilo da et yiyorsa bu alışkanlığı terk edince sarsılabilir, hatta

hastalanabilir ve bir daha da belini doğrultamaz. Hâlbuki bir insan normal olarak 50-100 gram ağırlığında meyve almış ve o kadar da protein kullanmışsa, günlük ihtiyacını görmüş demektir. Belki bu aldığı şeyler – alışmaya bağlı– birkaç gün de yetebilir. Hücreler, şuhûm-u müdahhara hâlinde stoklarını alırlar. Ve sonra dıştan gıda gelmezse, o stoklardan azar azar kullanırlar ve böylece de vücut beslenir gider.

Bunun gibi, şurada, burada açlıktan ölen kimseler var. Bunlar eğer Cenâb-ı Hak'ın kendilerine lütfettiği rızkı mukannen olarak alsalar; meselâ diyelim ki, Cenâb-ı Hak bir insana, bir çuval buğday veriyor. O ise, bu bir çuval buğdayı, hemen iki ayda bitiriyor. Ondan sonra on ay aç kalıyor ve bir müddet sonra da acıdan ölüyor. Ama o insan, o bir çuval buğdayı, mukannen kullanmak suretiyle, her gün birer avuç yese idi, bir sene ona yetecekti ve tabî esbap açısından ölmeyecekti...

Demek ki, insanlar ölüyorlarsa, rıziksızlıktan, açlıktan ve ihtiyaçtan değil, belki Allah'ın verdiği rızık bir sene kendilerine yetecekken, çarçur ettiklerinden ve vücutlarında da suiitiat hâsıl olduğundan ötürü, âdetlerini terk ediyor, dolayısıyla, şeriat-ı fitriyenin kanunlarının mahkûmu olarak ölüyorlar, rıziksızlıktan ölmüyorlar...

DİPNOTLAR

¹⁵⁰ Hûd sûresi, 11/6.

¹⁵¹ Zâriyât sûresi, 51/58.

¹⁵² Bkz.: İsrâ sûresi, 17/70; Neml sûresi, 27/64; Ankebût sûresi, 29/60; Rum sûresi, 30/40; Sebe sûresi, 34, 24; Fâtır sûresi, 35/3.

A'raz: Hastalık belirtileri.

Mukannen: Zamanı ve mikdarı belirli, düzenli.

Şeriat-ı fitriye: Yaradılışa ait, yaradılışla alâkalı kanunlar.

Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri'nin “eş-Şeceretü'n-Nu'mâniyye” isimli eserindeki işaretleri hakikatlerle ne ölçüde telif edilebilir?

Bu kitabın matbuunu bilmiyorum. El yazması birkaç kütüphanede var zannediyorum. Bunlardan biri de Edirne'de Selimiye Kütüphanesi'ndedir. eş-Şeceretü'n Nu'mâniyye gibi hemen çok eserlerinde Hazreti Muhyiddin, o gaybbîn gözüyle bazı hakikatleri keşfedebilmesi, bazı gaybî haberler verebilmesi Allah'ın ihsanı olan ilham esintileriyle, hâlihazırdaki durumu apaydınlık gördüğü gibi, Allah'ın lütfuyla, geçmişi-geleceği de önündeki kitabın sayfaları gibi görüp okuyan, açık-kapalı tevillerde bulunan bir meşrebın kutbu ve harika bir zattır. Bu arada, onun geleceğe ait hâdiselerden bahsetmesi, meselâ, falan tarihte şöyle bir şey, filan tarihte şöyle bir şey ve filan tarihte de şöyle bir şey... olacak demesi, onda, oldukça açık ve herkesten farklıdır. Vâkıa, birçok Hak dostu, Allah'ın emri ve izniyle, benzeri şeyler yapmışlardır ama, onun kadar açık ve ileri değillerdir.

Hazreti Muhyiddin bu mevzuda ilk olmadığı gibi, son da değildir. Ondan sonra da birçokları aynı şekilde ve aynı istikamette bazı şeylerden haber vermişlerdir. Daha ötede Üstad-ı Küll, Rehber-i Ekmel Efendimiz, geçmiş ve gelecekle alâkalı bu türlü şeylerden haber vermektedir. Evet o Sultanlar Sultanı, kıyamete kadar zuhur edecek hâdiseleri, âdeta bir televizyon ekranında seyrediyor gibi ümmetinin enzarına arz ve takdim buyurmuşlardır ki, bunların bir kısmı açıktır, sarihtir, teville lüzum hâsıl olmayacak kadar vâzıhtır. Bir kısmı ise, Kur'ân'ın müteşabihatı nev'inden ancak, teville, tefsire tâbi tutulunca hakikatlerine vâkıf olunabilmektedir. Hele bir kısmı var ki onlar sadece ehl-i tahkikin anlayabileceği mahiyettedir...

Daha sonra, ehlullahın, bu mevzudaki istihraçları ise, yani bir kısım hükümler çıkararak, bize ait aydınlatıcı bir kısım şeylerden haber vermeleri ya Kur'ân'a dayandırılır, ya Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sünnet'ine ya da doğrudan doğruya mişkât-ı nübüvvetin vesâyâsı altında,

kendi gönüllerine esip gelen ilhamlara... İşte bu sayede Hak erleri, bir kısım hakikatlere nigezbân olur. Sonra da hususî bir dil kullanarak onları başkalarına anlatırlar. Ancak bu türlü hakikatleri ortaya atan hakikat erleri, Hak'la fevkalâde bir münasebet içinde buldukları gibi, iddia ve tefahürden de fevkalâde uzaktırlar. Bin bir harika şeyler ortaya döker, bin bir gizli mesaj sunarlar ama kat'iyen iddiaya sapmazlar. Hepsinin de dilinden düşürmediği tek şey, "İşin doğrusunu Allah bilir." kelimesidir. Temelde bu anlayış olunca, yani her şeyi bildiren ve işin temelini, nüvesini lütfeden Allah olunca, bu türlü ihbarlara karşı itiraz, sırf itiraz etmek için itiraz olur ki, her biri nefsin ayrı bir hırıltısı olan bu kabîl mırıldanmaların hiçbir ilmî kıymeti yoktur.

"Vahy-i metluv" olan Kur'ân'dan başka, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), dellâli bulunduğu diğer iki mübarek kaynak daha vardı: Kudsî hadisler ve onların dışındaki söz ve beyanları. Bunlar vahiy ve ilhamın hangi derecesinden gelirse gelsin, ilâhî kaynaklıdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arab'ın efsahı olarak, maksatlarını en güzel anlatanlar arasında, harika bir üslûpla anlatan bir insan olarak, kalbine vahyolunan şeyleri, ruhundaki esintileri, en güzel kelime ve kalıplar içinde dile getirmiş, o esintileri en iyi şekilde değerlendirmiş ve bize intikal ettirmiştir. Şimdi bir veli, her şeyi, üstadı sayılan Hâce-i Kâinat'a dayandırıyor ve O'nun ilm-i ledünnî deryasından bir şeyler çıkarıyorsa, bunu yadırgayıp istiğrap edecek ne var?..

Bazen bir velinin nazarına, uzaktan bir kısım hakikatler gösterilir. Bunlar dün olduğu gibi bugün de olabilir. Veli bazen mesafeyi ayarlayamaz ve hakikati olduğu gibi tespit edemez. Bazen herhangi bir hâdiseyi sembol hâlinde görür ve teviline muttali olamaz; olamaz da kendine göre tevil yapar. Yaparken de hatasız bir tevil yaptığını zanneder. Hâlbuki maksad-ı ilâhî başkadır, onların yaptıkları teviller başka... Tıpkı, insanın gördüğü rüyaları gibi... Meselâ, siz rüyada altın-gümüş görür ve zannedersiniz ki, Cenâb-ı Hak bugün size tatlı bir lütufta bulunacak veya maddî ve mânevî istifade edecek ve bir şeye mazhar olacaksınız... Hâlbuki, altın ve gümüşün mânâsı hevâ-yı

nefis ve nefis-i emmare bakımından kuvvet kazanma demektir... Keza görseniz ki, Hazreti Cebrâil, hanenizin penceresinden içeriye giriyor, siz zannedersiniz ki, ruh-u emîn ve ruh-u metîn hanemize girdiğine göre, evimizde ilâhî esintilerden bir şey olacak. Hâlbuki âlem-i misalde böyle bir vak'a ile sembolize edilen hakikatin mânâsı o evden yüce ruhlu birisinin vefat edip gitmesi demektir. Keza birisi rüyasında, uygun olmayacak şekilde, herhangi bir insanla buluştuğunu görür. Günaha girdiğini ve gireceğini zanneder. Oysaki, bunun mânâ ve tevili, öteki insana yardımı dokunması şeklindedir. Böyle bir vak'a aynen Harun Reşid'in hanımı Hazreti Zübeyde için bahis mevzuudur. Bu mübarek kadın, rüyasında görür ki, Bağdat halkı gelip bununla temas ediyorlar. İffetine, namusuna fevkalâde düşkün olan Zübeyde Hatun titrer ve ürperir. Sonra da bir tabirciye sorar. Tabirci ona "Sultanım, öyle bir hayır yapacaksın ki, bütün insanlık âlemi ondan istifade edecek." der. Neden sonra Zübeyde Hatun, Harem-i Şerif'e su getirme lütfuna mazhar olur.

Şimdi veli, misal âleminden hakâik adına aldığı sembollerin gerçek mânâlarını bilmiyorsa, onları tevil edecek ve belki bazılarında da yanılacaktır. Nüve ve çekirdek itibarıyla velinin bahsettiğiyle, nefsu'l-emirdeki hakikat arasında fark yoktur. Fark, icmal ve tafsilde, bizim dilimizle sembollerin dilinin farklılığındadır. Bu farklılığı ortadan kaldırıp, insanlara yanılmayan mesajlar sunmak sadece peygamberler ve onların has vârislerine müyesser olmuştur. Peygamberler yanılmazlar, yanılırlarsa Allah hemen düzeltir. Zira, kitlelere imam olduklarından, onların yanılmaları kendilerine münhasır kalmaz; arkalarındakileri de yanılıdır. Onların her şeyi objektif ve bütün insanlığı kucaklayıcı, içine alıcı mahiyettedir.

İşte Hazreti Muhyiddin'in, eğer Kur'ân, eğer Sünnet, eğerse kendi ilhamlarına dayanıp söylediği şeyler haklıdır. Ancak kendisine sembollerle anlatılan, mesleği, meşrebi, vazifesi ve devri itibarıyla, teviline kapalı olduğu bir kısım meselelerde, Sünnet'e muhalif beyanlarda bulunmuştur ki, İmam Şârânî, Molla Câmî gibi ehl-i tahkik, mâkul tevillerle, Hazretin anlatmak

istediklerini anlatmaya çalışmışlardır.

eş-Şeceretü'n-Nu'mâniyye'deki meselelere gelince, bunların bir kısmı zuhur etmiş bir kısmı da Allah dilerse zuhur edecektir. Meselâ, Hazreti Muhyiddin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan evvel yaşadığı, hatta Mevlâna Celâleddin Rûmî Hazretleri'nden daha yaşlı yani Selçukî döneminde yaşadığı hâlde, Osmanlı dönemine ve daha sonralara ait bir kısım vukuatı açık-kapalı haber vermiştir. Hazreti Muhyiddin'in mezarı, Yavuz Sultan Selim Hazretleri zamanında bulunur ve ortaya çıkartılır. Ona ait olduğu söylenen şu söz, çok şâyân-ı dikkattir. “Sin şın'a girince Muhyiddin'in kabri ortaya çıkar.” Yani “Sin” Selim, “Şın” Şam'a girince, Muhyiddin'in kabri belli olur ve saygıdeğer yerini alır. Şimdi o, Cenâb-ı Hak'tan gelen esintiler ve ilâhî tayflara dayanarak bunları söylüyor. Kendinden değil, zira et ve kemikten ibaret bir varlık bunları söyleyemez. O bütün benliğiyle Allah'a yönelmiş, mahiyetiyle mekleşmiş, Rabbimiz de onun mekleşen mahiyetine bir lütuf olarak, ona ruhlar ve ruhanîler seviyesinde bir letâfet vermiş. Bu letâfet sayesinde, eşyanın hakikatine, hatta geçmiş ve gelecek zamanlara nüfuz ile geçmişteki müphem vak'alardan, gelecekteki meçhul hâdiselerden, meselâ Devlet-i Âliye'nin kuruluş ve gelişmesinden, bir kısım tarih çapındaki önemli vak'alardan; meselâ 4. Murad'ın altı ayda Revan'a gidip Revan'ı fethedeceğinden ve benzeri daha bir sürü şeyden bahsetmektedir. Bu arada Edison'u hayret ve takdirlere sevk eden “Fütûhât”taki elektrik bahsi de zikredilmeye değer kerametlerdendir.

Aslında, Muhyiddin bu mevzuda yalnız değildir. Meselâ, Bitlisli Müştak Dede, Cumhuriyet'ten takriben yüz sene evvel, İstanbul'a bedel pâyitahtın Ankara'ya intikal edeceğini söylemiştir¹⁵³ ki, gazeteler yazdı. Ancak Muhyiddin bu mevzuda kutup gibidir.

Bütün bunlarla beraber, bu büyük zevâtın muttali oldukları hakikatler değişmez değildir. Allah, her şeyi değiştirdiği gibi onların da görüp, duyup bilebildikleri şeyleri değiştirebilir. Zira O, eli kolu bağlı –hâşâ– âtil bir varlık

değildir. “Her an O ayrı bir şe’ndedir.”¹⁵⁴ Her an insanın başını döndürücü ayrı bir icraatta bulunur. Binaenaleyh, Allah (celle celâluhu) “Levh-i Mahv ve İsbat”ta, yani, bizim göremeyeceğimiz buuddaki tabloları da tıpkı gördüğümüz her şeyi değiştirdiği gibi değiştirir; başka türlü yazar. Dilediğini mahveder, dilediğini tesbit buyurur. Ana Kitab’a gelince, o ilm-i ilâhîdir; kader de zaten ilm-i ilâhînin bir unvanıdır. Hazreti Muhyiddin de buraya ıttılâ nispetinde ne söylemişse hak söylemiştir. Hakka uymayan bazı şeyler varsa, ya o tevilini anlamamış veya o hakikatin henüz vakti gelmemiş; yahut biz, Hazreti Muhyiddin’in beyanını anlamıyoruz demektir.

DİPNOTLAR

- ¹⁵³ Me’vâ-yı Nâzenîn’e kim “elf” olursa efser,
Lâbüd, olur o “me’vâ”, İslâmbol ile hemser.
“Nûn ve’l-kalem” başından alınsa “Nûn-u Yûnus”,
Aldıkta harf-i dîger, olur bu remz azhar.
Miftâh-ı sûre-i “Kâf”, serhadd-i Kâf ta Kâf,
Munzam olunmak ister “Râ-yi Resûl” Peygamber.
“Hâ-yi Hû” ile âhir, maksûd oldu zâhir;
Beyt-i Veliyy-i Ekrem; Elhâc İyd-ı Ekber.
Ey Pâdişâh-ı Fahhâm: Sultan Hacı Bayram!
Rûhanî ister ikram “Müştak” abd-i çâker.

Birinci beytin mânâsı şudur: (Bir zaman gelecektir ki, isminin başında “elif” harfi bulunan bir şehir, İstanbul ile arkadaş, yani onun gibi hükümet merkezi olacaktır.) Bu beyitte, aynı zamanda, o şehrin ne zaman hükümet merkezi olacağı da “Ebced” hesabıyla bildirilmiştir: “Elf” kelimesi, Arapça’da “1000” rakamını ifade etmektedir. Buna birinci mısranın sonundaki “efser” kelimesinin eski harflerle yazılışının Ebced hesabıyla tutarı olan 341 de ilâve edilirse 1341 eder. Hicrî 1341 yılı, milâdî 1923 yılına rastladığına göre bu tarih, Cumhuriyet’in ilânını ve dolayısıyla de Ankara’nın başşehir oluş yılını gösterir.

Eski harflerle Ankara kelimesinin harflerinin mecmuu beştir; “Müştak Baba”nın gazeli de beş beyittir. Gazelde, o şehrin ilk harfinin “elif = a”; ikinci harfinin “Nûn ve’l-kalem” âyetinin başından alınan “nûn = n”; üçüncü harfinin (Kâf) sûresinin anahtarı, yani ilk harfi olan “kâf = k”; dördüncü harfinin , “Resûl” kelimesinin ilk harfi olan “ra = r”;

beşinci harfinin ise, “Hû” kelimesindeki “hâ = a” harfi olduğu bildirilmektedir ki, bu harfler sırasıyla toplanırsa (Ankara) kelimesi meydana çıkmış olur. Sondan bir evvelki beyitte, bu şehirde Hacı Bayram Velî'nin türbesi bulunduğu dair işaret de vardır.

¹⁵⁴ Rahmân sûresi, 55/29.

Hâce-i Kâinat: Varlığın mürşidi, rehberi Hz. Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm).

İlm-i ledün: Allah tarafından insanın gönlüne atılan ilâhî bilgi ve içe doğan hakikatler ilmi.

İstiğrap etmek: Yadırgamak.

Müteşabihat: Birden fazla anlamı mümkün olan, gerçek mânâsının anlaşılması için başka izah veya delillere ihtiyaç duyulan çeşitli meseleleri insan aklına yaklaştırmak için kullanılan benzetme veya mecazî ifadeler.

Vahy-i metluv: Kelimeleri de, mânâları da Allah tarafından bildirilen vahiy.

Mü'minde gerilim nelere karşı ve nasıl olmalıdır?

Gerilim, müspet yönüyle, insanın iyi şeylere karşı fevkalâde arzu duyması ve hâhişkârlığı, dolu oluşu ve tetikte bulunmasıdır. Din ve dine ait şeyleri, dinî duygu ve düşünceyi âşıkâne arzu etmesi, ızdırap çekmesi, hatta bu hususta huzursuz olması, gece gündüz mâşukunu düşünür gibi hep onu düşünmesi, onunla oturup-kalkması.. dinin, hayata hayat olmasını, âdeta bir visal arzusuyla bekler gibi beklemesi.. başta kendi milleti olmak üzere, insanlığı dinî duygu ve dinî düşünceye uyarmayı en büyük emel, hatta hayatının gayesi bilmesidir. Ayrıca, küfre, küfrana, ahlâksızlığa ve dalâlete karşı nefret duyup nefret göstermelidir ki, canlılığını koruyabilsin. Aksine az gevşeklik gösterdiği takdirde din adına hiçbir şey yapamaz, hiçbir hizmet veremez. Yani Allah'ın marziyatının tahakkuku, O'nun istediği içtimaî âhenk, düşünce ve felsefenin hayata hâkim olması istikametinde bir gayret ve şiddetli iştiyakla mümkündür; fertte her türlü sapkınlığa, azgınlığa karşı bir mücadele azmi ve mücadelede kararlılık olmazsa, hele bir de küfürle, çeşit çeşit sapıklıklarla içli-dışlı olur ve bundan da müteessir değilse, onun bütün bütün gerilimi kaybolmuş, kolu-kanadı kırılmış demektir.

Mevzu ile alâkalı Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavrı gayet açıktır: “Hiçbiriniz iman etmiş olamazsınız; Beni, kendinden, anne babasından, evlâtlarından daha artık sevmedikçe.”¹⁵⁵ buyurur. Tutulacak ve atılacak hususların hepsinde gerilimi koruma ve tavrını ortaya koyma mevzuunda da şöyle buyurur: “Üç şey vardır ki, onu yaşayan, imanın tadını tatmış demektir...”¹⁵⁶ Evet, vicdanında onu duyan ve bulan imanın şuurunda demektir. “Evvelâ, Allah ve Resûlü, ona dünyada her şeyden daha sevimli olmalıdır.” Onlar üzerinde tercih edeceği hiçbir şey bulunmamalıdır. Anne babanın evlâda, evlâdın da anne ve babaya karşı cibillî ve fitrî sevgileri, alâkaları ne kadar derin olursa olsun, bir insanın, mantık, muhakeme, düşünce ve kadirşinaslık açısından Allah ve Resûlü'ne olan alâkası her şeyin

üzerinde olmalıdır. Aslında, Allah ve Resûlü'ne karşı duyulan alâka ve sevgi bir tefekkür ve sezme, bir araştırma ve bulmanın ifadesidir. Araştırarak ve tefekkürle insan, vicdanında böyle bir sevgiye ermişse, buna tercih edeceği hiçbir şey yoktur. Ve imanının tadını tatmış insanda aranılan birinci vasıf da işte budur: Allah ve Resûlullah'ı her şeye tercih etmek. Daha şümüllü bir ifadeyle, erkân-ı imaniyeyi her şeye tercih etmek. Sinelerde Allah sevgisi, simalarda Allah nuru varsa, her şey var; var olmanın mânâsı da var.. yoksa, varlıkla yokluk arasında fark yok demektir.

İşte bu anlayışla bütünleşen mü'min, bütün mü'minleri, hatta bir ölçüde bütün varlığı, sevgisinin içinde eridiği Zât'tan ötürü ve garazsız, ivazsız sever. Evet, "Sevdiği kişiyi Allah için sever."

Bu birinci mesele, Allah'ın istediği vicdan ve huzur toplumunun teşekkülünde oldukça mühim bir unsurdur. Diğer önemli mesele de, küfre karşı gerilim ve tavır belirlemedir. Evet, "Allah bir insanı, küfür ve dalâletten kurtardıktan sonra, o insan, yeniden ona dönmeyi, ateşe atılıyor gibi görmüyorsa, imanın tadını tatmamıştır."¹⁵⁷ Mü'minin içinde küfre, küfrana, dalâlete, yanlışa, eğriye, sevimsizlere karşı tiksinti ve ürperti olmalıdır. İçinde bu nefreti kaybeden bir insan, ne küfrün gitmesini, ne de onun yerine, neslin kalbine imanın gelip hâkim olmasını arzu edemez. Böyle bir şey için evvelâ, ciddî bir iman aşkı, sonra da küfre karşı çok ciddî bir nefret olmalıdır. Evet, her türlü kötülüğün, fenalığın, anarşinin, huzursuzluğun, istikrarsızlığın ve düzensizliğin temelinde yatan küfre karşı böyle bir tavır belirlemek, hem mü'minin gerilimi için, hem de ülke, millet, hatta bütün insanlık için şarttır. Din ve ülke düşmanlarının bu millete karşı en büyük kötülükleri onun metafizik gerilimini kırmaları olmuştur. Bu mel'un düşünce, cihada bâğilik, zafere işgal deyip durmuş ve tarihten gelen aslan bir milleti, Şair İkbâl'in ifadesiyle koyunlaştırmıştır. Artık onu, ne işgale uğramalar, ne istismarlar, ne de izzet ve gururuyla oynamalar müteessir etmemektedir. Böyleleri, ırz

çiğnense, namus pâyimâl olsa, şeref, haysiyet diye bir şey kalmasa, her şey delik deşik edilse, yine “of” demeyecektir; çünkü gerilimi yoktur. Bu gerilim sayesinde insan, arzuladığı, özlediği şeyleri elde edebileceği gibi yine bu gerilim sayesinde de Allah’ın sevmediği şeylerden uzaklaşabilir.

Hulâsa, metafizik gerilim, ferdin küfürden, dalâletten, tuğyandan nefret ve derin bir iman arzusudur. Fakat, bu gerilim sokağa dökülme, sokakta kavga verme değildir. Belki, bin kavganın her gün vicdanında meydana getireceği heyecan ve helecânı yaşama, bin bir ızdırapla her gün birkaç defa iki büklüm olma, daima milletin problemleriyle meşgul bulunma, milletin iman selâmeti uğruna Cehennem’in alevleri içine girmeye hazır olma, hayatında sadece bir defa değil, her gün birkaç defa ölüp ölüp dirilme; içinde bulunduğu toplumun ızdıraplarını vicdanında yaşama; her gün onların, böyle birbirine bağlı zincirin halkaları gibi yuvarlanıp yuvarlanıp Cehennem’e gidişleri karşısında “of” deyip inleme, iki büklüm olup kıvrınma, imandan nasipsizler karşısında âdeta onların burkuntu içinde olan vicdanlarını, kendi hissiyatında duyup yaşama; nasıl yaşıyorlar, nasıl bu inim inim hayata katlanıyorlar, nasıl küfür ve dalâletin bu boğucu ve öldürücü atmosferi içinde hayatlarını sürdürebiliyorlar diye her gün cehennemleri vicdanında yaşama.. işte gerilim insanı!..

Böyleleri, bu temiz, bu insanî duygularla her gün bir gazilik, bir şehitlik kazanırlar. Bunun içindir ki, ne şartların ağırlaşması, ne yolların daralıp yürünmez hâle gelmesi, ne de zulmetlerin zulmetleri takip etmesi ve ortalığın sürekli sis ve duman olması onları korkutamaz, sindiremez, gevşekliğe sevk edemez. Ve hele, asla küfre boyun eğdiremez. Bizim anladığımız metafizik gerilim budur. Bir toplum bu gerilimi kaybettiği an, suretî var olsa bile, çoktan ölmüş ve mezara gömülmüş demektir. Sonra da, ölmüş ruhlarının yanına cesetlerini ulaştırmak için, Allah (celle celâluhu) zalimleri onların başlarına musallat eder; cesetlerini de ezdirir ve ruh-ceset beraber mezara alır.

Evvelâ ölüm, ruhta ve kalbde başlar; sonra cesedi de alır götürür. Ruhunda ölmemiş insanları, Allah, hiçbir zaman çiğnetmemiştir. Aksine, devamlı ruh cephesindeki mağlubiyeti, madde cephesindeki mağlubiyet takip etmiştir.

Bundan başka, böylelerinin dinî hayatı arzulamaları, beyhude ve mâlihülyadır. Kim olursa olsun, gerilimini koruyamamış kimselerin akıbeti ölümdür. Eğer bir diriliş bekleniyorsa, o da metafizik gerilimi olan kimselerin omzunda olacaktır.

Her meselede yegâne destek, sadece ve sadece O'ndandır.

DİPNOTLAR

¹⁵⁵ Buhârî, *iman* 9; Müslim, *iman* 67; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1/461.

¹⁵⁶ Buhârî, *iman* 8; edep 42; Tirmizî, *iman* 10.

¹⁵⁷ Bkz.: Buhârî, *iman* 9, 14; *ikrâh* 1; Müslim, *iman* 67; Tirmizi, *iman* 10; Nesâî, *iman* 3; İbn Mâce, *fiten* 23.

Bâğilik: Eşkiyalık, zalimlik.

Hâhişkâr: İstekli, arzulu.

Marziyat: Cenâb-ı Hakk'ın rızası.

Mâlihülya: Kuruntu, boş hayal.

Bizim salavât getirmemizle Cenâb-ı Allah, Peygamberimiz üzerine rahmeti ve selâmı indirir mi? Zaten Cenâb-ı Allah, O'nun üzerine rahmetini indiriyor. Bizim salavât getirmemizin hikmeti nedir?

Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyük hayırların, yümünlerin, bereketlerin temelinde bir nüve gibidir. O size, doğru yolu gösteren, dosdoğru çağırıcı açan, sırat-ı müstakîme delâlet eden, yanılmaz, yanılmaz bir rehber, bir Muktedâ-yı Küll'dür.

Bu nurlu yolda, insanları zulmetten nura çıkarmaya vesile olan o Zât'a, bu nurlu yolda yürüyen herkesin sevabından bir hisse verilecektir. “es-Sebebu ke'l-fâil”¹⁵⁸ sırrınca ümmetinin işlediği hasenatın bir misli O'nun defterine kaydedilecektir.

Makam-ı Mahmud'un sahibi olan Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefatıyla defteri kapanmayacak, yığın yığın hasenat, salih amel devamlı O'nun defterine kaydolacak; makamı büyüdükçe büyüyecek, salâhiyet sınırları genişledikçe genişleyecek ve –inşâallah– her gün, ümmetinden daha geniş kitlelere şefaathetme hakkını kazanacaktır. Binaenaleyh, bu meseleyi değişik iki zaviyede ele almak icap eder:

Birincisi: Bizler Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) salât ü selâm okumakla ahd ü peymânımızı yeniliyor ümmet olma isteği ile kendisine müracaat ediyoruz. Yani “Seni andık, seni düşündük; Hakk'ın senin kadrini yüceltmesi için dua ve dilekte bulunduk.” diyor ve dehalet ediyoruz. İşin bu yönüyle bizim dualarımız, “Makam-ı Mahmud'un Sahibi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) makamını yükseltmesi niyetiyle yapıldığından, O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) şefaathet dairesi genişlemiş oluyor.¹⁵⁹ Böylece daha çok kimse o şefaathet dairesinden istifade edebiliyor.

İkincisi: Bir kişinin Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında, O'nun kadir ve kıymetinin yükselmesi istikametinde yapacağı dua, kendisinin, O'nun himayesi altına girmesine vesile olması içindir. Böylece, o kişi hakkında şefaathet dairesi vüs'at kazanmış oluyor. Binaenaleyh,

salât ü selâma Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha çok biz muhtaç bulunuyoruz. Müracaatımızla mevcudiyetini, büyüklüğünü kabullenmiş ve küçüklüğümüzü, hiçliğimizi ilân etmiş oluyoruz. Devletini büyük tanıyıp yardım için ona müracaat eden kimse gibi, biz de acimiz ve fakrımızla beraber, şiddetli ve çok büyük bir günün endişesiyle şimdiden sarsılmışlık içinde, melce ve menca olarak Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) dehalet ediyor, arz-ı ihtiyaç ve arz-ı hâlde bulunuyoruz.

Cenâb-ı Hak, Şefaati Uzmâ sahibi Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şefaatine bizi mazhar eylesin.

Bu işin bişaretini de arz edeyim. Deniliyor ki, her peygamberin kendi ümmetine verdiği bir şey vardır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki: “Ben, ümmetime vereceğimi, ahirete sakladım. O da şefaatimdir.”¹⁶⁰

DİPNOTLAR

¹⁵⁸ “Bir şeye sebep olan onu yapan gibidir.” (Bkz.: Müslim, *imare* 133; Tirmizî, *ilim* 14; Ebû Dâvûd, *edep* 115.)

¹⁵⁹ Buhârî, *ezan* 8; Ebû Dâvûd, *salât* 38.

¹⁶⁰ Buhârî, *tefsir* (17) 5; *teyemmüm* 1; Müslim, *iman* 326-327; *mesacid* 3.

Muktedâ-yı küll: Bütün bir varlığın rehberi, her yönüyle kendisine uyulan Zât.

Vüs'at: Genişlik.

Yümün: Bereket.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir defasında “Bu ağızdan sadece hak çıkar.” demesine rağmen hurmaların aşılması tavsiyesi üzerine meydana gelen netice için “Ben bir beşerim.” demesi nasıl tevfik edilir?

Bu soruda iki hadisin birbirine zıt olmasından bahsediliyor. Bunlardan birinci hadis: “Bu ağızdan doğrudan başka bir şey çıkmaz.” Buradaki ifade daha ziyade, mübarek ağızlarına işaret ederek: “Yaz! Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki, buradan haktan başka bir şey çıkmaz...”¹⁶¹ şeklindedir.

Hadis, başta Ebû Dâvûd olmak üzere pek çok sahih hadis kitabının rivayet ettiği bir hadistir.¹⁶² Bu hadisin râvisi de Abdullah İbn Amr İbn Âs’tır (radiyallâhu anhuma). Daha evvel de arz etmiş olabilirim; o, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) fem-i güher-i nebevîsinden dökülen her inciye tespit eder ve hiçbirini kaçırmazdı. Hatta Ebû Hüreyre, kendisinden daha çok hadis rivayet ettiğini ifade sadedinde: “Ben hadisleri yazmadım. Ama, Abdullah İbn Amr yazardı. O bakımdan benden daha çok hadis kaydetmiş olabilir.”¹⁶³ der. Abdullah İbn Amr İbn Âs, çok âbid, zâhid bir insandı. O devirde ibadet ü taatiyle tanınırdı. Efendimiz kendisine “Bir gün iftar et, bir gün imsak et. Hazreti Dâvûd’un orucudur bu.” dediği zaman, bunu azımsamış “Dahasını yapabilirim yâ Resûlallah.” demişti. “Gecenin üçte birinde ibadet et, diğerinde de istirahat...” O, “Dahasına muktedirim.”¹⁶⁴ diyerek hep ileri seviyede bir kulluk anlayışı içinde olmuştu. Evet, takvada, incelikte, ibadette derin bir insandı. Bir de Peygamberimiz’in her sözüne karşı öyle saygıyla doluydu ki, Efendimiz’in ağzından çıkan hemen her şeyi yazardı.

İşte, bu hadislerden birincisi, bunu ifade ediyor. Abdullah İbn Amr diyor ki: “Bana, ‘Efendimiz’in ağzından çıkan her şeyi yazıyorsun, ama O da bir beşerdir. Yumuşak olduğu an da olur, öfkeli olduğu an da.. bazen arzu etmediği şeyler de söyleyebilir -hâşâ-, sen ise tefrik etmeden her şeyi yazıyorsun.’

dediler. Bunun üzerine ben de yazıyı bıraktım. Sonra Efendimiz'le karşılaştığımda dedim ki: 'Yâ Resûlallah böyle böyle diyorlar..!' Buyurdular ki: Yaz! Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu ağızdan haktan başka bir şey çıkmaz."¹⁶⁵

Vak'anın birisi bu; diğeri de şöyle: Aleyhi Ekmelüttehâyâ Efendimiz Medine'ye teşrif buyurdularında, Medinelilerin hurmaları aşladıklarını görüyor ve "Bu aşılamanın neticeyi değiştireceğine kâni değilim." diyor. Yani "Aşılamanın, kat'iyen faydası yoktur." demiyor. Neticeye tesir etmeyeceğini ifade buyuruyor. Onlar da hangi stilde aş yapıyorlarsa onu bırakıyorlar. Ertesi sene de verim alınamıyor. Kim bilir belki Allah'ın takdiri, o sene meyve olmayacaktı..? Sonra buyuruyorlar ki: "Dünyanızın işlerini siz iyi bilirsiniz."¹⁶⁶ Bunu, "Benden daha iyi bilirsiniz." şeklinde anlamak doğru değildir. İhtimal ki, Efendimiz'in maksadı, "Siz bunları aşıyorsunuz ama, Allah'ın dediğinden, dilediğinden başka bir şey olmayacaktır." Ondan sonra tevafuken ertesi sene meyve olmadı. Zeytin de bir sene olur, bir sene olmaz. Olmadığı seneye rastladı. Onların hâllerine baktı, sözlerindeki hikmeti kavrayamadıklarını anladı. "Dünyanızın işlerini siz iyi bilirsiniz." dedi. Yani vicdanî tecrübe ile kazanacakları önemli bir husus için henüz vaktin erken olduğuna işaret buyurdu.

İkinci bir husus: Cahiliye devrinde çeşitli sebeplere tesir-i hakikî veriyorlardı; meselâ yine Buhârî, Müslim'de gördüğümüz rivayete göre "Yağmuru bize nev verdi." diyorlardı. Yani "Falan yıldız zuhur edince, bulut teşekkül eder ve o yıldız bize yağmur verir."¹⁶⁷ itikadında idiler.

Bu hususta Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyururlar ki: "Yıldızın zuhur veya sukutuyla yağmur geldi, diyenler kâfir oldu; yağmuru Allah verdi, diyenler de mü'min..."¹⁶⁸

Evet, bir cemaat, her lütfu Allah'tan bildiği gibi, yağmurun da Allah'tan geldiğine inanıyor. İşte onlar mü'min... Diğer bir topluluk ise, her şey gibi

yağmuru da sebeplere veriyor. Onlar da Allah'a karşı küfür etmiş oluyorlar. O devirde, böyle esbaba tesir-i hakikî verme çok yaygındı. Bunu, kökünden kesip atmak, her şeyin Allah'ın elinde olduğunu göstermek.. O'nun, ulûhiyetinde bir olduğu gibi, rubûbiyetinde dahi bir olduğunu iş'âr için, değil emare ve alâmetler, sebepler dahi zapturapt altına alınmıştır.

Evet, nasıl Allah zâtında tektir, öyle de icraatında dahi vezir ü vüzeraya ihtiyacı yoktur. Yıldız doğsa da doğmasa da yağmuru veren Allah'tır. Ama çok defa yağmurun gelmesini herhangi bir sebep veya bir yıldızın zuhuruna mukarin kılar. Bu bir iktirandır. Ta insanlar yağmurun geleceğine hazırlansınlar. Ama O, yağdırmayabilir de. Evet O, ne isterse onu yapabilir... Efendimiz bu hakikate inandırmak için, yani esbap ve vasıtaların tesiri olmadığını, her şeyin Müsebbibü'l-Esbap olan Allah'ın elinde bulunduğunu göstermek için, halkın, eşya ve hâdiselere sebep ve vesile saydığı her şeyi yıkıyor ve nazarları Kudreti Sonsuz'a çeviriyordu.

Bir başka vak'a: Bir gün, bir bedevi, Resûlullah'ın huzuruna geldi ve "Yâ Resûlallah, devem uyuzlu develerin yanına bağlandığından uyuz oldu." dedi. Buyurdular ki: "O uyuzlu deve, uyuzu, yanına bağlandığı deveden aldı, öbürü nereden aldı?..."¹⁶⁹ Burada hastalığın sirayetini nefyetme yok. Öyle olsaydı hiç: "Bir yerde sâri bir illet varsa oraya girmeyin; içerdeyseniz dışarıya çıkmayın."¹⁷⁰ şeklinde ikazda bulunur muydu? Esasen Efendimiz, cahiliye akıl ve mantığına karşı savaşıyordu. Yoksa sebepleri nefyetmiyordu. O'na göre sebeplerin bir hikmet-i vücudu vardı. Virüslerin, mikropların hastalık yapabileceğine dahi işarete bulunuyorlardı. Ancak, sebepler her şey demek değildi. Sebeplere riayet bir mükellefiyet ve vazife; neticenin, Allah'ın elinde olduğuna inanmak ise tevhidî. İşte, bu ince hususu göstermek için Efendimiz, "O uyuzlu deve, uyuzu öbür deveden aldı. O kimden aldı?" diyerek, meseleyi, devir ve teselsül zemininde, devir ve teselsülün bâtil olmalarıyla noktalıyordu. Yani, o ondan o da bir öncekinden... Pekâlâ ilk deve kimden aldı?... Ve neticede "Allah" dedirtiyordu. Öyleyse, daha sonra sebepler

tahtında cereyan eden şeyler ta baştan Allah'ın emir ve iradesi altında oluyor demektir. Her şeyi yaratan Allah'tır (celle celâluhu). Böylece Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), tevhid-i rubûbiyete dair bir şirkin başına balyoz indiriyor, ruhları şirke karşı uyarıyor ve çok önemli bir hususa dikkatimizi çekiyordu.

Şimdi, aşılama meselesine geelim. Aşılama mevzuunda da cahiliye devrinde öyle bir itikat vardı ki, hurmayı aşıladığın zaman on verir, aşılamazsan hiç olmaz. Bunda da gizli bir şirk vardı, yani sanki aşılama, hurmanın meydana gelmesine tek sebep gibiydi. Efendimiz, bu bâtil anlayışı yerinden söküp attı ve sebeplerin, sadece Allah'ın izzet ve azametinin perdeleri olduğunu onlara anlattı. Anlattı ama, ashabın kendi mantık çizgilerinde anlattı. Evvelâ onlara bir ders verdi. Sonra da onlar, belli bir anlayış içinde karşısına çıkınca “Dünyanızın işlerini siz bilirsiniz.” dedi. Burada ciddî bir iltifat mı var? Yoksa, anlattığı hakikati kendi istediği mânâda kavrayamamadan ötürü bir tembih mi var? Üzerinde düşünölmeye değer.

Üçüncü bir husus: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) söylediği her söz bütün bir hayatı talim istikametindedir. Eğer onların hayatlarının her noktasına doğrudan doğruya teşri maksadıyla katılsa ve karışsaydı meselâ, deseydi ki: Sularınızı şöyle akıtın, içerken bardağı şöyle sofranın etrafında dolaştırıp için; şu işi yaparken şöyle yapın, ağacı keserken alttan kesin, demiri döverken şöyle dövün; böyle ocağa sokun gibi, her şeyi talim etseydi, bu emirlere de, diğer teşriî emirleri gibi uyulmasını zarurî görüp kıyamete kadar aynı şeyleri yapacaklardı ve yapacaktık. Hâlbuki Allâmu'l-Guyûb'un kendisine bildirmesiyle, buğdaydan bire on almak mümkün olduğu gibi, bire yüz almak da mümkündü. Tecrübe ve aşılama larla, meselâ narenciye yumruk kadarken bir kavun, bir karpuz hâline getirilebilirdi.¹⁷¹ Böylece onlara, bilgi, görgü ve mümareselerini artırma güven ve itimadını verdi.

Dördüncü bir husus var ki, cidden çok mühimdir. Cenâb-ı Hak beşere, şariat-ı fitriyeye müdahale etme hakkını vermiştir. Madem insan yeryüzünde Allah'ın halifesidir. O hâlde Allah'ın yarattığı şeylerde, şart-ı âdi kaydıyla bir kısım müdahaleleri olacaktır. Bu husus aynı zamanda iradenin hikmet-i vücudu ve insanın Yaratan'a halife olmasının bir neticesidir. Hâlbuki bu mevzuda dahi, Efendimiz'in teşriatına uyacak, diyeceklerdi ki, "Aşılama!" dedi aşılamadık, "Aşıla!" dedi aşıladık. Böylece, beşerî ilgi ve bilgi kaynakları kuruyacak, tecrübe birikimleri heba olup gidecek ve fitratı talim etme vazifesiyle gelen Zât, fitratla zıtlaşmış olacaktı. Oysaki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir söz söylerken kıyamete kadar devam edecek şekilde söyler. O'nun vaz'ettiği kanunlar kıyamete kadar câridir. Binaenaleyh, O, öyle kat'î şeyler söylemeliydi ki, ileride yanlış anlamalara meydan verilmesin. Ve herkes her zaman, büyük bir güvenle o âb-ı hayat kaynağına başvurabilsin. Onun için o ağızdan hep doğru çıkmalıydı. O ağızdan hep doğru çıktı. Ve doğrudan başka bir şey çıkmadı...

Beşinci bir husus da, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir insandı, insan hürriyetinin ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. İnsan hür değilse insan da değildir. Esir bir insana insan denemez. Zindandaki bir insana da insan denemez. Kefere ve fecerenin sultası altında, onların müsaade ettiği hayatı yaşama, onların müsaade etmediği hayatı yaşamama gibi bir zillet içinde bulunmak da insanlık demek değildir. Böyle insanlıktan Allah'a sığınırız. Böylesi bir hayata razı olanları da Allah ıslah eylesin!

Evet, insan, iradesiyle insandır. Ve irade çok mühim bir meseledir. İrade öyle bir meseledir ki, tıpkı, toprağa düşen bir tohum gibi, toprağın bağına düşer düşmez, düştüğü yeri hemen kocaman bir ağaca hamile hâle getirir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların iradelerine zincir vurmadı. Evvelâ onları bir denedi, sonra, "Sizin iradenizin neticesi, semeresi hatta daha sonraki semereleri için öyle hareket etmeniz doğrudur." dedi.

“Dünyanızın işlerini siz bilirsiniz.” demek suretiyle bu hakikati anlattı ki, anlattıkları doğrudan başka bir şey değildir.

DİPNOTLAR

161 Ebû Dâvûd, *ilim* 13; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/162; Dârimî, *mukaddime* 43;

el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/186-187.

162 Ebû Dâvûd, *ilim* 13; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/162; Dârimî, *mukaddime* 43;

el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/186-187.

163 Buhârî, *ilim* 139; Tirmizî, *ilim* 12; *menakıb* 46; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/249.

164 Buhârî, *fezâilu'l-Kur'ân* 34; Müslim, *siyam* 182.

165 Ebû Dâvûd, *ilim* 13; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/162; Dârimî, *mukaddime* 43.

166 Müslim, *fezâil* 141. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *ruhûn* 15.

167 Buhârî, *istiskâ* 27; Müslim, *iman* 125; Ebû Dâvûd, *tb* 22.

168 Buhârî, *istiskâ* 27; Müslim, *iman* 125; Ebû Dâvûd, *tb* 22.

169 Buhârî, *tb* 25; Müslim, *selâm* 101; Ebû Dâvûd, *tb* 24; Tirmizî, *kader* 9; İbn Mâce, *mukaddime* 10.

170 Buhârî, *tb* 30; Müslim, *selâm* 98.

171 Müslim, *fiten* 110; Tirmizî, *fiten* 59; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/182.

Allâmu'l-Guyûb: Gizli, açık her şeyi en iyi bilen Hz. Allah.

Fem-i güher: Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) inci, cevher kaynağı mübarek ağızları.

Müsebbibü'l-Esbap: Sebepleri birbirine bağlı yaratan, onlara sebep olma pâyesini veren Hz. Allah.

Teşriat: Getirilen hükümler, kanunlar.

Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'in (aleyhisselâm) ege kemiğinden yaratıldığı söyleniyor, ne dersiniz?

İnsan, tekâmül neticesi şu hâli iktisap etmiş bir varlık değildir. O müstakillen, bir nev'i olarak yaratılmıştır. Yoksa, nev'ilerin değişmesi neticesinde bir şeyler iktisap ede ede bu hâle gelmemiştir. İstifa-i tabîye (natürel seleksiyon) uğrayarak da bu hâle gelmiş değildir. İnsan, nev'i olarak, Allah tarafından yaratılmıştır. Hazreti Âdem de bir bakıma, Hazreti Mesih gibi mucize olarak yaratılmıştır. Sebepler âlemi içinde mucizeyi izah etmeye de imkân yoktur. Doğrusu, canlının meydana gelişini, ne tabiatçılar, ne de tekâmülcüler pozitif olarak ispat etmiş değillerdir. Ortaya attıkları nazariyeler, ilmî bir tarafı olmayan tutarsız şeylerdir ve çok zayıf payandalar üzerinde durmaktadırlar... Yapılan haklı tenkitler karşısında da, artık iflas etmiş sayılırlar. Bu hususta yazılmış eserler, yapılmış konuşmalar var; istifade için onlara başvurulabilir...

Sebepler âlemi içinde bir meseleyi ele alırken, onu illet-malûl (sebep-netice) dengesi içinde “tenasüb-ü illiyet prensibi”ne göre ele alırız. Meselâ diyoruz ki bir tohumdan bir ağacın meydana gelmesi için, Allah'ın (celle celâluhu) izniyle evvelâ buna zemin, toprak, vasat, atmosfer, tohumun ve tohumun da ukde-i hayatiyesinin müsait olması gibi şartlar lâzımdır. İşte bu sebepler, omuz omuza verince “illet-i tâmme” dediğimiz şey meydana gelir. Bu illet (sebep), malûlün (netice) vücudunu zarurî kılar. Yani, Allah'ın izniyle bu sebepler toplanınca, bir rüşeym bir başak, bir yumurta da bir civciv olur.

İnsanın ilk yaratılışı bir mucizedir. Bu meseleyi sebep-netice münasebeti içinde şöyle ele alabiliriz: Diyelim ki, bir canlıdan diğer bir canlı elde etmek için, bir kuşla bir tavuğu veya bir atla merkebi çiftleştirdiniz; birincisinden hiçbir şey olmaz. İkincisinden de nesli devam etmeyecek olan katır meydana gelir. Burada illet eksiktir; yani “tenasüb-ü illiyet” prensibine göre neticeye gitmede kusur vardır. Ama, erkek ve kadından, bir insanın elde

edilmesi için, erkek spermi, kadının rahminde yumurta ile bütünleşirse, mualece tam, sebepler eksiksiz ve her şey mükemmeldir. O zaman Allah'ın emri ve izniyle cenin teşekkül edebilir, büyür.. geçireceği safhaları geçirir ve dünyaya gelir. Burada, sebepler tam içtima ettiğinden, beklediğiniz neticeyi elde etmiş olursunuz. Vâkıa, harikulâde kabîlinden Allah (celle celâluhu) onu da değiştirebilir ve ayrı bir kabiliyette, değişik mahiyette de dünyaya getirebilir...

Evet bu, işin esbap içinde izahıdır. Mesele, illetle-malûller, sebepler-neticeler üstü cereyan ederse, o zaman evolüsyonla, natürel seleksiyonla değil, Allah'ın (celle celâluhu) ve Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlattığı şekilde kabul etmemiz iktiza eder.

Allah diyor ki: Sizin izah edemediğiniz noktayı Ben size anlatayım; bu bir mucizedir. Hazreti Âdem annesiz babasız; Hazreti Mesih ise babasız bir mucizedir.¹⁷² Allah, herhangi bir varlığı bazen anasız, bazen babasız meydana getirdiği gibi, bazen de hem anasız, hem de babasız yaratabilir. Ve işte, Hazreti Âdem'in yaratılması da böyledir ve bu yaratılışı sebeplerle izah etmeye imkân yoktur. Kur'ân-ı Kerim meydan okuyor. *“Gezsinler yeryüzünü, hilkat nasıl başladı görsünler.”*¹⁷³ Yokluktan varlığa geçişi nasıl izah edecekler?

Bunun gibi, Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'den yaratılması meselesi de, başka bir mucizedir. Onun için, sebeplerin cereyanı içinde bunu da izah edemiyoruz. Tabî, edemiyoruz diye inkâra kalkışmak da safdillik olur. Çünkü aynı şey Hazreti Âdem ve Hazreti Mesih için de bahis mevzuudur.

Hazreti Âdem ve Havva'nın yaratılışı unutulduğu için, Hazreti Mesih'in yaratılışı ile Allah, yeniden ilk yaratılışa nazarları çeviriverdi ve Hazreti Mesih'in dünyaya gelişini soranlara; Kur'ân *“Allah'ın nezdinde Hazreti İsa'nın durumu, Hazreti Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra da ona 'Ol' dedi ve oluverdi.”*¹⁷⁴ buyurmaktadır..

Evet, insanlık ilk mebdei unutmuydu. Hazreti Mesih'le Allah (celle celâluhu) onu yeniden hatırlatıverdi.

Şimdi serrişte edilmek istenen Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'in ege kemiğinden yaratılması meselesine gelelim. Ben bu hususta da yine bir diyalektik yapılmak istendiği kanaatindeyim. Diyalektiğe mevzu teşkil eden husus şu: Hazreti Âdem'in kaburgalarının en küçük, en kısa kaburgasından bir parça alınıp, ondan Hazreti Havva yaratılıyor... Niye ege kemiği ve niye Hazreti Âdem'den? Evvelâ şuna dikkatinizi rica edeceğim: İnsanın Allah tarafından yaratıldığına o kadar kuvvetli deliller vardır ki, bunu inkâr etmek mümkün değildir. Ve aynı zamanda bu, Allah'ın varlığına zâhir ve bâhir bir delildir. Kâinat binlerce kanun, nizam ve prensipleriyle aynı şeyi anlatıyor. İnsanın, enfüsî hüviyeti, iç âlemi, kalbi, sırrı, daha keşfedilemeyen bir sürü letâifi hep Allah'ı gösteriyor. Daha bunlar gibi Allah'ın varlığına kat'î şahit olacak binlerce delil var. Hemen herkes; feylesof, mütefekkir, kelâmcı, bu delillerden bir kısmına tutunmuş, onlarla sahil-i selâmete çıkmaya çalışıyor. Hele bunların bin tanesi bir araya getirilince, Allah'ın varlığını gösteren ne müthiş, ne güçlü bir delil olur, kıyası dahi kabil değil.

Şimdi bir kısım inkârcılar, bütün delillere gözlerini kapayarak sadece, Hazreti Âdem'in ege kemiğinden Hazreti Havva'nın yaratılması meselesini, inkâra vesile gibi göstermek istemektedirler. Bunların durumunu Büyük Mürşid şöyle bir misalle dile getiriyor: “Arkadaş! Nefsin vücudunda bir körlük vardır. O körlük onun vücudunda devam ettiği müddetçe, hakikat güneşinin görünmesine bir engel teşkil eder. Evet, müşâhede ile sabittir ki bir mimar elinden çıktığını gösteren kat'î, yakîn bürhan ve delillerle dolu büyük bir kalede, küçük bir taşta, küçük bir muvazenesizlik görülse, o kör olası nefis, o kaleyi tamamen inkâr eder ve altını üstüne getirir. İşte nefsin cehaleti, hamakati bu gibi insafsızca tahribattan anlaşılır.”¹⁷⁵

Bu düpedüz bir şartlanmışlık, bir peşin hükümlülük ve

muhakemesizlikten başka bir şey değildir. Evet, ister insan, ister kâinat, baştan aşağıya, Allah'ın varlığı hakkında, binlerce delil, binlerce beyan olarak bu hakikati ilân ettiği hâlde, her şeye böyle tek taraflı bakmak, mahrumiyet değil de ya nedir..?

Eğ e kemiği meselesi, Buhârî, Müslim ve Ahmed İbn Hanbel'in Müsned'inde anlatılıyor.¹⁷⁶ Bu kitaplarda zikredilen hadis-i şerif, Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'in eğ e kemiğinden yaratıldığını ifade ettiği gibi, Kur'ân-ı Kerim de Nisâ sûresinde “*Ey insanlar o Allah'a karşı gelmekten sakının, korkun ve himayesine girin ki, O sizi bir nefisten yarattı ve eşini de ondan yarattı.*”¹⁷⁷ şeklinde meseleye temas ediyor. Burada Arap dilinin karakteristik hususlarından birisine dikkatinizi rica edeceğim. Dışıye râci zamirler “hâ” şeklinde, erkeğe râci zamirler “hû” şeklindedir. Bunu aşağıdaki âyette açık olarak görmek mümkündür: “*Sizi bir nefisten yarattı; eşinizi de ondan yarattı.*”¹⁷⁸

Bu ifade üzerinde biraz duralım. Demek ki, Cenâb-ı Hak evvelâ Hazreti Havva'yı, zat-ı Âdem'den değil de mahiyet-i Âdem'den yarattı. Çok dakik bir husustur bu... Nefs-i Âdem, mahiyet-i Âdem'den başkadır. Meselâ, bir insanın, “Zatı budur, boyu şu kadar, kilosuna bu kadar, edası şöyledir.” denilir. Bir de onun mahiyeti, iç ve dış âlemi, düşünceleri, Allah'a yakınlık ve uzaklığı vardır. Eğer bir insan esas benliği ile ele alınacaksa, ikinci şıkkı, yani mahiyetiyle ele alınacaktır. Aslında öbür yanı sırf bir iskelettir. Şimdi bu mânâdaki bir insan, benliği ve nefsi itibarıyla başka, cesedi itibarıyla başkadır. Kur'ân-ı Kerim, Hazreti Havva'nın hilkatini ele alırken “minhâ” sözüyle “o nefisten” diyor, Âdem'den değil.

Ayrıca, hadis mütevatir olmayıp ahâdî olduğu için, böyle tek kişinin rivayet ettiği bir hadisi âyetle izah etmek icap eder. Bu husus âyet ve hadislerin izahında önemli bir usûldür. Âyet burada mütevatir ve Allah'ın kelâmıdır. Öyle ise, hadisi âyete irca etmek ve müphem noktaları âyetle aydınlatmak gerekir. Evvelâ, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem)

bu hadis-i şerifi ifade buyururken, bu sözün söylenmesine esas teşkil eden hususun bilinmesi çok önemlidir ve mutlaka buna dikkat etmek lâzım gelir. Buyuruyor ki: “Kadınlara hayır tavsiye edin.” Yani, onlara daima iyiliği, güzelliği anlatın ve nasihatçi olun ki, istikamet kazansınlar. Çünkü kadın eğe kemiğinden yaratılmıştır. Eğer onları çarçabuk düzeltmeye kalkarsanız kırırverirsiniz; ihmal ederseniz, bu sefer de eğri kalırlar. Demek ki, burada sözün îradına sebep olan şey, yani hadisin üzerinde dönüp durduğu husus, “menat” kadının terbiyesi ve ev siyasetidir. Evet, onu çabuk düzelteyim dersiniz kırırverirsiniz; hiç düzeltmeyeyim dersiniz, bu defa da olduğu gibi kalır.

Allah’ın Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bunu anlatmak için bir husus tespit ediyor. O da, erkeğe nispeten kadının eğriliğe daha müsait olması, inceliği ve kırılabilirliği... Demek ki, esasen hadis-i şerifte anlatılmak istenilen şey, Hazreti Havva’nın eğe kemiğinden yaratılmış olması değil; kadının kendi hâline bırakılırsa eğri kalacağı, ölçsüz bir düzeltmeye gidince de, kırılacağı hususudur.

Tabîî burada ifadenin bu şekilde îrâd edilmesi ne hikmete binaendir, o da ayrı bir mesele...

Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu ifade ederken, “min dal’ihî: eğe kemiğinden” demiş. Buradaki “min” Türkçemizde, “-den” karşılığıdır. Ama bu bazen “teb’îz” içindir, bir şeyin bir parçasından, bazısından demektir. Bazen “beyan” mânâsına gelir, şu cins şeyden demektir. Binaenaleyh, burada Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) meseleyi kestirip atmadığına göre, başka mânâlar da akla gelebilir.

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu türden pek çok ifadeleri vardır... Meselâ, buyuruyor ki, “Her canlının bir şeytanı vardır. Hayvanların şeytanı da şudur.” Kaçan bir deve münasebeti ile bunu söylüyor. Ve devam ediyor: “Deve, şeytandan yaratılmıştır.”¹⁷⁹ Şeytanın artığından gibi bir şey...

Esasen, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ifadelerinde nasıl insanların şeytanları var, öyle de, hayvanlar içinde de şeytanların yaptığı şeyleri yapanlar vardır, diyerek şeytandan ziyade, şeytanca davranışa dikkati çekmiştir. Aslında bizler de duygusuz, hissiz bir adama “Bu adam odundandır.” deriz. Elbette ki hiç kimse, bu adamın maddesinin odun olduğuna hükmetmez. Belki duygusuz, katı, en ufak bir hassasiyeti yoktur, mânâsına hamleder ve öyle anlar. Bunun gibi “Falan insan şeytandır.” dendiği zaman iğfal, idlâl eder, insanları baştan çıkarır mânâsı kastedilmiştir.

Şimdi, başta söylediğim âyetin mânâsına dikkat ederek Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözüne bakalım. Kadın, erkeğin “eğe kemiği”nden yaratılmıştır. Yani, bir bakıma kadın erkeğin bir parçasındandır; yani, aynen erkeğin cinsinden ve mahiyetinden bir varlıktır. Yani onun protein çorbası ne ise, onunki de odur. Yoksa aynı cinsten olmasalar, telkih ve aşılama olmadığı gibi nesil de üremez. Çünkü âyetin sonunda şöyle diyor:

*“Sonra onlardan birçok erkek ve kadınlar üretiverdi.”*¹⁸⁰ Aynı cinsten olsa üreme olmayacaktı. Demek ki aynı olması lâzım...

Hadiste “dalâa” kelimesinin kullanılması, kök itibarıyla eğrilik tabirinden daha çok, eğriliğe meyilli olduğuna, çabuk eğrilebilecek durumda olduğuna işaret içindir.

Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu tabiri seçmişlerdir. Yani kadın erkekten daha çabuk bozulabilir ki, böyle bir husus, münakaşası yapılmayacak kadar açıktır ve hâl-i âlem buna şahittir. Evet, ehl-i gaflet ve ehl-i dalâlet bazı dönemlerde kadını, erkekleri baştan çıkarmak için bir olta olarak kullanmak istemişlerdir. Hele şu 20. asırda kadın, öyle pâyimâl olmuştur ki, hiçbir devirde onun bu kadar zebil olduğunu göstermek mümkün değildir. Reklâmlar müessir olsun diye en âdi reklâmlarda dahi onun alet edilmesi, hadiste işaret buyrulduğu gibi, onun boşluk ve zaaflarını göstermesi bakımından fevkalâde mânidâr olur.. Tekerleklerin üzerine, helâ ve banyo

malzemesi üzerine, sucuk ve sosis üzerine yapıştırılan kadın resimlerini izah etmek mümkün müdür? Ve bu bayağı şeylerle kadın arasındaki münasebet nedir...? Demek ki, kadın ehl-i dalâlet ve ehl-i gaflet tarafından bir kısım eğriliğe-büğrülüğe alet edilecekmiş ki, ileride zuhur edecek böyle bir eğriliği, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), erkeğin en eğri tarafından alınmış, diye ifade buyurdular. Evet, sanki kadın, o cinsin en eğri yanlarını nefsinde toplamış da bir mânâda eğriliğin timsali olmuş gibidir. Herhâlde bu hususu ifade etmek için bundan daha güzel ve tatlı bir tabir seçilemezdi.

Ayrı bir hususu daha bu münasebetle ele alalım. Tevrat'ın Tekvin bölümünde Hazreti Havva'nın, Hazreti Âdem'in bir tarafından alınıp yaratıldığı açıkça ifade edilmektedir.¹⁸¹ Esasen Hazreti Âdem'in herhangi bir tarafından Hazreti Havva'nın alınmasında hiçbir beis yoktur. Allah'ın mucize olarak yarattığı Hazreti Âdem, daha su-toprak arası bir hâlde iken o çorbanın bir tarafından bir parça alınıp ondan da Hazreti Havva'nın yaratılması, hiç de istiğrap edilecek bir husus değil. Aslında, ilk hilkat bir mucizedir. Hazreti Âdem de, Havva da bu mucizenin eseridirler. İlim, bu hususta kolsuz, kanatsız, gözsüz ve sağırdır ve ilk hilkat için bir şey söyleyememekte, mâkul bir tefsir getirememektedir. Binaenaleyh biz ilk hilkatı zaten mucize olarak ele alıyor ve Allah'ın dediğine teslim oluyoruz. Bunu da ceffelkalem, körü körüne değil, bilakis, atomdan kâinata, her şeyde Allah'ın ilim, irade ve kudretinin Kakhâr hâkimiyetini ilim ve fen pencerelerinden göre göre, hissede hissede kabul ediyoruz.

Doğruyu O bilir ve doğru, O'nun dediklerinde aranmalıdır.

DİPNOTLAR

¹⁷² Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/59.

¹⁷³ Ankebût sûresi, 29/20.

¹⁷⁴ Âl-i İmrân sûresi, 3/59.

¹⁷⁵ Bkz.: Nursî, Bediüzzaman Said, *Mesnevî-i Nuriye*, s. 82 (Katre'nin Zeyli).

¹⁷⁶ Buhârî, *nikâh* 80; Müslim, *radâ* 61; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/497, 5/8.

¹⁷⁷ Nisâ sûresi, 4/1.

¹⁷⁸ Zümer sûresi, 39/6.

¹⁷⁹ Ebû Dâvûd, *salât* 25.

¹⁸⁰ Nisâ sûresi, 4/1.

¹⁸¹ *Kitab-ı Mukaddes* (Eski Ahid), Tekvin, Bab: 2, Âyet: 21-23.

Ceffelkalem: Hiç düşünüp taşınmadan, körü körüne.

Evolüsyon: Evrim.

İktisâp etmek: Kazanmak, edinmek.

İllet-i tâmme: Bir neticenin meydana gelmesi için gerekli sebeplerin tamamı.

Îrâd: İfade etme, söyleme.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklen imkân ve ihtimali bulunmayan birçok kişi tarafından nakledilen kesin bilgi.

Menat: Bir hükme mesnet teşkil eden şey.

Mualece: Teşebbüs, girişim.

Pâyimâl olmak: Çiğnenmek, ayaklar altında kalmak.

Rüşeym: Tohumcuk, cücük.

Tenasüb-ü illiyet: Sebep sonuç uygunluğu, uyumu.

“Ve alleme Âdeme’l-esmâe küllehâ” âyeti neler anlatmaktadır?

Sûre-i Bakara’daki bu âyetin¹⁸² mefhûm-u münîfi “Allah (celle celâluhu) Hazreti Âdem’e bütün esmâyı talim etti.” Malum, isimlerin Hazreti Âdem’e öğretilmesi, Kur’ân-ı Hakîm’de, Hazreti Âdem’in hilâfetinin bahis mevzuu edildiği yerde ele alınır. Melekler, insanın, cibilliyet ve mahiyetindeki bir kısım unsurlardan ötürü, yeryüzünde fesat çıkaracağı, kan dökeceği istibrası ile Cenâb-ı Hakk’a mukabelede bulunurlar. Yani: “Yâ Rab! İnsanın mahiyetine bakınca bu, kan döker, insan öldürür, nifak çıkarır gibi görünüyor...” derler. Tıpkı, insanın yüzündeki hatlardan onun ruh ve mahiyetini okuyan insanlar gibi melekler de, Hazreti Âdem’in mânevî simasında bunu görürler. Çünkü, yerin çamurundan, hamurundan alınan bir varlığın simasında bunlar yazılıydı... Onda, ilâhî nefhaya ait başka şeyler de yazılıydı ama, melâike-i kirâmın gözüne birinci şık ilişmişti. Evet, bir yönü toprak, diğer yönü nefha-i ilâhiye olan insan... Toprak yönü ile onda, şehvetler, kaptisler, hırslar, kinler, nefretler vardı; nefha-i ilâhiye yönüyle de A’lâ-yı İliyyîn’e çıkıp ahsen-i takvîm suretini alacak ve Mele-i A’lâ’nın sakinleri arasına girecek bir kabiliyeti bulunuyordu.

İşte, melekler, Âdem’in cismaniyetine ait bu vaziyeti hissedip Cenâb-ı Hakk’a istifsarda bulundular: “Yeryüzünde nifak çıkararan, kan döken birisini mi yaratacaksın?”¹⁸³ Allah (celle celâluhu) da melekleri imtihan için önce Âdem’e esmâyı talim buyurdu; yani, taş, ağaç, kandil, toprak, avize vs... gibi şeyleri. Fakat mücerred esmâ bir şey ifade etmeyeceğinden, esmânın verâsında mücmel olarak müsemmâyı da O’na öğretti. Esasen kâinatta her şey, isim ve ismin delâlet ettiği müsemmâ (isme esas teşkil eden zat) itibarıyla iki yönü olan bir vâhiddir. Bu itibarla, Hazreti Âdem’e isimleri öğretti demek, dolayısıyla isimlerin delâlet ettikleri şeyleri de talim etti demektir. Hazreti Âdem’e icmâlen öğretilen isimlerin tafsilini Allah, Hazreti Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) talim buyurmuştur. Evet, Hazreti Âdem’e

okutulan fihristin bir kitap olarak tafsilatı Peygamberimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlatılmıştır.

Cenâb-ı Hak, talim-i esmâ unvanı ile, Hazreti Âdem'in halife olduğunu göstermiştir. Arzın edîm'inden, yani, yerin yüzünden alınan maddelerle yaratılan ve Âdem ismiyle yâd edilen Hazreti Âdem, Muhyiddin İbn Arabî'nin Fusûsu'l-Hikem'inde anlattığı gibi, Allah'ın (celle celâluhu) yeryüzünde halifesi ve makam-ı cem'in sahibidir. Eşyaya Âdem merceği ile bakılırsa, "vahdet-i vücud" görülür. İnsan yeryüzünde Allah'ın matmah-ı nazarı ve Onun câmi-i esmâdır. Makam-ı fark'ın değil, makam-ı cem'in sahibidir. Allah, bu önemli mansıbın Hazreti Âdem'e ihsanını, talim-i esmâ unvanıyla ifade etmiştir.

Demek oluyor ki, Allah, Hazreti Âdem'e bütün ilimlerin hulâsasını ilham etti. Bu sayede Hazreti Âdem bir taraftan dinî hakikatlerin hulâsasını, diğer taraftan kimya, fizik, astronomi, tıp gibi ilim ve fenlerin hulâsasını vahyen öğrendi. Yani, bu mevzudaki temel kaide ve esas prensipleri; yoksa, ilim ve fenlerin nihayet hududuna kadar tafsilâtını değil. Evet, bunlar mücmel şeyler, belki de bir kısım remizlerle ifade edilen şeylerdi. Bu kadarı bile çok muazzam idi ki melâike-i kirama arz edildiği zaman bilemediler.

Bu bilememe meselesinde, şöyle bir husus anlaşılabilir: Âlem-i cismaniyet (cisimler âlemi), âlem-i ervahtan (ruhlar âlemi) daima farklıdır. Bizler bir yanımızla cismanî âleme ait varlıklarız. Bunun gibi, müşâhede ettiğimiz şu tabiat kitabının her bir parçası da, yine cismanî âleme ait şeylerdir. Cismaniyete ait canlı-cansız tablolar, bir ölçüde cismanî olmayanlar tarafından tam bilinemez. Meselâ cismanî âlemde görme, duyma buudları vardır ki, bu buudların dışına çıkılamaz. Meselâ, insanlar görülebilecek şeylerin ancak milyonda beşini görür, verâsını göremezler. Ne var ki, bu görme, duyma da, yine cismanî âlemde olur. Hâlbuki melâike-i kiramın görüş ve duyuş buudu tamamen başkadır. Çünkü onlar ruhanîdirler. Onun içindir ki, bir kısım ecsâm-ı latîfe, hatta ruhanîler ve cinnîler, âlem-i şhadeti seyretmek için, cismanî olan

bir varlığın gölgesi altında, onun ceset adesesini kullanır, onun gözüyle âlem-i cismanîyi seyrederek. Senin nazarında, şu kevn ü fesattaki keyfiyet, cismanî olanlardan tamamen başkadır. Melâike-i kiram, baharı, yazı, çiçekleri, haşeratı, hevammı senin gördüğünden farklı görürler. Evet, onlar değişik buudlardan baktıkları için, senin bakış, görüş, duyuş ve hazzedişinden çok değişik şeyler müşâhede ederler. Cenâb-ı Hakk'ın Hazreti Âdem'e (aleyhisselâm) talim ettiği esmâ, âyât-ı tekvîniye, şeriat-ı fitriye ve kâinatta cari kanunlara ait mücmel hakikatlerdi. Cism-i latîf olan melâike-i kiram, kesif cismin hassası olan bu şeyleri bir ölçüde bilemedikleri için “*Senin öğrettiğinden başkasını biz bilemeyiz. Seni tesbih ve takdis ederiz.*”¹⁸⁴ dediler.

Bu iki meseleyi telif ettiğimiz zaman, şu neticeye varıyoruz: Cenâb-ı Hak, kâinattaki mücmel hakâiki Hazreti Âdem'e talim etti. Ve bu talim, gelişe gelişe olgunlaştı, kemale erdi ve Kâmil-i Mutlak, Makam-ı Mahmud'un Sahibi Hazreti Muhammed'de (sallallâhu aleyhi ve sellem) noktalandı. O, öğretilecek her şeye mazhar olması cihetiyle Muhammed, Ahmed, Mahmud ve Hâmid oldu. Yani her şeyi ile hamd ü senâyâ giden yolların ayırımında yol gösteren ve etrafı aydınlatan bir zât olarak zuhur etti. O'nun mazhar olduğu şeylere, şimdiye kadar kimse mazhar olmamıştı. O, bütün isimlerin mazharı Kur'ân-ı Kerim gibi, umum isimleri temsil için gönderildi; Kur'ân'a göre “Fatiha” ne ise, O da enbiyâyâ öyle fatiha oldu.

Fatiha'daki 7 âyetin ilk mazharı Hazreti Âdem'di ve 7 âyetin bir odak noktası (nokta-i mihrakiye) idi. Evet, Hazreti Âdem 7 sıfatın da nokta-i mihrakiyesiydi. 7 âyet ledünnî yönüyle 7 sığata bakmaktadır, 7 hakikati göstermektedir.

Namazda insan bu işi tam temsil ettiğinden 7 uzvuyla secde etmekte ve 7 âyete bakmaktadır. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, Kur'ân-ı Kerim'le tafsil edilen Fatiha'nın tamamına mazhardır. Yani Fatiha, Resûl-i Ekrem'de (sallallâhu aleyhi ve sellem) tafsil edilmiştir. Onun için O'na

(sallallâhu aleyhi ve sellem) “Ahmed”, Ümmetine “Hammâdûn” ve O’nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) etrafına toplanıp gölgelenilen bayrağına da “Livâü’l-Hamd” denilmiştir.

Evet, talim-i esmâ, tafsilen Hazreti Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilham buyrulmuştur. Ne mutlu O’na (sallallâhu aleyhi ve sellem), ne mutlu bize! Esasen ulûm ve fûnûn-u müsbete de, yine talim-i esmâ unvanı altında anlatılmaktadır. Büyük Mürşid’in de dediği gibi şu âyetin, insanın câmi istidat ve kabiliyeti cihetiyle mazhar olduğu bütün ilmî kemalât ve fennî terakki ve sanat harikalarını “talim-i esmâ” unvanı ile ifade ve tabir etmesinde, şöyle latîf ve ulvî bir remiz var ki: Her bir kemalin, her bir ilmin, her bir terakkinin, her bir fennin âli bir hakikati var ve o hakikat, ilâhî bir isme dayanıyor. Yoksa, her şey, yarım yamalak bir suret ve nâkıs bir gölgeden ibaret kalır.

Meselâ hendese bir fendir. Onun hakikati Cenâb-ı Hakk’ın Adl ve Mukaddir ismine yetişip, hendese aynasında, o ismin hikmet dolu cilvelerini bütün ihtişamıyla müşâhede etmektir. Tıp bir fen ve bir sanattır. Onun hakikat ve son sınırını yakalamak ise, o Mutlak Hekîm’in “Şâfi” (dertlilere şifa veren) ismine dayanıp, o Yüce Yaratıcı’nın yeryüzü çapındaki geniş eczanesinde, O’nun rahmetinin cilvelerini görmek ve hakikî şifâ verenin O olduğunu bilmekle kabildir.

Bunun gibi, sair fen ve sanatlar da her biri, Allah’ın nurlu isimlerinden birine dayandırıldığı, daha doğrusu dayalı oluş keyfiyeti sezildiği ölçüde, önu açılacak, tıkanıklığa maruz kalmayacak ve gerçek değerleriyle bilineceklerdir. Yoksa, faraziye ve nazariyelerin karanlığında, varılsa varılsa evhâma varılır.¹⁸⁵

Her şeyin doğrusunu en iyi bilen O’dur.

DİPNOTLAR

¹⁸² Bakara sûresi, 2/31.

¹⁸³ Bakara sûresi, 2/30.

¹⁸⁴ Bakara sûresi, 2/32.

¹⁸⁵ Nursî, Bediüzzaman Said, *Sözler*, s. 344 (Yirminci Söz, İkinci Makam, Bir Nükte-i Mühimme ve Bir Sırr-ı Ehemm).

Âyât-ı tekvîniye: Yaratılış delilleri, kâinat kitabının âyetleri.

İstibsar: Önsezi.

İstifsar: Sorup anlamaya çalışma.

Kevn ü fesat: Devamlı yeni yeni oluşum ve değişim içerisinde çalkalanıp duran varlıklar, kâinat.

Mefhûm-u münîf: Yüce anlam.

Mücmel: Kısa, öz, hulâsa.

Müsemmâ: İsimlenen, bir isimle nitelendirilen varlık.

Verâ: Öte.

Hızır (aleyhisselâm) ile görüşülebilir mi?

İnsan, düşünce ile alâkalı meseleler üzerinde durup, o meseleleri ihtiva eden kitapları tetkik ettiği nispette derinleşir. Kalbî hayatı ile ilgili meseleler üzerinde durup, onlara inhimak ettiği zaman, kalbî hayat açısından buud kazanır. İlmî meseleler üzerinde ısrarla durup, bu mevzuda her gün yeni yeni terkiplere ulaşabildiği, yeni yeni komprimelere varabildiği nispette de ilmî derinliklere erer. Bütün bunları aşarak sırf rızâ-i ilâhî ve Cenâb-ı Hakk'ı hoşnut etme üzerinde ısrarla duran bir insan da Allah'la olan münasebetlerinde derinleşir (Hâlık-mahluk, kul-Mâbud münasebetlerinde).

Aslında, Allah'la münasebette derinleşen bir insan, netice ve encam itibarıyla, diğer yollarla elde edilebilecek her şeyi de elde edebilir. Belki çok az bir çalışma, cüz'î bir malumat ile Cenâb-ı Hak, onun ilmine keramet-i ilmiye lütfetmek suretiyle, birini bin yapar ve onu yılların gayretiyle elde edilemeyecek neticelere ulaştırır. Artık böyleleri bir defa okur ama, ondan binlerce terkibe varabilir.

Zâhirî ilimler, öğrenildiği kadar insanın dimağ ve kalbinde yer işgal eder ve insanın sa'yi nispetinde bir arzı (eni) bir de tûlu (boyu) olur. İnsanın, Allah ile münasebetlerinde derinleşmesi sayesinde ise, hem bâtın âlemine ait mârifet, hem de zâhir âlemiyle alâkalı müktesebat elde edilir. Evet beriki sadece zâhirde kalırken, bu, bâtın âlemin sınırlarını aşar, zâhiri de kavrayabilecek noktaya ulaşır.

Maddeciliğin esas alındığı bir asırda yaşadığımız için, her şey maddî kıstas ve maddî kriterlerle ele alınır oldu. Bu itibarla da pek çoğumuz mâneviyata karşı yabancılaştık ve ruhî değerlerden yoksun kaldık. Bu hızlı maddîleşme, dimağımızdan mâneviyatı silip süpürüp götürdü. Rahmet-i ilâhiyeden ümit ve recâ ediyoruz bizleri yeniden, mânâ ve ruh insanları hâline getirsin...

Allah'la münasebette derinleşen bir insan, gayb âlemine muttali olur, melâike-i kiramla görüşebilir, cinlerle münasebete geçer, ruhanîlerle muhabereye girişebilir, Hızır'ı (aleyhisselâm) görür, hatta onun makamına yükselir.. Hazreti Mesih'le hemdem olur; Hazreti Mehdi ile tecdit musahabesinde bulunur... Evet, insan Allah ile münasebette derinleşir, şekilden, suretten kurtulup ruhun bütün dinamiklerini Allah'a vâsıl olmada kullanabilirse, olur bütün bunlar...

Binaenaleyh, bazı kimselerin “Hızır (aleyhisselâm) ile görüşüyorlarmış, nasıl olur? Biz de görüşebilir miyiz?” gibi mülâhaza ve düşünceleri, biraz işin dışında olma ve yabancılıktan kaynaklanıyor. Hızır'ı (aleyhisselâm) görmek herkes için mümkündür. Kim bilir, belki camide, saflarınızın arasında bile bulunabilir. En azından, camilerde, Hızır'ın (aleyhisselâm) mübarek gölgesinde, seyr u sülûk eden birisi mutlaka vardır. İçinizde melâike-i kiram da vardır. Belki âlem-i cismaniyette, âlem-i cismaniyeti seyre dalan yani sizin bakışlarınızda fâni olan ve sizin bakışlarınızla âlem-i şehadeti seyre dalan ruhanîler de vardır. Sizin içinizde, kalb ve hissiyatınızla bütünleşen latîf mahluklar da vardır. Ama hissedemezsiniz bunları... Cenâb-ı Hak maddî sahada beşerin inkişafına muhâzi olarak, mânevî sahada da bizleri inkişafa muktedir kılsın!...

Sıdkına, sadakatine, sadık ve masduk olduğuna inandığımız Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem), devrimize kadar pek büyük sâfi kimseler, ruh-u sâfiyeye mazhar olan kişiler, Hızır'la (aleyhisselâm) da, melâike-i kiramla da, ruhanîlerle de görüşüklerini ifade ediyorlar.

Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) başlayarak, devrimize kadar temâdi edip gelen bu büyük kimselerin evet, Allah'tan çok korkan, kalbleri haşyetle tir tir titreyen bu zatların, böyle bâlâ-pervâzâne iddialarda bulunmaları mümkün değildir. Bunlar kat'iyen doğru söylemektedirler. Biz de aksine ihtimal vermeyecek şekilde buna inanıyoruz.

Ehl-i keşif ve ehl-i müşâhede, Hızır'ın (aleyhisselâm) hayatta olduğuna kâildirler. Muhaddisîn-i kiram devrinde, Buhârî ve emsali bazı kimseler “Vefat etmiş.” diye hükmetmeler bile, başta müçtehitlerden dört imam ve sair fukahâ, Hızır'ın (aleyhisselâm) hayatta olduğu kanaatindedirler. Binaenaleyh, ister zıllinde olsun, isterse bizzat kendisiyle olsun, bazı kimseler onunla mülâkat temin edebilirler veya o, onlarla görüşebilir...

Hızır'la görüşebilecek kimseler, Hızır makamına yükselmiş kimselerdir. Kısacası kendini aşmış, benliğini yenmiş kimseler. Bir misalle arz edeyim. Malum, Yunus Emre, Taptuk'un evine hep düz odun taşımış. “Niçin hep düz; ormanda hiç eğri odun yok mu?” demişler. “Taptuk'un evine, odunun bile eğrisi giremez.” demiş. Evet düz gidecek ve hedefe varacaksın..! Ok gibi düz ol ki, dosdoğru hedefe varasın...

Taptuk denemiş. (Bunu Belhli İbrahim Edhem, Mevlâna, Şibli ve Şems-i Tebrizî için de söylerler...) Müridlerinden bir başkası, eline kovaları almış çeşmeden geliyor. Bu arada âdeta, mahmuzlu çizmelerle atı mahmuzlar gibi, varıp Yunus'un ayaklarına ve kalçalarına dürtüyor ve kanatıyor. Kapının önüne kadar hiçbir şey demiyor. Kapının önünde: “Biz o meseleyi çoktan Sarıköy'de bıraktık.” diyor. Yani nefsimizi düşünmeyi, bu acıları kâle almamayı, biz çoktan köyümüzde bıraktık, demek istiyor. Mürid şeyhine geliyor. Şeyh: “Ne dedi?” diyor. Mürid: “Sarıköy'de bıraktık.” diyor. Şeyh: “Hâlâ kendini düşünüyor. Olmamış, daha çekmesi lâzım.” cevabını veriyor.

Yunus ne güzel der:

“Vurana elsiz gerek

Sövene dilsiz gerek

Derviş gönülsüz gerek

Sen derviş olamazsın.”

Devrin mürşidleri, mübelliğleri de böyle olmalı.. yani, vurana elsiz, sövene dilsiz, Kur'ân talebesi gönülsüz gerek. Kırılan, darılan Kur'ân talebesi olamaz. Hızır'la görüşmek için kendini düşünmemek lâzım. Nakşibendîlerin

“Der tarîk-i Nakşibendî lâzım âmed çâr terk:

Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk.”

diye, dört esasları vardır. Bu devirde Hızır’ı görme maksadını da terk lâzım geldiğinden, bizim yolumuzda da dört şey vardır. “Acz-i mutlak, şevk-i mutlak, fakr-ı mutlak, şükr-ü mutlak, ey aziz.”

Bâlâ-pervâzâne: Yüksekten uçarcasına, haddini aşarcasına.

Ehl-i keşif ve müşâhede: Eşyanın perde arkasına, gaybî âlemlere ait bilinmezleri Allah’ın izni ölçüsünde keşfedip, görebilen kişiler.

İnhimak etmek: Bir konuda yoğunlaşmak, derinleşmek.

Muhaddisîn-i kiram: Değerli hadis âlimleri.

Mübelliğ: Allah’ın dinini insanlara anlatan, bildiren kimse.

Müktesebat: Elde edilmiş, kazanılmış bilgiler.

Seyr u sülûk: Belli bir usûl dairesinde kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah’a yürümek.

Zill: Gölge.

“Ruhlar mütegayyir olmadığına göre hâdis de olamaz.” sualine nasıl cevap verebiliriz?

Bu da kelâm ilminin derin meselelerinden bir tanesidir ve bu sualin altında şunlar var: Kâinat mütegayyirdir. Değişmeye tâbidir ve mütemadiyen değişip durmaktadır. Biz, bu açıdan kâinata hâdis deriz. Yani sonradan olmuş ve çözülmeye doğru gidiyor, daimî bir çözülmeye içinde hareket etmektedir. Binaenaleyh “Bütün bu çözülmeleri, hiç çözülmeyen, tebeddül, tegayyürden müberra birisi dizmiş, tanzim etmiştir.” diyoruz. Bu prensibe, değişen üzerinde, değişmeyen bir Zât’ın bulunduğunu gösterme prensibi denebilir. Tebeddül ve tegayyür eden her şey, tebeddül, tegayyürden, elvandan, eşkâlden münezze, müberra olan bir Zât-ı Ecell-i A’lâ’ya (celle celâluhu) delâlet eder ki, O da Allah’tır, Vâcibü’l-Vücut’dur. Bütün beşerî ve kevnî hâdiselerden, arızalardan münezze ve mukaddestir. İşte Zât-ı Ulûhiyet için serdedilen bu mukaddime üzerine şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır.

Allah, mütegayyir değildir; Allah değişmez, O yemez, içmez, israfâtı, vâridâtı yoktur. Ezelîdir; varlığı Zâtî ve Kendindedir, aynı zamanda da ebedîdir.

Öbür taraftan, ruhun da bir besâyeti vardır. Yani ruh maddeden mürekkep değildir. Aynı zamanda âlem-i halktan değil, Kur’ân’ın beyanıyla, âlem-i emirdendir. Yani o, atomların bir araya gelmesiyle hâsıl olan bir varlık değil; melâike-i kiram gibi Allah’ın emriyle meydana gelen, zîşuur nuranî kanunlardan ibarettir. Tohumdaki nemalanma kanunu, küreler ve atomlar, hatta çekirdekle elektronlar arasındaki çekme kanunu gibi ruh da bir kanundur. Fakat ruh şuurludur. Diğer kanunların ise hayat ve şuuru yoktur.

Ruh maddeden mürekkep olmadığı için basittir; çözülmeye ve iyonlaşmaya doğru gitmez, sabit bir varlığı vardır. Şimdi bu yönü ile –hâşâ– bazıların aklına, Allah’a benziyor gibi bir şey gelmekte. Yani, Allah

tegayyürden münezzehe olduğu gibi ruhta da tegayyür ve tebeddül yok, öyleyse farkları ne?

Allah'ın tebeddülünden, tegayyürden, elvan u eşkâlden münezzehe ve müberra olması Zât'ındandır. Ruh ise, basit bir varlık olarak Allah tarafından yaratılmıştır. Allah, hâlıktır, ruh ise mahluktur. Allah, kendi kendine kaim ve varlığı kendindedir. Ruh dahil her şey O'nunla kaimdir. Her şey elini O'na uzatmış istiane etmekte, O ise, “iyyâke nestaîn”¹⁸⁶ sözü ile yapılan bütün istianelere iane etmekte, yardımda bulunmaktadır. Ruh da, Allah'ın yardım elini uzattığı mahluklarından birisidir. Ruhun varlığı da Allah ile kaimdir. Evet, ruh da Allah'a dayandığı sürece vardır. Allah'a dayanmadığı zaman o da mahvolur. Allah şuurlu, hayatlı bir kanun olarak ruhu kendi kudret ve iradesine dayamış ve böylece onun varlığını devam ettirmektedir.

Bir misalle arz edecek olursak, Güneş'te şua, ışık ve renkler vardır. Ay'da da bunu müşâhede ederiz. Fakat Güneş'i yok farz ettiğimiz zaman, Ay'da o ışıkları düşünmemize imkân yoktur. Ay'ın üzerindeki o arazî ışıklar, Güneş'te zatî olan ışıkların cilvesidir. Biz hayalen Güneş'i yok farz ettiğimiz zaman, Ay'ın üzerinde ışık devamına imkân kalmaz. Siz Ay ile Güneş'i bu durumda müsâvi tutabilir misiniz? Hayır. Kur'ân Ay için “nur”¹⁸⁷ veya “münîr”¹⁸⁸ tabirini, Güneş için ise “parıl parıl yanan bir lamba”¹⁸⁹ ifadesini kullanmıştır. Bu benzetmeler bir bakıma Cenâb-ı Hak için pek uygun olmuyor. Ama, meselenin kavranması için müşahhas temsile ihtiyaç var.

Ahirette de Allah, ruh ile beraber cesetleri de bâkî kılacaktır. Allah bâkî, onlar da bâkî, ama onların bekâsı Allah ile kaim. Dilerse hepsini yok ediverir. Fakat O'nun varlığı kendi Zât'ı ile kaim. Onlar yok olabilirler ama Zât-ı Ecell-i A'lâ her türlü avârizdan muallâ ve müberradır.

DİPNOTLAR

186 “Yalnız Senden medet umarız.” (Fatiha sûresi, 1/5)

187 Yûnus sûresi, 10/5; Nuh sûresi, 71/1.

188 Furkân sûresi, 25/61.

189 Furkân sûresi, 25/61; Nuh sûresi, 71/16; Nebe' sûresi, 78/13.

Besâtet: Basitlik, sadelik.

Elvan u eşkâl: Renkler ve şekiller. **Kevnî:**

Varlık âlemiyle ilgili. **Müberra:** Uzak, beri.

Mütegayyir: Değişen. Bir hâlden başka bir hâle geçen.

Tebeddül-tegayyür: Değişme, başkalaşma.

Cenâb-ı Hak bir âyetinde “Ben istediğim kulumu hidayete erdiririm.” diyor. Bu durumda Cenâb-ı Hak kulları arasında bir ayırım yapıyor mu?

Evvelâ, Allah bir ayırım yapsa, kimin hakkı var ki, O’na “Niçin ayırım yaptın?” desin. Allah, mülk sahibidir¹⁹⁰. Hepimizi belli şeyler içinde evirip çeviriyor; ama, kimsenin, herhangi bir hak iddia etmeye de hakkı yoktur. “O Mülk Sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder.” hakikatinin sahibidir. Ayrıca, O’nunla alâkalı sual sorulurken, çok nezihane, edibane sormak lâzımdır. Allah, her şeyi kabza-i tasarrufunda tutan Mâlikü’l-Mülk’tür.¹⁹¹ Kimsenin böyle, bu tarzda soru sormaya hakkı yoktur ve edebe münafidir.

Ancak şöyle denebilir: “Cenâb-ı Hak beni hidayete veya dalâlete atıyorsa sonra acaba beni hangi esas, hangi prensip ve hangi hikmete binaen muaheze edecektir? Zira, O, Hakîm-i Mutlak’tır. Acaba bu husustaki hikmeti nedir?”

Evet, Allah dilediğini hidayete, dilediğini de dalâlete götürür. Bu husus, Kur’ân-ı Kerim’in mükerrer yerlerinde hep böyle zikredilmiştir.¹⁹² Meşîet-i ilâhiye esastır. Bu mevzuda dikkat edilmesi gerekli olan husus da şudur: Hidayet ve dalâlet Allah’ın yaratmasıylaadır. Ama sebebiyet, kulun mübaşeretidir. Kulun mübaşereti o kadar zayıftır ki, âdetâ hiç hesaba katılmamakta ve doğrudan doğruya bütün kâinatların yaratılması, kendisine ait olan Allah’ın (celle celâluhu) Zât’ı zikredilmektedir.

Bir misal ile meseleyi tavzih edelim: Meselâ bizler, yemek yeme, su içme ameliyesini yapıyoruz. Bu yeme ve içmenin neticesinde içimize giren çeşitli proteinler, vitaminler, demirler, bakırlar yerlerini alıyor ve bedende, kendilerine has fonksiyonları ifa ediyorlar. Bütün bu meseleler öyle hassas hesaplarla yapılıyor ki, insanın sadece lokmayı ağzına koyması bu işlerin halli için yetmiyor. Yettiği farz edilse bile, insanın ağzına lokmayı koyması için gerekli olan elindeki kuvvet, kafasındaki dirayet, ta baştan Allah tarafından verilmiş. İnsan lokmayı ağzına koyar-koymaz, Allah tükürük bezlerini

harekete geçiriyor, ağızı sulandırıyor ve yemek daha ağızda ıslanırken, hemen beyne haber gidiyor; oradan da mideye şifreler çekiliyor ve ona “Dikkatli ol!” deniliyor. “Hangi çeşit usare ve asidi ifraz edeceksen et; çünkü şu cinsten, şu çeşit yemek geliyor.” Derken, midedeki bütün fakülteler faaliyete geçiyor. Sadece buraya kadar olanları dahi, insan, kafasıyla düşünmeye kalkışsa, bunların pek azını bile yapamaz. Kaldı ki onun, bazen yanlışlıkla dilini çiğnediği de oluyor.

Mide kendine ait fonksiyonu ifa ediyor. Kendi eriteceği şeyleri, meselâ nişastalı, glikozlu şeyleri eritiyor. Ve iş bununla bitmiyor; bağırsağa giderken ona da bir şifre gönderiliyor:

“Şunlar geliyor.” Yani sert ve ancak asitli şeylerle halledilebilir cinsten nesnelere. İnsanın bundan sonraki safhada hiç dahli yoktur. Sonra selülozlu şeyler bağırsaklara giriyor, derken onlar faaliyete geçiyor. Bunların bir kısmı, meselâ elma kabuğu gibi şeylerse –insan vücudunda bu gibi enzimler olmadığından– erimiyor ve dışarıya atılıyorlar. Bütün bunların hepsi fevkalâde hassasiyet içinde ve haberli olarak cereyan ediyor. Evet, midede ne erir, ne erimez bunların hepsi de haberli oluyor. Sonra sıra karaciğere geliyor ve karaciğer de kendisine ait yüzlerce vazifeyi yapıyor...

Görüyoruz ki, bir lokma, insanın midesine girdikten sonra, onun vücuduna faydalı hâle gelinceye kadar, bin ameliye görüp-geçiriyor. Ve bu bin ameliyenin hiçbirinde insanın dahli olmuyor.

Şimdi, bu nankör insan kalkıp dese ki “Ben, lokmayı ağızıma koydum, vücuduma demiri, kömürü gönderdim, stok yaptırдыm. Hangi hücrelerin nelere ihtiyacı varsa, onları onlara tevdi ettim. Vitamin isteyene vitamin, protein isteyene protein gönderdim. Hararetlerini de ayarlayıp hepsini faaliyete geçirdim.” Allah’ın bu icraatına şerik olduğunu iddia etmiş olmaz mı?

Belki, bu mevzuda düşünülmesi ve söylenmesi gerekli olan şey şudur:

“Bu esrarengiz mekanizma, gaybî bir el ile çalıştırılıyor. Ben lokmayı ağzıma koyunca, birdenbire esrarengiz şeyler olmaya başlıyor. Binaenaleyh, bu lokmanın halledilmesi mevzuunda benim bir dahlim yoktur. Bu işi yaratan Allah’tır (celle celâluhu). Hazım ve sonrasını yaratan da O’dur.” Böyle demekle insana ait iş, Allah’a isnat edilmiş olmaz. Belki Allah’ın işi, Allah’a isnat edilmiş olur. İnsanın bu mevzuda o kadar cüz’î bir mübaşeretidir ki, bunca işi kendisine isnat etmeye asla hakkı yoktur.

Gelelim hidayete. Hidayet, öyle mühim bir meseledir ki, insanın onu elde etmedeki iradesi, çok küçük bir izhâr-ı liyakattan ibarettir. Meselâ çok defa isterim ki, kalbî bir inşirah, bir inbisat içinde bütün hissiyatımla içimi cemaate dökeyim. Hâlbuki “*Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz*”¹⁹³ sahibi olduğundan, bütün içimi, hissiyatımı ifade edemiyorum; ancak alâkaderilimkân bir şeyler söyleyebiliyorum. İstiyorum ki, nâfizülkelim ve alabildiğine muhlis olarak, ahkâm-ı ilâhiyeyi, ahkâm-ı Kur’âniye’yi nakledeyim. Hâlbuki her şey bir noktada takılıp kalıyor. Ne kadar arzu ediyorum, namaza durduğum zaman kendimden geçeyim; vecd ve istiğraklarla kendimi unutayım, dünya ve mâfihâdan bütün bütün sıyrılalım. Hâlbuki bu arzumun binde birine dahi muvaffak olamıyorum. Demek ki, elimde samimî isem sırf bir istek var. Geri kalanları tamamen Yaratan’a ait... Ey Rab, göz açıp-kapayınca kadar dahi olsa bizi bize bırakma!..¹⁹⁴

Dikkat buyurulsun; iman zevki, iman aşkı, iman hazzı, Cennet iştiyakı ve Cenâb-ı Hak’tan gelen her şeyi almaya, kabul etmeye teşne olma keyfiyeti, bütün bunlar öyle ilâhî mevhibelerdir ki, bunları insanın sinesine ancak Allah yerleştirebilir. İnsan, sadece mübaşeret eder. Onun için Saduddin-i Teftâzânî bu mevzuda “İman, insanın cüz’î iradesini kullanması suretiyle, Allah’ın onun ruhunda yaktığı bir şem’adır.” der. -Şem’ayı yakana ruhlar feda olsun! Böyle büyük bir neticede senin cüz’î iradeni kullanmaktan başka bir dahlin yoktur. Sanki düğmeye dokunuyorsun ve hayatın tenvir ediliyor. Binler avizenin, bir tek düğmeye dokunmakla etrafı aydınlatması gibi, iman tarafına,

cüz'î iradenin o kadarcık yönelişi, hidayet nurunun yakılmasına vesile oluyor.

Evet, bu meseleyi de ağızdaki lokma gibi anlama mecburiyetindeyiz. “Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz.”¹⁹⁵ “Allah dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola iletir.”¹⁹⁶ fehvasınca kimse, O’nun dilediğinden başkasını dileyemez... O’nun saptırdıklarını hidayete erdiremez, O’nun hidayete erdirdiklerini de saptıramaz.

Netice olarak işin çoğu O’na aittir. Bize ait olan o kadar cüz’î, o kadar küçüktür ki, bunları görmezlikten gelerek, olan şeylerin bütününe sahip çıkmamız, Allah’a karşı suidedeb ve cüretkârlıktan başka bir şey değildir.

DİPNOTLAR

190 Bkz.: Fâtır sûresi, 35/13; Zümer sûresi, 39/6; Şûrâ sûresi, 42/39; Zuhuruf sûresi, 43/51; Mülk sûresi, 67/1.

191 Âl-i İmrân sûresi, 3/26. Arıca bkz.: Mâide sûresi, 5/1; İbrahim sûresi, 14/27; Burûc sûresi, 85/16.

192 Bkz.: A’râf sûresi, 7/186; Kehf sûresi, 17/17; Zümer sûresi, 39/37.

193 İnsan sûresi, 76/30.

194 Bkz.: Tirmizî, *daavât* 99.

195 İnsân sûresi, 76/30.

196 Müddessir sûresi, 74/31.

Alâ kaderilimkân: İmkân nispetinde, mümkün olduğu kadar.

Mâfihâ: İçindekiler.

İfraz: Salgılama.

İstiğrak: Basiret ve şuurun, yaşanan hâlin duygu ve hülyalarının baskısı altında kalıp, kendinden geçmesi.

Meşîet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın dilemesi.

Mübaşeret: Bir işe başlama, girişme.

Nâfizül-kelim: Sözü tesirli.

Vecd: Coşku (ilâhî aşkın insan benliğini bütünüyle sarması).

Vefat etmiş evliyâdan, sağ olan evliyâyâ nazaran daha çok yardım görüldüğü iddia ediliyor; bu doğru mudur?

İnsana Allah'tan başka kimse yardım edemez. Yardım, medet, inayet Allah'tan gelir. Veli de Allah'ın dostu demektir. Herkes derecesine göre Allah'ın dostudur; bilhassa mü'minler... Fakat dostluğu ileri götürerek tam kurbiyet kazanmış bir kısım kimseler vardır ki, hadis-i şerifin ifadesiyle, nafil ibadetlere gönül vererek Allah'a yaklaşırlar.. yaklaşırlar da, Allah, gören gözleri, işiten kulakları, söyleyen ağızları olur.¹⁹⁷

Yani Cenâb-ı Hak onlara basiret verir. Onlar da artık doğruyu görür, doğru değerlendirir ve doğru konuşurlar. Onların gönülleri “mehbet-i ilham-ı ilâhî” olur ve Allah (celle celâluhu), ilhamlarıyla bunları serfirâz kılar. Bu insanlar, Allah'a biraz daha yaklaşıp kurbiyet kazanınca, tam Hak dostluğuna erer. O'nun inayet ve desteğine mazhar olurlar. *“Bu, Allah'ın, inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince onların yardımcıları yoktur.”*¹⁹⁸ Evet mü'minlerin mevlâsı yani velisi Allah'tır. Mü'minler de, Allah nazarında velidirler. Kâfirlere gelince, onlarda vilâyet yoktur. Allah (celle celâluhu) onların ne gören gözleri, ne işiten kulakları ne de söyleyen ağızları olur. Onlar hizlân ve hüsrandadırlar.

Öyleyse velilik için bir sınır tespit edemeyiz. Veliliğin mü'minlerin en küçüğünden, Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadar mertebeleri vardır. Birisi gözünü yumduğunda kabirlerin altında neler oluyor onu müşâhede eder. Bu, veliliğin en basit mertebesidir. Evet kabirlerin ve mezarda yatan kimselerin durumunun keşfedilmesi, vilâyetin en basit mertebelerinden biri. İnsanın içinin bir kitap gibi okunması, daha ileri derecesi; başına gelecek şeyleri, Allah'ın ona bildirmesiyle bilmesi, farkında olarak veya olmayarak onları başkalarına anlatması, ayrı bir kademesidir. Çünkü Allah, onun konuşan dili olmuştur. Bunlar, vilâyetin bir kısım tezahürleri. Sonra veli öyle bir noktaya gelir ki, bunları da, işin fâkihesi olarak görür ve bu çerezlerle meşgul

olmayı nakîse bilir; Yunus’un dediği gibi “Bana Seni gerek Seni!” diyecek bir makama yükselir. Artık keşif, keramet yoktur ve işte sahabenin veliliği budur. Bazı kimseleri Allah (celle celâluhu) vilâyetin bir kısım sıkıntılı yollarından geçirmeden de sahabenin veliliğine getirebilir.

Ben şu yirminci asırda, din-i mübin-i İslâm’a sahip çıkan delikanlıları sahabenin vilâyetine mazhar görüyorum. Keşifleri, kerametleri, kabirleri müşâhedeleri, hatta kalbî müşâhedeleri olmayabilir ama, makamlarının büyük olduğu muhakkak. Çünkü, Allah onları çok kudsî işlerde istihdam ediyor. Büyük kimselere, mânevî âlemin paşalarına, mareşallerine yaptırdığı işi bunlara yaptırıyor. Yani dinini onlarla ihya ediyor... İnşâallah bunlar da velidirler.

Fakat ister öyle veli olsun, ister böyle, Allah’ı hatıra getirmeden, “İnayet, meded!” diye velinin kapısına gitmek, hatalıdır. İmam Birgivî, “Bir insanın ‘Meded yâ Resûlallah!’ demesi dahi tehlikelidir.” der; vâkıa biz bunu biraz yumuşatarak diyoruz ki: İnsan hiç olmazsa Resûl-i Ekrem’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu diyebilmelidir. Çünkü, Hak sarayının söz götürmez sultanıdır O. Allah indinde yaratılmışların en eşrefidir. İmam Birgivî’nin büyük bir insan olduğu muhakkak ve müsellemler. Bununla beraber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah’ın kendisine büyük salâhiyetler bahsettiğini, bizzat kendileri anlatır.¹⁹⁹

Evet, o Zât (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hak sarayının kapısına vurmaktan içeriye giren mahremlerdendir. Ona kaç defa nazla gitmiş, niyazla dönmüştür. Evet O, bir insanın varamayacağı noktalara varmış, imkân ve vücub âlemiyle dudak dudağa gelmiş,²⁰⁰ sonra da niyazla geri dönmüştür.²⁰¹

Sadede dönelim: Efendimiz gibi, O’nun ümmetinden bazı kimselerin insanlara inayeti, el uzatması, teveccühü olabilir. Fakat bunların hepsi vesile ve vasıtaadır. Esas her şeyi yaratan Allah’tır. Ehl-i Sünnet akidesi böyledir. Allah bir kısım kimseleri affedecektir de Resûl-i Ekrem’in (sallallâhu aleyhi ve

sellem) şefaatinı ona vesile yapar. Evet mü'min, inayet ehlinin inayetini düşünürken böyle düşünmeli, böyle inanmalıdır.

Burada kendi mülâhazamı da şöyle anlatayım: Hiçbir zaman nefsimin muhasebesini yaparken, doğrudan doğruya Mevlâ'nın huzuruna kendi kendime gitmeyi düşünmedim. Kademe kademe önce, Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisiyle bağlı bulunduğum zatın arkasına düştüm. Yani, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetine getirdiği nuru, feyzi, esrarı bana intikal ettiren, doğruyu gösteren, Kur'ân'ın âyetlerini gökteki yıldızlar gibi tanıtan, içimde iz'an hâsıl olmasına yardımcı olan, Resûl-i Ekrem'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) göklerde kanat çırpıp uçan bir tavus gibi bana gösteren ve bir hurma ağacı gibi en tatlı, en leziz meyvelerini kalbimin dudaklarıyla vicdanıma duyuran, evet bütün bunları bana iş'ar ve işaret eden hangi zat ise, evvelâ onun vesâyâsı altına giriverir, sonra onunla Huzur-u Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) varırız. Orada beni mahcup etmemek için "Bu da bizdendir, yâ Resûlallah!" dediğini tahayyül etmeye, duymaya çalışır ve Resûl-i Ekrem'e dehalet etmiş olurum. Ama nazarı daha ilerilerde olanlar bu sefer Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) peşine düşer ve Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, "Bu da bizdendir yâ Rabbi!" der, gönlüm ve gönüller, huzur ve itminana kavuşur.

Evet, çoğumuz muhasebemizi yapıp Huzur-u Hazret-i Kibriyâ'ya sığınırken hep böyle bir râbıta, bir ittisal ile gideriz. Böyle bir ittisal de şirk ve şirki işmam eden şeyler yoktur. Çünkü, neticede her şey Allah'a dayanıyor. İşin esası, tek başımıza kendimizi bu kapıları çalmaya, kapı tokmaklarına dokunmaya liyakatli görmüyor, hatta utanıyor ve birinin arkasına takılıyoruz.

Bu asrın âfâkında, büyük feyizler, büyük nur ve sırlarla tulû' eden zat dahi, kendi muhasebesini yaparken "Günahlarım beni mahcup etti. İsyandar altında eziliyorum. Senin kapına geldim, ama, Efendim Abdülkadir

Geylânî'nin sesiyle Senin kapının tokmağına dokunuyorum.”²⁰² diyor ve onun söylediği sözlerle müracaat ediyor; âdeti yukarıya gidecek dilekçesinin altına imzayı, o salâhiyetli zata attırıyor. Böyle bir dehalet, bir sığınma, şirk işmam eden tavırlardan uzak olduğu gibi, aynı zamanda cüret ve suiedepten de uzaktır. Abdülkadir Geylânî kendisine dehalet eden bu zatı Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) takdim edecektir. Abdülkadir Geylânî ki, vilâyet dünyasının zirvesini tutmuş çok yukarılarda bir velidir. “Benim ayağım kıyamete kadar gelecek bütün velilerin omzundadır.” demiştir. Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki yönle bağlıdır; hem Hasanî, hem Hüseyinî. Sahib-i salâhiyet büyük bir imamdır ve onun vesileliği, yolda kalmışlara Hakk'ın büyük bir rahmeti ve inayetidir.

DİPNOTLAR

197 Bkz.: Buhârî, *rikâk* 38; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 6/256.

198 Muhammed sûresi, 47/11.

199 Meselâ Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinden günah işleyenlere şefaet edeceğini haber vermiş (Ebû Dâvûd, *sünnet* 21; Tirmizî, *kıyamet* 11; İbn Mâce, *zühd* 37); her peygamberin kendisine has ve kabul olunan bir duasının bulunduğunu, kendisinin ise bu duasını ahirette ümmetine şefaet etmek için yapacağını bildirmiş (Buhârî, *daavât* 21; Müslim, *iman* 86); mahşerde insanlar ıstırap ve heyecan içinde hesaplarının görülmesi için beklerlerken, Allah'a dua ederek hesap ve sorgunun bir an önce yapılmasını isteyeceğini (Buhârî, *tevhid* 36; Müslim, *iman*

326-327; Tirmizî, *kıyamet* 10) buyurmuşlardır.

200 Bkz.: İsrâ sûresi, 17/1; Necm sûresi, 53/4-18.

201 Bkz.: Bakara sûresi, 2/285-286.

202 Bediüzzaman, Said Nursî, *Hizbu hakâiki'n-nûriyye*, s. 227 (Hulâsatu'l-hulâsa'da).

Fâkihe: Yemiş, meyve.

İş'ar: Anlatma, bildirme.

İşmam etmek: Hissettirmek, duyurmak

İttisal: Birleşme, bağlanma.

Mehbet-i ilham-ı ilâhî: İlâhî ilhamın indiği yer.

Nakîse: Eksiklik, kusur.

Râbita: Bağ, bağlantı.

Serfirâz: Üstün, seçkin.

Bazıları, akraba evliliklerinin zararlı olduğunu iddia ediyor. Bu hususu izah eder misiniz?

Evvelâ, akraba evlilikleriyle ortaya çıkması muhtemel hastalıklara bir göz atalım:

İrsî hastalıklar: Ana babadan çocuğa “irsî” olarak geçen hastalıklara verilen addır. İrsî hastalıklara, yakın akraba olan ana babanın çocuklarında, diğer çocuklara oranla daha çok rastlanır. Akrabalar arasında yapılan evliliklerden doğan çocuklarda, ortak atadan aktarılan ve irsî hastalığın taşıyıcısı olan genlerden iki tane bulunması ihtimali büyüktür.

Az rastlanan irsî hastalıklardan birisi akşınlık (albinizm)’dir. Akşınların gözlerinde ve saçlarında boya maddesi (pigment) yoktur. Bu hastalık sadece görünüşü bozmakla kalmaz, yarı körlüğe de yol açar.

Verâseti, DNA adı verilen ve gen adlı birimlerde toplanmış olan bir madde gerçekleştirir. Genler organizmanın gelişmesini düzenleyen bilgiyi taşırlar.

Bazı hastalıklar irsîdir ve bu hastalıklara bir enzim yetersizliği yol açar. Vücutta meydana gelen bütün “biyokimyevî” hâdiseler, enzimlerin kontrolü altında gerçekleşir. Bütün “bileşimler” ve “çözümler” belli bir sıra izlerler. Yani bir madde doğrudan doğruya son ürüne dönüşmez, daha önce çeşitli bileşik dizilerinden geçer. İstenilen son ürünü meydana getirmek için bu dizilerdeki bileşiklerin her birine yeni maddeler eklenir ya da çıkarılır.

Zekâ geriliğine yol açtığı sanılan mongolizm, fenikletonüri gibi 28 kadar irsî hastalık bilinmektedir. Bunlarda yetersiz enzim tespit edilmiştir.

Orak hücreli anemi, talessemi gibi bazı kan hastalıkları, ayrıca sistinüri ve galaktosemi de irsî hastalıklardır.

Sâniyen, İslâm, akraba evliliklerini teşvik etmemiş, belli bir çerçevenin dışındakilerin evlenmelerini tecviz etmiştir. Sâlisen, İslâm’ın yasaklar çerçevesi içine aldığı akrabalar da küçümsenmeyecek kadar bir yekün teşkil etmektedir.

Mamafih, aslında zararlı olan akraba evliliği değil, anne-babada meknî bulunup, evlenince katlanıp çocukta ortaya çıkan hastalıklardır. Bir aile, bir sülâle, bir oymak ve bir kabilede bu hastalıklardan biri varsa, aynı oymak içinde aynı hastalığı taşıyan iki kişi izdivaçla bir araya gelince, hastalık ortaya çıkıyor. Yani çocuk annesinde ve babasında meknî bulunan bu hastalığı tevârüs edinmiş oluyor.

Şimdi, eğer böyle bir hastalık taşıyan aile, kabile içinde değil de dıştan olsa, hatta evlenenlerin biri Çin'den biri de Maçın'den gelse hastalık olmayacak mı? Aksine, kimden ve nereden olursa olsun, çocuğun kaderi olarak ortaya çıkan, anne-baba hastalığı akrabadan olmuş, uzaktan olmuş fark etmez. Binaenaleyh, asıl mahzurlu olan, iki hastanın bir araya gelmesi; çocukta, kâmil mânâda ortaya çıkan bu tür hastalıkla hasta olanların evlenmesidir.

Bu tür hastaların evlenmesiyle çocuklarda bir kısım arızalar oluyorsa, hekimler bunu araştırmalı; şayet böyle bir hastalık varsa, bunların evlenmeleri tecviz edilmemelidir. Böyle, aynı kabile, aynı oymak içinde, izdivaçla ortaya çıkan hastalıklarda hassasiyet gösterildiği gibi, dünyanın ta öbür ucundan alıp evlendireceğimiz kimseler hakkında da titiz davranılmalıdır. Zira aynı hastalık onlarda da olabilir, dolayısıyla aynı vahim netice, onlar için de bahis mevzuudur. Binaenaleyh böyle bir meselede belli çerçevenin dışında akraba evliliklerine cephe almak bir haksızlıktır ve ilim adına faraziyecilerin işine de çok yaramayacaktır...

Şayan-ı teessüftür, bir kısım dindar ilim adamları da meseleyi faraziyecilerin aceleciliği içinde ele alarak tıbbî hükme menat teşkil eden hususu tamamen kulak ardı edip, “Zaten Kur’ân da bütün bütün akraba evliliklerini yasak etmiştir.” diyerek Kur’ân’la tenakuza düşmektedirler. Bir kere Kur’ân-ı Kerim: *“Ey peygamber, Biz, ücretlerini (mehirlerini) verdiği eşlerini, Allah’ın sana ganimet olarak verdiği (savaş esir)lerinden elinin altında bulunan (cariye)leri, amcanın, halalarının, dayının ve teyzelerinin*

seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de kendisini (mehirsiz olarak) peygambere hibe eden ve peygamberin de kendisini almak dilediği inanmış kadını, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık). Biz, eşleri ve ellerinin altında bulunan (cariye)leri hakkında mü'minlere ne farz ettiğimizi bildik (onların bu hususta ne yapması lâzım geldiğini açıkladık) ki, sana bir zorluk olmasın, (sen bir sıkıntıya, güç bir duruma düşmeyesin). Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”²⁰³ buyurmaktadır.

Pratikte de, ne Peygamberimiz ne de ashab efendilerimiz, muharremat âyetiyle çerçevesi belirlenenlerin dışındakilerle evlenmede beis görmemiş ve bu mübahı kullanmışlardı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) halasının kızı Zeyneb binti Cahş'la Hazreti Ali amca torunu Hazreti Fatıma'yla ve daha yüzlercesi yüzlercesiyle evlenmişti... Hem sıhhatli bir oymak içinde niçin kız alınıp verilmesin ki? Hatta, o oymak ve o sülâlenin sıhhat, ruh, karakter ve fizikî yapısının korunması için bunda fayda bile olabilir. Meselâ, Dağıstan halkının umumiyet itibarıyla bu mevzudaki hassasiyetleri sayesinde, sağlam nesiller olarak bugünlere kadar gelip ulaştıkları söylenmektedir. Denilebilir ki, bunlar daha sıhhatli, daha zinde, Allah'ın bir lütfu, ihsanı, takdiri olarak daha uzun ömürlü olabilmişler.

Şanlı Osmanlı Devleti'nde de bu mübah kullanılıyordu ama, endişe edilen rahatsızlıkların pek çoğu yoktu. Hatta, bizzat Âl-i Osman Hânedanı bu mübaha karşı açıktı ve bizim korkulu rüyalarımız sayılan hastalıklardan hiçbiri de bilinmiyordu. Hem bir insan kendi soyunun, sopunun sıhhatini, güçlü, kuvvetli ve zinde olmasını düşünüyorsa, tabî ki, en sıhhatli ailelerden kız alacaktır. Kendi kabilesi en sıhhatli ise neden ondan almasın ki...?

Hâsılı, çiftlerin bir araya gelmesinde mahzur teşkil eden şey uzak ve yakın olmaktan daha ziyade eşlerin bir araya geldiklerinde, çocuğun acı kaderi olabilecek hastalıklardır. Ve zannımca üzerinde durulması gerekli olan da budur. Yoksa, insanlara faydalı olan şeylerin en küçüğünü dahi ihmal etmeyip

gösteren ve bir yudum içki gibi, zararın en küçüğünün üzerinde hassasiyetle durup onları sakındıran Kur’ân-ı Kerim, çok önemli şeyleri önemsememiş çok önemsiz şeyler üzerinde de fazlaca durmuş sayılırdı ki, bu da onun herkesçe kabul edilen “muvazene kitabı” olma ruhuna aykırı demektir.

Kur’ân-ı Kerim *“Size (şunlarla evlenmeniz) haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, karılarınızın anaları, birleştiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız –eğer onlarla henüz birleşmemişseniz, (kızlarını almaktan ötürü) üzerinize bir günah yoktur– kendi sulbiünüzden gelen oğullarınızın karıları ve iki kız kardeşi bir arada almanız. Ancak geçmişte olanlar hariç. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”*²⁰⁴ âyetiyle haram olanların çerçevesini belirledikten sonra, yukarıda temas edip geçtiğimiz Ahzâb sûresinin 50. âyetiyle de şöyle buyurarak: *“Ey Peygamber, Biz, ücretlerini (mehirlerini) verdiği eşlerini, Allah’ın sana ganimet olarak verdiği (savaş esir)lerinden elinin altında bulunan (cariye)leri, amcanın, halalarının, dayının ve teyzelerinin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de kendisini (mehirsiz olarak) peygambere hibe eden ve peygamberin de kendisini almak dilediği inanmış kadını, diğer mü’minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık). Biz, eşleri ve ellerinin altında bulunan (cariye)leri hakkında mü’minlere ne farz ettiğimizi bildik (onların bu hususta ne yapması lâzım geldiğini açıkladık) ki, sana bir zorluk olmasın, (sen bir sıkıntıya, güç bir duruma düşmeyesin). Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”*²⁰⁵ herhangi bir iltibasa meydan vermeyecek şekilde, neyin yasak olup neyin olmadığını apaçık göstermektedir.

Bununla beraber, evlenmeyi, sağlık prensiplerine riayet ölçüsü içinde mübah kılmak başka, izdivaca zorlamak başkadır. Belli bir çerçevenin dışındakilerin evlenmelerine yollar açık ve herhangi bir mâni yoktur. Ama, aynı zamanda, evleneceklerin sağlık açısından bir araya gelip

gelemeyeceklerinin tetkik ve araştırılması neticesinde, şayet bir mahzur bahis mevzuu ise böyle bir izdivacın engellenmesinde de sakınca yoktur. Hatta, engellemek, yararlı ve insanîdir.

Her şeyin en iyisini Allah bilir.

DİPNOTLAR

203 Ahzâb sûresi, 33/50.

204 Nisâ sûresi, 4/23.

205 Ahzâb sûresi, 33/50.

Meknî: Gizli, örtülü.

Şâyân-ı teessüf: Üzüntü verici.

Tecviz etmek: İzin vermek, müsaade etmek.

Tenakuza düşmek: Çelişmek, zıtlığa düşmek.

Tevâriis: İrsiyet, soya çekim yoluyla elde etme.

“Bir saat tefekkür, bir sene nafile ibadet hükmüne geçer.” mealindeki tefekkürün yolu, usûlü, metodu nasıldır? Belli bir vird veya zikri var mıdır? En çok tefekküre sevk eden âyetler hangileridir? Sessizce yapılan dualar tefekkür yerine geçer mi?

Zannediyorum, soru sorulurken cevabı da verilmiş oldu. Bir saat tefekkür, bir sene nafile ibadet hükmünde olduğu, zayıf bir hadis-i şerifte²⁰⁶ ifade ediliyor ama; hadisten daha ziyade Kur’ân-ı Kerim’de bu meseleyi teyit eden pek çok âyet var: *“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün ihtilafında, akli başında olan kimseler için gerçekten açık ibretler vardır.”*²⁰⁷ Evet, ayların, güneşlerin âhenk içinde doğup batmasında, nizamın baş döndürücü bir keyfiyetle deveran ve cereyan edip durmasında, düşünebilen kimseler için ibretler vardır. Bu âyet-i kerime tefekkür mevzuunda sarih bir delildir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Bir insan bu âyeti okur da düşünmezse, yazıklar olsun ona.”²⁰⁸ buyururlar. Ümmü Seleme Validemiz, bu âyet nazil olduğu zaman veya Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyeti okurken ağladığını nakleder.²⁰⁹ Zaman ve Mekânın Efendisi bir gece, teheccüd vaktinde bu âyeti okuyup hıçkırma hıçkırma ağlamıştı.²¹⁰ Düşünmeye açılan bir kapı ve tefekkür iklimine açılan yollarda birer rehber sayılan bu ve emsali âyetler, İslâm’da düşünce hayatının buudlarını göstermeleri bakımından çok önemlidirler.

Yalnız, önce tefekkürün ne demek olduğunu bilmek lâzım. Tefekkür, evvelâ, bir ilk bilgiye dayanmalıdır. Yoksa âmiyâne, cahilâne tefekkürlerle hiçbir yere varılamaz. Böyle kapalı tefekkür, zamanla bıkkınlık meydana getirir. Sonra da insan tefekkür etmez olur. Bir insanın evvelâ, tefekkür edeceği mevzuu çok iyi bilmesi, tefekküre esas teşkil edecek hususları zihninde hazır malzeme hâline getirmesi, yani bir malumat-ı sabıkasının bulunması lâzımdır ki, sistemli düşünmesi mümkün olabilsin. Ayların, yıldızların cereyan ve deveranını, onların insanoğluyula münasebetini, insanı teşkil eden zerrelerin akıllara durgunluk veren hareket ve faaliyetlerini biraz

olsun biliyorsa, bunlarla alâkalı düşündüğü zaman bu bir “tefekkür” olabilir. Yoksa, ayların güneşlerin harekâtına bakıp da şairane ilhamlarla bir şeyler duyup bir şeyler söyleyenlere mütefekkir değil, ilhamlarını söyleyen hayalci denir. Keza tabiat bataklığına saplanmış bir kısım natüralist düşünür ve şairlere de mütefekkir demek mümkün değildir. Hele Cumhuriyet döneminde, kalburüstü gösterilen şair ve yazarlarımız arasında mütefekkir o kadar azdır ki, bir elin parmak sayısını geçmez. Onlar da dinî duygu ve dinî düşüncelerinden ötürü ademe mahkûm edilmiş ve toplumun onları tanınmasına kat’iyen meydan verilmemiştir.

Bu dönemde az bir zümre, eşya ve varlığı kurcalamış ama, onlar da eşyanın hakikatine kat’iyen nüfuz edememişlerdir. Vâkıa, bu dönemin tabiatsever şairlerinin beyanları içinde insan, cennetleri dinliyor gibi olur: Suların şakır şakır akmasında, yağmurun şıpır şıpır yağmasında, ağaçların hemhemesinde, kuşların demdemesinde öyle destanlar keserler ki, insan kendisini cennetlerin ortasında zanneder. Fakat bu insanlar hep, netice ve ötelere kapalı yaşadıklarından, eskinin düşmanı, yeninin de cahili olarak kalakalmışlardır. Ömürleri, şehadet âleminin tenteneli perdesi üzerinde sayıklamakla geçmiş ve tek kürekli sandalla seyahat ediyor gibi kendi etraflarında dönüp durmuşlardır. Bunların, hayata dair düşüncelerinin her yanında bir tıkanıklık vardır; bunların tefekkür dedikleri şey de, bu tıkanıklık içindeki ümitsizce ızdıraplardır. Ve tabî böyle bir tefekkürün hiçbir faydası da yoktur.

Tefekkür etmek için evvelâ, bir ilk malumat, hâlihazırdaki durumun kavranması, öze uygun yeni terkipler, yeni komprimeler ve bütün bunlar üzerinde gerçeği arama düşüncesiyle fikir sancısı lâzımdır. Bu sistemle düşünebilen şahıs, düşüncede sürekli yeni yeni hükümlere varabilir; bu hükümleri daha başka düşünce hamlelerine esas yaparak daha ilerilere sıçrayabilir; ondan yeni yeni neticeler çıkararak tefekküründe derinleşip

buudlaşır. Sonra da tek buudlu veya çift buudlu düşüncesini, üç buudlu, çok buudlu tefekküre ulaştırarak zamanla “zülcenaheyn” bir mütefekkir ve bir insan-ı kâmil seviyesine çıkabilir.

Hâsılı, düşünmenin ilk esası olarak okuma, kâinat kitabını mütalâaya alışma, sinesini Hak’tan gelen esintilere, kafasını şariat-ı fitriyenin prensiplerine karşı açık tutma, varlığa, onun mukaddes tercümesi sayılan Kur’ân adesiyle bakma gibi hususları sıralayabiliriz... Yoksa, Kutup Yıldızı şurada duruyor, Güneş şöyle batıyor, Zühre şöyle, Merih böyle... başı, hedefi, gayesi belirlenememiş, cahilce eşyanın yüzüne bakış kat’iyen tefekkür olmayacağı gibi, böyle bir düşünceyle bir yere varmaya da imkân yoktur. Sevap kazandırıp kazandırmadığı da her zaman münakaşa edilebilir.

Bir saat tefekkürün, senelerce yapılan ibadete denk olması şundandır: İnsan, bir saat sağlam tefekkür sayesinde onda, erkân-ı imaniye inkişaf eder; içinde mârifet nurları parlar; derken kalbinde muhabbet-i ilâhiye belirir... Sonra ruhanî zevklere ulaşır ve kanatlanmış gibi olur.

İşte böyle bir tefekkürle herhangi bir insan, bu türlü tefekkürden mahrum bir işin, bin ayda varabildiği mesafeye varmış, dolayısıyla da en büyük kazançlara ermiş sayılır. Böyle bir anlayış ve şuur içinde Rabbine teveccüh edememiş bir insana gelince, bin sene durmadan yatıp-kalksa, terakki adına bir adım atmış sayılmaz. Bu itibarla da yaptığı şeyler bir saat tefekküre mukabil gelmez. Ama bu demek değildir ki, onun bin sene yaptığı ibadet ü taat boşa gitmiştir. –hâşâ– Allah karşısında onun ne bir rükuu, ne bir secdesi, ne bir kavmesi, ne de bir celsesi boşa gitmemiştir. “*Kim zerre kadar hayır yapsa onu görür, kim de zerre kadar şer yapsa onu görür.*”²¹¹ Yani herkes kazancına göre bir kısım şeylere mazhar olur. Bu esasa binaen ne şekilde olursa olsun o da vazife-i ubûdiyetini eda etmiş; kulluğunu yerine getirmiş ve Rabbiyle bir çeşit münasebete geçmiş sayılır. Fakat tefekkürden hâsıl olan şeyleri elde edemez.

Evet, bu mânâdaki bir tefekkür, arz ettiğim gibi bir sene ibadete mukabil gelebilir.

Bir diğer şey daha soruluyor: Tefekküre esas teşkil eden veya vesile olan belli vird veya zikir var mıdır? Belli virdler ve zikirler insanın tefekkürünü geliştirebilir mi?

Bu da yine kâinat kitabını mütalâada olduğu gibi, şuurlu olmaya bağlıdır. Şuurlu dua, şuurlu münacât, şuurlu yakarış, bazen insanın iç dünyasında en paslı gibi görünen kilitleri de açabilir. Ancak, bu vird ve zikrin, nereden, nasıl seçilip alınacağına dair bir şey söyleyemeyeceğim. Bu durum, istidat ve kabiliyetlere göre farklılık arz edeceği gibi, şahısların inanç ve kanaatlerine göre de değişik olabilecektir. Bu itibarla, isteyen sinesini “Cevşen”le, isteyen “Evrâd-ı Kudsiye” ile, isteyen “Me’sûrât”la, isteyen Şazilî, Şah-ı Geylânî, Ahmed Rifaî ve Ahmed Bedevî Hazeratından birinin evradıyla coşturabilir. Bu büyük zatların büyük virdleriyle meşgul olurken, insan o zatlari âdeta yanında hisseder ve o huzur içinde okuduğu şeylerin zevkine doyamaz. Keşke, herkes bu virdleri okuyup onlardan istifade edebilseydi, böylelikle kendilerini yenileyecek ve Allah’la münasebetlerini kuvvetlendireceklerdi...!

Bir diğer husus da şu: Tefekküre sevk eden âyetler, sessizce yapılan dualar, tefekkür yerine geçer mi?

Mânâsı anlaşılmıyor ve insan onda derinleşemiyorsa tefekkür olmaz. Sevap olur da tefekkür olmaz. Tefekkür, fikretmeden gelir. Vak’alarla yeni vak’aları bir araya getirme ve terkipler yapmak demektir. Bir şeyin sebebiyle neticesi, illele malûl arasında münasebet kurma Allah’la kul-Mâbud münasebetini perçinleştirme her zaman bir tefekkür sayılsa da bu kudsî münasebete ulaştırmayan evrâd u ezkâr veya en mübarek zatların dersi de olsa sevap olur, fakat tefekkür olmaz. Tefekkür olabilmesi, ruhu ve gönli çalıştırmaya, tefekküre mevzu olan şeyin üzerinde durmaya, araştırmaya, Rabbimizle münasebetlerimizi derinleştirip kuvvetlendirmeye bağlıdır. Rabbim muvaffak eylesin!

Günümüzde en kıt, en az olan şey tefekkürdür. Bu itibarla insanımızın tefekkür noktasında yaya olduğu söylene mübalâğa yapılmış sayılmaz.

DİPNOTLAR

206 el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, 1/370.

207 Âl-i İmrân sûresi, 3/190.

208 Bkz.: İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/366; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim*, 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/197.

209 Bkz.: İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim*, 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/197.

210 İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim*, 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/197.

211 Zilzâl sûresi, 99/7-8.

Celse: İki secde arasında bir defa “Sübhânallah” diyecek kadar oturma.

Kavme: Namazda rükûdan doğrulup, en az bir kere “Sübhânallah” diyecek kadar ayakta durma.

Me'sûrât: Peygamber Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) rivayet edilen dualar.

Tefekkür: Varlık ve hâdiseleri iyice okuma, geniş, derin ve sistemli düşünme.

Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

Zülcenaheyn: “İki kanatlı” mânâsına hem ilim hem de mârifette zirvelere ulaşmış olan âlimlere verilen bir lakap.

“Ümmetimin fesada gittiği bir dönemde, Sünnet’ime sımsıkı sarılana yüz şehit ecri vardır.”²¹² deniliyor. Sünnet-i Seniyye’yi öğrenip asrın şartları içinde tatbik keyfiyetini açıklar mısınız?

Bu meselenin de yine elimizdeki kitaplarda fevkalâde terkibi yapılmış ve Sünnet yolu, Hakk’a vâsıl olmanın merdiveni, mirkadı gösterilmiştir.²¹³ Evet, hem yolu gösterilmiş hem de o yola fevkalâde teşvik yapılmıştır. Bu yol, öyle bir yoldur ki, binlerce veli ve binlerce dimağın bir araya gelmesiyle bulunacak bütün yollar ve o yolların mukaddes düstur ve prensipleri, Sünnet-i Seniyye’nin en küçük meselesi yanında, çok küçük ve sönük kalacağı hakikatini, asrımıza kadar, yüzlerce hakikat eri, yüzlerce mürşid, tekrar ber tekrar anlattı ve Sünnet yolu, din yolu olduğuna tembihte bulundular.

Farzlardan âdâba kadar, dinî hayatı bize talim eden Allah’ın (celle celâluhu), davranışlarını doğrudan doğruya kontrol altına aldığı, her iş ve hareketinde hayra yönlendirilen Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bize hayatı talim etmek üzere gönderilmiş bir insandı. Farzı, vacibi, sünneti, müstehabı ve âdâbıyla...

Kul farzlarla Allah’a yaklaşır. Nafileyle o hâle gelir ki, – kudsî hadiste ifade buyrulduğu gibi– “Allah onun gören gözü, işiten kulağı, konuşan ağzı, tutan eli olur.”²¹⁴ Yani ona, gördüğü şeyleri doğru gösterir. Gördüğü şeyleri isabetle değerlendirmeye muvaffak kılar ve her şeyden hakikate giden bir yol açar. Hidayeti görse, kanatlanır, dalâleti görse kaçar. Hakikate çağıran iyi bir ses duyduğu zaman, Hak adına gerilir ve ruhunda yükselme başlar. Aynı zamanda konuşurken, Allah ona hakkı konuşturur, iş yaparken hep yararlı şeylere sevk eder ve her zaman iyilik ve güzellik istikametinde götürür. Hâsılı, onu, sürekli olarak Cennet yoluna sevk eder ve bir lahza nefsiyle baş başa bırakmaz. O, davranışlarında Hakk’ın hoşnutluğunu aradığı için, Hak da onu hep marziyat-ı sübhâniyesi içinde hareket ettirir. Binaenaleyh, Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O’ndan sonraki mühim zevâtın hayatlarını, Cenâb-ı Hak daima böyle kontrol

altında tutmuş ve marziyata giden caddenin dışındaki bütün yolları onlara tıkayıp mecburi istikamet olarak sadece Sünnet yolunu göstermiş ve bu yolu işlettire işlettire âdetâ şehrah hâline getirmiş. Artık bugün, hedefe varabilen, teminat altında olan bir yol varsa o da bu yoldur.

Tabiî, ümmetin fesadı zamanında bu ehemmiyette olan Sünnet-i Seniyye'nin ihyası, farzıyla, vacibiyle, sünnetiyle o yolun yeniden işler hâle getirilmesi ve aynı zamanda o geniş caddenin kıyamete kadar teminat altına alınması uğrunda hizmetler, o kadar mübarek ve o kadar kudsîdir ki, böyle bir hizmete omuz veren zatların şehitlerle atbaşı gittiklerinde şüphe edilmemelidir. Hatta bunlar içinde, ömrünün her gününde birkaç şehit sevabı yakalayanların sayısı hiç de az değildir. Bu arada hususiyle erkân-ı imaniyeyi yeniden ihya etmeye çalışanlar, yüz şehitten daha fazla sevap kazanabilir.

Evet, o Sünnet-i Seniyye içinde öyle meseleler vardır ki, onların birini ihya eden, yüzlerce şehit kadar sevap kazanabilir. Nasıl, gıybet içinde bazen öyle bir gıybet olur ki, adam öldürmekten, zina etmekten daha eşdedir.²¹⁵ Evet, elbette toplumu birbirine katıp karıştıran gıybet, herhangi bir şahsın çekiştirilmesi gibi olamaz. Bu durumda o, ferdî büyük günahlardan daha büyüktür. Öyle de, günümüzde ümmetin fesada gittiği meselelerde, bütün İslâm çarkının bozulduğu hengâmda, dine ait herhangi bir meseleyi ihya etmek için gayret edenler, elbette yüz şehit belki bin şehit sevabı kazanacaklardır. Hele mübarek gün, mübarek an ve mübarek dakikalarda bu işi yapabilenler, belki daha çok sevap kazanacaklardır. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle, dilediğine fazlından dilediği kadar ihsanda bulunacağını ifade ediyor.²¹⁶

Allah, evvelâ, bu yolda bizi kaim ve daim eylesin. Sonra ihlâsla hizmete muvaffak kılsın!..

Çok bahtiyar ve tali'liyiz. Zira, dinimizi öğrenip başkalarına da öğretmek hususu anlatılırken deniyor ki: "İhsan-ı ilâhî olarak omzumuza bir vazife yüklenmiş." İnanmış insanlar olarak her birimiz, bütün bütün her şeyin

şirazedden çıktığı bir dönemde, çok kıymetli bir vazifeyle tavsif edilmiş bulunuyoruz. Evet, Allah'ı sevmek ve başkalarına da sevdirmek, insanların iman nuruyla nurlanmalarına vesilelik etmek, dünyada eşi menendi olmayan bir şeydir. Bir bakıma bu, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vazifesini yüklenmek demektir. Şah-ı Geylânî'nin mânen, Hak yolunda hizmet edenlere zahîr olması, Hazreti Ali'nin (radiyallâhu anh) asırları aşarak onlara arka çıkması, bu asırda görülen dinî hizmetlerin fevkalâde ehemmiyet kazanmış olmasına binaendir. Bu zatların bir sürü işaret ve bişaretlerinin yanında, çok sadık rüya ve murakabelerde Fahr-i Kâinat Efendimiz'in (aleyhi ekmelüttehâyâ), tenezzülen asrın garipleri arasında dolaşması; onların müesseselerini ziyaret etmesi, bazı şahıslara hususî iltifatlarda bulunması; Sünnet ve Sünnet'e hizmetin kerametinden başka bir şey değildir. Şahsî meziyet ve şahsî kemalât uğrunda gösterilen gayretlerle bu takdirlere mazhariyet düşünülemez ve düşünülmemelidir de...

Temelde önemli hizmetlere vesile olmuş şahıs, grup ve müesseselerin "*es-Sebebu ke'l-fâil*"²¹⁷ fehvasınca bu mevzuda aslan payı elde edecekleri de Allah'ın ayrı bir lütfunun tezahürüdür. Ve O'nun rahmetinin vüs'atinden her zaman beklenebilir. Şimdi, bu iman ve Kur'ân hizmetini belli bir seviyeye getirenler, sonra ihlâs, samimiyet ve aynı coşku, aynı heyecan içinde durumu koruyamaz ve mevcudu muhafaza edemezlerse, yani aynı tempoda hareket edilmezse, emanet alınıp başkasına verilebilir. Refüze olmalar olabilir; yani bazıları dışarıya itilebilir, atılabilir. Bizler, Allah'ın inayetlerini takdir ve idrak edip takatimiz ölçüsünde gayret gösterebildiğimiz ve takdir, teklif, ihsan buyrulan lütufları değerlendirebildiğimiz nispette, imtihanı kazanmış, daha büyük lütuflara namzet bulunduğumuzu göstermiş olacağız.

Gönül arzu ediyor ki, her ânı ayrı bir şehit sevabı kazandıran bu iman ve Kur'ân hizmetinde koşan mü'minler, işin başındaki aşk ve heyecanlarıyla, yakîn gelinceye kadar koşup dursunlar!..

DİPNOTLAR

212 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, 5/315; ed-Deylemî, *el-Müsned*, 4/198; el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr*, 6/261.

213 Meselâ bkz.: İmam Rabbânî, *Mektubat*, 1/87 (75. Mektup); 1/99 (94. Mektup); 1/182 (210. Mektup); 1/240 (260. Mektup); Nursî, Bediüzzaman Said, *Mektubat*, s. 17-18 (Beşinci Mektup); *Lem'alar*, s. 25-37 (Dördüncü Lem'a), s. 71-89 (On Birinci Lem'a).

214 Buhârî, *rikâk* 38; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/256.

215 Bkz.: Hucurât sûresi, 49/12; Hadis için bkz.: ed-Deylemî, *Ahmed b. Hanbel, el-Müsned*, 3/116.

216 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/73; Mâide sûresi, 5/54.

217 “Bir şeye sebep olan onu yapan gibidir.” (Bkz.: Müslim, *imare* 133; Tirmizî, *ilim* 14; Ebû Dâvûd, *edep* 115.)

Marziyat-ı sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Şehrah: Büyük cadde, ana yol.

**Cin nedir? Nasıl çağrılır? Tedavide ve kayıp bulmakta kullanılabilir mi?
Cincilik yapan hocaların İslâm'da yeri nedir? Mahzuru var mıdır?
Uğraşan ilim adamları var mıdır?**

Cin, “cenne” kökünden gelen bir kelimedir. “Cennet” ve “cinnet” de aynı kökten gelir. “Mecnun” kelimesi ise, ism-i mef’uldür ve cine tutulmuş gibi bir mânâyâ gelmektedir. Biz ona, delirmiş deriz. Cinin lügat mânâsına gelince, “mestur” demektir. Cin demek; kapalı, görülmeyen demektir. Yani, zatında değil de, bizim için kapalı veya akla kapalı demektir. Ayrıca, birisine gönül vermiş, tutulmuş, tavır ve davranışlarını bizim ölçülerimiz içinde anlamaya imkân bulunamayan kimselere de “mecnun” diyoruz.

“Cennet” de bir bakıma bizim için şu anda kapalı, mestur bulunduğundan, o da cin âleminde, o da gaybî bir şey... Cinnet kelimesi, deli olma hâli.. Cin de –Allahu a’lem– bütün bu işler için esbap plânında zâhirî âmil, fâil ve faktör olan şeydir.

Cinlerin varlığı, öteden beri münakaşası yapılagelmiş bir husustur. Tabiî, ruhla, meleklerle beraber. Aslında, enbiyâ-i izâm, onları görüp müşâhede ettikten, asfiyâ ile onların mülâkatları olduktan ve milyonlarca ehl-i keşif onların varlıklarını kabul ettikten sonra maddeden başka bir şey görmeyen üç-beş materyalistin münakaşasının ne ehemmiyeti olur ki... Bilhassa, görmediğimiz pek çok varlıkları kabul ettiğimiz bir dönemde, bunların varlığını inkâr etmek hem bir insafsızlık, hem de lüzumsuz bir inattan başka bir şey olmasa gerek...

Hele cinin, dünyanın dört bir yanında, milyonların iştigal mevzuu hâline geldiği günümüzde... Ve hele hele, erbab-ı ilim ve irfanın onunla meşgul olduğu bir dönemde!...

Cine itiraz edenler, niye itiraz ederler pek akıl almaz. Acaba, insanlar mevcut olan her şeyi görüyorlar mı ki cini görmedikleri için itiraz ediyorlar? Biz biliyoruz ki, görme âlemi olarak nazarımıza arz edilen şeylerin ancak

milyonda 4-5'ini görebiliyoruz. Yani, milyon çeşit varlık, milyon çeşit mahluk varsa, biz sadece bunların dördünü veya beşini görebiliyoruz, diğerlerini görmüyoruz. Sonra bir kısım göremediklerimizi aletlerle tespit etmeye çalışıyoruz. Meselâ makro âleme müteallik olanları teleskopla, mikro âleme ait olanları mikroskopla, diğer bir kısmını da x ve benzeri ışınlarla tespit ediyoruz. Belki ileride daha pek çok şeyi, yeni cihaz ve yeni vasıtalarla insanlığın nazarına arz etme imkânları da doğacaktır...

Bu arada bir ilim adamının dediği gibi, her keşfedilen şey, keşfedilmemiş koskoca bir âlemi karşımıza çıkaracaktır. Binaenaleyh, şu âlem-i şehadet, görünmeyen gayb âlemi üzerinde tenteneli bir perdedir. Cinler, melekler, ruhanîler de o perdenin arkasındadır. Vasıtalı vasıtasız, oraya ıttılamız ölçüsünde, perde arkası o varlıklarla tanışma imkânı olacaktır.

Meselenin diğer bir yönü de şudur: Cin, ruh nevindendir... Şuurlu bir kanundur. Kütleler, büyük küreler arasında câzibe kanunu gibi bir kanun... Bu kanunla Güneş, küre-i arzı etrafında döndürüyor. Dünya da ta'cilli bir hareketle, elektronların dönüşü gibi dönüyor. Dünya, Güneş etrafında bu ta'cilli hareketiyle dönerken, Güneş tarafından çekiliyor. Bu ilelmerkeze karşılık, bir de anilmerkez var. Bunlar birer kanundur; izafî, itibarî değerleri olan kanunlar...

Şimdi ortada hiçbir şey yok o da kütle, bu da kütle, küçük olan büyüğün etrafında dönmekte... dersiniz. Evet, şayet ortada bir şey yoksa, bu durum nasıl izah edilecek? Bu ister Newton'a göre câzibe, ister Einstein'a göre hayyiz olsun, netice değişmez...

Hem meselâ, bir tohumu ele aldığımız zaman, onda bir ukde-i hayatiye var. Bakıyorsunuz hemen bir yerden rüşeym başını çıkarıyor, filiz oluyor, ot oluyor, ağaç oluyor; ama, mutlaka kendi cinsinden bir şey oluyor. Bunda bir nümuv (büyüme, gelişme) kanunu var. Bu, itibarî, izafî bir

kanundur. Ama bu kanun olmadan neşv ü nema olamaz. Meselâ, taşı diktiğimiz zaman bu kanun olmadığı için, bir büyüme, bir gelişme müşâhede edemiyoruz...

İşte bunlar Allah'ın birer kanunudur, cin ve ruh dediğimiz şeyler bu kabîl kanunlardandır. Aradaki fark şudur: Câzibe (çekim) kanununun akli, iradesi, şuuru yoktur. Ama bu cin kanununun, ruh kanununun, melek kanununun akli, şuuru idraki olduğu gibi, ayrıca izafî, itibarî ve nisbî olmayıp hakikî birer varlığa sahiptirler. Onun için asrın dev mütefekkeri, şimdiye kadar görebildiğimiz tariflerin en câmiini, en şümullüsünü, en veciz şekilde şöyle yapıyor: “Ruh, zîşuur bir kanun-u emrîdir.” “*De ki: ‘Ruh, Rabbimin emrindedir.’*”²¹⁸ hakikatini, bu kadar veciz takdim etme âdeta imkânsızdır. “Ruh, zîyahat, zîşuur, nuranî, vücud-u haricî giydirilmiş câmi, hakikattar, külliyyet kesbetmeye müstaid bir kanun-u emrîdir. Eğer eşyadaki kanunlara Kudret-i Hâlık, vücud-u haricî giydirse, her biri bir ruh olur. Eğer ruh, vücut libasını çıkarsa, başından da şuuru indirse, yine lâyemut bir kanun olur.”²¹⁹ Aslında bununla her şey anlatılmıştır. Ruh, sizin en küçük âlemden en büyük âleme kadar hepsinde kabul ettiğiniz kanunlar gibi birer kanundur, fakat şuuru vardır. Kaldı ki, bazı ilim adamlarının iddiasına göre, otlar büyürken onlarda da bir şuurculuk, meselâ bir kısım mesajlara, tembihlere cevaplar, çevre ile tanışma, kaynaşma veya irdeme gibi şeyler sezilip müşâhede edilmiştir. Ağaçlarda da öyle...

Size, bir dergide, bu mevzu ile alâkalı kaleme alınmış yazılardan birinin hulâsasını arz edeceğim. Yazar diyor ki: “Benim kanaatim buğday ve arpa gibi şeylerin başaklarının şuurculu olduğu merkezindedir. Çünkü yapılan hareketler o kadar şuurculudur ki, arpa, buğday vesairede bir şuur, bir akıl, bir idrak düşünmeden bu hareketleri izah etmeye imkân yoktur.” Meselâ, buğday henüz bir rüşeym ve filiz iken başını topraktan dışarıya çıkarır, etrafına bakar; şayet etrafı iki tane sap çıkarmaya müsait ve şartlar da elverişli ise, bu durumda iki tane sap çıkarır. Havalarda iyi gidiyor, rutubet kâfi, güneş şuaları da besleyici

mahiyette ise, iki filize karar verir. Hatta şartlar müsait olursa, üç tane bile çıkarabilir. Üç tane sap çıkarınca biliriz ki, şartlar onları beslemeye yeterlidir. Eğer şartlar müsait görülmezse, bir tane çıkarır. Sanki “Ben ancak bir tane besleyebilirim.” der gibidir... Bir ağaç hastalandığı zaman, kendini kurtarmak için meyvelerini döküverir. Ziraatla uğraşan çiftçi, ne zannederse etsin, hastalanan meyve değil, hastalanan ağaçtır. Yani, ağaç “Ben meyvelere bakamayacağım, kusura bakmayın. Şu durumum itibarıyla kendime bakmak mecburiyetindeyim. Şimdi, ben, bana lâzımım.” demektedir. Biz bugün bunu tam mânâsıyla bilemiyoruz. İleride bütün bu işleri yapan bir mekanizmanın, nebatların içinde bunları dikte ettiğini öğreneceğiz. İşte bütün bunlar Allah’ın kanunlarıdır.

Hem nasıl hücrenin içinde DNA molekülüne aynı şeyler atfediliyor ve deniyor ki, DNA şifre gönderiyor, RNA da bir mühendis ve kimyager gibi aldığı şifrelere göre çalışıyor.

Bize göre şuurlu mahluk sadece cin ve insandır. Hayvanat ise hisle, sevk-i ilâhî ile hareket eder. Fakat onların bu şuurlu hareketlerinin verâsında da, yine, Allah (celle celâluhu) vardır. Evet her şeyi belli bir noktaya sevk eden, her şeyi belli bir istikamette geliştiren Allah’tır. Ama, ortada inkâr edemeyeceğiniz Allah’ın koymuş olduğu bir de kanunlar var. Bu kanunlar, o kadar müthiş ve hükümfermadır ki, insan bunlara uzaktan baktığı zaman şuur diyesi gelir... Şimdi, bazı kimseler, etraflarında bunlar olup biterken cinleri niye inkâr ederler, insan buna cevap bulamıyor ve cini inkâr edenlere “Galiba cinnet getirmişler.” diyesi geliyor. Çünkü bin tane kanun var, hepsi de aynen cin gibi cereyan ediyor. Demek ki, esasen meselenin imkânında şüphe yok. Meselâ, onlar niye elektron akımı türünden bir şey olmasınlar. Dikkat buyurulsun; elektron akımı demiyoruz... Kur’ân-ı Kerim’de Allah, “*Cinni mâric ve nâr (ateş)dan yarattık.*”²²⁰ diyor... Fotonlarla ve partiküllerle izah edilebilecek gibi bir şey... Amma, ne foton ne de partikül, mâric u nârdan yaratılmış, insan gibi mükellef, nimlatîf varlıklar... Bu türlü varlıkların

olmaması için hiçbir sebep yok. Olmamasını iddia etmek, bir bakıma mükâbere ve mantıksızca bir iddiadır.

Esasen, bu mevzuda asıl söz Kur'ân'a aittir ve Kur'ân-ı Kerim'in dediklerinin bilinmesinde yarar var. Kur'ân-ı Kerim, insanı ele aldığı hemen her yerde, arkadan, bir ümmet, bir millet olarak cin taifesinin yaratılışını da anlatmaktadır. Meselâ, insanın “fahhar” gibi “salsal”dan yaratıldığını²²¹ anlattıktan sonra cin taifesinin üzerinde durur ve “*Cinni biz mâric ve nâr (ateş)dan yarattık.*”²²² ferman eder. Bir çeşit ateşten yaratılmış ama bu ateş, ne bir şua, ne parıldayıp yanan bir ateş, ne de sadece kömür gibi siyah bir duman. Demek, cinler, maddenin esaslarından olup etrafa şerareler saçan bir ateşten yaratılmıştır. Kur'ân-ı Kerim, cinlerin mahiyeti mevzuunda bu kadar malumat veriyor. Nebiler dahil, sahabe-i kiram ve ehl-i keşif arasında cinlerle görüşenler ise, büyük ölçüde onların temessülleriyle görüşüyorlardı. Evet, temessüllerle görüşüyor-konuşuyor ve münasebet kuruyorlardı. Evet, cinler, latîf bir madde ile zîşuur bir ruha sahip bulunup bu iki hususun bir araya gelmesiyle hâsıl olan ayrı bir buudu ihraz eder ve buudlarının hususiyetine göre temessül ederler. Bu arada aynaların kabiliyetlerinin değişik temessüllere şart-ı âdi olması keyfiyeti de kulak ardı edilmemelidir.

Latîf şeyler olan cinler, madde âlemine ait “nâr ve mâric”ten birtakım varlıklar olmakla beraber, tıpkı bizim gibi, maddeye kumanda eden bir ruha sahiptirler ve zîşuurdurlar. Zîşuur olmaları yönüyle câmidler ve diğer canlılardan ayrılıp, tıpkı bizim gibi şuurular, idrakliler, mükellefler sırasına girerler. Onun için onlar da, bizim gibi, Allah'a inanmak, namaz kılmak, oruç tutmak zekât vermekle mükelleftir. Yalnız, mâric ve nârdan yaratılan cinler, birçok hususlarda bizim gibi olmanın yanında, temessül de ederler. Yani cinler, rüyalarda bir kısım insanların mânâ âlemine girdikleri gibi, rüya dışında da temessül eder ve insanların yaşadığı âlemi onlarla paylaşabilirler. Sen; babanı, amcanı, dedeni, nineni rüyanda gördüğün, onların temessülâtına şahit olduğun... keza, berzah âleminde bir kısım tabloları müşâhede ettiğin

gibi, cin âlemi de, daima temessül edip yeryüzünde insanlara görünebilirler. Fakat bu onların asıl hüviyetleri değildir, göründükleri insanların mir'ât-ı ruhlarına aksediş şeklidir. Yani alıcının kabiliyet ve istidadına göre bir aksediştir. Onun için, cinleri, Hazreti Ömer (radiyallâhu anh) başka, Ebû Hüreyre (radiyallâhu anh) başka, Ebû Zer (radiyallâhu anh) de başka şekilde müşâhede etmişlerdir. Meselâ, İbn Mesud, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında bir gölge şeklinde müşâhede eder. Hazreti Ömer, zayıf nahif bir insan şeklinde, Ebû Zer ise daha başka surette... Bu müşâhedeler gösteriyor ki, cinlerin temessül keyfiyetleri başka başkadır.

Şimdi biraz da cinlerin çağrılmasına temas edelim. Bugün, hususiyle sosyete arasında, değişik cemiyetler, değişik ad ve unvanlarla bu işle iştigal eden bir hayli insan var. Büyük ölçüde, bu metapsişik cemiyetler, daha ziyade cin çağırma, ruh çağırma işleriyle meşgul oluyorlar. Evet, daha önceleri “Ruh ve Madde” daha sonra “Ruh Dünyası” dergisini çıkaranlar, onların okuyucuları ve öyle düşünenler, daha çok bu meselelerle meşgul oluyorlar. Hatta meseleyi daha da ileriye götürerek, ruhların ve cinlerin fotoğraflarını çektiklerini iddia ediyorlar. “Cinler ve ruhlar bizim hâkimiyetimiz altına girebilirler mi? Elimizdeki imkânlarla onları görebilmemiz mümkün mü, değil mi?” Bunların her zaman münakaşası yapılabilir...

Cinleri çağırıp teshîr etme meselesine gelince, ahir zamanda cinlerin içine girme çok daha ileri seviyede olacak. Belki çok meselelerde, yani, âlem-i şhadete ait meselelerde –çünkü onlar da gaybı bilmezler– bunlar vasıtasıyla haberler elde etme, cinlerle alâkalı istihbarat teşkilâtları kurma, cinlerin ruhuna daha uygun işlerde onları kullanma meselesi, bugünkü araştırmalarla ilmî gelişmeler içinde mümkün görülmektedir.

Cin çağrıldığına dair o kadar çok şeyler duyuyor ve okuyoruz ki, artık bu mesele günümüzde herkesin kabullendiği bir mesele hâline gelmiştir. Bu cümleden olarak kendimle alâkalı bir hususu anlatacağım: Bir hastaya bir

kitab götürüyorum. Ben henüz merdivenlerin dibindeyken hasta, çılglık çılgılığa “O kitabı kabul etmememi istiyorlar.” diye bağıyor. Keza hasta, kitabın içinde ne olduğunu bilmediği hâlde kitabı koynuna koyarken “Hazreti Hamza geldi diye kaçıyorsunuz değil mi?” diyerek bağırmaya başlıyor. Çünkü o kitabın içinde Hazreti Hamza’nın ismi vardı. (Kitap, Bedir Ashabı’nın isimlerini ihtiva ediyordu...)

Keza, hayır müesseselerinden birinde hizmet veren bir arkadaşımızın kaldığı binada, zaman zaman eşyanın hareketine, kapı kollarının zorlanmasına, sağda-solda gezenlerin olduğuna dair müşâhedeler olmuştu ki, fakir de orada birkaç saat kalmış ve bu zaman zarfı içinde pek çok hâdiseye şahit olmuştu... Psikiyatri mütehassısı olan bir arkadaşımız burada yedek subaylık yaparken bir zamanlar şahit olduğu bir vak’ayı bana şöyle anlatmıştı: “Bir yerde, fincan kullanarak ruh çağırıyorlardı. Fincan belli harflere uğrayarak sorularımıza cevap veriyordu. Ben elimi fincanın üzerine koydum, fincanın hareket ettiğini gördüm. Fincanın, masa üzerindeki harflerin, rakamların karşısına gittiğini dikkatle takip ettim. Derken, bir aralık ruhları çağırırken şeytan geldi. “Kimsin?” dedik. “Şeytan!” diye yazdı ve ürperdik. Hazreti Âdem’den beri, insanlığın ezelî hasmı, hem de davet edilmeden gelmişti. Aklıma geldi, dedim:

“Sana Meyve’nin Altıncı Meselesi’ni²²³ okusam dinler misin?”

“Dinlerim.” dedi ve okumaya başladım:

“Hem nasıl ki bir harika şehirde milyonlar elektrik lambaları hareket ederek her yeri gezerler, yanmak maddeleri tükenmiyor bir tarzdaki elektrik lambaları ve fabrikası, şeksiz bedahetle elektriği idare eden ve lambaları yapan ve fabrikayı kuran ve iştiâl maddelerini getiren bir mucizekâr ustayı ve fevkalâde kudretli bir elektrikçiyi hayretler ve tebriklerle tanıtırır. Yaşasınlar ile sevdendir.”

“Nasıl buldun?”

“Evet, güzel.”

Ben okumaya devam ettim:

“Aynen öyle de; bu âlem şehrinde dünya sarayının damındaki yıldız lambaları, bir kısmı –kozmoğrafyanın dediğine bakılsa– küre-i arzdan bin defadan daha büyük ve top güllesinden yetmiş defa daha süratli hareket ettikleri hâlde, intizamını bozmuyor, birbirine çarpıyor, sönmüyor; yanma maddeleri tükenmiyor. Okuduğunuz kozmoğrafyanın dediğine göre, küre-i arzdan bir milyon defadan ziyade büyük ve bir milyon seneden ziyade yaşayan ve bu misafirhane-i rahmâniyede bir lamba ve soba olan Güneş’imizin yanmasının devamı için, her gün küre-i arzın denizleri kadar gazyağı ve dağları kadar odun yığınları lâzımdır ki sönmessin ve onu ve onun gibi ulvî yıldızları gazyağsız, odunsuz, kömürsüz yandıran ve söndürmeyen ve beraber çabuk gezdiren ve birbirine çarptırmayan bir nihayetsiz kudreti ve saltanatı, ışık parmaklarıyla gösteren bu kâinat şehir-i muhteşemindeki dünya sarayının elektrik lambaları ve idareleri ne derece o misalden daha büyük, daha mükemmeldir... O derecede sizin okuduğunuz veya okuyacağınız fenn-i elektrik mikyasıyla bu meşher-i a’zam-ı Kâinatın Sultanı’nı, Münevveri’ni, Müdebbiri’ni, Sâni’ni, o nuranî yıldızları şahit göstererek tanıttırır. Tesbihatla, takdisatla sevdirebilir. Perestiş ettirir.”

Buna karşı çok şiddetli şekilde:

“Hayır! Hayır!” yazdı.

Şimdi iyi dinle:

“Nasıl ki mükemmel bir eczahane ki, her kavanozunda harika ve hassas nizamlarla alınmış hayattar macunlar ve tiryaklar var. Şüphesiz gayet maharetli ve kimyager ve hakîm bir eczacıyı gösterir.”

Tamam mı?

“Tamam.”

“Öyle de küre-i arz eczahanesinde bulunan dört yüz bin çeşit nebatat ve hayvanat kavanozlarındaki zîhayat macunlar ve tiryaklar cihetiyle, bu çarşıdaki eczahaneden ne derece ziyade mükemmel ve büyük olması

nispetinde, okuduğunuz fenn-i tıp mikyasıyla küre-i arz eczahane-i kübrâsının eczacısı olan Hakîm-i Zülcelâl'i hatta kör gözlere de gösterir, tanıttırır.”

Bir şey sormama lüzum kalmadan itirazı bastı:

“Hayır! Hayır!”

Ben okurken, misallere “Evet.”, misallerin gösterdikleri hakikatlere “Hayır.” çekip durdu. Ve sonra, kendisine:

“Cevşen’i okuyayım mı?” diye teklif ettim.

“Oku” dedi.

Ben Cevşenü’l-Kebir’i okurken, fincanın üzerine elimi koydum, o kadar süratli hareket ediyordu ki, parmağımla zaptedemiyordum. Bir aralık düştü.

Bir ara da:

“Bırak şu gırgır!” diye yazıverdi... Bu hususta büyük bir zat diyor ki:

“Şu asırda bir kısım kimseler maddî vücutlarını atıverseler, şeytan olurlar. Şeytanlar da maddî vücut giyiverseler bu devirdeki bir kısım insanlar gibi olurlar.”²²⁴

İnsan ve cin şeytanlarının -dikkat edildiği zaman- tabirleri, ifadeleri, idyuamları hep aynıdır. “Bırak şu gırgır.” Ne kadar da suretâ insan olanlarınkine benziyor!..

Bazıları “Ruh çağırıyoruz.” diyorlar ama, aslında, gelenlerin cinler olması daha kuvvetlidir. Böylece onlar cine, şeytana maskara oluyorlar. Bu iş daha ciddî, daha derin ele alındığı zaman, belki faydalı şeylere medar olabilir zannediyorum.

Şimdikilerin yaptıkları maskaralıktan başka bir şey değil...

DİPNOTLAR

²¹⁸ İsrâ sûresi, 17/85.

²¹⁹ Nursî, Bediüzzaman Said, *Sözler*, s. 696, 697, 975, 976 (Yirmi Dokuzuncu Söz, İkinci Maksat, Üçüncü Menba ve Lemeât).

²²⁰ Rahmân sûresi, 55/15.

²²¹ Rahmân sûresi, 55/14.

²²² Rahmân sûresi, 55/15.

²²³ Nursî, Bediüzzaman Said, *Şualar*, s. 193-277 (On Birinci Şua).

²²⁴ Nursî, Bediüzzaman Said, *Lem'alar*, s. 121-122 (13. Lem'a, Onuncu İşaret).

İdyum: Deyim.

Lâyemut: Ölmez, ölümsüz.

Mâric u nâr: Hâlis ateş.

Perestiş etme: Tapma, kul olma, çok sevme.

Nimlatîf: Yarı latif, nüfuz edebilir, maddî-nuranî.

Rüşeym: Tohumcuk, cücük.

Osmanlılar hakkındaki söylentilere ne dersiniz? Türkler Müslümanlığı niçin kabul etmişlerdir?

Bilhassa son zamanlarda Osmanlılar için akla hayale gelmedik isnatlar, iftiralar yapıldı. Son Osmanlı şeyhülislâmlarından Mustafa Sabri Efendi “Mevkîfü'l-Akl” isimli kitabında çok ciddî bir hususa temas ediyor. Mealen diyor ki:

“Bizim milletimiz kadar, kendi âbâ u ecdâdına düşman, beşer tarihinde ikinci bir millet gösteremezsiniz. Her milletin sonradan gelenleri (halefler), evvel gelmiş olanları (selefler), –ister ilim adamı, ister içtimaiyatçı, ister veli, ister edip olsun– alkışlamış ve tebrik etmiştir. Meselâ daha evvel, Batlamyus coğrafya ve kozmografyaya dair bir şeyler yazmıştı. Kopernic geldi, onun bir kısım yazdıklarına yanlış dedi. Ama, şu mânâda dedi: ‘Batlamyus ruhun şâd olsun! Gerçi söylediğin şeylerde eksikler var ama ne yapacaksın, devrinin kültürü o kadardı, o kadar söyleyebildin.’ Kopernic’ten az sonra Galileo, arkadan da Einstein geldi. Einstein, Kopernic’i de Galileo’yi de alkışladı; temellerini attıkları sistemden dolayı onlara teşekkür etti; tabîî yanlışlarını da düzeltti ve kat’iyen onları lânetlemedi. Evet, Batılı böyle düşünür...”

Sekiz asır evvel “sıfır”, Hindistan’dan Anadolu’ya, oradan da Müslümanların eliyle Avrupa’ya gitti. O gün Avrupalı, Roma rakamlarını kullanıyordu. Aslında, bu rakamlarla ne matematik, ne de hendese yapılabildi. Anadolu Müslüman’ı Avrupa’ya “sıfır”ı ulaştırdı. Sıfır oraya ulaşır ulaşmaz, âdetâ rakamlara hayat geldi. Avrupalı bir ölçüde, bizim ilim adamlarımıza karşı nankörlük yaptı. Ama sıfırı kullanma meselesinde ve matematikle gelen yeni prensipler karşısında da, Müslümanların mesailerini takdirle karşıladı ve değerlendirdi. Sıfır olmasaydı, ciddî hiçbir mesele çözülemez ve feza fethedilemezdi. Bahşedilen bir sıfırdı ama; netice çok mühimdi.

Bizim millete gelince –bir fikir vermek için anlatıyorum– İmam Gazzâlî Hazretleri 1058’de dünyaya teşrif etmiş. Yaklaşık bin senelik bir zaman...

Kendi devrinin kültürüne göre, meselâ astronomi, tıp ve hendese ilimlerine dair çok ileri şeyler söylemiş. Söylediği şeylerin çoğu devrini aşkındır. Onun hakkında Gibb, aynen şöyle der: “Ben insanlık âleminde böylesine kendi devrinin kültürünü çok iyi bilen ve kendinden sonrakilere intikal ettiren ikinci bir adam tanımıyorum.” Yani, Gazzâlî gibisini tanımıyorum, demektedir. Fahrüddin Râzî’nin yazdığı kitapları yığsak, başımızı aşar. Ben, kendi hesabıma “Bu kadar şey yazılmaz.” diyorum. Sadece tefsire dair yazdığı eser aşağı yukarı altı bin yaprak... Hesap ediyorlar, çocukluğu dahil, hayatının her gününe 15-20 sayfa düşüyor. Size basit gelir ama; bir sayfayı yazmaya kalksanız, yarım saat, kırk dakikadan evvel yazamazsınız ve hele bunlar tenkit ve araştırma eseri ise...

Bu zatlar kendi devirlerinin kültürünü çok aşmışlar. Bir asır, iki asır, üç asır... Nazarlarını ötelerde, ötelere de ötesinde gezdirmiş ve nazarlarının ulaşabildiği yere ayaklarını da koyabilmişlerdir. Ne acıdır ki, sonra gelen mirasyediler, bu muhteşem serveti daha ileriye götürememişlerdir. Meselâ, Benû Musa gelmiş, o güne göre Bağdat’ta en büyük rasathaneyi kurmuş; Avrupalının, şeytanlar Ay’dan, yıldızdan haber getiriyor zannettiği bir zamanda, onlar keşif üstüne keşifler yapmışlardır. Müslümanlar Endülüs’e gittiklerinde, orayı da ilim adına aynı şekilde feth ve keşfetmişlerdir.

Ama sonra, bazı zalim ülkeler değişik bahanelerle, hatta dinlerinin, diyanetlerinin tehdit altında olduğunu ileri sürerek üzerimize yürümüş, iflâhımızı kesmiş ve bizlere düşünme, çalışma, üretme fırsatı vermemişlerdir. Daha sonra ise, Avrupa kafalı kimseler, her şeyi Batıdan görerek, kendi kökünden kopmuş, kültüründen, mazisinden, kitabından, kütüphanesinden uzaklaşmış ve ortada kalmışlardır.

Her kültür, bir evvelki kültürün neticesi ve kendinden sonra gelecek kültürün de mukaddimesidir. Kültürlerin telâhuku, tıpkı bina gibidir. Sen o binanın yapısına bir şey koyacaksın, bir başkası gelecek, o da onun üstüne

bir şey koyacak; derken böyle öze bağlı tabiî gelişme, iç içe sürüp gidecek... Nasıl ki, ilim ve felsefede Kopernic'ten, Galileo'ye, Newton'a, Einstein'a kadar böyle olmuştu...

Evet ben, bütün bu karmakarışık şeylerle sözü, Osmanlı düşmanlığına getirmek istiyorum.

Efendim, Osmanlılar minare yapacaklarına, neden ülkeyi fabrika bacalarıyla süslememişler? Bu maskaraca iddiaya gülmek lâzım... O devirde fabrika da, bacaları da henüz rüyalara bile girmemişti. O devirde yapılacak şeyin en büyüğü oydu ve onlar da onu yaptılar. Kaldı ki –düşmanların dahi itirafıyla– yeniçeri, milletten aldığı gücü, millete karşı kullanmasaydı Batılılardan hiç de geri kalmayacaktık. Osmanlı, kendi devrinin beyi, paşasıydı. Sözü o söylüyor, devletler arası dengeyi elinde o tutuyor, dünya çapında huzuru o temin ediyordu. İnkâr edenler etseler bile, bu işin mütehassısı olan Batılı münsif ilim adamları artık bunu itiraf ediyorlar.

Osmanlı düşmanlığı, Avrupalıların iğfali ve körü körüne onları taklitle yapılmaktadır. Meselâ bir zamanlar Fransızlar, Sultan İkinci Abdulhamid için “Le Sultan Rouge” demişler. Bizim gazeteler, bunu oradan alıp serlevha yaparak “Kızıl Sultan” diye hemen neşredivermişlerdir. Evet, bugün atalarımıza, soyumuza ait ne kadar sövmeler, küfürler varsa bütünüyle Avrupa'dan tercüme edilmiştir. Yani kaynak Avrupa'dır. Onun için, içimizde büyüklerimize karşı kullanılan hemen bütün uygunsuz laflar, neseb-i gayr-i sahih ve Avrupa menşeli kelimelerdir. Keşke, bu millet de en azından, Avrupalılar kadar kendi atalarına karşı saygılı olabilseydi!

Ayrıca biz, Osmanlı'nın, Müslümanlığı istismar ettiğini asla düşünemeyiz. Çünkü o, kuvvetli iken de, zayıf iken de Müslümanlığa sımsıkı sarılmıştı.

Sadece Osmanlılar değil, Alparslan'ın amcası Tuğrul Bey, Abbasî devleti başındaki Halife el-Kâim hilâfetin şahs-ı mânevîsini muhafaza ve

müdafaa edemeyecek hâle gelince, Halife el-Kâim'in huzuruna edeple girdi. Aslında, buna hiç de mecbur değildi, ama karşısındaki zat, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait vazifeyi temsil ediyordu. Bel kırıp boyun bükerek makamında onu ziyaret etti. "Ben size dehalet ediyorum. Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait büyük mânâların müdafaası hususunda bize düşen bir vazife varsa, emre âmâdeyiz." dedi ve teslim oldu. Halife yine el-Kâim'di ama, hilâfeti muhafaza eden, onun bayraktar kumandanı Tuğrul Bey'di. O devirde Türklerden bin çadır birden Müslüman olmuştu. Tuğrul Bey de bunların idarecisiydi. Az bir tasarrufla, İsmail Hami Danişmend Bey'den naklettiğim bu satırlar, yüce milletimizin İslâm'a karşı tavrını göstermesi bakımından çok önemlidir. Şimdi rica ederim, Tuğrul Bey'in şu asil davranışının istismarla ne alâkası var? Tuğrul Bey'in bu asil davranışını istismarla alâkalı göstermek, şanlı milletimizi tanıyamama bahtsızlığından başka bir şey değildir.

Osmanlı'nın temelinde de işte bu ruh vardı. Ertuğrul Gazi de, baştan başa Anadolu'yu katedip Söğüt civarında bir yere yerleştiğinde, yine İslâm bayraktarı olarak yerleşmiş veya yerleştirilmişti. Müslümanlara karşı hiçbir menfi tavır ve vaziyeti olmadığı gibi, Halifeye de fevkalâde saygılıydı. Kayıboyu Söğüt'e yerleştiğinde, Anadolu'da başka beyler ve beylikler de vardı ve bunlar arasında kavgalar sürüp gidiyordu. Önce Ertuğrul Bey, sonra da Osman Gazi bu umumî kargaşa içinde sadece ve sadece nazarını Bizans'a dikmiş, onunla hesaplaşma yolları araştırıyordu. Bu öyle erkân-ı harpçe bir şeydi ki, bir taraftan Müslüman'a asıl hedefi gösteriliyor, diğer taraftan da Müslümanların kuşkulanmalarına meydan verilmiyordu. Osman Gazi ilk iş olarak Anadolu'daki beylikleri bir araya getirmeye çalışabilirdi. Fakat babasından aldığı vasiyet, sahip olduğu müthiş dirayet ve kiyaset, sonra da kayınpederi şeyhinden (Edebâlî) aldığı dersle fevkalâde itinalı, temkinli hareket ediyor ve "Müslümanların karşısında alternatif olarak küfür bulunursa, onlar benimle birleşirler, böylece kefare ve fecereyi ezeriz."

diyordu.

Bunun için, hedef olarak Bizans'ı seçmiş, onunla uğraşıyor ve mü'minlere kat'iyen sataşmıyor, onların arasındaki sürtüşmelere, vuruşmalara karışmıyordu. "Benim hedefim Bizans'tır ve bir gün Konstantin mutlaka fethedilecektir." diyordu. Bu kadar coşkun bir insanın, Müslümanlığını istismarcılık ve jeopolitik olarak görüp göstermek kasıtlı değilse, akılsızlıktır. Osmanlı bütün samimiyetiyle altı asır, dünyanın en uzun ömürlü devletlerinden biri olarak, hiçbir aileye nasip olmamış bir lütfâ mazhardır ve Kur'ân'ın bayraktarı bir millettir. Kim bilir, içteki ve dıştaki bir kısım hainler ona darbe vurmasalardı, bir, bir buçuk asır evvel, belki cihanın daha pek çok yerleri İslâm'ın gülen yüzüyle tanışmış olacaktı...

Osmanlılar en zayıf oldukları dönemde bile dinlerine sımsıkı bağlı idiler. Voltaire'in yüz kızartıcı bir eseri vardır. O, bu eseriyle, doğrudan doğruya gözümüzün nuru Hazreti Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) hedef alıyordu. Tam devletin hasta olduğu devirde, Fransa, bu eserin sahnede temsil edilmesini kararlaştırıyor. Ama, yaralı ve hasta aslan, Efendisine (sallallâhu aleyhi ve sellem) yapılan böyle bir hakaret karşısında kükrüyor. Kızıl Sultan dedikleri adam –yüz bin defa hâşâ!– Fransızlara ültimatom gönderiyor: "Benim ve bütün Müslümanların Peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakaret eden bu piyesi oynatırsanız, Hindistan, Arabistan ve bütün İslâm âlemini aleyhinize ayaklandırırım." -Keşke İslâm dünyasında o şuur olsaydı! Bu hasta aslanın kükreyişi, Fransa'da öyle bir sarsıntı meydana getirir ki, Fransızlar Voltaire'in piyesini temsile cesaret edemezler. Bu sefer, İngilizler sahneye koymak isterler; bizim yaralı aslan bir ültimatom da onlara gönderir; derken onlar da oynatamazlar. İşte şanlı ecdadımız budur!

Evet, hasta devrinde dahi Peygamberinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sakalına konacak bir gubar karşısında tir tir titreyen Osmanlı'ya uzatılan dil koparılmalı. Osmanlı, tarihte devlet olarak sahâbeden sonra en muallâ mevki

işgal etmiş ve altı asır Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) adını bayraklaştırmış üstün bir millettir.

Allah'ın binlerce rahmet ve mağfireti üzerlerine olsun!

Gubar: Toz.

Telâhuk: Birbirine eklenme, katılma, birikim.

Lut kavmi, Nuh kavmi gibi bazı kavimler belli suçlardan helâk edilmişlerdir. Bugün bütün ahlâksızlıklar yapıldığı hâlde, neden toplu olarak milletler helâk edilmiyor?

Öteden beri ilâhî bir kanun olarak Cenâb-ı Hak, âsî ve tâğî kavimlere – ahirette ceza vermesi muhakkak ve mukadder olmakla beraber– terbiye ve tedip için çok defa, dünyada da ceza vermiştir. Hakikaten, Hazreti Lut kavmi hakkındaki ceza, ürpertici ve ibret verici mahiyettedir. Hazreti Lut’un vazifeli olduğu Sodom ve Gomore, Lut Gölü çevresindedir. Bu birkaç belde, bir gecede tek bir sayha ile yerle bir edilmişlerdir. Hazreti Lut’un kavmini, utandırıcı günahları ve suiakıbetleriyle en ince teferruatına kadar anlatan Kur’ân-ı Kerim,²²⁵ Hazreti Nuh’un kavmini de tafsilâtıyla nakleder.²²⁶ Tûfan hâdisesi zuhur eder. O günkü dünya karaları suların altında kalır; denizler buharlaşır; gökten yağmurlar yağar; yerden sular fışkırır ve bütün o âsi cemaat helâk olur... Ancak, sefine-i Nuh’a (aleyhisselâm) binen az bir grup, bir kısım zayıf hadislere göre 60-70 insan, Allah’ın tevfiğiyle kurtulur. Sonra da insanlık, yeniden, bunlardan üreyip çoğalır. Bu mevzuda, arkeoloji uzmanları, birtakım emarelerle bu hâdisenin cereyan ettiği yer ve cereyan keyfiyetini araştırırsanız, biz, kudsîler topluluğu üzerinde duralım.

Evet, Ümmet-i Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince, hakikaten ister ümmet-i davet (Müslüman olmayanlar), isterse ümmet-i icabet (Müslümanlar) olsun, bugün hepsi de pek çok melaneti birden işlemektedir. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) davetini duyan Avrupa, Amerika ve sair yerlerde öyle kötülükler irtikâp edilmektedir ki, hakikaten ne Hazreti Lut ne Hazreti Salih ne de Hazreti Hud devrinde bu melanetlerden hiçbirisi irtikâp edilmemiştir.

Ancak, O’nun ümmetinden olma hususiyeti, âdeta bu ümmete paratoner olmuştur. Bu hususiyeti teyit eden Kur’ân-ı Kerim’den bir âyetin işaretini ve Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir bişaretini zikretmek yerinde olur.

Enfâl sûresindeki bir âyette:

*“Sen onların içinde bulunduğca, Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar istiğfar ederlerken (içlerinde istiğfar edenler var iken) de Allah, onlara azap edecek değildir.”*²²⁷ buyrulmaktadır.

Hatta burada Resûl-i Ekrem’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mukayeselere gelmeyen büyüklüğünü mukayese için, şu hususu belirtmekte yarar görüyoruz. Hazreti Mesih’in şöyle dediğini Kur’ân-ı Kerim nakleder:

*“... Eğer onlara azap edersen, onlar Senin kullarıdır (dilediğini yaparsın); eğer onları bağışlarsan, şüphesiz Sen Azîz ve Hakîm’sin.”*²²⁸

Evet, Hazreti Mesih, azan, sapan cemaatinin durumunu Allah’a karşı ifade ederken: *“Eğer Sen onlara azap edersen onlar Senin kulların. Eğer mağfiret edersen, Azîz ve Hakîm Sensin.”* der.

Hâlbuki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) için Kur’ân’ın ifadesi şöyledir: *“Habibim, sen onların içindeyken Ben onlara azap edecek değilim. Aynı zamanda istiğfar ettikleri, (Bana döndükleri) müddetçe onlara azap etmeyeceğim...”*²²⁹

Âyetten anlaşılıyor ki, Ümmet-i Muhammed’in iki mühim paratoner ve iki mühim seddi var. Belâlar, bu paratonerlerle tesirsiz hâle gelecek ve azaplar bu sedleri aşamayacaktır.

Birincisi: Maddî ve mânevî şahsiyet-i mâneviye-i Ahmediye’nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) içimizde bulunması –İlâ yevmi’l-kıyame Allah devam ettirsin!–

İkincisi: Ümmet-i Muhammed içinde hakka, hakikate sahip çıkan ve daima Allah’a yönelen ehl-i hizmet ve ehl-i istiğfar bir zümrenin bulunması... Bundan dolayı rahmetinden bekleriz. Allah bize, bilhassa toplu olarak azap etmeyecektir...

Hadis-i şerife gelince, sahih hadis kitaplarında gördüğümüz şekliyle, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetinin helâk olmaması için

Allah'a (celle celâluhu) çok yalvardı. Bu yalvarmalarının en mühimi de Veda Haccı'nda, Arafat ve Müzdelife'de oldu. Bu iki mübarek yerde O, Allah'ın ilham ettiği ölçüde pek çok şey diledi. Hatta, kul haklarının affı için dahi yalvardı-yakardı.²³⁰ Ancak, bu husus kabul edildi mi edilmedi mi bir şey diyemeyeceğim!

Evet O Sultanlar Sultanı'nın, Ümmet-i Muhammed'in helâk olmaması mevzuunda pek çok yalvarış ve yakarışları olmuştu. Bunu sahabe-i kirama şöyle anlatıyor:

“Ben, Rabbimden, benim ümmetimi helâk etmemesini istedim. Rabbim benim bu duamı kabul buyurdu. Dedi ki: ‘Onların helâki kendi aralarında olacaktır. Günah işledikleri zaman Ben onları birbirine düşürecek ve vurduracağım.’ Ben bunun da kalkmasını diledim; ama Rabbim bunu kaldırmadı.”²³¹

Evet, iradeleri ile halledecekleri bu mesele kaldırılmamıştı... Başka kavimler günah işledikçe semavî ve arzî afetler onları kırıp geçirecek; ama, Ümmet-i Muhammed cürüm işledikçe birbirine düşecek, ittihat ve ittifakları bozulacak, ihtilaflarla hırpalanacaklar. İşte, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun kalkmasını Rabbisinden çok diledi; ancak, Cenâb-ı Hak – hikmetini Kendi bilir– bunu kaldırmadı.

Bir de şu hususu, bir âyetin işareti, ehl-i keşif ve tahkikin beyanı olarak arz edeceğim. Bir yerde az dahi olsa, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'a, dine ve diyanete samimî hizmet varsa ve orada ehl-i hakkın mağlup olma endişe ve tehlikesi de bulunmuyorsa, bu işi yapan topluluk, paratoner gibi belâların def u ref'ine vesile olacaktır. Evet bu şekilde dine hizmet eden, on tane samimî adam olsa, bunlar paratoner gibi belâları kırıp def u ref'ine vesile olacaktır. Ama; ehl-i hak mağlup ise, Allah Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri onları da sarsacaktır.

İşin doğrusunu Allah bilir.

DİPNOTLAR

225 Bkz.: Hicr sûresi, 15/58-79; Şuarâ sûresi, 26/170-175; Ankebût sûresi, 29/26-37; Zâriyât sûresi, 51/31-37.

226 Kur'ân'da 71. sûre olan Nûh sûresine bakınız. Ayrıca bkz.: Hûd sûresi, 11/25-49; Şuarâ sûresi, 26/105-121.

227 Enfâl sûresi, 8/33.

228 Mâide sûresi, 5/118.

229 Enfâl sûresi, 8/33.

230 İbn Mâce, *menâsik* 56; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 4/14.

231 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 11/374; el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 1/117; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 8/292.

İrtikâp: Kötü bir fiilde bulunma, suç işleme.

Tâgi: Azgın, âsi, yoldan çıkmış.

Tedip: Ceza verme, haddini bildirme.

Peygamberimiz'in peygamberliğinin kendi devrine ait ve Araplara mahsus olduğu iddia ediliyor. Bu hususu açıklar mısınız?

Peygamberimiz'in peygamberliğinin, kendi devrine ait olduğuna dair en küçük bir vesika, hatta bir işaret bulunmadığı gibi, sırf Araplara gönderildiğini gösteren herhangi bir delil de mevcut değildir. Aksine, mevcut bütün deliller, hayat-ı seniyyeleri boyunca, olanca güç ve kuvvetini kullanarak İslâm dinini dört bir yana yaymak istediği merkezindedir.

İskender, dünya hâkimiyeti adına; Sezar, Roma ve Romalılar hesabına; Napolyon, bir saltanat uğruna cihanı fethetmeye ve bir cihan devleti kurmaya azmetmişlerdi. Varlığın özü, zaman ve mekânın efendisi Yüce Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, arkasındakilere cihanı fethetme direktiflerini verirken, dünyevî-uhrevî mutluluğa giden yollardaki tıkanıklıkları açmak, eşref-i mahluk olarak yaratılıp, baş aşağı, aşağıların aşağısına yuvarlanan insanı, yaratılışındaki hedef noktaya ulaştırmak ve insanoğluna yitirdiği haysiyeti iade etmek için veriyordu. O bu gayeleri gerçekleştirmek için, Allah'ın elçisi olarak ve O'nun emir ve direktifleri altında, daha hayatta iken, ışık saçan mübarek elini dünyanın dört bir yanına uzattı ve Hak'tan getirdiği mesajları, sesini duyurabildiği herkese ve her yere sundu.

Şimdi O'nun vazifesinin şümüllü ve peygamberliğinin umumî olduğunu gösteren bazı hususları beraber gözden geçirelim:

1. Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha Mekke'de iken bir kısım Müslümanları Habeşistan'a göndermişti ki, bu ilk müşidler sayesinde pek çok Habeşli, Müslümanlıkla tanışma fırsatını buluyor ve tanışıyordu. Vâkıa, Habeşistan'a bu ilk mesajı götürenlerin seyahatleri, zâhiren bir hicretti; ama Müslümanların oradaki gayretleri sayesinde, Necâşî ve çevresinin Müslüman olması, İslâm Peygamberi'nin bir cihan peygamberi olmasına ilk işaret ve ilk "Evet" demektir.

2. Saadet asrında, ilk Müslümanlar arasında Habeşli Hazreti Bilâl'in,

Rum diyarından Hazreti Suheyb'in ve Fars ülkesinden de Hazreti Selman'ın ayrı ayrı ırklardan oldukları hâlde ilk safî teşkil edenler arasında yerlerini almaları hem başka başka ırklardan birer numunenin bulunması, hem de Arap olmayan bu insanlara pek çok Arap'ın üstünde yüksek bir pâyeye verilmesi, İslâm'ın nasıl bir âlemşümül düşünce ile ortaya çıktığını göstermesi bakımından çok mânidârdır.

3. Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine-i Münevvere'ye hicretleri esnasında, kendilerini takiple vazifelendirilen Sürâka İbn Mâlik'e, Irak'ın fethinden senelerce evvel, İran hükümdarı Kisra İbn Hürmüz'ün bileziklerini kollarına takacağını müjdelemesi²³² peygamberliği ile alâkalı mesajların İran'a götürüleceğine bir işaret ve götürülmesi lâzım geldiğine de bir delâletti ki kendilerinden az sonra verilen bu bişaret gerçekleşmiş ve Irak baştan başa Müslümanların eline geçmiş, Sürâka da Kisra'nın bileziklerini alıp koluna takmıştı.²³³

4. Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ubâde İbn Sâmit'in zevcesi Ümmü Haram binti Milhân'ın hanelerinde istirahat buyururken, uyumuş, bir rüya görmüş ve uyandıklarında gülerek şöyle buyurmuşlardı: “Rüyamda ümmetim bana arz olundu. Koltuklara kurulmuş melikler gibi deniz seferleri yaptıklarını gördüm.”²³⁴ Bir önceki vak'ada olduğu gibi, burada da, ilâhî mesajların denizaşırı ülkelere götürülmesi yolunda bir iş'ar ve işaret yapılıyordu ki bu mübarek müjde de yine sahabe döneminde gerçekleştirildi.²³⁵

5. Bir keresinde ashabına: “Benden sonra Mısır fethedilecektir. Mısır insanı hakkında hayırhah olun ve yumuşak davranın, zira onlarla sizin aranızda hem bir akrabalık hem de zimmet var.”²³⁶ diyerek daha sahabe döneminde İslâm nurunun Mısır'a ulaşacağını haber veriyor ve Mariye Validemiz vasıtasıyla tahakkuk eden akrabalığın da korunmasını istiyordu.

6. Hendek Vak'ası öncesinde, Medine'nin etrafında hendek kazarken,

kendileri de bizzat ashabı arasına girmiş, kazma, kürek, manivela kullanmış ve bu esnada onlara Hire'nin fethedileceğini, Kisra'nın sütunlarının yıkılacağını ve Şam'ın Müslümanların eline geçeceğini müjdelemiştir.²³⁷

Şimdi bunca delilden sonra O'nun peygamberliğinin Araplara mahsus ve kendi devrine has olduğunu iddia edebilir miyiz? Yoksa, Hire'yi, Kisra'yı, Şam'ı Arap Yarımadası içinde mütalâa ederek Hirelilere, İranlılara, Şamlılara Arap mı diyeceğiz?..

Kaldı ki O'nun vazifesinin umumî ve davasının âlemşümül olduğuna dair pek çok âyet ve hadis zikretmek de mümkündür.

Şimdi numune olarak birkaçına işaret edelim:

1. Bir hadis-i şeriflerinde “Her peygamber, kendi cemaatine peygamber olarak gönderilmiştir. Ben bütün insanlığa gönderildim.”²³⁸ -diğer bir rivayette: “Siyaha-beyaza”²³⁹ şeklindedir-, Taberî'nin bunu teyiden naklettiği hadiste ise “Ben herkese, hem bir rahmet, hem de peygamber olarak gönderildim. Benim vazifemi yerine getirip tamamlayın. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun.”²⁴⁰ buyurmaktadır.

2. Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kisra'nın elçisi geldiğinde ona “Gelecekte dinim ve dinimin hâkimiyeti, Kisra'nın tahtına ulaşacaktır.”²⁴¹ diyerek, vazifesinin İran'ı, Turan'ı içine alacak şekilde bütün cihanı aydınlatmak olduğunu ihtar etmektedir.

3. Anadolu ve İstanbul, Müslümanların eline geçmeden asırlarca önce bir gün fatih orduların gidip Avrupa kapılarına dayanacağını haber vermiş, feth-i mübîni teşvik etmiş, fatih asker ve fatih kumandanı alkışlayarak “Mutlaka Konstantınıye fethedilecektir. Fetheden kumandan ne kumandan! Onun askerleri ne asker!”²⁴² demiş, ashabına dünyanın dört bir yanını göstermiştir.

Kur'ân'ın bu mevzudaki ifadeleri ise, herhangi bir tevile, tefsire tâbi tutulmayacak kadar açık-seçiktir. Meselâ,

1. Sâd sûresinde “*O Kur’ân bütün âlemlere öğüttür.*”²⁴³ diyerek, Peygamberimiz’in bütün insanlığı uyarmakla vazifeli olarak gönderildiği ihtar edilmektedir.

2. Yâsîn sûresinde daha açık bir ifadeyle “*Bu Kur’ân Hazreti Muhammed’e verildi ki, hayatta olan herkesi uyarısın ve inkâr edenlere de azap hükmü hak olsun.*”²⁴⁴ ferman ederek, O’nun peygamberliğinin, ins-cin yaşayan herkese şamil olduğunu ve ne suretle olursa olsun O’na muarazanın da küfür ve nankörlük sayılacağını apaçık anlatmaktadır.

3. Sebe sûresinin “*Biz seni ancak, topyekün insanlığa bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Ne var ki insanların çoğu bilmiyorlar.*”²⁴⁵ mealindeki âyetiyle...

4. A’raf sûresinin, “*De ki: Ey insanlar, ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah’ın elçisiyim.*”²⁴⁶ mealinde-

ki âyetleri ise, O’nun bir cihan peygamberi olduğunu, Hak tarafından bütün beşere gönderilmiş bulunduğunu apaçık ifade etmektedir. İş böyle iken, ciddî hiçbir şeye dayanmadan, kalkıp O’nun peygamberliğini zaman ve mekân itibarıyla dar bir muhite sıkıştırıp, O’nu da sadece kendi devrine mahsus görüp göstermek gibi iddiaların mânâsını anlamak oldukça zordur.

Bundan başka, Kur’ân-ı Kerim’de sadece içinde yaşadıkları cemaatlere elçi olarak gönderilen peygamberlerin bu hususî elçilikleri açıkça anlatılarak cihan peygamberiyle diğerlerinin farklılıklarına dikkat çekilmiştir. Meselâ Hazreti Nuh (aleyhisselâm) için “*And olsun, Nuh’u da kavmine gönderdik: Ey kavmim, dedi. Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka mâbudunuz yoktur.*”²⁴⁷ Keza, Hazreti Hud (aleyhisselâm) için “*Âd kavmine de kardeşleri Hud’u gönderdik: Ey kavmim Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka mâbudunuz yoktur.*”²⁴⁸

Bunun gibi Hazreti Salih’le alâkalı olarak da, “*Semud kavmine de kardeşleri Salih’i gönderdik: Ey kavmim dedi. Allah’a kulluk edin. Sizin*

O'ndan başka mâbudunuz yoktur."²⁴⁹; 80. âyette²⁵⁰ Hazreti Lut için, 85. âyette Hazreti Şuayb için aynı şeyler ifade buyrulmakta²⁵¹; hatta Kur'ân-ı Kerim'de, bu peygamberlerin anlatıldığı hemen her yerde, onların kendi millet ve kendi cemaatlerine peygamber olarak gönderildiklerine de dikkat çekilmektedir ki bu da Kur'ân-ı Kerim'in meseleyi mutlak ve müphem bırakmayıp, "Kim cihan peygamberi, kim değil; kim kavim ve kabilesini irşada memur edilmiş, kim bütün insanlığı aydınlatmakla vazifelendirilmiş" bu hususları tasrih ettiğini göstermektedir.

Aslında O'nun peygamberliği, peygamber olarak gönderildiği günden itibaren, dünyanın dört bir yanında duyulmuş ve hüsnü kabul görmüş; sunduğu mesajlar, Merâkeş'ten Mâveraünnehir'e kadar geniş bir sahada tesir icra etmiş ve hayata hayat olmuş; Allah'tan getirip vaz'ettiği kanunlar asırlar boyu pek çok İslâm devleti tarafından benimsenip tatbik edilmiş ve beşere sunduğu esaslar, daima hayatla içli-dışlı, düşüncenin önünde, ilimlere rehber, düşünce ve araştırmanın teşvikçisi olmuş ve hele, asırlardan beri İslâm düşmanlarının bunca baskı, tecavüz ve tahriplerine rağmen O'nun getirdiği esasların hâlâ her yerde taze, yeni ve aranır olması; günümüzde dahi binlerce ilim adamı ve düşünürce, insanlığın yeniden fethedilmesinin ancak O'nun getirdiği ruh ve esaslarla mümkün olacağında ittifak edilmesi, O'nun âlemşümul (evrensel) peygamberliğine bir değil, binlerce delil mahiyetindedir.

Hâsılı, peygamberliğini dünyanın dört bir yanına duyurmak maksadıyla, bütün muteber hadis ve siyer kitaplarının belirttiği üzere, Roma imparatoru Heraklius'tan²⁵², Mısır kralı Mukavkıs'a²⁵³, İran'ın Kisra'sından²⁵⁴, Habeş Necâşî'sine²⁵⁵ kadar nâmeler gönderip Hak dine davet ettiği o ilk günden asrımıza kadar O hep bir cihan peygamberi olarak kendisini tanıtmış, getirdiği dinî esasların, beşerin büyük bir kısmı tarafından hüsnü kabul görmesi de O'nun öyle olduğunu ispatlamıştır. Artık aksine ihtimal verilmeyen böyle bir mevzuda yeni yeni şüpheler üretmek, kin, garaz ve haset eseri olsa gerek.

DİPNOTLAR

²³² Bkz.: İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/41.

²³³ el-Beyhakî, *es-Sünenü 'l-kübrâ*, 6/357-358.

²³⁴ Buhârî, *cihad* 8; Müslim, *imaret* 160-161.

²³⁵ Buhârî, *cihad* 8; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/441.

²³⁶ et-Taberî, *Tarihu 'l-ümem ve 'l-mülûk*, 4/228.

²³⁷ Bkz.: Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/303; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/116.

²³⁸ Buhârî, *teyemmüm* 1; salât 56; Müslim, *mesâcid* 3.

²³⁹ el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/460; et-Taberânî, *el-Mu'cemu 'l-kebîr*, 11/61; İbnü'l-Mübarek, *ez-Zühd*, 1/377.

²⁴⁰ et-Taberî, *Tarihu 'l-ümem ve 'l-mülûk*, 2/128.

²⁴¹ Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/116; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/303.

²⁴² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/335; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/422.

²⁴³ Sâd sûresi, 38/87.

²⁴⁴ Yâsîn sûresi, 36/70.

²⁴⁵ Sebe sûresi, 34/28.

²⁴⁶ A'râf sûresi, 7/158.

²⁴⁷ A'râf sûresi, 7/59.

²⁴⁸ A'râf sûresi, 7/65.

²⁴⁹ A'râf sûresi, 7/73.

²⁵⁰ “Lut’u da gönderdik. Halkına dedi ki: “Daha önce hiç kimsenin yapmadığı pek çirkin bir işi siz mi yapıyorsunuz?” (A'râf sûresi, 7/80)

²⁵¹ “Medyen ahalisine de içlerinden biri olan Şuayb’ı gönderdik. ‘Ey benim halkım!’ dedi, ‘yalnız Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. İşte size Rabbinizden

açık delil geldi.’ ‘Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların haklarını eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin, ülkede düzen sağlanmışken fesat çıkarıp huzuru bozmayın. Bana inanıp bu dediklerimi yapmanız sizin için elbette hayırlıdır.’ (A’râf sûresi, 7/85)

²⁵² Buhârî, *bed’ü’l-vahy* 16; Müslim, *cihad* 74.

²⁵³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 5/324.

²⁵⁴ Buhârî, *ilim* 7; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/423.

²⁵⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 3/104.

İslâm'da meşrepçilik var mıdır? Sahabe-i kiram arasında böyle ayrılıklar oluyor muydu? Birleştirici bir fikir ne olabilir?

Meşrep kelimesi Arapça'dır ve içmek mânâsına gelen “şurb” kökünden gelir.

Halk arasındaki mânâsı ile insanların, aynı hakikatleri teferruatta değişik anlaması demektir.

Hususiyle bugün, İslâm, iman ve Kur'ân'a hizmet etme davasında, maksatta hedefte bir olmakla beraber, vesile ve yollarda farklı mülâhaza ve farklı düşüncelere “meşrep” nazarıyla bakabiliriz.

Dünyanın şarkında ve garbında, kim dine, imana hizmet eder; kim âli olan İslâm dinini âli gösterirse, meşrebi ne olursa olsun o kabul edilmeli, takdir görmeli ve alkışlanmalıdır. Yollar, metotlar bir olmayabilir. Önemli olan hedef ve maksat birliğidir.

Bu yolların değişik değişik olmasına tesir eden çeşitli sebepler vardır. İnsanın yetiştiği muhitin, aldığı kültürün, onun üzerinde tesiri olduğu gibi, aynı zamanda, Esmâ-i İlâhiye'ye mazhariyet keyfiyetinin de tesiri vardır. Buna göre, ayrı ayrı meşreplerin zuhur etmesi normaldir ve öteden beri de zuhur edegelmiştir.

Hazreti Ali'nin meşrebi hiçbir zaman Hazreti Ebû Bekir'le kabil-i kıyas değildi. Faruk-u A'zam Hazreti Ömer'le Ebû Zerr'in meşrepleri de tamamen birbirinden farklıydı. Hâlbuki ikisi de aynı celâdet ve şehamet içinde idi. Fakat Hazreti Ömer'de fevkalâde bir devlet ve idare anlayışı, mükemmel bir teşkilâtçılık bulunmasına mukabil, Hazreti Ebû Zer, daha çok ferdî bir insandı...

Bundan anlaşılıyor ki, bütün dinleri tevhid, bütün meşrepleri telif eden ve bütün mizaç ve mezakları aşan Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) devrinde dahi, meşrepler ve mizaçlar tamamen ortadan kalkmadı; meşreplerin tevhidine gidilemedi ve gidilmedi...

Aslında bunları tevhid etmek fitrata da aykırıdır. Zira farklı farklı yaratılan kimselerin aynı şekilde düşünmesine imkân yoktur. Tabîî, zorlamanın da çeşitli komplikasyonları olma ihtimali vardır.

Denebilir ki, mezhepleri telif etmek isteyenler, fitrattaki bu ince hususu kavrayamamış, insanın mahiyetini tanıyamamış ve dolayısıyla beşeri ve beşerdeki istidatları görmezlikten gelen veya göremeyen kimselerdir. Allah'ın yarattığı kabiliyetler, eğer O'nun hikmetlerinin iktizasına göre faaliyet gösterecek ve fonksiyonlarını tam ifa edeceklerse, elbette ayrı ayrı mezhepler de olacaktır.

Binaenaleyh, istidatlardaki bu farklılık fıkhıta, Hanefî, Şâfî, Malikî, Hanbelî, Evzâî, Sevrî ve Zührî... -ilâ maşâallah- mezhepler hâlinde zuhur edecektir. İnsanların gönlüne, hissiyatına, kalbine, vicdanına hitap eden ve şeriat-ı garrâ, din-i mübin-i İslâm'a hizmet etme maksadıyla, ta Devr-i Risaletpenâhî'den, bugüne kadar kurulmuş, kalb ve ruhun inkişafının hedeflendiği sistemlerde de değişik tarikatlar şeklinde ortaya çıkacaktır.

İlk sofîler Süfyan-ı Sevrî, İbrahim İbn Edhem bilhassa hemen her sofînin itimat ettiği Bayezid-i Bistâmî, daha sonraları Cüneyd-i Bağdadî.. hususiyle açtığı çığırda dev bir insan olarak, bütün ehl-i hak tarafından sevilip sayılan Gavs-ı A'zam Abdülkadir Geylânî ve şahlar şahı Şah-ı Nakşibend Hazretleri ayrı ayrı meşrepleri, ayrı ayrı mizaçları temsil ederek, hep aynı rengin değişik tonlarında, Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakikatini canlandırmaya çalışmışlardır.

Muhyiddin İbn Arabî'nin tarikatını, İmam Rabbânî Hazretlerinininki ile yan yana koyacak olursanız, birbirinden çok uzak oldukları görülecektir. Büyük veli İmam Rabbânî, sahabe mesleğinin büyük temsilcisi ve fark mezhebinin de kutbudur. Herkesin ittifakıyla Hakikat-i Ahmediye'yi (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok iyi anlamıştır. Zâhir ve bâtın-ı Ahmediye'yi (sallallâhu aleyhi ve sellem) telif etmiş ve O'nun iç-dış bütünlüğünü en

mükemmel şekilde anlatanlardan birisi, belki de birincisi olmuştur. Dört yüz seneden bu yana neşrettiği envarın aydınlığını hâlâ kalblerimizde hissetmekteyiz...

İşte bu dev insan, yer yer Muhyiddin İbn Arabî'ye karşı “Fütûhât-ı Mekkiye değil, Fütûhât-ı Medeniye...” diyerek peygamber yolu ve sahabe mesleğini nazara verir ki, bu yol Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat yolu ve bu cemaat da Hakikat-i Ahmediye'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) temsilcileridirler. Haddizatında bu mesele, bir meşrep meselesidir. İbn Arabî “vahdet-i vücud” a kâil ama, bu, bir ölçüde, “Allah'ta Allah'tan başka varlık yok.” mânâsına değil de, “Allah'ta Allah'tan başka varlıkların bizzat vücutları yok.” mânâsına “vahdet-i şühud” u işmam eden bir vahdet-i vücud demektir.

Ben, bu dolambaçlı ve karmakarışık yollara, meşreplerin ittihat edemediğini anlatmak için sizleri çektim ve dolaştırdım.

Soruya esas teşkil eden meseleye gelince, dünya durdukça, meşrepler ve mezhepler de ihtilaf edecek ve kimse bunun önüne geçemeyecektir. Ama, vesilelerde ayrılmalara rağmen, maksatta birleşilebileceği de her zaman mümkün olabilecektir. Diller ayrı ayrı da olsa, anlattıkları hakikat tektir ve tek olacaktır. Arap şairin dediği gibi:

“Bizim ifadelerimiz çok çeşitli ve dağınıktır.

Ama senin güzelliğin birdir.

Hepsi senin o güzelliğine işaret etmektedir.”²⁵⁶

Sözler başka başka, ibareler değişik; edalar, havalar hepsi ayrı ayrı ama, hepsinin anlattığı da o biricik güzellik... Evet, ruhlarda Allah'ın rızası, gönüllerde Şeriat-ı Ahmediye (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisi ve ruh bu esasa pervane olduktan sonra ihtilaflar, sürtüşmeler bulunsa bile, anlaşip ittihat etme her zaman mümkün olacaktır.

Bugün, gerçek İslâm anlayışı ile bir ittihat ve vifakın meydana gelmesi için lâzım gelen bir kısım şeyler varsa, –ki bence vardır– onların üzerinde

durmamız icap edecektir.

İttihat ve ittifak, birleşip bütünleşme ve meşrep anlayışını aşabilme, ya hissî plânda veya fikrî ve mantıkî plânda olur. Bir seviyede hissî plândaki bu ittihat ve ittifak anlayışı, çeşitli cemaatlerin bir araya gelmelerine, sûrî dahi olsa bir vahdet tesis etmelerine kâfi gelebilir. Ama, insanlar belli bir seviyede sabit kalmadıkları, daima fikir ve ruh plânında inkişaf ettikleri için, çok zayıf ve pamuktan bir iplik mesabesinde olan bu hissî vahdet ve bu vahdeti meydana getiren bağ, bazen kâfi gelmeyebilir. Onun için insanlar hissî bağın kâfi geleceği noktaya kadar hissî bağlarla bağlansalar da, onun kâfi gelmediği noktada, bir masanın etrafında oturup fikrî ve mantıkî bir vahdet temin etmeleri şarttır. Evet, hakkı, bâtılın savletinden kurtarmak; zalimler karşısında zilletten kurtulmak; Ümmet-i Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanlığın sükun ve huzuru için bir misal olmasını temin etmek ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın hakkı olan bir saygın ufukta kabul görmesini sağlamak için, fikir ve mantık plânında anlaşma mecburiyetindedirler.

Meseleyi bir ölçüde misallerle müşahhaslandırarak olursak, insanlarımız arasında, 20-30 sene öncesine kadar hissî bir ittifak ve ittihat vardı. Bu ittihat ve ittifak, Müslümanların karşısında alternatif olarak komünizm ve inkârcılık gibi cereyanlar bulunduğundan dolayı idi... Yani karşı tarafta, –hâşâ– Allah ve Resûlullah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) kabul etmeyen, Kur'ân-ı Kerim'i kökten inkâr eden bir zümre; beride de ne kadar antikomünist varsa –komünizm karşısında hür devletlerin ittifakı gibi– bir araya gelip birleşmişlerdi. Meselâ, milliyetçilik esaslarıyla yürüyen, yeniden doğuş ve diriliş felsefesiyle yürüyen, iman esaslarının neşrini prensip olarak benimseyip öyle hareket eden, siyasî sahada işe vaziyet etmeyi düşünüp ve bu plâna göre hizmet veren ne kadar siyasî ve gayri siyasî klik varsa, hemen hepsi antikomünist bir birlik teşkiliyle ittihat ve ittifak etmişlerdi. Onun için ateizme karşı olan herhangi bir kişi, Sebilürreşad okuduğu gibi, Yeni İstanbul, Hür Adam, Büyük Doğu, hatta Orkun ve Millî Yol da okuyordu. O günlerde

inananlar cephesi adına münteşir gazete ve mecmuaların marufları bunlardı. Ama bunlardan birisi daha çok Altaylar ve Sübhandağı etrafında dolaşıyor, diğeri, Gâr-ı Hira'dan, Sevr Mağarası'ndan ve mukaddes şehir Medine'den bahsediyordu. Birisi gönülden, bir diğeri de dimağdan bahisler açıyordu. Bu hissî hava içinde, hemen pek çok kimse diyordu ki: “Ne olursa olsun, karşımızda Allah'ı inkâr edenlerin teraküm ettiği bir zamanda, vahdetimizi zedelememeliyiz.”

Görüldüğü gibi, ittifak o sıralarda böyle tamamen hissîlik üzerine müessesti. Bu itibarla, bir an geldi ki, artık, mevcut uhuvvet anlayışı kâfi gelmez oldu. Müslümanlar fikir plânında, kalb plânında ilerlediler. Düşünüp, araştırıp, okuyup terakki ettiler. Neyin ve hangi fikirlerin İslâm'a zıt olduğunu görüp öğrendiler veya büyük bir kısmı itibarıyla öyle zannettiler. Bir müşterek müdafaa, müşterek mülâhaza, müşterek hamle o güne kadar onları bir araya getirmişti; ve uzun zaman da beraber yatıp-kalkmış, aynı çatının altında beraber bulunmuş.. tıpkı, Allah'a, Peygamber'e küfredenlerin bir çatı altında toplandığı gibi bunlar da hissî müttefikleriyle yan yana gelmişlerdi. Kim bilir, belki de işte o zaman, akı-karayı, iyiyi-kötüyü enine boyuna görme imkânı elde ettiler ve her şeyi anladılar. Evet, görüp anladılar ki, kendileri, bütün efkâr ve kalbleriyle Medine medeniyetine doğru ve her plânda Resûl-i Ekrem'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelen ilâhî gerçekleri hâkim kılmak istikametinde hareket ederken, başkaları başka sevdada ve bu düşüncelerden fersah fersah uzak... Derken, o zamana kadar bağlandıkları hissî bağlar çatır çatır kopmaya başladı.. derken, bütün bütün duygu ve hislerin başka başka olduğu ortaya çıktı.

İşte, bu dönemden sonradır ki, hissî bağlar da yetmemeye başlamıştı. Bundan böyle, birbirinden kopup biri Çin'e biri Maçın'e doğru, ayrı ayrı istikametlere giden kimseleri, fikir ve mantık plânında bir araya getirecek esaslara, umdelere ve dinamiklere ihtiyaç vardı...

Biz kendi açımızdan, önce Türkiye, sonra da topyekün âlem-i İslâm'da yeniden varoluş ve diriliş tablolarını müşâhede edip herkesin kendine düşeni yaparak, istikbal örfânesine bir şeyler hazırladığı inanç ve kanaatini muhafaza etsek bile, riayetinde zaruret olan bir kısım esasların kulak ardı edilmemesi gerektiğini hatırlatmakta da fayda mülâhaza ediyoruz:

Evvelâ, bugün herkesin, başkalarını kendi meşrebine sokmaya çalışmadan vazgeçerek, Hak yolundaki her hizmeti alkışlaması şarttır. Nasıl ki, değişik meslek erbabı, sanatkâr ve zanaatkârlar birbirlerini kabullenip, semere-i sa'ylerini, çalışmalarının neticelerini mübadele edip değiştiriyorlar ve umumî maksat istikametinde birbirlerine destek oluyorlar. Öyle de, değişik meşrep ve mezhep mensupları arasında aynı anlayışın yolları araştırılmalı, maksat ve neticenin yumuşatıcılığıyla, sebep ve vesilelerin sertliği mutlaka kırılmalıdır. Bunun için de yapılması gerekli olan tek şey, herkesi kendi hizmet sahası içinde alkışlamak ve “Benim Allah'ımın adını anan, Peygamberim'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) takdir ve tebci eden herkes kardeşimdir.” diyerek başkalarını kabullenmektir. Kabullenip, kapitalizm ve komünizme yutulmamak, ateistlerin meydana getirdiği korkunç vakuma kapılmamak için, sûrî dahi olsa bir ittihat ve ittifak temin edilmelidir. İngiltere insanı, kendi kader ve kendi geleceği için “Anglo-Sakson ve Galli” olarak bir vahdet temin etmişlerdir.

Bu iki ayrı ırk, birbirlerinden öyle nefret eder, öyle tiksindirler ki, bir Anglo-Sakson'a “Galli” desen ağzına bir yumruk indirir. Galliye de “Anglo-Sakson” desen o da sana bir yumruk savuruverir. Bununla beraber, bu iki zümre arasında, zâhir plânda bugüne kadar en ufak bir çekişme, bir mücadele hissedilmemiştir. Çünkü bir masa başında oturmuş, aralarındaki farklı noktaları görüşmüş, asgarî müşterekleri tespit etmiş, İngiltere'nin kaderi ve istikbali adına bir kısım fedakârlıkları göze alarak anlaşma noktalarını bulmuş ve anlaşmışlardır.

Bunun bizim davamız açısından mânâsı şudur: Her birimiz hangi meşrepten olursak olalım, Allah'ımız bir, Kitabımız bir, Peygamberimiz bir, kiblemiz bir, yolumuz bir, yöntemimiz birdir. Evet işte, böyle bir anlayışla vahdetimizi hissîlikten çıkarıp bu “bir bir”ler üzerine kurmak mecburiyetindeyiz. Zira bütün bu “birler” birliği iktiza etmekte ve vicdanlarımızı birlik ruhuna çağırmaktadır. Aksini iddia, nefsin mazeret mırıltılarından başka bir şey değildir.

Şimdilerde, kıymetli bir hazineyi belli bir noktaya götürmeye azmetmiş olan bizler, onu yerine ulaştırdıktan sonra ille de bir düello gerekiyorsa, o mel'un işi, emaneti sahiplerine devrettikten sonra yapalım. Fakat önce mutlaka, bu mübarek milletin bugününü-yarınını düşünelim. Ve şu memleketin, dinsizlere, inkârcılara peşkeş çekilmesine fırsat vermeyelim ve buna imkân hazırlamayalım...

Bu mevzuda ikinci yol da şudur: Hiç kimse, başkalarını kendi yol ve sistemine girmeye zorlamamalıdır. Varsın herkes kendi anlayışı içinde hizmet etsin. Şurası unutulmamalıdır ki, bir kısım kimselerin, içine düştükleri fikirlerden vazgeçmeleri zor, hatta çok defa imkânsızdır. Zor kullanmak ise kat'iyen çıkar yol olmadığı gibi, kabil-i iltiyam olmayan inşikaklara da sebebiyet verebilir. Müsamaha ve tolerans ise, Kur'ân'ın tavsiyesidir. Toleranslı hareket edip müsamahalı davrananlar, yarınlar için önemli bir meseleyi halletmiş sayılırlar.

Üzerinde durulması gerekli olan diğer bir husus da şudur: Meşrepler, mizaçlar ittihat etmediği için, herkes kendi meşrebi içinde, Kur'ân ve imana hizmet ederken oldukça mühim şeyler de yapmaktadır. Bir kısım büyük kalemler, hayat-ı içtimaiyemizle alâkalı meseleleri, problemleri halletmektedirler ki, İslâm'ın bu türlü problemlerinin halledilmesine de ihtiyaç vardır. Binaenaleyh, bırakalım, bazıları içtimaî ve iktisadî meseleleri halletsinler. Bizler de yapabileceğimiz şeylerle meşgul olalım. Abbasîler

devrinde olduğu gibi, şimdilik onların adaptasyonlarını yapalım. Ehl-i Sünnet kıstaslarıyla ölçüp biçelim, atacağımızı atıp tutacağımızı tutalım ve yeni terkiplerle, yepyeni bir dünyanın kurucuları ve hazırlayıcıları olmaya çalışalım.

Bir başka grup düşünelim ki, Ehl-i Sünnet açısından tenkit edilecek bazı yanları olabilir. Ama, böyle bir araştırma ve tetkik mevzuunda, değil onların, Batının bile alınacak müsbet yönleri olduğunu kat'iyen hatırdan çıkarmayalım. Bizim izzet ve onurumuz, onların da düşmanlık ve nefretleri hesaba katılarak, alınabilecek şeylerini almada ne zarar var! Aslında her bâtil mezhep içinde dahi, bir dâne-i hakikat vardır ve o mezhep, hayatiyet ve mevcudiyetini ona borçludur. İşte, o tek dâne-i hakikat her zaman alınabilir ve alınmalıdır da...

Bu meseleyi izah için bir misal arz edeyim: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ten ayrı Müslümanlar içinde, öteden beri devam edegelen birbirine zıt iki kutbun temsilcisi iki mezhep vardır: Mutezile ve Cebriye. Mutezile mezhebi, “Kul fiilinin hâlıkıdır.” prensibine göre hareket eder.. Cebriye mezhebi ise “Her şeyi Allah yaratır, kul robot gibidir.” düşüncesiyle hareket eder. Bunlar, insanın iradesi ve Allah'ın yaratması mevzuunda birbirine zıt kutuplarda bulunmaktadır.

Mutezile “İnsan kendi fiilini kendi yaratır, Allah müdahale etmez.” şeklinde düşünmüştü. Günümüzde, rasyonalistlerin çoğu da Mutezile gibi düşünmektedir.

Cebriye ise, bunun aksine, insana hiçbir pay ayırmamakta, hiçbir irade tanımamaktadır. Onlara göre mükellefiyetleri ve iradesizliğiyle insan, eli kolu bağlı, sırtından yediği bir tekme ile suya düşürülmüş ve kendisine “Sakın ıslanma!” denmiş gibi bir durum arz etmektedir.

Ehl-i Sünnet, ondan aldığı bir dâne-i hakikatle öbüründen aldığı başka bir hakikati birbirine mezcetmiş ve bir sentez yapmıştır. Mutezile'ye demiştir

ki: Evet insanın iradesi vardır. Kur'ân'ın pek çok âyeti buna delâlet eder. İnsanın iradesi vardır ki, insan iradesiyle amel-i salih yapacak ve Cennet'e girecektir. Vardır ki, Kur'ân-ı Kerim “*İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur.*”²⁵⁷ demektedir. Fakat “*Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz.*”²⁵⁸ fehvasınca, Allah'ın dilediğinin, bir esas olduğu da kat'iyen hatırdan çıkarılmamalıdır. Evet, sizin irade dediğiniz şeyin tasarruf dairesi o kadar dardır ki, âdeta varlığı ile yokluğu müsavidir. Ama, şart-ı âdi olarak o irade vardır ve günah-sevap, ceza-mükâfat gibi hususlara da bir esastır.

Ben bütün bunlarla şunu anlatmaya çalıştım: Kapitalist bir sistem içinde de bir dâne-i hakikat vardır, komünist sistem içinde de. Ama, komünizma onu istismar ediyor. Devletçiliği, fakiri koruyup kollamayı istismar ediyor ve münafıklık yapıyor. İşte bunlar kitleleri, cemaatleri sürükleyip götürüyorlar. İslâm'a gelince, onun bütün meseleleri, bütün prensipleri hak, hakikat, istikamet ve adalettir. O, her yönüyle birleştirici prensipler mecmuasıdır.

Meşreplere gelince, her meşrep içinde bir dâne-i hakikat vardır. Cenâb-ı Hakk'ın, farklı mizaç, meşrep ve mezaklarda yarattığı şeyleri görmezlikten gelerek, fitrat hakikatine karşı çıkıp, ayrı ayrı cetvellerden fişkırان suları karıştırarak, hayalî vahdet yolları araştırmayalım. Herkes kendi sahasında envâr-ı Kur'ân ve imanı neşretsin ve başkaları ile uğraşmasın.. ittifak edemiyorsa da hiç olmazsa ihtilafa düşmesin. En azından Müslümanları çekiştirip durmasın. Her Müslümanı alkışlamasını bilsin. Her “Allah” diyenin arkasında olsun. –İnşâallahü Teâlâ– o takdirde, kısa zaman sonra, ittihat ve ittifak teessüs edebilir.

DİPNOTLAR

256 ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî ulûmi 'l-Kur'ân*, 2/160.

257 Necd sûresi, 53/39.

258 Tekvîr sûresi, 81/29.

Celâdet: Yiğitlik, kahramanlık, metanet.

Fehvasınca: Uyarınca, gereğince.

Şehamet: Akıl ve zekâ ile birlikte olan cesaret.

Teraküm etmek: Birikmek, yığılmak.

Vifak: Anlaşma, uyum içinde olmak.

Hazreti Hasan ve Hazreti Muaviye (radiyallâhu anhüma) varken Ömer İbn Abdülaziz'in beşinci halife sayılmasının hikmetini açıklar mısınız?

Bu meseleyi zannediyorum, şimdiye kadar kelâmcılar dahi mevzu etmemişlerdir. Ama, kafaya takılan bir soru olması itibarıyla arz etmeye çalı ayım. Raşid Halifeler Efendilerimiz dört tanedir. Bu hususta herkes ittifak hâlinededir. Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali (radiyallâhu anhüm). Bunlar, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) en eşref, en ecmel, en ekmel, en ekber halifeleridir. Raşid Halifelerden sonra idare, Benî Ümeyye'nin eline geçti ve az sonra da, büyük ölçüde Müslümanlar arasında safvet ve samimiyetle beraber, hilâfet ruhu da sarsıldı. Devlet, kısmen saltanata dönüştü; sarayları lüks ve debdebe sardı. Vasat, zayıf ruhlarda zaafıların ortaya çıkmasına müsait hâle geldi. Bununla beraber Emevîler bütün bütün boş ve yoz kimseler değildi. İçlerinde Kitab'a ve Sünnet'e vukufu olan pek çok büyük insan vardı. Ama aile olarak artık bozulmaya yüz tutmuştu. Derken böyle bir aile içinde, yani diken tarlasına benzer bir yerde, Ömer İbn Abdülaziz gibi Raşid Halifelerle at başı gidecek nadideler nadidesi bir gül yetişti. Ömer'i zirvelere ulaştıran hususların başında, onun bir hamlede cismanî arzuları aşarak bedeninin yerine ruhu, nefsin yerine gönlü yerleştirip her işinde Resûlullah'ın yolunu ve Allah'ın rızasını araştırması gelir.

Bu mesele çok kolay değildi, hele onun için asla. Zira o, sarayda debdebe ve ihtişam içinde yaşıyor, her gün ava çıkıyor, sahip olduğu bol imkânlarla meşru dairede de olsa yiyor, içiyor ve zevk ediyor... Asr-ı Saadet insanından -takriben- yüz sene uzaklaşmış, ondan uzaklaşmakla kendilerini var eden dinamiklerden de uzaklaşmış bir toplum, bir aile içinde ve sarayın olanca imkânlarına sahip birisinin başka türlü olması da çok zordu. Tam bu esnada amcası Süleyman, vefat ederken oğlunu tavsiye edeceğine, bazılarının ısrarıyla, ana tarafından Hazreti Ömer Efendimiz'in torunu olan yeğeni Ömer

İbn Abdülaziz’i tavsiye etmişti. Halk da kabullenip, biatta bulunmuşlardı. Kendisine hilâfet vazifesi tevdi edildiği gün, hemen birdenbire kendine gelip ruhuna dönen Ömer, tepeden tırnağa değişivermişti. Artık bu Ömer, o eski Ömer değildi. Ömer, o günden itibaren yeniden ilk halifeler dönemini ihyaya çalışır. Fenalıklarla yaka-paça olur. İyiliklere doğru yollar vurur; hayra, hasenata giden yolları kolaylaştırır. Haksızlıkları önler, zulme karşı ilân-ı harp eder. Hanımının boynundaki gerdanlık için, ganimetten gelmiştir mülâhazasıyla “Bana yaraşmaz.” der, devlet hazinesine gönderir. Şüphelendiği şahsî servetini “Beytülmal”e devreder, bir eski hırka sırtına geçirir ve devletin başına geçer...²⁵⁹

O günkü devletin sınırları, Aral Gölü, Mâveraünnehir, Afganistan ve Batı Türkistan’ı; Taşkentleri, Buhâraları, Semerkantları.. Batı Afrika’da, Cebel-i Tarıkları, Fas, Tunus, Cezayir, Mısır, Suriye ve Libyaları içine alıp Anadolu yakasına uzanıyordu. Ve Ömer de bu devletin reisiydi... Evet, Arap Yarımadası bütünüyle fethedilmiş, Basra Körfezi memleketleri İslâm hâkimiyeti altına alınmış, bugünkü Türkiye kadar kırk bir devletin hâkim olduğu sahada tek hâkim, daha doğrusu, bu yerlerde Allah’ın biricik halifesiydi. Ve Ömer o devirde insanların en fakiriydi...

Muhaddisîn-i kiram derler ki: “Mü’minler zekât ve sadaka verecek insan bulamazlardı.” ki, Muhibir-i Sadık bunu aynen haber vermişti: “Bir gün elinizde zekât, dolaşacaksınız, fakat verecek kimse bulamayacaksınız.”²⁶⁰ Yani herkes zengin olacak demektir ki, Ömer İbn Abdülaziz devrinde bunların hepsi görülmüştü.²⁶¹ İşte o böyle bir devletin başına geçmişti... İki sene küsur ay bu devleti idare eder, ama; senelerce yaşamış gibi, semereli olur. Daha sonra Endülüs’e kadar uzanacak o devletin her yönünde ıslahat yapar. O güne kadar Raşid Halife Efendilerimiz hakkındaki bütün yanlış telakkileri izale eder. Hazreti Ali’nin (radıyallâhu anh) muallâ mevkiini ilân eder. O güne kadar bir kısım kimselerin hutbelerindeki saygısızlığına son verir ve bugün dahi hutbelerimizde okuduğumuz, “Allah, adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi

emreder, fahşâdan (edepsizlikten), münkerden (fenalık) ve bağy (azgınlık)tan men eder. Öğüt almanız için size böyle öğüt verir.”²⁶² âyetiyle, adaletsizliğe, fuhşa, ahlâksızlığa, taşkınlığa karşı göğsünü siper eder; istikametli düşünür, âbidâne, zâhidâne bir hayat yaşar.

İşte, Ömer İbn Abdülaziz’in içinde bulunduğu şartlar, hiç de böyle yaşamasına müsait olmadığı hâlde, böyle yaşaması, hem de o günkü Emevîler’de hayat anlayışı çok değişik olmasına rağmen bu kadar duru, bu kadar arızasız, bu kadar pürüzsüz ve tıpkı ilk halifeler gibi bir sîrete sahip olması, onu Asr-ı Saadet insanı seviyesine ulaştırmıştır. Bu itibarladır ki, daha sonradan gelen bazı kimseler ona haklı olarak müceddit demişlerdir ve dört halifeden sonra eğer bir beşincisi bahis mevzuu ise, onun Ömer İbn Abdülaziz olacağını söylemişlerdir. Yani Dört Halife’den sonra ille de bir beşincisi bahis mevzuu ise o mutlaka Ömer İbn Abdülaziz’dir, demişlerdir.²⁶³

Ama Ömer İbn Abdülaziz’i, Seyyidina Hazreti Hasan’a tercih etme, Hazreti Muaviye’ye tercih etme meselesine gelince, bu bizim muvazene, mukayese imkân ve iktidarımızı aşan bir mevzudur. Bu mevzuda Hasan Basrî (radıyallâhu anh) ki, -tâbiîn’in imamlarından ve çocukken Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) zevcelerinden birinin kucağında oturma şerefine eren birisidir- kendisine Ömer İbn Abdülaziz’le Hz. Vahşi’nin (radıyallâhu anh) derece ve mertebeleri sorulunca, umumî fazilet açısından, yani Allah’ın Resûlü’nü görüp bizzat feyiz alma bakımından “Ömer İbn Abdülaziz ancak Vahşi’nin atının burnunda bir toz olabilir.”²⁶⁴ demiştir. Çünkü Vahşi, sahabi idi. Ömer İbn Abdülaziz sahabi değildi. Hususî bir kısım meziyetleriyle Ömer çok ileride olabilir. Yoksa mutlak fazilet sahabeye aittir. Hususî bir veya birkaç fazilette, mercuh kendisine tereccüh edenlere tereccüh edebilir; ama mutlak fazilette râcih râcihtir.²⁶⁵

Şimdi durum böyle olunca, onu Hazreti Hasan Efendimiz ve Hazreti Muaviye ile mukayese yapmamız mümkün değildir. Hem onların aralarındaki derecelerin muhakeme, muhasebe, takdir ve kritiğini yapmak bize düşmez.

Onlar o kadar muallâdırlar ki, Efendimiz'in Sema-i Risaletinde boy atmış, ser çekmiş, değişik gıda almış, değişik buudlarda gelişmiş, tıpkı Cennet varlıklarını hatırlatırlar. Belki pek çoğu itibarıyla melekler seviyesine ulaşmışlardır. Biz onlar hakkında şöyle veya böyle bir hüküm verdiğimiz zaman, ihtimal, Huzur-u Rabbi'l-Âleminde çok mahcup oluruz. Bu, tıpkı bir mahkemenin kapısında kapıcılık dahi yapamayacak kimselerin, o mahkemenin hâkimliğine tenezzül etmeyen kimseleri tenkidine benzer ki, bu ne müthiş utandırıcı bir şeydir! Binaenaleyh, bizler hem dilimizi hem de kalbimizi korur, hepsine karşı derin bir saygı ve hürmet hissiyle iki büklüm olur, bizi kapıkulu kabul etmelerini dileriz!..

DİPNOTLAR

²⁵⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübrâ*, 5/345, 393; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 5/257, 258; Kutub, Seyyid, *İslâm'da Sosyal Adalet*, s. 331-332.

²⁶⁰ Buhârî, *menâkıp* 25.

²⁶¹ Bkz.: İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzib*, 7/478; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/225.

²⁶² Nahl sûresi, 16/90.

²⁶³ es-Suyûtî, *Tarihu'l-hulefâ*, s. 228; el-Azimâbâdî, *Avnu'l-Ma'bud*, 12/383. Ayrıca bkz.: el-Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 1/113.

²⁶⁴ İmam Rabbânî, *el-Mektubat*, 1/70 (58. Mektup).

²⁶⁵ Ali el-Kârî, *Şerhu Kitabi'l-Fıkhi'l-Ekber*, s. 206.

Beytülmal: Devlet hazinesi.

Mercuh: Tercih edilmemiş, başka bir şeyin kendisine üstün tutulduğu şey.

Safvet: Sâfilik, temizlik, pâklık, iç duruluğu.

Râcih: Üstün, tercih durumunda daha ağır basan.

Sîret: İç yapı, karakter.

Tereccüh: Üstün gelme, ağır basma.

TECVID

TENVİN . . . ve SAKİN NUN'UN ُ DURUMLARI

A- İHFA

Sözlükte “gizlemek” demektir.

Tenvin (. . .) veya sakin nun (ُ) dan sonra ihfa harfleri olan

ك ق ف ظ ط ض ص ش س ز ذ ج ث ت harflerinden birinin gelmesi halinde tenvinlerin ve sakin nun'un **-n** sesi okunmayıp **tutularak** okunur. İhfa'lı okuyuşta;

1. Dil damağa veya üst ön dişlere yapışmaz, doğal hâlinde serbest bırakılır.
2. Tenvin veya sakin nun ğunneli okunur. Sesin genizden (burun boşluğundan) getirilmesine ğunne denir.
3. Ğunneli okuyuş bir elif miktarı tutulur.

Örnekler:

ث	فَمَنْ تَقُلْتَ ← فَمَ \ تَقُلْتَ	ك	مِنْكَ ← مِ \ كَ
ج	مِنْ جَنَّتِكَ ← مِ \ جَنَّتِكَ	د	مِنْ دُونِ اللَّهِ ← مِ \ دُونِ اللَّهِ
ز	أَنْزَلْنَاهُ ← أ \ زَلْنَاهُ	ف	أَنْفَقَ ← أ \ فَقَ
س	إِنْسَانُ ← إ \ سَانُ	ض	مِنْ ضُرِّهِ ← مِ \ ضُرِّهِ

B- İZHAR

Tenvin (. . .) veya sakin nun (ُ) dan sonra boğaz harfleri olan **ا ح خ ع غ ه** harflerinden biri gelirse **değişiklik olmaksızın** okunur.

عَدَابٌ	مِنْ عِبَادِنَا	مِنْ خَلْفِهِ	مِنْ حَيْثُ	مِنْ أَوْلِيَاءَ
		كَلِمَةً هُوَ	عَلِيظٌ	

C- İKLÂB

Tenvin (. . .) veya sakin nun (ُ) dan sonra **ب** harfi gelmesi halinde tenvinlerin ve sakin nun'un **-n** sesi **-m** sesine çevrilir ve bir miktar **tutularak** okunur. Buna “iklâb” denir.

İklâba örnekler:

مِنْ بَعْدِ ← مِمَّ بَعْدِ	تُنْبِتُ ← تُمْبِتُ	أَنْبِئُنِي ← أَمْبِئُونِي
----------------------------	---------------------	----------------------------

مِنْ بَقْلِهَا ← مِنْ بَقْلِهَا مِنْ بَنِي ← مِنْ بَنِي

D- İDĞAM-I Bİ LÂ ĞUNNE:

Tenvin (. . .) veya sakin nun (نْ) dan sonra ل veya ر harflerinden birinin gelmesi halinde tenvinlerin ve sakin nun'un -n sesi okunmayıp ل ve ر harfleri şeddeli olarak okunur. Buna "idğam-ı bi lâ ğunne" denir.

أَنْ لَمْ يَعْنَوْا ← أَلَمْ يَعْنَوْا خَيْرَكُمْ ← خَيْرِكُمْ

E- İDĞAM-I MEAL ĞUNNE

Tenvin (. . .) veya sakin nun (نْ) dan sonra ن م و ی harflerinden biri gelmesi halinde tenvinlerin ve sakin nun'un -n sesi okunmayıp ن م و ی harfleri şeddeli ve bir miktar tutularak okunur. Buna "idğam-ı meal ğunne" denir.

ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ ← ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ مَنْ يَقُولُ ← مَنْ يَقُولُ

مِنْ مِثْلِهِ ← مِثْلِهِ مِنْ نِسَائِهِمْ ← مِثْلِهِمْ

KUR'AN EZBER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ
أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ
اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ﴿٨﴾
فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلْهَيْكُمْ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ
كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾
ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ
النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾
فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأَمَّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا هِيَةٌ ﴿١٠﴾ نَارُ حَامِيَةٍ ﴿١١﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ
الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِإِنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾
يَوْمَئِذٍ يَصُدُّرُ النَّاسُ أَسْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا
يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾
فَأَثَرُنَّ بِهِنَقًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾
وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا
بُعِثَرَا مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ
لَّخَبِيرٌ ﴿١١﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ
الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ﴿٣﴾
وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا أُمِرُوا
إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ
وَذَلِكَ دِينُ الْقِيمَةِ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي
نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَاءُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ
لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِفْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿1﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿2﴾ إِفْرَأْ وَرَبُّكَ
الْأَكْرَمُ ﴿3﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿4﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿5﴾ كَلَّا إِنَّ
الْإِنْسَانَ لَيْطَغُفُ ﴿6﴾ أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَى ﴿7﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ﴿8﴾
أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿9﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿10﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ
﴿11﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿12﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿13﴾ أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ
اللَّهَ يَرَىٰ ﴿14﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿15﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ
خَاطِئَةٍ ﴿16﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿17﴾ سَدِّعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿18﴾ كَلَّا لَا تُطْعُهُ
وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿19﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿1﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿2﴾ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿3﴾
وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿4﴾ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿5﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ
يُسْرًا ﴿6﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ﴿7﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿8﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالتَّيْنِ وَالزَّيْتُونِ ﴿1﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿2﴾ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿3﴾ لَقَدْ
خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿4﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿5﴾
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿6﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ
بَعْدُ بِالذِّينِ ﴿7﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ ﴿8﴾

لِيَسْمِعَ اللَّهُ الرَّجِيمَ الرَّجِيمَ

وَالضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾
وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ﴿٥﴾
أَلَمْ يَجِدَكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَائِلًا
فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾ فَمَا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَفَمَا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَفَمَا
بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

لَا يَسْتَوِي

مِنْ سُورَةِ الْحَشْرِ (٢٠٠-٢٤)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠٠﴾ لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا
الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْنَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ
خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٠١﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٠٢﴾ هُوَ
اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ
الْمُؤْمِنُ الْمُهِيمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ
اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٠٣﴾ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ
الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٠٤﴾

أَمَّنَ الرَّسُولُ

مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ (٢٨٦-٢٨٥)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ
وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَيْكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ
وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ
الْمَصِيرُ ﴿٢٨٦﴾ لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا
لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا
لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا
تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِضْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ
وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا
فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٧﴾

MEAL

NİSA SÜRESİ

127 – Kadınlar hakkında senden fetva isterler. De ki: Onlar hakkındaki hükmü Allah size açıklıyor: Haklarını vermeyerek nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlarla küçük, zayıf yetim çocukların haklarına dair hükümler size bu kitapta okunup duruyor.

Yetimlerin haklarını vermekte tam adaleti gözetin. Yaptığınız her iyiliği, Allah mutlaka bilir.

Kadınlar hakkındaki soruya, cevap doğrudan doğruya değil, ilgisi dolayısıyla, yetim kızlara dair bir girişten sonra 128-134. âyetlerde geliyor.

Cahiliye devrinde erkekler yetim kızları himaye ediyorum diye yanlarına alır, mallarına da sahip olurlardı. Erkek güzelliğini beğenirse yetim kızla evlenir, malını yedi. Çirkin bulur evlenmezse, malından yararlanmak için evlenmesine mani olurdu.

Küçük çocukları ise mirastan mahrum bırakırlar, sadece büyük erkekleri vâris yaparlardı.

128 – Eğer bir kadın kocasının kötü muamelesinden ve kendisinden yüzçevirmesinden endişe ederse,

bazı fedakârlıklar göstererek sulh olmak için gayret göstermelerinde mahzur yoktur. Barışma, elbette daha hayırlıdır.

Nefisler menfaatlerine düşkün yaratılmıştır.

Ey kocalar! Eğer siz iyi davranıp arayı düzeltir, kadınların hakkını çiğnemekten sakınırsanız unutmayın ki Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır (İyi davranışlarınızın karşılığını size fazlasıyla verecektir).

Kur’ân’ın gönderildiği ortamda, bir erkek, hiç bir sorumsuzluk duymaksızın istediği sayıda kadınla evlenebiliyordu. Nisa sûresinin 3. âyeti bunu en fazla dört kadın ile sınırladı. Kadınlara mehir hakkı verdi, mirastan pay ayırdı. Eşler arasında titiz bir adaleti şart koştu. Bazı durumlarda bu eşitliği uygulamak çok zor olmaktadır. Mesela: Kadın kısır ise veya hasta ise bu yüzden de cazibesini yitirmişse veya cinsel birleşme için uygun değilse, erkek ikinci bir eşle evlendiğinde bazı problemler çıkmaktadır. Adil davranması zor diye ilk eşini boşaması çare midir, insafa sığar mı? Yahut olur ki, ikinci evlilikten sonra eşi, kocası ile birleşmek istemez, ama kocasının boşamamasına karşılık bazı haklarından feragat etmeye razı olur. Bu takdirde bu, adalet şartına aykırı sayılır mı? İşte bu bölüm bu meseleleri ele alır. Mesela “barışma elbette daha hayırlıdır” diyerek bazı feragatlarla evliliğin devamını teşvik eder. Menfaatları ve kaprisleri

kontrol etmek gerektiğine işaret eder. Eşlerden her biri de, koca da hadlerini bilmelidirler.

129 – Ey kocalar! Bütün benliğinizle istesenez dahi eşleriniz arasında tam adaleti sağlayamazsınız.

Öyleyse bir tarafa büsbütün gönlünüzü kaptırıp da öbürünü kocasızmış gibi bir vaziyette bırakmayın.

Eğer arayı düzeltir, işlerinizi iyileştirir ve haksızlıktan sakınırsanız, unutmayın ki Allah gafurdur, rahîmdir (affi ve merhameti boldur)[4,3].

İslâm kocaya, eşler arasında adaleti farz kılarken, zahirî haklarda, gün ayırmada eşit davranmayı kasteder. Yoksa bir erkekten yaşlı ile genç, çirkin ile güzel eşlere aynı sevgiyi istemek fazla bir beklenti olur. Yapması gereken, ihmal etmemek, bir eş gibi davranmak, kocasız bir kadın durumuna düşürmemek, hülâsa zahirî hakları yerine getirmektir.

130 – Şayet gösterilen gayretlere rağmen eşler boşanıp birbirinden ayrılacak olurlarsa, Allah her birini lütfu ile müstağni kılar, birini öbürüne muhtaç eylemez. Allah'ın lütfu geniştir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

131 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ın mülküdür. Biz gerçekten, hem sizden önce Ehl-i kitaba, hem de size, Allah'a karşı gelmekten sakınmanızı emrettik.

Eğer inkâra sapıp nankörlük ederseniz bilirsiniz ki göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah ganidir, hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere lâyık olan O'dur).

132 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O'nun kudreti bütün bunları yönetmeye kâfidir.

133 – Eğer O dilerse, ey insanlar, hepinizi ortadan kaldırır ve başkalarını getirir. Allah'ın kudreti bunu yapmaya elbette yeter. [47,38; 35,16-17]

134 – Kim dünya mutluluğunu isterse bilsin ki dünya mutluluğu da, âhîret saadeti de Allah'ın yanındadır. Allah hakkıyla işitir ve görür.[2,200-202; 42,20; 17,18-21]

135 – Ey iman edenler! Haktan yana olup vargücünüzle ve bütün işlerinizde adaleti gerçekleştirin. Allah için şahitlik eden insanlar olun.

Bu hükmünüz ve şahitliğiniz isterse bizzat kendiniz, anneniz, babanız ve yakın akrabalarınız aleyhinde olsun. İsterse onlar zengin veya fakir bulunsun; çünkü Allah her ikisine de sizden daha yakındır.

Onun için, sakın nefsinizin arzusuna uyarak adaletten ayrılmayın! Eğer dilinizi eğip bükerek gerçeği olduğu gibi söylemekten çekinir veya büsbütün şahitlikten kaçarsanız, iyi bilin ki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır. [5,8]

“Sizden daha yakındır” şu demektir: Öyleyse zenginin rızasını gözetip onun lehinde olmayın. Fakire de acıyıp onun lehinde hakikatten ayrılmayın. Allah onlara sizden daha yakındır. Şayet onlar hakkında şahitlik etmede fayda olmasaydı, şahitliği meşrû kılmaz, şahitlik müessesesini kurmazdı.

136 – Ey iman edenler! Allah’a, Resulüne, gerek Resulüne indirdiği, gerek daha önce indirdiği kitaplara imanınızda sebat edin. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, resullerini ve âhîret gününü inkâr ederse hakikattan iyice uzaklaşmış, sapıklığın en koyusuna dalmış olur. [7,158; 24,62; 48,9] {KM, Yuhanna 14,1}

Bu âyet-i kerîme iman edenlere hitap edip yine iman etme emri veriyor. Genellikle müfessirler bu emri “İmanınızda sebat ediniz” diye açıklarlar. Buna yakın olarak: “daha ciddî iman ediniz” mânası da anlaşılabilir. “Bütün kalbinizle, zevklerinizi, hayat tarzınızı, dostluk ve düşmanlıklarınızı Allah’a ve Resulüne olan bu imanınıza göre düzenleyin” demektir. Ehl-i kitaptan olanlara hitap edilip İslâma girmeleri istendiğine dair bir tefsir de vardır.

137 – Onlar ki iman ettikten sonra inkâr ettiler. Sonra tekrar iman edip sonra inkâr ettiler. Sonra da inkârlarını artırdılar... İşte onları Allah ne affeder, ne de doğru yola çıkarır.

Bunlar güya müslüman olduğunu söyleyip ikide bir putperestliğe dönen münâfıklardır. Allah’ın onlara hidâyet nasib etmemesi, kendi hareketlerinin neticesidir. Zirâ onların artık küfürden tövbe edip imanda sebat etmeleri beklenemez. Zirâ kalplerine küfür damgası vurulmuş ve irtidada alışmışlardır. İmanı asla ciddiye almadıklarından, imana girip çıkmak, onlar için, dünyanın en kolay işi idi.

138 – Münâfıklara müjde ver ki can yakıcı bir azap kendilerini beklemektedir.

139 – O münâfıklar müminlerin dışında kâfirleri dost edinirler.

İzzet ve desteği onların yanında mı arıyorlar? Oysa bütün izzet ve kuvvet Allah’ındır. [35,10; 63,8]

140 – Allah size kitapta şunu da bildirmiştir: “Allah’ın âyetlerinin inkâr ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, bunu yapanlar başka bir konuya geçmedikçe onların yanında oturmayın.”

Böyle yaparsanız siz de onlar gibi olursunuz. Şüphe yok ki Allah münâfıkları da, kâfirleri de cehennemde bir araya getirecektir. [6,68]

Mümin, Allah'ın dini ile alay edilen yerde bunu engellemeye gücü yetmiyorsa, orayı terketmelidir. Ayrılamıyor ve o alayları rahatsız olmaksızın dinliyorsa, o da küfürde pay sahibi olur.

141 – Münâfıklar sizinle ilgili olayları çok yakından izler, devamlı olarak havayı yoklarlar:

Şayet Allah size bir zafer lütfederse:

“Biz de sizinle beraber değil miydik?” derler.

Eğer kâfirler zaferden yana bir pay elde ederlerse onlara:

“Bizim taraf size galip durumda iken sizi kollamadık mı, müminlerin size karşı savletini içten içe engellemedik mi?” derler.

Kıyamet günü Allah, sizinle onlar arasında hükmünü verecek ve Allah kâfirlere müminler aleyhinde asla fırsat vermeyecektir.

Delil ve ispat bakımından, hakikat açısından küfür, İslâm'a üstünlük sağlayamaz. Allah buna fırsat vermez.

Fakat dünyada Allah'ın tekvînî şeriatının koyduğu kanunlara göre çalışma, sabır, cesaret, teşebbüs, başarı vasıtalarını kullanma hususlarını müslümanlar ihmal ederlerse, o şeriata uygun hareket eden gayr-ı müslimler başarı sağlayabilirler.

Mümin batıl vasıtayı kullanır, mesela tembellik eder dürüst olmazsa, hak vasıtayı kullanıp çalışkan ve dürüst olan bir kâfir dünyada ona galip gelebilir. Bu, küfrün imana galibiyeti olmayıp kâfirdeki müslüman sıfatın mümindeki kâfir sığata üstün gelmesidir. Allah, müminleri bütün sıfatlarıyla müslüman kılmak ve saklı kalan bazı kabiliyetlerini geliştirmek gibi hikmetler için, kâfirlere fırsat verebilir.

Fakat bu bir yol ve kanun değil ârızî, geçici bir durumdur. Hakkın üstünlüğü, (vasıtalar bakımından değil) zâtî değeri yönünden ve bir de sonuç ve ebedî hayat yönündendir.

142 – Münâfıklar Allah'ı aldatmaya çalışırlar, Allah da onların hilelerini ve oyunlarını bozar.

Onlar namaza kalkarken üşene üşene kalkarlar, müminlere gösteriş yaparlar. Yoksa aslında Allah'ı pek az hatırlarlar. [58,18]

Cemaatle namaz, mescide şevkle devam, müminle münâfiğı ayıran bir ölçüdür. Hz. Peygamber (a.s.) zamanında cemaate devam etmeyen, İslâm toplumunun üyesi sayılmazdı. Münâfıklar da ister istemez mescide devam ediyorlardı. Fakat isteksiz, üşene üşene geç gelip, namaz biter bitmez hapishaneden çıkar gibi çıkmaları, isteksiz ibadet ettiklerini gösteriyordu.

143 – Onlar müminlerle kâfirler arasında bocalayıp dururlar: Ne onlara bağlanırlar, ne de bunlara.

Her kimi de Allah şaşırtırsa sen ona hiçbir yol bulamazsın. [2,20]

144 – Ey iman edenler! Müminleri bırakıp kâfirleri müttelik edinmeyin.

Böyle yaparak, Allah’a, aleyhinde kesin bir belge mi vermek istiyorsunuz?

Göz göre göre, Allah’ın hışmını üzerinize çekmek mi istiyorsunuz? [3,28]

Sultan: Kesin belge demektir “Kâfirlere taraftar olmakla münâfıklığınızı belgelemiş olursunuz. Zira kâfirlere taraftar olmak münâfıklığın en açık belgesidir.”

Sultan: “Allah’ın cezalandırmasını size musallat edecek bir sebep” mânasına da gelir.

Eturîdûne: “ister misiniz” tâbiri, işin dehşetinin boyutlarını düşündürmek içindir. Yani: “Akıllı olan, bunu istemeyi bile düşünmez, nerde kaldı ki o işi yapsın?” demektir.

145 – Şu kesindir ki münâfıklar cehennemden en alt katındadırlar. Onları oradan kurtaracak bir yardımcı da bulamazsın.

146 – Ancak tövbe edip hallerini düzeltenler ve Allah’a sınıksız sarılanlar ve bütün samimiyetleriyle sırf Allah’a itaat edenler müstesna. İşte bunlar müminlerle beraberdir. Allah müminlere de büyük mükâfat verecektir.

147 – Siz şükredip iman ettikten sonra Allah ne diye sizi cezalandırsın ki? Allah şükredenlerin mükâfatlarını bol bol verir ve her şeyi hakkıyla bilir.

Şâkir: kul hakkında: “Allah’ın verdiği nimetlere şükreden,” Allah’ın vasfı olarak ise: “Kulunun yaptığı hizmetleri, şükürleri kabul eden” anlamına gelir. Genellikle insanlar, öteki insanların yaptıkları hizmetleri takdir etmede cimri davranırlar, hatalarını ise büyütürler. Oysa Allah Teâla faydalı işleri ve hizmetleri cömertçe takdir eder, kat kat ödüllendirir, kusurları ise affeder.

148 – Allah, ağır ve inciten sözlerin açıktan söylenmesini hiç sevmez, ancak söyleyen zulme uğramışsa o başka. Allah her şeyi hakkıyla işitir ve görür.

149 – Bununla beraber eğer bir iyiliği açıktan yapar veya gizlerseniz veya bir kusuru bağışlarsanız bunu yapın, çünkü Allah da afüvdür, kadirdir (affi çoktur, herşeye kadir olduğu halde yine de affeder).

Kusuru bağışlama: İnsanın, kusur işleyenden, kötülük yapandan hakkını almasına, bir önceki âyet cevaz verse de kusur bağışlamak daha iyidir. Kusur bağışlama işi, açıktan ve gizli yapılan iyiliğe dahil olmakla birlikte, açıkça zikredilmesi, açıklanmaya lâyık olacak önem arzetmesinden ileri gelir, hatta iyiliği açık ve gizli işleme de buna zemin hazırlamak için zikredilmiştir. Keza şartın cevabı olarak “*fe innellahe kâne afuvven kadîra*” gelmesi de, makbul olan affin, güçlü iken yapılan af olduğunu gösterir.

150-151 – O kimseler ki ne Allah’ı tanırlar ne resullerini, ve o kimseler ki Allah’ı tanıdığını iddia edip resullerini tanımayarak, Allah ile elçilerini birbirinden ayırmak isterler

Ve o kimseler ki “resullerin bazısına iman ederiz, bazısını reddederiz” derler, ve böylece iman ile küfür arasında bir yol tutmak isterler,

İşte bunlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir. Biz de kâfirler için zelil ve perişan eden bir ceza hazırladık. [2,8]

152 – Allah’a ve resullerine iman edip o elçiler arasında hiçbir ayırım yapmayanların mükâfatlarını ise Allah ileride verecektir. Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [2,285]

153 – Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. Bu cahilliklerini çok görme!

Nitekim daha önce Mûsâ’dan bundan da fazlasını istemişlerdi ve: “Allah’ı bize açıktan göster!” demişlerdi.

Bunun üzerine de, zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarpmıştı.

Daha sonra kendilerine açık mûcizeler ve deliller gelmesini müteakip bu sefer tuttular buzağıyı tanrı edindiler.

Derken onlar tövbe edince, bunu da bağışladık. Ve Mûsâ’ya da onlar üzerinde âşikâr bir nüfuz ve kudret verdik. [7,143] {KM, Çıkış 33,18}

Medine Yahudilerinin olur olmaz, akıl almaz isteklerine değer vermemeleri konusunda Hz. Peygamber (a.s.) ve müminler uyarılıyorlar. İnanmak istemeyene ne kadar mûcize gösterilse inanmaz. Demek onların inanmaya niyetleri yok. Nitekim Hz. Mûsâ (a.s.)’ın çağdaşı Yahudiler o mûcizelerle beraber yaşamalarına rağmen tutup buzağıya bağlanmışlardı.

154 – Verdikleri sözde durmalarını pekiştirmek için, dağı üzerlerine kaldırdık da onlara: “Secdelere kapanarak o kapıdan girin!” dedik.

Bir de onlara: “Cumartesi günü av yaparak, ilahî yasağı aşmayın” deyip bu hususta kendilerinden ağır teminat aldık. [2,58; 7,171; 2,63]

155-158 – İşte sözleşmelerini bozmaları, Allah’ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve “kalplerimiz perdelidir” demeleri

-ki kalpleri perdeli yaratılmış olmayıp, Allah inkârcılıkları sebebiyle kalplerini mühürledi de artık onlar pek az inanırlar-

yine inkârları ve Meryem aleyhinde müthiş bir iftira atmaları ve “Biz Allah’ın resulü(!) Meryem oğlu Mesih İsâ’yı katlettik” demeleri yüzünden, onların başlarına belalar vererek cezalandırdık, kalplerini mühürledik,

Oysa onlar Îsâ'yı öldüremediler, asamadılar da! Öldürülen başkası idi, lâkin kendilerine ona benzer gösterildi.

Îsâ hakkında ihtilafa düşenler de bu hususta şüphe içindedirler. Bu konuda kesin bilgileri yoktur, zanna tâbi olmaktan başka bir şeye dayanmazlar.

Onu kesinlikle öldüremediler. Doğrusu Allah onu kendi katına yükseltti. Allah aziz ve hakimdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [2,88; 41,5; 3,55; 19,30; 3,49] {KM, Levililer 26,41; Tesniye 30,6}

2,88'de o Yahudilerin, Hz. Peygamber (a.s.)'ın dâvetini sağır bir kulakla dinledikleri hatta "Siz ne kadar kesin delil getirseniz de, dâvetinizi kabul etmemekte kararlıyız. Zira kalplerimiz size karşı örtülüdür" dedikleri bildirilir.

Hz. Îsâ (a.s.)'ın mûcize olarak çarmıha gerilmekten kurtarılması, onu öldürtmeye çalışan Yahudilerin günahını azaltmaz. Zira onlar işkence ve hakaret ettikleri, astırdıkları şahsın Îsâ olduğunu sanıyorlardı.

Hz. Îsâ hakkında ihtilafa düşenler, Hıristiyanlardır. Zira iyice bilindiği üzere bu konuda farklı inançlar vardır. Bir inanca göre çarmıha gerilen, Hz. Îsâ değil, ona çok benzeyen bir adamdı. Başka bir görüşe göre Hz. Îsâ idi, fakat çarmıhta ölmedi, oradan indirildiğinde yaşıyordu. Bazıları ise çarmıhta öldüğüne, ama daha sonra dirilip havarileri ile görüştüğüne inanırlar. Bazıları onun mukaddes ruh olarak göğe yükseldiğine, bazıları ise maddî vücudu içinde göğe yükseldiğine inanırlar.

Yahudilerin sözünde geçen "Allah'ın resulü" vasfı, onların alay etmek için yaptıkları bir nakilden ibarettir. "Sizin iddianıza göre Allah'ın resulü olan Îsâ" demek istemişlerdir.

159 – Ehl-i kitaptan hiç kimse yoktur ki ölmeden ona inanacak olmasın. Kıyamet günü gelince de o, onların aleyhinde şahitlik edecektir.

Yahudiler nübüvvetini inkâr ederek ona inanmazken, Hıristiyanlar da onu tanrılaştırarak lâyıkı veçhile inanmazlar. Ama, can vermeden önce onun Allah'ın kulu ve resulü olduğuna inanacaklar fakat o zamanki iman fayda etmeyecektir.

160-161 – Hasılı o Yahudilerden taşan bir zulüm, insanları Allah yolundan menetmeleri, kendilerine yasaklanmış olmasına rağmen faizi almaları, halkın mallarını haksızlıkla yemeleri yüzündendir ki Biz, kendilerine daha önce helâl kılınan bazı temiz nimetleri haram kıldık ve içlerinden kâfir kalanlara can yakıcı azap hazırladık. [2,62.275; 3,93] {KM, Tesniye 23,20}

162 – Fakat onlardan geniş ilmi olanlar ile müminler, hem sana indirilen Kur'ân'a, hem de senden önce indirilen kitaplara iman ederler.

O namaz kılanlar, zekât verenler, Allah'a ve âhirete hakkıyla iman edenler var ya, işte onlara yarın büyük mükâfat vereceğiz.

163 – Nuh’a ve ondan sonraki nebîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhim’e, İsmâil’e, İshak’a, Yâkub’a ve torunlarına, İsâ’ya, Eyyub’a, Yunus’a, Harun ve Süleyman’a da vahyettik. Davud’a da Zebur’u verdik.

Şimdi elde bulunan Tevratın Mezmurlar Kitabının sadece bir kısmı Hz. Davud (a.s.)’in mezmurlarından oluşur ve ona izafe edilir. Hz. Davud’a ait kısım, vahiy parıltıları ile dolu bir kitap olup, esas itibariyle ilahî kaynaktan geldiği anlaşılır.

164 – Durumlarını sana daha önce anlattığımız nice elçiler gönderdik.

Anlatmadığımız nice elçiler de gönderdik.

Allah Mûsâ’ya da hitab ederek konuştu. [40,78] {KM, Sayılar 12,8}

165 – Biz o elçileri rahmetimizin müjdecileri, cezamızın habercileri olarak gönderdik.

Ta ki resullerden sonra, artık insanların Allah’a karşı ileri sürebilecekleri bir bahaneleri kalmasın.

Allah aziz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [20,134; 28,47]

166 – Lâkin Allah sana indirdiğine şahitlik eder ki onu Kendi ilmiyle indirmiştir.

Melekler de buna tanıklık ederler.

Zaten Allah’ın şahit olması bir şeyin gerçekliği için yeter de artar!

167 – Onlar ki inkâr eder ve başkalarını da Allah yolundan engellerler, işte onlar haktan büsbütün sapmışlardır.

168-169 – İnkâr edip zulmedenleri Allah affedecek değil.

Onları cehennem yolundan başka bir yola çıkaracak da değil.

Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır. Bu da Allah’a göre çok kolaydır.

170 – Ey insanlar! Resûlullah Rabbinizden size hakkı getirdi, kendi iyiliğiniz için ona iman edin.

Eğer inkâr ederseniz bilin ki göklerde ve yerde ne varsa Allah’ındır. Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [14,8]

171 – Ey Ehl-i kitap! Dininizde haddi aşmayın, taşkınlık yapmayın ve Allah hakkında gerçek olmayan şeyleri iddia etmeyin!

Meryemin oğlu Mesih İsâ sadece Allah’ın resulü, Meryeme ulaştırdığı kelimesidir. Allah tarafından gelen bir ruhtur. Gelin Allah’a ve elçilerine iman getirin, “Tanrı üçtür” demeyin. Kendi iyiliğiniz için bundan vazgeçin.

Allah ancak tek bir İlahtır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Koruyan ve yöneten olarak Allah yeter. [2,116; 3,39.45.59; 9,31; 5,75; 21,91; 66,12; 43,59; 5,116; 19,88-89]

Allah Teâla bir şeyin var olmasını isteyince “ol!” der o da vücuda gelir [3,82]. Allah'ın emirleri, kelimeleri tükenmez [31,27]. İnsanları, koyduğu bir nizamı göre baba ve anneden yaratan Allah, ilk insan Hz. Âdem'i annesiz ve babasız yarattığı gibi, kudret ve hikmetinin bir tezahürü olarak Hz. İsa'yı da babasız olarak var etmiştir. Böylece iradesinin mutlak olduğunu, Kendisini mahkûm ve esir edecek hiçbir şeyin bulunmadığını göstermiştir. Başlangıçta Hıristiyanlara Hz. İsa'nın Allah'ın emri (kelimesi) ile bâkire Meryem'den yaratıldığı söylenmişti. Fakat daha sonra onlar hellenistik dönem filozoflarından Philon felsefesinden etkilendiklerinden kelimeyi “Allah'ın Kelamı” (Logos) anlamında kabul ettiler. Böylece Allah'ın zatını veya kelam sıfatını Hz. İsa'nın şahsında izhar ettiğine inanmaya başladılar. Bu durum, sinoptik üç İncil'e aykırı olan dördüncü Yuhanna İncilinin başlangıcında görülmektedir.

Allah Hz. İsa'yı Ruhü'l-kudüs (kutsal ruh) ile desteklemiştir [2,253]. Yüksek ruhanî değerler taşıdığından burada da “Allah tarafından gelen bir ruh” olarak nitelendirilmiştir. Maksat onun yüksek ahlâkî faziletlere sahip, bütün kötülüklerden uzak kutsal bir ruh ve hakikat ile ve kuvvetli bir basîret hassası ile donatıldığına dikkat çekmektir. Fakat Yunan felsefesinin etkisi ile “Allah'tan gelen bir ruh”u “Allah'ın Kendi Ruhü” na dönüştürüp onun, İsa'ya hulûl ettiğini iddia ederek, ortaya muğlak bir teslis inancı çıkardılar. On sekiz asırdan beri bu muğlak inancı yorumlamaya çalışan sayısız tefsir ve mezhep birbirini itham edip durmaktadır.

172 – Mesih de, Allah'a en yakın büyük melekler de, Allah'a kul olmaktan kaçınmazlar. Kim O'na kulluktan kaçınır ve kibirlenirse bilsin ki Allah, yarın hepsini huzuruna toplayıp hesaba çekecektir. [19,30] {KM, İşaya 42,1; Matta 12, 18; Yuhanna 8,29}

173 – İman edip iyi ve yararlı işler yapanların mükâfatlarını Allah, tam tamına ödeyecek, hatta lütfundan onlara hak ettiklerinden daha fazlasını da verecektir. Kulluktan kaçınıp kibirlenenleri ise can yakıcı bir azaba sokacak ve onlar Allah'tan başka ne bir koruyucu, ne de bir yardımcı bulabileceklerdir. [40,76]

174 – Ey insanlar! İşte size Rabbinizden kesin bir delil geldi, size açık bir nûr indirdik. {KM, Mezmur 36,10; İşaya 2,5; 10,1; Luka 1,78; Yuhanna 8,12}

175 – Allah'a iman edip ona sınıksız sarılanları ise O, tarafından bir rahmet ve geniş bir nimet içine yerleştirecek ve onları, Kendisine varan doğru yola koyacaktır.

176 – Senden fetva isterler. De ki *kelâle*'nin yani babası ve çocuğu olmayan kişinin mirası hakkındaki hükmünü Allah şöyle bildiriyor: Çocuğu olmayıp bir kız kardeşini bırakarak ölen bir adamın terikesinin yarısı kız kardeşine aittir.

Eğer kızkardeş çocuk bırakmaksızın ölürse tek vâris olan erkek kardeş onun terikesinin tamamını alır. İki kızkardeş kalırsa onlar erkek kardeşlerinin terikesinin üçte ikisini alırlar. Eğer vârisler erkek ve kız kardeşlerden oluşursa erkek, kadın hissesinin iki mislini alır. Allah şaşırmanız için size bunları açık açık bildiriyor. Allah her şeyi hakkıyla bilir. [6,25; 16,15; 21,31; 31,10]

MÂİDE SÛRESİ

Medine’de nâzil olmuş olup 120 âyettir. Hicrî 6. yılda Hz. Peygamber (a.s.)’ın Mekkelilerle yaptığı Hudeybiye anlaşmasından sonra nâzil olmaya başlamıştır. İhtiva ettiği birçok konudan biri olan ve “yemek sofrası” mânasına gelen Mâide, sûreye isim olmuştur.

Bu sûre-i şerife sözleşmelere uymayı emrederek başlar. Sonra haccın eda edilmesi, bazı yiyecekler, bazı içtimâî ilişkiler, dürüstlük gibi insanlığı yücelten faziletler, Yahudi ve Hıristiyanların ahitlerini ve dinlerini bozdukları, bununla beraber bazı mütevazi papazların müslümanlara sempati duymasının yanısıra Yahudilerin taassubunu, münâfikların davranışlarını müteakip, tekrar hac ibadetinin edasıyla ilgili bazı hükümleri bildirir. Toplam olarak sûre, on sekiz farz ihtiva etmektedir. Ahitlerini yerine getireceklerin kıyamet günü alacakları ödül bildirilerek sûrenin başlangıcı ile sonu uyum içinde bitirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey iman edenler! Bağlandığınız ahitleri yerine getiriniz. Haram kılındığı size bildirilenler dışında, davarların eti size helâl edilmiştir. Şu kadar var ki, ihram halinde iken de av avlamak helâl değildir. Allah dilediği şekilde hükmeder. [5,3; 2,27]

Davarlar: deve, sığır, koyun ve keçidir. Başka hayvanları öldürüp yiyerek beslenen etoburlar ile pençeli kuşların etleri haramdır.

İhram: Kâbe’ye belli bir mesafede hac veya umre ibadetine başlama ve bunun bir alameti olarak da iki parça dikişsiz örtüye bürünme halidir. İhram halinde, normal zamanda mübah olan bazı şeyler yapılmaz: tıraş olmak, cinsî ilişki, koku sürme, zararlı haşerati öldürme, avlanma gibi.

2 – Ey iman edenler! Ne Allah’ın şairine, ne şehir-i harama, ne Kâbe’ye hediye olarak gönderilen kurbanlık hayvanlara, hele hele gerdanlık takılı kurbanlıklara, ne de Rabbinin lütfunu, ihsan edeceği kazancı ve O’nun rızasını arzularak Beyt-i Haram’a yönelenlere sakın hürmetsizlik etmeyin!

İhramdan çıkınca isterseniz avlanın. Sizin Mescid-i Haram’ı ziyaretinizi engellediler diye birtakım kimselere karşı beslediğiniz kin ve öfke, sakın sizin onlara saldırmanıza yol açmasın.

Siz iyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın, günah işlemek ve başkasına saldırmak hususunda birbirinizi desteklemeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının! Çünkü Allah’ın cezası çok şiddetlidir. [2,194. 217; 5,97; 9,13; 22,32]

Şeâir: Bir dini, bir milleti veya bir sistemi temsil eden nişane, amblem demektir. Devlet bayrakları, askerî uniformalar, paralar gibi. Bunlara yapılan hakaret cezalandırılır. Kâbe'yi ziyaret için giderken orada kurban edilmek üzere kişinin beraberinde götürdüğü kurbanlıklar da şeairdendir, zira Allah'a kulluğun nişanesidir. Batıl yolda da olsa, dinî şeâire saygısızlık gösterilmesi yasaklanıyor. Bu sûre indirildiğinde müslümanlar Mekke müşrikleri ve çevrelerinde diğer müşriklerle savaş halinde idiler. Müşrikler, asırlık âdetlerine rağmen onların Kâbe ziyaretini engellemişlerdi. Onların lâyük oldukları sert karşılığı vermeme konusunda müslümanlar uyarılıyorlar.

3 – Size şunlar haram kılındı: Kendiliğinden ölen hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adına kesilen, henüz canı çıkmadan yetişip şartına uygun tarzda kestikleriniz müstesna; boğulmuş, bir şey vurularak öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanmış, boynuzlanmış yahut canavar tarafından parçalanmış olup da ölen hayvanların etleri, putlara ait sunaklarda kesilen hayvanların etleri ve zar atarak, kumar oynayarak elde edilen etler.

Bütün bunlar itaat dışına çıkıştır. Artık bugün kâfirler dininizi söndürmekten ümitlerini kestiler. Öyleyse onlardan korkmayın, Benden çekinin.

İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâmı beğendim.

Kim günaha meyletmeksizin açlıktan bunalıp çaresiz kalırsa, haram olan etlerden yiyebilir. Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affi ve merhameti boldur). [6,145; 5,90; 2,173] {KM, Çıkış 20,25; Levililer 11,7; Tesniye 27,5; 14,8; Resullerin işleri 25,20; 21,25; Matta 5,17}

Hayvanın tezkiyesi, yani dine uygun boğazlanması nefes borusu, yemek borusu ile şahdamarları denilen iki kan damarının kesilmesidir. Böylece hayvan kanın akmasına imkân verecek şekilde boğazlanır.

Eğer boynun tamamı koparılır, yahut hayvanın boğazı sıkılarak veya başka şekilde öldürülürse bunlar, uygun boğazlama sayılmaz. Zira bu durumda kan vücutta kalıp pıhtılaşır, ete yapışır.

Burada haram kılınan şeyler: İnanç açısından veya maneviyat ve ahlâk açısından, bir de temizlik açısından haram kılınmıştır. Sırf tıbbî yönden değerlendirmek isabetli olmaz. Böyle olsaydı mesela ilkin zehir ve diğer öldürücü şeyler yasaklanırdı. Oysa böyle bir yasak Kur'ân'da görülmez.

Müşrikler, cansız tanrılarının görüşlerini almak için şöyle bir uygulama yaparlardı: Kâbe'de Hübel putunun yanında yedi fal oku bulunurdu. Kişi, put bakıcısına kurban sunduktan ve bazı merasimlerden sonra oklardan birini çeker, üzerinde ne yazılı ise böylece güya tanrısal irâdeyi öğrenmiş olurdu.

4 – Kendilerine nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar. De ki: “Bütün temiz ve iyi rızıklar size helâl kılınmıştır.

Allah’ın size öğrettiğinden öğrenip eğittiğiniz avcı hayvanların sizin için tutup getirdiklerini yiyiniz ve üzerlerine Allah’ın adını anınız. Allah’a karşı gelmekten sakının, çünkü Allah hesabı çabuk görür.” [6,119; 7,157]

Kur’ân’ın indirildiği çevrede haramlar çok olduğundan o alışkanlıkla Hz. Peygamber (a.s.)’dan âdeta bir helâller listesi istediler. Kur’ân aksini yaparak, sadece mahdut haramları bildirerek gerisinin mübah olduğunu bildirmekle bir inkılap yapmış oluyordu.

5 – Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılındı. Ehl-i kitabın kestikleri ve diğer yiyecekleri size helâldir. Sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir.

Namuslu, zinaya girmemiş ve gizli dostlar edinmemiş insanlar halinde yaşamanız şartıyla, müminlerden hür ve iffetli kadınlarla, sizden önceki Ehl-i kitaptan hür ve iffetli kadınlar da, mehirlerini verip nikâhladığınızda size helâldir.

Kim imanını inkâr ederse bütün yaptığı işler boşa gider ve o, âhirette de ziyana uğrayanlardan olur. [2,236; 4,24-25]

Ehl-i kitabın besmele çekerek kestikleri temiz hayvanın eti helâldir. Ehl-i kitabın namuslu kadınları da müslüman erkeklerle evlenebilir. Âyetin sonu müslümanı uyarmaktadır.

6 – Ey iman edenler! Namaza kalkmak istediğinizde yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın!

Başlarınızı meshedip topuklarınızla birlikte ayaklarınızı da yıkayın!

Cünüp iseniz tastamam yıkanın (boy abdesti alın)! Eğer hasta veya yolcu iseniz veya tuvaletten gelmişseniz, yahut kadınlarla münasebette bulunmuş olup da su bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm edin, (mânen arınma niyeti ile) ondan yüzlerinize ve ellerinize meshedin.

Allah size güçlük çıkarmak istemez, fakat şükredesiniz diye sizi temizleyip arındırmak ve size olan nimetlerini tamama erdirmek ister.[4,43]

Abdest ve guslü bildiren âyet budur. Cinsel temas veya ihtilam sonucu manen kirlenen kişi gusleder. Yıkanmadan namaz, tavaf, mescide girme, Kur’ân okuma gibi ibadetleri yapamaz.

Ruh temizliğine beden temizliği de eklendiğinde hidâyet ve nimet tamamlanmış olur.

7 – Allah’ın size lütfettiği nimeti ve sizin “duyduk ve itaat ettik, baş üstüne!” dediğiniz vakit, sizden aldığı sözünüzü hatırlayın! Allah’a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah sinelerde saklı bütün sırları bilir.

Burada alındığı bildirilen “söz”, Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem efendimizin, ashabından Akabe ve Hudeybiye’de almış olduğu biata işaret etmektedir.

Ayrıca Hz. Muhammed’in resûlullah olduğunu kabul ve ikrar eden her mümin, onun Allah tarafından getirdiği bütün hükümleri kabul ettiğine dair söz vermiş olmaktadır.

8 – Ey iman edenler! Haktan yana olup vargücünüzle ve bütün işlerinizde adaleti gerçekleştirin ve adalet nümunesi şahitler olun!

Bir topluluğa karşı, içinizde beslediğiniz kin ve öfke, sizi adaletsizliğe sürüklemesin.

Âdil davranın, takvâyâ en uygun hareket budur.

Allah’a karşı gelmekten sakının! Çünkü Allah yaptığımız her şeyden haberdardır.

9 – Allah iman edip makbul ve güzel işler yapanları affedip kendilerine büyük mükâfat vermeyi vâd etmiştir.

10 – Kâfir olup âyetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemliklerdir.

11 – Ey iman edenler! Allah’ın size olan şu nimetini hatırlayın: Hani bir topluluk size el uzatmaya, sizi öldürüp yok etmeye teşebbüs etmişti de O, bunların ellerini size zarar vermektan menetmişti.

Allah’ın hukukuna haksızlık etmekten sakının! Müminler yalnız Allah’a dayansınlar. [48,24]

Bir-i meûne faciasından hemen sonra çok nazik bir ortamda ashabdan Âmir ed-Damrî, kasdî olmaksızın, anlaşmalı Benî Âmir kabilesinden iki kişiyi öldürmüş, gergin bir durum ortaya çıkmıştı. Hz. Peygamber bizzat gidip Benî Nadîr Yahudilerinden diyet ödemede yardım istedi. Aslında onları göreve çağırıldı. Zira sözleşme gereği, diyet konusunda yardımlaşma görevleri vardı. Bunlar içlerinden suikast planı hazırlamışlardı. Cibril haber verdi, iş anlaşıldı, Allah resûlünü korudu. Âyet, bu olaya işaret etmektedir.

12 – Allah İsrail oğullarından kesin söz aldı. Biz onlardan (on iki boydan her birinden bir kefil olmak üzere) on iki de kefil tayin etmiştik. Allah buyurdu ki:

“İyi bilin ki Ben sizinle beraberim.

Eğer siz namazı dikkatli bir şekilde tamtamına eda eder, zekâtı verir,

resullerime iman eder, onlara sahip çıkar,

Allah rızası için gerekli yerlere harcayarak Allah’a güzel bir tarzda ödünç verirseniz,

Ben elbette sizin kusurlarınızı örter ve elbette sizi içinden ırmaklar akan cennete yerleştiririm.

Ama kim bundan sonra nankörlük edip küfre sapsa, doğru yoldan sapmış, kendini zayi etmiş olur.”

Tevrat'ta İsrail boylarının reisleri denilerek bunların isimleri yazılır (KM, Sayılar 1,5-15). Kur'ân'ı İngilizceye çeviren Rodwell, Kur'ân'ın bu on iki reisi uydurduğunu iddia ederek cehaletini gösterir.

13 – İşte o Yahudileri, verdikleri kesin sözü bozduklarındandır ki lânetledik, onların kalplerini katılaştırdık.

Böylece onlar kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler.

Kendilerine tebliğ edilen hususlardan pek çoğunu unuttular.

Onların pek azı hariç olmak üzere, onlar tarafından devamlı olarak hainlik görürsün.

Yine de sen onları affet, aldırma! Çünkü Allah iyilik edenleri sever. [2,75; 3,7; 4,46]

14 – “Biz Nasraniyiz, Hıristiyanız” diyenlerden de kesin söz aldık. Fakat onlar da kendilerine tebliğ olunan derslerden bir çoğunu unuttular.

Bu yüzden Biz de aralarına kıyamet gününe kadar sürecek kin ve nefret bıraktık. Allah onların meslek haline getirdikleri bu işleri bir bir yüzlerine çarpacaktır. [2,62] {KM, İşaya 19,2}

Nasâra, nusret kökünden gelip *ensar* (yardımcılar) demektir [61,14]. Hz. İsa'nın memleketi Nasıra ile ilgisi yoktur. Bazı Avrupalılar Kur'ân'ın Hıristiyanları küçümsemek için Nasıra'ya nisbetle bu ismi kullandığını iddia ederler. Hz. İsa'nın havarilerine ilkin Antakyalılar M.S. 43-44 yıllarında Mesihîler adını vermişlerdir. Yoksa kendisi, adına bir din kurup böyle bir isim kullanmamıştır. Ona tâbi olanlar Tevrat'a bağlı Yahudi cemaati ile, Kudüsteki Mâbede gitmeye devam etmişlerdir (Resullerin İşleri, 3,1). Daha sonra Pavlos, Tevrat cemaatinden ayrılıp kurtuluş için sadece Mesih'e inanmak gereğini öne sürdü. Cemaat ismi uzun süre oturmadı (kardeşler, müminler, şakirtler denildi). Mesihîler adı, önce düşmanları tarafından kendilerine verilip, sonra mecburen kabullendikleri bir isim oldu. Kur'ân asıl isimlerini kullandığından, ona teşekkür yerine tenkid etmeleri çok tuhaftır.

Hıristiyanlar ilk üç asır işkence ve gizliliğe mahkûm oldukları dönemde çok sayıda İncil ortaya çıktı. Roma İmparatoru Constantin M.S. 324'de Hıristiyanlığı devlet dini olarak kabul ettiğinde çeşitli bölünmeler çoktan başlamış ve din asliyetini kaybetmişti.

15 – Ey Ehl-i kitap! Kitaptan (Tevrat’tan) gizlediklerinizin çoğunu size beyan eden,

bir çoğunu da yüzünüze vurmuyarak affeden Resulümüz size gelmiş bulunuyor. İşte size Allah tarafından bir nûr ve hakikatleri açıklayan bir kitap geldi.

16 – Allah onunla, rızasını izleyenleri selamet yollarına iletir,

Onları izni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve onları dosdoğru yola iletir.

17 – “Allah, Meryem’in oğlu Mesih’tir” diyenler kesinlikle kâfir olmuşlardır.

De ki: “Eğer Allah Meryem’in oğlu Mesih’i, annesini ve dünyada bulunanların hepsini imha etmek istese, O’na karşı kimin elinden bir şey gelir? Kim O’nu engelleyebilir?”

Doğrusu göklerin, yerin ve ikisi arasında olan bütün varlıkların hakimiyeti Allah’a aittir. O dilediğini yaratır. Allah her şeye kadirdir. [4,171; 9,30]

(Bu konuda 4,171 âyeti ile ilgili açıklamaya bkz.)

18 – Hem Yahudiler, hem de Hıristiyanlar “Biz Allah’ın evlatları ve sevgilileriyiz.” dediler.

De ki: “Öyleyse niçin Allah sizi günahlarınız sebebiyle cezalandırıyor?”

Hayır, bilakis siz O’nun yarattığı birer beşer topluluğusunuz. Allah dilediğini affeder, dilediğini cezalandırır.

Göklerde, yerde ve ikisi arasında olan her şeyin hakimiyeti Allah’ındır.

Dönüş de O’na olacaktır.

19 – Ey Ehl-i kitap! Resullerin gelmesinin kesintiye uğradığı bir sırada, ileride “bize müjdeleyen veya uyarıcı hiçbir peygamber gelmedi” demeyesiniz diye

size, müjdeleyici ve uyarıcı Elçimiz, her şeyi beyan etmek üzere geldi. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

Hz. Muhammed (a.s.)’in risaletinden önce altı yüzyıl boyunca Peygamber gelmemiştir. En yakın olan Hz. İsmâ altı yüz yıl kadar önce yaşamıştır.

20 – Bir vakit de Mûsâ kavmine şöyle demiştir:” Ey kavmim! Allah’ın size lütfettiği nimetlerini bir düşünün; zira o içinizden peygamberler çıkarttı, sizi hür insanlar yaptı ve devrinizde hiç kimseye vermediğini size verdi.” [2,47-122; 45,16; 2,143; 3,110] {KM, Sayılar 13,17; 14,38}

İsrailoğulları Hz. Mûsâ’dan önce de, mesela Hz. Yusuf döneminde ve ondan sonra Mısır’da büyük bir güce sahip olmuşlardı. Uzun süre medenî dünyanın en üstün gücü kalıp paraları Mısırda olduğu gibi, çevresinde de geçerli olmuştu.

21 – “Ey kavmim! Haydi Allah’ın size nasib ettiği kutsal ülkeye girin, sakın geri dönüp kaçmayın. Yoksa hüsrana düşerek perişan olursunuz.” {KM, Tesniye 7,13; 8,1; Çıkış 3,8}

“Kutsal ülke”, İbrâhim, İshak, Yâkub (a.s.)’ın vatanı olan Filistin’dir. Mısır’dan ayrıldıklarında Allah onları oraya yöneltmişti. Bu âyetler Hz. Mûsâ’ya tâbi olan o zamanki İsrailoğullarından bahs etmektedir. Dolayısıyla onların âlemlere üstün kılınmaları, o kutsal ülkeye girmeleri o döneme aittir ve Allah yolunda olma, O’na lâyük davranışlarda bulunma ile şartlıdır.

22 – “Ya Mûsâ, dediler, orada zorba ve güçlü bir millet var.

Onlar oradan çıkmadıkça biz asla giremeyiz. Eğer çıkarlarsa, ancak o zaman gireriz.” {KM, Sayılar 13,31-33; Tesniye 1,28}

23 – Allah’ın buyruğuna uymamaktan korkan ve Allah’ın kendilerine iman ve yakın nimeti ihsan ettiği iki yiğit çıkıp dediler ki:

“Üzerlerine hücum edin, kapıyı tutun. Kapıyı tutup da dışarıda savaş meydanına çıkmalarını önlediniz mi muhakkak siz galipsinizdir. İmanınızda samimî iseniz yalnız Allah’a dayanın!”

24 – Yine dediler ki: “Ya Mûsâ! O zorbarlar orada oldukları müddetçe biz asla giremeyiz. Haydi sen Rabbinle git, ikiniz onlarla savaşın, biz işte burada oturuyoruz!”

25 – Mûsâ: “Ya Rabbî,” dedi, “ben kendi nefsimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu itaatsiz, bu yoldan çıkmış topluluk arasında Sen hükmünü ver!”

26 – Buyurdu ki: “O kutsal yer onlara kırk yıl boyunca haram kılındı. Oldukları yerde sersem sersem dolaşacaklardır. Sen artık o yoldan çıkmış kimseler için kendini üzme!” {KM, Sayılar 14,33; Tesniye 2,7; Yuşa 5,6}

Hz. Mûsâ (a.s.)’ın kavmine hitabı, Kızıldenizin kuzeyinde Faran çölünde buldukları sırada yapılmıştır. Hz. Mûsâ’yı dinlemeyen, korkak ve isyancı millet terbiye edilsin ve yeni bir nesil yetişsin diye kırk yıl çölde sersem sersem dolaşmaya mahkûm edildiler. 38 yılda Faran’dan Ürdün’e varabildiler. Ürdün’ün fethinden sonra Hz. Mûsâ (a.s.) vefat etti. Onun halefi Yuşa zamanında İsrailoğulları Filistin’i işgal ettiler. Tevrat, Sayılar, 13-20. bölümlerinde çok ayrıntılı olarak bu olaylar anlatılır.

27-29 – Onlara Âdem’in iki oğlunun gerçek olan haberini oku:

Onların her ikisi birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, öbürününki kabul edilmemişti.

Kurbanı kabul edilmeyen, kardeşine: “Seni öldüreceğim” dedi.

O da: “Allah, ancak müttakilerden kabul buyurur, dedi. Yemin ederim ki, sen beni öldürmek için el kaldırırsan, ben seni öldürmek için sana el kaldırmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.”

“Ben isterim ki sen, kendi günahınla beraber benim günahımı da yüklenesin de cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası işte budur!” [3,62; 18,13; 19,34] {KM, Tekvin 4,3-12; Makkabe 7,11 }

Hz. Âdem (a.s.)’in iki oğlunun kıssası, Hz. Muhammed (a.s.)’in çağdaşı bazı Yahudilerin suikast girişimlerini kınama gayesini de gütmüş olabilir (Mesela 5,11). Benzerlik vecihlerinden en kuvvetlisi kıskançlıktır. Kabil Habil’i çekemediği gibi, (Tevrat, Tekvin, bölüm:4) o Yahudiler de Hz. Muhammed (a.s.) ile ashabını çekemiyorlar, dîni önderliğin onlara geçmesini hazmedemiyorlardı.

30 – Bu sözler Kabil’in hırsını kamçıladı. Nefsi, kardeşini öldürmeyi ona kolay bir şey gösterdi. O da onu öldürüp ziyan edenlerden oldu.

31 – Derken Allah, yeri eşen bir karga gönderdi ki kardeşinin cesedini nasıl örteceğini gösterebilir.

Kabil: “Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar bile olup da kardeşimin cesedini örtemedim!” dedi ve pişmanlığa düşenlerden oldu.

Tevrat’ta Kabil’in cesedi gömme işinden bahsedilmez.

32 – İşte bundan dolayı İsrail oğullarına kitapta şunu bildirdik:

Kim katil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur.

Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur.

Resullerimiz onlara açık âyetler ve deliller getirmişlerdi.

Ne var ki onların çoğu bütün bunlardan sonra, hâla yeryüzünde fesat ve cinayette aşırı gitmektedirler. [2,84-85]

Bu âyet insan hayatının kutsallığını vurgulayan en mükemmel bir beyandır. Hayatın korunması için, her bir kişi, başkasının hayatının kutsallığını kabul edip onu korumaya çalışmalıdır.

Mevdûdi’nin dediğine göre bu hüküm mevcut Tevrat’ta yer almaz. Ama onun tefsiri olan Talmud’da değiştirilmiş olarak: “İsrailden tek bir kişiyi öldüren, tüm ırkı öldürmüş gibi cezalandırılacaktır” tarzında yer alır (*Tefhim*, bu âyetin açıklamasında).

33-34 – Allah ve Resulüne savaş açanların, (yol keserek terör eylemi yaparak) yeryüzünü ifsad etmek için koşuşanların cezası; öldürülmeleri veya asılmaları

yahut sağ elleri ile sol ayaklarının kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmelerinden başka bir şey olmaz.

Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Âhirette ise onlara başkaca müthiş bir ceza vardır.

Ancak kendilerini ele geçirmenizden önce tövbe edenler, bu hükmün dışındadır. Biliniz ki Allah gafurdur, rahimdir (affi ve merhameti boldur). [7,124; 20,71; 26,49]

Bu âyet bir önceki âyetin uygulaması durumundadır. Hayatı korumanın yaptırım gücünü ortaya koymak kabilindedir. Burada harpten maksat, müslüman toplum içinde, gerek kırsal kesimde, gerek şehirlerde yol kesme, terör estirme, can emniyetini ortadan kaldırma veya mal gasp etmedir.

Adam öldürene kısas olarak ölüm cezası uygulanır. Öldürmekle beraber mal alan kimse asılır. İdareciler duruma göre bu cezalardan birini uygulamada muhayyerdirler. Sağ elin kesilmesi, mal gasp etmeleri, sol ayağın kesilmesi ise yol kesme ve terör estirmekle halkın can güvenliğini ortadan kaldırdıkları içindir. Sürülme, Hanefî mezhebine göre hapis cezasıdır. Şafiî'ye göre sürme, başka bir yere sürgün olarak uygulanır.

35 – Ey iman edenler! Allah'ın hukukunu gözetin, onun hukukunu ihlal etmekten sakının, O'na yaklaşmaya vesile arayın ve O'nun yolunda mücahede edin ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız.

36 – Kâfirler, kıyamet günü cezaları olan azaptan kurtulmaları için, dünyada olan her şeyi, bir misli fazlasıyla verseler dahi kendilerinden kabul edilmez. Onlara can yakıcı bir azap vardır. [10,54; 13,18; 39,47; 70,11-14]

37 – Onlar ateşten çıkmak isterler ama oradan çıkacak değiller. Onlara devamlı bir azap vardır.

38 – Hırsız erkek ile hırsız kadının irtikâb ettikleri suçta bir karşılık ve Allah tarafından insanlara ibret verici bir ukubet olmak üzere ellerini kesiniz. Allah azîz ve hakimdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). {KM, Tesniye 25,11-12}

Sirkat: sözlükte hırsızlık demek olup terim olarak: “Akil ve baliğ bir kişinin belirli miktarın üstünde olan bir malı veya parayı, konulup korunduğu yani saklandığı yerden, hiçbir hak ve şüphe sözkonusu olmaksızın, gizlice alıp zimmetine geçirmesidir.” Çalındığında el kesme cezası uygulanmayan çok durum vardır: Meyve ve sebzelerin, otlakta otlayan hayvanların, henüz toplanmamış tahılların, eğlence aletlerinin, kamu mallarının vs... Bunlar cezasız bırakılmaz, fakat el kesilmez. O halde hırsıza: a- Aklî dengesi yerinde olup, erginlik çağında bulunması, b- İmam Ebû Hanîfeye göre çalınan malın 10 dirhem (32 gram) gümüş

değerinden az olmaması. c- Malın saklandığı yerden çalınması şartı aranır. Ceza sağ elin bilekten kesilmesi şeklinde uygulanır.

39 – Kim yaptığı zulüm ve haksızlıktan sonra tövbe edip halini ve işini düzeltirse Allah tövbesini kabul eder; Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affi ve merhameti boldur). {KM, Zekarya 1,3}

Hırsızlık büyük günahlardandır. Hırsız tövbe etmezse âhirette büyük azaba uğratılır. Ancak dünyada cezasını çekerse veya suçu tesbit edilmediği için ceza çekmez ve fakat çaldığı malı sahibine teslim edip tövbe ederse Allah onu affedeceğini bildiriyor.

40 – Bilmez misin ki göklerin ve yerin hükümranlığı Allah’a aittir.

Dilediğini cezalandırır, dilediğini affeder; Çünkü Allah her şeye kadirdir.

41 – Ey Peygamber! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla “iman ettik” diyen münafıklarla, Yahudilerden kâfirlikte yarışanlar seni üzmesin.

Zira onlar yalancılık etmek için dinlerler. Senin yanında olmayan bir grup hesabına casusluk için dinlerler.

Kelimeleri konuldukları yerlerden çıkarıp tahrif ederler. “Size şu fetva verilirse onu kabul edin, o verilmezse kabul etmekten geri durun” derler.

Allah birini şaşırtmak isterse, sen onun lehinde Allah’a karşı hiçbir şey yapamazsın.

Onlar öyle kimselerdir ki Allah onların kalplerini arındırmak istememiştir. Onların hakkı dünyada rüsvaylık olduğu gibi, âhirette de müthiş bir cezadır. [2,75; 4,46] {KM, İşaya 29,13; Matta 15,8; Markos 7,6}

Yahudi bilginleri okur yazar olmayan dindaşlarına, Hz. Muhammed’in öğretileri kendilerine uyarsa kabul etmelerini, aksi halde reddetmelerini söylüyorlardı.

Fıtratını iyice değiştirmiş kişinin, arınmaya hiç niyeti yoksa Allah da arındırmaz. Azıcık isteği olanı Allah elbette ihmal etmez.

42 – Yalan dinlemeye çok meraklı, haram yemeye pek düşkünlüdürler. Sana gelirlerse ister aralarında hükmet, istersen hükmetmekten geri dur!

Geri durursan onlar sana asla bir zarar veremezler. Şayet hükmedersen, aralarında adaletle hükmet! Çünkü Allah âdilleri sever. {KM, Çıkış 23,8; Tesniye 16,19; 27,25}

Haram, yani rüşvet yiyenler, rüşvete göre hüküm veren Yahudi hakim ve fakihleridir.

Hayber Yahudilerinden soylu bir kadınla erkek zina etmişlerdi. Tevrata göre (Tesniye, 22, 22-24) recim olan cezayı uygulamak istemediklerinden dâvayı Hz.

Peygamber (a.s.)’a götürdüler. “Recim derse kabul etmeyin, başka ceza verirse kabul edin” dediler. Hz. Peygamber recme hükmedince itiraz ettiler. Zinanın cezası “yüzüne kara çalıp merkeple dolaştırmaktır” diye, ısrar ettiler. İbn Suriya hariç, hepsi yeminle tekid ettiler. Peygamberimiz çok ağır yemin verdirerek son olarak Tevratın hükmünü sorunca bilginleri İbn Suriya recmi itiraf etti. İşte, bu âyet bu olaya işaret etmektedir.

43 – Kendi kitapları olan ve içinde Allah’ın hükmü bulunan Tevrat ellerinde iken nasıl olup da seni hakem tayin ediyorlar?

Sonra ne diye peşinden dönüp senin hükmüne razı olmuyorlar?

Aslında onlar hiç bir şeye iman eden kimseler değildirler.

O Yahudilerin dinde samimi olmadıkları yüzlerine çarpılıyor. Çıkarlarına uymayınca, inandıkları kutsal kitaplarını rafa kaldırıp, keyiflerine uygun fetva verir umuduyla inanmadıkları bir kişinin fetvası peşine düşmüşler. Ne iğrenç samimiyetsizlik! Aslında onlar sadece kendi çıkarlarına tapan insanlar!

44 – İçinde hidâyet ve nûr olan Tevratı Biz indirdik. Kendilerini Hakka teslim eden nebîler, Yahudilerle ilgili meselelerde onunla hükmederlerdi.

Alimler ve mürşitler de Allah’ın kitabını koruma ile görevlendirilmeleri sebebiyle yine onunla hüküm verirlerdi.

Hepsi de kitabın hak olduğunun şahitleri idiler. O halde ey hakimler, insanlardan korkmayın, Benden korkun.

Âyetlerimi az bir menfaat karşılığında satmayın.

Kim Allah’ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar tam kâfirdirler.

Din bilginlerinin koruma görevleri vardı, fakat Kur’ân bu görevi eksiksiz yaptıklarını bildirmiyor.

Kitabı önemsemeyerek, onu inkâr ederek onunla hükmetmeyenler kâfirdirler.

45 – Hem Tevrat’ta onlara şu hükmü de farz kıldık:

Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır. Hülâsa bütün yaralamalar birbirine kısas edilir.

Fakat kim bu kısas hakkından feragat edip bağışlarsa bu, kendi günahları için keffaret olur.

Kim Allah’ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar tam zalimdirler. [2,178] {KM, Çıkış 21,23-25; Levililer 24,17-20; Tesniye 19,21}

Kısas, şeriat sahibinin bir hakkı olarak değil, hayatın dokunulmazlığını temin etmek için meşrû kılınmıştır. Yani can almak için değil, cana dokundurmamak için hükmedilmiştir. Onun içindir ki hak sahibi kişi kısastan vazgeçerse, kısas

yapılmaz. Zira kısas, sırf insanlar için vaz' edilmiştir. (Tevrat'da kısas hükmü için: Levililer, 24, 19-21; Çıkış, 21,23-26])

46 – O peygamberlerin izlerince Meryem oğlu İsbâyı, kendisinden önceki Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderdik.

Ona; kendisinden önceki Tevrat'ın tasdikçisi ve müttakilere bir hidâyet ve öğüt olmak üzere içinde hidâyet ve aydınlık bulunan İncîl'i verdik. [3,50]

İncîl bazı hususlarda Tevrat'taki hükümlerden ayrılır. Şu halde tasdikten maksat, genel esaslarda uygunluktur.

47 – Ve dedik ki: Ehl-i İncîl de, Allah'ın o kitapta indirdiği ile hükmetsin. Kim Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar tam fâsıktırlar. [7,157; 5,68]

Burada İncîle ilk muhatap olanlara verilen emir naklediliyor. Kendilerinin uymaları istenen şeylerden biri de Hz. Muhammed'i müjdeleyen hususlardır.

48 – Sana da, daha önceki kitapları, hem tasdik edici, hem de onları denetleyici olarak bu kitabı, gerçeğin ta kendisi olarak indirdik.

O halde bütün Ehl-i kitabın aralarında, Allah'ın sana indirdiği ile hükmet, sana gelen bu hakikati terkedip de onların keyiflerine uyma!

Her biriniz için bir şeriat ve bir yol tayin ettik. Eğer Allah dileseydi, hepinizi bir tek ümmet yapardı. Fakat O, size verdiği farklı şeriatlar dairesinde sizi imtihan etmek istediği için ayrı ayrı ümmetler yaptı.

Öyleyse durmayın, hayırlı işlerde birbirinizle yarışın!

Zaten hepinizin dönüşü Allah'a olacak, O da hakkında ihtilaf ettiğiniz şeyleri size tek tek bildirecektir (haklıyı haksızı iyice belli edecektir). [2,41; 11,118; 17,107-108; 21,25; 16,36; 6,116; 12,103]

Müheymin: Öbür kitaplar üzerinde denetleyici, kontrolcü, şahit demektir. Kur'ân önceki kitaplar bakımından tasdikine başvurulacak bir merci olacaktır.

Kur'ân'dan önce her millete ayrı hidâyet, ayrı şeriat verilmişti. Kur'ân ile bütün hidâyet yolları birleşti; her devrin, her milletin ihtiyacı giderildi.

49 – Ve şu emri indirdik: Aralarında, Allah'ın sana indirdiği ahkâm ile hükmet! Sakın onların keyiflerine uyma ve Allah'ın indirdiği hükümlerin bir kısmından seni caydırmalarından sakın!

Şayet yüz çevirirlerse bil ki Allah onları bazı günahlarından dolayı musîbete uğratmak istiyordur. Zaten insanların birçoğu Allah'ın emrinden dışarı çıkmaktadırlar.

50 – Yoksa Cahiliye devrinin hükmünü mü istiyorlar?

Fakat kesin olarak iman eden insanlar için, Allah'tan daha güzel, daha doğru bir hâkim bulunabilir mi?

51 – Ey iman edenler! Yahudi ve Hıristiyanları velî edinmeyin! Onlar ancak birbirlerinin velisidirler. Sizden kim onları velî edinirse o da onlardandır. Allah böylesi zalimleri doğru yola iletmez.

Velî: Yerine göre hâmi, koruyucu, yönetici, işleri deruhte eden ve dost anlamlarına gelir.

52 – Kalbinde nifak hastalığı olanların, içlerinden: “Ne olur ne olmaz, başımıza bir felâket gelebilir, şimdiki durumumuz değişebilir, onun için biz tedbirimizi alalım” diyerek, kâfirlerle dost olmak için onların yanına girip çıktıklarını görürsün.

Umulur ki Allah yakında bir zafer ihsan eder

veya Kendi tarafından peygamberi vasıtasıyla münafıkların maskelerini düşürme gibi bir başka durum ortaya çıkar da,

Onlar içlerinde gizledikleri bu nifaktan dolayı pişman olurlar.

53 – Onların içyüzlerini ancak o zaman keşfeden müminler de birbirlerine:

“Hayret doğrusu! Onlar değil miydi, siz müminlerle beraber olduklarına dair vargüçleriyle yemin edip duranlar?” Ama sonunda ne oldu? Gösteriş için yaptıkları bütün işleri boşa gitti, dünyada da, âhirette de ziyan edenlerden oldular.

54 – Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki,

Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allahı severler.

Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar.

Allah yolunda mücahede eder ve bu hususta dil uzatan hiçbir kimsenin ayıplamasından korkmazlar.

İşte bu, Allah'ın öyle bir lütfudur ki dilediğine verir. Allah vâsi ve alîmdir (ihsanı boldur, her şeyi hakkıyla bilir). [47,38; 4,133; 14,19-20; 48, 29; 58,21-22]

İslâm tarihinin başlangıcında üçü Hz. Peygamber (a.s.)'in vefatından önce olmak üzere on bir toplu irtidad vak'ası olmuştur. Geriye kalanı Hz. Ebû Bekir (r.a.) devrinde yer almıştır.

Allah'ın dinine sahip çıkacak topluluk kavramı da çok geniştir. Çeşitli zaman ve mekânlarda İslâm tarihi boyunca, bu evsafa topluluklar Allah'ın lütfu ile eksik olmamıştır.

55 – Sizin dostunuz ancak Allah'tır, O'nun Resulüdür ve Allah'a tam boyun eğerek namazlarını hakkıyla ifa eden, zekâtlarını veren müminlerdir.

56 – Kim Allah’ı, Resulünü ve iman edenleri dost edinirse bilsin ki, bunların teşkil ettiği Allah tarafı, mutlaka galip gelecektir.

57 – Ey iman edenler! Ne dininizi alay ve eğlence konusu yapan sizden önce kendilerine kitap verilenleri, ne de diğer kâfirleri dost (ve üzerinize yönetici) edinmeyin.

Mümin iseniz, Allah’ın bu buyruklarına karşı gelmekten sakının! [3,28]

58 – Siz ezan okuyarak namaza dâvet edince, bunu alay ve eğlence konusu yaparlar.

Onların böyle yapmalarının sebebi, akıllarını kullanmayıp bu güzelliği anlamamalarıdır.

Bu âyet, ezanın dayanağıdır. Ayrıca ezanla alay edip hafife almanın küfür olduğuna delalet eder.

59 – De ki: “Ey Ehl-i kitap! Sizin bizden hoşlanmayışınızın tek sebebi galiba şudur: Biz Allah’a iman ettiğimiz gibi, hem kendimize indirilen kitaba, hem de daha önce indirilen ilâhî kitaplara iman etmekteyiz. Sizin ise ekseriniz yoldan çıkmış fâsıksınız.”

60 – De ki: “Allah katında bir ceza olarak bundan daha beterini bildireyim mi?

O kimseler ki Allah onlara lânet etmiş, gazabına uğratmış, içlerinden bir kısmını maymun, domuz ve tâgut’a tapan kimseler yapmıştır. Yerleri en fena olanlar, doğru yoldan büsbütün sapanlar, işte onlardır.” [2,65; 85,8; 9,74]

İnsanların hayvan haline getirilmesine mesh denir. Bu da surî ve manevî olarak iki türlü olabilir. Manevî olunca ahlâkî düşüklük doğuran bir dönüştürme olur. Surî ve manevî olursa ahlâkî düşüklüğün yanında hayatî düşüklük de gerçekleşir. Bu durumda nesilleri devam etmez. Allah dilediğini yapar.

61 – Sizin yanınıza geldikleri zaman: “Biz mü’miniz” derler. Halbuki gerçekte onlar kâfir olarak girmişler, yine kâfir olarak çıkmışlardır. Onların içlerinde gizledikleri nifakı Allah pek iyi bilir.

62 – Onlardan birçoğunun günaha, başkasının hakkına tecavüz etmeye, haram yemeye yarışarcasına koştuklarını görürsün. Yaptıkları şey ne kadar kötü!

63 – Bari, onların mürşitleri ve fakihleri onların günah olan şeyler söylemelerini ve haram yemelerini önleselerdi ya! Ama heyhât! Bunların yaptıkları da, ayrıca bir çirkin!

64 – Yahudiler: “Allah’ın eli bağlıdır” dediler. Hay kendi elleri bağlanasılar!

Hay dediklerinden dolayı mel’ûn olası adamlar! Hayır, hiç de öyle değil! Allah’ın iki eli de açıktır. Dilediği şekilde infak eder.

Rabbinden sana indirilen âyetler, mutlaka onlardan birçoğunun azgınlığını ve gâvurluğunu artıracaktır. Bununla beraber, Biz onların aralarına, kıyamete kadar sürüp gidecek bir kin ve nefret bıraktık.

Her ne zaman onlar savaş çıkarmak için bir yangın tutuşturduysa Allah onu söndürdü. Sırf fesat çıkarmak için dünyanın her tarafında koşup dururlar. Allah müfsitleri sevmez. [4,53-54; 2,61; 3,112; 14,34; 41,44; 17,82] {KM, Mezmurlar 104,27; 145,15-16}

Hicretten Sonra Medine'deki Yahudiler iktisâdi sıkıntı ile imtihan edildiklerinde onlardan bir kısmı tarafından, Allah'ın ihsan ve merhametini itham eden böyle bir söz söylenmişti. Hepsini dememiş ise de, diyenlere itiraz etmemek süretiyle razı olmuş sayıldıklarından, bu söz hepsine izafe edilmiştir.

65 – Eğer Ehl-i kitap iman etse ve fesatçılıktan ve diğer fenalıklardan sakınsalardı, elbette Biz onların kötülüklerini örter ve onları naîm cennetlerine yerleştirirdik.

66 – Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rab'leri tarafından kendilerine indirilen Kur'ân'ın hükümlerini hakkıyla yerine getirseylerdi, muhakkak ki yukarıdan yağmur gibi yağan ve yerden biten nimetler içinde kalır, onlardan yerlerdi.

Onlardan mütedil bir zümre de vardır, ama onların çoğunun yaptıkları şeyler pek çirkin işlerdir. [7,96; 30,41; 7,159; 57,27; 35,32-33]

Yukarıdan gelen nimetler ilâhî vahiy, manevî ve ruhanî gıdalar; yerden bitenler ise maddî nimetlerdir.

67 – Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen buyrukları tebliğ et!

Eğer bunu yapmazsan risalet vazifesini yapmamış olursun.

Allah seni, zarar vermek isteyenlerin şerlerinden koruyacaktır. Allah kâfirleri hidâyet etmez, emellerine kavuşturmaz. [13,40; 2,272]

Bu âyet, Kur'ân'ın mucizelerindedir. Risâlet görevini yerine getirme süreci içinde Efendimiz (a.s.m.)'in düşmanları gittikçe artmıştı. Mekke müşriklerine, hicretten sonra Medine'deki kalabalık Yahudi kabileleri, Hıristiyanlar ve başka kabileler de eklenmişti. Hele münâfiklar ve onların Yahudilerle işbirliği yaparak kışkırttıkları Medine dışındaki kabileler de hayli fazla idi. Bunca düşmanlıkların ve fiilen defalarca suikast girişimlerinin ona zarar verememesinin, bu âyette müjdelenen ilahî koruma ile olduğunda hiç şüpheye yer yoktur.

68 – De ki: “Ey Ehl-i Kitap! Siz Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirilen Kur'ân'ı tatbik etmedikçe, hiçbir temele dayanmış sayılmazsınız, hiçbir dayanağınız yoktur.”

Rabbinden sana indirilen âyetler, mutlaka onlardan birçoğunun azgınlık ve inkârcılığını fazlalaştıracaktır.

O halde o kâfirlerden ötürü gam yeme!

Bir kere, Yahudiler ve Hıristiyanlar kutsal kitaplarını koruma imkânı bulamamışlar, metinleri tahrife mâruz kalmıştı. Kaldı ki ellerinde kalan şekliyle dahi tam uygulamıyorlardı.

69 – İman edenler, Yahudiler, Sabîler, Hıristiyanlar...

Bunlar içinden her kim Allah’a ve âhiret gününe iman edip makbul ve güzel işler yaparsa, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyizler. [2,62’deki açıklamaya bkz.]

70 – Biz İsrailoğullarından bu iman esası üzere kesin sözlerini almış ve onlara resuller göndermiştik.

Ne zaman bir elçi, kendilerine canlarının istemediği bir şey getirdiyse, onlar bazı resullere “yalancı” diyor, bazılarını ise öldürüyorlardı. [2,61]

71 – Başlarına bir bela gelmeyeceğini sandıkları için, kör ve sağır kesildiler.

Sonra tövbe ettiklerinde Allah da tövbelerini kabul buyurdu.

Sonra içlerinden birçoğu yine kör ve sağır kesildiler. Allah yaptıklarını hakkıyla görüyor.

Eğer bunların âhirete, ve oradaki sorumluluğa imanları olsaydı böyle zannetmeyeceklerdi. Halbuki böyle sandıkları için kör ve sağır kesildiler. Hak delilleri görmez, hak sözü işitmez oldular.

72 – “Allah, Meryemin oğlu İsa’dır.” diyenler hiç şüphesiz kâfir olmuşlardır. Halbuki İsa vaktiyle şöyle demişti:

“Ey İsrail oğulları! Benim de, sizin de Rabbiniz olan tek Allah’a ibadet ediniz. Kim Allah’a eş ortak koşarsa, şu kesindir ki, Allah ona cenneti haram kılmıştır ve onun varacağı yer ateştir. Zalimlere yardımcı olan da çıkmaz.” [5,17; 9,31; 19,30-36; 4,48; 7,50; 43,59] {KM, Yuhanna 20,17; Markos 12,29}

73 – “Allah üç asıdan biridir” diyenler de kâfir olurlar. Halbuki bir tek İlahtan başka ilah yoktur.

Eğer bu batıl iddialarından vazgeçmezlerse içlerinden kâfir kalanlara mutlaka can yakıcı bir azap dokunacaktır. [4,171]

Arapçada *sâlisü selâse* veya *rabi’u erba’a* deyiminde üçüncü veya dördüncülük değil, “onlardan biri” mânası vardır. Hıristiyan “üçleme”sinin üç unsurundan her biri, Süryanice “uknum” terimi ile ifade edilir. Bu terim: şahıs, asıl, zat anlamlarına gelir (Mucid).

74 – Hâla Allah’a dönüp O’ndan af dilemeyecekler mi? Allah gafurdur, rahimdir (affi ve merhameti boldur).

75 – Meryem oğlu Îsâ Mesih sadece bir resuldür. Nitekim ondan önce de bir çok elçi gelip geçmiştir.

Onun annesi de çok dürüst, son derece iffetli bir hanımdı. Her ikisi de diğer insanlar gibi yemek yerlerdi.

Dikkat et: Biz onlara delilleri nasıl açıklıyoruz. Sonra bak nasıl oluyor da akılları çelinip bu hakikatlerden vazgeçiyorlar! [12,109] {KM, Luka 7,34; Matta 11,19}

Acıkıp yemek yeme ve vücudun ihtiyacından fazlasını dışarı çıkarma ihtiyacı, onların da mahiyet itibariyle insan olduklarını, dolayısıyla tanrı olmadıklarını ispatlar.

76 – De ki: Siz Allah’tan başka, size zarar veya fayda vermeye gücü yetmeyen âciz mahluklara mı ibadet ediyorsunuz? Halbuki hakkıyla işiten ve bilen yalnız Allah’tır. [13,16; 20,89; 25,3] {KM, Baruh 6. bölüm}

77 – De ki: “Ey Ehl-i kitap! Dininize ait konularda haksız yere haddi aşmayın.

Daha önce gelip geçenlerden hem kendisi sapmış, hem bir çok insanları da saptırmış olan atalarınızın

ve şimdiki durumda da doğru yoldan sapan birtakım kimselerin heva ve hevesine uymayın. [9,30]

Dini öğrenmeye, incelemeye ve hükümlerini dikkatli bir şekilde tatbik etmeye yönelmek aşırılık değil, içtihad, mücahede, ciddiyet ve takvâdır.

“Haksız yere” kaydı: “Dinde hedefiniz daima hak olsun, kör bir taklit, kuru bir tutuculuk ile ifrat veya tefrite sapıp hakkın sınırını geçmeyiniz. Ey Hıristiyanlar! siz Mesihi tanrılaştırmayınız. Ey Yahudiler! Siz onun nebîliğini inkâr etmeyiniz. Bu batıl inançlarınızı devam ettirmeniz hakikatin sınırını aşmak, dolayısıyla Allah’ın hakkına tecavüz etmektir.” Bu âyet, Hıristiyanlığın şirk inançlarının etkisi altında kaldığına da işaret etmektedir. (Bkz. 9,30).

78 – İsrailoğullarından küfre sapanlar hem Davud’un, hem de Meryem oğlu Îsâ’nın lisanı ile lânetlendiler. Bunun sebebi onların isyan etmeleri ve taşkınlık edip haddi aşmaları idi. {KM, Mezmurlar 109; Matta 23. bölüm}

Hz. Mûsâ (a.s.)’dan sonra, İsrail tarihinde pek önemli iki şahsiyet olan Davud ile İsa (a.s.) Yahudileri yola getirmeye çalışmışlar, fakat sözlerini dinlemeyen Yahudiler, Babil ve Roma imparatorluklarının işgallerine mâruz kalmışlardır. Her iki Zat da Hz. Muhammed (a.s.)’ı müjdelemişlerdir.

79 – Onlar kötülük yaptıkları zaman, birbirlerini kötülükten vazgeçirmeye çalışmazlardı.

Ne çirkin davranıştı bu tutumları!

80 – Onlardan çoğunun kâfirleri velî edindiklerini görürsün. Bu iş -ki onu bizzat kendileri yapmış ve üzerlerine Allah’ın hışmını çekmişlerdir- ne kötü bir davranıştır! Onlar cehennem azabında devamlı kalacaklardır.

81 – Eğer Allah’a, Peygamber’e ve ona indirilen vahye imanları olsaydı, kâfirleri velî edinmezlerdi. Fakat onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

82 – Sen, iman edenlere, düşmanlık besleme bakımından onların en şiddetlilerinin Yahudiler ile müşrikler olduğunu görürsün.

Müminlere sevgi bakımından en çok yakınlık duyanların ise “Biz Nasârayız (Hıristiyanız)” diyenler olduğunu görürsün.

Bunun sebebi, onlar arasında bilgin keşişlerin ve dünyayı terketmiş rahiplerin bulunması ve onların kibirlenmemeleridir. [3,199; 9,31; 24,37; 28,52-55; 57,27]

83-84 – Peygambere indirilen Kur’ân’ı dinledikleri vakit, onda âşinaları olan hakikate kavuşmaları sebebiyle gözlerinin yaşla dolup taşığını görür ve şöyle dediklerini işitirsin:

“İman ettik ya Rabbena! Bizi de hakka şahitlik edenlerle beraber yaz! Bütün isteğimiz ve umudumuz, Rabbimizin bizi hayırlı insanlar arasına dahil etmesi iken, ne diye Allah’a ve bize gelen bu hakikate iman etmeyelim ki?”

Böyle Hıristiyanların başında Hz. Peygamber (a.s.m.)’in çağdaşı olan Habeş Necaşîsi olup hicret eden müslümanları ülkesinde barındırmış, kendisine nota veren Kureyş’in baskılarına kulak asmamış ve Hz. Peygamber (a.s.)’a iman etmişti.

85 – Böyle demelerine mukabil, Allah onları, içinden ırmaklar akan ve ebedî kalacakları cennetlerle ödüllendirdi.

İşte iyi hareket edenlerin mükâfatı böyle olur!

86 – Küfre sapıp âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar da alevli cehennemi boylayacaklardır.

87 – Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı o güzel ve temiz nimetleri kendinize haram kılmayın, haddi aşmayın! Çünkü Allah haddini aşanları asla sevmez. [7,31-32; 25,67]

88 – Allah’ın size rızık olmak üzere yarattığı şeylerden helal ve temiz olarak yeyin!

Kendisine iman ettiğiniz Allah’a karşı gelmekten sakının!

89 – Allah sizi kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerden dolayı sorumlu tutmaz,

ama bilerek yaptığınız yeminlerden ötürü sorumlu tutar.

Böyle bir yemini bozarsanız onun keffâreti, çoluk çocuğunuza yedirdiğiniz orta halli yemek çeşidinden on fakir doyurmak, yahut on fakiri giydirmek veya bir köleyi hürriyetine kavuşturmadır.

Bunlara gücü yetmeyen kimse, üç gün oruç tutsun.

İşte yemin ettiğinizde, yemin bozmanın keffareti budur.

Yeminlerinize sahip çıkın!

Allah işte size âyetlerini böyle açıklıyor, ta ki şükredesiniz.

90 – Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlara kurban kesilen sunaklar, fal okları, şeytana ait murdar işlerden başka bir şey değildir. Bunlardan geri durun ki felah bulasınız! [2,219] {KM, Levililer 10,9; Hakimler 13,4.14}

Sarhoş edici içkileri Allah Teâla birkaç safhada, tedricî olarak yasakladı. Önce Mekki bir âyette güzel bir rızık olmadığına işaret etti (16,67). Sonra kötülük ve günah tarafının, faydasına galip olduğunu (2,215) bildirdi. Derken sarhoş iken namaz kılmayı yasakladı (4,43). Nihayet bu âyetle kesin hüküm halinde haram kıldı.

91 – Şarap ve kumarla şeytanın yapmak istediği tek şey, sizin aranızda düşmanlık ve kin salmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymaktır. Artık bu habis şeylerden vazgeçtiniz değil mi?

92 – Allah'a itaat edin, Resulullah'a itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının! Eğer ona sırtınızı dönerseniz bilin ki peygamberimizin görevi sadece tebliğden ibarettir.

93 – İman edip iyi ve yararlı işler yapanlara, bundan böyle Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve imanlarında sebat ile iyi ve yararlı işlerine devam ettikleri,

sonra takvâları ve imanları tam sağlamlaşıp kökleştiği,

daha sonra da bu takvâ ile beraber, başkalarına iyilik eden ve her yaptığını güzel yapan ihsan mertebesine erdikleri takdirde,

daha önce yeyip içtiklerinden dolayı kendilerine bir vebal yoktur. Allah da böyle güzel davrananları sever. [7,31]

Âyette takvâ ve iman şartının üç kere tekrarlanması, çeşitli tefsirlere vesile olmuştur. Mesela: ilk cümlede: “Şirkten sakınıp Allah'a iman ettikleri takdirde”, ikinci cümlede “Haramlıktan sonra şarap ve kumardan sakındıkları ve onların haramlığına iman ettikleri takdirde”, üçüncüsünde “Diğer bütün haramlardan sakınıp haramlığına iman ettikleri takdirde” şekillerinde yorumlanmıştır (Nesefî). Veya birincisi şirkten, ikincisi haramlardan, üçüncüsü şüpheli şeylerden korunma

diye yorumlanmıştır (Neseîî). Yahut üç mertebe yani başlangıç, orta ve son duruma itibar edilmiş olabilir. Yahut ittika edilen (sakınılan) şeylere itibar edilebilir: Şöyleki: Cehennemden korunmak için haramlardan; haramdan korunmak için şüpheli şeylerden; nefsi düşüklükten korunmak için bazı mübahlardan korunmak gerektiğine işarettir. Vallahu a'lem (Ebu's-suûd).

94 – Ey iman edenler! Allah, kendisini görmeksizin, gıyabında Kendisini tazim edip haramlardan sakınanları meydana çıkarmak için sizi av nevinden bir şeyle deneyecek. Bir av bolluğu ki elleriniz de yetişebilecek, mızraklarınız da... Kim bundan sonra konulan hududu aşarsa işte ona gayet acı bir azap vardır. [67,12]

95 – Ey iman edenler! Siz ihramlı iken av öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse kendisine bir ceza vardır. O ceza da, öldürdüğüne benzer bir davar olup, öldürülenin emsali olduğuna içinizden iki âdil kişinin karar vermesi gerekir.

Ceza, Kâbe'ye ulaşip orada kesilecek bir kurbanlıktır. Yahut fakirleri doyurmak, yahut onun dengi oruç tutmak şeklinde bir keffarettir, ta ki işlediğinin vebalini tatsın.

Allah daha önce işlenen bu tür fiilleri affetti. Fakat kim dönüp tekrar böyle yaparsa Allah ondan, onun intikamını alır; zira Allah azîzdır (mutlak galiptir) ve intikamı vardır. [2,196; 3,4]

Hac esnasında avlanma yasağının önemli hikmetlerinden biri, Harem-i Şerif'in, yani oranın ziyaretçileri hacıların güvenliğini sağlamaktır. Avlananların olması, izdiham ve kazalara yol açabilir. Allah'ın intikamı: Adaletin gereği olarak, müstahak olanı cezalandırmasıdır.

96 – Ey ihramlılar! Deniz avı ve deniz yiyeceği size helal kılındı ki size ve yolculara bir rızık vesilesi olsun. Kara avı ise, ihramlı olduğunuz müddetçe size haram kılındı. Öyleyse huzurunda varıp toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten sakının.

97 – Allah Kâbe'yi, o hürmete layık mâbedi, insanların din ve dünya hayatları için bir nizam vesilesi kılmıştır; o hürmetli ay'ı da, Kâbeye gönderilen gerdanlıksız veya gerdanlıklı kurbanlıkları da...

Bütün bunlar, Allah'ın göklerde olanı da, yerde olanı da bildiğini ve gerçekten Allah'ın her şeyi bildiğini sizin de bilip anlamanız içindir.

Hac uluslararası düzeyde, dünya çapında, yılda bir tekrarlanan bir vakıa olduğu gibi, umre de daha küçük çapta devam eden bir vakıadır. Hac ziyaretinin kültürel, sosyal, ekonomik, turistik fayda ve neticeleri gözle görülmektedir. Fakat daha fazla faydası, ziyaretçilerin manevî hayatlarına yön verip, onları mânen

beslemesidir. Allah'ın yeryüzünde inşasını emrettiği ilk Mabedi ziyaret etmekle, insanlığın babası Hz. Âdem (a.s.)'dan günümüze kadar gelen bütün insanlarla buluşması, başka kapılarda sürünüp perişan olanların, sıcak aile yuvalarına dönüşü, geçici dünya imtiyazlarının (ırk, asalet, servet, makam, güzellik, gençlik gibi imtiyazların) gerçekten geçici olduğunun ispatlanması, mahşer manzarasından bir enstantanenin dünyada yaşanarak insanların ona göre kendilerine çekidüzen vermeleri gibi nice muazzam gerçekleri yaşar ki bunları düşününce “Kâbe'nin nasıl bir yön ve nizam unsuru” ve yön belirleyen bir pusula olduğunu anlar.

Hürmetli ay (Şehr-i haram) hac ibadetinin yer aldığı zilhicce veya hac mevsiminin yer aldığı receb, zilkade, zilhicce ve muharrem aylarıdır.

98 – Bilin ki Allah'ın cezası şiddetlidir; ama aynı zamanda O, gafurdur, rahîmdir (affi ve merhameti boldur).

99 – Peygambere düşen sorumluluk, sadece tebliğ etmektir. Allah sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz her şeyi bilir.

Bu, “Peygamberin yapacağı başka iş yoktur,” mânasına gelmez. Vahyin tebliği bakımından, sorumluluk yönünden Hz. Peygamberin durumunu bildirmekte, insanlara zorla kabul ettirmenin söz konusu olmadığını belirtmektedir. Yani “Peygamber size, tebliğ görevini fazlasıyla yerine getirdi. Sizin ona itaat etmemede artık hiçbir mezarınız olamaz” demektir.

100 – Murdarın çokluğu tuhafına gitse de gitmese de, hatta murdarın çoğu hoşuna gitse de gitmese de, murdar ile temiz bir olmaz.

Öyleyse ey akl-ı selîm sahipleri! Siz az çok demeyip daima temize, helale yönelin! Haram yemekten, Allah'a karşı gelmekten sakının ki felah bulasınız!

101 – Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın!

Eğer Kur'ân'ın indirilmesi esnasında onları sorarsanız, size açıklanır.

Halbuki Allah onları bağışlamış, sizi onlardan muaf tutmuştur.

Çünkü Allah gafurdur, halimdir (affi ve müsamahası geniştir).

Hz. Peygamber (a.s.m) haccın farz kılındığını tebliğ ettiği sırada ashabından biri: “Her sene mi?” diye sorup tekrarlamıştı. İşi zorlaştıracak soruların yersizliği bildirilerek müminler eğitiliyor.

102 – Sizden önce bir topluluk o kabîl şeyleri sormuş, sonra da onlar sebebiyle kâfir olmuşlardı. [6,109-111]

103 – Allah ne *bahîre*, ne *sâibe*, ne *vasîle*, ne de *hâm* diye bir şey bildirmiştir.

Fakat, o kâfirler bu inançlarını Allah'a mal ederek O'na iftira etmişlerdir. Onların ekserisinin akılları ermez.

Cahiliye arapları putlarına adadıkları hayvanları gruplara ayırmışlardı. Beş kere doğurup beşincide dişi doğuran deveye *bahîtra* der, kulağını yarıp sütünü sağmaz, putlara bırakırlardı. Bazı hayvanları putlar uğrunda serbest bırakır, sütü yalnız misafirlere ayrılırdı ki bu deveye *sâibe* derlerdi. Biri erkek diğeri dişi olarak ikiz doğuran koyun veya deveye *vasîle* der, erkeği putlara kurban ederlerdi. On nesli dölleyen erkek deveye *hâm* deyip onu da putlar için serbest bırakırlardı.

104 – Kendilerine: “Allah’ın indirdiğine ve Resule (onların hakemliğine) gelin denildiğinde “Atalarımızı ne halde bulmuşsak o bize yeter” derler. “Ataları hiçbir şey bilmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı onlara tabi olacaklar?”

Müşriklerin hürâfelerinden biri de, deve ve koyun gibi hayvanları, âyette sayılan adlar altında putlara adama, insanların yararlanmasını önleme ve putlara kurban etme idi.

105 – Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın! Siz doğru yolda olduktan sonra sapanlar size zarar veremez. Hepiniz dönüp dolaşıp Allah’ın huzurunda toplanacaksınız. O da yaptıklarınızı size bir bir bildirecek, karşılığını verecektir.

Bu âyet, emr-i mâruf nehy-i münker isteyen âyetlerin hükmünü değiştirmiyor. Ashab zamanında bile böyle anlayanlar olunca Hz. Ebû Bekir (r.a.) minberden şöyle seslenmiştir: “Ey insanlar! Siz bu âyeti okuyor fakat, bundan maksadı, gereğince anlamıyorsunuz. Ben Resulullah (a.s.m)’dan şunu işittim: “İnsanlar bir zalimi görürler de zulmünü engellemezlerse, Allah Teâla hepsine azab eder.” Bu âyeti sırf ferdî bir mânada almamalı, *enfusekum*’dan ferdi, nefsi ve tümüyle toplumun kendisini içine alan bir mâna anlamalıdır. Yani fert, fert olarak, müslüman toplum da toplum olarak, iyilik ve dürüstlüğünü korumalıdır. Bununla beraber âyet bize asıl şunu gösteriyor ki: kurtuluş ve toplumun hidâyeti de fertlerden başlar. Fertler düzelirse toplum da düzelir. Fertlerde sıhhat ve istikamet olmazsa, sayılarının artması kuvveti artırmaz. Bilakis sorunları çoğaltır. Çünkü toplumda vahid-i sahîh olmazsa, toplama ve çarpma, kesirlerin çarpımında olduğu gibi, daha küçük bir neticeye götürür. Tam sayı olarak $3 \times 3 = 9$ ederken, $1/3 \times 1/3 = 1/9$ olur. Onun için önce tam sayı durumunda, kâmil fertler yetiştirmelidir. Toplumu ıslah etmek isteyenler, emr-i mârufu kendilerinden başlatmalıdırlar. Keza sağlıksız bir toplum da, başka toplumları düzeltemez. Müminler, fert ve toplum olarak görevlerini yaparlarsa, başkalarının sapmalarından sorumlu olmazlar.

106 – Ey iman edenler! Sizde ölüm alâmetleri belirlediğinde, vasiyet edeceğiniz sırada, içinizden iki dürüst kişiyi şahit tutun! Yahut yolculuk esnasında başınıza ölüm musibeti gelmişse, sizden olmayan başka iki kişi şahit olsun.

Eğer şüphe ederseniz, o iki şahidi namazdan sonra tutar ve: “Yeminimizi, akrabalarımızın menfaati de sözkonusu olsa, dünyanın hiç bir şeyine değişmeyeceğiz. Allah’ın üzerimizde bir emanet, bir borç olarak bulunan şahitliğini gizlemeyeceğiz. Yoksa biz kesinlikle günahkâr oluruz” diye Allah’a yemin ettirirsiniz.

107 – Şayet sonradan bu şahitlerin yalan söyleyerek günah işledikleri anlaşılırsa, şahitlerin haklarına tecavüz etmek istedikleri ve ölüye daha yakın olan mirasçılardan iki kişi, öbürlerinin yerine geçerler ve “vallahi bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha doğrudur ve biz kimsenin hakkına tecavüz etmedik. Aksi takdirde biz elbette zalimlerden oluruz” diye yemin ederler.

108 – Bu usul, şahitliği tam gerektiği şekilde yapmaları, yahut yeminlerinden sonra başka şahitlerin şahitliklerine başvurma sonucunda, yalan söylediklerinin ortaya çıkması sebebiyle, yeminlerinin reddedileceğinden korkmalarını sağlama bakımından en uygun çaredir. Allah’a karşı gelmekten sakının ve Allah’ın hükmünü dinleyip itaat edin. Allah, din yolundan çıkan fasıklar gürûhunu hidayet etmez, emellerine kavuşturmaz.

Vasiyetin yerine getirilmesi için alınacak tedbirler bu âyetlerle özetlenmiştir. Âyetin son cümlesinden maksat şudur: Siz ittika etmez ve söz dinlemezsensiz fasık olursunuz. Allah da fasıklara hidâyet etmez, yani cennet yolunu bulmaya veya “faydaları olan cihete muvaffak etmez, emellerine kavuşturmaz.”

109 – Gün gelecek, Allah peygamberleri bir araya toplayıp:

“Sizin tebliğleriniz ümmetleriniz tarafından nasıl karşılandı, nasıl bir cevap aldınız?” buyuracak.

Onlar da: “Senin, herşeyi hakkiyle bilen ilminin yanında bizim bilgimiz yok.

Zira gayblara vakıf olan, yalnız Sen’sin” diyecekler. [7,6; 15,92-93]

110 – Allah o gün buyuracak ki: “İsa! Hem senin, hem annenin üzerindeki nimetimi iyi düşün!

Düşün ki: Ben Seni Ruhu’l-kudüsle desteklemiştim. Sen beşikte iken de, yetişkin iken de insanlarla konuşmuştun.

Ben sana kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncili öğretmiştim.

Sen, Ben’im iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyor, ona üflüyordun; o da Ben’im iznimle kuş oluveriyordu.

Düşün ki: Sen Ben'im iznimle anadan doğma âmanın gözünü açıyor, abrası da iyileştiriyordun.

Düşün ki: Sen Ben'im iznimle ölüleri kabirden diri olarak çıkarıyordun.

Hani Ben İsrailoğullarının şerlerini (öldürme kasıtlarını) senden defetmiştim.

Kendilerine apaçık deliller, mûcizeler getirdiğin zaman da onların kâfirleri: “Bu besbelli bir büyüden başka bir şey değil” demişlerdi. [2,87; 3,46.49; 9,30] {KM, Matta 12,24; Markos 3,22; Luka 11,15}

111 – Ve hani havarilere: “Bana ve Resulüme iman edin” diye ilham etmiştim.

Onlar da: “İman ettik. Hakka teslim olduğumuza şahid ol!” demişlerdi. [3,52; 28,7; 16,68] {KM, Yuhanna 14,1}

112 – Bir vakit de havariler: “Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi? dediler.

O da: “Eğer mümin iseniz Allah'tan korkun da edebi aşmayın!” diye cevap verdi. {KM, Resullerin işleri 10,9}

Bu isteği iman etmeden önce yapmış olmaları mümkündür. Allah Teâlânın kudretine, Hz. İsa (a.s.)'in nübüvvetinin hakkaniyetine inanarak bunu söylemeleri mümkündür. Bu durumda “gücü yeter mi?” diye Hak Teâla'nın kudreti değil de, “indirir mi?” anlamında olarak O'nun fiili sual konusu yapılmaktadır (Ebu's-suûd).

113 – “Biz” dediler, “istiyoruz ki ondan yiyelim, gönlümüz rahatlasın, senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona şahitlik edenlerden olalım.”

114 – Meryem'in oğlu İsa: “Ey büyük Rabbimiz! Ey yüce Allah! Bize gökten bir sofrayı indir ki bizim hem evvelimiz, hem âhirimiz (yani ümmetimizin tamamı) için o gün bir bayram olsun ve Sen'den bir mûcize olsun. Bizi rızıklandır, zira rızık verenlerin en hayırlısı Sen'sin!” dedi. {KM, Çıkış 16,4; Tesniye 8,3; Matta 26,26-28; Markos 14,22-24}

115 – Allah buyurdu ki: “Ben onu yukarıdan size indiririm, fakat bundan sonra her kim nankörlük edip kâfir olursa, onu dünyada hiç kimseye yapmayacağım derecede cezalandırırım.”

116-118 – Hem Allah Teâla: “Ey Meryem oğlu İsa!” Sen mi insanlara “Beni ve annemi Allah'tan başka iki tanrı edinin,” diye? “diye sorguladığı vakit o şöyle diyecek:

“Hâşa! Sen şerikden ve her noksandan münezzehsin Ya Rabbî! Hakkım olmayan bir şeyi söylemem doğru olmaz, bana yakışmaz.”

“Hem söylediysem malûmundur elbet. Benim varlığında olan her şeyi Sen bilirsin, ama ben Sen'in Zatında olanı bilemem. Bütün gaybleri hakkıyla bilen ancak Sen'sin.”

“Sen ne emrettinse ben onlara, bundan başka bir şey söylemedim. Dedğim hep şu idi: “Rabbim ve Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin!”

“Ya Rabbî! Ben aralarında olduğum müddetçe onları kolladım. Fakat vakta ki Sen beni aralarından tutup aldın, onları görüp denetleyen yalnız Sen kaldın. Sen gerçekten her zaman, her şeye hakkıyla şahitsin.

Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Sen’in kullarıdır. Onları affedersen, aziz-u hakîm (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) ancak Sen’sin!” [4,172]

Birçok batılı yazarın iddialarının hilafına, Kur’ân-ı Kerim, Meryem’i teslisin bir unsuru saymaz. Yalnız bu âyette onun tanrılaştırıldığını bildirir. Arabistanda ve Suriyede İslam’ın zuhurundan önce Meryem’i tanrılaştıran *Collyridiens* gibi toplulukların bulunduğunu bir çok müsteşrikin çalışmaları da göstermiştir. Fakat oraya gitmeye gerek yoktur. Katolik mezhebi Meryem hakkında “Tanrının Annesi” (Theotokos) der, onun da ruh ve bedeni ile göğe yükseldiğini, dünyada hazır ve icraatta bulunduğunu, duaların ona yöneltilmesinin yerinde olduğunu kabul eder. Tevhid konusunda çok titiz olan Kur’ân nazarında bunların tanrılaştırma sayılması pek normaldir.

{KM, Matta 4,10; Luka 4,8} İncilin hiçbir yerinde Hz. İsa (a.s.)’ın “Ben Tanrı’yım” şeklinde bir sözü yoktur. Aksine o Allah’ın kulu olmasıyla övünür (Matta 12,18).

119 – Bunlardan sonra Allah buyurur ki: “Bu gün o gündür ki, doğruların doğruluğu kendilerine fayda verir. Onlara içinden ırmaklar akan cennetler var.

Orada daimî kalırlar. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. İşte büyük başarı ve mutluluk budur!”

120 – Göklerin, yerin ve oradaki her şeyin hakimiyeti Allah’ındır ve O her şeye hakkıyla kadirdir.

EN'ÂM SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup, 165 âyettir. 136-138. âyetlerde geçen en'âm kelimesi vesilesi ile bu isim verilmiştir. En'âm: İnek, deve, koyun, keçi gibi hayvanların genel adıdır. Böylece bu hayvanlarla alakalı hürafeleri ortadan kaldırmak hedeflenmiş olabilir. Bakara sûresi, Kur'ân'ın uzunca bir özeti olup, usûl ve fûrûunu en fazla içeren sûredir. Âl-i İmran, Nisa ve Mâide sûreleri Ehl-i kitapla ilgili her türlü meseleyi tafsilatlı olarak ele alırlar. Bakara sûresi Yahudilerin iddialarını çürütmeye özellikle ağırlık verirken Âl-i İmran sûresi, ilk yarısında Hıristiyanların iddialarını iptale daha fazla yer verir. Nisa sûresinin son kısmı Hıristiyanlara karşı deliller ihtiva eder ve sûre boyunca da Bakara sûresinde özet halinde kalan münafıkların iç yüzlerini açıklar. Peşinden gelen Mâide sûresi, Yahudi ve Hıristiyanların bazı münferit iddialarını çürütür. Böylece ilk dört uzun sûrede Ehl-i kitapla ilgili meseleler ele alınıp onları izleyen En'âm sûresinde her türlü kâfir ve müşriklerin iddiaları iptal edilir. En'âm sûresi bizzat tevhide, peşinden gelen A'raf sûresi ise tevhid tarihine ağırlık verir. En'âm sûresi, Bakara sûresinde kısa kısa ele alınan ulûhiyyet, nübüvvet ve meâd (âhîret) gibi akaid esaslarını beyan eder. Nisâ ve Mâide sûrelerindeki ahkâma, Enfal ve Tövbe sûreleri cihad, münafıklar ve devletler hukuku ile ilgili hükümleri ilave ederler. Böylece Kur'ân'ın üçte biri, böyle bir bütünlük arz ederek tamamlanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'ın hakkıdır. Bir de kâfirler kalkmışlar, birtakım putları Rab'lerine eşit sayıyorlar!

Kur'ân'ın birçok âyetinde semâvat ve'l-ard (gökler ve yer) birlikte ve bu sıra ile geçer. Semâ: meleklerin mekânı, duaların kıblesi, temiz ruhların yükseldiği yer ve küresel yapısı ile yerküreyi her tarafından kuşatması, orada Allah'a hiç isyan edilmemesi, cennetin orada bulunması itibariyle ön sırada yer alır. Fakat arz tek başına ve küçük cirmiyle “göklere” denk tutulur. Bu da, Allah Teâlânın dünyaya yerleştirdiği zengin muhtevanın önemini gösterir. Peygamberlerin ve özellikle Hz. Muhammed (aleyhimüsselam)'ın burada zuhuru göklere denk tutulması için yeterli bir sebep değil midir? O bütün âlemlere rahmet olarak gönderilmiş değil midir! [21,107]

2 – O, sizi bir çamurdan yaratan, sonra size bir ecel, bir ömür süresi tayin edendir. Bir de O'nun nezdinde muayyen bir ecel vardır.

Sonra, bir de kalkmış şüphe ediyorsunuz!

Cenab-ı Allah ilk insan Hz. Âdem (a.s.)'ı, çamurdan yarattığı gibi, her bir insanı da çamurdan süzölmüş bir hülâsadan yaratır. Zira sperma ile yumurta

kandan, kan gıdalardan, gıdalar hayvanî ve nebatî maddelerden, bunlar da topraktan gelir.

3 – Oysa ki göklerde de, yerde de gerçek İlah ancak O’dur. O sizin gizlinizi de bilir, açığa vurduğunuzu da. O, hayır ve şer olarak ne kazanacağınıza da bilir.

4 – Böyle iken, Rab’lerinden onlara ne zaman bir âyet geldiyse mutlaka ondan yüz çevirirler.

5 – Hakikat kendilerine gelince onu yalan saydılar, alay ettiler; fakat alay ettikleri şeyin haberlerini, onunla alay etmenin ne demek olduğunu yakında öğrenirler!

6 – Kendilerinden önce nice nesilleri imha ettiğimizi görmediler mi? Biz onlara, size vermediğimiz imkânları vermiş, gökten üstlerine bol bol yağmur göndermiş, ayaklarının altından ırmaklar akıtmıştık.

Fakat günahlarından ötürü onları imha ettik ve onların peşinden başka bir nesil yarattık.

7 – Eğer sana kağıda yazılı olarak bir kitap indirmiş olsaydık, kendileri de elleriyle onu tutmuş bulunsalardı o kâfirliklerinde inad eder, yine de: “Bu besbelli bir büyüden başka bir şey değil!” derlerdi. [15,14-15; 52,44]

8 – Bir de: “Ona “bizim de görebileceğimiz bir melek gönderilmeli değil miydi?” dediler. Eğer Biz bir melek gönderseydik elbette iş bitirilmiş olur, sonra kendilerine göz bile açtırılmazdı. [25,22; 15,8]

9 – Şayet o elçiyi melek kılsaydık, yine onu bir adam şeklinde gösterir de düşükleri şüpheye onları yine düşürmüş olurduk. [17,95; 9,128; 3,164]

Beşeriyetin büyük bir kısmının sapması, kendi hemcinslerinden peygamberleri kabul etmemelerinden ileri gelmiştir. Onlara kalsa, otorite sağlamak, bağlanmak için mutlaka insanüstü, tanrısal bir güç olması gerekir. Bu zihniyet hak peygamberlerin öğrettiklerini bile şirkle bulaştırmıştır. Budizm, Hinduizm, Zerdüş dini, muhtemelen peygamber tebliğleri etrafında oluşmuş büyük dinlerdi. Onlardan daha yakın dönemdeki Hıristiyanlığın bile, Hz. İsa gibi bir peygamberi, Tanrının oğluna dönüştürmesi, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Allah, Hz. Muhammed (a.s.)’ın evrensel ve ebedî risâleti ile beşeriyeti eğitmek ve onlara en mâkul ve yaratılışlarına en uygun bu sade gerçeği benimsetmek istiyor. Sade, güzel, fitrî gerçek şudur: Kâinatı yaratan Allah’ın insanlık hakkındaki buyruklarını ulaştırmasının en mâkul yolu, insanların içlerinden seçtiği mükemmel elçilere mesajlarını vahiy yolu ile bildirmesidir. İlâhî terbiye ile en güzel nûmune mertebesine yükselen, Allah’ın kitabını tebliğ, tebyin ve tatbik eden (ulaştıran, açıklayan ve uygulayan) o Peygamber ve bir harfi bile

değişmeden Hakkın hücceti olarak ortada olan Kur'ân: Allah'ı, Peygamberi, insanı, hayatı, aklı, evreni, dünyayı âhireti her şeyi yerli yerine koymuştur.

10 – Senden önce de nice peygamberlerle alay edilmişti. Fakat alay ettikleri gerçek, o maskaralık edenlerin üzerine inip her taraflarından sararak mahvetti.

11 – De ki: “Dünyayı gezin dolaşın, sonra da peygamberlere “yalancı” diyenlerin âkıbetlerinin nice olduğunu bir düşünün!”

12-13 – De ki: “Göklerde ve yerde olanlar kimindir?” “Allah'ındır” de! O, rahmet etmeyi Kendisine ilke edinmiştir.

O, geleceğinde hiçbir şüphe olmayan kıyamet günü sizi bir araya toplayacaktır.

Kendilerini en büyük ziyana uğratanlardır ki iman etmezler. Halbuki gecede ve gündüzde barınan herşey O'nundur. O her şeyi işitir ve bilir.

Yüce ve merhametli Yaradan, sırf kendi iradesi ile rahmet ve merhametle muamele etmeyi, Zatına bir yasa edindiğini beyan buyuruyor.

“Allah, yaratıkları varetmeyi dilediğinde, Kendi nezdinde Arş üzerine koyduğu bir fermanında: Benim merhametim gazabımdan ileridir” diye yazmıştır” (hadis-i şerif).

Bir başka hadiste, Allah'ın yüz rahmet yaratıp, bir bölümünü dünyaya bıraktığı, bütün yaratıklardaki şefkatin bunun eseri olduğu, âhirette ise kalan 99 rahmeti ile takviye edilmiş olarak bu rahmet ile muamele buyuracağı bildirilir.

14 – De ki: “Gökleri, yeri yaratan, beslenmeyip besleyen Allah'tan başkasını mı tanrı edinecekmişim?” “Doğrusu, bana, Allah'a teslim ve itaat edenlerin ilki olmam emredildi” de ve “sakın müşriklerden olma!” buyuruldu. [39,64]

15 – De ki: “Ben Rabbime isyan etmem halinde, ileride gelecek büyük bir günün azabından korkarım.”

16 – O gün her kim azaptan uzak tutulursa, muhakkak ki Allah ona merhamet etmiştir. İşte en büyük mutluluk, en açık başarı budur. [3,185]

17 – Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse O'ndan başkası onu gideremez. Sana bir hayır ve nimet verirse... Zaten O herşeye olduğu gibi, buna da elbette kadirdir. [35,2]

18 – O, kullarının üstünde hükmünü yürüten mutlak hükümandır, her işi tam hikmetle yapar ve her şeyden haberdardır.

19 – De ki: “Şahit olarak hangi şey daha büyüktür?” “De ki: “Allah! Benimle sizin aranızda O, şahit olarak yeter.

Şu Kur'ân bana sizi ve kendisine ulaşan herkesi uyarmam için vahyolundu.”

Allah ile beraber başka tanrılar bulunduğuna gerçekten siz mi şahitlik ediyorsunuz?” Ben asla buna şahadet etmem!” de ve şu hakikati vurgula: “O, ancak tek İlahtır, başka tanrı yoktur. Sizin şirkinizle de, şeriklerinizle de benim hiç bir ilişğim yoktur.” [11,17]

Hz. Peygamberin risaletinin asıl ve en büyük şahidi Allah'tır. O'nun şahitliği: Ona mücizeli bir ferman olan Kur'an'ı vermesi, daha önceki semavî kitaplarda geleceğini haber vermesi, bazı mücizelerle desteklemesi, onun dâvetinin esas olan vahdaniyetin (Allah'ın var ve bir olmasının) delillerini kâinatın her tarafına yerleştirmesi, insanın yaratılışına bir Allah'a ve ebedî hayata inanma duygusunu yerleştirmesi tarzlarında olmaktadır.

20 – Kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin bilginleri o Peygamberi, kendi öz evlatlarını tanıdıkları gibi tanırılar.

Ama kendilerine acımayıp kendi kendilerini en büyük hüsrana uğratanlardır ki iman etmezler. [3,81; 26,196; 61,6]

Yahudi ve Hıristiyanlar kutsal kitaplarında Hz. Muhammed (a.s.)'in geleceğini müjdeleyen bilgilere sahiptiler. Ölçüleri kullanan Abdullah b. Selam gibi bir Yahudi bilgini: “Ben Peygamberi oğlumu tanıdığımdan daha iyi tanırım. Zira ben Muhammed'in nebî olduğunda şüphe edemem, çocuğuma gelince, ne bileyim, belki de annesi ihanet etmiş olabilir” demiştir. Bu kitaplardaki bilgiler, tahriften sonra bile mevcut olup, bu konuya tahsis edilen kitaplarda yer almaktadır.

21 – Allah adına yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir ki? Şu muhakkak ki o zalimler felah bulamayacak, muratlarına eremeyeceklerdir.

22 – Gün gelecek, hepsini bir yere toplayıp sonra o müşriklere: “Nerede Allah'ın ortağı olduğunu iddia ettiğiniz tanrılarınız?” diye soracağız.

23 – Sonra onların şirklerinin vardıdığı son nokta, (sığınacakları tek yalancı özrü) “Rabbimiz Allah hakkı için, vallahi biz müşrik değildik!” demekten ibaret olacaktır.

24 – İşte bak, nasıl da kendi vicdanlarına karşı yalan söylediler! Uydurdukları o tanrılar da kendilerinden uzaklaşıp ortada görünmez oldular.

25 – Onlardan seni Kur'an okurken dinleyenler de vardır. Fakat Biz onu lâıyk olduğu şekilde anlamalarına mani olmak için, onların kalplerine kat kat örtüler geldik. Kulaklarının içine de, gereğı gibi işitmelerini engelleyen ağırlıklar koyduk.

Artık onlar her türlü mücize ve belgeyi de görseler yine iman etmezler. O kadar ki yanına geldikleri zaman seninle münakaşaya girişerek “Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir” derler. [17,46; 18,57; 31,7] [KM, İşaya 6,10; Matta 13,13]

26 – Onlar hem halkı Kur’ân’dan ve Peygamberden uzaklaştırırlar, hem de kendileri ondan geri dururlar.

Böylece yalnız kendilerini mahvederler de farkına varmazlar.

27 – Onlar ateşin karşısında durdurulup da “Ah n’olurdu, dünyaya bir geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini inkâr etmesek, mü’minlerden olsak!” dedikleri zaman bir görsen, neler olacak neler!

28-29 – Hayır! Öteden beri gizledikleri utandırıcı çirkin halleri, münafıklıkları yüzlerine vuruldu da ondan böyle söylüyorlar.

Yoksa geri gönderilseler bile, yine kendilerine yasaklanan kötülükleri yapmaya dönecek ve diyeceklerdi ki: “Hayat, sırf dünya hayatımızdan ibaret, biz bir daha diriltilecek de değiliz!” Onlar, hiç şüphesiz yalancıdırlar.

30 – Hem onları Rab’lerinin huzuruna getirilip hesap meydanında durduruldukları zaman bir görsen! Hak Teâla: “Nasıl, diyecek, şu gördüğünüz diriliş gerçek değil miymiş?” Onlar da: “Evet, Rabbimiz hakkı için gerçekmiş!” diyecekler.

Allah Teâla buyuracak: “Öyle ise, kâfirliğinizden ötürü şimdi tadın azabı!”

31 – Allah’a kavuşmayı yalan sayanlar, gerçekten en büyük hüsrana uğramışlardır.

Nihayet kıyamet saati kendilerini bastırırken onlar, günah yüklerini sırtlarına yüklenerek: “Eyvah! Dünyada işlediğimiz kusurlarımızdan dolayı yazıklar olsun bize!” diyecekler. Dikkat edin: Ne fena yükler götürüyorlar!

32 – Dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise, fenalıklardan sakınanlar için daha hayırlıdır, halâ akıllanmayacak mısınız? [29,64; 47,36]

33 – Ey Resulüm! Onların söylediklerinin seni üzeceğini elbette pek iyi biliyoruz.

Doğrusu onlar seni yalancı saymıyorlar; fakat o zalimler, bile bile Allah’ın âyetlerini inkâr ediyorlar. [35,8; 26,3] {KM, Hezekiel 3,7}

Bu âyet, Allah Teâlanın Hz. Peygamber efendimize verdiği yüce makama delalet eden yerlerden biridir. Zira ona hitaben: “Üzülme! Onlar senin yalan söylediğini iddia etmiyorlar. Onlar Allah’ın âyetlerini yalan sayıyorlar” buyurarak onu sıkıntıdan kurtarıp, yükü Zâtının üzerine almaktadır.

Bu teşrif, “yalancı!” iftirasına maruz kalan Efendimizi teselli ettiği gibi, bir gerçeği de dile getiriyordu. Zira müşrikler 40 yaşına kadar içlerinde yaşayıp her halini bildikleri Peygamberimize hep “el-Emîn” (pek dürüst ve güvenli) derlerdi. Elçiliğini açıklayınca onu yalanlamaları, Allah’ın bildirdiklerini kabul etmediklerini gösteriyordu. Nitekim düşman kampın başkanı Ebû Cehil Hz.

Peygambere şöyle demişti: “Doğrusu, biz senin yalancı olduğunu söyleyemeyiz, ama senin getirdiğini yalanlıyoruz.”

34 – Senden önce nice peygamberler yalancı sayıldılar da tekzib olunmaya ve her türlü eziyete uğratılmaya karşı sabrettiler. Nihayet kendilerine yardımımız gelip yetişti.

Öyle ya, Allah’ın sabredenlere yardım vâdini değiştirebilecek hiçbir kuvvet yoktur. Nitekim o resullerin kıssalarından bazı bölümler sana ulaşmıştır. [37,171-173; 58,21]

35 – Eğer onların hakka sırt çevirmeleri sana pek ağır gelip de kendilerine bambaşka bir mûcize getirmen için yer altında bir geçit veya göğe çıkacak bir merdiven arama peşinde olursan, şunu bil ki: şayet Allah dileseydi onların hepsini elbette doğru yol üzerinde toplardı. O halde sen sakın bunu bilmeyenlerden, fevrî davrananlardan olma. [10,99]

36 – Ancak kulak verenler bu dâveti kabul ederler. Ölülere ise Allah diriltecek, sonra O’nun huzuruna çıkarılacaklardır. [36,70]

37 – “Ona bizim ısrarla istediğimiz bambaşka bir mûcize indirilse ya!” deyip duruyorlar. De ki: “Şüphesiz Allah öyle bir mûcize göndermeye kadirdir, fakat onların çoğu bunu bilmezler. [10,20; 13,7.27; 17,90-59; 26,4] {KM, Matta 16,1; Markos 8,11}

38 – Hem yerde hareket eden hiç bir canlı, kanatlarıyla uçan hiç bir kuş türü yoktur ki sizin gibi birer toplum teşkil etmesinler.

Biz o kitapta hiçbir şeyi ihmal etmedik. Sonra hepsi Rab’lerinin huzuruna sevk edilip toplanacaklardır. [6,59; 16,89; 10,61; 11,6; 29,60; 34,3; 36,12]

Fikrî seviyeleri düşük müşriklerin, keyiflerine göre mûcize istemelerine karşı, onların dikkatleri, geçici olmayan ve kâinatın her tarafını dolduran mûcizelere çevriliyor. Bunların; hem Yaratıcının kudretini gösterme, hem de başka yönleriyle de dikkate değer oldukları hatırlatılıyor. Mesela: Kuş türlerinin, arıların, karıncaların ve daha birçok canlıların toplum hayatı yaşadıkları gerçeği bunlardandır.

Bu âyetteki kitap, müfessirlerin çoğuna göre Levh-i Mahfuzdur. Levh-i Mahfuz, ilâhî ahkâma göre, mahlukatın bütününün kaderlerinin kaydolunduğu âlem-i gayba ait bir mahluktur. “Kitab”ın her şeyi ihata eden “ilm-i ilahî” veya “Kur’ân-ı Kerim” olduğu da söylenmiştir. Kur’ân-ı Kerim olarak açıklayanlar, maksadın, dini hususlar olduğunu ve dini meselelerin de Kur’ânda mücmel olarak, genel prensipler halinde yer aldığını belirtirler.

39 – Âyetlerimizi yalan sayanlar, karanlıklar içinde olan birtakım sağırlar ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola koyar.

40 – De ki: “Söyleyin bakalım, eğer size Allah’ın azabı gelir yahut kıyamet gelip çatarsa Allah’tan başkasına mı yalvarırsınız? Doğru kimseler iseniz haydi söyleyin gerçeği!” [2,17-18; 24,40]

41 – Hayır! Yalnız O’na yalvarırsınız. O da dilerse duanıza sebep olan sıkıntıyı giderir ve o zaman siz de Allah’a kattığınız o ortakları, o batıl mâbudları unutursunuz. [17,67]

Allah Teâla 2,186 ve 40,60 âyetlerinde duaları kabul buyuracağını bildirir. Bu âyet ise onları ilahî meşiet ile kayıtlar. “Sizin istemeniz, ama Allahın da dilemesi ile duanız kabul edilir” mânası kastedilir.

42 – Senden önce de birtakım ümmetlere resuller gönderdik. Dinlemediler: Hakka dönüş yapsın, suçlarının affı için niyaz etsinler diye onları çetin bir yoksulluk, hastalık ve sıkıntılarla cezalandırdık.

43 – Bâri, kendilerine şiddetimiz geldiği vakit yalvarsaydılar, tövbe etseydiler! Fakat heyhât! Onların kalpleri kaskatı olmuş, şeytan da yapmakta oldukları mâsiyet ve günahları kendilerine süslemiş, cazip göstermişti.

44 – Kendilerine verilen öğütleri terkedip unuttunca üzerlerine her şeyin, her zevk ve nimetin kapılarını açtık.

Nihayet kendilerine verilen bu genişlik ve serbestlikle tam ferahlandıkları sırada, ansızın onları kısıkıvrak yakaladık da bir anda bütün ümitlerini kaybediverdiler!

Bu refah onlara istidrac olarak verilmiştir. Hz. Peygamber (a.s.), bu âyeti açıklamak üzere şöyle buyurur: “İsyanına devam ettiği halde, Allah’ın böyle bir kuluna dünyadan arzu ettiği şeyleri verdiğini görürsen, bil ki bu sadece istidraçtan ibarettir. Sonra da *felemma nesû...* (bu âyeti) sonuna kadar tilavet etti.”

45 – Alemlerin Rabbi Allah’a hamd olsun ki böylece, zulmedip duran o gürûhun arkası kesildi.

46 – De ki: “Söyleyin bakalım: Eğer Allah işitme ve görme duyunuzu alır, kalplerinizin üstüne bir de mühür vurursa Allah’tan başka hangi tanrı onları size geri getirebilir?”

Bak, âyetlerimizi nasıl türlü türlü açıklıyoruz da, sonra onlar nasıl yüzçeviriyorlar! [67,23; 8,24; 10,31]

47 – De ki! “Söylesenize bana: Eğer Allah’ın azabı, ansızın yahut göz göre göre size gelirse zalim topluluktan başkası mı helâk olacak?” [6,82]

48 – Biz peygamberleri sadece müjdecî ve uyarıcı olarak gönderiyoruz. O halde kim iman eder, kendini ve işlerini düzeltirse onlara asla korku yoktur. Onlar hiçbir üzüntüye de mâruz kalmayacaklardır.

49 – Âyetlerimizi yalan sayanlar ise isyan edip yoldan çıkmalarından ötürü azaba uğrayacaklardır.

“Yoldan çıkma,” âyetin aslında fîsk kelimesi ile ifade edilmiştir. Fîsk: İtaat dışına çıkmak demek olup küfr kavramından daha geneldir. Fîsk genellikle çok günah için kullanılır. Fâsık: dinin hükümlerini kabul ettikten sonra bütün veya bir kısım hükümlerine aykırı davranan kimseye denilir. Âyette ise münkirlerin, kâfirlerin fîsklarından söz edilmektedir.

50 – De ki: “Ben, size “Allah’ın hazîneleri benim yanımdadır” demiyorum. Yok, “Ben gaybı bilirim.” Yok, “Ben meleğim” de demiyorum.

Bana ne vahyediliyorsa, ben ancak ona tabi olurum” De ki: “Kör, görenle bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?” [13,19]

51 – Allah’tan başka birtakım tanrıların, Allah’ın huzurunda toplandıklarında kendilerini kurtaracaklarına inanan o kimseleri sen Kur’ân’la uyar ki, O’nun huzurunda kendilerini savunacak bir hamileri veya bir şefaathçileri olmayacaktır. Böylece umulur ki bu şirkten sakınırlar. [23,57; 13,21]

Meallerin çoğunda net mânanın pek verilmediği bu âyete, çeşitli tefsirlerden yararlandıktan sonra, özellikle Ebu’s-suûd’un tercihinine göre mâna verdik. Burada günâhkar müminlerin mahşerdeki durumu değil, müşriklerin durumu vurgulanmaktadır.

52 – Sabah akşam Rab’lerine, sırf O’nun cemaline ve rızasına müştak olarak niyaz edenleri yanından kovma. Sen onlardan, onlar da senden sorumlu değilsiniz ki onları kovup da zalimlerden olasın. [18,28; 26,112-114]

İlk müslüman cemaat arasında Habbab, Bilal, Ammar, Suheyb (r.anhum) gibi köleler ve fakirler vardı. Kureyşin ileri gelenleri Hz. Peygamber (a.s.)’a: “Ne o, kavmine bedel bunlara mı razı oldun? Biz onların mı peşinden gideceğiz! Onları yanından uzaklaştırırsan belki biz de sana tabi olabiliriz” demeleri üzerine 52-53. âyetler indirildi. 54. âyet, gerekli tutumu bildirmektedir.

İmam Ahmed ve Teberanî’nin naklettikleri bu nüzul sebebinden anlaşıldığına göre, Hz.Peygamber (a.s.), herhangi bir karar vermeden, bu âyet nâzil olup onun, isabetli olan davranışı seçmesine vesile olmuştur.

53 – Biz onlardan kimini kimi ile, neticede “Allah bula bula aramızdan bunları mı lütfuna lâîyk gördü?” desinler diye, işte böyle imtihan ettik. Allah kimin şükrettiğini, kimin lütfuna daha lâîyk olduğunu bilmez olur mu? [11,27; 46,11; 19,73]

Burada, o kibirli ileri gelenlerin bu lütfâ lâîyk olmadıkları ima edilmektedir.

54 – Âyetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman onlara:

“Selam sizlere!” de!

Rabbiniz merhameti kendi Zatına temel bir ilke edinmiştir.

Sizden kim bilmeyerek bir günah işler de sonra ardından tövbe eder ve halini düzeltirse Onun da gafur ve rahîm (çok affedici ve merhametli) olduğunu bilmelidir.”

55 – Suçlu kâfirlerin yolu, müminlerin yolundan ayırt edilsin diye, böylece âyetleri tam tamına açıklıyoruz.

56 – De ki: “Allah’tan başka taptığınız şeylere ibadet etmem bana yasak kılındı.” De ki: “Sizin keyfi arzularınıza uymayacağım; yoksa sapmış olurum.”

57 – De ki: “Ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanmaktayım. Siz ise, onu yalan saydınız.

Gelmesi için acele ettiğiniz azap da benim elimde değildir. Azabı çabuklaştırmak veya ertelemek hakkındaki hüküm, ancak Allah’ındır.

O doğru haber verir. O doğruyu eğriden ayırt edenlerin, hükmedenlerin en hayırlısıdır.”

58 – De ki: “Eğer o acele istediğiniz azap benim elimde olsaydı, benimle sizin aranızdaki iş çoktan bitmiş olurdu.”

Zalimlere nasıl davranılması gerektiğini Allah pek iyi bilir.

59 – Bilinmeyen nice hazineler ve görünmeyen gayb aleminin anahtarları O’nun yanındadır. Onları Kendisinden başkası bilemez.

Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O’nun haberi olmadan bir tek yaprak bile düşmez.

Yer altı tabakalarının karanlıkları içindeki tek bir tane, hasılı yaş ve kuru hiç bir şey yoktur ki açık, net bir kitapta bulunmasın. [6,38; 16,89; 39,63; 42,12; 10,61; 11,6] {KM, Mezmurlar 139,16; Vahiy 5,1}

Âyetteki *mefatih*, *miftah*’ın çoğulu olarak anahtar, *meftah*’ın çoğulu olarak hazine mânasına gelir. Burada geçen gayb hazineleri veya anahtarlarını Hz. Peygamber, 31,34 âyeti ile şöyle açıklamıştır: “Gayb hazineleri beştir: Kıyamet hakkındaki bilgi Allah’ın nezdindedir. Yağmuru dilediği yere dilediği miktar indiren O’dur. Rahimlerin ihtiva ettiği çocukların istikballerini bilen O’dur. Hiç kimse yarın yapacağı şeyleri bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyden haberdar olan Allah’tır”. Âyetin sonunda geçen kitab: Levh-i Mahfuz veya ilm-i ilahîdir.

Kur’ân’ın üslubu, ilahî hakikatleri ekseriya müşahhas üslupla anlatır. Bu âyetin ilm-i ilahîyi anlatımı buna dair misaller ihtiva eder. Mücerret üslupla “Allah’ın ezeli ilminin dışında hiçbir şey olmaz” gibi bir ifade yerine burada

buyurulduğu gibi çok canlı, uçsuz bucaksız bir manzara içine giriyoruz. Mesela “O’nun haberi olmadan bir tek yaprak bile düşmez” cümlesi, muhatabı dünya genişliğinde bir ormana yerleştiriyor. Her taraf yemyeşil. Sayılara sığmayacak kadar yaprak, yaprak, yaprak... Bunlardan birinin sessizce düşmesi bile O’nun izni dışında olmaz” anlatımıyla varlıkta olan biten herşeyin Allah’ın izni ile olduğu pek etkili tarzda anlatılmaktadır.

60 – O’dur ki geceleyin uykuda sizi kendinizden geçirip alır, gündüzün ne işlediğinizi bilir. Mukadder olan ömür müddetiniz doluncaya kadar, bu bilincinizi alıp, gündüzün sizi uyandırma sürecini devam ettiren de O’dur.

Bu sürecin sonunda da dönüşünüz O’na olacak ve O size yaptıklarınızı bir bir bildirip karşılığını verecektir. [3,55; 39,42; 13,10; 28,73; 78,10-11]

61 – O kullarının üstünde de tek hâkimdir. O üzerinize, hareketlerinizi kaydeden hafaza meleklerini gönderir.

Nihayet sizden birine ölüm vakti geldiğinde elçilerimiz hiç geciktirmeksizin ve hiçbir işi aksatmaksızın onun ruhunu alırlar. [13,11; 82,10]

62 – Sonra onlar gerçek efendileri, mevlâları olan Allah’a götürülüp teslim edilirler. İyi bilin ki bütün hüküm yetkisi O’nundur ve O hesaba çekenlerin en süratlisidir. [56,50; 10,32] {KM, Mezmurlar 9,9; 67,5; Yeremya 11,20}

63 – De ki: “Siz yalvara yakara, ağlaya sızlaya ve gizlice dualar ederek şöyle dediğiniz demler sizi karanın ve denizin karanlıklarından, tehlikelerinden kim kurtarır?”

“Eğer bizi bundan kurtarırsa, ahdimiz olsun, kesinlikle şükredenlerden olacağız!” [17,67; 27,63; 10,22]

64 – De ki: “Allah kurtarır sizi ondan ve her sıkıntıdan, fakat sonra siz yine şirke girersiniz”.

65 – De ki: “O size tepenizden, yahut ayaklarınızın altından azap göndermeye, yahut sizi gruplar halinde birbirinize katıp kiminize kiminizin hincını tattırmaya kadirdir.”

Bak, âyetleri nasıl tekrarlıyor, türlü türlü ifade ediyoruz ki onları anlasınlar. [17,68-69; 67,16-17]

Allah Teâla geçmişte azgınlık eden bazı toplumlara, burada sayılan cezaları indirdiğini bildirmek sûretiyle son Peygamberin (a.s.m) ümmetini de uyarmaktadır. Yukarıdan inen azap: Taş yağması, fırtına, tufan, yıldırım; hastalık ve musîbetler veya kötü yöneticilerden gelen zulüm; aşağıdan gelen azap: deprem, toplumdaki kargaşa, anarşi, asayişsizlik diye açıklanmıştır.

Bu âyetle ilgili bir hadis: “Ümmetinden dört şeyi kaldırması için Allah’a dua ettim; bunlardan ikisini kaldırdı, diğer ikisini kaldırmaya razı olmadı. Gökten taş yağmasını, yere batmayı, onları birbirine düşürmeyi ve kimine kiminin hıncını tattırmayı kaldırmasını diledim. İlk ikisini kaldırdı, öbür ikisini kaldırmaya razı olmadı.”

Müslümanlar arasında tefrika ve birbiriyle kavga haram olmakla beraber, Allah’ın hikmetinin bunlara imkân vermesi, kulların imtihanda olmaları sırrı ile ilgilidir. Mümin şerden, haramdan geri durmakla yükümlüdür.

66-67 – Bu, hakikatin ta kendisi olduğu halde, senin halkın onu yalan saydı. De ki: “Ben sizden sorumlu değilim. Her haberin kararlaştırılmış bir zamanı vardır; Siz de yakında öğrenirsiniz.”

68 – Âyetlerimiz hakkında alaylı tavırla münasebetsizliğe dalanları gördüğün zaman, -onlar başka bir konuya geçinceye kadar- kendilerinden yüzçevir! Eğer şeytan bunu sana bir an unutturursa, hatırına geldiği gibi hemen kalk, artık o zalimler gürûhuyla oturma!” [4,140]{KM, Mezmurlar 1,1}

69 – Allah’ın azabından sakınan müttakilere, iman etmeyenlerin hesabından dolayı bir sorumluluk yoktur.

Fakat uhdelere düşen, belki onlar da inanıp küfürden ve cehennemden sakınırlar diye, bir nasihattan ibarettir.

Müttaki: İttika (korunma) masdarından ism-i fail olup bu da, başta küfür ve şirk olarak kişinin, kendisine âhirette zarar verecek olan haram ve günahlardan sakınarak, tâ nihayette cehennem azabından sakınmasıdır.

70 – Dinlerini bir oyuncak ve eğlence haline getiren, kendilerini dünya hayatı aldatmış olan kimseleri kendi hallerine bırak.

Sen yalnız Kur’ân ile va’z et ki,

Allah’tan başka yardımcısı ve şefaathçisi bulunmayan hiçbir nefis, işlediği günahlar yüzünden helâke teslim edilmesin.

O, her türlü fidyeyi denkleştirse bile, yine ondan kabul edilmez.

İşledikleri günahları yüzünden helâke sürüklenenler, mahvolanlar, işte bunlardır.

İnkârlarından dolayı onlara kaynar sudan bir içecek ve acı veren bir azap vardır. [74,38-39; 3,91; 10,3; 32,4]

71 – De ki: “Allah’tan başka, bize, yalvarıp ibadet ettiğimiz takdirde fayda, terkettiğimiz takdirde zarar vermeyen şeylere mi yalvaralım?”

Allah bizi doğru yola koyduktan sonra şeytanların kandırıp şaşkın bir halde çöle düşürdükleri, arkadaşlarının ise “Bize gel!” diye doğru yola çağırıp durdukları ahmak gibi, gerisin geriye İslâm’dan şirke mi dönelim?

De ki: “Allah’ın gösterdiği yol, tek doğru yoldur ve bize âlemlerin Rabbine teslim olmamız emrolundu.” [39,37; 16,37]

72 – “Bir de namazı hakkıyla ifa edin ve Allah’a karşı gelmekten sakının.” diye de emrolundu.

Hepinizin sonunda toplanacağı yer, O’nun huzurudur.

73 – Gökleri ve yeri hak ve hikmet’le yaratan O’dur.

O “ol!” dediği zaman her şey olurur. Sözü hakır. Sûra üfleneceği gün de hakimiyet O’nundur.

Görünmeyi de, görüneni de, olmuşu da, olacağı da O bilir. O, hakîm ve habîrdir (tam hüküm ve hikmet sahibi ve herşeyden hakkıyla haberdardır). [2,117; 18,99; 20,102; 40,16; 25,26] {KM, Çıkış 19,16; Yoel 2,1; Vahiy 8,9; 11,15; I Korintos 15,52}

74 – Bir zaman İbrâhim, atası Azer’e: “Ne! Sen putları tanrı mı ediniyorsun?”

Doğrusu ben seni de kavmini de besbelli bir sapıklık içinde görüyorum” demişti. [19,41-48] {KM, Tekvin 11,27}

Gelecek bölümde Hz. İbrâhim (a.s.)’ın Allah’ın varlığını ve birliğini delillere dayanarak ortaya koyması anlatılmaktadır. Müfessirlerin çoğuna göre, Hz. İbrâhim, muhataplarını irşad ve onlara istidlâl, yani delillere dayanarak tahkikî imana ulaşma yolunu göstermek için bu diyaloga girmiştir. 78. âyette nakledilen ve onun şirkten berî olduğunu bildiren sözü de buna delildir.

75 – Biz İbrâhim’e (şirkin çirkinliğini gösterdiğimiz gibi) imanında yakîne, kesinliğe ulaşması için göklerin ve yerin muhteşem hükümranlığını da öylece gösteriyorduk. [3,190-191; 7,185; 10,101; 23,88; 34,9; 36,83]

76 – Gece bastırınca İbrâhim bir yıldız gördü, “(İddianıza göre) Rabbim budur!” dedi.

Yıldız sönünce de “Ben öyle sönüp batanları Tanrı diye sevmem” dedi.

77 – Sonra ayı, dolunay halinde doğmuş vaziyette görünce “(İddianıza göre) Rabbim budur!” dedi. Sonra o da batınca: “Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, mutlaka sapmışlardan olurum” dedi.

78-79 – Daha sonra güneşi doğarken görünce (iddianıza göre) “Rabbim, herhalde budur, bu hepsinden daha büyük!” Batıp kaybolunca da: “Ey halkım, ben sizin Allah’a şerik koştüğünüz şeylerden berîyim. Ben batıl dinlerden uzaklaşarak,

yüzümü, gökleri ve yeri yaratan Rabbülâlemin'e yönelttim, ben asla sizin gibi müşrik değilim!" dedi. [6,19; 7,54]

80 – Kavmi kendisi ile tartışmaya girişti: O dedi ki: "Allah, bana doğru yolu göstermişken, siz hâla benimle O'nun hakkında tartışıyor musunuz? Sizin O'na ortak saydığınız şeylerden ben hiç bir zaman korkmam.

Rabbim ne dilerse olur. Rabbimin ilmi her şeyi kapsar. Hâla kendinize gelip ders almayacak mısınız?"

81 – "Hem siz, Allah'ın size tanrı oldukları hakkında hiçbir delil indirmedığı şeyleri O'na ortak saymaktan korkmuyorsunuz da, nasıl ben sizin O'na ortak koştüğünüz şeylerden korkarım?"

Şimdi biliyorsanız söyleyin, bu iki taraftan hangisi korkudan emin olmakta haklıdır?" [53,23; 42,21]

Hz. İbrâhim putlara ve yıldızlara tapmanın aklen tutarsız olduğunu ispatlayınca, öyle anlaşılıyor ki, müşrikler bu sefer, onların Allah nezdinde şefaati olabileceklerini söylediler. Bu ancak nakil yolu ile bilinecek bir şey olunca Hz. İbrâhim: "Onların şefaati hakkında Allah'ın hiçbir delil bildirmediğini" söyledi. Son olarak hürufeci müşrikler, "bizim bu gizemli ilahlarımız seni çarparlar" deyip, psikolojik bir yaklaşımla insanın zaaf damarlarından biri olan korkusunu harekete geçirmeye çalıştılar. O da pek kuvvetli ilzamî bir delille onları susturdu: "Allah'ın kudreti ve birliği kesin. Sizin tanrılarınızın ise zihninizden başka yerde varlıkları yok. Allaha şirkiniz sebebiyle, asıl korkması gereken siz iken, benim ise korkacak hiç bir yanılsım yok iken, ne diye ben korkayım? İyi düşünün: güven istiyorsanız, o sadece tevhid inancındadır."

82 – İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte korkudan emin olma onların hakkıdır, doğru yolda olanlar da onlardır.

Bu ayette geçen zulüm kavramının "şirk" anlamına geldiği Hz. Peygamber (a.s.m)'in şu hadisi şerifinden anlaşılmaktadır: Abdullah ibn Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir; "İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar" ayeti inince bu Resulullah'ın ashabına ağır geldi ve "Aramızda nefesine zulmetmeyen kim var ki?" dediler. Bunun üzerine Resulullah (a.s.m.) dedi ki; "Zannettiğiniz gibi değil! Buradaki zulüm Lokman'ın oğluna dediğidir.. "Evladım! Sakın Allah'a ortak koşma. Çünkü, şirk pek büyük bir zulümdür. (Lokman,13). [Buhari ve Tirmizi, Tefsir bölümlerinde]

83 – İşte bunlar, kavmine karşı İbrâhim'e verdiğimiz delillerdi.

Dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz.

Muhakkak ki senin Rabbin tam hüküm ve hikmet sahibidir ve O her şeyi hakkıyla bilir.

84 – Biz ona İshak ile Yâkub’u ihsan ettik ve her birini nübüvvete erdirdik.

Daha önce de Nuh’u ve onun neslinden Davud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yusuf’u, Mûsâ’yı ve Harun’u da nübüvvete erdirdik.

Biz iyi hareket edenleri işte böyle ödüllendiririz. [19,49; 29,27; 57,26; 19,58]

85 – Zekeriyya’yı, Yahya’yı, Îsâ’yı, İlyas’ı da nübüvvete erdirdik. Onların hepsi de salih, hayırlı insanlardandı.

86 – İsmâil’i, Elyesa’ı, Yunus’u, Lut’u da nübüvvete erdirdik; her birini de yaşadıkları asrın insanlarından üstün kıldık.

87 – Onların babalarından, zürriyetlerinden, kardeşlerinden kimini de, aynı şekilde etraflarındaki insanlara üstün kıldık, onları seçtik, onları doğru yola götürdük.

88 – İşte bu yol Allah’ın hidâyet yoludur ki kullarından dilediğini ona götürür. Eğer onlar Allah’a ortak tanısaldı, bütün yaptıkları, elde ettikleri bütün kazançları heder olmuş gitmişti. [39,65; 43,81; 21,17; 39,4]

89 – İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet, hükümler ve nübüvvet verdiğimiz şahsiyetlerdir. Şimdi o müşrikler bu nübüvveti inkâr ederlerse, biz nübüvveti inkâr etmeyip ona sahip çıkan bir topluluk görevlendiririz.

Hz. Peygamberin evrensel risaleti insanlık için en büyük nimettir. Mekkeli hemşehrileri onun kıymetini bilmeyince Allah ona sahip çıkacak başka bir toplum var edeceğini bildiriyor. İbn Abbas bunu “Ensar” diye tefsir etmişti. İbn Hacer *Fethu’l-Barî* adlı Buhârî şerhinde şöyle der: “Birinci derecede Ensar maksat olmakla birlikte, İslâm tarihi boyunca bu vâdin gerçekleştiğini gösteren müteaddit toplulukların gelmiş olması, Kur’ân’ın mucizelerindendir. “Kıyamet gününe kadar hak için galibiyetle mücadeleyi sürdüren bir cemaat, ümmetinden eksik olmayacaktır” hadisi de bu gerçeği müjdelemiştir. Bildirilen cemaat bire münhasır değildir, müteaddit olabilir.”

90 – İşte onlar Allah’ın hidâyet verdiği kimselerdir. Sen de onların yolundan yürü ve de ki: “Ben risaleti tebliğden dolayı sizden bir ücret beklemiyorum. O, bütün milletler için bir öğütten, irşaddan ibarettir.”

91 – Bazı Yahudiler de Allah’ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü “Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmemiştir” dediler.

Sen onlara de ki: “Peki, Mûsâ’nın insanlara bir nûr ve rehber olmak üzere getirdiği ve sizin de parça parça kağıtlar haline koyup işinize geleni gösterdiğiniz, fakat çoğunu gizlediğiniz ve sizin de, babalarınızın da bilmediğiniz birçok şeyleri sayesinde öğrendiğiniz o kitabı kim indirdi?”

Ey Resulüm sen: “Allah indirdi” de! Sonra bırak, daldıkları batıllarında oynaya dursunlar! [10,2; 17,94-95]

92 – İşte bu da bir feyiz kaynağı ve daha önceki kitapları tasdik edici olarak, bir de hem Anakenti, hem de bütün çevresindeki insanları uyarman için indirdiğimiz bir kitap! Âhirete iman edenler, buna da inanırlar ve onlar namazlarını hakkıyla kılmaya devam ederler. [2,41; 7,158; 6,19; 11,17; 25,1; 3,20; 42,7] {KM, II Samuel 20,19}

Kur’ân’ın dâveti evrenseldir. Nitekim bu âyet, “Ümmu’l-Kurâ (Anakent) Mekke ve bütün çevresi” diyerek bunu gösterir. Bu gerçek “bütün insanlara” [7,158], bütün âlemlere (insanlara ve cinlere) [25,1] gibi âyetlerde daha açık bildirilir.

93 – Allah adına yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde “Bana da vahyolundu” diyenden, bir de, “Allah’ın indirdiği âyetler gibi ben de indiririm” diye iddia edenden daha zalim kimse olabilir mi?

Ölümün şiddetleri içinde kıvranırken, ölüm meleklerinin de yakalarına yapışıp kendilerine: “Haydi, derhal ruhlarınızı çıkarıp teslim edin! Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız; çünkü Allah hakkında gerçek dışı şeyler söylüyordunuz ve çünkü kibirlenerek O’nun âyetlerinden yüzçeviriyordunuz!” diye haykırdıkları sırada sen o zalimlerin halini bir görsen! [8,31.50; 47,27; 66,6] {KM, Hezekiel 13,6-7}

Allah adına yalan şöyle olur: O’nun söylemediği söz O’na mal edilir, şeriki olmadığı halde ortak koşulur veya O’na eksik sıfatlar verilir.

94 – Kıyamet günü de Hak Teâla şöyle buyuracaktır: “İşte siz ilk yarattığımızda olduğunuz gibi çırıl çıplak, teker teker huzurumuza geldiniz! Size verdiğimiz mallarınızı da çok gerilerde bıraktınız.

Hani, siz dünyada iken Allah’a şerik olduğunu iddia ettiğiniz şefaatchilerinizi de yanınızda görmüyoruz? Gördünüz ya, aranızdaki bağlar bir bir koptu ve ortak olduklarını iddia edip güvendiklerinizin hepsi sizden uzaklaştı.” [28,62-74; 26,92-93; 2,166-167; 23,101; 29,25; 28,64; 74,11]

İnsan dünyadan âhirete hiçbir şey götüremez. Mal, mülk, dünyevî mevki, şöhret hep dünyada kalır. Dirilirken de insan “Anadan doğduğu gibi çıplak, yalınayak ve sünnetsiz” haşredilecektir. Hz. Aişe (r.a.): “Eyvah! Herkes birbirinin mahrem yerlerine bakacak!” deyince Hz. Peygamber (a.s.) bir başka âyetle cevap verip bu âyeti açıklamıştır: “O gün herkesin başından aşkın derdi vardır, (ne erkekler kadınlara, ne de kadınlar erkeklere bakamazlar.)” [80,37]

95 – Taneleri ve çekirdekleri çatlatıp yararak (her şeyi gelişme yoluna koyan) Allah’tır. Ölüden diriye O çıkarır, diriden ölüyü çıkaran da O’dur.

İşte gerçek İlah bunları yapandır! Artık nasıl oluyor da haktan uzaklaştırılıyorsunuz? [3,27; 36,33-36]

Ölüden diriye çıkarmak: kuru taneden yeşil bitki, kâfirin neslinden mümin çıkarma; diriden ölü çıkarma ise bunun aksi olarak açıklanır. Canlılar ölü maddeleri yiyerek beslenir. Bebeğin bedeni ölü sütü, canlı ete dönüştürür. Canlı bedenden ölü süt çıkar. Bunun da ötesinde, hayat ve ölüm deveranı, hayatın sırrı ve kâinatın ihtiva ettiği büyük bir mûcizedir. Su, karbondioksit, hidrojen ve topraktaki inorganik tuzlar, güneş ışığı, yeşil bitkiler ve muayyen bakteriler sayesinde, nebat ve hayvandaki hayat maddesini teşkil eden organik maddelere dönüşürler. İkinci durumda ise bu maddeler, canlı artıkları halinde ölüm âlemine dönerler. Böylece Yüce Yaratıcı akıp giden zamanın her anında ölüden hayat, hayattan ölü çıkarır.

96 – Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkarana O'dur. Geceyi dinlenmeniz, güneş ve ayı da vakitlerinizi hesaplamak için O yarattı. İşte bütün bunlar, azîz ve alîm (mutlak galip ve her şeyi hakkıyla bilen) Allah'ın takdiridir. [2,189; 7,54; 93,1-2; 92,1-2; 91,3-4; 10,5; 36,40]

97 – Karanın ve denizin karanlıkları içinde size yıldızlardan yararlanıp yol bulma imkânı veren O'dur. Gerçekten bilmek, öğrenmek isteyen kimseler için âyetlerimizi açıkça bildirdik.

98 – Sizi bir tek candan yaratan O'dur. Sonra sizin için; bir kalacak yer, bir de emanet olarak duracak yer vardır. Biz âyetlerimizi anlayan kimseler için açıkça bildirdik. [4,1]

Bütün insanların, ilk insan olan babaları Hz. Âdemden çoğalmış olmaları Allah'ın kudretinin delilleridir. *Müstekarr*: Ana rahmi veya yeryüzündeki ikamet; emanet yeri ise: sulb veya kabirdeki ikamettir. Başka ihtimaller de sözkonusudur.

99 – Gökten su indiren O'dur. Sonra Biz onunla her çeşit bitkiyi çıkarırız. O bitkiden bir filiz, ondan da büyüyüp birbirinin üstüne binmiş taneler, başaklar çıkarırız. Hurma tomurcuklarından sarkan salkımlar, üzüm, zeytin ve nar bahçeleri yetiştiririz.

Bunlardan kimi birbirine benzer, kimi benzemez. Her birinin meyvesine, bir ilk meyve verdiği bir de tam olgunlaştıkları zaman bakın! Elbette bütün bunlarda iman edecekler için alınacak birçok dersler vardır. [16,10-11; 21,30; 13,4] {KM, Mezmurlar 104}

100 – Böyle iken tuttular, cinleri Allah'a şerik yaptılar; halbuki bunları da O yaratmıştır. Bundan başka O'na birtakım oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Ne dediklerini bildikleri yok. O, müşriklerin Kendisine isnad ettikleri bu gibi nitelendirmelerden münezzehtir, yücedir. [2,116; 4,117-120; 18,50; 19,44; 36,60-61; 34,41]

101 – Gökleri ve yeri yoktan var eden O’dur. O’nun nasıl çocuğu olabilir ki Kendisinin eşi de yoktur. Gerçek şu ki: her şey O’nun mahlûkudur ve O her şeyi hakkıyla bilir. [72,3]

102 – Rabbiniz Allah, işte bu vasıflara sahip olan Yüce Zattır.

O’ndan başka tanrı yoktur. Her şeyi yaratan O’dur.

O halde yalnız O’na ibadet edin. Her şeyin yönetimi Onun elindedir. [3,173]

103 – Gözler O’na erişemez. Onun ilmi ise bütün gözleri ihata eder.

(Gözlerin görmediği herşeye nüfuz eden, herşeyden haberdar olan) latîf ve habîr O’dur. [67,14; 31,16] {KM, Çıkış 33,20; Yuhanna 1,18}

Bu âyet gözlerin, Allah’ı “ihata sûretiyle, künhüne erecek şekilde göremeyeceklerini bildirir. Ehl-i sünnet, anlayışına göre bu âyet, dünyada görmeyi nefyeder, ama cennetlikler Allah’ı göreceklerdir. 75,23 âyeti “Rab’lerine bakacaklar” buyurduğu gibi, başka deliller de vardır. Hz. Peygamber (a.s.)’dan bize ulaşan kesin hadisler ile bu rü’yet meselesi sabit olmuştur. Yalnız birini nakledelim: “Siz şüphe yok ki şu dolunayı nasıl birbirinizi itip kakmadan görüyorsanız Rabbinizi de göreceksiniz.”

104 – Rabbinizden size muhakkak ki deliller gelmiştir.

Artık kim gözünü açar görürse kendi lehine, kim de hakkı görmeyip batılı seçerse kendi aleyhinedir.

Sen de ki: “Ben sizin üzerinizde bekçi değilim.” [22,46]

105 – İşte Biz, âyetleri iyice anlayıp kavramaları için farklı üslûplarla, türlü türlü beyan ederiz.

Biliyoruz ki onlar neticede “Sen ders almışsın!” diyeceklerdir.

Âyetleri böyle türlü türlü açıklamamız, bilmek isteyen kimselere, Kur’ân’ı iyice beyan etmek içindir. [25,4-5; 2,26; 22,53; 74,31; 17,82; 41,44]

106 – Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa ona tâbi ol! O’ndan başka tanrı yoktur. Onun için, sen de müşriklerden uzak dur!

107 – Eğer Allah dileseydi onlar müşrik olmazlardı. Biz seni onların üzerine bekçi olarak göndermedik. Sen onların işlerini yürütmekle de görevli değilsin. [13,40; 88,21-22]

108 – Onların Allah’tan başka yalvardıkları tanrılarına hakaret etmeyin ki, onlar da cahillik ederek hadlerini aşp Allah’a hakaret etmesinler!

Böylece her ümmete, yaptıkları işi güzel gösterdik. Sonra dönüşleri yalnız O’na olacak ve O da yaptıklarını kendilerine bir bir bildirip karşılığını verecektir.

Allah Teâla bir önceki âyette, hikmetiyle insanların hak dini seçip seçmemeyi kendi tercihlerine bıraktığını bildirmiştir. Allah dileseydi hiç müşrik ve kâfir

kalmazdı, fakat bunu dilememiştir, buyurarak kâfirlere yapılan tebliğ işinde önemli bir metod veriyor. O da onları haktan iyice uzaklaştıracak şeylerden kaçınmak ve onların putlarına, liderlerine ve inançlarına sövüp hakaret etmemektir. Zira sövüp hakaret etmenin tebliğle ilgisi yoktur. Mümine düşen kızmaksızın, telaşsız, soğukkanlı bir tebliğdir.

109 – Kendilerine bambaşka bir mûcize geldiği takdirde mutlaka ona inanacaklarına dair vargüçleriyle Allah’a yemin ettiler.

De ki: “Mûcizeler ancak Allah’ın yanındadır.” O istedikleri mûcize geldiği zaman onların yine de iman etmeyeceklerinin siz farkında değil misiniz? [17,59]

110 – Onların kalplerini ve gözlerini ters çeviririz. İlkin ona inanmadıkları gibi o mûcizeyi gördükten sonra da inanmazlar ve onları taşkınlıkları içinde şaşkın şaşkın bırakırız.

111 – Biz onlara, dedikleri gibi melekleri de indirseydik,
ölüler diriltilip kendileriyle konuşsaydı,
istedikleri her şeyi toplayıp karşılıklarına koysaydık,
onlar, ihtimali yok, yine iman edecek değillerdi.

Allah dilerse o başka. Fakat onların çoğu bunu bilmezler. [17,92; 6,124; 25,21; 10,96-97]

112 – Böylece biz her peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık.

Onlardan kimi kimine, aldatmak için birtakım yaldızlı sözler fısıldayıp telkin ederler.

Eğer Rabbin dileyseydi, bunu yapamazlardı.

O halde onları, düzmekte oldukları yalanlarıyla başbaşa bırak! [3,184; 6,34; 41,43; 25,31]

113 – Bir de bu telkini, âhirete inanmayanların gönülleri ona meyletsin, derken ondan hoşlansınlar ve işledikleri suçlarını işlemeye devam etsinler diye yaparlar.

114 – De ki: “Allah size o kitabı, içinde hak ile batıl birbirinden ayırt edilmiş tarzda açıklanmış olarak indirmişken,

sizinle aramızdaki davâyı hükme bağlamak için Allah’tan başka bir hakem mi arayacak mıyım?

Kendilerine daha önce kitap verdiğimiz kimseler de bilirler ki

bu kitap gerçekten Rabbin tarafından indirilmiştir.

Sakın bundan şüphelenmesin! [10,94]

115 – Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tam kemalindedir.

O'nun sözlerini değiştirebilecek yoktur. O hakkıyla işitir ve bilir.

116 – Eğer dünyada bulunan insanların çoğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar.

Onlar sırf zanna uyarlar ve kafadan atarlar. [12,103; 37,71]

117 – Muhakkak ki Rabbin, Kendisinin yolundan sapanları pek iyi bildiği gibi,

doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

118 – Artık, o sapanların sözlerine kulak asmayın da,

-Allah'ın âyetlerini tasdik ediyorsanız-

kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olan hayvanların etini yeyin.

119 – Kesilirken üzerlerine Allah'ın adı anılmış olan hayvanların etlerinden niçin yemiyecekmişsiniz?

O, zaten size haram kıldığı etleri açıkça bildirmiştir; ancak çaresiz kalıp da zaruret mikdarı yemeniz müstesnadır.

Evet birçokları, bildiklerinden değil, sırf heva ve hevesleriyle halkı saptırıyorlar.

Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları pek iyi bilmektedir. [2,173]

Neseffî'nin dediğine göre, *fe külû* (kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olan hayvanların etini yeyin) emri (âyet:118) 117. âyetteki saptranlara uymanın yasaklanmasının bir neticesi durumundadır. Zira onlar haramı helâl, helâli ise haram sayıyorlardı. Bu şöyle olmuştu: Müslümanlara diyorlardı ki: “Siz Allah'a kulluk ettiğinizi iddia ediyorsunuz. Öyleyse sizin öldürdüğünüzü yemektense, Allah'ın öldürdüğünü yemeniz gerekmez mi?” Bu âyetle müminlere deniliyor ki: “Siz kesin olarak iman ediyorsanız, öyleyse özellikle kesilirken üzerine Allah'ın adı zikredilen eti yeyin, yoksa onların putlarının adı zikredilerek kesileni veya kendiliğinden öleni yemeyin. Hem Allah adına kesilmiş olanı yemenize ne engel var ki? O, sizin öldürdüğünüz değil, Allah adına kesilen helâl ve hoş rızıktır”

120 – Günahın açığını da bırakın, gizlisini de! Çünkü günah işleyenler elbette yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

121 – Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin! Bu, Allah yolundan çıkmaktır, isyandır.

Şeytanlar kendi adamlarına sizinle mücadele etmeleri için telkinlerde bulunurlar.

Şayet onlara uyarsanız, siz de düpedüz müşrik olur çıkarsınız. [9,31]

Zebiha konusunda üç türlü içtihad vardır. a- Allah'ın adı zikredilmeksizin boğazlanan hayvanın eti helâl değildir, besmele ister kâden, ister yanılarak

terkedilsin (İbn Ömer, Nâfi, İmam Malik, Davud). b- Besmele şart değil, müstehabdır, ister kasden, ister sehven terkedilsin (İbn Abbas, Şafî, İmam Ahmed). c- Besmeleyi unutarak terketmek zarar vermez, fakat kesen kimse kasden terketmiş ise o hayvanın eti helâl olmaz (Hz. Ali, Hasan el-Basrî, Ebû Hanîfe).

122 – Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için kendisine bir ışık (iman nûru) verdiğimiz kişi, karanlıklarda kalıp çıkamayan kimse gibi olur mu hiç?

Olmaz ama kâfirlere, yapmakta oldukları işler böyle güzel gösterilir. [67,22; 11,24; 35,19-23]

123 – Mekke’de olduğu gibi her şehirde de ileri gelen mücrimleri, yüksek mevkilerde bulundururuz ki oralarda hîleler çevirsinler. Onlar böyle yapmakla kendilerini aldatırlar da farkında olmazlar. [17,16; 34,34-35; 43,23; 71,22; 34,31-33; 29,13; 16,25]

124 – Bir âyet gelip de bu kâfirlere tebliğ edilince “Allah’ın resullerine verilen risaletin benzeri bize verilmedikçe, sana asla iman etmeyiz.” derler. Allah peygamberliği kime vereceğini pek iyi bilir.

Yaptıkları hîleler sebebiyle, suç işleyenlere, Allah tarafından bir zillet ve şiddetli bir azap erişecektir. [25,21; 6,10; 43,31-32; 40,60]

125 – Hasılı, Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslâm’a açar.

Kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü sanki o kişi gökte yükseliyormuşcasına dar ve tıkanık yapar.

İşte Allah böylece, imana gelmeyenlere rüsvaylık verir. [20,25; 39,22; 49,7] {KM, II Makkabe 1,4; Resullerin işleri 16,14}

İnkâr zihniyeti ile rûhu kirlenmiş kimse Allah’ın birliğinin delillerini düşünmeye dâvet edilince, göğsü çıkarılmasına zorlanır, göğsü yükselen kimsenin nefesinin tıkanması gibi göğsü tıkanır. Mânen böyle olduğu gibi, âyet bunun maddî tezahürüne de işaret etmektedir. Zira yükseğe çıktıkça oksijen azalır ve solunum güçlüğü çekilir. Her yüz metre yükseldikçe hava basıncı bir derece düşer. Basınç düştükçe nefes almak zorlaşır. Çok yüksekte uçan pilotların özel teneffüs cihazları kullanmaları şart olur. Aksi halde o pilotlar havasızlıktan ölürlürl.

126 – Bu İslâm yolu Rabbinin dosdoğru yoludur. Düşünüp idrâkini kullanan kimseler için âyetlerimizi iyice açıklamış bulunuyoruz.

127 – Rab’leri nezdindeki selam ülkesi olan cennet onlarıdır. Yaptıkları güzel işler sebebiyle Allah, kendilerinin yardımcısıdır.

128 – Gün gelecek, Allah onların hepsini huzurunda toplayıp: “Ey cin topluluğu! İnsanlardan çoğunu yoldan çıkardınız ha!” diyecek.

İnsanlardan onlara uymuş olanlar diyecekler ki: “Ey Ulu Rabbimiz! Kimimiz kimimizden faydalandık ve bize tayin ettiğin müddetin sonuna ulaştık.”

O buyuracak ki: “Meskeniniz ateştir. Allah’ın diledikleri hariç, hepiniz içinde ebedî kalmak üzere oradasınız.” Gerçekten Rabbin hakîmdir, alîmdir (tam hüküm ve hikmet sahibidir ve O herşeyi hakkıyla bilir). [36,60-62]

Allah, ilm-i ezelîsinde, imana gireceklerini bildiği ve nüzul vaktine göre ileride müslüman olacak olanları istisna etmektedir.

Bir de şöyle diyenler vardır: “Burada istisna, vakit mânasınadır, yani “Allah’ın dilediği vakitler hariç” demektir. Cehennemlikler zaman zaman ateşten, zemherir soğuşuna nakledilirler.”

129 – İşte biz, işledikleri günahlardan ötürü, zalimlerden kimini kimine musallat ederiz.

Kimini kimine idareci yahut dost yaparız, yahut “kimini kiminin peşine takarız” mânaları da verilmiştir.

130 – Ey cin ve insanlar topluluğu! İçinizden size âyetlerimi anlatan ve bu gününüzle karşılaşacağınızı bildirerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?

“Ey Yüce Rabbimiz! Kendi aleyhimize şahidiz” diyecekler.

Dünya hayatı onları aldatmıştı. Böylece kendilerinin kâfir olduklarına, yine kendileri şahitlik ettiler. [12,109; 4,163-165; 29,27; 25,20]

131 – İşte bu (şekilde resullerin gönderilmesi, onların uyarmaları), haberleri olmaksızın zulümleri sebebiyle, senin Rabbinin ülkeleri imha etmediği gerçeğinden ileri gelmektedir. [17,15; 16,36; 35,24]

132 – Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır.

Senin Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir. [16,88; 25,69]

133 – Rabbin müstağnidir (herşey O’na muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir), geniş merhamet sahibidir.

Yoksa dilerse sizi ortadan kaldırır, peşinizden yerinize dilediğini getirir, nasıl ki sizi de başkalarının soyundan getirmiştir. [2,143; 4,133; 47,38]

134 – Size vâd edilen şeyler mutlaka gelecektir, siz bunun önüne geçemezsiniz.

135 – De ki: “Ey halkım, vargücünüzle elinizden geleni yapın! Ben vazifemi yapıyorum.

Güzel âkıbetin kime ait olacağını yakında bileceksiniz. Şu muhakkak ki zalimler iflah olmazlar! [11,121-122; 58,21; 40,51,52; 21,105; 24,55]

Bu âyette geçen *dâr*'dan maksat cennet değil, dünyadır. Dolayısıyla mâna şöyle olur: “Allah’ın bu dünyayı yaratmasına sebep olan güzel âkıbetin hangimize ait olacağını sonra bileceksiniz.”

Zemahşerî'nin dediği gibi burada nazik bir uyarma vardır. Uyarının haklı, uyarılanın ise batıl yolda olduğu insaf ve nezaketle anlatılmaktadır.

136 – Allah’ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan kendilerince Allah’a bir hisse ayırdılar da kendi batıl iddialarınca: “Şu, Allah’ın” dediler, “Şu da uluhiyette ortakları olan putlarımızın.”

Ortakları için ayırdıkları, Allah’ın hissesine konulmaz, ama Allah’a ait olanlar ortaklarının hissesine aktarılır. Bunlar ne kötü hüküm veriyorlar! [16,57; 43,15]

Müşrikler hem Allah için, hem de putları için hububat ekiyorlardı. Allah için ettikleri yetişip, put namına ettikleri gelişmezse, Allah adına ekilenin bir kısmını puta ait hisseye devreder ve derlerdi ki: “Allah ganîdir, putlar ise muhtaçtır.” Aksi olur, yani putlara ait ekin gelişir, Allah’a ayırdıkları ekin gelişmezse, oradan bu tarafa bir şey ilave etmez, “Nasılsa Allah ganîdir” derlerdi. Keza davarları da bölüştürürlerdi. Allah’a ayırdıkları hisseden misafirlere yedirir, putların payını ise putlara ait işlerde harcarlardı.

137 – Yine bunun gibi, onların, Allah’a ibadette ortak saydıkları putlarının hizmetçileri, müşriklerden çoğuna evlatlarını öldürmeyi iyi bir iş gösterdiler ki hem onları mahvetsinler, hem de dinlerini bozup karıştırsınlar.

Allah dileseydi bunu yapamazlardı. O halde onları, uydurdukları yalanlarla başbaşa bırak! [16,58-59; 81,8-9]

Şerikler burada, putun kendisi değil, hizmetçileri, bekçileri veya şeytanlardır. Şerik denilmesi, mallarına ortak olmaları veya itaatlerinde onları Allah’a ortak kıldıkları içindir.

Fakirlik endişesi veya kızlar evlendiklerinde yahut esir olduklarında utanma sebebi olabilirler diye kız çocuklarını öldürme âdetinin çirkinliği bildiriliyor. Ayrıca Cahiliye araplarının “Şu kadar oğlum olursa birini kurban edeyim” diye Allah’a yaklaşma zannı ile de böyle yaptıkları olurdu. Âyet çocuk öldürmenin zararının aileye münhasır kalmayıp aynı zamanda millet hakkında da “mahvetme” olduğunu bildirmektedir. Bu da oldukça düşündürücüdür.

138 – Aynı şekilde dediler ki: “Falan davarlarla ekinlere dokunmak yasaktır; onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Falan davarların da sırtları haram kılınmıştır”

Birtakım hayvanlar da vardır ki onları keserken Allah’ın adını anmazlar.

Bütün bunları, onlar Allah'a iftira ederek ortaya çıkarmışlardır. Allah iftiraları sebebiyle onları cezalandıracaktır. [4,119; 5,103; 10,59]

139 – Bir de şöyle dediler: “Falan hayvanların karınlarında olan yavrular, canlı doğarsa sadece erkeklerimize helâl, kadınlarımıza ise haramdır. Eğer ölü doğarsa, hepsi ona ortak olurlar.”

Allah, onların bu kabil iddialarının cezasını verecektir. Çünkü O, hakîmdir, alîmdir (tam hüküm ve hikmet sahibidir ve O herşeyi hakkıyla bilir). [16,116-117]

140 – Bilgisizlik ve düşüncesizlik yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine ihsan ettiği rızkı Allah'a iftira ederek haram sayanlar, elbette tam hüsrana uğradılar.

Saptılar bunlar, doğru yolu da bulamadılar!

141 – Asmalı-asmasız bağ ve bahçeleri, mahsülleri, çeşit çeşit hurma ve ekinleri, birbirine şekil ve renk yönünden benzer, tat bakımından benzemez tarzda yaratıp yetiştiren hep O'dur.

Her biri mahsul verince ürününden yeyin, devşirildiği gün hakkını (öşürünü) da verin, israf etmeyin, çünkü O müsrifleri sevmez.

Bu âyet, öşrün bütün mahsulleri kapsadığına dair İmam Ebû Hanife'nin delillerindedir.

Zekât âyetlerinin Medine'de indiğini düşünenler, buradaki hakkın, Mekke döneminde vacip kılınan bir sadaka olduğunu söyler ve 51,19 ve 70,24 âyeti ile irtibat kurarlar. “Mamafih bu âyette hak, mutlak olduğundan, zekâta yani öşüre şamil olduğu söylenebilir.”

142 – Davarlardan da çeşit çeşit yarattı: kimi yük taşır, kiminin yününden ve kılından sergi yapılır.

Allah'ın size verdiği rızkıdan yeyin, fakat şeytanın adımlarını izlemeyin.

Çünkü o sizin besbelli bir düşmanınızdır.

143 – Sekiz çift davar yarattı: koyundan iki, keçiden iki. De ki: İki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişi mi? Yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?

Eğer iddianızda haklı iseniz bilgi ve belgeye dayanarak bana haber verin! [39,6]

Cahiliye arapları bazan erkek, bazan dişi hayvanları, bazan bunların yavrularını haram sayarlardı. Kur'ân, âyette sayılan sekiz sınıfın ve yavrularının helâl olduğunu bildirip onların bu davranışlarını böylece yiyor.

Burada vurgulanmak istenen nokta şudur: “Kimse kendi iddiasına göre herhangi bir şeyi haram veya helâl kılamaz. Bu yetki yalnız Allah'a aittir.”

Çift kelimesi yerine “eş” kullanabilirdik. Zira burada bir bakıma “dört çift” söz konusudur. Fakat her eşten biri, öbürü olmaksızın düşünülemez olduğundan, yani çift kelimesinin çifte kullanımının geçerli oluşundan dolayı çift demeyi tercih ettik.

144 – Ve deveden iki, sığırdan iki. De ki: “İki erkeği mi, iki dişi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?”

Yoksa Allah size bu yasaklamayı yaptığında siz orada hazır ve şahit mi idiniz?

İlimsiz olarak insanları saptırmak için uydurduğu yalanı Allah’a mal edenden daha zalim kimse bulunabilir mi? Allah elbette o zalimler gürhunu muvaffak etmez, emellerine kavuşturmaz.

145 – De ki: Bana vahyolunanlar içinde, bu haram dediklerinizin, yemek isteyen kimseye haram kılındığını görmüyorum. Ancak leş, yahut akıtılmış kan, yahut pis olduğunda hiç şüphe olmayan domuz eti, veya Allah yolundan çıkarak Allah’tan başkası adına kesilen hayvan olursa başka (bunlar haramdır).

Fakat kim çaresiz kalırsa başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret sınırını aşmamak üzere bunlardan yiyebilir. Çünkü Rabbin gafurdur, rahimdir (affi ve merhameti boldur).

Âyetin zahiri, yenilmesi haram olan yiyecekleri leş, akan kan, domuz eti ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvan eti olarak dört sınıf olarak bildirmektedir. Halbuki haramlar, daha fazladır. Bu güçlüğü gidermek için değişik izahlar yapılmıştır. Bazı âlimlere göre haramlar dörde münhasır olduğundan zaten sorun yoktur. Selef-i Salihîn döneminden beri konu ihtilafli olduğundan mesele içtihadîdir. Ayrıntılar için geniş tefsirlere bakılmalıdır.

146 – Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun içyağlarını da haram kıldık. Yalnız sırtlarında yahut bağırsaklarında bulunan veya kemiğe karışan yağları haram kılmadık.

Haddi aşmalarından ötürü onları bu şekilde cezalandırdık. Şüphe yok ki Biz hep doğru söyleriz. [3,93; 4,160] {KM, Levililer 3,3.17; 11,3-8; Tesniye 14,7.15}

Yahudilerin ya Tevrat’tan önceki bazı uygulamalarından veya Tevrat’tan sonra bir kısım din adamlarının ve otoritelerin ilavelerinden ileri gelen (Mesela: deve eti, tavşan etinin haram sayılması gibi) iddialarına kısaca işaret ediliyor.

147 – Eğer onlar seni yalancı sayarsa de ki: “Rabbimizin merhameti geniştir; fakat dilediği zaman O’nun satveti ve azabı, suçlu toplumdaki geri çevirilemez.”

148 – Müşrikler diyecekler ki: “Eğer Allah dileseydi, biz de, atalarımız da şirk koşmaz, hiçbir şeyi de haram kılmazdık”

Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalancı saymışlardı da nihayet Bizim azabımızı tatmışlardı.

De ki: “Sizin elinizde ortaya koyacağınız bir bilgi, bir belge varsa hemen çıkarıp gösterin. Ama gerçek şu ki: Siz sadece kuru bir zannın ardından gidiyorsunuz ve düpedüz yalan atıyorsunuz.” [43,20; 16,35]

Sanıldığı gibi müşrikler böyle demekle yaptıkları çirkin işten pişmanlık duymuyorlar. Aslında onlar putlarına Allah’a yaklaştırmaları için ibadet ediyorlar ve bunu yerinde bir iş sayıyorlardı. Şu halde onların bu sözden maksatları: Yaptıkları işin meşrûluğuna bir delil öne sürmektir. Allah’ın iradesinin, emriyle birlikte olduğunu ve iradenin rızayı da gerektirdiğini zannediyorlardı. Bir başka deyişle şöyle demek istiyorlardı: “Şirk koşmamız madem ki Allah’ın iradesi ile, yaratması ile, öyleyse O’nun nezdinde meşrûdur.” Oysa irade edip yaratmak, rızayı gerektirmez.

149 – De ki: En kesin ve mükemmel delil, Allah’ındır. Evet, O dileyeydi hepinizi doğru yola koyardı. [6,35; 10,99; 11,118-119]

150 – “Haydi” de, “Allah’ın bunu haram kıldığına dair tanıklık edecek şahitlerinizi getirin!” Eğer onlar yalan yere şahitlik ederlerse, sakın sen onlarla birlikte tanıklık etme.

Âyetlerimizi yalan sayanların ve âhireti tasdik etmeyenlerin keyiflerine uyma.

Nasıl uyarısın ki onlar başkalarını, kendilerinin Rabbi olan Allah’a eşit tutmaktadırlar.

151 – De ki: “Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını ben okuyup açıklayayım:

O’na hiçbir şeyi ortak yapmayın, anneye babaya iyi davranın, fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin, çünkü sizin de onların da rızkını veren Biz’iz.

Kötülüklerin, fuhşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın!

Allah’ın muhterem kıldığı cana haksız yere kıymayın!

İşte aklınızı kullanırsınız diye Allah size bunları emrediyor. [4,48; 17,23; 31,14-15; 2,83; 17,31; 7,33; 6,120] {KM, Çıkış 20}

Fuhşiyat (*fevahiş*) çirkinliği meydana gelen her türlü kötü davranışı kapsar. Kur’ân; zina, eşcinsellik, edep yerlerini açma, üvey anne ile evlenme gibi davranışları, fuhşiyattan sayar. Hadislerde hırsızlık, sarhoş edici içki içme hakkında da bu tabir kullanılır. (Krş. Tevrat, Çıkış, 20,3-17; Matta İncîli, 5,17-33)

152 – Rüştüne erinceye kadar, yetimin malına en güzel şeklin dışında bir sûrette yaklaşmayın!

Ölçüyü, tartıyı tam ve doğru yapın! Biz hiç kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz.

Hakkında konuştuğunuz kimse, akrabanız bile olsa, yine doğruyu söyleyin.

Allah’a verdiğiniz ahdi tutun! İşte düşünüp tutasınız diye Allah size bunları emretti. [5,8; 7,85; 11,85; 17,35; 83,1-6] {KM, Levililer 19,35-36; Tesniye 25,13-16; Hezekiel 45,10}

Müşrikler kendi zanlarına göre “şu haram, bu meşrû” diye iddialaşıyorlardı. Bu ortamda Kur’ân üslûb-i hakîm san’atını kullanarak, onları kısır tartışmalardan vazgeçirip asıl kendilerine hayat verecek güzel davranışlara yöneltmek için 151-152. âyetlerindeki on prensibi bildirmiştir. Bunlar diğer semâvi şeriatlerde de emredilip yürürlükten kaldırılmayan hükümlerdir.

153 – Bir de şu: “İşte Benim dosdoğru yolum. Ona tâbi olun. Yoksa başka yollara uymayın ki sizi O’nun yolundan ayırmasın. İşte kötülüklerden sakinasınız diye Allah, size bunları emretti”. [2,257]

Hz. Peygamber (a.s.m) şöyle buyurmuştur: “Allah Teâla bir sırat-ı müstakim koydu. Bu yolun iki tarafında iki duvar vardır ki, duvarlarda birtakım açık kapılar bulunur. Kapılar üzerinde sarkıtılmış perdeler vardır. Yolun başında şöyle diyen bir dâvetçi bulunur: “Ey insanlar! Haydi, hepiniz gelin şu doğru yola girin, dağılmayın.” Bir de yolun üstünde çağıran bir dâvetçi vardır. İnsan, o duvarlardaki kapılardan birini açmak isterse hemen der ki: “Eyvah! Ne yapıyorsun, sakın orayı açma; zira açarsan içine girersin.” İşte doğru yol: İslâm’dır. İki duvar ise: Allah’ın sınırlarıdır, açık kapılar: Allah’ın haramlarıdır. Yolun başındaki münâdi: Allah’ın kitabıdır. Yolun üstündeki münâdi ise: her müslümanın kalbindeki vaizullah (ilahî vaiz)dir.”

154 – Yine Biz, iyi hareket edenlere nimetimizi tamamlamak ve herşeyi iyice açıklamak, bir hidâyet ve rehber olmak üzere Mûsâ’ya kitabı verdik ki Rab’lerine kavuşacaklarına iman etsinler. [46,12; 9,91-92; 28,48; 71,45]

155 – İşte bu Kur’ân da, indirdiğimiz kutlu bir kitaptır. Artık ona tâbi olun, inkâr ve isyandan sakının ki rahmete nail olasınız!

156 – O kitabı indirmemiz, “Bizden önce kitap yalnız iki topluluğa indirildi, biz ise onların okuduklarından habersizdik”

157 – Yahut: “Eğer bize de kitap indirilseydi, biz onlardan daha başarılı olurduk” dememeniz içindir.

İşte size de Rabbinizden açık bir delil, hidâyet ve rahmet geldi. Allah’ın âyetlerini yalan sayıp insanları ona yönelmekten alıkoyandan daha zalim kim olabilir?

Âyetlerimizden yüzçevirerek engelleyenleri bu engellemeleri sebebiyle yaman bir azapla cezalandıracağız.

158 – Onlar imana gelmek için ne bekliyorlar? Meleklerin inmesini mi? Rabbinin imha eden azabının veya Rabbinin kıyamet alâmetlerinden birinin gelmesini mi? Rabbinin alâmetlerinden biri geldiği gün, daha önce iman etmeyen yahut imanıyla hayır kazanmayan hiçbir kimseye o günkü imanı asla fayda vermez. De ki: “Bekleyin, biz de beklemekteyiz.” [47,18; 40,84-85; 22,17]

Bir hadis meali: “Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmaz. Güneş battığı yerden doğduğu zaman, bütün insanlar toptan iman edecekler. Fakat işte o gün, daha önce iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye imanı asla fayda vermez.”

159 – Dinlerini parça parça edip fırka fırka olanlar yok mu, senin onlarla hiç bir alakan yoktur. Onların işi Allah’a kalmıştır. Allah, onların yaptıklarını ileride bir bir onlara bildirip cezalarını verecektir.

Müşriklerin durumu bildirildikten sonra 154. âyetten itibaren Yahudi ve Hıristiyanların dini gruplaşmalarına işaret ediliyor. Bu âyeti gayr-i müslimler hakkında düşünen âlimler yanında, müslümanlar arasında çıkan bid’at firkalarını kapsayacağını düşünenler de vardır. Âyet, dinin hükümlerinin bir kısmına inanmayan ve böyle bir parçalanmadan ileri gelen firkalara da şamildir. Fakat dinin kesin hükümlerini inkâr etmeyen muteber içtihad, fikhî mezhep, tasavvufî meşreb veya uygulamada ortaya çıkan dini hizmet gruplarını bu âyeti ileri sürerek mahkûm etmek, bu âyeti yanlış anlamak olur. Onun için müfessir İbn Kesir: “Zahir olan odur ki âyet; Allah’ın dininden ayrılan ve ona muhalif olanlar hakkındadır” diye uyarılmaktadır.

160 – Kim Allah’a güzel bir işle gelirse, iyilik işlerse, ona on misli verilir; kim de bir kötülükle gelirse, sadece kötülüğüne denk bir ceza görür ve hiç kimseye haksızlık edilmez. {KM, Matta 19,29}

161 – De ki: “Rabbim beni doğru yola, İbrâhim’in dimdik ayakta duran, batıldan uzak, tamamen Hakka yönelmiş tevhid dinine ilettili. O, asla müşriklerden olmamıştı.” [2,130; 22,78; 16,120-123]

Allah Teâlânın tevhidin atası olan ve her zaman gerçek inancın temsilcisi olan Hz. İbrâhim (a.s.)’ın dinini zikretmesi düşündürücüdür. Kendisine Yahudi, Hıristiyan adlarını takanlar da, Arap müşrikleri de Hz. İbrâhim’e tam bir saygı ve bağlılık gösteriyorlardı. Bu âyet Hz. Muhammed’in, Hz. İbrâhim’in dâvetini yenilemekten başka bir şey yapmadığını, dolayısıyla ona mensup olmayı şeref saydığını göstermekte ve diğer din mensuplarını da Hz. İbrâhim’e sadık bir mensup olmaya dâvet etmektedir.

162-163 – De ki: “Benim namazım da, her türlü ibadetlerim de, hayatım da ölümüm de hep Rabbülalemin olan Allah’a aittir. Eşi ortağı yoktur O’nun. Bana verilen emir budur. O’na ilk teslim olan da benim.” [21,25; 10,72; 2,130-132; 12,101; 10,84]

164 – De ki: “Allah her şeyin Rabbi iken ben O’ndan başka bir rab mı ararım? Herkesin kazandığı, yalnız kendisine aittir. Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Sonunda hep dönüp Rabbinizin huzuruna varacaksınız. O da içinde bulunduğunuz ihtilafın içyüzünü, işin gerçeğini size bildirecektir. [1,5; 11,123; 17,15; 35,8; 67,29; 73,9] [KM, Romalılara 14,12; Galatyalılara 6,5]

165 – O’dur ki sizi dünyada halifeler yapmış ve verdiği nimetlerle sizi denemek için kiminizi kiminize üstün kılmıştır.

Muhakkak ki Rabbin, cezalandırmayı dilediğinde işi çarçabuk bitirir ve muhakkak O gafurdur, rahimdir (affi, merhamet ve ihsanı pek boldur). [43,60; 27,62; 2,30; 7,129; 43,32; 7,129]

Sûrenin Allah’a hamd ile başlayıp O’nun mağfiret, merhamet ve ihsanı ile sona erdirilmesi ne letafetlidir! Son âyette cezalandırmasına delâlet vardır, fakat bu devamlılık belirten bir sıfat olmayıp, cezalandırması halinde cezasının şiddetli olduğunu bildirir. Buna karşılık çok affeden, çok merhamet ve ihsan eden mânasına gelen gafûr ve rahîm olarak iki güzel ismini bildirmesi, kullar için büyük bir müjdedir.

A'RÂF SÛRESİ

Mekkî olup, 206 âyettir. 48. âyette geçen kelime, sûreye adını vermiştir. A'râf orada, cennet ile cehennem arasında çekilen sur anlamına gelir. Bundan önceki En'âm sûresi tevhid ve akaid konularını ayrıntılı olarak ele alır. A'râf sûresi ise tevhid tarihini Hz. Âdem (a.s.)'dan itibaren Nuh, Hûd, Sâlih, Lût, Şuayb, Mûsa aleyhimü's-selam dönemleriyle anlatır. Böylece birbirini tamamlarlar. Ayrıca kıyamet ve âhret hallerine yer verilir. Son kısımda, dine inanmanın ve tevhid inancının, vahyin doğruluğunun insan fitratında ne kadar kök saldığı, şirk çeşitlerinin, sahte tanrıların insanlığı asla tatmin edemeyeceği, insanlığın Kur'ân'ı dinleyip Allah'a dönmeleri gerektiği vurgulanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Mîm, Sâd.

2 – Bu, kendisiyle insanları uyarman ve müminlere de bir öğüt ve irşad olması için sana indirilen bir kitaptır ki sakın onu tebliğden ve halkın sana inanmamasından ötürü göğsün daralmasın. [3,7]

3 – Ey insanlar! Siz, Rabbiniz tarafından size indirilen vahye tâbi olun, O'ndan başka birtakım hâmîler edinip de onlara uymayın. Ne kadar da az düşünüyorsunuz! [12,103; 12,106]

4 – Biz nice ülkeler imha ettik ki ya gece uyurlarken, yahut gündüz yatarlarken baskınımız onlara gelivermişti. [6,10; 22,45; 28,58; 7,97-98]

5 – Azabımız gelip çattığında da itiraf ve yalvarmaları: “Biz gerçekten zalim adamlarmışız!” demekten başka bir şey olmadı. [21,11-15]

6 – Kendilerine resul gönderdiğimiz insanlara, resullerinin çağrısına uyup ona göre amel edip etmedikleri hakkında elbette hesap soracağız. Gönderilen o elçilere de, tebliğ edip etmediklerini soracağız. [5,109; 28,65]

7 – Ve onlara, olup biten herşeyi, kesin bir ilme dayanarak bir bir anlatacağız. Öyle ya, Biz hiçbir zaman onlardan habersiz değildik ki! [6,59]

8 – O gün, dünyada yapılan işlerin tartılması kesin gerçekleşecek. Artık kimin iyilikleri kötülüklerinden ağır gelirse, işte onlar muratlarına ereceklerdir. [21,47; 4,40; 101,6-11; 23,102-103; 42,17] {KM, I Samuel 2,3; Eyub 31,6}

9 – Kimin de sevap tartıları hafif gelirse, onlar da âyetlerimizi hiçe sayıp haksızlık etmelerinden ötürü kendilerini en büyük ziyana uğratacaklardır.

10 – Şu bir gerçektir ki ey insanlar, Biz sizi dünyaya yerleştirip orada size hakimiyet verdik! Orada sizin için birçok geçim vasıtaları yarattık. Ne kadar da az şükrediyorsunuz! [14,34]

Yaşadığımız dünyayı azıcık düşünüp inceleyen kimse, onun üstünde yaşayan milyonlarca nevi yaratıkların ve bunların sayılara sığmayacak derecede fazla fertlerinin hayatları boyunca her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlandığını ikrar ve ilan eder.

Enerji kaynağı güneşle olan mesafesinin ideal şekilde olması, dünyanın ekseninin düz olmayıp 23.5° eğik olması ile mevsimlerin oluşmasına imkân vermesi, ayın denizlerdeki med cezir hareketlerini düzenleyecek şekilde görevlendirilmesi, oksijenin yalnız kendisinde bulunduğu atmosfer tabakasının kabuğunun portakalı sarması gibi dünyayı sarıp oksijeni ile canlıların hayatında en önemli rollerden birini oynaması, hayvanların zararlı atıkları karbondioksitin, bitkilere yararlı kılınmasındaki denge, ayrıca uzaydan gelecek zararlı ışın ve meteorları emip eriterek dünyadaki hayatı koruması, dünyanın 3/4'ünün denizle kaplı olması, dünyadaki su dönüşümü, bahar ve yaz mevsiminin erzak filoları gibi binlerce çeşit gıda maddelerini getirmesi, petrol, kömür ve türlü türlü maddelerin oraya yerleştirilmesi, velhasıl sayılmayacak kadar çok nimetlerin, pek muntazam ve muazzam fabrikalarda imal edilircesine ürtülmesi, tesadüfe binde bir ihtimal bile bırakmaz.

11 – Sizi Biz yarattık, sonra size şekil verdik. Peşinden de meleklerle: “Haydi, hürmet için secde edin Âdem’e!” dedik. Onların hepsi hemen secde ettiler, yalnız İblis dayattı. Secde edenlerden olmadı. [15,29-32; 2,34; 38,71-72]

İnsanın dünyadaki konumu ve âhirette ebedî hayatında elde edeceği sonuç ile ilgili olan Hz. Âdem ile İblis kıssası Bakara, A'râf, Hicr, İsra, Kehf, Tâhâ ve Sâd sûrelerinde ele alınmakla birlikte, her sûrede farklı uzunlukta, değişik siyak içinde, farklı üslûp ve ayrıntılar ve bulunduğu muhtevaya göre hedeflenen gayelerle anlatılır. En uzun anlatım işbu A'raf sûresindedir. İblisten istenen secde, ibadet secdesi değil, Allah'a itaatinin bir nişanesi olarak istenen bir inkiyad secdesidir.

Allah bütün insanlık nev'ine kıyamete kadar vereceği muazzam ilim kabiliyetine, maddî ve manevî faziletlere karşı İblisten beklediği itirafı, Hz. Âdem'in şahsına göstermesini istemiştir. İblis gururu yüzünden kaybetmiş, Âdem tevazuu ile kazanmıştır. Zahirten cennetten çıkmasına sebep olan hadisenin hikmeti: yaratılıştaki ilahî maksatları gerçekleştirmek ve dünyanın imar edilmesi için görevlendirmedir. Böylece Allah'ın insan nevine verdiği muazzam ilim kabiliyeti, sınırsız maddî ve manevî istidatlar gelişme imkânı bulmuş, onun yeryüzündeki halifeliği gerçekleşmiştir. Fakat insan, bu üstün makamından kendisini düşürmek için pusuda bekleyen kıskanç şeytanın aldatmalarına karşı, devamlı sûrette uyarılmakta ve Allah'a sığınmaya dâvet edilmektedir.

12 – Allah buyurdu: “Söyle bakayım, Sana emrettiğim halde, secde etmene mani nedir?” İblis: “Ben ondan daha üstünüm; çünkü Sen beni ateşten, onu ise bir çamur parçasından yarattın.” [15,26-28; 38,76; 55,14-15]

13 – “Çabuk in oradan!” buyurdu Allah, “Öyle orada kurulup da büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çabuk çık, çünkü sen alçağın tekisin!” [2,38]

14 – “Bana, onların diriltilecekleri kıyamet gününe kadar mühlet vermişsin?” dedi.

15 – Allah: “Haydi, sen mühlet verilenlerdensin!” buyurdu.

16-17 – “Öyle ise” dedi, “Sen beni azgınlığa mahkûm ettiğin için, ben de onları gözetlemek üzere Senin doğru yolunun üzerinde pusu kurup oturacağım.”

“Sonra onların gâh önlerinden, gâh arkalarından, gâh sağlarından, gâh sollarından sokulacağım, vesvese verip pusu kuracağım, Sen de onların ekserisini şükreden kullar bulmayacaksın!” [34,20-21]

18 – Allah şöyle buyurdu: “Alçak ve kovulmuş olarak çık oradan! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki cehennemi sizlerle dolduracağım!” [17,63-65]

19 – “Sana gelince Âdem, seninle eşin cennete yerleşin, istediğiniz her tarafından yeyip içip yararlanın. Yalnız sakın şu ağaca yaklaşmayın! Böyle yaparsanız zalimlerden olursunuz.” [4,76]

20-21 – Fakat şeytan onlara, gözlerinden gizlenmiş olan edep yerlerini açığa çıkarmak için vesvese verdi. Onlara şöyle telkinde bulundu: “Rabbinizin size bu ağacın meyvesini yasaklamasının tek sebebi, sizin meleklerden veya ölümsüz hayata kavuşanlardan olmanızı önlemektir” diyerek, kendisinin onların iyiliğini istediğine dair yemin üstüne yemin etti. [20,120]

22 – Böylece onları aldatarak mevkilerinden düşürdü. Şöyle ki: O ağacın meyvesini tadar tatmaz, edep yerlerinin açık olduğunu farkettiler. Derhal, buldukları cennet yapraklarıyla edep yerlerini örtmeye başladılar.

Onların Rabbi ise nida edip buyurdu: “Ben sizi o ağaçtan menetmedim mi? Ben şeytanın sizin besbelli düşmanınız olduğunu söylemedim mi? Niçin Beni dinlemediniz de bu perişan duruma düştünüz?” [20,121] {KM, Tekvin 3,7}

23 – “Ey bizim Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Şayet Sen kusurumuzu örtüp, bize merhamet buyurmazsan, en büyük kayba uğrayanlardan oluruz” diye yalvarıp yakardılar. [2,37]

24-25 – Buyurdu ki: “Birbirinize düşman olarak inin! Size dünyada bir süreye kadar kalma ve yararlanma imkânı veriyorum: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan diriltilip mezardan çıkarılacaksınız!”

26 – “Ey Âdem’in evlatları! Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz giysi, süsleneceğiniz elbise indirdik.

Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takvâ elbisesidir.

İşte bunlar Allah’ın âyetlerindedir. Olur ki insanlar düşünür de ders alırlar”. [57,25]

Elbiseden de önemli olan, takvâ duygusu ve haya hissidir. Örtülmesi gereken yerleri örtmek, namusu korumanın ilk şartıdır. Çıplaklık, övünülecek bir ilerilik değil, ilkellik ve Cahiliyeye dönüşür, irticadır. Cahiliye dönemi arapları, erkeği kadını, birlikte olarak Kâbe’yi çırılçıplak tavaf ediyorlar, bunu faziletli bir iş tarzında yapıyorlardı.

Çıplaklığı yaymak şeytanın teşviki ile olunca, Allah Teâla, örtünmenin ve elbisenin insanın maddî ve manevî süsü olduğunu, şeytana uyup mahrem yerlerini açmamak gerektiğini hatırlatıyor.

Allah’ın hikmeti, diğer birçok canlı mahlûkun fitratına, haya ve örtünme duygusu koymayıp sağlam, güzel ve tâbiî bir elbise vermiştir. Haya duygusu verdiği insanı, yalnız onu çıplak yaratmıştır. Böylece insan, hem örtünme emrini tutmanın sevabına ermekte, hem de dünyadaki halifelik görevini ispatlamaktadır. Çünkü bütün yeryüzüne yayılan hayvan ve bitkilerden ve diğer maddelerden elde ettiği giyecekleri yapıp giymekle, bütün yaratıklar üzerindeki tasarruf ve yönetme gücünü, halifeliğinin tezahürlerinden birini göstermektedir.

27 – Ey Âdem’in evlatları! Şeytan, edep yerlerini açığa çıkarmak için, annenizle babanızı -üzerlerindeki takvâ elbiselerini çıkarttırmak sûretiyle- cennetten uzaklaştırdığı gibi, sakın sizi de belaya uğratmasın! Çünkü o da, askerleri de sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden sizi görürler. Doğrusu Biz şeytanları iman etmeyenlerin dostları yapmışızdır. [18,50]

28 – Onlar çirkin bir iş yaptıklarında: “Babalarımızı bu yolda bulduk, esasen Allah böyle yapmamızı emretti.” derler. De ki: “Allah Teâla kötü olan şeyi asla emretmez. Ne o, yoksa siz Allah’ın söylediğini bilmediğiniz birtakım sözleri O’na iftira ederek Allah’a mı mal ediyorsunuz?

Âyetin sonundaki bu istifham-ı inkârî üslûbu, onların ne büyük bir vebal yüklendiklerini, zarif bir tarzda anlatıyor. Şöyle ki: “Allah Teâla’nın herhangi bir şeyi emrettiği, kesin olarak bilinmiyorsa, O’nun hakkında “Allah falan şeyi emretti” demek asla caiz olamaz. Durum bu iken, bir de Allah’ın emretmediğini bile bile “Allah bunu emretti” demek, şiddetle reddedilmesi gereken çirkin bir iş, katmerli bir iftiradır” mânası kastedilmektedir.

29 – De ki: “Rabbim adalet ve itidali emretti. Her secdenizde, her namaz zamanında veya mekânında, yüzünüzü O’nun kıblesine yöneltiniz!

İhlasla, ibadetinizi yalnız O'nun rızası için yaparak Allah'a kulluk ediniz! Çünkü ilkin sizi O yarattığı gibi, dönüşünüz de yine O'na olacaktır.” [2,139; 31,29]

30 – Bir kısmına hidâyet buyurdu, bir kısmına da dalâlet müstehak oldu; çünkü bunlar Allah'tan başka şeytanları dost edindiler. Bir de kendilerini doğru yolda zannediyorlar! [18,104]

Allah itidali, yani ifrat ve tefritten uzak durup ölçülü olmayı emreder. (Bkz. 1,4)

31 – Ey Âdem'in evlatları! Her namaz vaktinde mescide giderken, süsünüz olan elbisenizi giyinin. Yiyin, için fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri asla sevmez.

Edep yerlerini örtmek (setr-i avret) her zaman olduğu gibi, özellikle namaz, tavaf gibi ibadetlerde farzdır. Fakat israf etmemek şartı ile, her müslümanın ibadet esnasında en güzel ve temiz elbisesini giymesi sünnettir. Cemaat ile olsun, camide oturuşta olsun edep, vakar, ağırbaşlılık da bu zinet ve güzel sûret cümlesindedir. Nitekim önceki âyetlerde geçen “yüzleri kibleye döndürme” emrinde de bu intizama işaret vardır. Aynı zamanda, âyetin işaretinden şu da anlaşılır ki cami ve civarları, bir İslâm şehrinin teşkilatında, güzellik bakımından, en güzel ve merkezî noktalarda yer almalıdır. Bununla beraber mescitlerin asıl süsü, oraların ibadetle şenlendirilmesi ve ibadet eden müminlerin hal ve davranışlarıdır.

32 – De ki: “Allah'ın kulları için yaratıp ortaya çıkardığı zineti, temiz ve hoş rızıkları haram kılmak kimin haddine?”

De ki: “Onlar, dünya hayatında iman etmeyenlerle birlikte, iman edenlerindir.

Kıyamet günü ise yalnız müminlere mahsustur. İşte Biz, bilip anlayan kimseler için, âyetleri bu şekilde açıklıyoruz. [22,30]

Bu âyetin açıkça gösterdiği gibi Allah dünyadaki bütün nimetleri kullarının istifadesi için yaratmıştır. Şükürünü yerine getirerek meşrû olan her şeyden yararlanmak mümkündür.

33 – De ki: “Rabbim o güzel şeyleri değil, açığı ile gizlisi ile, bütün fuhşiyatı haram kılmıştır. Keza her türlü günahı, haksız tecavüzü

ve kendisine tapılması hakkında Allah'ın herhangi bir delil bildirmediği bir nesneyi Allah'a şerik yapmanızı,

bir de Allah'ın emretmediği birtakım şeyleri iftira ederek O'na mal etmenizi haram kılmıştır.”

Burada müşriklerin tutarsızlıkları ifade edilmektedir. Allah'tan başka elbette bir tanrı yoktur. Ama faraza böyle bir şey yani Yüce Yaratıcının yanında, O'nun kendisine yetki verdiği birinin şerik olması sözkonusu ise, Allah'tan gelen bir yetki

belgesi olması gerekmez mi? O'nun verdiği böyle bir belge olmadıkça, O'na birini ortak kılmak kimin haddine?

34 – Her ümmet için belirlenmiş bir müddet vardır. Vâdeleri gelince ne bir an geri bırakabilir, ne de bir an öne alabilirler.

35 – Ey Âdem'in evlatları! Size her ne zaman içinizden Benim âyetlerimi beyan edip açıklayan resuller gelir de, kim onlara karşı çıkmaktan sakınır, nefsini ıslah ederse artık onlara hiç bir korku yoktur, onlar asla üzülmezler de.

36 – Âyetlerimizi yalan sayanlar ve onları kabule tenezzül etmeyenler ise, işte onlar cehennemliklerdir. Hem de orada ebedî kalacaklardır.

37 – İftira ederek, Allah'ın söylemediği bir sözü O'na mal eden, yahut Allah'ın âyetlerini yalan sayan kimseden daha zalim biri olabilir mi?

Kaderden nasipleri ne ise, onlara erişecektir. Nihayet elçilerimiz (ölüm melekleri) gelip canlarını alırken: “Hani nerede o Allah'tan başka taptıklarınız?” dediklerinde “Onlar bizden uzaklaşıp ortadan kayboldular” derler. Böylece kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerinde şahitlik ederler. [10,69-70; 31,23-24]

38 – Hak Teâla: “Girin bakalım sizden önce gelip geçen cin ve insan topluluklarıyla beraber ateşe!” buyurur.

Her ümmet oraya girdikçe, yoldaşına lânet eder.

Nihayet hepsi birbiri ardından gelip orada bir araya gelince, sonrakiler öndekileri göstererek:

“Ey Rabbimiz, derler. İşte şunlar bizi saptırdılar, onun için onlara iki kat ateş azabı çektir!”

O da: “Herbirinize iki misli azap var, lâkin siz bunu bilmiyorsunuz” buyurur. [16,25; 29,25; 2,166-167; 16,88; 29,13]

39 – Bu sefer öndekiler de sonrakilere derler ki: “Gördünüz ya, sizin bize karşı bir ayrıcalığınız olmadı, artık kendi işlediklerinizin cezası olarak tadın azabı!”

40 – Âyetlerimizi yalan sayanlara ve onları kabule tenezzül etmeyenlere gök kapıları açılmayacak ve deve iğne deliğinden geçmedikçe onlar da cennete giremeyeceklerdir.

İşte Biz, suçlu kâfirleri böyle cezalandırırız! {KM, Markos 10,25; Luka 18,25}

41 – Onlara cehennem ateşinden bir döşek ve üzerlerinde de yine ateşten örtüler var. İşte Biz zalimleri böyle cezalandırırız!

42 – İman edip makbul ve güzel işler yapanlar ise -ki hiç kimseye Biz gücünün yetmeyeceği yük yüklemeyiz- cennetlik olup, orada ebedî kalacaklardır. [2,286]

43 – Öyle bir halde ki içlerinde kin kabilinden ne varsa hepsini söküp çıkarırız, önlerinden ırmaklar akar.

“Hamdolsun bizi bu cennete eriştiren Allah’a!

Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık.

Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmuştır” derler.

Kendilerine de: “İşte güzel işlerinize karşılık, karşınızda duran şu muhteşem cennete vâris kıldınız, buyurun!” diye nida edilir.

Cennetliklerin bu başarıyı kendilerinden değil, sırf Allah’ın lütfundan bilerek hamdetmelerinden sonra Allah tarafından onların bu başarılarına dünyadaki güzel davranışlarının vesile olduğunun bildirilmesinde pek latif bir durum vardır. Hem kulluk âdabı öğretiliyor, hem de Allah’ın, az ameli büyük bir takdir ve teşekkürle karşılamaındaki ilahî lütfu tecelli ediyor. Şu halde insan çalışmalı, fakat işlerine güvenmeyip daima ilahî hidâyete sığınmalıdır. Amel cennete girmeye sebep olur, fakat Allah’ın yardımı ile!

Âyetteki vâris kılınma kavramını, Peygamberimiz (a.s.m) şu hadisle açıklamıştır: “Cehenneme girenlerin her biri iman etmiş olması halinde, cennette kendisine ayrılan konağı görecektir ve diyecek ki: “Keşke Allah bizi hidâyet etseydi!” Böylece bu görmeleri onlar için pişmanlık olur. Cennete girenlerden her biri de iman etmemiş olması halinde cehennemde varacağı yeri görüp diyecek ki: “Allah bizi hidâyet etmemiş olsaydı halimiz ne olurdu! İşte bu da onların şükürleri olur.”

44-45 – Cennetlikler cehennemliklere: “Biz, Rabbimizin bize vâd ettiği şeylerin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size vâd ettiklerinin gerçekleştiğini gördünüz mü?” deyince onlar: “Evet” diye cevap verirler.

Derken bir görevli aralarında: “Allah’ın lâneti o zalimlere olsun ki onlar insanları Allah yolundan uzaklaştırır, onu eğri büğrü göstermek isterlerdi ve onlar âhireti de inkâr ederlerdi” diye nida eder. [37,54-59; 52,14-16]

Geçmiş asırlarda cennet ile cehennem arasında çok uzun mesafe olması itibariyle sesin nasıl gideceği sorusu sorulmuştur. 20. asırdaki iletişim keşifleri on binlerce km. ötesi ile konuşmayı çocuklar için bile günlük iş haline getirmiştir.

46 – İki taraf arasında bir perde, A’râf üzerinde de cennetlik ve cehennemliklerin her birini simalarından tanıyacak kimseler vardır ki onlar, henüz

cennete girmemiş, fakat girmeyi şiddetle arzular olarak cennetliklere “selamün aleyküm” diye seslenirler. [57,13]

A'râf: *Arf*'in çoğuludur. Yüksekçe olan her şeye arf denilir. Meşhur görüşe göre A'râf, cennet ile cehennem arasındaki sûrun yüksek tepeleri, demektir. Hasan el-Basrî (r.h) demiştir ki: A'râf, marifet kelimesinden olup cennetliklerle cehennemlikleri simalarından tanıyan kimseler demektir.

Hasılı A'râf hakkında iki görüş vardır: Birincisi Ebû Huzeyfe ve diğer bazı zevattan rivâyet edildiği üzere bunlar, amelde kusur etmiş ve mizanda iyilikleri ile kötülükleri eşit gelmiş, Allah'ı bir tanıyan kimselerdir ki cennet ile cehennem arasında bir süre kalırlar. Sonra Hak Teâla, haklarında bir hüküm verir. İkincisi: Bunlar peygamberler (a.s.), şehitler, hayırlılar, âlimler gibi yüksek dereceli zatlardır. Âyetin sonundaki *lem yedhulûhâ* (henüz cennete girmemiş olanlar) birinci görüşe göre, A'râf ehlini tavsif eder: Yani cennetlikler cennete girmiş, bunlar girmemişlerdir. Fakat arzu ve ümid ederler. Onlara özenirler de “Selam ve selamet size” derler. İkinciye göre ise, o sırada cennet ehlinin halidir. Yani henüz cennete girmemiş ve girmek ümidinde bulunmuş oldukları sıradadır ki A'râf ehli, onları selamete ereceklerine dair müjdelerler.

47 – Gözleri cehennemlikler tarafına çevrildiğinde: “Aman ya Rabbenâ, aman bizleri o zalimlerle beraber eyleme!” derler.

48-49 – A'râf ashabı, simalarından tanıdıkları bir kısım kimselere seslenip:

“Gördünüz ya, ne topladığınız mallarınızın, ne onca taraftarlarınızın, ne de büyüklük taslamalarınızın ve o çalımlarınızın size hiç bir faydası olmadı!”

O cennetlikleri göstererek “Sahi, şunlar “Allah, bunları asla lütfuna nail etmez” diye yeminler edip hor gördüğünüz kimseler değil miydi?

İşte onların ne yüce mevkide olduklarını şimdi anladınız değil mi? derler ve sonra o cennetliklere dönerek:

“Buyurun girin cennete!” derler, “size korku ve endişe olmadığı gibi, siz asla üzüntü de görmeyeceksiniz.”

50 – Cehennemlikler cennetliklere: “Ne olur, lütfen suyunuzdan, Allah'ın size nasib ettiği nimetlerden biraz da bize gönderin!” diye seslenirler.

Onlar da: “Allah bunları kâfirlere haram etmiştir, bunlar kâfirlere yasaktır.” diye cevap verirler. {KM, Luka 16,19-26}

51 – O kâfirlere ki onlar dinlerini oyun ve eğlence konusu haline getirmişlerdi; dünya hayatı kendilerini aldatmıştı.

İşte onlar, kendilerinin en önemli günü olan bu günkü karşılaşmayı unuttular ve âyetlerimizi bilerek inkâr ettikleri gibi,

Biz de bugün onları unutup kendi hallerine terkedeceğiz. [20,52; 9,67; 126,45-34]

52 – Gerçekten onlara tam bir vukufla mânalarını bir bir bildirdiğimiz ve iman edecek kimseler için bir hidâyet, bir rahmet olan bir kitap getirdik. [11,1; 4,166]

Âyette geçen tafsil etme: Akaid esasları, fikhî hükümler, mev'izalar, kıssalar gibi çeşitli bölümlere girecek âyetleri, ayrı ayrı bildirme mânasına gelir.

53 – Fakat onlar: “Hele bakalım nereye varacak?” diye sadece bu Kitabın dâvetinin âkibetini gözlüyorlar. O’nun haber verdiği müthiş âkibet geldiği gün, daha önce onu unutup bir tarafa bırakanlar şöyle diyecekler:

“Gerçekten Rabbimizin elçileri bize hakkı tebliğ etmişlermiş? Acaba burada bize şefaath edecek birisi bulunur mu? Yahut geri döndürülmemiz imkânı olur mu ki bu sefer yaptığımız kötü işlerin yerine güzel güzel işler yapabilelim?”

Muhakkak ki onlar, kendilerini hüsrana uğrattılar. Uydurdukları sahte tanrıları da kendilerinden uzaklaşıp ortadan kayboldular. [6,27-28]

54 – Rabbiniz o Allah’tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra da arşa istiva buyurdu. O Allah ki geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürür. Güneş, ay ve bütün yıldızlar hep O’nun buyruğu ile hareket ederler. İyi bilirsiniz ki yaratmak da, emretmek yetkisi de O’na mahsustur. Evet o Rabbülâlemin olan Allah ne yücedir! [10,3; 11,7; 25,59; 71,tamamı) 36,37-40] {KM, Tekvin 2,2-3}

İstiva: Sözlükte istikrar etmek, yani karar kılmak, kurulmak, yükselmek gibi mânalara gelebilir. Arş ise hükümdarların oturdukları taht demektir.

Selef-i Salihin böylesi müteşabih âyetleri tevil etmeksizin olduğu gibi kabul eder, yalnız Allahı mahlûklara benzetmekten, o kelimelerin kullar hakkında ifade ettiği noksan sıfatlardan tenzih ederler. Müteahhirun ise, avam benzetme tehlikesine düşmesin diye muhkem âyetlerin ışığında tevil edip *hakimiyet*, *istîla*, *mîilk* anlamına alırlar. Bu âyet Allah’ın kâinattaki sınırsız icraatlarını gökleri ve yeri altı günde yaratmasını, güneşi, ayı, yıldızları çekip çevirmesini anlatırken, kâinatı yönetmede O’nun rububiyet mertebesini, bir sultanın saltanat tahtında durup etrafa emirler yağdırmasını, böylece işleri düzenlemesini bu tarzda beyan buyurmuştur. Arşa çıkıp hükmetmek ekseriya bu mânada kullanılır. Müteahhir alimlerin bu izahları makbul olmakla beraber, selefın tutumu daha eslem bir yol sayılır.

55 – Rabbinize için için yalvararak, başka nazarlardan uzak, gizlice dua edin. Gerçekten O, haddi aşanları hiç sevmez. [7,205] {KM, Matta 6,6}

Yüksek sesle dua etmek, makul olmayan şeyler (mesela nübüvvet istemek gibi) veya günah olan şeyleri istemek, duayı uzatmak “duada haddi aşmak” kabilindedir.

56 – Düzeltilmiş olan ülkeyi ifsad etmeyin. Hem endişe, hem de ümit ile O’na yalvarın. Muhakkak ki Allah’ın rahmeti iyi kimselere yakındır. [7,156]

57 – O’dur ki, rahmeti olan (yağmurun) önünden müjdeci olarak rüzgarlar gönderir. Nihayet bu rüzgarlar o ağır bulutları hafif bir şeymiş gibi kaldırıp yüklendiklerinde, bakarsın Biz onları, ekinleri ölmüş bir ülkeye sevkeder, derken oraya su indiririz de orada her türlüşünden meyveler, ürünler çıkarırız.

İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerekir ki düşünür ve ibret alırsınız. [22,5-6; 30,19.50; 35,9; 42,28]

Havanın, sırf hareketten aldığı kuvvetle su taneciklerinin toplanmasından ibaret olan o ağır bulut kütlelerini kaldırıp yüklenmesi, bir harikadır. Zira tabiata göre hafif, çok ağır yükü kaldırıp taşıyamaz. Fakat, Rabbimiz bu harika özellikleri tabiata kanun olarak yerleştirmek suretiyle muazzam kudret ve rahmetini tanıttirmek istemiştir. Hareketin, hafiflik ve ağırlık hükmünü tersine çevirdiğine işaret eden bu mânayı öğrenme neticesinde uçaklar yapılmıştır. “Ağır bulut kütlelerini yüklenip kaldıran hava” cümlesi, Kur’ân’ın fennî mucizelerinden birini ihtiva etmektedir. Bu işaretle Kur’ân, cisimlerin havada uçacaklarına ima ve teşvik etmektedir.

58 – Toprağı verimli, güzel bir diyarın bitkisi, Rabbinin izniyle yeşerip çıkar.

Çorak, verimsiz olan bir yerin bitkisi ise çıkmaz, çıkan da bir şeye yaramaz.

İşte şükredek kimseler için Biz, âyetleri böyle farklı üsluplarla tekrar tekrar açıklarız.

59 – Celalim hakkı için, Biz Nûh’u resul olarak halkına gönderdik.

“Ey halkım!” dedi, “Yalnız Allah’a ibadet edin. Ondan başka tanrınız yoktur.

Bunu yapmazsanız, korkarım ki müthiş bir günün azabı tepenize inecektir.”

Eski Yunan, Mısır, Hint, Çin ve Babil edebiyatlarında da Hz. Nuh (a.s.) kıssasına benzer kıssalar vardır. Hatta Avustralya, Yeni Gine, Malaya, Burma, Amerika’nın çeşitli yerlerinde de benzeri anlatımlar vardır. Bütün bunlar bu anlatımların, Hz. Âdem’in çocuklarının dağılmadan önceki ortak taraflarını dile getirmiş olabileceğini gösterir. Olayın aslı vardır, fakat her yer, kendi tasavvur ve tahayyüllerini ortaya koymaktadır.

60 – Halkının söz sahibi yetkilileri: “Biz seni besbelli bir sapıklık içinde görüyoruz” dediler. [83,32; 46,11]

61-63 – “Ey halkım!” dedi, “bende hiçbir dalâlet yok, fakat ben Rabbülâlemin tarafından size bir elçiyim.

Size Rabbimin mesajlarını tebliğ ediyorum, size öğüt veriyorum ve Allah tarafından gelen vahiy sayesinde, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri biliyorum.”

“Kötülüklerden korunup Allah’ın merhametine nâil olmanız için, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla, Rabbinizden size bir buyruk gelmesine mi şaşıyorsunuz? [23,32; 2,151]

64 – Onlar Nûh’u yalancı saydılar. Biz de onu ve yanında olanları gemide kurtardık, âyetlerimizi yalan sayanları ise boğduk. Çünkü onlar, basîretleri körelmiş kimselerdi. [29,15; 71,25]

65 – Âd halkına da kardeşleri Hûd’u elçi olarak gönderdik.

“Ey benim halkım!” dedi, “yalnız Allah’a ibadet edin, O’ndan başka tanrınız yoktur.

Hâla ona karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?” [53,50; 89,6-8]

Âd kavmi, Güney Arabistandan başlayarak Doğu Arabistandan Irak’a kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada hüküm süren bir devlet kurmuştu. Hz. Hûd (a.s.)’a ait olduğu söylenen bir kabir Hadramut tarafında bulunmaktadır. 19. asrın ortalarında bulunan kitabelerde Hz. Hûd’dan bahseden metinler bulunmuştur. İlk Âd kavminin soyunun kurduğu, Hz. Hûd’a inananların ise felaketten kurtulup Âd adı ile devam ettiği anlaşılıyor. M.Ö. 1800 yıllarında bulunan bir kitabede Hz. Hûd’un bağlılarından bahsedilmektedir.

66 – Kavminin kâfir yetkilileri: “Biz, dediler, seni bir çılgınlık, bir beyinsizlik içinde bocalar görüyoruz ve senin yalancılardan biri olduğunu düşünüyoruz.”

67 – “Ey halkım!” dedi, “Bende çılgınlık, beyinsizlik yok, fakat ben sadece Rabbülâlemin tarafından size bir elçiyim.”

68 – “Size Rabbimin buyruklarını tebliğ ediyorum.

Ben sizin iyiliğinize çalışan, sizi uyaran güveneceğiniz bir insanım.”

69 – Sizi başınıza gelebilecek tehlikeler hakkında uyarmak için sizden birine Rabbiniz tarafından bir tebliğ gelmesine hayret mi ediyorsunuz?

Hatırlayın ki, O sizi Nuh kavminden sonra onların yerine geçirdi ve sizi bedenen güçlü kuvvetli, gösterişli kıldı.

O halde Allah’ın nimetlerini unutmayıp zikredin ki felah bulasınız.”

70 – “Yâ!” dediler “Sen bize yalnız Allah’a ibadet edelim, atalarımızın taptıklarını ise bırakalım diye mi geldin?

Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi, bizi tehdit edip durduğun o felaketi başımıza getir de görelim!”

71 – “İşte!” dedi, “üzerinize Rabbinizden bir azap fırtınası ve bir hışım indi.

Siz, sizin ve atalarınızın uydurduğu ve zaten tanrılaştırılmalarına dair Allah’ın da hiçbir delil göndermediği birtakım boş isimler hakkında mı benimle tartışıyorsunuz?

Gözleyin öyleyse azabın gelişini!

Ben de sizinle beraber gözlüyorum.”

72 – Biz de onu ve beraberinde olanları, tarafımızdan bir lütuf olarak kurtardık ve âyetlerimizi yalan sayıp iman etmeyenlerin ise kökünü kestik. [69,6-8]

73 – Semud halkına da içlerinden biri olan kardeşleri Salih’i gönderdik.

“Ey benim halkım!” dedi, “yalnız Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka tanrınız yoktur.

İşte size Rabbinizden açık bir delil, bir mûcize geldi.

İşte Allah’ın devesi de size bir âyet!

Onu kendi haline bırakın, Allah’ın diyarında otlasın, sakın ona bir fenalık yapmayın.

Yoksa sizi acı veren bir azap yakalayacaktır.” [11,64; 17,59; 26,155; 54,27-28]

Semud, Âd kavminden sonra Arabistanda en yaygın halktır. Eski Arap şiirinde olduğu gibi, Eski Yunan ve Rum tarihçi ve coğrafyacıları da Semud halkından bahsederler. Bu kavim kuzeybatı Arabistanda Hicr denilen bölgede otururdu. Başkentleri şimdi, Medayin Salih adı ile anılmaktadır. Bu halkın tepelerde oydukları taş evler, bu güne bile ulaşmıştır.

Kur’ân’ın geldiği sırada Mekkeliler Şam’a ticaret için giderken, Hicr kalıntılarının yanından geçiyorlardı. Bir defasında Hz. Peygamber (a.s.) ashabı ile oradan geçerken: “Burası Allah’ın gazabı ile helâk olan bir halkın diyarı idi. Siz de buradan tiksinerken geçin. Burası eğlenecek değil, hüzünlenecek bir yerdir” deyip oradan çabuk ayrılmayı tavsiye etmiştir.

74 – Bir de düşünün ki Allah sizi Âd halkına halef yaptı ve dünya üzerinde size imkânlar bahşetti.

Arzın düzlüklerinde saraylar kurup, dağlarını yontarak evler yapıyorsunuz. Allah’ın nimetlerini düşünün de, bozgunculuk yaparak dünyada karışıklık çıkarmayın.” [26,149; 53,50]

75 – Kavminden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görünen müminlere alay yollu: “Siz, gerçekten Salih’in Rabbi tarafından size elçi olarak gönderildiğini biliyor musunuz?” dediler.

Onlar da: “Elbette, biz onunla gönderilen her şeye inandık, iman ettik” diye cevap verdiler.

76 – O kibirlenenler ise, “Doğrusu, biz sizin iman ettiğiniz şeyi inkâr ediyoruz” dediler.

77 – Derken deveyi boğazladılar

ve Rab’lerinin emrinden çıkıp O’na isyan ettiler

ve dediler ki: “Salih! Sen gerçekten resullerden isen, bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!”

78 – Bunun üzerine o şiddetli sarsıntı onları kısıvrak yakaladı da yurtlarında çökekaldılar.

79 – Gördüğü müthiş manzara karşısında Salih, yüzünü üzüntü ile öteye çevirip

“Ey halkım!” dedi, “Ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ ettim,

sizin iyiliğinize çalıştım, size öğütler verdim.

Lâkin siz, iyiliğinizi isteyip öğüt verenleri bir türlü sevmediniz gitti!”

80 – Lût’u da gönderdik. Halkına dedi ki: “Daha önce hiç kimsenin yapmadığı pek çirkin bir işi siz mi yapıyorsunuz? {KM, Tekvin 11,27-28; 19,1}

Sodom halkında iyice yayılmış bu çirkin fiil, yani eşcinsellik bazı yerlerde maalesef devam etmektedir. Ama buna rağmen insanlığın büyük ekseriyeti tarafından hayasız bir fiil olarak kabul edilmektedir. Bu işi normal karşılayanlar, eski Yunan filozofları ile modern dünyada bir kısım avrupalı ve amerikalılar olmuşlardır. 20. asrın son çeyreğinde ortaya çıkan ve başlıca yayılma yolu bu gayri meşrû ve gayri fitrî cinsel ilişkiler olan AIDS hastalığı, fitrat dışına çıkan insanlığa ilahî bir tokattır.

81 – “Siz kadınların ötesinde, şehvetle erkeklere gidiyorsunuz ha! Yok, yok anlaşıldı! Siz haddini aşmış bir milletsiniz!”

82 – Kavminin ona verdiği cevap şundan ibaret oldu:

“Çıkarın bu adamları memleketinizden!

Çünkü bu beyler pek temiz insanlar!” [27,56]

83 – Biz de onu ve ailesini kurtardık.

Ancak eşi geride kalıp helâk olanlardan oldu. [11,81; 21,74; 51,35-36] {KM, Tekvin 19,26}

84 – Üzerlerine bir azap yağmuru yağdırdık.

İşte bak, suçlu kâfirlerin sonu nice oldu!

85 – Medyen ahalisine de içlerinden biri olan Şuayb’ı gönderdik.

“Ey benim halkım!” dedi, “yalnız Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka tanrınız yoktur.

İşte size Rabbinizden açık delil geldi.”

“Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın,

insanların haklarını eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin,

ülkede düzen sağlanmışken fesat çıkarıp huzuru bozmayın.

Bana inanıp bu dediklerimi yapmanız sizin için elbette hayırlıdır.” [83,1-6] {KM, Çıkış 3,1; 2,18; Sayılar 10,29}

86 – “Hem öyle tehditler savurarak, yol başlarını tutup,

Allah’a iman edenleri Allah’ın yolundan çevirmeyin

ve bu yolun eğri büğrü olduğuna dair, şüpheler verip halkı yanıltmayın!”

“Hem düşünün ki bir zaman siz sayıca pek az idiniz. Öyle iken Allah sizi çoğalttı.

Ülkeyi bozan o müfsitlerin sonunun nasıl olduğuna bakın da ibret alın!”

87 – “Eğer benimle gönderilen gerçeğe içinizden bir kısmı inanıyor, bir kısmınız inanmıyorsanız, eh ne diyeyim, o halde, aramızda Allah hükmünü verinceye kadar bekleyin.

Zaten hüküm verenlerin en iyisi O’dur.”

88 – Halkından kibirlenen eşraf grubu: “Bak Şuayb!” dediler, “yeminle söylüyoruz:

Ya dinimize dönersiniz. Ya da seni de, sana inanan taraftarlarını da ülkemizden süreriz!”

Şuayb şöyle cevap verdi: “Peki, istemesek de mi dinimizden döndürüp süreceksiniz (Ya istemezsek ne olacakmış!)

89 – “Allah bizi sizin o batıl dininizden kurtardıktan sonra kalkıp tekrar dininize dönecek olursak Allah’a büyük bir iftira atmış oluruz.

Allah göstermesin, sizin inancınıza dönmemiz kesinlikle mümkün değil! Rabbimizin ilmi her şeyi kapsar.

Biz yalnız Allah’a dayanırız.

Ey bizim Rabbimiz! Bizimle şu halkımız arasında Sen âdil hükmünü ver, haklı haksız açığa çıksın. Sen elbette hüküm verenlerin en iyisisin!” [26,118]

90 – Kavminden inkâra sapan ileri gelenler “Eğer Şuayb’a uyacak olursanız kesinlikle perişan olursunuz!” diye tehditte bulundular.

91 – Derken şiddetli bir deprem onları kısıklıvrak yakaladı ve derhal oldukları yerde çökekaldılar. [11,94; 26,189]

92 – Şuayb’ı yalancı sayanlar...

onlar değildi sanki vatanlarında, şen şakrak dolaşanlar!

Şuayb'ı yalancı sayıp perişan etmek isteyenler... asıl perişan olanlar, işte onlar oldular!

93 – Gördüğü müthiş manzara karşısında Şuayb, yüzünü üzüntü ile öteye çevirip:

“Zavallı halkım!” dedi, “ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ etmişim, sizin iyiliğinize çalışmışım, size öğütler vermişim!

Artık böyle nankör, böyle kâfir bir toplum için ne diye üzülüp kendimi harap edeyim!”

94 – Biz hangi ülkeye peygamber gönderdiysek, mutlaka ilkin oranın halkını, gafletten uyarsın,

Allah’a yönelip yalvarsınlar diye yoksulluğa, hastalık ve musîbetlere duçar ederiz.

95 – Sonra o kötü durumları değiştirip güzellikleri yayarız.

Zamanla ahali çoğalıp “Vaktiyle atalarımız gâh üzülmüş, gâh sevinmişlerdi.” derler

ve fakat olaylardan ibret alıp şükretmezler.

Derken, o bilinçsiz halleriyle, hiç hatırlarından geçmezken, ansızın onları tutup bastırırız.

96 – Eğer o ülkelerin ahalişi iman edip Allah’a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette Biz üzerlerine gökten, yerden nice bereket ve bolluk kapılarını açardık. Fakat onlar peygamberleri yalancı saydılar, Biz de işledikleri kötülükler sebebiyle kendilerini cezaya çarptırdık. [37,147-148; 10,98; 34,34]

97 – Peki o ülkelerin ahalişi, geceyin uyurlarken satvetimizin kendilerine baskın halinde gelivermesinden emin mi oldular?

98 – Yoksa onlar güpegündüz eğlenirken azabımızın kendilerine gelmesinden emin mi oldular?

99 – Yoksa onlar Allah’ın ansızın kendilerini azapla bastırmasından emin mi oldular?

Fakat şu muhakkak ki, kendilerine yazık eden kimselerden başkası, Allah’ın ansızın bastırırvermesinden emin olamaz.

100 – Önceki sahiplerinden sonra dünya mülküne vâris olanlar hâlâ şu gerçeği anlamadılar mı ki, eğer dilemiş olsaydık kendilerini de günahları sebebiyle musîbetlere uğrattırdık?

Fakat biz kalplerini mühürleriz de onlar işitmez, anlamaz hâle gelirler. [20,128; 32,29; 14,44-45; 19,98; 22,45-46]

101 – İşte o ülkelerin haberlerinden bir kısmını sana böylece anlatıyoruz. Oraların halklarına peygamberlerimiz açık deliller, mucizeler getirdiler.

Fakat onlar iman etmediler. Çünkü ondan önce tekzip ve inkâr etmeyi âdet haline getirmişlerdi. Allah kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler! [17,15; 11,101-102]

102 – Biz onların çoğunda sözünde durma diye bir şey bulmadık; onların ekserisinin sadece itaat dışına çıkmış kimseler olduğunu gördük.[21,25; 57,8]

103 – Onlardan sonra Mûsâ’yı âyetlerimizle Firavun’a ve onun ileri gelen yetkililerine gönderdik.

Onlar âyetlerimize haksızlık ettiler. Ettiler de, bak o müfsitlerin âkıbeti nice oldu! [20,42-79; 27,14] {KM, Çıkış 7 ve 15. bölümler}

Mele’: Aynı görüş ve maksatla bir araya gelip şekil ve görünüşleri, kıymet ve önemleri ile göz dolduran hey’et. Meselâ bir dernek, bir kabine, bir parlamento, bir ordunun bütünü adına söz söylemeye yetkili kişilerin teşkil ettikleri hey’et. Firavun’un bu danışma meclisine hitaben “Ne buyurursunuz?” (7,110) demesinden, bunların yönetimde önemli yerlerinin olduğu anlaşılıyor.

104 – Mûsâ: “Ey Firavun!” dedi, “ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir resulüm.”

Hız. Mûsâ (a.s.)’ın muhatabı Firavun’un M. Ö. 1292-1225 arasında yaşayan Ramses II olduğu kabul edilir. İsrailoğullarının takvimine göre Hız. Mûsâ M.Ö. 1272 yılında vefat etmiştir. Fakat bu tarihler takribidir. Çünkü İsrail, Mısır ve Hıristiyan takvimlerinin tarihlerini uzlaştırmak pek zordur. Bu Firavun’un oğlunun adı Mineptahdır. Mısır’dan çıkış öncesinde Hız. Mûsâ’nın muhatabı Firavun da muhtemelen budur.

105 – “Başta gelen görevim, Allah Teâla hakkında, gerçek dışı bir şey söylemememdir.

Gerçekten size Rabbinizden çok açık bir belge getirdim.

Artık İsrailoğullarını benimle beraber gönder!”

Hız. Yusuf (a.s.) kuyudan çıkarılıp satılınca Mısır’da Vezirin sarayında kalmış, daha sonra da Mısır’ın Maliye bakanı olmuştu. Babası Hız. Yâkub (a.s.)’ı dâvet etmiş, o da ailesi ve İsrailoğulları ile Filistinden beraberce gelip Mısır’a yerleşmişlerdi. Zamanla, Mısır Firavunları onlara parya, hizmetçi muamelesi yapmış, ağır işlerde çalıştırmaya gitmişlerdi. Onlara zulüm ve işkence uygulamışlardı. Mûsâ (a.s.) onlardan, muvahhit bir ümmet teşkil etmek için Firavunlara esir olmaktan kurtarıp, hür olarak, vatanları Filistin’e yerleştirmek istemişti.

106 – “Eğer” dedi Firavun, “Gerçekten getirdiğin bir belge varsa ve sen doğru söyleyen biri isen, onu ortaya koy da görelim.”

107-108 – Bunun üzerine Mûsâ, esasını yere bırakıverdi, bir de ne görsün: o koskoca bir ejderha kesilmiş!

Elini sıyrıp çıkardı, bir de ne görsün: Bakan kimseler için parlak mı parlak, ışık saçan bir el haline gelmiş! [20,18-22] {KM, Çıkış 4,2-8}

109 – Firavun’un ileri gelen yetkilileri: “Anlaşıldı, bu usta bir sihirbaz!” dediler.

110 – Firavun: “Bu adam,” dedi, “sizi yerinizden yurdunuzdan etmek peşinde! Görüşünüz nedir bu konuda?”

111-112 – Yetkililer: “Onu ve kardeşini alıkoy, bütün şehirlere de görevliler yolla, usta sihirbazların hepsini senin huzuruna getirsinler” dediler.

113 – Bütün büyücüler Firavun’a gelip: “Galip gelecek olursak, herhalde mutlaka bize büyük bir mükâfat verilir, değil mi?” dediler. [27,57-60]

114 – Firavun: “Elbette! Üstelik siz benim gözdelerimden olacaksınız” dedi. [3,45; 4,172]

115-116 – Büyücüler: “Mûsâ! Önce sen mi hünerini ortaya koyacaksın yoksa biz mi koyalım?” deyince Mûsâ: “Siz ortaya koyun!” dedi.

Vakta ki atacaklarını ortaya koydular, halkın gözlerini büyülediler, onları dehşete düşürdüler, hasılı müthiş bir sihir sergilediler. [2,124; 4,79]

117 – Biz de Mûsâ’ya “Asanı yere bırak!” diye vahyettik.

Bir de ne baksınlar: Asa onların yaptıkları sihir, gözboyacılık kabilinden her şeyi yutuyor! [20,69; 26,45] {KM, Çıkış 7,12}

118 – Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların bütün yaptıkları boşa çıktı.

119 – İşte o Firavun ve takımı yenilip küçük düştüler.

120 – Büyücüler hep birden secdeye kapandılar.

121-122 – “İman ettik” dediler, “O Rabbül-âlemine, Mûsâ ve Harun’un Rabbine!”

123-124 – Firavun dedi ki: “Demek siz, benden izin almadan ona iman ettiniz hâ!

Şüphe yok ki bu, yerli olan kıbtî ahaliyi yurtlarından sürmek için, sizin şehirde beraberce planladığınız gizli bir oyundur.

Ama yakında bileceksiniz başınıza gelecekleri!

Evet, ellerinizi ve ayaklarınızı, değişik taraflardan olarak keseceğim, sonra da hepinizi toptan asacağım!” [20,71]

125-126 – Onlar şöyle cevap verdiler: “Biz elbette Rabbimize döneceğiz.

Senin bize kızman da sırf Rabbimizin bize gelen âyetlerine iman etmemizden!

Biz de O’na yönelerek deriz ki: “Ey bizim büyük Rabbimiz! Sabır kuvvetiyle doldur kalbimizi, yağmur gibi sabır yağdır üzerimize

ve sana teslimiyette sebat eden kulların olarak canımızı teslim al!” [20,72-75]

127 – Firavun’un halkının yetkilileri ona: “Ne yapıyorsun, Mûsâ ile kavmini, seni ve senin tanrılarını terketsinler, ülkede bozgunculuk yapsınlar diye kendi hallerine mi bırakacaksın?” dediler.

Firavun: “Hayır, onların erkek evlatlarını öldürüp, kız çocuklarını hayatta bırakacağız.

Biz elbette onların üzerinde tam bir hakimiyet sahibiyiz” diye cevap verdi.

Bir önceki Firavun da Hz. Mûsâ’nın dünyaya geleceği sırada İsrailoğullarının çoğalmamaları için böylesi bir uygulama yapmıştı. Hz. Mûsâ’ya tâbi olanlara uygulanan bu ikinci işkence döneminin Mineptah adlı Firavun’un yönetimine rastladığı söylenmektedir.

128 – Mûsâ kavmine şöyle dedi: “Allah’tan yardım dileyin ve sabredin.

Muhakkak ki dünya Allah’ın mülküdür; kullarından dilediğini oraya vâris kılar.

Güzel âkıbet, elbette müttakilerindir.”

129 – İsrailoğulları: “Biz, hem sen bize gelmeden önce, hem de sen bize peygamber olarak geldikten sonra işkenceye mâruz kaldık!” diye yakındılar.

Mûsâ ise, şöyle dedi: “Hele biraz daha sabredin. Umulur ki, Rabbiniz düşmanlarınızı imha eder de, onların yerine sizi hakim kılıp nasıl hareket edeceğinize bakar.”

130 – Biz Firavun hanedanı düşünüp ibret alsınlar diye, senelerce onları kuraklık, kıtlık ve ürün azlığı ile cezalandırdık.

131 – Onlara iyilik, bolluk geldiğinde: “Hâ işte bu bizim hakkımız! Kendi becerimizle bunu elde ettik” derlerdi.

Eğer kendilerine bir kötülük gelirse onu, Mûsa ile beraberindeki müminlerin uğursuzluklarına verirlerdi.

Dikkat edin, iyiliği olduğu gibi kötülüğü de yaratmak, ancak Allah’ın kudretiyledir fakat onların çoğu bilmezler.

132 – Ve şöyle derlerdi: “Bizi büyülemek için sen hangi mucizeyi getirirsen getir, imkânı yok, sana inanacak değiliz!”

133 – Biz de kudretimizin ayrı ayrı delilleri olarak onların üzerine tufan gönderdik,

çekirgeler gönderdik, haşerat gönderdik,

kurbağalar gönderdik, kan gönderdik.

Yine de inad edip büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular. [17,101; 27,12] {KM, Çıkış 7 ve 12. bölümler; Mezmurlar 105;28-36}

Firavun halkına gönderilen bu felaketlerin gerek nitelikleri, gerek süreleri hakkında, Kur'ân'da hiçbir bilgi ve işaret bulunmuyor. İsrailiyat kaynaklı ayrıntılı hikayeler bazı tefsirlerde yer almıştır.

134 – Azap üzerlerine çökünce dediler ki: “Mûsâ! Rabbin ile arandaki ahit uyarınca, bizim için O'na yalvar.

Eğer bu azabı üstümüzden kaldırırsan, mutlaka sana inanacak ve İsrailoğullarını da seninle göndereceğiz.”

135 – Biz, geçirecekleri bir süreye kadar onlardan azabı kaldırıncaya da yeminlerinden döndüler.

136 – Biz de âyetlerimizi yalan sayıp umursamadıkları için onlardan intikam olarak denizde boğduk. {KM, Çıkış 14,27-28; Tesniye 11,4; Mezmurlar 106,9-11}

137 – Horlanan, ezilen milleti de, bereketlerle donattığımız o ülkenin doğularına ve batılarına (yani tamamına) vâris kıldık.

Böylece sabretmelerine mükâfat olarak İsrail oğullarına, senin Rabbinin yaptığı güzel vaad tamamen gerçekleşti.

Firavun ile kavminin yaptıkları binaları ve yetiştirdikleri bahçeleri ise imha ettik. [28,5-6; 44,25-28]

Bazı tefsirler İsrailoğullarının Mısır'ın efendileri kılındığını anlamışlardır. Fakat bu âyetten onların Filistin'e vâris kılındıklarını anlamak daha mâkuldür. Zira Mısır'a vâris olduklarına dair Kur'ân'da bir işaret olmadığı gibi Mısır tarihinde de buna ait bilgi yoktur.

İsrailoğulları Firavun'un suda boğulduğu yerin doğusunda bulunan Mısır'a bağlı toprakların büyük kısmına malik olmuşlardır.

138-140 – İsrailoğullarını denizden geçirdik.

Derken yolları, kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir topluluğa uğradı.

“Mûsâ!” dediler, “bunların tanrıları olduğu gibi bize de bir tanrı yapiver!”

O ise: “Siz” dedi, “gerçekten cahil bir milletsiniz!

Çünkü şu imrendiğiniz kimselerin dini yıkılmıştır ve yaptıkları bütün ameller de boşunadır.

Hem Allah size bunca lütufta bulunup öteki insanlara üstün kılmış olduğu halde, hiç ben sizin için O’ndan başka bir Tanrı arar mıyım?” [2,47]

Buradaki insanlar Sina’da yaşayan Mısırlılardı. Hz. Mûsâ ve kavmi muhtemelen, şimdiki Süveyş ili ile İsmâiliye arasından bir yerden Kızıldenizi geçmişlerdi. Mısır’a bağlı Sina yarımadasındaki Mafka şehrinde günümüze kadar kalan Mısırlılara ait bir mâbed bulunmaktadır. İsrailoğullarının bunlar gibi inanç sahiplerine özendikleri anlaşılıyor. 2,93 âyetinden, Mısır’daki uzun kölelik döneminin İsrailoğulları üzerinde kalıcı tesirler bıraktığı, bu arada sığır cinsini tanrılaştırma alışkanlığı kazandıkları anlaşılıyor.

141 – Hem düşünün ki, sizi Firavun hanedanından kurtarmıştık.

Onlar ki size pek acı bir işkence uyguluyor, oğullarınızı hep öldürüyor, kızlarınızı ise, kendilerine hizmetçilik etmeleri için hayatta bırakıyorlardı.

Bunda, Rabbiniz tarafından size büyük bir imtihan vardı. {KM, Çıkış 1,16}

142 – Otuz geceyi ibadetle geçirmesi ve Tevrat’ı almaya hazırlanması için, Mûsa ile sözleşip huzurumuza kabul ettik.

Sonra on gece daha ilave ettik. Böylece Rabbinin belirlediği müddet tam kırk gece oldu.

Mûsâ, kardeşi Harun’a: “Kavmim içinde benim vekilim ol, onları güzelce yönet ve sakın müfsitlerin yoluna uyma!” dedi. [2,51] {KM, Çıkış 19. bölüm ve 24,18; 34,28; Tesniye 9,9; 5,2-4}

İsrailoğulları hürriyetlerine kavuşunca muvahhid topluluğun uyacakları şeriatı bildirmek üzere Cenab-ı Allah Hz. Mûsâ’yı kırk günlüğüne Sina’ya çağırdı. Sina dağının tepesinde bugün, Hz. Mûsâ’nın kırk gün kaldığı söylenen bir mağara bulunur. Kutsal bir ziyaret yeri olan bu mağara yakınında bir cami, bir kilise, bir de Justinyen zamanında yapılmış bir manastır vardır.

143 – Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi ona hitab edince:

“Ya Rabbî!” dedi, “göster bana Zâtını, bakayım Sana!” Allah Teâla şöyle cevap verdi:

“Sen Beni göremezsin. Ama şimdi şu dağa bak, eğer yerinde durursa sen de Beni görürsün!”

Derken Rabbi dağa tecelli eder etmez onu un ufak ediverdi. Mûsâ da düşüp bayıldı.

Kendine gelince dedi ki: “Sübhansın ya Rabbî. Her noksanlıktan münezzeh olduğun gibi, (dünyada Seni görmemizden de münezzehsin.)

Bu talebimden ötürü tövbe ettim. Ben ümmetim içinde Seni görmeden iman edenlerin ilkiyim!” [4,153] {KM, Çıkış 33,18,20; Tekvin 32,31; Yuhanna 1,18; I Korintos 13,12}

Hız. Mûsâ (a.s.), Allah'ın kelamını işitip onun şevk ve neşesiyle içinde, Rabbini görme iştiyakı uyandı. Allah Teâla dünya gözü ile Zatını göremeyeceğini bildirdi. Cennetliklerin Allah'ı görmek şerefine erecekleri âyet ve hadislerle sabittir (75,22-23). “Şüphe yok ki siz şu dolunayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi de göreceksiniz.”

144 – Allah buyurdu ki: “Mûsâ! Ben seni risaletlerim, mesajlarımla ve hitabıma mazhar etmemle öbür insanlar arasından seçip mümtaz kıldım.

Şimdi şu sana verdiğim nübüvveti al ve bu nimetime şükreden kullarımdan ol!”

145 – Ona verdiğimiz levhalarda, insanlara öğüt olmak üzere her şeyi tafsilatlı olarak buyurduk.

Sen bunlara kuvvetle sarıl ve ümmetine de o hükümlerin daha sevaplı olanlarına sarılmalarını emret.

İtaat dışına çıkanların diyarlarını ise nasıl târumar ettiğimi yakında size göstereceğim.” [28,43] {KM, Çıkış 24,12; 31,18}

Tevrat, bu levhaların taştan olduğunu ve yazıların Allah Teâla tarafından yazıldığını bildirir. Kur'ân da bunu Allah'a izafe etmekle beraber yazının melek vasıtasıyla mı, Hız. Mûsâ tarafından mı, bizzat Allah tarafından mı yazıldığı tasrih edilmez.

“Tevrat'taki şeylerin en güzeli” kavramı, birkaç yoruma elverişlidir. Mesela: Farzlar mübahlardan daha güzeldir. Kısas caiz ise de affetmek daha güzeldir. Birkaç ihtimal varsa, o tefsirlerden biri diğerlerine göre daha güzel olabilir.

146 – Dünyada haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimi gereği gibi anlamaktan uzaklaştırırım.

O kibirlenenler her türlü mûcizeyi bile görseler yine de onlara iman etmezler. Doğru yolu görseler o yolu tutmazlar.

Ama sapıklık yolunu görseler o yola girerler.

Öyle! Çünkü onlar âyetlerimizi yalan saymayı âdet haline getirmiş ve onlardan gafil olagelmişlerdir. [6,110; 61,5; 10,96-97]

Kibirliler kalplerini dışardan gelecek aydınlığa öylesine kapatmışlar, Allah da onların bütün varlıklarıyla istedikleri bu sonucu yaratıp kalplerini mühürlemiştir ki gerek tekvinî, gerek tenzilî yani gerek Allah'ın kâinat kitabına koyduğu, gerek indirdiği Kur'ân'a dercettiği ilahî âyetlerin ifade ettiği gerçekleri göremeyecekler, o şan ve şerefi, o mutluluğu tadamayacaklardır.

Kur'ân vahiyle indirildiği gibi, onun makbul yorumu da vahiy sırrına mazhardır. Kur'ân, tevazu ve teslimiyetten uzak olan kibirlilere, gizli hazinelerini açmaz.

147 – Halbuki âyetlerimizi ve âhirete kavuşacaklarını yalan sayanların bütün işleri ve eserleri boşa çıkmıştır. Böyle olmayıp ne olacaktı ya? Onlar yaptıklarından başkasıyla mı karşılık görecekerdi?

Âhirete inanmadıklarından, orada da bekleyecekleri hiç bir karşılık olamaz. Mesele bu kadar vazihtir! Çünkü, âhiretin varlığını hesabına alarak yaşayanlar oraya göre hazırlananlar, oradan faydalanmaya hak kazanırlar. Bir şeyi inkâr edenin, ondan hak talep etmeye hakkı olamaz.

148 – Mûsâ Tevrat'ı almak için ayrıldıktan sonra ümmeti, zinet takımlarından, böğürür gibi ses çıkaran bir buzağı heykeli yapıp tanrı edindiler.

Görmemişler miydi ki o heykel onlara hitap edemiyordu, kendilerine yol da gösteremiyordu. Fakat buna rağmen onu tanrı edindiler ve zalimlerden oldular. [20,85]

Mısır'dan çıkışın üzerinden daha üç ay geçmeden, buzağıya tapma şirki İsrailoğulları arasında başlamış oluyordu. Bunca mucizelere rağmen, bu döne tabiatları sebebiyle kendi soylarından olan bazı peygamberler “İsrail milletini daha ilk gecesinde kocasına ihanet eden ve kocasından başka bütün erkeklere sevgi gösteren bir kadına benzetmişlerdir.” {KM, Hoşea 2,1-13; Hezekiel 16,15-22; Yeremya 2,20}

149 – Ne vakit ki yaptıklarının saçmalığını anlayıp son derece pişman oldular ve saptıklarını gördüler. “Yemin olsun ki, dediler, eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi affetmezse, muhakkak herşeyimizi kaybedenlerden oluruz.” [20,92-94]

150 – Mûsâ pek öfkeli ve üzgün olarak halkına dönünce:

“Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini çarçabuk terk mi ettiniz!” dedi ve... levhaları yere bırakıverdi.

Kardeşini başından tuttu, kendisine doğru çekiyordu.

Harun ise ona: “Ey annemin oğlu!” dedi: “İnan ki bu millet beni fena halde hırpaladı, nerdeyse beni linç edip öldüreceklerdi.

Ne olur, düşmanlarımı üstüme güldürme, beni bu zalim milletle bir tutma!” {KM, Çıkış 32,1-5}

151 – Mûsâ: “Ya Rabbî, beni ve kardeşimi affet. Rahmetine bizi de dahil et; çünkü merhamet edenlerin en merhametlisi Sensin Sen!”

152 – Buzağıya tanrı diye tapanlar var ya, işte onlara Rab’leri tarafından dünya hayatında bir gazap ve bir zillet gelecektir. İşte iftiracıları böyle cezalandırırız Biz! [2,54] {KM, Çıkış 32,34-35}

153 – Günahları işledikten sonra, arkasından tövbe edip iman edenler için ise Rabbin elbette gafur ve rahîmdir (affi ve merhameti boldur).

154 – Mûsâ’nın öfkesi yatışınca, levhaları yerden aldı.

Onlardaki yazıda, Rab’lerinden çekinenler için hidâyet ve rahmet vardı.

Hiz. Mûsâ mikatta iken Samirî’nin aldatmasıyla altından yaptığı buzağıyı putlaştırma fitnesi, Hiz. Mûsâ’nın dönmesinden sonra yaptığı uyardımlarla telafi edildi. Mevcut Tevrat’ın altın buzağıyı yapma işini Hiz. Harun’a isnad etmesi, (Kış. Çıkış, 31,1-6; Bkz. 20,90-94), kabul edilemeyecek bir iftira ve cehalettir.

Gelecek âyette bildirildiği üzere onlar pişman olunca, Allah Teâla içlerinden yetmiş temsilci seçerek dağdaki mikat yerinde tövbe etmelerini istedi. Gelecek âyet bu hususu anlatır. Bu yetmiş kişi Allah’ı açıkça görmek isteyince onları yıldırım çarpmıştı (2,54-56). Tevrat, bunların, kırılan levhaların yerine yenilerini almak için mikata çağırıldıklarını bildirir.

155 – Mûsâ ümmetinden yetmiş kişi seçti, onları alıp huzura getirdi.

Gelenlerin bu kabul şerefiyle yetinmeyip Allah’ı açıkça görmek istemeleri üzerine onları şiddetli bir deprem yakaladı.

Mûsâ: “Ya Rabbî!” dedi, “dileseydin beni de bunları da daha önce imha ederdin.

Şimdi bizi aramızdaki beyinsizlerin yaptıklarından dolayı helâk mi edeceksin?

Bu sırf Senin bir imtihanından ibarettir. Dilediğini bu imtihanla şaşırtır, dilediğine yol gösterirsin.

Sensin bizim Mevlamız! Affet bizi, merhamet eyle! Sen affedenlerin en hayırlısısın!” [2,55; 4,153] {KM, Çıkış 24,100; Sayılar 11,16}

156 – “Bize bu dünyada da, âhirette de iyilik nasib et! Biz Sana yöneldik, Senin yolunu tuttuk.”

Hak Teâla da şöyle buyurdu: “Ben dilediğim kimseyi cezalandırırım. Rahmetim ise her şeyi kaplar.

O rahmetimi de Allah’a karşı gelmekten korunan, zekât veren ve özellikle Bizim âyetlerimize iman edenlere nasib edeceğim.” [40,7; 6,54]

157 – Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncillerde vasıfları yazılı o ümmî Peygambere tâbi olurlar.

OPeygamber ki kendilerine meşrû şeyleri emreder, kötülükleri yasaklar, kendilerine güzel ve hoş şeyleri mübah, murdar şeyleri ise haram kılar,

üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar.

Ona iman eden, onu destekleyen, ona yardımcı olan ve onunla beraber indirilen nûra tâbi olanlar var ya, işte felaha erenler onlardır. [3,81; 61,6]

Hz. Mûsâ (a.s.) rahmeti kendisi ve halkı için istedi. Allah Teâla da bunun, ancak bütün insanlığa gönderilecek “Rahmet Peygamberi” olan âhir zaman elçisine uymaya bağlı olduğunu buyurmak sûretiyle bu müjdeyi, tüm insanlığa vaad buyurdu. İşte Mûsâ kıssasının sonuçta vardığı nokta, bu rahmet şeriatının ve ahir zaman Peygamberinin ileride geleceği meselesidir.

Burada Hz. Peygamber hakkında ümmî sıfatının kullanılması çok dikkate değer. Bu kelimenin “öğrenim görmemiş, okuma yazma bilmeyen” mânasından başka, bir de Yahudiler arasında “Kitap sahibi olmayan, yani Yahudi olmayan (gentil)” anlamı vardır. Burada her ikisi de kastedilmiştir. Yahudiler ümmîlere değer vermezlerdi (3,75). Allah onların yersiz kavmî gurur ve küstahlıklarını kırmak istemiştir. Hz. Peygamber (a.s.)’ın Tevrat ve İncil’de müjdenmesi hk. bkz. 6,20.

158 – De ki: “Ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah tarafından gönderilen Peygamberim.

O ki, göklerin ve yerin hakimiyeti O’na aittir.

O’ndan başka ilah yoktur. Hayatı veren de, ölümü yaratan da O’dur.

Öyleyse siz de Allah’a ve O’nun bütün kelimelerine iman eden o ümmî Nebîye, o Resule inanın.

Ona tâbi olun ki doğru yolu bulasınız. [6,19; 11,17; 3,20]

159 – Evet! Mûsâ’nın kavminden bir topluluk da vardır ki hak dinle insanları doğru yola götürür ve onunla halk içinde adaleti tatbik ederler. [3,113; 28,52-54; 2,121]

Bunların kimler olduğu hakkında farklı rivâyetler vardır. Fakat âyetten açıkça anlaşılan şudur ki bunlar, selefte, Hz. Mûsâ’dan sonra gelen İsrail neslinden olan peygamberler ve onlara uyan âdil hükümdarlar, hak hukuk gözeten rabbanîler, hahamlar ve bunlara tâbi olan bir kısım iyi insanlardı ki, Asr-ı saadette Hatemu’lenbiya Efendimizi (a.s.) tasdik edenler de bunların halefleri olmuştur. Demek ki Hz. Mûsâ’nın kavminin hepsi, yukarıda kötü halleri bildirilenler gibi haksız ve zalim değildiler, onlar farklı topluluklara ayrılmışlardır.

160 – Biz onları on iki kabileye, on iki topluluğa ayırdık.

Halkı kendisinden su istediğinde ona: “Asanı taşa vur!” diye vahyettik.

Derhal on iki pınar fışkırdı. Her kabile su alacağı yeri belledi.

Bulutları da üzerlerine gölgelik yaptık.

Kendilerine kudret helvasıyla bıldırcın da indirdik ve dedik ki:

“Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yeyiniz!”

Fakat onlar emrimizi dinlememekle Bize değil, asıl kendilerine zulmediyorlar, kendilerine yazık ediyorlardı.

Tevrat’a göre (Sayılar I, 1-54) Allah Hz. Mûsâ’ya, bütün İsrailoğullarını Sina çölünde toplayıp sayım yaptırmasını emretti. On iki aşirete ayrılıp teşkilatlandılar. Hz. Yâkub’un on ikinci oğlu ve Hz. Mûsâ ile Hz. Harun’un dedelerinin kabilesi Levi aşireti, bunların dışında tutulup bütün aşiretlerin dinî selametleri ile görevlendirildiler. (Bkz, 5,12)

Bu âyetten anladığımızı göre Sina çölünde kaldıkları sürece mucizevî bir şekilde: 1. Su ihtiyaçları sağlandı. 2. Kavurucu güneşten korunmak için bulutlar gölgelik etti. 3. Gıda olarak bıldırcın kuşu ile kudret helvası ihsan edildi.

İki milyon civarında oldukları söylenen cemaatin böyle bir düzenleme olmaksızın o çölde durmaları mümkün değildi. Fakat gelecek âyetlerin de bildirdiği üzere, devamlı sûrette nankörlük etmişler ve bu nankörlüğün sonuçlarına da katlanmak zorunda kalmışlardır.

161 – O vakit onlara denildi ki: “Şu şehre (Kudüs’e) yerleşin, oranın ürünlerinden dilediğiniz şekilde yiyin, yararlanın, affını diliyoruz ya Rabbî!” deyin ve şehrin kapısından tevazû ile eğilerek girin ki suçlarınızı bağışlayalım.

İyi ve güzel davrananlara, ayrıca daha fazla mükâfatlar vereceğiz.”

162 – Ama aralarındaki zalimler, sözü kasden değiştirdiler, başka bir şekle soktular.

Biz de zulmü âdet haline getirdikleri için üzerlerine gökten azap salıverdük. [2,58]

163 – Bir de onlara o deniz kıyısında bulunan şehir halkının başına gelenleri sor.

Hani onlar sebt (cumartesi) gününün hükmüne saygısızlık edip Allah’ın koyduğu sınırı çiğniyorlardı.

Şöyle ki: Sebt gününün hükmünü gözettiklerinde balıklar yanlarına akın akın geliyordu;

Sebt gününün hükmüne riayet etmedikleri gün ise gelmiyordu. İşte fâsıklıkları, yoldan çıkmaları sebebiyle onları böyle imtihan ediyorduk.

Bu şehrin, Akabe limanına yakın Eyle şehri olduğu genellikle kabul edilir. Bu sahil şehri Hz. Süleyman’ın Kızıldeniz’deki donanmasının merkezi idi. Âyette bildirilen bu olay, Yahudilerin gerek dinî, gerek tarihî kitaplarında yer almıyor. Medine Yahudileri tarafından bilindiği kesindir. Zira onlar birçok konuda

Peygamberimize itirazları ile meşhur oldukları halde, bu hususta hiçbir itirazları olmamıştır.

164 – Hani onlardan bir cemaat: “Allah’ın yerle bir edeceği veya şiddetli bir felaket göndereceği şu gürûha ne diye boşuna öğüt verip duruyorsunuz?” demişti.

O salih kişiler de: “Rabbinize mazeret arzedebilmek için! Bir de ne bilirsiniz, olur ki Allah’a karşı gelmekten nihayet sakınırlar ümidiyle öğüt veriyoruz” diye cevap verdiler.

165-166 – Kendilerine verilen öğütleri ve uyarıları kulakardı edip onları bir tarafa bırakınca,

içlerinden kötülükleri önlemeye çalışanları kurtarıp o zalimleri fâsıklıkları yüzünden şiddetli bir azaba uğrattık.

Şöyle ki: Onlar serkeşlik edip yasakları çiğnemekte ısrar edince onlara: “Hor ve hakir maymunlar haline gelin!” diye emrettik.

Şiddetli azabın, maymuna çevirme olduğu, yani bunun daha önceki cümleyi tekid ettiği söylenmiştir. Meal buna göre dir.

167 – O vakit Rabbin, kıyamet gününe kadar onları kötü azaba uğratacak kimseler ortaya çıkaracağını bildirdi.

Muhakkak ki Rabbin, dilediğinde cezayı çabucak verir, ama aslında gafurdur, rahîmdir (affi ve merhameti boldur).

168 – Onları parça parça topluluklar halinde dünyanın her yerine dağıttık. Aralarında iyi kimseler de vardı, iyi olmayanlar da!

Kötülüklerden dönüş yaparlar diye onları gâh nimetler, gâh musîbetlerle imtihan ettik.

169 – Onlardan sonra hayırsız bir nesil geldi ki bunlar kitaba (Tevrat’a) vâris oldular,

ama âyetleri tahrif etme karşılığında şu değersiz dünya metâmını alıp “Nasılsa affa nail oluruz!” düşüncesiyle hareket ettiler.

Af umarken bile, öbür yandan yine gayr-ı meşrû bir metâ, bir rüşvet zuhûr etse, onu da alırlar.

Peki onlardan, Allah hakkında gerçek olandan başka bir şey söylemeyeceklerine dair kitapta mevcut hükümler uyarınca söz alınmamış mıydı?

Ve kitabın içindekileri ders edinip okumamışlar mıydı?

Halbuki ebedî âhiret yurdu, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için elbette daha hayırlıdır.

Hâla aklınızı başınıza almayacak mısınız?

170 – Kitaba sarılanlar ve namazı gerektiği şekilde yerine getirenler bilsinler ki,

Biz iyilik için çalışanların mükâfatlarını asla zâyi etmeyiz.

171 – Hem bir vakit biz o dağı bir gölgelik gibi İsrailoğullarının başlarının üstüne kaldırmıştık da onlar, dağın üzerlerine düşeceğini sanmışlardı.

O zaman demiştik ki: Size verdiğimiz bu kitab'a ciddiyetle sarılın ve içindeki gerçekleri düşünüp hiç hatırlığınızdan çıkarmayın ki Allah'ı sayıp kötülüklerden sakınasınız.

172-173 – Rabbinin Âdem evlatlarından, misak aldığını da düşünün:

Rabbin onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onların kendileri hakkında şahitliklerini isteyerek “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” buyurunca onlar da “Elbette!” diye ikrar etmişlerdi.

Kıyamet günü “Bizim bundan haberimiz yoktu!”

yahut: “Ne yapalım, daha önce babalarımız Allah'a şirk koştular, biz de onlardan sonra gelen bir nesil idik, şimdi o bâtılı başlatanların yaptıkları sebebiyle bizi imha mı edeceksin?” gibi bahaneler ileri sürmeyesiniz diye Allah bu ikrarı aldı. [4,176; 30,30; 33,72; 57,8]

Bu âyette Cenab-ı Allah, Kendisini Rab kabul ettiklerine dair insanlardan ikrar aldığını bildirmektedir. Bu ahdin zaman ve mekânı hakkında farklı anlayışlar mevcuttur. Âyet-i kerime bu esas prensibi kesin olarak ortaya koymakla beraber, işin cereyan tarzını kesin olarak bildirmediğinden anlayış farkları ortaya çıkmıştır. Şöyle ki:

a- Babasının sulbünden ayrıldığı sırada olmuştur.

b- Baba sulbünden çıkıp ana rahmine düşerek yumurtayı döllemesiyle ceninin oluşmasını müteakip ruh üflenme vaktinde (takriben dört aylık iken) olmuştur.

c- Büluğa erme çağında Allah'ın nimetlerine ve rububiyetine bizzat şahit olmaları tarzında olmuştur. Bu yorumu yapanlar âyette temsili (sembolik) bir anlatım olduğunu düşünürler ve derler ki: Allah varlığının, birliğinin delillerini kâinata yerleştirmiştir. Kendi varlıklarına yerleştirdiği akılları da buna tanıklık etmiştir. Bunları yapmakla, insanın Rabbinin ikrar etmesi için bütün şartları hazırlamasıyla âdeti onun şahitliğini almış saymıştır.

d- İnsanlığın babası Hz. Âdem'in sulbünden kıyamete kadar gelecek bütün zürriyetini çıkarıp onlara: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” dedi. Onlar da: “Elbette” dediler. Ve o gün takdir kalemi, kıyamete kadar olacak şeyleri yazdı, bitirdi. Bu son izah aslında çeşitli tariklerden hadis olarak rivâyet edilmiştir. Tefsircilerin ekserisi bunu kabul ettikleri gibi, müslümanlar arasında en yaygın

inanç da budur. Bütün insanların aslını teşkil eden genlerin, bütün insanların Babasının sulbüne sığabileceğini genetik biliminden öğrenmekteyiz. Allah rûhlar aleminde bu ilk ahdi almış olup, bizlerin “kalû belâ”dan beri müslüman olmamıza mani yoktur. Allah’ın kudreti böyle yapmayı dilemişse öyledir. Vallahu a’lem.

174 – İşte Biz böylece, âyetleri iyice açıklıyoruz, olur ki düşünürler de inkârlarından dönüş yaparlar.

175-176 – Onlara, kendisine âyetlerimiz hakkında ilim nasib ettiğimiz kimsenin de kıssasını anlat: Evet, o adam bu ilme rağmen o âyetlerin çerçevesinden sıyrıldı, şeytan da onu peşine taktı, derken azgınlardan biri olup çıktı.

Eğer dileseydik, onu o âyetler sayesinde yüksek bir mevkiye çıkarırdık, lâkin o yere saplandı ve hevasının esiri oldu.

Onun hali tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi haline bıraksan da yine dilini salar solur! İşte bu, tıpkı âyetlerimizi yalan sayan kimselerin misalidir. Sen olayı onlara anlat, olur ki düşünüp kendilerine çekidüzen verirler.

177 – Âyetlerimizi yalan sayarak sırf kendi kendilerine zulmeden o kimselerin hali, ne çirkin bir ibret levhasıdır!

178 – Allah kime hidâyet ederse işte doğru yolu bulan odur; kimi de şaşırtırsa işte onlar da kaybedenlerin ta kendileridir.

179 – Biz cehennem için cinlerden ve insanlardan öyle kimseler yarattık ki onların kalpleri vardır ama bu kalplerle idrâk etmezler, gözleri vardır onlarla görmezler, kulakları vardır onlarla işitmezler.

Hasılı onlar hayvanlar gibi, hatta onlardan da şaşkındırlar. İşte asıl gafil olanlar onlardır. [46,26; 2,18; 8,23; 22,46; 2,171] {KM, İşaya 6,9-10; Matta 13,13-14}

180 – En güzel isimler Allah’ındır, o halde bu isimlerle O’na dua edin. O’nun isimleri konusunda haktan sapanları terkedin. Onlar işlediklerinin cezasını çekeceklerdir. [17,110; 20,8]

Allah Teâla sayılamayacak kadar fazla güzel fiilleri ve eserleri ile Kendisini tanıtmaktadır. Bu fiillerin kaynağı O’nun güzel isimleri, isimlerin kaynağı da zatî ve sübûtî sıfatlarıdır. Allah Kendisini nasıl tanıtıyorsa insanın da öyle tanınması gerekir. Yoksa insan kendi sınırlı akıl ve duyuları ile Allah’ı tavsif etmeye kalkarsa ciddî eksiklikler ve yanlışlar yapabilir. Kur’ân, Allah’ı ulûhiyetin nihayetsiz hususiyetlerini ortaya koyacak en güzel isimlerle tanıtır. Bu ilahî isimler vasıtasıyla insan, yaşayışının her türlü durumunda Allah ile bir bağ kurma imkânına kavuşur. Esmâ-yı hüsnanın en önemli işlevi Allah ile insan, insan ile Allah arasında

münasebetleri en ideal bir seviyede gerçekleştirmektir. Kur'ân, insanlığa indirdiği esma-yı hüsna bağları ile, şirkin ayrı ayrı tanrılara dağıttığı birçok kavramı, Allah ile münasebete koyar. Böylece bu isimler, insanlık için mümkün olan en yüksek seviyede bir marifetullahı gerçekleştirirler. Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın 99 ismi vardır. Kim bunları bellese, bunlarla Allah’ı zikrederse cennete girer.” Alimlerin çoğuna göre, esma-yı hüsna tevkifidir, yani dinde hangileri bildirilmiş ise yalnız onlar kullanılır. Mesela: “Allah alîmdir”, denir, ama aynı mânaya geliyor diye “Allah ârifdir, fatîndir, bilgedir” denilmez. Allah’a yaraşmayan isimler vermek, veya vafettiği bazı isimleri O’na vermemek, O’nun isimlerini putlar hakkında kullanmak, yahut o isimleri te’villerle gerçeğinden saptırmak tarzlarında olur. Mezkûr yanlışlardan her biri, Allah’ın isimleri konusunda “haktan sapma”ya girer.

181 – Yarattıklarımız içinde, daima Hakka giden yolu gösteren ve onunla adaleti gerçekleştiren bir topluluk vardır.

Hz. Peygamber (a.s.m) “İsa nüzul edinceye kadar ümmetim içinde, hak üzere kaim olan bir topluluk eksik olmayacaktır.” Bir rivayette: “Kıyamet kopuncaya kadar, hak üzere kaim olan bir topluluk eksik olmayacaktır” buyurmuştur.

182 – Âyetlerimizi yalan sayanları, farkına varamayacakları şekilde yavaş yavaş helâke yaklaştırırız. [6,44-45]

183 – Ben onlara mühlet veririm; fakat vakti gelince Benim cezalandırmam pek kesin ve şiddetlidir.

184 – Bunlar hiç düşünmediler mi ki kendilerine tebliğde bulunan arkadaşları Muhammedde delilikten hiçbir eser yoktur. O sadece ilerideki tehlikelerden kurtarmak için görevli bir uyarıcıdır. [34,46; 81,22] {KM; Yuhanna 7,20; 8,48}

185 – Hiç düşünmezler mi göklerin ve yerin hükümranlığını, o muazzam saltanatı?

Düşünmezler mi Allah’ın yarattığı herhangi bir mahlûktaki ilahî düzenlemeyi?

Onu da düşünmezlerse bari ecellerinin yaklaşmış olabileceği ihtimalini?

O halde buna iman etmedikten sonra, daha hangi söze inanırlar?

186 – Allah kimi şaşırtırsa onu doğru yola getirecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır, körükörüne yuvarlanır giderler. [5,41; 10,101]

187 – Sana kıyametin ne zaman geleceğini sorarlar.

De ki: “Onun ne zaman geleceğine dair bilgi yalnız Rabbimin nezdindedir. Vaktini O’ndan başkası açıklayamaz.

O kıyamet öyle bir meseledir ki, ne göklerde ve ne de yerde ona tahammül edecek hiç kimse yoktur!”

O size ansızın gelecektir. Sen sanki onu biliyormuşsun gibi onu sana soruyorlar.

De ki: “Ona dair gerçek bilgi yalnız Allah’ın nezdindedir; ama insanların çoğu bunu bilmezler.” [21,38; 42,18; 79; 42] {KM, Matta 24,3; Markos 13,32}

188 – De ki: “Ben kendim için bile Allah dilemedikçe hiçbir şeye kadir değilim:

Ne fayda sağlayabilirim, ne de gelecek bir zararı uzaklaştırabilirim.

Şayet gaybı bilseydim elbette çok mal mülk elde ederdim, bana hiç fenalık da dokunmazdı.

Ama ben iman edecek kimseler için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeleyiciyim.” [72,26]

Bu iki âyet, hak din olan İslâm’ın başlıca delillerini pek güzel özetlemiştir.

1. Hz. Muhammed (a.s.) gibi son derece akıllı, son derece dürüst, güvenilir, güzel ahlâkın her bölümünde mükemmel bir şahsiyetin onu tebliğ edip hayatında tatbik etmesi.

2. Göklerin, yerin ve her bir yaratığın iyice incelenmesi, o mükemmel nizamın, her şeye kadir mükemmel bir Yaratıcısının mutlaka bulunduğu.

3. Âciz ve fanî olan insanın, diğer bütün insanlar gibi dünyadan ayrılacağı gerçeği. Bütün hayatları emanet veren, onları istisnasız geri alıyor. Şimdiye kadar gerçeği anlamadıysa, bari imtihan vakti dolmak üzere iken fırsatı değerlendirip, Hakka dönmeli. Hasılı, bu üç küllî delilden de anlamayan insanın, gerçeği bulmasına yol kalmamıştır.

189 – O’dur ki sizi bir tek candan yarattı ve bundan da, gönlü kendisine ısınsın diye eşini inşa etti.

Erkek eşini sarıp bürüdü, o da hafif bir yük yüklendi, hamile kaldı. Onu bir müddet taşıdı.

Hamileliği ağırlaşınca her ikisi de Rab’leri olan Allah’a yönelip “Eğer bize sağlıklı, kusursuz bir evlat verirsen mutlaka Sana şükreden kullarından oluruz” diye yalvardılar. [4,1; 49,13; 30,21] {KM, Tekvin 2,21-22}

190 – Fakat Allah kendilerine kusursuz bir çocuk verince, annesi de babası da ölçüyü kaçıırıp verdiği çocuk sebebiyle şirke bulaştılar.

Tuttular, Allah’a birtakım şerikler yakıştırdılar. Halbuki Allah onların yakıştırdıkları her türlü ortaktan münezzehtir.

191-193 – O’na hiç bir şey yaratmaya güç yetiremeyen, zaten kendileri de yaratılıp duran mahlûkları mı eş ortak sayıyorlar?

Halbuki o şerikler, kendilerini putlaştırılanların imdadına yetişemezler.

Hatta onlar kendi nefislerine bile yardım sağlayamazlar.

Şayet siz onları doğru yola çağırarak olursanız size uymazlar.

O müşrikleri siz ha hakka çağırılmışsınız, ha susmuşsunuz, size karşı onların durumu aynıdır. [22,73-74; 37,95; 37,93; 21,58]

194-195 – Allah’tan başka dua ve ibadet ettiğiniz bütün putlar, sizin gibi kullardır.

Onların tanrılığı hakkındaki iddianız yerinde ise, haydi onları çağırın da size cevap versinler bakalım!

Nasıl icabet edecekler ki, onların yürüyecek ayakları mı var? Yoksa tutacak elleri mi var?

Veya görececek gözleri mi var? Yahut işitecek kulakları mı var, neleri var?

De ki: “Haydi bütün şeriklerinizi çağırın, sonra bana istediğiniz tuzağı kurun, haydi elinizden geliyorsa bir an bile göz açtırmayın!” {KM, Mezmurlar 115,2-8; İşaya 44,9-20}

196 – Zira benim mevlam, o kitabı indiren Allah’tır ve O bütün iyi kulların koruyucusu olup onları korur. [11,54-56; 26,75-78; 43,26-28]

197 – Allah’tan başka yardımınıza çağırdığımız tanrılarınız ise sizin imdadınıza yetişemezler, hatta kendilerine bile fayda ve yardımları dokunmaz.

198 – Siz o müşrikleri (veya putları) doğru yola dâvet ederseniz işitmezler.

Onların sana baktığını görürsün ama, aslında onlar görmezler. [35,14]

199 – Sen af ve müsamaha yolunu tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme.

200 – Her ne zaman şeytandan sana bir vesvese gelecek olursa, hemen Allah’a sığın. Çünkü o duaları işitip icabet eder ve her şeyi bilir.

Allah’ın emirlerine ve rızasına aykırı tarafa çeken, içten içe dürten herhangi bir vesvese gelirse, müminin Allah’a sığınması, istiaze kalesine girmesi emrolunuyor. İnanç esasları, ibadetler, haramlar, insanlara karşı davranışlar, hülâsa insanın hayatında karşılaşacağı her türlü durumda vesveseye mâruz kalınca Allah’a yönelmek, O’nun korumasına girmek gerekir. Âyetin muhatabı zahiren Hz. Peygamber görünmekle beraber, aslında bu hitabı işiten bütün insanlardır.

201 – Allah’a karşı gelmekten sakınanlara şeytandan bir hayal ilişince, hemen düşünüp kendilerini toparlar, basiretlerine tam sahib olurlar. [3,7]

Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, müttakiler, kendilerini tam emniyette hissetmezler. Şeytan onları da etkilemeye çalışır. Fakat onlar bunu bildiklerinden, şeytanın bir tayf, bir hayal eseri gibi bir etkisine mâruz kalıp gözleri bulanabilir. Ama çok geçmeden gerçeği sezer, Allah'a sığınmak gerektiğini hatırlar, basiretleri açılır, vartadan kurtulurlar.

202 – Şeytanların dostlarına gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürükler, sonra da yakalarını bırakmazlar.

203 – Onlara keyfî olarak istedikleri bir âyet veya mûcize getirmedeğin zaman “Hiç değilse birşeyler bulup buluştursaydın yâ!” derler.

De ki: “Ben, sadece Rabbinden ne vahyolunursa ona tâbi olurum. Bütün bu Kur'ân Rabbinizden gelen basiretlerdir, gönül gözlerini açan gerçekleri gösteren nurlardır. İman edecek kimseler için bir hidâyet ve rahmettir.” [2,129; 6,104]

204 – Öyle ise, Kur'ân okunduğunda hemen ona kulak verin, susup dinleyin ki merhamete nail olasınız.

Gerek namazda, gerek namaz dışında Kur'ân okunurken mânasını bilmeyenlerin sükût edip sükûnet ve huşû ile dinlemeleri, bilenlerin ise mânalarını da düşünmeye çalışarak dinlemeleri gerekir.

205 – Sabah ve akşam Rabbinizi, içinden yalvararak, ürpererek ve yüksek olmayan, kendinin işitebileceği bir sesle zikret, gafillerden olma! [17,110; 76,25]

206 – Rabbine yakın melekler O'na kulluk ve ibadet etmekten asla kibirlenmez, hep O'nu tenzih ederler ve yalnız O'na secde ederler.

Kur'ân-ı Kerîm'de 14 âyetin okunması veya işitilmesi sırasında “tilavet secdesi” yapılır. Bu secdeyi yapmak vaciptir.

Mushaf-ı Şerifteki sıraya göre bu âyetler şunlardır:

A'râf 206; Ra'd 15; Nahl 49; İsrâ 107; Meryem 58; Hac 18; Furkan 60; Neml 25; Secde 15; Sad 24; Fussilet 38; Necm 62; İnşikak 21; Alak 19.

ENFAL SÛRESİ

Medine döneminde hicrî 2. yılda vaki olan Bedir gazasından sonra nâzil olmuş olup 75 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen Enfal (yani ganimetler) kelimesinden almıştır. A'râf sûresinde müşriklerin uyarılıp tehdit edildikleri mağlubiyet, Enfal sûresinin indirilişinden hemen önce gerçekleştirildiği için, Enfal sûresi onun peşine konulmuştur. Enfal sûresi Bedir gazvesinde meydana gelen olayları açıklayıp bu savaştan alınacak dersleri özetler. Böylece müslümanlara, iman, hicret, dayanışma, cihad, savaş, savaş hukuku, anlaşmalar, ganimet, sabır ve sebat, ciddiyet, disiplin, tevekkül gibi konular hakkında talimatlar verilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Sana ganimetlerin taksimini soruyorlar. De ki: “Onun taksimi Allah’a ve Resulüne aittir.

Onun için siz gerçek müminler iseniz Allah’a karşı gelmekten sakının, birbirinizle aranızı düzeltin, Allah’a ve Resulüne itaat edin.

2 – Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalpleri ürperir, kendilerine O’nun âyetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rab’lerine güvenip dayanırlar. [3,135; 39,23; 9,124]

3 – Namazı hakkıyla ifa edip kendilerine nasib ettiğimiz mallardan hayırlı işlerde harcarlar.

4 – İşte gerçek müminler onlardır.

Onlara Rab’lerinin nezdinde, cennette yüksek dereceler, bir mağfiret ve kıymetli bir nasip vardır.

5-6 – Nitekim pek yerinde ve gerekli bir iş için Rabbin seni evinden çıkardığı zaman, müminlerden bir kısmı bundan hoşlanmamıştı.

Gerçek apaçık meydana çıktıktan sonra bile, onlar bu hususta seninle münakaşa ediyorlardı;

sanki gözleri göre göre ölüme sevk ediliyorlardı. [2,216; 3,123]

Yüce Allah ganimetlerin taksimi hakkında hükmü bildirmediği için önce bu hususta tartışma çıkmıştı. O konuda âdil hüküm Allah’a ve Resulullah’a ait olduğu gibi, Allah’ın hakkı ve adaleti gerçekleştirmek üzere Hz. Peygamber (a.s.m.)’ı Bedir gazası için sefere sevk etmesinde de, hüküm Allah’a ait idi.

Söz konusu hak: yapılması gerekli olan iş, şirk kuvvetleri ile savaşmak, hakkı izhar etmek idi. Allah’ın rızasının müşriklerle savaşarak müstahak oldukları dersi

vermekte olduğunu açıkça anlamalarına rağmen bir kısım müminler, Medine'den savaşa hazırlığı yapmış olarak çıkmadıklarından savaşa isteksiz idiler.

7-8 – Allah iki topluluktan birine sizi galip kılacağını vâd ettiğinde siz silahsız olan topluluğun (kervanın) sizin olmasını arzu ediyordunuz.

Halbuki Allah ise, emirleriyle hakkı üstün kılmak

ve şirkin kuvvetini yok ederek kâfirlerin ardını kesmek istiyordu ki

o suçlu müşrik gürûhu hoşlanmasa da, hak olan İslâm'ı yüceltsin, batıl olan şirki de ortadan kaldırsın.

9 – O vakit siz Rabbinizden yardım istiyordunuz.

O da: “Ben size peşpeşe gelecek bin melaike ile imdad edeceğim” diye duanızı kabul buyurdu.

Bedir'e çıkarken Hz. Peygamber (a.s.) ashabı ile iştişare etti: Hedef Şam'dan gelen Kureyş kervanı mı olsun, yoksa Kureyş ordusu mu? Ashabın bir kısmı savaşa hazırlığı ile çıkmadıklarından kervanı istediler. Peygamberimiz ordu ile karşılaşır hücum eden düşman kuvvetini kırmak istiyordu. Yüzünde burukluk hasil oldu. Durumu anlayan Sa'd b. Ubade, Mikdad, Sa'd. b. Muaz (r.a) gibi zatlar, sonuna kadar fedakârlığa hazır olduklarını bildiren, cesaret verici güzel sözler söylediler. Düşman üç misli askeri ve savaşa hazırlığı ile zorlu idi. Efendimiz: “Allah'ım, zafer vâdini gerçekleştir. Bu cemaat helâk olursa artık yeryüzünde Sana ibadet edecek kimse kalmayacak” diye dua etti. Allah te'yidini lütfetti.

10 – Allah bunu, sırf size bir müjde olsun ve bununla kalpleriniz güven duysun diye yaptı.

Yoksa gerçekte yardım ancak Allah'tandır, başkasından değil!

Çünkü Allah, azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [3,140-160; 9,14; 28,43]

11 – Düşman korkusundan gözünüze uyku girmediği için o vakit Allah, inâyeti ile güven ve sükûnet vermek için sizi hafif bir uykuya daldırıyordu.

Sizi temizlemek, şeytanın pislliğini, vesvesesini sizden gidermek,

kalplerinize kuvvet vermek ve savaş meydanında ayaklarınızı sabit kılmak için

gökten üzerinize su indiriyordu. [3,154; 94,5-6; 76,21]

12 – Rabbin meleklerle vahyediyordu ki:

“Muhakkak Ben sizinle beraberim,

haydi siz de müminlere sebat ve cesaret verin.

Kâfirlerin kalplerine korku salacağım.

Haydi vurun onların boyunlarına, vurun onların parmaklarına!” [47,4]

13 – Evet böyle! Çünkü onlar Allah’a ve Resulüne karşı çıktılar.

Kim Allah’ın ve Resulünün karşısına çıkarsa bilmeli ki Allah’ın cezası çetindir.

14 – İşte ey kâfirler! Bunu gördünüz ya, şimdi tadın bakalım onu!

Kâfirlere ayrıca bir de cehennem azabı var!

15 – Ey iman edenler! Ordu halinde kâfirlerle savaşmak için karşılaştığınızda, onlara arkanızı dönüp kaçmayın.

16 – Her kim böyle bir günde, -savaş icabı dönüp hücum etmek için bir tarafa çekilmek veya diğer bir birliğe katılmak gibi taktik bir maksat dışında- düşmana arka çevirirse, Allah’tan bir gazaba uğrar.

Onun varacağı yer cehennemdir, o ne kötü bir âkıbetir!

17 – Siz savaşta onları kendi kuvvetinizle öldürmediniz, lâkin Allah öldürdü.

(Ey Resulüm) Attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı.

Ve bunu, Allah müminleri güzel bir imtihana tâbi tutmak için yaptı. Şüphesiz ki Allah hakkıyla işitir ve bilir. [3,123; 9,25; 2,249]

İki taraf savaşa başlayınca Hz. Peygamber (a.s.) bir avuç çakıl alıp “yüzleri kurusun!” diye düşman tarafına attı. Her müşriğin gözüne bir avuç çakıl girmiş gibi gözleri ile meşgul olmaya başladılar. Orduları bozulmaya başladı. Savaştan sonra “şöyle kestim, böyle vurdum!” diye övünen müslümanları irşad için bu hatırlatma yapıldı.

18 – İşte Allah size böyle yaptı. Çünkü Allah kâfirlerin tedbirini zayıflatır.

19 – Ey müşrikler! Siz zafer mi istiyordunuz? İşte zafer geldi!

Siz müminlere hücumdan vazgeçerseniz bu, sizin için daha iyi olur;

yok döner yine savaşa başlarsanız, Biz de başlarız!

Askeriniz çok da olsa size hiç fayda vermez, çünkü Allah müminlerle beraberdir.

20 – Ey iman edenler! Allah’a ve Resulüne itaat edin,

Kur’ân’ı ve Resulullahın öğütlerini işitip dururken ondan yüzçevirmeyin.

21 – İtaat kulağıyla işitip dinlemedikleri halde, bir de yalan atıp “işittik!” diyenler gibi olmayın.

22 – Çünkü Allah katında yerde gezinen canlıların en kötüsü, o düşünmeyen sağır ve dilsizlerdir. [7,179; 2,171]

23 – Şayet Allah onlarda bir hayır olduğunu bilseydi, onlara işittirirdi.

Fakat onlara hak sözü işittirse bile onlar yine yüz çevirir ve döner giderlerdi.

24 – Ey iman edenler! Allah ve Resülü size hayat verecek hakikatlere sizi dâvet ettiğinde ona icabet edin.

Bilin ki Allah insan ile kalbi arasına girer (dilediği takdirde arzusunu gerçekleştirmesini önler)

ve siz dönüp O'nun huzurunda toplanacaksınız.

25 – Bir de öyle bir fitneden sakının ki o içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz, hepinize şamil olur.

Biliniz ki Allah'ın cezalandırması şiddetlidir.

26 – Düşünün ki bir zaman siz dünyada az ve zayıf idiniz.

Öyle ki insanların sizi tutup kapacağından endişe ediyordunuz.

Bu halde iken Allah size yer yurt nasib etti, sizi yardımıyla destekledi, sizi temiz ve helâl şeylerle rızıklandırdı, ta ki şükredesiniz.

27 – Ey iman edenler! Allah'a ve Resülüne hıyanet etmeyin, bile bile aranızdaki emanetlerinize de hıyanet etmeyin!

28 – Biliniz ki mallarınız ve evlatlarınız, sadece birer imtihan konusudur. Büyük mükâfat ise, âhirette Allah nezdindedir. [64,15; 21,35; 63,9]

29 – Ey iman edenler! Siz Allah'ı sayar haramlardan sakınırsanız, Allah size hakkı batıldan ayırd edecek bir anlayış kuvveti verir, sizin günahlarınızı örter, sizi affeder. Allah büyük lütuf sahibidir. [57,28]

30 – Bir vakit de o kâfirler senin elini kolunu bağlayıp zindana mı atsınlar, yahut öldürsünler mi, yahut seni ülke dışına mı sürsünler diye birtakım tuzaklar planlıyorlardı.

Onlar tuzak kuradursunlar, Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.

Allah tuzak kurmaz. Sadece tuzak kuran olursa, tuzağı boşa çıkarması anlamında, *müşakele* babından, bu fiil O'na isnad edilir. *Müşakele*: Muhatabın lafzını kullanarak, farklı bir mâna kasetmektir. Mesela itaatsizlik edip sırtan çocuğuna babası: “Sen gül bakalım, ben de sana gülerim!” derken, babanın gülmesi gibi. *Müşakele* üslubunda olmaksızın Allah Teâla hakkında tuzak, istihza, hud'a vb. kavramları kullanmak caiz değildir.

31 – Onlara âyetlerimiz okunacağı zaman:

“Artık anladık! Biliyoruz! Dilesek bunun benzerini biz de söyleyebiliriz. Bu, önceden geçmiş insanların masallarından başka bir şey değildir” derler. [25,5-6]

32 – Hani bir zaman da onlar: “Ya Rabbî, eğer bu Kur'ân senin tarafından gelmiş hak bir kitap ise

hemen üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize acı bir azap ver!” demişlerdi.

33 – Halbuki sen onların aralarında bulunduğun müddetçe Allah onları azaba uğratmaz; eğer onlar istiğfar ederlerse Allah bu takdirde de onlara azab etmez. [29,53; 38,16; 70,1-3; 26,87]

Burada “azaba uğratmaktan” maksat, onları kökten imha edecek bir azap gönderilmesidir. Hz. Peygamber (a.s.) aralarında iken, Allah Teâla böyle bir azap göndermeyeceğini bildiriyor.

İstiğfardan maksat ise: ya müşriklerle aynı memlekette kalan müminlerin istiğfarları, yahud kendilerinin Allah’tan mağfiret dilemeleridir.

34 – Allah ne diye onları cezalandırmasın ki

onlar kendileri Mescid-i Haramı yönetmeye layık olmadıkları halde, üstelik orayı ziyaret etmek isteyen müminleri de geri çeviriyorlar?

Oranın hizmet ve yönetimine asıl ehil olanlar, Allah’ı sayıp O’na şerik koşmaktan sakınanlardır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

35 – Onların Mescid-i Haramdaki duaları ise ıslık çalıp el çırpılmaktan başka bir şey değil!

Öyleyse küfür ve küfranınızdan dolayı tadın bakalım azabı! [48,25]

Müşrikler, Hz. İbrâhim (a.s.)’ın dininin aslını değiştirdikleri gibi, hac ibadetini de değiştirmişlerdi. Erkek kadın, açık saçık elele tutuşur, Kâbenin etrafında dolaşırlar, ıslık çalıp el çırpırlardı. Hele Peygamberimiz Kâbe’ye geldiğinde, ona tepkinin ifadesi olarak bu gösterilerini daha da artırırlardı. Bunu bir ibadet havası içinde yaparlardı.

36 – Kâfirler, insanları Allah yolundan uzaklaştırmak için mallarını harcıyorlar.

Daha da harcayacaklar!

Ama gayelerine ulaşamayacaklarından bu, onlara yürek acısı olacak, sonra da mağlup edilecekler.

İnkârlarında ısrar edenler toplanıp cehenneme sevkedilecekler, oraya sürülecekler.

37 – Sürüklenecekler ki Allah murdarı temizden ayırsın ve murdarları birbiri üzerine bindirip hepsini bir araya yığsın

ve topunu birden cehenneme doldursun. İşte herşeylerini kaybedenler bunlardır. [10,28; 30,14; 36,59]

38 – Ey Resulüm! O kâfirlere de ki: “Eğer Peygambere düşmanlıktan vazgeçip İslâm’a girerlerse daha önceki suçları bağışlanacak.

Yok eğer dönüp tekrar düşmanlığa başlayacak olurlarsa, zaten emsallerinin başlarına gelen haller gözlerinin önünde!”

39 – Dünyada fitne kalmayıp din, tamamen Allah’ın dini oluncaya kadar onlarla savaşın.

Eğer fitneden vazgeçerlerse, onları bırakın.

Allah zaten onların yaptıklarını hakkıyla görmektedir. [9,5-11]

Fitne’nin tefsiri için Bakara, 191 âyetine bkz.

40 – Yok eğer yüz çevirirlerse biliniz ki Allah sizin mevlanızdır! O ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!

41 – Bir de malumunuz olsun ki savaşta elde ettiğiniz ganimetin beşte biri Allah’ındır. Yani Resulullah’a, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara (gariplere) aittir.

Eğer Allah’a ve iki ordunun karşılaştığı,

hak ile batılın iyice açığa çıktığı o Bedir günü kulumuza indirdiğimiz âyetlere iman ediyorsanız,

bu hükmü böylece kabul edeceksiniz. Allah her şeye kadirdir. [3,161; 59,6-10] {KM, Tekvin 34,25-29; Tesniye 13,17; 20,10-14}

Ganimetin beşte biri Allah yolunda harcanmak üzere ayrılır, beşte dördü ise gazilere dağıtılır. Beşte birlik kısım ise, bu âyette açıklanan beş gruba taksim edilir. Bu konudaki içtihatların ayrıntıları, fıkıh kitaplarında yer alır. Peygamberimizin hissesini muhtaçlara dağıttığı bilinmektedir.

Hz. Peygamber (a.s.)’ın zekât, alması haram olan yakın akrabalarına ganimetten pay verilmekle durum dengelenmektedir.

42 – Hani Bedir savaşı günü ey müslümanlar! Siz vadinin yakın kenarında idiniz, onlar da uzak tarafında idiler.

Kervan ise sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi.

Eğer sözleşmiş olsaydınız dahi, sözleştiğiniz vakitte öyle buluşamazdınız.

Fakat Allah, takdir ettiği bir işi yerine getirmek için, sizi böyle buluşturdu ki helâk olan, bir delile göre helâk olsun, yaşayan da bir delile göre yaşasın.

Çünkü Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir. [6,122]

43 – O vakit Allah sana müşrik askerlerini rüyada az göstermişti.

Eğer onları çok gösterseydi paniğe kapılır, emir ve kumanda konusunda ihtilafa düşerdiniz.

Fakat Allah sizi bundan kurtardı. Çünkü O bütün sinelerin gizlediklerini pek iyi bilir.

44 – Karşılaştığınız zaman Allah sizin gözlerinizde onları az gösteriyor, sizi de onlara az gösteriyordu ki

Allah takdir ettiği bir işi yerine getirsin.

Bütün işler sonuçta Allah’a raci olur (nihaî karar ve yürütme O’na aittir.) [3,13]

45 – Ey iman edenler! Savaş esnasında karşı karşıya geldiğiniz düşman birliğine karşı dayanın,

sebat edin ve Allah’ı çok zikredin ki felah bulasınız.

46 – Allah’a ve Resulüne itaat edin, sakın birbirinizle ihtilaf etmeyin; sonra korkuya kapılıp za’fa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) gider.

Bir de tam mânasıyla sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

Bu âyet, müminler arasında ihtilaf ve tefrikanın pek büyük bir zarar olduğunu, ehl-i hakkın ittifaklarının ise tevfik-i ilahînin, yani Allah’ın muvaffakiyet vermesinin başlıca vesilesi olduğunu bildirmektedir.

47 – Memleketlerinden savaşa çalım satarak, halka gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan insanları uzaklaştıranlar gibi olmayın.

Allah onların bütün yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

Ne yaptılar, ne yapmadılarsa Allah hepsini ilmiyle ve kudretiyle kuşatmıştır. Onların iyi veya kötü hiçbir işleri yoktur ki O’na ulaşmasın, O’nun hakimiyeti alanına girmesin, taltif veya cezasına sebep olmasın.

48 – Hani şeytan onlara yaptıkları işi güzel gösterip şöyle demişti:

“Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur. Ben de yanınızdayım.”

Fakat iki ordu birbirini görecek hale gelip karşılaşıncı gerisin geri dönuverdi ve:

“Ben, dedi, sizden uzağım, ben sizin göremediğiniz şeyleri görüyorum, ben Allah’tan korkarım. Öyle ya, Allah’ın azabı çok şiddetlidir.” [59,16; 14,22]

49 – O zaman münafıklar ve kalplerinde şüphe bulunanlar diyorlardı ki: “Bu müslümanları dinleri aldatmış, (çünkü kendilerinden çok üstün bir ordu ile savaşa girişiyorlar.)”

Halbuki kim Allah’a güvenip dayanırsa Allah ona yeter. Şüphe yok ki Allah azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

50 – Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak “Tadın bakalım cayır cayır yanmanın acısını!” diyerek canlarını alırken bir görmeliydin! [6,93]

51 – “İşte bu, sizin ellerinizin işleyip öne sürdüğü işlerin karşılığıdır; yoksa Allah asla kullarına zulmetmez.”

52 – Bunların tutumu ve gidişi, tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin tutumu gibi oldu:

Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler, Allah da günahları sebebiyle onları bastırıverdi.

Çünkü Allah pek kuvvetli, azabı da çok şiddetlidir. {KM, Çıkış 14. bölüm}

53 – Bu cezanın sebebi şudur: Bir millet kendilerinde bulunan güzel ahlâk ve meziyetleri değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimeti, güzel durumu değiştirmez.

Bir de şundan ki: Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir (dolayısıyla herkese neye lâyıkta onu verir).

54 – Evet, tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin tutumu gibi:

Rab'lerinin âyetlerini yalan saydılar. Biz de günahları sebebiyle onları imha ettik.

Firavun ve beraberindekileri de denizde boğdu.

Doğrusu, bunların hepsi de zalim idiler.

55 – Allah indinde bütün canlı mahlûkat içinde en kötü olanlar, inkârcılıkta ısrar edenlerdir ki onlar imana gelmezler.

56 – Onlar kendileriyle anlaşma yaptığında hiç çekinmeden her defasında anlaşmayı bozan kimselerdir.

57 – Onları savaşta ele geçirirsen, kendilerine öyle bir muamele yap ki onların arkasındaki bütün öbür düşmanlara da ibret olsun da, akıllarını başlarına alsınlar.

Hz. Peygamber (a.s.) Benî Kurayza Yahudileri ile bir sözleşme yapmıştı. Müslümanlar aleyhinde hiç kimseye destek vermemeyi kabul etmişlerdi. Buna rağmen Bedir savaşında Mekke müşriklerine silah yardımı yaptılar. Başkanları Kâb ibn Eşref Mekke'ye gidip orada müşriklerle bir ittifak gerçekleştirdi. Benî Kaynuka Yahudileri de sözleşmeye rağmen, kendi bölgelerine gelen bazı müslüman kadınları rahatsız edip Hz. Peygamberce ikaz edildiklerinde küstahça cevap verdiler. Âyet bu ortamda indirildi.

58 – Seninle sözleşme yapan bir millette sözleşmeye aykırı bir hainlik alameti tesbit edersen, savaş açmadan önce anlaşmanın artık geçersiz kaldığını ilan et ki bunu bilme hususunda iki taraf da eşit olsun.

Çünkü Allah hainleri asla sevmez.

Bu âyet İslâmın uluslararası ilişkilerde çok önemli bir prensibini vermektedir. Herhangi bir tarafla anlaşma yapan kimse, süre bitinceye kadar anlaşmaya bağlı kalacaktır. Eğer ahdi bozmak için sebepler ortaya çıkmışsa, anlaşma ancak karşı

tarafa haber verdikten sonra bozulabilir. Halbuki Cahiliye döneminde, karşı tarafa haber vermeden tek taraflı bozma olduğu gibi 20. asırda da bunun çok örneği vardır. Mesela ikinci dünya savaşında Almanya bir açıklama yapmadan Rusya'ya saldırmış. Aynı şekilde İngiltere ve Rusya, İran'a karşı askeri harekâta başlamışlardı.

59 – İnkâr edenler, öne geçtiklerini hiç zannetmesinler. Onlar elimizden kurtulamazlar.

60 – Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın!

Savaş atları yetiştirin ki bu hazırlıkla Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı

ve onların ötesinde sizin bilemeyip de, ancak Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırasınız.

Allah yolunda her ne harcarsanız, onun karşılığı size eksiksiz ödenir, size asla haksızlık yapılmaz. [29,4; 24,57; 3,196-197; 9,101; 2,261]

Burada kuvvet kavramı son derecede kapsamlı bırakılmıştır. Maksat, düşmana karşı üstünlük vesilesi olacak her türlü hazırlıktır. Âyet, daha sonra, Kur'ân'ın indiği ortamda en önemli savaş vasıtalarından olan at yetiştirmeyi misal vermektedir.

61 – Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de yaş ve Allah'a güven. Çünkü Allah semîdir, alîmdir (herşeyi hakkıyla işitir ve bilir). [4,90; 47,35]

62-63 – Eğer birtakım hilelerle seni aldatmak isterlerse, hiç endişe etme! Allah sana yeter.

O'dur ki seni yardımcıyla ve bir de müminlerle destekledi.

Müminlerin kalplerini birbirine ısındırıp bir araya getirdi.

Şayet sen dünyada bulunan her şeyi sarf etseydin bile yine de onların kalplerini birleştiremezdin, fakat Allah onları birleştirdi. Çünkü O azizdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [3, 103]

Bu âyet-i kerime, aralarında düşmanlık olan, birbirlerinin kanlarını akıtan çeşitli kabilelerin, İslâm sayesinde kaynaşmalarına işaret etmektedir. Allah'ın bu lütfunun en bariz örneklerinden biri, 120 yıl öncesinden beri sürekli olarak birbirini kırıp geçiren, hatta âyetin inişinden daha birkaç sene önce Bu'as savaşını yapan Evs ve Hazrec kabilelerinin birbirleriyle kardeş haline gelmesidir.

64 – Ey Peygamber! Allah sana ve seninle beraber olan müminlere yeter.

65 – Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et.

Eğer sizden tam sabırlı yirmi kişi olursa, ikiyüz kişiye galip gelir

ve eğer siz müminlerden yüz kişi olursa, kâfirlerden bin kişiyi mağlup eder;

çünkü o kâfirler gerçeği ve âkibeti anlamayan bir güruhtur. {KM, Levililer 26,8}

66 – Ama şimdi Allah yükünüzü hafifletti, çünkü sizde savaşıma konusunda bir zayıflık olduğunu müşahede etti.

O halde sizden sabırlı yüz kişi, Allah'ın izniyle onlardan iki yüz kâfire üstün gelir

ve eğer sizden bin kişi olursa, onlardan iki bin kişiye galip gelir.

Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

67 – Bir Peygamberin, dünyada zafer kazanıp küfrü zelil kılmadıkça, esirler edinip onları fidye karşılığında serbest bırakması uygun düşmez.

Siz dünya metâmını istiyorsunuz. Allah ise âhireti kazanmanızı istiyor.

Allah azizdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [47,4]

Âyetin ikinci cümlesindeki “Siz dünya metâmını istiyorsunuz” hitabı, ashab'ı kiramadır.

Bedir gazvesine kadar ganimet, peygamberler için helal değildi. Hz.Peygamber (a.s.) ashabı ile yaptığı istişare sonucunda onların ekserisinin görüşüne uyarak ve müsamaha tarafını tercih ederek, fidye almak suretiyle esirleri salıverdi. Bu âyet-i kerime, önce içtihat'taki isabetsizliğe işaret ettikten sonra, Hz.Peygamberin yüce makamını belirtmek üzere, bundan böyle onun bu içtihadını esas kural haline getirmiştir.

Bu âyet, Bedir gazvesinde alınan esirlerden fidye alınıp salıverilmelerinden sonra indirildi. Âyet-i kerime yapılan işin isabetsiz olduğunu bildirerek başlıyor. Hemen arkasından 69. âyet o uygulamayı kabul edip, bundan dolayı gönülleri ferahlatarak şüpheye yer bırakmıyor. Hatta isabetsiz olduğu bildirilen bu uygulama, bundan böyle, benzeri durumlarda bir kural haline getiriliyor. Kur'ân Hz. Peygamber (a.s.)'ın sözü olsaydı, bu sözün baş tarafını söyleyen biri olarak, sonunu da söylemesi tasavvur edilemezdi. Zira aynı anda iki zıt rûhî durum mümkün değildir. ikinci ruh hâli galip geldiği takdirde, zaten hatalı olan öncekini silmiş olması gerekirdi. Artık kendisini küçük düşürecek olan o isabetsizliği zikretmezdi. Psikoloji bilginleri, burada iki ayrı şahsiyet bulunduğunu ve sözün şöyle diyen bir hâkim'e ait olduğunu söylerler: “Yaptığın iş pek doğru değil, bununla beraber seni affettim, bu hususta sana izin verdim, artık böyle yapabilirsin.”

68 – Eğer (içtihad neticesi verilen hükümlerden ötürü azap etmeyeceğine veya ganimetleri helâl kılacağına dair) Allah'ın Levh-i Mahfuzda yazdığı daha

önceki bir hüküm olmasaydı, aldığımız fidyeden dolayı size büyük bir azap dokunurdu. {KM, Tesniye 20,10-14; 13,13-18}

69 – (Ama bundan böyle fidyeyi ve ganimeti size mübah kıldım) artık aldığımız ganimetleri helâl ve hoş olarak yeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının! Gerçekten Allah gafurdur, rahîmdir (affi, merhamet ve ihsanı boldur).

70 – Ey Peygamber! Ellerinizdeki esirlere de ki

“Eğer Allah sizin kalplerinizde hayır yani iyi niyet, iman ve ihlas istidadı bulursa,

sizden alınan fidyelerden daha hayırlısını size verir ve günahlarınızı bağışlar.

Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affi, merhamet ve ihsanı boldur).

Peygamberimizin amcası Abbas, Bedir savaşında esir edilmiş, hürriyetine kavuşmak için hem kendisinin, hem de yeğenleri Akîl ile Nevfel’in fidyelerini vermesi istenmişti. O da imkânı olmadığını ifade etmişti. Oysa Mekke ordusunun iaşesini üstüne alan on Kureyşli zenginden biri idi ve harcama sırası kendisine gelmeden savaş sonuçlanmıştı. Peygamberimiz bu maksatla harcaacağı parayı kendisine bırakmayacağını ifade etti. O: “Geri kalan ömrüm boyunca Kureyşin eline mi bakayım?” diye acındırmak isteyince Peygamberimiz: “Savaşa çıkarken hanımın Ümmü’l-Fadl’a teslim ettiğin altınlar var” deyince “Hiç kimsenin bilmediği bu olay karşısında mucizeyi görmüş ve Peygamberimizin risaletini içinden kabul etmişti.

Sonra serveti iyice artmış olan Hz. Abbas (r.a) şöyle demiştir: “Allah’ın, alınandan daha fazlasını verme vâdi gerçekleşti. Umarım affi da gerçekleşir.”

71 – Eğer sana hıyanet etmek isterlerse unutmasınlar ki

daha önce de onlar Allah’a hıyanet etmişlerdi de, Allah onlara karşı sana imkân ve kudret vermişti,

onları senin eline düşürmüştü. Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

72 – İman edip Allah yolunda hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlerle onları barındıran ve onlara yardım eden Ensar var ya,

işte bunlar birbirlerinin velileridir (malda da birbirlerinin vârisidirler).

İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret etmedikçe, sizin için mirasda onlara hiçbir velayet yoktur.

Bununla beraber eğer din hususunda sizden yardım isterlerse

sizinle aralarında sözleşme bulunan bir topluluk aleyhine olmamak şartıyla,

onlara yardım etmeniz gerekir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir. [9,100-117; 59,8-9]

Müminlerin Medine'ye 622'de hicret etmelerinin hemen akabinde, Muhacirlerle Ensar arasında Hz. Peygamber (a.s.) kardeşleştirme (muahat) gerçekleştirmişti. Birbirlerine vâris oluyorlardı. Bazı tefsirlere göre, daha sonra indirilen 75. âyet bu kardeşliğin, mirasla ilgili hükümlerini kaldırarak bundan böyle müminler arasında mirasın, yalnız akrabalar arasında geçerli olacağını bildirmektedir.

73 – Dini inkâr edenler de birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu yapmazsanız, birbirinize yardımcı olmazsanız,

dünyada bir fitne kopar, müthiş bir bozukluk, bir fesat ortaya çıkar.

74 – İman edip hicret edenler, Allah yolunda cihad edenlerle onlara kucak açıp yardım eden Ensar var ya,

İşte gerçek müminler bunlardır.

Bunlara bir mağfîret, pek değerli bir nasip vardır.

75 – Bunlardan sonra iman edip hicret edenler, sizinle beraber cihad edenler var ya, işte onlar da sizdendir.

Allah'ın hükmüne göre, akrabalık yönünden yakınlıkları olanlar, birbirlerine vâris olmaya daha lâyıktırlar. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilir. [9,100; 33,6; 59,10]

TÖVBE SÛRESİ

Hicri 9. yılda Medine’de nâzil olmuş olup 129 âyettir. Tövbe ismi, sûrenin ihtiva ettiği konuların birinden gelmektedir. Sûrenin meşhur olan ikinci ismi Berâe ise, sûrenin ilk kelimesidir. “İlişgi kesmek, ihtâr, ültimat” anlamlarına gelir. Tövbe sûresi konu itibariyle, bir önceki Enfal sûresinin devamı gibidir. Başında besmele yazılı olmayan tek sûredir. Sebebi, Hz. Peygamber (a.s.)’ın böyle yapmış olmasıdır. Sûre başlarında besmelenin hükmü konusunda beş farklı görüşe sahip olan müslümanların, yalnız burada besmelenin yazılamayacağına ittifak etmeleri, Kur’ân metninin en ufak bir değişikliğe mâruz kalmadığının delillerinden biridir.

Bu sûrenin en önemli konuları, müşrikler ve Ehl-i kitaba uygulanacak hükümler ile Hz. Peygamber (a.s.)’ın Bizans ordusuna karşı çıktığı Tebük seferi esnasında müslümanların halet-i rûhiyelerini ortaya koymaktır.

Müslüman tarafında “beşinci kol” şeklinde çalışan ve müşriklerden daha tehlikeli olan münafıklardan, onların, İslâm birliğini parçalamak için Mescid-i Dırar’ı kurmalarından bahseder. Sûrenin sonunda müminlerin haiz olmaları gereken bazı vasıflar, cihada teşvik, Allah’ın, resul göndermek sûretiyle insanlara gösterdiği lütfu ifade eder.

1 – Allah ve Resulünden, kendileriyle anlaşma yaptığınız müşriklere son ihtar!

Hicretin 9. yılında Hz. Peygamber (a.s.) müslümanları Hz. Ebû Bekr (r.a)’ın emirliği altında hacca göndermişti. O esnada bu âyet indirilince Hz. Peygamber bu buyruğu hacda toplanan insanlara tebliğ etmek için Hz. Ali (r.a)’ı, görevlendirdi. O da bayramın birinci günü Akabe cemresi yanında hacılara hitab edip sûrenin başından 30 kadar âyeti tebliğ ederek özellikle şu dört şeyi vurguladı: 1. Bu yıldan sonra Kâbe’ye hiç bir müşrik girmeyecek. 2. Hiç kimse çıplak olarak Kâbe’yi ziyaret etmeyecek. 3. Müminlerden başkası cennete giremeyecek. 4. Müşrik kabîleler tarafından bozulmamış sözleşmeler, anlaşma süresinin sonuna kadar yürürlükte kalacak.

2 – Bu günden itibaren yeryüzünde dört ay istediğiniz gibi dolaşın ve şunu bilin ki siz Allah’ın elinden hiçbir şekilde kaçıp kurtulamazsınız ve Allah kâfirleri rüsvay edecektir. [6,134]

3 – Haccın en büyük günü, Allah ve Resulünden insanlara şunu ilan edin ki: “Allah da, Resulü de müşriklerden beridir. Şayet şirkten tövbe edip tevhide yönelirseniz bu, elbette sizin için daha hayırlı olur. İyi biliniz ki siz Allah’ın elinden kurtulamazsınız. Kâfirleri pek acı bir azapla müjdele. [2,196]

4 – Ancak kendileriyle anlaşma yapmanızdan sonra, şartları hiç bir şey eksiltmeksizin tamamen yerine getiren ve sizin aleyhinde hiçbir kimseye destek vermeyen müşrikler, bu hükmün dışındadırlar.

Bunlarla sözleşmenin müddeti tamamlanıncaya kadar anlaşma şartlarına riayet edin. Allah, Kendisine karşı gelmekten, özellikle ahdi bozmaktan sakınanları sever.

5 – O halde, hürmetli aylar çıkınca artık öbür müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayıp esir edin, onların geçebileceği bütün geçit başlarını tutun.

Eğer tövbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse onları serbest bırakın. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affi ve merhameti boldur). [2,191; 9, 29.73; 66,9]

6 – Eğer müşriklerden biri senden sığınma hakkı isteyip yanına gelmek isterse, sen ona güvence ver, ta ki Allah'ın kelamını dinlesin, düşünsün. Sonra şayet müslümanlığı benimsemezse onu, kendisini güvende hissedeceği yere (vatanına) ulaştır.

Öyle! (Bu sığınma ve gönderme işlemi yapmalı), zira onlar İslâm'ın gerçek mahiyetini bilmeyen bir topluluktur.

7 – O müşriklerin Allah yanında, Resulü yanında nasıl olup da bir ahitleri olabilir ki! (olamaz, zira onlar daima hainlik edip verdikleri sözden dönerler).

Mescid-i Haram'ın yanında anlaşma yaptıklarınız bundan müstesna olup, onlar size karşı dürüst davrandıkça siz de onlara dürüst davranın!

Allah, Kendisine karşı gelmekten, (özellikle ahdi bozmaktan) sakınanları sever.

8 – Evet, onların nasıl ahitleri olabilir ki, eğer size galip gelecek olurlarsa sizin hakkınızda ne ahit, ne yemin, ne hukuk gözetirler.

Ağızlarıyla güya sizin gönlünüzü alırlar, kalpleri ise nefret duyup kaçıncı. Çünkü onların ekserisi Allah'ın yolundan çıkmış fâsiklardır.

9 – Onlar Allah'ın âyetlerini az bir dünya menfaati karşılığında sattılar da Allah'ın yolundan insanları alıkoydular. Gerçekten onlar ne fena iş yapıyorlar!

10 – Müminler hakkında ne ahit, ne yemin, ne hukuk gözetirler.

Bunlar öyle saldırgan kimselerdir!

11 – Bununla beraber kâfirlikten vazgeçip tövbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse artık sizin din kardeşleriniz olurlar.

Bilip anlayacak kimseler için Biz âyetlerimizi iyice açıklarız.

12 – Eğer anlaşmadan sonra yeminlerini bozarlar, bir de dininize hücum ederlerse, artık kâfir güruhunun o öncüleri ile savaşın!

Çünkü onların gerçekte artık yeminleri ve ahitleri kalmamıştır. Umulur ki, hiç değilse bu durumda, inkâr ve tecavüzlerinden vazgeçerler.

Onların yeminleri yoktur, zira onlar yeminlerine riayet etmezler, aykırı davranmakta mahzur görmezler.

Demek ki savaşta hedefiniz, işkence ve eziyet edenlerin mesleğini tutup da eza ve cefada bulunmak değil, ısrarla sürdürdükleri küfür hallerinden onları vazgeçirmek olmalıdır.

13 – Ahitlerini ve yeminlerini bozup

Peygamberi vatanından sürmeye teşebbüs eden bir toplulukla savaşmayacak mısınız ki,

aslında savaşı size karşı ilk başlatanlar da onlar olmuşlardı.

Ne o, yoksa onlardan korkuyor musunuz?

Ama eğer mümin iseniz, asıl Allah'tan çekinmeniz gerekir. [60,1; 8,30; 17,76]

14-15 – Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın, onları rüsvay etsin, onlara karşı size yardım edip

zafer yolunu açsın, müminlerin gönüllerini ferahlatsın, kalplerindeki kin ve öfkeyi gidersin.

Allah Teâla dilediğine tövbe de nasib eder. Allah alîmdir, hakîmdir (herşeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Nitekim küfrün önde gelenlerinden Ebû Süfyan bin Harb, Safvan İbn Ümeyye, İkrime İbn Ebû Cehil, Süheyl İbn Amr gibi reisler, Mekke'nin fethinden sonra tövbe edip, İslâmı kabul etmişlerdir.

16 – Yoksa siz, Allah sizden mücahede edenlerle Allah'tan, Resulünden ve müminlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri iyice ortaya çıkarmadan, kendi halinize bırakılacağınızı mı zannettiniz?

Halbuki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır. [29,2-3; 3,142.179]

Âyetteki “*ve lemmâ ya'lem*” tabirinden maksat: “Allah sizden mücahede edenler ve müminler dışında sırdaş edinmeme imtihanını kazanacak halis müminleri ortaya çıkarmadan sizi kendi halinize bırakmaz.” demektir.

17 – Müşrikler, kendilerinin kâfirliğine bizzat kendileri şahit iken, Allah'ın mescidlerini mâmur etmeleri kabil değildir.

Çünkü onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar ateşte daimi kalacaklardır.

Mâmur etmek: Bina etmek, bir de oralarda ibadete devam ederek şenlendirmek şeklinde olur. Bu âyette *mesacid*, tekil mânada Mescid-i Haram diye

tefsir edilir. Zira orası bütün mescitlerin kıblesidir, imamıdır. Ayrıca oranın her tarafı mesciddir; halbuki diğer mescitlerde bu özellik yoktur.

Burada nefyedilen durum, müşriklerin oraya girme liyakatlerini reddetmektir. Yoksa bu işin fiilen varlığı ayrı konudur.

18 – Allah’ın mescitlerini ancak Allah’ı ve âhireti tasdik eden, namazı gereği gibi kılan, zekâtı veren ve Allah’tan başka kimseden çekinmeyen müminler bina edip şenlendirir.

İşte onlar cennete ve diğer ümitlerine kavuşmayı umabilirler.

19 – Siz hacca gelenlere su dağıtma ve Mescid-i Haramı mâmur etme işini, Allah’a ve âhîret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden müminin işi ile bir mi tutuyorsunuz?

Bunlar Allah indinde eşit olmazlar. Allah o zalimler gürûhunu hidâyet etmez, umduklarına erişirmez.

Onlar ısrarla inkâr ve zulümlerine devam ederken Allah onları zorla hidâyete erdirmez. Keza onları, kötü emellerine nail etmez.

20 – İman edip hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler var ya, işte onlar Allah indinde daha yüksek derecelere sahiptirler ve işte onlardır umduklarına nail olanlar!

21 – Onların Rabbi kendilerinin, katından bir rahmete, bir rıdvana ve içinde daimi nimetler bulunan cennetlere gireceklerini müjdeler.

22 – Onlar o cennetlerde ebediyyen kalacaklardır.

Muhakkak ki en büyük mükâfat Allah’ın yanındadır.

23 – Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorsanız babalarınızı ve kardeşlerinizi bile veli edinmeyin!

İçinizden onları dost edinenler, zalimlerin ta kendileridir. [58,22]

Veli: hâmi, koruyucu, birinin işlerini deruhde eden kimse, yönetici, destek veren yardımcı, dost anlamlarına gelir.

24 – De ki: “Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısımlarınız ve akrabanız, ter dökerek kazandığınız mallar, kesada uğramasından endişe ettiğiniz ticaret, hoşunuza giden konaklar, size Allah’tan ve Resulünden ve O’nun yolunda cihad etmekten daha sevimli ve önemli ise,

o halde Allah emrini gönderinceye kadar bekleyin!

Allah öyle fâsıklar gürûhunu hidâyet etmez, umduklarına erişirmez. {KM, Matta 10,37; Luka 14,26}

Gerçek müslüman servet, ticaret, mal, mülk sahibi olabilir. Güzel konaklarda oturabilir. Fakat bunları hiçbir zaman kalbine yerleştirmez. Hele hele Allah'tan, Allah yolundan ve O'nun yolunda cihad etmekten daha önemli hale getirmez.

Bununla beraber Ebu's-suûd Efendinin dediği gibi bu âyette öyle bir tehdit vardır ki, Allah'ın hususi lutfuna mazhar olmayan hiç kimse bundan kurtulamaz.

25 – Şu kesindir ki Allah size birçok savaş yerlerinde yardım etti, Huneyn günü de... O gün ki sayıca çokluğunuz sizi böbürlendirmiş ama bu, size fayda etmemiştir.

Olanca genişliğine rağmen, dünya başınıza dar gelmişti.

Sonra da bozguna uğrayarak düşmana arka çevirip kaçmaya başlamıştınız.

26 – Sonra Allah, Resulünün ve müminlerin üzerlerine sekinetini, güven veren rahmetini indirmiş, sizin göremediğiniz ordular göndermişti de Kendisini tanımayan o kâfirleri azaba uğratmıştı.

İşte kâfirlerin cezası budur! [2,248]

27 – Sonra Allah, bu savaşın peşinden, onlardan dilediği kimseleri küfürden dönüş yapmaya muvaffak eder. Zira Allah gafurdur, rahîmdir (affi ve merhameti boldur).

28 – Ey iman edenler! Müşrikler bir pislikten ibarettir. Onun için, bu yıldan sonra Mescid-i Harama yaklaşmasınlar.

Eğer yoksulluktan endişe ederseniz, Allah dilerse, sizi lütfundan zenginleştirir. Çünkü Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Müşrikler bedenleri itibariyle, maddî varlıklar, yönünden değil, batıl inançları, ahlâkî telakki ve davranışları bakımından necis sayılmaktadırlar. Mescid-i Harama girmeleri bundan dolayı yasaklanmıştır.

29 – Kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde, Allah'a da, âhiret gününe de iman etmeyen,

Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan, hak dinini din olarak benimsemeyen kimselerle zelil bir vaziyette tam bir itaatle, cizye verinceye kadar savaşın.

Dinu'l-hakk izafeti “hak dini” demek olup “hak din”den daha kuvvetlidir. İslâmın hakka teslimiyet esasına dayandığını Allah'ın hakkını, bütün hakların temeli saydığını, hakların kutsallığını ifade eder. (Geniş bilgi için: M. H. Yazır'ın “Hak Dini” tefsirine bkz.)

Bu âyet, Ehl-i kitabın Allah'a ve âhirete gereğince iman etmediklerini, gerçek dini kabul etmediklerini bildiriyor: Çünkü onlar Allah'ı kemal sıfatlarıyla muttasıf

ve eksiklerden münezzehtir olarak tanımıyorlar, âhiretin gerçek mahiyetini anlayamıyorlardı.

Bunlarla savaşmak için, evvela onların saldırılarına şarttır (2,190). Hz. Peygamber (a.s.) müşrik araplarla ancak İslâmı imha etmek için silaha sarıldıklarında harbetti. Hıristiyanlar da ancak Müslümanları ortadan kaldırmak için, İslâm devletine karşı kuvvet hazırlayıp hücum ettikleri zaman, onlara karşı hazırlandı ve karşı tarafın saldırıya hazır olmamasını fırsat bilerek baskın yapmadı. Aksine, harbetmeden geri döndü.

Cihadın gayesi gayri müslimleri kuvvet kullanarak İslâma sokmak değil, İslâma karşı çıkan kuvvet kalmamasını sağlamaktır. Cizye, İslâm devletinin, gayri müslim vatandaşlarından aldığı cüz'î bir vergidir. Müslümanların verdiği zekât nisbetinden fazla değildir. Devletin sunduğu hizmetler karşılığı olarak alınır.

30 – Yahudiler: “Üzeyir Allah’ın oğludur” dediler. Hıristiyanlar da “Mesih, Allah’ın oğludur” dediler.

Bu onların ağızlarında geveledikleri sözlerden ibarettir.

Onlar, sözlerini daha önce geçmiş kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar. Hay Allah kahredesiler! Nasıl da haktan batıla döndürülüyorlar?

“Allah’ın evlatları” tabiri Kitab-ı Mukaddes’te “mü’minler” hakkında kullanılır: Tekvin 6,2; Çıkış 4,22; Tesniye 14,1; Matta 26,63; Luka 3,38. Hz. İsa hakkında: Matta 16,16.

Üzeyir, muhtemelen İsrailoğullarının peygamberlerinden Ezra’dır. M. Ö. 5. asırda yaşamış olup, mevcut şekliyle Tevrat metni onun tarafından tesbit edilmiştir. Yahudiler, Allah’ın kırk gün boyunca Tevratı ona ilham edip yazdırdığına inanırlar. Yahudiliğin dinî, millî ve siyâsî tarihinde böyle merkezî bir rolü olan bu zâtın çok yüceltiildiği ve Yemen’de yaşayan Sadûkiyye Yahudilerinin ona “Allah’ın oğlu” dedikleri bilinmektedir. Kur’ân bunu Yahudilerin hepsine mal etmemektedir. Âyetin son kısmı bu semavî dinlerin, eski Mısır, Yunan, Roma, Pers ve Hindistan gibi yerlerde vaktiyle yaşamış şirk inançlarından etkilendiklerini ifade ediyor.

31 – Yahudiler hahamlarını, Hıristiyanlar rahiplerini ve Meryemin oğlu Mesihî Allah’tan başka Rab edindiler.

Halbuki onlara bir tek İlâha ibadet etmeleri emr olunmuştu. Ondan başka İlah yoktur.

O, onların ortak koştukları şirkten münezzehtir.

Rab edinme, onlara secde etme mânâsında değil, din adamlarının haram ve helâl kılma yetkilerine inanmaları, onları hatasız kabul etmeleri anlamındadır.

32 – Onlar Allah’ın nûrunu ağızlarıyla üfleyip söndürmek isterler.

Allah ise, nûrunu tam parlatmaktan başka bir şeye razı olmaz.

Kâfirler isterse hoşlanmasınlar! [8,8]

Allah’ın nûrundan maksat, İslâm veya Kur’ân-ı Kerimdir.

33 – O’dur ki Resulünü, bütün dinlere üstün kılmak için hidâyetle ve hak dini ile gönderdi.

Müşrikler isterse hoşlanmasınlar!

34 – Ey iman edenler! Doğrusu hahamların ve rahiplerin çoğu halkın mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah’ın yolundan uzaklaştırırlar.

Altını, gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya,

işte onları acı bir azabın beklediğini müjdele!

35 – Yığılan bu altın ve gümüş cehennem ateşinde kızdırılarak, bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara:

“İşte!” denilecek, “sizin nefisleriniz için yığıp hazineye tıktıklarınız! Haydi tadın bakalım o tıktığınız şeyleri!” [44,48-49]

36 – Doğrusu, Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı günkü kesin hükmünde, ayların sayısı on iki ay olup bunlardan dördü hürmetlidir.

İşte doğru hesap budur.

O halde bilhassa bunlarda, nefislerinize zulmetmeyin

ve müşrikler nasıl sizinle topyekün savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekün savaşın

ve bilin ki Allah, ilahî sınırlara saygılı olup fenalıklardan sakınanlarla beraberdir. [22,25; 2,191-194]

37 – Hürmetli ayların yerlerini değiştirip ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir.

Öyle yapmakla, kâfirler büsbütün şaşırılırlar.

Allah’ın hürmetli kıldığı sayıya denk getirmek üzere onu bir yıl helâl, bir yıl hürmetli sayarlar ve böylece Allah’ın haram kıldığını helâl kabul ederler.

Kötü işleri kendilerine süslenip güzel gösterildi.

Allah kâfirler güruhunu hidâyet etmez, umduklarına eriştirmez.

Nesî uygulamasının gayesi, peş peşe gelen hürmetli aylar arasına boşluk koymak ve hac mevsimini devamlı sûrette aynı zamana denk getirmektir. Zira bu aylardaki savaş ve yağma yasağı ve ibadet uygulaması kendilerine ağır geliyordu. Ay yılı ile Güneş yılını denk getirmek için, yıla bir ay daha ekliyorlardı. Böylece hac 33 yıl boyunca gerçek tarihinin dışında yapılıyor, ancak 34. yılda gerçek

Zilhıccede ifa edilebiliyordu. Hz. Peygamber (a.s.)'ın veda haccı, gerçek hac mevsimine denk gelmişti. Hicri 9. yıldaki veda haccından beri hac günleri gerçek tarihinde yapılmaktadır. Oysa nesî uygulaması, ibadetleri farklı mevsimlerde uygulatmayı dileyen, ilahî hikmete aykırı idi.

Kâfir, iradesini hep küfür yolunda ısrar etmeye sarfederse, Allah zorla onu hidâyete erdirmez. Bundan, şu mâna da kastedilebilir: “Allah o kâfirleri, emellerine nail etmez, onlara muvaffakiyet yollarını göstermez.”

38 – Ey iman edenler! Size ne oldu ki “Allah yolunda seferber olunuz!” emri verilince bulunduğunuz yere yığılıp kaldınız?

Yoksa âhiretten vazgeçip dünya hayatına mı razı oldunuz?

Ama iyi bilin ki dünya hayatının zevki, âhiretin yanında pek az bir şeydir!

39 – Eğer topyekün seferber olmazsanız,

Allah sizi acı bir azaba uğratar ve sizin yerinize başka bir topluluk getirir de siz savaşa çıkmamakla Onun dinine zerrece zarar veremezsiniz. Çünkü Allah her şeye kadirdir. [47,38]

40 – Eğer Siz Peygambere yardımcı olmazsanız,

Allah vaktiyle ona yardım ettiği gibi yine yardım eder.

Hani kâfirler onu Mekke'den çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına: “Sen hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir” diyordu.

Derken Allah onun üzerine sekinetini, huzur ve güven duygusunu indirdi ve onu, görmediğiniz ordularla destekledi. Kâfirlerin dâvasını alçalttı.

Allah'ın dini ise zaten yücedir. Çünkü Allah azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Hz. Peygamber (a.s.m)'ın Hz. Ebû Bekir (r.a) ile hicret ettiği sırada, Mekke'nin güneyindeki Sevr mağarasında üç gün kalmalarına işaretir.

41 – Ey müminler! Sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak hep birlikte seferber olunuz,

Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ediniz.

Eğer anlıyorsanız, sizin için hayırlı olan budur.

Hifafen ve sikalen: Hangi halde olursanız olunuz: Kolaylık veya güçlük, sağlık veya hastalık; zenginlik veya fakirlik, çoluk çocuğun azlığı veya çokluğu, piyade veya süvari, genç veya ihtiyar mânalarına gelir.

42 – Eğer dâvet olunduıkları seferde peşin bir ganimet bulunsa ve orta yollu bir mesafe olsaydı, mutlaka senin peşinden gelirlerdi; fakat meşakkatli yol onlara pek uzak geldi.

Bununla beraber “Eğer gücümüz yetseydi muhakkak sizinle beraber sefere çıkardık” diye yemin edeceklerdir.

Onlar bu yalanlarıyla kendilerini mahvediyorlar. Çünkü Allah onların yalancı olduklarını kesinlikle bilmektedir.

Tebük seferi, hicri 9. yılda, çok güçlü olan Bizans İmparatorluğuna karşı olacaktı. Yolculuk çok uzun, mevsim kavurucu yaz sıcaklarının olduğu mevsim idi. Bu durum, münâfıklığın ortaya çıkmasına vesile oldu.

43 – Hay Allah seni affedesice! Niçin sence doğru söyleyenler iyice belli oluncaya

ve yalancılar da meydana çıkıncaya kadar beklemeyip
izin isteyen o münafıklara izin verdin?

44 – Allah’ı ve âhireti tasdik edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihada katılmama hususunda senden izin istemezler. Allah, o takvâ ehlini pek iyi bilir.

45 – Senden katılmamak için izin isteyenler sadece Allah’ı ve âhireti tasdik etmeyenler, kalpleri şüphe ile çalkalanıp şüpheleri içinde bocalayıp duranlardır.

46 – Eğer onlar gerçekten sefere çıkmak isteselerdi, elbette onun için hazırlık yaparlardı.

Fakat Allah onların davranışlarını hoş görmeyip kendilerini engelledi ve kendilerine: “Oturun, oturanlarla beraber!” dedi.

47 – Şayet sizinle çıkmış olsalardı, bozgunculuk etmekten başka bir faydaları olmazdı.

Fesat ve fenalığı artırmaktan başka bir iş yapmazlardı.

Sizi fitneye düşürmek arzusuyla aranıza sokulup entrikalar çevirirlerdi.

Aranızda onlara kulak verenler de vardır. Allah o zalimleri pek iyi bilir.

48 – Gerçekten bunlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler ve işleri tersyüz ederek seni yanıltmaya çalışmışlardı.

Nihayet, onlar hoşlanmasa da hakikat ortaya çıkmış ve Allah’ın emri galebe çalmıştı.

49 – İçlerinden bazıları: “Bana izin ver, beni fitneye ve isyana düşürme, başımı derde sokma!” der.

Bilmiş ol ki, fitneye zaten kendileri düşmüşlerdir. Cehennem elbette kâfirleri her taraftan kuşatacaktır.

50 – Sana bir iyilik gelirse onlar üzürlü ve eğer başına bir musîbet gelirse içlerinden, “Neyse ki biz daha önce tedbirimizi almıştık. Sorununuzu nasıl

özerseniz çözünüz!” deyip senin başına gelen felaketten dolayı keyifli keyifli arkalarını döner giderler.

FIKIH

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

İmamlık ve Cemaat

145- Akli olan, bûluğ çağına eren, hür olan ve zorluk çekmeksizin topluca namaz kılmaya gücü yeten müslüman erkeklerin toplanıp cemaatle cuma namazını kılmaları farz, bayram namazlarını kılmaları vacibdir. Diğer farz namazları cemaatle kılmaları ise, müekked sünnettir.

(Cuma namazından başka farz namazların cemaatle kılınması, Malikîlere ve bir kısım Şafiîlere göre de bir müekked sünnettir, İmam Ahmet ibni Hanbel ile Ebu Sevre ve Davudî Zahirî ile diğer bazı müctehidlere göre vacibdir. Bu halde bir şahsın tek başına namaz kılması haramdır. İbni Rüşd, İbri Bişr ve bir kısım şafiîlere göre ise, beldelerde bir farzı kifayedir, her mescidde cemaatle namaz kılınması sünnettir. Bir kimsenin özel olarak yalnız başına cemaatle namaz kılması da mendubdur. Hanbelî fıkıh alimlerinin açıklamalarına göre, esasen cemaatle namaz, ikamet ve sefer halinde vacib, hem de sünnet yerine getirilmiş olur. Cemaatın farzı ayn olduğunu söyleyenler de vardır.)

146- İslamda cemaatle namaz kılmaya büyük önem verilmiştir. Büyük sevaba ermek için ve ihtilaftan kurtulmak için cemaatle namaz kılmaya devam etmelidir. Cemaat ne kadar çok olursa, fazilet de o derece çoğalmış olur. Cemaatle namaz kılmanın sevabı, yalnız başına namaz kılmanın sevabından yirmi yedi kat fazladır. Cemaate devam, İslam nişanlarından ve iman alametlerindedir. Cemaatle kılınan namaz ile müslümanların birliği ve birbirine bağlılığı gösterilmiş olur. Müslümanlar arasında bir sevgi ve dayanışma duygusu uyanır, bilmeyenler bilenlerden faydalanır, iyi kimselerin arkadaşlığı ile yapılan ibadetlerin ve duaların Allah yanında kabule yakın olacağı daha ziyade umulur.

147- Cemaatle kılınan namazda, kendisine uyulan zata "İmam" denir. Bu zatın bu görevine de "İmamet" denir. İmama uymayan, bir kimsenin kendi namazını imamın namazına bağlamasına "İktida, ittiba" adı verilir. Bu uyan kimseye de "Muktedi, müttabi, memum" gibi adlar verilmiştir. Kendi başına namaz kılana da "Münferid" denir.

148- İmametın başlıca şartları: İslâm, bulug, akıl, erkek olmak, Kur'an okuyabilmek ve özürden beri olmaktır. Bu şartlara sahip olmayanlar imam olamazlar. Bu konu aşağıdaki meselelerden anlaşılacaktır.

149- Cemaat arasında imamete en yararlı olan, sünneti en iyi bilen (fıkıh bilgisi olan) kimsedir. Bunda eşit olsalar, okuyuşu daha güzel olandır. Bunda da eşit olsalar takvası daha çok olandır (haramdan daha çok kaçınandır). Bu üç vasıfta eşit olsalar, yaşta büyük olandır. Bunda da eşit olsalar, ahlakı daha güzel olandır (yumuşak huylu ve daha çok haya sahibi olandır). Bu hususta da eşit olsalar,

yüzce, sonra soyca, sonra sesçe, sonra elbise bakımından temizlikçe güzel olandır. Bunların hepsinde eşitlik kabul edilecek olursa, aralarında kur'a çekilir. Bütün bunlar imamlık görevine verilen önemin büyüklüğünü gösterir. Bunun içindir ki bu görevi eskiden buldukları yerlerde idareciler üzerlerine alırdı. Bununla beraber cemaat arasında ev sahibi veya o yerin görevli imamı bulunursa, bunlar tercih olunurlar, aranan vasıfları toplamış olmasalar bile yine tercih edilirler. Başkasının evinde imam olacak kimse, ev sahibinin izni ile imamlık yapar. Başkasının evinde tek başına namaz kılacak olan kimse de, ev sahibinden izin istemelidir, faziletli olan budur.

150- Fasıkın (aşikare haram işleyenin) ve bid'at sahibi olanın (din işlerine dinde olmayan şeyleri karıştıranın) imameti tahrimen mekruhtur. Çünkü fasık din işlerinde saygılı bulunmaz, İmam Muhammed ile İmam Malike göre, bunlara uymak esasen caiz değildir. Bid'at sahibine "Mübtedi" denir ki, inancı sünnet ve cemaat ehlinin inancına aykırı olan kimse demektir. Bid'at sahibine uymanın kerahetle caiz olması, inancı küfre varmadığı takdirdedir. Eğer inancı küfrü gerektiriyorsa ona uymak bütün Hanefilerce de caiz olmaz. Şefaati, kabir azabını ve hafaza meleklerini inkar etmek gibi...

151- Kölelerin ve babası belli olmayanların imamlığı mekruhtur. Çünkü bunlarda cehalet daha fazla olur. Bilgili oldukları takdirde imamlık yapabilirler. İki gözü kör olan da imam olabilir. Fakat görür kimselerin imamlığı daha faziletlidir. Bununla beraber iki gözü görmeyenin imamlığında kerahet olduğunu söyleyenler de vardır. Çünkü bu kimse özürdür, elbisesinin temizliğine fazla dikkat etmeyebilir. 152- Erkeklerin kadınlara ve henüz bûluğ çağına ermemiş çocuklara uyup namaz kılması caiz olmadığı gibi, akli yerinde olanın bunağa, Kur'an okuyucusunun okuyamayan (ümmî) kimseye, kıraati olmayanın dilsiz, elbisesi temiz olanın elbisesi pis olana, avret yerleri kapalı olanın açık bulunana, özrü olmayanın özürlüye, bir özürünün özrü değişik başka bir özürlüye uyması da caiz değildir. Ancak özürleri bir olanların birbirlerine uymaları caizdir.

153- Kadının kadına imamlığı kerahetle caizdir. Eğer kadınlar kendi aralarında cemaatle namaz kılacak olurlarsa, İmam olacak kadın aralarında durur, onların önüne geçmez. Bu öne geçme de mekruhtur.

154- Abdestte ayaklarını yıkamış olan kimsenin ayaklarına mesih yapmış olan kimseye, abdest alanın teyemmüm etmiş olana, ayakta namaz kılanın oturarak namaz kılana, boyu dik ve doğru olanın rukü derecesinde kanbur olana uyması (iktidası) caizdir. Son üç şekildeki uymanın cevazına İmam Muhammed muhaliftir.

155- Farz namaz kılanın nafile namaz kılana veya başka bir farz kılana uyması caiz değildir. Fakat nafile namaz kılanın farz namaz kılana uyması caizdir. Örnek: Öğlenin farzını kılmış olan bir kimse, öğle namazını kıldırmakta olan imama uyacak olsa, bu ikinci defa kılacağı namaz bir nafile olarak caizdir.

156- Bir kimsenin, haklı olarak kendisinden hoşlanmayan bir cemaate namaz kıldırması mekruhtur. Fakat hoşlanmayacak bir durum veya imamlığa daha ehliyetli bir kimse yoksa, cemaatin hoşlanmasına bakılmaz. Çünkü bu halde cemaatin hoşlanmaması yersizdir.

157- Mezheb değişikliği iktidaya (uymaya) engel değildir. Yeter ki imam olan zat, namazın şartlarına ve rükünlerine riayet etsin. Şöyle ki: Müslümanların fıkıh bakımından mezhepleri değişik olsa da, esasta bir olduklarından birbirlerine uyabilirler. Bu hususta en faziletli olan, her müslümanın kendi mezhebinde bulunan bir imama uymasındır. Bu olmayınca, diğer bir mezhebde bulunup da namazın farzlanna riayet eden herhangi bir imama uyulması, yalnız başına namaz kılmaktan daha faziletlidir. Şu kadar var ki, bir müslim kendi mezhebine göre namazı bozacak bir şeyin böyle bir imamda bulunduğunu görüp bilirse, ona uyması sahih olmaz; bir Hanefinin, burnundan kan aktığı halde abdestini yenilemeden imamlığa geçen bir Şafiîye uyması gibi...

(Malikî ve Hanbelî olanlara göre, namazın sıhhati için şart olan şeylerde yalnız imamın mezhebine itibar olunur, uyanın (muktedinin) mezhebine bakılmaz. Onun için, bir Malikî veya bir Hanbelî, başının tamamını meshetmemiş olan Şafiî veya Hanefî bir imama uysa namazı sahih olur. Çünkü böyle bir mesih, her ne kadar Malikî ve Hanbelî mezheplerinde sahih değilse de, Hanefî ve Şafiî mezheplerinde sahihtir.)

158- İmam olan zat, cemaata nefret verecek şeylerden sakınmalıdır. Bir imamın kıraati veya tesbihleri cemaati usandıracak derecede uzatması uygun değildir. Burada sünnetin en az olan derecesi ile yetinmelidir. Çünkü bu uzatma cemaata usanç verir, bu ise mekruhtur. Cemaatla kılınacak bir namazın sevabı ziyadedir. Bu sevabtan başkalarını mahrum bırakmaya sebebiyet vermek uygun olmaz. Cemaatin uzatmaya razı olmaları halinde kerahet olmaz. Bununla beraber cemaatin rüku ve secde tesbihlerini ve teşehhüdü sünnet üzere tamamlamalarına meydan vermeyecek bir şekilde imamın acele etmesi de mekruhtur. Cemaatin yetişmesi için, imamın rüküü uzatması da mekruhtur.

159- İmamın kendisine kolay gelen ayet ve süreleri okuması vacibdir. Henüz kuvvetlice ezberlememiş olduğu ayetleri okumamalı, cemaatin yardımcı olmasına meydan bırakmamalıdır. Şöyle ki: imam bir ayette yanılır ve hatırlayamazsa bakılır: Eğer sünnet miktarı veya namazın caiz olacağı kadar okumuş ise, hemen rüküa gitmelidir, yanıldığı yeri düzeltmeyi cemaatten beklememelidir. Bu miktar okumamış ise, başka bir ayete geçmelidir.

160- İmamın cemaatten en az bir arşın yüksekte veya alçak bir yerde durup namaz kıldırması mekruhtur. Kendisi ile beraber cemaattan bazı kimseler bulunursa mekruh olmaz.

161- İmam ile muktedinin (imama uyanın) yerleri hükmen bir olmalıdır. Aralarında yüksek boylu bir duvar olup imamın görülmesini veya sesinin iştilmesini engellese, o imama uymak sahih olmaz. Yine, imam ile muktedi arasında veya bir muktedi ile öndeki saf arasında uzaklık bulunsa bakılır: Eğer namaz mescid dışında kılınıyorsa ve aradaki mesafe bir saf bağlanacak miktardan az ise, imama uymak sahih olur. Fakat mesafe bundan daha çok ise uymak sahih olmaz. Amma namaz mescid içinde kılınmakta ise, aradaki uzaklık ne olursa olsun imama uymaya engel olmaz. Bununla beraber bazı alimlere göre, Beytül-makdis gibi pek geniş olan mescidlerde, saflar arasında bağlantı olmaksızın mescidin en uzak bir yerinde durup imama uyulması caiz değildir.

162- İmam hayvan üzerinde, imama uyan yaya bulunsa veya başka başka hayvanlara veya gemilere binmiş olsalar, yer değişikliği olduğundan imama uymak sahih olmaz. Yine, camide veya başka bir yerde imam ile muktedi arasında kayık geçecek büyüklükle bir ırmak veya araba yürüyecek genişlikle saflardan boş bir yol bulunsa, imama uymaya engel olur.

163- Cemaata kavuşmak için koşa koşa yürümek mekruhtur, saygıya aykırıdır. Bu gibi davranışlardan daima sakınmalıdır.

164- Cemaatin birçok kişiden ibaret olması şart değildir. Bir kişi ile de cemaatin fazileti elde edilir. İmama uyan kişinin bir kadın veya mümeyyiz bir çocuk olması yeterlidir. Bunun için evde ailece cemaatla kılınan namaz da, yalnız başına kılınan namazdan kat kat faziletlidir. Fakat bir özre dayanmaksızın evde cemaatla namaz kılıp camiye gitmemek bid'at ve mekruh sayılmaktadır. Mescidlerde ve camilerde cemaatla kılınan namazların fazileti daha çoktur. (146. maddeye bakılsın.)

165- Namazda imama uyan bir kişi ise, imamın sağında durur, iki ve daha çok kimseler olunca, imamın arkasında dururlar. Keraheti olmayan duruş bu şekildedir. Cemaatin imamdan ilerde durması ise caiz değildir. Bu hususta secde yeri değil, ayakların yeri esas alınır. Cemaatin topuklarının imamın ayak topuklarından ilerde olmaması yeterlidir.

(İmam Malik'e göre, cemaatin imamdan önde durması mekruh ise de, namazın cevazını engellemez.)

166- Muktedi (imama uyan kimse), imama uymayı niyet etmeli ve kıldıkları farz namaz aynı olmalıdır. Bunun için bir kimse imama uymayı niyet etmeksizin ona uysa veya kendisi öğle namazını kılmak istediği halde imam ikinci namazını kıldırmakta bulunsa, bu iktidası (imama uyması) caiz olmaz.

167- İmamın sesi kafi gelmezse, cemaatten biri tarafından iftitah ve intikal tekbirleri yüksek sesle alınır ve rüküdan kalkarken de "Rabbena ve lekel-hamd" denilir, yüksek sesle yine selam verilir. Bu bir tebliğ, bir bildirimdir. Ancak tekbirler alınırken iftitah ve intikal tekbirleri olarak alınmalıdır, yalnız bildirme

için alınmamalıdır. Eğer ilk tekbir ile namaza başlamaya niyet edilmez ise, bunu alan namaza başlamış olmaz. Diğerleri de tesbih, tahmid ve intikal tekbirleri olarak alınmazsa, sevabdan mahrum olmayı gerektirir, imamın sesi yettiği takdirde bu tebliğe gerek kalmayacağından, bu tebliğ işi mekruh olur. Buna müezzin olanlar dikkat etmelidirler.

168- İmam birinci selamı ikinci selamdan daha yüksek sesle alır ki, bu onun için bir sünnettir. Çünkü yüksek sesle alınması cemaata bir bildiridir. Bu bildiriye ihtiyaç ise, daha çok birinci selamda görülür.

169- İmam selam verince, muktedi de teşehhüdü bitirmiş ise selam verir. Salat-Selam ve duayı bitirmek için selam vermeyi geciktirmez. Teşehhüdü bitirmeden selam vermesi de caizdir.

170- İmam namazdan sonra iki tarafa selam verirken "Aleyküm" sözü ile Hafaza meleklerini ve bütün cemaatı kaseder. Cemaattan her biri de sağ tarafa selam verirken o taraftaki meleklerle cemaatı ve imam eğer o tarafta veya kendi hizasında ise imamı da kaseder. Sol tarafa selam verirken de o taraftaki meleklerle cemaatı ve imam o tarafta ise imamı kasederek onlara selam vermiş olur. Yalnız başına namaz kılanlar da bu selam ile yalnız Hafaza meleklerini kasederler.

171- Cemaat selamdan sonra: "Allahümme entesselâmü ve minkesselâm, tebarekte ya zelcelâli vel-ikram" (*) cümlesi okununcaya kadar yerlerinde dururlar. Sonra yerlerinden kalkıp sünneti veya duayı başka uygun bir yerde tamamlarlar. Bundan ziyade yerlerinde durmaları kerahete girer. Farzdan sonra saffi bozmaları müstahaptır. Bunu yapmakla sonradan gelenler namazın tamamlanmış olduğunu anlarlar.

172- İmam selam verince bakılır: Eğer namaz tamamlanmışsa, imam serbesttir. Dilerse sağ tarafına, dilerse sol tarafına döner. Böylece kibleyi sağ veya sol tarafına alır ve öylece oturur. Dilerse çıkıp işine gidebilir. Eğer karşısında namaz kılan yoksa, dilediği takdirde cemaate doğru döner. Namaz kılanın yüzüne karşı dönüp durmaz; çünkü namaz kılanın yüzüne karşı oturmak mekruhtur. Fakat namaz bitmiş olmayıp, kılınacak sünnet bulunursa, imam "Allahümme entesselâmü ve minkesselâm" deninceye kadar yerinde durur, sonra kalkar ve sağa, sola, ileriye veya geriye çekilerek o sünnet namazı kılar. Eğer kendisi başka bir şeyle uğraşmayacaksa, bu sünneti gidip evinde kılabilir. Çünkü sünnetlerin evde kılınması daha faziletlidir. Ancak cemaat imam hakkında kötü bir zan besleyecekleri düşüncesi varsa, sünnetleri eve gitmeden kılmalıdır.

173- Yalnız başına namaz kılanlara gelince, bunlar farz namazları kıldıkları yerde durabilirler ve sünnetleri de orada kılabilirler. Bununla beraber nafîle namazları başka bir tarafa çekilip kılınmaları daha güzeldir.

174- Cemaat, kıyam rükü, secde gibi yapılması gerekli rükünlerde, Sübhaneke ile Tesbihat ve Tahiyat gibi dua ve zikirlerde imama uyarak bunları yaparlar. Fakat sözle yerine getirilmesi gereken kıraat rükünde imama uymaz, imamın aşikare okuduğu Kur'anı dinler ve susar. Bu İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göredir. Bu iki zata göre, aşikare okunan namazlarda cemaatın okuması tahrimen (harama yakın) mekruh olduğu gibi, gizli okunan namazlarda da cemaatın okuması böylece mekruhtur. İmam cemaate öncülük etmektedir. Bunun için imamın okuması, cemaatın da okuması demektir. Nitekim bir hadis-i şerifte buyurulmuştur: "Kimin imamı varsa, imamın okuyuşu o kimse için de okuyuştur" Fakat İmam Muhammed, gizlice kıraat yapılan namazlarda cemaatın da kıraat yapmasını caiz görmüştür.

(İmam Malik'e göre, gizlice Kur'an okunan namazlarda muktedi (imama uyan) da gizlice okur; bu müstahsendir. İmam Ahmed'e göre, gizlice okunan namazlarda muktedi de gizlice okur. Bundan başka imamın namazlarda aşikare okuyuşunu cemaatten herhangi biri işitmezse, o da kıraatta bulunur, bu vacibdir. Fakat işitirse, okuması caiz olmaz, imamı dinlemesi gerekir. İmam Şafiî'ye göre de, gizlice Kur'an okunan namazlarda muktedi, Fatiha'dan başka ayetler de okur. Aşikare kıraat yapılan namazlarda ise, eğer rek'atı kaçırmayacaksa, yalnız Fatihayı gizlice okur.)

175- İmam namaza başlamak için tekbir alırken ellerini yukarı kaldırmasa, Sübhaneke'yi okumasa, rükü ve secde tekbirlerini almasa ve bunlardaki tesbihleri söylemese, "Semiallahu limen hamideh" demeyi, tahiyatı ve selamı terk etse veya teşrik tekbirini getirmese, cemaat bunları yapar. Bu dokuz şeyde cemaat imama uymaz.

İmam Muhammed'e göre imam, "Sübhaneke'yi terk edip Fatiha'yı okuduktan sonra süreye başlamış olsa, artık cemaat da "Sübhaneke"yi okumaz.

176- İmam kunut duasını, bayram tekbirlerini, birinci oturuşu, tilavet secdesini, sehiv secdesini terk etmiş olursa, cemaat da terkeder. İmam bir secde fazla yapsa veya bayram tekbirlerini ashâbı kiramdan rivayet edilen miktardan ziyade alsın veya cenaze namazında dörtten fazla tekbir getirirse veya yanılarak beşinci rekata kalksa, cemaat bu işlerde imama uymaz. İmam beşinci rekata kalktığı zaman bakılır: Eğer imam dördüncü rekattan sonra oturuş (ka'de) yapmışsa, cemaat oturarak bekler, imam hemen dönüp teşehhüdü iade etmeksizin selam verirse, cemaat da onunla beraber selam verir. Fakat imam kalktığı beşinci rekata için secdeye varırsa, cemaat kendi başına selam verip namazdan çıkar. Eğer imam dördüncü rekatin arkasından oturuş (ka'de) yapmamış ise, cemaat yine bekler. Eğer imam hemen kıyamdan ka'deye dönüp ondan sonra selam verirse, cemaat da onunla beraber selam verir. Fakat imam beşinci rekata secde ile bağlarsa, hepsinin namazı bozulmuş olur. Bu durumda cemaatın yalnız başına teşehhüdü yapıp selam vermesi fayda vermez.

177- Vitir namazında, cemaat daha Kunut duasını bitirmeden imam rüküa varsa, cemaat da varır. Ancak Kunut duasından henüz hiç bir şey okumamış olsalar, imam ile rüküda bulunmayı kaçırmayacak şekilde bir miktar okurlar.

178- İmam (vitirde) kunut duasını unutup rüküa gittiği halde, cemaat ona uymamakla imam başını kaldırıp kunut duasını okuduktan sonra tekrar rüküa gitmekle cemaat da ona uymuş olsalar cemaatin namazı bozulur.

179- Cemaatla kılınan namazlarda safların düzgün olmasına, aralarında açıklık bulunmamasına dikkat edilir. İmam olan zat da buna dikkat edip cemaatı uyarır. Safların en faziletlisi birinci saftır. Sonra sırası ile arkaya doğru fazilet azalarak gider. İmama yakın bulunmanın fazileti pek çoktur.

180- Cemaatten birinin saf arkasında yalnız başına durup imama uyması mekruhtur. Ancak saflar arasında duracak bir yer bulamazsa, o zaman kerahet olmaz.

181- İmamı rüku halinde bulan kimse, imama uymak için ilk saflara gittiği takdirde rekati kaçıracağından korkarsa, son safa geçerek imama uyar, saflardan birine katılmaksızın tek başına yalnızca bir yerde durup imama uymaz; rekat kaçırılacak olsa bile...

182- Namaz kılanın önünden geçmek mekruhtur. Ancak önünde bir perde, ağaç, direk benzeri bir engel bulunursa mekruh olmaz. Bu kerahiyet, kırlarda, büyük mescidlerde namaz kılanın secde edeceği yerden geçmek halindedir. Çünkü böyle büyük ve açık yerlerde namaz kılanın önünden hiç geçilmemesinde güçlük vardır. Evlerde ve küçük mescidlerde ise, namaz kılanın mutlak surette önünden geçmekle kerahet meydana gelir. İmamın karşısında bulunan sütne (duvar gibi bir engel), cemaat için de yeterlidir. Daha önce bu açıklanmıştı.

183- Yüksek veya aşağı bir yerde namaz kılanın önünden geçildiği takdirde bakılır: Eğer geçen kimse ile namaz kılanın bazı azaları arasında bir hizaya gelme ve karşılaşma olursa, geçen kimse günah işlemiş olur; değilse olmaz. Bununla beraber hiç bir zaman namaz bozulmaz. Bir görüşe göre, geçenin aşağı yarısı, namaz kılanın yukarı yarısına gelecek şekilde karşılaşma olsa yine kerahet olur; yerde namaz kılanın önünden ata binmiş bir kimsenin geçmesi gibi...

184- İmam abdestsiz olarak namaz kıldırıldığını, cemaat dağıldıktan sonra anlamış olursa, mümkün olduğu kadar bunu cemaate duyurması gerekir. Bir diğer görüşe göre de, cemaata bildirmek gerekmez.

185- Bir imamın taşradaki akrabasını görmek için, bir zaruret veya dinlenmek için yılda bir hafta kadar imamlık hizmetini bırakması adete ve şeriata göre hakkıdır.

186- Bir özür bulunmadıkça cemaata devam etmelidir. Devam edilmemesini mubah kılacak özürler, teyemmümü mubah kılacak derecede olan hastalıklardır. Felce uğramak, yürüyemeyecek kadar yaşlı olmak, kör olmak, haksız yere saldırıya uğramaktan korkmak, şiddetli yağmur ve çamur bulunmak, soğuk ve karanlık hali olmak, hizmet etmeye mecbur olduğu ve ayrıldığı zaman zarar göreceği bir hasta bulunmak, yolculuğa çıkma hazırlığı ile uğraşmak gibi sebeplerdir. Din ilimleri ile uğraşıp kitab yazmak, fıkıh öğrenip öğretmek de, bu özürlerden sayılır. Bununla beraber devamlı olarak, bu meşguliyet yüzünden, cemaatı terk etmek doğru değildir.

Yalnız gevşeklik ve tenbellik yüzünden cemaatı terk edip duran kimse, cezaya hak kazanır, şahidliği kabul edilmez. İmam bid'at ehlinde olduğu için cemaatı terk eden kimse ise, cezaya hak kazanmaz. Cemaata devam etmek istediği halde, haklı bir özürden dolayı muntazam bir şekilde devamdan mahrum kalan kimse de, niyetine göre cemaat sevabına kavuşur.

(*) "Allah'ım! Sen selamsın ve selam sendendir. (Bütün noksanlıklardan berisin. Dünya ve ahiret selameti de ancak senin yardımınla olur. Sen mukaddesin), ey celal ve ikram sahibi olan (Rabbim!)..."

Kadınların Aynı Hizada Durmaları

187- Cemaat değişik insanlardan ibaret olunca, imamın arkasında önce erkekler, sonra erkek çocuklar, sonra kadınlar saf bağlarlar. Bu sırayı erkeklerle erkek çocukların gözetmesi sünnettir. Erkeklerle kadınların bu sırayı gözetmesi ise farzdır.

Bunun için bir kadın veya buluş çağına yakın bir kız, bir erkeğin önünde veya tam hizasında aynı namazı cemaatle kılacak olsa, erkeğin namazı bozulur. Buna: "Muhazatü'n-Nisa = Kadınların erkeklerle bir hizada bulunması" denir. Böyle aynı hizada bulunmakla namazın bozulması için on şart vardır:

1) İmam olan zat, kadınlar için imamete niyet etmelidir; çünkü böyle bir niyet bulunmazsa, kadınların imama uymaları sahih olmaz, imama uymamış sayıldıkları için de, erkeklerle aynı hizada bulunmak söz konusu olmadığından erkeklerin namazını bozmuş olmazlar. Yalnız cenaze namazında kadınlara imamete niyet etmek gerekli değildir. Bir de bazı alimlere göre, cuma ve bayram namazlarında da, kadınlara imamete niyet etmek şart değildir.

2) Erkekten ilerde veya tam bitişiğinde namaz kılan kadın, ister mahrem olsun, ister olmasın buluş çağına ermiş veya buna yakın olmalıdır. Dokuz yaşındaki bir kız, ergenlik çağına yakın olacağı için engel sayılır. Sekiz veya yedi yaşında bulunup semiz ve gösterişli kız da aynı sayılır.

3) Kadın veya kız namazın ne olduğunu bilmelidir. Namazın ne olduğunu bilmeyip rasgele cemaata uyan bir deli kadının aynı hizada bulunması erkeğin namazını bozmaz.

4) Bir hizada bulunma, kıyam veya rükü gibi bir rükün miktarı devam etmelidir. Bu, İmam Muhammed'e göredir, İmam Ebû Yusuf'a göre, böyle bir rükün tamamen yerine getirilmelidir. Onun için hemen aynı hizada bulunmakla namaz bozulmaz.

5) Bir hizada bulunuş, rükü ve secde ile kılınır bir namazda bulunmalıdır. Bu bakımdan cenaze namazında ve tilavet secdesinde olacak muhazat bir engel teşkil etmez.

6) Muhazat (aynı hizada bulunuş) olabilmesi için erkeğin yanında bulunan kadınla başlangıç tekbirleri bakımından ortaklık olmalıdır. Kadın, ya hizasında bulunduğu erkeğin iftitah tekbirine kendi iftitah tekbirini bağlayarak ona uymalı veya bu erkek ile beraber tahrimelerini üçüncü bir şahsın tahrimesine bağlamış bulunmalıdırlar. Bu bakımdan aynı namazı erkek ile kadın yan yana durarak tek başlarına kılsalar yahut yalnız biri imama uyup diğeri tek başına kılacak olsa, namazları bozulmaz.

7) Namaz, erkek ile kadın arasında, yerine getirilme bakımından müşterek olmalıdır. Şöyle ki: Kadın, ya kendisi ile aynı hizada bulunduğu erkeğe veya her ikisi diğeri bir erkeğe uymuş olmalı ve aynı namazı beraber kılmış olmalıdırlar. Buna göre erkek ile kadın, bir veya birkaç rekat kılındıktan sonra imama uyup da imamın selamından sonra kalkarak kaçırılan rekatları kılarlarken aralarında muhazat meydana gelse, bununla namaz bozulmaz; bu ikisine "Mesbuk" denir. Mesbuk ise kendi başına kıldığı rekatlarda yalnız başına namaz kılan kimse sayılır.

8) Erkek ile kadının yerleri bir olmalıdır. Buna göre, erkek veya kadından biri mescidin zemininde, diğeri de en az bir adam boyu yükseklikte olan bir yerde durarak aynı hizada bulunarak cemaatle namaz kılsalar, bu hal onların namazlarının sıhhatini bozamaz.

9) Erkek ile kadının yönleri bir olmalıdır. Buna göre, Kabe'nin içerisinde her biri başka bir yöne dönerek cemaatle namaz kılarlarken, aynı hizada bulunsalar, bu namazı bozamaz.

10) Erkek ile kadın arasında, bir engel bulunmamalıdır. Aralarında direk gibi bir şey veya bir insan sığacak kadar bir açıklık bulunursa, bu şekilde aynı hizada bulunmak namazı bozamaz.

Sonuç: Bu on şan toplanınca muhazat (aynı hizada bulunmak), erkeklerin namazını bozar. Şöyle ki: Aynı imama uyan kadınlar erkeklerin önünde bir saf tutsalar, bütün erkeklerin namazı bozulur. Erkeklerin arasında üç kadın bulunsa, bunların hem sağ ve hem sol yanlarındaki birer erkeğin ve arka taraflarındaki her safdan üç erkeğin namazı bozulmuş olur. Erkekler arasındaki kadınlar iki kişi olursa, yanlarındaki birer erkek ile yalnız bunların arkasında bulunan saftaki iki erkeğin namazı bozulur. Daha geride olanların namazına bir şey olmaz. Aradaki kadın bir tane olunca, sağ ve sol yanındaki birer erkek ile arka tarafındaki saftan bir erkeğin namazı bozulur, diğelerinin namazı bozulmaz. Namazları bozulan erkekler, diğeri erkek ve kadınlar arasında birer engel durumuna geçeceklerinden artık bu namaz bozuluşu diğelerinin namazına geçmez.

Erkeklerin namazlarını böylece bozmaya sebep olan ve onların huzurlarını kaçırın kadınlar ise, şübhe yok ki bundan dolayı günah işlemiş ve Yüce Allah'ın azabına layık bulunmuş olurlar. Onun için buna sebebiyet vermekten kaçınılmalı, İslam

terbiyesine riayet etmelidir. Yalnız yaşlı kadınlar cemaatle devam edecek olurlarsa, mescidlerde kendilerine ayrılan yerlerden ileri geçmemelidirler. Değilse bekledikleri sevab kazanacakları günahı karşılayamaz. Zaten kadınların cemaata devam etmeleri aslında kerahetten sayılmaktadır. Kadınların mescidleri, evlerinin içidir. Bir hadis-i şerifte: "Kadınların namazlarının en faziletlisi, evlerinin içinde kıldıkları namazlardır." buyurulmuştur. Kadınların, namazları ile evlerini nurlandırmaları kendileri için çok büyük bir şereftir. Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur: "Oturduğunuz yerleri namazla ve Kur'an okumakla nurlandırınız."

Namazlar Nasıl Kılınır?

188- Bilindiği gibi namazlar farz, vacib, sünnet ve müstahab kısımlarına ayrılmakta ve ikişer, üçer, dörder rekatlı bulunmaktadır. Bu namazlar daha önce yazdığımız üzere farzlarına, vaciblerine, sünnetlerine ve adabına riayet edilerek şöyle kılınır:

1) Sabah Namazları

Sabah namazının iki rekât sünnetini kılmak için: "Niyet ettim bugünkü sabah namazının sünnetini kılmaya", diye niyet edilir. Hemen eller yukarıya kaldırılıp "Allahu Ekber" diye tekbir alınır. Ondan sonra eller bağlanır ve "Sübhanek allahümme ve bihamdike ve tebarekesmüke ve tealâ ceddüke ve la ilahe gayrük" okunur. Arkasından "Eûzübillahimineşşeytani'r-racim Bismillahirrahmanirrahim" diyerek eûzü besmele çekilip Fatihâ suresi okunur sonra "Amîn" denir ve bir mikdar daha Kur'an okunur

(1). Arkasından "Allahu Ekber" deyip rükûa varılır. Bu halde en az üç defa "Sübhanek Rabbiye'l-Azîm" denir. Sonra "Semiallahülimen hamideh" denilerek ayağa kalkılır. Ayakta "Allahümme rabbena ve lekelhamd" denilir

(2). Ondan sonra "Allahu Ekber" diyerek secdeye varılır. Secde halinde de üç defa "Sübhanek Rabbiyel'alâ" denir. Sonra "Allahu Ekber" denilerek kalkılır ve dizler üzerine oturulur ve bir tesbih miktarı durulur. Yine "Allahu Ekber" denilerek ikinci secdeye varılır. Bunda da üç defa "Sübhanek Rabbiyel'alâ" denilir. Bununla bir rekât bitmiş olur. Bu ikinci secde arkasından "Allahu Ekber" denilerek ikinci rekata kalkılır. Tam ayakta iken yalnız besmele çekilir. Fatihâ suresi ve bir mikdar daha Kur'an okunur. Birinci rekatta olduğu gibi, rükû ve secde yapılır. İkinci secdeden sonra oturulur ki, buna "Ka'de = oturuş" denir. Burada "Ettehiyyatü lillâhî ve Allahümme Salli ve Barik, Rabbena atina" diyerek dualar sonuna kadar okunur. Sonra "Esselâmü Aleyküm ve Rahmetullah" diyerek sağ tarafa ve yine "Esselâmü Aleyküm ve Rahmetullah" diyerek sol tarafa selam verilir. Böylece iki rekâtli namaz bitmiş olur

(3). Bütün bu tekbirler, tesbihler ve kıraatlar, yalnız namaz kılanın işitebileceği bir sesle gizlice yapılır. Namazda erkeklerle kadınların ellerini nasıl kaldıracakları, nasıl bağlayacakları, rükû ile secde ve ka'delerde nasıl vaziyet alacakları "Namazın sünnetleri ve edebleri" bölümünde bildirilmiştir. Sabah Namazının iki rekât Farzına gelince: Önce yalnız erkeklere mahsus olmak üzere ikamet getirilir. Sonra "Bugünkü sabah namazının farzını kılmaya" diye niyet edilir. Eller kaldırılarak "Allahu Ekber" diye namaza başlanıp eller bağlanır. Sabah namazının sünnetinde bildirildiği gibi iki rekât kılınır ve tamamlanmış olur. Yalnız sabah namazlarının farzlarında Fatiha'dan sonra biraz fazla Kur'an okunması sünnettir. Bu sünnetin en az derecesi kırk ayettir. Bununla beraber üç kısa ayet de okunması caizdir. Vaktin çıkmasından korkulduğu zaman az ayet okunur. Öyle ki, yalnız Fatiha ile veya birkaç ayet ile yetinilir. Yalnız başına bu sabah namazının farzını kılan kimse, tekbirleri ve "Semiallahu limen hamideh" cümlesini, Fatiha'yı ve ekleyeceği ayetleri aşikare olarak okuyabilir.

2) Öğle Namazları

Öğle namazının ilk dört rekât sünnetinin evvelki iki rekâtı, tam sabah namazının iki rekât sünneti gibi kılınır. Yalnız bunda niyet "Bugünkü öğle namazının ilk sünnetine" diye yapılır. Bir de bunda ikinci rekattan sonraki oturuş, son oturuş değil, birinci oturuş (ka'de) olduğundan bu oturuşta yalnız "Tahiyyat" okunur. Sonra "Allahu Ekber" deyip ayağa kalkılır. Yalnız Besmele, Fatiha ve bir miktar da Kur'an okunarak yukarıda bildirildiği şekilde, rükû ve secde yapılır. Ondan sonra dördüncü rekât için "Allahu Ekber" denilerek ayağa kalkılır. Bunda da yalnız besmele ile Fatiha ve bir miktar da Kur'an okunarak yine bildirildiği gibi, rükû ve secdelere varılır. Sonra oturulur; bu oturuş son ka'dedir. Bunda da Tahiyyat okunduktan sonra, Salli ve Barik, Rabbenâ atina duaları tamamen okunup, yazdığımız şekilde, iki tarafa selam verilir. Böylece bu dört rekât sünnet kılınmış olur.

Öğle Namazının Dört Rekât Farzına Gelince: Sünnetten sonra namaza aykırı bir iş yapmadan ayağa kalkılır. İkamet getirilir. O günkü öğle namazının farzını kılmaya niyet edilir. Eller yukarıya kaldırılarak "Allahu Ekber" diye tekbir alınır. İlk iki rekâtı sabah namazının iki rekât farzı gibi kılınır. Ancak bu iki rekattan sonraki oturuş, birinci ka'de olduğundan bunda yalnız "Tahiyyat" okunur. Ondan sonra "Allahu Ekber" denilerek üçüncü rekata kalkılır. Yalnız Besmele ile Fatiha okunur. Anlatıldığı gibi rükû ve secdelere varılır. Sonra "Allahu Ekber" diyerek dördüncü rekata kalkılır. Besmele ile yalnız Fatiha suresi okunarak rükû ve secdelere gidilir. Sonra oturulur. Bu oturuş son ka'dedir. Bunda "Tahiyyat" okunduktan sonra "Salli ve Barik, Rabbenâ âtinâ" duaları okunur ve iki tarafa selam verilir. Böylece öğlenin farzı bitmiş olur. Öğlenin farzında okunacak ayetler, sabah namazında okunacak mikdardan daha az olur. Öğlenin Son İki Rekât Sünnetine Gelince: Bu da, "Bugünkü öğle namazının son sünnetini kılmaya" diye niyet edilip tamamen sabah namazının sünneti gibi kılınır. Bu son sünneti dört rekât kılmak müstahabdır. O zaman ya her iki rekatta bir selam verilir veya dört rekâtın sonunda selam verilir. Dört rekât sorumda selam verilince, ilk oturuşta yalnız "Rabbenâ atina" duası

okunmaz. Üçüncü rekat için tekbir alınarak ayağa kalkınca yine "Sübhanek" okunur. Sonra bu son iki rekat evvelki iki rekat gibi kılınır. Yalnız başına namaz kılan kimse, öğle namazlarının hem sünnetlerinde, hem de farzında kıraati, tekbirleri, tesbih ve tahmidleri gizlice yapar.

3) İkinci Namazları

İkinci namazının dört rekat sünnetinin her iki rekatı, müstakil (iki rekatlı) namaz gibidir. Onun için bu dört rekatın her iki rekatı (şef'i) tamamen sabah namazının iki rekat sünneti gibi kılınır. Şöyle ki: Önce o günkü ikinci namazının sünnetini kılmaya niyet edilir. Bu namazın ilk iki rekatı bildirildiği gibi kılınıncaya oturulur. Bu oturuş, son oturuş demektir. Bunda "Tahiyyat ve salavatlar" okunur. Yalnız "Rabbena atina" duası okunmaz. Sonra "Allahu Ekber" diyerek üçüncü rekata kalkılır. Sübhanek ve Eûzü Besmele'den sonra Fatiha ile bir mikdar ayet okunarak rükûa ve secdelere varılır. Ondan sonra tekbir ile dördüncü rekata kalkılarak yalnız Besmele ile Fatiha ve bir mikdar da Kur'an okunur. Sonra yine rükû ve secdelere varılır. Ondan sonra oturulur. Bu son oturuş olduğu için bunda "Tahiyyat ile Salavatlar" ve "Rabbenâ âtinâ" okunur ve iki tarafa selam verilir. İkinci Namazının Farzına Gelince: Bu da tamamen öğle namazının farzı gibi kılınır. Yalnız niyet değişir. O günkü ikindinin farz namazını kılmaya niyet edilir. Tek başına namaz kılan kimse, ikinci namazının sünnetini de, farzını da öğle namazı gibi gizli okuyarak kılar.

4) Akşam Namazları

Akşam namazının üç rekat farzı, öğle ile ikinci namazlarının ilk üç rekat farzları gibi kılınır. Şöyle ki: O günün akşam namazının farzını kılmaya niyet edilip namaza tekbir ile başlanır. Yukarıda açıklandığı üzere ilk iki rekatı kılınarak oturulur. Bu, birinci oturuştur. Bunda yalnız "Tahiyyat" okunur. Ondan sonra üçüncü rekata kalkılarak yalnız besmele ile Fatiha suresi okunur. Sonra "Allahu Ekber" denilerek rükû ve secdelere varılır. Ondan sonra oturulur ki, bu da son oturuştur. Bunda "Tahiyyat ile Salavatlar" ve "Rabbenâ âtinâ" okunur, iki tarafa selam verilir. Akşam namazının farzında vaktin darlığından dolayı kısa sureler okunur.

Akşam Namazının Sünnetine Gelince: Bu da "Bu akşam namazının sünnetini kılmaya" diye niyet edilip tam sabah namazının sünneti gibi kılınır. Bu sünneti altı rekat olarak kılmak ise müstahabdır. Bu halde her iki rekatta bir selam vermeli ve aynı şekilde her iki rekatı kılmalıdır. Bununla beraber dört rekatında bir selam verilip ikinci namazının sünneti gibi de kılınabilir. Bu ziyade olan dört rekat namaza "Salât-ı Evvabîn" denir. Bunun çok sevabı vardır. Tek başına akşam namazının farzını kılan kimse, onu sabah namazının farzı gibi aşikare de kılabilir.

5) Yatsı Namazları

Yatsı namazının ilk dört rekat sünneti, tamamen ikindi namazının dört rekat sünneti gibi kılınır. Dört rekat farzı da, tamamen öğle ve ikindi namazlarının farzları gibi kılınır. İki rekat son sünnetine gelince, bu da tamamen sabah ve akşam namazlarının iki rekat sünnetleri gibi kılınır. Yalnız niyetler değişir, yatsı namazının farzına ve sünnetine niyet edilir. Yatsı namazının son sünneti de, dört rekat olarak kılınabilir. Bu halde tamamen ilk dört rekat gibi kılınır. Bununla beraber iki rekatta bir selam vermek sureti ile de kılınabilir. Bu takdirde her iki rekata ka'desinde "Tahiyyat ile Salavatlar" ve "Rabbena atina" duası okunur. Geceleyin kılınan nafil namazlarda daha faziletli olan, böyle iki rekatta bir selam vermektir.

Tek başına namaz kılan kimse, yatsı namazının farzını sabah namazının farzı gibi namaz surelerini sesli okuyarak da kılabilir.

6) Vitr Namazı

Üç rekattan ibaret olan vitir namazı da şöyle kılınır: Önce o günün vitir namazını kılmaya niyet edilir. "Allahu Ekber" denilerek namaza başlanır. Sübhaneke okunduktan sonra "Eûzü Besmele" çekilerek Fatiha okunur. Arkasından bir miktar daha Kur'an-ı Kerîm okunur. Açıklandığı şekilde rükû ve secdelere gidilir. Sonra ikinci rekata kalkılır ve yalnız besmele ile Fatiha suresi ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerîm okunarak yine rükû ve secdelere varılır. Ondan sonra oturulur. Bu oturuş birinci ka'dedir. Bunda yalnız "Tahiyyat" okunur. Ondan sonra "Allahu Ekber" denilerek üçüncü rekata kalkılır. Bunda da yalnız Besmele ile Fatiha ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerîm okunarak daha ayakta iken eller kaldırılıp "Allahu Ekber" diye tekbir alınır. Tekrar eller bağlanıp ayakta "Kunut" duası okunur. Sonra "Allahu Ekber" diye rükû ve secdelere gidilir. Ondan sonra oturulur. Bu da son oturuşdur. Bunda da bildiğimiz gibi "Tahiyyat ile Salavatlar" ve "Rabbenâ âtinâ" duası okunarak iki tarafa selam verilir. İmam Şafiî'ye göre, vitirde Kunut duasını okumak, ramazanın son yarısına mahsustur ve rükûdan kalkınca, okunur. Şafiî'lere göre vitir namazının en azı bir rekat, en çoğu da on bir rekâttir.

- (1) Bir mikdardan maksad, en az bir sure veya en az üç kısa ayet veya kısa ayete denk bir ayettir.
- (2) Rükû ile secde arasındaki doğruluşa (kıyama) kavme denir ki, bu halde eller yanlara salıverilir.
- (3) Bu kelimeler için 169., 179. ve 171. maddelere bakılsın.

Vitr Namazına Dair Bazı Meseleler

189- Vitr namazının bazı özellikleri vardır ki, bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1) Vitr namazı, yalnız Ramazan ayında cemaatla kılınır. İmam olan zat da üç rekata hepsinde tekbirleri, tesmi'leri ve kıraatı aşikare yapar. Kunut duası imam ve

cemaat tarafından gizlice okunur. Ramazan ayından başka günlerde ise, vitir namazını cemaatla kılmak mekruhtur.

2) Mesbuk olan kimse, imamla beraber Kunut duasını okur. Yetişememiş olduğu rekatları kaza edince, artık Kunut duasını okumaz. Mesbuk için ileride bilgi verilecektir.

3) Bir kimse vitir namazında şübhelenip üçüncü rekatta mı, yoksa ikinci rekatta mı olduğunu kestiremezse, bulunduğu rekatta Kunut'u okur. Rükûdan ve secdelerden sonra kalkar bir rekat daha kılar, tekrar Kunut'u okur. Rükû ve secdelerden sonra "Teşehhüd"de bulunur. Selam ile namazını tamamlar. Eğer birinci rekatta iken böyle şübheye düşse, üçüncü rekat olmak ihtimali olan her rekatta Kunut duasını okur.

4) Vitirden başka namazlarda Kunut duası okunmaz. Yalnız bir musibet ve bela gibi hallerde sabah namazının farzında Kunut okunabilir.

(İmam Malik ve İmam Şafii'ye göre, daima sabah namazlarının farzında rükûdan sonra kavme halinde Kunut duası okunur. Bu Kunut, Malikî'lere göre müstahab, Şafii'lere göre sünnettir.)

5) Sabah namazlarında Kunut duasını okuyan bir Malikî veya bir Şafii'ye uyan bir Hanefî sükut eder, Kunut'u okumaz. Eğer okumak isterse gizlice okur.

6) Kunut duasını bilmeyen, yalnız "Rabbenâ âtinâ" ayet-i kerîmesini okuyabilir. Üç defa "Allahümme'ğfirli" de diyebilir. Üç defa: "Ya Rabbî" demesi de caizdir. (*)

(*) Sünnet olan Kunut duası şudur: "Allahümme inna neste'înüke ve nestağfirüke ve nestehdîke ve nü'minü bike ve netübû ileyke ve netevekkelü aleyke ve nüsni aleykelhayre küllehü neşkürüke ve la nekfürüke ve nahleu ve netrükü men yefcürük. Allahümme iyyake na'budü ve leke nusalli ve nescüdü ve ileyke nes'a nahfidü, nercû rahmeteke ve nahşa azabeke inne azabeke bilküffari mülhık." Anlamı: "Allah'ım! Biz senden bize yardım etmeni, bizi bağışlamanı, bize hidayet vermeni istiyoruz. Sana iman ediyoruz, sana tevbe ediyoruz, sana güveniyoruz, seni bütün hayırla övüyoruz, sana tevbe ediyoruz, sana şükrediyoruz, seni inkar etmiyoruz. Sana isyan edip duranları hal'ederiz ve terk ederiz (onlardan ilişgimizi keseriz).

Allah'ım! Biz ancak sana ibadet ederiz, senin rızan için namaz kılar ve secde ederiz. Senin rahmetine kavuşmak için koşarız ve çalışırız. Senin rahmetini umarız ve azabından korkarız. Muhakkak ki senin azabın kafirlere erişecektir."

Namazların Cemaatle Kılınma Şekli

190- Yukarda verdiğimiz bilgi, tek başına namaz kılanlar hakkındadır. Cemaatle namaz kılanlar şu şekilde hareket ederler:

1) Cemaatten her biri imama uymayı niyet eder. Kılacak olduğu namaz hangi vaktin ise onu kasederek: "Niyet ettim bugünkü falan vaktin farz namazını kılmaya, uydum şu imama" şeklinde niyet eder. Sonra imam ellerini kaldırır, aşikare "Allahu Ekber" diyerek namaza başlar. Ona uyanlar da ellerini kaldırarak gizlice "Allahu Ekber" deyip imamla namaz kılmaya başlarlar. Beraberce namaz kılanların hepsi "Sübhanek"yi okur, sonra cemaat susar. İmam gizlice "Eûzü Besmele" okur. Sonra kıraata başlayarak namazı kıldırır. Şöyle ki: İmam sabah, akşam, yatsı namazlarının ilk ikişer rekatlarında ve vitir namazının her üç rekatinde Fatıha suresi ile buna ilave edeceği ayetleri aşikare olarak okur, cemaate işittirir. Bütün tekbirleri, tesmi'leri ve selamları aşikare yapar. Akşam namazının üçüncü ve yatsı namazının üçüncü ve dördüncü rekatlarında, öğle ve ikindi namazının bütün rekatlarında kıraati gizli, tekbirleri, tesmi'leri ve selamları aşikare yapar.

2) İmam sabah namazının ilk rekatinde okuyacağı ayetleri, ikinci rekatta okuyacağı, ayetlerden iki kat fazla yapmalıdır. Bu hem bir sünnettir, hem de cemaatin birinci rekata yetişmesine bir sebebidir.

3) İmama uyanlar tekbirleri gizlice alırlar. İmam rükûdan kalkarken aşikare olarak "Semiallahu limen hamideh" ve gizlice "Rabbena ve lekelhamd" (*) deyince, cemaat da gizlice yalnız: "Allahümme Rabbena ve lekelhamd" yahut sadece "Rabbena lekelhamd" der. Sonra rükûda imamla beraber gizlice üç kere "Sübhan Rabbiye'l-Azim" ve secdede de yine üç kere "Sübhan Rabbiye'l-alâ" derler.

4) İmam ile cemaat birinci oturuşlarda Tahiyyatı, ikinci oturuşlarda ise, Tahiyyatı, salavatları ve Rabbena âtinâ'yı gizlice okurlar. İmam önce sağ tarafa, sonra sol tarafa aşikare olarak selam verince, cemaat da ona uyarak birlikte gizlice selam verir.

İmam aşikare okuduğu Fatıha'nın sonunda gizlice "Amin" diyeceği gibi, cemaat da gizlice yine "Amin" der.

5) İmam selam verdikten sonra, müezzin aşikare olarak: "Allahümme entesselâmu ve minkesselâm. Tebarekte ya zelcelâli vel-ikram" der. Sünnet varsa onu kılar. Sonra Peygamber efendimize salat-selam okunur. Ya müezzin sesli olarak veya imam ile cemaattan her biri gizlice "Ayetü'l-Kürsî"yi okur. Otuz üçer kere "Sübhanallah, Elhamdülillah, Allahu Ekber" derler. Bu tesbihlerin sayısı parmaklarla hesaplanabileceği gibi, tesbih taneleri ile de hesaplanabilir. Önemli olan sayıları tam yapmaktır.

6) Yukarıdaki şekilde otuzüçer kere tesbih, tahmid ve tekbirden sonra, müezzin yüksek sesle: "Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerike leh. Lehulmülkü ve lehulhamdü ve hüve ala külli şey'in kadîr. Sübhane Rabbiyel aliyyil'alel-vehhab" der. (**)
Bütün cemaat dua edip ellerini yüzlerine sürerler. Yalnız başlarına namaz kılanlar da bunları okurlar. Bütün bunlar namazların adab ve müstahablarından. Bunlara riayet edenler büyük sevab kazanırlar.

7) Yukardan beri saydığımız namazların vakitlerinde rükün ve rekatları ile kılınması, Peygamber Efendimizden şüphe götürmeyen bir rivayetle sabit olmuş ve zamanımıza kadar geçen yıllarda bütün ümmetin ittifakı ile kararlaştırılmıştır. Peygamber Efendimiz: "Beni nasıl namaz kılar gördünüz ise, öylece namaz kılın" diye emretmiştir. Onun için Peygamber Efendimizin kılmış olduğu namazlara aykırı bir namaz, İslam dininde asla geçerli sayılmaz.

(*) İmamı Azam'dan diğer bir rivayete göre, imam "Rabbena ve lekelhamd" demez.

(**) Anlamı: "Allah'tan başka hak mabud yoktur. O, birdir. O'nun ortağı yoktur. Mülkü O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye kadirdir. Çok yüce ve çok bağışlayıcı olan Rabbim, bütün noksanlardan münezzehtir.

Cuma Namazı

191- Cuma, müslümanlarca bir bayram günüdür. Bu mübarek günde müslümanlar mabedlerde toplanırlar. Okunacak hutbeleri dinleyerek faydalanırlar. Hep birlikte cuma namazını kılarlar. Sonra ya başka ibadetlerle uğraşır veya ziyaretlerde bulunur yahut günlük işleri ile uğraşmaya koyulurlar. Bir hadis-i şerifde buyuruluyor:

"Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün, cuma günüdür. Adem aleyhisselam O gün Cennet'e konulmuş, O gün Cennetten çıkarılmıştır. Kıyamet de o gün kopacaktır."

Bütün bu olaylar, nice hayırları ve; hikmetleri toplamaktadır.

192- Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hicretleri zamanında Medine'ye yakın bulunan "Salim İbni Avf" yurdunda "Ranuna" denilen vadi içerisinde "Beni Salim Mescidinde" ilk cuma hutbesini okumuş ve ilk cuma namazını kıldırılmıştır.

193- Cuma namazının vakti tam öğle namazının vaktidir. Cuma namazı için minarelerde ezan okunur. Camilere gidince önce aynen öğle namazının sünneti gibi, dört rekat cumanın ilk sünneti kılınır. Ondan sonra cami içinde bir ezan daha okunur. Minberde cemaata karşı bir hutbe okunur. Bu hutbeden sonra ikamet alınarak cumanın iki rekat farzı cemaatle aşikare okuyuşla kılınır. Bir farzdan sonra yine öğlenin ilk dört rekat sünneti gibi, cumanın son dört rekat sünneti kılınır. Bundan sonra da "Zuhrü ahir" diye dört rekat namaz kılınır ki, buna dair

ileride bilgi verilecektir. Arkasından da "Vaktin sünneti" niyeti ile aynen sabah namazının sünneti gibi iki rekat namaz daha kılınır.

194- Cuma şartlarını kendilerinde toplayan kimseler için iki rekat cuma namazı "Farz-ı ayın"dır. Cuma namazının diğer namazlardan başka olarak kendisine özgü on iki şartı daha vardır. Bunların altısı vücubunun (farz olmasının), diğer altısı da edasının şartlarıdır.

Cumanın Vücubunun Şartları

195- Cumanın bir kimseye farz olabilmesi için, onda şu altı şartın bulunması şarttır:

- 1) Erkek olmak: Bunun için cuma namazı erkeklere farzdır, kadınlara farz değildir.
- 2) Hürriyet: Bu bakımdan cuma namazı kölelere farz değildir. Bir sözleşmeye bağlı olarak kısmen hür olan (mükateb gibi) kölelere farzdır.
- 3) İkamet: Dinî hüküm bakımından misafir (yolcu) sayılan kimselere cuma namazı farz değildir. Sefer ve misafirlik bahsine bakılsın.
- 4) Sıhhat: Hasta olduğundan cuma namazına çıktığı takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından korkan kimseye cuma namazı farz değildir. Yürümeye takati olmayan çok yaşlı kimseler de bu hükümdedirler. Hasta bakıcısı da böyledir, eğer camiye gidince hastanın zarar göreceğinden korkuyorsa, ona da cuma farz olmaz.
- 5) Gözlerin sağlıklı olması: Onun için gözleri kör olanlara cuma namazı farz değildir. Böyle körleri camiye götürüp getirecek kimseleri olsa da, İmamı Azam'a göre yine ona cuma farz olmaz. Fakat iki imama göre, her iki gözü görmeyen kimseyi camiye götürüp getirecek bir adam varsa, o zaman böyle körlere de cuma farz olur.
- 6) Ayakların sağlıklı olması: Kötürüm veya ayakları kesilmiş olan kimselere cuma namazı farz değildir. Kendilerini yüklenecek kimseleri bulunsa da hüküm aynıdır. Düşman korkusu, şiddetli yağmur, fazla çamur ve benzeri engeller de, cuma namazına gidilmemesini mubah kılan özürlerdendir. Bununla beraber bu altı şartı taşımayan kimseye her ne kadar cuma namazı farz değilse de, gidip cuma namazını kılacak olsa, vaktin farzını yerine getirmiş olur. Kadınların veya âmâ ve benzeri özrü olan kimselerin cuma namazını kılmaları gibi. Artık bunlar o günün öğle namazını ayrıca kılmakla yükümlü değillerdir.

Cumanın Edasının Şartları

196- Cumanın edası için şu altı şart vardır:

- 1) Cuma namazını bulunulan yerdeki idarecinin veya onun göstereceği kimsenin kıldırmasıdır. Şöyle ki: Cuma namazını en büyük idareci veya onun izni ile diğer bir şahıs kıldırmalıdır. İdareci veya onun görevlendirdiği bir şahıs bulunmayan bir yerde, müslüman cemaatin tayini ile içlerinden biri cuma namazını kıldırabilir.

İslam hükümlerinin uygulanmadığı (darul-harb gibi) yerlerde cuma namazı böyle kılınır.

2) Hutbe okumaya izin, namaz kıldırmaya da izindir. Aksi de böyledir. Bu her iki görevi yapmaya yetkili olan zat, bir özür olsun, olmasın, yerine başkasını tayin edebilir. Başkasını tayin için kendisine yetki verilmemiş olsa da yine yapabilir. Fakat hatibin huzurunda izin almaksızın başkasının hatiblik görevini yapması caiz değildir.

3) Genel izindir. Belli bir yerde müslümanların toplanıp cuma namazını kılmaları için idareci tarafından müsaade edilmiş olmalıdır. Bazı şahıslara özel bir şekilde tayin edilen ve kapısı başkalarına kapatılan yerlerde cuma namazını kılmak caiz olmaz. Fakat mabedin kapısı açık bırakılarak insanların girmesine izin verildiği takdirde, başkaları gelmemiş olsa da, cuma namazları sahih olur.

4) Vaktin devamıdır. Şöyle ki: Cuma namazını kılabilmek için öğle vakti devam etmek üzere olmalıdır. Bu vakit çıktı mı, artık cuma namazını kılmak veya kaza etmek caiz olmaz. O günün öğle namazı da kılınmamış ise, yalnız onu kaza etmek gerekir.

Daha cuma namazı kılınmakta iken vakit çıkacak olsa, yeniden öğle namazını kaza olarak kılmak gerekir.

(İmam Malik'e göre, cuma namazı öğle vakti çıktıktan sonra da kılınabilir. İmam Ahmed'den bir rivayete göre de, cuma namazı zeval vaktinden önce de kılınabilir.)

5) Cemaat bulunmasıdır. Şöyle ki: Cuma namazı için cemaatın en az miktarı, imamdan başka üç kişidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, imamdan başka iki kişidir. (İmam Malik'den bir rivayete göre otuz, İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in mezheplerine göre de kırk kişidir.)

Cemaatın akli yerinde ve erkek olması ve en az bu üç kişinin birinci secdeye kadar hazır bulunması da İmam-ı Azam'a göre şarttır. Buna göre yalnız kadınların veya çocukların cemaatiyle veya birinci secdeden önce dağılıp da azınlıkta kalan cemaatle cuma namazı kılınamaz.

Cemaatın huzuru, iki İmama göre tahrimeye kadar şarttır. İmam Züfer'e göre, hiç olmazsa ka'dede teşehhüd miktarı duruncaya kadar cemaatın hazır bulunması şarttır. Cemaat bundan önce dağılacak olsa, geriye kalan bir veya iki kişinin öğle namazını kılması gerekir. Cemaatın mukim veya hür olmaları şart değildir. Öyle ki, misafir veya köle olan bir müslüman cuma namazını kıldırabilir.

6) Cumanın farz olan namazından önce hutbe okumaktır. Şöyle ki: Vaktin girmesinden sonra mevcut cemaatın huzurunda bir hutbe okunması gerekir. Bunun içindir ki, hutbe okunurken cemaat bulunmayıp da sonradan namazda bulunacak olsalar, namazları caiz olmaz.

* Cemaatin hutbeyi işitmesi şart değildir. Sadece hazır bulunmaları yeterlidir. Hutbe esnasında bir mükellef erkeğin, misafir olsa dahi, bulunması yeterli görülmektedir.

Cuma hutbesinin rüknü, İmamı Azam'a göre, Allah'ı zikirten ibarettir. Onun için hutbe niyeti ile yalnız: "Elhamdü lillah" yahut "Sübhanallah" yahut "La ilahe illallah" denilecek olsa, yeterli olur. İki İmama (İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e) göre, hutbe denilecek derecede uzunca bir zikirten ibarettir. Bunun

en az olan derecesi, Tahiyat miktarı hamd ve Salavat ile müslümanlara duadır. * Hutbenin vacibleri, hatibin taharet üzere bulunması, avret sayılan yerlerin örtülü olması ve hutbeyi ayakta okumasıdır. Hutbenin sünnetleri de, hutbeyi iki kısma ayırmak ve bunlar arasında bir tesbih veya üç ayet okunacak kadar bir zaman oturmaktır. Bu bakımdan buna iki hutbe denir. Bu iki hutbeden her biri hamdi, kelime-i şehadeti, salât ve selâmı kapsamalı. Birinci hutbe, bir ayetin okunması ile insanlara öğüt vermeyi, ikinci hutbe de müslümanlara duayı kapsamalıdır. Ayrıca imamın sesi, ikinci hutbede olan birinci hutbedekinden daha hafif olmalıdır. İşte bunlar hutbenin sünnetlerindedir.

* Her iki hutbeyi uzatmamak da sünnettir. Hatta hutbeyi "Hücurat" süresi ile "Büruc" süresine kadar olan sürelerin herhangi birinden uzunca okumak, özellikle kış mevsiminde, mekruhtur. Cemaatı bıktırmak uygun değildir. Cemaatın acele görülecek işleri olabilir. Onları camide fazla tutmak, cuma namazlarına devamlarına engel olacağından yersiz bir iş olur. Hatib olan şahıs bunları düşünmelidir. Sözlerinin sonu, önceki sözleri unutturacak ve kıymetten düşürecek şekilde hutbesi uzun olmamalıdır. Hutbenin kısa ve cemaata faydalı bir tarzda hazırlanması, hatibin ehliyet ve faziletine delildir. Bu konudaki bir hadisi şerifin anlamı şöyledir: "Namazının uzun, hutbesinin kısa olması bir kimsenin anlayışlı bir din alimi olduğunun alametidir. Artık namazı (cemaata ağır gelmeyecek şekilde) uzatınız, hutbeyi de kısa okuyunuz. Gerçekten bazı sözler, sihir gibi kalbleri etkiler"

İşte böylece hutbeler, belâgat ve mana bakımından ruhları kazanacak bir halde bulunmalıdır.

Ashabı kiramdan (Câbir bin Semüre'den) rivayet edildiğine göre, Peygamber efendimizin namazı da, hutbesi de orta bir halde idi. Çok kısa ve çok uzun olmaktan beri idi.

* Hatib, ezan okunup tamamlanıncaya kadar minberde oturur. Sonra ayağa kalkar. Sonra gizlice "Euzü" çekerek aşikâra hamd ve sena'da bulunur. Hutbesini cemaata karşı söyler. Savaşla alınmış bir beldede hatib sol elinde tutacağı bir kılıca dayanarak hutbesini okur. Bu durum İslamın gücünü, İslam mücahidlerinin dayandıkları kuvveti hatırlatır. Milletın kahramanlığını arttırır. Hutbe bitince ikamet yapılır. Bunlar da hutbenin sünnetlerindedir. Hatibin hutbe sünnetlerini gözetmemesi veya dünyalık konuşmalarda bulunması mekruhtur.

7) Cuma namazının bir beldede veya belde hükmünde bulunan bir yerde kılınmasıdır. Beldeden maksad, valisi, hakimi, yolları ve mahalleleri bulunan herhangi bir şehirdir. Bu beldeye bitişik olup asker toplamak, at bağlamak, silah atmak, cenaze namazı kılmak, ölüleri gömmek gibi beldenin ihtiyaçları için hazırlanmış olan yerler de, belde hükmündedir. Bu yerlere "Fina-i belde" denilir. Onun için bir belde camilerinde cuma namazı kılınabileceği gibi, böyle yerlerde de kılınabilir. Önceleri şehirlerin dışında böyle namaz kılma yerleri (Musallâ) vardı. Halk cuma ve bayram günlerinde orada toplanarak namazlarını kılarlardı. Böylece beraberliklerini, güçlerini ve hakka olan bağlılıklarını göstermeye çalışırlardı. Öyle ki, İmamı Azam'a göre, bir beldede yalnız bir camide veya bir Musallâ'da cuma namazı kılınır, birkaç camide kılınmaz. Fakat İmam Muhammed ve İmamı

Azam'dan diğeri bir rivayete göre cuma namazı, bir beldede bulunan birçok camilerde kılınabilir. Doğru olan da budur. Uygulama da böyle yapılmaktadır. İmam Ebû Yusuf'dan bir rivayete göre, şehirde ancak iki yerde cuma namazı kılınabilir. Diğeri bir rivayete göre de, aralarında bir ırmak bulunmadıkça iki yerde de cuma namazı kılınmaz. Cuma namazının birçok camide kılınmasını caiz görmeyenlere göre, bir beldede kılınan birçok cuma namazlarından hangisine daha önce tekbir alınarak başlanmışsa o namaz sahih olur, diğeri olmaz. İşte böyle bir ihtilaftan kurtulabilmek içindir ki, cumanın dört rekat son sünnetinden sonra "Zühri ahîr" adı ile dört rekat namaz daha kılınmaktadır. Şöyle ki: "Vaktine yetişip henüz üzerimden düşmeyen son öğle namazına" diye niyet edilir ve tam öğle namazının dört rekat farzı veya dört rekat sünneti gibi, dört rekat namaz kılınır. Daha iyisi sünnet namazı şeklinde kılmaktır. Çünkü cuma namazı sahih olmamışsa, bu dört rekat ile o günün öğle namazı kılınmış olur. Bu namazın son iki rekatına ilave edilen sure ve ayetler, farzın sıhhatine zarar vermez. Eğer cuma namazı sahih olmuşsa, bu dört rekat kazaya kalmış bir öğle namazı yerine geçer. Kazaya kalmış böyle bir namaz bulunmayınca da nafil bir namaz olur. Sonuç: Bu şekilde namaz kılınması ihtiyata uygun olduğundan, alimlerin çoğu tarafından güzel görülmüştür. Şafiî alimlerinden bir çokları da bunu uygun görmekte-dirler. Çünkü İmam Şafiî'ye göre de, bir beldede ilk kılınmaya başlanan cuma namazı geçerlidir, diğeri cuma namazları sahih olmaz. O halde cuma namazına daha sonra başlamış olanların öğle namazını kılmaları gerekir. Bununla beraber bu uygulama bir içtihad meselesi olduğundan İmam Şafiî Hazretleri, Bağdad'da birçok camide cuma namazının kılındığını gördüğü halde buna itiraz etmemiştir.

Cuma namazına müteallik bazı mes'eleler:

197— Birçok köylerde Cuma namazı kılınmasına öteden beri izin verilmiş olduğundan beldelerde olduğu gibi köylerde de Cuma namazı kılınmaya gelmiştir. "Mescitlere ait hükümler bahsine de müracaat!."

198— Bir köylü, cuma günü bir şehre gidip Cuma vaktine kadar orada durmak niyetinde bulursa kendisine Cuma namazı farz olur. Fakat Cuma vaktinden evvel şehirden çıkmaya niyet ederse farz olmaz. Cuma vaktinin girmesinden sonra şehirden çıkmaya niyet ederse —muhtar olan kavle göre— yine Cuma farz olmaz.

199— Cuma günü zeval vaktinden sonra Cuma namazını kılmadan sefere çıkmak mekruhtur. Zeval vaktinden evvel çıkmak ise mekruh değildir.

200— Ma'zur veya mahpus olanların Cuma günü şehirde öğle namazını Cuma namazından evvel veya sonra cemaatla kılmaları mekruhtur. Bunların öğle namazlarını Cuma namazı kılındıktan sonra kılmaları müstehaptır. Çünkü o vakte kadar özürlerinin zevali umulur.

201— Bir kimse, Cuma günü özrü bulunmadığı halde Cuma namazını kılmadan öğle namazını kılacak olsa bu namazı sahîh olursa da Cuma namazını terk ettiğinden dolayı günaha girmiş olur. Fakat böyle bir kimse, bilâhare Cuma namazını kılmak için —daha Cuma namazı kılınmadan— camiye yönelse kıldığı öğle namazı batıl, yani nafileye münkalip olur. Cuma namazına ister yetişsin, ister yetişmesin ve ister gitmeden sarfı nazar etsin ve ister etmesin. Binaenaleyh Cuma namazına gidip yetişmezse o öğle namazını yeniden kılması lâzım gelir.

İmameyne göre gidip Cuma namazına başlamadıkça kılmış olduğu öğle namazı batıl olmaz.

202— Cuma için tekbir almak, yıkanmak, misvak kullanmak, güzel elbiseler giyinmek, güzel kokulu şeyler sürünmek müstehaptır. Minarede ezan

okununca da başka şeyler ile uğraşılmayıp hemen camiye gidilmesi vaciptir.

203— Cuma günü camiye erkence gitmek, Tahiyetülmescid olmak üzere iki rek'at namaz kılmak, Kehf suresini okumak veya dinlemek menduptur.

204— Cuma günü camiye giden kimse başkalarına eziyet vermemek ve hutbeye henüz başlanılmış olmamak şartile hatibe yakın yere kadar gidebilir ve illâ bulabildiği yerde oturur. Fakat yer bulamaz, ileri saflarda da boş yer bırakılmış olursa bizzarure bu boş yerlerden birine kadar gidebilir.

205— Hatip minbere çıkınca cemaatin konuşmayıp sükût etmesi, selâm alıp vermemesi, nafile namaz kılınmaması icap eder. Hattâ hutbede Resulü Ekrem, Sallâlahü aleyhi ve sellem Efendimizin mübarek isimleri zikredilince cemaatin Salâtüselâmda bulunmaksızın yalnız dinlemekle iktifa eylemesi efdaldır. İmam Ebû Yusuftan bir kavle göre bu halde gizlice Salâtüselâm okunur.

206— Cumanın başlanılmış ilk sünneti, hatibin minbere çıkması halinde uzatılmaksızın hemen —vâciplerine riayet etmek üzere— ikmal edilmelidir.

207— Cuma namazını, hutbeyi okuyan zatın kıldırması evlâdır.

208— Cuma namazı henüz bitmeden imama uyan kimse, bu namazı ikmal eder, velev ki İmama teşehhüde veya secdei sehvde yetişmiş olsun, İmam Muhammede göre ikinci rek'atın rükûundan sonra gelip imama uyan kimse, Cuma namazını değil öğle namazını ikmal eder.

Bayram ve Bayram Namazları

209- Bayram, bir neş'e ve sevinç günü demektir. Arabçası "İyd"dir. Çoğulu "A'yad" gelir. Bayram tebriklerine "Ta'yîd", bayramlaşmaya da "Muayede" denir.

Peygamber Efendimiz Medine-i münevvereyi şereflendirince, ora halkının senede iki defa bayram yaparak eğlendiklerini öğrenince, onlara şöyle buyurmuş: "Yüce Allah o iki bayram günlerine karşılık onlardan daha hayırlı iki bayram günlerini size ihsan etmiştir." O günlerin Ramazan ve Kurban Bayramı günleri olduğunu müjdelemiştir. Bunlara Arabçada "İyd-i Fıtır ve İyd-i Adha" denir. Bu günlere "İyd" denilmesi, bunların birer neş'e ve sevinç günü olmaları, hayra yorumlanmaları veya Allah'ın bu günlerde pek çok ihsanlarda bulunması bakımındandır. Ramazan Bayramı üç gün, Kurban Bayramı da dört gündür.

210- Kendilerine cuma namazı farz olanlara, cuma namazının vücut ve eda şartları içinde, Ramazan ve Kurban Bayramı namazları vacibdir. Yalnız Bayram namazlarında hutbeler vacib değildir. Bu namazlardan sonra hutbe okunması sünnettir.

211- Bayram namazlarının ilk vakti, işrak zamanıdır. Güneşin görünüşüne nazaran ufuktan bir veya iki mızrak boyu (*) kadar yükselip kerahet vaktinin çıktığı andır. Bu andan itibaren istiva veya zeval vaktine kadar kılınması caizdir. (Mekruh vakitler bahsine bakılsın!.)

212- Bayram namazları ikişer rekattır. Cemaatle aşikare olarak kılınırlar. Ezan ve ikamet yapılmaksızın imam, iki rekat Ramazan veya Kurban bayramı namazına niyet eder. Cemaat da böyle iki rekat bayram namazı kılmak için imama uymaya niyet eder." Allahü Ekber" diye iftitah tekbiri alınır, eller bağlanır. Hep birlikte gizlice "Sübhanek" okunur. Sonra imam yüksek sesle, cemaat da gizlice "Allahü Ekber" diye üç tekbir alırlar. Tekbirlerde eller yukarıya kaldırılıp ondan sonra yanlara salıverilir, her tekbir arasında üç teşbih mikdarı durulur. Üçüncü tekbirden sonra eller bağlanır, imam gizlice "Euzü-Besmele" çektikten sonra, aşikare olarak Fatiha suresi ile bir mikdar daha Kur'an-ı Kerimden okur. Aşikare "Allahü ekber" diyerek bilindiği gibi rüku ve secdelere gider. Cemaat da gizlice tekbir alarak imama uyar. Sonra yine tekbir alınarak ikinci rekata kalkılır. İmam gizlice "Besmele"den sonra yine aşikare olarak Fatiha suresi ile bir mikdar daha Kur'an okur. Tekrar üç defa eller kaldırılarak birinci rekatta olduğu gibi üç tekbir alınır. Ondandan sonra imam yine aşikare, cemaat ise gizlice "Allahü Ekber" diye rükua ve secdelere varırlar. Sonra oturulup gizlice "Tahiyyat, Salli-Barik ve Rabbena atina" duaları hep birlikte okunur ve iki tarafa selam verilerek namaz tamamlanır. Bu halde bayram namazlarının her rekatında üç fazla tekbir bulunmuş olur ki bunlar da vacibdir.

(Hanbelî mezhebine göre birinci rekatta altı, ikinci rekatta beş tekbir alınır ve her iki rekatta da tekbirler kıraattan önce yapılır, İmam Malik ile İmam Şafî'ye göre, birinci rekatta yedi, ikinci rekatta beş tekbir alınır ve tekbirler her iki rekatta da kıraattan önce alınır.

213- İmam bayram namazını kıldırdıktan sonra hutbe okumak için minbere çıkar. Cuma'da olduğu gibi iki hutbe okur. Ancak bu bayram hutbelerine tekbir ile başlanır. Cemaat da bu tekbirlere hafifçe katılır. Hatib, Ramazan Bayramı hutbesinde cemaata Fıtır Sadakası üzerinde, Kurban Bayramı Hutbesinde Kurban ve Teşrik tekbirleri konusunda bilgi verir. Cuma hutbelerinde sünnet olan şeyler, bayram hutbelerinde de sünnettir. Mekruh olanlar da aynen mekruhtur. Bayram hutbelerinin namazdan önce okunmaları caiz olmakla beraber mekruh sayılmıştır.

214- İmam birinci rekatta bayram tekbirlerini unutup da Fatihanın bir kısmını veya tamamını okuduktan sonra hatırlarsa tekbirleri alır. Fatiha'yı yeniden okur. Fakat Fatiha'dan sonra bir mikdar Kur'an okuduktan sonra, tekbirleri alır, kıraati iade etmez.

215- Bayram namazlarında, birinci rekatin rüküuna varmış olan bir imama yetişen kimse, bu rükua kavuşacağını tahmin ediyorsa, hem iftitah tekbirini, hem de Bayram tekbirlerini ayakta alarak ondan sonra rükua varır. Rüküü kaçıracağından korkuyorsa, iftitah tekbirinden sonra hemen rükua varır ve Bayram tekbirlerini rüküda alır. Bu tekbirleri alırken ellerini kaldırmaz. Tekbirleri tamamlayamasa dahi, imam kıyama kalkınca o da imama kalkar, imamın alacağı tekbirlerde imama uyar. İmam sünnete uygun olan tekbirlerin dışına çıkmadıkça, imama tekbirlerde uyulur, sünnet dışında az veya çok almış olduğu tekbirlerde ona uyulmaz.

216- Bayram namazının ikinci rekatına yetişen kimse, imam selam verdikten sonra birinci rekatı kaza etmeye kalkınca, önce Besmele ile Fatiha süresini ve ilave edeceği bir sureyi okur. Sonra gizlice tekbirleri alarak namazı tamamlar. Bu şekilde mesbuk olanlar, kendi mezheplerinde alacakları tekbirleri getirirler, imamın almış olduğu tekbirlerin sayısını gözetmezler. Bayram namazına yetişemeyen kimse, kendi başına Bayram namazı kılamaz. İsterse dört rekat nafile namazı kılar. Bu, bir kuşluk namazı yerine geçer, sevabı büyük olur.

(Şafî'lere göre Bayram namazları Müekked Sünnet'lerdir. Bir rivayete göre de, Farz-ı kifaye'dir. İslam alametlerinden sayılır. Cemaatla kılınması daha faziletlidir. Yalnız başına da hutbesiz kılınabilir. Bunu misafirlerde, kadınlarda yalnız başlarına kılabilirler. Güneşin doğuşundan zeval vaktine kadar kılınabilir. Malikîlere göre Bayram namazı müekked sünnettir. Bir görüşe göre de, Farz-ı kifaye'dir. Hanbelî mezhebinde de Farz-ı kifayedir. İmam ile kılmayı başaramayanın bunu kaza etmesi sünnettir.)

217- Kurban Bayramı namazını ilk vaktinde kılmak, Ramazan Bayramı namazını da biraz geciktirmek müstahabdır. Bayram namazı cenaze namazına ve cenaze namazı da Bayram hutbesine takdim edilir (önce kılınır).

218- Bayram namazları bir şehirde herkesin toplanacağı bir yerde (Namazgâhda) kılınabileceği gibi, birçok camilerde de kılınabilir.

219- Bayram günlerinde erken kalkmak, yıkanmak, misvak kullanmak, gülyacı ve benzeri hoş koku sürünmek, giyilmesi mubah olan elbiselerden en güzel ve temizini giymek, Yüce Allah'ın nimetlerine şükür için neş'e ve sevinç göstermek, karşılaşılan mümin kardeşlere karşı güler yüz göstermek, elden geldiği kadar fazla sadaka vermek, Bayram gecelerini ibadetle geçirmek müstahab ve güzel bulunmuştur.

220- Ramazan Bayramında, Bayram namazından önce hurma gibi tatlı bir şey yenilmesi, Kurban bayramında ise namaz kılınmadıkça bir şey yenilmemesi müstahabdır. Sahih olan görüşe göre, bu hususta kurban kesecek kimse ile kesmeyecek kimse eşittir. Kurban kesecek kimsenin, keseceği kurban eti ile yemeğe başlaması daha uygundur. Bununla beraber namazdan önce bir şey yenilmesinde de kerahet yoktur.

221- Kurban kesecek kimse, tırnaklarını ve saçlarını kesmeyi geciktirir. Bunu yapmak mendubdur. Fakat bu geciktirme hoşla gitmeyecek bir durumu ortaya koyacak bir zaman olmamalıdır. Bunun en uzun müddeti kırk gündür. Faziletli olan, haftada bir defa tırnakları ve bıyıkların fazla kısmını kesmek, ziyade tüyleri gidermek, yıkanmak suretiyle bedeninin temizliğine bakmaktır. Bunlar hiç olmazsa on beş günde bir yapılmalıdır. Kırk günden fazla bırakılmasında özür kabul edilmez.

222- Bayram günü camiye bir vakar ve sükun ile gidilir. Ramazan Bayramında namaza giderken gizlice, Kurban Bayramında ise açıkça tekbir alınması ve namazdan sonra da mümkün ise başka bir yoldan eve dönülmesi mendubdur.

223- Kurban Bayramının birinci gününe "Yevm-i Nahir", diğer üç gününe de "Eyyam-ı Teşrik" denir. Bu bayramdan önceki gün ise, "Yevm-i Arefe"dir ki, Zilhiccenin dokuzuncu günüdür. Ramazan Bayramında Arefe yoktur. Arefe gününün sabah namazından itibaren Bayramın dördüncü gününün ikindi namazına kadar yirmi üç vakit farz namazın arkasından bir defa şöyle tekbir alınır ki, bunlara Teşrik Tekbirleri denir: "Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilahe illallahu vallahu ekber. Allahü ekber ve lillâhilhamd." Memleketimizde bunun tercümesi bir zaman şöyle okunmuştu: "Tanrı uludur, Tanrı uludur. Tanrıdan başka Tanrı Yoktur. Tanrı uludur. Tanrı uludur. Hamd O'na mahsusdur." Tekbirlerin bu mikdar okunması iki imamın görüşüdür, işlem de böyle yapılmaktadır. İmamı Azam'a göre bu tekbirler Arefe gününün sabahından ertesi günün ikindisine kadar olan sekiz vakit farz namazın arkasından alınır.

224- Teşrik Tekbirleri, fıkıh alimlerinin çoğuna göre vacibdir. Sünnet diyenler de vardır, iki İmama göre farz namazları kılmakla yükümlü olan herkes için bu tekbirler vacibdir. Bu hususta tek başına namaz kılan, imama uyan, misafir (yolcu) ile mukim, köylü ile şehirli, erkek ile kadın eşittir. İmamı Azam'a göre ise, bu tekbirlerin vacib olması için mukim olmak, hür olmak, erkek olmak ve namaz,

müstahab şekilde cemaatle kılınan bir farz olmak şarttır. Buna göre, misafirlere, kölelere, kadınlara ve tek başına namaz kılan kimselere bu tekbirler vacib değildir. Fakat bunlar, kendilerine tekbir vacib olan cemaatle namaz kılanlara uymaları halinde tekbir almaları gerekir. Cuma ve Bayram namazları kılınmayan köylerde bulunanlara da vacib olmaz. Cuma günü öğle namazını kendi aralarında cemaatle kılan özürlü kimselere de vacib olmaz. Kadınların da kendi aralarında cemaatle namaz kılmaları, müstahab şekilde olan cemaattan sayılmaz.

225- Bir senenin Teşrik günlerinde terk edilen bir namaz, yine o senenin teşrik günlerinden birinde kaza edilse, sonunda Teşrik Tekbiri alınır. Fakat başka günlerde veya başka bir senenin teşrik günlerinde kaza edilecek olsa teşrik tekbiri alınmaz.

226- Bir namazda sehiv secdeleri ile teşrik tekbiri ve telbiye toplanacak olsa önce sehiv secdeleri yapılır, sonra tekbir alınır. Ondan sonra da telbiyede bulunulur. Eğer telbiye önce yapılırsa, sehiv secdeleri ve teşrik tekbiri düşer. (Telbiye için hac bahsine bakılsın!)

227- Arefe günü, insanların bir yerde toplanarak Arafat'da bulunan hacıları taklid eder bir durum almaları, hiç bir esasa bağlı değildir. Bunu mekruh görenler de vardır.

228- Bayram günlerinde müslümanların birbirlerini tebrik etmesi, görüşüp musafaha yapması ve birbirlerine: "Gaferellahu lena ve leküm = Allah bizi ve sizi bağışlasın", yahut: "Takabbelellahu Tealâ minna ve minküm = Yüce Allah bizden ve sizden kabul buyursun." şeklinde duada bulunması da mendubdur.

(*) Orta boylu bir mızrak, on iki karış uzunluğundadır.

Teravîh Namazı

229- Teravîh namazı, Ramazan ayına mahsus yirmi rekattan ibaret bir müekked sünnettir. Bu namaza Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile dört halife (Hulefa-i Raşidîn) devam etmişlerdir. Bu namazın cemaatla kılınması da, bir kifaye sünnettir. Bunun için bütün bir mahalle insanları, teravîh namazını cemaatla kılmayıp evlerinde yalnız başlarına kılacak olsalar, sünneti terk edip hata işlemiş olurlar.

230- Teravîh namazının her dört rekâtı sonunda bir mikdar oturup istirahat edildiği için bu dört rekata bir "Terviha" denilmiştir. Bu teravîh namazında beş "Terviha" vardır. Bu söz, Tervîh kelimesinden bir masdardır. Tervih ise, nefsi rahatlandırmak anlamındadır. Çoğulu Teravîh" dir.

231- Mescidlerde teravih namazı cemaatle kılındığı halde, bir özrü olmaksızın cemaatı terk edip bu namazı evinde kılan kimse, günah işlemiş olmazsa da fazileti terk etmiş olur. Bu kimse evinde cemaatla kılsa, cemaat sevabını alırsa da, mesciddeki cemaatin faziletine eremez. Çünkü mescidlerin fazileti fazladır.

232- Teravih namazını kılacak kimsenin, teravih namazına veya vaktin sünnetine veya gece ibadetine niyet etmesi ihtiyat bakımından daha uygundur. Kayıtsız olarak "namaza" veya "nafile namazına" niyet edilmesi de birçok fıkıh alimlerine göre caizdir.

233- Teravih namazını, her iki rekatta bir selam vererek on selam ile bitirmek daha faziletlidir. Dört rekatta bir selam da verilebilir. Sekizde, onda veya yirmi rekatta bir selam vererek bitirmek de caizdir. Fakat böyle kılmak mekruh sayılmaktadır.

234- Teravih namazı, iki rekatta bir selam verilince, tam akşam namazının iki rekat sünneti gibi kılınır. Dört rekatta bir selam verilince, tam yatsı namazının dört rekat sünneti gibi kılınır. Cemaatla kılındığı zaman, cemaat hem teravihe, hem de imama uymaya niyet eder. İmam da tekbirleri, tesmi'leri ve kıraati aşikare yapar.

235- İmam için teravih namazının her iki rekatında eşit derece Kur'an okumak ve böylece iki veya dört rekatta bir selam vermek faziletlidir. Çünkü böyle yapılması, ruhu düşünceden kurtarır.

236- Teravihin her rekatında on ayet okunması müstahabdır. Çünkü bu şekilde devam edilirse, bir Ramazanda bir hatim yapılmış olur. Böyle bir defa hatim ile Teravih namazı kılınması sünnettir. Bazı alimlere göre, bu hatimin yirmi yedinci geceye (Kadir Gecesine) raslatılması müstahabdır.

237- Teravih namazı kıldırarak zatın güzel sesli olmasından ziyade, okuyuşunun düzgün olmasına özen gösterilmelidir. Güzel ses, kalbi meşgul ederek düşünce ve huzura engel olabilir. Okuyuşunda noksanlık ve hata olan bir imamın mescidini bırakarak düzgün okuyan bir imamın bulunduğu mescide gidilmesinde bir sakınca yoktur.

238- İmamın teravihde cemaatı usandıracak miktar Kur'an okuması uygun değildir. Bununla beraber Fatıha suresinden sonra okunacak ayetler, bir sureden veya ayetten noksan olmamalıdır. Teravihin ka'delerinde Teşehhüdden sonra Salavatlar terk edilmemelidir.

239- Teravih namazını özürsüz olarak otururken kılmak veya uykunun bastırıldığı bir halde iken kılmak mekruhtur, imamın rüküa varmasına kadar bekleyip de ondan sonra imama uymak mekruhtur.

240- Teravîh namazının bir kısmı kılındıktan sonra imama uyan kimse, Teravîh son bulunca noksan kalan rekâtları tamamlar. Sonra da vitir namazını kendi başına kılar, iyi olan budur. Bununla beraber imamla vitri kılıp sonra teravîh namazını tamamlaması da caiz görülmüştür.

241- Yatsı namazında cemaatı terk etmiş olan kimse, Teravîh ve vitir namazlarında imama uyabilir. Bunun için bir kimse, imam yatsı namazını kıldırıp Teravîhe başlamış olduğu sırada mescide gelse, önce yatsı namazını kendi başına kılar sonra Teravîh için imama uyar. Noksan kalan rekâtları da sonra kendi başına tamamlar. Yine Teravîh namazını imam ile kılmayan kimse, Vitir namazını imam ile kılabilir. Sahih olan görüş budur. Fakat hem imam, hem de cemaat, yatsı namazını cemaatla kılmamış olursa, yalnız Teravîh namazını cemaatla kılamazlar. Çünkü teravîhin cemaati, farzın cemaatına bağlıdır. Teravîhin müstakil olarak cemaatla kılınması nafîleler hakkındaki din esaslarına uygun düşmez.

242- İmam, Teravîh namazının ilk birinci rekâtından sonra yanılarak otursa ve selam verdikten sonra yeniden iki rekât kılmadan geri kalan rekâtları usulüne göre kıldırarak olsa, bir görüşe göre namazı caiz olur; ancak ilk iki rekâtı kaza etmesi gerekir. Diğer bir görüşe göre, geri kalan namazlar caiz olmaz. Hepsini kaza etmesi gerekir. Çünkü Teravîh, bir namazdır. Yapılan teşehhüdler ve selamlar yerinde yapılmamış olur.

243- Teravîh vaktin sünnetidir; yoksa orucun sünneti değildir. Onun için hasta ve yolcu gibi oruç tutmak zorunda olmayanlar için de Teravîh namazını kılmak sünnettir.

Akşam üzeri hayızdan veya nifastan temizlenen bir müslüman kadın veya İslam dinini kabul eden bir kimse hakkında da o gece teravîh namazını kılmak sünnettir.

Hastaların Namazları

244- Hastalık, bedenî tabîî halini kaybetmesinden meydana gelen bir güçsüzlük durumudur. Hastaya "mariz", hastalığa da "maraz" denir. Marîz kelimesinin çoğulu "merza", maraz'ın çoğulu da "emraz" gelir. Hastalar da, akılları başlarında bulundukça birtakım din görevleri ile sorumludurlar. Bununla beraber dinimiz onların haklarında bir çok kolaylıklar göstermiştir. Namaz hakkında bunlar için gösterilen kolaylıklar aşağıda açıklanmıştır.

245- Bir hasta, gücüne göre namaz kılmakla yükümlüdür. Ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması iyileşmesinin uzamasına veya hastalığının artmasına sebep olacağı anlaşılan bir hasta oturarak namazını kılar. Oturmaya da gücü yetmezse, gücüne göre yan üzeri veya sırt üstü yatarak işaretle (ima ile) namazını kılar.

246- İma, namazda rüku ve secdeye işaret olmak üzere başı eğmektir. Bu ayakta yapılabileceği gibi, oturarak da yapılabilir. Bir şeye dayanarak ayakta yapılması mümkün olan bir ima yatarak yapılamaz, bu caiz değildir.

247- İma ile de namaz kılmaya gücü olmayan bir hastanın bir gün ve bir gecelik veya daha ziyade olan namazları sonraya kalır, iyileşince bunları kaza etmesi gerekir. Diğer bir rivayete göre, bir gün ve bir geceden ziyade olan namazları tamamen üzerinden düşer. Aklı başında olsa da hüküm böyledir.

248- Hastalığından dolayı oturduğu halde namaz kılabilen veya ima ile kılma zorunda olan kimse, bu hastalığı esnasında kılamamış olduğu namazları, sağlığa kavuştuktan sonra kaza edince, oturarak veya ima ile kılamaz. Çünkü özür kalkmıştır. Fakat sağlıklı halinde kazaya bırakmış olduğu namazlarını böyle hastalığı sırasında kaza edecek olsa, oturarak veya ima ile onları kılabilir. Çünkü gücüne göre yükümlü olur. Gücünün yetmediği bir şey ondan istenmez. (Özürlü kimseler bölümüne bakılsın.)

Seferin Anlamı ve Müddeti

249- Sefer ve Müsaferet, lügatta herhangi bir mesafeye gitmektir. Bunun karşıtı "ikamet"dir. Din yönünden sefer, belli bir uzaklığa gitmektir. Bu da orta bir yürüyüşle üç günlük (onsekiz saatlik) bir uzaklıktan ibarettir, Buna: "Üç merhale" de denir. Orta yürüyüş, piyade yürüyüşüdür. Kafiye halinde develerle olan yürüyüşlerde ise orta yürüyüş, deve yürüyüşüdür. Denizlerde de, yelken gemileri ile havanın mutedil olması esas alınır. İşte karalarda böyle bir yürüyüşle, denizlerde de mutedil bir havada yelkenli bir gemi ile onsekiz saat sürecek bir uzaklık "Sefer Müddeti" sayılır. Demek ki bu yolun yalnız gidilecek mesafesi muteberdir. Yoksa gidip dönülmesine ait mesafesi muteber değildir.

250- Vatanında veya vatan hükmünde olan bir yerde oturan kimseye "Mukîm" denir. Böyle bir yerden çıkıp en az onsekiz saatlik bir mesafeye gitmeye başlamış olan kimseye de, din deyiminde "Misafir=Yolcu" adı verilir.

251- Yolculuk hali, esasen zorluk ve sıkıntıdan boş kalmaz. Bunun için dinimiz yolcular için bazı kolaylıklar göstermiştir. Yolculukda gece-gündüz devamlı olarak yola devam edilemez. Dinlenmeye ihtiyaç görülür. Bunun için fıkıh kitaplarında üç gün üç gece diye sefer müddetini göstermek buna aykırı değildir. Bu bakımdan bir günlük normal yürüyüş, ortalama olarak altı saat kabul edilmiştir. Bazı yolculuklarda zahmet ve meşakkat olmasa da, hüküm şahsa değil, cinse göre olacağından sefer hükmü bütün yolculuk hallerini kapsar.

252- Fıkıh alimlerinden bazılarına göre, sefer müddeti onsekiz fersahlık bir mesafeden ibarettir. Bir fersah, üç mil ve her mil de 20 dakika sürecek olsa, onsekiz fersah "18" saat etmiş olur. Bir fersah, on iki bin adım, bir mil de dörtbin

adım sayılmaktadır. Bununla beraber fersahlar düz yerler ile dağlık yerlerde ve dereliklerde bulunan durumlara göre değişir. Düz bir arazide bir fersah mesafe bir saatte alınabileceği halde, dağlık bir yerde böyle bir mesafe bir saatte alınamaz. Onun için bu konuda fersah bir ölçü sayılmamalıdır. Şu da var ki, fersah esas alındığı takdirde bir çok meseleler çözümlenmiş olur. Örnek: Tren ve uçakla olan yolculuklarda, gidilecek yerin kaç fersah olduğu göz önüne alınır. En az onsekiz fersahlık bir mesafeye gidilecek olursa, sefer müddeti gerçekleşmiş olur. Sefer hükmü uygulanmaya başlar. Böylece taşıtların yürüyüş halini göz önünde bulundurmaya gerek kalmaz. (Doğrusu üç İmam da bu fersah şeklini kabul etmişlerdir. İmam Malik ile İmam Ahmed'e göre, sefer müddeti "16" fersahdır. On altı fersah da 48 mildir. Bir mil ise altı bin el arşınıdır. Buna göre sefer müddeti, seksen kilometre ile altıyüz kırk metreye ulaşmış olur. İmam Şafiî'nin ilk görüşüne göre bir gün bir gecedir. Son görüşüne göre ise, "48" mildir.)

253- Gidilecek bir yerin hem karadan, hem de denizden yolu bulunsa, yolcunun gideceği yol esas alınır. Bir beldeye deniz yolu ile on iki saatte ve kara yolu ile onsekiz saatte gidilecek olsa, karadan gidenler misafir sayılır, denizden gidenler sayılmaz. O yerin karadan iki yolu bulunduğu takdirde de hüküm böyledir. Sefer mesafesinde bulunan yoldan gidenler ancak misafir sayılır.

254- Yolculuk hükmünün uygulanması, oturulan yerin yola çıkıldığı yöndeki evlerinden ayrıldıktan ve en az üç günlük bir vere gidilmesine niyet edildikten sonra başlar. Onun için bu evler tamamen geçilmedikçe ve sefere niyet edilmedikçe, sefer hali başlamış olamaz.

255- Bir beldenin kenarlarında olup "Fina-i Mısır" denilen yerler de o belden sayılır. Bunlar çoğunlukla bir ok atımından (dört yüz adımdan) az bir mesafe teşkil ederler. Belde ile bunlar arasında tarlalar ve bostanlar bulunmadıkça beldenin ekleri ve tamamlayıcıları sayılırlar. Onun için bunları da geçmek gerekir ki, yolculuk hükmü başlamış olsun. Şehrin dışındaki bağlar ve bostanlar, bekçilere ve bostancılara ait ev ve kulübeler şehirden sayılmaz.

Seferin Hükümleri

256- Yolcular hakkında bir takım kolaylıklar ve ruhsatlar gösterilmiştir. Şu uygulamalar bu kolaylıklardandır: Ramazan ayında yolculuk halinde bulunan kimse için, orucu sonraya bırakmak mubahtır. Misafirler (yolcular) için mestler üzerine mesih üç gün üç gecedir. Misafir dört rekat farz namazlarını iki rekat olarak kılar. Buna: "Kasr-ı Salat" denir. Biz Hanefilerce, misafirin böyle namazını kısaltması gerekir. Buna aykırı olarak bu farzların dört rekat olarak kılınması mekruhtur. Bununla beraber iki rekat kılıp da teşehhüde bulduktan sonra iki rekat daha kılacak olsa, farzı yerine getirmiş olur. Bu son iki rekat nafile sayılır. Ancak selamı geciktirmiş olmasından dolayı hata işlemiş olur. Fakat birinci teşehhüdü terk etse veya önceki iki rekatta kiraatta bulunmamış olsa, farzı yerine

getirmiş olmaz. Sabah ve cuma namazlarında da hüküm böyledir. "Kasr-ı Salat=Namazı kısaltmak", Peygamber Efendimizin hicretlerinin dördüncü yılında meşru kılınmıştır. Meşru oluşu, kitab, sünnet ve ümmetin icmai ile sabittir. (İmam Şafî'ye göre misafir (yolcu) olan kimse serbesttir. Dilerse dört rekatlı farzları dört rekate olarak kılar)

257- Misafir kimse, vatanına dönünce yolculuk hükmünden çıkar. Vatanında beklemeyi niyet etmesi şart değildir. Fakat kendi asıl vatanından başka bir yere gidip orada niyetsiz olarak beklemekle misafir olmaktan çıkmaz. Ancak en az onbeş gün bu beldede oturmaya niyet ederse, o zaman sefer hükmünden çıkar. Onbeş günden az ikamete (oturmaya) niyet etse veya ayrı ayrı iki beldede onbeş gün ikamete niyet edip bunlardan yalnız birinde onbeş gün durmasa, misafirlik hükmü son bulmaz.

258- Bir misafir, bulunduğu yerde onbeş gün durmayı niyet etmeyip bugün, yarın çıkacağım diye uzun zaman orada kalacak olsa, yine misafirlik hükmünden çıkmaz. Öyle ki, bir beldeye gidip belli bir işini gördükten sonra dönmek kararında olan bir kimse, o işin onbeş günden az bir zamanda yapılamayacağını bilmedikçe yine sefer hükmünden çıkmaz, mukim sayılmaz. Eğer onbeş günden önce bitmeyeceğini biliyorsa, niyet etmese bile mukim sayılır.

259- Sahrada ikamete niyet sahih değildir. Ancak göçebe halinde olup çadırlarda oturanlar, kendilerine ve hayvanlarına onbeş gün yetecek yiyecek ve içecekleri bulunduğu takdirde, sahralarda onbeş gün oturmaya niyet ederlerse, mukim sayılırlar. Bu durumda onlar, bu yerden kalkıp onsekiz saatlik bir yere gitmeyi niyet etmedikçe, mukim olmaktan çıkmazlar.

260- Sefer ve ikamet hallerinde, kendisine uyulan kimsenin niyeti geçerlidir. Ona uyanın niyetine itibar yoktur. Onun için asker, kumandanının, köle efendisinin, işçi iş verenin, öğrenci hocasının, peşin olan nikah bedelini almış bulunan kadın, kocasının niyetine göre mukim veya misafir olur.

261- Sefer hususunda henüz buluğ çağına ermemiş çocuğun niyeti geçerli değildir. Bunun için böyle bir çocuk hakkında sefer hükümleri uygulanmaz. Çünkü sefer hususunda, sefer müddeti olan bir mesafeye gitmeyi niyet etmek şart olduğu gibi, fikrinde özgür olmak ve buluğ çağına da ermiş bulunmak şarttır. (Şafî'lere göre, mümeyyiz olan (kâr ve zararını seçen) çocuğun sefere niyeti geçerlidir, namazını kısaltabilir.)

262- Sefer halinde bulunan bir kimse, tabi bulunduğu şahsın niyetini, nereye kadar gideceğini bilmediği ve sorusuna da cevap alamadığı takdirde, üç günlük mesafeye gidinceye kadar namazlarını tam kılar; ondan sonra kısaltmaya (kasra) başlar. Düşman eline esir düşen bir müslüman hakkında da hüküm böyledir. Herhangi bir sebepten dolayı soru sorulamaması da soruya cevap alınamaması gibidir.

263- Dar-ı harbde (düşman yurdu içinde) askerın ikamete niyeti sahih değildir. Fakat güvenlik teminatı ile böyle bir bölgede bulunan müslümanların orada ikamete (onbeş günden fazla durmaya) niyet etmeleri sahihdir.

264- En büyük idareci de, sefer konusunda diğer insanlar gibidir. Buna göre bir idareci, sefer müddeti olan bir yolculuğa niyet etmeksizin memleketi dahilinde dolaşıp dursa, namazlarını tam kılar. Fakat sefer müddeti olan bir yere gitmeyi niyet edip dolaşırsa, namazlarını kısaltır. Sahih olan budur. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ve onun dört halifesi, Medine'den Mekke'ye gidince dört rekatlı farz namazları ikişer rekata olarak kılarlardı.

265- Namaz vakti devam ettikçe, misafirlik ve ikamet bakımından, namazın vasfı değişebilir; vakit çıkınca da, vasıf kararlaşıp olur. Bunlarda vaktin sonu, yani "Allahü Ekber" diyebilecek bir zamanın kalmamış olması muteberdir. Buna göre bir misafirin namazı, vakit henüz tamamen çıkmadan vatanına dönmesi ile veya bir yerde onbeş gün ikamete niyet etmesi ile namazı iki rekattan dört rekata döner. Fakat namazını henüz kılmadan vakit çıkıp da, ondan sonra vatanına dönse veya bir yerde onbeş gün ikamete niyet edecek olsa, artık bu namazı iki rekata olarak kaza eder, dört rekata olarak kaza etmez. Çünkü vaktin çıkması ile, namazın vasfı (misafir namazı olması) kararlaşıp olur.

266- Yolculuk halinde bulunan bir kadın haiz iken, gideceği yere üç günden az bir mesafe kaldığı esnada temizlenecek olursa, namazlarını tam olarak kılar.

267- Mukimin kazaya kalan namazları sefere çıkması ile, misafirin de kazaya kalan namazları ikamete niyet etmesi ile değişmez. Onun için ikamet halinde olan bir kimse, sefer halinde kazaya kalmış olan namazlarını ikişer rekata kılacağı gibi, sefer halinde bulunan kimse de, ikamet zamanında kazaya kalmış namazlarını dörder rekata olarak kılar.

268- Mukim misafire, misafir de vakit içinde mukime uyabilir. Şöyle ki: Bir mukimin vakit içinde olsun olmasın, misafire uyması sahihdir. Misafir iki rekati kıldıktan sonra selam verince, mukim kalkar ve kıraat yapmaksızın namazını tamamlar. Yanılsa da, bundan dolayı sehiv secdesi yapmaz. Çünkü bu mukim bir lâhık demektir. Lâhık bahsine bakılsın! İmam olan misafirin, namazdan önce veya namazdan sonra cemaata dönerek: "siz namazınızı tamamlayın, ben misafirim," demesi müstahabdır: Misafire gelince: Bu da ancak vakit içinde mukime uyabilir. Bu halde dört rekatlı bir farz namazını mukim gibi tam olarak kılar, İmama vakit içinde uymakla farz namazı iki rekattan dört rekata dönmüş olur. Fakat vaktin dışında, yani kendisi misafir iken kazaya kalmış dört rekatlı bir namazında mukime uyması sahih olmaz. Çünkü böyle kazaya kalmış namazı, evvelki iki rekata olarak kararlaşıpır.

269- Misafir ile mukim, dört rekatlı bir namazı kazaya bırakmış olsalar, bu namazda misafir mukime uyamaz. Çünkü bu namaz, misafir için iki rekat olarak kararlaştırılmıştır. Onun için birinci oturuş misafir için farz olduğu halde, mukim için farz değildir, vacibdir. O halde farz namaz kılan, nafile namaz kılana uymuş olur ki, bu caiz değildir.

270- Misafir vakit içinde mukime uymuş iken namazı bozulsa bunu yine iki rekat olarak kılar. Çünkü onun imama uyması bozulmuştur.

271- Yolculuk veya yağmur sebebi ile iki vakit namazı bir vakitte kılmak caiz değildir. Yalnız hac mevsiminde Arafat'da öğle ile ikindi namazlarını öğle vaktinde ve akşam ile yatsı namazlarını Müzdelife'de yatsı vaktinde bir arada cemaatla kılmak caizdir. (Hac bahsine bakılsın!)

(Üç imama göre, bir özür sebebi ile, öğle ile ikindi veya akşam ile yatsı namazlarını öne almak veya geciktirmek suretiyle bir vakitte toplamak caizdir. Öğle namazı ile ikindi namazı öğle vaktinde kılınabileceği gibi, ikindi vaktinde de kılınabilir.)

272- Sefer hükümlerinin uygulanması hususunda, yolculuğun meşru olup olmaması arasında fark yoktur. Bunun için efendisinden kaçmış bir köle veya haksız yere kocasından kaçmış bir kadın sefer müddeti yola çıkınca namazını iki rekat kılar ve isterse orucunu da sonraya bırakabilir. (Üç İmama göre, böyle yolcular, misafirler hakkındaki kolaylıklardan yararlanamazlar. Onlar bu ihsana ehil değildirler.)

Yolculuğun Sona Erip Ermemesi

273- Asıl vatana dönmekle yolculuk hali sona erer. Orada ikamete niyet edilmesi gerekmez. İkamet vatani böyle değildir, orada (en az onbeş gün) oturmaya niyet lazımdır.

274- Bir insanın doğup büyüdüğü veya evlenip içinde yaşamak istediği veya içinde barınmayı kasedip başka bir yere yerleşmek için gitmek istemediği yer, onun "asıl vatani"dır!. Bir kimsenin böyle doğduğu, evlendiği, içinde yerleşmeye karar verdiği yer olmayıp yalnız içinde en az onbeş gün kalmak istediği yer de, onun için bir "İkamet Vatani"dır. Yeter ki o yer, böyle oturmaya uygun olsun. Bir misafir için, onbeş günden az oturmak istediği yerde onun "Sükna Vatani"dır". Buna itibar edilmez. Bununla vatan-ı aslî de değişmez, vatan-ı ikamet de değişmez. Burada yolculuk hükümleri uygulanır.

275- Asıl vatan, kendi misli ile bozulur, ikamet vatani ile bozulmaz. Şöyle ki: Bir kimse içinde doğup büyüdüğü veya evlendiği yeri terk edip başka bir beldeye

yerleşse, artık önceki vatanı, asıl olmaktan çıkar. Sonradan orada olsa, onbeş gün oturmaya niyet etmedikçe, farz namazlarını dörder rekat kılması gerekmez. Fakat asıl vatanından geçici olarak çıkıp başka bir yeri ikamet vatanı edindikten sonra asıl vatanına dönse, niyete muhtaç olmaksızın mukim olur, namazlarını tam olarak kılması gerekir.

276- İkamet vatanı, asıl vatanla ve diğer bir ikamet vatanı ile ve sırf yola çıkmakla bozulur, aralarında sefer mesafesi bulunması şart değildir. Örnek: Bir kimse yolculuğu sırasında bir belde bir ay kalmaya niyet edip bu kadar durduktan sonra tekrar yola çıksa veya diğer bir beldeye gidip orada en az onbeş gün oturmaya niyet etse, artık evvelki belde ikamet vatanı olmaktan çıkmış olur. Oraya tekrar dönmekle mukim olmaz. Orada mukim olabilmesi için tekrar en az on beş gün oturmaya niyet etmesi gerekir. Fakat ikamet vatanından ikamet müddeti içinde geçici bir iş için sefer müddetinden az bir kaç saatlik yola gidip dönmekle ikamet vatanı bozulmaz.

277- Vatanından çıkıp en az üç günlük uzaklıkta olan bir köye gitmek isteyen kimse, daha oraya gitmeden yolda bir belde onbeş gün oturmaya niyet etse, bir görüşe göre burası bir ikamet vatanı olur. Diğer bir görüşe göre ise, olmaz.

278- Vatanından sefer niyeti ile ayrıлып henüz üç günlük bir mesafe almadan vatanına dönmek isteğinde bulunan bir yolcu, dönüp daha vatanına gitmeden önce, geriye dönüşü ile namazlarını tam olarak kılmaya başlar. Çünkü böyle bir yolculuğu bozmakla yolculuk bırakılmış olur.

279- Bir misafir, içinde oturmak istemediği bir belde evlenecek olsa, bir görüşe göre mukim sayılır, diğer bir görüşe göre mukim sayılmaz. Tercih edilen görüş de budur.

280- İki belde birer zevcesi olan kimse, bunlardan herhangi birinin yanına giderse mukim sayılır. Fakat bunlardan biri vefat eder de, bulunduğu belde kendisine ev, bağ ve bahçe gibi şeyler kalacak olsa, oraya gitmekle mukim sayılmaz. Fakat diğer bir görüşe göre, orası yine onun vatanı sayılacağından mukim olmuş olur. (Malikilere göre, bir yolcu gittiği yerde tam dört gün oturmaya niyet edip kendisine yirmi vakit namaz farz olacak bir durum olsa, mukim sayılır. Namazlarını kısaltamaz. Bu müddete, o yere fecrin doğuşundan sonra girdiği gün ile oradan çıkacağı gün dahil değildir. İmam Şafiî'ye göre, bir yerde, girip çıkma günlerinden başka, tam dört gün oturmaya niyet edilmesi, ikamet sayılır, namazlar orada kasredilmez (kısaltılmaz). Hanbelilere göre de, bir yerde, oturmaya elverişli olmasa dahi, oturmaya niyet eden veya yirmi namazdan fazla farz bulunacak bir zaman durmaya niyet eden kimse mukim sayılır; namazlarını kısaltamaz.)

Eda ile Kazanın Farkları ve Kaza Namazları

281- Bir namazı vaktinde kılmaya "eda" denir. Vaktinden sonra kılmaya da "kaza" denir. Vaktinde kılınan veya kılınacak olan bir namaza "vaktiyye" veya "salât-ı hazırâ" denir. Vaktinde kılınmamış olan bir namaza da "faite" denilir. Bunun çoğulu "fevait" dir.

282- Vaktinde kılınmamış olan beş vakit farz namazlarının kazası farzdır. Vitr namazının kazası ise vacibdir. Sünnetlere gelince: Bir sabah namazı sünneti ile beraber kaçırılınca, o günün güneş doğuşundan (kerahet vaktinin çıkışından) sonra istiva zamanına kadar bu sünnet farz ile beraber kaza edilir. Güneşin yükselişinden (kerahet vaktinden) önce ve istivadan sonra sünnet kaza edilmez. İmam Muhammed'e göre, bu sünnet yalnız olarak kaçırılmış olsa, yine güneşin doğuşundan sonra istiva zamanına kadar kaza edilir. Bir de, öğle namazının her iki sünneti, farza yetişmek için terk edilecek olsa, farzdan sonra evvelki sünnet ve sonra iki rekat sünnet kaza edilir. Fetva bu şekildedir. Böylece vakit içinde sünnet iki defa gecikmemiş olur. Bununla beraber son iki rekat sünnetten sonra da dört rekat sünnet kaza edilebilir. Namazın sırası iki defa değişmemesi için bunu daha iyi görenler de vardır. Cuma namazının ilk dört rekat sünneti hakkında bu öne alma ve sonraya bırakma hükmü vardır. Terk edilen diğer sünnetlerin kaza edilmesi gerekmez. Fakat başlandıktan sonra, her nasılsa terk edilmiş olan bir sünnetin (nafile namazın) kazası gerekir. Örnek: Öğlenin son sünnetine başlamış iken, cenaze namazını kaçırmamak için bu Sünnet kesilmiş olsa, bu sünneti sonradan kaza etmek gerekir.

283- Bir namazı özürsüz yere kazaya bırakmak büyük günahdır (kebiredir) Bu namaz kaza edilmekle yerine getirilmiş olur. Fakat bunun geciktirilmesinden dolayı meydana gelen günahın bağışlanması için tevbe etmek ve Allah'dan afv dilemek lazımdır. Herhangi bir bahane ile namazı geciktirip kazaya bırakmaktan son derece sakınmalıdır. Çünkü bunun günahı çok büyüktür. İnsan, gerek yaratıcısına karşı ve gerekse insanlara karşı olan borçlarını bir an önce ödemeğe çalışmalıdır. Hayatın süresi belli, çok azdır! Borçlarını ödemededen ahirete gidenlerin hallerine ne kadar acınsa azdır.

UYARI: Kazaya kalan altmış, yetmiş senelik bir çok namazlar belli bir günde (Ramazan ayının son cumasında) kılınacak bir günlük namaz ile kaza edileceği ve böylece bağışlanacağı hakkındaki sözlerin hiç bir dinî değeri yoktur. Bu konuda rivayet edilen bir hadis, hadis alimlerinin ve diğer alimlerin açıklamalarına göre asılsızdır, uydurmadır, ümmetin icmâna da aykırıdır. Çünkü böyle herhangi bir ibadet, senelerce terk edilmiş olan farzların ve vaciblerin yerini tutamaz. Böyle bir iddia, farzların ve vaciblerin terk edilmesini, önemsenmemesini gerektireceğinden akla, şeriata ve hikmete aykırıdır. Günah, kolaylığa sebep olamaz. Bu usul ilminde bir esastır. Bir de bu hadisi nakledenler hadis alimlerinden değillerdir. Bir kaynak da gösterememektedirler. Artık bu naklin ne değeri olabilir? Kazaya kalan namaz, bizim için yerine getirilmesi gerekir. Biz bunu yerine getirmek zorundayız, bunu yapmazsak azaba hak kazanmış oluruz. Şu kadar var ki, kazaya kalmış olan bir namazı Yüce Allah dilerse bağışlar ve dilerse bağışlamaz. Herhangi bir ibadet

sebebiyle de sahibine bir çok sevablar da verebilir. Kimse bunlara karışamaz ve bunlar üzerinde kesin hüküm veremez. Yukardaki iddia, kesinlikle kazası gereken bir namazın, ona denk bir ibadetle kaza edilmesi hakkındaki farziyeti inkar etmektir ki, bu asla caiz olamaz. Bu konu üzerinde, Merhum Aliyyü'l-Kari'nin ve diğer alimlerin incelemeleri vardır. Aliyyü'l-Kari'nin "Mevzuatına", Abdurrahim Fetvasına ve "Mev'ize-i Hasene'ye" bakılsın!..

284- Bir kimsenin namazı kazaya kalınca bakılır; Eğer o kimse tertip sahibi ise, bu kaza namazı ile vakit namazları arasında sırayı gözetmek gerekir. Tertib sahibi değilse, bu namazı kaza etmeden diğer namazları kılabilir.

285- Bir kimsenin tertib sahibi sayılabilmesi için, en az altı vakit namazı kazaya kalmamış olmalıdır. Altı vakit namaz kazaya kaldı mı, tertib sahibi olmaktan çıkar; artık onun ne kaza namazları arasında ve ne de kaza namazları ile vakit namazları arasında sırayı gözetmesi gerekmez.

286- Kazaya kalmış namazlarda eskiye ve yeniye gelince, bunlar iki kısımdır. Yakın zamanda kazaya kalanlar altı vakte ulaşınca, ittifakla sıra gözetme gereğini kaldırır. Evvelce kaçırılmış bulunan (eski) namazlara gelince, bunlar da altı vakte ulaşmışsa, geçerli kabul edilen fetvaya göre sıra gözetmenin gereğini kaldırır.

Örnek: Bir kimse, vaktiyle bir ay namaz kılmayıp sonradan bunları kaza etmeden vakit namazlarını devamlı olarak kılmaya başlamışken tekrar bir vakit namazını kazaya bırakacak olsa, bu son namazını hatırladığı halde onu kaza etmeden vakit namazını kılabilir. Böyle bir kimse, geçmişteki kaza namazlarını tamamen kılmadıkça tertib sahibi olamaz. Sahih olan görüş budur.

287- Tertib sahibi olan zat, bir farz namazını veya İmamı Azam'a göre vacib olan bir namazı özürsüz yere veya hayız ve nifas gibi namazı düşürecek bir nitelikte olmayan bir özürden dolayı vaktinde kılmamış olsa, bu namazı, ilk vakit namazından önce kaza etmesi gerekir. Çünkü gerek kaçırılan namazların arasında ve gerek bunlar ile vakit namazları arasında sırayı gözetmek esasen şarttır. Ancak kazaya kalan namaz unutulup sonradan hatıra gelmişse veya vakit daralmış veya kaçırılan namazlar çok olur da tertib sahibi olmaktan çıkılmışsa, vakit namazı kılınır.

Örnek: Tertib sahibi olan kimse, her nasılsa uykuya dalıp o günün sabah namazını kılamamış olsa, bu sabah namazını o günkü öğle namazından önce kaza etmesi gerekir. Bunu hatırladığı halde onu kaza etmeksizin öğlen namazını kılsa, bu namaz İmam Muhammed'e göre bozuktur. İmam Ebû Yusuf'a göre, farz olmaktan çıkar, nafil olur. İmamı Azam'a göre ise, muvakkat olarak sahih olur. Şöyle ki: Bundan sonra o sabah namazını kaza etmeden beş vakit namazı daha kılacak olsa, bu altı vaktin hepsi de sahih olmuş olur. Fakat böyle beş vakit namazını daha kılmadan o sabah namazını kaza ederse, arada kılmış olduğu vakit namazları fasid olup yeniden kılınmaları gerekir. Yine böyle bir kimse, sabah namazını kaçırmış

olduğu halde, bunu unutup öğle namazını kılacak olsa, bu öğle namazı sahih olur. Yine bir kimse, kazaya kalmış olan yatsı namazını fecirden sonra hatırlamış olur da, vakit yalnız sabah namazını kılmaya müsait bulunursa, sabah namazını kılar, yatsı namazını daha önce kaza etmemesi, bu sabah namazının sıhhatine engel olmaz. Ancak kaza namazını hatırladığı halde, vakit namazını pek uzatıp da bu bakımdan vaktin daralmasına sebebiyet verilmiş olursa, o zaman vakit namazı caiz olmaz.

288- Kazaya kalmış namazlar (faiteler) birkaç tane olur da, vakit bunlardan yalnız bir kısmı ile vakit namazına müsait bulunsa, sahih olan görüşe göre, sırayı gözetme gereği düşer. Yine bir kimsenin, vitirden başka altı vakitten çok veya altı vakit namazları kazaya kalmış olsa, bunları kaza etmeden vakit namazlarını kılmaları sahih olur. Çünkü bu durumda tertibe riayet edilmesinde güçlük vardır. Kazaya kalmış namazlar (faiteler), vitirden başka altı vakit olunca çok sayılır, altıdan az olunca da az sayılır.

(İmam Şafî'ye göre, kazaya kalan namazlarla vakit namazları arasında sıra gözetilmesi şart değildir, müstahabdır.)

289- Bir kimse, bir günlük namazlarından birini kaçırmış olduğu halde, bunu bir türlü belirleyemezse, bir günlük namazını yeniden kılar. Çünkü böyle yapmakla kazaya kalan namaz, kesinlikle kılınmış olur; diğerleri de birer nafîle olur. İki, üç ve daha ziyade günlerde birer vakit namaz kaçırılmış olduğu halde, bunların hangi namazlar olduğu belirlenemeyince de, o kadar günün namazları yeniden kılınır.

290- Kazaya kalan namazlar bir çok olunca, bunların her birini belirleyerek niyet edilmesi gerekmez; çünkü bunda güçlük vardır. Onun için şöyle niyet edilmesi uygun olur: "ilk veya en son kazaya kalmış sabah veya öğle namazını kılmaya" diye kılınır.

291- Bir kimse, ne kadar namazı kazaya kaldığını bilmese, kuvvetli olan görüşüne göre hareket eder. Üzerinde kaza namazı kalmadığına kanaat getirinceye kadar kaza namazı kılar.

292- Bir kimse, bir namazı kılıp kılmadığında şüphelense, namazın vakti henüz çıkmamışsa onu yeniden kılar. Namazın vakti çıktıktan sonra şübhelense, bir şey yapması gerekmez. Çünkü farzın sebebi olan vakit çıkmıştır. Bir müslümanın namazını vaktinde kılmış olması ise bir asıldır.

293- Müslüman olmayanların yurdunda İslâm'ı kabul edip bilgisizliğinden dolayı namazlarını kılamamış olan bir kimse, sonradan İslâm yurduna gelip din görevlerini öğrense, önceki namazları kaza etmesi gerekmez. Fakat İslâm ülkesinde bulunup da ihtida eden (islâmı kabul eden) kimse, bu hususta özürsüzdür.

sayılmaz. İslâmı kabul ettiği tarihten itibaren namazlarını kılmakla yükümlü olur. Çünkü İslam yurdunda cehalet bir özür sayılmaz. Herkes din görevlerini ehlinden sorup öğrenebilir.

294- Bir kimse kaza namazını kılarken, cemaatle vakit namazına başlanacak olsa, namazını tamamlamadıkça cemaate katılmaz, ister tertib sahibi olmasın.

295- Kazaya kalan aynı vaktin namazı, usulü üzere cemaatle, de kılınabilir. Cemaat bahsine bakılsın!.

296- Kaza namazlarının evde kılınması daha iyidir. Çünkü günahları örtüp açıklamamak lazımdır. Böyle bir açıklama Hakka karşı saygısızlık sayılır ve başkaları için de kötü bir örnek olabilir.

297- Bir kadın: "Yarınki gün şu kadar namaz kılayım veya şu kadar gün oruç tutayım." diye niyet ettiği halde o gün adet görmeye başlasa, o namazı veya orucu temiz olacağı günlerde kaza eder.

298- Kaza namazlarının belli vakitleri yoktur. Üç kerahet vakti dışında, istenilen her vakitte kaza namazı kılınabilir. Örnek: Kazaya kalmış bir öğle namazı akşamdan sonra kılınabileceği gibi, bir akşam namazı da öğleden önce veya sonra kılınabilir.

299- Kaza namazları ile uğraşmak, nafil namazları ile uğraşmaktan daha iyi ve daha önemlidir. Fakat farz namazların müekked olsun olmasın, sünnetleri bundan müstesnadır. Bu sünnetleri terk ederek bunların yerine kazaya niyet edilmesi daha iyi değildir. Bu sünnetlere niyet edilmesi evladır. Hatta kuşluk ve tesbih namazları gibi, haklarında nakil bulunan nafil namazlar da böyledir. Bunlara da böyle nafil olarak niyet etmek evladır. Çünkü bu sünnetler, farz namazları tamamlar, bunların yerine getirilmesi mümkün değildir. Kaza namazlarının ise, muayyen vakitleri olmadığı için onların her zaman yerine getirilmesi mümkündür. Bununla beraber namazları kazaya bırakmak günahdır. Bu günahdan mümkün olduğu kadar kurtulmak için sünnetleri feda etmek uygun olmaz. Böyle bir günahı işleyen kimsenin fazla ibadet ederek Allah'ın bağışlamasına sığınması gerekirken, hakkında Peygamber şefaatinin tecelli etmesine vesile olacak bir takım sünnet ve nafileleri terk etmek nasıl uygun olabilir? Hem bir kısım vakit namazlarını kazaya bırakmak, hem de diğer bir kısım vakit namazlarını, kendilerini tamamlayan sünnetlerden ayırmak iki kat kusur olmaz mı? Buna aykırı olan bazı nakiller geçerli değildir. Bunlar kabul edilen fetvaya aykırıdır. Hem sünnetleri, hem de kaza namazlarını kılmaya elverişli vakit bulamadıklarını iddia edenler bulunursa bunlar insafli bir iddiada bulunmuş sayılmazlar. Boş yere en kıymetli zamanlarını harcayan insanlar, bilmem böyle bir iddiaya nasıl kalkışabilir?.. (İskat-ı Salât bahsine bakılsın.)

Müdrük Hakkında Meseleler

300- Müdrik, namazın başından sonuna kadar fasılasız olarak imama uyan ve bütün rekatleri imamla beraber kılan kimsedir. İmama ilk rekatın rükûunda yetişen, o rekata yetişmiş ve müdrik adını almış olur. Namaza imam ile beraber başlamanın fazileti pek büyüktür. Bu hususta aşağıdaki meseleler ortaya çıkar.

301- Bir kimse tek başına bir farz namaza başladıktan sonra, bulunduğu yerde cemaatla o farz namaz kılınmaya başlansa bakılır: Eğer tek başına namaz kılmakta olan henüz secdeye varmamış ise, namazı bırakıp imama uyar. Böylece cemaat sevabını kazanmaya koşar. Bu müstahabdır. Eğer bir kez secdeye varmış ise, bakılır: Kıldığı namaz sabah veya akşam namazı ise, yine namazını bırakır ve imama uyar. Fakat bunların ikinci rekatı için secdeye varmışsa, artık namazı bırakmayıp tamamlar, imama uyamaz. Çünkü sabah namazından sonra nafil kılınamayacağı gibi, üç rekatlı bir namaz da nafil kılınamaz. Öğle namazı gibi dört rekatlı bir farz ise, kıldığı bir rekata bir rekat daha ilave eder, teşehhüde bulunur ve selam vererek imama uyar. Evvelce kıldığı o iki rekat namaz nafil olmuş olur. Böyle bir namazın üçüncü rekatında bulunup da henüz secdesine varmamış ise, hemen ayakta veya oturarak selam verip namazdan çıkar ve imama uyar. Yalnız başına kıldığı iki rekat yine bir nafil olmuş olur. Fakat bu namazın üçüncü rekatını secde ile bağlasa, artık bunu tamamlar, farzını kılmış olur. Bu namaz, öğle veya yatsı olduğuna göre de, kendi farzını kıldıktan sonra imama uyabilir. İmam ile kılacağı bu namaz bir nafil olmuş olur. Fakat ikindi namazında ise, imama uyamaz; çünkü ikindi namazından sonra nafil kılınması mekruhtur.

302- Nafil bir namaza başlamış olan bir kimse, yanında cemaatla namaza başlanınca, bu nafilayı iki rekat olmak üzere tamamlar. Ondan sonra selam verip cemaata katılır. Üçüncü rekata kalkmış ise, onu da dörde tamamladıktan sonra cemaata katılır. Bundan cenaze namazı müstesnadır. Şöyle ki: Böyle nafilaye başlamış olan kimse, kılınmaya başlanan bir cenaze namazının kaçırılacağından korkarsa, kılmakta olduğu namazı hemen bırakıp cenaze namazı için imama uyar. Sonra nafilayı kaza eder. Çünkü cenaze namazının kazası yoktur.

303- Cemaatle sabah namazına başlanmış olduğunu gören kimse, cemaate yetişebileceğini zannederse hemen sabah namazının sünnetini kılar. Gerek görürse, "Sübhanek" ile "Eûzü"yü ve sure ilavesini bırakıp yalnız Fatiha suresi ile rükû ve sücudda birer tesbih ile yetinebilir. Ondan sonra imama uyar. Fakat cemaate yetişeceğini hiç zannetmiyorsa, sünnete başlamayıp imama uyar; artık bu sünneti kaza edemez. Eğer sünnete başlamış ise, onu tamamlar, bırakmaz. Fakat öğle, ikindi ve yatsı namazları böyle değildir. Bunların cemaatla kılınmaya başlanmış olduğunu gören kimse, bunların sünnetini kılmadan imama uyar. Sonra öğlenin dört rekat sünnetini kaza eder. İkindinin sünnetini vaktin kerahetinden dolayı kaza edemez. Yatsı namazının dört rekat sünnetini, bir gayri müekked sünnet olduğu için dilerse kaza eder, dilerse kaza etmez.

304- Vaktin çıkacağını veya cemaatin tamamen kaçırılacağını kesinlikle anlayan kimse, sünnetleri kılmayacağı gibi, kendisinde bulunan az bir pisliği gidermekle uğraşmaz. Fakat başka bir cemaat bulabileceğinden emin olan kimse, az necaseti gidermeden namaza başlamaz; bu daha faziletlidir. Böylece namazı ittifakla sahih duruma geçer.

(Şafî'lere göre namaz, az pislik ile de bozulur. Necasetler (pislikler) bölümüne bakılsın!..)

Lâhık Hakkında Meseleler

305- Lâhık, namaza imam ile beraber başladığı halde, kendisine uyku ve dalgınlık veya cemaatin fazlalığından dolayı bir eziyet ve bir abdestsizlik hali arız olup da, namazın tamamını veya bir kısmını imam ile kılamayan kimsedir. Lâhık hakkında aşağıdaki meseleler ortaya çıkar:

306- Lâhık, hareket bakımından Muktedi gibidir. Muktedi, imamın arkasında Kur'an okuyamayacağı gibi, Lâhık da kaçırılmış olduğu rekatları kendi başına kılınca Kur'an okuyamaz, tamamen muktedi gibi hareket eder ve kendi başına kılacak olduğu rekatlardaki yanılmalardan dolayı da sehiv secdeleri yapmaz.

307- Lâhık, mümkünse kaçırdığı rekatları veya rükünleri kaza eder, sonra imama tekrar katılarak onunla selam verir. Örnek: Bir muktedir birinci rekatin kıyamında uyuyup da, imam secdeye vardığı anda uyansa, hemen rükûa varır, sonra secde yaparak imama iştirak eder.

308- Lâhık, imamına yetişemeyeceğini bildiği takdirde hemen imama uyar. İmam namazdan çıkınca, kendisi kaçırılmış olduğu rekatları veya rükünleri kaza eder. Örnek: Bir muktedi, dördüncü rekatta iken burnu kanasa, safdan ayrılır ve namaza aykırı olacak bir şeyle uğraşmaksızın hemen abdest alır. İmkan bulduğu yerde imama uyar. İmam selam vermiş olursa, kendi başına o dördüncü rekati, hiç bir şey okumaksızın, imamın arkasında kılıyormuş gibi tamamlar. Çünkü lâhık, hüküm bakımından imamın arkasında namazını kılmış sayılır. Yine: Bu durum üçüncü rekatta meydana gelse, imam da dördüncü rekata başlasa, lâhık abdest alıp önce o üçüncü rekati kıraatsız olarak kılar, ondan sonra imama uyar. Onunla dördüncü rekati kılarak selam verir. Fakat imamına böyle yetişemeyeceğini bilirse, hemen imama uyar. İmam selam verince, kendisi kalkar ve üçüncü rekati kıraatsız olarak kılıp selam verir. İmam sehiv secdelerinde bulunacak olsa, lâhık henüz namazını tamamlamamış ise, onunla beraber bu secdeleri yapmaz. Namazını tamamladıktan sonra bu sehiv secdelerini yapar.

309- Her lâhık'ın, yukarıda bildirildiği şekilde hareket etmesi kolay değildir. Bu bakımdan, lâhık olanların bu noksan kalan namazlarına yeniden başlamaları daha uygun görülmüştür.

Mesbuk Hakkındaki Meseleler

310- Mesbuk, bir rekat kılındıktan sonra imama uyan kimsedir ki, son oturuşta dahi imama uymuş olsa yine mesbuk sayılır. Mesbuk hakkında aşağıdaki meseleler ortaya çıkar.

311- Mesbuk kaza edeceği rekatlarda, tek başına namaz kılan gibidir. Örnek: Bir kimse sabah namazının ikinci rekatında imama uyacak olsa, mesbuk olmuş olur. Aldığı tekbirden sonra sükut eder. İmamla beraber son oturuşta yalnız "Tahiyyat"ı okur. İmam selam verince, kendisi ayağa kalkar ve imam ile kılmamış olduğu ilk rekatı kılmaya başlar. "Sübhanek ve Eüzü Besmele'den" sonra Fatiha suresi ile bir miktar daha Kur'an-ı Kerîm okur. Bilindiği şekilde rükû ve secdelere gider. Ondan sonra oturup "Tahiyyatı, salavatları ve Rabbenâ âtinâ'yı" okuyarak selam verir. Akşam namazının ikinci rekatında imama uyan kimse de birinci rekat hakkında bu şekilde hareket eder.

312- Mesbuk, akşam namazının son rekatında imama uysa, "Sübhanek'e"yi okur ve imamla beraber o rekatı kılarak teşehhüde oturur. İmam selam verdikten sonra kalkar, Sübhanek, Eüzü Besmele, Fatiha ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerîm okur. Rükû ve secdelerden sonra oturur ve yalnız "Tahiyyat'ı" okur. Sonra "Allahü Ekber" diyerek ayağa kalkar, yalnız Besmele ile Fatiha ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerîm okuyarak rükû ve secdeleri yapar. Sonra son oturuş yaparak selam ile namazdan çıkar. Bu halde üç defa Teşehhüde oturmuş olur. Bununla beraber mesbuk, ikinci rekatın sonunda yanılarak teşehhüde oturmayacak olsa, sehiv secdesi yapması gerekmez. Çünkü bu rekat, bir yönden birinci rekat yerindedir.

313- Mesbuk, dört rekatlı namazlardan birinin dördüncü rekatında imama uysa, imam ile teşehhüde oturduktan sonra kalkar, Sübhanek, Eüzü Besmele, Fatiha ve bir miktar Kur'an okur. Rükû ve secdelerden sonra oturur. Yalnız "Tahiyyat'ı" okur. Ondan sonra kalkar. Besmele ile Fatiha'yı ve bir miktar daha Kur'an ayetlerini okur. Sonra rükû ve secdelere varır, oturmaksızın kalkar. Yalnız Besmele ve Fatiha ile bir rekat daha kılarak son oturuşu yapar. Tahiyyat'ı, Salavatları ve Rabbenâ âtinâ'yı okuyup selam vererek namazını tamamlar.

314- Mesbuk, dört rekatlı namazların üçüncü rekatından başlayarak imama uysa, imamla beraber son oturuşta yalnız "Tahiyyat'ı" okur. İmam selam verdikten sonra kalkar, Sübhanek, Eüzü Besmele, Fatiha ve bir miktar daha Kur'an okur. Rükû ve secdelere varır, sonra kalkar yalnız Besmele ile Fatiha'yı okur. Biraz daha Kur'an-ı Kerîm okur. Yine rükû ve secdelere gider. Teşehhüde oturur. Tahiyyat'ı, Salavatları ve Rabbenâ atina'yı okuyarak selamla namazını tamamlar.

315- Mesbuk, dört rekatlı namazların ikinci rekatında imama uyacak olsa, üç rekati imamla kılmış olur. Teşehhüdden sonra imam selam verince ayağa kalkar. Sübhaneke'yi, Eûzü Besmele'yi, Fatiha'yı ve ekleyeceği ayetleri okur. Rükû ve secdelere varıp son oturuşu yapar. Selam verip namazını tamamlar.

316- İmam rükûda iken, imama uyan kimse, o rükûa ait olan rekata yetişmiş olur. Fakat imamı secde halinde bulan kimse, hemen secdeye varırsa da o secdenin rekatına yetişmiş olmaz. Bunun için o rekati yukarıda anlatıldığı şekilde kaza etmesi gerekir.

317- Mesbuk, imam selam verdikten sonra "Allahü Ekber" diyerek ayağa kalkar ve noksan kalmış olan rekatları tamamlar. İmam selam vermeden mesbukun kalkıp noksan kalan rekatları kılmaya başlaması uygun değildir Ancak namaz vaktinin çıkmak üzere olması ve insanların önünden geçme durumu olması gibi özürler sebebiyle selamından önce kalkar. Bununla beraber imam, henüz selam ile namazdan çıkmamış olunca, mesbukun Teşehhüd miktarı oturması lazımdır. Bundan önce kalkması caiz değildir.

318- İmam teşehhüdü tamamlamadan mesbukun kalkıp Kur'an okuması muteber değildir. Onun için mesbuk, birinci veya ikinci rekati kaza için ayağa kalkar da, imamın teşehhüdü bitirilişinden sonra namaz caiz olacak kadar Kur'an okursa, namazı caiz olur. Fakat namaz caiz olmayacak kadar az okumuş olursa namazı sahih olmaz.

319- Mesbukun kaza edeceği rekatlarda başkasına uyması ve başkasının da bu halde mesbuka uyması caiz değildir. Mesbuk burada yalnız başına sayılmaz. Fakat bir mesbuk ne kadar rekate kaza edeceğini unutup da kendisi ile beraber mesbuk bulunan kimsenin ne kadar rekate kaza edeceğini yalnız göz önünde bulundursa, bununla namazı bozulmaz.

320- Mesbuk, namazını yeniden kılmak niyeti ile tekbir alacak olsa önceki tekbiri ile başlamış olduğu namazı bozulmuş olur. Tek başına namaz kılan kimse böyle değildir; başka bir namaz kılmaya niyet etmedikçe, aynı namaza yeniden başlamak niyeti ile alacağı tekbir bu namazı bozamaz. Çünkü her iki namaz, tek başına namaz kılan için birbirinin aynıdır. Mesbuk ise, bir yönden tek başına namaz kılan gibidir, bir yönden de imama uyduğundan onun için aynı namaz değildir.

321- Mesbuk, İmam Azam'a göre Kurban Bayramı'nda Teşrîk tekbirlerini imamla beraber alır, sonra ayağa kalkıp geri kalan rekatları tamamlar. Halbuki İmam Azam'a göre, tek başına namaz kılan kimse bu tekbirleri getirmek zorunda değildir. Bunun için mesbuk, burada tek başına namaz kılan gibi değil, muktedi (imama uyan) yerindedir.

322- Mesbuk, ayağa kalkması sahih olacak bir zamanda ayağa kalkıp da, imam henüz selam vermeden mesbuk namazını bitirerek selamda imama uysa, namazı bozulmuş olur.

323- İmam daha selam vermeden, mesbuk Tahiyat'ı okuyup bitirmiş olsa, bir görüşe göre Şehadet sözünü tekrarlar, bir görüşe göre de susar. Burada sahih olan mesbukun Tahiyat'ı yavaş yavaş okumasıdır. Birinci oturuşta imamdan önce Teşehhüd'ü bitirmiş olan bir muktedi de susar, Teşehhüd'de bulunmaz.

324- Mesbuk, cehren (aşikare) okunan namazlarda imama uyunca, "Sübhanek"yi okumaz. Geri kalan rekatları kazaya kalkınca okur. Sahih olan budur. Buna yukarıda işaret edilmişti.

325- İmam yanılarak beşinci rekata kalkınca, mesbuk da ona uyararak kalksa, bakılır: Eğer imam dördüncü rekatta oturmuş ise, mesbukun namazı bu kalkış ile bozulmuş olur. Fakat imam dördüncü rekatta oturmamış ise, beşinci rekatta secdeye varmadıkça, mesbukun namazı bozulmaz.

326- Bir mesbuk lâhik da olabilir. Şöyle ki: İmama sonradan uyan kimse, uyku veya abdesti bozan bir sebeble rükünlerden veya rekatlardan bir kaçını imam ile kılamayıp kaçırursa, hem mesbuk olur, hem de lâhik olmuş olur. Bu durumda önce kaçırdıklarını kıraatsız olarak kaza eder sonra mümkün ise, geri kalan namazda imama uyar. Daha sonra da imama uymadan önceki rekatları kıraatla (Kur'an okuyarak) kaza eder. Önce bunları kaza edip ondan sonra, namaz arasında kaçırılmış olduğu rükünleri veya rekatleri kaza etmesi de caizdir. Fakat bunu yapmakla meşru sırayı gözetmemiş olacağından günahkar olur.

Sehiv (Yanılma) Secdeleri ile İlgili Meseleler

327- Sehiv secdeleri, bir namazın vaciblerinden birini yanılarak terk etmekten veya geciktirmekten dolayı, o namazın sonunda yapılması gereken iki secde ile teşehhüdden, salavat ve duaları okumaktan ibarettir. Şöyle yapılır: Son oturuşta yalnız "Tahiyat" okunduktan sonra iki tarafa selam verilir. Ondan sonra "Allahü Ekber" denilerek secdeye varılıp üç kez "Sübhanek Rabbiye'l-ala" okunur. Ondan sonra "Allahü Ekber" denilerek kalkılır. Bir tesbih miktarı duraklamadan sonra tekrar "Allahü Ekber" deyip ikinci secdeye varılır. Yine üç kez "Sübhanek Rabbiye'l-ala" okunduktan sonra "Allahü Ekber" denilerek kalkılır ve oturulur. Tahiyat ve Salavatlarla "Rabbena atina" okunup önce sağ tarafa, sonra sol tarafa selam verilir. Yalnız sağ tarafa selam verdikten sonra sehiv secdelerinin yapılması daha faziletlidir, ihtiyata uygundur. Bundan dolayı cemaatla kılınan namazlarda cemaatin yanlışlıkla dağılmaması için, yalnız sağ tarafa selam verdikten sonra sehiv secdesi yapılması tercih edilmiştir.

328- Sehiv secmeleri vacibdir. Bilindiği gibi, gerek farz, gerek vacib veya sünnet olan herhangi bir namazın kıraat, rükü ve sücud gibi farzları ve Fatiha, Sure ilavesi, sırayı gözetme gibi vacibleri, Kadelerde (oturuşlarda) salavatları okumak gibi sünnetleri vardır. Bunun için bunları gözetmek gerekir ki, namaz tam olarak kılınmış olsun. O halde farz olsun, olmasın herhangi bir namazda bir farzın kasden veya sehven terk edilmesi, o namazın yeniden kılınmasını gerektirir. Böyle büyük bir noksanı gidermek için sehiv secmeleri yeterli değildir. Bir vacibin kasden terki veya geciktirilmesi bir günahdır. Bundan dolayı sehiv secmeleri gerekmez, böyle bir namazı iade etmek uygundur. Bir vacibin sehven terk edilmesi veya geciktirilmesi, sehiv secmelerini gerektirir. Bu şekilde o noksan düzeltilmiş olur. Bir sünnetin kasden veya sehven terk edilmesi, sehiv secmelerini gerektirmez. Fakat kasden terk edilmesi bir kusurdur. Seva ve faziletten mahrum olmayı gerektirir. (Malikilere göre sehiv secmeleri sünnettir. Şafî'lere göre de sünnettir. Ancak imam sehiv secmelerini yaparsa, cemaatin imama uyması vaciptir. Hanbelilere göre sehiv secmeleri bazan vacib, bazan sünnet ve bazan da mubah olur. Namazın terk edilen bir sünnetinden dolayı yapılacak sehiv secmelerinin mubah olması gibi... İmam Şafî ve İmam Ahmed'e göre, iki tarafa selam vermeden önce yapılır. İmam Malik'e göre sehiv (yanılma), bir ziyade sebebiyle ise, sehiv secmeleri selamdan sonra yapılır. Eğer bir noksan veya bir noksan ile ziyade sebebiyle ise, selamdan önce yapılır. Bu bir fazilet meselesidir; yoksa hepsi de caizdir.)

329- Bir namazın tam bir rükününü, bir farzını öne almak veya sonraya bırakmak sehiv secmelerini gerektirir. Çünkü bu öne almak ve sonraya bırakma işi, vacibi terk etmekten sayılır. Kıyamda "Sübhanek"den sonra, henüz kıraat yapmadan rüküa varılıp ondan sonra hatırlanarak kıyama dönmekle farz olan kıraatin yerine getirilmesi, buna bir örnektir. Bu durumda önceki rükü geçerli olmaz. Kıraattan sonra yeni bir rükü yapılır. Böyle dönüp kıraat yapmadan ve ondan sonra rüküa varmadan kılınacak namaz bozulur. Çünkü böyle bir rekatta rükü gibi tekrarlanmayan rükünler arasında sıraya riayet edilmesi farzdır.

330- Namazın rekatlarından birindeki iki secdeden biri yanılarak terk edilip ondan sonraki rekatın veya kadenin sonunda hatırlansa, bunun geciktirilmesinden dolayı namazı iade gerekmez, hemen o secde kaza edilir. Eğer son oturuşta iken hatırlansa, bu secde yapılır ve ondan sonra bu oturuş (kade) iade edilir. Ondan sonra da sehiv secmeleri yapılır. Bu durumda son rekatta beş secde ile üç kade bulunmuş olur. Çünkü bir rekatta iki secde vardır. Böyle tekrarlanan bir rükünün kısmen sonraya bırakılması, farzı terketmek sayılmadığından namazın iadesini gerektirmez.

Fakat bir rekattaki iki secdeden ikisi de yanılarak öne alınsa, önce iki secde ve ondan sonra rükü yapılmış bulunsa, bu halde farz olan tertibe riayet için tekrar rükü ve ondan sonra secdelere gidilir. Bu tekrar ve iadelerden dolayı da namazın sonunda sehiv secmeleri yapılır.

331- Herhangi bir namazın bir rüknünü tekrar etmek, sehiv secdelerini gerektirir. Bir rekatta iki defa rükü veya üç defa secde yapılması gibi. Birinci ve ikinci rekatlarda Fatiha'nın tekrarlanarak okunması veya arka arkaya okunması veya rükü, secde ve teşehhüdde Kur'an okunması da böyledir. Fakat üçüncü veya dördüncü rekatlarda Fatiha'nın iki defa okunması veya bunlarda Fatiha ile beraber başka bir sürenin de okunması yahut yalnız başka bir sürenin okunması sehiv secdelerini gerektirmez. Çünkü bu takdirde bir vacib terk edilmiş veya geciktirilmiş ve Kur'an da meşru olan yerin başkasında okunmuş olmaz. Ancak bu halde rekatlar, önceki, rekatlardan daha fazla uzatılmış ve cemaata da ağırlık verilmiş olursa, kerahetten korunmuş olmaz.

332- Bir vacibi yanılarak terk etmek, sehiv secdelerini gerektirir. Birinci oturuşu veya vitirde Kunut'u veya bayram namazlarında ziyade tekbirleri yahut birinci ve ikinci oturuşlarda Tahiyat'ı okumayı terk etmek gibi. Vitir namazında rüküdan sonra Kunut duasının unutulduğu hatırlanmış olsa, artık onu okumak için geri kıyama dönülmez. Rüküdan sonra okunması da gerekmez. Çünkü yeri kaçırılmıştır. Rükü halinde hatırladığı halde de okunması gerekmez. Sahih olan rivayet böyledir. Bununla beraber okunsun veya okunmasın, her iki halde de sehiv secdeleri gerekir. Kunut tekbirini unutup yapmamak, bir görüşe göre sehiv secdesi gerektirir, bir görüşe göre de gerektirmez.

333- Bir vacibin yanılarak geciktirilmesi de sehiv secdesini gerektirir. Birinci veya üçüncü rekattan sonra biraz oturulması, dördüncü rekattan sonra beşinci rekat için ayağa kalkılması, sabah namazının ikinci rekatından sonra üçüncü bir rekata ve akşam namazının üçüncü rekatından sonra dördüncü bir rekata kalkılması gibi... Birinci oturuşta (Kade'de) teşehhüd miktarından fazla oturulup üçüncü rekata kalkmanın geciktirilmesi de böyledir.

334- Bir vacibin vasfını değiştirmek, sehiv secdesini gerektirir. İmamın aşikare okuması gereken ayetleri gizlice okuması veya gizlice okunacak ayetleri aşikare okuması gibi. Bu okuma miktarı, namaz sahîh olacak kadar okumaktır. Fatiha süresinin ilk ayetlerini okumak bu kısımdandır. Bununla beraber kısa bir ayet okunması da İmamı Azam'a göre bu hükümdendir. İki imama göre ise, bu hükümde değildir. Aşikare okumanın en az derecesi, başkasının işiteceği miktardır. Gizlice (hafiyyen) okumanın en aşağı derecesi de, yalnız okuyanın işiteceği miktardır.

335- Gizli okunacak yerde, Fatihanın çoğu yanılarak aşikare okunsa, geri kalanı yine gizlice okunur. Aksine olarak aşikare olarak okunacak bir namazda Fatiha'nın bir kısmı gizli okunup ondan sonra aşikare okunacağı hatırlansa, Fatiha yeni baştan aşikare okunur. Böylece bir rekatta hem aşikare, hem de gizli okumak toplanmış olmaz. Fakat diğer bir görüşe göre, Fatiha yeniden okunmaz, yalnız geri kalan kısım aşikare okunur.

336- Tek başına namaz kılanın aşikare veya gizli okumasından dolayı, tercih edilen görüşe göre, sehiv secdesi gerekmez. Ancak öğle namazı gibi gizli okunacak yerde kasden aşikare okursa, günah işlemiş olur. Tek başına namaz kılanın gündüzün kılacağı nafil namazlarda aşikare okuması mekruhtur.

337- İmam sabah namazında Fatiha suresini sehven gizlice okuyup sonra hatırlasa, ekleyeceği süreyi aşikare okur, Fatiha'yı iade etmez.

338- Cemaat halinde aşikare Kur'an okunacak bir namaza başlamış olan ve Fatiha'yı gizli okumuş bulunan bir kimseye, başkası gelip uysa, o kimse imam olmayı arzu ederse sureyi aşikare okur, arzu etmezse, aşikare okuması gerekmez.

339- Farz bir namazda ikinci rekattan sonra oturulmayıp da üçüncü rekata yanılarak kalkmaya yeltenenin durumuna bakılır: Eğer kalkışı oturmaya yakın ise, oturur, sehiv secdesi gerekmez. Fakat doğrulması kıyama yakın ise, kalkar ve ondan sonra sehiv secdelerini yapar. Çünkü bu durumda vacib olan birinci oturuş terk edilmiştir. Bununla beraber bir rivayete göre de, namaz kılan henüz tam kıyama doğrulmamış ise, kadeye (oturuşa) döner, vacibi terk elmez. İmam tam doğrulup kalktıktan sonra kadeye dönerse, namazı bozulur. Çünkü bu takdirde farz olan kıyam bozulmuş ve namazın sırası büsbütün değiştirilmiş olur. Diğer bir görüşe göre, bu durumda namazı bozulmaz, kendisi günah işlemiş olur ve sehiv secdeleri gerekir.

340- Sünnet namazlarda ikinci rekatin arkasında oturulup da Tahiyat okunmadığı üçüncü rekatta hatırlanırsa bakılır: Eğer bu üçüncü rekât daha secde ile bağlanmamış ise, oturmaya dönülür, eğer secde ile bağlanmışsa, dönülmez. Diğer bir görüşe göre, secde ile bağlansın veya bağlanmasın, artık oturmaya dönülmez. Her iki durumda da sehiv secdeleri yapmak gerekir.

341- Dört rekâtli farzlarda ikinci oturuş yapılmaksızın beşinci rekata kalkılacak olsa, henüz beşinci rekât için secde edilmedikçe oturuşa dönülür. Teşehhüdden sonra selam verilip sehiv secdeleri yapılır. Çünkü farz olan son oturuş geciktirilmiştir. Bu geciktirme ise, vacibi terk sayılır. Fakat beşinci rekât için secde yapılmış olursa, bu namaz nafilere dönmüş olur. Artık buna bir rekât daha ilave edilir ve tam altı rekâtli bir nafil namaz kılınmış olur. Sahih olan görüşe göre, bu durumda sehiv secdesi gerekmez. Bu mesele İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre, beşinci rekâtın secdesinden baş kaldırılınca, namaz tamamen batıl olmuş olur.

342- Dört rekâtli, bir farz namazın son oturuşunda selam vermeden yanılarak ayağa kalkılsa, hemen oturuşa dönülüp selam verilir ve sehiv secdesi yapılır. Fakat beşinci rekât için secdeye varılmış olunca, buna bir rekât daha ilave edilir. Bu durumda önceki dört rekât ile farz tamamlanmış olur; Diğer iki rekât da nafil sayılır, İstihsan olarak da sehiv secdeleri yapılır. Akşam namazında ikinci

oturuştan sonra bir dördüncü rekata, sabah namazında da oturuştan sonra bir üçüncü rekata kalkılması da bu hükümdedir. Onun için bunlara eklenen ikişer rekata da, nafil olarak olmuş olur. Bu hareketler kasıtlı olarak yapılmadığı için mekruh sayılmaz. Tercih edilen görüş budur.

343- Dört veya üç rekatlı farz ve vitir namazlarında birinci oturuştan sonra yanılarak: "Allahümme Salli ala Muhammedin ve ala ali Muhammed" denilmesi, İmamı Azam'dan bir rivayete göre de, bu teşehhüdden sonra bir harf bile ziyade edilmesi sehiv secdelerini gerektirir. Fakat son duruşlarda teşehhüdden sonra Kur'an okunması, dua edilmesi ise sehiv secdelerini gerektirmez. Çünkü bu oturuş dua ve hamd yeridir. Kur'an ise hem duayı hem de hamdi kendisinde toplar. Namazda zikirlerin, duaların ve teşehhüdün (Tahiyyat'ın) aşıkare okunması da sehiv secdelerini gerektirmez.

344- Farz namazların son üçüncü ve dördüncü rekatlarında kasden susarak Fatiha veya diğer bir süre okunmaması bir hatadır; fakat sehiv secdelerini gerektirmez. Yanılarak sükuti edilip Fatiha veya başka bir süre okunmaması sehiv secdelerini gerektirir. İmam Ebû Yusuf'a göre, her iki halde de sehiv secdelerini yapmak gerekir.

345- Namaz içinde bir rükün yerine getirilecek kadar düşünceye dalınsa başlangıç (iftitah) tekbirini aldım mı, almadım mı diye o kadar düşünülse de sonra tekbir alındığı hatırlansa, veya alınmamış olması sanılarak tekrar bir tekbir daha alınsa, sehiv secdesi gerekir. Yine: Üç rekata mı, dört rekata mı kıldığında şübhelenip durulsa, veya Fatiha okunduktan sonra hangi sürenin okunacağı üzerinde düşünülse, yine sehiv secdeleri gerekir. Çünkü bu durumlarda vacib geciktirilmiş olur.

Bir rükünü veya bir vacibi yerine getirirken meydana gelecek bir dalgınlık ve bir düşünce ise, sehiv secdelerini gerektirmez. Tam bir kalb huzuru ile namaz kılmak, öyle herkese nasib olacak bir fazilet değildir.

346- Bir kimse, kıldığı bir namazın rekatlarında şübhelense bakılır: Ege bu şüphe kendisine ömründe ilk kez olmuşsa, o namazı yeniden kılar. Fakat birkaç defa olmuşsa araştırır ve kanaatine göre hüküm verir. Namazı yeniden kılmaması icab etmez. Araştırmada kalbin şahidliği yeterlidir. Örnek: Sabah namazını kılarken bir rekata mı kıldım, iki rekata mı? diye şübhelenip de bir rekata kılmış olduğuna kalben hüküm verseydi, ihtiyaten buna bir rekata daha ilave eder. Bu husustaki tereddütlerinden dolayı da sehiv secdeleri yapar. Aksine olarak iki rekata kılmış olduğuna hüküm verdiği takdirde oturur. Teşehhüdden ve selamdan sonra sehiv secdelerini yapar. Hiç birine karar veremediği takdirde de, az olanı esas alır, çünkü az olanda kesinlik vardır. Bu durumda bir rekata daha kılar; ancak bu takdirde şübhelendiği rekatin sonunda oturur. Ondan sonra kalkıp o bir rekata kılar. Çünkü önce iki rekata kılmış olması ihtimali vardır. Bu takdirde de namazın sonunda sehiv secdelerini yapar.

347- Dört rekatlı bir namaza başlamış olan kimse, kıldığı rekatın birinci rekat mı, ikinci rekat mı? olduğunda şübhe edip bir tarafı seçemezse, kendisini bir rekat kılmış sayar ve her bir rekatın sonunda ihtiyat olarak bir kere teşehhüd mikdarı oturur; bu şekilde dört defa kade yapılmış olur. Çünkü birinci sayılan rekatın ikinci ve üçüncü sayılan rekatın dördüncü rekat olması ihtimali vardır.

348- Bir kimse kıldığı rekatın ikinci rekat mı, üçüncü rekat mı? olduğundan şübhelense, sahih olan görüşü göre, bu rekatın sonunda oturmaz. Bir tarafı tercih edemezse, bunu ikinci rekat sayar. Geri kalan rekatları da tamamlar. Akşam namazı ile vitir namazı bu hükmün dışındadır. Bu şübhelenme bu namazlardan birinde olsa, oturmak gerekir. Çünkü şübhelenilen rekatın üçüncü rekat olması muhtemeldir. Bu halde teşehhüdden sonra bir rekat daha ilave edilir. Çünkü şübhelenilen rekatın ikinci rekat olması da mümkündür. Bunların sonunda da sehiv secdeleri yapılır.

349- Dört rekatlı namazlarda, kılınan rekatın dördüncü rekat mı, beşinci rekat mı olduğunda ve sabah namazında kılınan rekatın ikinci rekat mı, üçüncü rekat mı olduğunda, akşam ile vitir namazlarında da kılınan rekatın üçüncü rekat mı, dördüncü rekat mı, olduğunda şübheye düşülse, sonunda oturulur ve teşehhüdden sonra kalkılıp bir rekat daha kılınır. Çünkü bu rekatların üçüncü, dördüncü veya beşinci rekat olması muhtemeldir. O halde ilave edilen birer rekat ile fazla olan mikdar nafîle olmuş olur. Sonunda da sehiv secdeleri yapılır. Bu şübhe, kıyam veya rükü veya rükudan kıyama geçiş halinde olduğuna göredir. İlk secde yapıldıktan sonra şübhelenme olursa, ittifakla namaz batıl olur. Çünkü şübhe edilen rekatın ziyade olup son oturuşun terk edilmiş bulunması muhtemeldir. İlk secde halinde şübhe olursa, yalnız İmam Muhammed'e göre, namaz batıl olmaz.

350- Namazda Fatiha'dan önce başka bir sure bir harf olarak dahi yanılarak okunsa, iade edilerek önce Fatiha, sonra da o sure okunur. Namazın sonunda da sehiv secdeleri yapılır. Bu sırada işinde yapılan noksan rüku halinde bile hatırlansa, kıyama dönülerek iadesi gerekir. Böyle bir yanılma çok olmaz. Onun için bunun az mikdarı da bağışlanamaz. Fakat bir namazda okunan bir surenin altında bulunan sure okunmak istenirken üstündeki sure okunsa, bundan dolayı sehiv secdeleri gerekmez.

351- Bir kimse namazda, Fatiha okuyup okumadığında şübhe etse, bakılır: Eğer henüz başka sure okumamış ise, Fatiha'yı okur. Fakat başka sure okumuş ise, artık Fatiha'yı okumaz. Çünkü surenin Fatiha'dan sonra okunması meydandadır. Bununla beraber namaz kılanın bir görüşü varsa ona göre hareket eder.

352- Bir kimse, ilk rekatlerde birer sure okuyup da Fatiha'yı okumamış bulunduğunu secdeye vardıktan sonra hatırlarsa, son rekatlerde Fatiha'yı iade etmez. Çünkü son rekatlarda zaten Fatiha okunacaktır. Bir rekatte iki Fatiha

okunması ise meşru değildir. Yalnız Hasan İbni Zeyyad'a göre, son rekatlarda Fatiha kaza edilir.

353- Dört veya üç rekatlı farz namazların ilk iki rekatinde Fatiha'dan sonra birer sure veya bir miktar ayet eklenmemiş olsa, bu sure veya ayetler üçüncü ve dördüncü rekatlarda Fatiha'dan sonra ilave edilirse bu namaz cemaatle kılınan bir akşam veya yatsı namazı ise, üçüncü ve dördüncü rekatlarda hem Fatiha, hem de ilave edilecek sure aşikare olarak okunur. Çünkü bir kıyamda olan kıraat birdir; bunun bir kısmı gizli olarak, bir kısmı da aşikare olarak okunamaz. Yalnız surenin aşikare okunacağını söyleyenler de vardır. İmam Ebû Yusuf'a göre, ikisi de gizlice okunur. Çünkü son rekatlarda gizlice okumak sünnettir. İmam Ebû Yusuf'dan diğer bir rivayete göre de, artık son rekatlarda bu süre okunmaz. Çünkü bunun yeri geçmiştir. Bununla beraber her halde de sehiv secdeleri yapılır.

354- İmamın yanılması, kendi hakkında asaleten ve cemaat hakkında da uymuş olma bakımından sehiv secdelerini gerektirir. Fakat imama uyan cemaatten birinin yanılması ile ne kendisine ne de imama sehiv secdesi yapmak gerekmez.

355- Sehiv secdelerini yapmakta olan bir imama uymak sahihtir. Gerek sehiv secdelerinin herhangi birinde ve gerek teşehhüdünde olsun eşittir. Sehiv secdelerinin ikincisinde imama uyan kimseye birinci secdeyi ve teşehhüdünde uyana her iki secdeyi kaza etmek gerekmez.

356- Mesbuk, imamla beraber sehiv secdelerini yapar, imamın yanılması, mesbukun imama uymasından önce de olsa hüküm aynıdır. Çünkü mesbuk imama bağlıdır.

İmam teşehhüde iken daha selam vermeden önce mesbuk kalkarak kıraat veya rüküda bulduktan sonra, imam selam verip sehiv secdelerine varacak olsa, mesbuk da hemen bu secdelere uyar ve evvelce yaptığı kıraatla rüküü aradan çıkar, bunları sonradan kalkıp tekrar yerine getirir. Bununla beraber mesbuk bu secdelerde imama uymasa namazı bozulmaz. Namazı bitirince bu sehiv secdelerini kendi başına yapar. Yine mesbuk secdeye vardıktan sonra, imam sehiv secdelerini yapacak olsa, imamına uymaz, namazını bitirir ve sonra sehiv secdelerini yapar. Eğer bu durumda imama uyacak olursa, namazı bozulur.

357- İmam selam verdikten sonra, noksan kalan rekatlarını tamamlamak için ayağa kalkan bir mesbuk, bu rekatlarda yanılmış olursa, sehiv secdelerini yapması gerekir. Önceden imamla beraber sehiv secdeleri yapmış olsa bile bu hüküm değişmez. Çünkü mesbuk, noksan kalan rekatları tamamlarken tek başına namaz kılan gibidir.

358- Mesbuk imamla beraber yanılarak selam verse ona sehiv secdeleri yapmak gerekmez. Fakat imamın selamından sonra selam verecek olsa, sehiv secdesini gerektirir. Çünkü birinci halde henüz muktedi, ikinci halde ise, münferid (yalnız

başına namaz kılan) olmuştur. Muktediye, kendi yanılmasından dolayı sehiv secdesi lazım gelmez.

359- Bir namazda yanılmaların birkaç tane olması ile sehiv secdelerinin o kadar yapılması gerekmez. Bir defa bunlar için sehiv secdelerini yapmak yeterlidir. Onun için bir kimse, bir namaz içinde iki ve üç defa yanılrsa, bunlar için namazın sonunda yalnız bir defa sehiv secdelerini yapmak kafidir. Sehiv secdelerindeki bir yanılma da başka sehiv secdelerini gerektirmez.

360- Sehiv secdeleri kasden veya yanılarak terk edilse, namaza aykırı bir hal olmadıkça, yine bunlar yapılır. Fakat teşehhüdden sonra gülmek, konuşmak gibi, namaza aykırı bir durum meydana gelirse veya kerahet vakti girerse, sehiv secdeleri düşer. Sabah namazında selamın arkasından güneşin doğması veya ikindi namazında yine selamdan sonra güneşin (sarararak kamaştırıcılığının) değişmesi gibi...

361- Bir imam, sehiv secdesini terk edecek olsa, cemaat da terk eder. Cuma ve bayram namazlarında da, fazla kalabalıktan dolayı bir karışıklığa meydan vermemek için bu sehiv secdeleri terk edilir.

362- Sehiv secdesindeki iki secde ile Tahiyat ve selam vacibdir. Tahiyattan sonra Salavat ve dua okunması, bu secdelerdeki tekbirler, secde halindeki tesbihler ve iki secde arasındaki oturuş sünnettir.

363- Bir kimse, namazını tam olarak kıldığını kesinlikle bildiği halde, sözüne inanılır bir adam ona eksik kıldığını haber verse, bunun sözünü kabul etmez. Fakat iki güvenilir adamın haber vermesine uyulur. Çünkü böyle bir haber, (iki kişinin şahadeti ile doğruluğu gerçekleşen) bir haldir. Böyle bir haber çok yerlerde geçerli ve bağlayıcıdır. İmam ve cemaat ihtilaf ettikleri takdirde, imamın bilgisi varsa, cemaatın sözü ile hareket etmez, kesinliği yoksa cemaatın sözünü kabul eder.

Tilavet Secdesi ile ilgili Meseleler

364- Kur'an-ı Kerim'in surelerinde ondört secde ayeti vardır ki, bunlardan birini okuyan veya işiten her mükellef için bir secde gerekir. Şöyle ki: Tilavet secdesi niyeti ile, eller kaldırılmaksızın "Allahü Ekber" denilerek secdeye varılır. Üç kere "Sübhane Rabbiye'l-ala" veya bir kere: "Sübhane Rabbena in kâne vadü Rabbina lemef'ulâ" denilir. Ondan sonra "Allahü Ekber" denilerek kalkılır.

365- Tilavet secdesinin rüknü, yüce Allah'a saygı ve tevazu gösterip secdeden kaçınanlara aykırı davranmak için alını yere koymaktır. Fakat namaz için rükû ve hasta olan için ima da aynı maksadı yerine getirdiğinden tilavet secdesi yerine geçer. Bunlar aşağıda açıklanacaktır.

366- Tilavet secdesine ayaktan yere inilmesi ve bu secdeden baş kaldırırken ayağa kadar kalkılması ve böyle kalkarken: "Gufraneke Rabbena ve ileyke'l-masîr" denilmesi müstahabdır. Bu secdeye gidilirken veya bundan kalkılırken alınan tekbirlerde müstahabdır. Asıl secde ise, vacibdir. (Üç İmama göre, Tilavet Secdesi sünnettir.)

367- Tilavet secdesini yapacak kimsenin abdestsizlikten ve pisliklerden temiz, avret yerlerinin örtülü ve kibleye yönelik bulunması şarttır.

368- Tilavet secdesi, secde ayetini okuyan bir mükellef için vacib olduğu gibi, bunu dinleyen bir mükellef için de vacibdir. İster dinlemeyi kasetmiş olsun, ister olmasın, bu secdeyi yapar ve bu secdeyi yapmakla sevaba erer. Yapmayan da vacibi terk ettiğinden günaha girer.

369- Mümeyyiz bir çocuğun (henüz bülüğ çağına ermeyen yetişkin bir çocuğun), cünübün, hayız veya nifas halinde olan kadının, bir sarhoşun veya müslüman olmayan birinin okuyacağı bir secde ayetini işiten her mükellefe de tilavet secdesi vacib olur. Çünkü bunların bu okuyuşları, sahih bir okuyuştur. Müslüman olan bir cünüb veya sarhoş da, okuyacağı veya işiteceği bir secde ayetinden dolayı secde ile mükellef olur. Bunlar temizlendiği ve akılları başlarına geldiği zaman bu secdeyi yapmaları gerekir. Fakat hayız ve nifas halinde bulunan bir kadının ne okuyacağı, ne de işiteceği bir secde ayetinden dolayı ona tilavet secdesi gerekmez. Çünkü bunlar bu halde namaz ile mükellef değildir.

370- Uyuyanın ve deli olanın okuyacakları secde ayetinden dolayı işitenlere, sahih olan görüşe göre tilavet secdesi gerekmez. Kendileri de bu secde ile mükellef olmazlar. Çünkü bunların okumaları ve işitmeleri bir niyete ve tayine bağlı değildir. Fakat sahih kabul edilen diğer bir görüşe göre, uyku halinde secde ayetini okuyana, sonradan secde ayeti okuduğu haber verilince, ona tilavet secdesi vacib olur. İhtiyat olan da budur.

371- Öğretilen kuşlardan veya ses yansımasından veya sesleri ileten fonograf ve teyp gibi cihazlardan işitilen bir secde ayetinden dolayı tilavet secdesi vacib olmaz. Fakat sahih görülen diğer bir görüşe göre, kuşlardan işitilen secde ayetinden dolayı tilavet secdesi gerekir. Çünkü işitilen Allah kelmadır. İhtiyata uygun olan da budur.

Radyoya, gelince, bu sesi yansıtmaktan ziyade nakil sayılmaktadır. Kasde bağlı olarak okunan şeylerin hemen aynını nakletmektedir. Bundan işitilen sesler, ses yansıması gibi, sade bir benzeyişten ibaret değildir. Bunun için radyo aracılığı ile işitilen bir secde ayetinden dolayı secde edilmesi vacib olsa gerektir. Vacib olmasa bile, secde edilmesinde bir sakınca olmadığından her halde secde edilmesi ihtiyata uygundur ve Kur'an-ı Kerime bir saygı ve hürmeti gösterir.

(Şafîlere göre, tilavetin meşru ve kasde bağlı olması şarttır. Bunun için cünübün okumasından dolayı veya rükû halinde Kur'an okumak meşru olmadığı için burada Tilavet secdesini gerektiren ayeti okumakla ne okuyana, ne de dinleyene tilavet secdesi sünnet olmaz. Yine yanılarak meydana gelen veya öğretilmiş kuşlardan veya bir aletten işitilen bir tilavetten dolayı da, niyete bağlı olmadığı için, secde edilmesi sünnet değildir.)

372- Tilavet secdesi ayetinin hecelenerek okunması ile veya yalnız yazılması ile veya telaffuz edilmeksizin yalnız yazısına bakmakla tilavet secdesi gerekmez. Çünkü bu hallerde okuyuş yoktur.

373- Bir secde ayetinin secdeyi gösteren ile, bunun evvelinden veya sonundan bir kelime daha eklenip beraberce okunsa veya dinlenmiş olsa, sahih olan görüşe göre secde gerekir. Diğer bir görüşe göre, secde ayetinin çoğu okunmadıkça secde vacib olmaz.

374- Secde ayetini işitmeyen bir mükellefe tilavet secdesi vacib olmaz. Ayet, bulunduğu mecliste okunmuş olsa bile hüküm ayındır.

375- Bir secde ayeti olduğu gibi Arabça okunursa, her işiten mükellefe bunun secde ayeti olduğu bildirilince, secde etmesi ittifakla vacibdir. Fakat bir secde ayetinin Farsça olan tercümesi okunacak olsa, bunu işittiği halde anlamayan kimseye sadece bildirmekle tilavet secdesi vacib olmaz. Bu hüküm iki İmama göredir. İmamı Azam'a, göre, bunun bir secde ayeti tercümesi olduğu haber verilirse, tilavet secdesi vacib olur. İmamı Azam'ın bu meselede iki İmamın görüşüne döndüğü rivayet ediliyor. İtimat da bunun üzerinedir. Fakat bu secde ayetinin tercümesini okuyana secde etmesi ittifakla ihtiyat yönünden vacib olur. Bunu anlasın, anlamasın fark etmez.

376- Bir secde ayeti gerçekten veya hüküm bakımından bir sayılan bir mecliste tekrarlanarak okunsa, bir defa secde edilmesi yetişir. Fakat başka başka secde ayetleri okunursa veya meclis hakikaten veya hükmen değişirse, her okunan ayet için başka bir secde gerekir. Bir mescid gibi muayyen bir yerde iki defa okunan bir secde ayetinin meclisi gerçekten bir bulunmuş olur. Gelenek bakımından bir mekan sayılan yerlerin cüzleri arasında beraberlik de hüküm bakımından bir birliktir. Meclisin gerçekte değişmesi de, bir odadan diğer bir odaya geçmiş olmak, gibidir. Hüküm bakımından değişiklik ise, mescid veya bir oda gibi bir yerde secde ayeti okunduktan sonra orada başka bir işe başlamakla meydana gelir. Secde ayeti okunduktan sonra, üç kelime kadar konuşulması veya üç adım kadar yürünülmesi veya bir şeyden üç lokma yenilmesi veya bir sudan üç yudum içilmesi gibi... Meclisin değişikliği, okuyucuya göre, kendisinin meclisi değiştirmesiyle, dinleyiciye göre de, onun meclisi değiştirmesiyle meydana gelir. Doğru olan budur. Bunun için bir meclis, bir şahsa göre bir sayıldığı halde, diğer bir şahsa göre değişmiş olabilir.

377- Tilavet secdesi hususunda gemi, bir oda gibidir. Yürümekte olan araba veya bir hayvan üzerinde bulunuluyorsa, meclis daima değişmiş sayılır. Bunun için araba veya hayvan üzerinde namaz halinde olmaksızın tekrarlanacak bir secde ayetinden dolayı tekrar sayısınca tilavet secdesi vacib olur.

378- Tilavet secdesi yapmak için, okuyanın öne geçirilmesi, dinleyenlerinde onun arkasında saf tutmaları ve ondan önce secdeye varmayıp secdeden de kalkmamaları müstahabdır. Buna aykırı olarak buldukları yerlerde secdeye varmaları ve secdeden daha önce kalkmaları da mekruh değildir. Çünkü bunların hepsi tek başına secde etmekle sorumludur.

379- Tilavet secdesi için niyet etmek şarttır; fakat tayin şart değildir. Bu bakımdan birkaç secde ayetini okumuş veya dinlemiş olan bir kimse, bunların sayısınca tilavet secdesi niyeti ile secde eder, fakat hangi secdenin hangi secde ayetine ait olduğunu belirlemez. Bu tilavet secdesine namaz içinde yalnız kalb ile niyet edilir. Namaz dışında ise dil ile de niyet edilmesi sünnettir.

380- Vacib olan tilavet secdesini hemen yerine getirmek zorunluğu yoktur. Secde ayeti okunur okunmaz hemen secde edilmesi gerekmez. Bu secde uzun bir zaman sonra da yapılabilir. Yine eda olur, kaza sayılmaz. Kabul edilen hüküm budur. Bununla beraber, bir zaruret olmadıkça geciktirilmesi tenzihen mekruhtur. Namaz içinde ise, hemen yapılması vacibdir; çünkü bu, artık namazdan bir cüz olmuştur. Namaz dışında kaza edilemez. Bunu, secde ayeti okunduktan sonra üç ayetten sonraya bırakmamak gerekir. Bu mesele, aşağıdaki meselelerden açıklığa kavuşacaktır. İmam Ebû Yusuf'a göre, tilavet secdesi namazın dışında da hemen yapılması vacibdir.

381- Secde ayeti okununca, hemen secde edilmesi mümkün olmadığı zaman okuyan ve dinleyenlerin: "Semi'nâ ve eta'nâ ğufraneke Rabbena ve ileyke'l-masîr" demeleri müstahabdır.

382- Namazda kıyam halinde secde ayeti okununca, bakılır: Eğer bundan sonra üç ayetten çok okunmazsa, yapılacak rükû veya secde ile bu tilavet secdesi de yerine getirilmiş olur. Gerek buna niyet edilmiş olsun ve gerek olmasın. Fakat tercih edilen görüşe göre, rükû ile olabilmesi için tilavet secdesine niyet etmek lazımdır. Fakat üç ayetten çok okunacaksa, bu secde ayetinden dolayı hemen sadece onun için rükû veya secde edilmesi gerekir. Secde yapılması daha faziletlidir. Namazın rükû ve secdesi ile bu secde yapılmış olmaz. Yalnız üç ayet okunacağı zaman ihtilaf vardır. Tercih edilen görüşe göre, bu secdenin hemen yapılma hükmü kalkmaz, namazın rükû ve secdesi ile bu tilavet secdesi yapılmış olur.

383- Secde ayetini namaz içinde okuyan kimse, dilerse okuyacağı ayetlerin sayısına bakmaksızın hemen "Allahü Ekber" diye tilavet secdesine varır. Tilavet

secdesi niyeti ile yalnız rükûa varması da yeterlidir. Ondan sonra tekrar ayağa kalkar ve birkaç ayet daha okur. Ondan sonra namazın rükû ve secdelerini yapar, namazına devam eder. Eğer bir sureyi bitirmiş ise, diğer bir sureden birkaç ayet okur; çünkü tilavet secdesinden kalkar kalkmaz böyle birkaç ayet okumadan namazın rükû ve secdesine gidilmesi mekruhtur. Namazın dışında ise, yalnız rükûda bulunarak tilavet secdesi yapılmış olmaz. Çünkü tilavet secdesi bir tazim ifadesidir, bir emri yerine getirmenin alametidir. Bunlar, namaz içinde rükû ile yerine getirilmiş olursa da, namaz dışında rükû ile yapılmış olamazlar.

384- Cemaatle namaz kılındığı zaman, imam olan zat, yukardaki meselede açıklandığı gibi, öyle rükû ile tilavet secdesine niyet etmemelidir. Çünkü cemaat bunun farkına varamayacaklarından, böyle bir niyette bulunmamış olurlar. Bu takdirde de tilavet secdesi onlardan düşmez. Bu durumda imamın selamından sonra cemaatın tilavet secdesi yaparak ondan sonra tekrar teşehhüde bulunmaları gerekir ki, bunu da herkes yapamaz.

385- Secde ayeti bir namazda tekrarlansa, sahih olan görüşe göre, yalnız bir tilavet secdesi gerekir. Bu tekrarlanma ister bir rekatta ve ister başka başka rekatlarda olsun fark etmez. Çünkü meclis birdir. Bu mesele İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre, başka başka rekatlarda tekrarlansa, tilavet secdesi de tekrarlanır, meclis değişmiş sayılır.

386- İmam secde ayetini okuyup secdeye varmakla cemaat, imamın rükû ve secdeye vardığını sanarak rükû ve secdeye varsalar, bununla namazları bozulmaz; fakat bir secde daha yapsalar bozulur.

387- İmamın cuma ve bayram namazlarında ve emsali cemaatın kalabalık olduğu namazlarda ve gizlice kıraat yapılacak namazlarda secde ayetinin okunması mekruhtur. Çünkü cemaatın şaşırmasına sebebiyet verilebilir. Ancak secde ayeti okunan surenin sonuna raslamış olursa kerahet olmaz. O zaman namazın secdeleri ile tilavet secdesi eda edilmiş ve engel kalkmış olur. Bu durumda imama uygun düşen, bu namazın rükû ile tilavet secdesine niyet etmemektir. Ta ki, bu vecibe namazın secdeleri ile bütün cemaat tarafından da yerine getirilmiş olsun.

388- Mesbuk ayağa kalktıktan sonra imam tilavet secdesini hatırlayarak yapacak olsa, bakılır: Eğer mesbuk henüz secdeye varmamış ise, tilavet secdesi için imama uyar, secdeye varır. Ondan sonra ayağa kalkarak kalan namazını tamamlar. Eğer imama uymazsa, namazı bozulur. Fakat secdeye varmış ise, artık imama uymaz. Eğer uyarsa, namazı bozulur.

389- Misafire uyan bir mukîm, misafirin yapacağı tilavet secdesine iştirak eder. Sonra kalkıp namazını tamamlar. Eğer kendi başına kılacağı rekatlarda da bir secde ayeti okuyacak olursa, bundan dolayı da ayrıca secde etmesi gerekir.

390- Bir kimse namaz kılariken rükû, secde veya kade (oturuş) halinde veya imama uymuş olduğu halde onun arkasında secde ayetini okusa, ne kendisine, ne imama ve ne de bu imama uyan diğer cemaata tilavet secdesi vacib olmaz. Çünkü namaz kılanlar, bu halde Kur'an okumaktan menedilmişlerdir. Bunların okuyuşu hükümsüzdür. Fakat bu okuyuşu dışardan duyanlara tilavet secdesi gerekir. Bunlar gerek başka bir namazda tek başına veya topluca bulunmuş olsunlar ve gerek olmasınlar. Çünkü bunlar o yasaklılık ve engel dışında kalmış olurlar.

391- Namaz içinde okunan secde ayetinden dolayı, namazı bitirdikten sonra secde edilemez. Çünkü bu secde, yukarıda da işaret olunduğu üzere namazın bir cüz'ü olmuştur, artık ondan ayrılamaz. Fakat namazda bulunan kimse, namazda bulunmayan bir kimsenin okuduğu secde ayetini işitecek olsa, namazını kıldıktan sonra secde eder. Daha namazda iken secde etmesi yeterli olmaz. Bununla beraber secde etse, bununla namazı bozulmaz. Nitekim namazda okunan bir secde ayetini, dışardan işiten bir mükellef için de, namaz dışında secde etmek gerekir. Şu kadar var ki, bu mükellef, o secde ayetini okuyan kişiye uyar, onunla beraber bu secdeyi yaparsa, bu görevi yapmış olur. Eğer o secde yapıldıktan sonra, o rekatta uyarsa bu secdeyi o imamla beraber hükmen yapmış sayılır. Artık ne namazın içinde, ne de dışında tilavet secdesi yapması gerekmez.

392- Hasta iken veya bir arabaya veya bir hayvana binmiş iken secde ayetini okuyan veya dinleyen bir mükellefin işaret sureti (ima) ile tilavet secdesi yapması caizdir. Fakat bir mükellefin binici olmadığı halde, okuduğu veya dinlediği bir secde ayetinden dolayı bir özrü bulunmadıkça, binici olduğu halde işaret (ima) ile secde etmesi caiz olmaz.

393- Secde ayetini, hazır olanlar secde için hazırlıklı iseler aşikare olarak, hazırlıklı değillerse gizli okumak müstahabdır. Bunda cemaata karşı bir şefkat vardır. 394- Bir süre okunup da, içindeki secde ayetinin bırakılması mekruhtur. Çünkü bu, secdeden bir nevi kaçırma demektir. Yalnız secde ayetinin okunup da suredeki diğer ayetlerin okunmamasında ise, kerahet yoktur. Fakat müstahab olan, fazilet ve tercih kuruntusunu kaldırmak için, secde ayeti ile beraber bir veya birkaç ayetin de okunmasıdır.

395- On dört secde ayetini bir mecliste okuyup her biri için okudukça ayrı bir secde yapan ve hepsini okuduktan sonra umumuna birden ondört secdede bulunan zatın dünya ve ahiret işlerinde kendisine üzüntü ve keder verecek hususta, Yüce Allah'ın onu koruyacağı rivayet olunmuştur.

396- Namazı bozan şeyler, tilavet secdesini de bozar. Daha tilavet secdesinden kalkmadan meydana gelen abdestsizlik ve konuşma veya kahkaha ile gülme gibi... Ancak bu secdedeki kahkaha ile abdest bozulmuş olmaz ve kadınların da erkeklerle aynı hizada bulunmaları bu secdeyi bozmaz.

Şükür Secdesi

397- Şükür secdesi, bir nimetin kazanılmasından veya bir felâket ve musibetin kalkmasından ve bunların benzeri işlerden dolayı kıbleye yönelerek tekbir alıp secdeye varmak, hamd ile tesbihde bulunup şükrettikten sonra, yine tekbir ile secdeden kalkmaktır. Bu da tilâvet secdesi gibidir. Şükür secdesi müstahabdır. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile ashabın ileri gelenlerinden çokları şükür secdesi yapmışlardır. Peygamber Efendimiz, Ebu Cehil'in başını kesilmiş görünce, beş defa şükür secdesine varmışlardı.

398- Bir nimetin yüz göstermesi ve bir musibetin kalkması gibi bir sebep olmaksızın yapılacak şükür secdeleri ne bir sünnettir, ne de mekruhtur. Fakat namaz bittikten sonra bu şekilde secde yapılması mekruhtur. Çünkü bunu da, namazın vaciblerinden veya sünnetlerinden sanacak kimseler bulunabilir. Böyle bir inanca sebebiyet verecek her mubah şey kerahetten uzak kalmaz.

Korku Namazına Ait Bilgi

399- Korku namazı, İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre, bugün de caizdir. İmam Ebû Yusuf'a göre, bu namaz Peygamber Efendimizin devrine ait idi. Korku namazından maksad, düşman saldırısı, sel ve yangın felâketi veya büyük bir canavar gibi tehlikeler karşısında bulunan İslâm cemaatının, kendilerini idare eden bir idareciyi veya diğer muhterem bir zatı imam edinerek onun arkasında farz bir namazı nöbetleşe kılmalarıdır.

Şöyle ki: Bu cemaattan bir kısmı düşman karşısında durur. Bir kısmı da gelip imama uyar. İki rekâtlı bir namazın ilk rekâtını, üç veya dört rekâtlı bir namazın da ilk iki rekâtını imamla beraber kılar. İkinci secdeden veya birinci oturuşta teşehhüdden sonra düşman karşısına gider. Öteki kısım gelerek imama uyar ve onunla beraber geri kalan rekâtleri kılar. Sonra tekrar düşman karşısına gider. İmam kendi başına selâm verir, namazdan çıkar. Birinci kısım döner gelir, namazı kıraatsız olarak tamamlar, selâm verir ve düşmana döner. Çünkü bu kısım lâhik olmuştur. Sonra ikinci kısım gelir ve namazını kıraatla tamamlar. Sonra tekrar düşman karşısına döner. Bunlar da mesbuk olmuşlardır. Bununla beraber her iki kısım da, buldukları yerlerde namazlarını tamamlayabilirler.

400- Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Zâtü'r-Rika', Batn-ı Nahl, Usfan ve Zikared olaylarında korku namazını kılmıştır. Sonra ashab-ı kiram da, Mecûsilerle yaptıkları savaşlarda böyle korku namazı kılmışlardır. Bir cemaatın böyle namaz kılmaması, faziletli bir imama uymak istemelerindeki aşırı istekleri sebebiyledir. Böyle bir durum yoksa, bir kısım kimselerin başka imam arkasında güven halinde olduğu gibi kılmaları daha faziletlidir.

401- Korku namazının bozulmaması için, imama uyanların namaz arasında da savaş yapmamaları, yer değiştirmemeleri, gidiş gelişlerde hayvana binmemeleri, daha doğrusu namaza aykırı başka bir harekette bulunmamaları gerekir. Değilse imam ile kıldıkları namaz bozulur, namazlarını yeniden kılmaları gerekir.

402- Korkunç bir savaş ve benzeri hallerde bir İslâm topluluğunun korkulan çoğalır da, binmiş oldukları hayvanlardan yere inemezlerse, herkes hayvan üzerinde gücü yettiği tarafa yönelerek imâ (işaret) ile namazını kılar Bu da mümkün olmazsa, namazlarını sonraya bırakırlar. Hendek savaşında birkaç vakit namaz bu şekilde kazaya bırakılmıştı.

Nafile Namazlar

403- Beş vakitte kılınan, namazların sünnetlerinden başka birtakım nafile namazlar daha vardır ki, bunlara Tatavvu (Nafile) namazı denir. Bunlar müstahab ve mendub namazlardır. Bunlar, Yüce Allah'a manevî yönden yakınlığa sebep olurlar. Her birini kendine has birtakım fazilet ve sevabları vardır. Nafile namazların başlıcaları şunlardır:

1) Tahiyetü'l-Mescid: Bu, bir müstahab namazdır. Şöyle ki: Bir mescide sadece ziyaret için veya öğretmek ve öğrenmek gibi bir maksad için giren kimse, orada nafile olarak iki rekât namaz kılar. Bir mescide bir günde birkaç defa bu şekilde girilse, bir defasında böyle namaz kılınması yeterlidir. Bununla, Allah'a ibadet edilen bir yere gereken saygı yerine getirilmiş olur. Tahiyetü'l-Mescid, bir mescid veya camiye girilince, daha oturmadan kılınmalıdır. Faziletli olan budur. Oturulduktan sonra da kılınabilir. Bir mescide girip de, meşguliyetinden veya vaktin keraheti gibi bir sebepten dolayı Tahiyetü'l-Mescid namazını kılamayacak olan bir müslümanın: "Sübhanellahi velhamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber" demesi de müstahab görülmüştür. Bir mescide, herhangi bir namazı kılmak için veya farzı kılmak ve imama uymak niyeti ile girmek de, Tahiyetü'l-Mescid yerine geçer.

2) Abdest veya gusülden sonra namaz: Şöyle ki: Abdest veya gusül alındıktan sonra vakit varsa, daha yaşlık kuruyacak kadar bir zaman geçmeden iki rekât namaz kılınması mendubdur. Bu, abdest veya gusül nimetine kavuşmanın bir şükür ifadesidir. Böyle bir temizliğe kavuşmak için manen temiz bir inanca, maddeten de temiz bir suya sahip olmak, hem de özürlerden beri bulunmak ve beden sağlığına kavuşmuş olmak lâzımdır. Artık bu şartları toplayan bir insanın Yaratıcısına şükür için iki rekât namaz kılması pek güzel olmaz mı? Bununla beraber abdest veya gusül arkasından herhangi bir farz veya sünnet namazın kılınması ile de bu şükran görevi yapılmış olur.

3) Duhâ (Kuşluk) Namazı: Şöyle ki: Güneş doğup bir mikdar yükseldikten sonra, istiva zamanına kadar iki, dört, sekiz veya on iki rekât namaz kılınır ki, bu mendubdur. Bu, Peygamber Efendimizin mübarek işi ile sabittir. Bunun sekiz rekât kılınması daha faziletlidir. Bunun en iyi vakti, gündüzün dörtte biri geçtikten sonradır.

4) Teheccüd Namazı: Yatsı namazından sonra daha uyumadan veya bir miktar uyuduktan sonra kılınacak nafile namaza Salât-ı Leyl (Gece Namazı) denir. Bunun sevabı pek çoktur. Bir miktar uyuduktan sonra kalkılıp kılınırsa, "Teheccüd" adını alır. Peygamber Efendimiz teheccüd namazına devam ederlerdi. Bu gece namazı iki rekâttan sekiz rekâta kadardır. Her iki rekâta bir selâm verilmesi daha faziletlidir.

Bir hadîs-i şerîfde: "Her kim geceleyin uyanır, hanımını da uyandırır, iki rekât namaz kılarlarsa, Yüce Allah'ı çok zikreden erkekler ile kadınlardan yazılırlar" buyurulmuştur.

Yüce Allah'ı çok zikreden erkekler ile kadınlara, Yüce Allah'ın büyük bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamış olduğu şu âyet-i kerîme ile müjdelenmektedir: "Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar için Allah büyük bir mağfiret ve mükâfat hazırlamıştır." (Ahzab, 35)

Bir kimse adet haline getirdiği bir teheccüd namazını özür olmaksızın terk etmemelidir. "Allah yanında amellerin en sevimsisi, az bile olsa, devamlı olanıdır."

5) Regaib Gecesi Namazı: Şöyle ki: Receb ayının ilk cuma gecesine "Leyle-i Regaib" denir. Bazı alimlerin açıklamasına göre, Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu gece pek çok ruhanî ahval ve ikrama kavuşmuş olmakla Yüce Allah'a şükür için on iki rekât namaz kılmıştır. Peygamber Efendimizin bu Regaib gecesinde ana rahmine düşmüş olduğuna dair olan bir rivayet, uygun görülmemektedir. Çünkü bu gece ile Hazret-i Peygamberimizin doğumu arasındaki zaman, bu hesaba aykırı düşmektedir. Ancak Hazret-i Amine'nin, Peygamber efendimize hamile kaldığını bu gece anlamış olması düşünülebilir. Sebeb ne olursa olsun, bu gece pek mübarek bir gecedir. Zaten Regaib, istenilen, değeri çok olan, bağış, ihsan, ikram ve nefis şeyler demektir ve "Rağibe" kelimesinin çoğuludur. Bu geceyi ibadetle geçirmenin sevabı çok büyüktür. Fakat bu gecede kılınacak namazın sünnet veya mendub olması hakkında kuvvetli bir delil bulunmamaktadır. Bu gecede toplanıp cemaatla namaz kılınması bid'at sayılmaktadır. Zaten teravihten başka hiç bir nafile namazın çağrışarak cemaatla kılınması sünnet değildir, mekruh sayılır. Ancak bir yerde bulunan iki, üç kişinin bu gibi namazları cemaatla kılmaları caiz görülmüştür.

6) Mi'raç Gecesi Namazı: Receb ayının yirmi yedinci gecesine raslayan mübarek Mi'raç Gecesinde on iki rekât nafile namaz kılınması iyi görülmüştür. Her rekâtında Fatıha ile başka bir sûre okuyarak iki rekâta bir selâm vermeli, sonra yüz defa "Sübhanallahi velhamdü lillâhi ve lâ ilahe illallahu vallahu ekber" demeli. Bundan sonra, yüz defa istiğfar ederek yüz defa da Salât ve Selâm okumalıdır. Gündüzün de oruçlu bulunmalıdır. Bu durumda günahla ilgili olmaksızın yapılacak her duanın kabulü, Allah'dan umulur.

7) Berat Gecesi Namazı: Şaban ayının on beşine raslayan geceye Berat gecesi denir. Pek mübarek bir gecedir. Berat gecesinde, yaratıkların bir sene içindeki rızıklarına, zengin veya fakir, aziz veya zelil olacaklarına, diriltilip öldürüleceklerine ve ecellerine, hacılarla ilgili işlerine dair Allah tarafından meleklere bilgi verileceği söylenmektedir. Bu bakımdan berat gecesinde ibadet etmenin ve nafile namaz kılmanın çok sevabı vardır. Fakat bu geceye ait sünnet bir

namaz yoktur. Bu konudaki rivayetler sağlam değildir. Berat gecesinde kılınacak namaza Salâtu'l-Hayr (Hayır Namazı) denilmiştir. Bu namaz birçok rivayete göre yüz rekâttır. Her rekâta Fatiha sûresinden sonra on defa İhlâs sûresi okunur.

8) Kadir Gecesi Namazı: Ramazan ayının yirmi yedinci gecesine rasladığı kuvvetle tercih edilen gece Kadir Gecesidir, pek mübarek bir gecedir. Kur'ân-ı Kerîm, bu gecedен başlayarak Peygamber Efendimize inmiştir. Bu geceyi ibadetle geçirmenin sevabı çoktur. Bu gecenin bir anı vardır ki, ona raslayan bir dua muhakkak kabul olunur. Bu şerefli gecede, teravihten sonra bir müddet daha ibadette bulunulması, nafile namaz kılınması, bu geceyi ibadetle geçirmek demektir.

Deniliyor ki, Kadir Gecesi namazının en azı iki rekât, ortası yüz rekât ve en çoğu da bin rekâttır. Bu namaz iki rekât kılındığı takdirde her rekâtinde iki yüz âyet okunmalı, yüz rekâta kadar kılındığı zaman her rekâtinde Fatiha sûresinden sonra "Kadir Sûresi" ile üç defa da İhlâs sûresi okunup her iki rekâta bir selâm verilmelidir. "Allahümme inneke afüvvün tühibbu'l-afve fa'fü annî = Allah'ım! Sen affedicisin, bağışlamayı seversin; beni affet", duası da tekrarlanmalıdır. Bu namazın bu şekilde kılınacağına dair rivayetler pek kuvvetli değildir. Asıl maksad, bu geceyi mümkün olduğu kadar ibadetle geçirmektir. Bu kutsal gecede elden geldiği kadar, diğer nafile namazlar gibi namazlar kılınabilir. Bununla beraber ağır ve zor davranışlardan kaçınılması daha faziletlidir.

9) Yolculuk Namazı: Bir müslüman bir yola çıkacağı veya bir yoldan döndüğü zaman iki rekât namaz kılmalıdır. Bu, mendubdur. Giderken evde, gelince mescidde kılmak daha faziletlidir. Peygamber Efendimiz seferden kuşluk vaktinde dönerler ve Mescid-i Saadet'e gidip iki rekât namaz kılarlardı. Bir müddet de orada otururlardı (sallallahu aleyhi ve sellem).

10) Tesbih Namazı: Bu namaz, her rekâtinde yetmiş beş defa "Sübhanellehi velhamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber" diye tekbir alınan dört rekâtlı bir namazdır. Allah rızası için nafile namaza niyet ederek "Allahü Ekber" diye namaza başlanır. Sübhaneke'den sonra on beş kere "Sübhanellehi velhamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber" okunur. Sonra Eûzü Besmele çekilerek Fatiha ile bir sûre daha okunur. Arkasından tekrar on defa "Sübhanellehi..." tekbiri okunur. Sonra rükûa varılıp rükû tesbihlerinden sonra yine on defa "Sübhanellehi..." okunarak rükûdan (Semi'allahü limen hamideh, Rabbena ve lekelhamd denilerek) kalkılır. Bu kıyam halinde de on defa "Sübhanellehi..." okunur. Ondan sonra secdeye varılıp secde tesbihleri yapıldıktan sonra yine on defa "Sübhanellehi..." okunur. Secdeden tekbir ile kalkılır ve celse halinde yine on defa "Sübhanellehi..." okunur. İkinci secdeye tekbir ile varılıp üç defa yine secde tesbihleri yapıldıktan sonra on defa "Sübhanellehi..." okunur. Böylece namaz tekbirlerinden fazla olarak alınan tekbirlerin toplamı "Yetmiş beş" olur. Bu birinci rekâttan sonra ikinci rekâte kalkılır ve yine önce on beş defa "Sübhanellehi..." okunur. Sonra birinci rekâta yapıldığı şekilde kılınarak ka'de (son oturuş) yapılır. Tahiyyat ile Salâvatlar okunur ve selâm verilir. Her iki rekâta yapılan bu tesbihlerin toplamı yüz elli olur. Bundan sonra selâm verilip aynı şekilde iki rekât daha kılınır. Böylece dört rekâta yapılan tesbihlerin sayısı üç yüz

olur.

Bu tesbih namazında yanılma olsa, yapılacak sehiv secdelerinde bu tekbirler getirilmez.

Tesbih namazının da sevabı çoktur. Bu namaz her vakit kılınabilir. Hiç olmazsa haftada veya ayda veya ömürde bir defa olsun kılınmalıdır.

11) Tevbe Namazı: Bir müslüman insanlık gereği bir günah işlerse, hemen bundan pişman olup tevbe etmesi lâzım gelir. İşte böyle bir kimsenin işlediği günahdan tevbe için güzelce abdest aldıktan sonra kırsal bir yere çıkıp iki rekât namaz kılması ve o günahdan dolayı Allah'dan mağfîret dilemesi mendubdur. Böyle günah işleyip de sonra kalbinde pişmanlık duygusu beliren kimse, bu günahı bir daha yapmamaya karar verip Yüce Allah'dan bağışlanmasını dilerse, Allah'ın onu bağışlayacağına dair bir hadîs-i şerîf vardır.

12) Hacet Namazı: Âhirete veya dünyaya ait bir dileği bulunan kimse, güzelce abdest alır ve bir rivayete göre dört, diğer bir rivayete göre on iki rekât namazı yatsıdan sonra kılar. Sonra Yüce Allah'a hamd eder, Peygamber Efendimize de salât ve selâmda bulunur. Ondan sonra hacet duasını okuyup o işin olmasını Yüce Allah'dan diler. Hacet namazının birinci rekâtında Fatiha sûresinden sonra üç defa Ayete'l-kürsî, diğer üç rekâtinde de birer Fatiha ile birer İhlâs ve Muavvizeteyn sûreleri okunması hakkında bir hadîs-i şerîf vardır. Hacet duası şudur: * "Allahümmeinni es'elüke tevfikâ ehlilhüda ve a'male ehliil-yakîni ve münasahata ehliitvetbeti ve azme ehliisabrı ve cidde ehliilhaşyeti ve talebe ehliirrağbeti ve taabbüde ehliilvera'i ve irfane ehliil-ilmî hatta ehafüke. Allahümme innâ es'elüke mehafeten tahcüzünî an ma'siyetike hatta a'mele bitaatike amelen estahıkkü bihi rizake ve hatta unasıhake bittevetbeti havfen minke ve hatta uhlisa lekennasıhate hubben leke ve hatta etevækkele aleyke fil-umuri hüsne zannin bike, Sübhaneke halıkı'nnuri."

Anlamı: Allah'ım! Ben senden hidayet ehlinin başarısını, yakîn erbabının amellerini, tevbe edenlerin ihlâsını, sabredenlerin azmini, haşyet sahiblerinin ciddiyetini, rağbet erbabının isteklerini, takva ehlinin iadet hallerini, ilim sahiblerinin anlayışını dilerim. Böylece korkarak senden gereği üzere korkmuş olayım.

Allah'ım! Ben senden öyle bir korku isterim ki, beni sana isyan etmekten engellesin de, sana itaat ederek bir amel işleyeyim, onunla senin rızanı kazanayım; böylece senden korkarak ihlasla tevbe edeyim, sana muhabbetle ibadeti ihlas üzere yapayım ve sana güzel zan besleyerek bütün işlerde sana tevekkül edeyim. Ey nuru yaratan, sen bütün noksanlıklardan münezzehsin!..

13) İstihare Namazı: İnsan kendi hakkında bir şeyin hayırlı olup olmadığına dair bir işarete kavuşmak isterse, yatacağı zaman iki rekât namaz kılar. Birinci rekâtta "Kâfirûn" sûresini, ikinci rekâtta da "İhlâs" sûresini okur. Namaz sonunda da istihare duasını okur. Sonra da abdestli olarak kibleye yönelip yatar. Rüyada beyaz ve yeşil görülmesi hayra işarettir. Siyah veya kırmızı görülmesi de şerre (kötüye) işarettir. Bu şekilde İstihare namazının yedi gece yapılması ve kalbe ilk gelene bakılması da bir hadîs-i şerîfle buyurulmuştur. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ashabına istihareyi öğretirlerdi. İstihare namazını kılmak

mümkün olmayınca, yalnız duası ile yetinilir. Aslında meşru ve hayırlı bir iş için yapılacak istihare, onun istenilen vakitte yapılıp yapılmaması yönünden yapılır. Yoksa doğrudan doğruya o hayırlı iş için yapılmaz. Belli bir senede hac yapılıp yapılmaması gibi... İstihare duası Peygamber Efendimizden şöyle rivayet edilmiştir:

** "Allahümme, innê estehîruke bi'ilmike ve estakdiruke bikudretike ve es'elüke min fadlike'l-azîmi. Feinneke takdiru ve lâ akdiru ve ta'lemu ve lâ a'lemu. Ve ente allâmu'l-ğuyûbi. Allahümme in künte ta'lemu enne haze'l-emre hayrun li fi dînî ve meaşî ve akîbeti emrî ve a'cili emri ve âcilihi fakdirhu lâ ve yessirhu lâ sümme barik fîhi. Ve in künte ta'lemu enne haze'l-emre şerrun lâ fi dînî ve maişî ve akîbeti emri ve a'cili emrî ve âcilihi fasrifhu anni vasrifnî anhu. Fakdir lâye'l-hayre haysü kâne. Sümme erdinî bihi."

Anlamı: Allah'ım! Sen bildiğin için, hakkımda hayırlı olanı senden isterim ve kudretin yettiği için de, ben senden güç isterim. Senin büyük ihsanından hayır dilerim. Çünkü senin her şeye gücün yeter; ben ise güçsüzüm. Sen her şeyi bilirsin; ben bilmem. Sen olacak şeyleri de bilersin. Allah'ım! Eğer bu iş, benim dinim, dünya yaşayışım, akıbet olarak işim, dünya ve âhiretim hakkında hayırlı olduğunu biliyorsan, bunu bana takdir et ve bana kolaylaştır. Sonra onda bana bereket ver. Eğer bu iş benim dinim, yaşayışım, akıbet olarak işim, dünya ve âhiretim hakkında benim için kötülük olduğunu biliyorsan, bunu benden kaldır, beni de ondan uzaklaştır. "Hayır nerede ise bana onu takdir ve nasib et. Sonra beni ona razı kıl..."

14) Katil Namazı: Her nasılsa kısasla öldürülecek olan bir müslüman bu cezanın uygulanmasından önce iki rekât nafîle namaz kılarak tevbe istiğfar etmelidir, hayırlı dualar yapmalıdır. Bu namaz onun Allah tarafından bağışlanmasına vesîle olabileceği cihetle güzel görülmüştür.

15) İstiska (Yağmur Duası) Namazı: Yağmurlar kesildiği zaman, müslümanlar yağmur duasına çıkarlar, ikramı bol olan yaratıcımızdan yağmur yağdırmasını isterler. İmam Azam'a göre "İstiska"dan maksad yalnız duadır, mağfiret dilemektir. Bunda cemaatle namaz sünnet değildir; fakat caizdir. İnsanlar isterlerse ayrı ayrı namaz kılabilirler. İki İmama göre ise, İstiska için en büyük idarecinin veya onun göstereceği kimsenin, cuma namazı gibi aşikâre okuyuşla iki rekât namaz kıldırması mendubdur. Bu namazın arkasından, bayramlarda olduğu gibi, hutbe okunur. Hatib minbere çıkmaz, yerde durur. Kılıç, ok veya sopa gibi bir şeye dayanarak hutbelerini okur. Üç gün arka arkaya İstiska duasına çıkılması güzeldir. Yağmurun inmesi gecikirse, eski elbiseler giyilerek ve başlar öne eğilerek tevazu içinde yaya olarak sahraya çıkılır. Önceden tevbeler yapılır, sadakalar verilir. Haksız yere alınmış şeyler varsa, sahiblerine geri verilir. Müslümanlar için mağfiret istenir. İmam Muhammed'e göre hatib, hutbe esnasında elbisesi dört köşeli ise bunun aşağısını yukarıya, yukarısını da aşağıya çevirir. Değirmi ise sağını sol tarafa ve solunu da sağ tarafa getirir. Giydiği kaba kaftan ise, içini dışarıya ve dışını da içeriye getirir ve bu şekilde elbisesini giyer. Bu, sıkıntılı durumun değişmesi için bir hayır nişanı olarak yapılır. Fakat cemaat elbiselerini böyle tersine giyemez. Müslümanlar yağmur duasına çıkarlarken çocuklarını, evcil hayvanlarla onların yavrularını beraberlerinde götürürler. Çocukları ve yavruları

bir müddet analarından uzaklaştırırlar. Böylece üzüntülü bir hal içinde zayıflara ve ihtiyarlara dua ettirerek kendileri de amîn derler. İşte üzüntü, tevazu, kalb yumuşaklığı ve büyük bir teslimiyet içinde Yüce Allah'ın rahmet ve yardımı istenir. Daha sahraya çıkmadan yağmur yağmaya başlarsa, buna bir şükür karşılığı olsun diye yine sahraya çıkarlar. Bunu yapmak mendubdur. Yağmurlar istenenden çok yağmaya başlayınca, bunun kesilmesi veya başka taraflara dönmesi için dua edilmesinde bir sakınca yoktur. Yağmur yağarken: "Allahümme sayyiben nafi'an = Allah'ım! Bunu yararlı yağmur yap" denir, istenilenden fazla yağınca da: "Allahümme havaleyne ve lâ aleyne = Allah'ım! Bunu zarar vermeyecek yerlere yağdır, bizim üzerimize yağdırma" diye dua edilir. Dua eden isterse ellerini yukarıya kaldırır, isterse iki işaret parmağı ile işaret eder. Her zaman sonsuz rahmetine ve yardımına kavuşmakta bulunduğumuz ikram ve merhameti bol olan Allah'ımızı hiç bir an unutmamak ve her vesile ile O'na muhtaç olduğumuzu anlayarak Yüce varlığına yönelmek ve yalvarışta bulunmak, bizim için bir kulluk borcudur.

Bir düşünelim: Zaman zaman bulutlardan topraklarımıza yağın o yararlı yağmurlar kesilse, bunun sonu olarak da ırmaklar ve dereler kurusa, su kanalları bomboş kalsa, acaba bu suları bize kim getirebilecektir? Kaynaklarından daima fişkırp duran ve hayatımıza hizmet eden o tatlı ve berrak suları Yüce Allah yerin dibine geçirse, acaba bunları kim bize getirebilecektir? İşte "De ki: Bana bildiriniz bakalım. Eğer suyunuz bir sabah yerin dibine batıp çekilse, size böyle akıp giden bu suyu (Allah'dan başka) kim getirebilecektir?" (Mülk, 30) âyet-i kerîme de, dikkat ve düşüncemizi bu noktaya çekiyor. Artık insanlık için habersiz kalmak ve Hak'dan yüz çevirip nankörlük etmek asla caiz olmaz. Peygamber Efendimizin bize nakledilen yağmur duası şudur:

*** "Allahümme, eskına ğaysen muĝisen henîen merîen ğadekan mücellilen seyhan ammen tabakan. Allahümme, eskine'l-ğayse ve lâ tec'alnaminelkanitîn. Allahümme, inne bilbilâdi ve'l-ibadi vel-hakkı minel-levâi ve'd-danki ma lâ neş-kü illâ ileyke. Allahümme, enbit lena Ezzer'a edirre lena eddar'a ve eskına min, berakâtissema'i ve enbit lena min berekâti'l-arzı. Allahümme, inna nestağfiruke inneke künte ğaffaren feersilissemae aleyne midrara." Anlamı: "Bize yardım eden, içimize sinen, bol ve faydalı olup her tarafı kaplayan ve her tarafı sulayan genel bir yağmur ihsan et. Allah'ım! Bizi yağmurla sula, bizi ümitlerini kesmiş kimselerden etme. Allah'ım! İllerde, kullarda ve yaratıklarda öyle bir güçlük ve darlık var ki, senden başkasına arzedemeyiz. Allah'ım! Bizim için ekinler bitir, hayvan memelerini sütle doldur, bizi göğün bereketlerinden sula ve yeryüzünün bereketlerinden bize ürün bitir. Allah'ım! Biz senden mağfiret dileriz. Şübhe yokki sen, çok bağışlayansın. Artık bize gökten bol bol yağmur yağdır."

16) Kûsûf (Güneş Tutulması) Namazı: Güneş tutulduğu zaman, cuma namazını kıldırın imam, ezansız ve ikametsiz en az iki rekât namaz kıldırır. İmam Azam'a göre gizlice ve iki imama göre de aşikâre olarak fazla mikdar kıraatta bulunur. Her rekâtında bir rükû ve iki secde yapar. Namazdan sonra da güneş açılıncaya kadar kibleye doğru ayakta veya insanlara karşı oturarak dua eder. Cemaat da "amîn" der. Böyle bir imam bulunmazsa, insanlar bu namazı kendi evlerinde tek başlarına

kırlarlar. Bunu büyük bir camide kılmak, mescidlerde kılmaktan daha faziletlidir. Sahrada da kılınabilir. Kûsûf namazında İmam Azam'a, İmam Malik'e ve İmam Ahmed'e göre, hutbe okunmaz. Çünkü Peygamber Efendimiz, güneş tutulması olayından dolayı namaz kılınmasını, dua edilmesini, sadaka verilmesini öğütlemişlerdir. Hutbe okunmasını emretmemişlerdir. İmam Şafî ile İbni Hacer ve bazı alimlere göre, namazdan sonra hutbe okunması müstahabdır.

17) Husûf (Ay Tutulması) Namazı: Ay tutulduğu zaman, müslümanların kendi evlerinde tek başına olarak güneş tutulması namazı gibi, gizli ve aşikâr okuyuşla iki veya dört rekât namaz kılmaları güzel görülmüştür. Bu namazın camide cemaatla kılınması, İmam Azam'a göre sünnet değildir; fakat caizdir. (İmam Şafî ile İmam Ahmed ve diğer bazı hadis alimleri de, bu namazın cemaatla kılınması görüşündedirler. İmam Malik'e göre ise, cemaatla kılınmaz. İnsanların geceleyin her taraftan toplanıp bunu cemaatla kılmaları güç bir iştir.) Şiddetli rüzgâr, fazla karanlık, geceleyin fazla aydınlık, yer sarsıntıları ve taşkın hastalıklar gibi korkunç olaylar karşısında da güneş ve ay tutulması namazları gibi bir namaz kılınması güzel görülmüştür. Bu gibi arızalar ve olaylar, hep Allahü Teâlâ'nın azamet ve kudretine, hikmetli işlerine delâlet eden birer nişandır. "Biz o âyetleri (mucizeleri) ancak korkutmak için göndeririz." (İsra, 59) âyet-i kerîmesinin beyanı üzere, bu gibi alâmetler insanları korkutmak, onları günahlardan kurtarıp ibadet ve tevbeye yöneltmek için zaman zaman meydana gelen kudret alâmetleridir. Bunları gören sağduyulu bir kimsenin ruhunda bir korku ve bir heyecan belirir. Gözlerinin önünde Yüce Allah'ın celâl ve azameti canlanmaya başlar. Artık o kimse, büyük yaratıcımızın bu âlemi ne kadar muntazam ve mükemmel bir şekilde yaratmış olduğunu anlar. Daima o büyük yaratıcının korumasına muhtaç olduğunu kavrar. Bu anlayışla, ezelden beri var olan yaratıcısına döner. O'na saygı için namaz kılar, O'nun koruma ve yardımına kavuşmak için dua eder. Böylece gafletten uyanır. Anlayışlı bir ruha sahip olmak için çalışmış olur. Güneş ve ay'ın tutulmasının ne gibi muntazam kanunlar dairesinde meydana geldiği bilinmektedir. Düşünen bir insan için, bu kanunları, böyle belirli ve mükemmel bir şekilde meydana getiren Yüce Yaratıcıyı anlamak en yüksek bir görevdir. Güneş ve ay tutulması ile, aydınlık nimeti karanlığa dönüyor. İki parlak kürenin görüntüsünü yoğun bir gölge kaplıyor. Bu durum devam edecek olsa, hayatımızda kim bilir ne acı değişiklikler meydana gelir. Halbuki her şeyi bilen, hikmet sahibi olan âlemlerin yaratıcısının koyduğu tabiat kanunları buna engel oluyor. Bu korkunç üzüntü verici durum az sonra kalkıyor. O iki kudret kaynağı, yine olanca parlaklığı ile aydınlık ve nurlarını etrafa saçıp durmaya başlıyor. Artık bundan dolayı Kerim ve Rahim olan yaratıcımıza binlerce, yüz binlerce şükretsek, yine kulluk görevimizi yerine getirmiş olamayız. Hiç kimsenin doğmasından veya ölmesinden dolayı ay ile güneşin tutulmayacağını Peygamber Efendimiz beyan buyurmuşlardır. Şöyle ki: Peygamber Efendimizin muhterem çocuğu İbrahim, bir buçuk yaşında iken hicretin onuncu yılında vefat etmişti. O'nun ölümü gününde güneş tutulmuştu, insanlar bu masum yavrunun ölümünden dolayı güneşin tutulduğunu sanmışlardı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

"Güneş ile ay bir kimsenin ne ölümünden, ne de hayata kavuşmasından dolayı asla tutulmazlar. Bunların tutulduğunu gördüğünüz zaman namaz kılın, Yüce Allah'a dua edin." Diğer bir hadîs-i şerîfde de: "Bunlar Yüce Allah'ın alâmetlerinden iki nişandır" diye buyurulmuştur. Peygamber Efendimizin mübarek ifadeleri daima böyle gerçekleri aydınlığa kavuşturmuş, insanları yanlış düşüncelerden ve inançlardan engellemiştir. Her yönü ile pak olan İslâm dini, akla ve hikmete uygun olmayan inanç ve davranışlardan büsbütün beri bulunmuştur. Artık böyle yüksek bir Peygambere ve mukaddes dine kavuşmamızdan dolayı ne kadar şükür secdelerine kapansak, yine az değil mi?

Mekruh Vakitler

404- Beş vakit vardır ki, onlara Mekruh Vakitler denir. Birincisi: Güneşin doğmasından bir mızrak boyu (beş derece) ki, memleketimize göre kırk ile elli dakika arasında bir zamanla yükselişine kadar olan zamandır. İkincisi: Güneşin yükselip de tam tepeye geldiği zeval anının bulunduğu vakittir. Üçüncüsü: Güneşin sararmasından ve gözleri kamaştırmaz bir hale gelmesinden itibaren batışı zamanına kadar olan vakittir.

Dördüncüsü: Fecr-i Sadık'ın doğmasından güneşin doğacağı zamana kadar olan vakittir.

Beşincisi: İkinci namazı kılındıktan sonra güneşin batmasına kadar olan vakittir.

405- Evvelki üç kerahet vaktinde ne kazaya kalmış farz namazlar, ne vitir gibi vacib olan namazlar, ne de önceden hazırlanmış bir cenaze namazı kılınabilir, ne de evvelce okunmuş bir secde ayeti için tilavet secdesi yapılabilir. Bunlar yapılırsa, iadeleri gerekir.

Bu üç vakitte nafîle namaz da kılınmaz. Ancak kılınacak olsa, kerahetle caiz olur ve iadesi gerekmez. Çünkü bu kerahet, nafîle namazların sağlıklı olmasına engel değildir. Bununla beraber bu vakitlerden birine raslayan bir nafîle namazı bozup kerahet vaktinden sonra onu kaza etmek daha faziletlidir.

Bu üç vakit, ateşe tapanların ibadet zamanlarıdır. Onlara benzemekten kaçınmak, hak dine saygının gereğidir. Diğer iki kerahet vaktinde ise, yalnız nafîle namaz kılmak mekruhtur. Farz ve vacib namaz mekruh değildir. Cenaze namazı, tilavet secdesi de mekruh değildir. Bu iki vakitten birinde başlanmış olan bir nafîle namazı, kerahetten kurtulması için bozulmuş olursa, sonradan onu kaza etmek gerekir.

406- Güneşin batışı halinde, yalnız o günün ikinci namazı kılınabilir. Fakat diğer bir günün kazaya kalmış olan ikinci namazı kılınmaz. Çünkü kamil bir vakitte vacib olan bir ibadet, nakıs olan (keraheti bulunan) bir vakitte kaza edilemez. Kerahet vakti ise, ibadetlerin noksanlığına sebeptir. Güneşin doğuşuna raslayan herhangi bir namaz ise bozulmuş olur. Bunun için bir kimse, daha ikinci namazını kılmakta iken güneş batsa, namazı bozulmaz. Fakat sabah namazını kılmakta iken güneş doğsa, namazı bozulur. Çünkü birinci halde, yeni bir namaz vakti girmiş

olur. İkinci halde ise, namaz vakti çıkmış; fakat yeni bir namaz vakti girmemiş olur.

407- Tam zeval anına raslayan bir namaz farz veya vacib ise, bozular. Eğer nafîle ise, mekruh olmuş olur. Yalnız İmam Ebû Yusuf'dan bir rivayete göre, cuma günü zeval vaktinde nafîle namaz kılınması caizdir ve kerahati yoktur. Zeval vakti son bulup da güneş batıya doğru yönelmeye başlayınca, artık ittifakla kerahet vakti çıkmış olur. Zeval vakti için namaz vakitleri bölümüne bakılsın.

408- Kerahet vaktinde okunan bir secde ayetinden dolayı, o vakitte secde yapılabilir. Fakat bu secdeyi kerahet vaktinden sonraya bırakmak daha faziletlidir. Yine kerahet vakitlerinden birinde hazırlanmış olan bir cenazenin namazı o vakitte kılınabilir. Öyle ki, faziletli olan, bu namazı geciktirmeyip hemen kılmaktır. Çünkü cenazelerde acele etmek mendubdur.

409- Güneşin batışından sonra daha akşam namazını kılmadan nafîle namazı kılmak mekruhtur. Çünkü akşam namazı geciktirilmiş olur. Oysa ki, akşam namazında acele etmekte fazilet vardır.

410- Cuma günü imam hutbeye çıktıktan sonra veya ikamet getirildikten sonra nafîle bir namaza başlamak mekruhtur.

411- İki bayram namazından önce ve bayram hutbeleri arasında ve bu hutbelerden sonra bayram namazı kılınan yerde nafîle namaz kılmak mekruh olduğu gibi, güneş tutulması, yağmur duası ve hac hutbeleri arasında da mekruhtur. Bu hutbeleri dinlemek lazımdır.

412- Mekruh olmayan bir vakitle başlanmış olan nafîle bir namaz bozulmuş olsa, (bunu kaza etmek vacib olduğundan) ikinci namazından sonra güneşin batışına kadar ve fecrin doğuşundan sonra güneşin bir mızrak boyu yükselmesine kadar kaza edilemez, mekruhtur. Bununla beraber kaza edilse sahih olur. Diğer kerahet vakitleri de böyledir. Ancak başta sıralanan ilk üç kerahet vakti böyle değildir. Onların birinde kaza edilmesi sahih olmaz. Yeniden kazası gerekir.

413- Güneş doğduktan sonra görünüşüne göre bir veya iki mızrak boyu yükselmesi ile kerahet vakti çıkmış olur. Artık istenilen nafîle ve kaza namazları kılınabilir. Bu zamanı belirlemek için başka kolay bir usul de vardır. Şöyle ki: Çeneyi göğse dayayarak güneşe bakmalı; eğer güneş ufuktan yükselmiş olmasından dolayı görünmezse, kerahet vakti çıkmış demektir.

Namazlarda Mekruh Olan ve Olmayan Okuyuşlar

414- Namazlarda mütevatir (gerçek bir nakil ile sabit) yedi kıraattan (Kur'ân okunuşundan) herhangi biri seçilebilir. Ancak tuhaf ve garib görülecek kıraatlar

seçilemez. Çünkü işin gerçeğini anlayamayacak bazı kimselerin günaha girmelerine sebebiyet verilmiş olabilir. Hanefî İmamları, Ebû Amr ile Hafs'ın Asım'dan olan kıraatlarını seçmişlerdir.

415- Kur'ân-ı Kerîm'i namazda sırası üzere okumakta bir sakınca yoktur. Fakat mukim (ikamet halinde) olan bir kimse için sünnet olan Mufassal denilen sûreleri okumaktır. Şöyle ki: Kıraat miktarında misafir (yolcu) için sünnet olan, Fatiha'dan sonra dilediği bir sûreyi okumaktır. İmam olsun olmasın, mukîm için sünnet olan, sabah ve öğle namazlarında Fatiha'dan sonra "Tıvâl-i Mufassal" denilen sûrelerden, ikindi ile yatsı namazlarında "Evsat-ı Mufassal" denilen sûrelerden, akşam namazlarında da "Kısar-ı Mufassal" denilen sûrelerden bir sûre okumaktır. "Hücurat" sûresinden "Burüc" sûresinin sonuna kadar olan sûreler Tıval-ı Mufassal'dır. "Tarık" sûresinden "Lem yekûn" sûresinin sonuna kadar olan sûreler Evsat-ı Mufassal'dır. Bundan sonraki sûreler de, Kıсарı Mufassal'dır. Bu sûrelere "Mufassal" denilmesinin sebebi, bunların birbirlerinden arka arkaya Besmele ile ayrılmış bulunmalarıdır.

416- Namazların Fatiha sûresinden sonra, bir miktar daha Kur'ân okunması gereken rekâtlarında tam bir sûre okunması daha faziletlidir. Bununla beraber bir sûrenin bir kısmı bir rekâtta, diğer kısmı da öteki rekâtta okunabilir, bunda kerahet yoktur.

417- Namazın bir rekâtinde bir sûrenin sonunu, diğer rekâtinde de başka bir sûrenin sonunu okumak, sahih olan görüşe göre mekruh değildir.

418- Namazın bir rekâtinde bir sûrenin başından veya ortasından, diğer rekâtinde de başka bir sûrenin başından veya sonundan okumakta veya kısa bir sûre okumakta kerahet yoktur. Fakat iyisi, bir zaruret olmadıkça böyle okumamaktır.

419- Namazın bir rekâtında bir sûre, diğer rekâtında da arada iki veya daha ziyade bulunmak üzere aşağıya doğru başka bir sûre okunması mekruh değildir. Fakat arada bir sûrenin bulunması mekruhtur. Ancak terk edilen bu sûre, önce okunan sûreden en az üç âyet miktarı uzun bulunuyorsa mekruh olmaz.

420- Namazda bir sûrenin bir âyetinden arada en az iki âyet bulunmak üzere diğer âyetine geçmek mekruh değildir. Fakat iyisi, bir zaruret olmadıkça geçmemektir.

421- Bir rekâtta iki sûreyi toplayarak okumakta kerahet yoktur. Ancak arada bir veya birkaç sûre bırakılmış olursa mekruh olur. Bununla beraber farz namazlarda böyle iki sûrenin bir rekâtta toplanmaması daha iyidir.

422- Zaruret olmadıkça, bir rekâtta bir âyetten diğer âyete geçmek mekruhtur. Aralarında üç âyet dahi bulunsa böyledir. Eğer yanılarak böyle bir geçiş yapılmış olur da sonra hatırlanırsa, bu âyetler sıraları üzere yeniden okunur.

423- Namazda Kur'ân okunurken bir âyet yerine başka bir âyet okunsa bakılır: Eğer tam bir duraklama ile durduktan sonra başka âyete başlanmışsa, namaz bozulmaz.

وَٱلْعَصْرِ إِنَّ ٱلْإِنسَانَ
denildikten sonra: إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِي نَعْمٍ
âyet-i kerîmesini okumak gibi. Fakat duraklama yapılmaksızın okunan âyete başka bir âyet bitştirilmiş ise bakılır: Eğer manâ değişmemişse, yine namaz bozulmaz. إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱمْتُواوَعَمِلُوا الصَّٰلِحٰتِ
Yerine إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱمْتُواوَعَمِلُوا الصَّٰلِحٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّٰتُ ٱلْفُردَوْسِ نُزُلًا
okumak gibi. Fakat manâ değişmişse, bütün fıkıh alimlerine göre namaz bozulur. Yukarıdaki âyet-i kerîmeyi: هُمْ شُرَٰٓئِرَ ٱلْبَرِيَّةِ
Şekilde okumak gibi.

424- Bir namazda âyet-i kerîme tekrarlınsa veya bir sûre bir rekâtta iki defa okunsa veya bir sûre iki rekâtta da okunsa bakılır: Eğer yalnız başına kılınan bu namaz bir nafîle namaz ise mekruh olmaz. Fakat farz namaz ise, unutmak veya başka bir sûre bilmemek gibi bir özü bulunmadıkça mekruh olur.

425- Birinci rekâtta "Nas" sûresi okunsa, ikinci rekâtta da bu sûrenin okunması uygun olur. Çünkü tekrar etmek, geriye dönüp okumaktan daha iyidir. Ancak hatim ile namaz kılan bir kimse, birinci rekâtta "Muavvizeteyn" sûrelerini okumuş ise, ikinci rekâtta Fatiha'dan sonra Bakara sûresinden bir miktar okur.

426- İkinci rekâtta, birinci rekâtta okunan sûrenin üstündeki sûreyi okumak mekruhtur. Kasden yapılmazsa mekruh olmaz. Bununla beraber okunmaya başlanmış ise terk edilmemelidir. Bunun nafîle namazlarda mekruh olmayacağını söyleyenler de vardır.

427- Namazda Sübhaneke'yi, Eûzü Besmele'yi ve Amîn lâfzını aşikâre okumak mekruhtur.

428- Ayakta okunan âyetleri rükû halinde bitirmek mekruhtur. Okunan âyetleri ve sûreleri namaz içinde parmakla saymak da İmam Azam'a göre mekruhtur. İki imama göre bunda bir sakınca yoktur.

429- Nafîle namazların birinci rekâtları ikinci rekâttan uzun tutmak mekruhtur. Ancak Peygamber Efendimizden nakledilmiş bir hadîs varsa mekruh olmaz. Örnek: Bir rivayete göre Peygamber Efendimiz vitir namazının birinci rekâtında "A'lâ" sûresini, ikinci rekâtında "Kâfirûn" sûresini ve üçüncü rekâtında da "İhlâs" sûresini okumuşlardır. İmam Muhammed'e göre, yalnız teravih namazlarında birinci rekâtlar, ikinci rekâtlardan daha uzun olabilir.

430- Farz namazlarla nafîle namazlarda, ikinci rekâtları birinci rekâtlardan uzun yapmak mekruhtur. Fakat nafîlelerde üçüncü rekâtları birinci ve ikinci rekâtlardan uzun tutmakta kerahet yoktur. Çünkü nafîlelerde her iki rekât müstakil bir namaz

sayılır.

431- Farz namazlarda ve cemaatla kılınan namazlarda okunan âyetlerden dolayı namaz kılmakta olan kimsenin: "Ya Rabbi! Beni ateşten koru" diye duada bulunması veya Yüce Allah'dan mağfiret dilemesi mekruhtur. Yalnız başına nafile namaz kılınan bu şekilde dua etmesinde bir sakınca görülmemektedir.

432- Namazda sünnet miktarı Kur'ân okunduktan sonra, insanda bir tutukluk (ve şaşırma) olursa, hemen rükûa gitmeli, başka bir âyete veya sûreye geçmemelidir. Fakat henüz sünnet miktarı okunamışsa, başka bir yere geçmesinde kerahet olmaz.

433- Kur'ân-ı Kerîm, farz namazlarda yavaşça ve harfleri belirterek okunmalı. Teravih namazlarında ise, yavaş ve sür'atli okuyuş arasında bir kıraat yapmalıdır. Diğer gece namazlarında sür'atle okunabilir. Fakat mana anlaşılabilir şekilde olmalı ve tecvid hatası bulunmamalıdır.

434- Namazda ve namaz dışında sesli olarak Kur'ân okunurken, sadece sesi güzelleştirmek ve okuyuşu süslemek için makamla okumak iyi kabul edilmiştir. Çünkü bir hadîs-i şerîfde: "Kur'ân-ı Kerîm'i seslerinle bezeyiniz" buyurulmuştur. Yeter ki bununla mana değişmesin, kelimelerin aslı bozulmasın ve tecvid kurallarına uyulsun. Harfler uzatılarak bir harf, iki harf gibi okunmasın. Bazı müezzinlerin namazda tebliğ görevini yaparken fazla bir elif daha ilâve ederek: رَبِّنا مُؤْمِنُونَ demeleri bu nevidendir. رَبِّنا Allah, رَبِّنا ise, üvey baba demektir. Mana değişikliğinden dolayı namazı bozacağından, bu gibi nağmelerden kaçınmak lâzımdır.

Sonuç: Yapılan nağmeden dolayı Kur'ân kelimelerinin manaları değişirse namaz bozulur. Fakat "Med" ve "Lin" denilen harflerde değişiklik aşırı derecede olmazsa namaz bozulmaz. Aşırı derecede olursa namaz bozulur, isterse mana değişmesin. (*)

(*) Harekesiz olan Elif harfinin üstünde üstün olursa, Vav harfinin üstünde ötre olursa, ye harfinin harekesi esre olursa bu harfler birer med harfleri olur. رَبِّنا مُؤْمِنُونَ kelimelerinde olduğu gibi. Vav ve ye harflerinin evvelindeki harf üstün ve kendileri sakin olursa, bu harflerden her biri bir "lîn" harfi olur. حَوْفٌ غَيْبٌ kelimelerinde olduğu gibi.

Zelletü'l-Kari'ye (Okuyucunun Yanılmasına) Ait Esaslar

435- Namaz içinde meydana gelen bir okuyuş yanlışlığı ile namaz bozulur mu, bozulmaz mı konusu pek önemlidir. Buna dikkat gerekir. Kur'ân okurken bir hata

yapılmasına veya okuyucunun sürçmesine Zelletü'l-Karî (Okuyucunun Sürçmesi) denir. Bu konuda başlıca esaslar şunlardır:

436- Kur'ân-ı Kerîm'in bir kelimesi kasden değiştirilir de, bununla mana değişmiş olursa, namaz ittifakla bozular. Ancak kelime övgüye ait olup onun yerine yine övgüye ait bir lâfız okunmuş olursa bozulmaz. Fakat böyle bir davranış caiz görülmez.

Amma yanılarak değiştirilmiş olursa, bakılır: Eğer okunan lâfzın benzeri Kur'ân'da bulunmaz, manası da Kur'ân'daki kelimenin manasından uzak olup aralarında fazla bir ayrılık bulunarak iki mana arasında bir ilgi bulunmazsa, bununla namaz ittifakla bozular. "Hâzâ't-turâbu" yerine, "Hazâ'l-gubâru" okumak gibi. Fakat okunan lâfız tesbih, hamd ve zikir manasında ise bozulmaz. Eş ve benzeri Kur'ân'da bulunmadığı halde, manası da bulunmayan bir lâfız hakkında da hüküm böyledir. "Yevmetüb-le's-serâiru" yerine, "Yevme tüblâs-serâilu" okunması gibi.

437- Yanılarak okunan bir lâfzın benzeri Kur'ân'da bulunur da, bu lâfız, ile Kur'ân'daki kelimenin manası aşırı şekilde değişmemekle beraber ikisinin manası birbirinden uzak bulunursa İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozular. İhtiyat da bundadır. Fakat İmam Ebû Yusuf ile diğer bazı fıkıh alimlerine göre namaz bozulmaz. Çünkü bunda herkes için bir güçlük vardır. İnsanların çoğu bundan kurtulamaz. Onun için fetva da buna göredir.

438- Yanılarak okunan bir lâfzın benzeri Kur'ân'da bulunmamakla beraber bununla mana değişmeyecek olsa, İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozulmaz. Çünkü mana asıldır, en çok manaya önem verilir. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre bozular; çünkü burada asıl olan, Kur'ân'da benzerinin bulunup bulunmamasıdır. "Kavvâmîne" yerine "Kayyâmîne" okunması gibi... Demek oluyor ki, İmam Azam ile İmam Muhammed, yanılarak yanlış okunan lâfız ile, Kur'ân'daki mananın fazla değişip değişmemesini göz önüne almışlardır. Şöyle ki: Eğer mana fazla değişirse, namaz bozular, değilse bozulmaz; okunan lâfzın benzeri Kur'ân'da bulunsun veya bulunmasın. İmam Ebû Yusuf ise, okunan lâfzın Kur'ân'da benzerinin olup olmamasını esas tutmuştur. Bundan dolayı, eğer Kur'ân'da benzerinin olup olmamasını esas tutmuştur. Bundan dolayı, eğer Kur'ân'da benzeri varsa namaz bozulmaz, isterse mana aşırı derecede değişmiş olsun. Eğer benzeri Kur'ân'da yoksa namaz bozular, isterse mana aşırı derecede değişmiş olmasın. Yukarda (436, 437, 438.) maddelerde gösterilen üç esas, önceki devir (mütekaddimîn) müctehidlere göredir. Aşağıdaki esaslar da, daha sonraki devir (müteahhirîn) fıkıh alimlerine göredir. Bunlar bu konuda biraz daha genişlik göstermişlerdir.

439- Kur'ân-ı Kerîm'in okunuşunda yanılarak i'rab yönünden yapılacak hata, manayı ne kadar değiştirecek olursa değiştirsin, namazı mutlaka bozamaz. Çünkü insanların çoğu i'rabın şekillerini ayırmaya güç yetiremez. "İbrahime" kelimesinin sonunu "İbrahimu" şeklinde ötre ve "Rabbuhu" kelimesinin "Ba" harfini de üstün

"Rabbehu" şeklinde üstün okumak gibi... "Na'budu" kelimesinin be'sini de "Na'bedu" şeklinde esre okumak böyledir.

440- Kur'ân kelimelerinden şeddesiz olan bir harfi sehven şeddeli okumak veya şeddeli bir harfi şeddesiz okumak, uzatılacak bir harfi uzatmamak, kısa okunması gereken bir harfi uzatmak, idğam edilecek harfleri ayrı ayrı okumak ve ayrı ayrı okunacak harfleri idğam etmek (birleştirip şeddeli okumak) namazı bozmaz. "İyyâke" kelimesini şeddesiz okumak gibi. Yersiz olarak yapılan imale de namazı bozmaz. "Bismillahi" veya "Mâliki yevmi'd-dîn" âyetlerini imale ile okumak gibi... İnce okunacak bir harfi kalın okumak, kalın okunacak bir harfi ince okumak da böyledir; çünkü bunlarda da çoğunluğun yetersizliği vardır.

441- Kur'ân okunurken durulmayacak yerde durulsa veya ilk olarak bu yapılsa, bakılır: Eğer bununla mana bozulmazsa ittifakla namaz fasid olmaz. Fakat mana değişirse, bunda ihtilâf vardır. Kabul edilen fetva bununla da namazın bozulmamasıdır. Müctehidlerden sonraki alimlerin görüşü budur. Çünkü bunda da çoğunluk için bir güçlük vardır, herkes manayı bilip ona göre Kur'ân okuyamaz. Ayrıca unutmak ve nefes kesilmek gibi hallerden de kurtulamaz. Bunun için "Lâ ilâhe" diyerek durduktan sonra "İlâhû" denilse veya "Kaleti'l-Yehudu = Yahudiler dedi" deyip durulduktan sonra "Uzeyrün ibnullahi = Üzeyr Allah'ın oğludur" diye başlanılsa, tercih edilen görüşe göre, namaz bozulmaz.

422- Kur'ân'daki bir harf yerine sehven başka bir harf okunacak olsa, bakılır: Eğer bu iki harf arasında Kaf ve Kâf gibi mahreç (harflerin çıkış) yakınlığı varsa veya bunlar Sin ile Sad gibi bir mahreçten olup aralarında değişiklik caiz ise bununla namaz bozulmaz. (فَلَا تُكْفِرْ) yerine (فَلَا تُكْفِرْ) ve (فَتَّحْ قَرِيبٌ) yerine (فَتَّحْ عَرِيبٌ) okunması gibi.

(الصَّمْدُ) yerine (السَّمْدُ) okunması da böyledir. (ج ل ي) harfleri bir mahreçten oldukları halde aralarında değişme caiz değildir. Bu harfler birbirlerine çevrilemezler.

443- İki harf arasında mahreç birliği veya yakınlığı olmadığı halde çoğunluk bakımından güçlük bulunup bunların aralarını ayırmak zor olsa, bunlardan birinin yerine diğersinin telâffuz edilmesi, fıkıh alimlerinden çoklarına göre namazı bozmaz. (ض) yerine (ذ) veya (ظ) harfinin okunması ve (ذ) yerine de (ز) veya (ظ) harfinin söylenmesi gibi. (ص) ile (ط, س) ile (ت) harfleri de böyledir. Birçok fıkıh alimi namazın bozulmayacağı fetvasını vermiştir. Ancak bunlar kasden yapılırsa, o zaman namaz bozulur.

Bu bakımdan (وَلَا الضَّالِّينَ) yerine (وَلَا الظَّالِمِينَ) veya (وَلَا الدَّالِّينَ) okunması namazı bozmaz. Bununla beraber bu mesele üzerinde başka görüşler de vardır. Bu harflerin aralarını ayırmaya gücü yetecek kimse için, bunların böyle değiştirilmesine meydan vermemek gerekir. Kasden böyle okunursa namaz bozulur. 444- Aralarını zahmetsiz olarak ayırmak mümkün olan iki harfden birini diğeri ile değiştirmek, (ص) yerine (ط) harfini koymak, namazı ittifakla bozar. (الصَّالِحَاتِ) yerine

(الطالحات) okumak gibi. (الله احد) yerine (الله احت) ve (فطرة الله التي فطره) yerine (فتر) okumak da böyledir.

445- Namazda bir kelimenin bir kısmı kesilse, (الحمد) yerinde unutmaktan veya nefes kesilmesinden dolayı yalnız (ال) denilip sonra (حمد) denilse veya okunacak bir kelime hatıra gelmeyip başka bir kelimeye geçilse, fıkıh alimlerinin çoğuna göre namaz bozulmaz. Mana değişse bile hüküm aynıdır. Çünkü unutmada ve nefes kesilmesinde zaruret vardır ve bu da herkesde olan bir haldir. Öyle ki, (مطلع الفجر) yerine nefes kesildiği için (مطلع الفج) denilerek rükûa varılsa, namaz bozulmuş olmaz. Bununla beraber namazı bozacak bir kelimenin tamamını okumakla bunun bir kısmını okumak eşittir, her iki halde de namaz bozulur.

446- Kur 'ân okurken bir kelimenin son harfi diğer bir kelimeye bitiştirilecek olsa, bütün alimlere göre namaz bozulmaz. (إِيَّاكَ نَعْبُدُ) ve (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوتِرَ) âyetlerini (إِيَّاكَ نَعْبُدُ) ve (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوتِرَ) diye okumak gibi. Ancak bu gibi okuyuşlarda kesinti yapılmamasına dikkat etmelidir. Yine, (يَحْسِبُونَ أَنَّهُمْ) yerinde (يَحْسِبُونَهُمْ) diye bitiştirilse namaz bozulmaz.

447- Kur 'ân okurken yanılarak bir harf ziyade edilecek olsa, bakılır: Eğer mana değişmezse namaz bozulmaz. (يَدْخُلُهُ نَارًا) yerine (يَدْخُلُهُمْ نَارًا) okunması gibi. Fakat mana değişirse, bir görüşe göre namaz bozulur. (وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ) yerine (وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ) okumak gibi; çünkü bu halde yeminin cevabı yemin kılınmış oluyor. Bununla beraber namazın bozulmayacağını söyleyenler vardır. (مَثَانِينَ) yerine (مَثَانِينَ) ve (زَّرَابِي) yerine (زَّرَابِي) okunduğu takdirde de namaz bozulur.

448- Kur'ân-ı Kerîm'in kelimelerinden birinin bir harfi sehven noksan okunsa, bakılır: Eğer bu harf kelimenin aslından olup mana değişirse, İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozulur. (بِمَازِقِنَاهُمْ) yerine (هُم) ve (بِمَازِقِنَاهُمْ) (جَعَلْنَا) yerine (عَلْنَا) okunması gibi. . . Yine, asıl harflerden olmamakla beraber kaldırılan harfdan dolayı küfür inancını gerektiren bir mana meydana gelirse, yine namaz bozulur.

449- Namazda Kur'ân'ın bir kelimesi veya harfi kesilerek okunmazsa, bakılır: Eğer mana değişmezse, namaz bozulmaz. (وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ) yerine (وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ) okumak gibi. (جَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةً مِّثْلُهَا) 'yi ve (ذ) âyet-i kerîmesinde (ذ) 'yi ve (ذ) âyet-i kerîmesinde de ikinci (سَيِّئَةٍ) kelimesini okumamak da böyledir. Fakat mana değişirse, bütün fıkıh alimlerine göre namaz bozulur. (فَمَا لَهُمْ قَوْمُونَ) yerine (فَمَا لَهُمْ لَأَقَوْمُونَ) okunması gibi. Kaldırılan harf asıl harflerden olmadığı veya asıl harflerden

olmakla beraber mana değişmediği takdirde namaz bozulmaz. (الواقعة) kelimesinin "Ha"sız okunması (تعالى جَدُّرَبَّنَا) y1, (تعلى جَدُّرَبَّنَا) okumak da böyledir.

450- Kur 'ân 'in bir kelimesi namazda tekrarlanırsa, bakılır: Eğer bununla mana değişmezse, namaz bozulmaz; değişirse bazı fıkıh alimlerine göre yine bozulmaz. Diğer bazılarına göre ise bozulur. Sahih görülen de budur. (رَبِّ رَبِّ (رَبِّ الْعَالَمِينَ) yerine (العالمين) okumak gibi. Bununla mananın değişeceğini bilen kimsenin, bunu kasden böyle okuması, şubhesiz namazı bozar. Fakat bir dil sürçmesi veya kelime düzeltmesi maksadı ile olduğu takdirde, namazın bozulmayacağı daha uygun görölmektedir.

Yine, bir kelimenin bir harfi tekrarlanırsa, bakılır: Eğer şeddeli bir harfi izhar (şeddeyi çözme) şeklinde olursa, namaz bozulmaz. (وَمَنْ يَرْتَدِدْ) yerine (وَمَنْ يَرْتَدِدْ) okumak gibi. Fakat (الْحَمْدُ لِلَّهِ) yerine, üç lâm ile (الْحَمْدُ لِلَّهِ) şeklinde okunursa namaz bozulur.

451- Ayetlerdeki kelimelerin harfleri sehven öne alınsa veya arkaya geçirilse, bakılır: Eğer mana değişirse, namaz bozulur. (عصف) ve (خسر) yerine (عفص) ve (سرخ) okunması gibi. Fakat mana değişmezse, namaz bozulmaz. (غناء أوحى) yerine (غناء أوحى) okunması gibi. Tercih edilen budur.

452- Kur 'ân okunurken yanılarak bir kelime ilâve edilse, bakılır: Eğer o ziyade edilen kelime Kur'ân'da bulunmamakla beraber manayı değiştirmiyorsa, namazı bozamaz. (أَوْبِرًا) âyet-i kerîmesinin sonuna (لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَالْوَالِدِينَ إِحْسَانًا) gibi. İlâve edilen kelime Kur'ân'da bulunmamakla beraber manayı değiştirirse yine hüküm aynıdır. (وَنُحْلًا وَنُقَّاحًا وَرَمَّانًا) âyet-i kerîmesini (فِيهِمَا فَاكْهَةٌ وَنُحْلٌ وَرَمَّانٌ) diye okumak gibi. şu kadar var ki, (تفاح) kelimesi Kur'ân'da bulunmadığı için, İmam Ebû Yusuf'a göre, bununla namaz bozulur. Fakat ziyade edilen Kur'ân'da bulunduğu halde, inanç bakımından küfre girecek derecede manayı değiştirirse, namazı bozar. (وَكُفْرًا) âyet-i kerîmesine "Salihan"dan sonra (مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ) kelimesini ilâve etmek gibi.

453- Kur'ân-ı Kerîm 'in kelimelerinden biri, diğerinin önüne geçirilse, mana değişmediği takdirde namaz bozulmaz. (فِيهَا شَهِيْقٌ وَزَفِيرٌ) yerine (فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيْقٌ) okunması gibi. Fakat mana değişirse, alimlerin çoğuna göre namaz bozulur. (إِنَّ الْإِبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ) (الْفَجَارَ لَفِي سَجِيمٍ) âyet-i kerîmesine de, "Cehîm" evvel, "Naîm" sonra okumak gibi.

454- Kur'ân-ı Kerîm'in iki kelimesi, diğer iki kelimesinin önüne yanılarak geçirilse, bakılır: Eğer mana değişmezse, namaz bozulmaz. (يَوْمَ تَسْوَدُّ وُجُوهٌُ وَتَبْيِضُ وُجُوهٌُ) okunması gibi. Fakat mana değişirse, namaz bozulur. (فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ) (فَخَافُوهُمْ وَلَا تَخَافُونَ) okunması gibi.

455- Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah'ın isimlerinden birine yanılarak te'nis (dişilik) harfi ilâve edilse, bir görüşe göre namaz bozulur. Daha sahih görülen diğer bir görüşe göre bozulmaz. (الآن يأتيهم الله) âyet-i kerîmesini (الآن تأتيهم الله) okumak da bunun gibidir.

456- Bir ismin yerine sehven diğer bir isim okunarak onunla nisbet değişirse, bakılır: Eğer kendine nisbet yapılan Kur'ân'da bulunmazsa, namaz ihtilafsız bozulur. (مریم ابنة غيلان) okunması gibi. () okunması ile de bozulur. Eğer nisbet Kur'ân'da bulunursa, bütün fıkıh alimlerine göre namaz bozulmaz. (مریم ابنة لقمان) ve (موسى بن عيسى) okunması gibi.

457- Rahmet âyetini azab âyeti ile bitirmek veya aksine olarak azab âyetini rahmet âyeti ile bitirmek ve (الرحمن على العرش استوى) yerine (الشيطان) diye okumak, bütün fıkıh alimlerine göre namazı bozar. Yalnız İmam Ebû Yusuf 'dan bir rivayete göre bozmad; fakat diğer sahih görülen bir rivayete göre bozar. Çünkü Yüce Allah'ın vermiş olduğu habere aykırı olan haber verilmiş olur.

458- (بلى) yerine (نعم) okunsa, meselâ: (ألسنت بربكم قالوا بلى) yerine (نعم) denilse, bütün fıkıh alimlerine göre namaz bozulur. Çünkü "belâ" olumsuzu red ve isbatı tasdîk içindir. "Naam" ise, olumsuzu tasdîk içindir. Şöyle ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusuna "Belâ" diye cevap verilince, mana: "Evet, sen bizim Rabbimizsin," olur. Oysa, "Naam" denilince mana: "Evet, sen bizim Rabbimiz değilsin" demek olur ki, bu bir inkârdır.

459- Okunan lâfız, Kur'ân'da bulunduğu halde, Kur'ân'daki kelime ile aralarında mana bakımından yakınlık bulunmazsa, bakılır: Eğer küfür inancını gerektiren şeylerden olursa, bütün fıkıh alimlerine göre namazı bozar. Bu hususta İmam Ebû Yusuf dan sahih görülen rivayette böyledir. (وعدا علينا انا كنا فاعلين) yerine (غافلين) okunması gibi.

460- Peltek konuşan kimse (ر) harfini (غ) veya (ل) yahut (ى) olarak söylese, namazı bozulmaz. (رب العالمين) yerine (لب العالمين) demesi gibi. Bununla beraber böyle bir kimsenin mümkün olduğu kadar dilini düzeltmeye çalışması gerekir. İçinde doğru okuyamadığı harf bulunmayan âyetleri seçmesi gerekir. Böyle bir kimse, ümmî (okuma-yazma öğrenmeyen kimse) yerindedir. Güzel Kur 'ân okuyanların buna uyması caiz olmaz.

461- (الحمد لله) cümlesini (الهمد لله) veya (الحمد لله) okuyanlar veya (قل هو الله احد) âyetini (كل هو الله احد) diye telâffuz edenler de, başka türlü okuyamadıkları takdirde, peltek hükmünde bulunurlar.

462- Bir kimse namaz kılarken aşırı derecede bir hata ile Kur'ân okuduktan sonra, dönüp sahih şekilde okursa, namazı caiz olur. Deniliyor ki, bir namaz birçok yönlerden sahih olduğu halde, bir yönden bozuk olsa, ihtiyat olarak bozulduğuna hüküm verilir. Bundan kıraat hususu müstesnadır; çünkü bunun üzerinde çoğunluk bakımından düzgün okuma güçlüğü vardır. Onun için sıhhat yönü tercih edilir. Bununla beraber bu hususta da, namazı yeniden kılmak ihtiyata daha uygundur. (İmam Şafî'ye göre, Fatiha'nın gayrındaki hata namazı bozmaz. Çünkü bu İmama göre kasden olmayan söz namazı bozmaz. Bu hatanın ise kasıd ile bir ilgisi yoktur. Fatiha'daki hata ile namazın bozulması ise, mezhebine göre, Fatiha'sız namazın caiz olmamasından dolayıdır.) Kıraat bölümüne bakılsın.

Kur'ân-ı Kerîm'i Öğrenip Okumak ve Dinlemek Görevleri

463- Her müslümana, namazı caiz olacak kadar Kur'ân-ı Kerîm'den ezberlemek bir farzı ayndır. Fatiha sûresi ile diğer bir sûreyi ezber etmek de vacibdir; bununla farz da yerine getirilmiş olur. Kur'ân-ı Kerîm'in diğer kısımlarını ezberlemek de, müslümanlar için bir farz-ı kifayedir.

464- Kur'ân-ı Kerîm'i namaz dışında Mushaf'a bakarak okumak, ezber okumaktan daha faziletlidir. Çünkü böyle yapmakla okuma ibadeti ile Mushaf'a bakma ibadeti toplanmış olur.

465- Kur'ân-ı Kerîm'i namaz dışında da kibleye yönelerek ve güzel elbise giyerek taharet üzere okumak müstahabdır. Başlarken "Eûzü Besmele"yi okumak da müstahabdır.

466- Kur'ân-ı Kerîm'i ayda bir defa hatmetmek iyidir. Senede bir, kırk günde bir, haftada bir hatmedilmesini tercih edenler de vardır. Üç günden az bir zamanda hatmedilmesi müstahab değildir. Çünkü böyle az bir zaman içinde Kur'ân-ı Kerîm'in manalarını düşünmek mümkün olamaz. Tecvidi bile gözetilemez.

467- Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemek bir farz-ı kifayedir. Bununla beraber başka bir işle uğraşmakta olan kimselerin yanında Kur'ân âyetlerinin sesli olarak okunması uygun değildir. Bu durumda Kur'ân'ı dinlemeyenler değil, okuyanlar günah işlemiş olur.

468- Kur'ân-ı Kerîm'i okumak, nafil ibadetten ve aşikâre okumak, gizli okumaktan ve dinlemek de okumaktan daha faziletlidir. Yeter ki, işte gösteriş bulunmasın.

469- Bir kimse yürürken veya bir iş görürken Kur'ân-ı Kerîm'i okuyabilir. Yeter ki bu durum, Kur'ân'ın gafletle okunmasına sebebiyet vermiş olmasın.

470- Namaz kılınması mekruh olan vakitlerde dua etmek, tesbihde bulunmak ve Peygamber Efendimize salât ve selâm getirmekle meşgul olmak, Kur'ân-ı Kerîm'i okumaktan daha faziletledir.

471- Kur'ân-ı Kerîm'i güzel sesle ve tecvid kurallarına uyarak okumak, müstahabdır. Bir hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur: "Her şeyin bir süsü vardır. Kur'ân'ın süsü de, güzel sestir." Fakat tecvide aykırı şekilde ses yükseltip alçaltmalar ve nağme yapmalar caiz değildir. Kelimeleri değiştiren bir okuyuş, ihtilafsız haramdır. Böyle bir hata ile okuyan kimseye doğrusunu bildirmek, işiten kimse için bir borçtur. Ancak bu yüzden aralarında bir kin doğacak olursa uyarma terk edilir.

472- Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup öğrenmiş olan kimse, sonra Kitab'dan okuyamayacak derecede unutacak olsa günahkâr olur.

473- Kur'ân-ı Kerîm'i okumak bir ibadet olduğu gibi, başkasına da öğretmek pek büyük bir ibadettir. Bir hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur: "Sizin en hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenip başkalarına da öğreteninizdir..." Diğer bir hadîs-i şerîfde de şöyle buyurulmuştur: "Güzel Kur'ân okuyan müslümanlar, Cennet ehlinin arif olanlarıdır." Kur'ân-ı Kerîm, maddî ve manevî, bedenî ve kalbî bütün hastalıkların şifasıdır. Nitekim "Kur'ân devâdır" hadîs-i şerifi de bunu bildirmektedir. Artık her müslüman için gerekmez mi ki, Kur'ân-ı Kerîm'i bellesin, onu okumakla şereflensin, birçok sevablara kavuşsun!..

Namazların Mekruhları

474- Namaz içinde yapılması veya yapılmaması mekruh olan şeyler tahrîmî (harama yakın) ve tenzihi (helâla yakın) olmak üzere iki kısımdır. Şöyle ki: Bir vacibin terkinin taşıyan bir iş tahrîmen mekruhtur. Bir sünnetin terkinin taşıyan bir iş de, tenzihen mekruhtur. Bununla beraber tenzihen mekruh olanlar da, önemleri bakımından ve tahrîmen mekruhlara yakınlıkları yönünden birbirlerinden farklıdır. Örnek: Mükked bir sünneti terk etmek, bir vacibi terk etmek derecesine yakın bir keraheti taşır. Farzların, vaciblerin ve müstahabların ve bunların zıddlarının değişik olması gibi... Namazda mekruh olan şeylerin başlıcaları şunlardır:

- 1) Namaz kılarken bir özür bulunmaksızın bir direğe, duvara veya sopaya dayanmak mekruhtur.
- 2) Namazda bir sağa ve bir sola doğru meyletmek mekruhtur. Çünkü böyle bir hareket gereksiz ve huzura aykırıdır.
- 3) Bir özür olmaksızın namazda birbiri peşine olmamak üzere birkaç adım yürümek mekruhtur. Fakat görülen bir yılanı veya bir akrebi öldürmek gibi bir özür sebebiyle atılacak birkaç adım mekruh değildir. Bununla beraber bunları öldürmek, biraz yürümeye ve birkaç kez çarpmaya muhtaç olursa, bununla namaz bozulur.

Ancak bu halde namazı bozmaya dinde izin vardır. Çünkü herhangi bir zararı kaldırmak için namazı bozmak caizdir. Bir kimseyi ölümden kurtarmak için veya bir malı, değeri bir dirhem olsa bile, zayi olmaktan kurtarmak için namaz bozulabilir; bu mal ister namaz kılana ve ister başkasına ait olsun farketmez.

4) Namazda bit veya pire tutmak ve öldürmek veya kovalamak mekruhtur. Karınca ve pire gibi bir şeyin ısırmasından rahatsız olan kimsenin namaz içinde bunları yalnız tutup atmasında kerahet yoktur.

5) Namazda hoş bir kokuyu koklamak, tükrüğü atmak veya elbise ile bir iki kez yelpazelenmek, namazdan önce veya namaz içinde erkek için kolları dirseklere doğru toplamak mekruhtur.

6) Namazın kıyam, rükû ve secde hallerinde, bir özür bulunmaksızın elleri sünnet olduğu üzere konulması gereken yerler üzerine koymamak mekruhtur. Kıyam halinde elleri yanlara salıvermek gibi...

7) Namazda dizleri yere koymadan önce elleri yere koymak ve secdeden kalkarken dizleri ellerden önce kaldırmak mekruhtur. Ancak bir özür sebebiyle yapılabilir.

8) Namazda kıç üzerine oturup but ve bacakları yukarıya dikmek mekruhtur.

9) Erkeklerin secde ederken kolları tamamiyle yere döşemeleri mekruhtur.

10) Rükû veya secde yaparken, başlangıç tekbirinde olduğu gibi elleri yukarıya kaldırmak mekruhtur.

11) Namaz içinde bir özür olmaksızın bağdaş kurmak veya dizleri dikip oturmak mekruhtur.

12) Rükûda ve secdede, kavme ile celsede sükûneti terk etmek (duraklama yapmaksızın hareket halinde bulunmak) ve çok acele rükû ile secde yapmak mekruhtur.

13) Namazda gerinmek, esnemek ve el ile ağızı kapamak mekruhtur. Çünkü gerinmek bir gaflet ve tenbellik eseridir. Esnemek de bir gevşeklik nişanıdır. Eğer esneme halinde ağız yumulabiliyorsa, bu mekruh olmaz. Buna güç yetmiyorsa, namaz içinde sağ elin arkası ile, namaz dışında da sol elin arkası ile ağız kapatılmalıdır.

14) Namazda bir zaruret olmaksızın kendi arzusu ile öksürmek mekruhtur. Öksürüğü mümkün olduğu kadar gidermek, edebi gözetmek bakımından pek güzeldir.

15) Namazda sesi işitilmeyecek derecede üfürmek mekruhtur. Bu üfürme halinde, en az iki harften ibaret bir ses işitilecek olursa, namaz bozulur.

16) Namaz içinde verilen selâmı el ile veya baş işaretini ile almak mekruhtur.

17) Namazda okumaya engel olmayacak miktarda ağıza altın, gümüş, inci ve benzeri erimez bir şey almak mekruhtur. Bunlar okumaya engel olursa namaz bozulur. Ağızda eriyen şeyler de böyledir.

18) Namazda, dişlerin arasında bulunan nohut tanesinden küçük bir yemek parçasını yutmak mekruhtur. Nohut tanesinden büyük olursa, namazı bozar.

19) Yenmesi yasak olmayan bir yemek hazır olduğu halde namaza başlamak mekruhtur. Bu yemek ister iştah çekici olsun, ister olmasın eşittir. Ancak vaktin çıkmasından korkulursa, o zaman önce namaz kılınır.

- 20) Namazda gözleri yummak, gözleri semaya doğru kaldırmak veya sağa-sola bakmak veya boynunu çevirerek sağa-sola bakmak mekruhtur. Bakılması caiz olmayan bir şeyi görmemek için veya tam bir saygı ile Yüce Allah'ın huzurunda bulunmaktan dolayı gözleri yummakta kerahet yoktur.
- 21) Namazda iki elin parmaklarını birbirine çatmak, parmak çıtlatmak veya çıtlayacak şekilde sıkırmak ve elleri böğrüne koymak mekruhtur.
- 22) Namazda daha selâm vermeden terleri veya yüze dokunmuş olan toprakları silmek mekruhtur. Ancak bir zararı kaldırmak ve bir yarar sağlamak için silinebilir. Göze girip zahmet veren bir teri silmek gibi...
- 23) Rükû halinde sünnet üzere olan duruma aykırı bir şekilde başı yukarı tutmak veya aşağıya indirmek, imamdan önce rükûa veya secdeye gitmek ve ondan önce rükûdan veya secdeden baş kaldırmak mekruhtur. Fakat imam daha rükûa veya secdeye gitmeden, muktedi (imama uyan) rükûa veya secdeye gidip başını kaldırırsa namazı bozulur. Ancak İmam daha selâm vermeden bu rükûu veya secdeyi imam ile veya ondan sonra iade ederse, bozulmaz.
- 24) Rükûda veya secdede tesbihleri terk etmek veya üçden az okumak mekruhtur.
- 25) Kıyamdan rükûa, rükûdan secdeye, secdeden kıyama geçiş hallerinde meşru olan tekbirleri ve zikirleri, bu intikallerden sonra okumak mekruhtur. Kıyamdan rükûa vardıktan sonra "Allahü Ekber" demek ve rükûdan kıyama tam döndükten sonra "Semi'allahü limen hamideh" demek gibi. Bu şekilde bu zikirlerin yeri kaybedilmiş olur.
- 26) Kıyama namaz kılariken çakıl taşlarını el ile düzeltmek mekruhtur. Ancak üzerlerinde secde etmek mümkün değilse, yapılabilir. Bu durumda iki defalık bir düzeltme caizdir.
- 27) Başkasına ait olan bir yerde, sahibinin rızası olmaksızın kılanan namaz mekruhtur. Bir görüşe göre böyle bir yer, bir müslümana ait olup ekilmemiş ise, üzerinde namaz kılmakta kerahet yoktur.
- 28) Bir kimse başkasına ait olan bir yer ile herkese ait bir yol üzerinde namaz kılmak mecburiyetinde kalsa, bakılır: Eğer şahsa ait yer ekilmiş veya gayri müslime ait ise, o yol üzerinde kılması daha iyidir. Gayri müslimin bu namaza razı olmayacağı bilinen şeydir.
- 29) Namazı huzuru bozacak ve kalbi meşgul edecek şeylerin bulunduğu yerlerde kılmak mekruhtur. Çalgı ve eğlencelerin bulunduğu yerlerde namaz kılmak gibi. Mescidlerde çalınması düşünülecek olan ayakkabılar da arka tarafa bırakmak, huzuru bozacağından mekruh sayılmıştır.
- 30) Yanmakta olan sobaya, ocağa ve ateş dolu mangala karşı namaz kılmak mekruhtur. Muma, kandile, lâmbaya karşı namaz kılmak ise, mekruh değildir. Yine asılı bulunan Mushaf-ı Şerife veya bir kılıca karşı namaz kılmak da mekruh değildir. Çünkü bunlara hiçbir kimse tarafından tapılmamıştır.
- 31) Bir insanın yüzüne karşı, arada engel olmaksızın namaz kılmak mekruhtur. Fakat bir insanın arkasına karşı namaz kılmak mekruh değildir. Ancak bu adamın konuşmasından dolayı şaşırarak umuluyorsa, mekruh olur.
- 32) Temiz olmayan şeylere karşı ve temiz olmayan şeyler yakınında namaz kılmak mekruhtur. Bunlar namaza olan saygıya aykırı hallerdir. Mezarlıkta, yol ortasında,

hamamda, hayvan boğazlanan yerlerde namaz kılmak da böyledir. Fakat mezarlıkta veya hamam gibi yerde namaz için bir yer ayrılmışsa, kerahet olmaz.

33) Namazda bir gerek bulunmaksızın bir çocuğu yüklemek veya kendisinin meşgul edecek bir eşya taşımak mekruhtur.

34) Helaya (tuvalet) gitmek sıkıntısı olduğu halde namaza başlamak mekruhtur. Öyle ki, namaz içinde böyle fazla bir sıkıntısı gelip kalbi meşgul edecek olursa, vakit müsait olduğu takdirde namazı bırakmalıdır. Böylece namaz kalb huzuru ile kemal üzere kılınmış olur. Aksi halde namaz sahih olursa da, günah işlenmiş sayılır.

35) Namaz engel olmayacak miktardan az bir pisliğin elbisede, bedende ve namaz yerinde bulunması mekruhtur.

36) Kirli elbiselerle, ev işlerinde giyilen elbiselerle namaz kılmak mekruhtur. Çünkü süs sayılan temiz elbiselerle namaz kılınması emrolunmuştur. Ancak başka elbise yoksa, bunlarla kılınabilir.

37) Bir özür olmaksızın elbiseyi giymeyip omuzlar üzerine alarak salıvermek suretiyle namaz kılmak mekruhtur.

38) Namazda, elleri çıkaracak bir aralık bırakmaksızın ihram gibi bir şeyin içine bürünmek mekruhtur.

39) Bir özür olmadan yalnız tek bir elbise ile (bir entari ile) namaz kılmak mekruhtur. Erkeklerin sıcak bölgelerde gömlek giymeyip yalnız şalvar ile namaz kılmaları da böyle mekruhtur.

40) Bir zaruret olmaksızın erkeklerin ipek elbise ile namaz kılması mekruhtur. (Kerahet ve İstihsan bölümüne bakılsın).

41) Elbiseyi topraktan veya diz yerinin belirmesinden korumak için rükûa veya secdeye giderken "az bir hareketle" yukarıya çekmek mekruhtur. Bilindiği gibi "çok hareket" namazı bozar.

42) Namazı gasbedilmiş bir elbise ile kılmak mekruhtur. Başka bir elbise bulunmasa, yine hüküm aynıdır. Çünkü başkasının malından sahibinin izni olmaksızın yararlanmak caiz değildir.

43) Erkeklerin secde ederken yere değmesin diye, bütün saçlarını arka tarafa toplayıp bağlamaları mekruhtur.

44) Erkeklerin uzatmış oldukları saçlarını, kadınlar gibi bağlayıp başlarının üzerinde bağlamış veya başlarının etrafına sarmış oldukları halde namaz kılmaları mekruhtur. Böyle bir şeyin namaz içinde kasden yapılması ise "çok hareket" olacağından namazı bozar.

45) Namaz içinde az bir hareketle insanın üzerinde elbise çıkarması, başındaki sarığı çıkarması veya böylece bir şeyi giyinmesi veya başını sarması mekruhtur. Fakat böyle bir şey, fazla bir hareketle yapılırsa, namaz bozulur. Namazda elbise ile veya vücudun organları ile gereksiz olarak oynamak da mekruhtur.

46) Namazda başın etrafına mendil gibi bir şey bağlayıp tepesini açık bırakmak mekruhtur.

47) Namazda tenbellikten ve gevşeklikten dolayı başı açık bulundurmamak mekruhtur. Tenbellikten maksad, baş örtmeyi bir ağırlık saymaktır. Gevşeklikten maksad da, namazda baş örtmeyi önemsememektir. Halbuki bu bir sünnettir. Böyle

olmayıp da özürden dolayı olursa, başın açık bulunmasında bir kerahet yoktur. Sadece sıcaktan veya hafiflemekten dolayı başı açık bırakmak ise, mekruh görülmüştür, bu bir özür sayılmaz. Bir de namazda tevazu ve huşu maksadı ile başı açık bırakmakta bir kerahet yoktur, denilmiştir. Bununla beraber deniliyor ki, tevazu ve huşu bir kalb işidir. O halde kalb ile tevazu ve huşuda bulunup başı örtmek daha iyidir. Yine denebilir ki, tevazu ve huşu maksadı ile başı açık bırakmak, kalbdeki tevazu ve teslimiyetin bir dış görüntüsüdür. Bunun için iyidir. Şu kadar var ki, namaza başlarken sadece tevazu ve huşu maksadı ile başları açık bırakacak kimseler pek az bulunur. Şunu da ilâve edelim ki, biz namazlarımızı Peygamber Efendimizin kıldığı gibi kılmakla emrolunmuşuz. Çünkü bir hadîs-i şerîfde Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Beni namaz kılarken nasıl görüyorsanız siz de öyle namaz kılın." Peygamber Efendimiz ise, namazlarını mübarek başları örtülü olarak kılmışlardır. Bu bir âdet işi değildir. Doğrusu namazda peygamberimizin uyguladığı sünnet işine uymak ve başkalarına benzemekten sakınmak meselesidir. İhramda başların açık bulundurulması başka bir hikmete bağlıdır. O, mahşer hayatının bir örneğidir. Namaz buna kıyas edilmez. İbadetlerde kıyas geçerli olmaz. Artık gerçek bir özür bulunmadıkça, başı güzel bir şekilde secdeye engel olmayan bir giysi ile örtmenin daha faziletli olduğu kesindir. Öyle ki, secde esnasında baştan düşen bir giysiyi (tek el ile) başa yerleştirmek faziletli görülmüştür. Fakat iki elle (çok hareket ile) yapılmaz. Bu konuda kerahet ve fazilet erkeklere göredir. Kadınlara göre ise, başlarının namazda örtülü olması her halde şarttır. Başlarının açık bulunması, namazlarını bozar. Bu konu, din kitablarımızın bir çoğunda, özellikle "Bahr-i Raik" ile "Reddü'l-Muhtar" adlı eserlere ayrıntılı olarak yazılmıştır.

48) Namaz kılanın başı üstünde veya kendisine yakın olarak ön tarafında veya kendisine yakın olmasa da, sağ ve sol tarafından hizasındaki duvar veya tavan üzerine çizilmiş veya asılmış büstümsü canlı yaratık şekillerin bulunması mekruhtur. Arka tarafta bulunması da çoğunlukça mekruh saymıştır. Fakat bunun keraheti nisbeten azdır. Namaz kılanın ayakları altında veya oturduğu yerde bulunan veya karşıdan organları seçilemeyecek kadar küçük olan veya başları kesilmiş veya yüzleri büsbütün silinmiş veya örtülüp yok edilmiş bulunan bir resmin bulunması, namaz bakımından keraheti gerektirmez. Yine, kese ve cüzdan gibi şeyler içinde bulunan paralar üzerinde basılı bulunan resimler veya bir organda dövme suretiyle çizilip elbise ile örtülen şekiller veya yüzük taşına oyulup belirsiz halde kalan resimler namazın kerahetini gerektirmez. Canlılara ait olmayan resimlerde de kerahet yoktur. Ağaç, bina, ay ve güneş resimleri bu kısımdandır. Çünkü bunların resimlerine ibadet edilmemiştir. Ancak namaz kılanın zihnini meşgul edecek bir durum bulunursa, kerahet olur. Bir de kuştan daha küçük olan bir şekil veya bir yerde bulunduğu halde ayakta iken bakılınca organlarının ayrımı belirsiz olan resim, namaz kılanın yanında bulunsa, keraheti gerektirmez.

49) Üzerinde canlı resimleri bulunan bir elbise ile namaz kılınması ve canlıya ait bir resim üzerine secde edilmesi mekruhtur. Fakat böyle bir elbisenin üzerine başka bir elbise giyerlerse, onunla namaz kılınmasında kerahet yoktur. Bir de yere serili olup üzerinde böyle resimler bulunan bir serginin, resim

bulunmayan kısmında namaz kılınması ve secde edilmesi mekruh değildir. Bilindiği gibi, öteden beri birçok kavimler, yalnız bir olan Allah'a iman inancını bırakıp şirke düşmüşler ve tasarladıkları canlı tanrılarının resim ve heykellerini yaparak onlara tapınmışlar, hürmet göstermişler ve ibadethanelerini onlarla doldurmuşlardır.

Bugün madde yönünden pek yüksek görülen nice milletler de henüz kendilerini böyle putlara tapmaktan kurtaramıyorlar. İslâm dini ise, insanlara tevhid (yalnız bir Allah'a ibadet) inancını tebliğ edip öğretmiştir. Allah'a ortak koşan kavimlerin bu putlara tapma hallerini çok fazla kötölemişti. Artık ezeli ve ebedi olan, her şeye hakim bulunan bir yaratıcının varlığına inanan ve yalnız O'na ibadetle şeref kazanan İslâm toplumunun bu putlara tapanlara karşı bir ayrılık nişanı göstermesi gerekir. Yalnız bir Allah'a iman (tevhid) inancını daima göstermek için mabedlerini ve namaz kılacakları yerleri, bu gibi puta tapanları taklit ve onlara saygı anlamına gelecek şeylerden uzak bulundurmaları bir görev gereğidir. Gerçekten hiç bir müslümanın bu gibi resim ve heykellere tapınmak hatırından geçmez. Fakat şu putperest milletlere karşı bir ayrılık eseri göstermek ve zihni az çok meşgul edecek şeylerden namazgahlarını uzak bulundurmak dinimizin yüksek hikmetleri gereğidir.

50) Namazın mekruhlarının bir kısmı "İmamet ve Cemaat" konusunda, bir kısmı da "Kıraat ve Evkat-ı Salât" bölümünde ve diğer konularında yeri geldikçe anlatılmıştır.

51) Yanılma olmaksızın ve sehiv secdelerini gerektirmeksizin keraheti tahrimiye ile kılınan namazların iade edilmesi vacibdir. Fatıha sûresi yerine kasden başka bir ayet okunarak kılınan namaz gibi... Tercih edilen görüşe göre, kerahetle kılınan önceki namazla farz yerine getirilmiş olup iade sureti ile kılınan namaz ise onun eksiklerini tamamlayıcı yerine geçmiş bulunur.

Namazı Bozan ve Bozmayan Şeyler

475- "Fesad" bozulma ve "İfsad" da, bozma demektir. Bunların karşıtı "Salâh (Sıhhat)" ve "İslah" dır. İbadetlerde fesad ile "butlan" birdir. Fasid olan bir ibadete "batıl" da denir. Bir şeyi bozan sıhhat halinden çıkaran şeye de, "müfsid" denir. Çoğuluna "müfsidat" denir. Bir namazın şart ve rükünlerinden biri bulunmamakla o namaz fasid olacağı gibi, bu şart ve rükünler üzere başlandıktan sonra bazı şeylerin bulunmasından dolayı da fasid olabilir. Namazı böyle bozan şeylere "Müfsidat-ı Salât" adı verilir. Bunların bir kısmı daha önce yeri geldiğinde anlatılmıştı.

Biz burada şart ve rükünleri ile başlanmış bir namazı bozacak şeylerin başlıcalarını yazacağız. Şöyle ki:

- 1) Namazda iki harfden ibaret dahi olsa, namaz kılının işiteceği derecede söz söylemek namazı bozar. Bu hususta kasıd, yanılma, uyuma ve hata halleri eşittir.
- 2) Bir hastalık sebebiyle veya bir malın ve bir arkadaşın kaybolması gibi musibetten dolayı harfler belirecek şekilde sesle ağlamak veya "ah, uh, eh" diye inlemek, "öf demek, yahut bir toza üfleme veya bir şeyden bezginlik göstermek

için "uf, tuh" demek namazı bozar. Yüce Allah'ın korkusundan, cennet veya cehennemi hatırlamaktan dolayı ağlamak, ah ve iniltide bulunmak namazı bozmaz. Kendini tutamayacak derecede şiddetli hastalıktan dolayı bir ah ve inilti de namazı bozmaz.

3) Cemaattan biri, imamın okuduğu Kur'andan duygulanarak ağlasa veya "evet" dese, bakılır: Eğer bu bir huzur ve huşu eseri ise, namazı bozulmaz. Fakat sadece ses güzelliğinden lezzet duyma eseri ise namazı bozulur.

4) Bir özür veya makbul bir sebep bulunmaksızın "eh, eh..." diye boğazı gürültü çıkararak temizlemek namazı bozar. Fakat zorlamayarak kendiliğinden gelen bir öksürme, bir özür sayıldığından namazı bozmaz. Sesi düzeltip güzelleştirmek için veya namazda bulunduğunu bildirmek için veya kendi imamının bir kıraat hatasını düzeltmek için bunun yapılmasında namaz bozulmaz. Çünkü bu boğaz temizliği doğru bir maksada dayanmaktadır. Sahih olan görüş budur.

5) Aksıran kimseye namazda "Yerhamükallah" denilmesi ve başkasının "Rahimekallah" demesi üzerine namazda "amin" denilmesi namazı bozar. Fakat aksıranın kendi nefesine karşı "Yerhamükallah" demesi namazı bozmaz. Yine, aksıran kimseye hamd etmesini hatırlatmak için namazda "Elhamdü lillâh" denilmesi, sahih olan görüşe göre namazı bozmaz. Çünkü bu sözün cevab yerinde olması benimsenmiş değildir. Bu yalnız bir hatırlatmadan ibarettir.

6) Namazda "Allah" ismi işitilmekle "Celle Celâlüh" denilse veya Peygamber Efendimizin şerefli ismi işitilmekle "sallallahu aleyhi ve sellem" denilse, bakılır: Eğer bununla bir cevap kastedilmiş ise namaz bozulur. Fakat yalnız bir övgü ve yüceltme kastedilmişse, bozulmaz. Çünkü bu, namaza aykırı olmayan bir zikir olmuş olur.

7) Namazda şeytani bir vesveseden dolayı "Lâ havle ve la kuvvete illâ billah" denilse, bakılır: Eğer bu vesvese ahiretle ilgili bir şey ise, namaz bozulmaz. Fakat dünya ile ilgili bir şey ise, namaz bozulur. Çünkü vesvese bir acıdır. Bu durumda dünyaya ait bir acıdan dolayı bu "Lâ havle" sözü söylenmiş olur.

8) Namaz kılmakta olan kimse, kendisini çağırana veya içeriye girmek için izin isteyene, namazda olduğunu anlatmak için "Elhamdü lillâh" veya "Sübhanellah" dese veya okuyuşunu aşikâr yapsa, bununla namaz bozulmaz.

9) Kur'an-ı Kerim'in içinde veya hadis-i şeriflerde bulunan bir duayı namaz içinde okumak, namazı bozmaz. Namazda: "Allahümme Ekremnî, Allahümme en'im aleyye, Allahümme aslih emri, Allahümmerzuknî'l-afiyete, Allahümmeğfir lî ve livalideyye ve lilmüminine velmüminat" denilmesi gibi... Fakat: "Allahümmeğfir liammî, Allahümmeğfir lihalî" gibi bir dua, namazı bozar. Çünkü, böyle bir dua Kur'anda ve hadislerde yoktur.

10) Namazda, insanların sözlerine benzer bir şekilde dua edilmesi ve insanlardan istenilmesi imkansız olmayan bir şeyin Yüce Allah'dan istenilmesi, namazı bozar. Allahümme at'imnî lahmen = Allah'ım bana et yedir." , "Allahümmeğfir liammî = Allah'ım borcumu Öde," ve "Allahümmerzuknî zevceten = Allah'ım beni zevceyle rızıklandır" diye dua edilmesi gibi...

11) Namazda bir kimseye dil ile selam vermek veya başkasının selamını dil ile almak veya tokalaşarak selamlaşmak namazı bozar. Sadece Aleyküm denilmesi veya yanılarak selam alınması da böyledir.

12) Namazda el ile veya baş ile selam alınsa, sorulan veya istenilen bir şey için baş, göz ve kaş ile işaretle bulunulsa, namaz bozulmaz. Fakat bir namaz kılana: "ileri git, yanında namaz kılacak kimseye yer ver" denilip, o da bu emre uyarak hareket etse, namazı bozulur. Çünkü namaz içinde Allah'dan başkasının emrine uymuş olur. Fakat kendiliğinden biraz çekilerek namaz kılacak kimseye safda yer vermesi namazı bozmaz.

13) Namaz içinde çok sayılan iş ve hareket, namazı bozar. Az sayılan iş bozmaz. Şöyle ki: Namaza ve namazı düzeltmeye ait olmayan ve çok hareket sayılan bir hareket namazı bozar. Çok iş ve hareket o işdir ki, onu işleyen kimseyi dışardan bir kimse gördüğü zaman, namazda olmadığından şübhe etmez. Bunun karşıtı az iştir ki, sahibini gören, onun namazda olup olmadığından şübheye düşer. Örnek: Namaz kılmakta olan bir kimse, yerden bir taş alarak kuş veya benzeri bir şeye atacak olsa, namazı bozulur. Çünkü bu hareketi çok harekettir. Fakat yanında bulunan bir taşı bir eliyle atacak olsa, namazı bozulmaz. Çünkü bu bir az işdir. Ancak namaz içinde başka bir şey ile uğraştığından dolayı günah işlemiş olur.

14) Bir kimse namazda, kendi imamından başka bir kimsenin okuduğu Kur'andaki yanlışlığı veya takıldığı yeri düzeltse namazı bozulur. Çünkü bu hareket bir öğretme ve öğrenme sayılır. Öğretme ve öğrenme ise, çok harekettir. Fakat kıraat maksadı ile okuyup da bunun sonunda o kimse için düzelme hasıl olsa, namazı bozulmaz.

Yine, kendi imamı için düzeltme yapsa, namazı bozulmaz. İmamın yeteri kadar Kur'an okumuş olması fark etmez. Çünkü bu aynı namazı düzeltmeye aittir. Fakat namaz kılan bir kimse, kendisi ile beraber aynı namazda olmayan kimsenin okuyuşunu düzeltirse, namazı bozulur, çünkü bu bir öğretme sayılır.

15) Bir kimse namazda iken vücudunu bir kere veya arka arkaya iki kere veya değişik rekatlarda birer, ikişer kere kaşısa, namazı bozulmaz. Fakat bir rekatta birbiri ardınca üç defa kaşısa, bozulur. Ancak bir organını, elini tekrar kaldırmadan birkaç defa kaşması, bir defa kaşıma sayılır.

16) Namazda bir özür olmaksızın birbiri ardınca hiç durmadan en az üç adım atmak namazı bozar. Yine, bir şahsın çarpması üzerine, namaz kılanın elinde olmayarak yerden üç adım kadar yürümesi de namazı bozar. Namaz kılanın yerden tutup çıkarılmak da böyledir, namaz bozulur.

17) Namazda tekrarlama yapılmaksızın bir el ile baştan sarığı veya giysiyi kaldırıp yere koymak veya bunları yerden kaldırıp başa koymak, namazı bozmaz. Fakat bunları yerden kaldırıp başa koymak çok iş ve harekete muhtaç olursa, namazı bozar.

18) Namaz kılmakta olanın bir kimseye bir el veya bir kamçı ile vurması, namazı bozar. Çünkü bu, çok iş ve harekettir. Fakat hayvan üzerinde namaz kılanın bu hayvana arka arkaya üç defa vurması, namazını bozarsa da, bir veya iki defa vurması bozmaz. Sahih olan görüş budur.

Yine, hayvanın yürümesi için, bir ayağı iki defa hareket ettirmek namazı bozmez. Fakat iki ayağı hareket ettirmek bozar, iki ayak, iki el yerinde sayılır.

19) Namazda iken hayvana binmek, namazı bozar, fakat namazda iken hayvandan inmek bozmez.

20) Namaz içinde bir ayakkabıyı iki el ile giyinmek, namazı bozar. Fakat ayağındaki ayakkabılarını ayaktan kolayca çıkarıvermek, namazı bozmez.

21) Bir kimse yanılarak veya kasden bir buğday tanesi yese, bir damla su içse, gözüne sürme çekse, bedeninin herhangi bir yerine yağ sürse, baş ve sakalının saçlarını tarasa veya örse namazı bozulur. Çünkü bunlar birer çok iştir. Fakat bir elinde bulunan yağı veya benzerini diğer eline almaksızın başına veya başka bir organına sürse, bununla namazı bozulmaz. Çünkü bu az bir iştir.

22) Namazda çocuğu alıp emzirmek namazı bozar. Namaz kılmakta olan bir kadının memesini çocuk kendi başına tutup emecek olsa bakılır: Eğer süt çıkmaksızın bir iki defa emmiş olursa, namaz bozulmaz. Fakat süt çıkarsa veya süt çıkmaksızın iki defadan çok emerse, namaz bozulur.

23) Namaz içinde bulunan bir erkeği, zevcesinin öpmesi veya okşaması ile namazı bozulmaz. Ancak erkeğin şehveti uyanırsa, bozulur. Fakat bir kadının namazı, kocasının kendisini şehvetle okşaması ile veya ister şehvet olsun, ister olmasın öpmesiyle bozulur. Çünkü cinsel yaklaşma konusunda kocanın hareketi asıldır.

24) Bir kimse namazda iken, gözüne karşı gelen bir kitaba yalnız baksa yahut ne yazılmış olduğunu anlamak için bir göz atsa, sahih olan görüşe göre, namazı bozulmaz. Fakat karşısında bulunan bir Kur'an'ı Kerim'den yahut yazıları bulunan bir mihrabdan Kur'an-ı Kerim ayetlerini okuyacak olsa, bakılır: Eğer okuduğu ayetler, onun ezberinde idi ise, namazı bozulmaz. Fakat ezberinde yoktu ise, en az bir ayet okuyunca namaz bozulur; çünkü bu, bir öğrenme demektir. Bu mesele İmamı Azam'a göredir, iki imama göre, ziyade okumakla da bozulmaz. Ancak böyle bir okuma mekruhtur. Bunda, kitab ehline (Yahudi veya Hıristiyanlara) bir benzeyiş vardır.

25) Bir maksada bağlı olmayarak kalbe gelen kuruntular ve işler namazı bozmez. Onun için, bir kimse namaz içinde dili ile söylemeksizin düşüncesi ile bir şiir veya bir hutbe düzenleyecek olsa, günah işlemiş olur. Çünkü böyle yapan kimsenin kalbi, namazda başka şeyle uğraşmış olur. Bununla beraber namazı bozulmaz.

26) Namaz kılmakta olan bir kimse, kaç rekat namaz kıldığına dair olan bir soruya cevap olarak elinin parmaklarını gösterecek olsa, namazı bozulmaz. Yine üç kelimeden az olmak üzere yazı yazsa, namazı bozulmaz. Ancak görenler, onun namazda olmadığını sanırlarsa, namazı bozulur.

27) Cemaatle namaz kılan kimse, bir özür sebebiyle, diğer bir görüşe göre de özürsüz de olsa, ön tarafa, sağ veya sol tarafa yahut kiblede yüzünü çevirmeksizin arka tarafa bir rükün miktarı, dura dura birer saf kadar gitse, mescidden çıkmadıkça veya kırdan ise, saflardan ayrılmadıkça namazı bozulmaz. Çünkü mescidde ve sahrada safların bulunduğu kısım, tek bir yer sayılır. Bunun için kırdan namaz kılanın ön tarafında saf bulunmazsa, secde yerinin önüne geçmesi ile namazı bozulur. Yine tek başına namaz kılanın da, secde yerini geçmesi ile namazı bozulur. Kadınlar için evleri, bir görüşe göre mescid, diğer bir görüşe göre kır

hükmündedir.

28) Ağız dolusundan az olan bir kusuntu, elde olmayarak yutulursa, bununla namaz bozulmaz.

29) Namazda olan bir kimse, göğsünü özürsüz olarak kibleden döndürse, namazı bozulur. Fakat bir organdan kan çıkmak gibi bir sebeble abdestsizlik meydana geldiğini yanlışlıkla zannetse de kibleye arka çevirecek olsa, mescidden çıkmadıkça namazı bozulmaz. Fakat bu adam imam olur da yerine başkasını geçirirse, namaz bozulmuş olur.

30) Namazda bulunan kimseden burun kanaması veya kusuntu gibi, istekle olmayan abdesti bozacak bir şey meydana gelse, o kimse serbest olur: Dilerse abdest alıp yeniden namaz kılar. Buna namaza yeniden başlama (istinaf-ı salât) denir. Faziletli olan da budur. Dilerse, namaza aykırı hiç bir şeyle uğraşmaksızın en yakın yerdeki su ile abdest alır ve tek başına idiyse, bu abdest aldığı yerde veya evvelce namaza başlamış bulunduğu yerde namazının geri kalan kısmını tamamlar. Bir imama uymuş idiyse, evvelki yerine dönüp orada namazını tamamlar. İmama uymanın sıhhatine engel olacak bir yerde durup oradan tekrar imama uyamaz. Ancak cemaatla kılınan namaz bitmiş olursa, o zaman yalnız başına namaz kılan gibi hareket eder. Bu namaz kılışa da, başlanan namaza devam (bina-i salât) denir. Böyle bir kimse abdest almak için yakın suyu bırakıp uzağa gitse veya gidip gelirken Kur'an okusa veya bu arada avret yeri açılrsa, artık namazı bina edemez (başladığı namazdan geri kalan kısmı kılamaz). Yeniden namaz kılması gerekir. (Lâhik bölümüne bakılsın.)

31) Namazı bozulan bir imamın, kendi yerine başkasını geçirmesi ittifakla caizdir. Şöyle ki: Bir imama, namaz kılariken burnu kanamak gibi (semavî) bir abdestsizlik gelse, cemaat içinden imam olmaya elverişli bir kimseyi işaretle veya elbisesinden tutarak mihraba geçirir. İmamla beraber yalnız bir kişi bulunmuş olsa, bu kimse imamete ehil ise, imamlığa geçmesi kararlaştırılmış olur. İmam böyle yerine bir adam geçirmeksizin mescidden çıksa veya sahrada ise safları geçmiş olsa, cemaatın namazı bozulur, imam tek başına namaz kılan hükmünde kalır. Dilerse abdest alıp namazı bina eder (bıraktığı yerden tamamlar), dilerse yeniden namazını kılar. Bu istihlâf (yerine başkasını geçirme) konusunda cemaatın bilgisi yoksa, istihlâf cihetine gidilmeyip namazın yeniden kılınması daha faziletlidir. Çünkü bu durumda namazın bozulmasını gerektiren bazı haller olabilir.

32) Dışlerin arasında kalmış olan bir kırıntı namaz içinde yutulsa, bakılır: Eğer en az nohut miktarı ise namazı bozar. Bundan küçük ise namazı bozmaz.

33) Ağızda bulunan bir şeker parçasının, namazda çiğnenmediği halde tadı boğaza gitse, namazı bozar. Fakat namazdan önce yenmiş bir yemeğin ağızda kalmış olan tadı, namaz içinde tükürükle boğaza gitse, bununla namaz bozulmaz.

34) Namazda sakız veya Hindistan cevizi gibi bir şey, arka arkaya üç kez çiğnenecek olsa, namaz bozulur. Yutulmasa da böyledir. Fakat çiğnenmediği halde bunun küçük bir parçası boğaza gidecek olsa, bundan namaz bozulmaz.

35) Namaz içinde bayılma ve çıldırma halleri namazı bozar.

36) Dört rekatlı bir namazı bilmemezlikle iki rekat sanarak birinci oturuştan sonra selam veren kimsenin namazı bozulur. Yatsının farzını teravih, öğlenin farzını

cuma veya sabah namazı zannederek birinci oturuşta selam verilmesi de böyledir. Fakat yanılarak böyle bir selam vermekle namaz bozulmaz.

İskat-1 Salât (Namaz Borcunu Düşürme) Meselesi

476- Kazaya kalmış beş vakit farz namazlarla vitir namazlarının bağışlanması umudu ile yapılan bir sadaka verme işlemine "İskat-1 Salât" denilmektedir. Şöyle ki: Mükellef bir insan, farz ve vitir namazlarını, ima ile dahi olsa yerine getirmeye gücü olduğu halde, eda veya kazayı yapmaksızın ölse, bunların düşürülmesi için (bunların manevî sorumluluğundan kurtulması ümidi ile) bunlara karşı ödenmek üzere malının üçte birinden harcama yapılmasını vasiyet etmesi gerekir. Buna göre ölünün geriye bıraktığı malın üçte birinden namazlar için fidye (bedel) verilir. Böylece bağışlanması için Yüce Allah'a dua edilir.

477- İskat-1 Salât (namazların düşürülmesi) için vasiyette bulunmamış olan bir ölünün velisi (varislerinden biri) tarafından bağış yolu ile verilecek bir mal ile de, bu "İskat" işlemi yapılabilir. Ölünün bu yüzden bağışlanması Allah'ın rahmetinden umulur.

Yabancı bir kimse tarafından yapılacak böyle bir bağışın bu konuda yeterli olup olmadığı üzerinde ihtilaf vardır. Her halde, yabancı bir kimse tarafından ölü adına verilecek sadakadan da ölüye sevab ulaşır.

478- Bir kimse hastalığı sırasında kazaya kalmış namazlarını düşürmek için fidye ve sadaka veremez. Çünkü bunları kaza etmesi ihtimali vardır. Vereceği bu fidye hiç bir zaman namaz yerine geçemez. Fakat bu hastalık halindeki namazlarını kaza etmek fırsatını bulamayacağını düşünerek vasiyette bulursa, bu vasiyeti ölümünde, varisi varsa bırakmış olduğu malın üçte birinden, varisi yoksa malının tamamından (İskat-1 Salât olarak) yerine getirilir.

479- İskat-1 salât için ölünün miladi yıl olarak hayatı esas alınır. Şöyle ki: Ölü erkek ise on iki, kadın ise dokuz yaşından sonraki yaşadığı yıl hesab edilir. Bu zaman içinde namazlarını kılmış olsa dahi, bunların kılınmasında noksanlar bulunacağı düşüncesi ile bütün bu müddet içindeki namazları için fidye verilmesi tercih edilir. Örnek: Ölen bir erkeğin ömrü yetmiş yıl olsa, bunun elli sekiz senesi için her namaz karşılığında bir fitre miktarı fidye verilir.

480- Namaz fidyesi için ayrılan para, ömre göre hesap edilen namazların karşılığı olarak yetmediği takdirde, bu para çoğunlukla on fakire devir şeklinde verilebilir. Örnek: Altmış iki yaşında ölen bir kimsenin elli senelik hayatı için devir yapılmak istense, fitre elli kuruş olduğu kabul edilerek namazların iskatı için de doksan lira ayrılmış bulursa, bir aylık devir yapılır. Şöyle ki: Vitir namazı dahil, bir aylık namaz, otuz gün itibarı ile yüz seksen vakit eder. Bunun fidyesi de, elli kuruş fitre üzerinden doksan lira eder. Elli senede ise, altı yüz ay vardır. Bu durumda bu

doksan lira on fakire veya birkaç birkaç fakire altı yüz defa devredilir. Eğer bu ayrılan para iki misline (180 liraya) çıkarılmış olursa, üç yüz defa devir yeterli olur. Eğer ayrılan para kırkbeş lira olursa, o zaman bin iki yüz defa devir gerekir. Böylece devir sayısı, ayrılan paranın miktarına göre değişir.

481- Fidyenin devri yapılırken acele etmemelidir. Usulüne göre alıp verilmelidir. Şöyle ki: ölünün mükellef olan varisi (velisi), fidyeyi fakire verirken "Falan oğlu falanın namaz keffareti olmak üzere bunu al." deyip gerçekte fakire ait olarak bu parayı vermelidir. Fakir de: "Bunu kabul ettim," deyip aldıktan sonra kendi rızası ile veliye hibe ve teslim etmelidir. Veli de hibeyi kabul edip aldıktan sonra yine bu şekil üzere o fakire veya başka bir fakire vererek kazaya kalan namazları karşılayıncaya kadar devir yapıp bitirilmelidir.

Böyle bir paranın fakire bağışlanması, fakirin de şefkat duygusunu göstererek bunu bağışlayana hibe etmesi, geçmişini düzeltmeye gücü kalmamış olan din kardeşinin manevî sorumluluğunu azaltmak gibi, çok hayırlı bir maksada yönelik bulunduğundan, bu işlem büyük bir merhamet ve kardeşlik alametidir. Din kardeşleri arasındaki vefakarlık görevi unutulmamalıdır.

482- İhtilaftan kurtulmak için devir işlemini velinin kendisi yapmalıdır. Bunu kendisi yapamazsa, yerine başka bir kimseyi tam bir yetki ile vekil tayin etmelidir. Artık vekil olan kimse o parayı veli adına fakire vermeli ve o parayı veli adına fakirden bir aracı sıfatı ile o parayı hibe olarak kabul eylemelidir. Böyle olmazsa, o şahsın bu parayı başkasının mülkiyetine geçirmeye ve veli adına mülk edinmeye yetkisi olamaz. Yabancıların da ölü adına bağış yolu ile namaz için fidye verebileceğine inanan bazı fıkıh alimlerine göre ise, böyle devamlı bir vekalet alınmasına gerek yoktur. Başlangıçta fidyeyi vermeye veli tarafından vekalet verilen kimse bunu başkasının mülkiyetine geçirir ve fakirin de kendisine yapılan hibesini kabul ederek bunu kendi tarafından ölü adına fakire tekrar temlik eder (mülkiyetine geçirir). Bununla beraber birinci görüş tercih edilmiştir. Devirden sonra velinin veya vekilin eline hibe yolu ile gelen paradan, kendileri ile devir yapılan fakirlere, kalblerini hoş tutmak için bir miktar verilir. Geriye bir miktar kalırsa, o da başka fakirlere sadaka olarak verilir. Eğer bu para yerine mücevherattan bir şey konulmuş olursa, bunun kıymeti üzerinden sadaka verme işlemi yapılır.

483- Namaz fidyесinden sonra oruç keffareti, sonra kurban keffareti, sonra yemin keffareti için tekrar devir yapılır. Bir nafîle olarak başlanıp da bozulduktan sonra kaza edilmemiş namazlar, adanmış olup da getirilmemiş adak namazlar ve kurbanlar için de bir miktar devir yapılır. Hatta yapılmamış tilavet secdesi de bir vakit namaz sayılarak bundan dolayı da fidye verilir. Namaz fidyесinin tümünü bir fakire bir günde vermek caizdir. Fakat oruç ve yemin keffaretleri böyle değildir. Bu fidyeler bir günde bir şahsa toptan verilemez. (Oruç ve yemin kefferati bölümüne bakılsın.)

484- Namaz fidyasının vasiyet edilmesi, bunun varisler tarafından bağış yolu ile yapılmasından daha iyidir. Bir de bu fidye, daha ölü gömülmeden yapılmalıdır. Uygun olan budur. Bununla beraber gömüldükten sonra yapılması da caizdir. Ölünün velisi, ölü adına kazaya kalmış namazlarını kılamaz, oruçlarını tutamaz. Fakat bu gibi ibadetlerin sevabından ölmüş bir müslümana hediye yapılabilir. Ölünün bundan faydalanacağı Allah'ın ihsanından beklenir.

485- İma ile de namaz kılamayan bir hasta, bu hal üzere ölse, bu hastalığı müddeti içinde kılamamış olduğu namazlar için vasiyet etmesi gerekmez. Çünkü bunları kaza etmekten sorumlu olacağı bir zamana ermemiştir. Bunun için bu namazlar, üzerine ödenmesi gereken bir borç olmamıştır. Bundan dolayı fidye verilmesi yoluna gidilmez.

486- Namaz için fidye vermeye dair açık bir delil ve icma yoktur. Bu usul, delil ile sabit olan oruç fidyasına kıyas yolu ile de kabul edilmiş değildir. Bu bir ihtiyat işidir. Hanefî müctehidlerini bunu güzel görmüşlerdir. Bunun kazaya kalmış namazlar yerine geçeceği kesin olarak ileri sürülemez. Ancak böyle bir fidye vasiyeti, bir pişmanlık eseridir, bir istiğfar nişanıdır. Bunun varis tarafından bağış yolu ile yapılması da, bir şefkat ve hayırseverlik alametidir. Kaza için de bir imkan kalmamıştır. Bu yönden bu Fidyenin kabulü Yüce Allah'ın rahmetinden umulmaktadır. Bunun için bu usul, bazılarının sandığı gibi, sonradan İmam Birgivi merhum tarafından ileri sürülmüş bir şey değildir. Doğrusu şudur ki, bu mesele Hanefî mezhebi üzere yazılmış en eski kitaplarda da bu şekilde mevcuttur. Deniliyor ki: Fidye ile oruç borcunun düşeceği üzerinde nass (kesin delil) vardır. Namaz da, Hanefî fıkıh alimlerinin istihsan görüşlerine göre oruç gibidir, oruçtan daha önemlidir. Bunun için kaza edilmesine imkan kalmamış olan namazlardan dolayı da fidye verilerek Yüce Allah'ın mağfiretine sığınmak, ihtiyatî bir iş olarak uygundur.

487- İmam Muhammed El-Şeybanî (Allah ona rahmet etsin) Ziyadat adlı kitabında "Namaz fidyesi" İnşallahü teala kifayet eder, demiştir. Demek ki, bunun afv ve mağfirete bir vesile olacağı Yüce Allah'dan umuluyor. Yoksa bunun üzerinde kesin bir delil yoktur. Eğer bu fidyenin namazlara kifayet edeceği kesin bir delile veya kıyasa dayansaydı, böyle Allah'ın dilemesi şeklinde söz söylenmezdi. Fahrül-İslam Pezdevi'nun Usul kitabında şöyle deniliyor: Namaz hakkında fidyenin cevazına (yeterli olacağına), oruç hakkında hükmettiğimiz gibi hüküm veremeyiz. Ancak namaz hakkında fidyenin lütfen kabulünü Allah tarafından bir ihsan olarak isteriz. İbn'ül-Hümmam gibi, içtihad derecesini kazanmış bir zatın da, Fethu'l-Kadir'deki ifadesine göre namaz, Hanefî imamlarının istihsanı ile oruç gibidir. Madem ki oruç ile fidye vermek, yemek yedirmek arasında bir denklik şariatça sabit olmuştur. Buna göre bu denklik namaz ile fidye arasında da sabit olabilir. Eğer böyle bir denklik varsa, netice elde edilmiş olur. Değilse, namaz için fidye bir iyilik ve ihsandan ibaret kalır, iyilik ve ihsan ise, günahları giderir. Bir ayeti kerimede buyurulmuştur. "İyilikler kötülükleri siler." (Hud: 114).

488- Fıkıh kitaplarımızdan Kuhüstanî'de şöyle deniliyor: "Eğer ölü, namaz için fidye verilmesini vasiyet etmemiş ise, velisinin bağış yapması caizdir. Bunun müstahsen bir iş olduğu görüşünde ayrılık yoktur. Bunun sevabı ölüye ulaşır." Doğrusu, hiç bir zaman namaz fidyesi ile namaz borçlarımızın ödenmiş olacağını ileri süremeyiz. Fakat acizane verilecek sadakalardan dolayı da, Allah'ın ihsanına ulaşmaktan ümidimizi kesmeyiz. Hiç bir hayır ve iyilik Allah yanında boşa gitmez. Verilen sadakalardan ve yapılan vakıflardan dolayı müminin amel defterine daima sevab yazılır durur.

489- Bir ölü vasiyet etmediği takdirde, onun varisleri, geriye bırakmış olduğu maldan fidye vermek zorunda değildir. Hele varisler fakir bulunurlarsa, bir gelenek ve iyilik düşüncesi ile bu fakir varisleri fidye vermeye yöneltmek uygun olmaz. Bilhassa varisler arasında çocuklar ve yetimler bulunursa, bunların hisselerinden fidye verilmesi asla caiz olmaz. Bir de kendileri ile devir yapılacak fakirler arasında çocuk, bunak, deli, zengin ve gayri müslim bulunmamalıdır. Bu hususlara dikkat etmelidir.

Mescidlere Ait Hükümler

490- Mescid, İslam mabetlerine (ibadet evlerine) verilen bir isimdir. Lûgatta "secde edilecek yer" demektir. Çoğuluna "mesacid" denir. Mescidlerin büyüğüne "Cami" denir. Bunun çoğulu da "Cevami"dir. Mescidler Yüce Allah'a ibadet için yapılmıştır. Bundan dolayı her mescidin büyük bir şeref ve fazileti vardır. Bu şerefi göstermek için her mescide Beytullah (Allah'ın evi) denmiştir. Onun için mescidlere hürmet edilir. Mescidlerde hiç kimse istediği gibi hareket edemez. Bir mescid kıyamete kadar mesciddir. Mescidlere saygısızlık etmek, taşkınlıkta bulunmak, Yüce Allah'ın hakkına saldırmaktır. Bunun sorumluluğu pek büyüktür.

491- Bir mescidin içi ve arsası mescid olduğu gibi, semaya kadar olan bütün üst tarafı da mescid hükmündedir. Onun için mescidlerin içlerinde yapılması mekruh ve yasak şeyler, bunların üstlerinde de mekruhtur.

492- Mescidlerin "Fina-i Mescid" denilen çevresi, mescidlere bitişik olup aralarında yol bulunmayan yerler de namaz hususunda mescid hükmündedir. Bu bakımdan oralardan imama uymak sahihtir. Saflar bu yerlere ulaşmasa bile hüküm aynıdır. Fakat diğer hususlarda mescid hükmünde değildirler. Oralardan geçip gitmek ve oralara abdestsiz girmek caizdir. Bayram ve cenaze namazgahları da, yalnız namaz hususunda mescid hükmündedirler. Bir kimsenin kendi evinde kendisi için mescid edindiği yer, asla mescid hükmünü kazanmaz.

493- Mescidlerin en faziletlisi Mescid-i Haram (Kâbe) ile çevresindeki sahasıdır. Sonra Medine-i Münevveredeki "Mescidünnebi"dir. Sonra "Beytülmakdis"dir. Sonra "Kuba" mescididir. Bundan sonra en eski mescidler, daha sonra da en büyük

olan mescidler gelir. (Malikîlere göre, mescidlerin en faziletlisi önce "Mescid-i Nebevidir. Sonra "Mescid-i Haram", sonra "Mescid-i Aksa'dır. Bunlardan sonra bütün mescidler eşittir. Ancak insanın evine yakın olan mescidde namaz kılması, komşuluk hakkını gözetme bakımından daha faziletlidir.)

494- Bir kimsenin, kendi mahalle veya kabilesi mescidinde namaz kılması diğer mescidlerde namaz kılmasından daha faziletlidir, diğer mescidlerin cemaatı ister daha çok ve ister daha az olsun. Yalnız bir mescidin imamı daha salih ve alim olursa, orada namaz kılmak daha faziletlidir. Bu konuda Mescid-i Haram ile Mescid-i Nebevi'de kendilerine has bir özellik ve üstünlük vardır. Bunlarda kılınan namazların sevabları kat kat ziyadedir.

495- Bir mescid insanlara dar gelecek olsa, yanındaki yer sahibinden kıymeti ile arsa satın alınarak mescide katılır. Arsa sahibi razı olmasa bile bu işlem yapılır, çünkü buna bütün insanların ihtiyacı vardır. Böyle bir mescid veya cami, sonradan binaların durumundan anlayan yetkili kimselerin görüşlerine göre çok genişlemiş ise, içinde cuma ve bayram namazları kılınması gibi en büyük idareciden tekrar izin alınması gerekir.

496- Bir kimse, Yüce Allah'ın rızası için yaptırmış olduğu mescidin idaresine, tamirine, döşeme ve aydınlatılmasına ehil ise müezzinliğine ve imamlığına, başkalarından daha çok hak sahibidir. Kendisinden sonra da evladı ve aşireti, diğer insanlardan evladır. Bunlar müezzinliğe ve imamlığa ehil değiller ise, diledikleri uygun kimseleri müezzin ve imam tayin edebilirler. Ancak yapılan bu tayin işinde vakıf ile mahalle halkı arasında bir ayrılık olursa, bakılır: Eğer vakıfın seçtiği kimseler daha iyi veya halkın seçtiği şahıslara eşit ise, vakıfın, seçtiği tercih edilir. Değilse, halkın isteği geçerli olur.

497- Bir mescidin duvarlarını ve kubbesini birtakım nakış ve yıldızlarla sükmekte bir beis yoktur; fakat sade bir halde bulunması daha iyidir, özellikle kible tarafının bakışları toplayacak şekilde ince ve zarif nakışlarla süslenmesi, namaz kılanların dikkatini çekeceğinden ve kalblerinin huzurunu bozacağından mekruh görülmüştür. Bununla beraber bir kimse kendi malından bir mescidi süsleyebilir. Fakat müteveli (mescidin bakımına memur olan kimse), bu gibi nakış ve süsleri, vakıfın malından yapamaz. Yaparsa, bedelini öder. Çünkü bunlar mescidin yapısına ve devamına ait şeyler değildir. Ancak gelir fazlasının zalimler eline geçip yok olacağından korkulursa bu gibi harcama yapılabilir.

498- Mescidlerin lambaları en fazla gecenin üçte birine kadar yakılabilir, bundan fazla yakılamaz. Çünkü vakfın malına tecavüz olur. Ancak vakıfın böyle bir şartı varsa veya adet öyle ise, tecavüz sayılmaz.

499- Mescid içinde kuyu kazılmaz. Eskiden beri varsa, olduğu gibi bırakılır. Abdest için hazırlanmış bir yer yoksa, mescid içinde abdest alınmaz.

500- Devamlı imam ve müezzini bulunan bir mescidde namaz kılındıktan sonra, tekrar cemaat halinde ezan ve ikametle namaz kılınması mekruhtur. Fakat tekrar ezan ve ikamet yapılmaksızın mescidin mihrabından başka bir tarafta bazı kimselerin tekrar cemaatla namaz kılmaları, sahih olan görüşe göre, mekruh değildir.

501- Bir mescidde ezan okunduktan sonra, içinde bulunan kimsenin o mescidi bırakıp başka bir mescide gitmesi, başka bir mescidde görevli değilse, mekruhtur.

502- Namaz kılanın önünden geçmek günahtır. Fakat mescidde ileri saflarda yer varken, arka saflarda namaz kılanın önünden geçmek ve ileri gitmek caizdir. Çünkü bu kimse, kendisine hürmet hakkını kaybetmiştir.

503- İtikâfa girmeyen kimsenin mescid içinde yemek yemesi ve uyuması mekruhtur. Fakat bir görüşe göre memleketinden uzak kalmış kimsenin mescid içinde yemesi ve uyuması caizdir. Ancak ihlilafdan kurtulmak için böyle bir garibin itikafa niyet etmesi daha iyidir.

504- Mescidlere abdestli olarak girilir. Namaz maksadı olmaksızın mescidlere çocukları ve delileri sokmak, zaruret olmadıkça yol gibi geçip gitmek caiz değildir.

505- Bir mescide girerken önce sağ ayağı ileri atarak girmeli ve hemen Peygamber Efendimize Salat ve Selam getirmeli: "Allahümmeftah aleyne ebvabe rahmetike = Ya Rabbi! Üzerimize rahmetinin kapılarını aç," diye dua etmeli. Çıkarken de önce sol ayağı dışarıya atmalı: "Allahümmeftah aleyne ebvabe fadlike = Ya Rabbi! Üzerimize lütuf ve kereminin kapılarını aç," diye duada bulunmalıdır.

506- Mescidlere gelişi güzel hareket ve davranışlarla girilemez. Kollar sıvalı, pallo omuzlara atılmış bir şekilde girmek uygun olmaz. Bir zaruret bulunmadıkça, mescidlerde dizleri dikmek veya ayakları uzatmak sureti ile rastgele oturulmaz. Bunlar caiz görülemez. Yine, mescidlere serili sergiler üzerine kirli veya ıslak ayaklarla basılamaz. Mabedlerin temizliğine zarar veren işler yapılamaz. Herkes haline göre, mabedlere en temiz ve en güzel elbiselerini giyerek gitmeli. Cemaatı tiksindirici hallerden kaçınılmalıdır. Bir ayet-i kerimede: "Her mescide gidişinizde temiz ve güzel elbiselerinizi giyiniz," buyurulmuştur.

507- Mescidlerde yüksek sesle konuşmak mekruhtur. Ancak cemaata duyurmak için hatiblerin ve vaizlerin, din dersi veren hocaların seslerini yükseltmeleri caizdir. Başkalarının namazlarını karıştırmamak şartıyla, Kur'an okuyanların ve Allah'ı zikredenlerin seslerini yükseltmeleri de caizdir.

508- Mescidlerde gürültü yapmak, gereksiz yere dünya işlerini konuşmak, kaybolan eşyaları sorup araştırmak, zikir ve hikmet taşımayan şiirler okumak caiz

değildir. Denilmiştir ki: "Ateşin odunu yemesi gibi, mescidde konuşulan sözler, iyilikleri yer, bitirir."

509- Mescidlerde suçlulara ceza uygulamak, alış-veriş yapmak caiz değildir. Yalnız itikâf halinde olanlar, kazanç sağlamak maksadı olmaksızın sadece ihtiyaçları kadar alış-verişte bulunabilirler.

(İmam Ahmed'e göre, mescidlerde nikah akdî yapılması sünnettir, İmam Şafî Hazretlerine göre, bu akid yalnız, itikaf halinde bulunan için caizdir.)

510- Mescid içinde dilencilik yapmak haramdır. Bu dilencilere para vermek de mekruhtur. En ihtiyatlı görüş budur. Fakat hediye ve sadaka vermek yasak değildir.

511- Mescidleri pis ve kötü kokulu şeylerden korumak, vacib olan bir görevdir. Onun için mescid lambalarında temiz olmayan yağları kullanmak caiz değildir. Soğan ve sarımsak gibi, kokuları hoş olmayan şeyleri yemiş kimselerin cemaat arasına girmeleri de uygun değildir. Çünkü bunların kokusu cemaata eziyet verir.

512- Mescidlerde okunan Kur'an-ı Kerimi, hutbeleri ve yapılan vaazları tam bir hürmetle dinlemek gerekir. Mescidlerde oturup kalkma, gidip gelme edeblerine gereği üzere riayet edilmesi bir görevdir. Bütün bunlar, mübarek mabedlere ait edeblerdendir. Bunlara aykırı hareket etmek, İslâm adabına aykırıdır. Böyle hoş olmayan bir hareket, İslâm mabedinin ne kadar kutsal bir makam olduğunu güzelce anlamamaktan ileri gelir. Kur'an-ı Kerime ve diğer saygı değer şeylere karşı yapılması gereken hürmeti bilmemekten ileri gelir. Sosyal terbiyeye ve din kardeşlerine karşı gösterilmesi gereken hürmet ve nezakete aykırı bulunur. Artık bu gibi yolsuz hareketlerden kaçınmalı, İslâm adabına yaraşır şekilde hareket etmelidir.

513- Mescid kapılarını namaz vakitlerinden sonra kapamak mekruhtur. Ancak içindeki eşyanın çalınmasından korkuluyorsa, kilitlenebilir.

Ek

514- Mescid ve cami inşa etmenin fazileti ve sevabı pek çoktur. Bunları yapmak, bunların inşaatına yardım etmek, bir iman ve hayırseverlik nişanıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerimde: "Yüce Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse bina ve imar eder," diye buyurulmuştur.

515- Mescidleri bina ve imar eden müminler hakkında büyük müjdeler vardır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Her kim Yüce Allah'ın rızasını dileyerek bir mescid bina ederse, Allah da ona cennette bir ev bina eder. Diğer bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Her kim helal malından, içinde Yüce Allah'a ibadet edilecek bir bina yaparsa, Allah da onun için Cennette inci ve yakuttan bir bina yapar". İşte helal maldan, görsünler ve işitsinler için değil de,

yalnız Allah rızası için yapılan bir mabedin sevabı çok fazladır. Ne mutlu böyle hayırlı işler başaranlara!..

516- İnsanlar ölünce amelleri biter, amel defterleri kapanır. Artık bu defterlere sevab yazılmaz. Ancak mescid yapmış olmak gibi devamlı hayırları bulunan müminlerin amel defterleri kapanmaz. Onlara daima sevablar yazılır durur. Çünkü bir hadis-i şerifde buyurulmuşur: "Bir mümine, öldükten sonra, amelinden ve iyiliklerinden ulaşacak şeylerden biri, öğrenip yaydığı ilim yahut geriye bırakmış olduğu salih evladı yahut miras bırakmış olduğu Mushaf yahut yapmış olduğu mescid yahut yolcular için yapmış olduğu ev yahut akıtmış olduğu ırmak yahut sağlık halinde hayatta iken malından çıkarıp verdiği sadakadır. Bunlar vefatından sonra kendisine (sevab olarak) ulaşır". İşte bu hadis-i şerifin beyanına göre de, mescidleri yapan, medreseleri kuran, çeşmeleri akıtan ve benzeri hayırlı vakıfları yapan kimseler hakkında ne büyük bir müjdeyi kapsıyor.

517- Yüce Allah'ın rızası için yapılmış vakıflar birer sadaka-i cariyedir (devam edip giden hayırlardır). Şöyle ki: Mükellef olan bir müslüman, bir malının mülkiyet ve menfaatini insanların tasarrufundan engellerde, Allah yolunda bir hayır işine bağlarsa, onu vakfetmiş olur. Artık o mal, ancak Yüce Allah'ın mülkü hükmüne geçer. Onda hiç kimsenin mülkiyet hakkı kalmaz. Herhangi bir vakfın geçerli hale gelebilmesi için usulüne göre mahkemede tescil edilmesi gerekir. Ancak bundan vakıf olan mescidler, mezarlıklar ve vasiyet suretiyle olan vakıflar müstesnadır. Şöyle ki: Bir müslüman bir mescid yapar da, onu yoluyla beraber mülkiyetinden çıkararak içinde namaz kılınması için insanlara izin verirse, insanlarda orada cemaatla namaz kılsa, o mescidin vakıflığı, tescile muhtaç olmadan tamamlanmış olur. Yine, bir kimse bir malını, bir hayır yoluna vakıf olmak üzere vasiyet edip sonra o vasiyet üzerine vefat etse, bakılır: Eğer malının üçte biri bunu karşılıyorsa veya varisi yoksa veya varisleri olur da vasiyetin tümünü geçerli kabul ediyorsa, o mal, o hayır yoluna tamamen vakfedilmiş olur. Eğer geriye bırakmış olduğu malın üçte biri yetmeyip varisler de muvafakat etmiyorsa, terekesinin üçte biri kadar olan miktar ancak o hayır işine konulan şartlarla vakfedilmiş bulunur. Bunun geçerliliği tescile bağlı değildir. Vakıflarla ilgili bilgi, "Hukuku İslâmiye ve Istılâhatı Fıkhiye" adındaki eserimizin dördüncü cildinde vardır.

518- Mescidlere, ibadet yapmak ve cemaatla namaz kılmak için devam etmek de, mescidleri sağlığa kavuşturmak ve imar etmek sayıldığından fazileti pek ziyadedir. Bir hadis-i şerifde buyurulmuşur: "Bir kimse, içinde cemaatla namaz kılınan bir mescide gidecek olsa, gidiş ve gelişlerinden atacağı adımlarından her biri ile bir günahı silinir. Diğer biri ile de kendisi için bir sevab yazılır. Diğer bir hadis-i şerifde de: "Her kim evinde güzelce abdest alır da, sonra mescide giderse, o kimse Allah'ın ziyaretçisi olur. Ziyarette bulunana ikram ise, her ziyaret edilen zat üzerine bir haktır" diye buyurulmuşur. Diğer bir hadis-i şerifde de şöyle buyurulmuşur: "Gecenin karanlığında mescide yürüyen kimse, kıyamet gününde

Yüce Allah'a nurlar içinde kavuşacaktır". Ne büyük müjdeler!... Artık mescidlere devamlı bir ganimet bilmeli, cemaatla namaz kılmanın sevabını kaçırmamaya çalışmalıdır. Bu hususta muvaffak olmamızı Yüce Allah'tan niyaz ederiz.

Cenaze İle İlgili Vacipler ve Görevler

519- Cenaze ölü demektir. Ölmek üzere bulunan kimseye "muhtazar" denir. Muhtazarın yanında tevhid ve şahadet kelimelerini okumaya ve ölünün kabri başında yapılacak konuşmaya "Telkîn" denir. Ölünün yıkanmasına "Gasl-i meyyit", ölünün yıkanmasından sonra kabre gömülmesine kadar yapılması gereken şeylere ve bunların temin etmeye de "Techiz" adı verilir. Ölüyü bilinen bezlere sarmaya da "Tekfin" denilmektedir.

520- Ölen bir müslümanı yıkamak, kefenlemek ve üzerine namaz kılıp bir kabre gömmek müslümanlar için bir farz-ı kifayedir. İnsanlar bu farzı yapmadıkları zaman, bundan hepsi Allah katında sorumlu olurlar. Bu görevi yapmaya imkânları yoksa, sorumlu olmazlar.

521- İslâm ölülerini hayır ile anmak, onların güzel hallerini söylemek ve kötülüklerini söylemekten kaçınmak müslümanlar için bir görevdir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Ölülerinizi güzel hallerini yad ediniz, kötülüklerini söylemekten çekininiz." Öyle ki, bir İslâm ölüsünde görülüp iyi haline delâlet eden güzel koku veya yüzünün nurlanması gibi şeyleri söylemek müstahabdır. Fakat fena koku ve yüzünün kararması gibi şeyleri söylemek haramdır, gybetten sayılır. Ancak ölü açıkta haram işleyen bid'at sahibi olarak tanınmış ve bu hal üzere ölmüş ise, fena halleri söylenebilir. Başkalarına ibret olmak için söylenmesi caiz olabilir.

522- Ölmek üzere olan kimseyi (muhtazarı), bir güçlük yoksa kıbleye doğru sağ yanı üzerine çevirmek müstahabdır. Ayakları kıbleye doğru olarak ve başı biraz yükseltılarak arkası üstüne de yatırılabilir. Adet haline gelen de budur. Bu halde, başı biraz yukarı kaldırılır ki, yüzü kıbleye yönelmiş olsun.

523- Ölüm haline giren kimseye Kelime-i Tevhid telkîn edilir. Bu bir sünnettir. Şöyle ki: Daha ruhu boğazına çıkmadan yanında Tevhid ve Şahadet kelimeleri okunur; fakat sen söyle, diye ona zorlanmaz. Hasta da bu kelimeyi bir defa okuyup başka bir şey söylemezse, artık telkine son verilir. Böylece son sözü tevhid kelimesi olur. Bu telkini, hastanın hoşlanmadığı bir kimse yapmamalıdır. Bu telkin, içine tevbeyi de alacak şekilde şöyle yapılabilir: "Estağfirullahel-Azim ellezi lâ İlâhe illâ hüvel-Hayyül Kayyüme ve etübu ileyhi = Şanı Yüce olan Allah'dan mağfiret diler ve ona tevbe ederim ki, O'ndan başka hak mabud yoktur. O, Hayy'dır, Kayyum'dur." Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Her kimin son sözü 'Lâ İlâhe İllallah' olursa cennete girer." Muhtazarın yanında Yasin ve Ra'd surelerini okumak müstahabdır.

524- Muhtazar ölünce gözleri yumdurulur, çenesi kapatılarak bir bez ile iyice çekilip tepesine bağlanır. Bunları yapan kimse şöylece dua etmelidir: "Bismillâhi ve âlâ milleti Resûlillahi. Aлахümme yessir aleyhi emrehu ve sehhlil aleyhi ma ba'dehu ve es'idhu bilikaike vec'al ma harace ileyhi hayren mimma harece anhü = Yüce Allah'ın ismini zikir ile ve Resûlüllah'ın dini üzere ölmüş olsun. Ey Allah'ım! Bunun işini kolay et, kendisine ilerisini kolaylaştır, onu cemalinle mutlu kıl. Gitmekte olduğu âlemi ona, içinden çıktığı âlemden daha hayırlı yap."

525- Ölünün üzerinden elbisesi çıkarılır, yıkanması için hazırlanan bir yer üzerine konulur ve üstüne örtü çekilir. Şişmesine engel olmak için karnı üstüne bıçak gibi bir demir parçası konulur. Elleri yanlarına uzatılır. Kollan göğsünün üzerine konulmaz. Yanında cünub, hayız ve nifas hallerinde olanlar bulunmaz.

526- Ölünün yanında güzel kokulu bir şey bulundurulur. Yıkanmadıkça yanında Kur'ân okunmaz, okunması mekruhtur. Bu durumda başka bir odada Kur'ân okunabilir. Ölünün bulunduğu yer geniş olup üzerinde de tam bir örtü bulunduğu takdirde, kendisine yakın oturulmaksızın gizlice Kur'ân-ı Kerîm okunması da kerahet olmayabilir.

527- Ölünün komşularına ve yakınlarına vefat haberi verilir. Bunlar da, ölüye karşı son görevlerini yapmaya koşarak sevab kazanırlar.

Cenazelerin Yıkanması

528- Cenazelerin bir an önce yıkanması, kefenlenip hazırlanması ve kabirlerine konulması müstahabdır. Bunun için önce cenaze teneşir denilen tahtadan bir sedir üzerine, ayakları kıbleye doğru olarak arka üzeri yatırılır. Teneşirin çevresi güzel kokulu bir şeyle üç, beş veya yedi defa tütsülenir. Göbeğinden dizleri altına kadar olan avret yerleri bir örtü ile örtülüp elbiseleri tamamen çıkarılır.

529- Cenaze yıkayan erkek veya kadın yıkayıcı, farz olan yıkama görevini yerine getirmeyi niyet etmeli ve Besmele ile başlamalıdır. Yıkama bitinceye kadar da: "Gufraneke ya Rahman! = Ey Rahman olan Rabbim, senin mağfiretini dilerim" demelidir.

Yıkayıcı eline bir bez alarak örtünün altından ölünün avret yerlerini temizler. Sonra abdest aldırılmaya başlayarak önce cenazenin yüzünü yıkar. Ağzına ve burnuna su vermez. Yalnız dudaklarının içini ve dışlarını, burun deliklerini, göbek çukurunu parmakla veya parmağına sardığı bezle mümkün olduğu kadar siler. Ondan sonra elleri ile kollarını yıkar. Sahih olan görüşe göre, başını da meshedip ayaklarını da geciktirmeksizin hemen yıkar. Böylece abdest verilmiş olur. Namazın ne olduğunu henüz anlamayacak bir yaşta olan çocuk ölünce, buna böyle bir abdest verilmez.

530- Cenazenin abdest işi tamamlanınca, üzerine ılık ve tatlı su dökülür. Saç ve sakalı taranmaksızın, varsa "hatmî" denilen güzel kokulu bir ot ile yoksa sabun ile yıkanır. Sonra sol tarafına çevrilerek önce sağ tarafı bir defa yıkanır. Böylece sağ ve sol yanları üçer defa yıkanır. Daha fazla yıkanabilirse de israf olmamalıdır. Bundan sonra cenaze hafifçe kaldırılır. Bu kaldırıpta cenaze, yıkayıcının göğsüne veya eline ve dizine dayandırılır. Sonra karnı hafifçe ovulur. Bir şey çıkarsa su ile yıkanıp giderilir. Yeniden abdest ve vücudun tamamını yıkamaya gerek yoktur. Fakat şişip dağılmak üzere bulunan bir ölünün üzerine yalnız su dökülerek yetinilir. Ona abdest vermek ve üç defa yıkamak gerekmez.

531- Ölünün saçları ve tırnakları kesilmez. Sünnet olmamışsa, sünnet edilmez. Cenaze yıkanırken pamuk kullanılmaz. Yıkandıktan sonra havlu ve benzeri bir şeyle kurulur. Ondan sonra kefen gömleği giydirilir ve geri kalan kefenleri yayılır. Başına ve sakalına "hanut" denilen kâfur veya benzeri güzel kokulu bir şey konur. Secde yerleri olan alın, burun, eller, dizler ve ayaklara da kâfur konur.

532- Ölünün yıkanacağı yer kapalı olup yıkayıcı ve yardımcılarında başkası onu görmemelidir. Bir ölüyü, ona en yakın olan kimse veya takva sahibi güvenilir kimse yıkamalıdır. Bu yıkamak parasız olmalıdır. Çünkü bu bir din görevidir. Öyle ki, yıkayıcı olarak bir kimseden başkası bulunmasa, bunun yıkama ücreti alması caiz olmaz. Fakat başka yıkayabilenler varsa, o zaman ücret alınabilir.

533- Erkek olan ölüyü erkek, kadın olan ölüyü de kadın yıkar. Bu yıkayıcılar taharet üzere bulunmalıdırlar. Bunların cünüb, haiz, nifas halinde olmaları ve yıkayıcının gayri müslim olması mekruhtur. Ancak müslüman bir erkek hakkında gayri müslimden başka bir erkek ve müslüman bir kadın hakkında gayri müslim bir kadından başka kadın bulunmadığı zaman bunlar yıkayabilirler.

534- Bir kadın vefat eden kocasını yıkayabilir. Çünkü kadın, iddet bekleyecektir. Bu iddet çıkmadıkça evlilik devam halinde sayılır. Fakat bir erkek, ölmüş bulunan zevcesini yıkayamaz. Çünkü erkeğe iddet gerekmez. Karısı ölünce, aralarındaki evlilik bağı kalkmış olur. Ancak onu yıkayacak bir kadın bulunmazsa, koca zevcesine teyemmüm verir. (Üç İmama göre, kocasında zevcesini yıkaması caizdir.)

535- Erkekler arasında ölmüş olan bir kadına mahremi varsa, bu mahremi ona eli ile teyemmüm ettirir. Mahremi yoksa, yabancı bir erkek eline bir bez alarak ve gözlerini kapayarak teyemmüm ettirir.

536- Su bulunmadığı zaman yine teyemmüm ile yetinilir. Bir cenaze için teyemmüm yapıp namazı kıldıktan sonra su bulunacak olsa, yeniden yıkanır, namazı tekrar kılıp kılınmayacağı hakkında İmam Ebû Yusuf'un iki görüşü

vardır.

537- Henüz buluğ çağına yaklaşmamış (müştehat olmayan) bir kız çocuğunu erkek yıkayabildiği gibi, henüz mürâhik (buluğ çağına ermemiş) bulunan bir erkek çocuğunu da kadın yıkayabilir.

538- Cinsel organı kesilmiş veya yumurtaları (husyeleri) çıkarılmış erkek ile organı tam erkekler arasında fark yoktur. Bu gibileri de erkekler yıkar.

539- Suda boğulmuş olan bir müslüman, yıkamak niyeti ile üç defa suda hareket ettirilerek yıkanır. Yalnız su içinde kalmış olması, hayattaki müslümanları cenazeyi yıkama farzını yerine getirmekten kurtarmaz.

540- Bir müslümanın akrabası veya zevcesi olan bir gayri müslim öldüğü zaman onun dindaşlarına verilir. Eğer bunlara verilmezse, sünnet üzere olmaksızın yıkanır ve sarılarak gömülür, yukarda açıklandığı üzere mü'minlere yapılan işlem buna yapılmaz.

541- Ölen bir müslümanın, gayri müslimden başka akrabasından bir velisi bulunmasa, cenazesi gayri müslimlere verilmez. Çünkü bunun teçhiz ve tekfini ile ilgili bütün görevler müslümanlar üzerine bir farz-ı kifayedir.

542- Ölü olarak düşen bir çocuk, bir bez parçasına sarılarak gömülür, yıkanması gerekmez.

543- Erkek mi, kadın mı olduğu anlaşılmayan ve bu bakımdan kendisine "hünsa-i müşkil" denilen kimse ölünce teyemmüm ettirilir, yıkanmaz. Kefenlenme hususunda kadın sayılır.

544- Ölmüş olan bir müslümanın başı ile beraber vücudunun çoğu bulunuyorsa yıkanır; kefenlenir ve namazı kılınır. Fakat başsız olarak yalnız vücudun yarısı bulunsa veya gövdesinin çoğu kaybolmuş olsa yıkanmaz, kefenlenmez ve üzerine namaz kılınmaz. Bir beze sarılarak gömülür.

545- Kefene sarıldıktan sonra ölüden çıkacak bir sıvı veya benzeri şeyler artık yıkanmaz.

Cenazelerin Kefenlenmesi

546- Ölen erkek veya kadın her müslümanı bedenini örtecek şekilde bir giysi ile kefenlemek farzdır. Bu farz görevini yapmayan müslümanlar günahkâr olurlar. Ölünün kefenlenmesi üç şekilde olur: Birincisi, "Sünnet üzere olan kefenleme"dir ki, erkekler için Kamis, İzâr ve Lifafe'den ibaret olmak üzere üç kattır. Kadınlar için ise, bu üç parça ile beraber bir baş örtüsü ile bir göğüs örtüsünden ibaret beş

kattır. İkincisi, "Kefen-i Kifayet"dir ki, erkekler için İzar ve Lifafe olur. Kadınlar için de bunlarla beraber bir baş örtüsü olur. Üçüncüsü, "Kefen-i Zaruret"dir ki, hem erkekler için, hem de kadınlar için yalnız bir kattır. Bu durumda ölü, bulunabilen bir parça elbiseye sarılır. Fakat bir zaruret bulunmadıkça böyle bir kat kefen ile yetinilmez.

547- Kamis, bir gömlek yerindedir. Boyun kısmından ayaklara kadar uzun olur. Yen ve yakası bulunmaz, etrafı da oyulmaz. İzar ise bir don ve bir eteklik yerindedir ki, baştan ayağa kadar uzun bulunur. Lifafe ise, bir sargı yerinde olup baştan ayağa kadar uzun bulunmakla beraber, baş ve ayak tarafları düğümlenir. Böylece İzar'dan daha uzun bulunmuş olur.

548- Kefenin beyaz renkte pamuk bezinden olması daha faziletlidir. Gelenek olarak da beyaz patiskadan yapılmaktadır. Kefenin yenisi ve yıkanmışısı birdir. Kadınlar için ipekten kefen ve zaferan ile usfur denilen boylarla boyanmış bezlerden de kefen yapılabilir. Kefenler mümkün olduğu kadar güzel ve ölünün varlığına uygun olmalıdır. Erkeklerin kefenleri, cuma ve bayram günlerinde, kadınların kefenleri de babalarını ziyaret edecekleri günlerde giydikleri elbiselere kıymet bakımından uygun bulunmalıdır. Bu bir ölçüdür. Sünnet miktarı olan kefenden daha fazlasını seçmek mekruhtur. Hele varisler arasında muhtaçlar veya çocuklar bulunursa, hiç benimsenemez.

549- Kefenler daha ölülere sarılmadan önce tek adet olarak birkaç defa güzel kokulu şeylerle tütsülenir. Önce Lifafe tabut içine veya hasır ve kilim gibi bir şey üzerine serilir. Onun üzerine de İzar yayılır. Sonra da ölü Kamis (kefen gömleği) içinde olarak İzar'ın üstüne konur. Bu durumda ölü erkek ise, İzar önce soluna, sonra da sağına getirilerek sarılır. Ondan sonra Lifafe de aynı şekilde sarılır. Açılmasından korkulursa, kefen bir kuşak ile de bağlanır. Ölü kadın olunca, saçları ikiye ayrılarak kefen gömleği üzerinde göğsü üzerine konur. Bunun üzerine, yüzünü de örtecek şekilde başörtüsü konur. Sonra üzerine İzar sarılır. İzar'ın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır. Daha sonra Lifafe sarılır. Göğüs örtüsü Lifafe'den sonra da bağlanabilir.

550- Kefen konusunda, bülüğ çağına yaklaşmış erkek çocuklarla kız çocuklar, bülüğ çağına ermiş büyükler hükmündedir. Henüz bülüğ çağına yaklaşmamış çocukların kefenleri yalnız İzar ile Lifafe'dir; yahut bir kat olarak yapılır. Üç kat yapılması daha iyidir.

551- Her şahsın kefeni kendi malından karşılanır. Kefen harcamaları, borçtan, yapılan vasiyetten ve varis hakkından öncedir. Ancak borç karşılığı olarak bırakılan rehin maldan kefene harcama yapılmaz. Rehin alanın hakkı daha önde gelir. Geriye mal bırakmamış olan bir ölünün kefen masrafı, hayatta iken, nafakasını vermekle yükümlü bulunduğu kimselere aittir. Böyle bir kimsesi

bulunmazsa, hazine tarafından karşılanır. Bu da mülkün olmazsa, müslümanlar tarafından kefen ihtiyacı karşılanır.

552- Kadınların kefenleri, zengin olsalar dahi, kocalarına aittir. Fetva buna göredir. İmam Muhammed'e göre, yalnız mal bırakmayan kadınların techiz ve tekfin masrafları, nafakalarını vermekle yükümlü olan kimselere aittir. Eğer kadınların malları varsa, masraflar o maldan karşılanır. (İmam Şafî'ye göre de böyledir.)

553- Bir ölünün techiz ve tekfinini varislerinden biri yerine getirirse, bu masrafları terekesinden alabilir. Fakat varis olmayan yabancı bir kimse, ölünün akrabasından olsa bile, varislerin iznini almaksızın bu harcamaları yapsa, yaptığı masrafı terekesinden alamaz. İsterse yapacağı masrafı ölünün geriye bıraktığı maldan (terekesinden) alacağına dair şahid tutsun, ister tutmasın, hüküm aynıdır.

554- Bir ölünün mezarı açılıp kefeni çalınmış olursa bakılır: Eğer cenaze bozulmamışsa (kokup çürümemişse), yeniden kefene sarılır. Bu kefen, terekesi henüz bölünmemiş ise, bu maldan karşılanır. Terekesi bölünmüş ise varisleri tarafından temin edilir.

Cenaze Namazları

555- Yıkanıp hazırlanan müslüman bir ölü, ön tarafa konarak onun namazı kılınmak üzere müslümanların abdest almaları ve kıbleye yönelmiş bulunmaları farz-ı kifayedir.

556- Cenaze namazının şartı niyettir. Bu niyetle ölünün kadın veya erkek, kız çocuk veya oğlan olduğu tayin edilir, imam olan zat, Allah Teala'nın rızası için, hazır olan cenaze namazını kılmaya ve o cenaze için dua etmeye niyet ederek namaza başlar, imamete niyet etmesi gerekmez; ister cemaat arasında kadın bulunsun, ister bulunmasın. Cemaattan her biri de, Allah rızası için o cenaze namazını kılmaya ve onun için duaya ve imama uymaya niyet eder. Ölü erkek ise, "şu erkek için", kadın ise "şu kadın için" diye duaya niyet edilir. Çocuklar için de bu şekilde niyet edilir. Cemaattan biri, ölünün erkek mi, kadın mı, büyük mü, küçük mü olduğunu bilmediği zaman, "üzerine imamın namaz kılacağı ölüye, imamla beraber namaz kılmaya ve dua etmeye" diye niyet eder.

557- Cenaze namazının rükünleri kıyam ile tekbirdir. Sünnetleri de, hamd ve sena etmek, salat ve selam getirmek, hem ölüye hem de diğer müslümanlara dua etmekten ibarettir. Duanın rükün olduğunu söyleyenler de vardır. Namaz şöyle kılınır: Cenazeye karşı ve kıbleye yönelik olarak saf bağlanır, niyet edilir. İmam olan zat, ellerini namazda olduğu gibi bağlar. Cemaat da gizlice tekbir alarak ellerini bağlarlar. Bu tekbir bir bakıma bir rükündür, bir bakıma da bir şarttır. Bu tekbirin arkasından hem imam, hem de cemaat "Sübhanek"yi okurlar. (Buna: "Ve celle senaüke"yi de eklerler). Sonunda ellerini kaldırmaksızın "Allahü Ekber" diye

imam aşikâre tekbir alır. Cemaat da, ellerini kaldırmaksızın gizlice tekbir alır. Bundan sonra hepsi gizlice "Allahümme Salli ve Allahümme Barik" dualarını okurlar. Tekrar aynı şekilde "Allahü Ekber" diye tekbir alınır. Bu defa da ölüye ve diğer müminlere gizlice dua edilir. Bu duadan sonra yine "Allahü Ekber" denilip tekbir alınır ve arkasından önce sağ tarafa, sonra da sol tarafa imam yüksek sesle, cemaat da gizlice selam verirler. Böylece namaz tamamlanmış olur. Bu vacib olan selam ile ölüye, cemaata ve imama selam verilmesine niyet edilir. Bazılarına göre bu selamda ölüye niyet edilmez. (Cenaze namazında Fatiha süresinin okunması, Şafiîlerce bir rükündür. İlk tekbirden sonra okunması daha faziletlidir. Hanbelîlerce de bu bir rükündür. Birinci tekbirden sonra okunması vacibdir. Malikîlere göre okunması tenzih yolu ile mekruhtur.)

558- Erkek cenaze namazında şöyle dua edilmesi naklolunmuştur: (*)

559- Ölü, erkek çocuk ve aslen mecnun ise Yukardaki duada geçen: "Ve men teveffeytehu minna feteveffihi alel-iman" cümlesinden sonra şöyle dua edilir: (**)

560- Ölü erkek değil ise, duadaki zamirler müennes (dişi) zamirleri olarak şöyle değiştirilir.

561- Cenaze namazında öteden beri nakledilen duaları bilmeyenler, kolaylarına gelen başka uygun duaları okuyabilirler. Bunlar arasında: "Rabbenâ âtina fiddünya haseneten..." ayetini okusalar kafi gelir. Şöyle dua edebilirler: (***)

562- Cenaze namazının asıl rüknü olan tekbirler, anlatıldığı gibi, üçtür. İlk tekbirle beraber hepsi dört tekbir etmiş olur. İmam bir beşinci tekbir daha alacak olsa, cemaat buna uymaz.

563- Cenaze namazında cemaatın bulunması şart değildir. Yalnız bir erkeğin veya yalnız bir kadının cenaze namazını kılması ile de bu farz yerine getirilmiş olur. Cenaze namazı cemaatla kılındığı zaman imam olmaya en çok hak sahibi bulunan, en geniş yetkiye sahip idarecilerdir. Bunlardan sonra cuma namazını kıldıran imam gelir. Sonra iyi bir hal sahibi bulunan mahalle veya kabile imamıdır. Daha sonra da ölünün veraset sırasına göre velisi bulunanlardır.

564- Bir veli, namaz kılma sırası kendisine gelmişse, başkalarına namaz kıldırma iznini verebilir. Derecesi önde olmayanlardan başkası velinin izni olmadıkça namaz kıldıramaz. Eğer kıldıracak olsa, veli de yeniden namaz kılar ve başka bir cemaata da kıldırabilir. Fakat başkası yeniden kıldıramaz ve dereceleri eşit olan velilerden biri kıldırınca veya kıldırmasına izin verince, diğerlerinin artık kıldırmaya yetkileri kalmaz. Çünkü velayet hakkı, her birine tam ve eşit olarak ayrı ayrı sabit olmuştur. Ölen bir kadının velisi bulunmazsa, namazı kıldırmaya kocası, sonra komşuları hak sahibidirler. İmamı Azam'dan bir rivayete ve Ebû Yusuf'un

görüşüne göre, ölünün namazını kıldırmak görevinde, velisi herkesden önce gelir. (İmam Şafiî'nin görüşü de, İmam Ebû Yusuf'un görüşü gibidir.)

565- Bir ölünün namazını yalnız kadınlar kılacak olsalar, bu caiz olur ve farz yerine gelmiş olur. Kadınların cemaat halinde cenaze namazını kılmaları da caizdir, fakat teker teker kılmaları müstahabdır.

566- Birkaç cenaze bir araya gelse, bunların ayrı ayrı namazlarını kılmak daha iyidir. Hangisi önce getirilmişse, onun namazı önce kılınır. Hep beraber getirilmişlerse, en faziletlisi öne alınır. Bununla beraber hepsine bir namaz da yetişir. Böyle topluca namazları kılınınca, imamın önünde erkek ölü bulundurulur. Diğer ölüler de saf halinde veya birbiri hizasında göğüsleri imama karşı olarak sıraya konurlar. Şöyle ki: imama karşı önce erkekler, sonra erkek çocuklar, sonra kadınlar ve daha sonra da kız çocukları konur.

567- İmam, ölünün göğsü hizasında durur. Cemaat da hiç olmazsa üç saf bağlar. Cenaze namazında safların en faziletlisi en arkada olanıdır.

568- Cenaze musalla'ya (namaz için hazırlanan yere) baş tarafı imamın soluna gelecek şekilde konulmuş olursa namaz caiz ise de, günah işlenmiş olur.

569- Cenaze namazına başladıktan sonra gelip cemaata katılan kimse, hemen tekbir alır, noksan kalan tekbirlerini de dua okumaksızın birbiri peşinden alır, böylece cenaze musalladan kaldırılmadan tekbirlerini tamamlayıp selam verir. Yine, imamın dördüncü tekbirinden sonra cemaata katılan kimse, hemen tekbir alarak imama uyar, imamın selamından sonra da üç tekbiri kaza eder. Fetva bu şekildedir. Diğer bir görüşe göre, imamın alacağı tekbir beklenir, imam tekbir almadıkça cemaata katılmak olmaz.

570- Şiddetli yağmur gibi bir özür bulunmadıkça cenazeyi cami içine alarak namazını orada kılmak tenzihen mekruhtur. Cenaze mescidin ön tarafına konularak imam ile cemaatin bir kısmı cenaze ile beraber, bir kısmı da mescid içinde durur, saflar da bitişik olursa, kılınacak namaz mekruh olmaz. Birçok büyük camilerde de adet bu şekildedir. Bundan Mescid-i Haram müstesnadır. Onun içinde her türlü namaz kılınır. Cenaze namazını kabristanda kılmak da uygun görülmemektedir.

571- Cenaze namazında kadınlar erkeklerin arkasında saf bağlar, çünkü kadınlar için safların en hayırlısı, en geride bulunan saftır. Bununla beraber bir kadın erkeğin yanında durarak cenaze namazını kılsalar, namazları bozulmaz. Çünkü bu namaz mutlak (rûku ve secdeli) bir namaz değildir.

572- Kible yönü araştırılıp ona göre namaz kılındıktan sonra, hataya düşüldüğü anlaşılırsa, namaz iade edilir. Fakat cemaatin abdestsiz bulunduğu anlaşılırsa, namaz iade edilmez; çünkü imamın namazı sahih olunca, bununla cenaze, namazının farzı yerine gelmiş olur.

573- Güneşin doğması, batması ve zeval yaklaşması vakitlerinde cenaze namazı kılmak mekruhtur. Bununla beraber bu vakitlerde kılsalar, iade gerekmez. Bu vakitlerde cenazeyi gömmek mekruh değildir.

574- Huzurda bulunmayan (gaib) bir ölü üzerine namaz kılmak caiz değildir. Çünkü kible yönünden sapma hali olur. Doğu tarafında bir ölü olsa, namaza kibleye doğru durulunca, ölü arkada veya solda kalır. Ölüye doğru dönülünce de kibleden sapılmış olur.

(Malikîlere göre de ölünün huzurda bulunması şarttır. Fakat Şafiîlere göre, gaib üzerine de namaz kılınabilir. Çünkü Peygamber Efendimiz Necaşî'nin cenaze namazını bu şekilde kılmıştır. Buna cevap olarak deniliyor ki, bu Peygamber Efendimize mahsus bir iştir. Onun için bazı özel hallerin bulunması mümkün olan şeylerdir. Hanbelîlere göre de, aradan bir aydan fazla geçmemiş olunca gaib üzerine cenaze namazı kılınabilir.)

575- Namazı kılınmayarak gömülen ve üzerine toprak atılmış bulunan, bir cenazenin henüz dağılmamış olduğuna dair kuvvetli bir kanaat varsa, ölünün hakkını ödemek için kabri üzerine namazı kılınır. Yıkanmadan gömülmüş olsa da, yine böyle yapılır. Fakat çürüyüp dağıldığına dair kuvvetli bir zan varsa, artık namazı kılınmaz. Çürüyüp çürümek üzerinde kuvvetli olan görüş esas alınır. (Cenaze namazının farzıyeti icma ile sabittir. Bu icmâ'nın delili de: "Ve sallı aleyhim = Müslüman cenazeler üzerine namaz kıl" ayeti kerimesi ile Hazret-i Peygamberin uygulamasıdır. Malikî fıkıh alimlerinden Aliyyü'l-Adevî, haşiyesinde diyor ki: Cenaze namazının Mekke'de mi, yoksa Medine'de mi, meşru kılındığı üzerinde bazı fıkıh alimlerinin tereddüdü vardır. Bazı hadis-i şeriflerin zahirine bakılırsa, Medine-i Münevvere'de meşru kılındığı anlaşılmaktadır. Resulü Ekrem'in Medine-i Münevvere'de Bera ibni Ma'rur'un kabrini ziyaret ederek üzerine ilk cenaze namazını kılmış olduğu rivayet edilmektedir.)

576- Diri olarak doğduğu bilinen veya bedeninin çoğu diri olarak çıkan bir çocuk yıkanıp namazı kılınır. Böyle olmayınca, yalnız yıkanır, üzerine namaz kılınmaz.

577- Bir ölü yıkanmadan veya unutulmuş olarak yalnız bir organı yıkanmadan kefene sarılacak olsa, kefen açılır ve yıkanması tamamlanır. Üzerine namaz kılınmış idi ise, namaz iade edilir. Kabre konulup da üzerine henüz toprak atılmamış olduğu takdirde de hüküm böyledir. Fakat toprak atılmış bulunursa, artık kabirden çıkarılması haramdır. Yıkanma işi üzerinden düşer. Yalnız kabri üzerine tekrar namazı kılınır. Benimsenen görüş budur. Kefensiz olarak kabre konulduğu zaman da, artık kabri açılmaz.

578- İntihar eden (kendini öldüren) üzerine namaz kılınır. İmam Ebû Yusuf'a göre, intihar hata ile veya şiddetli bir ağrıdan dolayı olmadıkça, intihar edenin namazı kılınmaz.

579- Anasını veya babasını haksız olarak kasden öldüren kimsenin namazı kılınmaz.

580- Savaş halinde öldürülen eşkiya ve yol kesiciler yıkanmaz ve üzerlerine namaz kılınmaz. Fakat ortadan kaldırıldıktan sonra öldürdükleri takdirde yıkanır ve üzerlerine namaz kılınır. Recim (taşla öldürülme cezası) ile veya kısas yolu ile öldürülenlerin de cenazeleri yıkanır ve üzerlerine namaz kılınır.

581- İrtidat ettiğinden (İslâm'dan çıktığından) dolayı öldürülen bir kimsenin cenaze namazı kılınmayacağı gibi, cesedi de ne İslâm mezarlığına ve ne de döndüğü millet mezarlığına gömülür. Boş bir arazide kazılacak bir çukura gömülür.

582- Bir müslümanın nikahında bulunan ehl-i kitabdan bir kadın, gebe olduğu halde ölse namazı kılınmaz; bunda icma vardır. Kabrine gelince, onun için ayrıca bir mezar yapmak ihtiyattır. Bir görüşe göre de, çocuğa uyularak İslam mezarlığına gömülür. Diğer bir görüşe göre de, çocuk henüz ondan bir cüz bulunduğu için, ana çocuğa bağlı olmadığından kendi milletine ait bir mezarlığa gömülür.

583- Müslümanlarla müslüman olmayanların cenazeleri birbirine karışık bir halde bulunsa, bakılır: Eğer müslümanlara mahsus bir işaret ve belirti varsa ona göre işlem yapılır. Bir alamet bulunmadığı takdirde, hepsi yıkanır ve müslümanlara niyet edilerek hepsinin üzerine namaz kılınır. Fakat gayri müslimler çok bulunursa, yalnız yıkanır, hiç birinin üzerine namaz kılınmaz. Çünkü çoğunlukta tüm hükmü vardır. Sayıları eşit olduğu zaman bir görüşe göre üzerlerine namaz kılınır, diğer bir görüşe göre kılınmaz. Gömülmeleri işine gelince, bu da ihtilaftır. Bir rivayete göre bunlar ayrı bir mezarlığa gömülürler. Kabirleri yükseltilemez, düz yapılır.

584- Kimliği bilinmeyen bir kimse, İslâm yurdunda öldürülmüş bir halde bulunsa, bakılır: Eğer üzerinde bir nişan varsa ona göre işlem yapılır. Nişan yoksa, sahih olan bir görüşe göre, İslâm yurduna bağlı kalınarak yıkanıp üzerine namaz kılınır. Böylece İslâm ülkesi sayılmayan yerde ölü olarak bulunan kimse de, müslüman olduğuna dair bir nişanı olmayınca, bulunduğu yere bağlı kılınarak gayri müslim sayılır.

585- Cenaze namazını kıldırarak imamın, buluğa ermiş ve akıl sahibi olması şarttır. Diğer namazları bozan şeyler, cenaze namazını da bozar.

586- Ölünün alınına veya sargısına veya kefenine, kendisinin iman üzere, ezeli ahd üzerinde sabit olduğuna dair "Ahidname" denilen bazı mukaddes kelimeler yazılması takdirinde Yüce Allah'ın mağfiretine kavuşulacağı umulur, denilmiştir. Fakat kelime-i tevhid gibi mübarek kelimelerin mezar içinde kalıp zamanla

çiğnenmesi veya cenazeden akacak sıvılar içinde kalması düşüncesi ile yapılması benimsenmemektedir.

Ölü yıkandıktan sonra, kefenlenmeden önce alınına mürekkeble değil de, yalnız şهادet parmağı ile: "Bismillahirrahmanirrahîm" ve göğsü üzerine de: "La ilâhe illallah" yazılması daha uygun görülmüştür.

587- Cenazeyi teşyi' etmek (arkasından mezara kadar takip etmek) sünnettir. Bunda büyük sevab vardır. Öyle ki, akraba veya komşulardan veya iyi halleri bilinmiş zatlardan olan bir cenazeyi takip etmek, nafile ibadetten daha faziletlidir; değilse nafileler daha faziletlidir.

588- Hazırlanmış olan cenazeleri bir an önce götürüp kabirlerine gömmek iyidir. Cuma günü sabahleyin hazırlanmış olan bir cenazeyi, cemaati çok olsun diye cuma namazından sonraya bırakmak mekruhtur. Ancak cuma namazının kaçırılması korkusu ile yapılabilir. Bayram namazı vaktinde hazırlanmış olan bir cenazenin namazı da, bayram namazından sonra hutbeden önce kılınır.

589- Cenazenin taşınmasında sünnet olan, dört kimsenin dört taraftan onu yüklenmesidir. Her tarafından on adım kadar yüklenmek müstahabdır ki, hepsi kırk adım eder. Bunun büyük sevabı vardır. Şöyle ki: Bir müslüman cenazeyi önce ön tarafından sağ omuzuna, sonra ayak tarafından sağ omuzuna alır. Sonra ön tarafından sol omuzuna, daha sonra da ayak tarafından sol omuzuna yüklenir. Böylece her birinde on adım yürür. Uygun olan budur.

590- Cenazeleri omuzlarda taşıyarak kabirlerine kadar götürmek, onların haklarında gösterilen en büyük hürmet ve saygı nişanıdır. Böyle bir hareket, insanlığın şeref ve kıymetini gösteren bir davranıştır. Bir insanı eşya taşır gibi, ahiret evinin kapısına kadar götürmek, insanın duyarlı kalbini incitebilir. Bunun için bir zaruret olmadıkça, cenazeyi arkaya almak veya hayvan ve arabaya yüklemek mekruhtur. Cenaze sarsıntı verilmeksizin omuzlar üzerinde çabukça taşınmalıdır. Çocuk olan bir cenazenin de, el üstünde götürülmesi, hayvan üzerine yükletilmesinden daha iyidir. Çocuk cenazesini tek bir kişinin yaya veya binitli olarak eli üzerinde götürmesinde bir sakınca yoktur.

591- Cenazeyi takip edenler, cenazenin arkasından yürümelidir. Faziletli olan budur. Bununla beraber önünden yürümekte de kerahet yoktur. Cenazeyi yaya olarak takip etmek, binitli olarak takip etmekden daha faziletlidir. Binitli olan, cemaata eziyet vermemek için arkadan yürür. Çok ilerden de yürüyebilir.

592- Cenazeyi takip edenler, hayatın sonunu düşünmeli, tevazu içinde bulunmalıdırlar. Uygun olan budur. Bunların gülüp konuşmaları, dünya laflarına dalmaları doğru olmaz. Öyle ki, zikir etmek veya Kur'an okumakla sesi yükseltmek bile tahrimen mekruhtur.

593- Cenazeleri buhur kokuları, gürültü ve iniltilerle takip (teşyi) etmek mekruhtur. Cenazeyi takip edenler, bu gibi şeyleri engellemelidirler. Ancak bunu yapamazlarsa geri de dönmezler. (Hanbelilere göre, cenaze ile beraber hoş olmayan bir şey bulunur da, takip eden kimse bunu engellemekten aciz kalırsa, böyle bir cenazeyi takip etmesi haram olur. Çünkü bunda, günahı kabullenme vardır.)

594- Cenaze için göz yaşları dökerek ağlamakta ve kalben üzülen kederlenmekte bir sakınca yoktur. Yeter ki, yersiz sözler söylenmesin. Cenaze için yüksek sesle ağlamak, yaka yırtmak, yüz tırmalamak, saç yolmak, dizlere vurmaya gibi şeyler haramdır. Allah'ın takdirinde isyandır. Bir ölü, aile ve akrabasının ağlamalarından dolayı kabrinde azab çekmez. Fakat onlara vasiyet etmişse çeker.

595- Cenazeyi takip edenler, onun namazı kılınmadan geri dönmemelidirler. Dönmek ihtiyacı olursa, cenaze sahibinin izni alınmalıdır. İyi hareket budur. Hele cenazeyi takip eden müslümanlardan bir kısmı cenaze namazını kılarken, diğer bir kısmının seyirci kalması kadar acınacak ve garibsenecek bir davranış olamaz.

596- Cenaze için ayağa kalkmak, başka milletlere kendini benzetmek hükmünde olduğundan mekruhtur, yasaktır. Bir engel yoksa, ayağa kalkıp cenazeyi takip etmelidir. Kabirlerine götürülen cenazelere el kaldırıp selam vermek de hiç bir esasa bağlı değildir.

597- Kadınların cenazeleri takip etmeleri tahrimen mekruhtur. Bundan dolayı sevaba değil, günaha girmiş olurlar.

(*) "Allahümmeğfir lihayyina ve meyyitina ve şahidina ve ğalbina ve zekerine ve ünsane ve sağırina ve kebirina. Allahümme, men ahyeytehu minna feahyihi alelislam. Ve men teveffeytehu minna feteveffihı alel-ıman ve husse hazelmeyyite birrevhi verrahati velmağfireti verrıdvan. Allahümme in kane muhsinen fezid fi ihsanihi ve in kâne müsî'en fetecavez anhü ve lakkıhi'l-emne vel-büşra velkeramete vel'zülfa. Birahmetike ya erhamerrahimîn!.." Anlamı: "Allah'ım! Dirilerimizi, ölülerimizi, mevcut olanlarımızı, gaib olanlarımızı, erkeğimizi dişimizi, çocuklarımızı ve büyüklerimizi mağfiret buyur. Allah'ım! Bizden yaşattıklarını islam üzere yaşat, bizden öldürdüklerini de iman üzere öldür. Özellikle bu ölüyü kolaylığa, rahata, mağfirete ve rızana erdir. Allah'ım! Eğer bu ölü muhsin ise (iyilik etmiş kimselerden ise) ihsanını artır. Eğer günahkar ise, onu bağışla, ona güven ile sevinç ve iyilik ver, onu rahmetine yakın kıl; ey merhamet edenlerin en merhametlisi!.."

(**) Allahümme'c'alhü lena feretan. Allahümme'c'alhü lena ecnen ve zühren. Allahümme'c'alhü lena şafi'an müşeffe'a..." Anlamı: "Allah'ım! Onu bize, önden gönderilmiş bir sevab sebebi kıl, onu bize bir hazırlık yap, onu bizlere bir şefaati

ve şefaati kabul edilmiş yap." (***) "Allahümmeğfir-lî ve lilmeyyiti ve li-sairi'l-müminine ve'l-müminât." Anlamı: "Ey Allah'ım! Beni ve bu ölüyü ve diğer erkek ve kadın müminleri bağışla..."

Cenazelerin Kabirlerine Konulması

598- Cenaze kabre götürülüp omuzlardan indirilince, bir engel olmadığı zaman cemaat oturur. Bundan önce oturmaları mekruh olduğu gibi, bundan sonra ayakta durmaları da mekruhtur.

599- Kabrin bir insan boyu kadar derin ve yarım boy kadar enli olması güzeldir. Yarım boy miktarı derin olması da yeterlidir. Kabirlerde faziletli olan lâhiddir. Şöyle ki: Toprağı sert olan bir kabrin içinde kible tarafı oyulur. Ölü buraya konulur. Önüne de tahta, kamış veya kerpiç benzeri şeyler konur. Bu durumda toprak, tam ölünün üzerinde değil, bu şeyler üzerine atılmış olur. Bu ölüye karşı bir saygıdır. Fakat kabrin yeri yumuşak veya ıslak olup da, lâhit kazılması mümkün olmazsa, dere gibi çukur kazılır. Buna "Şakk = Yarma" denilir. Gerek duyulursa, iki tarafı kerpiç ve tuğla gibi bir şeyle örülür. Sonra ölü bunların arasına konulur. Üzerine de, ölüye dokunmayacak şekilde kerpiç veya tahtalar ile tavanımsı bir örtü yapılır.

600- Kabrin dibi ıslak ve yumuşak olduğu zaman cenaze tabut ile gömülebilir. Öyle ki, bu durumda tabutun taştan veya demirden yapılmış olması caizdir. Fakat böyle bir hal olmayınca, tabut ile gömmek mekruhtur. Bazı fıkıh alimlerine göre, kadınların tabut ile gömülmeleri, toprak yumuşak olmasa bile, güzeldir. Dibi ıslak olan bir kabrin içine toprak döşenmesi sünnettir.

601- Cenaze, kible tarafından kabre konur. Sağ tarafı üzerine kibleye döndürülür. Bağı varsa çözülür. Sırt üstü yatırılmaz. Cenazeyi kabre koyanlar, "Bismillahi ve âlâ milleti Resûlillâh" (*) derler.

Cenazeyi kabre koyacak olan kimselerin sayısı, ihtiyaca göre değişir. Kadınları kabre koyacak olanların, neseb yönünden ona mahrem olmaları daha iyidir. Bunlar bulunmazsa, yabancılardan iyi halleri bilinen kimseler seçilir. Kadınlar kabre yerleştirilinceye kadar kabirleri üzerine bir perde çekilir.

602- Bir kimse: "falan zat beni yıkasın, namazımı kıldırsın veya kabre koysun," diye vasiyet ederse onu yerine getirmek gerekmez. Ancak veli olanlar buna rıza gösterirlerse, vasiyet yerine getirilir.

603- Cenazeyi taşımak veya kabri kazdırmak için ücretle adam tutmak caizdir.

604- Bir mezarlıkta, bir kimsenin hazırlamış olduğu bir mezara başka bir ölü gömülecek olsa, bakılır: Eğer mezarlık geniş ise, bunu yapmak mekruhtur. Geniş değilse caizdir; ancak kazı masraflarını ödemek gerekir.

605- Bir kimsenin kendisi için mezar kazıp hazırlaması, bir görüşe göre mekruhtur; çünkü hiç kimse kendisinin nerede öleceğini bilemez. Fakat kefen hazırlamakta kerehat yoktur. Çünkü buna ihtiyaç genellikle bulunmaktadır. Hazret-i Ebu Bekir efendimiz (Radıyallahu Anh), kendisine bir mezar kazıp hazırlayan bir adama şöyle buyurmuştur: "Kendin için kabir hazırlama, kendini kabir için hazırla."

606- Bir müslüman kabrinde gömüldükten sonra orada, bir deve boğazlanıp paylaşılacak kadar bir zaman bekleyip Kur'ân okumak güzel görülmüştür. Çok kez "Mülk, Vakıa, İhlâs ve Muavvizeteyn sûreleri, sonra Fatiha ile Bakara sûresinin başı okunur. Sevabı da, cenazenin ve diğer iman sahihlerinin ruhlarına bağışlanır. Ölünün bağışlanması için Yüce Allah'a dua edilir. Cenaze toprağa gömülür gömülmez din kardeşlerinin hemen oradan dağılmaları uygun değildir. Cenazenin ruhu, onların bulunuşu ile alışkanlık kazanır, yöneltilecek sorulara hazırlanmış olur ve Yüce Allah'ın mağfiretini gözetlemiş bulunur. Resulü Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bir cenaze gömüldükten sonra hemen geri dönmezdi. Bir müddet mezarı başında durur ve cemaata karşı şöyle buyururdu: "Kardeşiniz için Yüce Allah'dan mağfiret isteyiniz ve kendisine sükûnet ihsan buyurmasını dileyiniz. O, şimdi sual görecektir."

607- Mükellef çağına girip de gömülen bir müslümanın mezarı başında "Telkîn" verilmesi meşru görülmüştür. Şöyle ki: Mezara gömüldükten hemen sonra, iyi hal sahibi bir kimse kalkıp ölünün yüzüne karşı durur. Ona hitaben: Ya falan; Yebne fülane! (Ya Osman! Ya Zeyneb'in oğlu, gibi) diye üç kez seslenir. Ölünün ve anasının adlarını bilmezse: Yâ Abdellâh; Yebne Havva! denilir. Sonra da şöyle (***) söylenir. Üç kez de şöyle denilmesi (***) âdet olmuştur: Umulur ki, bu gibi okuyuşlar ve telkinler sebebiyle Yüce Allah ölüyü bağışlar ve kabir sualinin cevabını kolaylaştırır. Hanefî fıkıh alimlerinin bir görüşüne göre, gömüldükten sonra telkîn yapılması ne emredilir, ne de yasaklanır. (Malikîlere göre, telkîn ölüm döşeginde mendubdur. Gömüldükten sonra yapılması mekruhtur. Şafîîlerle Hanbelîlere göre telkîn yapılması müstahabdır.)

608- Bir müslüman kıldığı namazın, tuttuğu orucun, okuduğu Kur'ân'ın, verdiği sadakanın sevabını, ister hayatta olsun ve ister olmasın, bir müslümana veya bütün müslümanlara hediye edebilir; bu caizdir. Bu sevab onlara verilir ve her birinin aynı sevaba kavuşacağı Allah'ın ihsanından beklenir.

609- Kabirden çıkan toprağın fazlasını kabrin üzerine atmak mekruhtur fakat İmam Muhammed'e göre bunda bir sakınca yoktur. Definde bulunanların kabir üzerine üçer avuç toprak atmaları ilk defasında: "Minha halaknaküm (sizi topraktan yarattık)", ikincisinde: = "Ve minha nuîdüküm (sizi toprağa çevireceğiz)",

üçüncüsü: = "Ve minha nuhricüküm taretan uhrâ (diğer bir defa daha sizi topraktan diriltip çıkaracağız)", demeleri müstahabdır. Kabir üzerine su serpmekte de bir sakınca yoktur. Kabirler topraktan birer karış veya daha az yükseltilir. Deve hörgücü gibi yapılması mendubdur. Düz bir şekilde yapılmaz ve kireçlenmez. Fakat dağılan bir kabir toprak ile düzeltilebilir.

610- Cenazelerin gündüzün gömülmesi müstehabdır. Geceleyin gömülmeleri de mekruh değildir. Ancak zorunlu bir hal olmadıkça geceleyin gömülmemelidir.

611- Gemide ölen bir kimse, eğer uzaklık veya herhangi bir sebeble karaya çıkarılamayacaksa ve beklemesi ile bozulacağından korkuluyorsa, yıkanır ve kefenlenir. Sonra üzerine namaz kılınarak sağ tarafı üzerine kibleye karşı denize bırakılır.

(İmam Ahmed'den nakledildiğine göre, böyle bir ölüye ağır bir şey de bağlanır ki, denizin dibine gidebilsin. İmam Şafiî Hazretlerinin açıklamasına göre de, eğer İslâm ülkesine yakın ise, ölü iki tahta arasına sıkıca bağlanıp denize atılmalıdır ki, sular onu bir sahile atsın da müslümanlar tarafından alınarak gömülsün. Bize de böyle nakledilmiştir.)

612- Ölmüş veya öldürülmüş olan kimseyi, bulunduğu yerin mezarlıklarından birine gömmek müstahabdır. Gömülmeden önce, bir ve iki mil uzaklıkta bulunan başka bir mezarlığa götürülmesinde de bir sakınca yoktur. Daha uzak yere götürülmesi konusunda ihtilâf vardır. Bir görüşe göre, sefer müddetinden daha uzak bir yere gömülebilir. Bunda kerahet yoktur. Fakat gömüldükten sonra artık çıkartılıp taşınmaz; ancak başkasının yerine gömülmüş olmak gibi zaruri sebeplerle olabilir. (Malikîlere göre bir ölü gömülmeden önce de, sonra da başka bir yere, şu şartlarla götürülebilir: Ölü taşınırken durumu bozulmamalı, hürmette aykırı ve hareketi mucib bir hal olmamalı. Ayrıca naklini gerektiren sebep olmalı. Su baskını korkusu, ailenin ziyeret edebilmesi için yakın olma düşüncesi ve gideceği yerin bereketi gibi bir sebep bulunması... Bu üç şarttan hiç biri bulunmazsa, taşınması haram olur. Hanbelîlere göre de, sahih bir maksada dayanarak cenazelerin gömülmelerinden önce de, sonra da başka yere taşınmaları caizdir. İyi bir kimsenin yanına veya mübarek bir yere taşınması gibi... Yeter ki, kokusunun değişmeyeceği kanaatine varılmış olsun. Şafiîlere göre, cenazeleri başka yerlere taşımak esasen haramdır. Eğer ölülerini kendi beldelerinden başka bir yere gömmeyi âdet edinmişlerse, oraya taşıyabilirler. Bir de Mekke-i Mükerrreme'ye, Medine-i Münevvere'ye Beytü'l-Makdis'e ve iyi kimselerin mezarlığına yakın bir yerde ölenlerin, rayihaları değişmedikçe buralara taşınmaları sünnettir. Bununla beraber bunların taşınmadan önce yıkanıp kefenlenmesi ve üzerlerine namaz kılınmış olması gereklidir. Değilse taşınmaları haramdır. Gömüldükten sonra taşınmaya gelince, bu ancak zaruret halinde olabilir. Haksız yere ele geçirilmiş bir araziye ölüyü gömmek gibi. Sahibinin isteği üzerine oradan başka bir yere götürülmesi caiz olur. İmam Maverdî'nin açıklamasına göre, yıkanmadan gömülmüş olmak, gömülen yeri su basmak ve rutubet çekmek de, kabrin açılmasını ve ölünün başka bir yere taşınmasını gerekli kılan

sebeblerdendir.

613- Ölünün velisi, ölünün gömülmesinden bir gün sonra yedinci güne kadar kolayına gelen şeyi fakirlere sadaka vererek sevabını ölüye bağışlamalıdır. Bu, bir sünnettir. Buna gücü yetmezse, iki rekat namaz kılarak sevabını ölüye bağışlamalıdır. Fakat ölü sahiblerinin birinci ve üçüncü günlerde veya bir hafta sonra ziyafet vermeleri mekruhtur. Ancak ölünün komşularının veya uzak akrabasının yemek hazırlayarak ölü sahiblerine ikram etmeleri ve yemelerine ısrarda bulunmaları müstehabdır. Çünkü cenaze sahibleri kendileri için yemek hazırlayamayacak bir halde bulunabilirler.

614- Ölü sahiblerinin, yapılacak taziyeleri kabul için, üç gün kadar evlerinde oturmaları caizdir. Bununla beraber oturulmaması da iyidir. Cenazenin gömülmesinden sonra, en son üç güne kadar bir defa olmak üzere taziye yapılması müstahabdır. Eğer taziye edilecek kimse ortada yoksa veya uzakta bulunuyorsa, o zaman üç günden sonra da taziye yapılabilir. Taziyelerin kabristanda veya ölünün kapısı önünde yapılması bidat ve mekruh görülmektedir. Taziyenin tekrarı da mekruhtur. Böyle bir musibete uğrayana: "Allahü Teâlâ size güzel sabır ve bol mükâfat ihsan buyursun," gibi sözlerle taziye edilir, teselli verilir. Musibete uğrayan kimse de: "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciun = Biz Allah'dan geldik ve Allah'a döneceğiz," diye Allah'a teslimiyet göstermelidir.

(*) "Yüce Allah'ın ismi ile Resûlullah'ın milleti (dini) üzerine seni gömüyoruz." demektir.

(**) "Ya Abdellâh! Yebne Zeyneb; Üzkür ma kunte aleyhi min şehadeti en lâ ilâhe illallâh ve enne Muhammeden Resûlüllâh ve enne'l-cennete hakkun vennare hakkun ve ennelba'se hakkun ve ennessaete atiyetün lâ reybe fîha ve ennellahe yebasü men fil kubûr. Ve enneke rezîta billâhi Rabben ve bil-İslâmı dinen ve bi-Muhammedin (sallallahu aleyhi ve sellem) nebiyye'en ve bilkur'ani imamen ve bilkâbeti kibleten ve bilmü'minine ihvana. Rabbiyellâhu lâ ilâhe illâ hü. Aleyhi tevekkeltü ve hüve Rabbü'l-Arşil-'azîm." Anlamı: "Ey Abdullah! Ey Zeyneb oğlu! Hayatında inandığın ve devam ettiğin şekilde: "Eşhedü en lâ İlâhe illallâh ve enne Muhammeden Resûlüllâh" şehadet kelimesini söyle. Şübhesiz cennet hakdır (mevcuttur). Cehennem hakdır, öldükten sonra dirilmek hakdır, kıyamet haktır; bunda şübhe yoktur. Yüce Allah kabirlerde olanları diriltip mahşer yerinde toplayacaktır. Sen hatırla ki, Allah'ın Rab olduğuna, dinin İslâm oluşuna, Muhammed Aleyhissalatü vesselamın peygamber olduğuna, Kur'ân'ın imam, Kabe'nin kible ve mü'minlerin kardeş olduğuna razı bulunmuş idin. (***) "Ya abdellâh! Kul lâ ilâhe illallâh. Kul Rabbiyellâhu ve diniyel-İslâmü ve nebiyyi Muhammedün. Aleyhi's salâtü vesselam. Rabbi, lâ tezerhü ferden ve ente hayrül-varisin."

Anlamı: "Ey Abdullah; De ki: Allah' dan başka ilâh yoktur. De ki, Rabbim Allah'dır. Dinim İslâm'dır. Peygamberim Muhammed Aleyhisselâm'dır. Ya Rabbi! Bu ölüyü yalnız bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın."

Kabir ve Makbereler

615- Kabirleri ve kabristanları (mezarlıkları) güzel korumak, temiz tutmak ve ağaçlarla süslemek, hayatta olanlar için bir görevdir. Kabirleri çiğneyip üzerlerinden geçmek mekruhtur. Böyle bir davranış ölü hakkında bir saygısızlıktır. Onların haklarını çiğnemek gibidir. Onun için böyle yapmaktan mümkün olduğu kadar sakınmalıdır. Fakat mezarlığa ait başka bir yol bulunmayınca, Kur'ân okumak, tesbihde bulunmak ve dua etmek şartı ile, kabirlerin aralarından ve üzerlerinden gitmek ve kabirlerin kenarlarına oturmakta kerahet bulunmadığını söyleyenler vardır.

616- Bir kabristan ne kadar eski olursa olsun ve ne kadar ihtiyaç dışı bulunursa bulunsun, yine kabristan olarak korunması gerekir. Böyle bir kabristanı satmak veya üzerinde herhangi bir tesis kurmak, içinde bulunan ölü kemiklerini ve topraklarını başka bir mezarlığa götürmek caiz görülmemektedir. Ölülerin hakları, dirilerin hakları kadar, belki ondan daha fazla saklıdır. Bu hakları gözetmek insaniyet için yapılması gereken bir görevdir. Geçmişlerinin haklarını gözetmeyen bir nesil, kendi evlâd ve torunlarından ne yüzle korunma hakkı bekleyebilir?

617- Su basmakta olan veya yabancı bir millet elinde kalan bir mezarlığı başka bir yere taşımak caiz görülmiştir. Böyle bir mezarlığı mümkün olduğu kadar korumaya çalışmalıdır.

618- Bir cenaze kabre konulup üzerine toprak atıldıktan sonra artık kabir açılmaz, kabrinden çıkarılmaz. Bu caiz değildir. Artık Yüce Allah'a teslim edilmiş ve cemaatin ellerinden çıkmış olur. Ancak bir mecburiyet hali bulunursa olabilir. Şöyle ki: Bir cenaze haksızlıkla ele geçirilmiş (gasbedilmiş) bir yere gömülse veya başkasına ait elbiselerle kefenlenerek gömülse veya satın alınıp gömüldüğü yere şufa (komşuluk) yolu ile bir kimse sahip çıkarsa, cenazenin çıkarılması caiz olur. Çıkarıldığı takdirde, yer sahibi kabri düzelterek üzerine dilediği şeyi ekebilir. Elbise sahibi de, elbisenin kıymetini almakla yetinir. Yine, cemaattan birinin bir eşyası kabre düşmüş olsa, ölüye dokunmaksızın kabrinin toprakları açılarak o eşya çıkarılır, bunda bir sakınca yoktur. Çünkü o malın bir değeri vardır. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, malları yok etmekten insanları yasaklamıştır. Bir malın boş yere mezarda kalması, değeri olan bir malı yok etmekten başka bir şey değildir. İşte bu esasa ve hikmete dayanarak kabirlerin süslenmesi, kabirlerde mum ve kandil yakılması da uygun görülmeyip israf sayılmaktadır. Ancak çevresindeki bir yolu aydınlatmak için mezarlıkta lâmba yakılabilir.

İşte İslâm dininin mala verdiği kıymet! İşte her davranışın bir şuura ve bir yarara dayanmasını isteyen bu İlâhi dindeki büyük hikmet!...

619- Kabirlerin yanında uyumak, çevrelerini kirletmek, yaş ağaçlarını ve otlarını kesip koparmak mekruhtur. Mezarlıktaki ağaçlar ve otlar yaş buldukça bir nevi hayat sahibidirler. Bunlar yaratılış halleri ile Yüce Allah'ı tesbih ederler. Bu sebeble orada yatmış bulunan iman sahiblerinin Allah'ın rahmetine kavuşacakları umulur.

Resulü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir kabristanda bulunan iki mezar sahibinin azab çekmekte olduklarını anlamışlar. Mübarek ellerine aldıkları yapraksız bir yaş hurma dalını ikiye bölüp bir kısmını bir kabrin ve diğerini de öbür kabrin başına dikmiş ve: "Umulur ki, bunlar kuruyuncaya kadar, bu kabir sahiblerinin çekmekte oldukları azab hafifleyecek," buyurmuşlardır. Bunun içindir ki, bazı yerlerde kabirlerin üzerlerine Mersin ağaç dallarını koymak âdet olmuştur. Fakat bu hususta asıl olan, yaş ağaçların dikilmesidir. İmam Buharî'nin hadis kitabını açıklayan merhum Aynî dediği gibi, "Kabirlerin üzerine sadece yaş dalları, güzel kokulu çiçekleri ve yeşillikleri koymak bir şey değildir. Sünnet olan ağaç dikmektir." Ağaçların sağlık bakımından da yararları bilinmektedir. Gerçekte kabirlerin üzerine birkaç parça gül, reyhan gibi yaş çiçekler de konulabilir. Fakat bu hususta israf edilmesi, boşuna solup gidecek geçici çiçeklere birçok paralar harcanması uygun görülmez. Hele başka milletleri taklit sebebi ile olursa, bu asla caiz olmaz.

620- Kabirleri haftada bir gün, özellikle cuma ve cumartesi günleri, ziyaret etmek erkekler için mendubdur. Salih kimselerin kabirleri teberrük için ziyaret edilir. Uzak bir yerde bulunmuş olsalar dahi, bu yolculuğa katlanmak mendubdur. Yaşlı kadınlar da ibret almak için, teberrükte bulunmak için mezarları ziyaret edebilirler, bunda bir sakınca yoktur. Bir fitne korkusu halinde ziyaretleri doğru olmaz.

Ziyaretçi, ayakta kıbleye doğru veya ölünün yüzüne karşı durarak dua etmeli ve şöyle demelidir. "Esselâmü aleyküm, ey mü'minler yurdunun sakinleri! Bizler de inşaallah sizlere kavuşacağız. Yüce Allah'dan bizim ve sizin için afiyet (her türlü kederden selâmet) dilerim." Peygamber Efendimiz (Medine'deki) Baki mezarlığını ziyaret ederken böyle selâm verirlerdi.

621- Kur'ân okuyacak kimsenin, kabir kenarında oturmasında, tercih edilen görüşe göre, kerahet yoktur. Oturup "Yasin" sûresini okumak da çok sevabdır. Bu yüzden Allahü Teâlâ'nın ölülerimize kolaylık vereceği, okuyana da, ölüler sayısınca sevab yazılacağı İmam Ali'den ve Hazret-i Enes'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet olunmuştur.

622- Kabirleri üzerine oda veya kubbe gibi şeylerin yapılması ve yazı yazılması, İmam Ebû Yusuf'a göre tahrimen mekruhtur. Bütün müslümanların yararına olarak vakfedilmiş veya ölülerin gömülmesi için bırakılmış olup kimsenin mülkiyetinde bulunmayan bir mezarlıkta ise, mezarlar üzerine bina yaparak başkalarının faydalanmasını engellemek haramdır. Bununla beraber alimlerden, iyi kimselerden ve yüksek mevki sahiblerinden olan zatların kabirleri kaybolmasın diye, yanlarına

taş konmasında ve isimlerinin yazılmasında bir sakınca yoktur. Diğer ölülerin de eserleri kaybolmamak ve zillet halinden korunmak için başları ucuna birer taş dikilip isimlerinin yazılmasında bir sakınca görmeyenler vardır. Hiç bir zaman bu taşlara ayeti kerime yazılmamalıdır. Çünkü zamanla taşların kırılıp dökülmesi mümkündür.

(Malikîlere göre, kabir üzerine Kur'ân yazılması haramdır. Ölünün adı ile ölüm tarihinin yazılması mekruhtur. Şafiîlere göre, bunlara, ne türlü olursa, olsun, yazı yazmak mekruhtur. Ancak bir alimin veya salih bir kimsenin adını ve kendini tanıttirecek bir vasfını yazmak mendubdur. Hanbelîlere göre, herhangi bir ayırım olmaksızın yazı yazmak mekruhtur.)

623- Bir kimseyi, öldüğü ev içindeki bir yere gömmek mekruhtur. Çünkü böyle bir işlem ancak Peygamberlere özel olan bir işittir. Yer altında mahzenler yapıp ölüleri oralara tabutlarla koymak, birçok sakınca sebebiyle mekruh görülmüştür. Bu yerlere "Füseka" denilir.

624- Bir ölünün cesedi tamamen toprak kesilip kemikleri de kalmamış olmadıkça, onun kabri açılarak yerine başkası gömülemez. Fakat başka bir yer bulunamayınca, ölünün kemikleri toplanır ve oraya gömülecek olanla kendi arasında topraktan veya kerpiçten bir engel konur.

625- Bir ölü yanlışlıkla kıbleye aykırı bir şekilde gömülmüş olsa, bundan dolayı kabri açılmaz. Çünkü cenazenin sağ tarafına yatırılarak kıbleye doğru bulundurulması bir sünnettir. Buna riayet edilmediğinden dolayı kabri açmak uygun olmaz.

626- Bir zaruret bulunmadıkça, birkaç cenazeyi bir mezara koymak caiz değildir. Zaruret halinde ise konulur. Aralarına da bir engel (perde) olsun diye toprak doldurulur. Uhud şehidleri böyle gömülmüşlerdir. Cabir İbni Abdullah (Radiyallahu Anhüma) demiştir: "Uhud savaşında ilk şehid olan zat, benim babam idi. Onu, diğer bir şehidle (Amr İbnu'l Cümuh ile) beraber bir kabirde bırakmaya gönlüm razı olmadı. Altı ay sonra kabri açtım. Babamı, kulağından başka, sanki kabre koyduğum gündeki gibi taptaze bir halde buldum ve onu çıkarıp başka bir kabire yalnızca gömdüm."

627- İslâm yurdunda bulunan gayri müslimlerin mezarlarına da tecavüz edilemez. Çünkü onlara hayatlarında eziyet verilmesi haram olduğu gibi öldükten sonra da kabirlerine tecevüz etmek, kemiklerini kırmak ve yerlerini dümdüz etmek haramdır. Onlarla bir sözleşme yapılmıştır, bu sözleşmeye her halde riayet etmek gerekir. Fakat yeni fethedilen bir yerde, ihtiyaç görülürse, müslüman olmayanların kabirlerini açmak ve kemiklerini kaldırıp yerlerini başka bir hizmete ayırmakta bir sakınca yoktur.

Şehidler ve Onlara Ait Hükümler

628- Şehidlik büyük bir derecedir. Allah yolunda canını veren bir müslümana "Şehîd" denir, çoğulu Şüheda'dır. Böyle bir adama şehîd denilmesi, ya cennete gireceğine şahidlik yapıldığı veya ölümü anında birtakım rahmet meleklerinin hazır bulunduğu veya kendisi Yüce Allah'ın manevî huzurunda hazır olarak rızıklanacağı içindir. Şehîd kelimesi, Şahid sözüne denk olup hazır manasını taşır. Şehîdler üç kısma ayrılırlar:

1) Hem dünya, hem de âhiret bakımından şehid olanlar. Bunlar birer hükmî şehiddirler.

2) Yalnız dünya bakımından şehid olanlar. Bunlar da birer hükmî şehiddirler.

3) Yalnız âhiret bakımından şehid olanlar. Bunlar da birer hakîkî ve uhrevî şehiddirler. Böylece şehidler üç kısımdır.

1) Mükellef ve taharet üzere bulunduğu halde, kendisine haksız yere yapıldığı bilinen bir tecavüzle öldürülmüş olan ve bundan dolayı da varislerine diyet olarak bir mal verilmesi gerekmeyen herhangi bir müslümandır. Gayrimüslimlerle veya yol kesicilerle yapılan çatışma sonunda öldürülüp cünüb bir halde bulunmamış olan akıl sahibi ve bülüğ çağına ermiş bir müslüman, böyle bir şehiddir.

2) Savaş meydanında gözünden kan gelmiş olmak gibi, üzerinde öldürülme alâmeti olduğu halde ölü bulunan bir müslüman da böyle bir şehiddir. Yine, malını, canını, ırzını ve diğer müslümanları veya müslümanların koruması altında bulunan gayrimüslimleri korurken kılıç ve kama gibi parçalayıcı bir silâhla haksız yere derhal öldürülmüş bulunan mükellef ve tahir bir müslüman da böyledir. Bu gibi şehidler birer kâmil şehiddir. Hem dünya, hem de âhiret bakımından şehiddirler. Bunlardan her birine "Hükmi Şehid" denir. Bu gibi şehidlerin hükmü, yıkanmaksızın, yalnız namazları kılınıp elbiseleri ile gömülme. Bu muhterem şehidler Allah katında dereceleri pek yüksektir. Hak yolunda şehid olanlar, sonsuz bir hayata sahibdirler. Bunlar sonsuz bir âlemde daima rızıklandırılacaklardır. Bunların bu özellikle ve seçkinliklerinden dolayıdır ki, ayrıca yıkanmaları gerekmemekte ve kanlı elbiseleri kendileri için bir seçkinlik nişanı bulunmaktadır. O kan bir ibadet eseridir, giderilemez. Ancak kendilerine dışardan bir pislik değmişse, o giderilir. Bir de kefen olmaya elverişli bulunmayan kürk, palto, ayakkabı ve kalpak gibi kaba şeyler üzerinden alınır. Zırh ve silâhları da çıkarılır. Geri kalan elbiseler sünnet miktarından fazla ise, azaltılır. Elbiseleri noksan ise sünnet miktarına çıkarılır. Bu, İmam Azam'a göredir. İki İmama göre, bu şekilde öldürülmüş olan bir müslüman, henüz mükellef ve tahir bulunmamış olsa da, yine ona aynı işlem yapılır. Savaş halinde öldürülen bülüğ çağına ermemiş müslüman bir çocuk veya cünüb bulunmuş olan bir İslâm askeri gibi...

(Üç İmama göre, böyle bir hükmî şehid yıkanmayacağı gibi, üzerine namaz da kılınmaz. Uygun görülen elbiseleri ile gömülmesi gerekir.)

2) Kalbinde nifak bulunduğu halde görünüşte müslüman sanılan ve savaşta müslümanların safında bulunurken düşman tarafından öldürülen bir şahıstır. Bu da bir "hükmî şehid" dir. Buna da dünya ahkâmı itibariyle şehid denir. Bunun da görüş hali esas alınarak yıkanmaz, üzerine namaz kılınıp elbisesi ile gömülür.

(Şafîlere göre ganimet için veya gösteriş için savaşan veya ganimet mallarından çalan bir müslüman da, savaş esnasında öldürülürse, yalnız dünya şehidi sayılır. Aynı zamanda Allah'ın tevhid kelimesini yüceltmek için savaşsa da hüküm aynıdır. Bunun hakkında da görünüş haline bakılarak şehid işlemi yapılır.)

3) Kâmil şehidde aranılan şartların bazılarını toplamayarak ölümü, yalnız âhiret ahkâmı itibariyle şehid sayılan bir müslümandır. Örnek: Hata yolu ile öldürülüp varislerine diyet adı altında bir mal verilmesi gereken bir müslüman, âhirette sevaba kavuşma yönünden şehid sayılırsa, da dünya ahkâmı bakımından şehid sayılmaz. Bunun için diğer ölümler gibi yıkanır, kefene konur ve namazı kılındıktan sonra gömülür. Yine, gayri müslimlerle veya yol kesici şakilerle savaşırken yaralanıp savaş bittikten sonra bir tarafa çekilerek biraz yeyip içtikten, konuştuğundan, uyuduktan, ilâç kullandıktan veya aklı başında olarak üzerinden bir namaz vakti geçtikten sonra vefat eden bir müslüman da, bu hükme girer. Bu şekilde ölen bir mü'mine "Mürtes" denir. Suda boğulan, ateşte yanan, enkaz altında kalan, veba, taun, ishal, sıtma, zatülcenb hastalıklarından biri veya akreb sokması ile ölen; nifas halinde veya gurbet elinde veya ilim yolunda veya cuma gecesinde ölen bir müslüman da aynı hükümdedir. Sevabını Allah'dan bekleyen bir müezzinin ve doğru alışveriş yapan müslüman bir tüccarın, ailesinin geçimini kazanmak için hak üzere bir çalışma sonunda ölmesi de bu tür şehidlerdendir. Bütün bunlara, âhiret ahkâmı bakımından "Şehid" denir. Bu yönden herbirine "Hakikî Şehid" denilmektedir. Bunlar din görevlerine bağlı kimseler ise âhiret ahkâmı bakımından birer şehiddirler. Fakat dünya ahkâmı bakımından şehid sayılmazlar. Bunun için diğer ölümler gibi yıkanılır, kefenlenirler. Namazları kılındıktan sonra da mezarlarına diğer müslümanlar gibi gömülürler. Evinde veya başka bir yerde öldürülmüş bir halde bulunan bir müslüman hakkında da böyle işlem yapılır. Çünkü onun zulmen öldürülmüş olduğu kesinlikle bilinemez.

Sonuç: Şehidlik büyük bir nimettir. İnsanın iyi hal üzere yaşayıp şehid olarak ölmesi, onun hakkında pek büyük bir saadettir. Bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Şehidliğe ermesini Yüce Allah'dan ihlâsla dileyen kimseyi, Yüce Allah şehidler derecesine eriştirir; isterse döşeginde ölsün..." Bütün bunlar ihlâsın ve güzel niyetin yüksek derecelere ulaşma sevgisinin bir mükâfatıdır. Allahû Teâlâ Hazretleri, hepimizi, din görevlerini gereği üzere yerine getirmeye muvaffak kılsın, güzel niyetlere sahip olan ve şehidlerden sayılan iyi kulları arasına katsın amîn... "Sonuç müttakilere ve hamd Âlemlerin Rabbına mahsustur." "Her kim sıdk ile Allah'dan şehid olmayı dilerse yatağında ölse dahi Allah onu şehidlerin durağına eriştirir."

HADİS

RIYÂZUS-SÂLIHÎN

(İmam Nevevî)

BÖLÜM: 22

NASİHAT İKAZ VE HATIRLATMA

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾

“ Bütün mü’minler kardeşirler.” (49 Hucurat 10)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَنْصَحَ لَكُمْ ﴾

“Allah Nuh (a.s.)’dan haber vererek şöyle buyuruyor: “... Ben size öğütler veriyorum.” (7 Araf 62)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴾

“... Size dürüst ve güvenilir öğütler veriyorum.” (7 Araf 68)

183 - عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : الدِّينُ النَّصِيحَةُ ، قُلْنَا : لِمَنْ ؟ قَالَ : لِلَّهِ

وَلِكِتَابِهِ ، وَلِرَسُولِهِ ، وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ ، وَعَامَّتِهِمْ .

183: Ebu Rukayye Temim İbn-i Evs ed-Dârî (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Din nasihattır”, buyurdu. Biz de kendisine :

-Kimin için nasihattır? dedik. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)’de:

-Allah için, kitabı için, Rasulü için, mü’minlerin yöneticileri ve tüm müslümanlar içindir, buyurdu. (Müslim, İman 95)

184 - عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه : قَالَ : بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيْتَاءِ

الزَّكَاةِ ، وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ .

184: Cerir İbn-i Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e namazı her an devam ve duyarlılık üzere kılacağıma, zekatı hakkıyla vereceğime ve tüm müslümanlara her zaman nasihatte bulunacağıma dair anlaşp siyasi otoritesini kabul edip elini sıkımsım. (Buhari, İman, 42, Müslim, iman 97)

185 - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ

لِنَفْسِهِ .

185: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: “Sizden biriniz kendisi için arzu edip istediği şeyi din kardeşi için de arzu edip istemedikçe iman etmiş olamaz.” (Buhari, İman, 7, Müslim, İman 71)

BÖLÜM: 23

İSLAMIN İYİ DEDİKLERİNİ EMRETMEK, KÖTÜ DEDİKLERİNDEN SAKINDIRMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَلِتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ .

“İçinizden iyi ve yararlı olana davet eden doğru olanı emreden bir topluluk çıksın. İşte gerçek kurtuluşa kavuşanlar onlardır.” (3 Al-i İmran 104)

قال الله تعالى : ﴿ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ .

“Siz müslümanlar insanlığın iyiliği için çıkarılmış bir topluluksunuz, doğru olanı emreder, eğri olandan insanları alıyorsunuz.” (3 Al-i İmran 110)

قال الله تعالى : ﴿ خُذِ الْعَصَا وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ .

“Affetme yolunu tut, iyilik ve güzel davranışla emret, kendini bilmeyen cahillerden yüz çevir.” (7 Araf 199)

قال الله تعالى : ﴿ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ

عَنِ الْمُنْكَرِ .

“Erkek ve kadın mü’minlere gelince onlar birbirlerinin yakını ve dostlarıdır. Hep iyi ve doğru olanın yapılmasını emrederler, kötü ve zararlı olanın yapılmasına engel olurlar.” (9 tevbe 71)

قال الله تعالى : ﴿ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى بْنِ مَرْيَمَ

ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ .

“Allah’tan gelen gerçekleri örtbas etmeye şartlanmış olan şu İsrailoğulları zaten Davud’un ve Meryem oğlu İsa’nın diliyle lanetlenmişlerdir. Bu onların isyan etmeleri ve hak adalet sınırlarını aşmalarından dolayıdır. Onlar işledikleri kötülüklerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlar. Andolsun yaptıkları ne kötüdür.” (5 Maide 78)

قال الله تعالى : ﴿ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ .

“De ki: Hak olan bu Kur’an Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen inansın dileyen inkar etsin...” (18 Kehf 29)

قال الله تعالى : ﴿ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ. ﴾

“Artık sen sana emrolunanı açıktan açığa bildirmeye devam et...” (15 Hicr 94)

قال الله تعالى : ﴿ فَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَدَابِ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ. ﴾

“... Biz de kötü eylemleri önlemeye çalışan kimseleri kurtardık. Zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden dolayı şidetli bir azap ile yakaladık.” (7 Araf 165)

186 عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ. فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ. فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ. وَذَلِكَ أضعفُ الإيمانِ.

186: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun), Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim, dedi: “Sizden her kim bir kötülük veya çirkin bir şey görürse onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse diliyle değiştirmeye çalışsın ona da gücü yetmezse kalbiyle onu hoş görmeyip kabullenmesin ki bu da imanın en zayıf derecesidir.” (Müslim, İman 78)

187 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُونَ وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ. ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلَفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ. فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ. وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ. وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ. وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةٌ خَرْدَلٍ .

187: İbn-i Mes’ud (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Benden önceki ümmetlere Allah tarafından gönderilen hiç peygamber yoktur ki, kendi ümmetinden sünnetine(yolunu takip eden) uyan ve emrine sarılan samimi ve seçkin çevresi olmasın. Sonra bunların yerlerine öyleleri geçti ki onlar yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıklarını yapan kimseler oldular. Böyle kimselerle eliyle cihad eden mü’mindir, diliyle cihad eden mü’mindir, kalbiyle cihad eden de mü’mindir. Bu kadarını yapmayan da ise artık hardal tanesi ağırlığı kadar bile iman yoktur.” (Müslim, iman 80)

188 - عَنْ أَبِي الْوَلِيدِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضي الله عنه قَالَ : بَايَعْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا، وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا، وَيُسْرِنَا، وَعَلَى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ، عَلَى أَنْ نَقُولَ بِالْحَقِّ أَيْنَمَا كُنَّا، لَا نَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَائِمَةً .

188: Ebu'l Velid Ubade İbn-i Sâmit (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Biz zorlukta ve kolaylıkta, sevinçli ve kederli anlarda söz dinlemeye ve boyun eğmeye ve başkalarının bize tercih edildiği zamanlarda bile ses çıkarmaksızın itaat etmeye, elimizde bulunan kesin delillere göre açık küfür sayılan bir şey görmedikçe iş başındakilerin işlerine karışmamaya, nerede olursak olalım kimseden çekinmeksizin hakkı yerine getirmeye ve söylemeye Allah, yolunda ve Allah'ın rızası için hiçbir kınayanın kınamasından korkmayacağımıza dair Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) beyat ettik. (siyasi otoritesini kabul edip elini sıktık) (Buhari Ahkam 42, Müslim, İman 41)

189 - عَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : مَثَلُ الْقَائِمِ فِي حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا ، كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ فَصَارَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا . فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ ، فَقَالُوا : لَوْ أَنَا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا ، وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا ، فَإِن يَتْرِكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلْكُوا جَمِيعًا ، وَإِن أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ ، نَجَوْا وَنَجَوْا جَمِيعًا .

189: Numan İbn-i Beşir (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın çizdiği sınırları aşmayarak onları koruyanlarla yasaklarını hiçe sayarak hududu çiğneyenlerin durumu aynen şöyledir: Bir gemideki yerlerini almak üzere bir toplum aralarında kur'a çektiler. Bunlardan bir kısmı geminin alt katına(ambar kısmına) bir kısmı da üst katına(güverteye) yerleşmişlerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar hissemize düşen alt kattan bir delik açsak da üst katımızda oturanlara su almak için eziyet etmemiş olsak, dediler.

Eğer üstte oturanlar bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa hepsi birlikte batar helak olurlar. Eğer buna mani olurlarsa hem kendileri kurtulur hem de onları kurtarmış olurlar." (Buhari, Şirket 6)

190 - عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَةَ هِنْدَ بِنْتِ أَبِي أُمِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ : إِنَّهُ يُسْتَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أَمْرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ . فَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ بَرِيءٌ ، وَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نُقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ : لَا ، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ .

190: Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme Hind binti Ebu Ümeyye (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Gerçek şu ki sizin üzerinizde bir takım idareciler(kaymakamlar, valiler, başbakanlar, cumhurbaşkanları v.s...) getirilecek ki onların dine uygun olan işlerini takdir eder, uygun olmayanlarını ise hoş karşılamaz tenkid edersiniz. Kim hoş karşılamaz(eliyle ve diliyle yapılan kötülüğü alkoymaya gücü yetmeyip sadece kalbiyle)tenkid ederse günahtan korunmuş olur. Kim de tenkid eder onların kötülüklerine engel olmaya(gücü yeterse)çalışırsa kurtuluşa erer. Fakat kim de bu gayri meşru işlere razı olup onlara uyarsa günahkardır, azaptan kurtulamaz." Ashap şöyle dediler: Ya Rasulallah onlarla

savaşmayalım mı? Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Aranızda namaz kıldıkları sürece hayır”, buyurdu. (Müslim, İmare 63)

191 - عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ الْحَكَمِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا فَرَمًا يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيَلُّ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرِّ قَدِ اقْتَرَبَ. فَتُحِ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ. وَحَلَّقَ بِإِصْبَعِيهِ الْإِبْهَامِ وَالَّتِي تَلِيهَا. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخُبْتُ.

191: Mü'minlerin annesi Ümmül hakem Zeyneb bint-i Cahş (Allah Ondan razı olsun)'nın anlattığına göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) korkudan onun yanına titreyerek girdi ve: “Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Yaklaşan şerden dolayı vay Arabın haline. Bugün Ye'cüc ve Me'cüc seddinden şu kadar yer açıldı”, buyurdu ve başparmağı ile şahadet parmağını birleştirerek halka yaptı. Bunun üzerine ben: Ey Allah'ın Rasulü, içimizde iyiler de olduğu halde felakete uğrar mıyız? dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de: “Kötülükler ve fenalıklar çoğaldığı vakit evet”, buyurdu. (Buhari, Fiten 4, Müslim, Fiten 1).

192 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ عَلَى الطَّرَقَاتِ فَقَالُوا: مَا لَنَا مِنْ مَجَالِسِنَا بُدُّ، نَتَحَدَّثُ فِيهَا! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: فَإِذَا أُبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجْلِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهَا قَالُوا: وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ؟ قَالَ: غَضُّ الْبَصَرِ، وَكَفُّ الْأَذَى، وَرَدُّ السَّلَامِ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ.

192: Ebu Said el-Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Yollar üzerinde oturmaktan sakınınız”, buyurdu. Sahabiler: Ya Rasulallah, bizim yol ve sokaklarda oturmaktan vazgeçmemiz mümkün değil, çünkü oralarda lüzumlu işlerimizi konuşuyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Madem ki vazgeçemiyorsunuz, mutlaka oturmak zorunda kalıyorsanız, öyleyse yolun hakkını veriniz”, buyurdular. Bunun üzerine yolun hakkı nedir ya Rasulallah, diye sorunca; peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): “Harama bakmaktan gözleri korumak, gelip geçenlere eziyet vermemek, verilen selamı almak, İslam tarafından iyi denilen şeyleri tavsiye edip kötülüklerden sakındırma vazifesini yerine getirmektir”, buyurdular. (Buhari, Mezalim 22, Müslim, Libas 114)

193 - عَنْ بَنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى خَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ فِي يَدِ رَجُلٍ فَنَزَعَهُ فَطَرَحَهُ. وَقَالَ: يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ فَيَقِيلُ لِلرَّجُلِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: خُذْ خَاتِمَكَ، انْتَفِعْ بِهِ. قَالَ: لَا وَاللَّهِ لَا أَخْذُهُ أَبَدًا وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.

193: İbn-i Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın elinde altın bir yüzük görüp parmağından çıkarıp atmış ve şöyle buyurmuştur: “Sizden biriniz ateşten bir kor alıp onu parmağına geçirmek mi

istiyor? Rasulullah gittikten sonra o adama “Yere atılan yüzüğünü al onunla başka bir şekilde faydalan” denildi. Adam: Peygamber onu alıp attıktan sonra ben onu asla almayacağım, dedi. (Müslim, Libas 52)

194 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ أَنَّ عَائِذَ بْنَ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَخَلَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ إِذْ فَقَالَ : أَيُّ بُنَيِّ إِنْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِنْ شَرَّ الرَّعَاءِ الْحُطَمَةَ. فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ. فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ فَإِنَّمَا أَنْتَ مِنْ نُخَالَةَ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ. فَقَالَ : وَهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نُخَالَةٌ. إِنَّمَا كَانَتْ النُّخَالَةُ بَعْدَهُمْ وَفِي غَيْرِهِمْ!

194: Ebu Said Hasan el-Basri (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Aiz İbn-i Amr (Allah Ondan razı olsun) Ubeydullah İbn-i Ziyad’ın yanına girdi ve:

-Oğlum ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in: “İş başındakilerin en kötüsü idaresi altındaki kimselere katı ve kaba davranandır”, buyurduğunu işittim, sakın sen onlardan olma dedi.

Ubeydullah İbn-i Ziyad, Aiz’e: Otur yerine sen Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)’in ashabının elek üstünde kalan kepeği gibi döküntülerindensin, dedi. Aiz İbn-i Amr ise bu uygunsuz söze şöyle cevap verdi: O ashabın içinde kalburun üstünde kalan kepek gibi değersiz olanları varmıştı ki, kepek gibi değersizler onlardan sonra ve onlardan başkaları arasından çıktı, dedi. (Müslim, İmare 23)

195 - عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ. لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ. أَوْ لِيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ. ثُمَّ تَدْعُوْنَهُ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ.

195: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki ya iyilikleri emreder, kötülüklerden sakındırırınız ya da Allah size yakında üzerinize bir bela gönderir de sonra Allah’a dua edersiniz de duanız kabul edilmez.” (Tirmizi , Fiten 9)

196 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةٌ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ.

1196: Ebu Said el-Hudri (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cihadın en faziletlisi zalim idarecinin karşısında doğru ve adaletli sözü haykırmaktır.” (Ebu Davud; Melahim 17)

197 - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ طَارِقِ بْنِ شَهَابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ وَقَدْ وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغُرْزِ: أَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : كَلِمَةٌ حَقٌّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ.

197: Ebu Abdullah tarık ibn-i Şihab el-Beceli el-Ahmesi (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ayağını bineceği hayvanın özensine koymuş vaziyette iken bir adam:

-Hangi cihadın sevabı daha çoktur? diye sordu. Peygamberimiz:

-Zalim idarecinin karşısında doğru ve adaletli sözü haykırmaktır, buyurdular. (Nesei, Beyat 37)

198 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْ أَوَّلَ مَا دَخَلَ النَّقْصُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُولُ : يَا هَذَا اتَّقِ اللَّهَ ، وَدَعْ مَا تَصْنَعُ فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَكَ ثُمَّ يَلْقَاهُ مِنَ الْغَدِ وَهُوَ عَلَى حَالِهِ فَلَا يَمْنَعُهُ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ أَكِيلَهُ وَشَرِيْبَهُ ، وَقَعِيدَهُ ، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ ثُمَّ قَالَ : ﴿لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَاسِقُونَ﴾ ثُمَّ قَالَ : كَلَّا ، وَاللَّهِ لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَلَتَأْخُذَنَّ عَلَى يَدَيِ الظَّالِمِ ، وَلَتَأْطُرْنَهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا ، وَلَتَقْصُرْنَهُ عَلَى الْحَقِّ قَصْرًا ، أَوْ لِيُضْرِبَنَّ اللَّهُ بِقُلُوبِ بَعْضِكُمْ عَلَى بَعْضٍ ، ثُمَّ لِيَلْعَنَنَّكُمْ كَمَا لَعَنَهُمْ .

وَلَفْظُ التَّرْمِيزِ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَمَّا وَقَعَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ فِي الْمَعَاصِي نَهَتْهُمْ عِلْمَاؤُهُمْ فَلَمْ يَنْتَهُوا ، فَجَالَسُوهُمْ فِي مَجَالِسِهِمْ وَوَاكَلُوهُمْ ، وَشَارِبُوهُمْ ، فَضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ ، وَلَعَنَهُمْ ﴿عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾ فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَكَانَ مُتَكِنًا ، فَقَالَ : لَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى تَأْطُرُوهُمْ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا .

198: İbn-i Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İsrailoğullarının dindeki ilk önceki bozuklukları şöyle başlamıştır. Bir adam başka birine rastlar ve: Hey arkadaş, Allah'tan kork ve yapmakta olduğun şeyi terket, zira o işi yapmak sana helal değildir, derdi. Ertesi gün aynı işi yaparken tekrar o adamla karşılaşır ve onu yaptığı kötülükten yasaklamadığı gibi onunla yiyip içmekten ve birlikte olmaktan da çekinmezdi. Onlar böyle yapınca Allah, onların kalplerini birbirine benzetti". Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu ayeti okudu: Allah'tan gelen gerçekleri örtbas etmeye şartlanmış olan şu İsrailoğulları Davut ve Meryemoğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir. Bu onların isyan etmeleri ve hak, adalet sınırlarını aşmalarındandır. Onlar birbirlerini işledikleri kötülüklerden vazgeçirmeye çalışmadılar. Andolsun ki, yaptıkları şey gerçekten ne kötü idi ve şimdi onlardan birçoğunun Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlerle dost olduklarını görebilirsin. Nefislerinin onlar için önceden hazırladığı şey ne kadar kötüdür ki Allah onlara gazap etmiştir, onlar azapta ebedi kalacaklardır. Eğer onlar Allah'a ve kendilerine gönderilen peygambere ve ona indirilen her şeye gerçekten inansalardı bu; Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenleri dost edinmezlerdi. Ama onların çoğu ilahi sınırları aşan kimselerdir. (5 Maide 78-81) Bu ayeti okuduktan sonra peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hayır Allah'a yemin ederim ki ya iyiliği emreder kötülüklerden sakındırır, zalimin elini tutup zulmünden el çektirir, hakka döndürüp hak üzerinde tutarsınız, ya da Allah kalblerinizi birbirine benzetir de İsrailoğullarına lanet ettiği gibi size de lanet eder." (Ebu Davud, Melahim 17)

* Tirmizi'nin rivayeti ise şöyledir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İsrailoğulları günahlara daldıklarında alimler onları sakındırdılarsa da onlar izledikleri günahlara devam ettiler. Bu sefer alimleri de onlarla birlikte oturdular, beraberce yediler, içtiler. Bunun üzerine Allah'ta onların kalblerini birbirine benzetti de Davut ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle onlara lanet etti. Bu onların isyan etmeleri ve sınırları aşmaları sebebiyle idi."

Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) dayanmakta olduğu yerden doğrulup oturdu ve:

"Hayır, canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki dil ile yasaklama yetmez, siz onları hakka boyun eğdirip hak üzere tutmadıkça bu lanetleme de devam edecektir." (Tirmizi , tefsiru sure-i Maide 6)

199 عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي الله عنه قَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تَقْرَأُونَ هَذِهِ آيَةَ: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ﴾ وَأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ : إِنْ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ ، أَوْشَكَ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ مِنْهُ .

199: Ebu Bekir es-Sıddık (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ey insanlar şüphesiz siz şu ayeti okuyorsunuz: "Ey iman edenler! Siz yalnız kendinizden sorumlusunuz. Eğer siz doğru yolda iseniz sapıklığa düşenler size hiçbir zarar vermezler. Hepinizin dönüşü Allah'a olacaktır ve o zaman Allah size hayatta yapmış olduğunuz şeyleri bildirecektir." (5 Maide 105) Zira ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Şüphesiz ki insanlar zalimi görüp de onun zulmüne engel olmazlarsa Allah'ın bütün insanları gazaba uğratması pek yakındır." (Ebu Davud, Melahim 17, tirmizi, Fiten 8)

BÖLÜM: 24

DİNİN İYİ DEDİKLERİNİ EMREDİP KÖTÜ DEDİKLERİNDEN SAKINDIRDIĞI HALDE SÖZÜ İLE İŞİ BİRBİRİNE BENZEMEYENİN CEZASININ ŞİDDETİ

قال الله : ﴿ اتَّامِرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾

"Siz kendinizi unutarak diğer insanlara iyilik yapmayı ve erdemli olmayı mı emredersiniz? Hem de ilahi kelamı okuyup duyduğunuz halde; siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız." (2 Bakara 44)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴾

"Ey iman edenler niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah katında (nefretle karşılanıp)en sevilmeyen şeydir." (61 Saff 2-3)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكُمْ إِلَىٰ مَا أَنهَاكُمْ عَنْهُ ﴾

“Allah Şuayp (a.s.)’dan bahsederek şöyle buyuruyor: “Ben size yasakladığım şeyleri kendim yaparak size aykırı davranmak istemiyorum.” (11 Hud 88)

200 - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ ، فَتَنْدِيقُ أَقْتَابِ بَطْنِهِ ، فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ فِي الرَّحَى ، فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّارِ فَيَقُولُونَ : يَا فُلَانُ مَا لَكَ ؟ أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ فَيَقُولُ : بَلَى قَدْ كُنْتُ أَمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ ، وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ .

200: Ebu Zeyd Üsame ibn-i Harise (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: Kıyamet gününde bir kimse getirilip cehenneme atılır. Bağırsakları karnından dışarı fırlar ve o haliyle değirmen çeviren merkep gibi döner durur. Cehennemlikler onun yanında toplanırlar ve derler ki: Ey falan oğlu filan, sana ne oldu ? Sen dünyada bizlere dinin iyi dediklerini emreder yasakladıklarından da sakındırırdın değil mi? O kişi de: “Evet iyiliği emrederdim de kendim yapmazdım, kötülüklerden sakındırırdım da kendim onu yapardım” der. (Buhari, Bed’ül Halk 10, Müslim, Zühd 51)

BÖLÜM: 25

EMANETİ YERİNE GETİRMEK

قال الله تعالى : ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا.﴾

“Gerçekten Allah, size emanetleri ehil olanlara vermenizi emreder...” (4 Nisa 58)

قال الله تعالى : ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ، إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا.﴾

“Gerçek şu ki biz emaneti(farzları yani namazı, orucu v.s) göklere, yere ve dağlara teklif ettik, ama sorumluluğundan korktukları için onu yüklenmekten çekindiler (sorumluluktan) kaçtılar. O emaneti insan üstlendi. Doğrusu o çok zalim çok cahildir .” (33 Ahzap 72)

201 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ : إِذَا حَدَّثَ كَذَبًا ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ . وَفِي رِوَايَةٍ : وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَرَعِمَ إِنَّهُ مُسْلِمٌ .

201: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.” (Buhari, İman 24, Müslim, İman 107)

Müslim’in değişik bir rivayetinde: “Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini mü’min zannetse bile” buyurulmuştur. (Müslim, İman 109)

202 - عَنْ حُدَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانَ رضي الله عنه قَالَ : حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثَيْنِ قَدْ رَأَيْتُ أَحَدَهُمَا وَأَنَا أَنْتَظِرُ الْآخَرَ : حَدَّثَنَا أَنَّ الْأَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جَنْدَرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ثُمَّ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ وَعَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ ، ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الْأَمَانَةِ فَقَالَ : يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أَثَرَهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أَثَرَهَا مِثْلَ أَثَرِ الْمَجَلِّ ، كَجَمْرٍ دَحْرَجَتْهُ عَلَى رِجْلِكَ فَتَقِطُ فَتَرَاهُ مُنْتَهَرًا وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ ثُمَّ أَخَذَ حَصَاةً فَدَحْرَجَهَا عَلَى رِجْلِهِ ، فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَّبِعُونَ فَلَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ : إِنْ فِي بَنِي فَلَانَ رَجُلًا أَمِينًا ، حَتَّى يُقَالَ لِلرَّجُلِ : مَا أَجَلْدُهُ ، مَا أَظْرَفُهُ ، مَا أَعْقَلُهُ ، وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ . وَلَقَدْ أَتَى عَلِيٌّ زَمَانَ وَمَا أَبَالِي أَيْكُمْ بَايَعْتُ ، لَئِنْ كَانَ مُسْلِمًا لِيرِدَّنَّهُ عَلَيَّ دِينَهُ ، وَإِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا أَوْ يَهُودِيًّا لِيرِدَّنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ . فَأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ أَبَايَعُ مِنْكُمْ إِلَّا فَلَانًا وَفُلَانًا .

202: Huzeyfe ibn-il Yeman (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (s.av.) bize emanete dair iki olayı haber verdi, bunlardan birini gördüm diğerini de bekliyorum. Rasulullah bize şunları söyledi: “Emanet insan kalblerinin derinliklerine kök salıp yerleşti. Sonra Kur’an indi, bu sayede insanlar Kur’andan ve sünnetten diğer bilgilerle beraber emaneti de öğrendiler.” Sonra Rasulullah emanetin kalkacağını haber verdi ve şöyle dedi:

“İnsan bir kere uyur ve kalbinden emanet çekilip alınır ondan belli belirsiz bir iz kalır sonra yine bir uyku uyur yine kalbinden emanet şuuru ve inancı tekrar alınır. Bunun izi de ayak üzerinde yuvarlanan kordan meydana gelen kabarcık gibi şişkin olarak görülür ama içi boştur.” Buyurdu. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) eline çakıl taşı alıp onları ayağında yuvarladı ve sözlerine şöyle devam etti: “Bundan sonra insanlar o hale gelirler ki alışveriş yaparlar fakat hiçbirinin emaneti yerine getirme niyeti yok, hatta şöyle denilir. Filan oğulları arasında güvenilir bir adam varmış yine bir başka kimse hakkında da, ne kadar cesur adam ne efendi kimse ne akıllı insan denilir de onun kalbinde hardal danesi kadar bile iman yoktur.”

Hadisi rivayet eden Huzeyfe diyor ki: Öyle zamanlar geçirdim ki kiminle alışveriş edeyim diye düşünmezdim. Çünkü alışveriş ettiğim müslümansa hakkımı ödemeye onun dini sevkederdi. Eğer hristiyan ve yahudi ise onların valisi veya hakimi hakkımı vermeye onu sevkederdi. Bugün ise filan ve falan kimselerden başkasıyla alışveriş edemez oldum. (Buhari, Rikak 35, Müslim, İman 230)

203 - عَنْ حُدَيْفَةَ وَابْنِ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَجْمَعُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى النَّاسَ فَيَقُومُ الْمُؤْمِنُونَ حَتَّى تُزْلَفَ لَهُمُ الْجَنَّةُ فَيَأْتُونَ آدَمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَيَقُولُونَ : يَا أَبَانَا اسْتَفْتِحْ لَنَا الْجَنَّةَ . فَيَقُولُ : وَهَلْ أَخْرَجَكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا خَطِيئَةٌ أَبِيكُمْ ! لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ أَذْهَبُوا إِلَى ابْنِي إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ . فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُ : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ إِنَّمَا كُنْتُ خَلِيلًا مِنْ وَرَاءَ وَرَاءَ . اْعْمِدُوا إِلَيَّ مُوسَى الَّذِي كَلَّمَهُ اللَّهُ تَكْلِيمًا ، فَيَأْتُونَ

مُوسَىٰ فَيَقُولُ : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ أَذْهَبُوا إِلَىٰ عِيسَىٰ كَلِمَةَ اللَّهِ وَرُوحَهُ فَيَقُولُ : عِيسَىٰ لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ. فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا ﷺ ، فَيَقُومُ فَيُؤَدِّنُ لَهُ ، وَتُرْسَلُ الْأَمَانَةُ وَالرَّحْمُ ، فَيَقُومَانِ جَبَّتَي الصَّرَاطِ يَمِينًا وَشِمَالًا ، فَيَمُرُّ أَوْلَكُمُ كَالْبَرْقِ . قُلْتُ : بِأَبِي وَأُمِّي أَيُّ شَيْءٍ كَمَرُ الْبَرْقِ؟ قَالَ : أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ يَمُرُّ وَيَرْجِعُ فِي طَرْفَةِ عَيْنٍ؟ ثُمَّ كَمَرُ الرِّيحِ ثُمَّ كَمَرُ الطَّيْرِ ، وَشَدَّ الرَّجَالِ تَجْرِي بِهِمْ أَعْمَالُهُمْ ، وَنَبِيُّكُمْ قَائِمٌ عَلَى الصَّرَاطِ يَقُولُ : رَبِّ سَلِّمْ سَلِّمْ حَتَّى تَعْجَزَ أَعْمَالُ الْعِبَادِ ، حَتَّى يَجِيءَ الرَّجُلُ لَا يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إِلَّا زَحْفًا ، وَفِي حَافَتِي الصَّرَاطِ كَلَالِيْبٌ مُعَلَّقَةٌ مَأْمُورَةٌ بِأَخْذِ مَنْ أَمَرْتُ بِهِ ، فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ ، وَمَكْرَدَسٌ فِي النَّارِ . وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ إِنْ قَعَرَ جَهَنَّمَ لَسَبْعُونَ خَرِيْفًا .

203: Huzeyfe ve Ebu Hüreyre (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Allah tüm insanları kıyamet günü bir araya toplar. Mü’minler kabirlerinden ayağa kalkarlar ve cennet kendilerine yaklaştırılır. Adem (a.s.)’e gelirler ve derler ki : Ey babamız bizim için cennetin kapısının açılmasını iste. Adem der ki: Sizi cennetten çıkaran babanızın hatasından başka bir şey değil ki, ben bu işin ehli değilim. Siz Allah’ın dostu olan oğlum İbrahim’e gidiniz. Derhal İbrahim (a.s.)’a giderler. İbrahim de ben buna ehil değilim ben bu işin çok ötesinde bir dost oldum. Siz vasıtasız olarak Allah’ın kendisiyle konuştuğu Musa’ya gidiniz. Hemen Musa’ya giderler. Musa’da ben bu işin ehli değilim siz Allah’ın kelimesi ve ruhu olan İsa’ya gidiniz der. İsa (a.s.)’a geldiklerinde: Ben bu işin ehli değilim, der. Sonunda Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)’e gelirler. O da hemen ayağa kalkar, kendisine şefaath için izin verilir. Nihayet emanet ve sıla-i rahim akrabalık ve müslümanların birbirleriyle bağlantıları gönderilir. Sırat köprüsünün sağında ve solunda dururlar. (Yani emanete riayet ve sıla-i rahme riayet dinimizin önem verdiği ahlaki prensiplerden ikisidir. Sıratтан geçişte bunlara riayet edenler için birer ölçü olacaktır.) Sonra sizin ilk grubunuz sıratтан şimşek gibi geçer. Ben:

-Anam babam feda olsun şimşek gibi geçmek nedir? dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

-Şimşegi görmediniz mi? Göz açıp yumacak kadar kısa bir zamanda geçip kaybolur. Sonrakiler rüzgar gibi sonra kuşlar sonra koşucular gibi geçerler, onları amelleri böyle süratli geçirir. Peygamberiniz sırat üzerinde durup Rabbim selamete çıkar Rabbim selamete çıkar diye dua eder. Sonunda kulların amelleri onları sıratтан geçiremez olur. Nihayet öyle adamlar gelir ki yürümeye gücü yetmez de emekliyerek gelir, sıratın iki tarafında takılmış bazı çengeller vardır ki bunların vazifeleri emredildikleri kimseleri yakalamaktır. Bundan dolayı kimileri yaralanmış vaziyette kurtulur kimileri de cehenneme yuvarlanırlar.

Ebu Hüreyre’nin nefsi kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki cehennemin dibi yetmiş yıllık mesafe kadar derindir. (Müslim, İman 329)

204 - عَنْ أَبِي خَبِيبِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : لَمَّا وَقَفَ الزُّبَيْرِيُّ يَوْمَ

الْجَمَلِ دَعَانِي فَقَمْتُ إِلَىٰ جَنْبِهِ فَقَالَ : يَا بُنَيَّ إِنَّهُ لَا يُقْتَلُ الْيَوْمَ إِلَّا ظَالِمٌ أَوْ مَظْلُومٌ وَإِنِّي لَا

أُرَانِي إِلَّا سَأُقْتَلُ الْيَوْمَ مَظْلُومًا ، وَإِنْ مِنْ أَكْبَرِ هَمِّي لَدَيْنِي ، أَفْتَرَى يُبْقِي دَيْنَنَا مِنْ مَالِنَا شَيْئًا؟
ثم قال : يَا بُنَيَّ بَعْ مَالِنَا فَاقْضِ دَيْنِي ، وَأَوْصِيَ بِالثُّلُثِ ، وَثُلُثُهُ لِبَنِيهِ ، يَعْنِي بَنِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
الزُّبَيْرِ ثُلُثُ الثُّلُثِ . قال : فَإِنْ فَضَلَ مِنْ مَالِنَا بَعْدَ قَضَاءِ الدَّيْنِ شَيْءٌ فَثُلُثُهُ لِبَنِيكَ قَاهِشَامَ :
وَكَانَ وَلَدَ عَبْدِ اللَّهِ قَدْ وَارَى بَعْضَ بَنِي الزُّبَيْرِ حُبِيبٌ وَعَبَّادٌ ، وَلَهُ يَوْمَئِذٍ تِسْعَةُ بَنِينَ وَتِسْعُ بَنَاتٍ .
قال عبد الله : فَجَعَلَ يُوصِينِي بِدَيْنِهِ وَيَقُولُ : يَا بُنَيَّ إِنْ عَجَزْتَ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَاسْتَعِنْ عَلَيْهِ
مَوْلَايَ . قال : فَوَاللَّهِ مَا دَرَيْتُ مَا أَرَادَ حَتَّى قُلْتُ : يَا أَبَتِ مَنْ مَوْلَاكَ؟ قال : اللَّهُ . قال : فَوَاللَّهِ
مَا وَقَعْتُ فِي كُرْبَةٍ مِنْ دَيْنِهِ إِلَّا قُلْتُ : يَا مَوْلَى الزُّبَيْرِ اقْضِ عَنْهُ دَيْنَهُ ، فَيَقْضِيهِ قال : فَقَتَلَ
الزُّبَيْرُ ﷺ وَلَمْ يَدَعْ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِلَّا أَرْضِيَنَ ، مِنْهَا الْعَابَةُ وَاحِدَى عَشْرَةَ دَارًا بِالْمَدِينَةِ ، وَدَارَيْنِ
بِالْبَصْرَةِ ، وَدَارًا بِالْكُوفَةِ وَدَارًا بِمِصْرَ . قال : وَإِنَّمَا كَانَ دَيْنُهُ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ أَنْ الرَّجُلَ كَانَ
يَأْتِيهِ بِالْمَالِ فَيَسْتَوْدِعُهُ إِيَّاهُ فَيَقُولُ الزُّبَيْرُ : لَا وَلَكِنْ هُوَ سَلَفٌ إِنِّي أَخْشَى عَلَيْهِ الضَّيْعَةَ . وَمَا
وَلِي إِمَارَةٌ قَطُّ وَلَا جَبَايَةٌ وَلَا خَرَاجًا وَلَا شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي غَزْوٍ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ أَوْ مَعَ أَبِي بَكْرٍ
وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ ﷺ قال عبد الله : فَحَسَبْتُ مَا عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ فَوَجَدْتُهُ أَلْفِي أَلْفٍ وَمِائَتِي أَلْفٍ
فَلَقِي حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ فَقَالَ : يَا ابْنَ أَخِي كَمْ عَلَى أَخِي مِنَ الدَّيْنِ؟ فَكْتَمَهُ
وَقُلْتُ : مِائَةٌ أَلْفٍ فَقَالَ حَكِيمٌ وَاللَّهِ : مَا أَرَى أَمْوَالَكُمْ تَسْعُ هَذِهِ! فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ : أَرَأَيْتَكَ إِنْ
كَانَتْ أَلْفِي أَلْفٍ؟ وَمِائَتِي أَلْفٍ؟ قال : مَا أَرَاكُمْ تُطِيقُونَ هَذَا ، فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ
فَاسْتَعِينُوا بِي . قال : وَكَانَ الزُّبَيْرُ اشْتَرَى الْعَابَةَ بِسَبْعِينَ وَمِائَةِ أَلْفٍ فَبَاعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِالْأَلْفِ
وَسِتِّ مِائَةِ أَلْفٍ ، ثُمَّ قَامَ فَقَالَ : مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ شَيْءٌ فَلْيُؤَاغِبْنَا بِالْعَابَةِ ، فَأَتَاهُ عَبْدُ اللَّهِ
بُنُ جَعْفَرٍ وَكَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ أَرْبَعُ مِائَةِ أَلْفٍ فَقَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ : إِنْ شِئْتُمْ تَرَكْتُهَا لَكُمْ؟ قال
عَبْدُ اللَّهِ : لَا . قال : فَإِنْ شِئْتُمْ جَعَلْتُموها فِيمَا تُؤَخَّرُونَ إِنْ أَخَرْتُمْ؟ فقال عبد الله : لَا . قال :
فَاقْطَعُوا لِي قِطْعَةً ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : لَكَ مِنْ هَاهُنَا إِلَى هَاهُنَا قال : فَبَاعَ عَبْدُ اللَّهِ مِنْهَا ،
فَقَضَى عَنْهُ دَيْنَهُ أَوْفَاهُ وَيَقِي مِنْهَا أَرْبَعَةَ أَسْهُمٍ وَنِصْفٌ ، فَقَدِمَ عَلَى مُعَاوِيَةَ وَعِنْدَهُ عَمْرُو بْنُ
عُثْمَانَ وَالْمُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَابْنُ زَمْعَةَ . فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ : كَمْ قَوْمَتِ الْعَابَةُ؟ قال : كُلُّ سَهْمٍ
بِمِائَةِ أَلْفٍ قال : كَمْ بَقِيَ مِنْهَا قال : أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ وَنِصْفٌ قال الْمُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْرِ : قَدْ أَخَذْتُ
مِنْهَا سَهْمًا بِمِائَةِ أَلْفٍ قال عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْمًا بِمِائَةِ أَلْفٍ ، وَقَالَ ابْنُ زَمْعَةَ
: قَدْ أَخَذْتُ سَهْمًا بِمِائَةِ أَلْفٍ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : كَمْ بَقِيَ مِنْهَا؟ فقال : سَهْمٌ وَنِصْفٌ قال : قَدْ
أَخَذْتُهُ بِخَمْسِينَ وَمِائَةِ أَلْفٍ . قال : وَبَاعَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ نَصِيبَهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ بِسِتِّ مِائَةِ أَلْفٍ

فَلَمَّا فَرَغَ ابْنُ الزُّبَيْرِ مِنْ قَضَاءِ دَيْنِهِ قَالَ بَنُو الزُّبَيْرِ: اقسِمْ بَيْنَنَا مِيرَاتِنَا. قَالَ : لَا وَاللَّهِ لَا اَقْسِمُ بَيْنَكُمْ حَتَّى اُنَادِيَ بِالْمَوْسِمِ اَرْبَعِ سِنِينَ : اَلَا مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ دَيْنٌ فَلْيَاتِنَا فَلْنَقْضِهِ . فَجَعَلَ كُلُّ سَنَةٍ يُنَادِي بِالْمَوْسِمِ فَلَمَّا مَضَى اَرْبَعِ سِنِينَ قَسَمَ بَيْنَهُمْ وَدَفَعَ الثَّلَاثَ فَكَانَ لِلزُّبَيْرِ اَرْبَعُ نِسْوَةٍ فَاَصَابَ كُلُّ اَمْرَاةٍ اَلْفُ اَلْفٍ وَمِائَتَا اَلْفٍ . فَجَمِيعُ مَالِهِ خَمْسُونَ اَلْفَ اَلْفٍ وَمِائَتَا اَلْفٍ

204: Ebu Hubeyb Abdullah ibni Zübeyr (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Cemel vakası gününde muharebe durunca babam Zübeyr beni çağırdı, bende yanına gidip durdum, dedi ki:

-Ey oğulcuğum bugün öldürülenler ya zalim veya mazlumdur.Bana gelince bugün mazlum olarak öldürüleceğimi zannediyorum.En büyük düşüncelerimden birisi borçlarımdır. Borçlarımız malımızdan geriye bir şey bırakacak mı ? ne dersin dedi ve devam etti:

-Ey oğulcuğum malımı sat borcumu öde, malının üçte birini vasiyet etti, bunun da üçte birini onun çocuklarına yani Abdullah'ın çocukları olan torunlarına malın üçte birinin üçte birini vasiyet etti verilmesini istedi ve dedi ki;

-Borçlar ödendikten sonra malımızdan bir şey kalırsa üçte biri senin oğullarına aittir, dedi.

Hişam şöyle diyor: Abdullah'ın çocukları Zübeyrin Hubeyb ve Abbad gibi bazı çocuklarının yaşıtı idiler. O gün için onun dokuz oğlu ile dokuz kızı bulunuyordu.

Abdullah der ki: Borcunu bana vasiyet edip duruyor ve Ey oğulcuğum şayet borcumdan bir kısmını ödemekten aciz kalırsan Mevlamdan yardım dile diyordu. Allaha yemin olsun ki ben ne demek istediğini tam anlıyamadım ve Babacığım Mevlan kim dedim. O da : Mevlam Allah'tır, dedi.

Allah'a yemin ederim ki onun borcunu ödemede sıkıntıya düştükçe:

-Ey Zübeyr'in Mevlası onun borcunu ödemekte kolaylık ihsan et diye dua ederdim de o da ödemede kolaylık verirdi. Abdullah ibni Zübeyr şöyle diyor:

Zübeyr öldürülürken altın ve gümüş bırakmadı sadece bir bölümü Gabe denilen yerde arazi bırakmıştı. Medine'de on bir ev, Basrada iki ev, Kufe ve Mısırdada birer ev bıraktı.

Abdullah demiştir ki: Babamın üzerindeki borç şu suretle meydana gelmişti. Bir kimse ona bir şey emanet bırakmak istediğinde Zübeyr ona : Hayır emanet olarak değil borç olarak bırak, ben onun kaybolmasından korkarım, derdi. Zübeyr hayatı boyunca ne bir valilik ne de haraç toplama memurluğu ne de başka bir idari görevde bulunmadı, sadece Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)le veya Ebu Bekir, Ömer ve Osman(Allah Onlardan razı olsun) ile birlikte cihada iştirak etmişti.

Abdullah diyor ki : Babamın üzerindeki borçları hesapladım, iki milyon iki yüz bin dinar olarak buldum. Hakim ibni Hişam ile karşılaştım. Ey yeğenim kardeşimin borcu ne kadardır, diye sordu. Ben tamamını söylemedim. Yüz bin dinar dedim. Bunun üzerine Hakim: Vallahi malının bunu karşılayabileceğini sanmıyorum dedi. Eğer iki milyon iki yüz bin dinar ise ne dersin dedim. Buna gücünüzün yeteceğini sanmıyorum eğer sıkıntıya düşerseniz benden yardım isteyin dedi. Abdullah diyor ki: Zübeyr, Gabe mevkiindeki araziyi yüz yetmiş bine satın almıştı. Abdullah orayı bir milyon altı yüz bine sattı ve kimin

Zübeyr'de alacağı varsa Gabe'de bize gelsin diye ilan etti. Bunun üzerine Abdullah ibni Cafer dört yüz bin dinar alacağı olduğunu bildirerek isterseniz bu borcu size bağışlayayım diyerek müracaat etti. Abdullah da hayır dedi. Bunun üzerine Abdullah ibni Cafer şayet borcunuzdan bir bölümünü geri bırakmak isterseniz benimkini geri bırakabilirsiniz, dedi. Abdullah hayır bunu da istemiyoruz deyince Abdullah ibni Cafer: O halde bana araziden bir parça ayırın, dedi. Abdullah ibni Zübeyr de: Şuradan buraya kadar senin olsun dedi. Abdullah kalan araziden bir bölümünü de sattı. Babası Zübeyrin kalan borçlarını ödeyip bitirdi. Araziden dört buçuk hisse de arttı.

Abdullah kalkıp Muaviye'nin huzuruna gitti. Orada Amr ibni Osman, Münzir ibni Zübeyr ve ibni Zema'da vardı. Muaviye, Abdullah ibni Zübeyre:

-Gabe'ye ne kadar değer biçildi, diye sordu. Abdullah her hisse için yüz bin dinar, dedi. Muaviye:

-Bunlardan ne kadarı kaldı? Dedi.

- Dört buçuk hisse, dedi Abdullah.

Bunun üzerine Münzir ibni Zübeyr: Ben ondan bir hisseyi yüz bin dinara aldım, dedi. Amr ibni Osman da bir sehimini de ben yüz bin dinara aldım, dedi. İbni Zema da bir sehimini de ben yüz bin dinara aldım, dedi. Muaviye geriye ne kaldı diye sordu. Abdullah ibni Zübeyr: Bir buçuk hisse dedi. Muaviye :

-Kalan bir buçuk hisseyi de ben yüz elli bine satın aldım, dedi. Abdullah ibni Zübeyr dedi ki: Abdullah ibni Cafer, Muaviyeye Gabe'deki hissesini altı yüz bine sattı.

Abdullah ibni Zübeyr babasının borçlarını ödeyip bitirince Zübeyr'in varisleri mirasımızı aramızda taksim et dediler. Abdullah Allah'a yemin ederim ki dört sene süreyle hac mevsiminde:

"Kimin Zübeyr'de alacağı varsa bize gelsin ödeyelim diye ilan etmedikçe Zübeyr'in mirasını paylaştırmayacağım, dedi." Dört sene geçince mirası taksim etti ve babası Zübeyr'in vasiyeti olan üçte birini dağıttı. Zübeyr'in dört karısı vardı, onlardan her birine bir milyon iki yüz bin dinar hisse düştü. Buna göre Zübeyr'in tüm serveti elli milyon iki yüz bin dinara varmaktaydı. (Buhari, Fedailül Humus 13)

BÖLÜM: 26

ZULMÜN HARAM OLUŞU

قال الله تعالى : ﴿ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ. ﴾

"... O gün haksızlık eden zalimler ne bir dost bulacaklar ne de sözü dinlenecek bir şefaatçi." (40 Mü'min 18)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴾

"... haksızlık eden zalimlere hiçbir yardımcıları yoktur." (22 Hacc 71)

205 - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ ، وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ .

205: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Zulümden kaçınınız. Çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklar gibi karşınıza çıkar. Cimrilikten de sakınınız, çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helak etmiş onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helal saymaya yönelmiştir." (Müslim; Bir 56)

206 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : لَتَوُدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجِلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ .

206: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü haklar sahiplerine mutlaka verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için boynuzlu koyun kısas edilip öcü alınacaktır." (Müslim, Birr 60)

207 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : كُنَّا نَتَحَدَّثُ عَنْ حِجَّةِ الْوُدَاعِ وَالنَّبِيِّ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا ، وَلَا نَدْرِي مَا حِجَّةُ الْوُدَاعِ ، حَتَّى حَمِدَ اللَّهُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنْتَى عَلَيْهِ ثُمَّ ذَكَرَ الْمَسِيحَ الدَّجَالَ فَاطْنَبَ فِي ذِكْرِهِ . وَقَالَ : مَا بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَنْذَرَهُ أُمَّتَهُ : أَنْذَرَهُ نُوحٌ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ بَعْدِهِ وَإِنَّهُ يَخْرُجُ فِيكُمْ فَمَا خَفِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ شَأْنِهِ فَلَيْسَ يَخْفَى عَلَيْكُمْ ، إِنْ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ ، وَإِنَّهُ أَعْوَرُ عَيْنِ الْيُمْنَى ، كَانَ عَيْنُهُ عِنْبَةً طَافِيَةً . أَلَا إِنْ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ ، وَأَمْوَالَكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا ، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا ، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ؟ قَالُوا : نَعَمْ قَالَ : اللَّهُمَّ اشْهَدْ - ثَلَاثًا - وَيَلِكُمْ ، أَوْ وَيَحْكُمُ ، أَنْظُرُوا : لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ .

207: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) aramızda iken bizler veda haccından bahsediyor, fakat veda haccının neden böyle isimlendirildiğini bilmiyorduk. Nihayet peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'a hamd ve senada bulundu sonrada Deccal'den bahsederek onun hakkında uzunca bilgi verdi ve şunları söyledi: "Allah hangi peygamberi gönderdiyse o peygamberlerin hepsi yani Nuh ve ondan sonra gelenler ümmetlerini deccal konusunda uyarılmışlardır. Şüphesiz ki o sizin aranızda çıkarsa onun hali size gizli kalmaz. Zira Rabbinizin kör olmadığı size gizli değildir. Deccalin ise sağ gözü kördür. Onun gözü sanki salkımdan dışarıya çıkmış yaş üzüm tanesi gibidir. Dikkat ediniz! Allah sizin üzerinize birbirinizin kanlarını, mallarını şu ayınız(zülhücce ayı) gibi, şu günü gibi, şu şehri(Mekke) gibi haram kılmıştır. Dikkat ediniz tebliğ ettim mi?

Ashab evet tebliğ ettin dediler. Peygamberimiz: “Allahum şahid ol”, diye üç defa tekrarlardı. Sonrada: “ Size yazık olur, dikkat ediniz benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirler gibi olmayınız.” (Buhari, Megazi 77)

208 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شِبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ طُوقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ .

208: Aişe (r. anha)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim haksız yere başkasının bir karış yerine tecavüz edip oraya sahip olursa o yerin yedi katı da (halka gibi) o kimsenin boynuna geçirilir.” (Buhari, Mezalim 13, Müslim, Müsakat 139)

209 - عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يُمْلِي لِلظَّالِمِ ، فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ ثُمَّ قَرَأَ : ﴿ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقَرْيَ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنْ أَخَذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴾

209: Ebu Musa el Eşari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hiç şüphesiz Allah zalime imkan(mühlet) tanır, onu yakalayınca da kaçmasına fırsat vermez.”, sonra şu ayeti okudu: “İşte senin Rabbin haksızlık ve zulm eden kentlerin toplumlarını böylece kısıvrak yakalayır. Şüphesiz onun yakalaması çok zorlu ve şiddetlidir.” (11 Hud suresi 102,Buhari ve Müslim)

210 - عَنْ مُعَاذٍ ﷺ قَالَ : بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِدَيْكَ ، فَاعْلَمَهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ، فَإِنْ أَطَاعُوا لِدَيْكَ فَاعْلَمَهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَاءِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِدَيْكَ ، فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ .

210: Muaz (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Resullullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Yemen'e yönetici olarak gönderdi ve söyle buyurdu: “Sen ehli kitap olan bir topluma gidiyorsun, onları Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın elçisi olduğuma şahadet etmeye çağır. Şayet onlar buna itaat ederlerse onlara Allah'ın her gün ve gecede kendilerine beş vakit namazı farz kıldığını haber ver onlar buna da itaat ederlerse onlara Allah'ın zenginlerden alınıp fakirlere verilecek olan zekatı da farz kıldığını bildir.

Buna da uyup itaat ettikleri takdirde onların mallarının en gözde ve kıymetli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun bedduasından da sakın çünkü onun bedduası ile Allah arasında bir perde yoktur.” (Buhari, Zekat 41, Müslim, İman 29)

211 - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ السَّعْدِ السَّاعِدِيِّ ﷺ قَالَ : اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ عَلَى صَدَقَاتِ بَنِي سُلَيْمٍ يُدْعَى ابْنَ اللَّثْبِيَّةِ فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ : هَذَا لَكُمْ ، وَهَذَا أُهْدِيَ إِلَيَّ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمَنْبَرِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي

أَسْتَعْمِلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ عَلَى الْعَمَلِ مِمَّا وَلَا نِيَّ لِلَّهِ. فَيَأْتِي فَيَقُولُ : هَذَا لَكُمْ . وَهَذَا هَدِيَّةٌ أَهْدَيْتُ
إِلَيَّ . أَفَلَا جَلَسَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ أَوْ أُمِّهِ حَتَّى تَأْتِيَهُ هَدِيَّتُهُ إِنْ كَانَ صَادِقًا . وَاللَّهُ لَا يَأْخُذُ أَحَدًا مِنْكُمْ
شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ إِلَّا لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى يَحْمِلُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . فَلَا أَعْرِفَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّهَ يَحْمِلُ
بَعِيرًا لَهُ رُغَاءٌ . أَوْ بَقْرَةً لَهَا خُوَارٌ . أَوْ شَاةً تَيْعَرُ . ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رُئِيَ بَيَاضُ إِبْطِيهِ قَالَ :
اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ؟ ثَلَاثًا .

211: Ebu Humejd Abdurrahman ibni Said es Saidi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ezd kabilesinden ibni Lütbiyye denilen bir adamı zekat toplamak üzere görevlendirmişti. Bu adam vazifeden dönüşünde: Şu mallar sizindir, şunlarda bana hediye edilenlerdir, dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıktı ve Allah'a hamdü senadan sonra şöyle buyurdu: "Allah'ın benim idareme verdiği işlerden birine sizlerden birini görevli tayin ediyorum sonra da o kişi dönüp geliyor ve bana diyor ki: Şunlar size ait olanlar şunlar da bana hediye edilenler. Eğer o kişi sözünde doğru ise babasının ve annesinin evinde oturduğu halde kendisine hediye gelseydi ya. Allah'a yemin ederim ki sizden biriniz hakkı olmadan bir şey alırsa kıyamet gününde o aldığı şeyi yüklenmiş vaziyette Allah'ın huzuruna çıkar. Sizden birinizin bağırarak bir deve, böğüren bir sığır, meleyen bir koyun yüklenerek Allah'a kavuşmasını istemem." Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) koltuklarının altı görülünceye kadar ellerini kaldırdı ve Ya Rabbi tebliğ ettim mi? Üç sefer tekrarlayıp buyurdu. (Buhari, Hıyel 15, Müslim, İmare 26)

212 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ كَانَ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ
عَرَضِهِ أَوْ شَيْءٍ . فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ . إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ
مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ . وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أَخَذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحَمَلَ عَلَيْهِ .

212: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı veya diğer bir hususla ilgili haksızlık varsa altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmezden önce o kimseyle helallaşsın. Yoksa yaptığı zulüm oranında onun iyi amellerinin sevabından alınıp hak sahibine verilir. Şayet iyiliği sevabı yoksa zulmettiği kardeşinin günahından alınarak haksızlık eden kimse üzerine yüklenir." (Buhari, Mezalim 10)

213 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : الْمُسْلِمُ
مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ . وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ .

213: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)dan bildirildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Müslüman, elinden ve dilinden müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhacir ise Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak durup kaçan kimsedir." (Buhari, İman 4, Müslim, İman 64)

214 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةٌ , فَمَاتَ , فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : هُوَ فِي النَّارِ . فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا .

214: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yolculukta yüklemeye hizmetini gören ve kendisine Kırkire denilen bir adam vardı, bu adam öldü. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) : "Bu adam cehennemdedir", buyurdu. Sahabe gelip o adamın evindeki eşyalara baktılar. Ganimet dağıtılmadan önce çaldığı bir elbise buldular. (Buhari, Cihad 190)

215 - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ : إِنْ الزَّمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ : السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا : أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ثَلَاثَةٌ مُتَوَالِيَاتٌ , ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ وَرَجَبٌ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ أَيُّ شَهْرٍ هَذَا ؟ قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ : فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قَالَ : أَلَيْسَ ذَا الْحِجَّةِ ؟ قُلْنَا بَلَى . قَالَ : فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا ؟ قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ : فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ : أَلَيْسَ الْبَلَدُ ؟ قُلْنَا بَلَى . قَالَ : فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا ؟ قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : فَسَكَتَ , حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ : أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ ؟ قُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ : فَإِنْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَأَعْرَاضِكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحَرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا . وَسَتَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا أَوْ كَفَارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ . أَلَا لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ . فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنْ يَبْلُغُهُ يَكُونُ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضٍ مَنْ سَمِعَهُ . ثُمَّ قَالَ : أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ ؟ أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ ؟ قُلْنَا : نَعَمْ . قَالَ : اللَّهُمَّ اشْهَدْ .

215: Ebu Bekre Nüfey ibni Haris (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Zaman(yıl) Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekliyle devam edip gitmektedir. Bir yıl on iki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır. Üçü birbiri ardınca gelen Zilkade, Zilhicce ve Muharremdir. Biri ise cemaziyel-ahir ile Şaban arasında bulunan ve Mudar kabilesinin fazla değer verdiği Recep ayıdır." Peygamberimiz içinde bulunduğumuz bu ay hangi aydır? Diye sordu. Biz:

-Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sustu. O kadar ki biz o aya başka isim vereceğini zannettik.

-Bu ay zilhicce ayı değil mi? dedi. Biz:

-Evet, dedik.

-Bu hangi beldedir? Diye sordu. Biz:

-Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine peygamber bir müddet sustu. Biz bu şehre başka bir isim vereceğini zannettik.

-Burası belde-i Haram (Mekke) değil mi? dedi, biz:

-Evet, dedik. Bu hangi gün diye sordu. Biz de:

-Allah ve Rasulu daha iyi bilir, dedik. Yine bir müddet sustu. Öyle ki biz o güne başka bir ad vereceğini zannettik.

-Bugün Kurban günü değil mi? dedi, biz de:

-Evet, diye cevap verdik. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözüne şöyle devam etti:

-Şüphesiz sizin kanlarınız mallarınız ırz ve namusunuz şeref ve haysiyetiniz şu gününüzün şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız o da size amellerinizden soracaktır. Dikkat edin benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirler gibi olmayınız. Dikkat edin burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırın umulur ki sözlerim kendilerine ulaştırılan bazı kimseler ulaştırılardan daha anlayışlı ve kavrayışlı olabilirler. Dikkat edin tebliğ ettim mi? Dikkat edin tebliğ ettim mi? diye sordu. Biz de evet diye cevap verdik. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): Allah'ım şahid ol, buyurdular. (Buhari, Hac 132, Müslim Kasame 29)

216 - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ أَمْرِي مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ ، فَقَدْ أُوجِبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : وَإِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟
فَقَالَ : وَإِنْ قَضِيًّا مِنْ أَرَاكَ .

216: Ebu Umame İyas ibni Sa'lebe el Harisi (Allah Ondan razı olsun)den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yemin ederek bir müslümanın hakkını gasbeden kimseye Allah cehennemi vacip kılar, cenneti haram eder." Bir kimse dedi ki:

-Ya Rasulallah şayet o küçük ve değersiz bir şey ise, deyince peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) "İsterse misvak ağacından bir dal parçası olsun yine böyledir", buyurdular. (Müslim, iman 218)

217 - عَنْ عَدِيِّ بْنِ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكْتَمْنَا مَخِيطًا فَمَا فَوْقَهُ ، كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ : فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ أَسْوَدٌ مِنَ الْأَنْصَارِ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ااقْبَلْ عَنِّي عَمَلَكَ . قَالَ : وَمَا لَكَ ؟ قَالَ : سَمِعْتُكَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا . قَالَ : وَأَنَا أَقُولُهُ الْآنَ : مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَجِئْ بِقَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ ، فَمَا أُوتِيَ مِنْهُ أَخَذَ . وَمَا نُهِِيَ عَنْهُ أَنْتَهَى .

217: Adiy ibni Amire (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Bir kimseye tahsildarlık görevi verdiğimizde bizden bir iğneyi veya daha büyük bir şeyi gizlerse hıyanet etmiş olur. Kıyamet günü o malı hırsızlık etmiş olarak getirir." Bunun üzerine Ensardan siyah renkli bir adam ayağa kalkıp sanki ona şimdi bakıyormuş gibiyim- Ya Rasulallah bana vermiş olduğunuz tahsildarlık görevini geri alınız, deyince peygamberimiz (sallallahu aleyhi

vesellem) Sana ne oldu? Buyurdu. Adam da. Söylediklerinizi işittim, dedi. Peygamber efendimiz: “O sözü şu anda da söylüyorum. İcinizden birini herhangi bir tahsildarlık görevine memur tayin edersek o malın büyük küçük hepsini getirsin çalışması karşılığında ona verileni alsın, yasaklandığı şeyden de uzak dursun.” (Müslim, İmara 30)

218 - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمَ خَيْبَرَ أَقْبَلَ نَفْرًا مِنْ صَحَابَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا : فُلَانٌ شَهِيدٌ ، وَفُلَانٌ شَهِيدٌ حَتَّى مَرُّوا عَلَى رَجُلٍ فَقَالُوا : فُلَانٌ شَهِيدٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : كَلَّا إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ غَلَّهَا - أَوْ عَبَاءَةٍ -

218: Ömer ibni Hattab (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Hayber gazvesi günü idi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından bir grup geldi ve: Falanca şehiddir, falanca da şehiddir, dediler. Sonra bir adamın yanından da geçtiler ve filanca kimse de şehiddir, dediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır ben onu ganimetten çaldığı bir hırka veya cübbeye bürünmüş olduğu halde cehennem içinde gördüm”, buyurdu. (Müslim, İmn 182)

219 - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْحَارِثِ بْنِ رَبِيعٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ ، فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تُكْفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ ؟ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : نَعَمْ ، إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : كَيْفَ قُتِلْتَ ؟ . قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، أَتُكْفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : نَعَمْ ، وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ ، إِلَّا الدَّيْنَ فَإِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ لِي ذَلِكَ .

219: Ebu Katade Haris ibni Rib'i (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabının arasında kalkarak onlara Allah yolunda cihadın ve Allah'a iman etmenin amellerin üstünü olduğundan bahsetti. Bunun üzerine bir kimse ayağa kalkıp: Ya Rasulallah eğer ben Allah yolunda öldürülürsem bu şehitlik benim günahlarıma keffaret olur mu ne dersiniz ? diye sordu. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Evet kaçmayıp sabrederek karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek Allah yolunda öldürülürsen günahlarına keffaret olur”, buyurdu. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Nasıl demiştin?” diye sordu. Adam: Eğer ben Allah yolunda şehid olursam bu benim günahlarıma keffaret olur mu ne dersiniz? demiştim, dedi. Peygamberimiz de: “Evet sen kaçmadan sabrederek ecrini sadece Allahtan bekleyerek Allah yolunda öldürülürsen borçlarından başka bütün günahlarına keffaret olur. Bunu bana Cibril söyledi”, buyurdu. (Müslim, İmara 117)

220 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ ؟ قَالُوا : الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دَرَاهِمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ . فَقَالَ : إِنَّا الْمُفْلِسُ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ ، وَزَكَاةٍ ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا ، وَقَذَفَ هَذَا ، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا ، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا ، وَضَرَبَ هَذَا ،

فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ , وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ , فَإِنْ فَنَيْتَ حَسَنَاتَهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ , أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطَرَحَتْ عَلَيْهِ , ثُمَّ طَرِحَ فِي النَّارِ .

220: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Müflis kimdir biliyor musunuz?", diye sordu. Ashab: Bizce müflis parası ve malı olmayan kimsedir, dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

"Şüphesiz ki ümmetimin müflisi; kıyamet günü namaz, oruç ve zekat sevabıyla gelip fakat şuna sövmüş, buna zina isnad ve iftirası yapmış, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş olarak Allah'ın huzuruna gelir. Bundan dolayı onun sevaplarından falanca ve filanca kimselere alınıp verilir. Eğer üzerindeki borç ödenmeden önce sevapları tükenirse haksızlık ettiği o kimselerin günahlarından da alınarak o kimseye yükletilir. Sonra da o kimse cehenneme atılır. İşte gerçekten iflas eden bu kimsedir." (Müslim, Birr 59)

221 - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ , وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ الْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ , فَأَقْضِي لَهُ نَحْوَمَا أَسْمَعُ , فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ أَخِيهِ , فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ .

221: Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Ben ancak sizin gibi bir insanım, sizler benim yanıma gelip birbirinizi dava ediyorsunuz. Bir kısmınız haksız olduğu halde delil getirmekte diğerinizden daha inandırıcı olabilir. Ben de dinlediğime göre onun lehine hükmedebilirim. Böylece kimin lehine kardeşinin hakkını alıp hüküm vermişsem ona cehennemden bir parça ayırmış olurum." (Buhari Şehadet 27, Müslim Akdiye 4)

222 - عَنْ بِنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَنْ يَزَالَ الْمُؤْمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ , مَا لَمْ يُصِبْ دَمًا حَرَامًا .

222: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Haksız yere adam öldürüp haram kan akıtmadıkça, mü'min kişi için dininde ümid sahası açık olup Allah'ın rahmetini umması devam eder." (Buhari, Diyet 1)

223 - وَعَنْ خَوْلَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ , وَهِيَ امْرَأَةٌ حَمْرَةٌ ﷺ وَعَنْهَا , قَالَتْ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ : إِنْ رَجُلًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

223: Hamza'nın eşi Havle binti Samir el-Ensariye (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Şüphesiz ki haksız olarak Allah'ın malını yani İslam devletinin hazinesinden veya kamu yararına olan vakıf mallardan herhangi birini kullanan veya tasarrufta bulunan kimseler kıyamet günü cehennemi hak ederler." (Buhari, Humus 7)

BÖLÜM: 27

MÜSLÜMANLARIN HAKLARINA SAYGI GÖSTERMEK

قال الله تعالى : ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ. ﴾

“... Her kim Allah’ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse bu Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır.” (22 Hacc 30)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ. ﴾

“. Kim Allah’ın emirlerini veya ibadet için koyduğu dini semboler ve simgelere(müzdelife, arafat, mina v.s...) uyup saygı gösterirse veya hac için kesilecek kurbanlık hayvana iyi bakarsa şüphe yok ki bu inananların kalblerinde bulunan Allah’a karşı duydukları sorumluluk bilincindedir.” (22 Hacc 32)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ. ﴾

“... Mü’minlere kol kanat ger, alçak gönüllü ol onları koru.” (15 Hicr 88)

قال الله تعالى : ﴿ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا

وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا. ﴾

“... Kim bir cana, daha evvel öldürülen bir kişi karşılığında, veya yeryüzünde fesat ve bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın haksızca öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kişinin hayatını kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur.” (5 Maide 32)

224 – قال : قال رسول الله ﷺ : الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا. وشبك بين

أصابعه.

224: Ebu Musa el-Eş’ari (Allah Ondan razı olsun)’den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir mü’minin mü’mine karşı durumu (yardımı)parçaları birbirine sınıksız kenetlenmiş binanın taş ve tuğlaları gibidir.” Peygamberimiz bunu açıklamak için iki elinin parmaklarını birbirine geçirdi. (Buhari, Salat 88, Müslim, Birr 65)

225 – عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا ، أَوْ

أَسْوَاقِنَا وَمَعَهُ نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ ، أَوْ لِيَقْبِضْ عَلَى نِصَالِهَا بِكَفِّهِ أَنْ يُصِيبَ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا

بِشَيْءٍ

225: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun)’den bize aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kimin beraberinde ok varsa mescidlerimize ve

çarşularımıza uğrayacaksa müslümanlardan birine zarar gelmemesi için okunun ucunun demirlerini eliyle tutsun.” (Buhari, Salat 60, Müslim, Birr 120)

226 - عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ ، مَثَلُ الْجَسَدِ ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عَضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَى .

226: Numan ibni Beşir (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuz ve ateş içerisinde kalırlar.” (Buhari, Edeb 27, Müslim, Birr 66)

227 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ وَعِنْدَهُ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ فَقَالَ الْأَقْرَعُ : إِنْ لِي عَشْرَةٌ مِنَ الْوَالِدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ : مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ .

227: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) torunu Hasan'ı öpmüştü. O sırada Akra ibni Habis, peygamberimizin yanında bulunuyordu. Akra: Benim on tane çocuğum var onlardan hiç birini öpmedim, dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) de bu adama hayretle bakıp: “Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz,” buyurdular. (Buhari, Edeb 18, Müslim, Fezail 65)

228 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : قَدِمَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا : أَتُقَبِّلُونَ صِبْيَانَكُمْ؟ فَقَالَ : نَعَمْ ، فَقَالُوا : لَكِنَّا وَاللَّهِ مَا نُقَبِّلُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَوْ أَمَلِكُ إِنْ كَانَ اللَّهُ نَزَعَ مِنْ قُلُوبِكُمُ الرَّحْمَةَ! .

228: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Çölde yaşayan bazıları Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına geldiler ve : Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? diye sordular. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): Evet, buyurdu. Onlar: Fakat biz Allah'a yemin ederiz ki onları öpmüyoruz, dediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah kalplerinizden merhameti çekip aldıysa ben ne yapayım, buyurdu. (Buhari, edeb 18, Müslim, Fezail 164)

229 - عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ .

229: Cerir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu. “İnsanlara merhamet etmeyen kimseye Allah'da merhamet etmez.” (Buhari, Edeb 18, Müslim, Fezail 66)

230 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ ، فَإِنْ فِيهِمُ الضَّعِيفُ وَالسَّقِيمُ وَالْكَبِيرُ ، وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ . وَفِي رِوَايَةٍ : وَذَا الْحَاجَةِ .

230: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz insanlara namaz kıldıracağı zaman hafif tutsun(acele kıldırın), çünkü cemaat arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın. Başka bir rivayette : iş güç sahibi olanı vardır." (Buhari, İlim 28)

231 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لِيَدْعُ الْعَمَلَ . وَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ ، حَشِيَّةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ

231: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir işi yapmayı çok istediği halde onu toplumda yapar ve neticede üzerlerine farz kılınır diye korktuğu için o işi bıraktığı olurdu. (Buhari, teheccüd 5, Müslim Müsafirin 77)

232 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : نَهَاهُمْ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْوِصَالِ رَحْمَةً لَهُمْ ، فَقَالُوا : فَإِنَّكَ تَوَاصِلٌ؟ قَالَ : إِنْ لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ ، إِنْ أَبَيْتَ يُطْعِمُنِي رَبِّي يَسْقِينِي .

232: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine acıdığı için sahabilerin iftar etmeksizin arka arkaya oruç tutmalarını yasakladı. Onlar da : Fakat sen iftar etmeden oruç tutuyorsun, dediler. Bunun üzerine Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

"Ben sizin gibi değilim çünkü Rabbim beni yedirmiş ve içirmiş vaziyette geceliyorum", buyurdular. (Buhari, Savm 20, Müslim, Sıyam 55)

233 - وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : إِنْ لَأَقُومُ إِلَى الصَّلَاةِ ، وَأُرِيدُ أَنْ أُطَوِّلُ فِيهِ فَاسْمَعْ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَاتَّجَوَّزْ فِي صَلَاتِي كَرَاهِيَّةً أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّهِ .

233: Ebu Katade Haris ibni Rib'î (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben uzatmayı arzu ederek namaza dururum da bir çocuğun ağlamasını işitir annesini üzmemeyim diye namazımı kısa keserim." (Buhari, Ezan 61)

234 - عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : مَنْ صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ ، فَلَا يَطْلُبُكَمُ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ ، فَإِنَّهُ مَنْ يَطْلُبُهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ يُدْرِكُهُ ثُمَّ يَكْبَهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ .

234: Cündüb ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sabah namazını kılan kimse Allah'ın himayesindedir. Allah kendi himayesine girerken yapılan sözleşme gereğince sizi hesaba

çekmesin. Çünkü o ahdini bozan bir kişiyi ahdini bozduğu şeyden dolayı hesaba çekip yakalamak isterse onu hemen yakalayıp yüzüstü cehenneme atar.” (Müslim, Mesacid 262)

235 - عَنْ بِنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ ، وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ ، كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً ، فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا ، سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

235: Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, müslüman, müslümanın başına gelen musibette terk etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah'ta ihtiyacını giderir. Kim bir müslümandan bir sıkıntıyı giderirse Allah'ta onun kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim de bir müslümanın ayıp ve kusurunu örterse Allah'ta kıyamet günü o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.” (Buhari Mezalim 3, Müslim, Birr 58)

236 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ، لَا يَخُونُهُ وَلَا يَكْذِبُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ عَرَضُهُ ، وَمَالُهُ ، وَدَمُهُ ، التَّقْوَى هَاهُنَا ، بِحَسَبِ أَمْرٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ .

236: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Müslüman müslümanın kardeşidir, ona ihanet etmez, ona yalan söylemez, onu utandırmaz. Her müslümanın diğer müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalbini göstererek, takva işte buradadır, dedi. Bir müslümanın müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi ona kötülük olarak yeter.” (Tirmizi , Birr 18)

237 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَحَاسَدُوا ، وَلَا تَنَاجَشُوا ، وَلَا تَبَاغَضُوا ، وَلَا تَدَابَرُوا ، وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا ، الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ، لَا يَظْلِمُهُ ، وَلَا يَخْذُلُهُ ، وَلَا يَحْقِرُهُ ، التَّقْوَى هَاهُنَا ، - وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - بِحَسَبِ أَمْرٍ مِنَ الشَّرِّ ، أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ ، حَرَامٌ دَمُهُ ، وَمَالُهُ ، وَعَرَضُهُ .

237: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Birbirinize hased etmeyiniz, almayacağınız bir malın fiyatını artırmak suretiyle birbirinizi aldatmayınız. Birbirinize kin ve nefret besleyip dargın durmayınız, birbirinizden yüz çevirmeyiniz, Bir kısmınız bir kısmınızın satışı üzerine satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz.

Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulüm ve haksızlık etmez, onu yardımsız bırakmaz, onu küçük görmez. Peygamberimiz üç defa göğsüne vurarak: takva işte buradadır, dedi. Bir müslümanın müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi ona kötülük olarak yeter. Her müslümanın diğer müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır.” (Müslim, Birr 18)

238 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ

لِنَفْسِهِ.

238: Enes (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olamaz.” (Buhari, İman 7, Müslim, İman 71)

239 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَنْصُرْ أَخَاكَ ، ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا . فَقَالَ رَجُلٌ : يَا

رَسُولَ اللَّهِ ، أَنْصُرْهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا ، أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصُرْهُ؟ قَالَ : تَحْجُزْهُ - أَوْ تَمْنَعْهُ - مِنَ الظُّلْمِ ، فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ .

239: Enes (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Din kardeşin zalim de olsa mazlum da olsa ona yardım et.” Bir adam: Ya Rasulallah kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim ama zalimse ona nasıl yardım edebilirim söyler misiniz? Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)’de: “Zalimi zulüm yapmaktan alıyorsun, zulmüne engel olursun, işte bu ona yardım etmektir.” buyurdu. (Buhari, Mezalim 4)

240 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ

: رَدُّ السَّلَامِ ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ .

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ : إِذَا لَقِيْتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ ، وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجِبْهُ ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَاَنْصَحْ لَهُ ، وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدِ اللَّهَ فَسَمِّتْهُ ، وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ ، وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ .

240: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selam almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeye iştirak etmek, davete icabet etmek, aksıran kimseye yerhamukallah demek.” (Buhari, cenaiz 2)

Müslim’in başka bir rivayeti şöyledir: “Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır. Karşılaştığın zaman ona selam ver, seni davet ederse davetine git, nasihat isterse nasihat et, aksırır da Allah’a hamdederse yerhamukallah de, hastalandığında onu ziyaret et, vefatında cenazesinin ardından git.” (Müslim, Selam 5)

241 - عَنْ الْبُرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : أَمَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعٍ وَنَهَانَا عَنْ

سَبْعٍ : أَمَرْنَا بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَازَةِ ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ ، وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ أَوْ الْمُقْسِمِ .

وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ . وَإِجَابَةِ الدَّاعِي . وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ . وَنَهَانَا عَنْ خَوَاتِيمِ أَوْ عَنْ تَخْتُمٍ بِالذَّهَبِ . وَعَنْ شُرْبِ بِالْفِضَّةِ . وَعَنْ الْمَيَاثِرِ الْحُمْرِ . وَعَنْ الْقَسِيِّ . وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَالِاسْتَبْرَقِ . وَالذَّبَّاجِ .
وَفِي رَوَايَةٍ : وَإِنْشَادِ الضَّالَّةِ فِي السَّبْعِ الْأَوَّلِ .

241: Ebu Umara Bera ibni Azib (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı.

Emrettikleri: 1- Hastayı ziyaret etmek, 2- Cenazeye katılmak, 3- Aksıran kimse elhamdülillah derse yerhamükallah demek, 4- Yemin edeni tasdik etmeyi veya yemini bozmayıp yemin üzere devam etmeyi veya yemin eden kimsenin yeminini yerine getirmesini temine çalışmayı, 5- Mazluma yardım etmeyi, 6- Davet edenin davetine katılmayı, 7- Selamı yaygınlaştırmayı.

Yasakladıkları: 1- Altın yüzük takmayı, 2- Gümüş kaplardan yiyip içmeyi, 3- İpek minder kullanmayı, 4- İpek elbise giymeyi, 5- Atlas elbise giymeyi. (Buhari, Cenaiz 2, Müslim, Libas 3)

* Müslim'in diğer bir rivayetinde: "Kaybolmuş bir malı ilk haftasında ilan etmeyi" sözü vardır. (Müslim Libas 4)

BÖLÜM: 28

MÜSLÜMANLARIN AYIPLARINI ÖRTMEK

قال الله تعالى : ﴿ إِن الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. ﴾

"Müminler arasında kötü şeylerin yayılmasından hoşlananlara bu dünyada da ahirette de can yakıcı bir azap vardır." (24 Nur 19)

242 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : لَا يَسْتُرُ عَبْدٌ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا ، إِلَّا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

242: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kul bu dünya da başka bir kulun ayıbını örterse kıyamet gününde de Allah onun ayıbını örter." (Müslim, Birr 72)

243 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ : كُلُّ أُمَّتِي مُعَافَى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ ، وَإِنْ مِنَ الْمُجَاهِرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ، ثُمَّ يُصْبِحَ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ

عَلَيْهِ . فَيَقُولُ : يَا فُلَانُ عَمِلْتَ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا . وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ . وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ

243: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İşlediği günahları açığa vuranlar dışında ümmetimin tamamı affedilmiştir. Adamın geceleyin bir günah işleyip sonra Allah onun bu ayıbını gizlemişken sabahleyin Ey falan dün gece şöyle şöyle yaptım demesi, günahını açığa vurmasıdır. Halbuki o kişi Rabbi kendisinin kötülüğünü örttüğü halde geceyi geçirmişti. Fakat o Allah'ın örttüğünü kaldırarak sabahlamış bulunuyor.” (Buhari, Edeb 60, Müslim, Zühd 52)

244 - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : إِذَا زَنَتَ أُمَّةٌ أَحَدَكُمْ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ . وَلَا يُثْرَبْ عَلَيْهَا . ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّانِيَةَ فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ وَلَا يُثْرَبْ عَلَيْهَا . ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّلَاثَةَ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا . فَلْيَبْعِهَا وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعْرٍ

3/244: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir cariye zina eder ve zina yaptığı kesinleşirse sahibi ona cezasını uygulasin fakat suçunu açığa vurup başına kakmasın. Sonra ikinci defa zina yaparsa aynı şekilde ona cezasını uygulasin fakat yine de suçunu yüzüne vurup kötü sözle kınamasın. Sonra bu cariye üçüncü defa zina ederse efendisi onu kıldan bir ip bedeline bile olsa elden çıkarıp satsın.” (Buhari, Itk 17, Müslim, Hudud 30)

245 - وَعَنْهُ قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ خَمْرًا . قَالَ : اضْرِبُوهُ . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَمِنَّا الضَّارِبُ بِيَدِهِ . وَالضَّارِبُ بِنَعْلِهِ . وَالضَّارِبُ بِثَوْبِهِ . فَلَمَّا انصَرَفَ قَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : أَخْرَاكَ اللَّهُ . قَالَ : لَا تَقُولُوا هَكَذَا . لَا تُعِينُوا عَلَيْهِ الشَّيْطَانَ .

245: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edilmiştir. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna içki içmiş bir adam getirdiler. Peygamberimiz ona: “Had cezasını vurunuz”, buyurdu. Ebu Hüreyre der ki: Bizden eliyle ayakkabısıyla ve elbisesiyle vuranlar oldu Cezasını çekip dönüp giderken topluluktan bir kısmı:Allah seni rezil etsin dediler.Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):“Böyle demeyiniz, onun aleyhine şeytana yardım etmeyiniz”, buyurdular. (Buhari, Hudud 4)

BÖLÜM: 29

MÜSLÜMANLARIN İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK

﴿ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ. ﴾﴾

“... Ey mü'minler hayır işler işleyin ki kurtuluşa eresiniz.” (22 Hacc 77)

246 - عَنْ بِنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يُسْلِمُهُ، وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

246: Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, müslüman, müslümanın başıyna gelen musibette terk etmez de. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah'ta ihtiyacını giderir. Kim bir müslümandan bir sıkıntıyı giderirse Allah'ta onun kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Kim de bir müslümanın ayıp ve kusurunu örterse Allah'ta kıyamet günü o kimsenin ayıp ve kusurunu örter." (Buhari Mezalim 3)

247 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ ، وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ . وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَادَرَسُونَهُ بَيْنَهُمْ ، إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ، وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ ، وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ . وَمَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ .

247: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim bir mü'minin dünyadaki sıkıntılarında bir sıkıntıyı gidererek ona nefes aldırır, Allah'ta onun kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Kim de zor ve dar durumda olan birine kolaylık gösterirse Allah'ta ona dünya ve ahirette kolaylık gösterir, bir kimse bir müslümanın ayıbını örterse Allah'ta onun dünya ve ahiretteki ayıplarını örter. Mü'min kul din kardeşinin yardımında olduğu sürece Allah da o kulun yardımındadır. Bir kimse ilim elde etmek için bir yola girerse Allah da ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Bir grup Allah'ın evlerinden bir evde toplanıp Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzakere eder anlayıp kavramaya çalışırlarsa üzerlerine bir güven indirir (kalp rahatlığı olur), onları rahmet kaplar. Melekler onları çepeçevre kuşatırlar. Allah da onları kendi yanında bulunanlar (melekler, peygamberler...) arasında anar. Kimin ameli kendisini geri bırakırsa nesebi, soyu, sopyu onu ileriye götürmez." (Müslim, zikir 38)

BÖLÜM: 30

YARDIM VE ARACILIK YAPMAK

قال الله تعالى : ﴿ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ﴾ .

“Kim iyi bir işe (Allahın kanununa uygun olarak) aracılık ederse, onunda o işten bir nasibi (nimetlerden) olur...” (4 Nisa 85)

248 - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَتَاهُ طَائِبٌ حَاجَةً أَقْبَلَ عَلَى جُلْسَائِهِ. فَقَالَ : اشْفَعُوا تُؤَجَّرُوا. يَقْضِي اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا أَحَب .

248: Ebu Musa el-Eşari (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e sıkıntı içinde olan birileri geldiği zaman yanındakilere döner ve : “Bu adama yardım ediniz, sevap kazanırsınız. Allah peygamberinin dili üzerine yani o peygamberinin duası ve şefaati üzerine ne dilerse onu yerine getirecektir.” (Buhari, Zekat 21, Müslim, Birr 145)

249 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قِصَّةِ بَرِيرَةَ وَرَوْجَهَا قَالَ : فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ : لَوْ رَاجَعْتِهِ؟ قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ تَأْمُرْنِي؟ قَالَ : إِنَّمَا أَشْفَعُ. قَالَتْ : لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ

249: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) Berire ile kocası arasında geçen olaya dair şunları söyledi: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Berire'ye:

“Tekrar kocana dönsen ne iyi olur”, buyurdu. Berire :

- Ya Rasulullah böyle yapmamı bana emrediyor musunuz? Diye sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise:

“Hayır sadece aracılık yapıyorum”, buyurdu. Bunun üzerine Berire: Benim ona ihtiyacım yoktur, beni mazur görünüz, dedi. (Buhari, talak 16)

BÖLÜM: 31

İNSANLARIN ARASINI BULMA

قال الله تعالى : ﴿ لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ. ﴾

“Yardımlaşmayı iyi ve yararlı davranışları ve insanların arasını düzeltmeyi öngören bunları gerçekleştirmeye çalışan kimselerin yaptığı toplantılar dışında gizli toplanmaların pek çoğunda hayır yoktur.” (4 Nisa 114)

قال الله تعالى : ﴿ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ. ﴾

“Karşılıklı anlaşma en iyi yoldur...” (4 Nisa 128)

قال الله تعالى : ﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ﴾

“... öyleyse Allahtan korkunuz ve aranızı düzeltin (aranızda ki kardeşlik bağlarını canlı tutun)...” (8 Enfal 1)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ﴾

“Bütün mü’minler kardeşdir. O halde her ne zaman araları açılırsa kardeşlerinizin arasını düzeltin...” (49 Hucurat 10)

250 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كُلُّ سُلَامَى مِنْ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ ، كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ : تَعْدِلُ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ صَدَقَةٌ ، وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ خُطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ ، وَنَمِيطُ الْأَدَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ .

250: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayete göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanın her bir eklemi güneşin her çıkış gününde bir sadaka gerekir. İki kişi arasında adâletle İki kişinin arasını bulmak bir sadakadır. Bir kimsenin bineğine binmesine yardımcı olmak veya yükünün binitine yüklenmesine yardımcı olmak da bir sadakadır. Güzel söz söylemek de bir sadakadır. Namaza giderken attığın her adım da bir sadakadır. Gelip geçenleri rahatsız eden şeyleri yoldan alıp atmakta bir sadakadır.” (Buhari, Sulh 11, Müslim, Zekat 56)

251 - عَنْ أُمِّ كَلْثُومٍ بِنْتِ عُقْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ : يَقُولُ لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيَنْمِي خَيْرًا أَوْ يَقُولُ خَيْرًا .

وَفِي رِوَايَةٍ مُسْلِمٍ زِيَادَةٌ قَالَتْ : وَلَمْ أَسْمَعْهُ يُرَخِّصُ فِي شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُهُ النَّاسُ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ : تَعْنِي الْحَرْبُ ، وَالْأَصْلَاحَ بَيْنَ النَّاسِ ، وَحَدِيثُ الرَّجُلِ أَمْرَانَهُ ، وَحَدِيثُ الْمَرْأَةِ زَوْجَهَا .

251: Ümmü Gülsüm binti Ukbe İbni Ebu Muayt (Allah Ondan razı olsun), Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i şöyle buyururken dinledim, dedi: “İnsanların arasını bulmak için hayırlı haber götüren veya hayırlı söz söyleyen kimse yalancı sayılmaz.” (Buhari, Sulh 2, Müslim, Birr 101)

* Müslim’in rivayetinde şöyle bir fazlalık vardır. Ümmü Gülsüm dedi ki: peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’in halkın söyleyip durduğu yalanlardan sadece üçüne izin verdiğini işittim:

- 1- Savaşta düşmanı aldatmak için.
- 2- İki kişi arasını bulmak için.

Kocanın karısına, karının da kocasına aile düzenini korumak amacıyla söylediği yalandır. (Müslim, Birr 25)

252 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَوْتَ خُصُومٍ بِأَبَابِ عَالِيَةِ أَصْوَاتُهُمَا ، وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ ، وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شَيْءٍ وَهُوَ يَقُولُ : وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ . فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ ؟ فَقَالَ : أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَهُ أَيُّ ذَلِكَ أَحَبُّ .

252: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün kapısının önünde birbiriyle kavga eden iki kişinin bağırıklarını duydu. Borçlu kimse alacaklısından alacağına bir kısmını bağışlamasını ve kendisine uygun davranmasını istiyordu. Alacaklı ise: "Vallahi yapmam" diyordu. Onların yanına çıkan Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Nerede o dinin iyilik kabul ettiği bir şeyi yapmayacağım diye yemin eden", diye sordu. Alacaklı da: Buradayım Ey Allah'ın Rasulu, o nasıl istiyorsa öyle olsun, dedi. (Buhari, Sulh 10, Müslim, Müsakat 19)

253 - عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَلَغَهُ أَنَّ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ كَانُوا بَيْنَهُمْ شَرًّا، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ فِي إِنْسَانٍ مَعَهُ، فَحُبِسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَانَةَ الصَّلَاةِ، فَجَاءَ بِلَالٌ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ حُبِسَ، وَحَانَتِ الصَّلَاةُ، فَهَلْ لَكَ أَنْ تَوُمَّ النَّاسُ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنْ شِئْتَ. فَأَقَامَ بِلَالٌ الصَّلَاةَ، وَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَكَبَّرَ وَكَبَّرَ النَّاسُ، وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيقِ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ التَّتَفَتَ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه يَدَهُ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَرَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، مَا لَكُمْ حِينَ نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ أَخَذْتُمْ فِي التَّصْفِيقِ؟ إِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ. مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَقُلْ: سُبْحَانَ اللَّهِ، فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ حِينَ يَقُولُ: سُبْحَانَ اللَّهِ إِلَّا التَّتَفَتَ. يَا أَبَا بَكْرٍ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ حِينَ أَشْرَتْ إِلَيْكَ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: مَا كَانَ يَنْبَغِي لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.

253: Ebul Abbas Sehl İbni Sa'd es Sa'idi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Amr ibni Avf oğulları arasında bir kavga çıktığını duydu. Aralarını bulmak için bir grup sahabiyle beraber oraya gitti. Onları barıştırmakla meşgul iken ikindi namazı vakti gelmişti. Bu arada Bilal, Ebubekir (Allah Onlardan razı olsun)'a gelerek: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelemedi, namaz vakti de girdi, imam olup namazı kıldırır mısın? Diye sordu. Hz. Ebubekir'de: Peki, istersen kılalım, dedi. Bilal ezan okudu, Ebubekir de öne geçip tekbir aldı. Müslümanlar da ona uydular. Derken Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkageldi, safların arasından öne geçti. Bunun üzerine cemaatte el çırpmaya başladılar. Ebubekir namaz kılarken başını çevirip sağa sola bakmazdı. El çırpma işi çoğalınca bir de baktı ki Rasulullah'ı yanında görüverdi. Rasulullah, yerinde dur diye işaret etti. Ebubekir de ellerini kaldırarak Allah'a hamedip arka safa girinceye kadar geri gitti. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) öne geçerek namazı kıldırıldı ve şöyle buyurdu:

"Ey insanlar size ne oldu ki el çırpmaya başladınız. El çırpma kadınlara mahsustur. Namazda bir durumla karşılaşan kimse Subhanallah desin. Çünkü tesbihi işiten imam dikkat eder ve ona göre durumu ayarlar." Ebubekir'e dönerek.

“Ey Ebubekir, sana yerinde kal diye işaret ettiğim halde niçin namazı kaldırmadın?”, diye sordu. Hz. Ebubekir:

-Ebu Kuhafe'nin oğluna Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in önüne geçip namaz kaldırmak yakışmazdı, diye cevap verdi. (Buhari, Ezan 48, Müslim, Salat 102)

BÖLÜM: 32

ZAYIF GÜÇSÜZ ADI ANILMAYAN MÜSLÜMANLARIN DEĞERLERİ

قال الله تعالى : ﴿ وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ، وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ ﴾.

“Ve Rabbinin hoşnutluğunu umarak sabah ve akşam ona yalvarıp yakaranlarla birlikte sende sabret.Dünya hayatının cazibesine kapılarak gözlerini onlardan ayırma..” (18 Kehf 28)

254 - عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَّضِعٍ ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ . أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟ كُلُّ عَتَلٍ جَوَاطِ مُسْتَكْبِرٍ .

254: Harise ibni Vehb (Allah Ondan razı olsun), Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim, dedi: “Size cennetliklerin kimler olduğunu bildireyim mi? Alçak gönüllü olması nedeniyle hem kendisi zayıf ve hemde halk tarafından hor görülüp hiçe sayılan her zayıf kişidir ki Allaha yemin etseler Allah onların yemin ve isteklerini yerine getirir. Size cehennemliklerin de kimler olduğunu haber vereyim mi? Katı yürekli, kaba kurularak yürüyen kibirli kimselerdir.” (Buhari Eyman 9, Müslim Cennet 47)

255 - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : مَرَّ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لِرَجُلٍ عِنْدَهُ جَالِسٍ : مَا رَأَيْكَ فِي هَذَا الرَّجُلِ ؟ قَالَ : هَذَا مِنْ أَشْرَفِ النَّاسِ هَذَا وَاللَّهِ حَرِيٌّ إِنْ خَطَبَ أَنْ يُنْكَحَ . وَإِنْ شَفَعَ أَنْ يُشْفَعَ . فَسَكَتَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ مَرَّ رَجُلٌ آخَرَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : مَا رَأَيْكَ فِي هَذَا ؟ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا رَجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ هَذَا حَرِيٌّ إِنْ خَطَبَ لَمْ يُنْكَحَ . وَإِنْ شَفَعَ لَا يُشْفَعَ . وَإِنْ قَالَ أَنْ لَا يُسْمَعَ لِقَوْلِهِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : هَذَا خَيْرٌ مِنْ مِلْءِ الْأَرْضِ مِثْلَ هَذَا .

255: Ebul Abbas Sehl ibni Sa'd es Sa'idi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanından bir adam geçti. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturan kimseye “Şu adam hakkında ne dersin?”, diye sordu. O da: Vallahi İleri gelen hatırlı bir kişidir, birini nikahlamak isterse isteği kabul edilir, aracılık yaparsa sözü dinlenir, diye cevap verdi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) sustu. Sonra oradan biri daha geçti. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine yanındaki adama: “Ya bu adam hakkında ne dersin?”, diye sordu. O adam da: Bu fakir müslümanlardan biridir, bir

kızı talip olsa istediği kız verilmez, birine aracılık etse ricası kabul edilmez, konuşmaya başlarsa sözü dinlenmez, dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bu fakir olan kimse dünya dolusu kadar öteki adamdan daha hayırlıdır.” (Buhari, Rikak 16)

256 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : احْتَجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتِ النَّارُ : فِي الْجَبَّارُونَ وَالْمُتَكَبِّرُونَ . وَقَالَتِ الْجَنَّةُ : فِي ضِعْفَاءِ النَّاسِ وَمَسَاكِينُهُمْ فَقَضَى اللَّهُ بَيْنَهُمَا : إِنَّكَ الْجَنَّةُ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكَ مِنْ أَشَاءِ وَإِنَّكَ النَّارُ عَذَابِي أَعْدَبُ بِكَ مِنْ أَشَاءِ مِنْ عِبَادِي وَلِكَلِمَةٍ مَعَالَى مَلُؤَهَا .

256: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: “Cennet ile cehennem münakaşa ettiler. Cehennem: Bende zorbarlar ve kibirli kimseler var, dedi. Cennet ise: Bende ise ihtiyaç sahibi yoksullar ve zayıf insanlar var, dedi. Bunun üzerine Allah onların çekişmelerini şöyle halletti. “Ey cennet, sen benim Rahmetimsin, seninle dilediğime rahmet ederim. Ey cehennem, sen de benim azabımsın, dilediğime azab ederim. Ben ikinizi de dolduracağım” (Müslim, Cennet 34)

257 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ : إِنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ .

257: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kıyamet günü dünyada büyük tanınan iri yarı bir adam gelir ki onun Allah yanında sinek kanadı kadar bile değeri yoktur.” (Buhari, tefsiru sure-i Kehf 6, Müslim Münafıkın 18)

258 - وَعَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ كَانَتْ تَقُمُ الْمَسْجِدَ . أَوْ شَابًّا . فَفَقَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَسَأَلَ عَنْهَا . أَوْ عَنْهُ . فَقَالُوا : مَاتَ . قَالَ : أَفَلَا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي بِهِ . فَكَأَنَّهُمْ صَغَرُوا أَمْرَهَا . أَوْ أَمْرَهُ . فَقَالَ : دُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ . فَدَلُّوهُ فَصَلَّى عَلَيْهَا . ثُمَّ قَالَ : إِنَّ هَذِهِ الْقُبُورَ مَمْلُوءَةٌ ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِهَا . وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بِصَلَاتِي عَلَيْهِمْ .

258: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre siyah bir kadın veya siyah bir genç Mescidi süpürüp temizlik işlerini yapardı. Bir ara Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) o kadını veya genci göremeyince onun nerede olduğunu sordu. Öldü dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bana haber verseydiniz ya”, buyurdu. Ashab sanki bu garib kimseye önem vermemişlerdi. Fakat Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bana onun mezarını gösterin”, buyurdu. Mezarını gösterdiler. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun cenaze namazını kıldıktan sonra şöyle buyurdu: “Şu kabirler karanlıklarla doludur. Üzerine kılacağım namazdan dolayı Allah onların kabirlerini aydınlatır.” (Buhari, Salat 72, Müslim, Cenaiz 71)

259 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : رَبُّ اشْعَثَ . مَدْفُوعٌ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ

لَأَبْرَهُ .

259: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu bize aktarmıştır: "Saçları dağınık, tozlanmış ve kapılardan kovulmuş nice kimseler vardır ki bir şey hakkında bu şöyle olacak diye yemin etseler, Allah onun yeminini yerine getirir ve duasını kabul eder." (Müslim, Birr 138)

260 - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ . فَإِذَا عَامَةٌ

مَنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ . وَأَصْحَابُ الْجَدِّ مَحْبُوسُونَ غَيْرَ أَنْ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أَمَرَهُمْ إِلَى النَّارِ . وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَةٌ مَنْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ .

260: Üsame (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben cennetin kapısında durdum, gördüm ki girenlerin çoğunluğu darlıkta yaşayan muhtaç kimselerdi. Zenginler ise hesapları görülmek üzere alikonulmuştu. Kesin olarak ceennemlik olanların ise ateşe girmeleri emrolunmuştu. Cehennem kapısında durdum ve baktım oraya girenlerin çoğu da kadınlardı." (Buhari, Rikak 51, Müslim, zikir 93)

261 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ : عِيسَى ابْنُ

مَرْيَمَ . وَصَاحِبُ جُرَيْجٍ . وَكَانَ جُرَيْجٌ رَجُلًا عَابِدًا . فَأَتَخَذَ صَوْمَعَةً فَكَانَ فِيهَا فَاتَتْهُ أُمُّهُ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ فَقَالَ : يَا رَبُّ أُمِّي وَصَلَاتِي فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ فَانصرفت . فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَدِ أَتَتْهُ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ فَقَالَ : أَيُّ رَبِّ أُمِّي وَصَلَاتِي . فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ فَانصرفت . فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَدِ أَتَتْهُ وَهُوَ يُصَلِّي . فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ فَقَالَ : أَيُّ رَبِّ أُمِّي وَصَلَاتِي . فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ . فَقَالَتْ : اللَّهُمَّ لَا تَعْتَهُ حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى وُجُوهِ الْمُؤْمِسَاتِ . فَتَذَاكَرَبْنُو إِسْرَائِيلَ جُرَيْجًا وَعِبَادَتَهُ . وَكَانَتْ أَمْرًا بَغِيًّا يُتِمَّمَلُ بِحُسْنِهَا . فَقَالَتْ : إِنْ شِئْتُمْ لَأَفْتِنَنَّهُ فَتَعَرَّضْتُ لَهُ . فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهَا . فَأَتَتْ رَاعِيًا كَانَ يَأْوِي إِلَى صَوْمَعَتِهِ . فَأَمَكْنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا . فَوَقَعَ عَلَيْهَا . فَحَمَلَتْ فَلَمَّا وَلَدَتْ قَالَتْ : هُوَ مِنْ جُرَيْجٍ فَأَتَوْهُ فَاسْتَنْزَلُوهُ وَهَدَمُوا صَوْمَعَتَهُ . وَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ فَقَالَ : مَا شَأْنُكُمْ؟ قَالُوا : زَنَيْتَ بِهَذِهِ الْبَغِيِّ فَوَلَدَتْ مِنْكَ قَالَ : أَيْنَ الصَّبِيِّ؟ فَجَاءُوا بِهِ فَقَالَ : دَعُونِي حَتَّى أَصَلِّيَ فَلَمَّا انصرفت أَتَى الصَّبِيَّ فَطَعَنَ فِي بَطْنِهِ وَقَالَ : يَا غُلَامُ مَنْ أَبُوكَ؟ قَالَ : فَلَانَ الرَّاعِي قَالَ : فَأَقْبَلُوا عَلَى جُرَيْجٍ يُقْبَلُونَهُ . وَيَتَمَسَّحُونَ بِهِ . وَقَالُوا : نَبْنِي لَكَ صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ : لَا . أَعِيدُوهَا مِنْ طِينٍ كَمَا كَانَتْ . فَفَعَلُوا . وَبَيْنَا صَبِيٌّ يَرْضَعُ مِنْ أُمِّهِ . فَمَرَّ رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى دَابَّةٍ فَارَاهَهُ . وَشَارَهُ حَسَنَةً . فَقَالَتْ أُمُّهُ : اللَّهُمَّ اجْعَلِ ابْنِي مِثْلَ هَذَا . فَتَرَكَ التُّدِيَّ وَأَقْبَلَ إِلَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ . ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى

ثَدِيهِ فَجَعَلَ يَرْتَضِعُ. فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَحْكِي ارْتِضَاعَهُ بِأَصْبَعِهِ السَّبَابَةِ فِي فِيهِ. فَجَعَلَ يَمُصُّهَا قَالَ: وَمَرُّوا بِجَارِيَةٍ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا وَيَقُولُونَ: زَنَيْتِ سَرَقْتِ وَهِيَ تَقُولُ: حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ فَقَالَتْ: أُمُّهُ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ ابْنِي مِثْلَهَا فَتَرَكَ الرِّضَاعَ وَنَظَرَ إِلَيْهَا فَقَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا فَهَنَّاكَ تَرَا جَعَا الْحَدِيثَ فَقَالَتْ: مَرَّ رَجُلٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اجْعَلِ ابْنِي مِثْلَهُ فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ وَمَرُّوا بِهِذِهِ الْأُمَّةِ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا وَيَقُولُونَ: زَنَيْتِ سَرَقْتِ فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ ابْنِي مِثْلَهَا فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا! قَالَ: إِنْ ذَلِكَ الرَّجُلُ كَانَ جَبَّارًا فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ وَإِنْ هَذِهِ يَقُولُونَ لَهَا زَنَيْتِ وَلَمْ تَزْنِ وَسَرَقْتِ وَلَمْ تَسْرِقْ فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا.

261: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Üç kişiden başka beşikte konuşan olmamıştır. Bunlardan biri Meryem oğlu İsa, diğeri Cüreyc'le macerası olan çocuktur, üçüncüsü ise hadisin sonunda anlatılacak çocuktur. (Bebeklik çağında konuşan başka çocuklarda vardır. Bu hadiste anlatılan bu üç kişidir.)

Cüreyc ibadete düşkün bir kimseydi. Yüksek bir yeri ibadethane edinerek orada ibadete koyuldu. Bir gün namaz kılarken annesi gelip Cüreyc diye seslendi. Cüreyc kendi kendine: “Ya Rabbi anneme cevap mı versem yoksa namaza mı devam etsem” diyerek namazına devam etti. Annesi de dönüp gitti. Ertesi gün namaz kılarken annesi yine geldi ve Cüreyc diye seslendi. Cüreyc yine kendi kendine Ya Rab anneme cevap vermekle namaza devam etmek karşısında kaldım diyerek yine namazına devam etti. Ertesi gün namaz kılarken annesi yine geldi ve Cüreyc diye seslendi. Cüreyc de içinden Ya Rabbi anneme mi cevap versem yoksa namaza mı devam etsem diyerek yine namazına devam etti. Bunun üzerine annesi: Ey Allah'ım Cüreycin canını fahişelerin yüzünü görmedikçe alma diye beddua etti. Bir gün İsrailoğulları Cüreyc ve ibadete düşkünlüğü hakkında konuşuyorlardı. Güzelliğiyle meşhur bir fahişe de oradaydı. – Eğer isterseniz ben onu baştan çıkarabilirim, dedi ve Cüreyc'in peşine takılıp kendini ona arzetmek istediye de Cüreyc asla iltifat edip dönüp bakmadı bile. Cüreycin yoldan çıkmayacağını anlıyan bu kadın Cüreycin ibadethanesine sığınan bir çobana geldi ve onunla ilişki kurarak çobandan hamile kaldı. Çocuğunu dünyaya getirince çocuğun Cüreyc'ten olduğunu ileri sürdü. Bunun üzerine halk Cüreycin yanına varıp onu ibadethanesinden çıkardılar. İbadethanesini yıkıp kendisini dövmeye başladılar. Cüreyc ne yapıyorsunuz deyince:

-Sen bu fahişe ile zina etmişsin bu çocuğu senden doğurmuş, dediler. Cüreyc:

-Çocuk nerededir? diye sordu. Çocuğu alıp ona getirdiler. Cüreyc bırakın beni de namaz kılayım, dedi. Namazı kılıp bitirince çocuğun yanına gelip karnına dürttü ve: Ey çocuk baban kimdir? Diye sordu. Çocuk da:

-Babam falan çobandır, diye cevap verdi. Bunun üzerine halk Cüreyc'e dönerek onu öpmeye ve okşamaya başladılar ve:

-Sana altından bir ibadethane yapacağız, dediler. Cüreyc ise:

-Hayır, ibadethaneyi önceden olduğu gibi çamurdan yapın, dedi ve öylece yaptılar.

Beşikte konuşan üçüncü çocuğun durumu da şöyledir: Çocuğun biri günün birinde annesini emerken güzel bir ata binmiş iyi giyinmiş yakışıklı bir adam oradan geçti. Çocuğun annesi: Allah'ım benim çocuğumu da böyle yap diye dua etti. Çocuk memeyi bırakarak atlıya döndü ve onu süzerek:

-Allahım beni onun gibi yapma dedi ve sonra emmeye koyuldu.

Ebu Hüreyre der ki: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'in şehadet parmağını ağzına koyarak çocuğun emişini hikaye ettiği hali gözümün önündedir

Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözüne şöyle devam etti:

Zina ettin, hırsızlık yaptın diye dövülen bir cariye(köle kadın)ın yanından geçtiler. Cariye ise Bana Allahım yeter, O ne güzel vekildir, diyordu. Durumu gören anne çocuğumu bunun gibi yapma diyordu. Çocuk ise yine memeyi bıraktı ve cariyeye bakıp: Allahım beni onun gibi yap, dedi.

Bundan sonra anne ile çocuk konuşmaya başladılar. Anne:

-Yakışıklı bir adam geçti, Allahım benim oğlumu da bu gibi yap diye dua ettim, sen ise Allah'ım beni onun gibi yapma dedin. O cariyeyi hırsızlık ettin, zina ettin diye döverek götürdüler de ben de Allahım çocuğumu onun gibi yapma dedim sen ise beni onun gibi yap dedin, sebebini anlayamadım, deyince çocuk şöyle cevap verdi:

-O adam zalim ve merhametsizin biri idi, bu sebeple beni bu gaddar gibi yapma, dedim. O cariye ise zina etmediği halde zina ettin, hırsızlık yapmadığı halde hırsızlık yaptın diye dövüyorlardı. Bunun için de beni onun gibi yap diye dua ettim, dedi.(Buhari, Amel Fissalat 7, Müslim Birr 8)

BÖLÜM: 33

YETİM KİMSESİZ VE ZAYIFLARI KORUYUP GÖZETMEK

قال الله تعالى : ﴿ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾

“... Mü'minlere kol kanat ger, alçak gönüllü ol ve onları koru.” (15 Hıcr 88)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾

“Ve Rabbinin hoşnutluğunu umarak sabah akşam O'na yalvarıp yakaranlarla birlikte sen de sabret. Dünya hayatının cazibesine kapılarak gözlerini onlardan ayırma” (18 Kehf 28)

قال الله تعالى : ﴿ فَاَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴾

“O halde yetime haksızlık yapma ve yüzünü ekşitme, yardım isteyeniyi de hangi çeşit olursa olsun boş çevirme...” (93 Duha 9-10)

قال الله تعالى : ﴿ أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ وَلَا يَحْضُ عَلَيَّ طَعَامَ الْمَسْكِينِ ﴾ .

“Gördün mü şu dini veya ahiretteki ceza ve mükafatı yalan sayanı. İşte o tip kimseler yetimi itip kakarlar. Fakir ve muhtaçları doyurmaya çalışmadığı bir yana başkalarına bu iş için ön ayak bile olmazlar.” (107 Maun 1-3)

262 - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سِتَّةَ نَفَرٍ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : اطْرُدْ هَؤُلَاءِ لَا يَجْتَرِئُونَ عَلَيْنَا قَالَ : وَكُنْتُ أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ وَرَجُلٌ مِنْ هُدَيْلٍ وَبِلَالٌ وَرَجُلَانِ لَسْتُ أُسَمِّيهِمَا ، فَوَقَعَ فِي نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقَعَ فَحَدَّثَتْ نَفْسَهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ﴾ .

262: Sa'd ibni Ebi Vakkas (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Biz altı kişi Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında oturuyorduk. Bu durumu gören müşrikler: Şunları yanından kov bize karşı saygısızlık etmeye kalkışmasınlar, dediler. Orada benden başka Abdullah ibni Mes'ud, Hüzeyl kabilesinden biri, Bilal ve şu anda isimlerini veremeyeceğim iki kişi daha vardı. Nihayet Rasulullah'ın kalbine Kureyş büyüklerinin kalblerini islama ısındırmak için bizleri huzurundan uzaklaştırmak geçmişti ki Allah hemen 6 Enam 52 ayetini indiriverdi: (Rabbinin hoşnutluğunu umarak sabah ve akşam ona yalvarıp yakaranları kovma).” (Müslim, Fezailüssahabe 46)

263 - عَنْ أَبِي هُبَيْرَةَ عَائِدِ بْنِ عَمْرِو الْمُزَنِيِّ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ الرُّضْوَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَبَا سَفْيَانَ أَتَى عَلَى سَلْمَانَ ، وَصُهَيْبٍ ، وَبِلَالٍ فِي نَفَرٍ . فَقَالُوا : وَاللَّهِ مَا أَخَذَتْ سُيُوفُ اللَّهِ مِنْ عَدُوِّ اللَّهِ مَا أَخَذَهَا . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : أَتَقُولُونَ هَذَا لِشَيْخِ قُرَيْشٍ وَسَيِّدِهِمْ؟ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ : يَا أَبَا بَكْرٍ لَعَلَّكَ أَغْضَبْتَهُمْ لَئِنْ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ؟ لَقَدْ أَغْضَبْتَ رَبَّكَ . فَأَتَاهُمْ فَقَالَ : يَا إِخْوَتَاهُ أَغْضَبْتُكُمْ؟ قَالُوا : لَا ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ يَا أَخِي

263: Beyat-ür Rıdvan'a katılan sahabilerden Ebu Hübeyre Aiz ibni Amr el Müzeni (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre bir gün Ebu Süfyan, Selman-ı Farisi, Suheybi Rumi, Bilal-ı Habeşi'nin bulunduğu bir grup müslümanın yanından geçti. Onu gören bu zayıf ve fakir müslümanlar:

-Allah'ın kılıçları Allah düşmanından hakkını alamamıştır, dediler. Bunu duyan Ebubekir (Allah Ondan razı olsun) bu sözü Kureyşin büyüğüne ve efendisine mi söylüyorsunuz, dedi. Sonra da Rasulullah'ın yanına vararak olayı anlattı. O zaman peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):

-Ey Ebubekir! Bu sözünle belki de onları gücendirdin. Eğer onları gücendirdiysen Rabbini da gücendirmiş ve gazabını çekmiş oldun”, buyurdu.

Hız. Ebubekir hemen o yoksul müslümanların yanına gelerek: -Kardeşlerim, sizi gücendirip kırdım mı? Diye sordu. Onlar da: Hayır, bizi gücendirmedin, Allah seni bağışlasın ey kardeşimiz, dediler. (Müslim, Fezailüssahabe 170)

264 - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ . هَكَذَا ، وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوَسْطَى . وَفَرَّجَ بَيْنَهُمَا .

264: Sehl İbni Sad (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben ve yetimi kollayıp gözetleyen kimse cennette şöyle beraberce bulunacağız", buyurdu ve işaret parmağıyla orta parmağını biraz açarak işaret etti. (Buhari, talak 25)

265 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لغيرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ . وَأَشَارَ الرَّاوِي وَهُوَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوَسْطَى .

265: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: "Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi gözetip kollayan kimseyle ben cennette şöyle yanyana bulunacağız." Hadisi bize aktaran Malik bin Enes peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yaptığı gibi işaret parmağıyla orta parmağını gösterdi. (Müslim, Zühd 42)

266 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَيْسَ الْمَسْكِينُ بِالَّذِي تَرُدُّهُ التَّمْرَةُ وَاللُّقْمَتَانِ ، وَلَا اللَّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ ، إِنَّمَا الْمَسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ .

وَفِي رِوَايَةٍ فِي الصَّحِيحَيْنِ : لَيْسَ الْمَسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ ، تَرُدُّهُ اللَّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ ، وَالتَّمْرَةُ وَاللُّقْمَتَانِ ، وَلَكِنَّ الْمَسْكِينُ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ ، وَلَا يَفْطَنُ بِهِ فَيَتَصَدَّقُ عَلَيْهِ ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ .

266: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: "Bir iki lokma ve bir iki hurmayla kapılardan savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul muhtaç olduğu halde iffetinden dolayı dilenmeyen kimsedir." (Buhari, tefsiru Sure-i Bakara 48, Müslim, Zekat 102)

Buhari ve Müslim'in diğer bir rivayetlerinde ise şöyledir:

"Kapı kapı dolaşıp birkaç lokma birkaç hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Belki hakiki yoksul kendisini geçindirebilecek mala sahip olmayan, muhtaç olduğu bilinip te kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir." (Buhari, Zekat 53, Müslim, Zekat 101)

267 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمَسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . وَأَحْسَبُهُ قَالَ : وَكَالْقَائِمِ الَّذِي لَا يَفْطُرُ ، وَكَالصَّائِمِ الَّذِي لَا يَفْطُرُ .

267: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Dul kadınlarla muhtaç ve yoksulların işlerine yardım eden kimse Allah yolunda cihad eden gibi sevap kazanır."

Ravi: "O kimse bıkmadan gece ibadet eden iftar etmeden gündüzleri oruç tutan kimse gibidir, buyurdıklarını zannediyorum." Diyor.

268 - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ , يُمْنَعُهَا مَنْ يَأْتِيهَا , وَيُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا , وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ . وَفِي رَوَايَةٍ فِي الصَّحِيحَيْنِ : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مِنْ قَوْلِهِ : بِئْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ , يُدْعَى إِلَيْهَا الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ .

268: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yemeklerin (davetlerin) en şerlisi fakirlerden esirgenip zenginlerin çağrıldığı düğün yemekleridir. Mazeretsiz ve canı istemediği için düğün yemeğine gitmeyen kimse Allah ve peygamberine isyan etmiş sayılır." Müslim, Nikah 110)

Yine Buhari ve Müslim'in değişik bir rivayetinde Ebu Hüreyre'den şöyle bildirilmiştir: "Zenginlerin davet edilip fakirlerin çağrılmadığı düğün yemeği ne fena bir yemektir." (Buhari, Nikah 72, Müslim, Nikah 107)

269 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا , جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ , وَضَمَّ أَصَابِعَهُ .

269: Enes ibni Malik (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her kim iki kız çocuğuna ergenlik çağına gelinceye kadar islâmî eğitimle eğitir ve yetiştirirse, kıyamet günü ben ve o kimse şöylece yanyana bulunuruz," buyurmuşlar ve parmaklarını birbirine bitişirmişlerdir. (Müslim, Birr 149)

270 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : دَخَلَتْ أَمْرَأَةً مَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ , فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ تَمْرَةٍ وَاحِدَةٍ فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا , فَحَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ , فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا , فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ : مَنْ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ , فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ .

270: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'nın şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bir gün beraberinde iki kız çocuğu olduğu halde bir kadın gelmiş birşeyler istiyordu. Yanımda da tek hurmadan başka bir şey yoktu. Onu kadına verdim. Kendisi hiç tatmadan çocukları arasında bölüştürüp kalkıp gitti. Bu sırada peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza geldi. Olup bitenleri haber verince şöyle buyurdu: "Her kime Allah kız çocuklarından verir de o da onlara iyi davranarak islami bir terbiye ile yetiştirirse o kız çocukları o kimse için cehenneme karşı perde olurlar." (Buhari, Zekat 10, Müslim, Birr 147)

271 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : جَاءَنِي مَسْكِينَةٌ , تَحْمِلُ ابْنَتَيْنِ لَهَا , فَأَطْعَمْتُهَا ثَلَاثَ تَمْرَاتٍ , فَأَعْطَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا تَمْرَةً , وَرَفَعَتْ إِلَيَّ فِيهَا تَمْرَةً لِتَأْكُلَهَا , فَاسْتَطْعَمْتُهَا ابْنَتَاهَا , فَشَقَّتِ التَّمْرَةَ الَّتِي كَانَتْ تُرِيدُ أَنْ تَأْكُلَهَا بَيْنَهُمَا , فَأَعْجَبَنِي شَأْنُهَا .

فَذَكَرْتُ الَّذِي صَنَعَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْجَبَ لَهَا بِهَا الْجَنَّةَ، أَوْ أَعْتَقَهَا بِهَا مِنَ النَّارِ.

271: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Sırtına iki çocuğunu yüklemiş bir kadın bir şeyler istemek üzere çıkageldi. Ona üç hurma verdim. O da çocuklarına birer hurma verdi, öteki hurmayı da kendisi yemek üzere ağzına götürmüştü ki çocuklar onu da istediler. Kadın hurmayı ikiye böldü ve onlara verdi. Kadının bu davranışına hayran kaldım ve olup biteni Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e anlattım. O da şöyle buyurdu: "Muhakkak ki Allah bu şefkat ve acıması sebebiyle o kadına cennetini vermiş veya bu sebeple onu cehennemden kurtarmıştır." (Müslim, Birr 148)

272 - عَنْ أَبِي شُرَيْخٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفِينَ: الْيَتِيمَ وَالْمَرْأَةَ.

272: Ebu Şüreyh Huveylid ibni Amr el Huzai (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Allahım iki zayıfın, kadın ve yetimin haklarının yenmesinden insanları şiddetle sakındırıyorum." (Nesai, Sünen İşretün nisa 64)

273 - عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَى سَعْدٌ أَنْ لَهُ فَضْلاً عَلَى مَنْ دُونَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: هَلْ تَنْصُرُونَ وَتُرْزَقُونَ إِلَّا بِضِعْفَائِكُمْ؟

273: Sa'd ibni Ebu Vakkas'ın oğlu Mus'ab (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Babam Sa'd şecaat ve başka sebeplerle kendisinin üstün olduğunu düşünürmüş. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuş:

"Allah size yardım edip rızık veriyorsa aranızdaki zayıflar sebebiyle değildir."

274 - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عُوَيْمِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: ابْغُونِي الضُّعْفَاءَ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتَنْصُرُونَ بِضِعْفَائِكُمْ.

274: Ebu'd Derda Uveymir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim:

"Fakirleri kollayıp gözetiniz. Aranızdaki zayıflar sayesinde Allah'tan yardım görüp rızıklanırsınız." (Ebu Davut, Cihad 710)

BÖLÜM: 34

KADINLARA İYİ DAVRANMAK

قال الله تعالى: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾.

“... ve hanımlarınızla güzel bir şekilde geçinin...” (4 Nisa 19)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝ ﴾

“Ne kadar istesiniz de eşlerinize adaletle davranmaya güç yetiremezsiniz. Dolayısıyla diğerlerini dışlayarak ve onları kocası hem var hem de yokmuş gibi bir durumda bırakarak içlerinde sadece birine yönelmeyin. Eğer arayı düzeltir, günden gün sakınırsanız (yolunuzu da Allah’ın kitabıyla bulmaya çalışırsanız) bilin ki Allah çok bağışlayan ve çok acıyandır.” (4 Nisa 129)

275 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم : اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضَلَعٍ ، وَإِنْ أَعْوَجَ شَيْءٌ مَا فِي الضَّلَعِ أَعْلَاهُ ، فَإِنْ ذَهَبَتْ تَقِيمُهُ كَسَرْتَهُ ، وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ ، فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ . وفي رواية في الصحيحين : المرأة كالضلع ، إن أقمتها كسرتها ، وإن استمتعت بها ، استمتعت وفيها عوج .

وفي رواية لمسلم : إن المرأة خلقت من ضلع ، لن تستقيم لك على طريقة ، فإن استمتعت بها ، استمتعت بها وفيها عوج ، وإن ذهبت تقيمها كسرتها ، وكسرها طلاقها .

275: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kadınlar hakkında birbirinize iyilik tavsiye ediniz. Çünkü kadın cinsi kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğer onu düzeltmeye kalkışsan kırarsın, kendi haline bırakırsan da eğri kalır, öyleyse kadınlar hakkında birbirinize iyilikler tavsiye ediniz.” (Buhari, Nikah 80, Müslim, Rada 60)

*Buhari ve Müslim’in değişik bir rivayetinde ise şöyle buyurulmuştur:

“Kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın, eğer ondan faydalanmak istersen bu eğri haliyle faydalanabilirsin.” (Buhari, Nikah 79, Müslim, Rada 65)

*Müslim’in başka bir rivayetinde ise şöyle buyrulur:

“Kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Her zaman seni memnun edecek tarzda davranamaz. Eğer ondan faydalanmak istersen bu eğri haliyle faydalanabilirsin. Şayet arzunuza göre doğrultmak isterseniz onu kırarsınız, onun kırılması da boşanmasıdır.” (Müslim, Rada 59)

276 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَخُطُبُ ، وَذَكَرَ النَّاقَةَ الَّتِي عَقَرَهَا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : ﴿ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا ﴾ (انْبَعَثَ لَهَا رَجُلٌ عَزِيزٌ ، عَارِمٌ مَنِيْعٌ فِي رَهْطِهِ ، ثُمَّ ذَكَرَ النِّسَاءَ ، فَوَعِظَ فِيهِنَّ ، فَقَالَ : يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ فَيَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ ، فَلَعَلَّهُ يَضَاجِعُهَا مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ ، ثُمَّ وَعِظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الضَّرْطَةِ فَقَالَ : لِمَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ ؟

276: Abdullah ibni Zema (Allah Ondan razı olsun)den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’i bir gün hutbe okurken dinledi. Rasulullah

(sallallahu aleyhi vesellem) Salih peygamberin dişi devesinden ve onu öldüren kişiden bahsederek “Onların en azgını ileri atıldı” ayetini okudu ve Semud toplumunda gücü ve kuvvetiyle tanınan ve son derece fena olan bir adam deveyi öldürmek için ileri fırladı diye açıkladı. Sonra da kadınlardan bahsederek onlar hakkında öğütlerde bulunarak şöyle dedi:

“Sizden biriniz hanımını köleyi döver gibi dövmeye kalkışıyor. Belki de o akşam onunla bir yatakta yatacaktır.”

Sonra yellenmeden dolayı gülmelerini tavsiye ederek şöyle buyurdu: “İnsan bizzat kendisinin de yaptığı şeye niçin güler!” (Buhari, tefsiru Sure-i Şems 1, Müslim, Cennet 49)

277 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا يَضْرِكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً ، إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ ، أَوْ قَالَ : غَيْرُهُ .

277: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: “Hiçbir müslüman hanımına karşı kin besleyip buğz etmesin. Onda hoşlanmayacağı huylar varsa da memnun olacağı huyları da vardır.” (Müslim, Rada 61)

278 - عَنْ عَمْرِو بْنِ الْأَحْوَصِ الْجَشْمِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَقُولُ بَعْدَ أَنْ حَمِدَ اللَّهَ ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَذَكَرَ وَوَعظَ ، ثُمَّ قَالَ : أَلَا وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا ، فَإِنَّمَا هُنَّ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ لَيْسَ تَمْلِكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئًا غَيْرَ ذَلِكَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ ، فَإِنْ فَعَلْنَ فَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ ، وَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرِحٍ ، فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ، أَلَا إِنْ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقًّا ، وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا ، فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئَنَّ فُرْشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ ، وَلَا يَأْذَنَنَّ فِي بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ ، أَلَا وَحَقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تُحْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ .

278: Amr ibni Ahvas el-Cüşemi (Allah Ondan razı olsun) Veda haccında peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’i dinlediğini, Allah’a hamdü sena edip halka öğüt ve nasihat verdikten sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in şöyle buyurduğunu söyledi: “Ashabım, kadınlara hayırla muamele edip iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Zira onlar sizin idarenize ve himayenize verilmiş emanetlerdir. Kesin bir kötülük işlemeleri müstesna onlar üzerinde zorbalık yapmaya hakkınız yoktur. Eğer ahlak dışı bir hareket yaparlarsa onları yataklarında ayrı bırakın, yaralayıp berelemeden onları dövün, şayet size itaat ederlerse onların aleyhine bir yol aramayınız.

Şunu iyi biliniz ki kadınlarınızın sizin üzerinizde hakları olduğu gibi sizin de onlar üzerinde hakları vardır.

Sizin onlar üzerindeki haklarınız yatağını yabancılardan korumaları ve istemediğiniz kimseleri evinize almamalarıdır.

Onların sizin üzerinizdeki hakları ise giyim kuşam, yeme, içme konularında gücünüz nispetinde onlara iyi bakmanızdır.” (Tirmizi , Rada 11)

279 - عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ حَيْدَةَ رضي الله عنه قَالَ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ زَوْجَةٍ أَحَدِنَا عَلَيْهِ؟ قَالَ: أَنْ تُطْعِمَهَا إِذَا طَعِمْتَ ، وَتَكْسُوَهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ ، وَلَا تَضْرِبَ الْوَجْهَ ، وَلَا تُقَبِّحَ ، وَلَا تَهْجُرُ إِلَّا فِي الْبَيْتِ .

279: Muaviye ibni Hayde (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ya Rasulallah kadınlarımızın bizim üzerimizdeki hakkı nedir ? diye sordum. Şöyle buyurdu: “Yediğin gibi onu da yedirmek, giydiğin gibi onu da giydirmek, yüzüne vurma, kötüleyip ayıplama, darılıp ayrı yatmaya mecbur kalırsan bu işi sadece odanın sınırlarını aşmayacak şekilde evde yapmaktır.” (Ebu Davut, Rada 41)

280 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا ، وَخَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِمْ .

280: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)den bildirildiğine göre Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Mü’minlerin iman bakımından en iyi olanları ahlaken en iyi olanıdır. Hayırlınız hanımlarına karşı hayırlı olanlardır.” (Tirmizi , Rada 11)

281 - عَنْ إِيَّاسِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ذُبَابٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَضْرِبُوا إِمَاءَ اللَّهِ . فَجَاءَ عُمَرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : ذَيْرُنَ النِّسَاءَ عَلَى أَزْوَاجِهِنَّ ، فَرَخَّصَ فِي ضَرْبِهِنَّ ، فَأَطَافَ بِآلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نِسَاءً كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : لَقَدْ طَافَ بِآلِ مُحَمَّدٍ نِسَاءً كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ لَيْسَ أَوْلَئِكَ بِخَيْرِكُمْ .

281: İyas ibni Abdullah ibni Ebu Zübab (Allah Ondan razı olsun)’den bildirildiğine göre Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kadınlarınızı dövmeyiniz”, buyurmuştu.

Hız. Ömer Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem)’in huzuruna çıkarak :

-Kadınları dövmeyiniz emrinizden sonra kadınlar kocalarını dinlemez oldular. Onlara karşı gelmeye cesaret ediyorlar, dedi. Bunun üzerine Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) dövülebileceğine dair izin verdi.

Bu sefer bir çok kadın Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem)’in hanımlarına gelerek kocalarını şikayete başladılar. Bundan sonra Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Pek çok kadınlar Muhammed ailesine gelerek kocalarından şikayet ediyorlar. Kadınlarını döven o kimseler sizin hayırlılarınız değildir.” (Ebu Davud, Nikah 42)

282 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : الدُّنْيَا مَتَاعٌ ، وَخَيْرُ مَتَاعِهَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ .

282: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Ondan razı olsun)’dan aktarıldığına göre Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Dünya kendisinden faydalanılacak geçici bir faydadan ibarettir. O dünyanın fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar kadındır.” (Müslim, Rada 64)

BÖLÜM: 35

KOCANIN KARISI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

قال الله تعالى : ﴿ الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ ﴾

“Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması ve mallarından mehir ve her türlü harcamada bulunması sebebiyle erkekler kadınlar üzerine yönetici ve koruyucudurlar. Dürüst ve erdemli kadınlar gerçekten itaatli olanlardır. Allah, kendi haklarını nasıl koruduysa onlarda öylece kocalarının yokluğunda onların malını ev sırlarını namus ve iffetlerini koruyanlardır...” (4 Nisa 34)

283 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِذَا دَعَا الرَّجُلُ أَمْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلَمْ تَأْتِهِ فَبَاتَ غَضْبَانَ ، عَلَيْهَا لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ .

ويفي رواية لهما : إذا باتت المرأة ، هاجرة فراش زوجها لعنتها الملائكة حتى تصبح .

ويفي رواية قال رسول الله ﷺ : والذي نفسي بيده مامن رجل يدعو امرأته إلى فراشه فتأبى عليه . إلا كان الذي في السماء ساخطا حليها حتى يرضى عنها .

283: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir erkek karısını yatağına çağırır da karısı gelmez ve erkek de ona dargın olarak gecelerse melekler o kadına sabaha kadar lanet ederler.” (Buhari, Bed’ül Halk 7, Müslim, Nikah 122)

*Buhari ve Müslim’in başka bir rivayeti de şöyledir: “Kadın kocasının yatağını mazeretsiz olarak terkedip başka yerde gecelerse melekler sabaha kadar ona lanet ederler.” (Buhari, Nikah 85, Müslim, Nikah 120)

*Müslim’in değişik bir rivayet de şöyledir:

“Canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki bir erkek karısını yatağa çağırır da kadın gelmezse kocası ondan memnun oluncaya kadar kainatın sahibi olan Allah o kadına gazab eder.” (Müslim, Nikah 121)

284 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : لَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ ، وَرَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ، وَلَا تَأْذَنَ فِي بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ .

284: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kadın kocası yanındayken onun izni olmadan nafil oruç tutamaz, kocasının izni olmadan bir kimseyi evine alamaz.” (Buhari, Nikah 86, Müslim, Zekat 84)

285 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : كَلِّمُوا رَاعٍ وَكَلِّمُوا مَسْئُولًا عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْأَمِيرُ رَاعٍ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَوَلَدِهِ ، فَكَلِّمُوا رَاعٍ وَكَلِّمُوا مَسْئُولًا عَنْ رَعِيَّتِهِ .

285: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hepiniz çobansınız, hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Amir memurlarının çobanıdır. Erkek, aile ve çocuklarının çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuklarının çobanıdır. O halde hepiniz birer çobansınız ve hepiniz idareniz altında bulunanlardan sorumlusunuz." (Buhari, Cuma 11, Müslim, İmara 20)

286 - عَنْ أَبِي عَلِيٍّ طَلْقَ بِنِ عَلِيٍّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِذَا دَعَا الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ لِحَاجَتِهِ فَلْتَأْتِهِ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنُورِ .

286: Ebu Ali talk ibni Ali (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir koca karısına ihtiyaç duyup ta onu yanına çağırdığında kadın ocak başında dahi olsa hemen kocasının yanına gelsin." (Tirmizi , Rada 10)

287 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : لَوْ كُنْتُ أَمْرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لِأَمْرَتِ الْمَرْأَةِ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا .

287: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emrederdim, kadının kocasına secde etmesini emrederdim." (Tirmizi , Rada 10)

288 - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ ، وَزَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتْ الْجَنَّةَ .

288: Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun) rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Herhangi bir kadın kocası kendisinden razı olduğu halde ölürse cennete girer." (Tirmizi , Rada 10)

289 - عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تُؤْذِي امْرَأَةً زَوْجَهَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ لَا تُؤْذِيهِ قَاتِلُكَ اللَّهُ ! فَإِنَّمَا هُوَ عِنْدَكَ دَخِيلٌ يَوْشِكُ أَنْ يُفَارِقَكَ إِلَيْنَا .

289: Muaz ibni Cebel (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Dünyada bir kadın kocasına eziyet eder ve onu üzerse o erkeğin hurilerden olan hanımı o kadına şöyle seslenir. "Allah canını alsın üzme o adamı, o senin yanında şimdilik misafirdir. Yakında senden ayrılıp bize kavuşacak." (Tirmizi , Rada 19)

290 - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةٌ هِيَ أَضْرُّ عَلَى الرَّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ .

290: Üsâme ibni Zeyd (Allah Onlardan razı olsun)'den bildirildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Benden sonra erkekler için bıraktığım en zararlı imtihan vesilesi kadınlardır." (Buhari ve Muslum)

BÖLÜM: 36

AİLENİN GEÇİMİ

قال الله تعالى : ﴿ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ. ﴾

"... Süt annelerinin ve çocuğun emzirme süresi içinde her türlü masraflarını karşılamak çocuğun babasına aittir..." (2 Bakara 233)

قال الله تعالى : ﴿ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ، وَمَنْ قَدِرْ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ، لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا. ﴾

"Geniş imkanlara sahip olan kişi durumuna göre nafaka versin. Rızık imkanları dar olan kimse ise Allah'ın kendisine verdiği uygun biçimde nafaka vermiş olsun, Allah hiç kimseyi verdiği imkandan fazlasıyla yükümlü kılmaz." (65 Talak 7)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ. ﴾

"... Siz Allah rızası için başkalarına ne harcarsanız Allah onun yerini daima doldurur..." (34 Sebe' 39)

291 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : وَدَيْنَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي رَقَبَةٍ ، وَدَيْنَارٌ

تَصَدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ ، وَدَيْنَارٌ أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ ، أَعْظَمُهَا أَجْرًا الَّذِي أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ

291: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah yolunda cihad için harcadığın para, bir köleyi hürriyetine kavuşturmak için harcadığın para, muhtaç fakire sadaka olarak verdiği para bir de çoluk çocuğuna harcadığın paralar var ya ! İşte bunlar içinde sana en çok sevap kazandıracak olanı çoluk çocuğuna harcadığın paradır." (Müslim, Zekat 39)

292 - عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَفْضَلُ دَيْنَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ دَيْنَارٍ يُنْفِقُهُ

عَلَى عِيَالِهِ ، وَدَيْنَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ عَلَى دَابَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَدَيْنَارٍ يُنْفِقُهُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

292: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in azadlı kölesi Ebu Abdullah Sevban ibni Bücdüd'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Bir kimsenin harcadığı paraların en hayırlısı ailesinin ihtiyaçlarına harcadığı para ile Allah yolunda kullanacağı atı için verdiği para ve bir de Allah yolunda cihad eden arkadaşlarına sarfettiği paradır.” (Müslim, Zekat 38)

293 - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ لِي أَجْرٌ فِي بَنِي أَبِي سَلَمَةَ أَنْفَقَ عَلَيْهِمْ ، وَلَسْتُ بِتَارِكَتِهِمْ هَكَذَا وَهَكَذَا إِنَّمَا هُمْ بَنِيَّ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ لَكَ أَجْرٌ مَا أَنْفَقْتَ عَلَيْهِمْ

293: Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ey Allahın Rasulü (eski kocam) Ebu Seleme'nin çocuklarına yaptığım harcamalarda benim için sevap var mıdır? Onları öylece muhtaç durumda bırakacak değilim ya! Onlar da benim kendi çocuklarımdır diye sordum. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Evet onlara yaptığın harcamanın sevabı sana verilecektir.” (Buhari, Nefakat 14, Müslim, Zekat 47)

294 - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي حَدِيثِهِ الطَّوِيلِ الَّذِي قَدَّمَ نَاهُ فِي أَوَّلِ الْكِتَابِ فِي بَابِ النَّيَّةِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ : إِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أَجْرَتْ بِهَا حَتَّى مَا تَجْعَلُ فِي فَمِ امْرَأَتِكَ .

294: Sa'd ibni Ebu Vakkas (Allah Ondan razı olsun)'ın rivayet ettiği bu kitapta 6 numarada anlatılan uzunca bir hadiste Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştu: “Allah rızasını düşünerek yaptığın harcamalara hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiğin lokmaya varıncaya kadar hepsinden sevap kazanırsın.” (Buhari, İman 41, Müslim, Vasiyyet 5)

295 - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً يَحْتَسِبُهَا فَهِيَ لَهُ صَدَقَةٌ .

295: Ebu Mes'ud el Bedri (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir adam Allahın rızasını umarak ailesinin geçimini sağlarsa harcadıkları onun için birer sadakadır.” (Buhari, İman 41, Müslim, Zekat 49)

296 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَقُوتُ . وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي صَحِيحَيْهِ بِمَعْنَاهُ قَالَ : كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يَمْلِكُ قُوَّتَهُ .

296: Abdullah ibni Amr ibni Âs (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Geçimini sağlaması gerekenleri ihmal edip onlarla ilgilenmemek kişiye günah olarak yeter.” (Ebu Davut, Zekat 45)

Müslim'in diğer bir rivayetinde ise şöyledir: “Bakmakla yükümlü olduğu kimselerin nafakasını kısıp vermemek günah olarak bu kişiye yeter.”

297 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا .

297: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her günün sabahında yeryüzüne iki melek iner. Bunlardan biri: Allahım malını Allah rızası için infak edene yerini dolduracak karşılığını ver. Diğeri de Allahım cimrilik edenin malını yok et diye beddua eder." (Buhari, Zekat 27, Müslim, Zekat 57)

298 - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى ، وَأَبْدَأُ بِمَنْ تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى ، وَمَنْ يَسْتَعْضِفْ ، يُعْضَهُ اللَّهُ ، وَمَنْ يَسْتَعْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ .

298: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Veren el alan elden daha üstün ve hayırlıdır. İnfak ederken geçimini üstlendiğin kimselerden başla. Sadakanın hayırlısı ihtiyaç fazlası maldan verilendir veya fakiri bolluğa kavuşturacak olandır. Kim istemekten sakınırsa Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tok gözlü olup kanaat ederse Allah onu başkasına muhtaç etmeyerek zengin kılar." (Buhari, Zekat 18, Müslim, Zekat 94)

BÖLÜM: 37

MÜ'MİN İYİ VE DEĞERLİ ŞEYLERİ İNFAK ETMELİ

قال الله تعالى : ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ . ﴾

"Siz sevdiğiniz şeylerden Allah rızası için başkalarına harcamadıkça gerçek erdemliliğe ve hayra ulaşmış olamazsınız." (3 Al-i İmran 92)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ . ﴾

"Ey iman edenler, kazandığınız güzel şeylerden ve topraktan sizin için bitirdiğimiz ürünlerden hayra harcayın size verilse göz yummadan alamayacağınız kötü şeyleri, malları hayır diye vermeye kalkışmayın." (2 Bakara 267)

299 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه يَقُولُ : كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَا لَا مِنْ نَخْلٍ ، وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُحَاءَ ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ . قَالَ أَنَسٌ : فَلَمَّا أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ﴾ جَاءَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْزَلَ عَلَيَّ : ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ﴾ وَإِنْ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرُحَاءَ :

وَأَنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو بِرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى ، فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ ،
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : بَخِ ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ، وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي
الْأَقْرَبِينَ . فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَكَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقْرَابِهِ وَبَنِي عَمِّهِ .

299: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ebu Talha hurmalık bakımından ensarın en zenginlerinden idi. En sevdiği malı da Mescid'in karşısındaki Beyruha denilen hurma bahçesiydi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi. Enes sözüne devamla dedi ki: "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en iyi olan hayra ve cennete ulaşamazsınız." (3 Al-i İmran 92) ayeti nazil olunca Ebu Talha Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gelerek:

-Ya Rasulallah "Allah sana sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en iyiye erişemezsiniz", ayetini gönderdi. Benim en sevdiğim malım ise Beyruha adlı bahçedir. O Allah için sadakadır. Allah'tan onun sevabını ve ahiret azığı olmasını dilerim. Burayı Allah'ın sana gösterdiği şekilde kullan, dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Aferin sana bu ne kârlı ve ne iyi bir maldır, dediğini işittim. Fakat ben bu malı akrabalarına vermeni uygun görüyorum", dedi. Ebu Talha:

-Öyle yapayım ya Rasulallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti. (Buhari, Zekat 64, Müslim, Zekat 42)

BÖLÜM: 38

AİLEDE DİN EĞİTİMİ

قال الله تعالى : ﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ ﴾

"Ümmetine ve yakınlarına namazı emret. Kendin de o namaza sınımsız sarıl veya namazı emretmede dirençli ve dayanıklı ol..." (20 Taha 132)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۖ ﴾

"Ey iman edenler, kendinizi ve çocuk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyun ki onun yakıtı insanlar ve tutuşturulmaya yarayan taşlar veya taştan yapılmış tüm putlardır..." (66 tahrim 6)

300 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ

الصَّدَقَةِ فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : كَخْ كَخْ ، أَرِمَ بِهَا ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَا لَا نَأْكُلُ
الصَّدَقَةَ؟

وفي رواية : أنا لا تحل لنا الصدقة؟

300: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Hz. Ali'nin oğlu Hasan bir gün sadaka hurmalarından birini alıp ağzına koymuştu. Bunu gören Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) "tuh tuh at onu bizim sadaka yemediğimizi bilmiyormusun? buyurdu. (Müslim, Zekat 161'de) "Bize sadaka helal değildir, bilmiyor musun? şeklindedir. (Buhari, Zekat 60, Müslim, Zekat 161)

301 - عَنْ أَبِي حَفْصِ عُمَرَ ابْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْأَسَدِ رَبِيبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
قال : كُنْتُ غُلَامًا فِي حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّحْفَةِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ، وَكُلْ بِيَمِينِكَ، وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ، فَمَا زَالَتْ تِلْكَ طِعْمَتِي بَعْدُ.

301: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in üvey oğlu Ebu Seleme Abdullah ibni Abdulededin oğlu Ebu Hafs Ömer şöyle dedi. Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in himayesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken elim yemek tabağının her yanında dolaşıyordu. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey çocuk besmele çek sağ elinle ve önünden ye!" Ben de bundan sonra devamlı bu şekilde yemeğe devam ettim. (Buhari, Et'ime 2, Müslim, Eşribe 108)

302 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ.

302: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edilmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'dan işittim, şöyle buyurdu: "Hepiniz çobansınız, hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır, sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının çobanıdır, onları muhafazadan sorumludur. O halde hepiniz çobansınız, eliniz ve idareniz altındakilerden sorumlusunuz." (Buhari, Cuma 11, Müslim, İmara 20)

303 - عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ، وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ، وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ .

303: Amr ibni Şuayb babasından o da dedesi Abdullah ibn Amr (Allah Ondan razı olsun)'dan Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur. "Yedi yaşına gelen çocuklarınıza namaz kılmayı emrediniz. On yaşına geldiklerinde kılmazlarsa kendilerini dövme v.b. şekillerle cezalandırınız. Oğlan ve kız bir yatakta yatıyorlarsa yataklarını da yedi yaşında ayırınız." (Ebu Davud, Salat 26)

304 - عَنْ أَبِي ثُرَيَّةَ سَبْرَةَ بْنِ مَعْبَدِ الْجُهَنِيِّ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلَاةَ لِسَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُ عَلَيْهَا ابْنَ عَشْرِ سِنِينَ.

304: Ebu Süreyya Sebre ibni Ma'bed el Cüheni (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yedi yaşına gelen çocuğa namaz kılmayı öğretiniz. On yaşına vardıklarında kılmazlarsa dayak v.b. şekillerle cezalandırınız." (Ebu Davud, Salat 23)

BÖLÜM: 39

KOMŞU VE KOMŞULUK HAKKI

قال الله تعالى : ﴿ وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۗ ﴾

"Yalnızca Allah'a kulluk eden ve ondan başka hiçbir şeye ilahlık yakıştırmayın. Ana babaya yakın akrabaya, yetimlere, muhtaçlara, kendi çevresinden olan komşulara; uzak komşulara, yanınızdaki arkadaşına, yolda kalmışa ve elinizin altındaki hizmetçi ve işçilere iyilik yapın ve iyi davranınız." (4 Nisa 36)

305 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ وَعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ ، حَتَّى طُنْتُ أَنَّهُ سَيُورِثُهُ .

305: İbni Ömer ve Aişe (Allah Onlardan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cebrail bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye edip durdu. Bu sıkı tavsiyeden neredeyse komşuyu komşuya varis kılacağına zannettim." (Buhari, Edeb 28, Müslim, Birr 140)

306 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا أَبَا ذَرٍّ إِذَا طَبَخْتَ مَرَقَةً ، فَأَكْثِرْ مَاءَهَا ، وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ .

وَفِي رَوَايَةٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ : إِنْ خَلَيْتُ أَوْصَانِي إِذَا طَبَخْتَ مَرَقًا فَأَكْثِرْ مَائَهَا ، ثُمَّ انظُرْ أَهْلَ بَيْتِ مَنْ جِيرَانَكَ ، فَأَصِبْهُمْ مِنْهَا بِمَعْرُوفٍ .

306: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Ebu Zer çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy ve komşularını da gözet." (Müslim, Birr 142)

*Müslim'in diğer bir rivayeti de şöyledir:

Dostum Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle vasiyet etti: "Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy sonra da komşularını gözden geçir ve muhtaç durumda olanlara uygun bir pay ayır."

307 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ ، قِيلَ وَمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ : الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ .
وَفِي رَوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ .

307: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet olduğuna göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in üç defa : "Vallahi iman etmiş olmaz", dediğini işittim.

-Ya Rasulallah kim iman etmiş olmaz diye sordular.

-Yapacağı fenalıktan komşusu emin olmayan kimselerdir, buyurdu. (Buhari, Edeb 29, Müslim, İman 73)

* Müslim'in diğer bir rivayeti ise şöyledir:

"Komşusu zararından emin olmayan kimse cennete giremez." (Müslim, İman 73)

308 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ ، لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لِبِجَارَتِهَا وَلَوْ فَرَسِينَ شَاةً .

308: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet olduğuna göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey müslüman hanımları, komşu hanımlar birbirleriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin hediyeleri bir koyun paçası bile olsa." (Buhari, Hibe 1, Müslim, Zekat 90)

309 - وَعَنْهُ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ : لَا يَمْنَعُ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ ، ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ : مَا لِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ، وَاللَّهِ لَأَرْمِينَ بِهَا بَيْنَ أَكْتَأَفِكُمْ .

309: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Komşu komşusunun duvarına giriş koymak ağaç çakmak çivi vida vb. şeyler yapmasına mani olmasın."

Hadisi rivayet eden Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) etrafındakilere: Bu sünnetten yüz çevirmiş olarak görünüyorsunuz. Vallahi ben bu sorumluluğu omuzlarınıza yükleyeceğim. (Buhari, Mezalim 20, Müslim, Müsakat 136)

310 - وَعَنْهُ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لَيْسَ كُنْتَ .

310: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet olduğuna göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden mutlaka hayırlı söz söylesin veya sussun." (Buhari, Nikah 80, Müslim, İman 74)

311 - عَنْ أَبِي شَرِيحِ الْخَزَاعِيِّ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُحْسِنِ إِلَى جَارِهِ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمِ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لَيْسَ كُتًا .

311: Ebu Şüreyh el-Huzâi (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin, Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin, Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse mutlaka faydalı söz söylesin veya sussun.” (Müslim, İman 77)

312 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ لِي جَارَيْنِ، فَأَلَى أَيِّهِمَا أُهْدِي؟ قَالَ : إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكَ بَابًا .

312: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

-Ya Rasulallah iki komşum var hangisine hediye vereyim? Diye sordum.

“Kapısı sana daha yakın olana ver.” buyurdu. (Buhari, Şifa 3)

313 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ ، وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ .

313: Abdullah ibni Amr (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Allah katında arkadaşların en hayırlısı arkadaşına faydalı olandır. Yine Allah katında komşuların en hayırlısı komşusuna faydalı olandır.” (Tirmizi , Birr 28)

BÖLÜM: 40

ANA BABAYA İYİLİK VE AKRABAYI ZİYARET

قال الله تعالى : ﴿ وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ .

“Yalnızca Allah’a kulluk edin ve O’ndan başka hiçbir şeye ilahlık yakıştırmayın. Ana babaya yakın akrabaya, yetimlere, muhtaçlara kendi çevrenizde olan yakın komşulara ve uzak komşulara, yanınızdaki arkadaşına, yolda kalmışa ve elinizin altındaki hizmetçi ve işçilere iyilik yapın iyi davranın.” (4 Nisa 36)

قال الله تعالى : ﴿ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ﴾ .

“...Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ve akrabalık bağlarını gözetin.” (4 Nisa 1)

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ ﴾.

“Onlar ki Allah’ın ulaştırılmasını istediği şeyi ulaştırırlar. Yani akraba mü’minlerle ilgiyi kesmezler.” (13 Ra’d 21)

قال الله تعالى : ﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ﴾.

“Biz insana yapacağı hayırlı işlerden biri olarak anne ve babasına iyi davranmasını emrettik...” (29 Ankebut 8)

قال الله تعالى : ﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا وَخَفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴾.

“Çünkü Rabbin kendisinden başkasına kulluk etmemenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi buyurmuştur. Eğer onlardan biri yahut her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişecek olurlarsa onlara öf bile deme, azarlama onları ve onlara güzel ve iyi söz söyle ikisine karşı da merhamet kanatlarını indir, mütevazi ol ve Ya Rabbi de: “Onlar çocukluğumda beni nasıl büyütüp yetiştirdilerse sen de onlara öylece merhamet et.” (17 İsra 23-24)

قال الله تعالى : ﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ ﴾.

“Allah diyor ki: Biz insana anne babasına karşı iyi davranmasını emrettik. Annesi onu nice acılara ve zayıflığa katlanarak karnında taşıdı. O’nun süttten kesilmesi de iki yıl sürdü. Öyleyse ey insanoglu bana ve sonra da ana ve babana şükret...” (31 lokman 14)

314 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ : الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا . قُلْتُ : ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ : بِرُّ الْوَالِدَيْنِ . قُلْتُ : ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ : الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

314: Ebu Abdurrahman Abdullah ibni Mes’ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’e Allah’ın en çok sevdiği amel hangisidir ? diye sordum.

-Vaktinde kılınan namazdır, buyurdular. Sonra hangisi gelir dedim.

-Ana babaya iyilik ve itaat etmek buyurdu. Daha sonra deyince:

-Allah yolunda cihad etmektir, buyurdular. (Buhari, Mevakıt 5, Müslim, İman 137)

315 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : لَا يَجْزِي وُلْدًا وَالِدًا إِلَّا أَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا ، فَيَشْتَرِيَهُ فَيُعْتِقَهُ .

315: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hiçbir çocuk babasının hakkını gerektiği gibi ödeyemez. Eğer onu köle olarak bulup hürriyetine kavuşturursa babalık hakkını belki ödemiş olur." (Müslim, Itk 25)

316 - وَعَنْهُ أَيْضًا رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحْمَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ .

316: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin, Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse akrabasını görüp gözet sin, Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse mutlaka hayır söylesin veya sussun." (Buhari, Edeb 85, Müslim İman 74)

317 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : إِنْ اللَّهُ خَلَقَ الْخَلْقَ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهُمْ ، قَامَتِ الرَّحِمُ ، فَقَالَتْ : هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعَةِ ، قَالَ : نَعَمْ أَمَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكَ ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكَ ؟ قَالَتْ : بَلَى . قَالَ : فَذَلِكَ لَكَ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : اقْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ : ﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ ﴾

وَفِي رَوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ : فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى : مَنْ وَصَلَكَ وَصَلْتُهُ ، وَمَنْ قَطَعَكَ قَطَعْتُهُ .

317: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah yaratma işini bitirdiğinde akrabalık ve kardeşlik bağı Allah'ın huzurunda durarak: Bu duruş akrabalık ve kardeşlik alakasını kesenden sana sığınma duruşudur, dedi. Allah da: Pekala seni koruyup gözeteni gözetmeme seninle ilgisini kesenden münasebeti kesmeme razı olur musun? Diye sordu. Kardeşlik ve akrabalık bağı evet razıyım dedi. Bunun üzerine Allah:

-Sana bu hak verilmiştir, buyurdu.

Bunları anlattıktan sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) isterseniz bu gerçeği doğrulayan şu ayeti okuyunuz, buyurdu:

"Demek siz iş başına gelecek olursanız, yeryüzünde fesad çıkaracak ve akrabalık bağlarını parçalayacak mısınız? Onlar öyle kimseledir ki Allah onları lanetlemiş (kulaklarını) sağır, gözlerini kör etmiştir." (47 Muhammed 22-23) (Buhari Edeb 13, Müslim, Birr 16)

* Buhari'nin başka bir rivayeti ise şöyledir:

“Ey akrabalık bağı seni gözeteni gözetirim, seninle ilgiyi kesenden ben de ilgiyi keserim.” (Buhari, Edeb 13)

318 – وَعَنْهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ : أُمُّكَ قَالَ : ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ : ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ : ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ : ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ : ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ : ثُمَّ أَبُوكَ .

وَفِي رَوَايَةٍ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ؟ قَالَ : أُمُّكَ ، ثُمَّ أُمُّكَ ، ثُمَّ أُمُّكَ ، ثُمَّ أُمُّكَ ، ثُمَّ أَبُوكَ ، ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ .

318: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek: İnsanlar arasında kendisine en iyi davranmam gereken kimdir? Diye sordum. Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Annen'dir” buyurdular. Adam ondan sonra kimdir diye sordu. Rasulullah yine “Annen'dir” buyurdu. Adam tekrar kim gelir diye sordu. Yine “Annen'dir” buyurdular. Sonra kimdir deyince Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) “Baban'dır” buyurdu. (Buhari, Edeb 2, Müslim Birr 1)

* Müslim'in diğer bir rivayetinde: Kendisine en iyi davranılması gereken kimdir sorusuna Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): Annen Annen Annen, Sonra Baban Sonra da yakın akrabalarıdır, buyurdu. (Müslim, Birr 2)

319 – وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : رَغِمَ أَنْفٌ ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ مِنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ أَحَدَهُمَا ، أَوْ كِلَيْهِمَا فَلَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ .

319: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ana babasının veya onlardan birinin ihtiyarlık zamanlarına yetişip te gerekli hizmette bulunmama sebebiyle cennete giremeyen kimsenin burnu yerlerde sürünsün diye üç sefer tekrarlanmıştır. (Müslim Birr 9)

320 – وَعَنْهُ أَنْ رَجُلًا قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ لِي قَرَابَةٌ أَصْلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي ، وَأَحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسَيِّئُونَ إِلَيَّ ، وَأَحْلُمُ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ . فَقَالَ : لَئِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ ، فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمْ الْمَلَّ وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنَ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ

320: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) dan rivayet edildiğine bir adam :

-Ya Rasulullah benim akrabalarım var, ben onları ziyaret ediyorum onlar benimle alakayı kesiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı yumuşak davranıyorum, onlar bana kaba ve cahilce davranıyorlar, dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Eğer dediğin gibi isen onlara kızgın kül yedirmiş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça Allah'ın yardımını seninledir.” (Müslim, Birr 22)

321 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ. وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ.

321: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse rızkının çoğalmasını ve ömrünün uzamasını isterse akrabasını kollayıp gözetin." (Buhari, Edeb 12, Müslim, Birr 20)

322 - وَعَنْهُ قَالَ : كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَا لَا مِنْ نَخْلٍ. وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُحَاءَ. وَكَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا. وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ. فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ﴾ قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ﴾ وَإِنْ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرُحَاءَ. وَإِنهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ. أَرْجُو بِرَّهَا وَدُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ. فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : بَخٍ! ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ. ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ! وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ. وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ. فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَسَمَّهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ. وَبَنَى عَمَّهُ

322: Yine Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ebu talha Medine'de Ensarın hurma bahçesi yönünden en varlıklı idi. Ebu Talha'nın en sevdiği malı da mescidin karşısındaki Beyruha adlı hurma bahçesiydi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu bahçeye girer oradan tatlı su içerdi. Ebu Talha, "En sevdiğiniz maldan infak etmedikçe en iyi olan hayra ve cennete ulaşamazsınız." (3 Al-i İmran 92) ayeti nazil olunca Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gelerek: -Ya Rasulallah "Allah sana sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en iyi olan hayra ve cennete erişemezsiniz", ayetini gönderdi. Benim en sevdiğim malım ise Beyruha adlı bahçedir. O Allah için sadakadır. Allah'tan onun sevabını ve ahiret azığı olmasını isterim. Burayı Allah'ın sana gösterdiği şekilde kullan, dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu.

-Aferin sana bu ne karlı ve ne iyi bir maldır. Dediğini işittim fakat ben bu malı akrabalarına vermeni uygun görüyorum, dedi. Ebu Talha öyle yapayım Ya Rasulallah dedi ve bahçeyi akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti. (Buhari, Zekat 44, Müslim, Zekat 42)

323 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : أَقْبَلَ رَجُلٌ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : أَبَايَعُكَ عَلَى الْهَجْرَةِ وَالْجِهَادِ أَبْتَغِي الْأَجْرَ مِنَ اللَّهِ. قَالَ : فَهَلْ مِنْ وَالِدَيْكَ أَحَدٌ حَيٌّ؟ قَالَ : نَعَمْ. بَلْ كِلَاهُمَا. قَالَ : فَتَبْتَغِي الْأَجْرَ مِنَ اللَّهِ؟ قَالَ : نَعَمْ. قَالَ : فَارْجِعْ إِلَى وَالِدَيْكَ فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا

323: Abdullah ibn-i Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek: Allah'tan sevabını umarak hicret ve cihad etmek üzere sana biat ediyorum, yani siyasi otoriteni kabul edip elini tutuyorum, dedi.

Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de: "Ana ve babandan hayatta kalan var mı ? diye sordu. Adam: Her ikisi de sağdır, dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'da: "Allah'dan ecir ve sevap kazanmak mı istiyorsun?" Diye sordu. Adam evet deyince Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Anne ve babana dön onlara iyi bak" buyurdu. (Buhari, Cihad 138, Müslim, Birr 6)

* Buhari ve Müslim'in başka bir rivayeti şöyledir:

Bir adam Rasulullah'a gelip cihad için izin istedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): Anan baban sağ mı? Diye sordu. Adam evet deyince: Öyleyse git onlara hizmet et, buyurdu. (Buhari, Cihad 138, Müslim, Birr 5)

324 - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : لَيْسَ الْوَأَصِلُ بِالْمُكَافِيءِ . وَلَكِنَّ الْوَأَصِلَ الَّذِي إِذَا قَطَعْتَ رَحْمَهُ وَصَلَهَا .

324: Yine Abdullah ibn-i Amr ibni As (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: "Akrabasının yaptığı iyiliğe benzeriyle karşılık veren gereği biçimde gözetme ve ziyaret etme görevini yerine getirmiş sayılmaz. Akrabayı görüp gözeteni ilgilenen kimse, kendisiyle ilgiyi kesmelerine rağmen onlara iyilik etmeye devam edendir." (Buhari, Edeb 15)

325 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : الرَّحِمُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ : مَنْ وَصَلَنِي وَصَلَهُ اللَّهُ ، وَمَنْ قَطَعَنِي قَطَعَهُ اللَّهُ .

325: Aişe (Allah Ondan razı olsun) dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Akrabalık ve müslümanlık bağı arşa tutunarak şöyle demıştır. Beni koruyup gözeteni Allah koruyup gözetsin. Benimle ilgisini kesenden de Allah rahmet ve ikramını kessin." (Buhari, Edeb 13, Müslim, Birr 17)

326 - عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِنَّهَا أَعْتَقَتْ وَوَلِيدَةً وَكَمْ تَسْتَأْذِنِ النَّبِيَّ ﷺ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُهَا الَّذِي يَدُورُ عَلَيْهَا فِيهِ ، قَالَتْ : أَشَعَرْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَعْتَقْتُ وَوَلِيدَتِي ؟ قَالَ : أَوْفَعَلْتِ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ قَالَ : أَمَا إِنَّكَ لَوْ أَعْطَيْتَهَا أَخْوَالَكَ ، كَانَ أَكْبَرَ لَأَجْرِكَ

326: Mü'minlerin annesi Meymune Bint-il Haris (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Meymune validemiz peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'den izin almadan bir cariyeyi azad edip hürriyetine kavuşturmuştu. Nöbet günü gelip de Rasulullah yanına gelince: Haberin var mı farkına vardın mı cariyemi azad ettim dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Gerçekten yaptın mı bunu?" diye sordu. Meymune (Allah Ondan razı olsun)'da gerçekten azad ettim deyince:

-Eğer cariyeyi dayılarına hediye etseydin daha çok sevap kazanırdın, buyurdu. (Buhari, Hibe 15, Müslim, Zekat 44)

327 - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ : قَدِمْتُ عَلَى أُمِّي وَهِيَ مُشْرِكَةٌ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ : قَدِمْتُ عَلَى أُمِّي. وَهِيَ رَاغِبَةٌ أَفَأَصِلُ أُمِّي؟
قال : نَعَمْ. صِلِي أُمَّكَ

327: Ebu Bekir (Allah Onlardan razı olsun)'ın kızı Esmâ (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: İslamiyeti kabul etmemiş müşrike olan anam Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yanıma gelmişti. Yardım edebileceğimi umarak bana ümid bağlamıştı. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e sordum: Ona ikramda bulunabilir miyim, görüp gözetebilir miyim? O da: "Evet annene iyi davran", buyurdu. (Buhari, Hibe 29, Müslim, Zekat 50)

328 - عَنْ زَيْنَبَ أَمْرَأَةَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : تَصَدَّقْنَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ ، وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُمْ ، وَكَانَ ذَلِكَ يَجْزِي عَنِّي وَإِلَّا صَرَفْتُهُنَّ إِلَى غَيْرِكُمْ قَالَتْ : فَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ : بَلِ انْتِيهِ أَنْتِ قَالَتْ : فَانطَلَقْتُ فَإِذَا أَمْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِبَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَاجَتِي حَاجَتُهَا. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أُلْقِيَتْ عَلَيْهِ الْمَهَابَةُ. فَخَرَجَ عَلَيْنَا بِلَالٌ. فَقُلْنَا لَهُ : ائْتِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبِرْهُ أَنَّ أَمْرَأَتَيْنِ بِبَابِ تَسْأَلَانِكَ: أَتَجْزِي الصَّدَقَةَ عَنْهُمَا عَلَى أَرْوَاجِهِمَا. وَعَلَى أَيَّتَامٍ فِي حُجُورِهِمَا؟ وَلَا تُخْبِرْهُ مَنْ نَحْنُ. فَدَخَلَ بِلَالٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ هُمَا؟ فَقَالَ : أَمْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَزَيْنَبُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَيُّ الرَّيَانِ؟ قَالَ : أَمْرَأَةٌ عَبْدِ اللَّهِ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَهُمَا أَجْرَانِ : أَجْرُ الْقَرَابَةِ. وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ

328: Abdullah ibni Mes'ud (Allah Onlardan razı olsun)'ın karısı Zeyneb es- Sekafiyye (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

-Ey Kadınlar cemaati zinet eşyalarınızdan bile olsa sadaka veriniz, buyurmuştu. Bunun üzerine ben kocam Abdullah ibni Mes'ud'un yanına varıp: Sen eli dar bir adamsın. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize sadaka vermemizi emretti. Ona git de bir soruver sana ve çocuklarına sarfedeceğim meblağ sadaka yerine geçer ise size, değilse başkalarına vereyim, dedim. Kocam Abdullah da kendin git ve sor deyince kendim gidip Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in kapısına varınca ensardan bir kadının da orada beklediğini gördüm onun maksadı da benimkinin aynı imiş. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in heybetinden içeriye girmeye çekinirdik. İçeriden Bilal çıkıverince ona: Hz. Peygambere git de ona iki kadın kapıda duruyor, sizden kendi kocalarına ve elleri altındaki yetimlere sarfettikleri sadaka yerine geçer mi diye soruyorlar de, fakat bizim kim olduğumuzu da söyleme, dedik.

Bilal Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına girdi ve meseleyi sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): Onlar kimlerdir? buyurdu. Bilal de ensardan bir

kadın ile Zeyneb'dir, dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): Zeyneblerin hangisi, deyince Abdullah ibni Mes'ud'un karısı cevabını verdi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

-Onlar böyle yapmakla iki sevap birden kazanırlar. Birisi akrabalarını himaye etme sevabı diğeri de sadaka sevabı." Buyurdular. (Buhari, Zekat 48, Müslim; Zekat 45)

329 - عَنْ أَبِي سُفْيَانَ صَخْرِ بْنِ حَرْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي حَدِيثِهِ الطَّوِيلِ فِي قِصَّةِ هِرْقَلٍ، أَنْ هِرْقَلٌ قَالَ لِأَبِي سُفْيَانَ : فَمَاذَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ ؟ يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ . قَالَ : قُلْتُ : اعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ ، وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَتْرَكُوا مَا يَقُولُ آبَاؤُكُمْ ، وَيَأْمُرْنَا بِالصَّلَاةِ ، وَالصَّدَقِ ، وَالْعَفَافِ ، وَالصَّلَاةِ .

329: Ebu Süfyan Sahr ibni Harb (Allah Ondan razı olsun)'dan -Herakliyüs kisasına ait uzun bir hadiste- Herakliyüs Ebu Süfyana: O peygamber size ne emrediyor? Diye sordu. Ebu Süfyan:

- O bize Allah'a ibadet etmemizi, ona hiçbir şeyi denk tutmamamızı, atalarınızın dediği şeyleri ve gittiği yolları bırakmamızı, namazı kılmamızı, doğru ve iffetli olmamızı, akrabayı da görüp gözetmemizi emrediyor, dedim. (Buhari, Bed'ül vahy 6, Müslim, Cihad 74)

330 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْكُمْ سَتَفْتَحُونَ أَرْضًا يُذْكَرُ فِيهَا الْقَيْرَاطُ . وَفِي رِوَايَةٍ : سَتَفْتَحُونَ مِصْرَ ، وَهِيَ أَرْضٌ يُسَمَّى فِيهَا الْقَيْرَاطُ ، فَاسْتَوْصُوا بِأَهْلِهَا خَيْرًا ، فَإِنْ لَهُمْ ذِمَّةٌ وَرَحْمًا .

وَفِي رِوَايَةٍ : فَإِذَا افْتَتَحْتُمُوهَا ، فَاحْسِنُوا إِلَى أَهْلِهَا ، فَإِنْ لَهُمْ ذِمَّةٌ أَوْ رَحْمًا . أَوْ قَالَ : ذِمَّةٌ وَصِهْرًا .

330: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Muhakkak ki siz yakında bir yer fethedeceksiniz ki orada para birimi olarak dirhem ve dinar yerine kırat kullanılmaktadır.

* Değişik bir rivayette ise : "Siz kırat'ın kullanıldığı Mısır'ı fethedeceksiniz. Oranın halkına iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Çünkü onlarla aramızda bir akrabalık bir de hısımlık bağımız vardır."

* Bir diğer rivayette de şöyle buyurulur: "Siz orayı fethettiğiniz zaman halkına iyi davranın zira onlara karşı hısımlık ve akrabalık bağımız vardır." (Müslim, Fezailüssahabe 226)

331 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُرَيْشًا ، فَاجْتَمَعُوا فَعَمَّ ، وَخَصَّ فَقَالَ : يَا بَنِ عَبْدِ شَمْسٍ ، يَا بَنِي كَعْبِ بْنِ لُؤَيٍّ ، أَنْقِدُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ ، يَا بَنِي مُرَّةَ بْنِ كَعْبٍ ، أَنْقِدُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ ، يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ ، أَنْقِدُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ ، يَا بَنِي هَاشِمٍ ، أَنْقِدُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ ، يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، أَنْقِدُوا

إِنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ يَا فَاطِمَةُ. أَنْقِذِي نَفْسَكَ مِنَ النَّارِ فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا. غَيْرَ
أَنْ لَكُمْ رَحْمًا سَابُلَهَا بِيَلَالِهَا

331: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Yakın akrabalarını uyar.” (26 Şuara 214) ayeti inince Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kureyş kabilesini çağırdı. Onlar da toplandılar. Genel ifadelerle kabilelere özel olarak da şahıslara hitab ederek:

-Ey Abdi Şems oğulları! Ey Ka’b ibni Luey oğulları ! Kendinizi cehennemden kurtarınız.

-Ey Mürre ibni Ka’b oğulları kendinizi cehennemden kurtarınız.

-Ey Abdi Menaf oğulları kendinizi cehennemden kurtarınız.

-Ey Haşim oğulları kendinizi cehennemden kurtarınız.

-Ey Abdulmuttalib’in oğulları kendinizi cehennemden kurtarınız.

-Ey Fatıma kendini cehennemden kurtar. Çünkü sizi Allah’ın azabından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağından dolayı sizinle ilgimi kesmeyecek ve akrabalık haklarını yerine getireceğim, dedi. (Müslim, İman 348)

332 – عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ جَهَارًا
غَيْرَ سِرِّيَّ قَوْلُ : أَنْ آلَ بَنِي فُلَانٍ لَيْسُوا بِأَوْلِيَّائِي. إِنَّمَا وَلِيِّيَ اللَّهُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ. وَلَكِنْ لَهُمْ
رَحْمٌ أَبْلَاهَا بِبِلَالِهَا

332: Ebu Abdullah Amr ibni Âs (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i gizli değil apaçık bir şekilde söyle buyururken dinledim: “Akrabam olan falan oğulları ailesi benim dostum değildir. Benim dostlarım Allah ve salih mü’minlerdir. Fakat ötekilerle aramızda akrabalık bağı bulunduğu için kendileriyle ilgimi kesmeyip akrabalık haklarını yerine getireceğim.” (Buhari, Edeb 14, Müslim, İman 366)

333 – عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؓ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ. أَخْبِرْنِي
بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ. وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : تَعْبُدُ اللَّهَ ، وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا
وَتَقِيمُ الصَّلَاةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ .

333: Ebu Eyyub Halid ibni Zeyd el Ensari (Allah Ondan razı olsun)’den bildirildiğine göre bir adam: Ya Rasulallah beni cennete sokacak ve cehennemden uzaklaştıracak bir davranışı haber ver, dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Allah’a ibadet edip ona hiçbir şeyi denk tutmazsın, namazı kılar, zekatı verir ve akrabalarını görüp gözetirsin.” (Buhari, Edeb 10, Müslim, İman 14)

334 - عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ تَمْرًا ، فَالْمَاءُ ، فَإِنَّهُ طَهُورٌ وَقَالَ : الصَّدَقَةُ عَلَى الْمَسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ : صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

334: Selman ibni Amir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Biriniz oruç açacağınız zaman hurma ile açsın çünkü hurma berektir. Hurma bulamazsa orucunu su ile açsın çünkü su temizdir.” Peygamber sözüne şöyle devam etti.

“Yoksula bir şey vermek sadakadır. Akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer. Biri sadaka sevabı diğeri de akrabayı görüp gözetme sevabıdır.” (Tirmizi , Zekat 26)

335 - عَنْ بِنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : كَانَتْ تَحْتِي أَمْرَأَةٌ وَكُنْتُ أَحِبُّهَا ، وَكَانَ عُمَرُ يَكْرَهُهَا ، فَقَالَ لِي : طَلِّقْهَا ، فَأَبَيْتُ ، فَأَتَى عُمَرَ النَّبِيُّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : طَلِّقْهَا

335: İbni Ömer'in (Allah Onlardan razı olsun)şöyle dediği rivayet edilmiştir: Çok sevdiğim bir kadınla evliydim. Babam Ömer o kadından hoşlanmıyor ve onu boşamamı benden istiyordu. Ben de boşamak istemedim. Bunun üzerine babam Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e durumu anlatınca Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de bana: O kadını boş, diye emretti. (Ebu Davud, Edeb 120, tirmizi, talak 13)

336 - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا أَتَاهُ فَقَالَ : إِنَّ لِي أَمْرَأَةً ، وَإِنْ أُمِّي تَأْمُرُنِي بِطَلَاقِهَا ؟ قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : الْوَالِدُ أَوْسَطُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ ، فَإِنْ شِئْتَ ، فَأَضِعْ ذَلِكَ الْبَابَ ، أَوْ احْفَظْهُ .

336: Ebu'd Derda (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre bir adam ona gelerek: Benim bir karım var. Anam ise onu boşamamı emrediyor ne yapmalıyım? Diye sordu. Ebu'd Derda ona şu cevabı verdi: Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle derken işittim: “Anne ve baba cennete orta kapıdan girmeye vesile olur veya insanı cennete ulaştıracak en iyi şey ana babaya iyilik etmektir. Artık sen o kapıyı istersen bırak istersen elinde tut.” (Tirmizi , Birr 3)

337 - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ .

337: Bera ibni Azib (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Teyze anne yerindedir.” (Tirmizi , Birr 6)

337/1 - عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْسَةَ رضي الله عنه قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِمَكَّةَ - يَعْنِي فِي أَوَّلِ النَّبُوءَةِ - فَقُلْتُ لَهُ : مَا أَنْتَ ؟ قَالَ : نَبِيٌّ . فَقُلْتُ : وَمَا نَبِيٌّ ؟ قَالَ : أَرْسَلَنِي اللَّهُ تَعَالَى . فَقُلْتُ : بِأَيِّ شَيْءٍ أَرْسَلَكَ ؟ قَالَ : أَرْسَلَنِي بِصِلَةِ الْأَرْحَامِ ، وَكَسْرِ الْأَوْثَانِ ، وَأَنْ يُؤَحِّدَ اللَّهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْءٌ .

337/1: Amr bin Abese (Allah Ondan razı olsun) anlatıyor. "Mekke'de iken peygamberliğinin ilk zamanında O'nun yanına vardım ve sen kimsin? dedim. O'da: "Peygamberim" dedi. Peygamber ne demektir? dedim. O'da: "Allah beni vazifeli olarak gönderdi" dedi. Ben hangi şey ile gönderdi? deyince: "Akrabayı görüp gözetmek, putları kırmak, Allah'ın birliğini kabul edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak üzere" buyurdular.

BÖLÜM: 41

ANA BABAYA KARŞI GELMENİN VE AKRABA İLE İLGİYİ KESMENİN HARAMLIĞI

قال الله تعالى : ﴿ عَسَيْتُمْ أَنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطُّعُوا أَرْحَامَكُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ ﴾

"Siz ey münafıklar işbaşına gelecek olursanız yeryüzünde fesat çıkarmak akrabalık bağlarını parçalamak sizden umulur değil mi? Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onları lanetleyip sağır yapmış ve gözlerini de kör etmiştir." (47 Muhammed 22-23)

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴾

"Fakat yaradılışlarının gereği olan doğal bir anlaşmaya dayanır olmalarına rağmen, Allah'la olan bağlantılarını bozup, Allah'ın sıkı tutulmalarına emrettiği bağları kesen ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaran kimselere gelince. İşte Allah'ın laneti böylelerinedir. Öte dünyada varılacak yerlerin en kötüsü de onlara ayrılmıştır." (13 Ra'd 25)

قال الله تعالى : ﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَيَالِ الْوَالِدِينَ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تُنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴾

" Çünkü Rabbin kendisinden başkasına kulluk etmemenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi buyurmuştur. Eğer onlardan biri yahut her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ererse onlara öf bile deme, azarlama onları ve onlara güzel ve iyi söz söyle ikisine karşı da merhamet kanatlarını indir, mütevazi ol veya Rabbinim, de: Onlar çocukluğumda beni nasıl büyütüp yetiştirdilerse sen de onlara öylece merhamet et." (17 İsrâ 23-24)

338 - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : أَلَا أَنْبِئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ؟ - ثَلَاثًا - قُلْنَا

بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعَقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَجَلَسَ وَكَانَ مُتَكِنًا . فَقَالَ : "أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ" قَالَ : فَمَا زَالَ يُكْرَرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ

338: Ebu Bekre Nüfey ibni Haris (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) : “Büyük günahların en büyüğünü size haber vereyim mi? diye üç defa sordu. Biz de: Evet ya Rasulallah, dedik. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’de:

“Allah’a şirk koşmak, ana babaya karşı gelip itaatsızlık etmek”, buyurduktan sonra yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve: “Dikkat edin yalan söylemek ve yalan yere şahitlik yapmak”, buyurdu. Bu sözü o kadar tekrar etti durdu ki biz keşke sussaydı diye arzu ettik. (Buhari, Şehadât 10; Müslim, İman 143)

339 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : الْكِبَائِرُ : الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ ، وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ .

339: Abdullah ibn-i Amr ibn-il Âs (Allah Onlardan razı olsun)'den bildirildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Büyük günahlar şunlardır; Allah’a ortak koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmektir.” (Buhari, Eyman ve-n Nüzür 16)

340 - وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مِنَ الْكِبَائِرِ شَتْمُ الرَّجُلِ وَالِدَيْهِ ، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ وَهَلْ يَشْتِمُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ : نَعَمْ ، يَسُبُّ أَبَا الرَّجُلِ ، فَيَسُبُّ أَبَاهُ ، وَيَسُبُّ أُمَّهُ ، فَيَسُبُّ أُمَّهُ .
وَفِي رِوَايَةٍ : أَنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكِبَائِرِ أَنْ يَلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ ، قِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَلْعَنُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ : يَسُبُّ أَبَا الرَّجُلِ ، فَيَسُبُّ أَبَاهُ ، وَيَسُبُّ أُمَّهُ ، فَيَسُبُّ أُمَّهُ .

340: Yine Abdullah ibni Amr ibni Âs (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Bir kimsenin kendi ana babasına sövmesi büyük günahlardandır.” Ashab: Ya Rasulallah insan hiç kendi ana babasına söver mi? deyince Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) : “Evet bir kimse tutar birisinin babasına söver o da onun babasına söver, o kişi başkasının anasına söverse o da onun anasına söver.” (Müslim, İman 146)

* Buhari'nin değişik bir rivayetinde Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İnsanın kendi ana babasına lanet etmesi büyük günahlardandır”, buyurdu. Ashab: Ya Rasulallah bir insan kendi ana babasına nasıl lanet eder, deyince: “Birinin babasına söver o da onun babasına söver. Adamın anasına söver o da onun anasına söver”, buyurdular. (Buhari, Edeb 4)

341 - عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ ، قَالَ : سَفِيَانٌ فِي رِوَايَتِهِ : يَعْنِي قَاطِعَ رَحِمٍ .

341: Ebu Muhammed Cübeyr ibni Mut'ım (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Akrabayla ilgisini kesen cennete giremez.” (Buhari, edeb 11, Müslim, Birr 18)

342 - عَنْ أَبِي عَيْسَى الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ رضي الله عنه عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ : أَنْ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ وَوَأْدَ الْبَنَاتِ وَمَنْعَ وَهَاتِ وَكَرِهَ لَكُمْ قَيْلَ وَقَالَ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ

342: Ebu İsa Muğire ibni Şu'be (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah size annelere itaatsızlık etmeyi, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi özerinde verilmesi gereken şeyleri vermemeyi, hakkınız olmayan şeyleri istemeyi, haram kıldı ve dedikodu yapmayı çok soru sormayı ve gereksiz yere mal sarfetmeyi de mekruh kılmıştır. (Buhari, İstikraz, 19, Müslim, Akdiye 10)

BÖLÜM: 42

ANA BABAYA DOSTLARINA VE

İKRAMA LAYIK KİMSELERE İKRAM ETMEK

343 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : إِنْ أَبْرَأَ الْبِرَّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ وَدَّ أَبِيهِ .

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ لَقِيَهُ بِطَرِيقِ مَكَّةَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَحَمَلَهُ عَلَى حِمَارٍ كَانَ يَرْكَبُهُ وَأَعْطَاهُ عِمَامَةً كَانَتْ عَلَى رَأْسِهِ فَقَالَ ابْنُ دِينَارٍ : فَقُلْنَا لَهُ : أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنَّهُمْ الْأَعْرَابُ وَإِنَّهُمْ يَرْضَوْنَ بِالْيَسِيرِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : إِنْ أَبَا هَذَا كَانَ وَدَّ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ : إِنْ أَبْرَأَ الْبِرَّ صِلَةَ الْوَالِدِ أَهْلَ وَدَّ أَبِيهِ .

وَفِي رِوَايَةٍ عَنْ بَنِي دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ كَانَ لَهُ حِمَارٌ يَتَرَوَّحُ عَلَيْهِ إِذَا مَلَ رُكُوبَ الرَّاحِلَةِ وَعِمَامَةً يَشُدُّ بِهَا رَأْسَهُ فَبَيْنَمَا هُوَ يَوْمًا عَلَى ذَلِكَ الْحِمَارِ إِذْ مَرَّ بِهِ أَعْرَابِي فَقَالَ : أَلَسْتَ ابْنُ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ؟ قَالَ : بَلَى . فَأَعْطَاهُ الْحِمَارَ فَقَالَ : ارْكَبْ هَذَا وَأَعْطَاهُ الْعِمَامَةَ وَقَالَ : اشْدُدْ بِهَا رَأْسَكَ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ : غَفَرَ اللَّهُ لَكَ أَعْطَيْتَ هَذَا الْأَعْرَابِي حِمَارًا كُنْتَ تَرَوَّحُ عَلَيْهِ وَعِمَامَةً كُنْتَ تَشُدُّ بِهَا رَأْسَكَ؟ فَقَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ : إِنْ مِنْ أَبْرَأَ الْبِرَّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وَدَّ أَبِيهِ بَعْدَ أَنْ يُؤْتِيَ . وَإِنْ أَبَاهُ كَانَ صَدِيقًا لِعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

343: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İyiliklerin en iyisi ve güzeli bir kimsenin baba dostunu sevip ,görüp gözetmesidir.”

Abdullah ibni Dinar'dan rivayet edildiğine göre Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Bedevilerden biri Abdullah ibni Ömer ile Mekke yolunda karşılaştı. Abdullah ibni Ömer bedeviye selam verip onu bindiği eşeğe bindirip başındaki sarığı da ona vermişti.

İbni Dinar diyor ki: Biz Abdullah ibni Ömer'e Allah hayrını versin bu adam bedavidir az şeye kanaat eder, deyince bize şunları söyledi:

-Bunun babası, babam Ömer ibni Hattab'ın dostu idi. Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu duydum. “İyiliklerin en iyisi ve güzeli bir kimsenin baba dostunu görüp gözetmesidir.”

* İbni Dinar'ın, İbni Ömer'den bir rivayeti de şöyledir:

İbni Ömer Mekkeye gitmek üzere yola çıktı. Deveye binmekten yorulunca üzerinde istirahat edeceği bir eşeği vardı, bir de sarığı vardır ki başına sarardı. İbni Ömer eşeği üzerinde dinlenirken bir bedeviye rastladı ona sen falan oğlu falan değil misin? diye sordu. Adam evet deyince eşeği ona verdi ve buna bin dedi. Sarığı da ona uzatarak bunu da başına sar dedi. Arkadaşlarından biri ibni Ömer'e: Allah seni bağışlasın, bindiğin eşeği ve sarındığın sarığı bu bedeviye verdin ha! diye hayret ettiklerinde ibni Ömer: Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den “İyiliklerin en iyisi ve güzeli bir kimsenin baba dostunu görüp gözetmesidir”, buyurduğunu işittim. Bu adamın babası babam Ömer (Allah Ondand razı olsun)'ın dostuydu. (Müslim, Birr 11)

344 - عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ مَالِكِ بْنِ رَبِيعَةَ السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه قَالَ : بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ بَقِيَ مِنْ بَرِّ أَبَوَيْ شَيْءٍ أَبْرُهُمَا بِهِ بَعْدَ مَوْتِهِمَا ؟ قَالَ : نَعَمْ ، الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا ، وَالْأَسْتِغْفَارُ لَهُمَا ، وَإِنْفَادُ عَهْدِهِمَا مِنْ بَعْدِهِمَا ، وَصِلَةُ الرَّحِمِ الَّتِي لَا تُوصَلُ إِلَّا بِهِمَا ، وَإِكْرَامُ صَدِيقِهِمَا .

344: Ebu Useyd Malik ibni Rebia es Saidî (Allah Ondand razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün biz Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında otururken Seleme oğullarından bir adam gelerek: -Ya Rasulullah anam ve babam öldükten sonra onlara yapabileceğim bir iyilik var mı? diye sordu. Rasulullah da: “Eğer onlara dua eder günahlarının bağışlanmasını istersin vasiyetleri varsa yerine getirirsin akrabalarını görüp gözetirsin, dostlarına da ikram edersin”, buyurdular. (Ebu Davud, Edeb 120)

345 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : مَا غَرَّتْ عَلَيَّ أَحَدٍ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ مَا غَرَّتْ عَلَيَّ خَدِيجَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، وَمَا رَأَيْتُهَا قَطُّ ، وَلَكِنْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُكْثِرُ ذِكْرَهَا ، وَرُبَّمَا دَبَحَ الشَّاةَ ، ثُمَّ يُقَطِّعُهَا أَعْضَاءً ، ثُمَّ يَبْعَثُهَا فِي صَدَائِقِ خَدِيجَةَ ، فَرُبَّمَا قُلْتُ لَهُ : كَانَا لَمْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا إِلَّا خَدِيجَةُ! فَيَقُولُ : إِنَّهَا كَانَتْ وَكَانَتْ ، وَكَانَ لِي مِنْهَا وَكَلْدٌ .

وَفِي رَوَايَةٍ: وَإِنْ كَانَ لِيَذْبَحُ الشَّاةَ، فَيُهْدِي فِي خَلَائِلِهَا مِنْهَا مَا يَسْعُهُنَّ.

وَفِي رَوَايَةٍ: كَانَ إِذَا ذَبَحَ الشَّاةَ يَقُولُ: أَرْسَلُوا بِهَا إِلَى أَصْدِقَاءِ خَدِيجَةَ.

وَفِي رَوَايَةٍ قَالَتْ: اسْتَأْذَنْتُ هَالَةَ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَعَرَفَ اسْتِئْذَانَ خَدِيجَةَ، فَارْتَحَ لِذَلِكَ فَقَالَ: اَللَّهُمَّ، هَالَةَ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ.

345: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in hanımlarından hiç birini Hatice'yi kıskandığım kadar kıskanmadım. Halbuki ben onu görmüş bile değildim. Fakat Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu çok anıyordu. Bir koyun kesip etini parçaladığında çoğu zaman Hatice'nin dostlarına yollardı. Bazen: Sanki dünyada Hatice'den başka bir kadın yok mu? derdim. O da: "O şöyle idi diye özelliklerini sayar ve çocuklarım ondan oldu", derdi.

* Değişik bir rivayette Hz. Aişe: Rasulullah koyun kesecek olursa Hatice'nin arkadaşlarına da gönderirdi. (Buhari, Menakıbul Ensar 20, Müslim, Fezailüs Sahabe 74)

* Başka bir rivayette Hz. Aişe şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyun kestiği zaman ondan Hatice'nin akrabalarına da gönderin", derdi. (Müslim, Fezailüs Sahabe 75)

* Diğer bir rivayette Hz. Aişe şöyle demiştir: Hz. Hatice'nin kız kardeşi Huveylidin kızı Hale bir gün Rasulullah'ın huzuruna girmek için izin istemişti. Rasulullah, Hatice'nin izin isteyişini hatırlayarak duygulandı da: "Allah'ım bu Huveylid kızı Hale'dir" dedi. (Buhari, Menakıbul Ensar 20, Müslim Fezailüs Sahabe 78)

346 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي سَفَرٍ

فَكَانَ يَخْدُمُنِي فَقُلْتُ لَهُ: لَا تَفْعَلْ؟ فَقَالَ: إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ الْأَنْصَارَ تَصْنَعُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لَا أَصْحَبَ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا خَدَمْتُهُ.

346: Enes ibni Malik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Cerir ibni Abdullah el Beceli (Allah Ondan razı olsun) ile bir yolculuğa çıkmıştım. Benden yaşlı olmasına rağmen bana hizmet ediyordu. Ona böyle yapma! deyince bana şöyle söyledi: Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e ensarın ne büyük hizmet ve hürmet ettiklerini gördüm ve kendi kendime: Eğer Ensardan biriyle arkadaşlık edersem ben de ona hizmet edeyim diye yemin etmiştim. (Buhari, Cihad 71, Müslim, Fezailüs-Sahabe 181)

BÖLÜM: 43

RASULULLAH'IN SOYUNA İKRAM

قال الله تعالى: ﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴾.

“... Ey Peygamberin ev halkı Allah sizin üzerinizden her türlü çirkinliği ve kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” (33 Ahzap 33)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾

“Kim Allah’ın koyduğu sembol ve simgelere uyup saygı gösterirse şüphe yok ki bu; inananların kalblerinde bulunan Allah’a karşı sorumluluk bilincindedir.” (22 Hac 32)

347 - عَنْ يَزِيدَ بْنِ حَيَّانَ قَالَ : انْطَلَقْتُ أَنَا وَحُصَيْنُ بْنُ سَبْرَةَ وَعَمْرُو بْنُ مُسْلِمٍ إِلَى زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ ﷺ فَلَمَّا جَلَسْنَا إِلَيْهِ قَالَ لَهُ حُصَيْنٌ : لَقَدْ لَقَيْتَ يَا زَيْدُ خَيْرًا كَثِيرًا رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، وَسَمِعْتَ حَدِيثَهُ ، وَغَزَوْتَ مَعَهُ ، وَصَلَّيْتَ خَلْفَهُ ، لَقَدْ لَقَيْتَ يَا زَيْدُ خَيْرًا كَثِيرًا ، حَدَّثْنَا يَا زَيْدُ مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : يَا ابْنَ أَخِي وَاللَّهِ لَقَدْ كَبَّرْتَ سَنِّي ، وَقَدَّمَ عَهْدِي ، وَنَسَيْتَ بَعْضَ الَّذِي كُنْتُ أَعْي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَا حَدَّثْتُكُمْ فَاقْبَلُوا ، وَمَا لَا فَلَا تُكَلِّفُونِيهِ ثُمَّ قَالَ : قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فِينَا خَطِيبًا بِمَاءٍ يُدْعَى حُمًّا بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ ، فَحَمِدَ اللَّهَ ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَوَعِظَ وَذَكَرَ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ ، أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فَأَجِيبَ ، وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ ، فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ ، فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ ، فَحَثَّ عَلَيَّ كِتَابِ اللَّهِ ، وَرَغَبَ فِيهِ ، ثُمَّ قَالَ : وَأَهْلُ بَيْتِي أَذْكَرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي ، أَذْكَرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي ، فَقَالَ لَهُ حُصَيْنٌ : وَمَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ يَا زَيْدُ ؟ أَلَيْسَ نِسَاؤُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ؟ قَالَ : نِسَاؤُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ، وَلَكِنْ أَهْلُ بَيْتِهِ مَنْ حُرِمَ الصَّدَقَةَ بَعْدَهُ ، قَالَ : وَمَنْ هُمْ ؟ قَالَ : هُمُ آلُ عَلِيٍّ ، وَآلُ عَقِيلٍ ، وَآلُ جَعْفَرٍ ، وَآلُ عَبَّاسٍ ، قَالَ : كُلُّ هَؤُلَاءِ حُرِمَ الصَّدَقَةَ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

وَفِي رِوَايَةٍ : أَلَا وَإِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَحَدُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ وَهُوَ حَبْلُ الْمَتِينِ ، مَنْ اتَّبَعَهُ كَانَ عَلَى الْهُدَى ، وَمَنْ تَرَكَهُ كَانَ عَلَى ضَلَالَةٍ .

347: Yezid ibni Hayyan (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir. Bir gün Hüseyin ibni Sebre ve Amr ibni Müslim ile birlikte Zeyd ibni Erkam’ın yanına girmiştik. Yanına oturunca Hüseyin: Zeyd! Sen çok hayra kavuştun, Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i gördün, onun sözlerini işittin, onunla savaşımlara katıldın, arkasında namaz kıldın, gerçekten çok büyük saadete eriştin. Rasulullah’tan duyduklarını bize haber ver, diye ricada bulundu. Bunun üzerine Zeyd şunları söyledi:

-Ey kardeşimin oğlu, yaşım hayli ilerledi. Aradan çok zaman geçti. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’den duyup öğrendiklerimin bir çoğunu unuttum. Bu sebeple anlattıklarımı öğrenin, söylemediklerimde de beni zorlamayın, diyerek sözüne şöyle devam etti.

Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke ile Medine arasındaki Hum suyunun başında bize bir konuşma yaptı. Allah’a hamd ve senadan sonra şöyle buyurdu: Ey insanlar, ben de bir insanım. Yakın bir zamanda Rabbimin elçisi bana da gelecek, ben de o

فَأَقْدَمَهُمْ هِجْرَةً فَإِنْ كَانُوا فِي الْهَجْرَةِ سَوَاءً، فَأَقْدَمَهُمْ سِنًا، وَلَا يَأْتِيَنَّ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فِي سُلْطَانِهِ، وَلَا يَقْعُدُ فِي بَيْتِهِ عَلَى تَكْرِمَتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ .

وفي رواية : فأقدمهم سلما . بدلا سنا .

وفي رواية : يَوْمُ الْقَوْمِ أَقْرَبُهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ، وَأَقْدَمُهُمْ قِرَاءَةً، فِيمَا كَانَتْ

قِرَاءَتُهُمْ سَوَاءً، فَيَوْمَهُمْ أَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً، فَإِنْ كَانُوا فِي الْهَجْرَةِ سَوَاءً، فَلْيَوْمَهُمْ أَكْبَرُهُمْ سِنًا .

349: Ebu Mes'ud Ukbe ibni Amr el Bedrî el Ensarî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir cemaate Kur’anı en iyi okuyan imam olsun. Kur’an bilgisinde eşit iseler sünneti en iyi bilen, eğer sünnet bilgisinde de eşit olurlarsa, ilk önce hicret etmiş olanlar, hicret etmekte de denk olurlarsa, yaşça en büyükleri imam olsun. Bir kimse başka birinin yetkili ve hakim olduğu bir yerde izin almaksızın imam olmaya kalkmasın. Kişinin izni olmadan minder koltuk vb. yere de oturmasın.” (Müslim, Mesacid 290)

* Müslim’in diğer bir rivayetinde: “Yaşça en büyük olan yerine, ilk önce müslüman olan” denilmektedir.

* Yine Müslim’in daha başka bir rivayetinde ise: “Cemaate Allah’ın kitabını en iyi bilen ve güzel okuyan imam olsun. Okuyuşta eşit iseler önce hicret eden imamlık yapsın. Eğer hicrette de aynı iseler yaşça en büyükleri imam olsun”, buyurulmuştur. (Müslim, Mesacid 291)

350 - وَعَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُ مَنَاكِبَنَا فِي الصَّلَاةِ وَيَقُولُ : اسْتَوْوَا وَلَا تَخْتَلِفُوا ، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيَلِينِي مِنْكُمْ أَوْلُو الْأَحْلَامِ وَالنُّهَى . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ .

350: Yine Ebu Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) dan bildirildiğine göre şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaza başlayacağı zaman omuzlarımıza dokunarak şöyle buyururdu: “Safları düz tutunuz, girintili çıkıntılı durmayınız, sonra kalbleriniz de karmakarışık olur. Namazda benim arkama aklı başında yaşlı başlı olanlar dursun sonra olgunlukta onlara yakın olanlar saf tutsunlar.” (Müslim, Salat 122)

351 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لِيَلِينِي مِنْكُمْ أَوْلُو الْأَحْلَامِ وَالنُّهَى . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ . ثَلَاثًا . وَإِيَّاكُمْ وَهَيْشَاتِ الْأَسْوَاقِ .

351: Abdullah ibni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Namazda benim arkama aklı başında ve imamlık yapabilecek durumda olanlar dursun sonra bu vasıflarda onlardan sonra gelenler dursunlar.” Rasulullah bu sözünü üç sefer tekrarladı. Namazda çarşı ve pazardaki gibi intizamsızlıklardan yani, erkek kadın, çoluk çocuk karışımı halinde durmaktan sakının. (Müslim, Salat 123)

352 - وَعَنْ أَبِي يَحْيَى - وَقِيلَ أَبِي مُحَمَّدٍ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَتْمَةَ: بِفَتْحِ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ
وَأَسْكَانِ النَّاءِ الْمُتَلَثِّةِ - الْأَنْصَارِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: انْطَلَقَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةُ بْنُ مَسْعُودٍ إِلَى
خَيْبَرَ - وَهِيَ يَوْمَئِذٍ صُلْحٌ, فَتَفَرَّقَا, فَاتَى مُحَيِّصَةُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَهْلٍ وَهُوَ يَتَشَحَّطُ فِي دَمِهِ
قَتِيلًا, فَدَفَنَهُ, ثُمَّ قَدِمَ الْمَدِينَةَ, فَانْطَلَقَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةُ وَحَوِيصَةُ ابْنًا مَسْعُودٍ
إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ, فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَتَكَلَّمُ فَقَالَ: كَبُرَ كَبْرٌ. وَهُوَ أَحَدُ الْقَوْمِ, فَسَكَتَ فَتَكَلَّمَا
فَقَالَ: أَتَحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ قَاتِلَكُمْ؟ وَذَكَرَ تَمَامَ الْحَدِيثِ.

352: Ebu Yahya veya Ebu Muhammed Sehl ibni Ebu Hasme el Ensari (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Abdullah ibni Sehl ve Muhayyisa ibni Mes'ud sulh zamanında Hayber'e gitmişlerdi. Şahsi işlerini görmek için birbirlerinden ayrıldılar. İşleri bitince Muhayyisa buluşma yerine geldiğinde Abdullah ibni Sehl kanlar içinde can çekişir buldu. Onu defnettikten sonra Medine'ye döndü. Ölen Abdullah'ın kardeşi Abdurrahman ibni Sehl ile Muhayyisa ve Huveyyisa Rasulullah'a gittiler. Durumu anlatmak üzere oradakilerin en küçüğü olan konuşmaya başlayınca Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sözü büyüğünüze bırak, büyüğünüze bırak" deyince Abdurrahman sustu. İbni Mes'ud'un oğulları anlattılar. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: "Yemin ederek babanızın katili üzerinde hak sahibi olmak ister misiniz? diye sordu. Sonra ravi Ebu Yahya hadisin tamamını anlattı. (Buhari, Cizye 12, Müslim Kasame 1)

353 - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْمَعُ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أَحَدٍ ثُمَّ يَقُولُ:
أَيُّهُمَا أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ. فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ

353: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Uhud savaşında şehid düşenleri ikişer ikişer defnetmişti. Defnederken: "Hangisi daha çok Kur'an biliyor" diye sorar, fazla bileni kibleye doğru öne kordu. (Buhari, Cenaiz 72)

354 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَرَانِي فِي الْمَنَامِ
أَنْسَوَكَ بِسِوَاكِ, فَجَاءَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ فَنَآوَلْتُ السَّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا, فَقِيلَ
لِي: كَبُرَ. فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ مِنْهُمَا

354: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Rüyada dişlerimi misvaklar vaziyette gördüm. Yanıma biri diğerinden yaşlı iki kişi geldi. Ben misvaki ikram olsun diye küçüğüne vermek istedim. Cibril tarafından bana büyüğe ver denildi. Ben de büyüğe verdim." (Müslim, Rüya 19)

355 - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ إِكْرَامَ
ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ, وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِي فِيهِ, وَالْجَافِي عَنْهُ, وَإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ
الْمُقْسِطِ.

355: "Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Saç ve sakalını müslümanlıkta ağartan kimselere, değişik havalara girmeyip hükümleriyle amel etmekten kaçınmayan Kur'an hafızına ve adil idarecilere saygı göstermek Allah'a saygıdan dolayıdır." (Ebu Davud, Edeb 20)

356 - عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفَ شَرَفَ كَبِيرِنَا .

356: Amr ibni Şuayb'in babası aracılığıyla dedesinden aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Küçüklerimize acımayan, büyüklerimizin büyüklüğünü haklarını bilip tanımayan bizden değildir." (Ebu Davud, Edeb 58, Tirmizi, Birr 15)

357 - عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَيْبٍ رَحِمَهُ اللَّهُ أَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مَرَّبَهَا سَائِلٌ فَأَعْطَتْهُ كِسْرَةً. وَمَرَّبَهَا رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابٌ وَهَيْئَةٌ. فَأَقْعَدَتْهُ. فَأَكَلَ. فَقِيلَ لَهَا فِي ذَلِكَ؟ فَقَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَنْزَلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ .

وَفِي رِوَايَةٍ : قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : أَمَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ تَنْزِلَ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ .

357: Meymun ibni Ebu Şebib (Allah Ona rahmet etsin)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bir gün Hz. Aişe'ye bir dilenci geldi. Aişe (Allah Ondan razı olsun) ona bir parça ekmek verip savuşturdu. Daha sonra kılık ve kıyafeti düzgün başka bir adam geldi, onu da sofraya oturtturarak yemek ikram etti. Bu farklı davranışın sebebini soranlara Aişe şöyle cevap verdi: "Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanların derece ve durumlarına göre muamele ediniz" buyurmuştur. (Ebu Davud, Edeb 20)Başka bir rivayette ise peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem); insanları makamlarına göre muamele etmemizi etretmişlerdir, buyurdu.

358 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَدِمَ عِيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ فَنَزَلَ عَلَى ابْنِ أَخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسٍ. وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنِيهِمْ عُمَرُ ﷺ. وَكَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ وَمُشَاوَرَتِهِ. كُهُولًا كَانُوا أَوْ شُبَّانًا. فَقَالَ عِيَيْنَةُ لِابْنِ أَخِيهِ يَا ابْنَ أَخِي: هَلْ لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هَذَا الْأَمِيرِ. فَتَسْتَأْذِنَ لِي عَلَيْهِ. فَاسْتَأْذَنَ لَهُ فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ ﷺ. فَلَمَّا دَخَلَ قَالَ: هِيَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ وَاللَّهِ مَا تُعْطِينَا الْجَزْلَ. وَمَا تَحْكُمُ بَيْنَنَا بِالْعَدْلِ. فغَضِبَ عُمَرُ ﷺ. حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوَقِّعَ بِهِ. فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ: ﴿ خُذِ الْعَصَا وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ وَإِنْ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ . فَوَاللَّهِ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلَاهَا عَلَيْهِ. وَكَانَ وَقَافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ

358: Abdullah ibni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Uyeyne ibni Hısn Medine'ye geldi ve yeğeni Hurr ibni Kays'a misafir oldu. Hurr, Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendi. genç ve yaşlı alimler, Kur'anı okuyup bilenler Hz. Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne yeğeni Hurr ibni Kays'a: -Yeğenim senin devlet başkanı yanında bir itibarın var, huzuruna girmek için bana müsaade al, dedi. Hurr, Ömer (Allah Ondan razı olsun)'den izin aldı. Uyeyne, Hz. Ömer'in yanına girince:

-Ey Hattaboğlu! Allah'a yemin ederim ki bize az veriyorsun, adaletle hükmetmiyorsun, dedi.

Ömer hiddetlendi hatta Uyeyne'ye ceza vermek istedi. Bunu sezen Hurr:

-Ey Mü'minlerin emiri Allah, peygamberine: Sen bağışlama yolunu tut! İyiliği emret! Ve cahilleri cezalandırmaktan yüz çevir! (7 Araf 199) buyurdu. Benim amcam da cahillerdendir, dedi.

Bu ayeti Hurr okuduğu zaman Ömer, Uyeyne'yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer Allah'ın kitabındaki hükümlere karşı son derece itaatle boyun eğdi. (Buhari, tefsiru sure-i Araf 5)

359 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَقَدْ كُنْتُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ غَلَامًا . فَكُنْتُ أَحْفَظُ عَنْهُ ، فَمَا يَمْنَعُنِي مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا أَنْ هَهُنَا رَجَالًا هُمْ أَسَنُّ مِنِّي .

359: Ebu Said Semure ibni Cündüb (Allah Ondan razı olsun)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayatta iken ben çocuk denecek yaşıydım. Bu sebeple kendisinden duyduklarımı ezberliyordum. Ne var ki şimdi burada yaşlı kimselere duyduğum saygı onları söylememe engel oluyor. (Buhari, Hayz 29, Müslim, Cenaiz 88)

360 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا أَكْرَمَ شَابٌّ شَيْخًا لِسِنِّهِ ، إِلَّا قَيَّضَ اللَّهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّهِ .

360: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Herhangi bir genç yaşından dolayı bir ihtiyara hürmet ederse Cenab-ı Hak da o gence yaşlılığında hizmet edecek kimseler verir." (Tirmizi , Birr 75)

BÖLÜM: 45

İYİ KİŞİLERİ ZİYARET EDİP SOHBETTE BULUNMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّىٰ أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا إِلَىٰ قَوْلِهِ تَعَالَى : ﴿ قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا . ﴾

"Bir vakit Musa genç arkadaşına demişti ki "Durup dinlenmiyeceğim ta ki iki denizin birleştiği yere kadar yola devam edeceğim yahut da yıllarca bu uğurda uğraşacağım." İki

denizin kavuştuğu yere vardıkları zaman balıklarını unutmuşlardı. Balık denize atlamış dalıp bir yol tutmuş gitmişti. Orayı geçtiklerinde, Musa genç arkadaşına “Kuşluk yemeğimizi getir” dedi. Gerçekten de şu yolculuk yordu bizi. Arkadaşı gördün mü? dedi. Kayanın yanında oturduğumuz zaman balığı unutmuştum, onu bana unutturan ve sana söylememe engel olan da ancak şeytandır. tuhaf şey nasıl da yol bulup suya ulaştı. Musa: “Buydu aradığımız işte ya!” dedi ve izleri üzerinde hemen geri döndüler ve orada kullarımızdan bir kul buldular ki biz katımızdan ona rahmet verip özel bilgiyle donatmıştık onu. Musa o’na sana öğretilen hakiki ilimden bana öğretmek üzere senin peşinden gelebilir miyim, dedi.” (18 Kehf 60-66)

قال الله تعالى : ﴿ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ. ﴾

“Ve Rabbinin hoşnutluğunu umarak sabah akşam O’na yalvarıp yakaranlarla birlikte sen de sabret...” (18 Kehf 28)

361 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِعُمَرَ : انْطَلِقْ بِنَا إِلَى

أُمِّ أَيْمَنَ نَزُورَهَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَزُورُهَا ، فَلَمَّا أَنْتَهَيْنَا إِلَيْهَا بَكَتْ ، فَقَالَا لَهَا : مَا يُبْكِيكِ ؟ أَمَا تَعْلَمِينَ أَنَّ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ ﷺ . فَقَالَتْ : إِنِّي لَا أَبْكِي أَنِّي لَا أَعْلَمُ أَنَّ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ ﷺ وَلَكِنْ أَبْكِي أَنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ ، فَهَيَّجَتْهُمَا عَلَى الْبُكَاءِ ، فَجَعَلَا يَبْكِيَانِ مَعَهَا .

361: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in vefatından sonra Ebu Bekir, Ömer (Allah Ondan razı olsun)’ya : Ümmü Eymen (Allah Ondan razı olsun)’ya gidelim, Rasulullah’ın ziyaret ettiği gibi bizde onu ziyaret edelim, dedi. İki beraber oraya geldiklerinde Ümmü Eymen ağladı. Onlar da:

-Niçin ağlıyorsun, Allah katındaki nimetin Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen’de:

-Ben Rasulallah vefat etti diye ağlamıyorum. Allah katındaki nimetlerin Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hakkında daha hayırlı olduğunu biliyorum. Fakat ben vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, deyince Ebu Bekir ve Ömer (Allah Ondan razı olsun)’de duygulandılar ve hep birlikte ağlamaya başladılar. (Müslim, Fezailüs Sahabe 3)

362 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلًا زَارَ أَخَاهُ فِي قَرْيَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصَدَ اللَّهُ

لَهُ عَلَى مَدْرَجَتِهِ مَلَكًا ، فَلَمَّا آتَى عَلَيْهِ قَالَ : أَيْنَ تُرِيدُ ؟ قَالَ : أُرِيدُ أَخَا لِي فِي هَذِهِ الْقَرْيَةِ قَالَ : هَلْ لَكَ عَلَيْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تَرُبُّهَا عَلَيْهِ ؟ قَالَ : لَا غَيْرَ إِنِّي أَحْبَبْتُهُ فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . قَالَ : فَإِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكَ بِأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحْبَبَكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ .

362: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’dan Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Adamın biri başka bir beldedeki bir din kardeşini ziyarete giderken Allah bu kimseyi gözetlemek için bir meleği görevlendirmişti. O kimse meleğin yanına varınca melek nereye gidiyorsun, diye sorar. Adam da: Şu köyde bir din kardeşim

var, onu ziyarete gidiyorum, cevabını verir. Melek: O kimseden bir menfaatin var da onu devam ettirmeye mi gidiyorsun? der. Adam da: Yok hayır, ben onu sadece Allah rızası için severim, onun için de ziyarete gidiyorum, deyince Melek:

-Sen onu nasıl seviyorsan Allah ta seni öylece seviyor. Ben bu müjdeyi vermek için Allah'ın sana gönderdiği elçisiyim, dedi. (Müslim, Birr 64)

363 - عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ عَادَ مَرِيضًا، أَوْ زَارَ أَخًا لَهُ فِي اللَّهِ نَادَاهُ مُنَادٍ :

بِأَنْ طِبْتَ، وَطَابَ مَمْسَاكَ، وَتَبَوَّأَتْ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْزِلًا.

363: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse bir hastayı veya Allah rızası için din kardeşini ziyaret edip halini hatırını sorarsa ona bir melek şöyle seslenir. Ne mutlu sana ne güzel yolculuk cennette kendine bir yer hazırladın.” (Tirmizi , Birr 64)

364 - عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَجَلِيسِ

السُّوءِ، كَحَامِلِ الْمَسْكِ، وَنَافِخِ الْكَبِيرِ. فَحَامِلُ الْمَسْكِ، إِمَّا أَنْ يُحْذِيكَ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخُ الْكَبِيرِ، إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً .

364: Ebu Musa el Eş'arî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Beraber olduğun iyi arkadaşla kötü arkadaşın benzeri güzel koku satanla körük çeken demirci gibidir. Güzel koku satan sana güzel kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın veya onunla beraber olduğun sürece güzel kokudan istifade etmiş olursun. Körük çeken demirci ise ya elbiseni yakar ya da kötü koku ve dumandan rahatsız olursun. (Buhari, Rekaik 31, Müslim; Birr 146)

365 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : تَنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِارْبَعٍ : لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا،

وَجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاطْفَرُ بَدَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ

365: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kadın dört sebepten dolayı nikahlanır. Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı için. (Ey mümin sen bunlardan) dindâr olanı ele geçirmeye çalış(diğerlerinden geç, şayet dediğimi gibi yapmazsan) yoksulluğa düşersin.” (Buhari,Nikah 15,Müslim,Rada 53)

366 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِجِبْرِيلَ : مَا يَمْنَعُكَ أَنْ

تُرْوَرْنَا أَكْثَرَ مِمَّا تُرْوَرْنَا؟ فَتَرَلْتُ : (وَمَا نَنْزَلُ إِلَّا بِأَمْرِيكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ).

366: Abdullah ibni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cebrail'e: Bizi daha sık ziyaret etmeni engelleyen nedir, diye sordu. Bunun üzerine Cibril: “Biz (elçiler) ancak Rabbinin emri ile ineriz. Önümüzdeki, arkamızdaki ve bunların arasındaki her şey O'nundur. Rabbin unutkan değildir. (Buhari, tefsiru sure-i Meryem 2)

367 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : لَا تَصَاحِبْ إِلَّا مُؤْمِنًا. وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيًّا.

367: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Mü'minden başkasıyla düşüp kalkma, yemeğini de Allah korkusunu taşıyan kimseler yesin." (Ebu Davud, Edeb 16, tirmizi, Zühd 56)

368 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدَكُمْ مَنْ يَخَالِلُ.

368: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kişi dostunun dini yani hayat tarzı ve yaşantısı üzeredir. O halde kişi dost edineceği kimseye dikkat etsin." (Ebu Davud, Edeb 16, tirmizi, Zühd 45)

369 - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ.

وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ : قِيلَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم : الرَّجُلُ يُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَمَّا يَلْحَقْ بِهِمْ؟ قَالَ : الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ.

369: Ebu Musa el Eş'arî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kişi sevdiğiyle beraberdir." (Buhari, Edeb 96, Müslim, Birr 165)

Bir başka rivayette Rasulullah'a bir kişi bir toplumu sever fakat her yönüyle onların seviyesine erişemezse böyle biri hakkında ne buyuruyorsunuz diye soruldu da Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) : "Kişi sevdiğiyle beraberdir", cevabını verdi.

370 - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ أَعْرَابِيًّا قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : مَا أَعَدَدْتُ لَهَا؟ قَالَ : حَبَّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ. قَالَ : أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ

وَفِي رِوَايَةٍ لُهُمَا: مَا أَعَدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرِ صَوْمٍ، وَلَا صَلَاةٍ، وَلَا صَدَقَةٍ، وَلَكِنِّي أَحَبُّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ

370: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre bir bedevi Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e: Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):

-Kıyamet için ne hazırladın? Buyurdu. Bedevi de:

-Allah ve Rasulünün sevgisini, dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) :

-O halde sen sevdiğinle berabersin, buyurdu. (Buhari, Edeb 96, Müslim, Birr 163)

* Diğer bir rivayette Bedevînin cevabı: “Ahiret için çok oruç, namaz ve sadaka hazırlayabilmiş değilim, ancak ben Allah’ı ve Peygamberi çok severim”, şeklindedir. (Buhari, Edeb 95, Müslim, Birr 164)

371 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ

كَيْفَ تَقُولُ فِي رَجُلٍ أَحَبَّ قَوْمًا، وَلَمْ يَلْحَقْ بِهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

371: Abdullah ibni Mes’ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e bir adam geldi ve: Ey Allah’ın Rasulü bir topluluğu seven fakat onların işlediği amellerle onlara ulaşamayan kişi hakkında ne dersin? dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’de: “Kişi sevdiğiyle beraberdir”, cevabını verdi.

372 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : النَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ،

خَيْرُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خَيْرُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَتَهُوا، وَالْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا اثْتَلَفَ، وَمَا تَنَافَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ.

372: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibidir. İslam öncesi cahiliyyet dönemde hayırlı olanlar islam döneminde de islamı kavradıkları takdirde hayırlıdır. Ruhlar askeri birlikler gibi çeşitlidir. Ruhlar aleminde birbiriyle tanışanlar anlaşır kaynaşır, tanışmayanlar da anlaşır kaynaşamaz ve ayrı ayrı olurlar.” (Müslim, Birr 159)

373 - عَنْ أُسَيْرِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ : كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه إِذَا أَتَى عَلَيْهِ أَمْدَادُ أَهْلِ

الْيَمَنِ سَأَلَهُمْ : أَفِيكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ؟ حَتَّى أَتَى عَلَى أُوَيْسٍ رضي الله عنه . فَقَالَ لَهُ : أَنْتَ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ؟

قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرْنٍ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَكَانَ بِكَ بَرَصٌ . فَبَرَأْتَ مِنْهُ إِلَّا

مَوْضِعَ دِرْهَمٍ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : لَكَ وَالِدَةٌ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ :

يَأْتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرْنٍ كَانَ بِهِ بَرَصٌ . فَبَرَأَ مِنْهُ

إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ . لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرِهِ . فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ

فَافْعَلْ . فَاسْتَغْفِرَ لِي فَاسْتَغْفَرَ لَهُ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَيْنَ تُرِيدُ؟ قَالَ : الْكُوفَةَ . قَالَ : أَلَا أَكْتُبُ لَكَ

إِلَى عَامِلِهَا؟ قَالَ : أَكُونُ فِي غَبْرَاءِ النَّاسِ أَحَبَّ إِلَيَّ . قَالَ : فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ حَجَّ

رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِهِمْ . فَوَافَى عُمَرَ . فَسَأَلَهُ عَنْ أُوَيْسٍ . فَقَالَتْ : تَرَكَتُهُ رَثَّ الْبَيْتِ . قَلِيلَ الْمَتَاعِ . قَالَ :

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ : يَأْتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ . ثُمَّ مِنْ

قَرْنٍ . كَانَ بِهِ بَرَصٌ . فَبَرَأَ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ . لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ . لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرِهِ . فَإِنْ

اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ . فَافْعَلْ فَأَتَى أُوَيْسًا . فَقَالَ : اسْتَغْفِرْ لِي قَالَ : أَنْتَ أَحَدْتُ عَهْدًا بِسَفْرِ

صَالِحٍ، فَاسْتَغْفِرُ لِي. قَالَ: لَقِيْتِ عُمَرَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَاسْتَغْفَرَ لَهُ، فَفَطِنَ لَهُ النَّاسُ، فَانْطَلَقَ عَلَيَّ وَجْهَهُ.

وَفِي رَوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ أَيْضًا عَنْ أُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ رضي الله عنه أَنَّ أَهْلَ الْكُوفَةِ وَفَدُوا إِلَى عُمَرَ رضي الله عنه وَفِيهِمْ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ يَسْخَرُ بِأُوَيْسٍ. فَقَالَ عُمَرُ: هَلْ هَا هُنَا أَحَدٌ مِنَ الْقَرْنِيِّينَ؟ فَجَاءَ ذَلِكَ الرَّجُلُ. فَقَالَ عُمَرُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَدْ قَالَ: «إِنَّ رَجُلًا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَنِ يُقَالُ لَهُ أُوَيْسٌ لَا يَدْعُ بِالْيَمَنِ غَيْرَ أُمَّ لَهُ قَدْ كَانَ بِهِ بَيَاضٌ فَدَعَا اللَّهَ، فَأَذْهَبَهُ عَنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ الدِّينَارِ أَوْ الدِّرْهَمِ، فَمَنْ لَقِيَهُ مِنْكُمْ، فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ.»

وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ عَنْ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: إِئِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ «إِنَّ خَيْرَ التَّابِعِينَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: أُوَيْسٌ وَلَهُ وَالِدَةٌ، وَكَانَ بِهِ بَيَاضٌ، فَمَرُّهُ، فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ.»

373: İbni Cabir diye bilinen Üseyr ibni Amr şöyle demiştir: Yemenden yardımcı askerler cihad için geldikçe Hz. Ömer:

Üveys ibni Amir aranızda var mı? diye sorardı. Nihayet Üveyse gelince onun yanına gitti ve:

-Üveys ibni Amir sen misin? diye sordu. O da evet dedi.

-Murad kabilesi karen kolundan mısın?

-Evet.

-Sende alaca hastalığı vardı, şimdi iyileştin, ondan bir dirhem büyüklüğünde yer kaldı öylemi?

-Evet öyledir.

-Annen var mı?

-Evet.

-Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den bizzat işittim: "Yemen'den destek birlikleri içinde Murad kabilesinin Karen kolundan Üveys ibni Âmir isimli biri gelecektir. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Vücudunda iz olarak sadece bir dirhem miktarı yer kalmıştır. Onun bir annesi var, ona çok iyi bakardı. Eğer o bir şey hususunda yemin etse Allah onun yeminini doğru çıkarır. Eğer becerebilersen bağışlanman için yalvarıp dua etmesini iste ve yaptır", buyururken işittim. Bundan dolayı benim bağışlanmam için dua ediver, dedi.

Üveys de Hz. Ömer için bağışlanma talebinde bulunup dua etti. Daha sonra Ömer: Nereye gitmek istiyorsun diye sordu. Üveys: Kufe'ye, dedi. Ömer:

-Senin için Kufe valisine bir mektup yazayım mı? dedi. O da:

-Fakir halk arasında bulunmayı daha çok severim, diye cevap verdi.

Aradan bir yıl geçtikten sonra Kufe ileri gelenlerinden bir kimse hacca gelmişti. Ömer'le karşılaştı. Ömer kendisine Üves'i sordu. O da:

-Ben buraya gelirken o tamtakır denecek yıkık dökük bir evde barınmakta idi, dedi. Ömer (Allah Ondan razı olsun)'da: Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i:

“Üveys ibni Amir size Yemen destek birlikleri içinde gelecektir. Kendisi Murad kabilesi Karen kolundandır. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Sadece bir dirhem miktarı kadar bir yerde hastalığın izi kalmıştır. Onun bir annesi var, ona çok iyi bakardı. Eğer o bir şey hakkında yemin etse Allah onun yeminini yerine getirir, duasını kabul eder. Kendin için dua ve istiğfar ettirebilirsen bunu yap, fırsatı kaçırma”, diye buyururken işittim, dedi.

O Kufeli adam da Kufe'ye dönünce Üveys'e varıp:

-Benim için mağfiret dile! diye ricada bulundu. Üveys:

-Sen mübarek ve güzel bir yolculuktan yeni geldin. Benim için sen dua et, dedi. Adam dua isteğinde ısrar edince:

-Sen Ömer'le mi karşılaştın? dedi. Adam:

-Evet, dedi.

Bunun üzerine Üveys o kişi için af ve bağışlanma talebinde bulundu. Bu olay üzerine insanlar Üveys'in nasıl bir kimse olduğunu anladılar, o da orayı bırakıp gitti. (Müslim, Fezailüs Sahabe 225)

* Müslim'in yine Üseyr ibni Cabir'den rivayetine göre aralarında Üveys ile alay eden bir kişinin de bulunduğu Kufeli bir grup Ömer'e geldiler. Ömer: Burada Karenilerden kimse var mı? diye sordu. Hemen o alaycı adam Ömer'in yanına geldi. Ömer (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Şüphesiz ki Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) :

“Yemenden size Üveys adında biri gelecek. Annesinden başka kimsesi olmayan bu adam anasına hizmet için Yemenden ayrılmıyordu. O alaca hastalığına tutulmuştu. Allah'a dua etti de dinar ve dirhem büyüklüğünde bir yer dışında Allah onu hastalığından kurtardı. Ona hanginiz rastlarsa sizin için bağışlanma talebinde bulunsun.” (Müslim, Birr 223)

* Yine Müslim'in başka bir rivayetinde Hz. Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir. Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim. “Hiç şüphesiz tabiilerin en hayırlısı Üveys adındaki bir kimsedir. Onun bir anası vardır. Alaca hastalığı geçirmiştir. Ona uğrayınız sizin için istiğfar etmesini isteyiniz.” (Müslim, Birr 224)

374 - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْعُمْرَةِ فَآذَنَ لِي . وَقَالَ : لَا

تَنْسَنَا يَا أُخَيَّ مِنْ دُعَائِكَ . فَقَالَ كَلِمَةً مَا يَسْرُنِي أَنْ لِي بِهَا الدُّنْيَا .

وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ : أَشْرَكْنَا يَا أُخَيَّ فِي دُعَائِكَ .

374: Ömer ibn-ül Hattab (Allah Ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'den umre yapmak için izin istedim, izin verdi ve: “Kardeşliğim bizi de duadan unutmama”, buyurdu.

Onun bu sözüne karşılık bana dünyayı verseler bu kadar sevinmezdim * Başka bir rivayette de: “Kardeşliğim bizi de duana ortak et”, şeklindedir. (Ebu Davud, Vitir 23, tirmizi, Deavat 109)

375 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُزُورُ قَبَاءَ رَاكِبًا وَمَاشِيًا .
فِيُصَلِّي فِيهِ رَكَعَتَيْنِ .

وَفِي رَوَايَةٍ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِي مَسْجِدَ قَبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ رَاكِبًا وَمَاشِيًا . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ
يَفْعَلُهُ .

375: Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bazen binekle bazen de yaya olarak Kuba mescidini ziyaret eder ve orada iki rekat namaz kılar. (Buhari, es Salat fi Mescidi Mekke ve Medine 4)

* Başka bir rivayette Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) "Her Cumartesi günü binekle veya yaya olarak Kuba mescidine gelirdi." İbni Ömer de böyle yaptı. (Buhari, es Salat fi Mescidi Mekke ve Medine 4, Müslim, Hac 521)

BÖLÜM: 46

ALLAH İÇİN SEVMEK VE BUNU YAYMAK

قال الله تعالى : ﴿ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكْعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيَّمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَرَزَعٍ أُخْرِجَ شَطَأُهُ فَأَزْرَهُ فَاسْتَعْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوْقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴾

"Muhammed, Allah'ın elçisidir. O'nun yanında bulunan mü'minler Allah'tan gelen gerçekleri örtbas eden tüm kafirlere karşı kararlı, tavizsiz ve çetin; ama birbirlerine karşı daima merhametlidirler. Onların namazda rukua eğilerek ve secdeye kapanarak Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün. Onların nişanları yüzlerinde secde izi görünmektedir. Bu, onların Tevrat'ta anlatılan vasıflarıdır. İncilde onların vasıfları şudur: "Bir ekin gibidirler ki filizini çıkardı derken filizi kuvvetlenmiştir, derken kalınlaşmıştır, derken gövdesinin üzerinde dümdüz boy vermiştir. Ekincileri sevindirir. Peygamberin ashabı hakkındaki bu benzetme kafirleri öfkeler. Ama yine de onlar içinden inanıp doğru ve yararlı işler yapanlara Allah bağışlanma ve büyük bir mükafat vadetmiştir. (48 Feth 29)

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ ﴾

"Ve onlardan önce Medine'yi yurt ve iman evi edinmiş olanlar kendilerine göç edip gelenleri severler." (59 Haşr 9)

376 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا ، وَإِنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ ، وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقَذَفَ فِي النَّارِ .

376: Enes ibni Malik (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Bir kimsede üç özellik tam olarak bulunursa imanın tadını tadar. Allah ve Rasulünü herkesten fazla sevmek, sevdiğini Allah için sevmek, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi istememek, tehlikeli görmek.” (Buhari, İman 9, Müslim, İman 67)

377 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ : إِمَامٌ عَادِلٌ ، وَشَابٌّ نَشَأَ بِعِبَادَةِ اللَّهِ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ ، وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ أَمْرَأَةٌ ذَاتُ حَسَنٍ وَجَمَالٍ ، فَقَالَتْ : إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالَهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ رَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ .

377: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah yedi tür insanı arşının gölgesinde barındıracaktır.

- 1- Adaletli devlet başkanı,
- 2- Allah'a ibadet ve itaat ederek yetişen genç,
- 3- Kalbi mescidlere bağlı kimse,
- 4- Allah için sevişip bu uğurda bir araya gelip ayrılan kişiler,
- 5- Makam ve güzellik sahibi bir kadının zina çağrısını, Ben Allah'tan korkarım diyerek reddeden kimse,
- 6- Sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kimse.
- 7- Kendi başına kaldığında Allah'ı anarak gözyaşı akıtan kimse. (Buhari, Ezan 36, Müslim, Zekat 91)

378 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : إِنْ اللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : أَيُّنَ الْمُتَحَابِّونَ بِجَلَالِي ؟ الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي ، يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي .

378: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah kıyamet gününde:

-Benim için birbirlerini sevenşer nerededir? Onları gölgemden başka gölgenin bulunmadığı bu günde onları arşımın gölgesi altında gölgelendireceğim.” (Müslim, Birr 37)

379 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا. وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا. أَوَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ .

379: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Canım elinde olan Allah’a yemin ederim ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız zaman birbirinize sevgi ve saygınızın artacağı bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamı ve selamlaşmayı yayınız.” (Müslim, İman 93)

380 - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : "أَنْ رَجُلًا زَارَ أَخَاهُ فِي قَرْيَةٍ ، فَأَرَصَدَ اللَّهُ لَهُ عَلَى مَدْرَجَتِهِ مَلَكًا. وَذَكَرَ الْحَدِيثَ إِلَى قَوْلِهِ: "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَحْبَبَكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ.

380: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Adamın biri başka bir beldedeki bir din kardeşini ziyarete giderken Allah bu kimseyi gözetlemek için bir meleği görevlendirmişti. O kimse meleğin yanına varınca melek nereye gidiyorsun, diye sorar. Adam da: Şu köyde bir din kardeşim var, onu ziyarete gidiyorum, cevabını verir. Melek: O kimseden bir menfaatin var da onu devam ettirmeye mi gidiyorsun? dedi. Adam da: Yok hayır, ben onu sadece Allah rızası için severim, onun için de ziyarete gidiyorum, deyince Melek:

-Sen onu nasıl seviyorsan Allah ta seni öylece seviyor. Ben bu müjdeyi vermek için Allah’ın sana gönderdiği elçisiyim, dedi. (Müslim, Birr 64)

381 - عَنِ الْبَرَاءِ ابْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي الْأَنْصَارِ: لَا يُحِبُّهُمْ إِلَّا مُؤْمِنٌ. وَلَا يُبْغِضُهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ. مَنْ أَحْبَبَهُمْ أَحَبَّهُ اللَّهُ. وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ.

381: Berâ ibni Âzib (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medineli Ensar müslümanlar hakkında şöyle buyurdu:

“Ensarı (Medineli Müslümanları) ancak mü’min olanlar sever onlara ancak münafık olanlar kin besler, buğzeder. Onlara düşmanlık edip buğzedene de Allah buğzeder ve nefret eder.” (Buhari, Menakıb-ül Ensar 4, Müslim, İman 129)

382 - عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : الْمُتَحَابُّونَ فِي جَلَالِي. لَهُمْ مَنَابِرٌ مِنْ نُورٍ يَغِطُّهُمْ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ.

382: Muaz (Allah Ondan razı olsun), Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim demiştir: “Allah, benim rızam için birbirlerini sevenlere peygamberlerin ve şehidlerin bile imreneceği nurdan minberler vardır”, buyurmuştur. (Tirmizi , Zühd 53)

383 - عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ : دَخَلْتُ مَسْجِدَ دِمَشْقَ ، فَإِذَا فَتَى بَرَّاقُ الثَّنَائِيَا . وَإِذَا النَّاسُ مَعَهُ ، فَإِذَا خْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ أَسْنَدُوهُ إِلَيْهِ . وَصَدَرُوا عَنْ رَأْيِهِ ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ . فَقِيلَ : هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضي الله عنه ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ هَجَرْتُ . فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي بِالتَّهْجِيرِ ، وَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي ، فَأَنْتَظَرْتُهُ حَتَّى قَضَى صَلَاتَهُ ، ثُمَّ جِئْتُهُ مِنْ قِبَلِ وَجْهِهِ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قُلْتُ : وَاللَّهِ إِنِّي لِأَحْبَبُكَ لِلَّهِ . فَقَالَ : اللَّهُ؟ فَقُلْتُ : اللَّهُ . فَقَالَ : اللَّهُ؟ فَقُلْتُ : اللَّهُ ، فَأَخَذَنِي بِحَبْوَةِ رِدَائِي . فَجَبَذَنِي إِلَيْهِ ، فَقَالَ : أَبَشِّرْ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ : قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : وَجَبَّتْ مَحَبَّتِي لِلْمُتَحَابِّ فِي . وَالْمُتَجَالِسِينَ فِي ، وَالْمُتَزَاوِرِينَ فِي ، وَالْمُتَبَاذِلِينَ فِي .

383: Ebu İdris el Havlani (Allah Ona rahmet etsin)'ın şöyle dediği nakledilmiştir: Bir gün Dımaşk mescidine girmiştım. Güleç yüzlü bir gençle karşılaştım. İnsanlar etrafına toplanmışlar görüş ayrılığına düştükleri meseleleri ona soruyorlar ve söylediklerini kabul ediyorlardı. Kim olduğunu sordum, Muaz ibni Cebel dediler. Ertesi gün erkenden mescide koşmuştum baktım ki o genç benden önce gelmiş namaz kılıyor. Namazını bitirinceye kadar bekledim, sonra önüne geçerek selam verdim.

-Allah'a yemin ederim ki ben seni Allah için seviyorum, dedim.

-Allah için mi seviyorsun? dedi.

-Evet, Allah için, dedim. O yine:

-Gerçekten Allah için mi seviyorsun? dedi. Ben de:

-Evet gerçekten Allah için seviyorum, dedim.

Bunun üzerine elbisemden tutarak beni kendisine doğru çekti ve şöyle dedi:

-Müjdeler sana zira ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim: "Allah buyuruyor ki: Sadece benim için birbirlerini seven, benim rızam için toplanan, benim uğrunda birbirini ziyaret eden ve sadece benim rızamı kazanmak için sadaka verip infak edenler benim sevgime hak kazanmışlardır." (Muvatta, Şa'r 16)

384 - عَنْ أَبِي كَرِيمَةَ الْمُقَدَّادِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : إِذَا أَحَبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ ، فَلْيُخْبِرْهُ إِنَّهُ يُحِبُّهُ .

384: Ebu Kerime Mikdad ibni Ma'dikerib (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse din kardeşini Allah rızası için severse, sevdiğini ona haber verip, bildirsin." (Ebu Davud, Edeb 113)

385 - وَعَنْ مُعَاذِ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَخَذَ بِيَدِهِ ، وَقَالَ : يَا مُعَاذُ ، وَاللَّهِ إِنِّي لِأَحْبَبُكَ ، ثُمَّ أَوْصِيكَ يَا مُعَاذُ ، لَا تَدَعَنَّ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ تَقُولُ : اللَّهُمَّ اعْنِنِي عَلَى ذِكْرِكَ ، وَشُكْرِكَ ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ .

385: Muaz ibni Cebel (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muaz'ın elini tutmuş ve şöyle buyurmuştur.

“Ey Muaz Allah’a yemin ederim ki ben seni gerçekten seviyorum. Sonra sana şunu gerçekten tavsiye ederim, her namazın sonunda şöyle demeyi terketme: “Allah’ım seni anmak, sana şükretmek, sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et.” (Ebu Davud, Vitir 26, Nese-i, Sehv 60)

386 - وَعَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا كَانَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَمَرَّ رَجُلٌ بِهِ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لِأَحِبُّ هَذَا. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ : أَعَلَمْتَهُ؟ قَالَ : لَا. قَالَ : أَعَلِمْتَهُ، فَلَحِقَهُ، فَقَالَ : إِنِّي أَحْبَبْتُكَ فِي اللَّهِ. فَقَالَ : أَحْبَبَكَ اللَّهُ الَّذِي أَحْبَبْتَنِي لَهُ.

386: Enes ibni Malik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında bir sahabe bulunuyordu. Bir başka sahabe yanlarından geçti. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında bulunan sahabe: Ya Rasulullah vallahi bu adamı seviyorum, dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) : “Sevdiğini ona bildirdin mi? diye sorunca “Hayır” dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in “Git bildir” demesi üzerine o sahabe ona yetiştirdi ve “Seni Allah rızası için seviyorum” dedi. O da: “Beni uğrunda sevdiğin Allah da seni sevsin” diye dua etti. (Ebu Davud, Edeb 113)

BÖLÜM: 47

ALLAH'IN KULUNU SEVMESİNİN İŞARETLERİ

قال الله تعالى : ﴿ قُلْ أَنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ، وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ. ﴾

“Ey peygamber de ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah ta sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin, zira Allah çok affeden ve çok acıyandır.” (3 Al-i İmran 31)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ، أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ، يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ، ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ، وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ. ﴾

“Ey iman edenler, sizden kim dininden dönerse bilsin ki, Allah yakında öyle bir toplum getirecek ki, O onları sever, onlar da O’nu severler, mü’minlere karşı alçak gönüllü, Allah’tan gelen gerçekleri örtbas edenlere karşı onurlu ve şiddetlidirler. Allah yolunda cihad ederler, hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu Allah’ın bir lütfudur, onu dilediğine verir. Allah lütfunda sınırsız olup her şeyi bilendir.” (5 Maide 54)

387 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ اللَّهَ قَالَ : مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ. وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ. وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أَحِبَّهُ. فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ. كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ. وَيَصْرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ. وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا. وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا. وَإِنْ سَأَلَنِي لِأَعْطِيَنَّهُ. وَلَنْ اسْتَعَادَنِي لِأَعِيدَنَّهُ .

387: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah şöyle buyurmuştur, dedi. "Her kim benim dostum olan kuluma düşmanlık ederse ben de ona harb açarım. Kulum bana kendisine farz kıldığım ibadetlerden daha sevimli bir şeyle yakınlık sağlayamaz. Kulum bana farzlarla birlikte işlediği nafil ibadetlerle durmadan yaklaşır nihayet ben onu severim. Kulumu sevince de adeta onun işiten kulağı gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden her ne isterse onu mutlaka veririm. Bana sığınırsa da onu korurum." (Buhari, Rikak 38)

388 - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ الْعَبْدَ نَادَى جِبْرِيلُ : أَنْ اللَّهُ يُحِبُّ فُلَانًا. فَأَحْبَبَهُ. فَيَحْبُهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ يُنَادِي جِبْرِيلُ السَّمَاءَ. فَيَقُولُ : إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبَبُوهُ فَيَحْبُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ.

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ فَقَالَ : إِنِّي أَحَبُّ فُلَانًا فَأَحْبَبَهُ قَالَ : فَيَحْبُهُ جِبْرِيلُ. ثُمَّ يُنَادِي فِي السَّمَاءِ فَيَقُولُ : إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبَبُوهُ فَيَحْبُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ. ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ. وَإِذَا أَبْغَضَ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ. فَيَقُولُ : إِنِّي أَبْغَضُ فُلَانًا فَأَبْغَضَهُ. فَيَبْغِضُهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ يُنَادِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ: إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ فُلَانًا فَأَبْغِضُوهُ. فَيَبْغِضُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ تُوضَعُ لَهُ الْبَغْضَاءُ فِي الْأَرْضِ .

388: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah bir kulu sevdiği zaman Cebrail'e "Allah filanı seviyor, onu sende sev" diye emreder. Cebrail de o kulu sever sonra gök halkı olan meleklerle: Gerçekten Allah filanı seviyor onu siz de seviniz! diye hitap eder.

Göklerdekiler de o kimseyi severler sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır." (Buhari, Bed'ül halk 6, Müslim, Birr 157)

*Müslim'in değişik bir rivayetinde: Allah bir kulu sevdiği zaman Cebrail'e "Ben filanı seviyorum sen de sev" diye emreder. Cebrail'de onu sever ve gök halkına: Allah filan kimseyi seviyor siz de seviniz, der. Gökte bulunanlar onu severler sonra da yeryüzündekilerin kalblerine o kimsenin sevgisi yerleşmeye başlar.

Allah bir kuluna buğzederse Cebrail'e: "Ben falanı sevmiyorum sen de sevme" diye emreder. Cebrail de onu sevmez. Sonra Cebrail gök halkına: Allah filan kişiyi sevmiyor, siz de sevmeyin der. Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra yeryüzündekiler de o kimseye karşı bir kin ve nefret uyanır." (Müslim, Birr 159)

389 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ وَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ، فَيَخْتُمُ بِ(قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) فَلَمَّا رَجَعُوا، ذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: سَلُوهُ لِأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ؟ فَسَأَلُوهُ، فَقَالَ: لِإِنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ فَأَنَا أَحَبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّهُ.

389: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabtan bir kişiyi askeri bir bölüğe komutan tayin edip bir gazaya göndermişti. Bu zat her imam olduğunda namazını zammı surelerden ihlas suresini okuyarak rekatları tamamlardı. Dönüşte durumu Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e haber verdiler. O da: "Niçin böyle yaptığını sorunuz? Buyurdular. Onlar da sorunca:

-İhlas suresi Rahman'ın sıfatlarını içeriyor bu sebeple ben onu okumayı severim, dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'ın da onu sevdiğini kendisine müjdeleyiniz", buyurdu. (Buhari, tevhid, 1, Müslim, Salatül Müsafirin 263)

BÖLÜM: 48

FAKİR VE GÜÇSÜZLERE EZİYET ETMEMEK

قال الله تعالى: ﴿ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴾

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir işten dolayı suçlayanlara gelince onlar iftira atma suçu işlemiş ve böylece günaha girmiş olurlar." (33 Ahzab 58)

قال الله تعالى: ﴿ فَاَمَّ الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴾

"O halde yetime haksızlık yapma ve yüzünü ekşitme, yardım isteyeniyi de hangi çeşit olursa olsun boş çevirme." (93 Duha 9-10)

390 - عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ، فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ، فَلَا يَطْلُبُكُمُ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ، فَإِنَّهُ مَنْ يَطْلُبُهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ يُدْرِكُهُ، ثُمَّ يَكْبَهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ.

390: Cündüb ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim Sabah namazını kılarırsa Allah'ın himayesi ve zimmeti altındadır. Sakın Allah zimmetine ait bir şeyden dolayı sizi takibe almasın. Çünkü o kimi takibe alırsa her yönden ona gücü yeter ve yüzüstü cehennem ateşine atar." (Müslim, Mesacid 261, Tirmizi, Salat 51, Fiten 6, İbn Mace, Fiten 6)

BÖLÜM: 49

GÖRÜNÜŞE GÖRE HÜKÜM VERMEK KALBLERDEKİNİ ALLAH'A BIRAKMAK

قال الله تعالى : ﴿ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ. ﴾

“... Eğer dönüp tevbe ederlerse, tevbe ve imanlarının gereği namazı kılarlar zekatı da verirlerse artık onları serbest bırakın...” (9 Tevbe 5)

391/1 - عَنْ بِنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَمَرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَيَدْرِكُوا ذَلِكَ، عَصَمُوا مِنِّي، دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ .

391: Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Ben Allah’tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed’in Allah’ın Rasulü olduğuna şahadet edip namazı dosdoğru kılincaya, zekatı hakkıyla verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslamın gerektiği haklardan olan had ve cezalar bunun dışındadır. Onların gizli hallerinin hesabı Allah’a aittir.” (Buhari, İman 17, Müslim, İman 32)

392 - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ طَارِقِ بْنِ أَشِيْمٍ ﷺ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : مَنْ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ، حَرَّمَ مَالَهُ وَدَمَهُ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ .

392: Ebu Abdullah Tarık ibni Eşyem (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“Her kim Allah’tan başka gerçek ilah yoktur der ve Allah’ın dışında ibadet edilip saygı duyulanları inkar ederse onun malı ve canı haramdır, dokunulamaz. Gizli hallerinin hesabı ise Allah’a aittir.” (Müslim, İman 37)

393 - عَنْ الْمُقَدَّادِ بْنِ الْأَسْوَدِ ﷺ قَالَ : قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَقِيتُ رَجُلًا مِنَ الْكُفَّارِ، فَأَقْتَتَلْتَا فَضَرَبَ إِحْدَى يَدَيَّ بِالسَّيْفِ فَقَطَعَهَا، ثُمَّ لَادَ مِنِّي بِشَجْرَةٍ. فَقَالَ : أَسَلِمْتُ لِلَّهِ أَقْتَلُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَعْدَ أَنْ قَالَهَا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَقْتُلُهُ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ قَطَعَ إِحْدَى يَدِي، ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ بَعْدَمَا قَطَعَهَا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَقْتُلُهُ، فَإِنْ قَتَلْتَهُ، فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ أَنْ تَقْتُلَهُ، وَإِنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ الَّتِي قَالَ .

393: Ebu Mabed Mikdad ibni Esved (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e dedim ki:

-Kafirlerden biriyle karşılaştım vuruşurken ellerimden birini kılıçla vurup koparsa sonra da benden kurtulmak için bir ağacın arkasına sığınıp: Ben müslüman oldum, dese onu öldürebilir miyim? Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

-Sakin onu öldürme! buyurdu. Ben de:

-Ey Allah'ın Rasulü! Adam benim iki elimden birini kopardıktan sonra bu sözü söylüyorsa, dedim. Bunun üzerine:

-Sakin öldürme, eğer onu öldürürsen o senin kendisini öldürmezden önceki durumundadır. Sen ise onun o sözü söylemeden önceki durumuna düşmüş olursun", buyurdu. (Buhari, Megazi 12, Müslim, İman 155)

394 - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : بَعَثْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْحُرَقَةِ مِنْ جُهَيْنَةَ، فَصَبَّحْنَا الْقَوْمَ عَلَى مِيَاهِهِمْ، وَلَحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلًا مِنْهُمْ، فَلَمَّا غَشِينَاهُ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَكَفَّ عَنْهُ الْأَنْصَارِيُّ، وَطَعَنْتُهُ بِرُمْحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ بَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ لِي يَا أُسَامَةُ : أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ؟ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا كَانَ مُتَعَوِّدًا ، فَقَالَ : أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ؟! قَالَ : فَمَا زَالَ يُكْرِرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تَمَنَّيْتُ إِنِّي لَمْ أَكُنْ أَسْلَمْتُ قَبْلَ ذَلِكَ الْيَوْمِ.

وَفِي رِوَايَةٍ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَقَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَقَتَلْتَهُ ؟! قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا قَالَهَا خَوْفًا مِنَ السَّلَاحِ، قَالَ : أَفَلَا شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أَمْ لَا ؟! فَمَا زَالَ يُكْرِرُهَا حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي أَسْلَمْتُ يَوْمَئِذٍ .

394: Üsame ibni Zeyd (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah bizi Cüheyne kabilesine ait Huraka mevkiindeki halka göndermişti. Sabahleyin onları sularının başında bastırdık. Ben ve Ensardan bir kişi onlardan bir adama ulaştık. Biz üzerine yürüyünce adam Lâ ilâhe illallah = Allah'tan başka ilah yoktur, dedi. Bunun üzerine Ensardan olan arkadaşım onu bıraktı. Ben mızrağımı ona sapladım ve adamı öldürdüm. Medine'ye geldiğimizde Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) durumdan haberdar oldu ve:

-Ey Üsame Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü? buyurdu. Ben:

-Ya Rasulallah o adam bu sözü ancak canını kurtarmak üzere söyledi, dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar:

-Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü? diye yine sordu ve bu sözü o kadar çok tekrarlardı ki, o günden önce müslüman olmamış olmayı bile temenni ettim. (Buhari, Diyet 2, Müslim, İman 158)

* Müslim'in değişik bir rivayeti şöyledir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

-Adam Lâ ilâhe illallah dediği halde sen onu öldürdün öyle mi?

-Ya Rasulallah o bu sözü sadece silahtan korktuğu için söyledi, dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ise:

-Kalbini mi yardın korkudan söyleyip söylemediğini ne biliyorsun, buyurdu. Bu sözü o kadar çok tekrarladı ki ilk olarak o gün müslüman olmayı temenni ettim. (Müslim, İman 158)

395 - عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ بَعْثًا مِنْ الْمُسْلِمِينَ إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ . وَإِنَّهُمْ التَّقَوَّا . فَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِذَا شَاءَ أَنْ يَقْصِدَ إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَصِدَ لَهُ فَقَتَلَهُ . وَإِنْ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَصِدَ غَفَلْتَهُ . قَالَ : وَكُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ . فَلَمَّا رَفَعَ عَلَيْهِ السَّيْفَ . قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَتَلَهُ . فَجَاءَ الْبَشِيرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ . فَأَخْبَرَهُ . حَتَّى أَخْبَرَهُ خَبَرَ الرَّجُلِ كَيْفَ صَنَعَ . فَدَعَاهُ فَسَأَلَهُ . فَقَالَ : لِمَ قَتَلْتَهُ ؟ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْجَعَ فِي الْمُسْلِمِينَ وَقَتَلَ فُلَانًا وَفُلَانًا . - وَسَمَى لَهُ نَفْرًا - وَإِنِّي حَمَلْتُ عَلَيْهِ . فَلَمَّا رَأَى السَّيْفَ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَقْتَلْتَهُ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَغْفِرُ لِي . قَالَ : وَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ قَالَ : فَجَعَلَ لَا يَزِيدُهُ عَلَى أَنْ يَقُولَ : كَيْفَ تَصْنَعُ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

395: Cündüb ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanlardan bir müfrezeyi müşriklerden bir kavme göndermişti. Bunlar müşriklerle karşılaşınca müşriklerden bir adam müslümanlardan istediğine saldırıp öldürüyordu. Müslümanlardan bir kimse de onun boş bulunacağı bir anı gözlüyordu. Bu kimsenin Üsame ibni Zeyd olduğunu konuşup duruyorduk. Üsame kılıcını çekip adamı öldüreceği sırada o kimse: Lâ ilâhe illallah dedi. Fakat Üsame onu yine de öldürdü. Peygamber efendimize müjdeci geldi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) ona ordunun durumunu sordu. O da olup biteni kendisine haber verdi. Hatta Üsame'nin ve o adamın durumunu da anlattı. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Üsame'yi çağırdı ve ona:

-Adamı niçin öldürdün? diye sordu. Üsame:

-Ya Rasulallah o adam müslümanların canını yaktı, falanı, filanı öldürdü, diyerek birkaç şehidin isimlerini saydı ve sözüne şöyle devam etti. Ben onun üzerine yürüdüm, kılıcı görünce Lâ ilâhe illallah dedi. Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz: "Öyle diyen adamı öldürdün mü?" diye sordu. Ben evet deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Lâ ilâhe illallah diyen adam kıyamet günü karşına geldiğinde ne yapacaksın? dedi. Üsame ibni Zeyd: Ya Rasulallah! Allah'tan beni bağışlamasını dile, dedi. Fakat Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem): "Lâ ilâhe illallah diyen adam kıyamet günü karşına geldiğinde ne yapacaksın? demekten başka bir şey söylemiyordu. Hep bu sözü tekrar ediyor . (Müslim, İman 160)

396 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه يَقُولُ : إِنْ أَنَسَا كَانُوا يُؤْخَذُونَ بِالْوَحْيِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم , وَإِنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ , وَإِنَّمَا نَأْخِذُكُمْ الْآنَ بِمَا ظَهَرَ لَنَا مِنْ أَعْمَالِكُمْ , فَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا خَيْرًا , أَمِنَاهُ وَقَرَّبْنَاهُ , وَلَيْسَ إِلَيْنَا مِنْ سَرِيرَتِهِ شَيْءٌ اللَّهُ يُحَاسِبُهُ فِي سَرِيرَتِهِ , وَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا سُوءًا , لَمْ نَأْمَنَّهُ وَلَمْ نُصَدِّقْهُ , وَإِنْ قَالَ : إِنْ سَرِيرَتُهُ حَسَنَةٌ .

396: Abdullah ibn Utbe ibni Mes'ud der ki: Ömer ibni Hattab (Allah Ondan razı olsun) şöyle derken işittim:

Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Allah tarafından gelen vahiy sayesinde insanlar her halleriyle yargılanmak durumundaydılar. Bugün vahiy kesilmiştir. Bunun için biz sizleri şu anda apaçık belli olan davranışlarınız sebebiyle hesaba çekeriz. Dolayısıyla bize iyi davranışlar gösteren kimseyi güvenilir kimse bilir ona yaklaşıyoruz. Onun gizli hallerinden hiçbir şeyi araştırmak bize düşmez. O gizli hallerinin hesabını Allah görür. Bize karşı kötü davranışlar sergileyen bir kimseyi de güvenilir bulmayız. Niyetinin iyi olduğunu söylese bile kendisinden emin olmaz ve ve kendisini doğrulamayız. (Buhari, Şehadet 5)

BÖLÜM: 50

ALLAH'IN GÜÇ VE AZABINA KARŞI DEVAMLILIK SORUMLULUK BİLİNCİNDE OLMAK

قال الله تعالى : ﴿وَأَيُّ فَاَرْهَبُونَ﴾

“... Ey İsrailoğulları yalnızca benden korkun(bana karşı sorumluluk bilinci taşıyın).”
(2 Bakara 40)

قال الله تعالى : ﴿إِنْ بَطَّشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٍ﴾

“Şüphesiz Rabbinin yakalaması son derece çetindir.” (85 Büruc 12)

قال الله تعالى : ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنْ أَخَذَهُ الْيَمِّ شَدِيدٌ
إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ وَمَا
نُؤَخَّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا
فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ﴾

“İşte senin Rabbin zulm yani haksızlık eden kentlerin toplumlarını böylece kısıpırak yakalayacaktır. Şüphesiz ki onun yakalaması çok şiddetli ve çok zorludur. Gerçek şu ki, bütün bu anlatılanlarda ahiret azabından korkanlar için apaçık bir ders ve uyarı vardır. O gün ki bütün insanlık bir araya gelecektir ve o gün her şey tüm açıklığıyla ortaya konacaktır.

O günü ancak bizim bildiğimiz sayılı bir vakte kadar geciktiririz. O gün gelince Allah'ın izni olmaksızın kimse konuşamayacaktır. O gün bir araya getirilenlerden kimileri felakete uğramış üzüntülü ve mutsuz, kimileri de mutlu ve sevinçli olacaklardır. O gün mutsuz olanlar dünyadayken yaptıklarından dolayı ateşte yaşayacaklar ve orada ah çekip inleyeceklerdir." (11 Hud 102-106)

قال الله تعالى : ﴿ وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ﴾

"Allah ancak kendisine karşı gelmekten dikkatli olmanızı ister." (3 Al-i İmran 28)

قال الله تعالى : ﴿ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ

يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴾

"O gün kişi kardeşinden, annesinden ve babasından, eşinden ve çocuklarından kaçır. O gün her kişinin kendine yetecek bir derdi ve meşguliyeti vardır." (80 Abese 34-37)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ يَوْمَ تَرَوُنَّهَا تَدْهَلُ

كُلُّ مَرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ

عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴾

"Ey İnsanlar Rabbinize karşı sorumluluk bilinci taşıyıp ondan korkun. Çünkü kıyamet vaktinin depremi sarsıntısı gerçekten korkunç olacak. Onu gördüğünüz gün emziren analar çocuklarını bırakıp unutacaklar ve her gebe kadın da çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi alıklaşmış göreceksin. Çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir." (22 Hacc 1-2)

قال الله تعالى : ﴿ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ ﴾

"Hesap vermek için Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kula iki cennet vardır." (55 Rahman 46)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَقْبَلْ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا

مُشْفِقِينَ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَيْنَا عَذَابَ السَّمُومِ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴾

"Cennetlikler birbirlerine dönüp sorarlar ve derler ki "Bakın dünyada iken çoluk çocuğumuzun arasında yaşarken Allah'ın bizden razı olmayacağını düşünerek sonumuzdan korku içindeydik. Allah bize bol bol lütufta bulundu da ta iliklere işleyen cehennem azabından korudu. Biz bundan önce dünyada da O'na yalvarıp ibadet ederdik. Çünkü o iyiliği bol ve rahmeti geniştir." (52 Tur 25-28)

397 - عَنْ بِنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ قَالَ : إِنَّ

أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا نُطْفَةً، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً، مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ

مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَلَكُ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ : بَكْتَبَ رِزْقِهِ،

وَأَجَلِهِ، وَعَمَلِهِ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، فَوَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنْ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، حَتَّى

مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، فَيَدْخُلُهَا. وَإِنْ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، حَتَّىٰ مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا.

397: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) demiştir ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ki, sözünde, işinde doğru ve vahiyde doğruluğu tasdik olmandır. Bize şöyle buyurdu:

-Sizden birinizin yaradılışının başlangıcı olan temel maddeler anasının karnında kırk günde derlenip toplanır. Sonra ikinci kırk günlük zaman içinde kan pıhtısı haline döner. Sonra o kadar müddet zarfında da bir et parça haline gelir. Daha sonra Allah bir melek gönderir de ona ruh üfürür ve şu dört şeyi yazması da emrolunur. O kimsenin rızkını, ecelini, amelini ve iyi bir kimse mi yoksa kötü bir kimse mi olacağı.

Kendisinden başka gerçek ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki sizden biri cennetliklerin yaptığı işi yapar ve kendisiyle cennet arasında sadece bir arşın mesafe kalır. Sonra ana rahminde iken yazılan hüküm öne geçer ve cehennemliklerin yaptıkları amelleri yaparak cehenneme girer.

Yine sizden biri cehennemliklerin yaptıkları işleri yapar ve kendisi ile cehennem arasında bir arşın mesafe kalır. Sonra ana rahmindeki yazılan yazgının hükmü öne geçer ve o kişi cennetliklerin yaptığı işleri yapmaya devam eder ve cennete girer. (Buhari, Bed'ül Halk 6, Müslim, Kader 1)

398 – وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجْرُؤُهَا.

398: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Hesap günü cehennem getirilir. Cehennemin yetmiş bin yuları vardır ve her bir yuları çeken de yetmiş bin melek vardır.” (Müslim, Cennet 29)

399 – عَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِنْ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَرَجُلٌ تَوَضَّعُ فِي أَحْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتَانِ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاعُهُ. مَا يَرَى أَنْ أَحَدًا أَشَدُّ مِنْهُ عَذَابًا. وَإِنَّهُ لَأَهْوَنُهُمْ عَذَابًا

399: Numan ibni Beşir (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim demiştir:

“Kıyamet günü cehennemliklerin azabı en hafif olanı o kimsedir ki ayaklarının altına iki kor ateş konulur da onun etkisiyle beyni kaynar, hiçbir kimsenin kendisi kadar şiddetli azabta olduğunu hatırlama getirmez. Halbuki o azap edilenlerin en hafifidir.” (Buhari, Enbiya 1, Müslim, İman 362)

400 - عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : مِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى كَعْبِيهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى حُجْرَتِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى تَرْقُوتِهِ .

400: Semüre ibni Cündüb (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Cehennemliklerin bazıları vardır ki ateş topuklarına bazılarının dizlerine ve bellerine bazılarının da köprücük kemiklerine kadar çıkar.” (Müslim, Cennet 33)

401 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾
قَالَ : يَغِيبُ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى إِنْصَافِ أُذُنَيْهِ

401: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“İnsanlar kıyamet günü Rablerine karşı hesap vermek üzere kabirlerinden kalkarlar, (ve öyle çok bekleyecekler ki) Onlardan bir kısmı kulaklarının yarısına kadar ter içinde kalıp kaybolacaklar.” (Buhari, Rikak 47, Müslim, Cennet 60)

402 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ : خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ، فَقَالَ : لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ، لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا. فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وُجُوهَهُمْ وَلَهُمْ خَنِينٌ.

وَفِي رِوَايَةٍ: بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ أَصْحَابِهِ شَيْءٌ فَخَطَبَ، فَقَالَ : عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ، وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ، لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا.
قَالَ : فَمَا أَتَى عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، يَوْمَ أَشَدُّ مِنْهُ. غَطَّوْا رُؤُوسَهُمْ وَلَهُمْ خَنِينٌ.

402: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşini benzerini o güne kadar hiç duymadığım bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: “Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağladınız.” Bunun üzerine sahabe yüzlerini kapatarak hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladılar. (Buhari, tefsiru sure-i Maide 12, Müslim, Fezail 134) (448’de tekrar gelecektir.)

* Müslim’in değişik bir rivayeti şöyledir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e ashabından bir haber ulaşmıştı da bunun üzerine şöyle bir konuşma yapmıştı: “Cennet ve cehennem gözlerimin önüne serilip bana gösterildi. Hayır ve şer hakkında bugün gördüğümü hiç görmedim. Eğer ahiret ve azap hakkında benim bildiğimi bilseydiniz elbette az gülüp çok ağladınız”, buyurdu. Rasulullah’ın ashabı bundan daha kederli bir gün geçirmedi ve başlarını öne eğerek hıçkırığa hıçkırığa ağladılar. (Müslim, Fezail 134)

403 - عَنْ الْمِقْدَادِ رضي الله عنه قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْخَلْقِ حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ. قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ: فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا يَعْنِي

بِالْمِيلِ. أَمْسَافَةَ الْأَرْضِ أَمْ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ؟ فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدَرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ. فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبِيهِ. وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ. وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ الْجَامَأَ. وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ .

403: Mikdad (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kıyamet günü güneş insanlara bir mil mesafe kalıncaya kadar yaklaştırılır.” Hadisi Mikdad’dan rivayet eden Süleym ibni Amir: Allah’a yemin ederim ki Rasulullah mil ile yeryüzündeki mesafe ölçüsünü mü yoksa göze sürme çekmek için kullanılan mil mi kastedti bilmiyorum demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İnsanlar işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bir kısmı bellerinin hizasına kadar bir kısmı da ağızları hizasına kadar ter içinde kalırlar.” Rasulullah bunu söylerken eliyle ağzına işaret etti. (Müslim, Cennet 62)

404 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : يَعْرِقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرَقُهُمْ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا. وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ.

404: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kıyametin dehşetinden insanlar öyle bir terlerler ki onların terleri yerin yetmiş arşın derinliğine ulaşır. ter onların ağızlarına ve kulaklarına kadar ulaşır.” (Buhari, Rikak, 47, Müslim, Cennet 61)

405 - وَعَنْهُ قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ سَمِعَ وَجِبَةً. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : هَلْ تَدْرُونَ مَا هَذَا؟ قُلْنَا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ : هَذَا حَجَرٌ رُمِيَ بِهِ فِي النَّارِ مِنْ سَبْعِينَ خَرِيْفًا. فَهُوَ يَهْوِي فِي النَّارِ الْآنَ حَتَّى أَنْتَهَى إِلَى قَعْرِهَا ، فَسَمِعْتُمْ وَجِبَتَهَا.

405: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdik o sırada bir gümbürtü duyduk. Bunun üzerine: “Bu gümbürtünün ne olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Biz: Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dedik. Rasulullah da:

“Bu yetmiş yıl önce cehenneme atılmış bir taş olup şimdiye kadar durmadan yuvarlanıyordu nihayet cehennemın dibine düştü. Şimdi gürültüsünü işitmiş bulunuyorsunuz” buyurdu. (Müslim, Cennet 31)

406 - عَنْ عَبْدِ بَنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيَكْلِمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ ، فَيَنْظُرُ أَيَمَنْ مِنْهُ. فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ، وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ. فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تَلْقَاءَ وَجْهِهِ، فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ .

406: Adî ibni Hâtim (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Rabbiniz arada bir tercüman bulunmaksızın mutlaka hepinizle konuşacaktır. O gün kişi sağına bakar önceden gönderdiği hayırlı işleri ve sevabını görür, soluna bakar yine önceden işlediği kötülükleri ve günahları görür. Önüne

bakar önünde de sadece cehennemi görür. Öyleyse yarım hurmayla da olsa cehennemden korunmaya çalışınız, hayırlı amellerinizi artırınız.” (Buhari, Zekat 9, Müslim, Zekat 67)

407 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْ أَرَى مَا لَا تَرُونَ. أَطَّتِ السَّمَاءُ وَحَقَّ لَهَا أَنْ تَنْطَبَّ. مَا فِيهَا مَوْضِعٌ أَرْبَعُ أَصَابِعَ إِلَّا وَمَلَكَ وَأَضِعَ جَبْهَتَهُ سَاجِدًا لِلَّهِ. وَاللَّهُ لَوْ تَعَلَّمُونَ مَا أَعْلَمَ. لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا. وَمَا تَلَدَدْتُمْ بِالنِّسَاءِ عَلَى الْفُرْشِ. وَلَخَرَجْتُمْ إِلَى الصُّعَدَاتِ. تَجَارُونَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى.

407: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyor ve bilmediklerinizi biliyorum. Gökyüzü meleklerin çokluğundan dolayı çatırdayıp gıcırdadı bu gıcırdamasında da haklı idi. Çünkü orada meleklerin secde etmediği dört parmaklık bir yer bile yoktu. Vallahi eğer bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız. Döşekler üzerinde kadınlarınızdan zevk alamazdınız. Yüksek sesle Allah’a yalvararak yollara ve kırlara çıkardınız.” (Tirmizi , Zühd 9)

408 - عَنْ أَبِي بَرزَةَ الْأَسْلَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَزُولُ قَدَمًا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ. وَعَنْ عِلْمِهِ فِيمَا فَعَلَ. وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ. وَفِيمَا أَنْفَقَهُ. وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ.

408: Ebu Berze Nadle İbni Ubeyd el Eslemî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Hiçbir kul kıyamet gününde şu beş şeyden sorguya çekilmedikçe yerinden ayrılmaz.

- 1- Ömrünü nerede ve nasıl harcadığından,
- 2- İlmi ve bilgisiyle ne gibi işler yaptığından,
- 3- Malını nereden kazanıp nereye harcadığından,
- 4- Vücudunu nerede yıprattığından,

409 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾ قَالَ : أَنْتَدْرُونَ مَا أَخْبَارَهَا؟ قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ : فَإِنْ أَخْبَارَهَا. أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا. أَنْ تَقُولَ : عَمِلْتَ كَذَا وَكَذَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا. فَهَذِهِ أَخْبَارَهَا.

409: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) “O gün (yer), bütün haberlerini anlatır.” (99 Zilzal 4) ayetini okudu ve “Yerin haberlerinin ne olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu. Sahabe: Allah ve Rasulü daha iyi bilir dediler. Bunun üzerine peygamberimiz:

“Onun haberleri her erkek ve dişinin yeryüzünde neler yaptığına şahitlik edecek. Sen filan gün şöyle şöyle yapmıştın demesidir. İşte yeryüzünün haberleri budur”, buyurdu. (Tirmizi , Kıyamet 7)

410 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كَيْفَ أَنْعَمُ وَصَاحِبُ الْقُرْنِ قَدِ التَّقَمَ الْقُرْنَ. وَاسْتَمَعَ الْإِذْنَ مَتَى يُؤْمَرُ بِالنَّفْخِ فَيَنْفُخُ. فَكَانَ ذَلِكَ ثَقُلَ عَلَى أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَهُمْ : قُولُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ .

410: Ebu Said el Hudrî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Nasıl rahat ve konfor içinde yaşayabilirim. Sur sahibi sura ağzını dayamış üfleme için izin bekliyor.” Bu haber Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabına ağır geldi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hasbünallahu veni'mel vekil = Allah bize yeter o ne güzel vekildir. Deyiniz”, buyurdu. (Tirmizi , Kıyamet 8)

411 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ خَافَ أَدْلَجَ، وَمَنْ أَدْلَجَ بَلَغَ الْمَنْزِلَ. أَلَا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ غَالِيَةً، أَلَا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ الْجَنَّةُ.

411: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kıyamet ve dehşetinden korkan kimse geceden yol alır geceleri nafile ibadetlere ağırlık verir. Bu şekilde hareket eden de amacına ulaşır. Dikkat edin Allah'ın vereceği şey pahalı ve yüksektir. İyi biliniz ki Allah'ın vereceği şey cennettir.” (Tirmizi , Kıyamet 18)

412 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةَ عُرَاةٍ غُرُلًا. قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ جَمِيعًا يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ قَالَ : يَا عَائِشَةُ الْأَمْرَ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهَمَّهُمْ ذَلِكَ. وَفِي رَوَايَةٍ: الْأَمْرَ أَهَمُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ.

412: Aişe (Allah Ondan razı olsun) Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim demiştir. “İnsanlar kıyamet günü yalınayak çıplak ve sünnetsiz olarak Allah'ın huzurunda toplanırlar.” Dedim ki Ey Allah'ın Rasulü, kadınlar ve erkekler hepsi birlikte olunca birbirlerine bakmazlar mı?

-Ya Aişe, iş ve durum bunu hatıra getiremeyecek kadar şiddetlidir”, buyurdular.

* Bir başka rivayette “Durum birbirlerine bakamayacakları kadar şiddetlidir”, buyurdu. (Buhari, Rikak 65, Müslim, Cennet 56)

BÖLÜM: 51

ALLAH'IN RAHMETİNİ ÜMİD ETMEK

قال الله تعالى : ﴿ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ. ﴾

“De ki, Allah şöyle buyuruyor: “Ey nefislerine uyup ta sınırlarımı aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Allah bütün günahlarınızı bağışlar, şüphesiz ki o çok bağışlayan ve çok acıyandır.” (39 Zümer 53)

قال الله تعالى : ﴿ وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ ﴾

“(Allah’tan gelene gerçekleri örtbas etmelerinden dolayı o kafirleri)nankör ettikleri için onları böylece cezalandırdık. Biz (bizden gelen gerçekleri örtbas edenlerden)nankörden başkasını hiç cezalandırır mıyız?” (34 Sebe 17)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَبَ وَتَوَلَّىٰ ﴾

“Bize vahyedilerek bildirildi ki: Allah’ın azabı peygamberleri yalan sayıp onlara sırt çevirenlere erişir.” (20 taha 48)

قال الله تعالى : ﴿ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ﴾

“Allah: “Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır” buyurur.” (7 Araf 156)

413 - عَنْ عُبَادَةَ ۞ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عَيْسَىٰ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَىٰ مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ.

وفي رواية لمسلم: من شهد أن لا إله إلا الله، وأن محمداً رسول الله حرم الله عليه النار.

413: Ubade ibni’s Samit (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Kim Allah’tan başka gerçek ilah yoktur, yalnızca Allah vardır, ortağı yoktur, Muhammed Allah’ın kulu ve Rasulüdür. İsa da Allah’ın kulu ve elçisi, Meryem’e bıraktığı kelimesi ve Allah tarafından verilen bir ruh olduğunu, cennetin ve cehennem hak olduğunu hakır ve gerçektir diyerek şahadet ederse hangi amel üzerinde olursa olsun Allah mutlaka onu cennete koyar.” (Buhari, Enbiya 47, Müslim, İman 46)

* Müslim'in başka bir rivayetinde, "Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Rasulüdür diye şahadet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar." (Müslim, İman 47)

414 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ، أَوْ أَزِيدُ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ مِثْلَهَا أَوْ أَغْفِرُ . وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا ، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا ، وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا ، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا ، وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي ، أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً ، وَمَنْ لَقِيَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئَةً لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئًا ، لَقِيْتُهُ بِمِثْلِهَا مَغْفِرَةً .

414: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim bir hayır ve iyilik işlerse ona on kat sevap vardır veya daha da artırırım. Kim bir kötülük ve günah işlerse onun da karşılığı kendisi kadardır artmaz ya da tamamen bağışlarım. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. Bir arşın yaklaşırsa ben bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim. Kim bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelirse, ben de onun günahları kadar bağışlama ile karşılıyorum." (Müslim, Zikir 22)

415 - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْمُوجِبَاتَانِ؟ فَقَالَ : مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ ، وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا ، دَخَلَ النَّارَ .

415: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir bedevi geldi ve: Ey Allah'ın Rasulü cennete veya cehenneme girmeyi gerektiren haller nelerdir? diye sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

"Allah'a ortak koşmadan ölen cennete girer, Allah'a ortak koşarak ölen de cehennemi boylar", buyurdular. (Müslim, İman 151)

416 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ - وَمُعَاذُ رَدِيفُهُ عَلَى الرَّحْلِ - قَالَ : يَا مُعَاذُ؟ قَالَ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ . قَالَ : يَا مُعَاذُ؟ قَالَ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ . قَالَ : يَا مُعَاذُ؟ قَالَ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ ثَلَاثًا . قَالَ : مَا مِنْ عَبْدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أَخْبَرْتَهُ النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا؟ قَالَ : إِذَا يَتَكَلَّمُوا . وَأَخْبَرَ بِهَا مُعَاذٌ عِنْدَ مَوْتِهِ تَأْتِمًا .

416: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesine bindirdiği Muaz'a bir yolculukta üç sefer: Ya Muaz diye seslendi. O da her defasında: Buyur emret ey Allah'ın Rasulü! diye cevap vermişti. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“ Kim Allah’tan başka gerçek ilah olmadığına ve Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)’in Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna samimi olarak şahadet ederse Allah ona cehennemi haram eder”, buyurmuştur. Muaz:

-Bu müjdeyi müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi? Ey Allah’ın Rasulü! diye izin istemiş. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’de

-Belki onlar buna güvenirler ve yararlı işler yapmaz olurlar, buyurmuştur. Muaz böyle bir bilgiyi gizlemiş olmak günahından kurtulmak için ölürken haber vermiştir. (Buhari, İlim 49, Müslim, İman 53)

417 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - وَأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: شَكََّ الرَّأْوِي، وَلَا يَضُرُّ الشُّكَّ فِي عَيْنِ الصَّحَابِيِّ: لِأَنَّهُمْ كُلُّهُمْ عُدُولٌ، قَالَ: لَمَّا كَانَ غَزْوَةً تَبُوكَ، أَصَابَ النَّاسَ مَجَاعَةٌ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَذْنَتَ لَنَا فَتَحَرْنَا نَوَاضِحَنَا، فَأَكَلْنَا وَادَّهْنَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: (افْعَلُوا) فَجَاءَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ فَعَلْتَ، قَلَّ الظُّهْرُ، وَلَكِنْ ادْعُهُمْ بِفَضْلِ أَزْوَاجِهِمْ، ثُمَّ ادْعُ اللَّهُ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَاتِ لَعَلَّ اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ فِي ذَلِكَ الْبَرَكَاتِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: (نَعَمْ) فَدَعَا بِنِطْعٍ فَبَسَطَهُ، ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَزْوَاجِهِمْ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِكَفِّ ذُرَّةٍ، وَيَجِيءُ الْآخَرَ بِكَفِّ تَمْرٍ، وَيَجِيءُ الْآخَرَ بِكُسْرَةٍ حَتَّى اجْتَمَعَ عَلَى النَّطْعِ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ يَسِيرٌ، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِ بِالْبَرَكَاتِ. ثُمَّ قَالَ: (خُذُوا فِي أَوْعِيَّتِكُمْ) فَأَخَذُوا فِي أَوْعِيَّتِهِمْ حَتَّى مَا تَرَكَوا فِي الْعَسْكَرِ وَعَاءً إِلَّا مَلْؤُوهُ، وَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا. وَفَضَلَ فَضْلَةً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، لَا يَلْقَى اللَّهُ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرَ شَاكٍ. فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ)

417: Ebu Hüreyre yahut Ebu Said el Hudrî (Allah Onlardan razı olsun)’den rivayet olunmuştur. Tebuk gazvesinde halk şiddetli açlıkla karşı karşıya kaldıklarında: Sahabeler, Ey Allah’ın Rasulü! İzin verseniz de develerimizi kesip yesek ve iç yağı elde etsek, dediler. Peygamberimiz: “Olur öyle yapın”, dedi. Derken Ömer (Allah Ondan razı olsun) geldi ve: Ey Allah’ın Rasulü! Develeri kesmelerine izin verirsen orduda binek azalır. Fakat ellerindeki azıkları getirmelerini ve onlar üzerine bereketlenmesi için dua etseniz daha uygun olur ve Allah ta böylece bereket ihsan eder. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Peki öyle yapalım”, buyurdular. Deriden bir sergi serilerek herkeste mevcut olan erzakın getirilmesini emretti.

Askerlerden kimi bir avuç darı kimisi bir avuç hurma kimi de ekmeğe parçaları getirdi. Sergi üzerinde gerçekten pek az bir şey toplandı. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bereket vermesi için Allah’a dua etti ve sonra: “Buradan alıp kaplarınızı doldurunuz”, buyurdu. tüm askerler kaplarını doldurdular, doldurulmadık bir kap bırakmadılar sonra da doyuncaya kadar yediler yine de arttı. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah’tan başka gerçek ilah olmadığına ve benim Allah’ın Rasulü olduğuma şahadet ederim ki Allah’ın birliğine ve Muhammed’in peygamberliğine şüphesiz inanmış olarak Allah’a kavuşmayan kimse cennete girmekten mutlaka alıkonulur.” (Müslim, İman 45)

418 - عَنْ عَثْبَانَ بْنِ مَالِكٍ، وَهُوَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا. قَالَ : كُنْتُ أُصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ، وَكَانَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَإِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ، فَيَشُقُّ عَلَيَّ اجْتِيَازُهُ قَبْلَ مَسْجِدِهِمْ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ لَهُ: إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصْرِي، وَإِنَّ الْوَادِيَ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِي يَسِيلُ إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ، فَيَشُقُّ عَلَيَّ اجْتِيَازُهُ، فَوَدِدْتُ أَنْكَ تَأْتِي، فَتُصَلِّي فِي بَيْتِي مَكَانًا أَنْخِذَهُ مُصَلِّي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : (سَأَفْعَلُ) ، فَعَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَأَبُو بَكْرٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ، وَاسْتَأْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَذِنْتُ لَهُ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ : (أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ ؟) فَأَشْرَفْتُ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أَحَبُّ أَنْ يَصَلِّيَ فِيهِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَكَبَّرَ وَصَفَفْنَا وَرَاءَهُ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ، فَحَبَسْتُهُ عَلَى خَزِيرَةٍ تُصْنَعُ لَهُ، فَسَمِعَ أَهْلُ الدَّارِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِي، فَثَابَ رِجَالٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَثُرَ الرَّجَالُ فِي الْبَيْتِ، فَقَالَ رَجُلٌ: مَا فَعَلَ مَالِكٌ لَا أَرَاهُ! فَقَالَ رَجُلٌ: ذَلِكَ مُنَافِقٌ لَا يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : (لَا تَقُلْ ذَلِكَ، أَلَا تَرَاهُ. قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى!) . فَقَالَ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، أَمَا نَحْنُ فَوَاللَّهِ مَا نَرَى وَدَّهُ، وَلَا حَدِيثَهُ إِلَّا إِلَى الْمُنَافِقِينَ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : (فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ).

418: Bedir gazasına katılan sahabilerden İtban ibni Malik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben kavmim Beni Salime namaz kıldırırdım. Benim evimle onlar arasında bir vadi bulunuyordu. Yağmur yağdığı zaman mescide gitmek benim için zorlaşıyordu. Bu yüzden Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldim ve şöyle dedim:

-Ey Allah'ın Rasulü gözlerim zayıfladı. Yağmurlar yağınca dere sularla doluyor ve mescid tarafına geçmem zor oluyor. Bundan dolayı evime teşrif edip bir tarafında namaz kılsanız da ben de orayı namazgah edinsem, dedim. Rasulullah ta bunu inşaallah yaparım, buyurdu.

Ertesi sabah güneşin yükseldiği bir vakitte Ebubekir ile birlikte Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana geldi, izin istedi, izin verdim içeri girdi daha oturmadan: "Evinin neresinde namaz kılmanızı istersin", buyurdu. Namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada tekbir alıp namaza durdu. Biz de arkasında saf olup iki rekat namaz kıldırıp selam verdi biz de selam verdik. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) için hazırlanmış iç yağı ile pişirilen un çorbasını (hazire) yemesi için alıkoyduk. Mahalle halkı peygamberin bizim eve geldiğini haber almalarıyla evde epeyce insan toplanmıştı. İçlerinden biri:

-Malik ibni Duşum ne yaptı? Onu göremiyorum diye sordu. Bir başkası da: O Allah ve Rasulünü sevmeyen bir münafıktır, dedi. Bunu duyan Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) o kimseye: "Böyle deme, görmüyor musun o Allah'ın rızasını dileyerek Lâ ilâhe illallah diyor", buyurdu. O adam:

-Allah ve Rasulü daha iyi bilir fakat ben Allah'a yemin olsun ki Malik'in münafıkları sevdiğini ve onlarla konuştuğunu görüyoruz, dedi.

Rasulullah'da bunun üzerine şöyle buyurdu: "Allah'ın rızasını gözeterek Lâ ilâhe illallah diyen kimseye Allah cehennemi haram kılmıştır." (Buhari, Salat 45, Müslim, İman 54)

419 - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ , بِسَبِي فَاذَا امْرَأَةً مِنَ السَّبِي تَسْعَى , إِذْ وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبِي أَخَذَتْهُ , فَأَلْزَقَتْهُ بِبَطْنِهَا . فَأَرْضَعَتْهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَثْرُونَ هَذِهِ الْمَرْأَةُ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ ؟ قُلْنَا : لَا , وَاللَّهِ فَقَالَ : اللَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا

419: Ömer ibn-ül Hattab (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) esirler arasında çocuğundan ayrılan bir kadın gördü. Kadın çocuğuna hasretinden dolayı rast geldiği her çocuğu kucağına alıyor ve emziriyordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) çevresindekilere:

-Hiç bu kadın çocuğunu ateşe atar mı? diye sordu. Onlar:

-Asla atmaz, cevabını verdiler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

-O halde biliniz ki Allah'ın kullarına merhamet ve acıması bu kadının çocuğuna merhametinden çok daha fazladır, buyurdu. (Buhari, Edeb 18)

420 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخُلُقَ , كَتَبَ فِي كِتَابٍ , فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ : إِنْ رَحِمْتِي تَغْلِبَ غَضَبِي .
وَفِي رِوَايَةٍ : غَلَبَتْ غَضَبِي . وَفِي رِوَايَةٍ : سَبَقَتْ غَضَبِي .

420: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah tüm varlıkları yarattığı zaman arşın üstünde bulunan kendi katındaki bir kitaba RAHMETİM GAZABIMA GALİP GELİR diye yazmıştır." (Buhari, Bed'ül Halk 1)

* Bir değişik rivayette: "Rahmetim gazabıma galip oldu, üstün geldi" şeklindedir. (Buhari, Bed'ül Halk 4)

* Başka bir rivayette: "Rahmetim gazabımı geçmiştir" şeklindedir. (Buhari, tevhid 15, Müslim, tevbe 14)

421 - وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ , فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ . وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا , فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ يَتَرَا حَمُّ الْخُلُقِ حَتَّى تَرْفَعَ الدَّابَّةَ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ .

وَفِي رِوَايَةٍ : إِنْ لِلَّهِ مِائَةَ رَحْمَةٍ , أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنِّ وَالْأَنْسِ وَالْبَهَائِمِ وَالْهَوَامِّ , فَبِهَا يَتَعَاطَفُونَ , وَبِهَا يَتَرَا حَمُونَ , وَبِهَا تَعَطِفُ الْوَحْشُ عَلَى وَلَدِهِ , وَأَخَّرَ اللَّهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ أَيْضًا مِنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْ لِلَّهِ مِائَةٌ رَحْمَةٍ فَمِنْهَا رَحْمَةٌ بِهَا يَتْرَاحِمُ الْخَلْقُ بَيْنَهُمْ. وَتَسْعَةٌ وَتِسْعُونَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ.

وَفِي رِوَايَةٍ : إِنْ لِلَّهِ خَلَقَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طِبَاقٍ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَجَعَلَ مِنْهَا فِي الْأَرْضِ رَحْمَةً فِيهَا تَعْطِفُ الْوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا، وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ. فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْمَلَهَا بِهَذِهِ الرَّحْمَةِ.

421: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken dinledim demiştir: “Allah rahmetini yüz parçaya ayırmıştır. Doksan dokuz parçasını kendi katında alıkoymuş birini yeryüzüne indirmiştir. İşte yeryüzünde varlıklar bu bir parça rahmet sebebiyle birbirlerine acır ve şefkatli davranırlar. Hatta hayvanlar bile bu merhamet yüzünden yavrusunu ezmek için ayağını kaldırır.” (Müslim, tevbe 17)

* Bir başka rivayette şöyle buyrulur: “Allah’ın yüz rahmeti vardır. Birini cinlerin, insanların ve hayvanların ve böceklerin arasına indirmiştir. Onlar bu bir dilim rahmet sebebiyle birbirlerini sever ve birbirlerine acırlar. Vahşi hayvanlar bu sebeple yavrusuna şefkat gösterir. Rahmetinin doksan dokuz parçasını da ahirette kullarına rahmet etmek için kıyamete bırakmıştır.” (Müslim, tevbe 19)

* Yine Müslim’in Selmani Farisi’den rivayetine göre Rasulullah şöyle buyurmuştur: “Allah’ın yüz rahmeti vardır. Bu rahmetten bir tanesi sebebiyle varlıklar birbirlerine şefkat ve merhamet gösterirler. Diğer doksan dokuzu ise kıyamet günü için bekletilmektedir.”

* Yine Müslim’in başka rivayetinde Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Allah yerleri ve gökleri yarattığı gün yüz rahmet de yaratmıştır. Her bir rahmet göklerle yer arasını dolduracak büyüklüktedir. Bunlardan sadece birini yeryüzüne indirmiştir. İşte anne yavrusuna bu yüzden şefkat gösterir. Vahşi hayvanlar ve kuşlar da bundan dolayı birbirlerine merhamet ederler. Kıyamet günü olunca Allah doksan dokuzu bu bir rahmetle yüze tamamlar ve kulları için kullanır.” (Müslim, tevbe 21)

422 - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، قَالَ : أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا، فَقَالَ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي. فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنْ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ. وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، ثُمَّ عَادَ فَادَّانِبَ فَقَالَ : أَيُّ رَبِّ، اغْفِرْ لِي ذَنْبِي. فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنْ لَهُ رَبًّا. يَغْفِرُ الذَّنْبَ. وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ. ثُمَّ عَادَ فَادَّانِبَ فَقَالَ : أَيُّ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنْ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، قَدْ غَفَرْتُ لِعَبْدِي فَلْيَفْعَلْ مَا شَاءَ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: فَلْيَفْعَلْ مَا شَاءَ.

422: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah’tan naklederek şöyle buyurmuştur: “Kul bir günah işledi de Allah’ım benim günahımı bağışla dedi mi Allah “kulum bir günah işledi ve günahını bağışlayacak ve bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi”, der. Sonra kul tekrar günah işledi de Rabbim günahımı bağışla dedi mi Allah: “Kulum bir günah

işledi ve günahını bağışlayacak ve bu yüzden kendisini sorgulayıp azap edecek bir Rabbi olduğunu bildi”, der. Sonra kul tekrar günah işleyip de günahını bağışla dedi mi Allah: “kulum bir günah işledi, günahları affeden ve günahı ile sorguya çeken bir Rabbi olduğunu bildi. Muhakkak ben bu kulumu bağışladım. O halde böyle dilediği kadar yapsın”, buyurur. (Buhari, tevhid 35, Müslim, tevbe 29)

423 – وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا، لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ وَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ. فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ .

423: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Canım elinde olan Allah’a yemin olsun ki siz hiç günah işlememiş olsaydınız Allah sizi yok eder yerinize günah işleyip Allah’tan bağışlanma dileyen bir toplum getirir de onları bağışlardı.” (Müslim, tevbe 11)

424 – عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ ﷺ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَوْلَا أَنْكُمْ تُذْنِبُونَ، لَخَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا يُذْنِبُونَ. فَيَسْتَغْفِرُونَ يَغْفِرُ لَهُمْ .

424: Ebu Eyyub Halid ibni Zeyd (Allah Ondan razı olsun) Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim demiştir: “Eğer siz günah işlemeseydiniz, Allah günah işleyen bir toplum yaratır, onlar günahlarından dolayı bağışlanma dilerler de Allah onları bağışlardı.” (Müslim, tevbe 10)

425 – وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ﷺ قَالَ : كُنَّا قُعُودًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَعَنَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي نَفَرٍ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ بَيْنِ أَظْهُرِنَا، فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا، فَخَشِينَا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا فَفَزَعْنَا، فَقُمْنَا، فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَرَعَ، فَخَرَجْتُ أَبْتَغِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَتَّى آتَيْتُ حَائِطًا لِلْأَنْصَارِ وَذَكَرَ - الْحَدِيثَ بِطَوِيلِهِ إِلَى قَوْلِهِ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : (أَذْهَبَ فَمَنْ لَقِيَتْ وَرَاءَ هَذَا الْحَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُسْتَيَقِنًا بِهَا قَلْبُهُ فَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ).

425: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Aramızda Ebubekir, Ömer ve birkaç kişi bulunduğu halde Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le beraber oturuyorduk. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp aramızdan ayrıldı. Gecikince bir şey olur endişesiyle telaşa düştük. Telaşlananların ilki bendim. Kalkıp onu aramaya başladım. Nihayet ensardan birinin bahçesine geldim. Hadisi uzunca anlatan Ebu Hüreyre sonucu şöyle bağladı. Rasulullah bana şöyle dedi: “Git bu bahçenin dışında Allah’tan başka gerçek kalbiyle samimi bir biçimde şahadet getiren kime rastlarsan onu cennetle müjdele.” (Müslim, İman 52)

426 – وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَلَا قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي إِبْرَاهِيمَ ﷺ : ﴿رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي...﴾ وَقَوْلَ عِيسَى ﷺ : ﴿إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ : اللَّهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي وَبِكِي، فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَا جَبْرَيْلُ أَذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ وَرَبِّكَ. أَعْلَمُ،

فَسَلُّهُ مَا يُبْكِيهِ ؟ فَأَتَاهُ جَبْرَيْلُ، فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَا قَالَ : وَهُوَ أَعْلَمُ، فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى : يَا جَبْرَيْلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ فَقُلْ : إِنَّا سَنُرْضِيكَ فِي أُمَّتِكَ وَلَا نَسُوؤُكَ .

426: Abdullah ibni Amr ibn-il Âs (Allah Onlardan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın İbrahim (a.s.) hakkındaki: "Ey Rabbim bu tapınılan nesnelere gerçekten insanlardan pek çoğunu yoldan çıkardı onun için her kim bana uyar ve bana katılırsa o bendendir. Bana baş kaldırırsa gelince şüphesiz sen çok acıyan ve gerçek bağışlayansın." (14 İbrahim 36) ayetini okudu ve İsa (a.s.)'in:

"Şayet onları azaba çarptırırsan şüphesiz onlar senin kullarıdır ve eğer onları bağışlarsan doğrusu sen çok güçlü ve üstün olansın yaptığın şeyleri yerince yaparsın." (5 Maide 118) ayetini okudu ellerini kaldırarak Allah'ım ümmetim! ümmetim! diye dua etti ve ağladı. Bunun üzerine Allah: Ey Cebrail -Rabbin herşeyi daha iyi bilir ya- git Muhammed'e niçin ağladığını sor, buyurdu. Cebrail gelerek sordu, o da ümmeti için duyduğu endişeden dolayı ağladığını söyledi, -zaten Allah herşeyi en iyi bilendir- Cebrail'in dönüp haber vermesi üzerine Allah: -Ey Cebrail, Muhammed'e git ve ona şu sözümü ilet, buyurdu:

"Ümmetin konusunda seni razı edeceğiz ve üzmeyeceğiz." (Müslim, İman 346)

427 - وعن مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ : كُنْتُ رَدَفَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى حِمَارٍ فَقَالَ : يَا مُعَاذُ هَلْ تَدْرِي مَا حَقَّ اللَّهُ عَلَى عِبَادِهِ، وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ ؟ قُلْتُ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ ؟ قَالَ : لَا تُبَشِّرْهُمْ فَيَتَّكِلُوا .

427: Muaz İbn-i Cebel (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir:

Bir gün merkep üzerinde Rasulullah'ın arkasında bulunuyordum. Bana şöyle dedi: "Ya Muaz Allah'ın kullar üzerinde ve Kulların da Allah üzerindeki ne hakkı vardır bilirmisin?" buyurdu. Beni Allah ve Resülü daha iyi bilir deyince; Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, onların sadece Allaha kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi ona ortak koşmamalarıdır.

Kulların da Allah üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak tutmayanlara azap etmemesidir" buyurdu. Ben hemen

-Ey Allahın Resülü bunu insanlara müjdeleyeyim mi? Dedim.

-Müjdeleme onlar buna güvenirlere de kulluğu ihmal ederler buyurdu. (Buhari, Cihad 46, Müslim, İman 48)

428 - وعن البراء بن عازب رضي الله عنهما عن النبي ﷺ قال : المسلم إذا سُئِلَ فِي الْقَبْرِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾

428: Berâ ibni Âzib (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Müslüman kabirde sorguya çekildiği zaman Allah’tan başka ilah olmadığına Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)’in Allah’ın Rasulü olduğuna şahadet eder. İşte bu şahadet Kur’an-ı Kerimdeki “Allah; sağlam sözle iman edenleri dünya hayatında da ahirette de sapasağlam ve dosdoğru kelime-i tevhid sözüyle sağlamlaştırır. Zalimleri ise sapıklık içinde bırakır. Ve Allah dilediğini yapar.” (14 İbrahim 27) ayetinin delalet ettiği manadır.” (Buhari, Cenaiz 87, Müslim, Cennet 73)

429 - وعن أنس رضي الله عنه عن رسول الله ﷺ قال : أن الكافر إذا عمل حسنة، أطمع بها طعمة من الدنيا، وأما المؤمن، فإن الله يدخر له حسناته في الآخرة، ويعقبه رزقاً في الدنيا على طاعته

وفي رواية: إن الله لا يظلم مؤمناً حسنة، يعطى بها في الدنيا، ويجزى بها في الآخرة، وأما الكافر، فيطمع بحسنات ما عمل لله تعالى في الدنيا، حتى إذا أفضى إلى الآخرة، لم يكن له حسنة يجزى بها .

429: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan aktarıldığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kafir bu dünyada bir iyilik yaptığı zaman onun karşılığında bu dünyada nimetlerden yedirilir. Mü’mine gelince Allah onun iyiliklerinin sevabını ahiret için biriktirir, yaptığı kulluğa göre de bu dünyada ona rızık verir.” (Müslim, Münafikin 57)

* Diğer bir rivayette şöyle buyurulmuştur: “Şüphesiz ki Allah hiçbir mü’minin işlediği iyiliği karşılıksız bırakmaz. Mü’min yaptığı iyilik sebebiyle hem bu dünyada hem de ahirette mükafatlandırılır. Kafire gelince dünyada yaptığı iyilikler karşılığında kendisine rızık verilir. Ahirete vardığında kendisine verilecek bir mükafat olmaz.” (Müslim, Münafikin 56)

430 - وعن جابر رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : مثل الصلوات الخمس، كمثل نهر جارٍ غمر على باب أحدكم، يغتسل منه كل يوم خمس مرات .

430: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Beş vakit namazın benzeri, sizden birinizin kapısı önünde akmakta olan ve her gün beş kere içine girip yıkandığı suyu bol ırmak gibidir.” (Müslim, Mesacid 284)

431 - وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول: ما من رجلٍ مسلمٍ يموتُ فيقومُ على جنازته أربعون رجلاً لا يشركون بالله شيئاً إلا شفّعهم الله فيه .

431: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun), Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle derken işittim demiştir: “Hangi müslümanın cenazesinde Allah’a şirk koşmamış kırk kişi hazır bulunur, cenaze namazını kılarırsa Allah onların o ölü hakkındaki şefaatlerini mutlaka kabul eder.” (Müslim, Cenaiz 59)

432 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فِي قُبَّةٍ نَحْوًا مِنْ أَرْبَعِينَ رَجُلًا فَقَالَ : أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ : أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ : وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنِّي لِأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَذَلِكَ أَنْ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَفْسٌ مَسْلَمَةٌ، وَمَا أَنْتُمْ فِي أَهْلِ الشِّرْكِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ، أَوْ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَحْمَرِ .

432: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir defasında kırk kadar kişi Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le birlikte bir çadır içerisindeydik. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bize: "Cennetliklerin dörtte biri olmaya razı mısınız?" diye sordu. -Evet, dedik. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu sefer: "Cennetliklerin üçte biri olmaya razı mısınız?" diye sordu. Biz yine evet, dedik. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umarım. Çünkü cennete müslüman olmayan kimse giremez. Halbuki siz diğer müşrik millet ve toplumlara nispetle siyah öküzün derisindeki beyaz kıl veya beyaz öküzün üzerindeki siyah beneğe benzersiniz." (Buhari, Rikak 45, Müslim, İman 377)

433 - وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : إذا كان يومُ القيامةِ دَفَعَ اللهُ إلى كُلِّ مُسْلِمٍ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا فَيَقُولُ : هَذَا فِكَاكُكَ مِنَ النَّارِ .
وفي رواية: عنه، عن النبي ﷺ قال : يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَاسٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ بِذُنُوبٍ أَمْثَالِ الْجِبَالِ يَغْفِرُهَا اللهُ لَهُمْ .

433: Ebu Musa el-Eş'arî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah her müslümana bir yahudi veya hıristiyan verilir ve bu senin yerine cehenneme atılacak senin ateşten kurtuluş fidyen olacaktır." (Müslim, tevbe 49)

* Müslim'in değişik bir rivayetinde: "Kıyamet günü bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelir, Allah'ta onları affeder", buyurdu. (Müslim, tevbe 51)

434 - وعن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : يُدْنَى الْمُؤْمِنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رَبِّهِ حَتَّى يَضَعَ كَنْفَهُ عَلَيْهِ، فَيُقَرَّرُهُ بِذُنُوبِهِ، فَيَقُولُ : أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ فَيَقُولُ : رَبِّ أَعْرِفُ، قَالَ : فَإِنِّي قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ، فَيُعْطَى صَحِيفَةً حَسَنَاتِهِ .

434: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun), ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim demiştir: "Kıyamet günü mü'min Allah'a o kadar yaklaşır ki, Allah onu tüm insanlardan rahmetiyle gizler de günahlarını ikrar ettirir ve şöyle

buyurur. Filan günahını hatırlıyor musun, falan günahını biliyor musun? Kul da: Biliyorum ya Rabbi, der. Bunun üzerine Allah: “Ben bu günahlarını dünyada örtüp gizlemiştim bu günde hepsini bağışlıyorum” buyurur ve o kimseye iyiliklerinin kaydedildiği defter eline verilir.” (Buhari, Mezalim 3, Müslim, tevbe 52)

435 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه أن رجلاً أصاب من امرأة قبله، فأتى النبي صلى الله عليه وسلم فأخبره، فأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَاً مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ فقال الرجل: ألي هذا يا رسول الله؟ قال: لجميع أمتي كلهم.

435: İbni Mes’ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: bir adam bir kadını öpmüş, Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e gelerek olayı anlattı. Bunun üzerine Allah: “Gündüzün başında ve sonunda bir de gecenin erken saatlerinde namaz kılmaya devamlı ve duyarlı ol. Çünkü iyilikler kötülüklerini giderir. Allahı hatırında tutanlar için bir hatırlatmadır bu...” (11 Hud 114) ayetini indirdi. O kimse Ey Allah’ın Rasulü bu hüküm bana mı aittir? Dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’de: “Bütün ümmetime aittir”, buyurdu. (Buhari, Mevakit 4, Müslim, tevbe 39)

436 - وعن أنس رضي الله عنه قال: جاء رجلٌ إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله أصبتُ حدًّا فأَقِمَّهُ عَلَيَّ، وَحَضَرْتُ الصَّلَاةَ، فَصَلَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمَّ فِي كِتَابِ اللهِ. قَالَ: هَلْ حَضَرْتَ مَعَنَا الصَّلَاةَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: قَدْ غُفِرَ لَكَ.

436: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’e geldi ve Ey Allah’ın Rasulü ben cezayı gerektiren bir iş işledim, beni cezalandır, dedi. Vakit namaz vaktiydi. O şahıs Rasulullah ile birlikte namaz kıldıktan sonra yine: Ey Allah’ın Rasulü cezalandırılması gereken bir iş yaptım, beni cezalandır, dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Sen bizimle birlikte şimdi namaz kılmadın mı?” buyurdu. Adam evet deyince, Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Öyleyse affedildin” buyurdu. (Buhari, Hudud 27, Müslim, tevbe 44)

437 - وعنه قال: قال رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إن الله ليرضي عن العبد أن يأكل الأكلة، فيحمدَهُ عليه، أو يشربَ الشرَّبةَ، فيحمدَهُ عليها.

437: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah kulunun bir şey yedikten sonra hamdetmesinden yine bir şey içtikten sonra hamdetmesinden razı olur.” (Müslim, Zikir 89)

438 - وعن أبي موسى رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: إن الله تعالى يبسطُ يدهُ بالليلِ، ليَتُوبَ مَسِيءُ النَّهَارِ، وَيَبْسُطُ يدهُ بالنَّهَارِ، ليَتُوبَ مَسِيءُ اللَّيْلِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا.

438: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah gündüz günah işleyenin tevbesini kabul etmek için gece ellerini açık tutar. Gece günah işleyen kimsenin tevbesini kabul için gündüz

ellerini açık tutar. Bu iş güneş batıdan doğuncaya kadar yani kıyamete kadar böylece devam eder.” (Müslim, tevbe 31)

439 - وعن أبي نجيح عمرو بن عبسة، السلمي رضي الله عنه، قال : كنتُ وأنا في الجاهلية أظنُّ أن النَّاسَ على ضلالةٍ، وأنهم ليسوا على شيءٍ، وهم يعبدون الأوثان، فسمعتُ برجلٍ بمكةٍ يخبرُ أخباراً فقعدتُ على راحلتي، فقدمتُ عليه، فإذا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مستخفياً جرأء عليه قومه، فتلطفتُ حتى دخلتُ عليه بمكة، فقلتُ له: ما أنت ؟ قال : أنا نبيٌّ. قلتُ: وما نبيٌّ؟ قال : أرسلني الله. قلتُ : وبأي شيءٍ أرسلك ؟ قال : أرسلني بصليةٍ لأرحامٍ، وكسرِ الأوثان، وأن يُوحَدَ اللهُ لا يُشركُ به شيءٌ. قلتُ له: فمن معك على هذا؟ قال : حرٌّ وعبدٌ. ومعه يومئذٍ أبو بكرٍ وبلالٌ، رضي الله عنهما فقلتُ: إني متبِعُكَ، قال : إنك لن تستطيعَ ذلكَ يومَكَ هذا، ألا ترى حالي وحالِ النَّاسِ ؟ ولكن أرجعُ إلى أهليكَ فإذا سمعتُ بي قد ظهرتُ فأتني. قال : فذهبتُ إلى أهلي. وقدم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم المدينة، وكنتُ في أهلي، فجعلتُ أتخبرُ الأخبارَ، وأسألُ النَّاسَ حينَ قدمِ المدينةَ، حتى قدمَ نَصْرٌ من أهلي المدينة، فقلتُ: ما فعلَ هذا الرَّجُلُ الذي قدمَ المدينةَ ؟ فقالوا: النَّاسُ إليه سراعٌ، وقد أرادَ قومه قتله، فلم يستطيعوا ذلكَ، فقدمتُ المدينةَ، فدخلتُ عليه، فقلتُ: يا رسولَ الله أتعرِّفني ؟ قال : نعم، أنت الذي لقيتني بمكة. قال : فقلتُ: يا رسولَ الله، أخبرني عما علمك اللهُ وأجهلُهُ، أخبرني عن الصلاة ؟ قال : صلِّ صلاةَ الصُّبحِ، ثمَّ أقصرُ عن الصلاةِ حتى ترتفعَ الشَّمْسُ قيدَ رُمحٍ، فإنها تطلعُ حينَ تطلعُ بينَ قرني شيطانٍ، وحينئذٍ يسجدُ لها الكُفَّارُ، ثمَّ صلِّ، فإن الصلاةَ مشهودةٌ محضورةٌ حتى يستقبلَ الظلُّ بالرمحِ، ثمَّ أقصرُ عن الصلاةِ، فإنه حينئذٍ تُسجَرُ جهنَّمُ ؟ فإذا أقبلَ الضياءُ فصلِّ، فإن الصلاةَ مشهودةٌ محضورةٌ حتى تُصليَ العصرَ، ثم أقصرُ عن الصلاةِ حتى تغربَ الشمسُ، فإنها تغربُ بينَ قرني شيطانٍ، وحينئذٍ يسجدُ لها الكُفَّارُ. قال : فقلتُ: يا نبيَّ الله ؟ فالوضوءُ، حدثني عنه ؟ فقال : ما منكم رجلٌ يقربُ وضوءه، فيتضمضُ ويستنشقُ فينتثرُ، إلا خرَّتْ خطايا وجهه وفيه وخياشيمه، ثم إذا غسلَ وجهه كما أمره اللهُ، إلا خرَّتْ خطايا وجهه من أطرافِ لحيتهِ مع الماءِ، ثم يغسلُ يديه إلى المرفقينِ، إلا خرَّتْ خطايا يديه من أناملِهِ مع الماءِ، ثم يمسحُ رأسه، إلا خرَّتْ خطايا رأسه من أطرافِ شعره مع الماءِ، ثم يغسلُ قدميه إلى الكعبينِ، إلا خرَّتْ خطايا رجله من أناملِهِ مع الماءِ، فإن هو قامَ فصلَّى، فحمدَ اللهُ تعالى، وأثنى عليه، ومجدَّهُ بالذي هو له أهلٌ، وفرغَ قلبه لله تعالى، إلا انصرفَ من خطيئتهِ كهَيئتهِ يومَ ولدتهُ أمُّه . فحدثَ عمرو بن عبسةَ بهذا الحديثِ أبا أمامةَ صاحبِ رسولِ الله، فقال له أبو أمامةَ: يا عمرو بن عبسةَ، أنظر ما تقولُ في مقامِ واحدٍ يُعطى هذا الرَّجُلُ ؟ فقال عمرو : يا أبا أمامةَ لقد كبرتُ سنِّي، ورقَّ عظمي،

وَاقْتَرَبَ أَجَلِي، وَمَا بِي حَاجَةٌ أَنْ أَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى، وَلَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَوْ لَمْ أَسْمَعُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا حَتَّىٰ عَدَّ سَبْعَ مَرَّاتٍ، مَا حَدَّثْتُ أَبَدًا بِهِ، وَلَكِنِّي سَمِعْتُهُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ

439: Ebu Necih Amr İbni Abese es Sülemi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben cahiliye döneminde iken insanların sapıklıkta olduklarını ve Allah'ın katında faydalı bir amel üzerinde olmadıklarını zannediyordum. Onlar putlara tapıyorlardı. Bu arada Mekkeli bir şahsın önemli haberler verdiğini duydum. Hayvanıma binerek onun yanına geldim bir de ne göreyim Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) cüretkar kavminden gizlenmiş faaliyetini gizli yürütüyor. Onunla gizli görüşmenin yollarını aradım. Mekke'de kendisine ulaştım ve:

-Sen kimsin? dedim.

-Ben peygamberim, cevabını verdi.

-Peygamber ne demektir, deyince:

-Beni Allah gönderdi, dedi.

-Seni ne ile gönderdi, deyince:

-Hıssım ve akrabayı gözetip kollamak, putları kırmak, Allah'ın tek olduğunu kabul edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamak vazifesiyle gönderdi, buyurdu.

-Sana bu işte yardımı olan kimler vardır? Dedim.

-Hür bir erkek ve bir köle cevabını verdi. O gün yanında Bilal ve Ebubekir bulunuyordu.

-Sana bende uyup yardım için yanında kalmak istiyorum.

-Senin bu işe bugün için gücün yetmez, benim halimi ve ortalığın durumunu görmüyor musun? Şimdi sen kavmine dön, ne zaman benim İslamiyeti açıkça yaymaya başladığımı duyarsan o zaman yanıma gel, buyurdu.

Ben ailemin yanına döndüm. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye hicret etti. Ben ailemin yanında kalıp onun haberlerini elde etmeye gayret ediyordum. Medineden gelenleri soruyordum, Derken Medinelilerden birkaç kişi geldi. Onlara:

-Medine'ye gelen zat ne yaptı, diye sordum.

-Halk ona koşuyor, kavmi onu öldürmek istemiş başaramamış dediler.

Bunun üzerine Medine'ye gelip Peygamberin yanına girdim ve: Ey Allah'ın Rasulü beni tanıdınız mı? dedim.

-Evet Mekke'de sen benimle buluşmuştun, dedi. Ben de:

-Ya Rasulallah Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim şeyleri bana öğret, bana namazdan haber ver, dedim.

-Sabah namazını kıl, sonra güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar ara ver. Çünkü güneş şeytanın başı ucundan doğar(o sıralarda şeytan ve yandaşları hareket etmeye başlarlar) kafirler de o vakit ona secde ederler. Sonra dikilmiş mızrağın gölgesi azalır

bitinceye kadar nafile namaz kıl çünkü namaza melekler şahid olur. Allah'ın iyi kulları da hazır olurlar. Sonra namaza ara ver çünkü o vakit cehennem iyice alevlenir. Mızrağın gölgesi döndüğü zaman öğle namazını kıl çünkü namaza melekler şahid olur. Allah'ın iyi kulları da hazır olurlar. İkinciye kadar nafile kılabilirsin. İkinci namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar namaza ara ver çünkü güneş şeytanın başı hizasından batar(o sıralarda şeytan ve yandaşları etmeye başlarlar) kafirler de o zaman güneşe secde ederler, buyurdu. Ben:

-Ey Allah'ın nebisi bana abdestten haber ver, dedim. Şöyle buyurdu:

-Sizden biriniz abdest suyuna yaklaşıp, ağızına burnuna su verip burnunu temizlerse muhakkak ağzının yüzünün ve burnunun günahları su ile birlikte dökülür gider. Allah'ın emrettiği şekilde yüzünü yıkarsa yüzünün günahları sakalının uçlarından akar gider. Sonra ellerini dirseklerine kadar yıkayınca parmak uçlarından da ellerinin günahları akan su ile beraber dökülür gider. Başını meshettiği zaman başının günahları saçlarının uçlarından dökülen su dökülür gider. Ayaklarını topuklarına kadar yıkayınca da parmaklarının uçlarından ayaklarının günahları akan su ile birlikte akıp gider. Böyle abdest alan şahıs kalkıp namaz kılar Allah'a hamdeder ona layık olduğu sıfatlarla anar kalbini de tam manasıyla Allah'a bağlarsa, annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından sıyrılıp tertemiz günahsız olur.

Ravi Amr ibni Abese bu hadisi Ebu Ümame'ye haber vermiş, Ebu Ümame'de: Aynı yerde bir adama bu kadar büyük bir sevabın verilmesine dikkat et, hadisi naklederken hata etmiş olmasın. Bunun üzerine Amr:

-Ey Ebu Ümame yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim de yaklaştı. Allah ve Rasulü adına yalan söylemek mecburiyetinde değilim. Eğer bu hadisi Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den bir iki üç hatta yedi defa duymuş olsaydım asla rivayet etmezdim. Fakat bu hadisi ben Rasulullah'dan bundan da fazla duymuş bulunmaktayım, demiştir. (Müslim, Müsafirin 294)

440 - وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : إذا أراد الله تعالى رحمة أمة ، قبض نبيها قبلها . فجعله لها فرطاً وسلفاً بين يديها . وإذا أراد هلكة أمة ، عذبها . ونبيها حي ، فأهلكها وهو حي ينظر ، فأقر عينه بهلاكها حين كذبوه . وعصوا أمره .

440: Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah bir ümmete rahmetle muamele etmek isterse o milletin peygamberini onlardan önce vefat ettirir. Peygamberlerini ahirette onlara önder ve kılavuz yapar. Bir milleti de helak etmek isterse onlara azap gönderip canlarını alır ve peygamberlerini hayatta bırakır. Onun gözü önünde onları mahveder. Peygamberi yalanlayıp emrine karşı gelmeleri yüzünden onları helak ederek peygamberlerini de memnun ve teselli eder." (Müslim, Fezail 24)

BÖLÜM: 52

ALLAH'TAN RAHMETİNİ ÜMİD ETMEK

قال الله تعالى : ﴿ وَأَفْوُضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ أَنْ اللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ فَوْقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكْرُوا ﴾

“Allah salih kuldan bahsederek: “Ben işimi ve durumumu Allah’a bırakıyorum. Muhakkak ki Allah kullarının her halini görür.” İman eden o adamı Allah kavminin kurduğu tüm tuzaklardan korudu...” (40 Müt’min 44-45)

44 – وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله ﷺ أنه قال : قال : الله، عز وجل: أنا عند ظنِّ عبدي بي، وأنا معه حيث يذكرني، والله لله أفرح بتوبة عبده من أحدكم يجد ضالته بالفلاة، ومن تقرب إلي شبراً، تقربت إليه ذراعاً، ومن تقرب إلي ذراعاً، تقربت إليه باعاً، وإذا أقبل إلي يمشى، أقبلت إليه أهراً .

441: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Aziz ve Celil olan Allah: “Ben kulumun beni zannedip bildiği gibiyim. Beni hatırladığı yerde ben daima onunla beraberim. Rahmet ve yardımım onunla beraberdir.

Allah’a yemin ederim ki kulunun tevbesinden dolayı Allah’ın hoşnutluğu sizden birinizin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden daha büyüktür. Bundan dolayı Allah şöyle buyurmuştur: “Bana bir karış yaklaşına ben bir arşın yaklaşırım, bir arşın yaklaşına bir kulaç yaklaşırım, bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim.” (Buhari, tevhid 15, Müslim, Tevbe 1)

442 – وعن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما أنه سمع النبي ﷺ قبل موته بثلاثة أيام يقول: لا يموتن أحدكم إلا وهو يحسن الظن بالله عز وجل .

442: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Vefatından üç gün önce Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i şöyle buyururken işittim: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Her biriniz ölürken Allah’ın bağışlayıcı ve merhamet sahibi olduğunu hüsnü zan ederek yani güzel duygu ve beklentiler içinde olarak ölsün.” (Müslim, Cennet 81)

443 – وعن أنس قال : سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقول: قال الله تعالى: يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ وَلَا أَبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ، لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ، ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ وَلَا أَبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقَيْتَنِي لَا تَشْرِكُ بِي شَيْئًا لَا تَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةٌ .

443: Enes (Allah Ondan razı olsun), ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i şöyle buyururken dinledim, dedi: Allah buyuruyor ki: “Ey Ademoğlu sen bana dua edip

affedilmeni umduğun sürece sende bulunan günahlar ne kadar çok olursa olsun seni bağışlarım.

Ey Ademoğlu günahların yerle gökleri dolduracak seviyeye ulaşsa benden bağışlanmanı istersen seni affedip bağışlarım.

Ey Ademoğlu sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla fakat bana hiçbir şeyi ortak tutmamış olduğun halde huzuruma gelirsen ben de seni yeryüzü dolusu bağışlama ile karşlarım." (Tirmizi , Deavat 98)

HADİS EZBER

الصَّدَقَةُ تَمْنَعُ مَيِّتَةَ السَّوِّءِ

*Sadaka, fevâidinin hadd ü gayeti olmadığı gibi bir de
fena ölümleri meneder.*

Sadaka vermek, fena ölümleri engeller.

عَائِدُ الْمَرِيضِ يَمْشِي فِي مَخْرَفَةِ الْجَنَّةِ

*Bir hastanın vâdesine gidenler, bağ-ı cennette
yürümektedirler.*

Bir hastayı ziyaret etmek amacıyla yürüyen kişiler, cennet bahçesinde yürümektedirler.

العَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

İnsan sevdiğiyle beraberdir.

İnsan, sevdiğiyle birlikte.

فَعْلُ الْمَعْرُوفِ يَقِي مَصَارِعَ السُّوءِ

*İyilik etmek, daima adamı mevki-i helâkte bulunmaktan
vikaye eder.*

İyilik etmek, insanı sürekli tehlikeli durumlara düşmekten korur.

كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرٌ سَبِيلٍ

Dünyada garib veyahut geçici bir yolcu gibi ol.

Dünyada garib ya da geçici bir yolcu gibi ol.

TESBİHAT VE EVRAD

TESBİHAT

SABAH NAMAZI

:Sabah namazının farzını kılıb, selamı müteakib

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَ مِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا
الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

:Dedikten sonra elleri yukarı kaldırıp, el açarak

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُنَجِّنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَهْوَالِ وَ
الْأَفَاتِ وَ تَقْضِي لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ وَ تُطَهِّرُنَا
بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ وَ تَرْفَعُنَا بِهَا عِنْدَكَ أَعْلَى
الدَّرَجَاتِ وَ تُبَلِّغُنَا بِهَا أَقْصَى الْغَايَاتِ مِنْ جَمِيعِ

الْخَيْرَاتِ فِي الْحَيَاةِ وَ بَعْدَ الْمَمَاتِ أَمِينَ يَا مُجِيبَ
الدَّعَوَاتِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Dedikten sonra

اللَّهُمَّ إِنَّا نُقَدِّمُ إِلَيْكَ بَيْنَ يَدَيْ كُلِّ نَفْسٍ وَ لَمْحَةٍ وَ
لَحْظَةٍ وَ طَرْفَةٍ يَطْرَفُ بِهَا أَهْلُ السَّمَوَاتِ وَ أَهْلُ
الْأَرْضِينَ شَهَادَةً أَشْهَدُ أَنْ

Buraya kadar bir defa deyip

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ
الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ
الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

On defa tekrar edilerek onuncusunda

وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ

Deyip, elleri kaldırıp avuçları aşağıya çevirerek

اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنَ النَّارِ

:defa tekrar edilir. Müteakiben (7-5-3)

اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ كُلِّ نَارٍ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ فِتْنَةِ
الدِّينِيَّةِ وَالدُّنْيَوِيَّةِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ فِتْنَةِ آخِرِ
الزَّمَانِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ وَ
السُّفْيَانِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنَ الضَّلَالَاتِ وَ الْبِدْعِيَّاتِ
وَ الْبَلِيَّاتِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ شَرِّ النَّفْسِ الْأَمَّارَةِ *
اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ شُرُورِ النَّفُوسِ الْأَمَّارَاتِ
الْفِرْعَوْنِيَّةِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ شَرِّ النِّسَاءِ * اللَّهُمَّ
اجْرِنَا مِنْ بَلَاءِ النِّسَاءِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ فِتْنَةِ

النِّسَاءِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ * اللَّهُمَّ
اجْرِنَا مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَمَةِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ
عَذَابِ جَهَنَّمَ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ عَذَابِ قَهْرِكَ *
اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ نَارِ قَهْرِكَ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ
عَذَابِ الْقَبْرِ وَ النَّرَانِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنَ الرَّيَاءِ وَ
السُّمْعَةِ وَ الْعُجْبِ وَ الْفَخْرِ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ
تَجَاوُزِ الْمُلْحِدِينَ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ شَرِّ الْمُنَافِقِينَ
* اللَّهُمَّ اجْرِنَا مِنْ فِتْنَةِ الْفَاسِقِينَ * اللَّهُمَّ اجْرِنَا وَ
اجْرِ وَ الدِّينَا وَ طَلَبَةَ رَسَائِلِ النُّورِ الصِّدِّيقِينَ فِي
خِدْمَةِ الْقُرْآنِ وَ الْإِيمَانِ وَ أَحْبَابِنَا الْمُؤْمِنِينَ
الْمُخْلِصِينَ وَ أَقْرَبَانَا وَ أَجْدَادَنَا مِنَ النَّارِ

Elleri yukarı çevirerek

بِعَفْوِكَ يَا مُجِيرُ بِفَضْلِكَ يَا غَفَّارُ * اللَّهُمَّ ادْخِلْنَا
الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ * اللَّهُمَّ ادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ
* اللَّهُمَّ ادْخِلْنَا وَ ادْخِلْ أَسْتَادَنَا سَعِيدَ النُّورِ سَيِّ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ وَالِدَيْنَا وَ طَلَبَةَ رَسَائِلِ النُّورِ
الصَّادِقِينَ وَ إِخْوَانَنَا وَ أَخَوَاتِنَا وَ أَقْرَبَانَنَا وَ أَجْدَادَنَا
وَ أَحْبَابَنَا الْمُؤْمِنِينَ الْمُخْلِصِينَ فِي خِدْمَةِ الْإِيمَانِ
وَ الْقُرْآنِ الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ صَلَّى عَلَى نَبِيِّكَ
الْمُخْتَارِ وَ إِلِهِ الْأَطْهَارِ وَ أَصْحَابِهِ الْأَخْيَارِ وَ سَلَّمَ
مَادَامَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ أَمِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُبْحَانَ Bundan sonra (Âyet-ül Kürsi) ve namazın tesbihleri ki 33

اللَّهُ

الْحَمْدُ لِلَّهِ 33

33 اللَّهُ أَكْبَرُ

لاَ Bir defa ve فَأَعْلَمُ أَنَّهُ Dedikten sonra namazın duası yapılır. Ve

إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

{Haşiyeye: Sabah ve yatsı namazlarından sonra isteyen (100) defa okuyabilir} .defa okunur 33

:Ve sonra

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ

:Deyip yalnız sabah namazına mahsus 10 defa

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَلْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ
صَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينُ

Der ve ba'dehu

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
أَمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا * لَبَّيْكَ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ كُلِّ دَاءٍ وَدَوَاءٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ
وَ عَلَيْهِمْ كَثِيرًا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ كُلِّ دَاءٍ وَدَوَاءٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ
وَ عَلَيْهِمْ كَثِيرًا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ كُلِّ دَاءٍ وَدَوَاءٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ
وَ عَلَيْهِمْ كَثِيرًا كَثِيرًا

صَلِّ وَ سَلِّمْ يَا رَبِّ عَلَى حَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ وَ عَلَى
جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ عَلَى آلِ كُلِّ وَ
صَحْبِ كُلِّ أَجْمَعِينَ آمِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ أَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا

رَسُولَ اللَّهِ

أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ أَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ

اللَّهِ

أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ أَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا آمِينَ

وَ حَيَّ اللَّهُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَاصْحَابِهِ بِعَدَدِ أوراقِ الأشجارِ وَ
أمواجِ البحارِ وَ قَطْرَاتِ الأمطارِ وَ اغْفِرْ لَنَا وَ
ارْحَمْنَا وَ الطُّفْ بِنَا وَ بِأُسْتَاذِنَا سَعِيدِ النُّورِ سَيِّ
رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَ وَالِدِينَا وَ بِطَلَبَةِ رَسَائِلِ النُّورِ
الصَّادِقِينَ يَا إِلَهَنَا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ
تَعَالَى عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ

* * *

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَكَ يَا اللَّهُ تَعَالَيْتَ يَا رَحْمَنُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا رَحِيمُ تَعَالَيْتَ يَا كَرِيمُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا حَمِيدُ تَعَالَيْتَ يَا حَكِيمُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا مَجِيدُ تَعَالَيْتَ يَا مَلِكُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا قُدُّوسُ تَعَالَيْتَ يَا سَلَامُ أَجْرُنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا مُؤْمِنُ تَعَالَيْتَ يَا مُهَيْمِنُ أَجْرُنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا عَزِيزُ تَعَالَيْتَ يَا جَبَّارُ أَجْرُنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا مُتَكَبِّرُ تَعَالَيْتَ يَا خَالِقُ أَجْرُنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا أَوَّلُ تَعَالَيْتَ يَا آخِرُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا ظَاهِرُ تَعَالَيْتَ يَا بَاطِنُ أَجْرْنَا مِنَ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا بَارِيءُ تَعَالَيْتَ يَا مُصَوِّرُ أَجْرْنَا مِنَ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا تَوَّابُ تَعَالَيْتَ يَا وَهَّابُ أَجْرْنَا مِنَ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا بَاعِثُ تَعَالَيْتَ يَا وَارِثُ أَجْرِنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا قَدِيمُ تَعَالَيْتَ يَا مُقِيمُ أَجْرِنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا فَرْدُ تَعَالَيْتَ يَا وَثِرُ أَجْرِنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا نُورُ تَعَالَيْتَ يَا سَنَّاؤُ أَجْرِنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا جَلِيلُ تَعَالَيْتَ يَا جَمِيلُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ
بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا قَاهِرُ تَعَالَيْتَ يَا قَادِرُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ
بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا مَلِيكُ تَعَالَيْتَ يَا مُقْتَدِرُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ
بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا عَلِيمُ تَعَالَيْتَ يَا عَلَامُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ
بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا عَظِيمُ تَعَالَيْتَ يَا غَفُورُ أَجْرْنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا حَلِيمُ تَعَالَيْتَ يَا وَدُودُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا شَهِيدُ تَعَالَيْتَ يَا شَاهِدُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا كَبِيرُ تَعَالَيْتَ يَا مُتَعَالٍ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا نُورُ تَعَالَيْتَ يَا لَطِيفُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا سَمِيعُ تَعَالَيْتَ يَا كَفِيلُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا قَرِيبُ تَعَالَيْتَ يَا بَصِيرُ أَجْرْنَا مِنَ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا حَقُّ تَعَالَيْتَ يَا مُبِينُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا رَوْفُ تَعَالَيْتَ يَا رَحِيمُ أَجْرُنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا طَاهِرُ تَعَالَيْتَ يَا مُطَهِّرُ أَجْرُنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا مُجَمِّلُ تَعَالَيْتَ يَا مُفَضِّلُ أَجْرُنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا مُظَهِّرُ تَعَالَيْتَ يَا مُنْعِمُ أَجْرُنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا دَيَّانُ تَعَالَيْتَ يَا سُلْطَانُ أَجْرُنَا مِنْ

النَّارِ بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا حَنَّانُ تَعَالَيْتَ يَا مَنَّانُ أَجْرُنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا أَحَدُ تَعَالَيْتَ يَا صَمَدُ أَجْرُنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا حَيُّ تَعَالَيْتَ يَا قَيُّومُ أَجْرُنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا عَدْلُ تَعَالَيْتَ يَا حَكَمُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ يَا فَرْدُ تَعَالَيْتَ يَا قُدُّوسُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ

بِعَفْوِكَ يَا رَحْمَنُ

* * *

سُبْحَانَكَ أَيُّهَا شَرَاهِيَّا تَعَالَيْتَ لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَجْرْنَا

وَ أَجْرُ أَسْتَادِنَا سَعِيدِ النُّورِ سِى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَ

وَالِدِينَا وَ إِخْوَانِنَا وَ أَخَوَاتِنَا وَ طَلَبَةَ رَسَائِلِ النُّورِ

وَ رُفَقَائِنَا وَ أَحْبَابِنَا الْمُخْلِصِينَ مِنَ النَّارِ وَ مِنْ كُلِّ

نَارٍ وَ أَحْفَظُنَا مِنْ شَرِّ النَّفْسِ وَ الشَّيْطَانِ وَ مِنْ

شَرِّ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَانِ وَ مِنْ شَرِّ الْبِدْعَةِ وَ

الضَّلَالَاتِ وَ الْأَحَادِ وَ الطُّغْيَانِ بِعَفْوِكَ يَا مُجِيرُ

بِفَضْلِكَ يَا غَفَّارُ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ *
اللَّهُمَّ ادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ بِشَفَاعَةِ نَبِيِّكَ
الْمُخْتَارِ آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ {٢٠}
لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا
مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ^س وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ {٢١}
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ {٢٢}

هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ

الْمُؤْمِنُ الْمُهِيمُنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ

اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ {٢٣}

هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِيُّ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ

الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٢٤}

* * *

- HAFTADA BİR CEVŞEN

<http://cetele.org/cevsen/>

- HAFTADA BİR TEVHİDNAME

<https://onlinekeyfiyet.wordpress.com/tevhidname/>

VAAZ

KURAN VAAZLARI-1

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_01.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_02.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_03.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_04.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_05.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_06.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_07.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_08.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_09.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_10.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_11.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_12.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_13.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_14.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_15.mp3